CENTENAR

ASOCIAŢIA NAŢIONALĂ CULTUL EROILOR „REGINA MARIA”,
FILIALA JUDEŢEANĂ „MATEI BASARAB” VÂLCEA,
Centrul de Cercetări Istorice „Pr. Dumitru Bălaşa” – Râmnicu-Vâlcea

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ŞI MAREA UNIRE A ROMÂNILOR

vol. I

100 DE ANI DE LA INTRAREA ROMÂNIEI ÎN RĂZBOIUL REÎNTREGIRII NEAMULUI (1916-2016)

EDITURA UNIVERSITARIA,
CRAIOVA, 2016

100 DE ANI DE LA INTRAREA ROMÂNIEI ÎN RĂZBOIUL REÎNTREGIRII NEAMULUI (1916-2016)

ISBN 978-606-14-1132-0

ASOCIAȚIA NAȚIONALĂ CULTUL EROILOR „REGINA MARIA”,
FILIALA JUDEȚEANĂ „MATEI BASARAB” VÂLCEA,
Centrul de Cercetări Istorice „Pr. Dumitru Bălaşa” – Râmnicu-Vâlcea

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL
ŞI MAREA UNIRE A ROMÂNILOR

vol. I

100 DE ANI DE LA INTRAREA ROMÂNIEI ÎN RĂZBOIUL REÎNTREGIRII NEAMULUI (1916-2016)

- lucrările ştiințifice ale Simpozionului Național de Istorie „România în Primul Război Mondial”, ediția I – „Campania din 1916. Centenar”, 17-18 iunie 2016, Mănăstirea Bistrița, comuna Costeşti, județul Vâlcea, manifestare desfăşurată în cadrul programului de cercetări istorice „Pe urmele eroilor şi martirilor neamului” -

Coordonator: Eugen Petrescu

EDITURA UNIVERSITARIA,
CRAIOVA, 2016

Autori: Ion Aldescu, Marin I. Arcuş, Paul-Emanoil Barbu, Mircea Baron, Iosif Bodo, Grigore Buciu, Dumitru Cauc, Ileana Cioarec, Dinică Ciobotea, Radu Constantin, Aurel V. David, Constanțiu Dinulescu, Florin Epure, Dumitru Garoafă, Ilie Gorjan, Petre Gigea-Gorun, Constantin Mănescu-Hurezi, Ioan St. Lazăr, Corneliu Mihail Lungu, Remus Macovei, Mite Măneanu, Radu Petrescu-Muscel, Tudor Nedelcea, Daria Nicolae, Daniela-Liliana Pătraşcu, Dumitru-Valentin Pătraşcu, Marian Pătraşcu, Eugen Petrescu, Toma Rădulescu, Tudor Rățoi, Ovidiu Rizopol, Gabriel Sarcină, Cristian Andrei Scăiceanu, Costin Scurtu, Ion-Leone Sima, Ion Soare, Mihai Sporiş, Nicuşor Marian Pele Trăiloiu, Cătălina Velculescu, Radu Ştefan Vergatti, Florea Vlădescu.

Editor: Eugen Petrescu

Tehnoredactor şi grafician: Valentin Pițigoi

Traducător în limba engleză: Mihail Rogojinaru

Acest volum a fost tipărit cu ajutorul financiar al domnului Emil Părău din Valea Jiului (municipiul Lupeni, județul Hunedoara), generos om de afaceri, iubitor al tradițiilor, obiceiurilor şi istoriei neamului românesc, căruia îi mulțumim pentru frumosul act de binefacere.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Primul Război Mondial şi Marea Unire a Românilor /
coord.: Eugen Petrescu. - Craiova: Universitaria, 2016 -
vol.
ISBN 978-606-14-1131-3
Vol. 1: 100 de ani de la intrarea României în Războiul Reîntregirii Neamului - 2016. - Conține bibliografie. - ISBN 978-606-14-1132-0

I. Petrescu, Eugen (coord.)

94

Coperta IV: Crucea Eroilor, Munții Coți, cota 1661 m, comuna Câineni, județul Vâlcea – simbol al jertfei românilor la trecătorile Carpaților din toamna anului 1916, în luptele cu armatele de ocupație germano-austro-ungare –, operă comemorativă de război ridicată de Filiala Județeană „Matei Basarab" Vâlcea a Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria" în vecinătatea locului în care a căzut la datorie, la 30 sept./13 oct. 1916, generalul David Praporgescu – comandantul Corpului I Armată, primul general român căzut pe câmpurile de luptă ale Războiului Reîntregirii Neamului; opera a fost sfințită la 2 octombrie 2016, în duminica a XIX-a după Rusalii (*Predica de pe munte – iubirea vrăjmaşilor*).

„Neamul este etern prin cultul eroilor!”
(Nicolae Iorga)

Centrul de Cercetări Istorice „Pr. Dumitru Bălaşa”

Director: Eugen Petrescu

Consiliul Ştiinţific
• Dinică Ciobotea
• Sorin Liviu Damean
• Radu Ştefan Vergatti
• Grigore Buciu
• Tudor Rățoi
• Constanțiu Dinulescu
• Tudor Nedelcea
• Gabriel Croitoru
• Florin Epure
• Dumitru Valentin Pătraşcu
• Ion Niță Rizea
• Mite Măneanu
• Dumitru Cauc

Tabla auctorială

Ion Aldescu (Goleşti, Vâlcea): colonel în rezervă; membru al Filialei Judeţene „Matei Basarab" Vâlcea a Asociaţiei Naţionale Cultul Eroilor „Regina Maria".

Marin I. Arcuş (Dănciuleşti, Gorj): profesor de limba şi literatura română; fondator al Muzeului Satului Rădineşti, fondator şi preşedinte al Societăţii Cultural-Ştiinţifice „Rădineşti-Gorj", fondator şi redactor-şef al revistei „Interfluvii".

Paul-Emanoil Barbu (Craiova): doctor în istorie; cercetător ştiinţific în cadrul Institutului de Cercetări Socio-Umane „C.S. Nicolăescu-Plopşor" al Academiei Române (1983-2005).

Mircea Baron (Hunedoara): doctor în istorie; profesor universitar, decan al Facultăţii de Ştiinţe a Universităţii din Petroşani (2008-2016).

Iosif Bodo (Lupeni): profesor de istorie la Şcoala Gimnazială nr. 1 din oraşul Lupeni, judeţul Hunedoara.

Grigore Buciu (Bucureşti): general de brigadă în retragere; vicepreşedinte al Asociaţiei Naţionale Cultul Eroilor „Regina Maria".

Dumitru Cauc (Fărcăşeşti, Gorj): doctor în istorie; profesor la Şcoala Gimnazială „Victor Popescu", comuna Fărcăşeşti, judeţul Gorj.

Ileana Cioarec (Craiova): doctor în istorie; cercetător ştiinţific gradul III în cadrul Institutului de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopşor" al Academiei Române.

Dinică Ciobotea (Craiova): doctor în istorie; profesor universitar la Facultatea de Ştiinţe Sociale a Universităţii din Craiova (2002-2012); membru al Societăţii de Ştiinţe Istorice din România – Filiala Dolj.

Radu Constantin (Perişani, Vâlcea): profesor de istorie la Şcoala Gimnazială Perişani, judeţul Vâlcea.

Aurel V. David (Bucureşti): colonel în retragere; doctor în ştiinţe militare; conferenţiar universitar la Academia Naţională de Informaţii, decan al Facultăţii de Sociologie-Psihologie din cadrul Universităţii „Spiru Haret", Bucureşti.

Constanţiu Dinulescu (Craiova): doctor în istorie; conferenţiar universitar la Facultatea de Ştiinţe Sociale a Universităţii din Craiova, preşedinte al Societăţii de Ştiinţe Istorice din România – Filiala Dolj.

Florin Epure (Râmnicu-Vâlcea): doctor în istorie; director executiv al Direcţiei Judeţene pentru Cultură Vâlcea.

Dumitru Garoafă (Râmnicu-Vâlcea): profesor de istorie; arhivist, consilier superior în cadrul Serviciului Judeţean Vâlcea al Arhivelor Naţionale.

Petre Gigea (Gorun, supranume literar; Craiova, Dolj): doctor în ştiinţe economice; profesor universitar; ministru al finanţelor (1981-1986), guvernator al României

la Fondul Monetar Internațional şi la Banca Mondială (1981-1986), ambasador al României la Paris şi la UNESCO (1986-1989).

Ilie Gorjan (Budeşti, Vâlcea): general maior în retragere; doctor în drept; conferențiar universitar; şef de stat major la Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza" (1995-1997) şi adjunct pentru pregătirea personalului al Inspectorului General al Jandarmeriei Române (1999-2005).

Ioan St. Lazăr (Râmnicu-Vâlcea): doctor în filologie; conferențiar universitar; preşedinte executiv al Fundației Culturale „Sfântul Antim Ivireanul", secretar al Centrului de Studii Medievale şi Premoderne „Antim Ivireanul", Râmnicu-Vâlcea.

Corneliu Mihail Lungu (Bucureşti): doctor în istorie; director al Direcției Arhivelor Naționale Istorice Centrale (1991-2001), director general al Arhivelor Naționale ale României (1996-1998, 2001-2007); profesor universitar la Facultatea de Arhivistică a Academiei de Poliție „Al. I. Cuza", Bucureşti (1992-2001), profesor universitar la Facultatea de Istorie, Filosofie şi Geografie a Universității din Craiova şi conducător de doctorate – domeniul Istorie (2002-2015).

Remus Macovei (Constanța): colonel în retragere; preşedintele Filialei Județene Constanța a Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria".

Mite Măneanu (Drobeta-Turnu Severin): doctor în istorie; preşedintele Societății Culturale „Porțile de Fier", Drobeta-Turnu Severin.

Constantin Mănescu (Hurezi, supranume literar; Horezu, Vâlcea) – teolog; doctorand în istorie; preot paroh la Parohia Horezu II-Urşani din Arhiepiscopia Râmnicului; preşedinte al Subfilialei „Cultul Eroilor" Horezu şi secretar executiv al Filialei Județene „Matei Basarab" Vâlcea a Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria".

Tudor Nedelcea (Craiova): doctor în filologie; cercetător ştiințific gradul I în cadrul Institutului de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopşor" al Academiei Române (din 1999).

Daria Nicolae (Constanța): licențiată în teologie şi istorie; membră a Asociației Culturale „Astra Dobrogeană" şi colaboratoare a Filialei Constanța a Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I".

Daniela-Liliana Pătraşcu (Târgu-Jiu): doctorand la Şcoala Doctorală de Ştiințe Sociale şi Umaniste a Universității din Craiova; muzeograf în cadrul Secției de Istorie-Arheologie a Muzeului Județean Gorj „Alexandru Ştefulescu", Târgu-Jiu.

Dumitru-Valentin Pătraşcu (Târgu-Jiu): doctor în istorie; muzeograf în cadrul Secției de Istorie-Arheologie a Muzeului Județean Gorj „Alexandru Ştefulescu", Târgu-Jiu.

Marian Pătraşcu (Râmnicu-Vâlcea): publicist; membru al Asociației „Forumul Cultural al Râmnicului" şi al Filialei Județene „Matei Basarab" Vâlcea a Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria".

Eugen Petrescu (Râmnicu-Vâlcea): istoric; preşedinte al Filialei Județene „Matei Basarab" Vâlcea şi director al Centrului de Cercetări Istorice „Pr. Dumitru Bălaşa" (Râmnicu-Vâlcea) din cadrul Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria".

Ion-Gheorghe Petrescu (semnează Radu Petrescu-Muscel; Bucureşti): publicist; membru al Filialei Municipiului Bucureşti a Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria".

Valentin Piţigoi (München, Germania): jurnalist; tehnoredactor şi grafician.

Toma Rădulescu (Craiova): doctor în istorie; muzeograf, şef secţie la Muzeul Olteniei din Craiova (1974-2012).

Tudor Răţoi (Drobeta-Turnu Severin): doctor în istorie; conferenţiar universitar la Facultatea de Ştiinţe Sociale a Universităţii din Craiova (2007-2010); director general-adjunct al Arhivelor Naţionale (2006-2007), şeful Serviciului Judeţean Mehedinţi al Arhivelor Naţionale (din 2007).

Ovidiu Rizopol (Petroşani): publicist; vicepreşedinte al Asociaţiei de Ecologie „Petro-Aqua", Petroşani.

Mihail Rogojinaru (Râmnicu-Vâlcea): doctorand la Şcoala Doctorală de Filologie a Universităţii din Piteşti.

Gabriel Sarcină (Târgu-Jiu): profesor de istorie în cadrul Liceului Tehnologic „Constantin Brâncuşi" Peştişani, judeţul Gorj.

Cristian Andrei Scăiceanu (Bucureşti): doctor în istorie; consultant strategie la Banca Naţională a României.

Costin Scurtu (Constanţa): doctor în istorie; şeful Filialei Constanţa a Muzeului Militar Naţional „Regele Ferdinand I".

Ion-Leone Sima (Craiova): student – Secţia Istorie a Facultăţii de Ştiinţe Sociale a Universităţii din Craiova.

Ion Soare (Râmnicu-Vâlcea): profesor, arhivist; doctor în filologie; vicepreşedinte al Asociaţiei „Forumul Cultural al Râmnicului".

Mihai Sporiş (Râmnicu-Vâlcea): publicist; liderul Grupului Informal de la Râmnic „România – Grădina Maicii Domnului".

Nicuşor Marian Pele Trăiloiu (Drobeta-Turnu Severin): doctorand în istorie; arhivist, inspector superior în cadrul Serviciului Judeţean Mehedinţi al Arhivelor Naţionale.

Cătălina Velculescu (Bucureşti): doctor în filologie; profesor universitar la Universitatea din Bucureşti.

Radu Ştefan Vergatti (Bucureşti): doctor în istorie; profesor universitar la Facultatea de Ştiinţe Socio-Umane a Universităţii din Piteşti (2000-2010), profesor universitar la Facultatea de Ştiinţe Umaniste a Universităţii „Valahia" din Târgovişte (1999-2014) şi conducător de doctorat – domeniul Istorie (2004-2014); membru titular al Academiei Oamenilor de Ştiinţă din România.

Florea Vlădescu (Titeşti, Vâlcea): învăţător; preşedintele Subfilialei „Cultul Eroilor" Titeşti din cadrul Filialei Judeţene „Matei Basarab" Vâlcea a Asociaţiei Naţionale Cultul Eroilor „Regina Maria".

Cuprins

Prefață (Tudor Rățoi) / 13
Cuvânt înainte (Eugen Petrescu) / 21
Notă asupra volumului (Eugen Petrescu) / 31

Partea I. Intrarea României în Primul Război Mondial / 35

Dinică Ciobotea, *Despre intrarea României în Primul Război Mondial* / 37

Radu Ştefan Vergatti, *Imperiul țarist şi neutralitatea României la începutul Primului Război Mondial* / 56

Constanțiu Dinulescu, *Aspecte politico-diplomatice şi militare din Europa în preajma izbucnirii primei conflagrații mondiale* / 59

Corneliu Mihail Lungu, *Justețea participării României la Primul Război Mondial* / 66

Aurel V. David, *Războiul informațional al României cu Puterile Centrale – preludiu la campania Armatei Române din anul 1916* / 71

Grigore Buciu, *Latura magico-mitică a Primului Război Mondial* / 92

Remus Macovei, *Corupția a afectat grav, în perioada 1914-1916, pregătirea pentru război a armatei române* / 99

* *

Radu Ştefan Vergatti, *Învățământul militar românesc (1838-1916)* / 107

Daria Nicolae, *Considerații privind organizarea serviciului religios în armata română între 1914-1916* / 114

Dumitru Garoafă, *Organizarea serviciului religios în armată şi acordarea asistenței sanitare şi sociale specifice mobilizării şi începutului campaniei militare în județul Vâlcea (1915-1916)* / 123

Tudor Rățoi, *Severinul în preziua şi în anii Războiului Reîntregirii Național-Statale a Românilor* / 142

Partea a II-a. Oameni şi locuri în anii de război / 149

Tudor Rățoi, *Operațiunile militare ale Diviziei 1 comandate de generalul Ioan Drăgălina în sectorul Cerna, 15 august – 23 noiembrie 1916* / 151

Ion Aldescu, *Primul Război Mondial. Sinteza luptelor de pe Valea Oltului* / 160

Dumitru Garoafă, *Bătălia din zona Sibiu-Câineni* / 168

Dumitru Garoafă, *Desfăşurarea luptelor din Țara Loviştei în «toamna pătimirii noastre»* / 200

Ilie Gorjan, *Generalul David Praporgescu – Erou al Neamului Românesc* / 236

Marian Pătraşcu, *Fapte de eroism ale unor locuitori din comuna Câineni, judeţul Vâlcea, în timpul Primului Război Mondial* / 253

Ion Aldescu, *Primul Război Mondial. Sinteza luptelor de pe Valea Jiului* / 256

Iosif Bodo, *Evenimente, oameni, locuri şi mărturii despre luptele din Valea Jiului din 1916* / 261

Dumitru-Valentin Pătraşcu, Daniela-Liliana Pătraşcu, *Generalul Ioan Dragalina (1860-1916) – eroul bănăţean căzut în luptele din Defileul Jiului* / 268

Dumitru Cauc, *Activitatea detaşamentului de partizani condus de sublocotenentul Victor Popescu din Valea cu Apă (decembrie 1916 – mai 1917)* / 285

Radu Petrescu-Muscel, *Fapte de vitejie ale cavaleriei române (Robăneşti, Stoeneşti şi Coşna). Comportamentul exemplar al tinerilor ofiţeri Alexandru Baranga şi Ioan C. Răuţoiu* / 298

Costin Scurtu, *Campania militară din Dobrogea în toamna anului 1916* / 310

Ilie Gorjan, *Manevra de la Flămânda – episod important al Campaniei militare din anul 1916* / 317

Daniela-Liliana Pătraşcu, Dumitru-Valentin Pătraşcu, *Generalul Gheorghe Rasoviceanu (1874-1954) – Comandantul Regimentului nr. 9 Vânători* / 320

Tudor Nedelcea, *Regele Ferdinand, Marghiloman şi arderea recoltelor* / 345

Nicuşor Marian Pele Trăiloiu, *Despre clerul mehedinţean în Primul Război Mondial* / 349

Radu Petrescu-Muscel, *Preoţi militari musceleni în Războiul de Întregire a Neamului Românesc (1916-1919)* / 356

Toma Rădulescu, *Profesorul Ştefan Ciuceanu (1875-1936), directorul Muzeului Olteniei şi al Bibliotecii „Aman" din Craiova, apărător al valorilor culturale româneşti în timpul Primului Război Mondial* / 369

Constantin Mănescu-Hurezi, *Localitatea Horezu din judeţul Vâlcea în timpul Primului Război Mondial* / 395

Partea a III-a. Izvoare documentare şi narative despre desfăşurarea Primului Război Mondial în spaţiul românesc / 403

Ion-Leone Sima, *Comunicatele Marelui Cartier General privind participarea Armatei Române în Primul Război Mondial (din august 1916 până în octombrie 1916)* / 405

Dinică Ciobotea, *Carnetul cu însemnări de pe front ale ofiţerului Marin Gherghină din Regimentul 30 Muscel* / 422

Ion Soare, *„Istoria" unui jurnal de război şi importanţa lui pentru studierea operaţiunilor desfăşurate de Grupul Olt în Primul Război Mondial: Medic sublocotenent S. Demetrescu, „Însemnări zilnice din războiul româno-ungaro-bulgar"* / 468

Ileana Cioarec, *Însemnări de pe front ale soldatului Elefterie C. Popescu din comuna Argetoaia, judeţul Dolj* / 481

Gabriel Sarcină, *Despre ocupaţia germană din nord-vestul judeţului Gorj în timpul Primului Război Mondial. Din însemnările lui Valeriu Opreanu (octombrie-decembrie 1916), administratorul plasei Brădiceni* / 485

Mite Măneanu, *Contribuția mehedințenilor la epopeea unității naționale în lumina datelor cuprinse în memoriile învățătorilor participanți ca ofițeri (din rezervă) ai armatei la Primul Război Mondial* / 491

Paul-Emanoil Barbu, *Însemnările profesorului Ilie Constantinescu privind participarea sa la Primul Război Mondial* / 499

Marin I. Arcuş, *Un secol de la intrarea României în Primul Război Mondial. Tineri din Rădineşti în Războiul cel Mare* / 511

Radu Constantin, *Primul Război Mondial în memoria locuitorilor comunei Perişani, județul Vâlcea* / 517

Cristian Andrei Scăiceanu, *Din corespondența militarilor participanți la campania anului 1916* / 521

Ioan St. Lazăr, *Războiul pentru Reîntregirea neamului reflectat în creația populară. I. Teme, accente, motive poetice în Oltenia şi Muntenia* / 551

Cătălina Velculescu, *15 oct. 1916. Testamentul unui tânăr sublocotenent. Ardeal sau Speranța* / 563

Mihai Sporiş, *Amintiri de acum un veac* / 570

Partea a IV-a. Monumente şi cimitire de onoare ale eroilor Primului Război Mondial / 575

Ovidiu Rizopol, *Omagiul lui Brâncuşi adus eroilor gorjeni ce s-au jertfit pentru patrie în Primul Război Mondial – „Coloana Infinită" – istoria realizării ei* / 577

Mircea Baron, *Monumente ridicate în Valea Jiului, în perioada interbelică, în memoria celor care au luptat în Primul Război Mondial* / 585

Remus Macovei, *Cimitirul Internațional de Onoare „Mircea cel Bătrân" din comuna Mircea Vodă, județul Constanța* / 615

Florea Vlădescu, *Cimitirul de război din Dealul Mlăcii, comuna Titeşti, județul Vâlcea* / 625

Eugen Petrescu, *Cimitirul şi troița eroilor de război, necunoscuți, de la Bujoreni-Vâlcea, căzuți în luptele de pe Valea Oltului, din toamna anului 1916* / 628

Florin Epure, *Epopeea de pe Valea Oltului – 1916* / 630

Petre Gigea-Gorun, *La o sută de ani de la luptele de la Robăneşti* / 646

Prefață

Anul 2018 va rămâne în memoria generațiilor trăitoare ale acestui moment ca anul aniversării Centenarului Marii Uniri a Românilor din 1918 şi al făuririi României Mari. După cum se ştie, prin extensie, în anii trecuți acest moment a fost completat, inclusiv la nivel european şi mondial, cu aniversarea intervalului care, acum 100 de ani, între altele, a precedat şi Unirea Românilor şi a făcut-o posibilă, Marele Război sau Războiul Națiunilor, care în istoria noastră s-a numit, mult mai potrivit, Războiul Întregirii Național-Statale a Românilor.

Dată fiind semnificația lor profundă, aceste aniversări nu puteau trece fără a fi marcate cum se cuvine. În consecință, de-a lungul anului 2016, iar de aici şi în anii următori, au avut şi vor avea loc evenimente ştiințifice, culturale şi de comemorare peste tot acolo unde s-a simțit şi se simte româneşte. De bună seamă, ele vor culmina cu manifestările ce vor fi organizate în jurul datei de 1 Decembrie 2018, când se va sărbători Centenarul.

Printre evenimentele deja derulate, s-au numărat şi cele organizate sub egida Centrului de Cercetări Istorice „Pr. Dumitru Bălaşa" din Râmnicu-Vâlcea al Filialei Județene „Matei Basarab" Vâlcea a Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria", sub genericul „Pe urmele eroilor şi martirilor neamului", cu participarea şi colaborarea a numeroşi istorici, arhivişti, filologi, teologi, ofițeri şi generali în rezervă şi în retragere, oameni de cultură, publicişti etc.

O astfel de manifestare a fost Simpozionul Național de Istorie desfăşurat la Mănăstirea Bistrița, comuna Costeşti, Vâlcea, în zilele de 17-18 iunie 2016, sub titlul *„România în Primul Război Mondial – Campania din 1916. Centenar".* Comunicările prezentate atunci, majoritatea de un interes remarcabil, inedite prin conținut şi prezentare, au fost strânse de sufletul acestei întruniri, profesorul Eugen Petrescu, care ni le restituie aici, reunite într-un prim volum ce nu va fi singurul consacrat Centenarului, alături de tomul de față urmând să mai apară încă două, toate trei închinate, succesiv, anilor în care România a fost în război, 1916, 1917 şi 1918.

Aşadar, cititorul avizat cum şi cel interesat doar în treacăt de problemele de istorie vor putea să ia cunoştință în paginile următoare de un set de contribuții ştiințifice pe care îngrijitorul volumului le-a organizat în patru părți: I. *Intrarea României în Primul Război Mondial,* II. *Oameni şi locuri în anii de război,* III. *Izvoare documentare şi narative despre desfăşurarea Primului Război Mondial în spațiul românesc* şi IV. *Monumente şi cimitire de onoare ale eroilor Primului Război Mondial.*

Prima parte cuprinde 11 titluri sub care sunt abordate dintr-o perspectivă personală, adesea inedită, aspecte deja aflate în atenția istoriografiei româneşti, precum împrejurările intrării României în război, aspectele politico-diplomatice şi militare ale acestei decizii, justețea participării țării la război, raporturile ei cu alți actori importanți ai timpului, în principal Rusia, sau războiul informațional declanşat înainte de intrarea țării în război ca etapă pregătitoare la aceasta. Alături de aceste aspecte, sunt aduse în atenție şi probleme mai puțin abordate până acum, cum sunt dimensiunea magico-mitică a războiului, învățământul militar şi religios din anii de război, sau corupția, ca factor distructiv, în efortul pregătirilor de intrare a țării în război.

Partea a II-a, cea mai consistentă, cuprinzând 19 de comunicări, propune subiecte referitoare la desfăşurarea operațiunilor militare, cu atenție predilectă pe cele din perimetrul Olteniei (cele de la Cerna, Jiu şi de pe valea Oltului), evidențiind evenimente, locuri (Țara Loviştei, Stoeneşti, Robăneşti, Coşna), personaje de referință în desfăşurarea operațiunilor militare (generalii Ioan Drăgălina, David Praporgescu şi Gheorghe Rasoviceanu) sau din viața politică a României (Regele Ferdinand şi primul ministru Alexandru Marghiloman), eroi intrați în legendă (sublocotenentul Victor Popescu din Valea cu Apă, Gorj), ofițeri mai puțin cunoscuți, dar care s-au distins prin bravura faptelor lor de arme (Alexandru Baranga şi Ioan Răuțoiu), episoade exemplare din luptele purtate pe teritoriul României (manevra de la Flămânda, operațiunile din Dobrogea, luptele de la Jiu, Olt şi Cerna), participarea unor categorii socio-profesionale la efortul de război (preoțimea şi învățătorii), apărarea valorilor culturale ale țării din calea forțelor de ocupație invadatoare (cazul profesorului Ştefan Ciuceanu, directorul Muzeului Olteniei şi al Bibliotecii „Aman" din Craiova), contribuția eroilor anonimi la efortul de război (exemplu locuitorii din Câineni, Vâlcea) etc.

Cea de-a III-a parte are ca obiect o chestiune de însemnătate specială pentru cunoaşterea mai bună şi mai nuanțată a desfăşurării războiului, şi anume izvoarele documentare şi narative referitoare la acesta. Este o problemă asupra căreia istoricii trebuie să stăruie în chip predilect pentru cunoaşterea epocii în care s-a înfăptuit Marea Unire, dovadă în acest sens fiind şi cele 13 comunicări inserate în această parte a volumului. Pot fi aflate aici categorii diverse de surse, multe inedite sau mai puțin exploatate până acum, ca de pildă carnetele de însemnări de pe front ale participanților la război (de multe ori simpli soldați), jurnalele întocmite de unitățile militare sau de ofițeri de tipul „însemnărilor zilnice", lucrările memorialistice provenind de la participanți, de obicei oameni cu instrucție rezonabilă (profesorii şi învățătorii, de pildă, ca ofițeri ai armatei române), corespondența obişnuită, atâta cât s-a mai păstrat, a militarilor cu familiile lor, amintirile din război puse pe hârtie de foştii participanți, producțiile folclorice şi chiar testamentele întocmite în perspectiva intrării în focul luptelor.

În fine, în partea a IV-a, şi-au găsit locul 7 comunicări despre monumentele închinate în perioada interbelică eroilor din Războiul Întregirii

Neamului, începând cu opera lui Constantin Brâncuşi de la Tg. Jiu, continuând cu monumentele de pe Valea Jiului, cimitirele de la Mircea Vodă (Dobrogea), Titeşti, Călineşti, Bujoreni şi Râmnicu-Vâlcea (Vâlcea) şi încheind cu monumentul comemorativ de la Robăneşti.

După cum se va putea constata, volumul I din tripticul consacrat de Centrul de Cercetări Istorice „Pr. Dumitru Bălaşa" din Rm. Vâlcea eroilor şi martirilor neamului din Marele Război reprezintă un produs editorial valoros, pe care îl recomandăm cu căldură cititorilor şi pasionaților de istorie.

Diversitatea tematică este prima însuşire a acestuia. Cum spuneam, sunt subiecte care aduc în atenție aspecte mai vechi de istorie pe care le reconsideră în cheie originală, le îmbogățesc baza documentară şi le dau o înfățişare înnoită. Altele aduc la lumină fapte necunoscute, cărora le asigură un loc în ambianța anilor 1916-1918 sau în cea a anilor de după Marea Unire.

Alte texte împrospătează cunoştințele referitoare la personalitățile importante ale războiului şi ale epocii, în egală măsură cu sublinierea şi mai accentuată a contribuției eroilor cvasianonimi şi a marelui erou anonim, care a fost poporul în întregul său, la înfăptuirea actelor istorice din cursul perioadei menționate.

Nu mai puțin semnificativ este spiritul patriotic ce transpare din majoritatea contribuțiilor prezente în volum, ceea ce nu este puțin lucru într-o epocă în care este într-un declin ce pare fără oprire prețuirea pentru valorile naționale şi pentru adevărații făuritori de istorie şi apărători de neam românesc.

În această ordine, în mod evident, volumul poate fi privit şi ca o expresie a necesității contrare, de respect şi venerație pentru eroii şi martirii neamului, aşa cum aceasta s-a manifestat în perioada interbelică, atunci când a reprezentat o constantă a climatului din epocă, o constantă pe care generațiile tinere de astăzi au datoria s-o revalideze şi s-o sublimeze printr-un la fel de puternic ataşament față de țară, dovedind în chip peremptoriu că nu uită şi nu vor uita niciodată ce datorează înaintaşilor lor.

Omagiu profesorului Eugen Petrescu, factotum întru apariția celor trei tomuri proiectate, prețuire celor care au contribuit şi vor contribui la realizarea lor!

Tudor Rățoi

Preface

2018 will remain in the memory on the generations witnessing this moment as the anniversary year of the 1918 Great Union Centennial and of the foundation of Greater Romania. As it is known, extensively, in the former years this moment was completed, also at a European and global level, with the anniversary of the interval which 100 years ago, among others, preceded also the Romanian Union and made it possible, the Great War or the War of the Nations, which in our history was more adequately named the War for National and State Integrity.

Given their profound significance, these anniversaries could not pass without being properly marked. Thus, throughout 2016 and in the following years, scientific, cultural and honouring events have taken place and will further take place everywhere the Romanian spirit is present. For sure, they will culminate with the events around December 1st 2018, when the Centennial shall be celebrated.

Among the already undertaken events were the ones held under the aegis of "Pr. Dumitru Bălaşa" Historical Research Centre in Râmnicu-Vâlcea within "Matei Basarab" Vâlcea County Subsidiary of "Regina Maria" Hero-Worship National Association, under the title "On the footsteps of our people's heroes and martyrs", with the participation and collaboration of numerous historians, archivists, philologists, theologians, in reserve and retired officers and generals, cultural personalities and publicists etc.

Such an event was the National History Symposium held at Bistrița Monastery, Costeşti village, Vâlcea county, on 17th and 18th June 2016, under the title "Romania in the World War One – the 1916 Campaign. Centennial". The works presented on this occasion, most of them remarkably interesting, innovating through content and presentation, were gathered by the heart of this assembly, professor Eugen Petrescu, who returns them to us here, reunited within a first volume, which shall not remain as the only one dedicated to the Centennial, along side the present book two other being on their way, all three of them successively honouring the years in which Romania has been at war: 1916, 1917 and 1918.

Thus, both the well-informed reader and the one only briefly interested in the historical matters will have the opportunity to find out, within the following pages, about a set of scientific contributions which the one who cared for the volume organised into four parts: I. *Intrarea României în Primul Război Mondial,*

II. *Oameni şi locuri în anii de război,* III. *Izvoare documentare şi narative despre desfăşurarea Primului Război Mondial în spațiul românesc* şi IV. *Monumente şi cimitire de onoare ale eroilor Primului Război Mondial* (I. *Romania's entrance in World War One*, II. *People and places in the years of the war*, III. *Documentary and narrative sources regarding the progress of World War One in the Romanian framework*, IV. *Memorials and honorary cemeteries of the heroes of World War One*).

The first part contains 11 titles under which, from a personal view, mostly new, aspects already in the attention of Romanian historiography – such as the circumstances regarding Romania's entrance in the war, political, diplomacy and military aspects proper to this decision, the rectitude of the country's participation in the war, its references with other important actors of the time, mainly Russia, or the informational war triggered before our entry in the war, as a preparatory stage – shall be approached. Along side these aspects, less discussed topics – such as the magical and mystical dimension of the war, the military and religious teaching in the time of the war or corruption, as a destructive agent in the efforts regarding the country's entering in the war – are brought into attention.

The second part, the most substantial one, consisting of 19 works, proposes topics referring to the development of military operations, especially the ones from the Oltenia perimeter (the ones from the rivers Cerna, Jiu and Olt), emphasizing events, places (Loviştea Country, Stoeneşti, Robăneşti, Coşna), important characters in the military operations' deployment (generals Ioan Drăgălina, David Praporgescu and Gheorghe Rasoviceanu) or from Romania's political life (King Ferdinand or prime minister Alexandru Marghiloman), legendary heroes (sublieutenant Victor Popescu from Valea cu Apă, Gorj county), less known officers, but which distinguished themselves through their courageous feats (Alexandru Baranga and Ioan Răuțoiu), exemplary episodes from the battles on the Romanian territory (the maneuver of Flămânda, the Dobrogea operations, the battles from Jiu, Olt and Cerna rivers), the contribution of certain socio-professional categories to war efforts (the priests and the teachers), the defending of the country's cultural values against the occupying forces (the case of professor Ştefan Ciuceanu, the manager of the Museum of Oltenia and of "Aman" Library in Craiova), the contribution of the anonymous heroes to war efforts (the villagers of Câineni, Vâlcea county, as an example) etc.

The third part concerns an important matter regarding the better and nuanced knowledge of the war's development, namely the documentary and narrative sources regarding it. This represents a problem on which historians should especially insist in order to know the era of the Great Union, the 13 works within this section of the volume standing as proof. Different categories of sources, many of them new or less dealt with until now, can be found here, such as the front diaries of the ones engaged in battle (many of them mere

soldiers), the "daily notes" diaries written by the military units or by officers, memoirs of the participants, many of them having reasonable education (teachers, for example, as officers of the Romanian army), the regular correspondence of the soldiers with their families, as much as it has been preserved, the war memories put on paper by the former participants, the folk productions and even the wills made before entering the battles.

Finally, in the fourth part, 7 works regarding the monuments from the inter-war period honouring the heroes from the War of Our People's Reunification – starting with Constantin Brâncuşi's work in Târgu-Jiu, continuing with the monuments on Jiu river's valley, the cemeteries in Mircea Vodă (Dobrogea), Titeşti, Călineşti, Bujoreni and Râmnicu-Vâlcea (Vâlcea county) and ending with the memorial in Robăneşti – have found their place.

As it shall be noticed, the first volume of the triptych dedicated by "Pr. Dumitru Bălaşa" Historical Research Centre in Rm. Vâlcea to the Grand War heroes and martyrs of our people represents a valuable editorial product, which we warmly recommend to the readers and to those passionate about history.

Thematic diversity represents the first characteristic of the volume. As we were saying, there are topics that bring forward older historical aspects, originally reconsidering them, enriching their documentary baseline and giving them a new appearance. Others shed light onto unknown events, giving them a place within the atmosphere between 1916 and 1918 or in the one of the years that followed the Great Union.

Other texts refresh the data referring to important personalities of the war and age, equally with the greater emphasis on the semi-anonymous heroes' and the great anonymous hero's contribution, which has been the people in its integrity, to the foundation of the historical events during the mentioned period.

Not less important is the patriotic spirit that is shown from almost all the contributions to the volume, which is not a small thing during an age in which the appreciation of national values, of the true history makers and defenders of the Romanian people seems to be relentlessly declining.

In this order, evidently, the volume can be seen also as an expression of the contrary necessity, of respect and veneration for the heroes and martyrs of the people, as this has manifested in the inter-war period, when it was a constant of the age, a constant that the young generations of today have the duty to revalidate and to sublimate through a sort of strong attachment to the country, undoubtedly proving that they do not forget and will not forget what they owe to their forerunners.

Honour to professor Eugen Petrescu, factotum in the appearance of the three volumes, praise to those who contributed and will contribute to their making!

Author: Tudor Rățoi
Translator: Mihail Rogojinaru

Cuvânt înainte

Istoria ultimelor secole este marcată de o serie de tratate şi alianțe prin care mai multe state ale lumii s-au grupat în puteri militare, determinând, pe calea armelor, schimbări majore în viața popoarelor. Astfel, la începutul anului 1914, Europa era împărțită în două tabere: pe de o parte: Germania, Austro-Ungaria şi Italia, care făceau parte din Tripla Alianță, denumire schimbată în Puteri Centrale după retragerea Italiei şi cooptarea în alianță a Imperiului Otoman; pe de altă parte: Rusia, Franța şi Marea Britanie, care se constituiseră în Tripla Înțelegere, devenită ulterior Antanta.

Aceste alianțe au fost puse în mişcare ca urmare a refuzului imperiilor de a acorda popoarelor supuse dreptul la autodeterminare. Este şi cazul românilor din Transilvania şi Bucovina, supuşi Imperiului Austro-Ungar, şi a celor din Basarabia, supuşi Imperiului Rus. Astfel, din cauza tensiunilor dintre Serbia şi Austro-Ungaria, generate de naționaliştii sârbi care îşi doreau unirea tuturor popoarelor slave din Balcani într-un stat federal, inclusiv a slavilor de pe teritoriul Imperiului Austro-Ungar, la 28 iunie 1914 arhiducele Franz Ferdinand al Austro-Ungariei este asasinat la Sarajevo – capitala provinciei austriece Bosnia (anexată de Austro-Ungaria în 1908), autorul crimei fiind Gavrilo Princip – terorist bosniac pro-sârb, membru al societății secrete Mâna Neagră, organizație compusă din cincisprezece asasini cu legături în armata Serbiei. Asasinatul este pretextul Austro-Ungariei de a-şi încheia socotelile cu Serbia. Aşa se face că la 28 iulie Austro-Ungaria declară război Serbiei, iar la 29 iulie bombardează Belgradul. Cu excepția Bulgariei (care de mai mulți ani se afla în conflict cu Serbia), statele din Balcani, inclusiv România – care vedea un moment oportun pentru întregirea neamului –, au trecut de partea Serbiei şi a aliaților din Antanta.

Aşadar, Războiul cel Mare, Războiul Națiunilor sau Primul Război Mondial (primul „război total") – denumit astfel în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial – a fost un conflict armat desfăşurat între Puterile Centrale (al căror nucleu a fost constituit din Germania, Austro-Ungaria, Imperiul Otoman şi Bulgaria) şi Antanta (al cărei nucleu a fost constituit din Franța, Marea Britanie, Rusia, Italia, Japonia şi, din 1917, Statele Unite ale Americii), în care au fost implicate peste 25 de state. Acest război a produs o ruptură decisivă cu vechea ordine mondială, ducând la prăbuşirea a patru mari dinastii imperiale – Hohenzollern, Habsburg, Romanov şi Otomană – şi odată cu acestea la prăbuşirea a patru mari imperii – German, Austro-Ungar, Rus şi Otoman –, marcând

astfel încetarea absolutismului monarhic în Europa; a fost cauza Revoluției Ruse din 1917 (ale cărei urmări s-au soldat, aşa cum spuneam, cu răsturnarea regimului țarist, în februarie, preluarea puterii de către bolşevici, în octombrie, şi instalarea regimului comunist la 7 noiembrie) care a inspirat, mai târziu, alte revoluții precum cele din China sau Cuba; a destabilizat Europa şi a creat germenii celui de-Al Doilea Război Mondial.

*

* *

În 1914, la izbucnirea Marelui Război, România adopta o politică de neutralitate, ezitând în sprijinirea vreuneia dintre taberele beligerante: Puterile Centrale şi Antanta. Însă, după doi ani de atitudine neutră, România decidea intrarea în război alături de Antantă, alianța militară care promitea recunoaşterea drepturilor sale asupra Transilvaniei şi Bucovinei, teritorii româneşti aflate sub dominația austro-ungară.

Astfel, la 4/17 august 1916 se încheia între România şi cele patru puteri militare ale Antantei – Marea Britanie, Franța, Rusia, Italia – un tratat de alianță şi o convenție militară prin care țara noastră se obliga să intre în război împotriva Austro-Ungariei, nu mai târziu de 15/28 august 1916, iar la 14/27 august 1916 Consiliul de Coroană al României decidea intrarea în război alături de Antantă şi mobilizarea generală a armatei, numărul celor mobilizați ajungând la cifra de 833.758 soldați şi circa 18.000 ofițeri, la care se adăuga rezerva armatei care se ridica la 416.000 de oameni, efectivele mobilizate fiind grupate în 23 divizii de infanterie şi două divizii de cavalerie.

În seara zilei de 14/27 august 1916, Edgar Mavrocordat, ministrul României la Viena, prezenta Ministerului de Externe al Austro-Ungariei declarația de război privind eliberarea Transilvaniei şi Bucovinei cu următoarea precizare: „România, împinsă de dorința de a contribui să se grăbească sfârşitul conflictului şi sub imperiul necesității de a-şi salva interesele de rasă, se vede nevoită a intra în luptă alături de aceia care pot să-i asigure înfăptuirea unității sale naționale" (*România în timpul primului război mondial. Mărturii documentare*, vol. 1, *1914-1916*, Bucureşti, Ed. Militară, 1996, p. 9, 41). În aceeaşi seară este declanşată ofensiva de eliberare a Transilvaniei, trupele române trecând Carpații prin cele 18 defileuri. Ca urmare a declarației de război, făcută Austro-Ungariei, la 28 august Germania declara război României. Turcia declara şi ea război României, la 30 august, iar Bulgaria la 1 septembrie.

Pe parcursul conflictului se disting patru etape desfăşurate de Armata Română: Campania din 1916, Campania din 1917, Campania din 1918 şi Campania din 1919 (Campania României în Ungaria). La primele trei campanii ne vom referi în lucrările ce vor fi publicate în perioada 2016-2018, sub titlul: *Primul Război Mondial şi Marea Unire a Românilor* – vol. I, *100 de ani de la intrarea României în Războiul Reîntregirii Neamului (1916-2016)*; vol. II, *100 de ani de la marile bătălii de la Mărăşti-Mărăşeşti-Oituz (1917-2017)*; vol. III, *100 de ani de la făurirea României Mari (1918-2018)* –, iar la cea de-a patra ne vom

referi în 2019, într-o lucrare separată ce va fi publicată sub titlul: *Faza finală a Primului Război Mondial. 100 de ani de la Campania României în Ungaria bolşevică (1919-2019)*.

Uriaşul efort uman şi material făcut de țara noastră pentru eliberarea vechilor provincii româneşti aflate sub dominația austro-ungară nu a fost în zadar, el fiind încununat de laurii Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918 şi de recunoaşterea internațională a acestei măreţe împliniri.

Ultimul volum va fi dedicat tratatelor din 1919-1920, desfăşurate în urma Conferinței de Pace de la Paris din 18 ianuarie 1919, în baza cărora România îşi intra în drepturile ei fireşti: Tratatul de Pace de la Saint-Germain (10 septembrie 1919) – prin care Austria a renunțat în favoarea României la Bucovina –, Tratatul de Pace de la Trianon (4 iunie 1920) – prin care Ungaria a recunoscut apartenența la România a Transilvaniei, Crişanei, Banatului şi Maramureşului – şi Tratatul de Pace de la Sevres (10 august 1920, rectificat în 1923 prin Tratatul de la Lausanne) – prin care sunt recunoscute noile granițe ale României. Aşadar, această ultimă lucrare va fi publicată sub titlul: *Pacea după Primul Război Mondial. 100 de ani de la semnarea Tratatului de la Trianon (1920-2020).*

Campania din 1916 cuprinde mai multe operațiuni: Operațiunea ofensivă în Transilvania, Operațiunea de apărare pe frontul de sud (bătălia de la Turtucaia, operațiunea de la Flămânda, acțiunile militare din Dobrogea), Operațiunea de apărare a trecătorilor din Carpați (bătăliile de la Sibiu, Braşov, Bran-Câmpulung, valea Prahovei, valea Oltului, valea Jiului, primele două bătălii de la Oituz), Operațiunea de apărare a teritoriului Olteniei şi Munteniei (acțiunile militare din Oltenia, operația de apărare a Bucureştiului, replierea pe linia Râmnicu Sărat – Viziru, stabilizarea frontului în Moldova, pe aliniamentul Focşani – Nămoloasa – Galați).

Ofensiva rapidă şi entuziasmantă a armatei române şi slaba rezistență opusă de armata austro-ungară permite ca până la 25 septembrie 1916 să fie eliberată o parte însemnată din Transilvania. Ofensiva este însă oprită la 26 septembrie, când armatele Puterilor Centrale sunt întărite cu unități bine antrenate şi echipate aduse de pe alte fronturi. Acesta este momentul în care frontul românesc devenea principalul front din Europa, el întinzând-se pe o lungime de peste 1.300 km de-a lungul Carpaților – de la Dorna până la Turnu-Severin –, cobora apoi de-a lungul Dunării până la Turtucaia, iar de aici la Marea Neagră.

În această situație armata română se retrage strategic, opunând rezistență şi luptând pentru fiecare trecătoare din Carpați, acoperindu-se de glorie în bătăliile de pe valea Cernei, valea Argeşului, Câmpulung, Curtea de Argeş, Azuga, Predeal şi Oituz. Puternica contraofensivă a armatelor germane şi austro-ungare a dus însă la ocuparea teritoriilor eliberate şi a unei părți importante din România, formată din Oltenia, Muntenia şi Dobrogea, regiuni supuse în perioada 1 decembrie 1916 – 31 octombrie 1918 unui jaf sistematic organizat, una din principalele cauze ale pierderii Campaniei din 1916 fiind neîndeplinirea angajamentelor asumate de puterile Antantei. Aşadar, „România

nu era învinsă nici prin lipsa de vitejie a soldaților săi, nici din cauza planului său general de campanie, ci numai de condițiile speciale în care a fost pusă de împrejurări, independent de voința ei" (D. Ciobotea).

La începutul lunii decembrie 1916, Regele şi Guvernul României se retrag la Iaşi, iar la sfârşitul aceleiaşi luni, profitând de faptul că ofensiva Puterilor Centrale a scăzut din intensitate, ca urmare a condițiilor unei ierni foarte grele, trupele române se stabilesc pe linia fortificată Focşani – Nămoloasa – Galați. Aflată pe această poziție, sub coordonarea generalului francez Henri Berthelot, care era şeful Misiunii Militare Franceze în România, armata română este reorganizată, instruită şi dotată pentru a face față luptelor ce vor urma anul următor, 1917.

Jertfa de sânge dată de români în timpul acestei prime etape a războiului – Campania din 1916 – este estimată la 50.000 de morți, 80.000 de răniți şi 110.000 prizonieri, un uriaş sacrificiu uman ce va triumfa, aşa cum spuneam mai sus, prin Marea Unire de la 1 Decembrie 1918.

*

* *

Acest volum, intitulat *Primul Război Mondial şi Marea Unire a Românilor. 100 de ani de la intrarea României în Războiul Reîntregirii Neamului (1916-2016)*, deschide seria lucrărilor dedicate Războiului cel Mare, pentru noi Războiului Reîntregirii Neamului (1916-1918) şi Marii Uniri (1 Decembrie 2018), ele fiind rezultatul programului de cercetări desfăşurat de către Centrul de Cercetări Istorice „Pr. Dumitru Bălaşa" din Râmnicu-Vâlcea al Filialei Județene „Matei Basarab" Vâlcea a Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria", sub genericul „Pe urmele eroilor şi martirilor neamului", în cadrul căruia activează ca voluntari numeroşi istorici, arhivişti, filologi, teologi, ofițeri şi generali în rezervă şi în retragere etc.

Cele trei volume, câte unul pentru fiecare an important din istoria unirii (1916, 1917 şi 1918) şi pentru fiecare culoare din Drapelul Național (roşu, galben şi albastru), vor cuprinde studiile ştiințifice şi articolele cu caracter istoric selectate şi prezentate la Simpozionul Național de Istorie „România în Primul Război Mondial", edițiile 2016, 2017 şi 2018, organizat cu scopul de a cinsti memoria eroilor făuritori ai României Mari, prin punerea în valoare a unor aspecte necunoscute sau mai puțin cunoscute în istoriografia română, legate de uriaşul efort uman şi material făcut de înaintaşii noştri, în urmă cu 100 de ani, pentru împlinirea visului de veacuri – unitatea de neam.

Aşadar, acest prim volum, din proiectul editorial *Primul Război Mondial şi Marea Unire a Românilor*, coordonat de Eugen Petrescu, cuprinde materialele Simpozionului Național de Istorie „România în Primul Război Mondial", ediția I – „Campania din 1916. Centenar, 1916-2016", manifestare cultural-istorică desfăşurată în zilele de 17-18 iunie 2016 la Mănăstirea Bistrița, comuna Costeşti, județul Vâlcea.

Eugen Petrescu

Foreword

The history of the latest centuries is marked by a series of treaties and alliances through which several world states gathered within military powers, determining through armed conflicts major changes in the lives of the peoples. Thus, at the beginning of 1914, Europe was split into two sides: on the one side: Germany, Austria-Hungary and Italy, which formed the Triple Alliance, name changed into the Central Powers following Italy's withdrawal and the co-optation of the Ottoman Empire; on the other side: Russia, France and Great Britain, which formed the Triple Entente, subsequently becoming Entente.

These alliances were put into motion as a result of the empires' refusal to grant the subservient peoples the right of self-determination. This is also the case of the Romanians from Transylvania and Northern Bukovina, subdued to the Austro-Hungarian Empire, and the ones in Basarabia, subdued to the Russian Empire. Thus, due to the tensions between Serbia and Austria-Hungary, generated by the Serbian nationalists which wanted the unification of all peoples in the Balkans within a federal state, including the Slavs on the Austro-Hungarian Empire's territory, on June 28th 1914 archduke Franz Ferdinand of Austria-Hungary is assassinated in Sarajevo – the capital of the province named Bosnia (annexed by Austria-Hungary in 1908), the author being Gavrilo Princep – a Bosnian pro-Serbian terrorist, member of the Black Hand secret society, organisation composed out of fifteen assassins linked to the Serbian army. The assassination represents Austria-Hungary's pretext to end things with Serbia. This is why on July 28th Austria-Hungary declares war against Serbia and bombs Belgrade on July 29th. With the exception of Bulgaria (which was in conflict with Serbia for several years), the Balkan states, including Romania – which considered this a favourable moment for the reunification if its people –, ranged themselves on Serbia's and the Entente's side.

Thus, the Grand War, the War of the Nations or World War One (the first "total war") – so called during World War Two – was an armed conflict between the Central Powers (with France, Great Britain, Russia, Italy, Japan and, from 1917, the USA forming the core of the alliance), in which 25 countries were engaged. This war produced a decisive split with the old world order, as four great imperial dynasties collapsed – Hohenzollern, Habsburg, Romanov and Ottoman – and together with those three great empires – German, Austro-Hungarian, Russian and Ottoman –, thus marking the ceasing of the monarchic absolutism in Europe; this was the cause of the 1917 Russian Revolution

(which's aftermath was, as we were saying, the overthrowing of the Tsarist regime, in February, the power seizing of the Bolsheviks, in October, and the installation of the Communist regime on November 7th) which later inspired other revolutions such as the ones in China and Cuba; it destabilised Europe and created the sprouts of World War Two.

*

* *

In 1914, at the outbreak of the Grand War, Romania adopted a neutrality policy, hesitating to support any of the belligerent sides: the Central Powers and the Entente. Still, after two years of neutrality, Romania decided to enter the war alongside the Entente, military alliance that promised to recognise its rights over Transylvania and Bukovina, Romanian territories under Austro-Hungarian domination.

Thus, on August 4th/17th 1916, an alliance treaty and a military agreement through which our country pledged to enter the war and fight Austro-Hungary not later than August 15th/28th 1916 was signed between Romania and the four military powers of the Entente – Great Britain, France, Russia, Italy. On August 14th/27th 1916, Romania's Crown Council decided to enter the war alongside the Entente and to mobilise the entire army, the number of those mobilised reaching 833.758 soldiers and approximately 18.000 officers, to which the army's reserve – 416.000 people – was added, the mobilised personnel being structured into 23 infantry divisions and two cavalry divisions.

In the evening of August 14th/27th 1916, Edgar Mavrocordat, the Romanian Minister at Vienna, presented the declaration of war regarding the liberation of Transylvania and Bukovina to the Minister of Foreign Affairs of Austro-Hungary, with the following specification: "Romania, driven by the desire to contribute to the acceleration of the conflict's ending and under the necessity of saving its race interests, is forced to engage in combat alongside those that are able to ensure the accomplishment of its national unity" [*România în timpul primului război mondial. Mărturii documentare* vol. 1, *1914-1916*, Bucureşti, Ed. Militară, 1996, p. 9, 41; (*Romania in World War One. Documentary Testimonies*, vol. 1, *1914-1916*, Bucharest, Ed. Militară, 1996, p. 9, 41)]. In the same evening, the offensive for the liberation of Transylvania was launched, as the Romanian troops cross the Carpathians through the 18 passages. As a result of the war declaration made to Austro-Hungary, Germany declares war on Romania on August 28th. Turkey also declares war on Romania on August 30th and so does Bulgaria on September 1st.

Four stages deployed by the Romanian Army are to be distinguished during the conflict: the 1916 Campaign, the 1917 Campaign, the 1918 Campaign and the 1919 Campaign (Romania's campaign in Hungary). In the works that will be published between 2016 and 2018, we shall refer to the first three campaigns, under the title: *Primul Război Mondial şi Marea Unire a Românilor* (*World War One and the Great Union of the Romanians*) – vol. I, *100*

de ani de la intrarea României în Războiul Reîntregirii Neamului (1916-2016) [*100 years since Romania's entrance in the War of Our People's Reunification (1916-2016)*]; vol. II, *100 de ani de la marile bătălii de la Mărăşti-Mărăşeşti-Oituz (1917-2017)* [*100 years since the great battles of Mărăşti-Mărăşeşti-Oituz (1917-2017)*]; vol. III, *100 de ani de la făurirea României Mari (1918-2018)* [*100 years since the accomplishment of Greater Romania (1918-2018)*] –, while the fourth shall be discussed in 2019, in se separate work having the title: *Faza finală a Primului Război Mondial. 100 de ani de la Campania României în Ungaria bolşevică (1919-2019)* [*The final stage of World War One. 100 years since the Romanian Campaign in Bolshevik Hungary (1919-2019)*].

The gigantic human and material effort made by our country for the liberation of the old Romanian provinces from Austro-Hungarian domination was not in vain, being crowned with the laurels of the Great Union of December 1st 1918 and the international recognition of this grand fulfilment.

Thus, the last volume shall be dedicated to the treaties of 1919-1920, deployed following the Peace Conference in Paris held on January 18th 1919, on the basis of which Romania was reinstated into its natural rights: the Peace Treaty of Saint-Germaine (September 10th 1919) – through which Austria gave up on Bukovina in favour of Romania –, the Peace Treaty of Trianon (July 4th 1920) – through which Hungary admitted that Transylvania, Crişana, Banat and Maramureş belong to Romania – and the Peace Treaty of Sèvres (August 10th 1920, rectified in 1923 through the Treaty of Lausanne) – through which Romania's new borders are recognised. Therefore, this final work shall have the title: *Pacea după Primul Război Mondial. 100 de ani de la semnarea Tratatului de la Trianon (1920-2020)* [*Peace following World War One. 100 years since the Treaty of Trianon (1920-2020)*].

The 1919 Campaign includes several military operations: the offensive Operation in Transylvania, the defensive Operation on the southern front (the Turtucaia battle, the operation in Flămânda, the military actions in Dobrogea), the Operation held for defending the Carpathian passages (the battles of Sibiu, Braşov, Bran-Câmpulung, Prahova River's valley, Olt River's valley, Jiu River's valley, the first two battles of Oituz), the Operation held for defending the territories of Oltenia and Muntenia (the military actions in Oltenia, the operation for the defensive of Bucharest, the withdrawal on Râmnicu Sărat – Viziru line, the front stabilisation in Moldavia, on Focşani – Nămoloasa – Galați alignment).

The swift and thrilling offensive of the Romanian army and the weak resistance opposed by the Austro-Hungarian army enables the liberation of an important part of Transylvania until September 25th 1916. However, the offensive stopped on September 26th, when the armies of the Central Powers are strengthened with well-trained and equipped units brought from other fronts. This is the moment that the Romanian front became the main front in Europe, being over 1.300 km long along the Carpathians – from Dorna to Turnu-Severin –, descending then along the Danube to Turtucaia and from here to the Black Sea.

In this situation, the Romanian army strategically retreats, opposing resistance and fighting for every Carpathian passing, glorifying itself in the battles held on Cerna River's valley, Argeş River's valley, Câmpulung, Curtea de Argeş, Azuga, Predeal and Oituz. However, the strong counter-offensive of the German and Austro-Hungarian armies has led to the occupying of the liberated territories and of an important part of Romania, composed of Oltenia, Muntenia and Dobrogea, regions systematically plundered, one of the main causes of losing the 1916 Campaign being the non-fulfilment of the obligations taken by the powers of the Entente: "Romania was not beaten by its soldiers' lack of bravery, nor because of its general campaign plan, but only because of the special conditions in which it was put by circumstances, independent of its will" (D. Ciobotea).

At the beginning of December 1916, the King and the Government of Romania retreat to Iaşi and, at the end of the same month, taking advantage of the fact that the Central Powers' offensive has weakened as a result of a very hard winter, the Romanian troops settle on Focşani – Nămoloasa – Galați fortified line. On this position, under the coordination of the French General Henri Berthelot, which was the chief of the French Military Mission, the Romanian army is reorganised, trained and equipped in order to face the battles which were to come in the following year, 2017.

The blood sacrifice given by Romanians during this first stage of the war – the 1916 Campaign – is estimated at 50.000 dead, 80.000 injured and 110.000 prisoners, an immense human sacrifice which will triumph, as it has been stated above, through the Great Union of December 1st 1918.

*

* *

The present volume – Primul Război Mondial şi Marea Unire a Românilor. 100 de ani de la intrarea României în Războiul Reîntregirii Neamului (1916-2016) [World War One and the Great Union of the Romanians. 100 years since Romania's entrance in the War of Our People's Reunification (1916-2016)] – opens the series of works dedicated to the Grand War, which for us represented the War of Our People's Reunification (1916-1918) and of the Great Union (December 1st 1918), these works being the result of the research program carried out by "Pr. Dumitru Bălaşa" Historical Research Centre in Râmnicu-Vâlcea within "Matei Basarab" Vâlcea County Subsidiary of "Regina Maria" Hero-Worship National Association – under the title "On the footsteps of our people's heroes and martyrs" –, in which a number of historians, archivists, philologists, theologians, reserved and retired officers and generals etc. activate as volunteers.

The three volumes – one for every each important year in the history of the union (1916, 1917 and 1918) and for each of the colours of the National Flag (red, yellow and bleu) – contain the historiographical studies and articles selected and presented within the National History Symposium "România în

Primul Război Mondial" ("Romania in World War One"), 2016, 2017 and 2018 editions, held with the purpose of honouring the memory of the founding heroes of Greater Romania, through valorising a number of unknown or less known aspects from Romanian historiography, related to the tremendous human and material efforts made by our forerunners 100 years ago for the fulfilment of the centuries-long dream – people's unity.

Thus, this first volume, from the editorial program "World War One and the Great Union of the Romanians, coordinated by Eugen Petrescu, gathers the materials of the National History Symposium "România în Primul Război Mondial" ("Romania in World War One"), first edition – "Campania din 1916. Centenar, 1916-2016" ("the 1916 Campaign. Centennial, 1916-2016"), cultural and historical event held on June 17th and 18th 2016 at Bistrița Monastery, Costeşti village, Vâlcea county.

Author: Eugen Petrescu
Translator: Mihail Rogojinaru

Notă asupra volumului

Prezentul volum, intitulat *Primul Război Mondial şi Marea Unire a Românilor. 100 de ani de la intrarea României în Războiul Reîntregirii Neamului (1916-2016)*, vine să omagieze împlinirea unui secol de la intrarea ţării noastre în Marele Război (Campania din 1916), alături de Antanta, cu scopul eliberării teritoriilor româneşti aflate sub dominaţia austro-ungară (Ardealul, Banatul, Crişana, Maramureşul şi Bucovina). Acesta este publicat la Editura Universitaria din Craiova, în 2016, şi cuprinde 50 din cele peste 75 de lucrări ştiinţifice şi articole înscrise la Simpozionul Naţional de Istorie „România în Primul Război Mondial", ediţia I – „Campania din 1916. Centenar, 1916-2016", desfăşurat la Mănăstirea Bistriţa, comuna Costeşti, judeţul Vâlcea, în zilele de 17-18 iunie 2016, autori fiind: Ion Aldescu, Marin I. Arcuş, Paul-Emanoil Barbu, Mircea Baron, Iosif Bodo, Grigore Buciu, Dumitru Cauc, Ileana Cioarec, Dinică Ciobotea, Radu Constantin, Aurel V. David, Constanţiu Dinulescu, Florin Epure, Dumitru Garoafă, Ilie Gorjan, Petre Gigea-Gorun, Constantin Mănescu-Hurezi, Ioan St. Lazăr, Corneliu Mihail Lungu, Remus Macovei, Mite Măneanu, Radu Petrescu-Muscel, Tudor Nedelcea, Daria Nicolae, Daniela-Liliana Pătraşcu, Dumitru-Valentin Pătraşcu, Marian Pătraşcu, Eugen Petrescu, Toma Rădulescu, Tudor Răţoi, Ovidiu Rizopol, Gabriel Sarcină, Cristian Andrei Scăiceanu, Costin Scurtu, Ion Soare, Mihai Sporiş, Nicuşor Marian Pele Trăiloiu, Cătălina Velculescu, Radu Ştefan Vergatti, Florea Vlădescu. Cei 41 de autori vin din domenii diferite de activitate şi au un rol important în societatea românească. Ei sunt cercetători istorici, arhivişti, filologi, teologi, generali şi ofiţeri în rezervă sau în retragere din diferite structuri militare şi de informaţii, artişti plastici etc. Aceştia, alături de cei implicaţi tehnic în realizarea volumului (traducător şi tehnoredactor), sunt prezentaţi, pe scurt, în *Tabla auctorială*, situată înainte de *Cuprins*.

Coperta este realizată pe fond roşu, aşa cum prevede proiectul editoral creionat de coordonatorul acestuia, descris în *Cuvânt înainte* (câte un volum pentru fiecare an important din istoria Marii Uniri – 1916, 1917 şi 1918 – şi pentru fiecare culoare din Drapelul Naţional: roşu, galben şi albastru). Pe coperta IV este proiectată Crucea Eroilor, situată pe Munţii Coţi (cota 1661 m), comuna Câineni, judeţul Vâlcea – simbol al jertfei românilor la trecătorile Carpaţilor din toamna anului 1916, în luptele cu armatele de ocupaţie germano-austro-ungare –, operă comemorativă de război ridicată în 2016 de Filiala Judeţeană „Matei Basarab" Vâlcea a Asociaţiei Naţionale Cultul Eroilor „Regina Maria", la iniţiativa preşedintelui acesteia, Eugen Petrescu, în vecinătatea locului în care a căzut la datorie, la 30 sept./13 oct. 1916, generalul David Praporgescu – comandantul Corpului I Armată, primul general român căzut pe câmpurile de luptă ale Războiului Re-Întregirii Neamului.

Volumul este prefaţat de istoricul şi arhivistul Tudor Rățoi şi tradus sumar în limba engleză de filologul Mihail Rogojinaru. Acesta cuprinde 660 pagini, format B5, structurate pe patru părți, tema principală fiind Campania din 1916, după cum urmează: prima parte – *Intrarea României în Primul Război Mondial* (p. 35-148), a doua parte – *Oameni şi locuri în anii de război* (p. 149-402), a treia parte – *Izvoare documentare şi narative despre desfăşurarea Primului Război Mondial în spațiul românesc* (p. 403-574), a patra parte – *Monumente şi cimitire de onoare ale Eroilor Primului Război Mondial* (p. 575-660).

Încheierea se face cu un articol realizat în afara programului de cercetare, de către politicianul şi omul de cultura craiovean Petre Gigea-Gorun, intitulat „La 100 de ani de la luptele de la Robăneşti".

De precizat că lucrările publicate au bibliografie, iar unele dintre ele sunt însoțite de anexe, majoritatea ilustrate, rolul acestora fiind acela de a da o valoare în plus informațiilor publicate.

Aducem mulțumiri tuturor celor ce şi-au pus amprenta pe acest prim volum din seria dedicată Războiului I Mondial şi desăvârşirii unității național-statale a poporului român, implicându-se cu pasiune şi dragoste de neam în realizarea sa, cinstind astfel eroismul strămoşilor întregitori de țară.

Eugen Petrescu

Reference notes

The present volume, *Primul Război Mondial şi Marea Unire a Românilor. 100 de ani de la intrarea României în Războiul Reîntregirii Neamului (1916-2016)* [*World War One and the Great Union of the Romanians. 100 years since Romania's entrance in the War of Our People's Reunification (1916-2016)*], honours the 100 years which passed since Romania's entering in the Great War (the 1916 Campaign), alongside the Entente, with the purpose of freeing the Romanian territories from Austro-Hungarian occupation (Ardeal, Banat, Crişana, Maramureş and Bukovina). It is published by Universitaria Publishing Company, in 2016, and gathers 50 of the more than 75 scientific works and articles presented within the National History Symposium "România în Primul Război Mondial" ("Romania in World War One"), first edition – "Campania din 1916. Centenar, 1916-2016" ("the 1916 Campaign. Centennial, 1916-2016"), held at Bistriţa Monastery, Costeşti village, Vâlcea county on June 17th and 18th 2016, having as authors: Ion Aldescu, Marin I. Arcuş, Paul-Emanoil Barbu, Mircea Baron, Iosif Bodo, Grigore Buciu, Dumitru Cauc, Ileana Cioarec, Dinică Ciobotea, Radu Constantin, Aurel V. David, Constanţiu Dinulescu, Florin Epure, Dumitru Garoafă, Ilie Gorjan, Petre Gigea-Gorun, Constantin Mănescu-Hurezi, Ioan St. Lazăr, Corneliu Mihail Lungu, Remus Macovei, Mite Măneanu, Radu Petrescu-Muscel, Tudor Nedelcea, Daria Nicolae, Daniela-Liliana Pătraşcu, Dumitru-Valentin Pătraşcu, Marian Pătraşcu, Eugen Petrescu, Toma Rădulescu, Tudor Rățoi, Ovidiu Rizopol, Gabriel Sarcină, Cristian Andrei Scăiceanu, Costin Scurtu, Ion Soare, Mihai Sporiş, Nicuşor Marian Pele Trăiloiu, Cătălina Velculescu, Radu Ştefan Vergatti, Florea Vlădescu. The 40 authors come from different professional fields with an important role in Romanian society. They are historians, archivists, philologists, theologians, in reserve and retired generals and officers from different military and intelligence structures, plastic artists etc. These authors are briefly presented in the *Authors' list* positioned before the *Contents*, along side the ones involved in the technical matters of the volume (translator and desktop publisher).

The cover has a red background, according to the editorial project made by its coordinator, described in the *Foreword* (one volume for each important year from the history of the Great Union – 1916, 1917 and 1918 – and for each colour of the National Flag: red, yellow and blue). On cover IV, we have the Heroes' Cross situated in Coţi Mountains (1661 m), Câineni village, Vâlcea county – symbol of the sacrifice made by the Romanians in the passes of the Carpathians in the fall of 1916, during the battles against the German and Austro-Hungarian occupying forces –, commemorative war monument raised in 2016 by "Matei Basarab" Vâlcea County Subsidiary of "Regina

Maria" Hero-Worship National Association and initiated by its president, Eugen Petrescu, next to the place where, on September 30th/October 13th 1916, General David Praporgescu – commander of the 1st Army Corps – fell in combat (the first Romanian general fallen on the battle ground in the War of Our People's Reunification).

The volume in prefaced by historian and archivist Tudor Rățoi and briefly translated into English by philologist Mihail Rogojinaru. It contain 660 pages in B5 format, structured into four parts, with *the 1916 Campaign* being the main topic, as follows: the first part – *Intrarea României în Primul Război Mondial,* (*Romania's entrance in World War One*) (pp. 35-148), the second part – *Oameni şi locuri în anii de război* (*People and places in the years of the war*) (pp. 149-402), the third part – *Izvoare documentare şi narative despre desfăşurarea Primului Război Mondial în spațiul românesc* (*Documentary and narrative sources regarding the progress of World War One in the Romanian framework*) (pp. 403-574), the fourth part – *Monumente şi cimitire de onoare ale eroilor Primului Război Mondial* (*Memorials and honorary cemeteries of the heroes of World War One*) (pp. 575-660).

The ending is realised through an article written outside the research program by politician and cultural personality Petre Gigea-Gorun from Craiova, having the title "La 100 de ani de la luptele de la Robăneşti" ("100 years since the battles in Robăneşti").

It is worth mentioning that the published works contain bibliography and some are accompanied by annexes, most of them illustrated, increasing the value of the published information.

We thank all of those who made their mark on this volume from the series dedicated to World War One and to the fulfilment of national and state union of the Romanian people, engaging themselves with passion and love for their people into its accomplishment, thus honouring the heroism of their nation-unifying forerunners.

Author: Eugen Petrescu
Translator: Mihail Rogojinaru

PARTEA I

INTRAREA ROMÂNIEI ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

DESPRE INTRAREA ROMÂNIEI ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Dinică Ciobotea

Istoria se scrie în postumitatea unui eveniment sau a unui om. Cu cât distanța de timp față de o faptă din trecut este mai mare, cu atât istoricii sunt mai aproape de adevărurile rostite sau scrise. Aserțiunile lor țin de sensurile faptei istorice validate de scurgerea timpului. După un secol de la intrarea României în *Războiul pentru reîntregirea neamului,* parte a *Primului Război Mondial,* oricare judecată istorică se așează pe sensul legitim şi durabil al faptei care a clădit Unirea cea Mare din 1918, statul național unitar român.

În cei o sută de ani, în care s-au petrecut cel puțin patru generații de oameni, fiecare generație a avut conştiința sa prin care a văzut lumea, diferită de cea care a precedat-o. „Acei veniți în urmă au posibilitatea să vadă clar şi mai unitar decât acei dinaintea lor. Pe măsură ce-şi urmează destinul, conştiința omenească devine mai ordonată şi mai pătrunzătoare; fiindcă, în mod excepțional, ea singură pe lume are darul să crească moştenindu-se de la o generație la alta. În ordinea naturală a vieții omeneşti este aşadar un progres continuu”[1]. În esență, fiecare generație are o energie sufletească a sa în a-şi înfăptui menirea pe care i-o încredințează istoria.

„În 1914, când zorii zilei celei mari începuseră a miji, când de la un capăt la altul al globului, popoarele îşi căutau drepturile şi dreptatea luptând şi sângerând pentru idealurile lor”, şi la noi s-a cerut, „cu mai multă vigoare, împlinirea datoriei față de acel mare ceas istoric”...[2].

Atunci, în condițiile în care liderii politici ai României hotărâseră ca țara să intre într-o stare de neutralitate şi de expectativă militară față de grupările belicoase ce se confruntau după 28 iulie 1914, manifestările românilor pentru înfăptuirea „unității morale a României” au sporit „distrugând – după cum se adresa craiovenilor „Acțiunea Națională” din Bucureşti prin Apelul „Frați Români” din 25 martie 1915 – tendințele şi curentele lăturalnice care vor să întunece singurul ideal spre care suntem chemați să îndreptăm astăzi totalitatea puterilor noastre naționale”[3]. Idealul pentru ca „să răsară o altă Românie” – se specifica în acelaşi apel amintit mai sus – cupla pe cei mai reprezentativi luptători „pentru afirmarea românismului în Ardeal”, Vasile Lucaciu şi Octavian Goga cu personalitățile politice şi culturale de la Bucureşti, cu cei din ținutul „de cea mai curată, mai dârză şi mai luptătoare energie națională, Oltenia”, de fapt cu toți românii.

---

[1] C. Rădulescu-Motru, „Climatul sufletesc oltean”, în volumul *Oltenia,* Craiova, 1943, p. 25-26.

[2] *Eroilor învățători doljeni. Omagiu*, f.a., [Craiova], p. 4.

[3] Apud. Luchian Deaconu, *Momente din epopeea făuririi statului național unitar român,* Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1918, p. 14.

Pe fondul situației produsă în lume de desfăşurarea războiului, Consiliul de Coroană din 14/27 august 1916 a hotărât, în sensul dorit de întreaga națiune română, intrarea în război alături de Antantă şi mobilizarea generală a armatei române. În foarte scurt timp, numărul mobilizaților a ajuns la 1.254.471 oameni. Ofensiva de eliberare a Transilvaniei, declanşată la 14/27 august prin trecerea Carpaților prin 18 trecători, a fost întâmpinată cu entuziasm de românii Ardealului. După o ofensivă victorioasă şi eliberarea multor localități armata română a trebuit să facă față armatelor inamice întărite cu unități aduse de pe alte fronturi. Din momentul în care armatele Puterilor Centrale s-au regrupat în contra armatei române, frontul românesc devenind frontul principal al războiului european, cea din urmă s-a retras strategic, luptând pentru fiecare trecătoare din Carpați şi aşezare. Contraofensiva armatelor germane şi austro-ungare a dus la ocuparea unei părți din România, cea dintre Carpați şi Dunăre[4].

Despre „zilele de zbucium şi glorie" ale românilor intrați în război am găsit în beciurile casei Brăiloiu din Craiova o scriere fascinantă apărută la Iaşi, unde se retrăseseră regele şi guvernanții României. Reproducând-o nu facem altceva decât să dăm gloria celor care în momente de mare cumpănă au avut tăria să aleagă calea dreaptă în împlinirea idealului moştenit, unitatea neamului românesc.

Centenarul Primului Război Mondial apropie generațiile de astăzi de cele din urmă cu o sută de ani prin reflecție asupra istoriei. Un sacrificiu enorm, cuantificat în vieți omeneşti, s-a făcut pentru o refacere națională a unității tuturor românilor, unitate de energii şi de misiuni cerute de o mare zonă geopolitică a Europei din care dispăreau structurile imperiale medievale şi se aşezau în harta lumii forțele naționale.

Istoria poate fi înțeleasă numai printr-un istorism corect, totul la un moment dat şi în condițiile acelea, iar nu prin comparații cu epoca prezentă. Istoricul nu face, în acest mod, „exces de trecut", ci doar reconstituie din fapte individuale, de grup şi naționale „marea istorie".

Ideile cuprinse în această broşură se mai întâlnesc şi într-o publicație apărută la un an după încheierea războiului. Aceasta poartă titlul: *Situația internațională a României. Expunere făcută în Adunarea Deputaților (16-17 decembrie 1919) de Ion I. C. Brătianu,* Bucureşti, Imprimeriile Independența, Strada R. Poincare (Academiei) 17, 1919, 45 p.

Argumentele lui Ion I. C. Brătianu la întrebarea „De ce am intrat în război" sunt reluate şi cu mai mare augmentare. Dintre acestea amintim doar câteva.

Situația din România din ultimii 50 de ani, înainte de 1914, era una „din cele mai prospere din Europa"[5], încât cetățenii erau mulțumiți cu ceea ce era", iar progresul era evidențiat în intervalul unui deceniu de creşterea demografică cu 1 milion de locuitori, întreirea bugetului fără a spori impozitele, formarea unui capital de 200 milioane numai în băncile populare create la începutul anilor 1900, etc., iar în plan extern statul obținuse

[4] Vezi Const. Kiritescu, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1919,* vol. I, Bucureşti, 1922; Generalul I. Culcer, *Recenzie asupra Istoriei Războiului pentru întregirea României,* Bucureşti, 1929.

[5] *Situația internațională a României. Expunere făcută în Adunarea Deputaților (16-17 decembrie 1919) de Ion I. C. Brătianu,* Bucureşti, Imprimeriile Independența, Strada R. Poincare (Academiei) 17, 1919, p. 4.

„respectul şi încrederea tuturor", aşa cum s-a etalat cu prilejul păcii de la Bucureşti din 1913. Această situaţie nu impunea ruperea unei stări de pace favorabilă progresului. Izbucnirea războiului mondial în 1914 şi starea de neutralitate adoptată de România, ce nu putea fi definitivă într-o asemenea conflagraţie, au schimbat problema opţiunii şi atitudinii conducătorilor statului faţă de aliaţii anteriori, mergând cu Antanta. Explicaţiile lui Ion I. C. Brătianu privind această atitudine au fost cu mult mai extinse decât în broşura *Pentru neam. De ce România nu putea urma altă cale,* mergând de la originea latină a poporului român, situaţia geografică şi istoria relaţiilor cu statele occidentale, până la considerentele geopolitice care au determinat blocurile de alianţe din anii 1877 şi de după aceea, sau împrejurările încheierii tratatului cu Germania şi Austria „cu un caracter pur defensiv contra Rusiei", de „asigurarea păcii Europei de un nou război", concomitent cu un altul cu Italia prin care „Românii nu vor înţelege să se bată acolo unde nu sunt reprezentanţi ai latinităţii".

Expunerea lui Ion I. C. Brătianu adaugă, şi mai explicit, condiţiile participării României la război, dificultăţile dobândirii armamentului, condiţiile acţiunii militare a României, „decepţiunile nebănuite" produse de cuplarea forţelor militare române şi ruse, „suferinţele glorioasei Retrageri", „opera de refacere a armatei" în vederea ofensivei din 1917, „grava situaţie creiată de disoluţia rusă", legăturile cu aliaţii menţinute „şi în timpul ocupaţiei străine, în timpurile de la Iaşi, ca relaţiuni intime de solidaritate", şi condiţiile reînceperii luptelor după pacea de la Bucureşti („care nu a fost niciodată consfinţită de Rege, nici ratificată") în baza colaborării şi relaţiilor militare cu Aliaţii „impuse de legăturile pe care Regele şi Ţara nu le-au socotit niciodată desfăcute"[6].

*

* *

Luptele românilor şi „jertfele rodnice ce au făcut pentru cauza Aliaţilor" au fost atuurile care au avut drept consecinţe Unirea cea Mare a tuturor românilor din 1918 şi recunoaşterea statului naţional unitar român în toate tratatele de pace care au încheiat Primul Război Mondial.

Viaţa nouă a popoarelor europene ce îşi desăvârşiseră în 1918 unitatea de viaţă statală în conturul teritoriului în care se formaseră se regăseşte – în chipul firesc al legilor istoriei – şi după o sută de ani.

Anexă:

Pentru neam
de ce România nu putea urma altă cale

Faţă de situaţia creată României de evenimentele din Rusia, credem că este necesar să recapitulăm condiţiile intrării noastre în acţiune şi rezultatele ei, pentru a vedea în chip lămurit cum se prezintă lumii cauza noastră. Este cu atât mai necesar să facem aceasta cu cât constatăm că din cei trei ani de război, în perioada când noi am

[6] *Ibidem*, p. 18.

intrat în luptă au avut loc prefaceri mari şi zguduiri de forţe care au putut prilejui pierderea şirului desfăşurării întâmplărilor, şi influenţa ce au avut unele asupra altora.

Pentru ce am intrat în acţiune?

Această chestiune trebuie cu atât mai mult lămurită, cu cât faţă de întorsătura împrejurărilor şi îndeosebi a revoluţiei ruseşti, mulţi vor fi ispitiţi să se întrebe dacă hotărârea pe care am luat-o la 14 August 1916, a fost sau nu spre folosul neamului.

Soarta viitoare a Orientului Europei şi deci şi a noastră a fost pusă în joc de războaiele din 1912 şi 1913, apoi de agresiunea Austro-Ungariei din iulie 1914.

Prin pacea de la Bucureşti care încheia războaiele balcanice din 1912 şi 1913 se consolida de fapt împărţirea Turciei europene şi se dădea statelor mici din Orientul Europei dreptul de a hotărî singure soarta lor. Planurile imperialiste ale Bulgariei erau distruse, Austro-Ungaria îşi vedea visurile ei de hegemonie în Balcani pentru totdeauna risipite, drumul spre Salonic închis prin întărirea Serbiei şi pierderea Sandjacului Novi Bazar, iar consolidarea la hotarele sale a unor state cu caracter naţional unitar ca România şi Serbia, constituia o continuă ameninţare pentru un stat heterogen. După ce zadarnic imperiul habsburgic încercase să împiedice încheierea sus-menţionatului tratat, căuta să se folosească de primul prilej pentru a proceda la desfiinţarea lui. Asasinarea Arhiducelui moştenitor îi sluji drept nefericit pretext.

Intrarea deci în război a Austro-Ungariei în iulie 1914 reprezenta nu numai negarea dreptului popoarelor şi în special a statelor balcanice de a dispune de propria lor soartă dar în acelaşi timp prin distrugerea ce încerca a tratatului de la Bucureşti, ajuta politica de cotropire a Bulgariei, vrăjmaşul nostru de la sud. Cauzele pentru care ea intra în război erau atât de lămurit în contrazicere cu interesele României, încât nimeni nu-şi putea face vreo iluzie asupra putinţei de a aplica tratatul de alianţă defensivă ce aveam cu Tripla Alianţă, pentru că trebuie reţinut faptul că tratatul ce ne lega de Puterile Centrale era defensiv, pe când acţiunea Austro-Ungariei a avut un caracter specific ofensiv prin năvălirea în Serbia.

Aşa ne putem explica de ce părerea ca România să refuze a da curs cererii ce i se făcea de a se alătura de Tripla Alianţă a întrunit aproape unanimitatea în Consiliul de Coroană din Iulie 1914.

Pe de altă parte, politica României a fost determinată şi de atitudinea Puterilor Centrale încă de la începutul războiului, faţă de anumite chestiuni. Germania avusese prudenţa să-şi ascundă până atunci, cu dibăcie, adevăratele ei scopuri. În amestecul ce avusese în 1913 şi în timpul tratativelor de pace de la Bucureşti, părea că renunţase de a sprijini politica de subjugare a Austro-Ungariei în Balcani, precum şi la faimosul proiect de a realiza o legătură directă între Berlin şi Bagdad, prin state înfeudate ei.

Această bănuială însă a fost cu prisos dezminţită de agresiunea contra Belgiei şi de cotropirea Serbiei de către Austro-Ungaria, ambele acte dovedind acelaşi dispreţ de viaţa şi dreptul popoarelor mici.

În cursul celor dintâi doi ani ai războiului, Germania şi-a evidenţiat din ce în ce mai concret adevăratele ei ţeluri şi se gândea să realizeze programul de dominaţie

mondială prin înfăptuirea mai întâi a acelui cunoscut proiect al „Mittel-Europei", care ne interesa în cel mai înalt grad şi care nu era altceva decât acapararea politică şi economică a tuturor statelor ce se găseau pe drumul Berlin-Bagdad.

În aceeaşi ordine de idei, din cauza dificultăţilor create de blocul maritim, Germania a apreciat nu numai importanţa ce reprezentau pentru ea cerealele noastre şi terenurile petrolifere, dar şi avantajele transportului pe Dunăre. Se afirma de către Germania o nouă politică, aceea de a face din acest fluviu, de care se leagă soarta întregului nostru neam, un fluviu german.

În rezumat, România nu putea să aplice tratatul său de alianţă defensivă cu Tripla Alianţă pentru următoarele motive:

Fiindcă Austro-Ungaria începea un război ofensiv contra Serbiei, aliata noastră naturală în Balcani, pe când tratatul nostru era defensiv;

Fiindcă se desfiinţa tratatul de la Bucureşti, în care se recunoştea pentru prima oară dreptul Statelor din Orientul Europei şi deci şi al nostru, de a hotărî singure de soarta lor;

Fiindcă războiul început de Austro-Ungaria era un război de negaţiune a dreptului naţionalităţilor, principiu care formează raţiunea de existenţă a statului român modern;

Fiindcă în condiţiile în care se începea acest război, izbânda Austro-Ungariei însemna consolidarea vrăjmaşilor neamului nostru: a Ungurilor şi Bulgarilor. Ar fi fost un ajutor pe care îl dam azi, pentru a sugruma fraţii noştri şi pentru a primejdui, mâine, existenţa statului român;

Fiindcă în cursul acestui război atât Austro-Ungaria cât şi mai cu seamă Germania au afirmat o politică absolut contrară şi cu interesele statului nostru naţional şi cu posibilitatea lui de dezvoltare în viitor.

De la început dar, se vedea că participarea noastră la război, alături de Puterile Centrale, ar fi fost o imposibilitate, deoarece nu numai că jumătatea neamului român aflător în regat ar fi contribuit la sugrumarea celeilalte jumătăţi, dat fiind aliaţii asupritorilor lor, nu numai că am fi fost complici ai propriei noastre deznaţionalizări, dar am fi renunţat pentru totdeauna, ceea ce este şi mai grav, la unitatea neamului nostru, dărâmând un ideal ce nu l-am creat ci l-am moştenit şi pe care nu avem dreptul a-l distrugem.

Cu cât însă evenimentele se desfăşurau cu atât apărea mai limpede interesul nostru de a intra în luptă. Nu avem decât să facem o simplă analiză a grupării popoarelor în război, pentru a înţelege care putea fi atitudinea noastră. Într-adevăr când erau în luptă două grupări de forţe, una care reprezenta spiritul reacţionar de dominaţie al celui mai tare asupra celor mai slabi; concepţia unei întocmiri mondiale în care drepturile naţionalităţilor mici să fie sacrificate, şi alta dimpotrivă reprezenta principiul democratic de viaţă liberă pentru toate naţionalităţile, triumful în omenire al idealului de dreptate şi de libertate care singur poate garanta existenţa şi netulburata dezvoltare a naţiunilor mici, România nu putea sta pe gânduri. Toate interesele ei o legau de Împătrita Înţelegere şi viitorul ei atârna de izbânda acestui grup de puteri.

Dar pe lângă acestea, o îndreptau spre Împătrita Înţelegere şi consideraţiuni de un realism mai practic şi mai imediat. Victoria Germaniei împotriva unei coaliţii quasi-

mondiale apare tuturor minților cugetătoare ca o imposibilitate materială. Se poate ca prin defecțiunea neprevăzută a unora, prin greşelile neiertate ale altora, prin vicisitudinile armelor, această victorie să fie mai anevoioasă decât se credea, sau mai întârziată decât se spera, ea rămâne totuşi un postulat care se impune minții omeneşti cu puterea unei certitudini, fiindcă este cu neputință a concepe o lume clădită pe răsturnarea tuturor principiilor care stăpânesc azi viața popoarelor şi aspirațiile lor.

Dar şi alte elemente hotărau atitudinea României.

Într-adevăr, din zi în zi conflagrația lua un caracter mai general, mai ales prin participarea Angliei şi Japoniei. Prin proporțiile lui războiul actual era menit să pue toate problemele naționale, economice şi politice care agită nu numai continentul european, dar chiar lumea întreagă. În asemenea condiții, în mijlocul unor aşa de mari prefaceri evident nu puteau rămâne neutre decât acele state care nu aveau nimic de revendicat.

Pentru țările însă care aveau un ideal național de îndeplinit, care nu au ajuns încă la realizarea unității lor etnice, a rămâne neutre însemna a renunța la orice viitor şi a proclama abdicarea de la toate aspirațiile lor naționale. Aşa fiind, neamul românesc care până acum nu a izbutit să închege o viață neatârnată decât pe o parte de teritoriul său etnic, care are aproape jumătate din populația sa sub stăpânirea unei dominații străine ce tinde să o deznaționalizeze, neamul românesc nu putea rămâne neutru în acest război fără să nesocotească cele mai elementare ale lui datorii, fără să se compromită în viitor în mod definitiv şi irevocabil.

Dar pe lângă acest caracter de generalizare, războiul actual prin intrarea Turciei şi Bulgariei alături de Austro-Ungaria căpăta o semnificare al cărui înțeles nu poate scăpa nimănui şi care ne interesa foarte mult. Războiul lua un caracter balcanic, potrivnic principiilor hotărâte prin pacea de la Bucureşti, la care luasem o parte aşa de însemnată şi din a cărei păstrare ne făceam un punct de onoare. Intrarea Turciei punea în discuție chestiunea strâmtorilor şi totul ne da să înțelegem că un complet organism în care aceste două state balcanice erau angrenate se punea în mişcare, sub comanda Puterilor Centrale, organism dușman nouă şi tuturor intereselor noastre şi contra căruia trebuia reacționat curând şi energic. După nereuşita expediției din Dardanele, debarcarea de la Salonic n-a făcut decât să accentueze atât caracterul balcanic al războiului oriental, cât şi nevoia imperioasă de a ne spune cuvântul în chestiunea sud-est europeană.

Tot deodată evenimentele militare din răstimpul celor doi ani de la începutul războiului au avut şi ele darul să determine hotărârea noastră. Înfrângerea de la Marna, sporirea continuă a forțelor engleze, colaborarea Italiei, dovedeau din ce în ce mai lămurit că încercarea Germaniei de a obține o victorie repede era înfrântă şi că războiul va fi de lungă durată.

Cei doi ani de război dovediseră de asemenea lumii slăbiciunea armatelor austro-ungare şi neputința acestui stat de a rezista prin propriile sale forțe. Germania nu numai că nu putea obține o izbândă rapidă, dar trebuia să-şi împartă trupele sale ca să poată încadra forțele slabe ale aliaților ei de pe noile fronturi de luptă.

Această slăbiciune a Austro-Ungariei făcea să apară apropiată lichidarea Monarhiei dualiste şi deci rezolvarea chestiunii fraților noştri din Transilvania şi Bucovina.

Înaintarea în 1915 a armatelor ruse spre Carpaţi şi câmpiile Ungariei, făcea să se întrezărească eventualitatea unei soluţionări a acestei chestiuni capitale, fără ca noi să ne fi putut spune cuvântul. Care ar fi fost situaţia noastră, dacă Rusia ţaristă cucerea teritoriile româneşti de peste munţi fără participarea noastră?

Deşi unii români sunt de altă părere, condiţiile speciale din acel timp nu au îngăduit României să intre în război atunci. Chestiunea muniţiilor şi a aprovizionării nu era rezolvată cu aliaţii. Bulgarii ne pândeau şi de altfel ofensiva germană respingând trupele ruse dincolo de Lemberg, a justificat îndeajuns prudenţa noastră. Momentul intrării noastre în război nu era hotărât. Dar participarea României alături de Quadrupla Înţelegere în acest proces de rezolvare a chestiunii naţionalităţilor şi a dreptului popoarelor mici de a vieţui era o certitudine care nu mai putea fi înlăturată. În rezumat dar, România nu putea intra în luptă decât alături de aliaţi şi pentru următoarele motive:

Prin intrarea Turciei în război, Germania punea făţiş problema Mittel Europei, adică robia economică şi politică a statelor balcanice, chestia Dunării, a strâmtorilor şi viaţa viitoare a popoarelor din Sud-Estul Europei.

Intrarea Bulgariei alături de Unguri accentua caracterul balcanic al războiului şi mai evidenţia obligaţia de a nu sta afară de luptă contra lor, în Orient.

Desfăşurarea războiului pusese în lumină slăbiciunea Austro-Ungariei şi necesitatea împărţirii ei pentru stăvilirea politicii imperialiste germane, deci intra în discuţie soarta neamului nostru subjugat din acel imperiu.

Înţelesul pe care Înţelegerea îl da din ce în ce mai mult războiului de luptă pentru dreptul naţionalităţilor, al statelor mici şi al democraţilor.

Prin urmare, atitudinea noastră era definitiv hotărâtă. Rămâne să vedem acum dacă momentul intrării noastre în acţiune mai putea fi amânat peste August 1916.

Războiul de înfometare pe care Înţelegerea îl ducea contra Puterilor Centrale punea România într-o situaţie specială. Capacitatea ei de export în cereale şi petrol făcea din ţara noastră singura rezervă de la care se mai putea alimenta Germania. În acelaşi timp, Dunărea rămânea singura cale de transporturi mari, care unea Germania cu noi, şi aceasta făcea ca bogăţiile noastre să fie şi mai râvnite. Continuarea vânzării cerealelor noastre Puterilor Centrale ar fi fost un act ostil Puterilor Occidentale, de la care aşteptam ajutor, pentru o aşezare mai temeinică a viitorului. Timp de un an, România încă neutră, a fost nevoită să ducă o politică abilă, între ameninţările Germaniei şi mustrările aliaţilor. Se cunosc greutăţile ce am întâmpinat după încheierea primului contract de vânzare a cerealelor cu Puterile Centrale şi ameninţările ce ni s-au făcut (discursul împăratului Wilhelm la Niş) după încheierea contractului englez.

În August 1916, strângerea noii recolte punea din nou în discuţie chestiunea vânzării cerealelor noastre.

Apoi lipsa uleiurilor şi produselor petrolifere din Germania o determina şi mai mult să ceară o lămurire a atitudinii noastre. Blocusul maritim realizat de aliaţi crease o situaţie specială statelor neutre. E destul să amintim măsurile luate de Înţelegere contra Suediei şi contra Norvegiei şi regimul la care au fost supuse Olanda şi Elveţia pentru a curma contrabanda.

Ne putem închipui care ar fi fost starea unei țări producătoare de cereale ca a noastră, aşezată în mijlocul câmpului de război. Aceeaşi aşezare geografică a României, despărțind pe unguri de bulgari şi îngreunând deplasarea de trupe de pe frontul de Sud pe cel de Nord, obliga Puterile Centrale să imobilizeze o parte din forțele disponibile, pentru o eventuală intrare în război a noastră. Şi din acest punct de vedere Germanii aveau tot interesul să clarifice situația noastră.

Cursul operațiunilor militare de asemenea nu a îngăduit o amânare a intrării noastre în război peste termenul când am intrat.

Într-adevăr, înaintarea Ruşilor prin Bucovina în Carpați necesita din punct de vedere strategic o întoarcere a aripii drepte germane care nu se putea face decât prin România, şi Ruşii înşişi, în câmpia Ungariei, ar fi fost nevoiți să-şi acopere aripa stângă şi să facă legătura prin Moldova cu trupele din Transilvania.

Din această întâlnire de forțe contrarii ar fi rezultat deplasarea câmpului de luptă care s-ar fi stabilit pe teritoriul nostru. Şi această eventualitate îşi începuse confirmarea prin trecerea Ruşilor la Mamornița, cu toate protestările noastre, prin concentrările de trupe ruse în sudul Basarabiei, toate fapte care arătau şi mai lămurit intenția vecinilor noştri şi de la E şi de la V de a se surprinde prin călcarea teritoriului român. Am fi fost siliți să intrăm în război fără voia noastră, sau în contra duşmanilor de azi, sau în contra aliaților şi deci contra intereselor noastre, sau să privim pasivi la un război dus pe teritoriul nostru.

Un alt element determinant al hotărârii noastre de a intra în acțiune la acea dată a fost şi ofensiva lui Brusiloff în iulie 1916, care eliberând Bucovina şi începând dezrobirea Transilvaniei, ne-ar fi pus în fața unui fapt îndeplinit: dezrobirea fraților noştri de a cărei soartă ne interesăm atât, săvârşită fără participarea noastră.

Concomitent cu această ofensivă rusă, începută aşa de strălucit, se producea şi presiunea aliaților noştri care cerând intrarea României alături de ei, îi recunoşteau integral drepturile, întărindu-se astfel pentru prima oară în mod oficial, de patru mari puteri europene, revendicările noastre naționale.

În rezumat, România nu putea amâna intrarea ei în acțiune peste termenul de August 1916 fiindcă:

1. Capacitatea de export a cerealelor şi petrolului nostru, constituind aproape singura putință de aprovizionare a Germaniei, aceasta ne-ar fi putut sili să o realizăm în favoarea ei, ceea ce ar fi avut ca urmare o rupere a legăturilor ce aveam cu aliații care urmăreau o politică de înfometare a Puterilor Centrale. În iulie 1916, conflictul de interese atinsese maximul lui de dezvoltare;

2. Presiunea aliaților amenințând să revoce toate făgăduielile şi recunoaşterile făcute;

3. Fixarea pozițiilor şi intereselor strategice ale beligeranților expuneau România să devină câmpul de luptă al armatelor şi deci să fie silită să iasă din expectativă;

4. Înaintarea armatelor ruse în Bucovina şi Galiția şi eliberarea unor teritorii revendicate de noi;

5. Situația generală a războiului se prezintă, după cum vom vedea mai jos, în condiții favorabile pentru aliați şi cauza noastră.

Care este acea situație generală a războiului în 1916 când România a fost silită să intre în luptă?

Ofensiva lui Brusiloff ocupase întreaga Bucovină şi se apropia de Lemberg. Germania, obligată să ducă greul luptelor pe toate fronturile, era într-o situație din ce în ce mai dificilă. Turcia îşi vedea mare parte din forțele sale absorbite în Mesopotamia, Armenia şi spre Canalul de Suez. Frontul de Apus arătase în urma bătăliei de la Marna neputința Germaniei de a-l străpunge, iar Italienii, după ofensiva Brusillof, izbutiseră să alunge armatele vrăjmaşe peste hotare şi să se fixeze pe Isonzo.

Pe frontul de la Salonic armatele prezente erau în echilibru. Situația era deci foarte favorabilă Puterilor Înțelegerii.

Participarea unui stat mic la un conflict armat în care se luptau forțe atât de puternice trebuia pregătită cu mare atenție. Înfrângerea Belgiei, a Serbiei şi a Muntenegrului era o pildă vie în mintea tuturor. Statele mici izolate nu puteau rezista forțelor puternice inamice care se concentrau asupra lor, iar pe de altă parte din cauza duratei mari ce războiul părea să aibă, ele nu găseau în rezervele lor putința de a rezista unei forțări mai îndelungate.

Prima condiție a intrării noastre era deci ca războiul să fie scurt şi al doilea, pentru a reduce riscurile participării noastre, să ne legăm acțiunea militară de aceea a unuia din fronturile mari ale războiului.

Odată cu contraofensiva reuşită a Rusiei din 1916, cooperarea unor noi forțe în luptă ca acelea ale României nu putea decât să favorizeze situația aliaților, contribuind simțitor la scurtarea duratei războiului.

Din punct de vedere material, prin aşezarea noastră geografică şi prin alianță, acțiunea noastră militară nu putea fi decât una singură: alipirea de frontul oriental al războiului, adică de armatele ruseşti, care arătaseră timp de doi ani de zile o forță reală pe care se putea bizui acțiunea Împătritei Înțelegeri şi care în acel moment înaintau învingătoare spre teritoriile locuite de Românii din Austro-Ungaria. Revendicările noastre naționale ne impuneau şi mai mult, pe lângă argumentele de mai sus, coordonarea noastră cu aceea a lui Brusiloff, deci ofensiva în Transilvania, dând de la început războiului nostru adevăratul său caracter de dezrobire națională şi înlesnind înaintarea armatelor aliate în Ungaria. Ar fi fost o acțiune nelogică şi nepractică aceea susținută de unii, să lăsăm armatele ruse să dezrobească fără participarea noastră teritoriul național revendicat de noi.

Cât despre părerea unora că acțiunea noastră principală trebuia îndreptată spre Dunăre, ea nu se poate menține.

Într-adevăr, înaintarea ruşilor în Ungaria şi Transilvania impunea acestora acoperirea aripei lor stângi fie prin prelungirea frontului rus prin țara noastră până spre munții Olteniei, fie prin luarea pe seama noastră a unui front în Transilvania de peste 300 km. În primul caz țara noastră devenea zonă de etape a armatei ruseşti din Ungaria, iar în al doilea caz, frontul transilvănean căpăta o importanță principală şi ar fi slăbit dacă nu ar fi împiedicat cu totul acțiunea riscată de ofensiva în interiorul Bulgariei.

Pentru judecarea la adevărata lor valoare a evenimentelor desfăşurate ulterior, trebuie încontinuu să ne reamintim că România din cauza configurației sale nu poate duce un război defensiv, ci numai ofensiv.

Defensiva din cauza proeminenței pe care Muntenia o face între Bulgaria şi Ungaria s-ar fi întins pe un front de 1500 km, adică mai lung decât acela de la Dorna până la Riga. Ar fi fost o nebunie să intrăm în război cu speranța că vom putea apăra pe un front aşa de mare teritoriul național şi, de altfel, evenimentele ulterioare ne-au îndreptățit temerile noastre.

Ce măsuri de prevedere trebuiau luate pentru a asigura succesul ofensivei noastre?

Apărarea contra unui atac de la Sud, adică dinspre Dunăre. Iată de ce de la început România a pus două condiții: 1) Să se întărească forțele de la Salonic, pentru ca o parte din armata bulgară să fie reținută pe frontul Sud; 2) Să se trimită în Dobrogea trupe suficiente pentru a paraliza orice atac de-a lungul granței ei.

Ceream aliaților noştri ca forțe suficiente (200 000 oameni) să atace linia Rusciuk-Varna şi să asigure astfel ofensiva noastră din Transilvania. Aceste forțe au fost reduse la 50 000 fiindcă aliații afirmau pe deoparte întărirea trupelor de la Salonic şi, pe de alta, inutilitatea unor forțe aşa de însemnate în Sud. În acelaşi timp, Rusia țaristă îşi făcea iluzii asupra putinței de a ademeni pe bulgari; şi, dacă primea să aibă o atitudine defensivă pe frontul dobrogean, refuza categoric să ia ofensiva contra Rusciukului şi Varnei. Acest plan de coordonare a acțiunii noastre cu aceea a aliaților era făcut de acord cu aceştia; ei găseau pe români chiar prea prudenți, prea preocupați să-şi apere spatele dinspre Dunăre.

Pe de altă parte, primisem asigurări că ofensiva Brusiloff va continua şi că o ofensivă pe toate fronturile trebuia să pună Puterile Centrale în imposibilitatea de a muta forțe importante pentru a le opune intrării noastre.

Şi această intrare în război a României s-a făcut din punct de vedere politic cu toate garanțiile necesare şi cu recunoaşterea drepturilor noastre. În ziua când se vor putea publica actele care au precedat intrarea noastră hotărâtă în acest război, se va vedea că în ceea ce priveşte toate măsurile au fost luate pentru a asigura cât mai temeinic eficacitatea acțiunii noastre, pentru a-i da importanța care o merită, recunoscută de întreaga lume, şi în sfârşit pentru a dobândi de la început legitimarea de către toți aliații a drepturilor neamului nostru.

Dar un plan fie politic, fie militar, oricât de bine ar fi el chibzuit, pentru aplicarea lui trebuie să dispui de forțe materiale.

Ne putem deci întreba, cum se prezintă armata română în momentul intrării noastre în război? Se luaseră toate măsurile pentru a-i utiliza energia cât mai economic şi cât mai bine?

La vreme şi cu date se va judeca sporirea forței noastre armate şi condițiile grele în care, din cauza situației noastre politice şi geografice, am fost nevoiți să facem această operă.

Destul să spunem acum că România a intrat în august 1916 în război cu o armată de 500.000 combatanți echipată şi [în]armată, prevăzută cu serviciile dinapoi necesare. În tot timpul campaniei până la evacuare, această armată n-a suferit nici de îmbrăcăminte, nici de hrană, nici de lipsa munițiilor.

Am suferit desigur de unele lipsuri, de care azi putem vorbi în libertate, fiindcă au fost împlinite: Aşa de pildă, întâi lipsa experienței războiului; armata noastră având

să lupte din prima zi cu trupe care aveau doi ani de încercare, apoi lipsa de mitraliere suficiente, de artilerie şi mai ales de artilerie grea, şi în sfârşit de unele mijloace atât de utile războiului modern ca aeroplanele şi aerostaţia.

Dar aceste lipsuri s-au datorat neglijenţei sau necunoaşterii însemnătăţii lor? Nu, ci situaţiei politice în care ne-am aflat de la începutul războiului mondial.

Precum am văzut, evenimentele ne-au silit să stăm întâi în espectativă. Această delicată împrejurare a făcut ca Germania, unde comandam până atunci muniţiile şi armamentul nostru, să nu ne mai dea nimic, iar viitorii noştri aliaţi, neîncrezători, să aibă şi ei o atitudine identică faţă de noi.

Împătrita Înţelegere ne-a asigurat, însă, că în ziua când vom intra în luptă vom avea tot materialul de artilerie grea ce ne lipsea, precum şi aeroplane.

De asemenea, pentru a căpăta experienţa războiului, trimiterea în perioada neutralităţii, de ofiţeri pe frontul aliat ar fi descoperit politica noastră, şi deci ne-ar fi silit să intrăm anticipat în război.

Aceste trei lipsuri au fost desigur slăbiciuni care au făcut ca jertfele armatei noastre să fie mai mari decât cele necesare. Dar după cum se va vedea mai jos, oricare ar fi fost numărul mitralierelor, al tunurilor grele ce am fi avut şi cât de încercată experienţă de război a ofiţerilor şi soldaţilor noştri, toate acestea ar fi putut reduce sacrificiile noastre, nu ar fi schimbat însă întru nimic situaţia grea a armatei române rămasă izolată şi de o dată să treacă de la ofensiva din Transilvania la apărarea pe 1500 km a hotarelor sale. Împlinirea acestor lipsuri ar fi putut amâna puţin retragerea noastră în Moldova, însă nu ar fi izbutit să o înlăture. Şi în privinţa acestor lipsuri se va putea judeca într-o zi, care au fost silinţele puse spre a le împlini şi răspunderea ce revine întru aceasta statului român.

După cum am văzut, acţiunea României era legată de aceea a Rusiei în Galiţia şi în Bucovina şi de frontul rus în genere.

Consumaţia mare de muniţii şi armament în războiul modern ne impusese, pe lângă sporirea producţiei stabilimentelor din ţară, şi asigurarea transporturilor din Occident şi din Rusia spre noi. Închiderea drumului Salonic-Dunăre prin intrarea Bulgariei în război nu ne mai lăsa decât două căi: prin Vladiwostok şi prin Arhangelsk. Iată de ce, una din primele chestiuni care condiţionau intrarea noastră în acţiune era ca aliaţii să ne asigure putinţa şi regularitatea acestor transporturi. Rusia cu ajutorul aliaţilor trebuia să ne garanteze venirea din Arhangelsk a unui tren zilnic de 35 de vagoane ruseşti (aprox. 500 tone) şi a zece vagoane din Vladiwostok.

Această chestiune, alături de nevoia completării de armament ce mai aveam, era de primă importanţă şi de aceea România nu a intrat în război decât în ziua în care s-a convins de putinţa realizării în fapt a acestor transporturi şi după ce primele trenuri cu muniţie au ajuns la Iaşi.

Trebuie să recunoaştem că acest serviciu a funcţionat regulat şi că nu mijloacele de transport au fost cauza lipsei armamentului nostru.

În rezumat, măsurile luate de România pentru a-şi reduce riscurile intrării în război şi de a da acţiunii noastre însemnătatea ce merita au fost:

1) Recunoaşterea de către toţi aliaţii în mod formal, a drepturilor neamului românesc şi a revendicărilor noastre legitime;

2) Coordonarea cu toate garanțiile posibile a acțiunii noastre de aceea a fronturilor aliaților noştri;

3) Intrarea noastră în război s-a făcut într-un moment în care acțiunea generală a Împătritei Înțelegeri era într-o situație favorabilă şi în care intrarea unor noi elemente putea cauza o zdruncinare a puterilor vrăjmaşe;

4) Armata noastră era o forță suficientă pentru a colabora cu armata rusă victorioasă în Ungaria, iar față de situația generală şi cererile aliaților, lipsurile ce încă aveam nu puteau justifica amânarea intrării noastre în acțiune.

5) Pentru împrospătarea munițiilor şi completarea armamentului, transporturile din Occident până în țară erau asigurate.

Acestea erau condițiile favorabile în care România intra în luptă.

Care au fost cauzele înfrângerii sale?

Înaintarea armatei române în Transilvania şi ajungerea ei pe Mureş a arătat că planul ofensiv fusese bine conceput şi că, dacă politica noastră de expectativă în timpul celor doi ani precedenți ne silise la oarecare rezerve şi deci la o întârziere în armament, ea ne-a cruțat în schimb de sacrificiile ce ar fi trebuit să facem la trecerea Carpaților. Această acțiune principală n-a putut continua, fiindcă ofensiva Brusiloff s-a oprit lăsându-ne izolați numai cu propriile noastre forțe, şi pentru că stagnația pe celelalte fronturi a îngăduit Germanilor să concentreze noi forțe în contra noastră.

Din cauza imediată care a transformat acțiunea noastră ofensivă într-una defensivă a fost posibilitatea ce vrăjmaşul a avut de a ne ataca dinspre Miază Zi.

Acel atac a fost posibil chiar din primele zile, fiindcă în loc ca acțiunea combinată ruso-română din Dobrogea să fie după cum o cerusem noi, ofensivă şi concomitentă cu aceea ce trebuia să înceapă la Salonic, armata română a suportat singură loviturile armatei germano-bulgare la Turtucaia, iar sosirea tardivă, succesivă şi cu efective reduse a ajutoarelor ruseşti, nu a mai putut restabili situația în favoarea noastră. Pe de altă parte, nici Generalul Sarail n-a fost în măsură să înceapă ofensiva la Sud pentru a putea atrage forțele bulgare ce apăsau asupra frontului dobrogean.

Astfel, armata română a fost silită să lupte singură pe un front de aproape 1500 km şi expusă prin urmare la orice incursiune a vrăjmaşului pe această lungă linie de apărare. Din ziua în care România izolată şi-a văzut schimbat planul cu care pornise în campanie, am putea spune că se prevedea nevoia de a părăsi Muntenia şi de a scurta frontul pe linia Rm. Sărat–Vizirul-Babadag – Marea Neagră. După cum am arătat mai sus, cu un armament mai complet şi cu experiență mai multă de război poate am fi putut prelungi rezistența, nu am fi putut însă în niciun caz împiedica această înfrângere.

Armata din Dobrogea nu numai că n-a lovit în flanc armatele ce veneau de la Sud, dar în scurtă vreme s-a retras dincolo de linia Cernavodă – Constanța şi, mai târziu, prin părăsirea întreagă a Dobrogei, a silit armatele aliate să părăsească linia Rm. Sărat – Vizirul, care altminteri ar fi putut fi menținută până la sfârşit, lăsându-ne libere Gurile Dunării.

Când se va scrie istoria acestei campanii, se va dovedi lumii rezistența armatei române şi vitejia cu care a apărat teritoriul național.

Silită să apere un front atât de lung, singură să facă față atacurilor de la Nord şi de la Sud, trupele noastre fără rezerve au fost încontinuu pe linia de foc, timp de mai bine de trei luni. De altfel retragerea armatei române n-a fost datorată de fapt presiunii forțelor mari ale vrăjmaşului într-un punct, ci mai cu seamă posibilității ce a avut de a ataca frontul nostru şi la Nord şi la Sud şi obligației care ni se impunea de a face față duşmanului, pe o linie de apărare atât de lungă.

Aşa că pe când inamicul putea, grație stagnării celorlalte fronturi, să-şi grupeze trupe şi armate după nevoie, România era constrânsă să le împrăştie pe ale sale, sub amenințarea atacurilor dinspre Dunăre şi a retragerii armatei din Dobrogea.

Este vie înaintea fiecăruia admirabila rezistență a trupelor noastre la Cerna, Jiu, la Olt, la Câmpulung, în Valea Prahovei, în munții Buzăului, la Oituz etc.

Numai când diviziile mereu în luptă şi-au redus efectivele, şi prin ducerea spre sud şi-au redus forțele, numai atunci vrăjmaşii au putut intra pe la Jiu şi apoi pe la Zimnicea.

Această dârză rezistență s-a evidențiat şi mai limpede cu prilejul retragerii trupelor române, căci numai ei se datorează faptul că armata lui Falkenhayn înaintată la Oituz şi aceea a lui Mackenzen dincolo de Hârşova n-au putut tăia retragerea armatelor noastre care se aflau încă dincolo de Olt.

România nu era învinsă nici prin lipsa de vitejie a soldaților săi, nici din cauza planului său general de campanie, ci numai de condițiile speciale în care a fost pusă de împrejurări, independent de voința ei.

*

* *

Nu vom reaminti nici condițiile grele în care s-a făcut retragerea în Moldova, nici refacerea armatei române, reorganizare ale cărei roade s-au văzut în luptele de la Mărăşeşti, Vrancea şi Oituz. Azi lumea întreagă recunoaşte nu numai dreptatea cauzei noastre, dar şi partea ce revine României şi armatei sale în înfrângerea suferită toamna trecută.

Este însă locul să ne întrebăm azi, mai cu seamă în mijlocul greutăților prin care trecem din nou şi de rândul acesta tot fără voia noastră, dacă evenimentele care au urmat după intrarea noastră în acțiune dovedesc că decizia României din August 1916 a fost greşită? Sau dimpotrivă, ele vin să ne întărească în convingerea că nu se putea şi nu trebuia să luăm o altă hotărâre?

Putem spune că cu cât timpul trece cu atât evenimentele ce se desfăşoară întăresc politica pe care România a înțeles s-o slujească intrând în război.

Într-adevăr, de atunci încoace în afară de cele amintite mai sus, elemente noi şi de ordine externă au contribuit să ne întărească în convingerea noastră.

Acestea sunt:

1) Intrarea Statelor Unite în război, a republicii Chineze, precum şi a altor republici ca Brazilia etc.;

2) Revoluția rusească şi modificările aduse de ea în situația orientului;

3) Caracterizarea din ce în ce mai precisă a politicii pan-germaniste şi rolul pe care sunt chemate să-l joace, în acest concert, statele aliate Imperiului German.

Să ne întrebăm acum ce înrâurire pot avea aceste trei elemente în raționamentul ce-l facem asupra salvgardării intereselor permanente ale neamului şi ale statului nostru.

Transformarea din ce în ce mai vădită a războiului european într-un război al lumii întregi împotriva militarismului german accentuează izolarea Puterilor Centrale. Îndeosebi intrarea în luptă a celei mai mari şi celei mai democratice republici dă grupării de forțe de care ne-am legat soarta, pe lângă un nepreţuit material, şi un mare sprijin moral, precizând încă o dată că lupta pe care noi o susținem este o luptă pentru izbânda în omenire a principiilor democratice şi naționale. Ajutorul Statelor Unite în bani, material de război şi oameni dă Împătritei Înțelegeri un nou şi puternic avânt pentru continuarea războiului, a cărui prelungire nu poate fi decât în paguba Puterilor Centrale.

În ce ne priveşte, participarea Statelor Unite la război are o însemnată influență. În America sunt numeroşi emigranți din Austro-Ungaria: cehi, slovaci, români. Toți aceştia pornesc azi sub formă de legiuni naționale la dezrobirea fraților lor din Imperiul Habsburgic. Într-o concretă realizare apare deci în ochii lumii întregi ce este Austro-Ungaria şi care este situația popoarelor care o compun.

Dacă am fi rămas neutri, ne închipuim în ce stare ne-am fi aflat. Ar fi fost cu putință oare ca pe când naționalitățile din Austro-Ungaria porneau la luptă pentru emanciparea lor şi dezmembrarea imperiului dualist, noi să stăm nepăsători, să părăsim cauza a 4.000.000 de români în mâinile altora, care s-ar fi jertfit pentru dezrobirea lor? Dar dacă ne-am fi alăturat Puterilor Centrale? Am fi fost în tragica poziție de a scoate sabia contra celor ce se războiau pentru drepturile naționale ale fraților noştri.

Din cauza vecinătății noastre cu Rusia, revoluția socială de acolo a avut o înrâurire mai hotărâtoare asupra situației noastre. Desigur că din punct de vedere militar tulburarea profundă din republica vecină a avut pentru noi urmări din cele mai grele. În primul rând a condamnat la inacțiune tot frontul oriental mai bine de nouă luni, în al doilea rând, a împiedicat acțiunea noastră ofensivă din Iulie şi în sfârşit dezordinea şi desele schimbări ce au avut loc în armata Rusă în tot acest răstimp ne-au pricinuit nesfârşite dificultăți. Nici acum nu putem încă judeca toate urmările directe ale revoluției ruseşti asupra situației noastre militare şi politice imediate.

Izolați cum suntem de ceilalți aliați, solidaritatea noastră cu frontul rus ne leagă de soarta lui şi deci de măsurile chibzuite sau nechibzuite ce ruşii vor lua.

Cei ce vorbesc azi că rău am făcut de am creat această solidaritate prin alipirea noastră la Împătrita Înțelegere uită că în August 1916 nimeni nu putea prevede evenimentele din februarie 1917, nici aliații noştri, nici ruşii cei mai înaintați; chiar cei ce începeau revoluția nu credeau că vor ajunge în mijlocul războiului la înlocuirea țarismului.

Cei ce susțineau ideea că trebuia să mergem cu Puterile Centrale îşi întemeiau argumentarea lor nu pe slăbiciunea şi descompunerea Rusiei, ci pe primejdia regimului rus al strâmtorilor, pe pericolul panslavist şi țarist, pe pierderea pentru totdeauna a românismului din Basarabia, osândit astfel la o deznaționalizare fatală, de teama că Rusia punând mâna pe toate țările române din Austro-Ungaria le va cotropi în masa slavă pe care o reprezintă.

Succesiunea întâmplărilor a dat cea mai formală dezmințire acestor aserțiuni.

Pe de altă parte însă, revoluțiunea rusă a pus în vedere adevăratele cauze ale înfrângerii noastre din prima parte a campaniei şi a făcut să apară mai clar situația din orientul Europei.

Când a pornit în război alături de aliații ei, deşi era un stat autocrat şi cotropitor de naționalități, Rusia a luptat pentru libertatea națiunilor amenințate de ambiția cuceritoare a Austro-Ungariei. În mijlocul războiului, revoluția uită că luptă pentru dezrobirea altora şi îşi aplică ei însăşi şi cu exagerație principiile chiar pe care la început aliații le proclamaseră în lupta lor, contra Puterilor Centrale.

Revoluția ne înfățişează nu numai o democrație rusă împinsă la exces, dacă nu chiar la anarhie, dar a oferit prilejul ca numeroase națiuni aflate în Imperiul rus de odinioară, să-şi ceară dreptul la autonomie şi chiar la neatârnarea completă.

Polonia, Finlanda, Ucraina, Basarabia se proclamă succesiv libere sau autonome. Aşa că procesul de rezolvare a chestiei naționalităților în Rusia a fost soluționat mai devreme decât se credea şi prin urmare oricare ar fi consecințele lui imediate asupra actualului război, grăbeşte transformarea lumii moderne, pe baza principiului naționalităților.

Dacă revoluția rusă a putut influența şi va influența din ce în ce mai mult în raport cu prelungirea războiului asupra crizei sociale şi situației interne din Germania, ea va avea o înrâurire şi mai puternică asupra existenței conglomeratului Austro-Ungar. Prin această revoluție armele pe care Germania le făurise contra Rusiei țariste se întorc contra politicii sale. Prin liberarea Poloniei ruseşti se creează provinciilor poloneze din regatul prusac o situație delicată. Înființarea Ucrainei este o altă armă de care germanii şi austro-maghiarii căutau să se servească contra Rusiei şi care chiar sub forma autonomiei este sortită, ca şi Polonia, să îngreuneze situația imperiului dualist.

Revoluția rusă, dar, punând chestiunea naționalităților, face să apară tot mai evidentă situația reală a Austro-Ungariei şi imposibilitatea menținerii ei.

Politica pentru care România a intrat în acțiune primeşte altfel o nouă şi puternică consfințire care nu va putea avea decât urmări însemnate pentru viitorul neamului nostru.

Căci nu trebuie pierdut din vedere că statul nostru a pus pe față şi în mod hotărât, chiar în declararea lui de război, necesitatea de a se rezolva conflictul european prin soluționarea chestiunii naționalităților din Austro-Ungaria.

Ori care ar fi urmările revoluției şi regimul definitiv al Rusiei de mâine, nimeni nu se îndoieşte că prefacerile şi zbuciumările vor dăinui încă mulți ani, până la o aşezare temeinică. Este însă aproape sigur, că cel puțin Polonia se va dezlipi de statul rus, că Ucraina va căpăta un început de autonomie, că procesul pentru dobândirea unei vieți de sine stătătoare a naționalităților va continua sub un regim mai liberal ca cel țarist, că în sfârşit dacă nu pentru totdeauna, dar pentru multă vreme, Rusia nu va mai fi un stat cotropitor.

Această stare de lucruri arată şi mai bine că, pentru viitorul nostru, pericolul real nu e panslavismul, ci concepția germano-ungară a unei Mittel-Europe, dacă cumva Puterile Centrale ar reuşi să o înfăptuiască.

Cu o Rusie țaristă, izbânda grupului central ar fi creat o situație desigur grea tuturor statelor naționale din orientul Europei; această izbândă însă astăzi, cu o Rusie care trece printr-o criză lungă de prefacere, ar fi un dezastru şi mai mare pentru politica europeană. Statele mici au trăit până azi şi grație concurenței dintre statele mari vecine. Rivalitatea seculară dintre Rusia şi Turcia, apoi între aceste state şi Austria, au salvgardat existența statului nostru față de o Rusie în frământare şi dezmembrare. Orientul Europei ar cădea sub completa dependență a unei Austro-Ungarii, încătuşat în regimul Mittel Europei şi condus de Germania.

Este deci o absolută necesitate nu numai pentru noi, ci şi pentru aliații noştri, pentru toți cei ce nu vor ca o stăpânire germană neîntreruptă să se întindă de la Berlin la Bagdad, ca Austria să fie înfrântă şi, în drumul spre Orient al Germaniei, să se înalțe state independente, puternice şi clădite pe temelia nezguduită a principiului naționalităților.

Uitându-ne azi înapoi putem socoti ce am fi câştigat alipindu-ne la acțiunea Puterilor Centrale, şi în ce situație penibilă am fi fost dacă rămâneam neutri.

Toate popoarele din Rusia şi Austro-Ungaria îşi proclamă dreptul la viață, unele prin declarări de independență şi autonomie, altele luând armele în mână; lumea întreagă se ridică pentru a asigura condițiile unei vieți libere.

Iar noi am fi auzit gemetele fraților noştri robiți, şi pe altă parte ciocnirea armelor celor ce luptau pentru o viață națională.

Regatul liber al României putea privi această luptă fără să participe la dânsa?

Sunt condiții morale care ucid mai sigur oamenii şi popoarele decât cele materiale.

Dacă, după cum susțin încă unii, România ar fi mers alături de Puterile Centrale, cum ar fi putut sta armatele noastre alături de cele austro-ungare şi bulgare, când legiunile române, cehe, slovace, poloneze şi sârbeşti luptă pentru dezrobirea lor de sub coroana habsburgilor. Cum am fi putut lupta noi pentru întărirea politicii Austro-Ungariei şi Germaniei în Orient, când statul nostru rămânea singur în fața acestora consolidate şi prin victorie şi prin scoaterea Rusiei pentru multă vreme din politica orientală.

Să nu uităm că înainte chiar ca Austria să fie supusă politiceşte Germaniei, când acest stat avea interes şi era obligat prin alianța defensivă de 30 de ani să ne apere contra încălcărilor Rusiei, am avut totuşi de susținut în acest răstimp mai multe lupte paşnice cu ea decât cu toți vrăjmaşii noştri. Am luptat contra cotropirii economice încercate la 1873 şi '75 prin acapararea căilor ferate române şi convenția de comerț, apoi pentru eliberarea Dunării de Jos, pe care Viena vrea să pună stăpânire, iar acum în urmă, la congresul de la Bucureşti din 1913.

Azi această politică este reluată de Germania nu numai față de duşmanii ei din Orient, dar chiar față de aliați, pe care vrea să-i înfeudeze pe baza programului „Europei de mijloc" şi care nu e numai o încătuşare politică a aliaților ei de astăzi, dar şi o uniune vamală cu o Dunăre germană care să uşureze aceasta. Şi se poate oare concepe ca România să fi luptat de bună voie pentru întronarea unei atari politici?

Putem afirma deci hotărât: de la intrarea noastră în acțiune, desfăşurarea evenimentelor a pus şi mai mult în vedere neputința morală şi materială în care se afla România de a face politică decât aceea pe care a urmat-o.

Am suferit înfrângeri dureroase, am avut suferinţe morale, trecătoare ce e drept, am pierdut două treimi din ţara noastră, şi poate că din cauza zbuciumărilor din Rusia vom avea încă noi suferinţe de îndurat. Se cuvine însă să ne întrebăm dacă jertfele făcute în acest an de război sunt ele deşarte sau au contribuit la întărirea şi legitimarea drepturilor noastre în viitor?

Am zis că cele morale au fost trecătoare, fiindcă îndată ce s-au cunoscut condiţiile reale în care am luptat, s-au recunoscut poporului şi armatei noastre marile însuşiri cu care era înzestrată, precum şi jertfele rodnice ce au făcut pentru cauza aliaţilor.

Repeziciunea cu care, în mijlocul atâtor greutăţi, armata s-a reorganizat, vitejia de care a dat strălucite dovezi, la Mărăşeşti şi la Oituz, au dovedit lumii întregi vitalitatea şi însuşirile poporului nostru. Rolul important pe care armata română l-a jucat în consolidarea frontului oriental în timpul celor din urmă 9 luni a pus şi mai lămurit în evidenţă că la Gurile Dunării trăieşte un neam pe a cărui viaţă neatârnată, politica europeană se poate rezema ca pe un factor de civilizaţie şi progres.

Votarea reformelor constituţionale în mijlocul războiului au dovedit cu prisosinţă că suntem un popor conştient de datoriile lui faţă de straturile adânci ale populaţiei şi înţelegător al idealurilor care însufleţesc societăţile moderne.

E netăgăduit că acest an de război a însemnat pentru cauza şi unitatea neamului, mai mult decât cei patruzeci de ani de pace înfloritoare ce au curs de la războiul independenţei încoace.

Jertfele făcute însă au întărit conştiinţa naţională şi în sânul neamului şi peste hotare. Lumea întreagă a recunoscut dreptul de viaţă al poporului nostru. Sacrificiile făcute în prima parte a campaniei, măsurile luate de unguri contra populaţiei din Transilvania „trădătoare", afirmarea maghiarilor chiar în mijlocul războiului că nu pot da vot universal, că trebuie oprită vânzarea moşiilor în teritoriile revendicate de noi din cauza populaţiei române; au venit să lumineze la flăcările vii ale războiului drepturile noastre naţionale şi să confirme lumii prin actele vrăjmaşilor noştri chiar, că ducem un război de dezrobire.

Înrolarea de bună voie a mii de ardeleni în rândurile armatei noastre, ecoul ce au avut în îndepărtata Americă aceste înrolări, au evidenţiat unitatea de simţăminte a românilor de pretutindeni.

Dar războiul şi întâmplările din Rusia au avut un efect şi mai neaşteptat asupra unei alte părţi a neamului românesc, a celor din Basarabia. Amestecul Basarabenilor din regimentele ruseşti de pe frontul moldovenesc cu populaţia şi armata română, populaţia dobrogeană refugiată în sudul Basarabiei, au trezit în poporul moldovenesc din acea parte a Rusiei conştiinţa existenţei unui stat şi unui popor de acelaşi neam cu el. Revoluţia rusească şi principiile ce ea le-a pus înainte, au făcut să nască dorinţa în sufletele acestor supuşi ruşi, de a trăi şi ei o viaţă naţională proprie. Victoriile de la Mărăşeşti şi Oituz, lăudate şi trâmbiţate de ruşi chiar, au făcut să nască şi în aceste regiuni o mândrie naţională care a mărit dorinţa unei vieţi de sine stătătoare în Basarabia; cum de altfel tot ele au contribuit să sporească şi numărul voluntarilor ardeleni. Oricare ar fi regimul viitor al Basarabiei, poporul român de acolo, prin războiul nostru s-a redeşteptat la conştiinţa naţională.

România nu trebuie să uite că mai mult de jumătate din teritoriul ei etnic este încă robit şi mai ales că, fiind un stat a cărei reînviere e datorită aplicării pentru prima oară de către întreaga Europă a principiului naţionalităţilor, alăturarea noastră la acţiunea Puterilor Centrale ar fi însemnat negarea menirii statului român. Statul liber întărit prin unirea Moldovei şi Munteniei, în loc să fie focarul împrejurul căruia să se facă unitatea naţională, un fel de metropolă a românismului, ar fi fost în aceste timpuri de prefacere generală o piedică pentru reîntregirea neamului nostru şi deci pentru asigurarea viitorului lui.

Când majoritatea copleşitoare a statelor civilizate moderne se luptau pentru un aşezământ mai temeinic al vieţii popoarelor, când ele proclamau dreptul de viaţă a celor mici şi a naţiunilor în genere, când prima aplicare a acestor principii trebuia să aibă ca urmare descompunerea Austro-Ungariei, şi deci dezrobirea unei mari părţi a fraţilor noştri, când frământările Rusiei făceau să apară pentru fraţii noştri cei mai înapoiaţi o viaţă nouă naţională, România ar fi putut oare fi înlăturată de cei ce se opuneau acestei noi vieţi a popoarelor?

Dar chiar dacă anihilarea în sufletul nostru a oricărei conştiinţe de datorie ar fi adus statul român la o atare uitare de sine, zbuciumările mari din jurul lui încă nu l-ar fi lăsat să stea de o parte. Fără voia lui el ar fi fost târât în vâltoare.

România conştientă de prefacerile mari şi de viaţa nouă pe care o vesteşte actualul război mondial, de idealurile unui neam numai în parte dezrobit, de interesele permanente şi de menirea acestui popor în viaţa civilizată a Europei Orientale, s-a aruncat în război.

Sacrificiile pe care le-a făcut şi le face sunt mai mari decât cele la care ne aşteptam, dar cu cât războiul se desfăşoară cu atât şi cauzele lui reies mai luminoase.

Azi prin aceste prefaceri, prin jertfele făcute, prin recunoaşterea de către lumea întreagă a drepturilor noastre, prin manifestarea unanimă a conştiinţei naţionale, nu mai suntem în situaţia din august 1916, când prin declararea noastră de război, statul român singur proclama în faţa Europei dorinţa lui de a-şi dezrobi fraţii subjugaţi. Azi după un an de război plămădind durerile poporului român liber cu acelea ale fraţilor subjugaţi, întregul neam românesc ridică glasul său pentru o viaţă liberă şi de sine stătătoare. Şi acestui glas, aproape lumea întreagă îi răspunde prin recunoaşterea revendicărilor noastre.

Dar mai mult, faptele petrecute în acest an de război au pus în lumină şi însuşirile poporului românesc şi menirea ce poate avea în viitor din punctul de vedere al intereselor generale.

Suferinţele şi îndurările poporului român liber au dovedit vitalitatea neamului nostru; vitejia soldatului român a arătat însuşirile lui, strigătele de durere şi de dor de o viaţă mai bună de la un cap la celălalt al tuturor teritoriilor pe care trăiesc românii au proclamat lumii întregi unitatea şi importanţa lui.

Iar atuncea când omenirea simte nevoia unei prefaceri mari în Orientul Europei şi caută un punct de sprijin pentru o nouă politică europeană, ea vede la Gurile Dunării aceste manifestări de energie şi de conştiinţă de drepturi ale unui popor care azi e aproape de 15 milioane de suflete şi care poate, cu vitalitatea ce o are şi în condiţiile excepţionale în care l-a aşezat soarta, să se îndoiască în curând.

Iată de ce, cu convingerea că e cu neputință să nu triumfe până la urma urmelor principiile pe care se întemeiază viața popoarelor moderne, putem afirma fără teamă de a ne înşela şi fără înconjur, că punând în cumpănă jertfele ce am făcut şi am fi chemați să mai facem, şi câştigul deja dobândit pentru cauza cea mare a neamului nostru, ori care ar fi suferințele generației noastre, ne-am făcut pe deplin datoria şi prin faptele noastre am contribuit la asigurarea viitorului de sine stătător al neamului românesc.

Precum sângele lui Tudor Vladimirescu, precum exilul celor care la '48 au dat poporului nostru putința să se trezească la o viață nouă şi să pună temelie regatului neatârnat de azi, tot astfel şi sacrificiile generației actuale vor aşeza în chip neîndoielnic în mijlocul marilor prefaceri de azi, temelia definitivă şi neclintită a unității naționale a întregului neam românesc.

IMPERIUL ŢARIST ŞI NEUTRALITATEA ROMÂNIEI LA ÎNCEPUTUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

Radu Ştefan Vergatti

S-a scris în mai multe rânduri, poate în prea multe, în mod nejustificat, că perioada cuprinsă între războiul franco-prusac (1870-1871) şi declanşarea primului război mondial (iulie-august 1914) a fost o perioadă de pace. Nu este real. În acei ani a fost o linişte aparentă, în timpul cărora atmosfera era încărcată cu tensiunea prevestitoare a unei noi furtuni. Marile puteri, în frunte cu Imperiul German, participau la o cursă a înarmărilor. Ea putea duce la un singur rezultat: verificarea eficienţei armelor pe câmpul de luptă.

Situaţia tensionată, apăsătoare, era accentuată de existenţa celor două blocuri militare: Tripla Alianţă şi Antanta.

Tripla Alianţă, formată din Imperiul German, Imperiul Austro-Ungar, Italia, la care aderase şi Regatul României, nu era suficient de bine închegată. Ameninţa chiar să se destrame. România, în profunzime, în rândurile oamenilor obişnuiţi, manifesta o nemulţumire împotriva Triplei Alianţe: în timpul războaielor balcanice, Viena se situase hotărâtă pe poziţia Bulgariei, împotriva ţării noastre, iar Berlinul nu făcuse nimic în sprijinul Bucureştilor[1].

La Sankt-Petersburg ţarul Nicolae al II-lea primea informaţii asupra stării de spirit antigermane şi anti-austro-ungare din România. El ştia că această atitudine era accentuată de politica antiromânească de persecuţie a românilor din Transilvania, dusă de guvernul Kâlman Tisza de la Budapesta[2]. Se mai cunoşteau sentimentele pro-ruseşti ale unor oameni politici, ca Emil Costinescu[3].

În acele condiţii, s-a proiectat o alianţă matrimonială între marea ducesă Olga Nicolaevna, fiica cea mai mare a ţarului Rusiei, şi principele Carol, moştenitorul tronului României.

În memoriile sale, Al. Marghiloman mărturiseşte că la 22 februarie 1914, în timpul unei discuţii cu regele Carol I, acesta i-a declarat că acea căsătorie putea fi bună pentru familie, dar că ea nu va duce la schimbarea politicii de stat[4]. Regele nu a avut încredere în promisiunea ţarului că marea ducesă Olga ar primi, drept zestre, Basarabia.

Ţarul a căutat să îmbunătăţească situaţia şi să încline balanţa în favoarea apropierii României de Rusia. A propus şi a obţinut efectuarea unei vizite la 1 iunie

---

[1] Cf. I. G. Duca, *Amintiri politice*, vol. I, ediţia I, Jon Dumitru Verlag, München, 1981, p. 31.

[2] *Ibidem.*

[3] Cf. Al. Marghiloman, *Note politice 1897-1924*, vol. I, *1897-1915*, Institutul de Arte Grafice „Eminescu" S.A., Bucureşti, 1927, p. 230.

[4] *Ibidem,* pp. 212-213.

1914, în portul Constanța, în România. El venea cu plăcere, deoarece putea s-o întâlnească pe verişoara sa, principesa Maria, căreia încercase să-i facă oarecum curte în tinereţe.

I. Gh. Duca povesteşte, în memoriile lui, că înainte cu o zi de venirea ţarului România a făcut o plimbare spre Tuzla cu principesa Maria. Aceasta i l-a descris pe Nicolae al II-lea în culori calde, îndepărtând răutăţile vehiculate la adresa lui. Un singur aspect, de natură pur feminină, nu l-a omis principesa Maria. Vărul ei, ţarul Nicolae al II-lea, nu era pentru ea la fel de frumos ca restul familiei imperiale, în care se găseau bărbaţi înalţi, bine făcuţi, cu figuri seducătoare, cu o conversaţie spumoasă, cuceritoare, însă a subliniat că ţarul Nicolae era un om foarte plăcut[5].

A doua zi a sosit în Constanţa ţarul Nicolae al II-lea. El a venit din portul crimean Yalta, pe yachtul său somptuos, Standard, impresionant prin magnificienţă şi eleganţă. Era însoţit de familia sa restrânsă: ţarina Alexandra, ţareviciul Alexei şi cele patru fiice ale lor.

Pe chei a fost aşteptat de regele Carol I, îmbrăcat în uniformă de mareşal rus, în mână cu bastonul de mareşal rus, moştenitorul tronului, principele Ferdinand, îmbrăcat şi el în uniformă rusă de colonel din garda ţarului, precum şi fiul său, principele Carol – tot moştenitor al tornului, purtând uniforma de aghiotant imperial. I s-a dat onorul ţarului. Apoi toată lumea a participat la mare paradă militară organizată în cinstea oaspeţilor. C. Bacalbaşa a notat că ţarul a fost impresionat mai ales de prestaţia regimentului local dobrogean, ai cărui soldaţi purtau fesuri[6]. Primirea militară de gală a fost completată de un Te Deum, o masă oficială şi un bal somptuos.

Ţarul s-a arătat extrem de binevoitor şi a avut, pe yachtul lui, îndelungi discuţii cu premierul Ion I. C. Brătianu şi cu ministrul de externe Em. Porumbaru. Monarhul Rusiei le-a declarat oamenilor politici români că, în cazul în care se va intra în Serbia, el nu va sta deoparte, nu va rămâne indiferent[7]. Era vorba de pan-slavism şi de apărarea popoarelor ortodoxe slave. Regele Carol I a rămas în expectativă. Brătianu a trimis imediat note informative la Berlin şi la Viena despre discuţiile avute cu ţarul Nicolae al II-lea[8].

Ţarina Alexandra Feodorovna s-a arătat extrem de amabilă cu familia regală din România. Cei din jur au fost uimiţi, deoarece, de regulă, erau obişnuiţi cu figura ei acră, puţin comunicativă. S-ar putea ca ea să fi avut acest comportament politicos datorită principesei Ileana. Mica, jucăuşa, exuberanta şi vesela principesă (care avea pe atunci 5

---

[5] Principesa Maria i-a spus lui I. G. Duca: „Ca toată lumea ai auzit despre Niky (ţarul Nicolae al II-lea, n.n.) că e prost, lipsit de orice atracţie fizică. E adevărat că dacă îl compari cu alţi membri ai familiei Romanoff, toţi bărbaţi înalţi şi de o mare frumuseţe, Împăratul nu este un Adonis, dar vei vedea mâine că nu este deloc aşa cum s-a creat legenda în jurul lui. Ca Suveran nu-i iau apărarea, dar ca om te asigur că nu e prost şi, în orice caz, că e plin de simplitate şi de farmec" (I. G. Duca, *op.cit.*, vol. I, *ed. cit.*, pp. 33-34).

[6] Cf. C. Bacalbaşa, *Bucureştii de altădată*, vol. IV, 1910-1914, ediţia a doua, Editura Ziarului „Universul" S.A., Bucureşti, 1936, p. 172.

[7] Cf. I. G. Duca, *op. cit.,* vol. I, *ed. cit.*, p. 32.

[8] *Ibidem.* Deşi ministrul de externe al Rusiei, Serghei Dmitrievici Sazonov, sosise cu o zi înainte în România, cu trenul, căci nu suporta călătoriile pe mare, el nu a participat la discuţiile de la Constanţa dintre ţar şi oamenii politici români (*Ibidem*).

ani) s-a dus la suferindul ţarevici Alexei, l-a luat de mâini, a început să se joace cu el, l-a scos din starea de sfială şi l-a făcut să râdă.

În final, vizita s-a încheiat seara, atunci când, sub lumina lunii pline, s-a dat onorul ţarului de către garda regală română comandată de însuşi regele Carol I, iar splendidul yacht Standard s-a îndepărtat pe mare, ca într-o imagine dintr-un basm.

Consecinţele acestei vizite au fost deosebite.

În primul rând, s-a amânat căsătoria între marea ducesă Olga şi principele Carol. Una dintre cauzele acestei amânări, cea principală, a constat şi în opoziţia principesei Maria a României. Aceasta, fiind membră a familiei ţarului, ştia că în cadrul ei se transmitea, prin femei, o boală care-i afecta pe bărbaţi. Dovada evidentă era ţareviciul Alexei. Ea a vrut să evite ca urmaşii principelui moştenitor Carol să sufere de acea maladie[9].

În al doilea rând, nu s-a obţinut ieşirea României din Tripla Alianţă. Rusia cerea ca România să rămână neutră în cazul în care nu-şi schimba aliaţii. Acest punct de vedere a fost însuşit şi susţinut de Ion I. C. Brătianu. În epocă, la începutul primului război mondial, în Bucureşti circula o glumă în legătură cu neutralitatea României. Se spunea că domnul Carp afirma că a sosit ceasul intrării României în război. Domnul N. Filipescu, antantofil şi francofil, spunea că nu a sosit încă ceasul să intrăm în luptă alături de Antantă. În fine, domnul Brătianu credea că este mai bine... să nu ne uităm la ceas.

Este foarte probabil ca decizia României de a rămâne neutră, adoptată de Consiliul de Coroană de la Sinaia (21 iulie/3august 1914), să fi fost determinată şi de venirea în Bucureşti, imediat după vizita ţarului, a ministrului de externe al Rusiei, Serghei Dmitrievici Sazonov. Acesta nu-l însoţise pe ţar, deoarece nu suporta voiajul pe mare. A circulat cu trenul. A stat nu mai puţin de patru zile în România, la Bucureşti şi Sinaia, unde a discutat cu factorii de decizie din guvernul României. Pe când se afla la Sinaia, Sazonov, împreună cu premierul Brătianu, au plecat să se plimbe până la Predeal. Acolo, în apropierea localităţii, era graniţa dintre România şi Austro-Ungaria. Deliberat, dar pretinzând că au greşit, cei doi au trecut hotarul. Atunci, Sazonov i-a arătat lui Brătianu în direcţia Transilvaniei şi i-a spus că acesta ar putea fi darul primit de România de la Rusia dacă va rămâne în neutralitate. În orice caz, s-a obţinut ceea ce a dorit Rusia, implicit Antanta: la acel moment România a rămas neutră şi astfel, în urma unei vizite la înalt nivel, a fost slăbită Tripla Alianţă.

[9] Cf. Al. Marghiloman, *op. cit.*, vol. I, *ed. cit.*, p. 223.

ASPECTE POLITICO-DIPLOMATICE ŞI MILITARE DIN EUROPA ÎN PREAJMA IZBUCNIRII PRIMEI CONFLAGRAŢII MONDIALE

Constanţiu Dinulescu

În contextul marilor transformări petrecute pe continentul european la cumpăna dintre veacurile XIX şi XX, se anunţa un prim deceniu plin de neprevăzut.

Ascensiunea Germaniei la statutul de mare putere europeană, asigurată de abilitatea diplomatică a lui Otto von Bismarck, a conturat necesitatea unei replici contradictorii a statelor ce nu fuseseră incluse în Puterile Centrale. Aşadar, Rusia, Franţa şi Anglia vor căuta soluţii diplomatice care să genereze o alianţă cu caracter militar ce trebuia să se opună făţiş tendinţelor expansioniste ale Germaniei.

Ofensiva diplomatică a Germaniei se va accentua, în ultimii ani ai secolului al XIX-lea, când Kaiserul Wilhelm al II-lea şi sultanul turc Abdul Hamid al II-lea au ajuns la un acord în 1898, prin care Turcia devenea, prin poziţia sa geografică, un aliat de nădejde în prima conflagraţie mondială.

Interesată de o apropiere de Germania, Marea Britanie nu a reuşit să concretizeze acest obiectiv şi, de aceea, s-a orientat rapid spre finalizarea unui tratat de alianţă cu Japonia, semnat în 1902 la Londra.

Prevederile explicite ale acestui tratat ce includeau neutralitatea părţilor semnatare în caz de conflict asumat şi obligaţia reciprocă de cooperare în caz de război au produs îngrijorarea firească a Rusiei. Aceasta, la rândul ei, a solicitat Germaniei şi Franţei încheierea unor tratate de alianţă. Numai Franţa a acceptat – în 1902 – însă posibilitatea de a acorda ajutor Rusiei era mică şi putea genera un conflict militar cu Marea Britanie.

Un eveniment care va influenţa într-o mare măsură evoluţia ulterioară a raporturilor dintre puterile europene a fost războiul dintre Rusia şi Japonia (1904).

Prin desfăşurarea sa rapidă şi, mai ales, prin consecinţele pe care le-a generat, acest conflict militar încheiat prin victoria oarecum surprinzătoare a Japoniei a catalizat interesul statelor europene de constituire a blocurilor militare ce se vor finaliza în primul deceniu al secolului XX.

Un prim pas a fost întreprins de Marea Britanie şi Franţa, îngrijorate de ascensiunea evidentă a Germaniei. Primele două state au semnat, la 8 aprilie 1904, un tratat consfinţind astfel înfiinţarea Antantei (Tripla Înţelegere), o etapă necesară pentru atragerea Rusiei în noua coaliţie cu caracter politic şi militar.

Iniţiativele germane concretizate în adoptarea noului program naval (1906) au contribuit – în mare măsură – la demersurile ulterioare ale diplomaţiei britanice, stimulate desigur de necesitatea apropierii Rusiei de noile realităţi geo-politice şi strategice din Europa. La 31 august 1907, Marea Britanie şi Rusia au hotărât să

încheie o convenție prin care cele două state își reglementau problemele coloniale din Asia[1].

În acest context politico-diplomatic, România a privit cu neliniște constituirea blocurilor politico-miliare de după 1878 – Tripla Alianță și Antanta – și creșterea încordării dintre acestea. Guvernul de la București considera că existența unor efective militare ridicate aparținând unor state din ambele alianțe în proximitatea frontierelor de atunci ale țării și interesul manifestat de oficialitățile imperiale austro-ungare, țariste și germane de a subordona România, pentru a putea lua sub controlul lor pozițiile strategice din Carpați, de la gurile Dunării și de pe litoralul Mării Negre, reprezentau o amenințare directă la adresa individualității politice românești[2].

Spiritele se încing în Europa care s-a confruntat, începând din 1905, cu o serie de crize succesive determinate, mai întâi, de mișcările din Rusia Imperială, răscoalele țărănești din România (1907) și revoluția „Junilor turci" (1908). În special, aceasta din urmă a determinat modificări teritoriale în sud-estul european deoarece Austro-Ungaria în înțelegere cu Rusia și-a permis să anexeze teritoriului său – la 5 octombrie 1908 – Bosnia și Herțegovina. Încurajată de mersul evenimentelor, Bulgaria și-a proclamat independența, la aceiași dată, având și acceptul Austro-Ungariei. Evenimentele s-au precipitat în sensul în care Serbia a cerut Rusiei o replică cu caracter militar împotriva dublei monarhii, ceea ce complica și mai mult raportul de forțe europene. De aceea, Serbia rămasă singură după ezitările politico-diplomatice ale Rusiei, va accepta în final anexarea Bosniei, recunoscându-se învinsă și abandonată. Acest moment dramatic a contribuit la apropierea statelor membre în cele două blocuri politico-militare, Puterile Centrale (Tripla Alianță) și Antanta (Tripla Înțelegere).

Considerate de unii istorici a fi ultima secvență a desfășurării „problemei orientale", războaiele balcanice desfășurate în anii 1912-1913, vor contribui la procesul istoric al coagulării statelor naționale din sud-estul continentului european.

România s-a situat în timpul derulării celor două conflicte militare pe linia strategică a politicii externe configurate de guvernul condus de Titu Maiorescu. Dacă în timpul primului război balcanic țara noastră și-a manifestat o neutralitate condiționată, în schimb, în cel de-al doilea conflict militar, a intervenit armat, ceea ce i-a determinat pe unii istorici să considere momentul ca fiind ilustrativ în ceea ce privește „veritabila orientare spre Tripla Înțelegere, concomitent cu o detașare de Tripla Alianță"[3].

În timpul primului război balcanic, izbucnit în anul 1912, o coaliție de state formată din Bulgaria, Serbia, Muntenegru și Grecia, reunite în Liga Balcanică, i-a atacat pe turci. Confruntările armate s-au desfășurat cu o mare operativitate încât, în aproximativ o lună, aliații au obținut victorii surprinzătoare, cum au fost cele de la Adrianopol și Salonic, în noiembrie 1912, amenințând Constantinopolul.

---

[1] Constantin Olteanu, *Relațiile militare externe ale României în secolele XIX-XX*, Editura Fundației România de Mâine, București, 2008, pp. 68-69.

[2] *Ibidem*, p. 69.

[3] Nicu Pohoață, *Politica externă a României în timpul războaielor balcanice (1912-1913). România și grupările politico-militare ale Marilor Puteri,* Editura ProUniversitaria, București, 2013, p. 13.

Pe tot parcursul desfăşurării primului război balcanic, marile puteri europene s-au manifestat faţă de România, în directă concordanţă cu interesele diplomatice şi geostrategice ale fiecăreia în zona sud-estului european. Schimbarea de atitudine a statelor membre ale Antantei faţă de problemele Imperiului Otoman, a condus la acel moment la o coincidenţă a intereselor Triplei Înţelegeri cu cele ale statelor balcanice, fapt sesizat de guvernele române – conservatoare şi liberale, care s-au succedat la conducerea ţării noastre de la 1900 până la 1913.

Atrasă, încă de la sfârşitul secolului al XIX-lea, în orbita Triplei Alianţe, România se afla acum, în anii războaielor balcanice, în situaţia de a-şi reevalua principiile politicii sale externe şi, mai ales, de a le adapta marilor realităţi. De aceea, diplomaţia de la Bucureşti, suspectând rezervele Austro-Ungariei faţă de raporturile româno-bulgare, a apelat la diligenţele diplomatice ale Rusiei, ca mediator al diferendului româno-bulgar.

Mai mult, S.D. Sazonov, ministrul de externe rus, făcea o pledoarie convingătoare pentru deplina înţelegere bulgaro-română afirmând: „... Nu mă îndoiesc că Bulgaria înţelege deplina valoare a raporturilor ei cu România şi că nu va crea o situaţiune care să facă ca România să-şi păstreze cu greu atitudinea ei luată până la sfârşit. În orice caz, naţiunile balcanice trebuie să ţie seama de România, ca factor politic important. Contrariul ar fi o uşurinţă, pe care nu o pot bănui ele”[4].

Tatonările diplomatice ale Austro-Ungariei şi Rusiei ce vizau raporturile acestora în vederea obţinerii unor garanţii privitoare la viitoarea atitudine a României nu vor rămâne fără consecinţe. Interesant de subliniat că, pe timpul desfăşurării primului război balcanic, atât Austro-Ungaria, cât şi Rusia, deşi făceau parte din alianţe politico-militare diferite, au susţinut ţara noastră în litigiile pe care le avea cu vecina de la sud de Dunăre, Bulgaria.

Eforturile întreprinse, la Bucureşti, de Titu Maiorescu şi primul-ministru bulgar Stoian Danev în noiembrie 1912 vor înregistra un eşec de etapă diplomatică, ce va fi dezbătut la viitoarea Conferinţă de la Londra din decembrie 1912 – mai 1913.

Pe agenda acestei conferinţe, la loc de frunte s-a aflat diferendul dintre România şi Bulgaria, care va direcţiona şi orientările politicii externe româneşti pentru următorii ani, până la atragerea ţării noastre de partea Antantei. Complexitatea problematicii care trebuia abordată la Londra revenea lui Nicolae Mişu, ministrul României acreditat în capitala britanică, mandatat de primul-ministru Titu Maiorescu şi de regele Carol I, cel căruia îi revenea în final decizia. Pentru a da consistenţă reprezentării diplomatice a României, autorităţile de la Bucureşti l-au desemnat pe Take Ionescu să se deplaseze la Londra. Ori acesta avea o altă perspectivă asupra modului de a rezolva neînţelegerile cu Bulgaria. Mai mult decât atât, prin atitudinea şi reacţiile sale, au reieşit cu claritate opţiunile sale antantofile, ceea ce contravenea viziunilor oficiale reprezentate de Titu Maiorescu şi regele Carol I.

Deşi nu a fost încununată de succes, misiunea diplomatică a lui Take Ionescu la Londra dovedea existenţa unei stări de spirit ce anticipa o schimbare a direcţiei politicii externe româneşti. Împărtăşim pe deplin ipoteza (punctul de vedere) al istoricului Nicu

[4] G.A. Dabija, *Amintirile unui ataşat militar român în Bulgaria, 1910-1913*, Bucureşti, 1936, p. 210.

Pohoață care scria: „Indiferent însă de interpretarea care se poate da acțiunii lui Take Ionescu, ... rămâne, credem, cert faptul că întreaga sa activitate desfăşurată în capitala britanică se înscrie pe linia unei tendințe, contrar celei oficiale, de detaşare a României de Austro-Ungaria şi de apropiere a acesteia de Antanta”[5].

Faptul că la Londra nu s-a ajuns la consens între cei ce reprezentau diplomația de la Bucureşti şi Sofia, a generat o amânare ce avea să fie dezbătută de conferința ambasadorilor marilor puteri europene ce s-a desfăşurat la Sankt-Petersburg în lunile martie-mai 1913[6]. Prin protocolul semnat la 9 mai 1913, ambasadorii acreditați ai marilor puteri europene au hotărât ca oraşul Silistra să aparțină României. În opinia istoricului Şerban Rădulescu-Zoner, neînțelegerile dintre Viena şi Berlin au creat „posibilitatea unei mari acțiuni de manevră a diplomației româneşti în cadrul Triplei Alianțe...”[7]. „Factorii de decizie de la Bucureşti, menținându-se pe vechea linie, adoptată încă la începutul veacului, şi-au bazat politica lor balcanică pe Tripla Alianță, chiar dacă sprijinul obținut a fost foarte redus. În ultimă instanță rezultatul conferinței de la Petersburg s-a datorat tot puterilor centrale”[8].

Un alt episod important ce a caracterizat relațiile europene din preajma izbucnirii primei conflagrații mondiale a fost cel de-al doilea război balcanic[9], declanşat în iunie 1913. De fapt, țările balcanice care în timpul primului conflict acționaseră unite împotriva Imperiului Otoman, pe care l-au şi învins, au ajuns la diferende teritoriale, ce se prefigurase încă mai dinainte. Dorința expresă a Bulgariei de a-şi asigura, cu sprijinul diplomației austro-ungare, hegemonia față de Serbia, secondată de Rusia, a accelerat declanşarea (izbucnirea) războiului, la care şi România va lua parte.

La 17/30 iunie 1913, Bulgaria şi-a atacat foştii aliați fără a le declara în prealabil război. Atitudinea guvernanților de la Bucureşti a fost una preocupată de mobilizarea rapidă a armatei pentru a participa la operațiunile militare din sudul Dunării. Aşa cum s-a arătat deja, „având acordul Franței şi Rusiei, guvernul de la Bucureşti a hotărât intrarea armatei române în Bulgaria. Faptul constituia practic o dezavuare a alianței cu Austro-Ungaria”[10].

Luptele efective, care n-au durat mai mult de o lună de zile, aveau să opună pe de-o parte Bulgaria, iar de cealaltă parte Serbia, Grecia, Muntenegru şi Imperiul Otoman. Încă de la începutul desfăşurării ostilităților, România şi-a precizat clar

---

[5] Nicu Pohoață, *op.cit.*, p. 94.

[6] Vezi, *Politica externă a României. Dicționar cronologic,* Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986, p. 155.

[7] Şerban Rădulescu-Zoner, *România şi Tripla Alianță la începutul secolului al XX-lea, 1900-1914*, Editura Litera, 1977, p. 112.

[8] *Ibidem*.

[9] Elemente definitorii ale participării armatei române la acest război sunt cuprinse, pe larg, în: Gh. Zbuchea, *România şi războaiele balcanice, 1912-1913. Pagini de istorie sud-est europeană*, Editura Albatros, Bucureşti, 1999, pp. 189-230. Vezi şi: Ioan Munteanu, *Deznodământul firesc al unei lungi evoluții zonale. Războaiele balcanice*, „Dosarele istoriei”, an IV, nr. 2(30), 1999, pp. 5-6; Dumitru Preda, *România şi războaiele balcanice*, „Magazin istoric”, Serie nouă, nr. 7(316), iulie 1993, pp. 13-18, nr. 8(317), august 1993, pp. 47-53.

[10] Vezi *Istoria Românilor*, vol. VII, tom II, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2003, p. 284.

obiectivele ce vizau, în principal, faptul că „ea [România, n.n.] nu urmăreşte nimicirea armatei bulgare sau cuceriri teritoriale, ci numai asigurarea unei garanţii strategice la frontiera dobrogeană şi împiedicarea hegemoniei Bulgariei în Peninsula Balcanică”[11].

Interesul manifestat de guvernanţii români, declarat public şi marilor puteri, era ca războiul să fie de scurtă durată şi să se încheie cât mai repede, prin demararea negocierilor de pace. Declaraţiile făcute de Titu Maiorescu, la 26 iunie/9 iulie 1913, după întâlnirea cu ministrul Franţei acreditat la Bucureşti, sunt mai mult decât lămuritoare în ceea ce privea atitudinea României: „...Intrarea noastră pe teritoriul bulgar are ca obiectiv garantarea executării aranjamentelor care ar putea să fie oferite sau impuse. Dacă deci, şi eu aş dori, pentru binele tuturor, ca aceasta să se poată realiza într-un timp cât mai scurt posibil, Bulgaria ne abandonează linia Turtucaia-Balcic (Puterile sau unele dintre ele, ca de exemplu Franţa, oferindu-se drept garanţi ai strictei execuţii a acestui aranjament), noi ne vom opri imediat, cu condiţia totuşi ca, în acelaşi timp, noi să avem certitudinea că un acord definitiv să fi intervenit între statele balcanice”[12].

Odată încheiate disputele militare, statele balcanice învingătoare, Grecia, Serbia şi Muntenegru, îşi manifestau dorinţa ca reglementarea diferendelor dintre statele implicate să se facă fără implicarea marilor puteri europene. Revenea României sarcina de arbitru al acestei situaţii zonale complicate, recunoscându-se, prin această acceptare, ca pacea să se negocieze la Bucureşti, rolul de mediator acordat ţării noastre, la propunerea Germaniei. De altfel, pregătirea şi, mai ales, desfăşurarea conferinţei de la Bucureşti din vara anului 1913, vor fi prezentate în corespondenţa diplomatică a vremii, cea germană ocupând un loc predilect[13].

Delegaţia românească la conferinţă era formată din Titu Maiorescu şi Alexandru Marghiloman, reprezentând Partidul Conservator, Take Ionescu şi Constantin Dinescu de la Partidul Conservator Democrat. Reprezentanţii Partidului Naţional Liberal au refuzat să participe la conferinţă ca membri ai delegaţiei noastre.

După negocieri între statele participante, tratatul de pace – care consfinţea hotărârile statelor balcanice după ce-al de-al doilea război din sud-estul Europei – s-a semnat la 10 august 1913. Astfel „Bulgaria ceda Serbiei o mare parte a Macedoniei, Greciei sudul acesteia şi o parte din Tracia apuseană, o parte a Traciei răsăritene cu Adrianopolul fiind retrocedate Imperiului Otoman. Astfel, Bulgariei i se interzicea accesul la Marea Egee. În sfârşit, România primea Dobrogea de Sud, până la linia Turtucaia-Ecrene”[14].

Prin semnarea păcii de la Bucureşti, România îşi va consolida poziţia în relaţiile internaţionale, va dobândi un mare atu în negocierile ulterioare, din preajma izbucnirii

---

[11] Apud Constantin Olteanu, *op.cit.*, p. 72.

[12] Apud Nicu Pohoaţă, *op. cit.*, p. 205.

[13] Vezi, Claudiu-Lucian Topor, *Imaginea miniştrilor români în corespondenţa diplomatică germană. De la războaiele balcanice la războiul mondial (1912-1916),* în volumul *Diplomaţie şi destine diplomatice în lumea românească,* coordonator Paul Nistor şi Adrian-Bogdan Ceobanu, Editura Cetatea de Scaun, Târgovişte, 2011, pp. 101-112.

[14] *Istoria Românilor,* vol. VII, tom II, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2003, pp. 284-286.

primei conflagrații mondiale şi, apoi, în anul hotărâtor 1916, când a ieşit din starea de neutralitate, trebuind să opteze pentru alinierea sa la Tripla Înțelegere.

Momentul încheierii celui de-al doilea război balcanic coincide, totodată, şi cu unul din puținele momente în care „hotărâri importante sunt luate de micile state din sud-est, fără amestecul marilor puteri"[15].

Aşa cum sublinia, pe bună dreptate, cercetătoarea Ema Nastovici: „poziția României față de evenimentele din Balcani a fost de natură să creeze o serioasă îngrijorare în cercurile politice ale Puterilor Centrale, cu privire la cooperarea viitoare a acesteia în conformitate cu prevederile tratatului din 1883, deşi el fusese reînnoit în 1913, sub guvernul lui Titu Maiorescu"[16].

Percepția internă a păcii de la Bucureşti a fost una pozitivă, chiar dacă în conformitate cu interesele de partid, specifice disputei politice, au existat şi accente critice venite, în special, din partea liberalilor conduşi de I.I.C. Brătianu, exponentul opoziției din acea vreme.

Pentru a demonstra realismul guvernului conservator pe care l-a condus în timpul crizelor balcanice, primul-ministru Titu Maiorescu a formulat un răspuns la criticile opoziției, justificând pe deplin direcțiile guvernării în apărarea interesului național. Iată cum a răspuns distinsul om politic şi intelectual remarcabil: „Orice ați tălmăci şi răstălmăci dumneavoastră din acte împotriva acțiunii noastre, realitatea este că acțiunea aceasta a adus ca rezultat Pacea de la Bucureşti. Fireşte, după proverbul francez, multe căi duc la Roma, poate ar fi fost şi alte mijloace de succes. Dar ce-ar fi fost, dacă n-ar fi fost ce a fost? Ce ar fi fost, dacă ar fi fost ce n-a fost? Aceasta duce la nesfârşitul posibilităților omeneşti. Realitatea se mărgineşte în ceea ce este şi nu în ce ar fi putut fi, realitatea este Pacea de la Bucureşti, realitatea este că am ajuns la acest rezultat, fără a fi primejduit țara şi înălțând prestigiul României, aşa cum recunoaşteți toți că este înălțat"[17].

Evenimente importante în evoluția relațiilor internaționale, cele două războaie balcanice, desfăşurate în anii 1912-1913, şi, în special, Pacea de la Bucureşti au contribuit decisiv la o reevaluare atentă a specificității geopolitice şi strategice din sud-estul european în preajma izbucnirii primului război mondial.

În istoriografia noastră au existat preocupări permanente de a decripta momentul reorientării politicii externe româneşti şi de a-l asocia cu cel de-al doilea război balcanic şi Conferința de pace de la Bucureşti din anul 1913. O analiză pertinentă şi benefică, în acelaşi timp, regăsim într-o contribuție istoriografică referitoare la politica externă a țării noastre în timpul războaielor balcanice tratată din perspectiva diplomatică a României cu grupările politico-militare ale Marilor Puteri[18].

Împărtăşim punctul de vedere al autorului acestei valoroase lucrări conform căruia: „la sfârşitul celui de-al Doilea Război Balcanic, în momentul semnării Tratatului

---

[15] *Ibidem*, p. 286.

[16] Ema Nastovici, *România şi Puterile Centrale în anii 1914-1916*, Editura Politică, Bucureşti, 1979, p. 21.

[17] Titu Maiorescu, *România, războaiele balcanice şi Cadrilaterul*, volum editat de Stelian Neagoe, Editura Machiavelli, Bucureşti, 1995, p. 247.

[18] Vezi, pe larg, Nicu Pohoață, *op.cit.*, pp. 269-284.

de pace de la Bucureşti, în pofida disensiunilor care se manifestaseră în cadrul celor două grupări ale Marilor Puteri, Tripla Alianță şi Tripla Înțelegere, din punct de vedere formal nu s-a înregistrat nici o modificare în sistemul de alianțe existent. Singura schimbare rezultată, din acest punct de vedere, în zona Sud-Estului Europei, a rămas destrămarea Alianței Balcanice şi conturarea perspectivei unor noi orientări politice pentru statele din această regiune, în raport cu grupările politico-militare ale Marilor Puteri. În acest context, deosebit de semnificativă avea să se manifeste, în perioada următoare, noua orientare în politica externă a României. Prestigiul sporit pe care i l-a conferit statului român rezultatul celui de-al Doilea Război Balcanic avea să-i ofere acestuia o nouă bază, mai solidă, pentru demersurile sale diplomatice pe plan extern, cu scopul de a-şi pune de acord politica externă cu marile sale interese naționale, legate nu de problemele balcanice, ci de necesitatea înfăptuirii unității statale"[19].

În concluzie, apreciem că războaiele balcanice desfăşurate în anii 1912-1913 au fost urmarea firească a celor trei importante evenimente care au condiționat mutațiile semnificative din arealul sud-estului european după anul 1908: revoluția „junilor turci", criza bosniacă şi proclamarea independenței Bulgariei.

Implicarea marilor puteri în această ultimă fază a „problemei orientale" a fost una accentuată şi de interesele manifestate de acestea în zonă, drept pentru care şi atitudinile diverse, uneori contradictorii față de statele balcanice protagoniste.

Amplele demersuri diplomatice din timpul războaielor balcanice vor continua şi în preajma declanşării primei conflagrații mondiale, când cele două grupări politico-militare, Puterile Centrale şi Tripla Înțelegere, îşi vor intensifica acțiunile pentru a atrage în rândurile lor statele din sud-estul continentului european.

În acele momente de cumpănă, revenea diplomației româneşti misiunea de a compatibiliza demersurile politicii externe cu dezideratul mai vechi al înfăptuirii şi desăvârşirii unității statale a tuturor românilor.

[19] *Ibidem*, p. 284.

JUSTEȚEA PARTICIPĂRII ROMÂNIEI LA PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Corneliu Mihail Lungu

După o sută de ani de la intrarea României în primul război mondial au apărut teze „demitizatoare", care încearcă să susțină că în august 1916 țelul suprem al României, idealul național, nu era împărtășit de toți românii.

Pentru a nu fi acuzați că nu avem argumente să combatem asemenea idei, vom demonstra, în temeiul unor dovezi grăitoare, că *idealul național* a fost țelul, iar România a intrat în război pentru înfăptuirea lui cu dorința de a readuce în hotarele istorice provinciile românești aflate sub stăpâniri străine nefirești. Înainte de a recurge la memoria mărturiilor documentare, cele mai multe dintre ele provenite din arhive străine, vom face trimitere la ideile de excepțională valoare exprimate de Constantin Kirițescu în *Prefața* la vol. I al *Istoriei războiului pentru întregirea neamului*. Convins fiind că „patriotismul adevărat nu constă în linguşirea amorului propriu național şi în ascunderea adevărului"[1], el demonstra că: „Mai mult de jumătate din pământul şi neamul nostru se găsea sub jug strein. Constituirea unui stat românesc, care să cuprindă pe toți Românii pe tot pământul românesc: acesta era *idealul național*, în care au crescut toate generațiile de Români de aproape un veac încoace"[2].

Adevărul că toate generațiile de români au crescut sub aura „idealului național" a fost demonstrat de străinii care au cutreierat pământurile româneşti, cu diferite motive şi diverse scopuri, lăsând dovezi scrise despre constatările proprii. Aşa de pildă, dintr-un raport din 20 februarie/4 martie 1879, aflăm că: „Populația României, prin participarea cu succes la ultimul război, a cunoscut o importantă creştere a conştiinței de sine. Atât armata cât şi miliția dorobanților se bucură de mare considerație. Ca urmare a cedării Basarabiei româneşti, dictate de Congres, întreaga populație – inclusiv țăranul lipsit de cultură – este stăpânită de o stare de spirit foarte agitată împotriva Rusiei"[3]. Deci, cu aproximativ patru decenii înainte de intrarea României în război, „conştiința de sine a țăranului „lipsit de cultură" era în creştere, dar după opinia „demitizatorilor" de azi, în 1916 masa truditoare a țării nu era animată de „idealul național".

Dar, pentru a combate aberațiile „neorollerienilor" aducem în dezbatere o altă mărturie documentară ce-i aparține reprezentantului SUA la Viena, John Kasson care, la 9/21 aprilie 1880, îi relata secretarului de stat american, William Evarts, că românii sunt

---

[1] Constantin Kirițescu, *Istoria Războiului pentru întregirea României 1916-1919*, vol. I, Institutul de arte grafice „România Nouă", Bucureşti, 1922, p. 5.

[2] *Ibidem*, p. 17.

[3] *1918 la Români. Desăvârşirea unității național-statale a poporului român*. Documente externe 1879-1916, vol. I, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1983, p. 100.

animați de „unitatea lor națională". Erau totodată „mândri de faptul că şi-au păstrat în mod distinct ființa națională, mândri, de asemenea, de faptele de arme din ultimul război pentru cucerirea independenței, încrezători în viitorul lor şi nutresc speranța unei transformări grabnice a principatului lor într-un regat"[4].

Demn de remarcat, spre deziluzia denigratorilor istoriei, că idealul național s-a menținut treaz şi s-a manifestat puternic de-a lungul anilor, realități recunoscute chiar şi de cei ce nu ne-au iubit niciodată. Dovadă în acest sens raportul ataşatului diplomatic pe lângă Legația austro-ungară din Bucureşti, J. Szillassy care, în noiembrie 1897, ajunsese la concluzia că poporul român „poartă în inimă un interes viu pentru «ideea romanică». Această idee „care a fost atât de favorizată de istorie pare să fi prins rădăcini adânci în fiecare individ"[5].

În ajunul izbucnirii primei conflagrații mondiale „idealul național" atinsese cote atât de înalte şi se impunea ca un CREZ al tuturor românilor, încât i-a determinat pe reprezentanții Austro-Ungariei să afirme că: „nu se mai poate conta pe o Românie care să fie de partea noastră într-un viitor război"[6]. Această informație demnă de luat în seamă a fost relatată de şeful Marelui Stat Major al Austro-Ungariei, Franz Conrad von Hoetzendorf, printr-o scrisoare înaintată ministrului de externe Leopold Berchtold, la 21 octombrie/3 noiembrie 1913. Din acelaşi document se desprinde o altă apreciere ce vine în contradicție cu „tezele" înscrise în „curentul de reelaborare istoriografică", demonstrând că: „Ideea «României Mari» a câştigat în aşa măsură teren solid, încât Transilvania şi Basarabia reprezintă obiectivele cele mai apropiate spre care tinde România"[7].

După declanşarea războiului, pentru români au urmat doi ani de tatonări, căutări şi analize temeinice cu privire la evoluția evenimentelor, astfel încât să fie bine gândit şi stabilit momentul crucial al intrării în luptă cu scopul final al înfăptuirii idealului național. Mistificatorii adevărului istoric au interpretat după placul şi interesele lor neutralitatea României şi, mai cu seamă, politica adoptată de preşedintele Consiliului de Miniştri, Ionel I. C. Brătianu. În sprijinul realității obiective vin din nou documentele de arhivă, cu precădere cele diplomatice, care demonstrează justețea poziției adoptate de România, aşa cum a procedat în toate momentele de criză desfăşurate de-a lungul anilor pe plan balcanic şi chiar european. Mărturie în acest sens stă un raport al ministrului Germaniei la Bucureşti, Alfred von Kiderlen-Wächter care, la 17/30 octombrie 1909, după o convorbire purtată cu Ionel Brătianu la reşedința de la Florica, îi transmitea cancelarului german, B. Hollweg, că: „este în firea lucrurilor şi comportarea politică a României demonstrează încă de ani de zile, că țara sa nu poate şi nu trebuie să dorească altceva decât menținerea unui status-quo.

Nu i se poate lua însă în nume de rău conducătorului politicii externe a României că vrea să se înțeleagă din timp cu marile puteri, prietene României, cu privire la atitudinea şi şansele României în cazul unor modificări esențiale în Balcani"[8].

---

[4] *Ibidem*, p. 106.
[5] *Ibidem*, p. 268.
[6] *Ibidem*, p. 351.
[7] *Ibidem.*
[8] *Ibidem*, p. 309.

Susținerea la nivelul întregii societăți românești a obiectivelor politicii externe și a țelului final al înfăptuirii idealului național a fost sesizată de reprezentanții marilor puteri, care au reținut, în mod special, declarațiile personalităților marcante ale românilor. Așa de pildă, Franz Conrad von Hoetzendorf îi informa pe superiorii săi cu privire la opiniile lui Nicolae Iorga formulate în octombrie 1913, când atrăgea atenția că: „Politica viitoare a României este politica intereselor națiunii române, sprijinită pe energia, solidaritatea și organizarea tuturor românilor”[9].

Interesele națiunii au fost cele care au dictat declararea neutralității în vara lui 1914. Menținerea timp de 2 ani într-o neutralitate activă, în timpul căreia România a desfășurat o temeinică activitate diplomatică și s-a pregătit din punct de vedere militar, toate măsurile laolaltă nemulțumind, mai cu seamă, Puterile Centrale. Justețea politicii bine gândite și magistral dirijate de Ionel I.C. Brătianu a fost recunoscută pe plan european, chiar și de reprezentanți ai Austro-Ungariei și Germaniei.

O primă dovadă în sprijinul celor afirmate mai sus poate fi desprinsă dintr-un raport al ataşatului militar de pe lângă Legația Belgiei la Paris, în care se susținea la 9/22 februarie 1916, că: „România nu trebuie să se arunce în furtună decât dacă este sigură că-și realizează totala sa unitate națională”[10]. Asemenea aprecieri sunt multe, dar nu vom stărui decât asupra celor care provin de la oameni politici și diplomați din tabăra Triplei Alianțe. Cele mai bogate în informații sunt rapoartele lui Ottokar Czernin, trimis la Bucureşti cu misiune specială și obiective bine definite. Un prim raport asupra căruia ne-am propus să stăruim este cel din 30 aprilie/13 mai 1916, întocmit după o convorbire consistentă purtată cu premierul român pe marginea situației generale existente la vremea respectivă.

Pe parcursul întrevederii, preşedintele Consiliului de Miniştri, care a discutat „absolut deschis”, după mărturia lui O. Czernin, a ținut să sublinieze că: „România nu are încă destul timp să ia hotărâri, întrucât ea „nu poate rezista într-un război care durează ani de zile”, fapt pentru care trebuie să aştepte”[11].

Edificatoare sunt relatările lui Ottokar Czernin cu privire la opiniile lui Ionel I.C. Brătianu, care și-a exprimat convingerea „că cele două părți combatante, care au mereu pe buze victoria, vor recunoaşte cu timpul că nu există o victorie și că acest război se va sfârși fără un rezultat concludent. Rusia nu va accepta niciodată ca Serbia să dispară, de aceea nu se va naşte o Bulgarie mare, nu va ceda niciodată Polonia și nu va încuviința niciodată să dea României Basarabia”[12]. Impresionat de puterea de analiză a premierului român, diplomatul austriac nu se sfia să remarce că: „Europa se află într-o stare de febră care o împiedică să aibă o judecată clară, el personal însă și-a păstrat un cap limpede”[13]. Totodată, apreciind că situația viitoare ar putea deveni cu totul alta, iar peste șase luni Brătianu ar fi determinat să ia alte hotărâri, Czernin recunoştea că în acele momente „neutralitatea este singura politică justă pentru România și oricare altul în locul său,

[9] *Ibidem*, p. 352.
[10] *Ibidem*, p. 690.
[11] *Ibidem*, p. 702.
[12] *Ibidem*
[13] *Ibidem*

care ar fi procedat altfel, în ultimii doi ani, ar fi făcut mai rău"[14]. În urma întrevederii care l-a marcat profund, pentru ministrul plenipotențiar cezaro-crăiesc noutatea frapantă a fost „sinceritatea lipsită de ruşine cu care a vorbit domnul Brătianu şi cu care el – tovarăşul de alianță – ne-a dat să înțelegem că noi vom avea România împotriva noastră dacă vom fi învinşi"[15]. Mai mult decât atât, Brătianu a lăsat să se înțeleagă că „nimicirea Monarhiei este posibilă, aceea a Rusiei însă este exclusă, că de aceea se pot gândi la posesiunea de durată a Transilvaniei, nu însă la aceea a Basarabiei"[16].

Pentru istorie şi pentru cercetătorii care se vor mai încumeta să scrie despre prima conflagrație mondială, definitorie rămâne remarca lui O. Czernin: „În ce situație ar fi România dacă, urmând solicitării noastre, ar fi intrat în război alături de noi în 1914? Desigur că ruşii ar fi invadat toată Moldova şi jumătate din România ar fi azi «un morman de cenuşă, ca Galiția»"[17].

Din dorința de a nu abuza de spațiul tipografic, devenit foarte scump şi restrâns astăzi, vom stărui doar asupra altui raport ce aparține tot lui O. Czernin şi care se referă la abilitatea lui Ionel I.C. Brătianu. Printr-un raport privind „situația politică", ministrul Casei Imperiale-regale şi ministru de externe, Istvan Burian, era informat „în detaliu" despre starea de spirit a preşedintelui Consiliului de Miniştri, care „se mişcă între doi poli: pe de-o parte, a nu scăpa momentul de a participa încă la timp la victoria Antantei, aşteptată de el; pe de altă parte, de a porni împotriva noastră cât mai târziu şi cu riscul cel mai mic posibil. Cu abilitatea specifică lui, domnul Brătianu se strecoară printre aceste două stânci – aşteaptă, se teme şi speră"[18]. În asemenea condiții, cu încărcătură politică majoră, încercatul diplomat cezaro-crăiesc căuta soluții considerând că „ceea ce se poate face pentru a-l influența pe domnul Brătianu, intimidându-l şi întârziindu-l, se va face, – munca diplomatică poate amâna şi întârzia unele demersuri periculoase ale României – în ultimă instanță nu poate însă să le împiedice"[19].

Nu vom încheia demersul nostru înainte de a ne opri asupra altor două mărturii documentare care dovedesc că România avea drept scop dobândirea teritoriilor legitime şi pe cale de consecință desăvârşirea unității naționale. În primul caz am selectat o NOTĂ a Ministerului Afacerilor Externe al Belgiei, care se referă la Convenția militaro-politică şi la cea militară încheiate între România şi Rusia pe de-o parte, între România, Franța, Anglia, Italia pe de altă parte. Respectiva NOTĂ sublinia că prin Convenția politică se „aprobă acordul stabilit în luna august 1915, potrivit căruia Prutul şi Tisa ar forma frontiera orientală şi respectiv occidentală a teritoriilor cedate românilor"[20]. Cea de-a doua sursă documentară, un raport din 2 august 1916, stă mărturie dorinței lui I.I.C. Brătianu ca „Puterile să se angajeze să nu trateze pacea decât atunci când aspirațiile româneşti vor fi satisfăcute"[21].

---

[14] *Ibidem*, p. 703.
[15] *Ibidem*
[16] *Ibidem*
[17] *Ibidem*, p. 702.
[18] *Ibidem*, p. 711.
[19] *Ibidem*
[20] *Ibidem*, p. 756.
[21] *Ibidem*, p. 760.

Cu toate că la Petrograd Cabinetul nu era dispus să accepte dorinţele respective, Brătianu a susţinut cu dârzenie punctele sale de vedere, întrucât – aşa cum rezultă din raportul menţionat – el era „stăpânit de amintirea Congresului de la Berlin. Tatăl său a văzut atunci, în iulie 1878, cum i s-a luat Basarabia, pe care Rusia i-o promisese în martie acelaşi an, prin Tratatul de la San Stefano. El este vizibil neliniştit de posibila atitudine a Puterilor faţă de oferta unei păci separate a Ungariei”[22].

În locul unor comentarii pe marginea tuturor documentelor utilizate în intervenţia noastră – lăsând posibilitatea celor avizaţi şi interesaţi să le facă – ne vom rezuma doar la evidenţierea importanţei informaţiilor care invită la tratarea corectă a realităţilor istorice fără patimă, interese politice şi influenţe dirijate de cei ce vor să impună „adevărurile” lor, poleite cu teorii „demitizatoare”, care nu urmăresc, în fapt, decât să şteargă identitatea naţională a românilor.

[22] *Ibidem*

RĂZBOIUL INFORMAȚIONAL AL ROMÂNIEI CU PUTERILE CENTRALE*
– preludiu la campania Armatei Române din anul 1916 –

Aurel V. David

Aşa-numita „criză balcanică", izbucnită în anul 1912, a scos în evidență marele handicap al României în definirea şi menținerea ei ca factor de putere în sud-estul Europei: lipsa informațiilor despre adversarii potențiali, dar mai ales despre acțiunile agenților de spionaj ale acestora în interiorul statului român. Misiunile de informare în afara statului român erau, în principal, date în competența Marelui Stat Major al armatei române, prin Secția II (cu Biroul 5 – informații)[1], ataşaților militari şi grănicerilor, iar cele interne Direcțiunii Poliției şi Siguranței Generale – organizate pe baza Legii din 17 martie 1908[2], precum şi Jandarmeriei Rurale – în activitatea căreia, pe baza Legii din 24 martie 1908, a fost introdusă *munca cu agentura*[3]. Din acest sistem lipsea componenta contrainformativă specializată a Armatei.

Între structurile informative ale statului român nu existau relații de cooperare, iar acest fapt a făcut ca activitatea acestora să contribuie în mică măsură la luarea deciziilor politico-statale. Carențele în acest domeniu au fost relevate de cazul de trădare al căpitanului Rodrig Goliescu, recrutat în anul 1912 de către Serviciul de informații țarist şi anihilat de către Siguranța Generală[4]. Abia în contextul desfăşurării primului război balcanic, Parlamenul României, conştient de necesitatea protejării propriilor secrete, a votat Legea contraspionajului, promulgată de regele Carol I la 31 ianuarie/13 februarie 1913[5].

Autoritățile politico-militare româneşti, surprinse de evenimente, au trecut la măsuri urgente pentru reformarea întregului sistem de siguranță al statului, în cadrul căruia componenta informațională a primit un caracter mult mai ofensiv[6]. Atenția a fost

---

* Studiu a apărut sub titlul *Neutralitate armată şi „Război informațional" (1914-1916)*, Tipografia „Roza vânturilor", în formă extinsă, în volumul Aurel V. David, *Studii de istorie a înălțării şi declinului nației româneşti*, Editura Dacoromână, TDC, Bucureşti, 2006, pp. 423-446.

[1] *Istoria Statului Major General Român. Documente. 1859-1947*, Editura Militară, Bucureşti, 1994, p. 49.

[2] „Monitorul Oficial", nr. 285, din 25 martie 1908, p. 10.730.

[3] Idem, nr. 285, din 25 martie 1908, p. 10.721.

[4] C. Neagu, D. Marinescu, R. Georgescu, *Fapte din umbră*, Editura Politică, Bucureşti, 1977, p. 52.

[5] „Monitorul Oficial", nr. 242 din 31 ianuarie/13 februarie 1913, pp. 11.225 – 11.227.

[6] Astfel, la 27 mai 1913, a fost modificată *Legea de organizare a Jandarmeriei*, dar s-a păstrat cadrul general de organizare legalizat prin *Legea pentru modificarea Jandarmeriei Rurale* din anul 1908. Articolul 1 al legii respective prevedea că Jandarmeria rurală era instituită pentru „a veghea în comunele rurale la siguranța publică, la menținerea ordinei şi la executarea legilor" (Vezi „Monitorul Oficial", nr. 285 din 25 martie 1908). La 20 iunie 1913 a fost adoptată *Legea privind organizarea Ministerului de Interne,* în compunerea căruia intrau servicii centrale şi servicii speciale. Între serviciile centrale, atribuții

îndreptată spre o mai strânsă cooperare între Serviciul de informaţii al Marelui Stat Major al Armatei şi Siguranţa Generală. Însă, măsurile de ordin informativ au urmărit îndeosebi identificarea şi reprimarea mişcărilor sociale, care luaseră amploare, precum şi asigurarea ordinii interne şi mai puţin acţiunile întreprinse de către serviciile de spionaj străine, care au putut, astfel, penetra cele mai înalte sfere ale vieţii politice româneşti.

Concluziile desprinse după terminarea celui de-al doilea război balcanic şi semnarea păcii de la Bucureşti (28 iulie/10 august 1913), prin care Cadrilaterul a intrat în componenţa statului român[7], au confirmat necesitatea creşterii capacităţii informative, întrucât tensiunile între statele sud-est europene, în loc să scadă, s-au accentuat. Chiar împăratul Austro-Ungariei, direct interesat în controlul şi tutela asupra întregii Peninsule balcanice, a declarat imediat după domolirea crizei că „Puterile Centrale nu pot accepta tratatul de la Bucureşti, ca o reglementare definitivă a problemei balcanice" şi că „numai un război general va putea aduce o soluţie convenabilă"[8].

După această ameninţare directă, începând cu luna martie 1914, autorităţile politico-militare româneşti au întreprins unele măsuri vizând reconstruirea structurilor informative ofensive, care să completeze lacunele existente în activitatea Serviciului de Informaţii al Marelui Stat Major al Armatei. Însă, datorită statutului privilegiat conferit corpului ofiţeresc, preocuparea pentru obţinerea de informaţii legate, în special, de cunoaşterea armatelor străine, şi, în primul rând, a celor cu care autorităţile politico-militare erau conştiente că România se va confrunta, mai devreme sau mai târziu, a eludat componenta contrainformativă. De aceea, coordonarea activităţii structurilor informative departamentale (ministeriale) a devenit un imperativ în noul context geopolitic în care a intrat România, înconjurată, practic, pe toate laturile de duşmani. Autorităţile politico-militare româneşti au considerat că, în acel moment, informaţiile care aveau relevanţă pe planul apărării statului erau cele cu caracter militar.

Factorii care au gestionat problema informaţiilor necesare siguranţei statului român au simţit nevoia organizării unui „Serviciu Special de Informaţii" care să funcţioneze în cadrul Siguranţei Generale a Statului şi să coordoneze în mod unitar activitatea de culegere a informaţiilor absolut necesare luării deciziilor politico-statale. Pentru organizarea unui astfel de serviciu, numit „Serviciu Secret", a fost desemnat Mihail Moruzov – agent al Siguranţei Generale, însă conducerea Armatei, aflată sub influenţa puternică a concepţiei de război germane, a încercat, chiar de la început, să preia latura tehnică a acestuia, prin subordonarea lui faţă de Secţia a II-a a Marelui Stat Major[9]. Însă, lipsa fondurilor, precum şi neînţelegerile privind raporturile de subor-

---

stricte pe linia informaţiilor privind siguranţa statului avea *Direcţia Poliţiei şi Siguranţei generale,* iar între cele speciale, *Direcţiunea Generală a închisorilor* şi *Direcţiunea Generală a Monitorului Oficial şi Imprimeriei Statului.*

[7] Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi*, Ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, Bucureşti, 1975, p. 667.

[8] H. H. Asquith, *La genèse de la guèrre*, Paris, 1924, p. 171.

[9] Vezi, Cristian Troncotă, *Mihail Moruzov şi Serviciul Secret de Informaţii al Armatei Române*, Editura I.N.I., Bucureşti, 1996, p. 40.

donare au făcut ca acest proiect să eşueze, iar structurile informative ale statului român au continuat să activeze fiecare pe cont propriu.

1. Ofensiva informativă a serviciilor de spionaj ale Puterilor Centrale

Evenimentele politico-militare care au urmat au demonstrat cu prisosinţă necesitatea recuperării potenţialului informativ al statului român. Atentatul de la Sarajevo, din 15/28 iunie 1914, prin care a fost asasinat moştenitorul tronului Austro-Ungariei, arhiducele Franz Ferdinand şi soţia acestuia, a declanşat cel mai sângeros cataclism social cunoscut până atunci în istorie. În scurt timp, Austro-Ungaria a declarat război Serbiei, Germania a declarat război Rusiei, apoi Franţei, urmată de Anglia, care a declarat război Germaniei. La puţin timp au intrat în „dansul morţii" Turcia şi Japonia, astfel că războiul a devenit mondial.

Declanşarea războiului a surprins cercurile politice româneşti, dar şi opinia publică, foarte puţin informată. România s-a aflat, dintr-o dată, în faţa unei situaţii unice, fiind prinsă între interesele expansioniste ale celor două blocuri beligerante şi necesităţile stringente de eliberare a teritoriilor româneşti aflate sub dominaţia Austro-Ungariei şi Rusiei.

Atitudinea României, angajată de partea Puterilor Centrale printr-un tratat secret semnat în anul 1883 de regele Carol I, a fost definitivată după multe dezbateri, în şedinţa Consiliului de Coroană din 3/15 august 1914, când în afară de Petre Carp, un filo-german convins, toţi ceilalţi membri ai Consiliului de Coroană au votat pentru neutralitate sau „espectativă cu apărarea frontierelor"[10]. Puterile Centrale au fost iritate de această hotărâre, pe care au considerat-o un act de „trădare", fiind convinse că neutralitatea nu putea fi o soluţie definitivă. Din acel moment, ambele tabere beligerante au dezlănţuit împotriva României un adevărat „război informaţional", care a divizat grupările politice româneşti în două tabere:

- *una germanofilă* – convinsă că Rusia va fi înfrântă şi că România va putea astfel recupera Basarabia răpită în anul 1812;
- *una antantofilă* – cea mai puternică, convinsă că alături de Franţa, Anglia şi Rusia, România va putea dobândi Transilvania, Banatul şi Bucovina, ocupate de Austro-Ungaria.

Capitala României a devenit centrul unor intense acţiuni politico-diplomatice, dar şi locul unde a început o puternică *competiţie şi confruntare între serviciile secrete ale celor două tabere beligerante*, care a creat o stare de derută în cercurile politice româneşti.

Sesizând această stare de insecuritate, istoricul Nicolae Iorga, în articolul „Care e duşmanul nostru?" – scris la câteva zile după hotărârea Consiliului de Coroană de a păstra neutralitatea –, afirma că *„suntem în căutarea unui duşman"*. El îi considera duşmani pe *„toţi acei care nu voiesc independenţa României"* şi pe *„toţi acei care nu admit ca românii supuşi lor să-şi păstreze limba românească şi să-şi dezvolte sufletul românesc"*[11].

---

[10] Constantin Kiriţescu, *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916-1919*, vol. I, Bucureşti, 1989, p. 113-114.

[11] Nicolae Iorga, *Voinţa obştii româneşti*, Editura Militară, Bucureşti, 1983, p. 14.

Din acel moment, România a fost nevoită să se angajeze într-un *război informațional defensiv*, datorită potențialului informativ inferior beligeranților din ambele tabere. Structurile sale de informații, dispersate în cadrul Marelui Stat Major al Armatei, Siguranței Generale, Poliției şi Jandarmeriei Rurale nu au dispus, din lipsa de preocupări anterioare ale factorilor de decizie, nici de specialiştii necesari, nici de tehnica specifică unui astfel de război şi nu au fost coordonate în mod unitar.

Principala structură secretă de informații a statului român a rămas Siguranța Generală a Statului – condusă de Iancu Panaitescu, coordonată de „Serviciul Secretariatului". Brigăzile speciale de Siguranță au primit misiuni să culeagă informații şi să supravegheze cadrele şi agenții serviciilor secrete ale Puterilor Centrale. În punctele strategice ale țării au fost create sub-brigăzi speciale. Pentru îndeplinirea misiunilor, organele Siguranței Generale cooperau cu formațiunile Poliției din oraşe, porturi, gări şi puncte de frontieră, cu cele ale Jandarmeriei şi se sprijineau pe celelalte organe ale administrației de stat.

În noul context, au sporit competențele şi dinamica activității Biroului 5 din Secția a 3-a a Marelui Stat-Major al Armatei, care a primit misiuni concrete privind cunoaşterea intențiilor şi potențialului de război al Austro-Ungariei, considerată a fi inamicul potențial cel mai probabil. „Secția a III-a" a început să pună la dispoziția celorlalte secții informațiile obținute, fiind sprijinită, într-o măsură evidentă, de către Pretorat, dar mai ales de către Siguranța Generală a Statului.

România a fost nevoită să intre în acest tip de război datorită declanşării agresiunii informaționale din partea Austro-Ungariei. Acest imperiu construit din „petice" în centrul Europei prin supunerea şi dominarea slavilor, italienilor şi românilor, dispunea de un puternic serviciu de spionaj şi de apărare contrainformativă, condus de Max Ronge – un specialist în materie informativă. Sub pretextul contracarării unui ipotetic „plan de ofensivă împotriva Austro-Ungariei"[12], care ar fi fost elaborat de români imediat după atentatul de la Sarajevo, Austro-Ungaria şi-a activat structurile sale informative în România. La Bucureşti a fost organizat un centru de coordonare sub conducerea colonelului Maximilian von Randa, care lucra sub acoperirea de ataşat militar la legația austro-ungară.

Pentru a închide căile de scurgere de informații din Transilvania şi a preveni un atac prin surprindere din partea Armatei române, autoritățile austro-ungare au blocat trecătorile Carpaților cu trupe, iar centrele de informații create la Braşov, Sibiu, Timişoara şi Cernăuți au început supravegherea atentă a oricărei persoane care venea din România. Din aceste centre specializate în culegerea de informații, *a început penetrarea informativă a României*, care a avut ca scop crearea unei agenturi menite să descopere orice legături ale României cu statele Antantei, să blocheze legăturile statului român cu conducătorii mişcării de eliberare a românilor din Transilvania, Banat şi Bucovina, să influențeze opinia publică românească în sensul apropierii față de Puterile Centrale şi să împiedice România de a se alătura Antantei.

Spionajul austro-ungar a uzat de posibilitățile facile de corupere şi de „neglijența condamnabilă" care domnea în acel moment în toate sferele vieții politice şi sociale româ-

[12] Max Ronge, *Spionaj şi contraspionaj (Spionajul militar industrial)*, Bucureşti, 1955, p. 68.

neşti, folosind în acest scop „banul" şi elementele alogene, îndeosebi evrei, pentru a-şi organiza oficinele de spionaj[13]. Agenţii săi erau convinşi că în România putea fi corupt oricine, de la grănicerul aflat în postul de santinelă până la cel mai înalt funcţionar al ţării.

Între cei care au trădat interesele României şi au lucrat în folosul Puterilor Centrale s-au numărat, în primul rând, alogeni, care sperau că odată cu subordonarea României faţă de Puterile Centrale îşi vor putea continua afacerile bănoase în România sau vor putea ocupa funcţii în administraţia de stat. Astfel de indivizi au fost Bernard Rosenthal („alias Bizon Rozescu"), Nicolae Edinger şi medicul dentist Iuliu Cohn[14], dar şi români ticăloşiţi, atraşi sub diferite motivaţii la colaborare cu spionajul german şi austro-ungar. Astfel:

- Bernard Rosenthal – originar din Ploieşti, a fost atras la colaborare încă din anul 1912 de către Serviciul secret austro-ungar, mizând pe faptul că era ziarist şi negustor lipsit de scrupule, însă n-a putut fi dovedit ca trădător, deşi lucra şi pentru serviciul de spionaj rus; pentru a putea desfăşura activitatea trădătoare, sub îndrumarea colonelului Maximilian von Randa, acesta s-a sustras de la îndeplinirea stagiului militar cu ajutorul unui certificat medical care l-a scutit de armată; la 13 decembrie 1914, suspectat de spionaj în favoarea Puterilor Centrale, a fost închis, cercetat doar pentru „escrocherie" şi internat în fortul Domneşti (de aici, în noiembrie 1916 avea să evadeze şi să treacă făţiş de partea duşmanului!);

- Nicolae Edinger – originar din Rădăuţi şi escroc de profesie, lucrase ca agent al unei case pentru emigrări în America, deşi a fost condamnat la trei luni închisoare pentru infracţiunea de înşelăciune, n-a executat pedeapsa, pe motiv că dosarul cauzei a dispărut misterios din Tribunalul din Suceava; în scurt tip a devenit colaboratorul de taină al generalului Fischer – comandantul Jandarmeriei austriece din Bucovina –, cu concursul căruia a organizat un birou de plasare pentru lucrătorii agricoli din Bucovina care lucrau, ca sezonieri, pe moşiile proprietarilor din România. În anul 1905, sub îndrumarea şi conducerea nemijlocită a colonelului Maximilian von Randa şi a consulului Ottokar von Czernin, a înfiinţat la Bucureşti un birou comercial care-şi avea sediul în hotelul Athenée Palace; în perioada 1914-1916 a călătorit mult la Bucureşti sub acoperirea de comerciant însărcinat cu aprovizionarea armatelor germană şi austro-ungară cu produse agricole din România. A reuşit să cumpere mai mulţi politicieni şi militari români, iar rapoartele informative pe care le făcea au atras lauda şefilor săi; n-a putut fi prins pe toată perioada neutralităţii, iar banii însuşiţi de pe urma înşelării ţăranilor români, de ordinul milioanelor, i-a investit împreună cu contele von Czernin într-un sanatoriu şi o fabrică de mobilă din Viena;

- Iuliu Cohn – medic dentist, a desfăşurat în perioada 1900-1916, în cabinetul său particular din Craiova, sub acoperirea profesiei, o intensă activitate de spionaj în favoarea Germaniei şi Austro-Ungariei.

---

[13] Cristian Troncotă, „Activitatea informativă a Puterilor Centrale contra României şi vulnerabilităţile societăţii româneşti în perioada neutralităţii (septembrie 1914-august 1916)", în, *Istoriografia în tranziţie*, Editura I.N.I., Bucureşti, 1996, p. 92.

[14] Paul Ştefănescu, *Istoria serviciilor secrete româneşti*, Editura Divers-Press, Bucureşti, 1994, p. 57-62.

O puternică ofensivă informativă împotriva României a declanşat Germania, care îşi reformase structurile informative după războiul franco-prusac din anii 1870-1871. Acestea deveniseră deosebit de active în România chiar după semnarea tratatului secret din anul 1883, întrucât germanii nu au fost siguri de sinceritatea României. Din ordinul Kaiserului, agenţii spionajului german au început procurarea de informaţii, mai ales din domeniul economic, care să asigure Germaniei accesul la resursele economice ale României, atât pe calea alianţei, cât şi pe calea armelor. La începutul primului război mondial, Germania avea cel mai eficace, penetrant şi tehnic serviciu de informaţii din lume, fiind capabil să practice în permanenţă un „spionaj total"[15]. Acesta era format din trei Diviziuni (politică, militară şi navală) şi un birou special, denumit „Nachrichten Bureau" – însărcinat cu procurarea informaţiilor de mare importanţă, precum şi cu centralizarea rapoartelor primite de la cele trei diviziuni. Pentru a face faţă acestor cerinţe, Serviciul de spionaj al Germaniei – condus de Walter Nicolai[16], dispunea de resurse financiare extraordinare şi folosea cele mai moderne tehnici de lucru cu agentura. În România a fost creată o vastă reţea de spionaj, mai ales economic, condusă, practic, din cabinetul ministrului plenipotenţiar al Germaniei la Bucureşti[17].

În fapt, Germania şi Austro-Ungaria au declanşat o ofensivă informaţională conjugată împotriva României, operaţiunile de spionaj fiind conduse, practic, de către cei doi miniştri acreditaţi la Bucureşti, respectiv von dem Busche şi Ottokar von Czernin (slovac de origine). Conform unei telegrame trimisă de Ottokar von Czernin superiorilor săi, în 2/15 septembrie 1914, Legaţia germană primise pentru „scopuri secrete" suma de 1.000.000 de lei[18] (o sumă impresionantă pentru acea vreme). Peste două zile, baronul austriac Conrad şi-a sfătuit superiorii „să nu cruţaţi nici un mijloc bănesc pentru a atrage de partea noastră presa română, în special «Adevărul» şi pe această cale să i se deschidă ochii României asupra a ceea ce are de aşteptat de la o Rusie şi o Serbie victorioasă, cărora li s-ar adăuga apoi şi Bulgaria"[19]. Sub acest aspect, structurile informative ale statului român prezentau un mare handicap, întrucât, după cum avea să afirme în memoriile sale Alexandru Marghiloman, Siguranţei Generale îi era alocată lunar suma de 120.000 de lei[20].

Informaţiile deţinute în acel moment de cele două servicii de spionaj aliate au confirmat faptul că autorităţile politico-militare româneşti deveniseră interesate direct de perspectiva alianţei cu Puterile Antantei, cu care intraseră deja în tratative secrete. De aceea au fost conştiente că nu trebuie să cruţe nimic pentru a împiedica realizarea acestei alianţe, al cărui artizan era chiar primul ministru, Ion I. C. Brătianu, aducând pe frontul informaţional românesc cei mai buni agenţi. Şefii agenturii create au provenit, cu prioritate, din foşti ofiţeri cu reale calităţi şi abilităţi, poligloţi, cu o bogată cultură

[15] Horia Tabacu, *Spionaj-contraspionaj*, Editura Militară, Bucureşti, 1991, p. 68-73.

[16] Jeffrey T. Richelson, *Un secol de spionaj. Serviciile de informaţii în secolul XX*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2000, p. 14 -15, 22-23.

[17] Cristian Troncotă, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 92.

[18] *1918 la români*, vol. I, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1983, p. 466.

[19] Idem, I, p. 468.

[20] Al. Marghiloman, *Note politice*, vol. II, Bucureşti, 1927, p. 164.

generală şi buni psihologi. Pe lângă Ambasadă au fost acreditaţi agenţi însărcinaţi cu „misiuni speciale", de culegere de informaţii pe obiective şi domenii strategice. În punctele strategice au fost activaţi aşa-numiţii „agenţi sedentari", care au acţionat sub acoperire de industriaşi, negustori, ingineri, fotografi, directori de agenţii, recrutaţi, de regulă, dintre cetăţenii români de origine germană.

Un anume Peterson – care ulterior s-a dovedit a fi ofiţer în armata germană –, a fost infiltrat în cercurile financiare româneşti, sub acoperirea de director al Băncii generale din Bucureşti[21]. Agenţii rezidenţi, numiţi „cutii de scrisori", şi-au creat rapid aşa-numiţii „sateliţi", recrutaţi dintre servitori, guvernante, bărbieri, actriţe cosmopolite, artişti, chelneri, funcţionari comerciali etc., cu posibilităţi de informare mai ales pe lângă oamenii politici şi militarii români. Spionajul german a pătruns până la curtea regală, elocvent fiind în acest sens cazul unui anume Dombrowski, care a activat sub acoperirea de vânător la Curtea regală (acesta, după ocuparea Bucureştilor de către trupele germane, a devenit şeful Secţiei politice a Poliţiei germane, a primit titlul nobiliar şi particula „von" şi a ordonat personal arestarea, maltratarea şi trimiterea în lagăre sau cu domiciliul forţat a multor români patrioţi)[22].

Pentru a realiza „încercuirea informaţională" a României, la 6/19 septembrie 1914 Austro-Ungaria a încheiat un *tratat secret* cu Bulgaria, inamicul potenţial al României, numit tratat „de politică amicală" şi „de sprijin mutual"[23]. Bulgaria şi-a putut astfel organiza în scurt timp serviciile de informaţii după modelul celor austro-ungare, cu care au lucrat în cooperare pentru a pătrunde informativ în România. Astfel, au fost trimişi în România sub acoperire de negustori, oameni de afaceri sau chiar studenţi, o serie de agenţi care au cules informaţii în vederea pregătirii campaniei militare împotriva României. Sub această acoperire, Serviciul de spionaj german a organizat un puternic centru de spionaj la Sofia, care a primit misiunea de a supraveghea România şi, în special, Dobrogea, pe care, la încheierea păcii, Puterile Centrale intenţionau să o cedeze Bulgariei. Informaţiile culese erau transmise centrelor din Berlin, Viena, Budapesta şi Insbruck, unde erau analizate şi prelucrate de către specialişti.

În urma tratativelor secrete purtate cu Rusia, la 18 septembrie/4 octombrie 1914, România a încheiat cu aceasta o Convenţie secretă, prin care ţarul Rusiei a recunoscut dreptul României de a uni provinciile aflate sub stăpânirea Austro-Ungariei, „atunci când va considera oportun"[24]. Însă, efectele acesteia au rămas doar pe hârtie, întrucât părţile nu s-au înţeles în privinţa Bucovinei, pentru care urma să se aplice „principiul naţionalităţilor" drept bază pentru delimitarea teritoriilor care urmau să revină României sau Rusiei.

Imediat după semnarea acestui tratat, Max Ronge – şeful serviciului de spionaj austro-ungar –, a aflat că organele de „spionaj" ale Armatei române au început să procure, „în taină", hărţile Transilvaniei, astfel că şi Austro-Ungaria a început un „spionaj total"

---

[21] Constantin Bacalbaşa, *Bucureştii sub ocupaţia duşmanului. 1914-1916*, Bucureşti, 1921, p. 96.

[22] Corneliu Radeş, *Bucureştii în vâltoarea primului război mondial*, Editura Teora, Bucureşti, 1993, p. 115.

[23] Constantin Kiriţescu, *op. cit.*, I, p. 307.

[24] N. Daşcovici, *Interesele şi drepturile României în texte de drept internaţional*, Bucureşti, 1936, p. 8; Ion M. Oprea, *România şi Imperiul Rus. 1900-1924*, vol. I, Editura Albatros, Bucureşti, 1998, p. 73.

împotriva României[25]. Adevăratele sale intenții au fost descifrate în contextul în care s-a permis tranzitul de arme din Rusia către Serbia şi s-au limitat transporturile de arme către Turcia. Secretul acestor demersuri politico-diplomatice n-a putut fi păstrat, întrucât apărarea contrainformativă a fost slab organizată şi ineficientă, iar presa, unele medii politice, dar, mai ales, sistemele de comunicații au fost penetrate informativ.

Germania şi Austro-Ungaria au reuşit să realizeze, în scurt timp, un control informativ cvasi-total asupra României, pe care au supravegheat-o atât prin specialiştii aduşi din structurile lor informative, cât şi prin „cozile de topor" pe care le-au găsit în România. Pentru aceasta au folosit masiv mijloacele financiare, inclusiv pentru coruperea unor oameni politici, publicişti şi militari. Însuşi împăratul Wilhelm al II-lea era convins că în acel context „cheia victoriei contra Rusiei" se afla „în mâinile României"[26]. De aceea, s-a implicat personal în acțiunea de control informațional asupra ei. Agentura de informații a Germaniei dispunând de aparatură tehnică modernă (aparate de emisie-recepție, tehnică de interceptare a convorbirilor telefonice), a trecut la interceptarea şi descifrarea mesajelor transmise de guvernul român şi de către ministerele de resort. Acesteia i s-a alăturat şi spionajul bulgar, puțin dotat cu mijloace tehnice, dar cu posibilități mai largi de pătrundere informativă, în special în Dobrogea, folosind în acest scop bulgarii care locuiau aici.

În aceste împrejurări, la 27 septembrie/10 ocombrie 1914 a murit regele Carol I, cu regretul de a nu fi intrat în război alături de Puterile Centrale. Pe tronul României s-a urcat regele Ferdinand I, care a declarat în fața Corpurilor legiuitoare că „voi domni ca bun român".

În noul context, agresivitatea spionajului german şi austro-ungar a crescut în intensitate, începând să lucreze „pe față", datorită atitudinii constant filogermane a unor politicieni români. Agenții lor au trecut imediat la mituirea unor ziariști pentru a influența opinia publică în favoarea unei alianțe cu Puterile Centrale. Este elocventă încercarea agentului comercial Hennenvogel de a-l mitui chiar în acele zile pe publicistul şi scriitorul Emil Nicolau, oferindu-i 10.000 de lei pentru a scrie 10 articole în favoarea Puterilor Centrale. Cazul, pe care istoricul Nicolae Iorga îl numea „atentat la onoarea României", a ajuns la urechile opiniei publice datorită denunțului făcut de către ziarist la Procuratură. Istoricul român afirma indignat că individul „ar trebui să clocească altceva decât spionagii şi afaceri de presă", solicitând Procuraturii să ancheteze cazul[27]. Acest caz, care a urmat celui privind descoperirea „întâmplătoare" a unui transport secret de armament german spre Bulgaria şi Turcia, a trezit la realitate factorii de decizie politico-militară ai statului român, care, sub impulsul opiniei publice, au înclinat definitiv balanța în favoarea Antantei.

2. Patrioți contra „cozi de topor" pe frontul nevăzut

Pentru a face față spionajului Puterilor Centrale, interesat, în primul rând, de cunoaşterea capacității militare a statului român, au fost reactivate structurile informative din cadrul Siguranței Generale, Marelui Stat Major al Armatei şi Jandarmeriei rurale.

---

[25] Max Ronge, *op. cit.*, p. 70.
[26] Apud, Eliza Campus, *Din politica externă a României. 1913-1947*, Bucureşti, 1980, p. 59.
[27] Nicolae Iorga, *Voința obştii româneşti*, Editura Militară, Bucureşti, 1983, p. 20-21.

Acestea au primit ca misiune expresă *asigurarea secretului tratativelor cu Antanta şi supravegherea presupuşilor agenţi ai Puterilor Centrale*. Activitatea de informaţii a primit astfel un *caracter ofensiv*, în vederea pregătirii acţiunilor militare care aveau ca prim obiectiv eliberarea teritoriilor româneşti de sub ocupaţia Austro-Ungariei. În acest sens, a fost declanşată acţiunea de penetrare informativă în Transilvania, în sprijinul căreia au venit, din proprie iniţiativă, o serie de patrioţi români ardeleni, bănăţeni şi bucovineni. Astfel, la Marele Stat Major al Armatei române s-au prezentat români ardeleni, care au solicitat aprobarea de a forma „nuclee de informatori militari în Ardeal". Activitatea acestora a fost condusă de ofiţeri de informaţii din cadrul Secţiei a II-a Marelui Stat Major. Ataşaţilor militari aflaţi la posturi în capitalele statelor Puterilor Centrale – Viena, respectiv Berlin –, li s-au transmis instrucţiuni speciale în acest sens.

În memoriile sale, fostul şef al spionajului austro-ungar, Max Ronge, a consemnat că ataşatul militar de la Viena, căpitanul Traian Stârcea, a reuşit să obţină informaţii valoroase cu ajutorul studenţilor români aflaţi la Viena – între care şi Ştefan Iorga, şi alţi 50 de „spioni, majoritatea dintre ei naţionalişti români"[28]. Acesta a transmis în ţară valoroase informaţii despre starea şi moralul trupelor germane de pe front[29], fiind deosebit de apreciat de către generalul Alexandru Averescu[30]. În a doua jumătate a lunii octombrie 1914 a fost trimis în Germania colonelul Gheorghe Rozin din Secţia I-Informaţii a Marelui Stat Major, care a acţionat acoperit în cadrul Legaţiei române din Berlin, în calitate de „comerciant de armament". Acesta a reuşit să obţină şi să aducă în ţară informaţii despre apariţia unei noi arme – *mortierul de tranşee* –, superior tunurilor franceze, care se experimentaseră în poligoanele de încercare de la Essen şi Düsseldorf. Informaţiile, transmise şi serviciilor de informaţii franceze şi engleze, n-au fost luate în seamă de generalul Al. Zottu – şeful Marelui Stat Major al Armatei române (dovedit ulterior ca trădător!).

La sfârşitul lunii octombrie 1914, o adevărată bătălie s-a declanşat între serviciile de spionaj austro-ungare şi cele de contraspionaj româneşti *pentru distrugerea, respectiv protejarea vapoarelor care transportau armament şi muniţie către Serbia*. În acest sens, Comandamentul austriac din Timişoara a trimis un „comando" din Regimentul 61 Infanterie. Organele de contrainformaţii româneşti au reuşit să infiltreze în acel grup un agent propriu, patriotul român bănăţean Vasile Branca – militar în regimentul respectiv. Acesta s-a „predat" Poliţiei Române, demascând acţiunile subversive, astfel că membrii acelui „comando" au fost anihilaţi[31].

Între timp, Secţia I – Informaţii din Marele Stat Major al Armatei române şi-a extins activitatea de penetrare informativă în Transilvania, Banat şi Bucovina, folosind în acest sens, aproape exclusiv români „de-ai locului", animaţi de un înalt simţ patriotic. Aceştia nu şi-au cruţat viaţa pentru idealul unităţii naţionale, au lucrat în condiţii extrem de periculoase, numărându-se printre eroii anonimi care au făurit România Mare. Pentru atragerea lor la colaborare, s-a deplasat în Transilvania generalul Traian Grozea şi alţi

[28] Max Ronge, *op. cit.*, p. 205.

[29] Ion Bodunescu, Ion Rusu-Şirianu, *Descifrarea unei istorii necunoscute*, Editura Militară, Bucureşti, 1973, p. 312-313.

[30] Mareşal Alexandru Averescu, *Notiţe zilnice din război*, vol. I, Editura Militară, Bucureşti, 1992, p. 34.

[31] Ion Bodunescu, Ion Rusu Şirianu, *op. cit.*, p. 291.

ofiţeri de informaţii din Secţia I a Marelui Stat Major. În scurt timp au fost create mai multe grupuri de colaboratori ai organelor de informaţii româneşti, în zona Banat, Oituz-Buzău, Cluj-Bistriţa, Braşov-Bran şi în nordul Bucovinei, luându-se, practic, sub control informativ, toate trecătorile, dar şi zonele unde erau dispuse trupe austro-ungare. Deşi această activitate a contribuit esenţial la obţinerea unor informaţii strategice pentru Armata română, nu a fost făcută publică decât după mai bine de două decenii, prin intermediul ziarului „Dimineaţa" din perioada 24-27 noiembrie 1937!

Astfel, românul de rând afla că cele mai importante „nuclee" informative din Transilvania au fost cele conduse de avocatul Spiridon Boita şi învăţătorul David Pop:

- sub rezidentura lui Spiridon Boita au activat la un moment dat aproape 200 de colaboratori[32]; acest „nucleu" a reuşit să obţină, între altele, planul fortificaţiilor construite de austro-ungari de-a lungul Oltului transilvan şi al Mureşului şi a verificat informaţiile deţinute de organele specializate ale Armatei române[33]; informaţiile culese au fost transmise în ţară prin intermediul şefului Poliţiei din Predeal;

- învăţătorul David Pop a fost recrutat cu ajutorul fratelui său, Romulus Pop (farmacist în Ploieşti) şi al soţiei acestuia; el a fost fost verificat în privinţa sincerităţii, de către Serviciul de informaţii al Armatei române, fiind trimis cu o scrisoare la doctorul Zaharia Moldoveanu, colaboratorul său; a transmis primele informaţii prin intermediul cumnatei sale, cu care s-a întâlnit în Bucureşti, ziua de Paşti a anului 1915, acţionând exclusiv din sentimente patriotice[34];

- un important „nucleu" informativ a fost constituit în nordul Moldovei, sub conducerea profesorului Aurel Moldovan[35], care a activat cu folos pe linia de frontieră şi în Bucovina ocupată de Imperiul austro-ungar[36];

---

[32] „Dimineaţa", din 26 noiembrie 1937. Recrutarea lui Spiridon Boita s-a făcut de către generalul Traian Grozea şi profesorul Udrea – fost profesor la Liceul din Salonic. El a organizat şi un Centru de culegere de informaţii în oraşul Cluj, iar printre colaboratorii săi s-au numărat Nicolae Telianu – pentru Tulgheş, Gheorghe Stăniloiu – pentru Râşnov, Picu Băncilă – pentru Bran. Spiridon Boita a îndeplinit misiuni informative în Timişoara, Szeged, Szolnok, precum şi în Bucovina, reuşind să procure planurile fortificaţiilor din Carpaţi construite de-a lungul Mureşului şi Oltului transilvan. A acţionat travestit în geambaş, muncitor de fabrică, tăietor de copaci în pădurile de frontieră, negustor etc.

[33] Spiridon Boita a executat o importantă misiune în Ungaria şi Banat, unde a trebuit să verifice informaţiile potrivit cărora Germania şi Austro-Ungaria şi-au retras o parte din trupe pentru a le concentra împotriva Serbiei, în timpul căreia a fost urmărit şi arestat, apoi eliberat datorită calităţilor sale de a-şi legenda acţiunile. Din Timişoara a plecat la Vârşeţ, unde a aflat de la un colaborator şvab (colaborator al Serviciului de informaţii al Armatei române) că Puterile Centrale au adus trupe din Galiţia pe frontul sârbesc. Pentru verificarea informaţiei a plecat la Szeged, unde a recoltat pământ de pe roţile trenurilor (rezultatul a fost predat şefului Poliţiei din Predeal, iar pământul a fost verificat prin analiză chimică).

[34] „Dimineaţa", din 27 noiembrie 1937.

[35] „Dimineaţa", din 26 noiembrie 1937. Profesorul Aurel Moldovan şi-a ales colaboratorii dintre membrii familiei sale (Dumitru, Iosif şi Rudolf) şi prieteni, precum profesorii Tofan şi George Muntean, medicul Ilie Pitecaru, avocatul Nicolae Carabeovski, pădurarul Rudolf Findler etc. Pentru meritele sale, Aurel Moldovan a fost încadrat ca agent acoperit in Siguranţa Generală şi i s-a acordat dreptul de a se stabili în Bucureşti.

[36] Şi alţi români bucovineni au fost încadraţi în Siguranţa generală. De pildă, la Poliţia din Dorohoi erau Gheorghe Popa şi Dimitrie Moldoveanu, care circulau ca agenţi acoperiţi, cu permise de circulaţie pe frontieră, emise de către Direcţiunea Poliţiei şi Siguranţei Generale „în interesul siguranţei statului".

- în Banat, organele de informaţii româneşti au atras-o la colaborare pe Maria Bălan (căsătorită din anul 1910 cu un ofiţer al armatei austro-ungare); această femeie a primit indicativul „B-9" şi a cules informaţii din mediul ofiţerilor armatei austro-ungare privind dispunerea trupelor inamice în Banat, lucrările genistice efectuate la graniţa cu România şi despre acţiunile preconizate de spionajul austro-ungar împotriva României;

- în activitatea de culegere şi furnizare de informaţii necesare Armatei române au fost atraşi şi fruntaşi ai românilor transilvăneni, precum Iuliu Maniu şi doctorul Aurel Vlad.

În paralel cu declanşarea unei vaste acţiuni pentru descoperirea reţelelor de spionaj românesc în Transilvania, Banat şi Bucovina, serviciile secrete germane şi austro-ungare şi-au diversificat metodele de penetrare informativă a structurilor de putere ale statului român. Au pus la „lucru" inclusiv Banca Naţională a României, cu capital aproape exclusiv german, pe care au transformat-o într-o oficină a spionajului german. Prin aceasta au fost finanţaţi o serie de politicieni români şi organe de presă, care au desfăşurat o vie agitaţie şi propagandă vizând menţinerea României în sfera de influenţă germană.

Serviciile de spionaj german au găsit sprijin real într-o anumită parte a presei româneşti, agenţiile „de corupţie" câştigând repede de partea lor unele ziare pe care le-au editat direct (precum „Ziua", „Seara", „Moldova")[37] sau le-au cumpărat ori le-au controlat în totalitate. Acţiunea de corupere, pentru care au pus la dispoziţie mari sume de bani, s-a făcut prin „intermediari", precum bancherul Roselius – directorul unei societăţi petroliere cu capital german, recrutorul german Günther (sau Guenther), agentul comercial Hennenvogel şi „agentul de publicitate" Iwersen. Sub acoperirea de tehnicieni şi specialişti, spionajul german a reuşit să se infiltreze în obiective economice sau în alte instituţii culturale, care au cules informaţii din toate domeniile vieţii politice, economice şi militare din România. Două oficine de spionaj s-au evidenţiat în acest sens: reprezentanţa societăţii „Auskuntfei W. Schimelpflug G.m.b.H" din Leipzig, condusă de industriaşul Adler, care prin Biroul de informaţii comerciale lucra pentru Statul Major al armatei germane şi Grupul de şcoli germane din Bucureşti, cu sediul în strada Luterană, în cadrul căruia activau numeroşi spioni germani[38]. Activitatea agenţilor spionajului german a fost facilitată de poziţia filogermană a unor politicieni români, precum Petre Carp, Alexandru Marghiloman, Petrache Lupu, dar şi a unor moşieri care întreţineau relaţii economice cu Germania şi Austro-Ungaria. Serviciul de spionaj german a reuşit să strecoare agenţi chiar în redacţiile unor ziare antantofile[39].

3. Contraofensiva informativă a serviciilor secrete româneşti şi descoperirea „cozilor de topor"

Agenţii Siguranţei Generale au devenit mai activi din luna octombrie 1914, când s-a constatat un aflux de germani veniţi cu diferite însărcinări economice, culturale sau

[37] Ion Bodunescu, Ion Rusu-Şirianu, *op. cit.*, p. 293.
[38] *Ibidem*, p. 291.
[39] Constantin Kiriţescu, *op. cit.*, I, p. 128.

ca simpli „turişti". Cei mai mulţi dintre aceştia au fost cazaţi la hotelul „Athenée Pallace". Pe baza unor informaţii obţinute de Siguranţa Generală, s-a trecut la supravegherea informativă a hotelului, inclusiv prin instalarea de dispozitive de ascultare şi de interceptare a convorbirilor telefonice.

Nu peste mult timp au început să curgă informaţii din care rezulta amploarea păinjenişului de spioni germani existenţi în România, complicitatea unor „cozi de topor" puse în slujba acestora, precum şi faptul că *întreaga reţea de spionaj era direct condusă de cei doi ambasadori – von dem Busche şi Ottokar von Czernin.* Din acel moment, din ordinul conducerii Siguranţei Generale, cei doi diplomaţi au fost puşi sub supraveghere şi „filaţi" în permanenţă de către agenţii săi. În aceeaşi lună, octombrie 1914, *ambasadorului Austro-Ungariei la Bucureşti i-a dispărut din automobil, în chip misterios, servieta cu documente secrete*. Aceasta i-a fost găsită „din întâmplare" şi restituită de agenţii Poliţiei, după ce, în prealabil, toate documentele fuseseră fotocopiate de către Siguranţa Generală. De teama de a nu fi destituit, Ottokar von Czernin n-a raportat superiorilor săi, astfel că din acel moment întreaga sa corespondenţă cu superiorii săi de la Viena a fost cunoscută[40]. Acţionând metodic, prin mijloacele muncii secrete, agenţii Siguranţei Generale au reuşit apoi să identifice sediile, să cunoască colaboratorii şi chiar metodele folosite de către serviciile de spionaj ale Puterilor Centrale.

• O contribuţie extraordinară a avut-o aşa-numitul „Agentul M-255", cunoscut sub numele de „Farmacistul", a cărei activitate a fost dezvăluită după 15 ani de către ziarul „Capitala", dar a cărui identitate, probabil că nu va putea fi cunoscută niciodată. „Farmacistul" a reuşit să se înfiltreze în oficina de spionaj condusă de Iwersen, situată într-o casă mică, peste drum de Legaţia germană. Acest Iwersen – care se prezenta sub chipul a patru personaje! – a putut fi astfel dovedit ca şef al spionajului german în România. Din această oficină porneau dezinformările, informaţiile tendenţioase, articolele-şablon tipărite în ziarele corupte, fotografiile de propagandă pentru ziare. Aici se recrutau agenţii, se culegeau informaţiile, se cultivau ziarişti trădători şi se inspirau ziarele, astfel încât fiecare sector al opiniei publice îşi avea la această oficină „raftul de farmacie cu doctoria propagandei potrivite"[41]. Germanii plăteau bine orice informaţie, fără a economisi banii şi au folosit masiv acest procedeu în România, cunoscând bine mediul în care acţionau. Printre cei „onoraţi" cu bani şi alte foloase, ulterior s-a dovedit că a fost şi generalul Alexandru Mustaţă – şeful Poliţiei Capitalei.

Activitatea serviciilor de informaţii germane şi austro-ungare a devenit şi mai agresivă după ce, la 24 ianuarie/6 februarie 1915 *România a semnat cu Italia un acord de „asistenţă mutuală"* valabil pe 4 luni, prin care cele două ţări se sprijineau reciproc în cazul în care deveneau subiect al agresiunii austro-ungare[42]. De aceea, serviciile de informaţii austro-ungare şi-au stabilit ca obiectiv *penetrarea şi controlul sistemului de comunicaţii al statului român*, reprezentat de Direcţiunea Generală a Telegrafelor, Poştelor şi Telefoanelor.

---

[40] Ion Bodunescu, Ion Rusu-Şirianu, *op. cit.*, p. 300.
[41] „Capitala" din 3 martie 1936.
[42] *Istoria militară a poporului român*, vol. V, Editura Militară, Bucureşti, 1988, p. 341.

În acest sens, oficina de spionaj din Bucureşti a reuşit să-l atragă la colaborare pe Victor Verzea – un ardelean aciuat în Vechiul Regat, trecut prin şcoli militare, trecut în rezervă din motive de moralitate şi dorinţă de parvenire. Profitând de relaţiile pe care le avea în rândul unor înalţi demnitari ai statului român, la începutul războiului a fost rechemat în armată, deşi era cunoscut cu antecedente care-l făceau incompatibil cu calitatea de militar. În pofida acestui trecut, Victor Verzea a fost numit şef al Serviciului telegrafo-poştal în campanie şi în zona interioară. Postul de director general al Poştelor fiind vacant, el a îndeplinit, în fapt, şi atribuţiile aferente acestei funcţii, controlând, practic, acest punct de intrare şi ieşire a informaţiilor care priveau siguranţa statului român. Acest „Verzea" prezenta vizibil caracteristicile tipice ale trădătorului şi colaboratorului cu o putere străină. El a lucrat din răsputeri, la început ocult, apoi pe faţă, în favoarea spionajului german, iar prin vicleşuguri meşteşugite, la care se pricepea, şi prin recompense nemeritate pentru cei care puteau fi exploataţi „în orb" sau care aveau sentimente germanofile, a căutat să-şi câştige încrederea funcţionarilor şi subalternilor[43].

Siguranţa Generală a reuşit să documenteze activitatea trădătoare a lui Victor Verzea şi a pus la dispoziţia guvernului informaţii certe privind scurgerile de informaţii prin intermediul Poştei Centrale, cu concursul acestuia. Datorită protecţiei de care se bucura din partea primului-ministru, acesta nu a fost judecat ca trădător, însă au fost luate unele măsuri de apărare contrainformativă. Primul-ministru, care era şi ministru de război, a conştientizat posibilele consecinţe ale scurgerilor de informaţii în folosul

---

[43] Ion Bodunescu, Ion Rusu-Şirianu, *op. cit.*, p. 320-321; Paul Ştefănescu, *Istoria serviciilor secrete româneşti*, Editura Divers-Press, Bucureşti, 1994, p. 51-52.

Victor Verzea a făcut o parte din studii la Liceul „Andrei Şaguna" din Braşov, de unde a fost exmatriculat pentru furt. Astfel a trecut fraudulos frontiera în „Regat", unde a fost primit cu bunăvoinţă, ca toţi românii ardeleni, şi a fost admis în Şcoala militară de ofiţeri de artilerie, pe care a absolvit-o cu gradul de sublocotenent.

Dornic de parvenire, a reuşit să se căsătorească cu fiica generalului Tamara. Profitând de relaţiile socrului său, om influent în armată şi în anumite cercuri politice, a primit diverse funcţii la Arsenal, Pirotehnie şi Ministerul de Război. În paralel a dus o viaţă facilă, în compania unor femei de moravuri uşoare, deşi era căsătorit şi avea copii. Pe când era căpitan şi-a părăsit serviciul şi familia şi a fugit cu o actriţă de varieteu la Bruxelles, dar la intervenţia socrului său, care spera să salveze căsnicia fiicei sale, a primit doar o pedeapsă simbolică pentru dezertare. În pofida faptelor sale, a fost avansat la gradul de maior, implicându-se în jocuri politice murdare.

În anul 1908, maiorul Victor Verzea i-a predat lui Alexandru Marghiloman – şeful Partidului Conservatror şi germanofil –, o serie de documente de care avea nevoie pentru a-l interpela în Parlament pe ministrul de război, Alexandru Averescu. La scurt timp s-a descoperit actul său de divulgare a unor secrete militare şi a fost nevoit să demisioneze din armată. A intrat în Partidul Conservator, iar în anul 1912 a fost cooptat în Comitetul Naţional Român din Transilvania.

În anul 1913, când Partidul Conservator a devenit partid de guvernământ, Victor Verzea a fost numit director general al Poştelor, iar în toamna acelui an, în timpul tratativelor purtate de românii ardeleni cu contele Tisza la Budapesta, a susţinut ideea unui acord între români şi unguri, cu toate că românilor le erau impuse condiţii dezastruoase. El l-a minţit atât pe preşedintele Comitetului Naţional Român din Transilvania, cât şi pe regele Carol I, căruia i-a comunicat informaţia inexactă despre încheierea acordului Comitetului Naţional Român cu guvernul ungar. În ianuarie 1914, odată cu venirea liberalilor la putere, pentru a-şi păstra postul, Victor Verzea a trecut de la conservatori la liberali.

Puterilor Centrale. Astfel, a aprobat înființarea în cadrul Poştei Centrale a unui serviciu special, numit „Serviciul de Supraveghere a Ştirilor”[44]. Formal, acesta a fost pus sub controlul Siguranței Generale, însă a fost format din personal recrutat din cadrul Poştei Centrale, aflat sub influența lui Victor Verzea. Acesta şi-a continuat activitatea, emițând două acte normative, respectiv „Instrucțiuni privind funcționarea comisiilor militare de cenzură” şi „Instrucțiuni generale pentru îndeplinirea serviciului de poştă, telegraf şi telefon în caz de mobilizare”. Prin acestea, au fost scutite de cenzură corespondența internă deschisă, simplă şi recomandată, corespondența recomandată deschisă pentru străinătate şi coletele pentru străinătate. Astfel, agenții spionajului puteau comunica nestingherit chiar şi pe timp de război.

Concomitent, agenții spionajului german au încercat *să penetreze informativ în comandamentele Armatei române,* reuşind să-l atragă la colaborare pe adjunctul şefului de stat major al Armatei a II-a, maiorul Ionescu. Acesta a fost dovedit de către Siguranța Generală ca agent al Serviciului de spionaj al Puterilor Centrale. În fața probelor, maiorul Ionescu a avut, totuşi, bunul simț, să se sinucidă.

Sub patronajul agenților Puterilor Centrale a putut lucra în acel timp şi o *bandă a falsificatorilor de monede,* formată din „feciorii de averi, de lefuri şi de pensii, mlădițele întreținuților perpetui ai societății şi ai statului” – cum îi numea istoricul Nicolae Iorga. În aşteptarea momentului intrării României în război, acesta spera că „poliția de siguranță va trebui să ridice asudând o grea plasă plină de păcătoşi pe lângă care sodomiştii şi falsificatorii sunt îngeri”. „Păcătoşii” erau în opinia lui „«coconaşii» spionagiului şi trădării, înaintea cărora, când jandarmul, care-i va fi cules din localuri de lux şi din cochete buduoare, îi va duce din urmă, vor face semne de prietenie şi alții mai mari decât muscalii şi cocotele”[45].

Odată cu descifrarea intențiilor României de a se alătura Antantei, autoritățile austro-ungare au pus Transilvania, Banatul şi Bucovina sub stare de asediu. Poliția secretă a început o cruntă prigoană împotriva fruntaşilor românilor, iar la frontieră au fost create bariere pentru a întrerupe sau a controla orice comunicare de o parte şi de alta a Carpaților. Într-o scrisoare din 12 martie 1915 a episcopului Caransebeşului, Elie Miron Cristea, către istoricul Ioan Lupaş, se arăta că în eparhia sa aproape 15% din „floarea bărbaților” era luată la război, țăranii cu trăsuri erau duşi la tabără, iar cei care au rămas au fost strânşi şi duşi „la lucru cu palmele” în Galiția, Tirol sau Serbia, astfel că în sate n-au mai rămas decât bătrânii. Pe linia de frontieră de la Orşova la Caransebeş s-au întărit măsurile de apărare, iar circulația era permisă doar cu autorizație de la comisarul gubernial din Timişoara. „În partea cea mai mare a eparhiei – spunea acesta – nu-i permis nici a se trage clopotele la biserici... Nu-i iertat să aprinzi lumânări seara nici în biserici, deci nici denii nu poți ține. Mulți preoți şi intelectuali sunt sub pază. Unii au trebuit chiar să fugă din parohia lor”[46].

---

[44] Paul Ştefănescu, *Istoria serviciilor de informații românești*, Editura Divers-Press, Bucureşti, 1994, p. 41.

[45] N. Iorga, *Pagini alese*, vol. 2, Editura pentru literatură, Bucureşti, 1965, p. 350.

[46] Antonie Plămădeală, *Românii din Transilvania sub teroarea regimului dualist austro-ungar (1867-1918)*, Sibiu, 1986, p. 157-158.

O adevărată bătălie a început pentru distrugerea „nucleelor" de informatori create de Serviciul de informații al Armatei române în Transilvania şi pentru depistarea celor care erau predispuşi să colaboreze cu acestea. Printr-o diversiune întreprinsă cu ajutorul unui anume Rafael Mendel din Porumbacu de Jos, contraspionajul ungar a reuşit să-l atragă în cursă pe învățătorul David Pop din Hărman şi să-i documenteze activitatea de spionaj în favoarea României[47]. Acest Rafael Mendel s-a prezentat la David Pop, sub numele fals de „Stoica", sergent în armata română, originar din Azuga, şi i-a cerut să culeagă informații în favoarea Marelui Stat Major al Armatei române. Cu ajutorul unui grup de preoți, învățători, avocați, farmacişti, David Pop a reuşit să adune multe şi utile informații despre pregătirile austro-ungare din zona de frontieră, care au fost însă date falsului sergent Stoica şi unui pretins locotenent al Armatei române, pe numele adevărat Tholmeyer – „detectiv" în serviciile de spionaj ungare. Informațiile au fost astfel trimise direct la Tribunalul Militar al Corpului I Armată ungară din Cluj, pe baza cărora întregul grup a fost arestat, judecat şi condamnat la ani grei de închisoare.

Nehotărârea autorităților politico-militare în privința orientării clare a poziției României a condus la aceeaşi ambiguitate în privința culegerii de informații de către organele specializate ale Armatei. Dintr-un memoriu asupra activității depuse de Secția a 3-a din Marele Stat Major, semnat de şeful secției – colonelul Ion Răşcanu, rezultă că Biroul 5 – Informațiuni şi-a extins investigațiile asupra caracterului geografico-militar al teatrelor de operațiuni „pe care vor urma să se desfăşoare operațiunile militare ce vor decurge din diferitele ipoteze de război ce s-au lucrat", precum şi asupra „organizării militare a armatelor cu care vom fi chemați cândva să luptăm"[48].

Prin oficina de spionaj din Bucureşti, Puterile Centrale au continuat să supravegheze atent tratativele României cu Antanta, desfăşurate la Bucureşti, Petrograd, Paris şi Londra. Prin această oficină, Puterile Centrale au fost la curent cu faptul că cele mai dificile erau tratativele cu Rusia, care condiționa semnarea unui tratat politic de anumite chestiuni teritoriale care vizau Bucovina. În 20 aprilie/3 mai 1915, guvernul român a prezentat condițiile sale: garantarea de către Antantă a unirii Bucovinei până la Prut cu România, a Transilvaniei şi Banatului în întregime, precum şi un teritoriu locuit de români în vest până în apropiere de Seghedin. Dar, Cabinetul din Sankt-Petersburg, care urmărea cu ostentație încorporarea Bucovinei, a tergiversat luarea unei hotărâri, întrucât obiectivul urmărit în acel moment era de a rupe România de Puterile Centrale şi de a o menține neutră, pentru a nu putea emite pretenții teritoriale[49].

Serviciile de spionaj ale Puterilor Centrale au devenit şi mai agresive în contextul în care, la 12/23 mai 1915 Italia a intrat în război împotriva acestora. Ele s-au lovit, însă, de contraofensiva organelor Siguranței Generale şi ale Serviciului de informații din Secția a II-a a Marelui Stat Major al Armatei române, care au început să-şi arate adevărata valoare.

---

[47] Pr. dr. Mircea Păcurariu, *Politica statului ungar față de biserica românească din Transilvania în perioada dualismului. 1867-1918*, Sibiu, 1986, p. 1980-1981.

[48] *Istoria Statului Major General Român. Documente, 1859-1947*, Editura Militară, Bucureşti, 1994, p. 138.

[49] S. D. Sazonov, *Les annés fatales. Souvenirs (1910-1916)*, Paris, 1927, p. 281.

Odată identificate, oficinele conduse de Iwersen, Hennenvogel şi Günther, precum şi porta-vocea acestora – ziarele „Ziua", „Seara", „Minerva" –, autorităţile statului român au trecut la deconspirarea lor publică. Pe măsură ce opinia publică românească lua cunoştinţă despre faptele săvârşite de aşa-numitele „cozi de topor", curentul antantofil a crescut în intensitate. Mulţimea spionilor l-a surprins chiar pe istoricul Nicolae Iorga, care în iunie 1915, indignat, a scris un articol intitulat „Cum ne putem lupta cu spionii". Cu stupoare, Nicolae Iorga constata că aceştia „pot fi văzuţi oriunde şi oricând" şi afirma că ei constituiau „o mare primejdie naţională", dar că în faţa lor trebuie „să tăcem… şi să-i refuzăm"[50].

4. Anihilarea agenturii spionajului Puterilor Centrale şi soarta „cozilor de topor"

Nevoia de sprijin din partea României a atras după sine o *luptă surdă între serviciile de informaţii din cele două tabere beligerante*, ambele fiind constrânse să facă concesii teritoriale. În aceste condiţii, *la 27 mai/9 iunie 1915, România a semnat Acordul cu privire la fixarea frontierei din Bucovina, pe Prut*, însă Rusia a cerut intrarea imediată în război, dar s-a eschivat din nou în privinţa semnării unei convenţii politice. În aceeaşi zi şi Austro-Ungaria recunoştea României dreptul de a uni Bucovina până la Siret şi promitea îmbunătăţirea situaţiei românilor din Transilvania. De asemenea, mai promitea că, în cazul cooperării, va admite rectificări de frontieră în Bucovina până la Prut, alipirea zonei Mehadiei, precum şi recunoaşterea unirii Basarabiei cu România[51]. Însă, în România acelor zile nimic nu se putea păstra secret. *„Cred că naţia noastră – nu naţia românească* – scria Nicolae Iorga la 9 august 1915 –, *ci naţia politică din România, cu toate specimenele etnice şi polietnice care o compun, boiereşti şi boierite toate – e una din cele mai curioase din lume. Uitându-te astăzi la focul, la furia cu care face politică, în cafenea, în tramvai, la masă, după masă, în tren şi în restaurant, unde spionii pot vedea ce înseamnă un secret la noi, luându-te după articolele pe care le scrie toată lumea despre orice, începând cu cele mai grele probleme militare în care se pot încurca şi specialiştii cei mai reputaţi şi, în sfârşit, ţinând seama de cantitatea enormă de articole, studii şi broşuri care cad asupra noastră, păcătoşilor, de la începerea războiului european, ai zice: iată o naţie politică prin excelenţă*[52]!"

Pentru a mări presiunea asupra României, Serviciul de spionaj austro-ungar şi-a intensificat acţiunile, mai ales la graniţa cu Bucovina, care devenise obiect de tranzacţie între Austro-Ungaria şi Rusia. Prin agentura creată din timp, Serviciul românesc de spionaj şi contraspionaj a dejucat aceste acţiuni. Aici au lucrat cu mare curaj şi îndrăzneală, de o parte şi de alta a frontierei, agenţii acoperiţi Gheorghe Popa şi Dimitrie Moldoveanu. În capitala Bucovinei a acţionat valorosul colaborator, Gribovschy, care în 19 august 1915 a depus la Siguranţa română un dosar cu numele a 25 de spioni care activau în Bucovina[53].

---

[50] Nicolae Iorga, *Războiul nostru in note zilnice, vol. I (1914-1916),* p. 205.

[51] *Istoria militară a poporului român*, vol. V, *op. cit.*, p. 343.

[52] N. Iorga, *Pagini alese*, vol.2, Editura pentru literatură, Bucureşti, 1965, p. 355.

[53] Arhivele Statului Bucureşti, Fond Direcţia Poliţiei şi Siguranţei Generale, dosar nr. 592/1915, filele 40-421.

Situaţia României a devenit şi mai dificilă, când la 4 septembrie 1915 Bulgaria a încheiat un tratat secret cu Puterile Centrale[54], iar la 24 septembrie 1915 a decretat mobilizarea şi apoi a atacat din spate Serbia. Prin paragraful 2 al tratatului respectiv, Austro-Ungaria promitea ca în cazul atacării Bulgariei de către România fără provocare din partea guvernului bulgar, să consimtă anexarea de către Bulgaria a teritoriilor cedate României prin tratatul de la Bucureşti (1913), precum şi la o rectificare a frontierei româno-bulgare trasată prin tratatul de la Berlin (1878). Ataşatul militar român la Sofia – colonelul Ţenescu, a informat autorităţile româneşti despre intenţia Puterilor Centrale de a interveni împotriva României imediat ce Armata română ar fi intrat în Transilvania. Însă, informaţiile sale nu au fost luate în seamă de către autorităţile de decizie ale statului român.

În faţa acestei situaţii, din iniţiativa conducerii Armatei a fost revitalizată organizaţia „Cercetaşii României", constituită în anul 1878 din iniţiativa generalului dr. Carol Davilla, dar a cărei personalitate juridică a fost recunoscută abia în acest moment. Într-un raport al colonelului Grigore Berindei – preşedintele Comitetului Central al asociaţiei – se aprecia că exista deja un număr suficient de cercetaşi, telegrafişti, telefonişti, curieri, semnalizatori, pompieri etc., „gata oricând să fie folositori unde nevoia se prezintă. Este uimitoare uşurinţa cu care copiii noştri şi-au însuşit toate aceste specialităţi, dovedind vioiciune, spirit de observaţie şi o adaptare imediată"[55].

Dat fiind pericolul evident al atacării României de către Bulgaria, la insistenţele unor generali, precum Alexandru Averescu, au fost luate măsuri de supraveghere a mişcărilor efectuate de bulgari la frontiera cu România şi de penetrare informativă la sud de Dunăre pentru a cunoaşte stadiul pregătirilor de război ale Bulariei. În acest context a început o *cooperare mai strânsă cu serviciile de informaţii franceze şi engleze*[56], bine organizate şi foarte active în sudul Dunării. Chiar din primele momente, Serviciul de spionaj francez a oferit românilor informaţii despre agenţii spionajului germano-bulgar semnalaţi pe frontul oriental al generalului Sarrail şi aflaţi în misiune de informare în Dobrogea şi la nord de Dunăre.

Însă, în acel timp, pe frontal informaţional din Ardeal şi Bucovina, datorită unor greşeli şi a lipsei de experienţă, au început să cadă, unul câte unul, „nucleele" informative româneşti:

- la 21 octombrie 1915 a fost arestat Spiridon Boita şi alţi colaboratori; asupra lui s-a găsit şi o schiţă a fortificaţiilor austro-ungare de-a lungul Carpaţilor, care a putut fi reconstituită prin tratarea cu grafit a suportului de hârtie pe care a fost întocmită; el a fost acuzat de spionaj în favoarea României, condamnat şi întemniţat la Oradea, apoi la Cluj;
- în zilele de 22-24 octombrie 1915 a fost arestat David Pop şi colaboratorii săi, sub acuzaţia de „trădare de patrie" şi „spionaj în favoarea României"[57].

---

[54] Constantin Kiriţescu, *op. cit.*, I, p. 308.

[55] *O şcoală de imputernicire. Cercetaşii. Organizarea şi starea actuală a cercetăşiei in România*, Bucureşti, 1916, p. 80.

[56] Horia Tabacu, *op. cit.*, pp. 73-80; Jeffrey T. Richelson, *op. cit.*, p. 13-14, 16-22.

[57] Pr. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 182. David Pop a fost condamnat, la 6 decembrie 1916, la moarte prin spânzurătoare, alături de alţi 8 membri ai „reţelei". În urma apelului, la Tribunalul Suprem

În acel timp, Siguranța Generală a reuşit să dejoace unele acțiuni de spionaj german, care monitoriza capacitatea de luptă a flotei române şi noile tipuri de arme cu care se dota armata română. Astfel:

- dintr-un raport al Secției „Informații" către Comandamentul superior al Armatei austro-ungare de la sfârşitul anului 1915 rezultă că în ultimele luni fuseseră expulzați 6 funcționari ai Societății germane de navigație de pe Dunăre, „bănuiți de spionaj";

- la Galați a fost arestat, apoi judecat, printr-o acțiune contrainformativă, cetățeanul austriac Preis (evreu), salariat al unei fabrici de material lemnos din oraş, care avea acces la arsenalul Marinei[58]; acesta era dirijat de către consulul austro-ungar, căruia, oficial, îi furniza informații „de natură comercială"; activitatea lui a fost dovedită cu ajutorul unui soldat al Marinei Române, care s-a oferit să-l ajute să sustragă tuburi de şrapnel de tip nou.

La finele anului 1915, Marele Cartier General al armatei austro-ungare a înființat pentru România o secție specială de spionaj, formată din două birouri: un Birou pentru centralizarea informațiilor (compus din rezidenți-informatori, recrutați dintre oamenii de afaceri stabiliți în România, cât şi din informatori speciali), şi un Birou pentru studii şi exploatarea informațiilor[59]. Astfel, din iarna anilor 1915/1916 presiunile din partea Puterilor Centrale s-au intensificat odată cu concentrarea de trupe la sud de Dunăre şi de-a lungul Carpaților. Dar, politicienii români, între care cei mai agresivi se dovedeau a fi germanofilii, se certau între ei, în loc să întărească puterea de apărare a țării. În această stare de nehotărâre din partea unor politicieni români, precum şi a permanentului boicot din partea politicienilor germanofili, a fost posibilă organizarea unor acțiuni teroriste cu scopul lichidării unor oameni politici antantofili. Este cunoscută, în acest sens, încercarea de asasinare a lui Take Ionescu, Nicolae Filipescu şi Emil Georgescu – ministrul de finanțe, planificată să aibă loc la jumătatea lunii decembrie 1915 printr-un „comando" plătit de germani şi austro-ungari, compus din Ion Baboş, Toth Illyes şi Iacob Offenberger. Această acțiune a fost descoperită doar datorită unei întâmplări[60]. Pe bună dreptate, la 15 decembrie 1915 generalul Alexandru Averescu nota în memoriile sale: „Ne-au surprins timpuri mari cu oameni mici"[61].

Sub presiunea conducerii Armatei române s-au inițiat primele măsuri de declanşare a ofensivei informative în Bulgaria, dar misiunea a fost dată Siguranței Generale şi nu organelor de informații ale Armatei. În ianuarie 1916, directorul Siguranței Generale, Iancu Panaitescu l-a însărcinat pe comisarul special Constantin Duca din Brigada

---

Militar din Budapesta, la 28 ianuarie 1918 s-a dat o sentință de revizuire a întregului proces. Abia la 23 octombrie 1918, în urma apelului făcut la împăratul Carol IV al Austriei, aceştia au fost eliberați. Unii s-au îmbolnăvit grav, murind la puțin timp după eliberare.

[58] *1918 la români*, vol. I, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1983, p. 681.

[59] Cristian Troncotă, „Activitatea informativă a Puterilor Centrale contra României şi vulnerabilitățile societății româneşti în perioada neutralității (septembrie 1914-august 1916)", în, *Istoriografia în tranziție*, Editura I.N.I., Bucureşti, 1996, p. 94.

[60] Cristian Troncotă, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 98.

[61] Mareşal Alexandru Averescu, *Notițe zilnice din război*, vol. I, Editura Militară, Bucureşti, 1992, p. 81.

Specială de Siguranță Constanța să trimită agenți („oameni de încredere") în Bulgaria[62], cu scopul de a cunoaşte pregătirile militare pe care le făceau bulgarii în zonele Varna-Rusciuk-Razgrad-Şumla. Pe această bază, Constantin Duca a organizat o „rețea" de agenți, care au fost instruiți în grabă şi infiltrați fără mari dificultăți pe teritoriul de nord-est al Bulgariei. Timp de aproape două luni agenții Siguranței Generale au activat în zonele unde erau concentrate trupe bulgare şi germane. Aceştia au informat conducerea Siguranței Generale şi Marele Stat Major al Armatei române despre pozițiile ocupate de inamic în apropierea frontierei, despre construirea unor poziții de tragere pentru tunurile de 305 mm, precum şi despre starea de spirit a populației bulgare, nemulțumită de comportamentul aliaților germani.

Informațiile obținute au confirmat faptul că în cazul în care Armata română trecea Carpații în Transilvania, o grupare de forțe germano-bulgară va ataca România, însă Marele Stat Major a respins informațiile ca fiind „nefondate" şi „insuficiente"[63]. Sub aceste motivații ideologice informațiile nu au fost urmate de măsuri de întărire a frontierei, întrucât atenția oamenilor politici era ațintită spre Carpați, eludând astfel consecințele unei acțiuni militare pe două fronturi şi posibilitatea scoaterii României din acțiune printr-un atac din spate.

Din februarie 1916, România a reluat tratativele cu Antanta. O delegație condusă de ministrul Justiției – Victor Antonescu, s-a deplasat la Paris, rugând guvernul francez să intervină pe lângă Rusia pentru a debloca negocierile obstrucționate de problema Bucovinei. Siguranța Generală a continuat să supravegheze frontiera cu Bulgaria, iar agenții săi au adus informații despre pregătirile bulgarilor pentru agresiunea împotriva României. Însă, informațiile puse la dispoziția guvernului şi Armatei au fost eludate datorită opoziției generalului Al. Zottu – şeful Marelui Stat Major – şi nu s-au luat măsurile care se impuneau. La acestea s-a adăugat lipsa de pregătire contrainformativă a celor mai înalți demnitari ai statului român. De pildă, primul-ministru, Ion I.C. Brătianu, avea obiceiul să ia acasă documente cu caracter secret de stat, fără a-şi lua măsurile de protecție. (Astfel se explică faptul că la părăsirea capitalei şi mutarea guvernului român la Iaşi, în podul casei sale au rămas documente secrete de stat, care au fost capturate de către spionajul austriac!)[64].

Întrucât nodul gordian al determinării României să intre de o parte sau de alta a beligeranților devenise Bucovina, Siguranța Generală şi-a intensificat activitatea contrainformativă asupra nordului Moldovei. Agenții Brigăzii Speciale de Siguranță din Iaşi au primit misiunea de a supraveghea permanent consulatele din oraş. Astfel, s-a descoperit că în cadrul Consulatului austro-ungar era organizată o puternică rețea de spioni. Odată documentată activitatea de spionaj, printr-un ordin telegrafic al Inspectorului General al Poliției – Romulus P. Voinescu, aceştia au fost arestați, iar personalul Consulatului care se ocupa de spionaj a fost expulzat.

---

[62] Florin Pintilie şi colectiv, *Istoria Serviciului Secret de Informații*, vol. I, 1917-1940, Editura A.N.I, Bucureşti, 2000, p. 17.

[63] Cristian Troncotă, *Mihail Moruzov şi Serviciul Secret de Informații al Armatei Române*, Editura I.N.I., Bucureşti, 1996, p. 41.

[64] Max Ronge, *Spionaj şi contraspionaj (Spionajul militar industrial)*, Bucureşti, 1955, p. 169.

Loviturile aplicate de organele de informaţii şi contrainformaţii româneşti agenturii Puterilor Centrale au dus la concertarea acţiunii informative a acestora împotriva României. Atât germanii, cât şi austro-ungarii nu au mai putut lucra prin agenţii proprii, fiind nevoiţi să apeleze mai ales la „cozile de topor", care continuau să acţioneze „din umbră". În scenă a reintrat acelaşi Victor Verzea, fost prieten şi coleg de promoţie cu generalul Iliescu – secretarul general al Ministerului de Război. În iunie 1916, cu ajutorul generalului Iliescu, Victor Verzea a fost numit director general al Poştelor. În noua postură, *a trecut rapid la schimbări radicale de personal, a numit în funcţii oamenii săi de încredere şi a „reorganizat" din temelii Poşta Centrală*, pentru a servi scopurilor sale trădătoare. Profitând de noua sa calitate, a dat dispoziţii oficiilor telegrafo-poştale de la comandamente, precum şi celor civile să-i comunice localităţile în care se aflau cantonate trupele. De asemenea, *a dat dispoziţie să fie cenzurată corespondenţa unor personalităţi militare*, între care şi cea a generalului Alexandru Averescu. Apoi *a predat agenţilor germani şi austro-ungari codul de descifrare a telegramelor şi copii de pe corespondenţa comandanţilor militari şi a oamenilor politici referitoare, în principal, la mişcarea trupelor.*

În iulie 1916, în cadrul consfătuirii militare germano-austro-ungaro-bulgare de la Pless, s-a stabilit planul unei acţiuni informative comune împotriva României (la care a aderat şi Turcia), prin care România urma să fie, practic, încercuită din punct de vedere informativ. După această consfătuire, ataşatul militar austro-ungar a primit misiunea de a organiza la Sofia un serviciu de spionaj comun austro-ungaro-bulgaro-german. În Transilvania, coordonarea acestei acţiuni a revenit Centrului principal de informaţii din Braşov, iar pentru Armata I austro-ungară, care avea sediul la Cluj, a fost organizat un serviciu special de informaţii condus de căpitanul de stat Major Joseph Wild[65].

Numai în vara anului 1916, când coaliţia Antantei era pe cale să înregistreze mari eşecuri pe toate fronturile, statele acesteia, în frunte cu Rusia, au fost constrânse să devină mai conciliante faţă de cererile româneşti. Până spre sfârşitul lunii iulie 1916 toate statele Antantei s-au pronunţat pentru rezolvarea majorităţii revendicărilor româneşti. Însă, declaraţiile oficiale au venit în contradicţie cu intenţiile reale, iar fiecare a încercat să manipuleze România în conformitate cu aspiraţiile lor hegemoniste. În acest sens, la 29 iulie/11 august 1916, Franţa şi Rusia au încheiat un acord secret pentru a împiedica participarea României, cu drepturi egale, la viitoarea conferinţă de pace. Tot în acel moment s-a încheiat o înţelegere secretă franco-britanică, conform căreia România nu trebuia să beneficieze de ajutorul armatei de la Salonic decât dacă va ataca şi Bulgaria[66].

Ca urmare, şi-au intensificat acţiunea de spionaj în România. La începutul lunii august 1916, a izbucnit un mare scandal la Poşta Capitalei, ca urmare a încunoştiinţării guvernului român de către miniştrii Franţei şi Rusiei că Poşta Română comunică ambasadorilor Puterilor Centrale – von dem Busche şi Czernin, copii de pe telegramele

[65] Cristian Troncotă, „Activitatea informativă a Puterilor Centrale contra României şi vulnerabilităţile societăţii româneşti în perioada neutralităţii (septembrie 1914-august 1916), în, *Istoriografia în tranziţie*, ..., p. 99.

[66] *Istoria militară a poporului român*, vol. V, *op. cit.*, p. 345.

cifrate ale guvernelor lor[67], dar trădătorul Victor Verzea nici de data aceasta n-a putut fi clintit de la locul său. Cunoscând că România urma să semneze tratatul politic cu Antanta, Puterile Centrale s-au pregătit de un război de exterminare. În acest sens, au introdus în Bucureşti o mare cantitate de explozibil şi fiole cu bacili ai morvei (popular, răpciugă)[68], care nu au fost descoperite decât după intrarea României în război.

Amploarea spionajului făcut de Puterile Centrale în România în anii neutralităţii a ieşit în evidenţă la 16 august l916, când agenţii Siguranţei Generale au reuşit să sustragă din automobilul ambasadorului Germaniei, baronului von dem Busche, dosarul care conţinea cele mai secrete documente. Directorul Siguranţei Generale – Iancu Panaitescu –, a prezentat imediat regelui Ferdinand şi primului-ministru, Ion I.C. Brătianu, materialele capturate. Printre acestea se afla şi unul de importanţă extraordinară, de 200 de pagini, care cuprindea „numele partidelor, ofiţerilor, oamenilor politici, gazetarilor şi samsarilor ce s-au lăsat corupţi şi plătiţi"[69]. Din acel material rezulta şi câţi oameni politici români au fost supravegheaţi informativ prin personalul lor de deservire, îndeosebi prin femeile de serviciu, în majoritate provenite dintre tinerele unguroaice aciuate în România. După cum avea să scrie Constantin Xeni, „registrele spionilor germani... au descoperit senzaţionalul adevăr, că prin intermediul personal al lui Marghiloman se subvenţionase, pe ascuns, în timpul neutralităţii, toată mişcarea mercenarilor ce luptau contra intrării noastre în acţiune"[70].

Informaţiile culese despre România prin diferite categorii de agenţi fuseseră transmise la Berlin. Pe baza lor s-a întocmit broşura *Economia naţională românească* şi *Dicţionarul economic şi politic al României*, în 4 volume, structurat pe zone geografice (vol. I – *Muntenia*, vol. II – *Oltenia*, vol. III – *Moldova* şi vol. IV – *Dobrogea*). În fiecare volum existau date exacte privind împărţirea administrativ-teritorială, compunerea nominală a personalului administrativ, populaţia din fiecare localitate, date referitoare la fabrici, comerţ, bănci, instituţii de credit, căi ferate, poştă, telegraf, telefon etc.[71].

Pentru a nu „demoraliza" Armata, care credea într-un ideal şi în unitatea sufletească a românilor, nu s-au luat măsuri ferme, ordonându-se ca cei cuprinşi în acel material să fie doar supravegheaţi. În astfel de condiţii, guvernul României a hotărât să intre în război de partea Antantei, semnând în acest sens tratatul cu Aliaţii săi, la 4/17 august 1916. Această hotărâre l-a determinat pe Ottokar von Czernin să afirme: „Războiul acesta va fi un război de exterminare. Dacă suntem învingători, desfiinţăm Romania. Dacă suntem învinşi, nu va mai exista nici o Austro-Ungarie"[72].

---

[67] Paul Ştefănescu, *op. cit.*, p. 52.

[68] Constantin Kiriţescu, *op. cit.*, I, p. 551-552.

[69] „Ordinea" din 2 iulie 1930.

[70] Constantin Xeni, *Take Ionescu*, ediţia a III-a, Editura Universul, Bucureşti, 1933, p. 289.

[71] Ilie I. Georgianu, *România sub ocupaţia duşmană. Exploatarea economică a ţării. Organizaţia şi activitatea statului major economic*, fascicula a II-a, Bucureşti, 1920, p. 18.

[72] Romulus Seişanu, *Take Ionescu*, Bucureşti, 1939, p. 260.

LATURA MAGICO-MITICĂ A PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

Grigore Buciu

Primul Război Mondial a intrat în mentalul colectiv drept Războiul cel Mare sau Marele Război. Războiul a fost mare deoarece a scufundat omenirea în cea mai mare tragedie pe care a putut-o trăi până la acea dată. Avem în vedere distrugerile enorme, pierderea şi schilodirea unui număr imens de oameni. A fost mare şi prin consecinţele pe care le-a generat. A destructurat patru imperii: austro-ungar, german, ţarist şi otoman. Din ruinele lor s-au ridicat noile state, consfinţite prin hotărârile de pace de la Trianon, organizate atât cât s-a putut pe criteriile dreptului istoric, al autodeterminării şi al majorităţilor etnice.

Pentru România, în pofida numărului mare de morţi, răniţi şi dispăruţi, aproape 800 000 – după unele estimări, a fost şi încă mai este, cel puţin din punct de vedere istoric, Războiul cel Mare în sens pozitiv. Acea ieşire din neutralitate la timpul potrivit, intrarea în luptă cu ochii închişi, în sensul că ne-am trezit singuri în faţa unui inamic copleşitor, exersat deja în luptă timp de doi ani, în condiţiile în care doi dintre aliaţii noştri – Anglia şi Rusia – nu au intervenit la timp sau nu au intervenit deloc, cum a fost cazul ruşilor pe frontul din Dobrogea ş.a. ţin mai mult de intuiţia romantică decât de strategie.

Tot ce a urmat după declaraţia de război poate fi considerat mare, însă este vorba nu de grandoare, ci de acea măreţie a antichităţii greceşti. Sobră şi echilibrată precum o biserică ortodoxă ţărănească, în care nu te simţi strivit, nici umilit de oficialitatea grandorii.

Trecerea armatelor peste Carpaţi a fost mare ca gest şi semnificaţie, luând prin surprindere trupele germane. După cum mergeau lucrurile în primele zile, aliaţii occidentali sperau că vom reuşi să ne fixăm pe Mureş. Nu s-a întâmplat însă. Germanii şi-au revenit repede din surpriză şi au trecut la contraatac.

Armata română, mai mică, mai puţin dotată cu tehnică, armament, echipamente şi cu o experienţă de front foarte mică, nu a luat-o la fugă. S-a retras încet, apărând, cu pierderi mari, fiecare trecătoare, fiecare deal, fiecare munte şi râu.

Această împotrivire îndârjită se înscrie în logica aceleiaşi măreţii despre care am amintit.

Partea de ţară pierdută a fost mare şi foarte periculoasă pentru existenţa statalităţii.

Rezistenţa în trecătorile Carpaţilor Orientali, îndeosebi cea din trecătoarea Oituz, are în sine acea exemplaritate eroică şi de sacrificiu pe care au avut-o spartanii în trecătoarea Termopile.

Ceea ce s-a întâmplat în vara anului 1917, la Mărăşeşti, Mărăşti şi Oituz, acea luptă fără egal, acel abandon al ofiţerului şi soldaţilor în disperarea apărării, a făcut ca balanţa războiului să se încline în beneficiul României, favorizând clipa astrală a naţiunii.

Ceea ce s-a întâmplat apoi la Alba Iulia ține de aceeași măreție, o dimensiune pozitivă regăsită și în denumirea forumului, Marea Adunare Națională, care, uzând de dreptul de autodeterminare, hotărăște Marea Unire. Chiar și deciziile celor două provincii, Basarabia și Bucovina, de a se integra, uzând de același drept, noului stat care a fost România Mare, se înscriu în același flux de magie patriotică.

Acestea sunt liniile de forță ale acelor vremuri care au încadrat și susținut destinul unei națiuni, după o mie de ani de fragmentare politică și de supraviețuire miraculoasă, într-o mare intersecție geografică, unde s-a înnodat și deznodat istoria.

Toate aceste realizări privite de la distanța primei sute de ani par miraculoase. Sunt câteva date și momente ce caracterizează evenimentele de atunci, care prin semnificația lor simbolică, prin coincidențe surprinzătoare, ne determină să considerăm că Marele Război a avut și o dimensiune mitico-magică.

Aserțiunea pare hazardată acum, când trăim într-o lume rațională, grăbită, materialistă și dispusă să uite tot ce nu are legătură cu câștigul. Îmi asum acest risc, pornind de la ideea că sub coaja pragmatismului mai persistă în noi o latură misterioasă care ne-a alimentat întotdeauna supraviețuirea, ca identitate etnică și ca națiune.

Nu știu dacă intrarea efectivă în război a avut și o componentă magică. Probabil, nu, însă coincidența ne face să credem că ea există și, cumva, a ieșit la suprafață din subconștientul decidenților. A intrat în războiul de eliberare a Transilvaniei pe 15 august. În acea dată este praznicul Adormirii Maicii Domnului. Este data în care Iisus coboară pe pământ, îi ia sufletul și îl urcă la cer, ca pe un nou-născut proaspăt înfășat. Așa rezultă din iconografia bizantină.

Teritoriul de geneză și evoluție al românilor recunoscut și de biserica ortodoxă, nu numai de credințele populare, este Grădina Maicii Domnului. Trecerea batalioanelor române peste Carpați în această zi pare o predestinare, o trezire din istorie și o asumare de risc romantică și mistică, în același timp. Prin această acțiune, România începe să se înalțe din propria ei adormire, odată cu Fecioara Maria, un risc asumat cu speranță și credință care a cerut sacrificiu. Foarte mult sacrificiu!

Privit prin perspectivă simbolică, drumul României, de la ieșirea din neutralitate și până la Pacea de la Trianon, este o cale a inițierii naționale, care presupune suferință, abstinență și moarte, ca din moarte să te ridici refăcut și să începă urcușul până la lumina consfințirii internaționale a României Mari.

Toate acestea s-au întâmplat în cei trei ani de război, socotind aici și expediția de potolire a armatelor lui Bella Kun.

Momentul critic al apropierii de moartea statului român se întâmplă la 6 august 1917, la Mărășești, când moartea reală a atâtor soldați se transformă în moartea simbolico-inițiatică a statului român. Înspre ora 12 a acelei zile, acul balanței se înclină în favoarea României. Din nou, coincidență, 6 august este Ziua Schimbării la Față. Iisus este pe munte și se întâlnește, învăluit într-o aură de lumină nepământească, cu Moise – părintele mitic al Israelului, și cu Ilie – profetul credinței victorioase.

Sunt acestea simple coincidențe sau mai mult de atât? Iisus se îndumnezeiește prin întoarcerea la fondatori, iar România se iluminează la Mărășești de perspectiva înfăptuirii statului unitar român, fondat pe sacrificiu.

Proclamarea Unirii cu ţara s-a făcut la 1 Decembrie, zi în care, conform calendarului popular, românii îi cinsteau pe lupi. Unirea urmează imediat după Sfântul Andrei, apostolul care, debarcat la Pontul Euxin, a declanşat creştinarea dacilor, prin Dobrogea romană. Două zile remarcabile despărţite de o noapte albă (nedormită), în care a nins la Alba Iulia pentru prima dată în acea toamnă.

Unirea românităţii a fost proclamată pe suprafaţa imaculată a pământului, într-o veche şi păgână sărbătoare care aminteşte de confreriile sacre ale lupilor ce apărau vechiul stat al dacilor. Noul stat închegat după aproape două milenii este creştin prin lucrare apostolică.

Aceste potriviri stimulează imaginaţia şi alimentează natura magică a românilor, care, după ce au străbătut istoria încrezători în soartă şi în nemurirea lor ca naţie, mai aşteaptă salvări providenţiale şi în aceste timpuri, când identităţile se lasă nivelate de tăvălugul globalizării. Mondialismul contemporan nu este diferit de Imperiul Roman care cuprindea aproape toată lumea cunoscută atunci, doar mijloacele şi metodele s-au schimbat în acord cu evoluţiile tehnice şi în mentalul popoarelor, manipulat fără scrupule pentru a primi cu onoare statutul de cetăţean european sau mondial.

În Marele Război au existat oameni şi fapte, a căror imagine de excepţie s-a propagat în timp, şocând accepţiunea comună.

Unele dintre ele relevă ieşirea totală din raţional şi din instinctul de conservare şi intrarea într-o transă mitico-magică de esenţă patriotică. Altele s-au încărcat de un simbolism exemplar capabil să perpetueze în timp curajul de a te jertfi pentru ţară. Mulţi au făcut acest lucru rămânând în anonimat.

Ei ne-au lăsat o reprezentare simbolică în Mormântul Soldatului Necunoscut, prin care ne putem convinge că fiecare dintre ei, jucându-şi rolul în maşinăria de război, a fost o cheie de boltă în supravieţuirea naţiei.

Sunt câţiva cărora le cunoaştem numele şi ale căror acţiuni par a fi desprinse din mitologia antică.

Învăţătorul Victor Popescu, din Gorj, era caporal în Regimentul 18 Infanterie. Unitatea e încercuită de germani, el şi alţi camarazi sunt luaţi prizonieri. El şi încă doi scapă de sub escortă şi fug prin păduri până în satul său, care era în spatele frontului. Nu putea ajunge din urmă trupele române în retragere din cauza liniei frontului german şi a controlului exercitat de aceştia în teritoriul ocupat. Nici cu mâinile în sân nu putea sta. Începe să-i atace pe germani şi să se retragă ca o fantomă. Îşi organizează un grup armat care acţionează rapid, semănând nesiguranţă şi frică în rândurile ocupanţilor. Se pune un premiu pe capul lui. Nu e prins. Acţionează. Îi este arestată familia, rude, prieteni. Acţionează şi dispare. Unii sunt executaţi, alţii torturaţi, alţii deportaţi în Bulgaria, ţara aliată cu Germania. Atacă şi dispare. Dorinţa lui nu este să fie partizan, ci să-şi ajungă unitatea din urmă şi să lupte la vedere. Străbate cu grupul lui dealurile subcarpatice împădurite, acţionând şi în munţi când este cazul, îşi găseşte unitatea refăcută după acea încercuire, undeva prin Moldova, în toamna anului 1917 şi continuă lupta. După război se întoarce la vatră şi redevine învăţătorul paşnic dinainte, dar acoperit de o aură mitică.

Războiul îşi are regulile lui stabilite prin convenţii internaţionale. Conform acestora, combatanţii poartă obligatoriu uniformă militară. Altfel nu beneficiază de trata-

mentul prizonierilor de război şi pot fi executaţi ca spioni, sabotori sau cu un termen mai nou terorişti.

Târgu-Jiu este primul oraş important din Vechiul Regat care opune rezistenţă armată în faţa trupelor germane. Oraşul era legat de malul drept al Jiului printr-un pod de fier. Spre el se îndreptau în octombrie 1916 două companii de mitraliere din Batalionul 12 vânători bavarezi – unitate germană de elită. Compania de miliţie a oraşului, singura forţă militară, organizează apărarea oraşului. Bărbaţi şi femei civili sar în ajutor şi devin trăgători ad-hoc. Tinere şi elevi din formaţia de străjeri a unui gimnaziu aduc muniţie, apă, feşe pentru răniţi. Ecaterina Teodoroiu devine infirmieră şi ajută la îngrijirea răniţilor. Într-o unitate ce se încheagă de la sine, toţi aceşti cetăţeni apără podul şi zădărnicesc trecerea trupelor germane. Abia spre seară sosesc şi ajutoarele militare şi germanii sunt respinşi definitiv.

Este o acţiune atât de impresionantă încât cele două tunuri folosite atunci vor deveni monumente comemorative ce străjuiesc şi acum capătul podului. În apropiere, Constantin Brâncuşi va realiza, în numele oraşului şi al gorjenilor recunoscători, monumentul comemorativ de război care se termină în cealaltă parte a oraşului cu Coloana fără sfârşit.

Nu este exclus ca acest fapt istoric să fi stat ca exemplu şi în anul 1968, când s-a adoptat doctrina apărării ţării de către întregul popor.

Acestui exemplu i se adaugă şi figura emblematică a Ecaterinei Teodoroiu, prima femeie din istoria militară care îmbracă uniforma în mod oficial şi luptă pe front. După 1968, în virtutea doctrinei de mai sus, vor fi admise în armată şi primele promoţii de ofiţeri femei.

Evoluţia, modul de gândire şi de comportament ale Ecaterinei Teodoroiu poartă aceeaşi luminozitate mistică precum Ioana D'Arc, fără legătură cu entităţile cereşti îndrumătoare, însă!

Ecaterina, de origine foarte modestă, este şcolită. Fratele ei, Nicolae, luptă cu subunitatea lui nu departe de Tg. Jiu, în gura defileului, în timp ce ea e implicată în apărarea oraşului. El cade în luptă, ea merge să-l înmormânteze şi să-i răzbune moartea. Cere comandantului să-i îmbrace uniforma şi să plece la luptă. E respinsă, insistă, e admisă oarecum, armata se retrage, ea şi alţii cad prizonieri. Îşi ucide santinela ce o însoţea, evadează, îşi ajunge subunitatea din urmă, e rănită, se vindecă, devine un simbol. Casa Regală apreciază puterea ei de simbol, armata intuieşte puterea ei morală şi de mobilizare, în situaţia foarte grea în care se afla în porţile Focşanilor. E integrată într-o unitate, comandant de subunitate, sub comanda unui căpitan, Gheorghe Mănoiu, învăţător din Gorjul ei. Începe o relaţie de iubire, ea cade în linia întâi, pe buza tranşeului strigând "Înainte, băieţi!". Moare în braţele căpitanului. Ea devine Eroina de la Jiu şi, după câţiva ani de la moarte, este adusă în târgul pe care-l apărase, să se odihnească în sarcofagul de piatră din faţa catedralei.

El s-a întors în dăscălie, şi-a întemeiat o familie şi a avut doi copii. I-a învăţat să scrie şi să citească pe copiii de ţărani timp de 27 de ani. A doua zi după întoarcerea armelor împotriva germanilor la 23 august 1944, pleacă pe front să răzbune moartea iubitei lui Caterina, pe care o purtase tot timpul în suflet. Cade vitejeşte în luptă, în marea tragedie a armatei române, întâmplată la Oarba de Mureş.

Iubirile celor doi se unesc peste timp, topite în creuzetul dragostei pentru țară.

În acelaşi an 1916, în Dolj, se întâmplă un fapt care prin iraționalitatea sa atinge sublimul – şarja de la Robăneşti şi şarja de la Prunaru. Sunt ultimele şarje de cavalerie din istoria războiului modern duse de luptători călare, cu săbiile în mână, împotriva unor mijloace de oțel. Seamănă cu atacul morilor de vânt, însă prin rezultat şi prin aura mistică a deciziilor sunt mai mult de atât.

Căpitanul Alexandru Filitti se oferă voluntar să atace cu subunitatea sa de cavalerie o baterie de tunuri germană, care zădărnicea înaintarea trupelor române, împingându-le în dezastru. Printre luptători era şi un veteran al războiului de independență, în vârstă de 67 de ani, Gheorghe Donici. Se înrolase voluntar din dorința de a lupta din nou pentru independența țării sale. Bateria a fost anihilată, dar subordonații lui Filitti au căzut la datorie împreună cu caii lor. Din 110 cavalerişti au supraviețuit doar 18 oameni.

La câteva zile după Robăneşti are loc a doua şi ultima şarjă din istorie, la Prunaru, pe şoseaua Alexandria-Bucureşti. Colonelul Gheorghe Naumescu, comandantul Regimentului 2 Roşiori, intervine cu toate cele trei escadrile de cavalerie pentru a bara înaintarea trupelor germane la ieşirea din localitatea Prunaru. Sub comanda lui, călăreții se desfăşoară în linie, cu 200 de paşi între subunități, şi atacă în mod cavaleresc cu săbiile în mâini. Au căzut 200 de luptători, cinci ofițeri şi un sergent, asigurând prin acțiunea lor retragerea Diviziei 18 într-un nou dispozitiv pentru apărarea capitalei.

Aceste ultime şarje de cavalerie împotriva unor tunuri, maşini blindate şi mitraliere moderne, încheie existența arhaică a armatei române şi arată că acel moment de extremă tensiune cavaleriştii asimilează lupta cu sacrificiul, uitând total de spiritul de autoconservare, de prudență şi de rațiune.

Moartea în cvasitotalitate a apărătorilor, în ambele cazuri, este o experiență religioasă unică, de tip arhaic precreştin, care îi apropie pe eroi de Dumnezeu.

Acest gest de supremă jertfă colectivă în care nu ai nicio şansă în afara norocului divin, întruneşte trăsăturile sacralității caracteristice tragediilor antice purificatoare.

Am amintit de Ziua schimbării la față. Cota 100 de la Mărăşeşti, situată în marginea viilor lui Negroponte, apărată de un batalion din Divizia 13 Infanterie Ploieşti, marea unitate apărând întreaga zonă. În acea dimineață trei divizii germane atacă în forță. Spre ora 10 s-a produs o breşă în apărare şi inamicul înainta prin ea, forțând cota. Cucerirea ei ar fi însemnat aruncarea dincolo de Siret a întregii linii de apărare româneşti şi deschiderea drumului spre Moldova pentru trupele germane.

În spatele cotei, pădurea de la Răzoare ardea în vâlvătăi, aprinsă de focul de artilerie. Căpitanul Grigore Ignat apără cota cu opt mitraliere. E copleşit de inamici şi cadavre. Trăgătorii şi servanții cad unul după altul, sunt înlocuiți imediat. În cele din urmă devine trăgător şi comandantul Grigore Ignat. Rezerva batalionului aflată în repaus pune mâna pe arme şi sare în ajutor. Soldații sunt numai în cămăşi şi izmene, căci se despăducheau. Ciudata uniformă albă trebuie că i-a derutat pe germani, în timp ce mitralierele trăgeau. Spre ora 12 au început să fugă. Din acel moment armata germană a început să se retragă din teritoriile ocupate. Bătuse ora astrală a românilor.

Compania de mitraliere a lui Ignat a căzut în luptă. Doar doi au scăpat, unul sub cadavre, altul prizonier. Căpitanul Ignat Grigore a fost găsit ciuruit de gloanțe, cu capul

căzut pe mitralieră şi cu degetul pe trăgaci, înconjurat de mormane de cadavre ale camarazilor săi şi ale soldaţilor germani.

Comandantul Diviziei, generalul Ioan Popescu, i-a scris o scrisoare soţiei lui Ignat, explicându-i de ce n-a fost de acord să fie înmormântat în cimitirul familiei: „Dacă eroul căpitan Grigore Ignat a iubit atât de mult pământul şi linia de luptă pe care o apăra, încât a preferat a face oficiul de servant la mitralieră, în mijlocul companiei sale, nu era drept şi sunt sigur că am fost în asentimentul său de ostaş, hotărând ca el să rămână pentru vecie în mijlocul camarazilor săi."

Împreună cu Grigore Ignat au murit în acele ore 180 de militari. Au fost puşi împreună în pământul ţării, căpitanul la fel ca legendarii împăraţi chinezi a plecat pe lumea cealaltă cu armata sa.

În aceeaşi idee de oaste ritualică, din lagărul german de la Orăştie au fost luaţi 28 de soldaţi români decedaţi din cauza rănilor şi a bolilor şi duşi la Ţebea, unde au fost înmormântaţi lângă Avram Iancu. Ei apără acum Apusenii.

În comuna Frata din judeţul Sălaj, în primul război mondial au murit 80 de bărbaţi, înrolaţi în armatele împăratului. În al doilea război mondial au murit tot 80 de bărbaţi. O jertfă enormă pentru o comunitate sătească.

În Valea Jiului s-au dat lupte grele pentru apărarea defileului şi a trecătorilor peste munte. Mii de soldaţi şi ofiţeri au rămas pentru totdeauna acolo.

În zona Straja, din sudul oraşului Lupeni, un comandant de subunitate, Popescu, a căzut cu subordonaţii lui şi au fost îngropaţi în grabă fără slujbă religioasă. În zonă s-a construit, după al doilea război mondial, o cabană turistică. După 1990, într-un an, îngrijitorul care schimba becurile a constatat că acestea se ard şi lasă o arsură neagră în formă de cruce. Fenomenul care se repeta l-a pus pe gânduri. A consultat un preot care i-a spus că în preajmă s-ar putea să fie cineva îngropat fără cruce şi prin acest semn cere îndeplinirea ritualului. Nu se ştia nimic despre vreun mormânt, locul fusese cu desăvârşire uitat. Dar un ţăran în vârstă şi-a adus aminte de soldaţi. Le-au fost găsite osemintele. Pe acel loc s-a construit un schit ortodox, după ce osemintele au fost înhumate după rânduiala ortodoxă. În acea trecere peste Carpaţi şi-au dat viaţa pentru ţară peste 800 de soldaţi. Ridicarea schitului a durat trei luni, trei săptămâni şi trei zile, construcţia, începând pe 21 mai 1999, sărbătoarea primilor împăraţi creştini, când s-a pus piatra de temelie. Ea se înscrie pe drumul Golgotei, care începe la Lupeni, la baza muntelui, şi se termină la marea cruce ridicată la cota 1480 a muntelui Straja. Sunt 10 km de pelerinaj cu 14 staţionări pentru rugăciune şi pomenire, conform tradiţiei evanghelice.

Spre schitul de lemn se intră printr-o galerie de mină lungă de 54 de metri, a cărei caracteristică specială constă în icoanele pictate ce reprezintă pe toţi sfinţii din calendarul ortodox românesc.

Tunelul are simbolistica lui foarte specială pentru cine doreşte să o descifreze. Din Valea Plângerii, alias Valea Jiului, se urcă purtându-ţi crucea pe umeri, odată cu Mântuitorul, achitându-ţi datoriile prin rugăciune şi pietate în cele 14 popasuri, treci prin galeria de sub munte unde intri în rezonanţă cu patriarhul spiritual căruia îi porţi numele, şi apoi, după această rebotezare întru biserica schitului, să te întâlneşti cu

Dumnezeu. Prin crucea cea mare de pe munte are loc înălțarea la cer a sufletelor celor căzuți pentru neam şi țară şi a celor ce trăiesc în credință.

În această totalitate de patroni spirituali se pot regăsi şi numele soldaților anonimi, înmormântați fără slujbă şi fără cruce.

În aceeaşi zonă, țăranii au găsit într-un târziu o țeavă de tun folosit în acele lupte. Au pus-o în gura unui izvor şi apa vieții a curs nestingherită prin țeava de oțel prin care a curs moartea, până în anii din urmă când, vânătorii de munte din Vulcan au găsit-o şi au montat-o pe un afet. Nu ştim ce a gândit țăranul care a avut inițiativa. Probabil a funcționat, în primul rând, doar intenția practică, aşa cum se întâmplă de regulă în arta țărănească.

În subconştientul său a existat şi o altă credință, ideea de a stâmpăra setea nepotolită a morților neslujiți după rânduială. A soldaților îngropați în grabă. Lor, celor căzuți pe acele înălțimi, nu le-a scos nimeni apă în cele şase săptămâni, până la înălțarea sufletului. Această neîmplinire duce la uitare şi rătăcire. Folosirea țevii de oțel prin care a curs moartea e cea mai bună soluție de substituire a ritualului. Apa vie, apa vieții, curge perpetuu, iar trecătorul însetat este obligat să se aplece ori să îngenuncheze pentru a bea, ceea ce se constituie de la sine într-un gest de pioşenie în fața morții aduse de război.

Mai la vest, la Câmpul lui Neag, un sătuc de sub Muntele Retezat, oamenii au observat că în jurul vârfului Oslea se vede o urmă uriaşă inexplicabilă. Şi-au zis că în acel loc balaurul ucis de Iovan Iorgovan (forma populară a Sfântului Gheorghe, după grecescul Giorgios) a strâns cu forță muntele după decapitare, lăsând acea urmă. Capul balaurului s-ar fi rostogolit în izvorul de vest al Jiului, unde a intrat în peştera lui Iorgovan, unde putrezeşte în fiecare vară şi din el ies musculițe care sug sângele vacilor.

Urma şarpelui din Oslea este un drum săpat de armată, probabil de germani, pentru a putea fi trecută tehnica de luptă, ocolindu-se acel pisc de munte.

Am relatat această legendă ca încheiere pentru a spune că nu este nevoie decât de câteva decenii pentru ca fapte şi oameni excepționali, jertfiți pentru o cauză nobilă – apărarea țării fiind şi una sacră – să devină mitologie.

Am strâns la un loc aceste poveşti tragice excepționale, pentru a arăta că Primul Război Mondial, devenit pentru noi Războiul cel Mare, în sensul pozitiv al cuvântului, nu este suficient a fi cunoscut numai prin concepții strategice şi cifre statistice, numai prin efecte şi implicații politice. El s-a întâmplat prin oameni concreți asemănători nouă, dar care, prin modul în care au acționat, prin modul exemplar de jertfire pentru țară, au devenit eroi mitici. Ei s-au mişcat între nişte coincidențe ce ne dau de gândit şi ne fac să credem că poporul român a supraviețuit în istorie prin miracole.

Aceste istorii ce nu trebuie uitate, ele fiind exemplare, alcătuiesc latura magico-mitică a Marelui Război.

CORUPȚIA A AFECTAT GRAV, ÎN PERIOADA 1914-1916, PREGĂTIREA PENTRU RĂZBOI A ARMATEI ROMÂNE

Remus Macovei

Campania din 1913 ar fi trebuit să constituie un veritabil semnal de alarmă pentru clasa politică românească, ea reuşind „să dea la iveală neglijența crasă, nerozia şi haosul în toate compartimentele conducerii militare”[1].

Că semnalul este bine perceput o dovedeşte studiul elaborat de Gheorghe Tătărăscu, în 1913, intitulat „Relele organice ale armatei noastre”, a cărui concluzie este: „în ceasurile prin care trecem chestiunea întăririi armatei noastre este cea dintâi chestiune națională a neamului nostru. Orice reformă, orice cheltuială de forță sau de bani care nu ar duce direct sau indirect o împuternicire a armatei noastre constituie o reformă inutilă, o jertfă păgubitoare, o energie pierdută. Tot pentru armată, nimic ce n-ar fi pentru armată trebuie să fie cuvântul de ordine al generației noastre”[2].

Problemele legate de perfecționarea organizării armatei, de îmbunătățirea dotării cu armament şi tehnică de luptă şi mijloace de subzistență sunt discutate frecvent în Parlament şi toți senatorii şi deputații au votat alocarea unor bugete mereu sporite, completate cu credite extraordinare. Dacă în 1912/1913 bugetul alocat Ministerului de Război a fost de 74.158.894 lei, pentru anul 1916/1917 acesta ajunge la 115.000.000 lei. Prin I.D. nr. 2123/16.05.1914 se deschidea pentru Ministerul de Război un credit extraordinar de 37.000.000 lei, acelaşi minister fiind autorizat să angajeze”în cursul celor patru ani viitori material de război şi construcții până la suma de 70.000.000 lei”. În plus, s-au mai deschis două credite în valoare de 303.000.000 lei pe o perioadă de 5 ani, iar la 23 iulie 1914” creditul pentru armată a fost declarat nelimitat”. Din acest credit (denumit creditul x) s-a angajat până în august 1916 suma de 838.841.215 lei[3].

Din păcate, recomandarea făcută de Gheorghe Tătărăscu „ca țara prin organele ei instituite să îşi controleze armata”[4], astfel ca aceia care o conduc să justifice cheltuirea acestor fonduri, dar şi rezultatele obținute, nu a fost respectată şi „nepăsarea, incapacitatea şi necinstea acestora”[5], bine şi interesat acoperite de politicieni veroşi, vor avea efecte dezastruoase asupra organismului militar.

---

[1] Lev Troțky, *România şi războiul balcanic*, Ed. Polirom, Iaşi, 1998, p. 72.

[2] Gheorghe Tătărăscu, *Mărturii pentru istorie*, Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 1996, p. 41.

[3] Gen. bg. (r) Victor Atanasiu, *România în anii 1914-1916, atitudinea şi rolul militar*, Ed. Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 1997, p. 90.

[4] Gheorghe Tătărăscu, *op. cit.*, p. 16.

[5] Nicolae Filipescu, *Pentru România Mare. Cuvântări din războiul 1914-1916*, Editura Epopeea Neamului, Bucureşti, 1925, p. 74.

Referitor la această perioadă Constantin Argentoianu consemna: „Cu începutul anului 1915 s-au deschis într-adevăr pentru cei cu trecere la guvern atâtea posibilități de îmbogățire peste noapte prin exporturile şi importurile de favoare, prin furniturile armatei şi prin lucrări publice, încât numai cei tari de înger sau cei proşti nu s-au pricopsit”[6].

Presa dezvăluie „gheşefturile” de la Ministerul de Război, iar parlamentarii interpelează frecvent guvernul asupra jafului practicat la acest minister.

Vinovat de ceea ce se întâmpla era generalul Dumitru Iliescu, pe care Nicolae Filipescu, scandalizat de averea agonisită într-un timp foarte scurt, în plin Senat, îl califică de „hoț”[7]. Clica acestui general este acuzată de lipsă de prevedere în asigurarea materială a armatei, dar în mod deosebit că în schimbul comisionului se acceptau materiale „de orice calitate, oricât de degradate ar fi, pe un preț ce corespunde cu întreita valoare a obiectelor”[8].

Holurile Ministerului de Război erau pline de afacerişti, intermediari români şi străini care puternic sprijiniți de politicieni pun la cale afaceri care mai de care mai păguboase pentru armata română.

Aprovizionarea armatei cu armament şi muniție

În Memoriul relativ la stabilirea adevărului privind pregătirea de război în anii 1914-1916, întocmit şi prezentat în fața Parlamentului în februarie 1924, se menționa că nu s-a putut face aprovizionarea din cauză că „nu s-au executat contractele de la fabricile străine, deşi comenzile au fost făcute la timp”[9].

Nicolae Filipescu demonstrează însă că lucrurile au stat cu totul altfel. El arată că mecanismul după care se desfăşura încheierea contractelor era următorul:

Reprezentanții din străinătate, conduşi de col. Vasile Rudeanu, provoacă oferta;

Dacă aceasta era favorabilă, urma tărăgănarea, care avea un singur scop – firmele să înțeleagă că fără comision nu se rezolvă nimic;

În final, dacă acestea acceptă condițiile, contractual se semna.

În acest sens sunt prezentate mai multe exemple.

În ianuarie 1914 o firmă italiană face o ofertă de bombe pentru aeroplane. Statul Major face raport favorabil şi mecanismul intră în funcțiune. Comanda va fi tărăgănată sub diferite motive: experiențele să fie făcute în Italia gratis; comisia română refuză deplasarea în Italia pentru că nu a fost invitată oficial de guvernul italian etc. Abia în mai 1914 se pun la cale experiențele în Italia, dar această țară, intrând în război, va interzice orice export de bombe. În luna iulie, firma italiană face propunerea ca bombele

---

[6] Constantin Argetoianu, *Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, vol. III, 1913-1916, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1991, p. 152.

[7] Vasile Th. Cancicov, *Impresiuni şi păreri personale din timpul războiului României – jurnal zilnic – 13 august 1916-31 decembrie 1918*, vol. I, Atelierele societății Universul, Bucureşti, 1921, p. 86.

[8] Ziarul „Epoca”, nr. 307 din 7 noiembrie 1915, p. 1.

[9] *Marele Cartier General al Armatei Române. Documente, 1916-1920,* Editura Machiavelii, Bucureşti, 1996, p. 21.

să fie produse în România, dar în septembrie Ministerul de Război răspunde că această chestiune nu mai prezintă interes[10].

În februarie 1914, două respectabile firme franceze – Saint Chamond şi Delauny-Bellville – fac oferta de a înfiinţa în România o fabrică de cartuşe, acestea fiind produse la un preţ de 140 franci mia. Cele două firme franceze sunt purtate cu vorba până când vor renunţa la ofertă.

La 22 februarie 1914, o firmă italiană prezintă la rândul ei o ofertă pentru înfiinţarea unei fabrici de cartuşe, în cinci luni, la un preţ de 160 franci mia de cartuşe. Abia în iulie, la insistenţele firmei italiene, care îl caută pe colonelul Rudeanu inclusiv la Paris, se părea că afacerea va fi încheiată. Partea română pune însă condiţia ca la 1 ianuarie 1915 fabrica să intre în funcţiune, orice zi de întârziere urmând să fie penalizată cu o amendă enormă, 10% pe zi, ceea ce firma italiană nu acceptă şi astfel contractul nu s-a mai încheiat.

Abia în vara anului 1915 ministerul va încheia un contract cu o altă firmă, dar preţul de fabricaţie este de 180 de franci mia de cartuşe. La 300 milioane de cartuşe, diferenţa reprezintă o paguba de 12 milioane lei pentru statul român[11].

Din Franţa se procură proiectile de artilerie, dar din cauza tărăgănărilor preţul a crescut de la 65 la 80 de lei/buc[12].

O altă ofertă de proiectile de artilerie, tot din Franţa, care îndeplinea toate condiţiile pentru a fi acceptată, mai puţin comisionul, sub pretextul că Ministerul de Război francez nu vrea să dea autorizaţia de export, este respinsă. Ulterior se va dovedi că reprezentantul român nici nu a cerut această autorizaţie[13].

Referitor la înzestrarea cu armament a Armatei Române, ar mai fi de remarcat faptul că în urma unui control executat la un corp de armată, „din totalul armelor, aproape 40% erau neutilizabile pentru război”[14].

Fără artilerie grea, fără mitraliere, cu puşti model 1879, fără suficiente proiectile şi cartuşe, se poate concluziona că „soldaţii noştri aveau frumoasa menire să înfrunte cu piepturile goale”[15] armata germană înzestrată cu cele mai modern mijloace de luptă.

Tot Nicolae Filipescu, în interpelarea din 11 decembrie 1915, prezintă dedesubturile afacerii Blau-Gaz.

Sub motivul producerii toluenului necesar obţinerii explozibililor, Ministerul de Război achiziţionează de la cumnatul lui Ion I.C. Brătianu societatea Blau-Gaz, la un preţ de 1.150.000 lei, aproape dublu decât valoarea sa reală. De remarcat este faptul că societatea era în pragul falimentului, iar specialiştii ministerului nu sunt de acord cu achiziţionarea acesteia, făcând alte propuneri, mai economicoase. De asemenea, cu preţul plătit s-ar fi putu produce 1 milion tone trotil. La ritmul în care producea Blau-

[10] Nicolae Filipescu, *op. cit.*, p. 68-69.
[11] *Ibidem*, p. 71-72.
[12] *Ibidem*, p. 71-73.
[13] *Ibidem*, p. 73.
[14] Vasile Th. Cancicov, *op. cit.*, vol. 2, p. 27.
[15] Ştefan Zeletin, *Retragerea*, Ed. Revistei Pagini Agrare şi Sociale, Bucureşti, 1926, p. 76.

Gaz (150 kg toluen/zi), ar fi trebuit 3.846 zile, adică 10 ani şi jumătate, pentru a produce aceeaşi cantitate[16].

Aviația militară

Aflându-se la începuturile organizării sale, aviația militară va fi afectată de interesele politice divergente, dar şi de comisioanele substanțiale legate de procurarea avioanelor şi materialelor necesare.

În perioada martie 1912 – octombrie 1915, la Şcoala de pilotaj de la Cotroceni s-au brevetat un număr de 40 de piloți foarte bine pregătiți. Din interese politice, liderii Partidului Conservator, sprijinind Şcoala de la Băneasa, patronată de Liga Națională Aeriană, decid închiderea şcolii de la Cotroceni. Începând cu 5 octombrie 1915, la Şcoala de la Băneasa urmau să se şcolarizeze un număr de 30 de piloți, pentru fiecare Ministerul de Război plătind 7.000 lei. Sumele plătite de către minister vor fi cheltuite pentru procurarea de aparate de gimnastică, mobilier etc., neglijându-se procurarea pieselor de schimb, uleiurilor sau pânzei de avion. În toamna anului 1915 nu s-a asigurat din necesarul de ulei decât 432 tone, decât un sfert şi doar 400.000 litri benzina albă dintr-un necesar de 1.700.000 litri. În primăvara lui 1916 Liga Națională Aeriană va breveta doar 17 piloți din cei 30 planificați, aceştia fiind „nepregătiți, cheltuielile pentru instruirea unui pilot crescând de 3 ori”[17]

Având în vedere că majoritatea piloților formați în perioada anterioară, din ordinul generalului Dumitru Iliescu au fost trimişi la unitățile de origine – de artilerie, infanterie, geniu cavalerie marină[18] – pierzându-şi astfel deprinderile de a zbura, la începutul anului 1916 Ministerul de Război a putut conta doar pe 15-20 de piloți experimentați, care puteau executa misiuni militare. În această situație se face propunerea de a angaja 100 de aviator străini.

De asemenea, „comisioane substanțiale pentru achiziționarea unor avioane neperformante s-au încasat de oameni aplecați mai mult spre câştig decât spre dotarea corespunzătoare a armatei”[19]. S-au achiziționat avioane Bleriot care nu erau de luptă, astfel încât în iulie 1916, armata va dispune doar de 24 avioane nearmate, bune doar pentru misiuni de recunoaştere.

Echiparea Armatei Române

În Memoriul relativ la stabilirea adevărului privitor la pregătirea de război în anii 1914-1916 se apreciază că la echipament s-a lucrat „intens şi continuu” pentru a asigura o echipare corespunzătoare a militarilor şi a se realiza în depozite rezervele necesare.

---

[16] Dezbaterile Senatului, nr. 14 din 18 decembrie 1915, p. 85.

[17] Dr. Valeriu Avram, *Pentru nevoile armatei, angajați piloți străini*, „Magazin istoric”, nr.10 (415) din octombrie 2001, p. 34.

[18] Valeriu Avram, *Pregătirea țării pentru război în anii 1914-1915* (II). Aviația. publicat în revista Prahova Eroică, nr. 1(9) aprilie 2015, p. 19.

[19] *Ibidem*, p. 36.

Astfel, în iulie 1916 se găseau, conform documentelor de la Direcţia Intendenţă, asupra trupelor şi în depozite „2.400.000 vestoane, 1.600.000 pantaloni, 1.200.000 bocanci, 1.000.000 ranițe, 1.000.000 foi cort”[20]. La o primă vedere , conform acestui document, întocmit în 1924, situaţia echipării pare rezolvată în condiţii optime. Realitatea din 1915-1916 era cu totul alta.

Ziarul „Epoca” din 10 octombrie 1915, în articolul intitulat „Abuzuri la echipament”, face un aspru rechizitoriu privind modul de achiziţionare a echipamentului. Se prezintă „cazul Saidman”, un afacerist căruia în perioada anterioară i se interzisese de către generalul Herjeu să mai facă afaceri cu armata, pentru necinste. Acesta devine furnizorul privilegiat al ministerului, obţinând contracte fără licitaţii, avansuri de milioane, dar şi majorări de preţuri, toate în dispreţul total al legii. De la unităţi curg reclamaţii: tunicile sunt putrede (Regimentul 41 Infanterie); capişoanele sun putrede (Regimentul 27 Bacău); foile de cort sunt confecţionate din pânza cea mai proastă (Batalionul 3 Artilerie Cetate); opincile sunt atât de putrede încât după un marş de 18 km au devenit de neîntrebuinţat (Regimentul 2 Vâlcea); postavul este de cea mai proastă calitate (Regimentul 5 Călăraşi)[21].

Senatorul dr. D. Niculescu făcea următoarea apreciere în şedinţa Senatului din 15 ianuarie 1918: „soldaţii noştri au intrat în război cu bocanci a căror talpă era lipită cu pap şi în mai puţin de două săptămâni erau improprii oricărui serviciu”[22]. De furnizarea acestor bocanci se ocupa o rudă a primului ministru Ion I.C. Brătianu.

Dar ceea ce infirmă complet conţinutul documentului din 1924, este apelul din 3 noiembrie 1916 al ministrului de război, Vintilă Brătianu, care avea următorul conţinut: „având de echipat contigente noi şi până la sosirea echipamentelor comandate, publicul este rugat a ne da rufe, haine, paltoane, ghete, căciului etc.”[23]. Acest ruşinos apel era făcut la doar două luni şi jumătate din momentul în care, după declaraţiile reprezentanţilor ministerului, soldaţii erau perfect echipaţi şi depozitele pline de toate materialele necesare.

„După mine, acest singur fapt ar îndritui spânzurarea tuturor miniştrilor de război începând cu cel din 1914 şi sfârşind cu cel care a semnat pantahuza!”[24], este concluzia lui Vasile Cancicov.

Asigurarea hrănirii

Asigurarea hranei militarilor a constituit una din sursele principale de îmbogăţire rapidă a fel şi fel de afacerişti.

Memorabilă este în acest sens afacerea bucătăriilor rulante pe care senatorii Scarlat Orăscu şi Nicolae Filipescu o prezintă în şedinţa Senatului din 18 decembrie 1915.

---

[20] *Marele Cartier General al Armatei Române. Documente 1916-1920*, p. 17-18.
[21] „Epoca”, nr. 279 din 10 octombrie 1915, p. 1.
[22] „Dezbaterile Senatului”, nr. 9 din 10 iulie 1918, p. 75.
[23] Vasiel Th. Cancicov, *op. cit.*, p. 163.
[24] *Ibidem*, p. 164.

Deşi în ţară se produceau bucătării rulante la un preţ de 250 lei, se face o comandă de 7.000 bucăţi la firma Artur Krupp, la un preţ de 315, 85 lei /bucată, ceea ce înseamnă 2.210.000 lei. Pentru aceste bucătării se acordă iniţial şi compensaţii constând în 20 vagoane de mazăre, 40 de secară, 50 de ovăz, 48 de porumb, 78 de benzină, toate valorând 8.804.950 lei. Ulterior, la intervenţia generalului Dumitru Iliescu, se mai aprobă o compensaţie de 480 vagoane, în valoare de 1.600.000 lei. Astfel bucătăriile de campanie, în loc să coste 2.210.000 lei, vor costa 10.404.950 lei[25].

Răspunzând celor doi senatori, primul ministru, Ion I.C. Brătianu, arată că nu a stat la îndoială când a acordat aceste vagoane drept compensaţie, având în vedere că astfel putea asigura la mii de soldaţi „o supă şi hrană caldă". Că grija primului ministru este demagogie pură reiese din modalitatea practică în care s-a asigurat hrănirea soldaţilor. Ştefan Zeletin arată că pe timpul retragerii de la Argeş la Bârlad militarii Regimentului 69 Infanterie, din care făcea parte şi el, nu au primit nici măcar un ceai cald, ei trăind din jaf şi cerşit. „Când treceau trupele noastre printr-un sat nu mai rămâneau pe drum decât ofiţerii; soldaţii năvăleau în case pe amândouă părţile. Unii cerşeau pe din faţă, în vreme ce alţii furau pe din dos; la marginea de dincolo de sat ieşeau iarăşi la drum, unii cu o bucată de mămăligă într-o mână, cu o ceapă, cu un castravete murat sau o varză în cealaltă mână; alţii cu câte o găină, gâscă sau raţă cu gâtul frânt şi vârâte în sacul de pesmeţi"[26].

Dacă mai adăugăm că au fost situaţii în care în spitale erau internaţi soldaţi care „din cauza foamei erau aşa de slăbiţi încât aveau aspectul unor schelete acoperite cu piele", că militarilor răniţi aflaţi în spitale li se servea dimineaţa, la prânz şi seara aceeaşi" ciorbă de pătlăgele şi că inclusiv vinul care s-a dat bolnavilor din spitale, în loc să aibă o concentraţie de 8-9% alcool, abia dacă avea 2-3%[27], avem o imagine completă a incompetenţei şi necinstei celor care au răspuns de acest domeniu.

Asigurarea medicală

Conştienţi de necesitatea unui sistem medical modern în armată – a cărui lipsă a determinat în Campania din 1913 moartea a 1611 militari din cauza holerei – guvernanţii îl numesc pe doctorul Anghelescu, un apropiat al primului ministru, să se ocupe de organizarea acestuia. Plin de mândrie, acesta declara într-un interviu în ziarul „Viitorul" din 15 septembrie 1915 că „serviciul nostrum sanitar este organizat în aşa fel încât dacă n-am întrecut pe cel al Angliei, apoi cu siguranţă că suntem pe aceeaşi treaptă cu el"[28]. Serviciul sanitar al Angliei era considerat printre cele mai performante din lume.

Iresponsabila declaraţie, completată de memoriul din 1924, în care generalul Ioan Popescu, fostul şef de stat major al serviciului sanitar, arată că în perioada 1914-1916 s-au cheltuit 42.019.980 lei pentru aprovizionarea materialelor sanitare şi în depozite

[25] „Dezbaterile Senatului", nr. 15 din 18 decembrie 1915, p. 207-210.
[26] Ştefan Zeletin, *op. cit.*, p. 117.
[27] „Dezbaterile Senatului", nr. 9 din 10 iulie 1918, p. 75.
[28] *Ibidem*, p. 77.

mai existau materiale în valoare de 11.223.198 lei. Concluzia acestuia era că materialul aprovizionat a fost suficient pe tot timpul războiului, rămânând şi prisoase la mobilizare[29].

Senatorul doctor Niculescu, în intervenţia sa din 15 iunie 1918, face un aspru rechizitoriu celor întâmplate în serviciul medical pe timpul campaniei din 1916. Operaţiile se făceau în condiţii barbare din lipsa cloroformului, în schimb se găseau din plin fiole de stricnină şi stivaină. Vata higroscopică este înlocuită cu celuloza, pansamentele nu erau higroscopice, feşele erau putrede din cauză că trecuseră de prea multe ori pe la etuvă. Ambulanţele erau pline de medicamente care nu îşi găseau întrebuinţarea. S-au aprovizionat aparate luxoase de ser artificial, astfel încât preţul unei injecţii cu acest tip de ser, în loc să coste câteva centime, dacă ar fi fost preparat de un farmacist militar, costa zeci de lei, aceasta ducând la un adevărat jaf cu banii publici. Beneficiar este farmacistul Racoviţă, un apropiat al primului ministru. Pensele hemostatice erau de proastă calitate, uneori inutilizabile. Ambulanţele divizionare erau pline de cutii de instrumente foarte luxoase, dar nefolositoare, fiind foarte greu transportabile[30].

Mercurul necesar s-a procurat din Italia, dar dacă la Ministerul de Interne achiziţionarea s-a făcut la preţul de 5 lei/kg., la Ministerul de Război preţul a fost de 14 lei/kg[31].

Aceleaşi pungăşii s-au făcut şi la achiziţionarea instrumentarului şi medicamentelor necesare în sistemul veterinar. Instrumentele veterinare achiziţionate erau din tinichea, improprii oricărui serviciu, tinctura de opiu nu era conform prescripţiilor farmacopeii, unele cantităţi în loc să cuprindă 1% principiu activ, abia conţineau între 0,07 şi 0, 20%[32].

Achiziţionarea cailor şi asigurarea furajelor

Nici acest domeniu nu a scăpat atenţiei diferiţilor afacerişti.

La 1 aprilie 1915, Ministerul de Război acceptă oferta lui Carsten Nielsen pentru furnizarea a 50 de cai la un preţ de 1.050 lei/exemplarul. Sub semnătura generalului Dumitru Iliescu se aprobă ofertantului dreptul la export a 10 vagoane fasole, 10 vagoane cu porumb şi permisul de tranzit pentru 90 vagoane închise germane, toate acestea aducându-i un beneficiu de 385.000 lei. Afacerea era ilegală deoarece nu a fost prevăzută în Jurnalul Consiliului de Miniştri decât după două luni de la derulare, documentele contractului nu erau semnate de către şeful de serviciu, ci direct de către secretarul general al Ministerului de Război, generalul Dumitru Iliescu. De asemenea, preşedintele comisiei de remontă, care a făcut recepţia cailor, constată că 12 cai nu sunt proprii niciunui serviciu, iar preţul de 1.050 lei oferit pentru fiecare nu corespunde valorii cailor[33].

---

[29] *Marele Cartier General al Armatei Române. Documente 1916-1920*, p. 24.
[30] „Dezbaterile Senatului", nr. 9 din 10 iulie 1918, p. 77.
[31] *Ibidem*, nr. 15 din 13 decembrie 1915, p. 100-101.
[32] *Ibidem*, nr. 9 din 10 iulie 1918, p. 75.
[33] „Epoca", nr. 283 din 14 octombrie 1915, p. 1.

Situația asigurării furajelor necesare cailor este sub orice critică. Banca Românească, al cărui administrator era Vintilă Brătianu, ministrul de război, furnizează Ministerului de Război o mare cantitate de ovăz. 27 de vagoane, expediate din Constanța la Regimentul 14 Artilerie Slatina, sunt refuzate de către comisia de recepție pentru că ovăzul nu corespunde caietului de sarcini. Primind ordin să recepționeze întreaga cantitate doar cantitativ, se face propunerea să se aprobe un scăzământ de 10% ca urmare a procedeelor de purificare (vânturare şi spălare), dar se aprobă doar 4 %. Concluzia acestei afaceri este simplă. „Banca Românească trebuia scăpată prin orice mijloace de aceste lepădături de furaje, indiferent dacă prin aceasta se risca viața cailor de la regimente”[34].

Niciunul dintre cei vinovați de jaful care s-a petrecut sub pretextul înzestrării şi pregătirii Armatei Române pentru război nu a răspuns în fața justiției. Preocuparea principală a guvernanților a fost acoperirea neregulilor semnalate de diverşi oameni politici. Cu toată insistența acestora de a primi conform atribuțiunilor parlamentare diferite dosare de la Ministerul de Război, referitoare la dotarea armatei şi modul de utilizare a fondurilor alocate, aceste cereri le-au fost refuzate constant de către primul ministru Ion I.C. Brătianu, sub motivul apărării secretului şi pentru a nu zdruncina moralul armatei.

Îngrijorați de faptul că o serie de ofițeri cinstiți, care nu făceau parte din „clica generalului Dumitru Iliescu” au prezentat presei o serie de documente care incriminau „gheşefturile de la Ministerul de Război”, la data de 7 noiembrie 1915 se emite ordinul ministrului de război nr.12155 cu următorul conținut: „În cursul acestei luni au apărut în unele ziare diferite acte de la Ministerul de Război. Din cercetările făcute până în prezent, s-a dovedit în mod neîndoielnic, vinovăția unor persoane din Serviciul Arsenalul Armatei şi Direcția a II-a. Cercetările în curs vor descoperi şi ceilalți vinovați. Contra celor vinovați s-au luat măsurile de represiune impuse de gravitatea cazurilor, ofițerii fiind aspru pedepsiți şi mutați disciplinar, iar funcționarii civili destituiți.

Față de aceste abateri de la datorie şi onoare a căror gravitate este cu atât mai mare cu cât ele s-au produs în aceste moment, atingând în mod direct interesele superioare ale armatei, binevoiți a dispoza să se atragă cea mai serioasă atențiune ofițerilor şi funcționarilor civili din subordinea dumneavoastră, spre a se lua toate măsurile pentru ca actele ce le sunt date în păstrare să nu fie sub niciun cuvânt divulgate, cunoscând că cei vinovați vor suferi consecințele legii spionajului în timp de pace”[35].

Nicolae Filipescu, referitor la conținutul acestui ordin, va face o apreciere amară, care nu necesită niciun comentariu: „Numai nişte suflete de valeți nu pot pricepe că un militar îndeplinindu-şi datoria ostăşească, poate avea şi o conştiință națională”[36].

---

[34] „Epoca”, nr. 289 din 20 octombrie 1915, p. 1.

[35] „Epoca”, nr. 308 din 8 noiembrie 1915, p. 1.

[36] N. Polizu Micşuneşti, N. Filipescu, *Însemnări. 1914-1916*, Ed. Universul, Bucureşti, 1933, p. 174-175.

ÎNVĂȚĂMÂNTUL MILITAR ROMÂNESC (1838-1916)

Radu Ştefan Vergatti

Nicio țară nu a putut, nu poate şi nu va putea progresa fără a avea un sistem militar propriu. În cadrul sistemului militar, care prin definiție prevede organizarea complexă a armatei unui stat, poate, rolul cel mai însemnat îl deține învățământul militar. După cum a remarcat ideologul militar german Carl Philippe Gotfried von Clausewitz[1], prin învățământ se formează şi se informează corpul de ofițeri, adică structura de comandă a unei armate.

Pentru români a fost posibil să se treacă la crearea unei armate proprii după autonomia statală obținută în urma înfrângerii puterii otomane. S-a putut naşte armata modernă română în anii celei de a doua Renaşteri. În timpul ocupării tronului de domnul regulamentar Alexandru II Ghica (1834-1842), în Principatul Dunărean Țara Românească, în anul 1838, în Bucureşti, a fost creată o primă şcoală militară pentru gradele inferioare. S-a procedat bine. Era necesară, căci prin ea se realiza apropierea grupului de comandă cu soldații, căci subofițerii erau liantul dintre ofițeri şi trupă. În programa de învățământ s-a cerut ca în primul rând să se treacă la alfabetizarea soldaților, apoi să-şi însuşească elementele primare ale celor patru operații aritmetice şi, în fine, să li se predea cunoştințe generale de geografie a Europei[2]. Predarea s-a făcut după „metodul lancasterian", adică îi aducea pe toți elevii în aceeaşi sală[3]. S-a remarcat pentru predare tânărul şi inimosul junker învățător Nicolae Bălcescu. El a fost ajutat de subofițerul Radu Paraschivescu[4].

Cursurile primei şcoli militare pentru gradele inferioare s-au desfăşurat în clădirea spitalului cazărmii regimentului din Dudeşti, aflat atunci în marginea oraşului Bucureşti.

Durata cursurilor a fost scurtă. Ea s-a întins în lungul a patru luni, din august până în noiembrie 1838[5].

---

[1] Carl von Clausewitz, *Vom Kriege*, Gebundene Ausgabe-Dümmler, Bonn, 1991, passim. În această lucrare, care, practic, reprezintă un curs universitar neterminat, von Clausewitz accentuează necesitatea educării şi formării ofițerilor la cel mai înalt nivel al culturii militare pentru a fi buni comandanți. A se vedea, în acest sens şi comentariile din: T. G. Otte, *Educating Bellona: Carl von Clausewitz and Military Education*, în *Military Education. Past, Present, and Future*, publ. De Gregory C. Kennedy, Keith Neilson, Information Age Publishing (IAP) LLC, 2006, pp. 13-29.

[2] Cf. Paul Barbu, *Forțele armate ale Țării Româneşti între anii 1831-1848*, în „Studii. Revista de Istorie", tom 40, nr. 8, august 1987, p. 811.

[3] Cf. „Albina Românească", nr. 86, 3 octombrie 1838, p. 30.

[4] Cf. C. Bodea, P. Cernovodeanu, *Primele şcoli ostăşeşti din Țara Românească (1838-1840). Activitatea lui N. Bălcescu ca iuncăr învățător,* în „Studii şi articole de istorie", vol. VIII, Bucureşti, 1966, pp. 105-124.

[5] *Ibidem*.

Rezultatele s-au dovedit remarcabile. La 15 noiembrie 1838 şcoala a fost vizitată de domnul Alexandru II Ghica. El a evidenţiat buna pregătire a soldatului Radu Rusu. Ca urmare, l-a promovat la gradul de subofiţer[6].

Abia în anul 1840 au putut fi reluate cursurile şcolii pentru gradele inferioare. Ele au fost oprite cu inconştienţă de marea boierime care-l ura pe domn, în primul rând pentru că în fruntea oştirii era numit fratele acestuia, Costache Ghica[7].

Noul domn, George Bibescu (1842-1848), provenit din rândurile marii boierimi, care-l accepta, s-a dovedit preocupat de soarta armatei, explicit de aceea a şcolilor militare. La 23 noiembrie 1845, cu mult curaj a promulgat şi sancţionat un ucaz prin care cerea ca tinerii boieri să nu mai fie primiţi în armată numai datorită rangului şi stării lor sociale. Li se cerea să aibă şi anumite cunoştinţe intelectuale[8].

Apoi a format o comisie pentru crearea primei şcoli de ofiţeri din Valahia[9]. Din ea au făcut parte coloneii Ioan Odobescu, Alexandru Banov, Ion Voinescu, Ioan Emanoil Florescu. În munca de alcătuire a programei de învăţământ, ofiţerii români s-au inspirat din regulamentul armatei ruse. O făceau pentru a nu supăra Imperiul Ţarist[10]. Dar se ştia prea bine că regulamentele armatei ruse reprezentau în realitate copii ale regulamentelor militare din Franţa, Germania şi Anglia[11].

În programa de învăţământ a şcolii de ofiţeri s-a prevăzut ca în anul I elevii să-şi însuşească următoarele materii: desen, geometrie descriptivă, limba franceză, ştiinţe cosmice, caligrafie, exerciţii ostăşeşti. În anul al II-lea se prevedea ca elevii să continue cu desen linear, limba germană, limba franceză, istorie, geografie, geometrie, exerciţii ostăşeşti[12].

Şcoala militară de ofiţeri din Bucureşti, care funcţiona pe Podul de Pământ, în clădirea Malmaison[13], şi-a început existenţa ca urmare a Poruncii Domneşti nr. 36 din 13 iunie 1847[14]. La cursuri au fost admişi prin concurs 16 elevi din cei 22 candidaţi. Din registrele matricole rezultă că dintre aceştia 20 au fost elevi junkeri, iar 2 proveneau din rândul subofiţerilor[15].

---

[6] Cf. P. Barbu, *op.cit.*, loc. cit., pp. 811-812; „Buletin. Gazeta oficială", nr. 79/19 noiembrie 1838, p. 317.

[7] Cf. P. Barbu, *op. cit.*, loc. cit., p. 809.

[8] Cf. „Buletin. Gazeta oficială", nr. 109/30 noiembrie 1845, p. 433.

[9] *Ibidem*.

[10] Să nu se uite că din comisia de formare a Şcolii de Ofiţeri făcea parte şi colonelul A. Banov, care era rus de origine, naturalizat prin căsătorie.

[11] Cf. Radu Rosetti, *Regulamentul infanteriei franceze din 1 august 1791 şi influenţa lui asupra regulamentelor de cari s-au servit oştirile româneşti sub regimul Regulamentului Organic (1830-1860)*, în AARMSI, S. III, tom VIII, mem., Bucureşti, 1928, p. 17; P. Barbu, *op. cit.*, p. 811-812.

[12] Cf. „Buletin. Gazeta oficială", nr. 109/30 noiembrie 1845, p. 433.

[13] Podul de pământ şi-a schimbat numele în Calea Plevnei după războiul de independenţă pentru a preamări luptele glorioase ale armatei române; clădirea Malmaison a fost construită în anii 1846-1847 special pentru şcoală, din păcate a fost demolată în anul 2011.

[14] „Buletinul Ofiţial al Prinţipatului Ţării Româneşti", nr. 46 din 1847.

[15] Căpitan Nicolae Uică, *Istoricul şcoalei militare de infanterie de la 1847-1911*, Bucureşti, 1911, p. 8-9.

Comandant al şcolii a fost numit la 9 septembrie 1847 prin Ordinul nr. 2006/9 septembrie 1847, locotenentul I. Greceanu[16]. Nu a rămas mult timp în această funcţie. În ziua de 13 februarie 1848 a fost înlocuit de colonelul Alexandru Banov, numit nou comandant al şcolii[17]. Acesta din urmă era de origine rus, naturalizat prin căsătorie, ceea ce-i dăduse posibilitatea să fie în apropierea tronului, ocupând slujba de şef al „ştabului" domnesc.

Această primă şcoală românească de ofiţeri şi-a început cursurile în luna septembrie a anului 1847. Izbucnirea revoluţiei la 11 iunie 1848 în Bucureşti a impus şi încetarea cursurilor şcolii de ofiţeri. Mai mult, s-a trecut la dispersarea elevilor pentru a nu fi loviţi de represiune.

Noul domn Barbu Ştirbei (1849-1856), frate cu George Bibescu, s-a arătat preocupat de armată şi de formarea ofiţerilor români. În condiţii grele, determinate de războiul Crimeei (1853-1856) şi de ocuparea ţării de trupele austriece, care l-au silit pe domn să fugă la Viena, şcoala de ofiţeri din Bucureşti şi-a reluat cursurile[18]. În luna august din anul 1856 a reuşit să absolve cursurile prima serie formată din 26 elevi[19]. În anii următori, în 1857 şi 1859, au terminat cursurile şcolii de ofiţeri promoţii de câte 10 absolvenţi[20]. Fiecare absolvent primea gradul de praporgic, adică de sublocotenent, fiind încadrat în unităţile militare active. Din prima serie s-au remarcat ca elemente strălucite viitorii generali Ştefan Fălcoianu şi Gheorghe Slăniceanu.

Începând cu anul 1856 durata de şcolarizare s-a mărit de la 4 la 5 ani. Primii 3 ani de studiu ai şcolii militare au fost echivalaţi cu cursurile liceului, iar ultimii 2 ani au fost socotiţi şcoală militară de ofiţeri[21].

În Principatul Dunărean Moldova, domnul Grigore IV Alexandru Ghica (1849-1856) în anul 1856 a dat o Poruncă prin care a dispus să se deschidă un Curs provizoriu al unei şcoli militare de ofiţeri[22]. Avea ca model şcoala de ofiţeri din Ţara Românească. În anul următor, la 17 februarie 1857, prin Hrisovul nr. 41/17 februarie 1857 al Căimăcămiei Moldovei, s-a înfiinţat Şcoala regimentară provizorică, la Iaşi, în cartierul Copou. Rostul acestei şcoli era acela de a pregăti ofiţeri. Durata cursurilor şi în

---

[16] Avea ca adjuncţi pe sublocotenenţii Grigore Andronescu, I. Burileanu, I. Chiriachide (*Ibidem*).

[17] *Ibidem*.

[18] Cursurile au reînceput prin Poruncile Domneşti nr. 12 şi 13/17 august 1849 (publicat în „Buletinul Ofiţial al Prinţipatului Ţării româneşti" nr. 82/1849). Domnul Barbu Ştirbei decreta: „Noi poruncim a se reînfiinţa Şcoala Ostăşească întocmai după coprinderea proiectului no. 36 din anul 1847, înaintat fostului domn. Şeful oştirii, împreună cu comisiunea ce am numit prin Porunca no. 12, vor chibzui: a se alege numărul hotărât de şcolari, a se pregăti localul pentru şcoală, a întocmi obiectele trebuincioase şi a ne înfăţişa program de profesorii ce ar fi chemaţi la predarea cursurilor cuprinse în programul de mai sus" (Idem, p. 8).

[19] Cf. Biblioteca Muzeului Militar Naţional Ferdinand I, Fond Diverse, 2, doc. nr. 18; Cosmin Roman, *Academia Forţelor terestre Nicolae Bălcescu – 165 de ani de existenţă*, în „Document", 3 (57), 2012, p. 4.

[20] *Ibidem*.

[21] *Ibidem*; Neculai Stoina, Mihai Racoviţan, *Academia trupelor de uscat Nicolae Bălcescu Sibiu. 150 de ani de învăţământ militar românesc 1847-1997*, Sibiu, 1997, p. 25.

[22] Cf. Cosmin Roman, *op. cit.*, loc. cit., p. 4; Ion Popovici, *Organizarea armatei române, lucrare întocmita dupa legiuirile în vigoare*, Tip. Leon Fridmann, Roman, 1900, p. 105.

cazul ei era de 3 sau 4 ani, în funcţie de profilul studiat. Elevii care se pregăteau în domeniul infanteriei şi cavaleriei deveneau absolvenţi după 3 ani, iar cei de la artilerie, stat major şi inginerie militară – după 4 ani. Director al şcolii militare din Iaşi a fost numit căpitanul Gh. Adrian, ofiţer de stat major, care-şi făcuse studiile în Franţa[23]. Prima promoţie de ofiţeri ai şcolii militare regimentare din Iaşi a absolvit, după unirea cu Principatul Munteniei, la 1 iunie 1861[24].

După unirea principatelor române (5/24 ianuarie 1859), noul domn Al. I. Cuza s-a arătat şi el preocupat de învăţământul militar. Ca ofiţer de carieră, fost participant la revoluţia din anul 1848, legat de tineretul progresist al epocii sale, domnul înţelegea şi ştia cât era de necesar ca ofiţerii să fie formaţi dintre români, pe pământ românesc. În consecinţă, imediat după preluarea tronului a trecut la unificarea şcolilor militare superioare de la Bucureşti şi de la Iaşi. Prin Regulamentul Şcolii Militare din Bucureşti, aprobat de domn la 30 martie 1860[25] şi prin Înaltul Ordin de Zi nr. 24/22 iulie 1861[26], s-au unit şcolile de ofiţeri din Bucureşti şi din Iaşi. Bucureştiul a devenit reşedinţa şcolilor de ofiţeri unificate într-una singură. Aceasta şi-a început activitatea în septembrie 1862, într-un local de pe Ulița Târgovişteі[27], având profesori cu experienţă.

Clădirea şcolii de ofiţeri din Bucureşti nu a avut o viaţă lungă. În acelaşi an în care a abdicat domnul Al. I. Cuza, 1866, un incendiu cumplit a mistuit localul. Imediat şcoala de ofiţeri cu toţi elevii a fost mutată în oraşul Iaşi, pe Strada Copou. Destul de curând, în 1872, s-a putut reveni în Bucureşti în localul restaurat.

În acelaşi an s-a înfiinţat Şcoala pentru fiii de militari. Ea şi-a avut sediul la Iaşi[28], în vechiul local de pe Str. Copou. Această şcoală din Iaşi a avut caracterul unui liceu militar.

Instituţia din Bucureşti, numită Şcoala militară de ofiţeri de infanterie şi cavalerie, îşi recruta elevii pe de o parte dintre absolvenţii şcolii din Iaşi, pe de alta dintre absolvenţii de liceu care promovaseră bacalaureatul.

Programa de învăţământ avea acum durata de 2 ani şi era inspirată din aceea existentă în învăţământul militar din Franţa. Principele domnitor Carol, format în Academia Militară din Germania, în spiritul principiilor lui von Clausewitz, profitând de pe urma victoriei din anul 1870 a armatei prusace împotriva aceleia franceze, a încercat să impună programa de învăţământ din şcolile militare germane. Nu a reuşit. I s-au opus Ion C. Brătianu şi generalul Ioan Emanoil Florescu. Ambii erau formaţi în şcoli militare franceze.

---

[23] Locotenenţii Gheorghe Lecca şi Dumitru Lecca au fost numiţi ajutoare ale căpitanului Gheorghe Adrian; colonelul Pavel Scheletti a devenit îndrumător al şcolii militare din Iaşi pe probleme de conducere, administraţie şi învăţământ. El îşi făcuse studiile la Şcoala Militară din Petersburg (Cf. N. Uică, *op. cit.*, p. 17).

[24] Cf. Neculai Stoina, Mihai Racoviţan, *op. cit.*, p. 25.

[25] Cf. „Monitorul Oastei", nr. 11/9 aprilie 1860.

[26] Cf. „Monitorul Oastei", nr. 63/1861.

[27] Astăzi se numeşe Calea Griviţei, în amintirea luptelor purtate în Războiul de Independenţă (1877-1878).

[28] Cf. Înaltul Decret nr. 4238/24 aprilie 1872 (cf. Nicolae Uică, *op. cit.*, p. 47); iniţiativa pentru înfiinţarea acestei şcoli cu caracter de liceu militar la Iaşi i-a aparţinut generalului Ioan Emanuel Florescu, la acel moment ministru de război.

În timpul războiului de independență (1877-1878), la 12 aprilie 1877, s-au întrerupt cursurile şcolii de ofițeri. Elevii din anul I au fost trimişi la regimente în calitate de comandanți de pluton, iar elevii din anul II au dat examen de absolvire devreme, după care, la 24 aprilie 1877, au fost trimişi la unități. Ei au reprezentat promoția a XX-a[29] a şcolilor de ofițeri, prima care a intrat într-un război.

O lărgire a bazei de recrutare a elevilor pentru şcoala de ofițeri s-a realizat prin Decretul 1847/17 august 1879. Prin actul normativ s-a prevăzut că puteau fi admişi prin concurs şi elevii de liceu, absolvenți de minim 6 clase, deci fără examen de bacalaureat. Totodată mai erau admişi subofițerii care aveau un stagiu militar de minimum un an şi erau în vârstă de până la 25 ani. În plus, erau admişi, fără concurs sau examen, absolvenții Şcolii Fiilor de Militari[30].

Era necesar un număr mai mare de ofițeri în România independentă deoarece, pe de o parte, cadrele de comandă din armată pieriseră în războiul de independență, iar pe de alta, se măriseră efectivele armatei române.

Prin acelaşi decret s-a elaborat şi o nouă programă de învățământ. În anul I toți elevii şcolilor de ofițeri urmau cursuri comune. Din anul II erau împărțiți în trei specialități: 1. artilerie şi geniu, 2. infanterie şi 3. cavalerie. Cei de la secția de artilerie şi geniu trebuiau să urmeze în plus şi cursuri speciale, timp de încă un an, la Şcoala Specială de Artilerie şi Geniu[31]. Din anul 1884 s-a revenit la un program comun pentru toate armele.

De atunci înainte, până în anul 1914, a fost o permanentă schimbare în programele de învățământ ale şcolilor militare de ofițeri, în dinamica de organizare şi în privința localităților unde au funcționat acestea[32]. Nu au fost măsuri bune ale guvernanților. Învățământul, totdeauna, pentru a avea rezultate notabile, se impunea să aibă continuitate.

Meritoriu a fost că în corpul didactic al Şcolilor de Ofițeri, înainte de primul război mondial, perioadă de care mă ocup, au activat mulți profesori de înaltă calitate. Ei au ridicat nivelul predării şi astfel au asigurat ca între promovați să fie ofițeri de elită. Aici mă rezum la două exemple de ofițeri-profesori: generalul Ion Dragalina şi generalul David Praporgescu.

Generalul Ion Dragalina (1860-1916), provenit dintr-o veche familie de militari români din Caransebeş, după ce a făcut şcoala de ofițeri în Imperiul Austro-Ungar, în anul 1887 a trecut în România, unde i s-au recunoscut studiile şi gradul de sublocotenent cu care a fost înrolat în armata Regatului Român. Acest bărbat înalt, voinic, frumos, cu ochii negri, vii, a promovat mereu în armată prin calitățile sale personale până în anul 1915, când a primit gradul de general de brigadă. Între anii 1908-1911 a fost profesor şi comandant al Şcolii superioare de război din Bucureşti, unde a predat noțiunile de tactică şi strategie. A fost considerat un profesor strălucit, dovadă în acest sens fiind cele mărturisite despre el de mareşalul Prezan, care a declarat lui Virgil

[29] Cf. N. Uică, *op. cit.*, p. 55.
[30] Cf. „Monitorul Oastei", nr. 19/1879, p. 472.
[31] Şcoala Specială de Artilerie şi Geniu a fost înființată prin Înaltul Decret nr. 998/7 aprilie 1881.
[32] Pentru permanentele schimbări, v. Cosmin Roman, *op. cit.*, *loc. cit.*, pp. 5-6.

Alexandru Dragalina, fiul generalului, că „tata i-a fost profesor de tactică şi strategie (...) Prezan a precizat că tata nu l-a iniţiat, ci l-a învăţat de la A la Z tactica şi strategia”[33].

La rândul lui, generalul David Praporgescu (1861-1916) descindea şi el dintr-o familie cu tradiţii militare. Saga familiei a păstrat amintirea unui străbun praporgic în oastea lui Stroe Buzescu în timpul lui Mihai Viteazul. De aici şi numele de Praporgescu. David, fiu de ţărani plugari de lângă Turnu-Măgurele, s-a ridicat prin isteţimea lui nativă. A primit burse, a absolvit Şcoala Normală din Bucureşti, a devenit învăţător şi, apoi, a urmat şcoala de ofiţeri. A promovat până la gradul de general de brigadă (aprilie 1916). A predat la Şcoala superioară de război între anii 1904-1907, 1907-1911. În cursurile sale a pus accentul pe cartografia militară, pe lucrul cu harta, pe cunoaşterea terenului şi pe formarea moralului, a stării de spirit combativ a soldaţilor. A rămas în memoria cursanţilor săi ca un mare profesor[34].

Însemnat este că a existat şi o preocupare pentru înfiinţarea liceelor militare. Ele erau destinate, în primul rând, fiilor de militari, fiind formaţi din adevărate pepiniere pentru şcolile de ofiţeri. Erau importante, deoarece elevii se obişnuiau din adolescenţă cu viaţa militară, cu disciplina, cu mentalitatea armatei, cu condamnarea trădării şi cu dragostea de ţară. Aceşti elevi au fost superiori celor veniţi din liceele civile la şcoli de ofiţeri. În ţară funcţionau mai multe licee militare: cel de la Iaşi, înfiinţat în anul 1872, liceul militar din Craiova „Dimitrie A. Sturdza”, înfiinţat în anul 1881 şi liceul militar „Nicolae Filipescu” de la Mănăstirea Dealul, înfiinţat în anul 1912.

În cazul de faţă voi evoca pe scurt naşterea liceului militar de la Mănăstirea Dealul. Ministrul de război Nicolae Filipescu, deţinător al acelui portofoliu între 29 decembrie 1910 şi 27 martie 1912[35], s-a arătat preocupat de ridicarea nivelului de pregătire al ofiţerilor români. În munca sa a fost permanent secondat de şeful său de cabinet, maiorul Zizi Cantacuzino-Grănicerul. Ministrul l-a însărcinat pe colonelul A. Lupescu să viziteze mai multe licee militare de elită din Europa Occidentală pentru a-i servi ca model în vederea înfiinţării unui nou liceu militar românesc. Colonelul Lupescu a considerat că cel mai bun exemplu îl constituie Colegiul Eton din Marea Britanie. L-a prezentat ca atare. După mai multe discuţii, pentru noul liceu a fost ales ca loc de construcţie Mănăstirea Dealul, în marginea oraşului Târgovişte. Din anul 1907, în acel oraş, fusese mutată Şcoala de Ofiţeri de Cavalerie, deci era un mediu propice pentru educarea elevilor dintr-un liceu militar.

În urma lucrărilor de construcţie, bine susţinute de ministrul de război, în octombrie 1912 liceul militar şi-a început cursurile. Ulterior, va primi numele „ctitorului” său, Nicolae Filipescu.

---

[33] Virgil Alexandru Dragalina, *Viaţa tatălui meu – generalul Ioan Dragalina*, Editura Militară, Bucureşti, 2009, pp. 151-152.

[34] Cf. R. Şt. Vergatti, *Centenar David Praporgescu: În amintirea Generalului David Praporgescu – scurtă schiţă pentru comemorarea unui veac de la săvârşirea din viaţă*, în „Oltenia Eroică”, anul V, nr. 1 (5)/2016, p. 28-32.

[35] Cf. Stelian Neagoe, *Istoria guvernelor României de la începuturi – 1859 – până în zilele noastre – 1999*, Editura Machiavelli, Bucureşti, 1999, p. 74.

Admiterea elevilor în liceu se făcea în urma unei selecții riguroase. Se urmărea ca ei să fie sănătoşi şi bine dotați intelectual. Director de studii a fost numit profesorul de istorie Nicolae Bănescu, iar postul de comandant militar l-a primit atunci maiorul Marcel Olteanu.

Prin intrarea Regatului României în primul război mondial (14/27 august 1916), după perioada de dezastru de pe front din toamna anului 1916, s-a prăbuşit şi învățământul militar românesc. S-a pus cap atunci perioadei de continuă formare în liceele militare şi în şcolile de ofițeri. Instituțiile au trebuit să salveze ce se putea din inventar şi să-l transporte în Moldova sau în sudul Rusiei. Profesorii şi elevii, apți ca vârstă şi condiție fizică, au plecat pe front. Ceilalți s-au retras în refugiu. Cu toate acestea, deşi trecuse printr-o situație extrem de grea, se poate afirma conchizând că în acel moment învățământul militar din Regatul României ajunsese la o bază solidă. Ea a fost dovedită de ofițerii români care au luptat singuri, fără niciun ajutor în vara anului 1917 în bătălia de la Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz şi au avut capacitatea, după război, să refacă învățământul militar la noi proporții, cele cerute şi impuse de România Mare. Să nu se uite că între instituțiile de învățământ militar a strălucit liceul de elită Nicolae Filipescu de la Mănăstirea Dealul. În amintirea eroilor, elevi şi profesori, care au luptat cu vitejie în timpul primului război mondial, la poalele dealului s-a ridicat un monument care are pe el o placă unde sunt dăltuite numele celor pieriți pe câmpul de luptă. Pentru a arăta generațiilor de astăzi numele personalităților care au absolvit cu cinste liceul militar Nicolae Filipescu, în incinta mănăstirii s-a pus o placă pe care sunt săpate numele elevilor liceului[36].

[36] Dintre elevii care au făcut cinste liceului în perioada interbelică, amintesc numai două personalități: Regele Mihai şi Marin Năstase, şef de promoție timp de opt ani la rând – performanță neegalată vreodată (cf. Marin Gr. Năstase, *Destinul unui militar*, Editura Monitorul Oficial, Bucureşti, 2004, passim).

CONSIDERAȚII PRIVIND ORGANIZAREA SERVICIULUI RELIGIOS ÎN ARMATA ROMÂNĂ ÎNTRE 1914-1916

Daria Nicolae

După 1900, Armata şi Biserica vor accelera etapa modernizării lor şi se vor dezvolta de la momentul instituționalizării asistenței religioase ajungând la momentul permanentizării clerului în structurile militare ale României. Un important rol în armata română l-au avut preoții. Încă din 1870 era dat un regulament privitor la clerul din armata permanentă, care a fost promulgat de către regele Carol I, prin Înaltul Decret nr. 603/6 aprilie 1870[1], care permitea ca fiecare regiment şi dacă era „corp în parte" la fiecare batalion să activeze câte un preot militar[2].

Acest regulament, deşi permitea, nu obliga prezența preoților militari, în documentele privitoare la prima conflagrație mondială, vedem că participarea preoților a fost în număr mare. Preoții pentru că nu aveau un statut bine definit, aceştia nu au fost primiți chiar bine de la început. Dar se găsesc dovezi că în timpul luptelor au existat bune colaborări între fețele bisericeşti şi armată, „majoritatea comandanților şi ofițerilor au tratat pe preot aşa cum se cuvine"[3].

În anii de neutralitate a României, Rusia, Marea Britanie şi Franța erau dispuse să-i cedeze toate teritoriile româneşti din Imperiul habsburgic[4]. În ceea ce privea teritoriul Bucovinei, ruşii au admis pentru început ca granița să fie pe râul Siret, ca mai apoi să fie de acord cu stabilirea după eliberarea de sub habsburgi pe râul Prut. Astfel, revenea României şi regiunea Cernăuțiului.

Serviciul Religios, ca instituție militaro-ecleziastică, şi-a desfăşurat activitatea în conformitate cu Instrucțiunile asupra atribuțiunilor preoților la armată (1915). În vreme de război preoții aveau „această grea şi sfântă sarcină [...] această înaltă chemare: cu cuvântul şi fapta să ții aprinsă făclia credinței în popor, precum şi în inimile oştaşilor noştri, cari în zile grele vor fi chemați să se jertfească pentru binele şi mărirea patriei şi a neamului"[5].

---

[1] Ilie Manole, *Preoții şi oştirea la români (1830-1948)*, Editura Daniel T., Răzvad-Târgovişte, 1998, p. 66.

[2] Ion Stoian, *Preoții militari în serviciul sanitar în timpul campaniilor primului război mondial (1916-1918),* în „Istoria între mituri şi realități ale României moderne", coordonatori Iosif Iulian Oncescu, Radu Florian Bruja, Târgovişte, Editura Cetatea de Scaun, 2009-2010, p. 347.

[3] Iconom Nazarie C, *Activitatea preoților de armată în campania 1916-1918,* Bucureşti, „f. e.", 1921, pp. 12-94.

[4] Mihai Iacobescu, *Bucovina,* în *Istoria Românilor* , vol. VII, tom I, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2015, p. 366.

[5] Ilie Manole, „Serviciul religios al armatei române în prima conflagrație mondială", în *România şi Primul Război Mondial*, Ediția a II-a revăzută, Gheorghe Buzatu, Valeriu Florin Dobrinescu, Horia Dumitru (coordonatori), Editura Pallas Athena, Focşani, 2007, p. 360-361.

De aceea, „toate armatele [...] au dat serviciului preoțesc militar pentru pregătirea sufletească a oştirei toată importanța ce i se cuvine într-o armată bine organizată", întâlnindu-se astfel, aici, pe acelaşi teren, teologia şi teleologia: „pe de o parte, pentru a menține ridicat moralul trupei, iar pe de alta pentru a întări credința națiunei în victorie şi a o pregăti ca fără şovăire să aducă sacrificii de sânge pentru Țară şi Neam [...] pentru îndeplinirea îndatoririlor creştineşti ale legii noastre strămoşeşti"[6].

Sfântul Sinod „în grija ce are cu privire la îndeplinirea serviciului religios, de mare folos armatei, şi în fața datoriei ce Sfânta noastră Biserică are a da Țărei, prin sprijinul şi binecuvântarea Sa, întru îndeplinirea dorințelor şi apărarea ei" – veghea ca mitropoliile şi episcopiile să recomande „preoții trebuincioşi armatei în timp de pace şi răsboiu [...], aleşi dintre preoți titrați în Teologie, cu aptitudini pentru păstoria militară"; aceştia trebuie să se încadreze între limitele de vârstă de 30-45 de ani[7].

Ca etapă a includerii lor în compartimentul numit Serviciul religios era numirea preoților militari de către Ministerul de Război. Un act, *Ordinul de serviciu*, stabilea obligația preoților de a se prezenta la regiment şi obligația comandantului „de a considera pe preot ca făcând parte din corpul ofițeresc", clerul fiind „asimilat gradului de locotenent" (cap. VI, pct. a)[8].

Se considera că „pregătirea sufletească a oştirei pe temeiul religiei, azi ca şi în trecut, are o însemnătate hotărâtoare şi cântăreşte tot atât de greu în cumpăna victoriei ca şi maşinile moderne care zguduie pământul. Cu toată perfecțiunea armelor şi a mijloacelor de distrugere față de un vrăjmaş bine pregătit, nu se poate ajunge la victorie decât prin zdrobirea moralului său, adică prin învingerea sufletească a oştirei vrăjmaşe, care învingere presupune un suflet mai pregătit şi o credință mai tare decât acea a vrăjmaşului de luptă"[9].

„Din aceste datorii isvoresc acele virtuți care înalță sufletele deasupra grijilor de toate zilele şi le hotărăsc la săvârşirea de fapte mari, până la jertfirea de sine. Una din aceste virtuți e credința"[10]. Trebuie remarcat că este exclus extremismul sau fanatismul militar sau ecleziastic, Instrucțiunile specificând: „Răsboiul prin firea lui înăspreşte până la ură de moarte inimile celor ce sunt în luptă; de aceea preotul va recomanda ostaşilor milă şi mărinimie către duşmanul bătut sau către acei cari nu se pot apăra, cum sunt femeile, copiii, bătrânii, bolnavii etc. De asemenea, îi va sfătui să aibe respect către avutul duşmanului şi blândețe către soție şi fetele lui şi, în genere, către tot ce el are sfânt, dând prin aceasta dovadă de ostaş aprig şi neîmblânzit cu duşmanul înarmat (dar şi de militar), cavaler şi civilizat cu duşmanul îngenunchiat"[11].

Ca protopop al preoților militari a fost numit părintele profesor universitar de la Facultatea de Teologie din Bucureşti, Constantin Nazarie[12], în şedința Sfântului Sinod

---

[6] *Ibidem*.

[7] *Ibidem*, pp. 361-362.

[8] Arhivele Militare Române (în continuare se va cita A.M.R.), Marele Stat Major, Serviciul Religios, fond 4991, Rola 41517, c. 120.

[9] Ilie Manole, *op. cit.*, pp. 360-361.

[10] A.M.R., Marele Stat Major, Serviciul Religios, fond 4991, Rola 41517, c. 120.

[11] *Ibidem*.

[12] Ion Stoian, *op. cit.*, p. 218.

din 15 mai 1915, fiind ales în unanimitate de voturi. Prof. univ. Iconom Constantin Nazarie, ca „protopop al preoților din armată" şi şef al Serviciului Religios, a fost confirmat de Ministerul de Război prin ordinul nr. 130/28 mai 1915[13]. Această numire era recunoscută şi de către Marele Stat Major, dar prin decizia nr. 1716 din 6 iulie 1915 se hotărăşte că nu poate funcționa ca protoiereu de armată decât în vreme de război[14].

Pentru a reglementa încă din timp de pace situația clerului militar, în toamna aceluiaşi an 1915, Sfântul Sinod aproba *Instrucțiunile asupra atribuțiunilor preoților la armată*, preluate prin Ordinul circular şi de Marele Stat Major[15]. Acestea prevedeau organizarea serviciului Religios conform ierarhiei militare, asimilarea preoților militari cu ofițerii în grad de locotenent, avansarea lor în grad, plata de la bugetul oştirii, uniforma şi prima de echipare, obiectele de cult etc. La început de februarie 1916, preoții erau deja chemați la unități.

Este trimisă circulara mitropolitului Moldovei şi Sucevei, Pimen, adresată preoților din Eparhia Moldovei, în care le solicită acestora să sprijine familiile ostaşilor. S-a dispus ca în mănăstiri să se realizeze pansamente şi albituri, iar călugării şi călugărițele cu pregătire să meargă în serviciul Crucii Roşii[16].

La 11 octombrie 1916, profesorul Tzigara-Samurcaş a primit de la A.S.R. Principele Carol Ordinul permanent nr. 30 al Şefului Statului Major General (Secția 1 Birou Operații), prin care era însărcinat a „a inventaria şi transporta tezaurele mănăstirilor din țară", amenințate de invazia inamicului. În baza acestui Înalt Ordin, profesorul s-a prezentat la Bacău la generalul Constantin Prezan, comandantul Armatei de Nord, de unde a primit permisiunea de a se deplasa la mănăstirile Slatina, Agapia, Văratec, Secu şi Neamț pentru a inventaria şi dispune adunarea acestor tezaure mănăstireşti pentru conservare şi siguranță la Bucureşti[17].

O acțiune asemănătoare a profesorului Tzigara-Samurcaş la mănăstirile din Oltenia a fost întreruptă din cauza pierderii acestei regiuni în mâinile inamicului. În Oltenia a reuşit totuşi să ridice o parte a tezaurelor mănăstirilor Bistrița, Horezu, Arnota, Tismana, Dintr-un Lemn, Surpatele, Cozia şi Episcopiei Râmnicului.

Conducerea Bisericii Ortodoxe Române stabilea pentru 2 iunie 1916 convocarea preoților mobilizabilii la reşedințele eparhiilor (mitropoliilor), iar peste o lună, cum se comunica şi prin *Gazeta preoților* nr. 11/1916 – clerul respectiv primea precizări privind situația preoților militari în armată, citirea hărților militare, modul de echipare, conținutul lădiței cu obiecte de cult etc. La o astfel de întrunire, în ziua de 7 iunie 1916 au fost prezenți „toți preoții militari din eparhia Moldovei şi Sucevei, de toți vreo 15. A fost de față părintele

---

[13] Ilie Manole, *op. cit.*, pp. 247-267.

[14] Gheorghe Nicolescu, Gh. Dobrescu, A. Nicolescu, *Preoți în luptă pentru Marea Unire. 1916-1919*, Editura Europa Nova, Bucureşti, 2000, p. 5.

[15] A.M.R., fond Marele Stat Major. Serviciul religios, F. 4991, rolă 4.1517, c. 120.

[16] „Circulară", în: *BORom* XXXVIII (1914-1915), 6, p. 612-613.

[17] Mircea Chiriţoiu, *Alexandru Tzigara-Samurcaş promotor al apărării patrimoniului cultural național în anii 1914-1918*, în „România şi Primul Război Mondial", Ediția a II-a revăzută, Gheorghe Buzatu, Valeriu Florin Dobrinescu, Horia Dumitru (coordonatori), Editura Pallas Athena, Focşani, 2007, p. 283-284.

econom Constantin Nazarie şi Î.P.S. mitropolitul Pimen, care luând cuvântiul spune printre altele că-i dă părintelui Nazarie pentru armată pe cei mai buni preoţi ai săi din eparhie"[18]. Astfel au fost incluşi în fiecare corp de armată către 12-18 confesori militari[19].

Pentru campanie, conducerea Bisericii Ortodoxe Române a recomandat Ministerului de Război preoţi de valoare, „unii din cei mai vrednici, cu aptitudini pastorale militare şi buni predicatori"[20].

La declanşarea campaniei din 1916, au fost repartizaţi în unităţi militare 43 preoţi militari, cărora li se puteau adăuga 40 preoţi gata de a fi mobilizaţi. Pentru anii 1916-1918, arhivele militare nominalizează 147 preoţi militari, din care 15 au trăit ororile prizoneriatului. Documentele de la cancelaria Serviciului Religios înregistrate de preotul econom V. Pocitan, diaconul C. Dănău şi de licenţiatul în teologie N. Georgescu, atestă că „au fost mobilizaţi în total 253 preoţi, dintre care doi n-au mai funcţionat efectiv. Dintre aceştia 46 au fost demobilizaţi pentru diferite motive, 25 au fost daţi ca dispăruţi şi prozonieri, dintre care cinci morţi. Au fost 6 răniţi, s-au avansat 147 la gradul de căpitan asimilat. Din numărul total de 253 preoţi mobilizaţi, 135 sunt licenţiaţi în teologie, 10 sunt absolvenţi ai Facultăţii de Teologie, 70 sunt cu seminarul complet, 10 cu 4 clase seminariale, 11 cu câte 3 şi 2 clase secundare"[21]. Făcând calculul, rezultă că rămân şase preoţi pentru care lipsesc datele.

În Basarabia au fost mobilizaţi 40 preoţi[22]. Confesorul garnizoanei Chişinău, Partenie D. Constantin, avea şi responsabilitatea de proteiereu al preoţilor militari din întreaga provincie[23]. O biografie aparte a avut pr. Alexie (Alexei) Mateevici, care în 1914-1917, ca preot militar în armata rusă, a participat pe frontul din Galiţia, apoi în luptele de la Mărăşeşti[24].

Părintele Constantin Nazarie a conceput instrucţiunile, cum trebuie să se conducă preoţii militari pe timp de război. De asemenea, a solicitat conducerii armatei cele necesare preoţilor pe timp de război. Toate aceste solicitări au contribuit la organizarea unui serviciu religios complet, care să facă faţă acelor situaţii ale timpului. Tot înainte de război a alcătuit şi tipărit şi cuvântări pentru ostaşi la recomandările Marelui Stat Major şi comandanţilor armatei.

În vara anului 1916, a ţinut conferinţe pe eparhii cu toţi preoţii mobilizaţi, dându-le cu această ocazie toate îndrumările cu caracter militar şi religios, relative la ţinuta ostăşească şi preoţească, care pentru natura lor delicată nu puteau fi date în scris. Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Pimen i-a precizat părintelui Nazarie „că-i dă pentru armată cei mai buni preoţi ai săi din eparhie"[25].

---

[18] Pr. N.V. Hodoroabă, *Din războiul de reîntregire. Note şi impresii din campania 1916-1918*, ed. a II-a, Bucureşti, 1926, p. 9.

[19] A.M.R., fond Marele Stat Major. Serviciul religios, F. 4991, rolă 4.1520, c. 82, 821.

[20] Gavril Pârvu, „Preoţii de armată. Instrucţii pastorale militare", în *Pregătiri sufleteşti pentru zile mari*, Bucureşti, 1916, p. 47.

[21] Iconom Constantin Nazarie, *op. cit.*, p. 35.

[22] Ilie Manole, *Preoţii şi oştirea la români (1830-1948)*, *op. cit.*, p. 68.

[23] A.M.R., fond Marele Stat Major. Serviciul religios, F. 4991, rolă 4.1517, c. 422.

[24] Vezi Mircea Păcurariu, *Dicţionarul teologilor români*, Bucureşti, 1996.

[25] Ilie Manole, *op. cit.*, p. 67-68.

În perioada mobilizării, preotul oficia spovedaniile şi împărtăşitul oamenilor, precum şi binecuvântarea trupei la plecarea din garnizoană spre locul destinat; de asemenea, desfăşura o intensă activitate pastorală pentru a menţine şi ridica moralul trupei, pentru a mângâia pe cei suferinzi. El „va străbate cu pasul cazarma sau tabăra trupei, va intra în vorbă cu mulţi, va fi vesel în cuvânt şi demn în atitudine. Va găsi pe unii trişti, pe alţii plângând, va intra în vorbă cu ei şi va căuta să-i îmbărbăteze, arătându-le măreţia jertfei ce se cere de la ei, precum şi recunoştinţa şi cinstea ce se dă acelora cari se jertfesc pentru ţară"[26].

Un alt moment important pentru „pregătirea sufletească" a poporului şi armatei l-au constituit mesajele pe care înaltul ierarh, mitropolitul Moldovei şi Sucevei, Pimen, le-a adresat ostaşilor şi preoţilor, publicate în anul 1916, sub titlul *Pregătiri sufleteşti pentru zile mari*[27].

La 14/27 august 1916, România a declarat război Imperiului Austro-Ungar, ceea ce a determinat declaraţiile similare ale Germaniei, Bulgariei şi Turciei către ţara noastră, la 17/30 august şi respectiv 19 august /1 septembrie 1916[28]. Această decizie a României a fost foarte importantă şi „nici nu se putea altfel, pentru că stând locului, aproape s-ar fi sinucis [...]. Fraţii noştri din Bucovina, Transilvania şi Ungaria ar fi fost striviţi cu desăvârşire"[29].

După ce Consiliul de Coroană din 15/28 august 1916 decide alăturarea României Puterilor Antantei, Germania, Turcia, Bulgaria au declarat război Bucureştiului, deşi acesta şi Suveranul Ţării declaraseră război doar Austro-Ungariei[30].

Intrarea României în Primul Război Mondial a dus la o serie de acţiuni de reprimare a oricăror manifestări cu caracter românesc din partea autorităţilor austro-ungare. Aproximativ 150 de preoţi ortodocşi şi uniţi au fost arestaţi şi închişi la Cluj, Târgu Mureş, Odorhei, Oradea, Timişoara, Caransebeş, Seghedin, sub acuzaţia de „trădare de patrie" (maghiară) sau „spionaj în favoarea României" (se adaugă şi câteva preotese, între care şi Elvira Cioran din Răşinari, mama viitorului filosof Emil Cioran)[31].

Pe de altă parte, în 1916, a fost o bulversare a vieţii catolice din Vechiul Regat, mulţi credincioşi de confesiune catolică fiind cetăţeni austro-ungari, germani, italieni sau francezi, deci aparţinând unor state beligerante. Toţi preoţii cetăţeni austro-ungari şi germani au fost arestaţi, printre care şi dr. Ioan Bălan, fiind internat în lagărul de la Domneşti, ulterior evacuat în Moldova (Bacău, Huşi), fiind eliberat la Iaşi în ianuarie 1918 şi găzduit în casele episcopiei romano-catolice din Iaşi. Însuşi regele Ferdinand se

---

[26] Idem, *„Serviciul religios" al armatei române în prima conflagraţie mondială*, *op. cit.*, p. 361.

[27] Idem, *Preoţii şi oştirea la români (1830-1948)*, ..., p. 59.

[28] Nineta Nicolae, *Gazeta de front „România" 1917-1918*, în „Document", nr. 2/2003, p. 47.

[29] Alexandru Stănciulescu-Bârda, *Bibliografia revistei B.O.R. (1874-1994)*, vol. III, Craiova, Editura Cuget Românesc, 2002, p. 518.

[30] Contele de Saint-Aulaire, *Confesiunile unui bătrân diplomat*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2003, p. 71.

[31] Dr. Nicolae Popovici, *Manual de Drept Bisericesc Oriental cu privire specială la Dreptul particular al Bisericii Ort. Române (Inclusiv noua lege pentru organizarea bisericească din anul 1925)*, vol. I, Partea I. şi II., Tiparul Tipografiei Diecezane Ort. Rom., Arad, 1925, p. 56.

scandalizase de arestarea lui Ioan Bălan, acestuia imputându-se relații cu Legația Austro-Ungară, în realitate fiind vorba de o manevră a celor afectați de pana lui în 1910. Din nefericire, un dușman personal al lui Ioan Bălan (ca și al episcopului Raymund Netzhammer) a fost preotul Vasile Lucaciu (fratele acestuia, preotul Constantin Lucaciu scriind chiar împotriva infailibilității Papei), care se bucura de o largă audiență politică. Nevinovăția lui Bălan odată demonstrată, acesta s-a apropiat de omul politic I.G. Duca[32].

În Transilvania, peste 220 de preoți și 15 preotese (între care și Aurelia Goga din Rășinari, mama lui Octavian Goga) au fost deportați în județul Șopron, regiunea cea mai îndepărtată din Ungaria de vest, unde au îndurat mari lipsuri materiale și umilința din partea localnicilor. Alții au fost deportați în Zombor și Becicherecul Mare, în Serbia. Câțiva preoți și-au pierdut viața în acest exil, iar aproximativ 20 au murit la scurt timp după eliberarea din închisoare sau deportare.

Peste o sută de preoți – mai ales din județele Brașov, Făgăraș și Sibiu – au fost nevoiți să-și părăsească parohiile și să se retragă în Vechea Românie, odată cu trupele române care intraseră în Transilvania în august 1916. Unii dintre ei au fost numiți preoți în diferite parohii din Moldova, iar alții nevoiți să pribegească prin Ucraina, de unde s-au întors acasă abia spre sfârșitul anului 1918.

Mai mulți preoți au fost mobilizați în armata austro-ungară, dar ei au fost cei care aduceau cuvânt de mângâiere și de învățătură soldaților români din această armată ungară, siliți să lupte pentru o cauză străină neamului lor. Câțiva dintre aceşti preoți militari au contribuit la formarea unor unități de voluntari ardeleni (Viena, Praga ș.a.).

Mulți preoți transilvăneni au militat prin cuvânt, dar mai ales prin faptă, pentru realizarea unității noastre de stat. Cunoscutul luptător pentru drepturile poporului român, preotul Vasile Lucaciu, a trecut în țara mamă, împreună cu Octavian Goga, încă din 1914, desfășurând o largă acțiune pentru intrarea României în război, alături de Puterile Antantei. În 1917 a fost trimis de Guvernul român – împreună cu preotul Ioan Moța din Orăștie și cu ziaristul Vasile Stoica – în America (prin Siberia), iar de acolo a plecat singur la Paris, pentru a face cunoscute revendicările românești.

Propaganda națională era sprijinită și de periodicele bisericești de atunci: Telegraful Român la Sibiu, Biserica și Școala la Arad, Foaia Diecezană la Caransebeș, Unirea de la Blaj, la care se va adăuga Gazeta Poporului de la Sibiu, redactate de profesorii teologi Nicolae Bălan, Silviu Dragomir și Ioan Broșu[33].

În Vechiul Regat, la 30 octombrie 1916, profesorul Tzigara-Samurcaș a primit ordin de la Ministerul Instrucțiunii Publice ca în 48 de ore să transporte la Iași toate tezaurele mănăstirești adunate din Moldova și Oltenia. Astfel că, la 3 noiembrie 1916, cele „șapte lăzi legate cu cercuri de fier și sigilate, cuprinzând comorile artistice din Moldova și Oltenia", au fost predate de profesor directorului Cancelariei Metropolitane din Iași[34].

---

[32] Dr. Ioan Bălan, episcop al Lugojului, *Sfaturi pentru urmașii în Hristos*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca 2009, p. 12.

[32] Nineta Nicolae, *op. cit.*, p. 47.

[32] Alexandru Stănciulescu-Bârda, *op. cit.*, p. 518.

[33] Dr. Nicolae Popovici, *op. cit.*, p. 57.

[34] Al. Tzigara Samurcaș, *Mărturisiri silite*, București, Tipografia „Convorbiri Literare", 1920, p. 30.

În aceeaşi zi, profesorul a înaintat Statului Major General al Armatei, cât şi Ministerului Cultelor, un dosar de 35 de file cu procese verbale încheiate cu ocazia ridicării obiectelor de artă de la îndeplinirii misiunii primite şi a greutăţilor întâmpinate cu ocazia ridicării obiectelor de artă de la fiecare din cele 14 mănăstiri vizitate şi o amănunţită expunere a îndeplinirii misiunii primite şi a greutăţilor întâmpinate cu acest prilej.

Acest demers îşi are motivaţia, conform celor afirmate de profesor, ca, în cazul în care aceste obiecte de artă ar dispărea, „să se cunoască aceia care poartă întreaga răspundere a pierderii odoarelor strămoşeşti”[35]. Majoritatea acestor tezaure mănăstireşti au luat ulterior drumul Moscovei, în loc de a fi lăsate în paza Muzeului din Bucureşti, după cum, în zadar, a susţinut profesorul.

Graţie procedeului său de a inventaria colecţiile de artă, singurul şi conform prevederilor dreptului internaţional, profesorul a putut cere ulterior inamicilor (germani, austrieci, unguri, bulgari şi turci) respectarea integrităţii colecţiilor de artă din zonele ocupate de ei[36].

Mănăstirile din nordul Dobrogei şi viaţa monahală din aceste lavre au plătit un greu tribut în timpul Primului Război Mondial. Astfel, călugării *Damian Nenciu, Agatanghel Chiriac* şi *Varasiil Luca,* împreună cu alţi 6 preoţi, au fost internaţi în lagărul bulgar din comuna dobrogeană Slava Rusă. Deportaţi în Bulgaria, după terminarea războiului, cei trei călugări s-au întors la Mănăstirea Cocoş, dar cei şase preoţi au murit în lagărul de la Slava Rusă[37].

Mai mulţi călugări, în timpul războiului s-au refugiat în Mănăstirea Noul Neamţ din Basarabia, luând cu ei majoritatea obiectelor de valoare şi o parte din arhiva mănăstirii; foarte puţine din acestea s-au întors la Cocoş, după încheierea războiului. Alţi 35 de călugări şi fraţi bătrâni au rămas însă în mănăstire, având parte de un tratament inuman din partea trupelor inamice. Monahii au fost „bătuţi pe pielea goală şi traşi de bărbi“, apoi internaţi în mănăstirea lipovenească Slava Rusă. Când s-au retras, armatele s-au oprit din nou la mănăstire, luând o mare parte din furajele şi produsele aşezământului. Opunându-se unui astfel de jaf, călugării au fost ameninţaţi cu focuri de armă, iar monahul *Acache Atanasiu* a fost împuşcat mortal[38].

Călugării şi călugăriţele din mănăstirile dobrogene şi-au adus contribuţia în spitalele de răniţi. Astfel, în august 1916, 11 monahi din Mănăstirea Cocoş au fost concentraţi ca infirmieri; o parte din aceştia au deservit spitalul instalat în localul Seminarului Sf. Andrei din Galaţi, iar alţii în cel de la reşedinţa episcopală. De asemenea, 15 maici din Mănăstirea Celic-Dere au alinat suferinţele răniţilor în diferite spitale mobile sau staţionare de pe front[39].

Mitropolitul Pimen dădea preoţilor, prin scrisori pastorale, sfaturi de „a se îngriji de familiile celor plecaţi pe fronturi, călugăriţelor de a lucra pansamente şi albituri,

---

[35] *Ibidem*, p. 31.

[36] Mircea Chiriţoiu, *op. cit.*, p. 284.

[37] Pr. Grigore N. Popescu, *Preoţimea română şi întregirea neamului,* vol. II, Bucureşti, 1940, p. 340.

[38] *Filiala Arhivelor Statului Tulcea,* fond Prefectura jud. Tulcea, dosar nr. 106/1919, f. 13r; Pr. Grigore N. Popescu, *op. cit.,* p. 340.

[39] Pr. Eugen Drăgoi, *Ierarhi şi preoţi de seamă...,* p. 177.

călugărilor de a se înrola în societatea *Crucea Roşie*, tuturor slujitorilor de a subscrie bani la «împrumutul național»"[40]. În timpul războiului, încăperile Seminarului teologic al Mănăstirii Neamțului, Bolnița bătrânilor şi casele de prin jurul mănăstirii au fost pregătite pentru a servi drept spital[41]. Au fost înzestrate cu mobila şi lenjeria mănăstirii, astfel încât doctorii străini (englezi şi francezi), l-au caracterizat drept „spital de lux"[42]. În urma luptelor de la Mărăşeşti au fost aduşi şi tratați în mănăstire peste 800 de răniți. Un număr de 30 de călugări, de la Neamț, între care era şi Dionisie Sângiorzan, au plecat să îngrijească răniții de pe front.

Pe baza cercetării documentelor din Arhivele Militare Române se poate desprinde concluzia că preoții militari, deşi nu aveau o pregătire pentru aceste împrejurări, s-au arătat a fi de mare folos, fie că se aflau pe linia frontului, fie că erau în spatele acesteia sau în spitale. Despre ei, cei mai de seamă comandanți ai armatei spuneau: „au făcut mai mult decât li s-a cerut pentru țară şi neam (generalul Prezan); au dat pildă de curaj trupei şi ofițerilor în situațiile cele mai periculoase, au fost dotați cu toate calitățile necesare; au fost perle nu preoți (general Răşcanu); au fost adevărate izvoare de hrană sufletească (general Panaitescu); au fost tătucul ostaşilor (lt. col. Dragu); cu admirație au privit la păstorul lor trupa şi ofițerii, făcând parte esențială din sufletul formației (lt. col. Grigoriu)"[43].

Aceşti preoți militari şi-au ajutat comandanții, au pansat răniții de multe ori îmbrăcând haine sanitare au luptat pentru combaterea epidemiilor, în unele cazuri au „făcut-o pe medicii cu multă îndemânare, au fost pildă de curaj şi dispreț de moarte, au stat în tranşee sub ploaia de gloanțe şi şrapnele, au mers cu crucea în mână în primele rânduri, au stat sub scutele drapelului, însuflețind pe ostaşi, au contribuit în bună parte la gloria regimentelor"[44]. Ca adevărați părinți, n-au cunoscut odihna „alergând din sat în sat şi la bolnavi, zilnic distanțe de 20-30 Km"[45].

Pe lângă aceste fapte, ei nu uitau de misiunea preoțească, oficiind slujbe, îngropând morții, au îngrijit cimitirele de prin sate şi dacă era nevoie au fost şi dascălii copiilor din satele apropiate frontului sau au înființat orfelinate pentru orfani. Pe lângă preoții de mir, în armata română au fost încorporați şi preoți călugări şi maici călugărițe. Au activat mai ales în serviciul sanitar, scoțând răniții de pe câmpurile de luptă, lucrând apoi pentru vindecarea lor în ambulanțe, trenuri sanitare şi spitale[46]. Potrivit unei statistici elaborate de către arhimandritul Teoctist Stupcaru, care era îndrumătorul călugărilor repartizați Societății de Cruce Roşie, la această societate, figurau circa 60 de călugări de la mănăstirile Cetățuia, Secu, Neamț, Râşca, Vorona, Bucium, Horaița ş.a. Aceştia au fost propuşi pentru decorare în urma

---

[40] Scarlat Porcescu, *Contribuții ale clericilor Bisericii Strămoşeşti la înfăptuirea Unirii Românilor,* în „M.M.S.", Redacția şi Administrația Arhiepiscopiei Iaşilor, (Iaşi), an LX, nr. 13 ianuarie-martie/1984, p. 33.

[41] Nestor Vornicescu, *Desăvârşirea unității noastre naționale...,* p. 538.

[42] Ion Stoian, *op.cit.,* p. 222.

[43] A.M.R., Fond *Marele Stat Major*, secția „Studii istorice", dosar nr. 59, f. 47-48.

[44] *Ibidem*, f. 48.

[45] *Ibidem*, f. 48.

[46] Ion Stoian, *op. cit.*, p.223.

eforturilor pe care le-au depus în calitate de confesori, infirmieri, pe lângă spitalele de răniți şi contagioşi[47].

România făcea parte dintre țările care luptau pentru autodeterminare națională şi înlăturarea dominației străine. Însă această decizie avea să aducă lupte grele pentru români. Puterile Centrale au adus de pe alte fronturi divizii care aveau o experiență de doi ani de război şi erau foarte bine înarmate. Linia frontului a fost pe o lungime de 1.100 de km, ceea ce a determinat armata română să se retragă, austriecii ajungând să ocupe 2/3 din suprafața României, până la Bucureşti. Pe lângă lupta dreaptă, a armelor, austriecii mai duceau o luptă a propagandei şi chiar coruperea funcționarilor sau militarilor români, încercând să demoralizeze sufletul neprihănit al ostaşului şi țăranului nostru[48].

[47] Mircea Păcurariu, *Contribuția bisericii la realizarea actului Unirii de la 1 decembrie, 1918,* în ,,B.O.R.", nr. 10-12/1978, p. 1251-1253.

[48] Adrian Pandea, *O armă subtilă, propaganda,* în „Document", nr. 2/2000, p. 2.

ORGANIZAREA SERVICIULUI RELIGIOS ÎN ARMATĂ ŞI ACORDAREA ASISTENŢEI SANITARE ŞI SOCIALE SPECIFICE MOBILIZĂRII ŞI ÎNCEPUTULUI CAMPANIEI MILITARE ÎN JUDEŢUL VÂLCEA (1915-1916)

Dumitru Garoafă

Declanşarea Primului Război Mondial, în vara anului 1914, a pus în faţa poporului român probleme de o importanţă covârşitoare pentru însăşi soarta sa. Problema care frământa profund clasele sociale din România era făurirea statului naţional unitar – aspiraţie de veacuri a poporului român, necesitate legică a însăşi dezvoltării societăţii româneşti.

Anii neutralităţii (1914-1916) au fost, pentru România, anii unor intense pregătiri militare, pentru ca, la momentul hotărât, armata să poată contribui şi la împlinirea idealului naţional al românilor. De aceea, caracteristica amplului proces de pregătire a ţării a fost *mobilizarea, pentru susţinerea războiului eliberator ce se preconiza, a întregului potenţial uman şi material naţional*[1].

Organizarea Serviciilor religios şi sanitar în armată

Pregătirea strict militară a războiului trebuia însoţită – potrivit concepţiei factorilor politici şi militari decizionali ai vremii –, de o „pregătire sufletească a oştirii pe temeiul religiunei", considerată de o însemnătate covârşitoare şi care atârna greu în balanţa victoriei[2]. Primele demersuri în această direcţie s-au concretizat prin alegerea „cu unanimitate" de către Sfântul Sinod, în şedinţa din 15 mai 1915, a icon. Constantin Nazarie, profesor la Facultatea de Teologie din Bucureşti, „ca Protopop sau supervizor al preoţilor de armată, în caz de mobilizare, ataşat pe lângă Marele Cartier General, ca delegat al Sfântului Sinod în această însărcinare"[3].

După numirea sa în această funcţie, va elabora proiectul *Instrucţiunilor asupra atribuţiilor preoţilor de armată,* cât şi broşura *Cuvântări pentru ostaşi şi rugăciuni pentru Oaste, Rege şi Popor în vreme de război*, ultima tipărită şi difuzată la unităţile militare din teritoriu[4]. Prin *Instrucţiuni* erau stabilite criteriile de recrutare a preoţilor

---

[1] Grl.- lt. (rz.) Tr. Dafinescu, col. (rz.) Ion Boaţă, *Istoria serviciilor logistice ale Armatei Române,* Edit. Militară, Bucureşti, 1990, p. 163.

[2] Gh. Nicolescu, Gh. Dobrescu, A. Nicolescu, *Preoţi în lupta pentru făurirea României Mari,* Editura Europa Nova, Bucureşti, 2000, doc. nr. 13, p. 11.

[3] *Ibidem*, doc. nr. 1, p. 1.

[4] Acestea au fost definitivate şi aprobate de preşedintele Sfântului Sinod şi Mitropolitul Primat al României – dr. Conon Arămescu Donici şi şeful Marelui Stat Major – grl. Dumitru Iliescu (Constantin Nazarie, *Activitatea preoţilor de armată în Campania din 1916-1918*, Imprimeria Ministerului Cultelor şi Artelor, Bucureşti, 1920, pp. 5-30; Gh. Nicolescu şi alţii, *op. cit.*, doc. nr. 4, 5, 11 şi 12, pp. 5-6, 9-10).

militari (confesori): titularizați în teologie, aptitudini pastorale militare şi talent de buni predicatori, precum şi recomandarea numirii lor de preferință din aceeaşi garnizoană în care se aflau dislocate regimentele, în speță cele de infanterie, pentru că aceştia erau deja cunoscuți ostaşilor[5].

Aşadar, înainte de decretarea mobilizării, atât comandantului unității, cât şi preotului, le reveneau sarcina de a se cunoaşte reciproc şi a suda legăturile triadei ofițeri – trupă – preot. Pentru realizarea acestui scop, preotul era invitat la solemnitățile organizate în unitatea la care era repartizat pentru mobilizare, la oficierea serviciului divin, odată cu preotul titular al garnizoanei. Numai într-un asemenea context, se poate explica solicitarea comandantului Batalionului 2 Vânători „Regina Elisabeta", din 22 ian. 1916, adresată Episcopiei Râmnicului-Noul Severin, de a-i fi înmânat pr. Nicolae Armăşescu din Tomşani, ordinul de serviciu[6].

Serviciile logistice ale armatei române, dintre care o importanță deosebită o avea *Serviciul sanitar*, au fost organizate şi vor acționa în conformitate cu prevederile *Regulamentului serviciilor etapelor*, sancționat prin Decretul Regal nr. 2498/15 iunie 1906, potrivit cărora teritoriul țării, în timp de război, din punct de vedere tactico-operativ, era împărțit în 3 zone: *interioară*, *a etapelor* şi a *operațiilor*, ultimele două formând zona armatelor de operații[7]. Astfel, prin circulara din 29 mai 1915 a Corpului I Armată, se aducea la cunoştința Prefecturii județului Vâlcea că, potrivit ordinului Ministerului de Război – Direcția 6 Sanitară, pentru „Zona interioară" a fost constituit *Comitetul Central Sanitar*, cu misiunea de a organiza şi supraveghea această zonă „din punct de vedere al ajutorului de dat răniților şi bolnavilor în timp de mobilizare şi război"[8]. Comitetul avea următoarea componență: dr. Sion – director al *Serviciului Sanitar Civil*, col. dr. Vicol – delegat al ministerului de resort, dr. Haralambie Bottescu – delegat al Societății Naționale Crucea Roşie română, lt. col. Ion Popescu – şeful Statului Major al Serviciului Sanitar Militar[9] şi era îndatorat de a lua imediat legătura cu „Comitetele de acțiune din județe..., urmărind a începe imediat lucrările", pentru ca atunci când acestea vor face obiectul unui control din partea membrilor Comitetului, „să li se prezinte situația lucrărilor deja efectuate şi a face propunerile ce cred necesare"[10]. La nivelul județului, funcționa *Comitetul Sanitar Regional Vâlcea*, format din prefectul județului, Grigore Ottetelişanu – preşedinte, dr. Dumitru-Firu Dițulescu – vicepreşedinte[11], iar,

---

[5] *Ibidem,* doc. nr. 13, p. 12.

[6] Arhiepiscopia Râmnicului, Fondul *Episcopia Râmnicului-Noul Severin* (în continuare: A.R., *E.R.-N.S.*), dos. 4/1916, f. 11.

[7] *România în anii Primului Război Mondial. Caracterul drept, eliberator, al participării României la război*, I, Editura Militară, Bucureşti, 1987, pp. 233-235; Grl.- lt. (rz.) Tr. Dafinescu, col. (rz.) Ion Boață, *op. cit.*, p. 139.

[8] S.J.A.N.Vl., *Prefectura județului Vâlcea* (în continuare: *P.J.V.*), dos. 31/1915-1916, f. 110.

[9] *Ibidem*. Pentru detalii, vezi C. Kiriţescu. *Istoria Războiului pentru Întregirea României. 1916-1919*, I, Ed. a II-a, Editura Casa Şcoalelor, Bucureşti, 1925, pp. 196-197; C. Argetoianu, *Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri,* vol. III, Partea a V-a (1916-1917), Editura Humanitas, Bucureşti, 1992, p. 29.

[10] S.J.A.N.Vl., *P.J.V*, dos. 31/1915-1916, f. 110-110v.

[11] Idem, dos. 11/1921, f. 57-59, 472.

ca membri, dr. Gheorghe Sabin[12], farm. A. Şapira, de la Corporaţia *Lotru-Oltul*[13] ş.a., care, la 21 ian. 1916, va fi vizitat de către Comitetul Central Sanitar „pentru inspecţia lucrărilor" efectuate[14].

Dacă, pentru această zonă, au fost identificate locaţiile aparţinând unor instituţii publice şi persoane fizice în reşedinţa judeţului – Rm. Vâlcea (Şcoala de Meserii, Gimnaziul *Alexandru Lahovary*, Şcoala Normală, Seminarul nou, casele cpt. Roşianu, Anton Copetti, cpt. C. Avramescu, pr. Meletie Răuţ etc.)[15], staţiunile balneo-climaterice Băile Govora şi Călimăneşti[16] etc., unde urmau să fie trataţi răniţii sau bolnavii "ce ar rezulta dintr-o eventuală campanie"[17], o lipsă acută se resimţea în încadrarea lor corespunzătoare cu personal medical şi, mai ales, cu cel auxiliar. Insuficienţa personalului auxiliar a fost compensată, în bună măsură, prin intervenţia salutară a Societăţii Naţionale de Cruce Roşie române, al cărei personal, în mare parte, se va angaja, pe bază de voluntariat, ca surori de caritate, iar, pentru personalul monahal, va organiza, la Mănăstirea dintr-un Lemn, încă din primăvara anului 1916, cursuri bisăptămânale pentru însuşirea şi practicarea „teoriei mici"[18], absolventele servind, tot în aceeaşi calitate sau ca „agenţi auxiliari la personalul de asistenţă"[19], la spitalele patronate de această societate caritabilă.

Asistenţa religioasă şi sanitară la începutul campaniei militare

În condiţiile intensificării acţiunilor destinate realizării deziderатului desăvârşirii unităţii statal-naţionale, precum şi a evoluţiei situaţiei de pe fronturile europene, la 14/27 august 1916, Consiliul de Coroană a hotărât declararea stării de război între România şi Austro-Ungaria, al cărei unic scop consta în eliberarea teritoriilor româneşti aflate sub dominaţia acesteia şi unirea lor la Patria-Mamă.

Încă de la declanşarea războiului, au fost transmise dispoziţii de la Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii şi Mitropolitul Primat al României, conform cărora „să se ia imediat măsuri ca, pretutindeni, preoţii să binecuvânteze pe cei ce, cu atâta avânt,

---

[12] Doctor în medicină şi chirurgie, mai îndeplinea şi funcţia de preşedinte al Comitetului Sanitar Regional Rm. Vâlcea (Idem, dos. 150/1922, f. 244-245). O interesantă descriere despre specialistul, dar şi Omul – dr. Gh. Sabin, a fost făcută în recenta lucrare a dr. Oc. Popescu, *Istoricul medical vâlcean. 1027 demni urmaşi ai lui Hippocrate*, Editura Medicală Amaltea, <Bucureşti, 2016>, pp. 167-169.

[13] Idem, dos. 5/1916, f. 134.

[14] Idem, *Primăria or. Rm. Vâlcea*, dos. 22/1916, f. 5.

[15] Vezi adresa Direcţiei Generale a Serviciului Sanitar, pendinte de Ministerul de Interne, cu nr. 67948/17 nov. 1914 şi procesul verbal din 4 dec. 1914 al Comisiei de Rechiziţii din Rm. Vâlcea (Idem, dos. 3/1914, f. 28, 34-34v.).

[16] Acestea erau direct gestionate de Comitetul Central Sanitar , fiind locaţii ale *Societăţii Govora-Călimăneşti*, unde dr. Haralambie Bottescu era desemnat administrator-delegat în Consiliul de Administraţie al societăţii (Idem, *Societatea Govora-Călimăneşti*, dos. 8/1913-1916, f. 132; Idem, *P.J.V.*, dos. 11/1921, f. 153).

[17] Idem, *Primăria or. Rm. Vâlcea*, dos. 3/1914, f. 28.

[18] Cf. Gr. N. Popescu, *Preoţimea română şi Întregirea Neamului – chipuri, fapte, suferinţi şi pilde pentru viitor* –, I, Tipografia Vremea, 1940, pp. 88-89.

[19] S.J.A.N.Vl., *P.J.V.*, dos. 7/1916, f. 25-26.

pleacă să se jertfească pentru mărirea şi gloria neamului şi, ca, totodată, să se facă, în toate bisericile, din Dumnezeu păzita Eparhie pe care o păstoriți, cuvenitele rugăciuni pentru izbânda oştilor române"[20]. Astfel, Biserica era chemată, ca în marea majoritate a cazurilor, să atenueze frica de moarte, să ofere alternativa Vieții de Apoi, a Învierii. Moartea – pentru „realizarea măreţului vis al străbunilor noştri" – România Mare –, era considerată în comunicatele şi circularele bisericii, în slujbele religioase oficiate pentru ostaşii care plecau la război, *ca o poartă spre eternitate, spre izbăvire*[21]. Ca atare, binecuvântarea trupei, la părăsirea garnizoanei sau a raionului de concentrare către locul destinat, prin planul de acțiune operativă, trebuia să devină un moment înălțător, o slujbă religioasă mişcătoare, care să facă auzit cuvântul mângâietor şi întăritor al lui Dumnezeu. În acest scop, preotul săvârşeşte, mai întâi, sfințirea apei, unită cu ectenii pentru război, cu *Te-Deum* şi rugăciunea, care era anexată la *Instrucțiuni*[22]. În rugăciunea rânduită a se citi cu acest prilej, între altele, se făceau şi astfel de incantații:

„Judecă, Doamne, pre cei ce ne fac nouă strâmbătate şi biru<i>eşte pre cei ce luptă împotriva noastră. Binecredincioaselor armate, însă şi armatelor popoarelor care luptă împreună cu noi contra vrăjmaşului comun, dă-le, Doamne, întru mila Ta cea bogată, îndrăzneală multă, tărie şi bărbăție, ca, întru numele Tău cel întru tot sfânt, să biruiască pe protivnicii noştri.

Celor răniți în luptă, dă-le, Doamne, uşurare de dureri şi-i ridică curând, cu mâna Ta cea puternică şi întru tot vindecătoare, din patul suferințelor, iar pre cei cari i-ai hotărât să-şi pu<i>e sufletele lor jertfă pentru Credință, Rege, Împărat şi Patrie pe câmpul de onoare, acelora iartă-le lor toate greşalele cele de voie şi cele fără de voie şi, în ziua înfricoşatei judecăți, *învredniceşte-i pre ei de cununile cele nevestejite ale slavei Tale* (subl. ns.: D.G.)"[23].

La o asemenea ceremonie, participă şi Grupul *Lotru*, de sub comanda col. Traian Moşoiu, la biserica din Brezoi, după care se pune în mişcare, pe direcția Brezoi – Voineasa – Piatra Arsă[24].

În afară de aceasta, tot în temeiul unor dispoziții ale forurilor superioare ecleziastice, preoții erau „datori, pe tot timpul războiului, a sta la locurile lor, unde, împreună cu celelalte autorități locale, trebuiau să dea tot concursul lor..., aşa că, prin sfaturile şi lucrarea lor, să uşureze viața tuturor şi, printr-o lucrare comună, energică şi eficace, să se conlucreze peste tot *la realizarea măreţului vis al străbunilor noştri* (subl. ns.: D.G.)"[25].

În acest context, în „Zona interioară" a județului, pentru Grupul de acoperire *Olt-Lotru*, care era dislocat în zonele montane ale județelor Vâlcea şi Argeş, erau desemnate

[20] *Biserica Ortodoxă Română* (în continuare: *B.O.R.*), XL, nr. 5-6, 1916, p. 359.

[21] Cf. Liviu Maior, *Doi ani mai devreme. Ardeleni, bucovineni şi basarabeni în Război. 1914-1916*, Editura Şcoala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016, pp. 140-141.

[22] Gh. Nicolescu et alii, *op. cit.*, doc. nr. 13, p. 15.

[23] *B.O.R.*, XL, nr. 5-6, 1916, p. 367.

[24] Grl. Tr. Moşoiu, *Memorial de război (august-octombrie 1916)*, Ediție, studiu introductiv şi note de Al. Dragomirescu şi Marius Pop, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1987, p. 69.

[25] B.O.R., XL, nr. 5-6, 1916, p. 373.

următoarele unităţi spitaliceşti, aflate sub egida Comitetului Central Sanitar, al cărui personal destinat acestora era „nemobilizabil şi mobilizaţi pe loc”[26]:

- ✓ *Spitalul nr. 32* (Spitalul judeţului Vâlcea) – dr. Petre Iordăchescu[27], administrator – pr. Nicolae Creţu;
- ✓ *Spitalele nr. 33 şi 34* (Seminarul nou[28] şi Seminarul vechi[29], Rm. Vâlcea) – dr. mr. (rz.) Odobescu[30], administratori – Ion Cocărăscu şi pr. Gheorghe Niculescu;
- ✓ *Spitalele nr. 35* (Şcoala Normală, Rm. Vâlcea)[31] şi *38* – dr. C. Mitrani[32] şi dr. Protopopescu, administratori – V. Costineanu şi Vasile Tretinescu (ultimul, fiind înlocuit de Ion Dumitrescu);
- ✓ *Spitalul nr. 36* (Rm. Vâlcea) – dr. Brill, administrator Năstase Ionescu;
- ✓ *Spitalul nr.* 39 (Rm. Vâlcea) – administrator Ioan Tuluca;
- ✓ *Spitalul nr. 40* (Rm. Vâlcea) – dr. Gheorghe Sabin[33], administrator pr. Ion Tomescu;
- ✓ *Spitalul nr. 5/P.C.* (Olăneşti)[34] – administrator Mihai Puţureanu;
- ✓ *Spitalul nr. 41 bis* (Ocnele Mari) – administrator Tache Georgescu;
- ✓ *Spitalul nr. 21* (Băile Govora)[35] şi
- ✓ *Spitalul nr. 37* (*Hotelul Băilor*, Călimăneşti) – doamna dr. Bottescu[36].

În acelaşi timp, în preziua decretării mobilizării generale, printr-o notă confidenţială a Corpului I Armată, se aducea la cunoştinţa prefecturii judeţene *necesarul de vehicule* ce trebuia pus la dispoziţia acestor unităţi spitaliceşti, pentru transportul bolnavilor şi al

---

[26] S.J.A.N.Vl., *P.J.V*, dos. 150/1922, f. 262.

[27] În februarie 1915, era medicul Spitalului din Sineşti şi al Circumscripţiei sanitare Olteţul de Sus (Cf. Idem, dos. 31/1915-1916, f. 4-4v., 5), iar postul l-a luat în primire, începând cu data de 1 oct. 1916, fiind transferat de pe front (Idem, dos. 11/1921, f. 61).

[28] La 22 septembrie 1913 s-a pus piatra de fundaţie a noului local al Seminarului, solemnitate la care au participat P.S. Sofronie Vulpescu, proaspăt episcop al Eparhiei Râmnicului (1913-1918), ministrul Cultelor şi Instrucţiunii – C. G. Dissescu, numeroşi preoţi şi notabilităţile oraşului (Cf. P. Gârboviceanu, *Seminariul din Râmnicu-Vâlcei*, în *B.O.R.*, XXXVII, nr. 7, 1913, pp. 498-518).

[29] Seminarul Teologic *Sf. Nicolae* din Rm. Vâlcea a fost înfiinţat în anul 1837, iar, prin aplicarea *Legii asupra clerului şi seminariilor* (1901), este desfiinţat. În anul şcolar 1907/1908, datorită străduinţelor P.C. pr. Petre Gârboviceanu, pe atunci administrator al *Casei Bisericilor*, este reînfiinţat, dar cursurile s-au desfăşurat la Mănăstirea Bistriţa, până în anul 1911, când este transferat în localul vechiului seminar (*Ibidem*, pp. 499-503).

[30] Gr. Popescu, *op. cit.*, I, p. 89.

[31] Bazele acesteia au fost puse din iniţiativa cadrelor didactice râmnicene, care, întrunindu-se într-o şedinţă, în cancelaria Gimnaziului *Alexandru Lahovary*, la 7 oct. 1914, au hotărât înfiinţarea *Şcolii Normale de Învăţători* din Rm. Vâlcea, iar, la următoarea şedinţă, din 3 nov. 1914, sub preşedinţia dir. I. Nisipeanu, s-a decis deschiderea oficială a cursurilor pentru ziua de 4 nov. 1914, orele 7,30, prin oficierea unui serviciu divin (S.J.A.N.Vl., *Şcoala Normală de Băieţi Rm. Vâlcea*, dos. 1/1914-1916, f. 1-1v.).

[32] Acesta, în ziua de 20 aug. 1916, încă nu era prezent la post (Idem, *P.J.V.*, dos. 5/1916, f. 123).

[33] Idem, dos. 150/1922, f. 244-245.

[34] Tot aici, este menţionat şi *Spitalul temporar nr. 2*, al cărui administrator este Gh. T. Olănescu (Idem, dos. 45/1916, f. 47).

[35] Idem, dos. 43/1916, f. 163. Mai este menţionat şi un *Centru de convalescenţi*, unde Prefectura judeţeană solicită Comitetului Central Sanitar transferarea farm. cpt. Vârgolici, de la Compania I Sanitară Craiova, la farmacia Centrului (Idem, dos. 5/1916, f. 91).

[36] Idem, dos. 11/1921, f. 152-153v.

personalului deservent: 15 cu tracțiune animală şi un autocamion pentru bolnavi, iar, pentru aprovizionarea şi transportul personalului medical, 5 căruțe şi 2 trăsuri pe arcuri; în plus, pentru spitalele similare din stațiunea Călimăneşti-Cozia – care erau sub directa administrație a Comitetului Central Sanitar –, erau prevăzute 6 vehicule cu tracțiune animală şi un autocamion, respectiv 2 căruțe şi una trăsură pe arcuri[37]. Totodată, prin ordine de serviciu emise de aceeaşi prefectură, în prima zi a mobilizării, este convocat, la sediul acesteia, personalul medical şi auxiliar şi direcționat la unitățile spitaliceşti la care era repartizat[38].

Din păcate, activitatea Serviciului Sanitar Militar a fost paralizată încă din primele momente ale intrării noastre în război, din cauza neglijenței strategilor care plănuiseră atacul-surpriză peste graniță, dar care uitaseră că – potrivit prevederilor regulamentelor militare –, acest serviciu *nu se mobilizează decât în ziua a patra a mobilizării generale*[39]. Ca atare, răniții rezultați din primele zile ale confruntărilor erau lăsați *numai pe seama formațiunilor sanitare regimentare ordinare*, incomplete şi acestea, care au fost depăşite de situație[40], aşa cum o demonstrează, din plin, documentele de arhivă şi memorialistica dedicată Marelui Război.

Astfel, Serviciul sanitar militar din zona de operații a Grupului *Olt-Lotru* şi-a desfăşurat activitatea concretă, conform principiilor de organizare şi funcționare ale acestui serviciu, prin instalarea *posturilor de prim-ajutor* regimentare, ca serviciul cel mai avansat din zona de operații şi aşa-zisele *posturi de triaj*. Deoarece ambele grupuri operative, dar mai ales *Lotru,* nu au putut realiza pe deplin surprinderea inamicului, purtând lupte grele în defensivă[41], au ca efect *creşterea numărului de răniți încă din primele momente ale luptelor*.

În acest scop, încă din noaptea de 14/15 august 1916, sunt instalate posturile de prim-ajutor la Râul Vadului – deservit de dr. slt. (rz.) S. Demetrescu (repartizat la Btl. III al Rg. 44 Inf.), dar lipsit complet de medicamente, deoarece „nu sosiseră de la Piteşti”[42] şi la punctul Ospiciul Lunci – de dr. slt. (rz.) Gh. Roşescu (de la Btl. III al Rg. 42 Inf. Vl.), căruia, de la ora 2,00 a.m., îi sosiseră primii răniți, numărul lor ridicându-se la 23[43]. Răniții – în marea lor majoritate proveniți de la Rg. 42 Inf. Vl. şi 44 Inf. Ag.–, sunt evacuați cu ambulanțele la infirmeria de la Câinenii Mari (Vâlcea), unde sunt tratați de dr. mr. (rz.) Constantin Seteanu[44] şi de dr. slt. (rz.) S. Demetrescu, ultimul îngrijind, în cele două zile (15-16 aug. 1916), 73 de soldați şi un ofițer de la Rg. 2 Inf. Vl.[45] Între

[37] *Ibidem*, f. 88-88v.
[38] Idem, dos. 7/1916, f. 25-26.
[39] C. Argetoianu, *op. cit.*, p. 20.
[40] *Ibidem*.
[41] Cf. grl. Tr. Moşoiu, *op. cit.*, p. 69-70. Pentru descrierea operațiilor acestui grup, în faza ofensivă, vezi Dumitru Garoafă, *Desfăşurarea luptelor din Ţara Loviştei în «toamna pătimirii noastre»,* în *Posada – 685. Ţara Loviştei. Studii de geografie, toponimie, istorie şi etnografie*, coordonatori: Dinică Ciobotea, Eugen Petrescu, Radu-Ştefan Vergatti, Editura Universitaria, Craiova, 2015, pp. 281-286.
[42] S.J.A.N.Vl., Col. *Manuscrise*, nr. 192, f. 6v.-8.
[43] Idem, Fond pers. *Roşescu Gheorghe*, C, dos. 4/1916, f. 2.
[44] Era medic al oraşului Drăgăşani (Idem, *P.J.V.*, dos. 31/1915-1916, f. 4v.- 5).
[45] Idem, Col. *Manuscrise*, nr. 192, f. 7v.- 9.

timp, în zonă începe să sosească o parte a logisticii necesară transportării şi evacuării răniţilor: un tren sanitar şi ambulanţele, dar lipsite de tracţiune animală (16 aug. 1916)[46], precum şi medicul-şef al Rg. 44 Inf. Ag.- mr (rz.) Socolescu (18 aug. 1916)[47].

Abia în ziua de 17 august 1916, s-a luat decizia trimiterii pe front a unor formaţiuni sanitare suplimentare, prin formarea *coloanelor volante (mobile) de ambulanţe*, care au pornit imediat spre zonele de operaţii militare[48]. Pentru Valea Oltului, unde acţiona Grupul *Olt-Lotru*, a fost desemnat dr. mr. (rz.) Constantin Argetoianu, având, ca ajutor, pe dr. cpt. Demetriad, iar, ca şef al secţiei de automobile, pe lt. (rz.) Radu Fălcoianu[49]. Garnitura de tren, în care a fost încărcat materialul coloanei, constând din ambulanţe, automobile, căruţe, medicamente, pansamente, instrumente şi aparatură medicală, va sosi, în după-amiaza zilei de 19 aug. 1916, la Rm. Vâlcea, unde şeful acesteia – Argetoianu, va face o scurtă escală, pentru a se informa, la faţa locului, despre situaţia reală din teren.

Deplasându-se la Gimnaziul *Alexandru Lahovary*[50], unde era instalat unul din spitalele patronate de Crucea Roşie, pentru a înmâna coletele cu medicamente, din partea Elizei Brătianu[51], se va întâlni şi cu prietenii săi într-ale breslei, din Craiova, între care dr. Charles Hippolyte Laugier[52], dr. Giuriadi ş.a., de la care află lucruri incredibile: lipsa materialelor sanitare din spitale şi „o zăpăceală de ordine şi contraordine nemaipomenită”[53]. Tot în aceeaşi zi, sosiseră primele transporturi de răniţi – unul din acestea chiar la ora 12, cu 81 suferinzi[54] –, iar însuşi prefectul judeţului – Grigore Ottetelişanu, îi înmânează o întreagă listă de materiale sanitare, instrumentar şi aparatură medicală indispensabile activităţii spitalului[55]. O atare situaţie o găseşte şi la

---

[46] *Ibidem*, f. 8v.-9.

[47] Idem, Fond pers. *Roşescu Gheorghe*, C, dos. 4/1916, f. 4. Informaţie confimată şi de dr. slt. (rz.) S. Demetrescu (Idem, Col. *Manuscrise*, nr. 192, f. 12).

[48] C. Argetoianu, *op. cit.*, p. 21.

[49] *Ibidem.*

[50] Înfiinţat la 7 sept. 1891, gimnaziul are o succesiune de locaţii particulare, iar, în perioada 1901-1911, funcţionează în vechiul local al Seminarului Teologic Sf. Nicolae. Prin decret al ministerului de resort, în anul 1899, gimnaziului i se acordă dreptul de a purta numele juristului şi omului politic, de obârşie râmniceană – Alexandru Lahovary (1841-1897). În anul 1901, se pune piatra de fundaţie a noului local, lucrările fiind finalizate în anul 1911 (Cf. Corneliu Tamaş, Constantin Drugan, Gheorghe Tudor, *Istoria Colegiului Naţional „Alexandru Lahovary” din Rm. Vâlcea*, Editura Conphys, Rm. Vâlcea, 2000, pp. 19-25).

[51] C. Argetoianu, *op. cit.*, p. 22.

[52] Dr. Oc. Popescu, *op. cit.*, pp. 227-228.

[53] C. Argetoianu, *op. cit.*, p. 23. Credem că această stare de lucruri decurgea şi din insuficienta cunoaştere a prevederilor actelor normative, în special a *Regulamentului Serviciului sanitar militar*, care reglementau activitatea acestor spitale şi a raporturilor dintre militari şi civili vis-à-vis de gestionarea acestora, reflectată şi de solicitările Prefecturii judeţene către Spitalul Corpului I Armată din Craiova (17 aug. 1916) de a i se pune la dispoziţie un astfel de exemplar sau să i se indice numărul şi data publicării acestuia în „Monitorul Oficial” (Cf. S.J.A.N.Vl., *P.J.V.*, dos. 5/1916, f. 90).

[54] În telegrama transmisă, de către prefectul judeţului, Comitetului Central Sanitar, având indicativul *Extraurgent!*, era adresat un mesaj disperat: „până la această oră, încă nesosite medicamente, instrumente şi efecte. Rugăm, cu insistenţă, trimiterea lor.” (*Ibidem*, f. 109).

[55] C. Argetoianu, *op. cit.*, p. 23.

Călimăneşti, unde doamna dr. Bottescu, prin „inteligenţa şi dinamismul" ei, reuşise să transforme „marele hotel al băilor într-un spital confortabil, dar lipsit şi el de material sanitar"[56].

Dotarea precară a spitalelor noastre şi atmosfera încărcată în care îşi desfăşoară activitatea personalul deservent sunt percepute de către memorialist la cotele cele mai înalte, aşa încât – potrivit consemnărilor sale –, „descurajarea şi neîncrederea începuseră deja să se strecoare în dosul frontului şi să înlocuiască optimismul primului moment"[57].

Pe de altă parte, disfuncţionalităţile semnalate în rândul formaţiunilor sanitare de pe front, din cauza efectivelor insuficiente de personal, care sunt nevoite să acopere nu numai punctele de prim-ajutor, dar să deservească şi pe cele de triaj – mai întâi la Câinenii Mari (Vâlcea), apoi, cu înaintarea frontului, la Fabrica de cherestea din Tălmaci[58], precum şi a logisticii sanitare precare, s-au răsfrânt extrem de dureros asupra administrării, *la timp şi în mod profesionist*, a tratamentului adecvat pentru cei aflaţi în grea suferinţă. Raportat la acest ultim aspect, memorialistul Constantin Argetoianu oferă cititorului, prin *Amintirile* sale, scene de coşmar: „Cu cât te apropiai de front, lipsurile pregătirii erau şi mai sensibile... La Câineni am debarcat coloana şi am pornit cu dânsa, conform ordinelor, pe şosea, spre front... Pe drum, iarăşi convoaie cu răniţi. Am cercetat câteva care: răniţii erau amestecaţi cu morţii. *Muriseră oamenii cu zile, căci rănile lor nu erau grave, şi moartea fusese pricinuită, la cei mai mulţi, de hemoragii nestăvilite şi de inaniţie* (subl. ns.- D.G.). Aş fi vrut să viu în ajutorul acestor nenorociţi, dar nu puteam face nimic, căci aveam ordin să ajung, cât mai repede, la Boiţa, unde ne aşteptau răniţi mai greu atinşi şi neîngrijiţi şi ei. Am făcut câteva pansamente, în grabă, şi am lăsat convoaiele să se scurgă spre Călimăneşti..."[59].

La Boiţa, este instalat un spital volant (la marginea localităţii), unde toţi răniţii erau triaţi: cei cu răni uşoare erau evacuaţi la Călimăneşti, iar cei grav răniţi, internaţi pe loc şi trataţi[60]. În continuarea misiunii sale, Argetoianu va lua legătura cu Cartierul Div. 23 Inf. – grl. div. Matei Castriş (instalat la fabrica din Veştem), pentru a stabili, împreună cu şeful de Stat Major al marii unităţi – col. Mihăescu, *planul de dislocare al unităţilor sanitare în zona etapelor*[61]. Potrivit planului schiţat, au fost stabilite următoarele formaţii şi centre medicale care deserveau zona armatelor de operaţii: *un serviciu de ambulanţă divizionară*, la Boiţa (format din elementele coloanei volante), de unde formaţiuni mobile deserveau frontul; *2 secţii de spital mobil*, la Turnu Roşu, care avansează odată cu frontul; *3 secţii*, a câte 100 paturi fiecare, la Brezoi: *convalescenţi,*

---

[56] *Ibidem*.

[57] *Ibidem*.

[58] S.J.A.N.Vl., Fond pers. *Roşescu Gheorghe*, C, dos. 4/1916, f. 7.

[59] C. Argetoianu, *op. cit.*, f. 23-24.

[60] *Ibidem*, p. 24.

[61] C. Argetoianu, *op. cit.*, p. 24-25. *Zona etapelor* era teritoriul cuprins între *Zona interioară* şi *Zona operaţiilor*, fiind delimitată, faţă de prima, printr-o linie stabilită de Ministerul de Război, *la începutul acţiunilor de luptă*, iar, faţă de cea de-a doua, era jalonată de dispunerea ultimelor elemente ale armatei de operaţii (Cf. grl.- lt. (rz.) Tr. Dafinescu, col. (rz.) Ion Boaţă, *op. cit.*, p. 140). În orice caz, la data de 21 aug. 1916, *încă nu erau constituite şi funcţionale* serviciile de etapă ale armatei (Cf. S.J.A.N.Vl., *P.J.V.*, dos. 5/1916, f. 137).

medicină internă şi pentru plăgi simple şi uşor vindecabile (recuperabilii); *un spital de alienaţi*, la Mănăstirea Cozia (cu o capacitate de 150-200 paturi) – dr. Ureche; un spital la Călimăneşti, pentru „chirurgie mare" (capacitate de 400-500 paturi) – dr. col. Iacob Potârcă şi dr. Daniel şi, la Rm. Vâlcea, un spital pentru intervenţii şi tratamente chirurgicale mai complexe şi pentru mutilaţi[62].

Într-un raport, deloc liniştitor, al prefectului, înaintat, la 24 august 1916, ministrului de război, acesta îl informa că, în cele 5 spitale amenajate din oraş, sunt trataţi 375 militari, din care 215 sunt răniţi, majoritatea având „leziunile cele mai grave", în zona craniană, fapt ce recomanda dotarea unităţilor combatante cu căşti metalice. Totodată, pentru „buna funcţionare mai departe" a unităţilor spitaliceşti, solicită să fie aprovizionate corespunzător cu substanţe dezinfectante, instrumentar chirurgical şi aparatură medicală necesare efectuării unor intervenţii mai complexe şi încadrarea acestora cu încă 2 medici[63].

Paralel cu îngrijirea răniţilor, *continuă preocupările şi activităţile profilactice şi anti-epidemice*. Astfel, la Rm. Vâlcea, fiinţa Spitalul pentru boli contagioase, instalat în localul Şcolii Mixte nr. 1[64], iar, la sfârşitul lunii august 1916, la Teatrul *Adreani*, *Spitalul Mobil nr. 1* al Corpului I Armată din Craiova, de acelaşi profil, condus de dr. Bruchner, la care vor fi trataţi şi răniţii[65].

Tot pentru a veni în ajutorul celor suferinzi, sunt adoptate o serie de măsuri de către forurile militare ierarhice – Ministerul de Război şi Corpul I Armată –, care vizau *îmbunătăţirea şi diversificarea hranei* acestora, interzicându-se rechiziţionarea legumelor („zarzavaturilor"), destinate Comitetului Sanitar Regional Vâlcea, de către Subcentrele de aprovizionare Rm. Vâlcea, Drăgăşani, Olăneşti, Govora şi Horezu[66]; totodată, pentru Comitetul Sanitar Regional Călimăneşti, se solicită *suplimentarea numărului de vehicule*: una trăsură şi una căruţă, necesare aprovizionării, şi o bicicletă, ţinându-se seama de numărul mare al răniţilor spitalizaţi aici- peste 1000[67].

Uneori, administrarea şi gestionarea spitalelor regionale este perturbată de *imixtiunea factorului militar*, care aplică, *ad litteram*, prevederile actelor normative ce reglementează activitatea acestora, aşa cum s-a întâmplat la cele din Drăgăşani, unde, conform celor reclamate ministrului de război – Vintilă Brătianu, de către fruntaşii urbei: Şt. Filipescu, Gh. Teodorini şi Al. Alimănişteanu, sunt internaţi 500 răniţi, cărora orăşenii „le dau tot sprijinul şi ajutoarele posibile", dar acestea se află într-o „completă anarhie", din cauza comandantului Rg. 42 Inf. P.S. (= Parte Sedentară), lt.-col. Daniil Ionescu, care, fiind, în acelaşi timp, şi comandantul Garnizoanei oraşului, cu de la sine

---

[62] *Ibidem*, p. 25. Vezi şi organizarea Serviciului sanitar militar în „fierbintea" vară a anului 1917, în studiul lui Leontin-Vasile Stoica, *Serviciul sanitar al armatei în Campania din vara anului 1917*, în *Armata şi mass-media*, Editura Istros, Brăila, 2013, pp. 363-366.

[63] *Ibidem*, f. 177.

[64] Localul şcolii era situat în partea vestică a oraşului, în zona periferică a acestuia şi în vecinătatea râului Olăneşti (Idem, dos. 4/1918, f. 449).

[65] Teatrul a fost rechiziţionat, din 17 aug. 1916, iar, pe timpul ocupaţiei, a servit drept grajd pentru cai şi lagăr de prizonieri (Idem, dos. 9/1918, f. 566).

[66] Idem, dos. 43/1916, f. 147.

[67] Idem, dos. 34/1916, f. 107.

putere, „a luat de la spital tot personalul sanitar şi ceilalţi oameni de serviciu, aşa că, astăzi, toţi răniţi<i> sunt fără pansament şi hrană”[68]. Petenţii solicită ministrului efectuarea unei anchete, în condiţiile în care unul dintre membrii Comitetului Central Sanitar – dr. Haralambie Bottescu, vizitase, recent, spitalele din oraş, care, „împreună cu drăgăşeneni<i>, au organizat cele mai practice măsuri pentru bravi<i> răniţi”[69].

În replică, comandantul garnizoanei raportează ministrului că a respectat „cu sfinţenie cele prevăzute în serviciul garnizoanei şi *Instrucţiunile spitalelor*”, dar nu a putut trece cu vederea sustragerile ce se fac din hrana destinată răniţilor[70]. În telegrama ministrului, din 21 sept. 1916, i se atrage atenţia că aceste Comitete sanitare regionale, aflate sub tutela Comitetului Central Sanitar, răspund de organizarea şi conducerea spitalelor din teritoriu, având tot dreptul să-şi stabilească singure „normele de urmat”, iar partea militară are obligaţia să le acorde „tot concursul pentru executarea lor”, solicitându-i, ca atare, o colaborare cât mai strânsă cu acestea, ţinând seama de momentele grele prin care trece ţara[71]. În final, prin raportul prefectului judeţului înaintat ministrului, din 29 sept. 1916, privind rezultatul anchetei ordonate, se constată că „vinovăţia *se răsfrânge mai mult* (subl. ns.: D.G.) asupra serviciului militar”[72].

Raportat la activitatea personalului medical şi auxiliar, deservent al spitalelor patronate de Crucea Roşie, aceasta se caracterizează prin dăruirea şi spiritul de sacrificiu, dovedite prin actul medical efectuat şi prin îngrijirea celor aflaţi pe patul de suferinţă.

Astfel, trei monahii de la Mănăstirea Surpatele, Varvara Predescu – stareţa sfântului lăcaş, Neonila Predescu şi Ecaterina Ionescu, absolvente ale cursurilor de Cruce Roşie organizate la Mănăstirea dintr-un Lemn, încă din ziua de 15 aug. 1916, au fost mobilizate la Spitalul nr. 33-34 din Rm. Vâlcea, sub conducerea dr. mr. Odobescu, unde „au îngrijit de răniţii” Rg. 2 Inf. Vl.[73], la care se adaugă şi Eufrosina Ionescu, care, iniţial, fusese repartizată la spitalul de la Şcoala de fete *Santa Maria* din Craiova[74]. De asemenea, la Spitalul de boli contagioase din Rm. Vâlcea, situat în localul Şcolii mixte nr. 1, vor deservi monahiile de la Mănăstirea Hurezi – Evropa Herţa şi Mariana Micăuşi[75], iar, la Spitalul nr. 37 din Călimăneşti, situat în marele Hotel al Băilor – Maria Bujorescu[76]. La Mănăstirea Cozia, unde funcţiona un spital pentru alienaţi, în special pentru corpul ofiţeresc, sub îngrijirea dr. mr. Ureche, infirmier-şef era ierodiaconul Rafail Diaconescu[77], iar, la spitalele din Drăgăşani – familia pr. Alexandru şi Eugenia Dăbuleanu (domiciliată în Zăvoeni), soţul fiind una din victimele tragicului accident

---

[68] Idem, dos. 42/1916, f. 26.
[69] *Ibidem*.
[70] *Ibidem*, f. 45.
[71] *Ibidem*, f. 27.
[72] *Ibidem*, f. 24.
[73] Cf. Grigore Popescu, *op. cit.*, pp. 88-89.
[74] Absolventă a Şcolii profesionale din Craiova, va parcurge, ulterior, şi cursurile Şcolii chirurgicale din oraş (S.J.A.N.Vl., *P.J.V.*, dos. 5/1916, f. 161-163).
[75] Idem, dos. 7/1916, f. 25-26.
[76] Idem, dos. 39/1919, f. 101.
[77] Cf. Grigore Popescu, *op. cit.*, pp. 83-85.

feroviar de la Ciurea[78]. Din păcate, se înregistrează şi prima victimă din rândurile medicilor: dr. Giuriadi, din Craiova, mobilizat la spitalul de la Gimnaziul „Al. Lahovary", se stinge din viaţă „după câteva săptămâni"[79].

Pe toată durata războiului, în care România s-a implicat din august 1916, au fost mobilizaţi numeroşi preoţi militari (confesori), care au însoţit, pe teatrele de operaţii la care au fost repartizaţi sau în spatele frontului (la spitalele şi trenurile militare), acordând asistenţă spirituală ostaşilor (slujbe, spovedanie, împărtăşanie şi prohodirea celor morţi la datorie), îmbărbătându-i, în cursul luptelor, mângâind şi oblojind rănile celor suferinzi[80].

În timpul operaţiunilor militare, preotul îşi organiza activitatea cu trupa, *în funcţie de loc* (în prima linie, la postul de prim-ajutor, în refacere ori spitale) şi *de timp* (înainte şi după atac, în apărare ori deplasare), trebuind să săvârşească, *în plan religios*, Sfânta Liturghie, slujbele religioase ocazionale, înhumarea celor morţi şi pomenirea lor[81].

Pentru oficierea diferitelor servicii religioase, *Instrucţiunile* conţineau o serie de referiri privind procurarea obiectelor de cult necesare preotului: de la bisericile de unde prisoseau sau împrumutate de către unitatea la care preotul era mobilizat[82]. Astfel, preotul-confesor, asimilat în gradul de locotenent – I.N. Brudiu de la Rg. 49 Inf. Râmnicu Sărat, primeşte obiectele de cult necesare oficierii serviciului divin de la biserica din Brezoi: 1 epitrahil, 1 *Evologhiu*, o carte de *Te-Deum* şi o cruce metalică, cu intarsii de lemn, databilă din anul 1791[83].

Ritualurile religioase au fost respectate cu sfinţenie, fie că frontul era liniştit, fie că ploua cu obuze şi gloanţe inamice. Duhovnicii militari au încercat, prin intermediul slujbelor, să refacă, cât de puţin, din normalitatea cu care ţăranii români – acum îmbrăcaţi în haină militară –, erau obişnuiţi în lumea satelor, să sădească încrederea şi speranţa în izbânda finală a luptei sau atunci când totul se prăbuşea în jur[84]. De regulă, oficierea serviciilor religioase în teritoriul eliberat se efectuează în localităţile în care staţionează trupa, de către preotul militar al acesteia, la care se asociază şi preoţii parohi ai locului. Astfel, la oficierea serviciului divin de la Biserica din Racoviţa (21 aug. 1916), au participat ostaşi din Btl. 1 al Rg. 1 Gr., la care preotul paroh, Valeriu Florian, „ieşind cu sfintele daruri, a pomenit pe regele nostru, Ferdinand I, în locul împăratului Franz Joseph"[85]. De

---

[78] S.J.A.N.Vl., Col. *Documente istorice*, pach. CCXXXV (235)/1, f. 1-2. La Ciurea, lângă Iaşi, în ziua de 1/13 ian. 1917, deraiază un tren arhiplin, care venea de la Galaţi, doldora de oameni care fugeau din calea războiului, fiind considerat cel mai cumplit accident feroviar din România şi, după alte surse, cea mai mare catastrofă de acest fel din lume, în intervalul 1830-1930 (Pentru această problematică, vezi, pe larg, Dorin Stănescu, *Cea mai mare catastrofă din istoria Căilor Ferate Române: Ciurea, 1/13 ianuarie 1917*, în „Historia", XIV, nr. 151, 2014, pp. 56-61).

[79] Cf. C. Argetoianu, *op. cit.*, p. 23.

[80] Pentru această problematică, vezi şi valoroasa lucrare a P.C. pr. dr. Laurenţiu Rădoi, *Vâlcea. Vatră de cultură şi spiritualitate românească*, Editura Alma Mater, Sibiu, 2012, pp. 487-498.

[81] Gh. Nicolescu et alii, *op. cit.*, doc. nr. 13, p. 16.

[82] *Ibidem*, pp. 20-21.

[83] S.J.A.N.Vl., Col. *Manuscrise*, nr. 172, f. 48.

[84] Cf. Gh. Nicolescu et alii, *op. cit.*, p. XVII.

[85] Cf. Constantin T. Stoika, *Însemnări din zilele de luptă*, Prefaţă şi ediţie îngrijită de lt.-col. Gh. Preda, Edit. Militară, <Bucureşti>, 1977, pp. 31-32.

asemenea, la Veştem, în ziua de Sf. Marie Mică (8/21 sept. 1916), biserica „era plină de soldaţi şi ofiţeri" ai Rg. 42 Inf. Vl., unde slujba este oficiată de către preotul regimentului-Dimitrie Ionescu, zis şi „Căpeţel" (Stroeşti), care, „a predicat foarte frumos"[86]. La fel şi la biserica din Avrig, Sfânta Liturghie a fost oficiată de pr. Gh. Sachelarie (Drăgăşani) – confesorul Rg. 2 Călăraşi, împreună cu cei trei preoţi din localitate[87].

Înmormântarea morţilor era însoţită de serviciul religios, adecvat situaţiei în care se afla unitatea: *în cantonament*, după toată rânduiala şi cinstea cuvenite unui ostaş mort pentru ţară, *în marş*, după constatarea decesului, de către medicul unităţii, *după luptă*, când numărul celor decedaţi era mare, preotul putea face slujba înmormântării pentru toţi morţii, iar, la ectenie şi rugăciune, îi pomenea pe fiecare[88].

Documentele de arhivă şi lucrările de memorialistică *relevă ideea de certitudine*, pe care o avea soldatul pe front, că va primi împărtăşania şi va fi îngropat creştineşte, atunci când va muri. Astfel, în luptele pentru eliberarea Cisnădiei (17 aug. 1916), Rg. 2 Inf. Vl. a înregistrat grele pierderi, între care şi pe slt. (rz.) Dumitru Boţocan, învăţător din Vaideeni, pe care comandantul Grupului *Lotru* – col. Moşoiu, a hotărât să fie înmormântat, cu toate onorurile militare specifice gradelor ofiţereşti, la cimitirul bisericii din Sadu: „Cu toate că ne găseam în război – consemnează memorialistul grl. Moşoiu –, am dispus ca slt. Boţoc (recte: Boţocan Dumitru – n. ns.: D.G.) *să fie înmormântat cu toate onorurile militare*... La înmormântarea acestui brav ostaş, a luat parte întreaga populaţie a satului, care-l plângea ca pe fiul său"[89]. Asemenea ceremonie se desfăşoară şi pentru confesorul Rg. 2 Vânători „Regina Elisabeta" – pr. Armăşescu Nicolae (Tomşani)[90], care, fiind grav rănit pe câmpul de luptă, a decedat la Spitalul *Colţea* din Bucureşti, fiind înhumat în ziua de 8 nov. 1916, la Cimitirul *Ghencea*, ceremonie la care a luat parte pr. garnizoanei – icon. Gh. Şelaru şi icon. C. Nazarie, ultimul cinstind „cu prezenţa sa şi cu cuvinte smulse din inimă, prohodirea unuia dintre cei mai aleşi preoţi ai noştri, după cum era între cei mai aleşi elevi şi studenţi"[91].

Probleme deosebite au fost întâmpinate la înhumarea morţilor rezultaţi de pe urma atacului de noapte (2/3 sept. 1916) executat de austro-germani asupra poziţiei de pe dealul Bucata (cota 540), apărată de Rg. 42 Inf. Vl. şi finalizat cu un veritabil carnagiu, de ambele părţi. Pentru înmormântarea lor creştinească, au fost săpate 3 gropi comune, dintre care una pentru slt. (rz.) Petre Dăescu şi slt. (rz.) Ion Dan, celelalte două pentru ostaşii noştri (125), respectiv cei inamici (cca. 60-70), iar preotul regimentului – Dimitrie Ionescu, s-a deplasat în localitate şi a comandat meşterilor locali de „a<u> făcut cruci frumoase, pe care a scris numele ofiţerilor, data şi numele soldaţilor căzuţi şi îngropaţi aici"[92]. Apoi, în prezenţa unei numeroase asistenţe – ofiţeri şi trupă –, a oficiat

[86] Constantin Popian, *O viaţă de om* (1882-1969), vol. II (1913-1944), Editura Agnos, Sibiu, 2009, p. 67.

[87] S.J.A.N.Vl., Col. *Manuscrise,* nr. 168, f. 16.

[88] Gh. Nicolescu et alii, *op. cit.*, doc. nr. 13, p. 18.

[89] Cf. Grl. Tr. Moşoiu, *op. cit.*, p. 75.

[90] A.R., *E.R.-N.S.*, dos. 4/1916, f. 11.

[91] C. Nazarie, *op. cit.*, pp. 90-91; Gh. Nicolescu et alii, *op. cit.*, doc. nr. 59, pp. 70-71.

[92] Cf. C. Popian, *op. cit.*, p. 65.

un serviciu divin, unde „a fost la înălțime”[93]. În seara aceleiaşi zile, se desfăşoară o procesiune similară, la care mai sunt înhumați vreo 17 militari români şi vreo 20-25 militari inamici[94]. Totuşi – potrivit relatărilor aceluiaşi memorialist –, „foarte mulți din ai noştri şi chiar mai mulți inamici au rămas neîngropați, pe panta (dealului Bucata: n. ns. – D.G.) dinspre inamic, deoarece el trăgea în brancardierii noştri, împiedicându-i a ridica morții, astfel că au rămas două zile neîngropați, împuțind văzduhul, încât nu se mai putea sta în tranşee”[95].

Un caz aparte de înmormântare a fost înregistrat pe frontul de la muntele Coți, apărat de ostaşii Rg. 1 Grăniceri, comandați de lt.-col. Gh. (Zizi) Cantacuzino, când 3 militari au fost executați, în după-amiaza zilei de 24 sept. 1916, deoarece 2 dintre aceştia îşi părăsiseră posturile de pază, iar al treilea se automutilase, prin împuşcare în mână. Iată ce consemnează dr. slt. (rz.) S. Demetrescu, martor ocular al acestui moment dramatic: „Au fost judecați sumar şi executați imediat. Fiecare a fost legat cu mâinile la spate, *a<u> fost spovediți de preot*, iar, de la 10 metri, din spatele lor, au tras o salvă de focuri o grupă de 8 soldați, sub comanda unui sergent. *Au căzut cu toți<i> morți şi au fost imediat îngropați în locul unde au căzut* (subl. ns.: D.G.). Erau de față, la această tristă solemnitate, delegați din toate companiile, pentru a le arăta că toți acei care vor lipsi de la posturile lor vor fi executați. Mai toți soldații, care erau pe acolo, aprobau această pedeapsă. O pedeapsă drastică, dar, în aceste momente, foarte bună, mai ales că e ordinul Marelui Stat Major”[96].

Această tristă experiență şi-a avut efectul scontat asupra moralului trupei, fiind depăşită, cu brio, manifestarea unor forme ale instinctului de conservare (panica, disperarea etc.), din partea acesteia, când, în urma unui atac teribil al inamicului, din 27 sept. 1916, s-au înregistrat peste 150 de morți şi răniți: „Partea frumoasă şi de admirat a ostaşilor noştri a fost – consemnează, în continuare, acelaşi memorialist –, că, cu toată ploaia de obuze care cădea pe creasta unde se aflau ei, în trăgători, *niciunul nu şi-a părăsit poziția, murind mulți pe locul unde se găseau*”[97] (subl. ns.: D.G.).

În spatele frontului, preoții ce aveau, pe raza teritorială a parohiilor lor, spitale improvizate, în diferite edificii publice, pentru răniți, aceştia trebuiau „să facă serviciile necesare acolo, în mod gratuit, asociindu-şi, la nevoie, confrați şi de la parohiile învecinate”[98]. Dar, avem şi cazuri de preoți care se oferă voluntar pentru această misiune, cum este cel al pr. Meletie Răuț, care, deşi avea o vârstă înaintată – cca. 60 de ani, va fi repartizat la Spitalul de contagioşi nr. 1 din Rm. Vâlcea, unde se comportă exemplar[99].

---

[93] *Ibidem*.
[94] *Ibidem*.
[95] *Ibidem*.
[96] S.J.A.N.Vl., Col. *Manuscrise*, nr. 192, f. 66v.-67v.
[97] *Ibidem*, f. 72-72v.
[98] *B.O.R.*, XL, nr. 5-6, 1916, p. 374.
[99] Gr. Popescu, *op. cit.*, pp. 110-111. Pentru avatarurile ultimei părți a vieții acestui pastor şi cărturar de excepție al Vâlcei, vezi Nicu Angelescu, *Memoriile unui om obscure. Contribuții la istoria Râmnicului Vâlcii*, Ediție critică, cuvânt înainte şi note de Liliana Beu, Tiberiu Aniniş, Ion Soare, Editura Adrianso, Rm. Vâlcea, 2005, pp. 53-55.

Tot în cadrul acordării asistenței religioase, se înscrie şi distribuirea, în toată Eparhia Râmnicului şi, în special, la spitalele cu răniți, *a cărticelelor de rugăciuni şi icoanelor*, contribuind, prin aceasta, la alinarea stărilor sufleteşti ale celor aflați în grea suferință. Astfel, reprezentantele unităților spitaliceşti din oraşul Craiova, şi anume cea a Societății Naționale de Cruce Roşie, filiala Craiova – Olga Gigurtu[100], respectiv de la Administrația Spitalului Comunal – Lucia Romanescu, au adus calde mulțumiri episcopului Râmnicului pentru „sprijinul moral ce ați binevoit a da vitejilor noştri răniți", subliniindu-se faptul că „răniții au arătat o mare bucurie la primirea lor"[101]. Tot pentru a aduce alinare răniților aflați întru suferință, chiar episcopul Râmnicului – Sofronie Vulpescu, solicită, la 2 sept. 1916, Comisiei de Rechiziții, pendinte de Ministerul de Război, să i se pună la dispoziție automobilul proprietate a instituției ecleziastice, cu marca *Landolet*, nr. 34, pentru „cercetarea şi mângâierea răniților din spitalele județelor, în număr de 5" din Eparhia Râmnicului[102].

Acordarea asistenței sociale refugiaților ardeleni şi populației evacuate din zona operațiilor militare

Decizia de repliere a Brg. 3 inf. Moşoiu, în noaptea de 13/14 sept. 1916, pe noul aliniament ce se articula pe înălțimile nordice ale Cisnădiei – Dealul Obreja – vest de Răşinari[103], ca urmare a formidabilei presiuni exercitate de către Corpul 39 (rz.) german, a impus cu necesitate şi salvarea, în regim de urgență, a acelui segment din populația românească din zonă (preoți, învățători, o parte din proprietari etc.), care, fiind promovat în funcții de răspundere ale comunităților locale sau a simpatizat cu trupele noastre, era expus nemijlocit represaliilor autorităților militare maghiare.

Astfel, locuitorii din satele Răşinari, Orlat etc. „îngrijorați de plecarea noastră – consemnează, în Memoriile sale, grl. Moşoiu –, ne rugau, cu lacrimi în ochi, să le înlesnim retragerea, împreună cu armata română"[104]. În atare situație, col. Moşoiu a dispus să li se asigure mijloace de transport adecvate, printre aceştia fiind şi câteva familii de preoți: Demetriu Clain din Brad, Pompiliu Simonetti din Răşinari[105], Ioan Tatu din Țichindeal[106], Toma Modran din Bungard, preoteasa Elvira Cioran din

---

[100] În Craiova, filiala de Cruce Roşie a organizat, la intrarea țării în război, două unități spitaliceşti, una în Internatul secundar de fete, din Str. Titu Maiorescu, cu 231 de paturi şi alta, în localul Şcolii catolice de băieți, cu 79 de paturi. Ca personal sanitar, ambele spitale au fost deservite de 12 infirmiere, având-l, ca chirurg, pe dr. Adrian Poenaru (Cf. Gh. Rădulescu, *Lupta pentru formarea statului național unitar român, în lumina istoriei şi a unor contribuții documentare din 1916-1918,* în „Mitropolia Olteniei", nr. 10-12, 1978, p. 772).

[101] A.R., *E.R.-N.S.*, dos. 4/1916, f. 239, 241.

[102] *Ibidem*, f. 213, 223.

[103] C. Kiriţescu, *op. cit.*, p. 287; Grl. Tr. Moşoiu, *op. cit.*, p. 101.

[104] Grl. Tr. Moşoiu. *op. cit.*, p. 101. Pentru activitatea acestuia în timpul Războiului de întregire a țării, v. şi Lucian Predescu, *Enciclopedia României. Cugetarea. Material românesc: oameni şi înfăptuiri,* Ed. Anastatică, Editura Saeculum I. O., Editura Vestala, Bucureşti, 1999, p. 571.

[105] Mircea Zaciu, *Ion Agârbiceanu,* Editura Minerva, Bucureşti, 1972, p. 125.

[106] A.R., *E.R.- N.S.*, dos. 4/1916, f. 236-236v.

Răşinari[107], Ion Agârbiceanu din Orlat[108] ş.a., care, urmând armata română în retragere, pe Valea Oltului, se refugiază la Râmnicu Vâlcea. Mişcat de această puternică solidaritate românească, manifestată în vremuri de grea cumpănă în existenţa unui popor, acelaşi militar de carieră consemna, pe mai departe: „În aceste tragice împrejurări, am putut aprecia cât de puternică era unitatea sufletească a tuturor românilor. Românii din zona Sibiului preferau să lase averea adunată într-un lung şir de ani, numai să scape de sub jugul austro-ungar. Ţi se sfâşia inima când vedeai că nu poţi să-i ajuţi pe toţi cei care doreau să se refugieze în Regat!"[109]. Dacă aceşti români, printre care şi familii de preoţi, au ales, aşadar, calea pribegiei, era şi fiindcă se aşteptau la represalii din partea autorităţilor militare austro-ungare, îndată după retragerea precipitată a armatei române. Într-o astfel de manieră se şi justifică unul dintre refugiaţi – pr. Ioan Tatul –, care, fiind „silit de ravagiile resboiului şi în special de persecuţiunile şi maltratările ce mă aşteptau din partea jandarmilor unguri, încă din 27 aug. a.c., st<il> v<echi>, nevoind a satisface ordinaţiunei numiţilor jandarmi de a mă lăsa târât către Tövis (=Teiuş), unde dase ordin a pleca, silit am fost a-mi părăsi comuna şi parochia din Ţichindeal, tractul Agnita, comitatul Sibiu, <din> Transilvania şi a mă refugia sub scutul armatei române, aflătoare pe Valea Oltului"[110]. Pentru cei rămaşi acasă, inclusiv pentru preoţi, cei mai mulţi dintre aceştia au fost arestaţi, încarceraţi sau internaţi în temniţele şi lagărele de la Cluj, Tg. Mureş, Odorhei şi Seghedin, iar „drumul cel mai bătut al românilor a devenit drumul Sopron-ului"[111].

Paralel, atât autorităţile centrale – Ministerul de Interne şi Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice –, cât şi cele judeţene, întreprind o serie de măsuri care să le asigure refugiaţilor cazare, necesarul de hrană şi îmbrăcăminte, precum şi alocarea unor fonduri băneşti de la ministerul tutelar[112], conjugate cu colectarea pe plan local a acestora prin organizarea de subscripţii publice.

În acest scop, autorităţile jud. Vâlcea, întrunindu-se în şedinţa din 21 sept. 1916 şi constatându-se că în oraşul de reşedinţă „se găsesc foarte mulţi români refugiaţi, printre care şi numeroşi preoţi cu familiile lor", propun să fie autorizate – ca urmare a plecării P.S. episcop Sofronie Vulpescu la Bucureşti –, „ca să adăpostim pe aceşti preoţi şi familiile lor în numeroasele odăi de la Sfânta Episcopie, care sunt nelocuite"[113]. Cu această ocazie, este constituit şi un *Comitet de ajutorare,* din care făceau parte senatorii

---

[107] Sebastian Stanca, *Contribuţia preoţimei române din Ardeal la Războiul pentru Întregirea Neamului (1916-1919),* Edit. *Cartea Românească,* Cluj, 1925, pp. 94, 163.

[108] Acestuia i s-a pus la dispoziţie chiar „trăsura de piaţă" a Rg. 2 Inf. VI. (Cf. Grl. Tr. Moşoiu, *op. cit.,* p. 101).

[109] *Ibidem.*

[110] A. R., *E.R.- N.S.,* dos. 4/1916, f. 236.

[111] Cf. Sebastian Stanca, *op. cit.*, p. 4.

[112] S.J.A.N.Vl., *P.J.V.,* dos. 21/1916, f. 235; C. Tamaş, P. Bardaşu, S. Purece, H. Nestorescu-Bălceşti, *Judeţul Vâlcea în anii Primului Război Mondial. Studiu şi documente*, Bălceşti pe Topolog, 1979, doc. nr. 21, pp. 84-85.

[113] *Ibidem,* f. 234 (Telegrama nr. 9237/21 sept. 1916 de la prefectul jud. Vâlcea – Gr. Ottetelişanu, către Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii); C. Tamaş et alii, *op. cit.,* doc. nr. 20, p. 84.

C. Dissescu şi Gr. Procopiu, primarul oraşului Rm. Vâlcea – Al. Boicescu, avocatul Dinu Simian şi prefectul jud. Vâlcea – Gr. Ottetelişanu[114].

La 23 sept. 1916, Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii, printr-o adresă face cunoscut Prefecturii judeţene, că în urma intervenţiei sale pe lângă P.S. Episcop Sofronie al Râmnicului, „am aprobat să vi să pună la dispoziţiune toate încăperile nelocuite de la Sfânta Episcopie, pentru a fi adăpost preoţilor români refugiaţi şi familiilor lor”[115], informaţie ce a fost comunicată directorului Episcopiei[116]. Tot în aceeaşi zi, Prefectura judeţeană, printr-o telegramă adresată ministerului de resort, îl informează că numai în oraşul Rm. Vâlcea sunt refugiate 1070 suflete[117], fiind constituit un *Comitet de ajutorare*, în acest scop şi s-a<u> colectat 1900 lei, „<ce> s-a<u> dat în ajutoru<l> la cei lipsiţi”[118]. La 27 sept. 1916, acelaşi minister, printr-o nouă adresă, încunoştinţează prefectura că a fost expediată suma de 2000 lei, printr-o „scrisoare de valoare..., spre a fi distribuiţi refugiaţilor din Transilvania”[119].

În afara sumelor de bani alocate de ministerul tutelar, cât şi a celor donate de către râmniceni pentru a veni în ajutorul refugiaţilor transilvăneni, s-a implicat şi societatea de *Crucea Roşie română*, care şi-a delegat reprezentanta sa în teritoriu, prin doamna Simu. Astfel, prezenţa nuvelistului şi romancierului Ion Agârbiceanu şi a familiei sale în oraşul de la poalele dealului Capela, fiindu-i consacrată personalitatea sa în literatura română[120], a stârnit, în rândurile râmnicenilor, un deosebit ecou, dublat, bineînţeles, şi de compasiune, care, prin doamna Simu, au organizat o colectă specială, destinată „pentru familia refugiatului Agârbiceanu”[121]. Însuşi titlul listei întocmite cu acest prilej de către reprezentanta Crucii Roşii, privind evidenţa doamnelor râmnicene şi a „lucrurilor” donate familiei romancierului, pentru a-i face viaţa cât mai suportabilă în refugiu, este grăitor în acest sens, şi anume: *Lista lucrurilor donate prin bunăvoinţă spre a aranja familia domnului Agârbiceanu, refugiat de peste munţi şi a căror lucruri le va reîntoarce la plecarea D<omniei> Sale din acest oraş*[122].

Prin „lucrurile donate prin bunăvoinţa” consoartelor unor demnitari locali: Simu, Melinescu, Avramescu, Paul Georgescu, Stoica, Slăvescu, Pascu, G. Constantinescu, Gr. Pleşoianu, Ecaterina Ştefănescu. dr. Preda ş.a., dar şi a comunităţii evanghelice (luterane): Hirsch, Unverdorben ş.a., se avea în vedere dotarea spaţiului repartizat familiei romancierului la Episcopia Râmnicului – a dormitorului şi bucătăriei –, cu mobilier, respectiv cu ustensilele casnice adecvate: pat de fier, cu tăblie de mahon,

---

[114] *Ibidem; Ibidem.*

[115] *Ibidem,* f. 241.

[116] *Ibidem,* f. 242.

[117] *Ibidem,* f. 236 v.

[118] *Ibidem.*

[119] *Ibidem,* f. 248.

[120] În 1914, îi apare al treilea roman, *Arhanghelii,* cea mai prestigioasă creaţie narativă din întreaga sa literatură. Prin această scriere, Agârbiceanu se aşează, cronologic, între Ioan Slavici şi Liviu Rebreanu (Cf. M. Zaciu, *op. cit.,* p. 8).

[121] Raport al Poliţiei or. Rm. Vâlcea cu nr. 10808 din 26 sept. 1916 către P.J.V. (S.J.A.N.Vl., *P.J.V.,* dos. 21/1916, f. 243).

[122] *Ibidem,* f. 245.

masă, 6 scaune de lemn, servicii de veselă şi tacâmuri pentru servit masa, sau servit cafea şi ceai, cu accesoriile aferente etc.; de asemenea, diferite articole de îmbrăcăminte şi încălţăminte (unele uzate!), atât pentru echiparea copiilor (1 „fustuliţă", 1 „blusuliţă", 1 „şorţuleţ", 1 căciuliţă „carachiul" maro, *2* perechi ciorapi, 1 pereche „ghetoşiţe"), cât şi adulţilor (palton maro, haine, cămăşi, pantaloni, pălărie cu fetru roşu, şapcă, ciorapi), prosoape, şervеţele etc.[123]

Abia „stabilit la Râmnic", în primul şi scurtul său popas al pribegiei, Agârbiceanu scrie patru materiale, ce le trimite lui Oc. Goga, la Bucureşti, ca să le publice[124]. Dar, din „ordin mai înalt", acesta şi alţi refugiaţi, au fost trimişi la Roman, în Moldova[125]. Cum ajutoarele alocate de guvern, cât şi cele colectate pe plan local nu puteau să satisfacă nici pe departe nevoile unor familii refugiate – cum era şi cea a romancierului, de 6 persoane –, unii din preoţi solicită ocuparea unor posturi vacante ale lăcaşurilor de cult, cum au fost cazurile pentru Ioan Tatu[126], Toma Modran, ultimul fiind numit la biserica din Stăneşti[127] ş.a.

În aceeaşi situaţie se află şi locuitorii zonelor direct afectate de desfăşurarea operaţiunilor militare, cum sunt cei din comunele Câineni (satul Robeşti) şi Călineşti (satele Sărăcineşti şi Călineşti), care, refugiindu-se în localităţile Rm. Vâlcea, Călimăneşti şi Jiblea (jud. Argeş), sunt confruntaţi cu lipsa bunurilor de primă necesitate, printre care şi porumbul. De aceea, Prefectura judeţeană apelează la serviciile ministerului de resort ca să intervină la Casa Centrală a Băncilor Populare, pentru a li se credita acest aliment de bază, prin filialele din teritoriu[128].

În concluzie, preoţii militari (confesorii) s-au dovedit a fi, alături de întreaga Armată Română, bravi ostaşi, atât ai Ţării, cât şi ai Credinţei, iar Serviciul sanitar militar – cu toate deficienţele semnalate la începutul campaniei militare –, şi-a îndeplinit datoria, prin profesionalismul şi sacrificiile celor care l-au deservit[129].

---

[123] *Ibidem,* f. 245-245 v.

[124] M. Zaciu, *op. cit.,* p. 126.

[125] *Ibidem.*

[126] A. R., *E.R.- N.S.*, dos. 4/1916, f. 236 v.

[127] S. Stanca, *op. cit.,* p. 94.

[128] S.J.A.N.Vl., *P.J.V.*, dos. 21/1916, f. 371; dos. 43/1916, f. 159.

[129] Mulţumesc, pe această cale, prietenilor mei – muzeograful Rodica Bocoi şi arhivistul Dragoş-Silviu Teodorescu, care mi-au fost de un real folos în tehnoredactarea materialului de faţă (n. ns.- D.G.).

Anexe

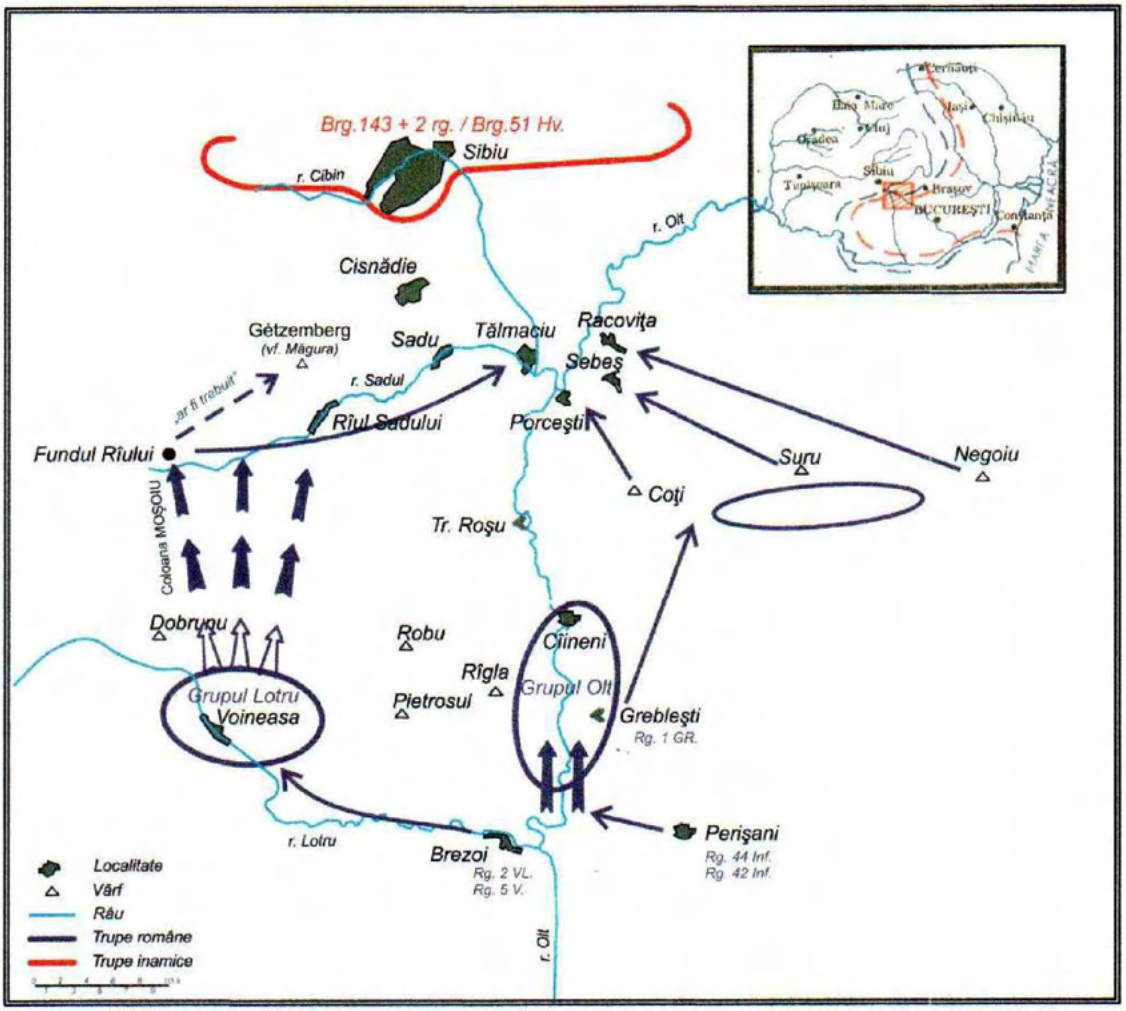

Grupul Olt-Lotru în etapa ofensivă (S.J.A.N.VL, col. D.I., nr. 242/2, f. 3v.).

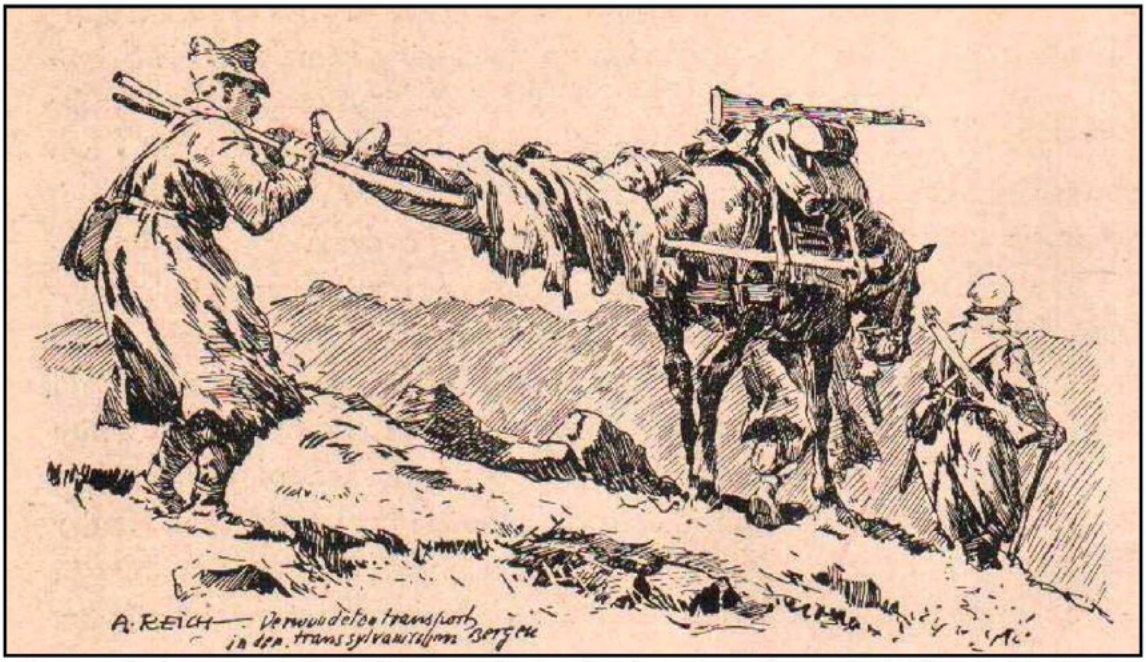

Brancardieri transportând răniții la posturile de prim ajutor (reproducere după Albert Reich, Durch Siebenbürgen und Rumänien, Verlag Lucas, München, 1917, p. 36).

Oamenii locurilor, în pribegie (reproducere după Albert Reich, Durch Siebenbürgen und Rumänien, Verlag Lucas, München, 1917, p. 38).

SEVERINUL ÎN PREZIUA ŞI ÎN ANII RĂZBOIULUI REÎNTREGIRII NAȚIONAL-STATALE A ROMÂNILOR

Tudor Rățoi

Începând cu 2014 şi până în 2018, Europa şi omenirea întreagă comemorează împlinirea unui veac de la ceea ce istoria universală a consemnat a fi fost Primul Război Mondial.

Pentru România, pe lângă marile sacrificii pe care îndeobşte le aduce un asemenea cataclism, Primul Război Mondial avut şi o dimensiune pozitivă, văzută de unii istorici ca o adevărată minune, de vreme ce, la încheierea sa, el a fost încununat, aproape neaşteptat, cu împlinirea visului secular al tuturor românilor, făurirea statului lor național unitar, intrat definitiv în conştiința publică românească sub numele de România Mare.

La această înfăptuire fără egal în istoria națională a contribuit întreaga suflare românească, indiferent de mărimea, clasa socială şi politică, nivelul de cultură, starea economică şi de mentalitatea participanților. La ceasul celor ce aveau să se întâmple, Severinul şi împrejurimile sale imediate nu s-au plasat, în mod evident, în afara imperativelor pe care le trăia comunitatea națională românească.

La începutul anului 1916, cu o jumătate de an înaintea izbucnirii războiului, Severinul, împreună cu întreaga țară, trăia ultimele momente de linişte de dinaintea furtunii. Autoritățile comunale în frunte cu primarul Sabin Popescu aveau de făcut față asperităților generate de acumularea datoriilor comunei, urmare a „împrumutului de 3 milioane" de la început de veac şi a neputinței de rambursare ritmică a acestuia. În consecință, administrația era somată să se concentreze asupra achitării ratelor la acest împrumut, precum şi a celor ce decurgeau din alte cinci împrumuturi contractate în anii 1904, 1906, 1911, 1912 şi 1914, tocmai ca efect al acumulării datoriilor la împrumutul de 3 milioane.

În egală măsură, administrația oraşului se străduia să asigure funcționarea normală a instituțiilor depinzând de ea, în primul rând a şcolilor, a salubrității, a alimentării cu apă şi energie etc. Dintre acestea, alimentarea cu apă stârnea îngrijorări speciale, din cauza întârzierilor înregistrate la acest proiect față de termenul oficial al dării în funcțiune, războiul făcând ca, la anumite capitole, continuarea lucrărilor să fie cu desăvârşire suspendată.

Pe măsură ce viața oraşului părea să urmeze un curs normal, unele măsuri anunțau apropierea confruntării militare. Încă de la începutul anului 1916, autoritățile administrative au început să pregătească, pe hârtie, mobilizarea în caz de război, să întocmească evidențe privind rechizițiile de bunuri şi colectarea unor materiale (fier, plumb etc.) necesare armatei, să recenzeze autovehiculele din oraş, să evalueze funcționarea uzinelor de apă şi electricitate în caz de război, necesarul de combustibili ş.a.

La 4 aprilie 1916, Ministerul de Interne telegrafia Primăriei Turnu Severin, ca şi celorlalte din ţară, că transporturile spre frontierele ţării, inclusiv, sau mai cu seamă spre cea vestică, erau suspendate, din raţiuni de „înlesnire a lucrărilor câmpului”[1]. În luna următoare, în Câmpia Severinului au fost iniţiate lucrări cu caracter militar[2], faptul deschizând seria neplăcerilor produse locuitorilor şi proprietăţilor lor, prelungită în anii de ocupaţie şi chiar în perioada ulterioară, când s-a pus problema despăgubirilor pentru stricăciunile înregistrate.

După cum se întâmplă îndeobşte în astfel de situaţii, intrarea ţarii în război a produs efecte şi la Turnu Severin. Chiar în noaptea de 14/15 august 1916, administraţia oraşului a dispus inventarierea şi împachetarea bunurilor primăriei (arhiva, actele de valoare şi banii) şi evacuarea lor la Strehaia[3]. Două zile mai târziu, la 16 august 1916, se înregistra primul bombardament asupra oraşului, cel dintâi „obiectiv” lovit de inamic fiind băile comunale[4]. La câteva zile după aceasta, Primăria Turnu Severin a înregistrat prima cerere de plecare voluntară pe front, cea a tânărului Petre I. Roşianu, urmată de alte câteva zeci de cereri similare[5].

Începând cu prima jumătate a lunii septembrie, situaţia s-a agravat. A fost perturbată circulaţia trenurilor dinspre Bucureşti, ceea ce a afectat aprovizionarea oraşului cu bunurile vitale activităţii zilnice, în primul rând cu combustibili[6]. Între timp, s-au înteţit bombardamentele inamice, efectuate inclusiv cu aviaţia, cum s-a întâmplat în ziua de 13 a lunii menţionate, când a fost lovită zona „fântânilor”, unde existenţa unor materiale folosite la reparaţiile de la Biserica „Maioreasa” i-a indus în eroare pe atacatori, care au crezut că în zonă era un depozit militar[7]. Din aceeaşi perioadă, datează primele evaluări făcute la solicitarea locuitorilor cu privire la pagubele produse de aviaţie.

La începutul lui octombrie 1916, oraşul era practic izolat, ca urmare a evoluţiilor de pe front, iar în particular a evoluţiilor de pe frontul de la Dunăre şi Cerna, mai ales că, din 7 octombrie, trenurile ce ar fi trebuit să treacă prin Turnu Severin dinspre Bucureşti au început să se oprească la Strehaia[8].

Ultimul bombardament semnificativ până la luptele din Câmpia Severinului a fost cel din 5 noiembrie 1916 şi a avut ca obiectiv uzina electrică, fără a-i produce vătămări serioase[9].

Cât priveşte luptele din Câmpia Severinului, acestea[10] au început în după amiaza zilei de 9 noiembrie 1916. Spre seara acelei zile, companiile conduse de maiorul C. Protopopescu s-au confruntat cu trupele Regimentului german de Infanterie nr. 148 care, deşi în avantaj, n-a intrat în oraş. Răniţii români au fost evacuaţi spre gările Şimian şi Balota, în timp ce reprezentanţii administraţiei române, Sabin Popescu, primar, C. Delescu,

---

[1] Arhivele Naţionale Mehedinţi, fond Primăria oraşului Turnu Severin, dosar nr. 23/1916, f. 50.
[2] *Ibidem*, dosar nr. 15/1916, f. 41-43.
[3] *Ibidem*, dosar nr. 1/1916, f. 336.
[4] *Ibidem*, dosar nr. 23/1916, f.148.
[5] *Ibidem*, dosar nr. 12/1916, f. 123.
[6] *Ibidem*, dosar nr. 23/1916, f. 176.
[7] *Ibidem*, dosar nr. 24/1916, f. 208.
[8] *Ibidem*, dosar nr. 1/1916, f. 476-482.
[9] *Ibidem*, dosar nr. 23/1919, f. 329.
[10] *Ibidem*, dosar nr. 2/1917, f. 124 şi 131; dosar nr. 12/1917, f. 16-22.

prefect, Şt. Bungeţianu, şeful poliţiei, şi N. Bardaca, şeful pompierilor, pentru a nu prejudicia oraşul, s-au prezentat în faţa oficialităţilor militare germane cu precizarea că urbea era liberă de trupe române. Puţin timp după aceea, cei patru au fost arestaţi, urmându-le şi alţi fruntaşi ai societăţii locale, după care oraşul a fost ocupat de trupele germane.

În zilele de 10-13 noiembrie 1916, în câmpia din nord-estul Severinului s-au desfăşurat lupte violente între proaspetele armate de ocupaţie şi efectivele grupului Cerna, care se deplasau dinspre munte, prin Breznița de Ocol, spre est. Pe câmpul de luptă au rămas 262 de luptători români, cărora li s-au adăugat peste 300 de răniţi. În 13 noiembrie, armata germană a decis să-şi îngroape morţii, acţiune continuată şi a doua zi. Morţii armatei române au fost îngropaţi în zilele de 15-17 noiembrie, după ce, în prealabil, o comisie condusă de prof. Eremia Nemiş, directorul Şcolii comerciale, a făcut, pe cât s-a putut, identificarea cadavrelor[11]. Locurile de îngropăciune vor fi Cimitirul ortodox, locul de lângă Castelul de apă, curtea Spitalului militar şi cea a Spitalului „Grecescu", cimitirul din Cerneţi, precum şi câteva locuri izolate, în plin câmp, de unde eroii vor fi luaţi după război pentru a fi aduşi lângă camarazii lor.

După luptele din Câmpia Severinului, oraşul a intrat pentru doi ani sub ocupaţia germano-austro-ungară, până la 14 noiembrie 1918.

Imediat după instaurarea ocupaţiei militare, a fost organizată administraţia teritoriului ocupat. Oraşul Turnu Severin a fost pus sub jurisdicţia Comandaturii de Etapă nr. 22, iar judeţul sub Comandatura districtului Mehedinţi.

Cele două structuri, dar mai cu seamă cea care a administrat oraşul Turnu Severin au impus un regim sever. S-a instituit un control asupra întregii vieţi a locuitorilor, cărora li s-au eliberat acte noi de identitate. S-a pus, de la început, stăpânire pe cele mai arătoase imobile din oraş, 43 revenind autorităţilor, iar 214 ofiţerilor şi militarilor, dintre acestea din urmă 32 ocupate integral[12]. Pentru nevoile armatei de ocupaţie, n-a fost scutit nici un imobil socotit a fi apt să răspundă acestor nevoi, în primul rând având de suferit localurile de şcoli care, nu numai că au fost ocupate, dar, timp de doi ani, au fost de-a dreptul devastate, la plecarea ocupantului acestea fiind cvasiinutilizabile pentru procesul de instrucţie şi educaţie a elevilor. La fel, băile comunale s-au pus aproape exclusiv la dispoziţia Comandaturii de Etapă[13], ca şi clădirile Tribunalului, lângă care s-a amenajat Spitalul militar Karansebeş, Liceului „Traian", Teatrului etc.

Din motivele menţionate, activităţi specifice unor timpuri normale, cum ar fi activitatea şcolară, mai ales, au fost suspendate, amânate sau desfăşurate în perioade nepotrivite, cu mult în afara uzanţelor[14]. Lor li s-au adăugat rechiziţiile de tot felul, care au cuprins de la imobile până la articolele cele mai neînsemnate, de felul rogojinilor[15], săpunului[16], lenjeriei[17], cauciucurilor de la trăsuri[18] sau butoaielor de lemn sau metal,

[11] *Ibidem*, dosar nr. 23/19119, f. 328-334.
[12] *Ibidem*, dosar nr. 35/1917-1918, f. 22.
[13] *Ibidem*, dosar nr. 17/1917, f. 26-27.
[14] *Ibidem*, dosar nr. 25/1917, f. 18.
[15] *Ibidem*, dosar nr. 7/1917, f. 177.
[16] *Ibidem*, dosar nr. 13/1917, f. 227.
[17] *Ibidem*, dosar nr. 4/1918, f. 89.
[18] *Ibidem*, dosar nr. 8/1918, f. 34.

goale ori pline cu băuturi, acestea din urmă şi ele confiscate[19]. S-a încercat, de asemenea, să fie preluate obiecte în folosul armatei germane, exemplu clopotul „istoric" al Bisericii „Grecescu"[20], pentru care s-a intervenit, fără succes, din păcate, să nu fie dezafectat, ori s-au impus efectuarea unor cheltuieli, contabilizate scrupulos în perspectiva perioadei postbelice de către Sabin Popescu, primarul oraşului[21], la dispoziţia aceleiaşi armate, prin implicarea Comandaturii de Etapă în alcătuirea şi aprobarea bugetelor comunei[22]. Comerţul, la rândul său, a fost controlat îndeaproape, indiferent dacă era vorba despre cel cu zarzavaturi[23], cel cu lapte[24] ori cu alte produse. S-a reglementat, totodată, strict, înfiinţarea întreprinderilor industriale şi comerciale[25], precum şi circulaţia persoanelor în oraş, mai ales în orele de noapte[26] şi chiar funcţionarea birjelor, puse şi ele, prioritar, în serviciul autorităţilor de ocupaţie[27]. Ca un corolar al acestor măsuri, în prima jumătate a anului 1918, s-a dispus identificarea tuturor bărbaţilor având vârsta de 14-60 de ani, apţi de muncă, pentru a presta diverse activităţi în folosul armatei de ocupaţie[28].

Dat fiind pericolul permanent al izbucnirii unor epidemii, o atenţie specială au acordat autorităţile de ocupaţie dar şi cele române organizării spitalelor. Imediat după luptele menţionate, s-au amenajat spitale militare de campanie în localurile Şcolii de Băieţi nr. 1, Şcolii catolice, Şcolii evanghelice, al Institutului de Fete Sf. Maria, la cazarma jandarmeriei şi evident la Spitalul „Grecescu"[29]. De asemenea, periodic, s-au luat măsuri profilactice de combatere şi prevenire a bolilor, vizând, îndeosebi, despăducherea populaţiei, ca măsură de bază în prevenirea tifosului[30].

Ocupaţia s-a răsfrânt, însă, cum spuneam, mai cu seamă asupra vieţii locuitorilor. Unii, cunoscuţi cu vederi antantofile şi potrivnice Puterilor Centrale, în special intelectuali de talia unor I.St. Paulian, Petre Sergescu, George Oprescu, V. Buică, Al. Resmeriţă, Nicolae Herescu, Vasile Vârcol, preotului Durak şi altora, au fost arestaţi şi internaţi, mai întâi în localuri din Turnu Severin, apoi au fost transferaţi în lagărul de la Tismana şi, ca o încununare a condiţiei de deţinut, în lagărul de la GolemoKonare, din Bulgaria, un loc de tristă amintire pentru toţi şi de unde unii, mai puţin rezistenţi, nu s-au mai întors. Faţă de aceşti internaţi şi faţă de familiile lor, ca şi faţă de familiile mobilizaţilor, săracilor, pensionarilor şi funcţionarilor, autorităţile comunale au manifestat în permanenţă grija cuvenită şi, de multe ori, cu ştiinţa Comandaturii germane, le-au trimis ajutoare pentru a putea supravieţui[31].

---

[19] *Ibidem*, dosar nr. 7/1917, f. 1.
[20] *Ibidem*, dosar 3/1917, f. 1.
[21] *Ibidem*, dosar nr. 2/1917, f. 142-143, 147-149, 217-218; 35/1917-1918, f. 22 etc.
[22] *Ibidem*, dosar nr. 2/1917, f. 76.
[23] *Ibidem*, dosar nr. 8/1918, f. 343.
[24] *Ibidem*, dosar nr. 4/1918, f. 162.
[25] *Ibidem*, f. 101.
[26] *Ibidem*, f. 165.
[27] *Ibidem*, f. 111.
[28] *Ibidem*, f. 175.
[29] *Ibidem*, f. 91.
[30] *Ibidem*, dosar nr. 2/1917, f. 124 şi 131.
[31] *Ibidem*, dosar nr. 4/1918, f. 109; 9/1918, f. 2; 3/1918, f, 12 etc.

Pentru ceea ce au însemnat internările şi detenţia în lagărele înfiinţate de ocupant, sunt pilduitoare declaraţiile date la terminarea războiului de către cei care au cunoscut aceste forme de recluziune şi au avut norocul să le supravieţuiască[32].

Din a doua jumătate a anului 1918 a devenit din ce în ce mai limpede că războiul se apropia de sfârşit şi că autorităţile străine vor pleca din România şi implicit şi din Turnu Severin. La 28 octombrie 1918, chiar înainte de plecarea acestora din acest oraş, a avut loc reinstalarea în atribuţii, în vechile sedii ale acestor instituţii, a instanţelor româneşti de judecată[33]. Apoi, la 13 noiembrie, aproape concomitent cu retragerea autorităţilor de ocupaţie, administraţia comunală care îşi reintra în atribuţii stabilea împreună cu cetăţenii căile de asigurare a ordinii şi siguranţei publice în oraş[34]. La 24 noiembrie 1918, când ocupantul devenise deja o amintire pentru severineni, se făcea cunoscut că în fruntea judeţului, ca prefect, era numit col. Costescu, comandantul Regimentului I Călăraşi, care, la 8 decembrie, va fi înlocuit cu dr. Pănescu, fost până atunci director al Prefecturii[35]. În fine, la 27 martie 1919, s-a decis anularea tuturor actelor şi hotărârilor luate în regim de ocupaţie străină de către administraţiile comunale[36].

Sfârşitul anului 1918 şi, în egală măsură, anii 1919-1920 s-au desfăşurat pentru Severin sub semnul refacerii şi reintrării în normalitate. Mai întâi, a fost necesară identificarea tuturor abuzurilor făcute de ocupant, material şi nominal, astfel încât cei vătămaţi, pe cât era posibil, să fie despăgubiţi. În chiar ziua Marii Uniri, 1 decembrie 1918, s-a dispus începerea unei ample acţiuni de stabilire a rechiziţionaţilor şi rechiziţiilor făcute de ocupant, precum şi evaluarea acestora[37]. Totodată, s-a cerut identificarea eventualelor documente rămase de pe urma administraţiei străine pentru a fi utilizate în pregătirea tratatelor de pace[38]. Pentru cinstirea numelor unor eroi ai războiului reîntregirii, numelor unor străzi din oraş au fost schimbate, între ele şi numele Grădinii publice, care de acum înainte se va numi „Grădina publică general Ion Drăgălina”[39].

Alte subiecte principale de pe agenda de lucru a administraţiei severinene în primii doi ani de după război au fost aprovizionarea populaţiei cu articolele de strictă trebuinţă (pâine, făină, sare, combustibili)[40], refacerea localurilor de şcoală (şi chiar înfiinţarea unor şcoli noi, cum a fost Şcoala Normală de Fete şi prima Grădină[41] de copii din oraş), refacerea instituţiilor fundamentale ale oraşului, a parcurilor şi grădinilor publice[42], reînceperea lucrărilor la clădirea Teatrului[43], achitarea datoriilor restante către

[32] *Ibidem*, dosar nr. 1/1917, f. 6; 2/1917, f. 5, 65, 110; 7/1917, f. 191 etc.
[33] *Ibidem*, dosar nr. 8/1918, f. 606.
[34] *Ibidem*, dosar nr. 30/1918, f. 80.
[35] *Ibidem*, dosar nr. 8/1918, f. 586, 607.
[36] *Ibidem*, dosar nr. 23/1919, f. 150.
[37] *Ibidem*, dosar nr. 4/1918, f. 179.
[38] *Ibidem*, dosar nr. 8/1918, f. 622.
[39] *Ibidem*, dosar nr. 35/1917/1918, 89-90;25/1919, f. 129, 137.
[40] *Ibidem*, dosar nr. 6/1919, f. 88-89; 16 bis/1919, f. 36, 72-73; 38 bis/1919, f. 89, 123-124, 134-135.
[41] *Ibidem*, dosar nr. 22/1919, f. 432; 38 bis/1919, f. 35; 22/1919, f. 76.
[42] *Ibidem*, dosar nr. 23/1919, f. 93, 140; 5/1919, f. 47; 38 bis/1919, f. 156.
[43] *Ibidem*, dosar nr. 22/1919, f. 40; 38/1919, f. 77.

firma Andreescu & Fiii din Craiova (pentru rate din anii 1913-1914 şi 1917-1919 la alimentarea cu apă a oraşului)[44], înfiinţarea Bibliotecii „I.G. Bibicescu" (în octombrie 1919), instalarea ei în casele Aurel din centrul oraşului şi eternizarea aici a amintirii donatorului[45], lansarea proiectului de construire a stadionului şi internatului Liceului „Traian"[46], ridicarea şi întreţinerea monumentelor închinate eroilor din Războiului Reîntregirii şi multe altele.

Problemele esenţiale care au influenţat viaţa oraşului şi a locuitorilor săi în perioada imediat următoare războiului pot fi aflate, de altfel, dintr-un document extrem de valoros al timpului, respectiv raportul întocmit pentru Ministerul de Interne de către Marius Vorvoreanu, ca preşedinte al comisiei interimare a oraşului, la 22 decembrie 1919[47].

Summa summarum, intervalul 1916-1918-1919 a fost una dintre cele mai complexe şi mai dificile din întreaga existenţă a Severinului, corolarul fundamental al acesteia, Marea Unire din 1918, schimbând condiţia lui de oraş de graniţă în interiorul spaţiului românesc cum fusese până la 1918, într-una destinată să contribuie substanţial la integrarea în organismul naţional-statal românesc a cel puţin uneia dintre provinciile noi ale ţării, Banatul. Nu întâmplător, deşi cu dificultăţi, bănăţenii au găsit în zona Severinului un loc relativ prielnic de aprovizionare cu produse de strictă necesitate, achiziţionate aici la preţuri mai convenabile decât la ei acasă, iar în 29-30 iunie 1919 un grup de 150 de excursionişti bănăţeni conduşi de episcopul Miron Cristea, viitorul Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, venea în vizită la Severin, autorităţile de aici străduindu-se să le asigure o primire cât mai frumoasă[48].

[44] *Ibidem*, dosar nr. 38 bis/1919, f. 70.
[45] *Ibidem*, dosar nr. 22/1919, f. 422, 423, 464; 38 bis/1919, f. 118 etc.
[46] *Ibidem*, dosar nr. 23/1919, f. 540-542, 573.
[47] *Ibidem*, dosar nr. 16 bis/1919, f. 333-345.
[48] *Ibidem*, dosar nr. 38/1919, f. 132; 16/1919, f. 265-266.

PARTEA A II-A

OAMENI ŞI LOCURI ÎN ANII DE RĂZBOI

OPERAȚIUNILE MILITARE ALE DIVIZIEI 1 COMANDATE DE GENERALUL IOAN DRĂGĂLINA ÎN SECTORUL CERNA, 15 AUGUST – 23 NOIEMBRIE 1916

Tudor Rățoi

Pentru istoria românească intervalul de timp 15 august 1916 – 11 noiembrie 1918 şi chiar mai mult, până la 4 august 1919, are o semnificație specială. Această perioadă în care a avut loc participarea României la Primul Război Mondial a reprezentat parcursul care, prin măreția înfăptuirilor, rareori a fost egalat în viața poporului român. Grație acestor înfăptuiri, la capătul celor aproape trei ani de efort încordat, pe fronturile de luptă şi în spatele lor, s-a realizat România Mare, statul intrat în conştiința publică românească drept momentul suprem al destinului românesc în istoria europeană şi în lumina căruia războiul mondial a devenit pentru români Războiul Reîntregirii Național – Statale.

Constituind fundalul pe care s-au maturizat condițiile desăvârşirii statului național român unitar, războiul din anii 1916-1918-1919 a chemat la acțiune întreaga suflare românească, indiferent de clasa socială şi politică a participanților, de nivelul lor de cultură. de mentalitate şi se stare economică. Spațiul românesc în ansamblu a intrat în desfăşurarea evenimentelor, pe tabloul derulării acestora fiecare zonă, fiecare metru de pământ având însemnătatea sa proprie.

Diviziei 1 din Armata Română, căreia i s-a mai spus şi „Grupul Cerna", i s-a rezervat ca teatru de operațiuni partea de sud-vest a țării, la extrema stângă a Armatei I. Aceasta din urmă se compunea din 4 divizii (2,11, 12 şi 13) şi o brigadă (Brigada Călăraşi), avea un efectiv de 134.000 de oameni şi era cantonată în Oltenia, de la izvoarele Argeşului până la Dunăre.

Misiunea ei era să înainteze puțin şi să ocupe solid pozițiile de la ieşirile trecătorilor, formând în regiunea Argeşului şi Sibiului un pivot puternic, în jurul căruia, sprijinit pe el, armatele a II-a şi a IV-a să execute mişcarea de înaintare şi ocolire cu direcțiile nord şi vest ocupând Transilvania şi fixându-se de-a lungul Mureşului[1].

Acționând la extrema stângă a Armatei I şi pe un teren foarte accidentat, Divizia 1 pe de o parte avea de ocupat cât mai solid malul nordic al Dunării, defileul Cernei şi înălțimile de la nord de Mehadia şi să facă, astfel, imposibilă trecerea pe aici a inamicului, care ar fi amenințat flancul nostru stâng, iar pe de altă parte, în condițiile în care celelalte trupe române ar fi înaintat, să înainteze şi ea[2].

Lungimea frontului unde era angajată Divizia măsura 119 km, plecând de la Hinova, pe Dunăre, până la Orşova, apoi de aici până la Muntele Oslea exclusiv, cu

[1] Arhivele Naționale Mehedinți, Colecția de Documente, XXXIII/80, f. 2.
[2] *Ibidem*.

determinări sectoriale pe malul Dunării de la Hinova la Schela Cladovei până la vest de Orşova, iar de la vest de Orşova la dealul Moşului – Meterezele lui Tudor – Vârful Suliței până la Muntele Oslea exclusiv[3].

În componența Diviziei intrau următoarele subunități: Regimentul 17 Infanterie (care trebuia să ocupe sectorul Schela Cladovei – Vârciorova), Regimentul 57 Infanterie (pentru sectorul de la Siliştea până la meterezele lui Tudor de la Negruşa), Regimentul 1 Infanterie Dolj (destinat sectorului Negruşa – Vârful Cocoşului) şi Regimentul 31 Infanterie Calafat, cantonat la Cireşu.

Pe lângă aceste regimente, Divizia 1 mai cuprindea şi 9 baterii de artilerie (2 de câmp la Gura Văii şi Vârciorova, o baterie la Siliştea şi alta la Negruşa, o baterie de 53 mm la Vârful Cocoşului, una de 63 mm la Meterezul, o baterie de obuziere de 105 mm pe dealul Dumbravei la Vârciorova şi 2 baterii grele pe dealurile Stăruirea şi Şimian)[4].

Cât priveşte inamicul, în fața Diviziei 1 se afla Brigada 210 Milițiii, aflată în defileul Orşovei şi sectorul Cerna, unitate formată din 4 batalioane, un sfert de escadron, 4 baterii şi 2 bărci cu motor puse sub comanda comandorului Ripke. Din rândul acestor formațiuni, mortierul austro-ungar „Almos" este cel care a executat primul bombardament asupra Severinului şi asupra comunelor Gura Văii şi Vârciorova[5].

La intrarea țării în război, în fruntea Diviziei 1 se afla generalul Ioan Drăgălina, patriot originar din Banat, unde se născuse la 16 decembrie 1860, la Caransebeş, trecând, ca mulți alți bărbați însuflețiți de idealul național, în Vechiul Regat, în al cărui serviciu s-a pus necondiționat cu gândul la întregirea statului național român.

Într-o perspectivă vizând operațiunile militare desfăşurate de Divizia 1 de la începutul războiului şi până la ocuparea țării de către inamic, acestea au cunoscut trei etape: operațiunile de la începutul războiului şi până la 3 noiembrie 1916, însumând atacarea inamicului şi luptele pentru ocuparea şi intrarea în stăpânirea pozițiilor din dreapta Cernei şi Orşovei; operațiunile dintre 3 şi 10 noiembrie 1916, marcate îndeosebi de trimiterea unui detaşament (condus de colonelul Tăutu) în ajutorul trupelor de la Jiu; operațiunile dintre 11 şi 23 noiembrie 1916, marcate de retragerea de la Cerna şi capitularea Grupului omonim[6].

La declanşarea operațiunilor militare şi până la sfârşitul primelor două săptămâni de război, la 30 septembrie 1916, forța combativă a Diviziei 1 se baza pe un efectiv de 363 de ofițeri şi 16.278 trupă, 6.160 de cai şi 1.026 boi, iar ca tehnică pe 4 motociclete, 65 de biciclete, 8 automobile, 1.664 de trăsuri, 9.795 de arme, 940 de carabine şi 1.202 de revolvere[7].

Cu privire la configurația zonei ce urma să fie atacată de efectivele Diviziei, aceasta evidenția că cel dintâi obstacol serios ce se profila în fața trupelor române, împiedicând înaintarea lor între Vârciorova şi Meterezele lui Tudor, era Muntele Alion, situat între granița româno-austro-ungară şi Orşova. Alionul era apărat cu puternice

---

[3] *Ibidem*, XXXIII/79. f. 3.
[4] *Ibidem*, XXXIII/80, f. 3.
[5] *Ibidem*.
[6] *Ibidem*, f. 2.
[7] *Ibidem*, XXXIII/79, f. 5.

mijloace tehnice, tranşee betonate şi acoperite, galerii subterane şi reţele de sârmă. Recunoaşterea făcută în ziua de 19 august va arăta existenţa aici a două cote, de 278 şi respectiv 317 m, versantul de nord acoperit cu păduri şi porumb greu de străbătut, 4 linii succesive de apărare despărţite de văi adânci şi impracticabile, pe alocuri stâncoase, şi lucrări în faţa cotei 278 constând în linii de şanţuri şi sârmă ce urmau forma terenului. De asemenea, câţiva kilometri mai la nord, înălţimile Ozoina şi Drănicul completau puternica apărare a Orşovei şi Cernei inferioare[8].

Declanşarea operaţiunilor s-a realizat sub auspicii nefavorabile efectivelor Diviziei 1. Se întâmplase ca în ziua de 14 august 1916 să se dea permisie oamenilor, mobilizarea găsind trupele Diviziei cu efectivul descompletat, făcând astfel ca, timp de 4 zile, să nu se poată întreprinde acţiuni semnificative. Cu toate acestea, la 15 august, Batalionul II din Regimentul 57 Infanterie, găsind Meterezele lui Tudor slab apărate, le-a ocupat, capturând şi ceva materiale. De asemenea, la 16 august Compania a 5-a din acelaşi regiment a atacat Alionul, pe care l-a ocupat pentru puţin timp fiind apoi respinsă.

Operaţiunile au continuat în ritm crescător până pe 19 august cu misiuni repartizate astfel: Regimentul 17 să ocupe cu 2 batalioane Alionul; Regimentul 1 Vânători (care va fi înlocuit la 18 august cu un batalion din Regimentul 31 Calafat) să ocupe Ozoina; Regimentul 57 să atace şi să ocupe Drănicul; Regimentul 1 Dolj să atace Vârful Cocoşului, iar Regimentul 31 Calafat (cu cealaltă parte din trupă) să atace Padeşul. Pe toată lungimea teatrului de operaţiuni, infanteria urma să fie sprijinită de bateriile de artilerie[9].

Luptele au fost încheiate cu succes până în seara de 19 august, încât în seara aceleaşi zile Divizia 1 se găsea fixată pe linia Alion – Ozoina – Drănic – Rudina – Padeş. În cursul confruntărilor, Brigada inamică de miliţie 210 s-a concentrat pe malul drept al Cernei, după ce suferise pierderi serioase, mai ales în oameni în sectorul sud, unde au căzut prizonieri 9 ofiţeri şi 654 de soldaţi[10].

După 19 august, avansul trupelor române spre vest a continuat. În 21 şi 22 august a fost ocupat Topleţul, s-a menţinut urmărirea cucerindu-se toate înălţimile din jurul Orşovei şi Jupalnicului şi s-a încercat o recunoaştere în direcţia Mehadia pe Valea Cernei, cu scopul controlului acesteia. În acest din urmă sector, trupele române au fost întâmpinate cu foc violent, suportând un tir de artilerie timp de 10 ore[11].

În zilele următoare s-au continuat operaţiunile de recunoaştere, cu ciocniri sporadice şi mici pierderi de ambele părţi. La 25 august s-au hotărât lucrări de întărire pe Dealul Cocoşului, însă în aceeaşi zi Regimentul 1 Vânători a fost trimis la Jiu, unde defileul era presat de inamic, în timp ce Regimentul 17 Infanterie a ocupat Ozoina şi satul Tufări până pe Valea Slătinic. După ce mai multe tentative inamice de ocupare a Cocoşului au fost respinse, Regimentul 31 a rămas pe poziţie de la 28 august la 17 septembrie făcând consolidări şi recunoaşteri şi păstrând legăturile necesare între subunităţi[12].

---

[8] *Ibidem*, XXXIII/80, f. 3, 5.
[9] *Ibidem*, f. 3-4.
[10] *Ibidem*, f. 5.
[11] *Ibidem*.
[12] *Ibidem*, f. 6-7.

La 16 septembrie 1916, Regimentul 57, care ocupa Drănicul, a plecat la operaţiunile de pe Olt, unde situaţia se înrăutăţise drastic, frontul lăsat liber de unitatea ce pleca urmând să revină Regimentului 17. Adăugată plecării Regimentului 1 Vânători, decizia din 16 septembrie a avut o influenţă negativă asupra frontului de la Cerna, dezechilibrându-l grav, căci ceea ce fusese ocupat iniţial de Regimentele 17, 57 şi 1 Vânători trebuia să fie asigurat în continuare doar de Regimentul 17, pe o distanţă dintre Gura Văii şi Culmea Brătina, şi toate acestea fără nici o rezervă[13].

Simţind destul de repede noua situaţie creată, inamicul a atacat în ziua de 18 septembrie cu artileria, inclusiv dinspre Serbia, de la Tekija, ţintind în special spre Orşova, după cum s-a desprins din documentele găsite asupra prizonierilor, cu mici excepţii ofensiva inamică fiind respinsă.

În schimb, a fost pierdut Topleţul, ocupat până atunci de trupele române, care în lupte au şi pierdut 120 de oameni făcuţi prizonieri, plus 2 mitraliere. Pierderea a fost însă compensată de cucerirea unei poziţii de pe canalul Vişescu, unde inamicul a lăsat 208 prizonieri trupă, 4 ofiţeri şi materiale de război[14].

Luptele din 16-18 septembrie 1916 au avut loc aproape concomitent cu o schimbare de mare însemnătate la comanda armatei germane din Transilvania, influenţând covârşitor desfăşurarea ulterioară a ostilităţilor. Astfel, la 19 septembrie 1916 în fruntea oştilor inamice din Ardeal a venit generalul von Falkenhayn şi împreună cu noul său comandament acesta a primit la 30 septembrie ordinul ca, după respingerea ofensivei române şi eliberarea regiunilor pierdute în Transilvania, să treacă la contraofensivă, obligând armata română să treacă la defensivă iar apoi să forţeze trecătorile Carpaţilor înaintând spre inima României, în conexiune cu ofensiva trupelor germane din sud[15]. Se ştie că între cele două fronturi a existat o legătură profundă, ofensiva română în Ardeal, ca parte fundamentală a planului de operaţii militare, fiind paralizată de la început de contralovitura primită pe frontul din sud.

În aceste condiţii, apărarea Carpaţilor a devenit vitală pentru România. Din nenorocire, după declanşarea contraofensivei germane, apărarea trecătorilor de aici a trebuit să se facă în împrejurări de mare inferioritate strategică pentru armata română, ceea ce la începutul războiului reprezentase avantaje pentru aceasta, urmare a configuraţiei frontierei române, devenind acum dezavantaje.

Pe acest fundal, potrivit ordinului de operaţii dat de Armata I la 28 septembrie 1916, misiunea Diviziei 1 era de a acoperi flancul stâng al acestei armate „de la muntele Oslea exclusiv până la Hinova inclusiv", de a apăra „cu cea mai mare îndârjire" poziţiile atunci ocupate şi de a sili „pe inamic de a menţine aici" forţele ocupate în faţa românilor[16].

Misiunea era aproape imposibil de îndeplinit, întrucât, după cum raporta comandantul Diviziei, generalul Drăgălina, în acel moment aceasta nu mai avea la dispoziţie decât 3 regimente (9 batalioane), „mai puţin chiar decât erau destinate înainte de declanşarea mobilizării", cât despre eventuale rezerve, acestea, oricât de mici, lipseau

[13] *Ibidem*, f. 8.
[14] *Ibidem*, f. 9-10.
[15] *Ibidem*, XXXIII/79, f. 6.
[16] *Ibidem*, f. 6-7.

cu desăvârşire[17]. Era motivul pentru care comanda Diviziei nu excludea varianta unei retrageri spre Şimian, soluţie pe care nu o agrea însă, fiindcă ar fi dus la demoralizarea trupelor şi ar fi echivalat cu abandonarea unui teritoriu cucerit cu sacrificii şi mai mult decât atât cu abandonarea unei jumătăţi din judeţul Mehedinţi, inclusiv a reşedinţei acestuia şi a resurselor acestei zone. De aceea, la 30 septembrie, în condiţiile în care pe ambele flancuri ale Diviziei 1 se adunau forţe germane, generalul Drăgălina solicita insistent ca chiar în aceeaşi zi să i se trimită, „pe jos", trupe disponibile, astfel încât, pentru cel puţin 15 zile, să se câştige timp, „rezistând pe poziţiile succesive bine întărite". În aceeaşi zi, în 30 septembrie, Armata I a reconfirmat necesitatea de a rezista pe poziţiile deţinute timp de 15 zile, trimiţând însă Diviziei 1 doar 5 secţii de mitraliere şi 4 mortiere franceze de 58 mm[18]. Până la 3 octombrie au sosit 7 secţii de mitraliere, iar în ziua de 4 octombrie a sosit Regimentul 1 Vânători cu un efectiv de 27 de ofiţeri şi 1177 trupă[19].

Cât priveşte operaţiunile militare, din 30 septembrie inamicul a bătut continuu poziţiile de la Padeş, Alion şi Ozoina, însă fără schimbări în poziţiile deţinute. Inamicul a declanşat o nouă ofensivă la 8 octombrie, când a început să şi ningă, în zona satului Bârza. Trupele inamice au ajuns până la reţelele de sârmă, de unde au fost respinse, cum se va întâmpla şi la 10 octombrie, pe frontul de la Orşova – Vârful Cocoşului[20].

Urmare a presiunii de pe frontul de la Jiu, unde fusese pierdut Rostovanul iar inamicul trecuse chiar frontiera în regiunea Muntelui Galben, la 10 octombrie Marele Cartier General a iniţiat reorganizarea forţelor de la Jiu – Olt – Cerna, chemându-l la comanda Armatei I pe generalul Ioan Drăgălina. De asemenea, s-a stabilit ca din componenţa Grupului Cerna să facă parte Regimentul 1 Infanterie (cu 3 batalioane), Regimentul 17 Infanterie (cu 3 batalioane), Regimentul 31 Infanterie (cu 3 batalioane), un batalion de Miliţii Mehedinţi, 4 baterii de artilerie, o baterie de obuziere şi 2 baterii de marină[21].

În ordinul Marelui Cartier General transmis generalului Drăgălina şi semnat de Regele Ferdinand se sublinia textual: „În situaţia actuală nu admit ca să se vorbească de retragere...

Terenul nu se va ceda decât pas cu pas şi contraatacând mereu. Trebuie la toată lumea, începând de la generalul comandant al armatei, să se desfăşoare o energie extremă, la trebuinţă a se utiliza aptitudinea fundamentală a soldatului nostru, vrednicia la atac; orice defecţiune, orice idee de retragere nemotivată de presiunea reală a inamicului trebuie reprimată imediat cu pedeapsa capitală. Armata de nord, într-o situaţia mai dificilă şi în faţa atacurilor unor forţe superioare a contraatacat admirabil 10 zile de-a rândul şi a reuşit să gonească pe inamic peste frontieră. Aştept acelaşi lucru de la Armata I; în locul generalului de divizie Culcer, numesc comandant al Armatei I pe generalul Dragalina Ioan"[22].

---

[17] *Ibidem*, f. 7.
[18] *Ibidem*, f. 7-8.
[19] *Ibidem*, f. 9.
[20] *Ibidem*, f. 8-11.
[21] *Ibidem*, f. 12, 45.
[22] *Ibidem*, f. 46.

Pentru a mări substanțial presiunea pe frontul de la Jiu, în 14 şi 15 octombrie inamicul a atacat intens pe fronturile de la Olt şi Cerna. În sectorul Regimentului 17 Infanterie inamicul a ajuns până la Jupalnic, dar cu ajutorul unei companii date de Regimentul 31 Calafat românii au respins inamicul şi au stabilizat pozițiile până la 28 octombrie. Alte lupte grele s-au dat pentru dealul Cocoşului.

La 29 octombrie generalul Falkenhayn a dat ordinul de reluare a atacului general în zona celor trei fronturi, aripa dreaptă, de-a lungul Dunării, fiind încredințată grupului Szivo. La această dată efectivele şi tehnica Grupului Cerna numărau 222 de ofițeri, 12.307 trupă, 2.775 cai, 8.892 de arme şi 658 de carabine[23]. Pe frontul apărat de Grupul Cerna atacul a început în dimineața zile de 29 octombrie, continuând în noaptea de 29 spre 30, şi a doua zi au fost pierdute primele case din Orşova. Trupele române s-au repliat pe malul stâng al Cernei fixându-se pe o linie de rezistență jalonată de punctele Alion – Ozoina – Drănic.

În acest moment însă, un pericol de extremă gravitate s-a profilat la frontul de pe Jiu. Astfel, generalul Vasilescu îi raporta Regelui că „presiunea exercitată asupra Grupului Jiu este peste puterile sale. Este atacat de forțe superioare, aproape duble (Diviziile 41 şi 109 germane), de resturile Diviziei 11 bavareză şi câteva batalioane austro-ungare şi de artilerie grea mult superioare. Credința personală a subsemnatului este că vrăjmaşul face aci sforțări mari cu îndoitul scop de a respinge Grupul Jiu şi de a amenința Grupul Cerna. Armata nu mai are posibilitatea de a-i trimite nici un ajutor”[24].

Cum situația de la Jiu se înrăutățise rapid devenind aproape insolubilă mai cu seamă după declanşarea ofensivei Grupului Kühne, pentru a spori sorții de izbândă, comanda Armatei I a cerut aprobarea Marelui Cartier General de a lua o parte din efectivele Grupului Cerna (infanterie şi artilerie) şi de a le transfera pe frontul de pe Jiu, acționând pe flancul vestic al acestuia. În aceste condiții s-a creat detaşamentul colonel Tăutu, după numele comandantului de până atunci al Regimentului 17 Infanterie. În seara de 2 noiembrie acesta a fost chemat la Cireşu, Mehedinți, pentru constituirea detaşamentului omonim, care va fi format din 3 batalioane şi o baterie de artilerie.

Intrându-se în cea de-a doua etapă a operațiunilor Grupului Cerna, în dimineața de 3 noiembrie detaşamentul colonel Tăutu se va pune în marş iar seara va fi în Baia de Aramă. Detaşamentul avea misiunea „Să înainteze fără a se opri din mers pe direcțiunea Baia de Aramă – Celei – Peştişani – Brădiceni – Stroeşti – Corneşti, unde să cadă şi să atace spatele inamicului”. Atacul urma să se dea „în spatele şi lungul frontului inamic, urmărindu-se fără răgaz şi tăindu-i retragerea spre nord în caz de succes”[25].

În ordinul trimis colonelului Tăutu se sublinia că lupta de a doua zi (4 noiembrie – n.n.) urma să fie „o luptă pe viață şi pe moarte” şi ea ar fi trebuit să aibă „o mare influență asupra inamicului”.

Conform acestui ordin, în adevăr, detaşamentul Tăutu s-a pus în mişcare, a luat contact cu inamicul respingându-l în pădurea dintre satele Vânăta şi Peştişani, Gorj, şi în noaptea de 4/5 noiembrie a pus stăpânire pe satele Peştişani şi Frânceşti. Între timp

[23] *Ibidem*, f. 15.
[24] *Ibidem*, f. 17, 48.
[25] *Ibidem*, f. 18, 49.

însă, frontul de la Jiu se prăbuşise, la 2 noiembrie inamicul intrând în Tg. Jiu[26], astfel că, în concordanţă cu noua situaţie, la 5 noiembrie detaşamentului Tăutu i s-a fixat o nouă misiune şi anume să se retragă pe valea Motrului spre Filiaşi prin Strehaia, distrugând toate lucrările de artă întâlnite în cale[27]. Timp de cinci zile din 5 până în 9 noiembrie detaşamentul s-a deplasat spre Filiaşi, apoi spre Strehaia, cu ciocniri şi lupte în toate satele de pe traseu, pentru ca în dimineaţa de 9 noiembrie să primească ordin din partea grupului Cerna (cu care până atunci avusese legăturile întrerupte) de a se îndrepte spre Halânga, la nord de Turnu Severin, pentru a participa la apărarea oraşului, periclitat şi dinspre vest şi dinspre est[28]. Cum în dimineaţa de 9 noiembrie a plecat din Corcova, la ora 8 seara detaşamentul colonel Tăutu va fi în comuna Malovăţ, la nord de Turnu Severin, unde a primit ordinul ca a doua zi să pornească spre oraş, să atace inamicul şi să ajute la retragerea Grupului Cerna spre Cerneţi.

La 9 noiembrie Grupul Cerna era deja în retragere, ca efect al luptelor din zona Orşovei. Pe 8 noiembrie generalul Falkenhayn stabilise şi telegrafiase ca în aceeaşi zi grupul Szivo să reînceapă atacul la Orşova, operaţiune la care vor concura 2 escadroane cu artilerie dinspre nord-est, 3 escadroane de artilerie dinspre est şi un batalion cu un escadron cu artilerie pe şoseaua Strehaia – Orşova[29]. Cu două zile mai înainte, un detaşament german ce înainta dinspre Strehaia, condus de căpitanul Picht, a primit ordin să atace şi să ocupe oraşul Turnu Severin.

În ziua de 8 noiembrie a început ofensiva grupului Szivo, precedată de acţiunea detaşamentului Picht, din Regimentul german de Infanterie nr. 148, care în seara 8-9 noiembrie a ajuns la Prunişor, la est de Turnu Severin, apoi la Balota, la Şimian şi, după o slabă rezistenţă a detaşamentului maior Protopopescu, care s-a retras spre Cerneţi, la nord-est de Turnu Severin, în seara zilei de 9 noiembrie s-a oprit la porţile oraşului de reşedinţă a judeţului Mehedinţi. Potrivit relatării primarului oraşului, Sabin Popescu, pentru a nu prejudicia oraşul, reprezentanţii administraţiei locale – prefectul judeţului, primarul oraşului, şeful poliţiei şi şeful pompierilor – s-au prezentat oficialităţilor miliare germane cu precizarea că urbea era liberă de trupe române. Puţin după aceea, cei patru au fost arestaţi, urmându-le şi alţi fruntaşi ai societăţii locale, după care Severinul a fost ocupat pentru doi ani, până la 14 noiembrie 1918, de trupele germane[30].

Pe frontul de la Cerna acţiunea grupului Szivo a început cu un violent bombardament de artilerie asupra infanteriei române din Regimentele 17 şi 31. Pe fundalul luptelor, comanda Grupului Cerna telegrafia Armatei I că inamicul atacă violent „cu forţe mult superioare pe tot frontul şi mai ales în direcţia Orşova". Ataca, de asemenea, din spate şi întrucât detaşamentul Picht intrase deja în Turnu Severin şi pe comunicaţia Şimian sud – Dunăre nu se mai putea ţine comunicaţia, s-a hotărât retragerea Grupului prin stânga râului Bahna şi de aici la Şimian. Operaţiunea s-a efectuat în ordine şi în dimineaţa zilei de 10 noiembrie toate trupele se aflau în stânga

[26] *Ibidem*, XXXIII/80, f. 14.
[27] *Ibidem*, XXXXIII/79, f. 20.
[28] *Ibidem*, f. 22.
[29] *Ibidem*, f. 23.
[30] Idem, fond Primăria oraşului Turnu Severin, dosar nr. 12/1937, f. 16-22.

Bahnei. Cum recunoaşterile trimise stabiliseră că inamicul pătrunsese în Turnu Severin, s-a optat pentru dirijarea trupelor pe la nord de oraş, prin satele Magheru şi Breznița, unde inamicul ocupa deja poziții pentru a împiedica retragerea Grupului Cerna. Față de această situație, comanda acestuia a hotărât să ocupe o poziție la Dudaş, pe platoul Şimian – Cerneți, să încercuiască inamicul în oraş pentru a facilita scurgerea convoiului şi ariergărzii Grupului şi să reocupe oraşul Turnu Severin. Pentru executarea acestui plan s-a ordonat intrarea în acțiune a detaşamentului colonel Tăutu aflat la Malovăț.

Au urmat luptele din Câmpia Severinului, din 10-12 noiembrie 1916, soldate cu 10 ofițeri şi 1200 trupă morți şi răniți (600 din Regimentul 17 Infanterie, 500 din Regimentul 1 Infanterie şi 100 din detaşamentul col. Tăutu)[31], după care comandantul Grupului Cerna a ordonat încetarea luptei şi retragerea prin stânga râului Topolnița spre dealurile Şimian – Cerneți – Tunari[32].

Este interesant de menționat că aici, necunoscând situația exactă a inamicului, trupele române au ratat ocazia de a-i administra o corecție usturătoare. Faptul a fost recunoscut chiar de generalul Falkenhayn, care va spune că „Inamicul (românii – n.n.) a atacat cu toate rezervele pe Picht din toate părțile, iar batalionul s-a bătut eroic şi care ar fi fost sugrumat din lipsă de muniție şi superioritatea forțelor, dacă inamicul care aflase veşti de la Jiu, nu ar fi avut dorința de a se pune în siguranță"[33].

După luptele din 10-12 noiembrie din Câmpia Severinului a urmat a treia etapă din istoria operațiunilor Grupului Cerna – retragerea – desfăşurată timp de aproape două săptămâni, până la capitularea de pe Olt, de la Tia Mare şi Izbiceni. Până la acest deznodământ, pe un parcurs de 200 km, ceea ce mai rămăsese din acest corp de armată, respectiv Regimentul 17 Infanterie, Regimentul 1 Dolj şi Regimentul 31 Calafat, fiecare cu numai câte două batalioane, a avut de înfruntat condiții grele, retragerea[34] având loc în jumătatea de sud a Olteniei, nordul acestei provincii fiind ocupat. Evident, retragerea nu a fost scutită de lupte. Primele au avut loc la sud-est de Turnu Severin, la Rogova, apoi la Boureni, în Dolj, la 17 noiembrie. În ziua următoare inamicul a atacat la Zăvoaie, unde urma să fie trecut Jiul. La 19 noiembrie Grupul a ajuns la Sadova, în sudul județului Dolj, unde inamicul a bătut timp de două zile cu artileria toate satele din jur. În acest moment, pierzându-se orice speranță de a face joncțiunea cu armata din Oltenia, s-a decis ca Grupul să continue retragerea pe două coloane. La 20 noiembrie s-a plecat pe traseul Sadova – Ocolna – Ştefan cel Mare – Potelu – Hotaru – Gura Padinii – Orlea – Celei – Corabia, în acest din urmă oraş dându-se lupte cu trei monitoare de pe Dunăre.

La 21 noiembrie, ceea ce în cursul războiului fusese Brigada I a Grupului a urmat traseul Urzicuța – Vişina – Tia Mare, iar ceea ce fusese Brigada II traseul Iencuța –

[31] Într-un raport întocmit în anul 1917, primarul Sabin Popescu arată că trupele române au lăsat pe câmpul de luptă 265 de morți şi peste 300 de răniți. În zilele de 13-14 noiembrie au fost îngropați soldații germani morți în cursul luptelor, apoi soldații români, în zilele de 15-17 noiembrie, prin efortul unei echipe conduse de profesorul Eremia Nemiş de la Liceul Comercial din Turnu Severin (*Ibidem*).

[32] Idem, Colecția de Documente, XXXIII/79, f. 26-27.

[33] *Ibidem*, f. 28.

[34] Pentru retragere, Ibidem, XXXIII/80, f. 17-19.

Ştefan cel Mare – nordul Corabiei – Izbiceni. La Olt, după o anumită rezistenţă, cele două brigăzi au capitulat, predându-se, după ce regimentele au dispus arderea drapelelor, arhivelor şi a materialelor.

Restul efectivelor, la nivelul unui batalion, care ajunseseră în Corabia şi se cantonaseră acolo având misiunea să reziste şi să lupte pentru a da timp să se facă pod peste Olt la Izbiceni pentru scurgerea trupelor Grupului, în 23 noiembrie a angajat foc toată ziua cu infanteria inamică pe şoseaua Corabia – Izbiceni. S-au menţinut, cu pierderi, poziţiile până seara, când la ora 9,00 s-a primit ordin de distrugere a armamentului şi de prezentare la Izbiceni, unde detaşamentul urma să se predea. Ordinul a fost executat, după ce în cursul nopţii s-au distrus tot armamentul, materialele şi arhiva. La Izbiceni, efectivele care s-au predat au fost îmbarcate şi transportate în Austro-Ungaria şi Germania cu statut de prizonieri.

Aşadar, la 23 noiembrie 1916 epopeea Diviziei 1/Grupului Cerna se încheia într-un mod diferit decât cel prevăzut la începutul campaniei. Nu este însă locul spre a discuta aici asupra cauzelor înfrângerii. Divizia care se avântase cu trei luni mai înainte peste munţi, cum o făcuse întreaga armată română, spre a-i elibera pe fraţii aflaţi până atunci sub stăpânire străină, fusese nevoită să se retragă cu capul plecat, în aşteptarea unui moment de renaştere, precum pasărea Phoenix, din propria cenuşă, pentru a duce la capăt misiunea încredinţată de popor. Şi dacă cei care s-au predat la Olt în 23 noiembrie 1916 n-au mai avut prilejul să intre iarăşi în luptă, au făcut-o alţi fraţi ai lor, din satele şi oraşele ţării, de unde ei plecaseră în vara lui 1916, încununând cu sacrificii noi şi grele visul atât de vechi ca toţi românii să trăiască în una şi aceeaşi ţară, liberă şi mândră, alături de toate celelalte ţări de pe cel mai vechi dintre continente.

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL
SINTEZA LUPTELOR DE PE VALEA OLTULUI

Ion Aldescu

Compunerea şi misiunea Grupului de Acoperire „Olt-Lotru" la începerea războiului

Ofensiva peste Carpaţi trebuia să se desfăşoare conform planului de campanie din anul 1916 întocmit de Marele Stat Major al Armatei române în maniera războiului de mişcare, prin forţă şi viteză, fapt ce corespundea pe deplin sentimentului public din ţara noastră, deoarece războiul în care intra România era unul naţional, dus pentru eliberarea fraţilor.

Prin urmare, misiunea imediată a Armatei a 1-a Române, comandate de generalul de divizie Ioan D. Culcer, care opera pe frontul carpatic între Dunăre (Vârciorova) şi izvoarele Argeşului, era să ocupe gurile dinspre inamic ale defileurilor Oltului, Jiului şi Dunării. Apoi, ea trebuia să înainteze pe aliniamentul: Sibiu – Alba-Iulia – Simeria – Poarta de Fier a Transilvaniei pentru a forma un pivot solid în scopul asigurării manevrei Armatelor a 2-a şi a 4-a Române, care urmau să ajungă în Valea Mureşului pentru a da o primă mare bătălie cu direcţia principală spre Budapesta.

Cel mai puternic grup al Armatei a 1-a Române era cel din Valea Oltului, denumit la început Grupul de Acoperire „Olt – Lotru", comandat de generalul de brigadă Constantin Manolescu şi transformat după efectuarea mobilizării Armatei române (1/14 septembrie) în Corpul 1 Armată cunoscut în istorie şi sub numele „Corpul de Olt", având în subordine: Divizia 13 Infanterie (formată din regimente nou înfiinţate între anii 1914-1916 şi grupate în două brigăzi de infanterie şi un regiment de artilerie cu dotare şi încadrare bună), Divizia 23 Infanterie (formată la mobilizare din cel de-al patrulea batalion luat de la vechile regimente de infanterie împreună cu formaţiuni noi, având o încadrare cu ofiţeri activi şi dotare cu armament foarte slabă) şi Brigada 1 Călăraşi.

Duşmanul avea în această regiune Brigada 143 Infanterie Austro-Ungară, comandată de colonel Barwik şi formată din 8 batalioane, un escadron de cavalerie şi câteva baterii de artilerie. În rezervă, inamicul aduna la nord de Sibiu Divizia 51 Honvezi comandată de generalul Tanarky.

Trupele Grupului de Acoperire „Olt – Lotru" erau concentrate încă din vara anului 1915 pentru a executa lucrări de fortificaţii (trei rânduri de tranşee) în stânga şi în dreapta Oltului pe o distanţă cuprinsă între 10 şi 30 de kilometri depărtare de graniţă (Câineni – Brezoi).

Grupul de Acoperire „Olt – Lotru" avea în subordine trupe din Regimentele: 1 Grăniceri, 2 Dorobanţi Vâlcea, 5 Vânători, 42 şi 44 Infanterie, totalizând 17 batalioane de infanterie şi câteva baterii de artilerie calibru 55, 75 şi 85 mm.

La intrarea României în primul război mondial, în noaptea de 14/27 august 1916, trupele Grupului de Acoperire „Olt – Lotru" comandate de generalul C. Manolescu au trecut la ocuparea Defileului Oltului şi Câmpiei Sibiului, întărindu-se pe poziţiile cucerite astfel:

– un detaşament din Regimentul 1 Grăniceri, comandat de lt. col. Cantacuzino a trecut frontiera de pe creasta Munţilor Coţi şi apoi, coborând pantele de nord ale munţilor, a atacat prin surprindere un batalion de honvezi unguri luându-i 100 de prizonieri şi lăsându-i pe câmpul de luptă încă 100 de ostaşi morţi;

– trupele Grupului „Olt" format din Regimentele 42 şi 44 Infanterie, plecând de la Titeşti, au trecut frontiera pe la apus de Olt şi au înaintat pe văile Lotrioarei şi Sadului pentru a întoarce duşmanul pe la Turnul Roşu şi Boiţa. La 16/29 august 1916 se dau lupte grele pentru ocuparea localităţii Boiţa. A doua zi s-a continuat urmărirea duşmanului şi ocuparea localităţilor Tălmaciu şi Veştem;

– Detaşamentul Lotru, format din Regimentele 2 Dorobanţi Vâlcea şi 5 Vânători, comandat de colonelul Traian Moşoiu, înaintează pe cursul superior al Lotrului spre Voineasa şi apoi, către Sadu şi Cisnădie. În ziua de 17/30 august 1916, după o luptă scurtă dar violentă, ocupă oraşul Cisnădie – un înfloritor centru industrial săsesc. În cursul acestei lupte, lt. col. V. Popescu – comandantul Regimentului 2 Dorobanţi Vâlcea, cade eroic la datorie aflându-se cu arma în mână pe linia întâi a trăgătorilor săi, regimentul având 60 de morţi şi răniţi. Duşmanul are drept pierderi un căpitan şi 104 oameni trupă luaţi prizonieri.

În seara aceleiaşi zile, trupele Grupului de Acoperire „Olt – Lotru", având misiunea îndeplinită, primesc ordin să se întărească pe poziţiile ocupate pentru a permite deplasarea în această zonă a Diviziei 13 Infanterie Română.

Corpul de Olt în luptele din jurul Sibiului

Pentru a evita bombardarea oraşului, o delegaţie a „magistratului" săsesc din Sibiu condusă de marele comerciant sas Borgelâr şi de avocatul român Preda s-a prezentat în ziua de 18/31 august 1916 la comandantul Grupului Lotru pentru a-i preda Sibiul, garantând cu viaţa lor că, dacă trupele române vor ocupa oraşul, acestea nu vor fi atacate de duşman.

Ocuparea Sibiului nu era prevăzută în ordinele operative ale Corpului de Olt. În acest scop, generalul Castriş – comandantul Diviziei 23 Infanterie – cere aprobarea Marelui Cartier General Român, astfel trupele Grupului Lotru primind ordin să treacă la ocuparea Sibiului în ziua de 20 august / 2 septembrie. Pe data 19 august / 1 septembrie însă, inamicul a întâmpinat cu foc de artilerie patrulele Regimentului 1 Grăniceri, care se apropiau de oraş. În noaptea aceleiaşi zile, saşii au atacat cu focuri de revolver toate patrulele trupelor române. Trupele Grupului Lotru trec la atacul duşmanului, care era concentrat – la 22 august / 4 septembrie 1916 – la aripa stângă a frontului român, ocupând satele Poplaca şi Răşinari. Pe 28 august / 9 septembrie, trupele Corpului de Olt execută o mişcare generală pe tot frontul din Câmpia Sibiului pentru a împinge dispozitivul de luptă cât mai aproape de oraş. În urma ocupării satelor Şelimbăr, Bungard, Caşolţ, Roşia, Nucet

şi Cornăţel, Corpul de Olt a lărgit zona de ocupaţie din jurul Sibiului, având la aripa stângă Divizia 23 Infanterie, iar la aripa dreaptă Divizia 13 Infanterie.

În ziua de 1/13 septembrie 1916, duşmanul atacă la Orlat, cu artilerie puternică, aripa stângă a frontului român. În urma unui contraatac, Regimentul 5 Vânători ia 130 de prizonieri din rândul ostaşilor Regimentului 305 Infanterie austro-ungar, iar un batalion din Regimentul 2 Vâlcea împreună cu un escadron de cavalerie reuşesc să arunce duşmanul înapoi.

Pe timpul unei incursiuni făcute de comandantul escadronului român de cavalerie până în satul Săliştea Sibiului, acesta află de la pretorul ţinutului, român la origine, că la Miercurea Sibiului se adună trupe germane pentru a da un atac prin surprindere asupra românilor. În noaptea de 2/15 septembrie duşmanul a executat din direcţia Guşteriţa – Cornăţel un atac prin surprindere asupra Regimentului 42 Infanterie, care ocupa satul Caşolţ. Apropiindu-se de tranşeele acestui regiment, duşmanul a înşelat vigilenţa santinelelor române, strigând: „Nu trageţi fraţilor! Suntem români!" Apoi, profitând de întuneric, ploaie şi panica creată, a pătruns în dispozitivul trupelor noastre, respingându-le din satul Caşolţ. În dimineaţa următoare, regimentul a dat lupte crâncene pentru a scoate duşmanul din poziţia ocupată alungându-l până în satul Daia Săsească. În urma acestor lupte, Regimentul 42 Infanterie a avut 2 ofiţeri şi 72 de soldaţi morţi, iar 3 ofiţeri şi 164 de soldaţi răniţi. Duşmanul a lăsat pe câmpul de luptă 5 ofiţeri şi 150 de soldaţi.

Deşi ordinul de operaţiuni al Marelui Cartier General Român prevedea ocuparea de către Corpul de Olt a unei poziţii defensive la nord de Sibiu, generalul Culcer a considerat că prin executarea acestui ordin va rămâne nesupravegheat spatele frontului, riscând să fie atacat şi învăluit dinspre valea superioară a Oltului.

Prin urmare, a hotărât să rămână pe o poziţie mai înapoiată, după cum a procedat şi în Valea Jiului, socotind astfel că pivotul manevrei generale a celor două armate române va fi mult mai solid. Totodată, în urma evenimentelor petrecute pe frontul dobrogean, Marele Cartier General Român, luând toată rezerva strategică a Armatei a 1-a Române (Diviziile 2 şi 12 Infanterie), a îngreunat îndeplinirea misiunilor încredinţate Corpului de Olt.

În faţa situaţiei create, generalul Culcer se simţea obligat a se menţine cât mai aproape de frontieră şi a-şi consolida linia de comunicaţie cu ţara. Evenimentele ulterioare de pe frontul carpatic au demonstrat că în spatele unei perdele subţiri de trupe austro-ungare din zona Sibiului s-a concentrat, însă, o puternică armată germană care se pregătea pentru începerea contraofensivei germane de la Sibiu.

Planul contraofensivei germane de la Sibiu. Retragerea Corpului de Olt. Moartea generalului Praporgescu

La 19 septembrie 1916, la comanda Armatei a 9-a Germane a fost numit generalul Erich von Falkenhayn, un militar care avea înapoia lui o carieră strălucită. Inteligenţă aleasă, energic şi metodic, fost ministru de război al Germaniei, acesta a condus timp de doi ani operaţiile armatei germane. Înlocuit de generalul Paul von Hindenburg la şefia Marelui Stat Major German după eşecul ofensivei de la Verdun şi intrarea României în război, generalul Falkenhayn încearcă în noua sa funcţie să-şi arate capacitatea militară. Încrezător în puterea forţelor pe care le avea la dispoziţie, el şi-a concentrat toate trupele

într-un singur sector pentru a ataca Grupul de la Olt care, fiind dislocat în jurul Sibiului, era cel mai izolat față de restul trupelor române.

Bătălia de la Sibiu a fost proiectată pentru 26 septembrie 1916 şi se anunța ca prima mare operațiune de pe frontul Carpaților după intrarea României în război. Această contraofensivă a fost concepută de generalul Falkenhayn ca o luptă de nimicire, un fel de „Sedan al României", urmând învăluirea prin aripi şi încercuirea completă a trupelor române din Valea Oltului într-un cerc de fier, după cum procedase şi reuşise în cursul acestui război chiar generalul Hindenburg asupra armatei ruseşti la Tannenberg. Comandantului Grupului de Olt nu a dat însă nici o importanță ştirilor primite referitor la pregătirile făcute de duşman în acest sector de front. Gravitatea situației determină foarte târziu comandantul Armatei a 1-a de la Craiova şi Marele Cartier General Român de la Periş să ia măsuri pentru trimiterea de pe frontul Dunării a Diviziei 20 Infanterie comandată de generalul David Praporgescu în sprijinul Corpului de Olt.

Totuşi, bătălia de la Sibiu (26-28 septembrie 1916) nu a fost un „Sedan" sau un „Tannenberg" al armatei române, deoarece Corpul de Olt, deşi a fost înfrânt în această bătălie dată cu un adversar mult mai puternic, s-a putut retrage la timp. Lipsa de experiență în luptă şi neglijența comandantului acestui corp de armată a pus de la începutul luptei trupele române într-o situație tactică aproape disperată. În schimb, inițiativa unor ofițeri care au luat hotărâri pe propria răspundere împreună cu eroismul legendar al ostaşilor români au reuşit să scape Corpul de la Olt din fața unui dezastru. Mărturie grăitoare în acest sens sunt următoarele fapte:

- Lt. col. Toma Popescu, ofițer de Stat Major la Corpul de Olt, care se înapoia de la Craiova cu corespondența secretă fiind oprit la Câineni de focul mitralierelor germane, a adunat 13 țărani din sat pe care i-a dotat cu arme şi cartuşe punându-i între doi sergenți în tranşeele de pe Dealul Malului, ordonându-le să tragă asupra patrulelor germane timp de aproape trei ore, înşelând astfel vigilența alpinilor germani şi oprindu-le înaintarea în Defileul Oltului;

- Regimentul 1 Grăniceri a menținut tot timpul legătura intactă între Diviziile 13 şi 23 Infanterie;

- Detaşamentul Bălănescu, deşi a rămas izolat pe Vârful Măgura, a luptat fără a-şi părăsi poziția de luptă fiind înconjurat şi capturat de duşman în seara zilei de 28 septembrie 1916;

- În atacul dat la baionetă cu alpinii germani, un batalion din Regimentul 1 Grăniceri a fost înconjurat şi capturat de duşman tot în aceeaşi noapte.

În urma acestei situații, generalul Popovici a fost înlocuit la comanda Corpului de Olt cu generalul David Praporgescu.

Trupele române şi duşmane participante la Bătălia Sibiului (26-28 septembrie 1916)

Trupe române:

- Corpul de Olt, comandat de generalul Popovici (cartierul general situat la Tălmaciu – 15 km în spatele frontului);

- Divizia 13 Infanterie, comandant gl. Sănătescu (în flancul drept la corpului);
- Divizia 23 Infanterie, comandant gl. Castriş (în flancul stâng la corpului);
- Brigada 1 Călăraşi, comandant gl. Oprescu (6 escadroane de cavalerie);
- Regimentul 1 Grăniceri, comandant col. Cantacuzino;
- Divizia 20 Infanterie, comandant gl. Praporgescu (adusă drept întărire de pe frontul Dunării).

Inamicul:

- Grupul de Est – aripa stângă a frontului germano-austro-ungar este formată din Diviziile 1 Cavalerie Austro-ungară şi 3 Cavalerie Germană, comandate de generalul Schmettow;
- Grupul din Centru – format din Diviziile 51 Honvezi Austro-ungară, 76 şi 187 Infanterie Germane, comandate de generalul Staabs;
- Grupul de Vest (Corpul Alpin Bavarez, format din Regimentele de Vânători Bavarez, Prusian şi Infanterie al Gărzii Bavareze, împreună cu 3 baterii de artilerie de câmp, 3 baterii de artilerie de munte şi o baterie artilerie grea), comandate de generalul Krafft von Delmensiengen;

În perioada 30 septembrie – 14 octombrie 1916, Corpul Alpin a fost întărit cu două regimente din Diviziile 76 şi 187 Infanterie Germană şi a avut misiunea de a menține pozițiile de luptă ocupate în Valea Oltului, hărțuind necontenit trupele române.

În ziua de 30 septembrie / 13 octombrie, generalul David Praporgescu a inspectat poziția de luptă a trupelor noastre de pe frontiera situată pe vârful Munților Coți şi în timp ce se îndrepta pe fundul văii pârâului Câineni împreună cu însoțitorii săi către Vârful Pleşu, un obuz a căzut din întâmplare lângă grupul ofițerilor lovind mortal pe general. După moartea acestuia, comanda Grupului de la Olt a fost încredințată generalului Nicolae Petala, care comandase Divizia 9 Infanterie pe frontul din Dobrogea.

Prima ofensivă germană din Valea Oltului. Retragerea frontului român la 10 km de frontieră

Configurația terenului muntos dintre Turnu Roşu şi Călimăneşti a determinat duşmanul să ducă lupta ofensivă pe munții şi văile laterale din stânga şi dreapta Oltului şi nu prin defileu. Pentru lupta din acest teren muntos accidentat, duşmanul avea la dispoziție trupe alpine pregătite în mod special pentru mişcările de flancuri şi ocolitoare, care erau familiare tacticii armatei germane. Ordinul pentru începerea ofensivei germane din Valea Oltului s-a dat în dimineața zilei de 16 octombrie 1916. Primul obiectiv al duşmanului a fost ocuparea şoselei Câineni – Titeşti – Sălătruc pentru a înainta către Curtea de Argeş, concomitent cu evacuarea şoselei din Valea Oltului între Câineni şi Lotru. Această acțiune consta, practic, într-o dublă mişcare de ocolire a flancurilor corpului de armată din Valea Oltului.

În acest scop, duşmanul avea la aripa stângă Brigada 2 Alpină, care executa un marş de ocolire a Corpului de Olt prin Văile Topologului şi Argeşului, iar la aripa dreaptă duşmanul avea Brigada 10 Alpină, care ocolea flancul stâng al trupelor române

prin Valea Lotrului. În centru, Corpul Alpin German putea profita astfel de efectele învăluirii celor două flancuri ale trupelor române pentru a înainta spre Rm. Vâlcea.

În dimineața zilei de 17 octombrie, inamicul a dat un violent bombardament de artilerie asupra Diviziei 13 Infanterie română. Deşi mişcarea alpinilor germani pe Valea Topologului a fost semnalată comandantului, până la luarea măsurilor impuse de situația creată, alpinii germani ajunseseră la Sălătruc. Pentru respingerea acestora din Sălătruc, detaşamentele române Olteanu, Moşoiu şi Cihoski au dat câteva contraatacuri puternice luând, la 20 octombrie, patru ofițeri prizonieri şi 196 de ostaşi. În zilele de 20-21 octombrie 1916, pe Valea Topologului luptele au continuat cu aceeaşi violență. În cursul acestor lupte s-au evidențiat în mod deosebit Batalionul 4 din Regimentul 18 Infanterie Gorj, adus aici din Valea Jiului şi Regimentul 5 Vânători (căpitanul Brădiceanu din acest regiment căzând la datorie în fruntea trupei sale pe muntele Călugăru).

Apreciind că linia frontului român nu mai are tăria necesară în zona Câineni – Coți – Pleşu, comandantul Armatei a 1-a Române a dat, în seara zilei de 21 octombrie 1916, ordin de retragere cu 10 km înapoi față de frontieră. Încetarea urmăririi Grupului Krafft de către trupele române dă posibilitatea duşmanului, spre surprinderea acestuia, să-şi regrupeze la timp forțele pentru luptele din zilele următoare.

A doua ofensivă germană din Valea Oltului. Ruperea luptei şi retragerea Corpului de Olt pe aliniamente succesive către Piteşti

Operațiunile militare ale celei de-a doua ofensive germane din Valea Oltului s-au desfăşurat între Olt şi Argeş în zilele de 24-27 octombrie 1916. În acest sector, frontul român avea doar Divizia 23 Infanterie, iar inamicul primise ca întărire, la dispoziția Grupului Krafft, Diviziile 8 şi 11 Infanterie Bavareze. Superioritatea duşmanului în armament şi efective, dificultățile terenului muntos, gerul şi ninsoarea au dat luptelor purtate între Olt şi Argeş un aspect de tragedie, care nu a mai fost atinsă în altă parte a frontului carpatic. În aceste zile, artileria germană a bombardat cu mare violență toate pozițiile de luptă ale trupelor române. Regimentele 44 Infanterie de Rezervă Argeş, 2 Dorobanți Vâlcea şi 1 Grăniceri au respins cu pierderi sângeroase asalturile trupelor duşmane. În urma unui atac dat pe o ceață groasă Regimentul 2 Vânători a căzut în focul concentrat al duşmanului fiind surprins de forțe superioare. În cursul acestei lupte, un proiectil duşman loveşte din plin pe maiorul Ghermănescu sfărâmându-i complet corpul şi aruncându-l în aer, prilej demoralizator pentru subordonații săi.

După lupte sângeroase, comandantul Corpului de Olt dă ordin de evacuare a Bazinului Grebleşti – Titeşti, care este ocupat imediat de duşman, fapt ce îi serveşte ca bază de plecare pentru atacarea Bazinului Perişani. Concomitent cu atacurile frontale, duşmanul trimite detaşamente izolate care ocolesc trupele noastre pentru a le amenința din spate. În zilele de 6-8 noiembrie 1916, în luptele violente din Bazinul Perişani, trupe din Regimentul 5 Vânători, Compania comandată de lt. Leonte din Regimentul 1 Vânători şi o companie din Regimentul 18 Infanterie Gorj au ținut cu eroism legendar piept duşmanului, sacrificându-se până la ultimul om în aşteptarea ajutoarelor.

O odraslă germană, prinţul Henric de Bavaria, comandantul Regimentului de Gardă din Corpul Alpin German şi-a găsit moartea pe Muntele Sule, iar maiorul Veith, alt comandant de regiment german, a murit pe Vârful Măgura. La 8 noiembrie, duşmanul ocupă Poiana Spinului. Comandantul Diviziei 23 Infanterie, colonelul Traian Moşoiu, instalat la punctul de comandă Clocotici, introduce în luptă două companii din Regimentul 57 Infanterie – Întâiul Mehedinţi, adus din Valea Jiului. Ambele companii îşi pierd comandanţii: cpt. Cernăianu este lovit mortal, iar lt. Nadolu este grav rănit.

Centrul dispozitivului de luptă al trupelor române, localitatea Surdoiu, este părăsită. În timpul luptei din 9 noiembrie, batalionul comandat de maiorul V. Rusu din Regimentul 72 Infanterie se retrage nemotivat, fapt pentru care, ulterior, acesta este judecat şi executat în comuna Finta din judeţul Dâmboviţa. Divizia 23 Infanterie este nevoită să se retragă pe aliniamentul Dângeşti – Rădăcineşti – Şiuici – Sălătruc.

Marele Cartier General Român trimite Divizia 14 Infanterie din Moldova în ajutorul Corpului de Olt pentru a fi introdusă în luptă la aripa dreaptă a frontului, între Topolog şi Argeş. La 10 noiembrie, bătălia din Valea Oltului creşte în violenţă. Situaţia frontului român se prezintă astfel: la aripa stângă – resturi ale Diviziei 13 Infanterie, la centru (între Olt şi Topolog) – resturi ale Diviziei 23 Infanterie, iar la aripa dreaptă (între Topolog şi Argeş) – Divizia 14 Infanterie.

La 23 noiembrie, după 12 zile de lupte grele date pe aliniamente succesive, Divizia 13 Infanterie ajunge la Râmnicu-Vâlcea. La aripa dreaptă, Divizia 14 Infanterie, deşi reuşeşte să reocupe Muntele Frunţi, din lipsa susţinerii flancurilor, nu poate menţine succesul. Situaţia Diviziei 23 fiind critică, se impune scoaterea ei din luptă şi trimiterea la Piteşti pentru refacere. În locul ei este adusă Divizia 8 Infanterie din Moldova, care intră în luptă pe aliniamentul Runcu – Valea Babei, opunându-se înaintării inamicului spre Tigveni.

Timp de 3 zile, în sectorul dintre Olt şi Topolog se dau lupte deosebit de grele, atât din partea trupelor române, cât şi a duşmanului. În timp ce se afla în prima linie a trăgătorilor săi, pe o muchie de deal din marginea satului Valea Babei, cade lovit în frunte de un glonţ duşman colonelul Nicolae Piperescu – comandantul Brigăzii 37 din Divizia 8 Infanterie. Acesta găseşte, însă, destule puteri pentru a adresa cuvinte de îmbărbătare soldaţilor săi care erau înspăimântaţi, cerând să-i fie adus drapelul de luptă al Regimentului 69 Infanterie pe care îl comandase cu vitejie da la Dorohoi până în inima Ardealului şi apoi pe crestele însângerate ale Oituzului. Evacuat din câmpul de luptă, ofiţerul moare peste câteva zile într-un spital din Piteşti, lăsând subordonaţilor săi amintirea unui soldat neînduplecat la datorie şi eroic în faţa morţii.

Cu toate acestea, soarta războiului s-a decis, însă, pe alte fronturi de luptă, deoarece invazia României se întindea atât dinspre apus, cât şi dinspre miază-zi. Prin urmare, în aceste condiţii, rezistenţa Corpului de la Olt devenea periculoasă şi nefolositoare. Aşadar, măcinat încetul cu încetul într-o luptă dusă aproape două luni cu un duşman superior în armament şi efective, Corpul de Olt este nevoit să rupă lupta şi să înceapă retragerea pe aliniamente succesive peste Dealul Negru, spre Piteşti.

La 25 noiembrie 1916, duşmanul ocupă Râmnicu-Vâlcea, abia evacuat de români, iar la 26 noiembrie, Corpul Alpin German trece Topologul, întrând în Curtea de Argeş.

Cu toate acestea, rezistența trupelor Corpului de Olt în fața unui adversar puternic constituie una din cele mai grăitoare mărturii despre eroismul şi puterea de jertfă a ostaşului român.

Bibliografie:

• Centrul de Studii şi Păstrare a Arhivelor Militare Istorice Piteşti, Fond Registrele Istorice şi Jurnalele operațiunilor de luptă ale diviziilor şi regimentelor care au participat la luptele din Valea Jiului;

• *România în anii primului război mondial*, vol. I-II, Editura Militară, Bucureşti, 1987;

• *Istoria militară a poporului român*, vol. V, Editura Militară, Bucureşti, 1988;

• Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru reîntregirea României. 1916-1919*, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, vol. I, Bucureşti, 1989.

BĂTĂLIA DIN ZONA SIBIU-CÂINENI

Dumitru Garoafă

La începutul lunii septembrie 1916, trupele române atinseseră aliniamentul: *Gura Râului – pădurea Dreispitz (Trei Vârfuri) – platoul Poplaca – Şelimbăr*[1], *Caşolț – Săcădate – Avrig* şi, totodată, va fi finalizată marea structură de comandă a unităților care acționau în această zonă operativă: Divizia 23 infanterie, cuplată cu Divizia 13 infanterie va constitui *Corpul de Olt*, pus sub comanda generalului Constantin Manolescu (28 august/10 septembrie 1916)[2], iar, cu data de 1/14 septembrie 1916, denumirea sa oficială va deveni *Corpul I armată*, când în fruntea lui va fi numit generalul de divizie Ioan Popovici[3].

Ofensiva română, pornită cu 15 zile mai înainte şi susținută cu multă vigoare – din cauza turnurii nefavorabile a evenimentelor de pe frontul dobrogean –, se transformase în defensivă, creând condiția inamicului să aducă unele modificări planului său inițial. Astfel, Armata I austro-ungară, care se menținea în defensivă în podişul Târnavelor, a fost întărită cu noi forțe ce afluiau dinspre „poarta" Someşului, iar forțele germane trimise în Transilvania, constituite în Armata a IX-a germană, se deplasau pe comunicația Arad – Deva – Sebeş, intrând succesiv în raioanele de concentrare şi pe linia frontului. Raportul de forțe s-a echilibrat în acest fel substanțial, celor trei armate române aflate în ofensivă, opunându-li-se trei structuri similare inamice iar, în condițiile în care de pe frontul din Transilvania, Comandamentul suprem român dirija spre cel de sud noi forțe, s-au creat premisele preluării inițiativei strategice de către Puterile Centrale[4].

Comandantul Armatei a IX-a germane – generalul Erich von Falkenhayn –, a apreciat că preluarea inițiativei strategice reclama executarea unor lovituri succesive asupra trupelor române care trecuseră Carpații. Ulterior, urma să se încerce pătrunderea, prin surprindere, a trecătorilor din Carpații Meridionali, în Muntenia. Pentru concretizarea acestei concepții, s-a hotărât, ca maximă urgență, stoparea ofensivei româneşti în zona Jiu, astfel ca, prima lovitură să se execute asupra trupelor române de la sud de Sibiu în scopul nimicirii acestora, după care, marile unități ale Armatei a IX-a germane urmau să se regrupeze şi să execute o manevră învăluitoare asupra aripii stângi a

---

[1] Acesta şi satul Bungard sunt eliberate în ziua de 27 august 1916, în timpul unei acțiuni conjugate a unităților de la Regimentele 2 Infanterie Vâlcea, 44 Infanterie Argeş şi 1 Grăniceri (Cf. Generalul G. A. Dabija, *Armata Română în Războiul Mondial. 1916-1918*, II, Edit. *Hertz*, Bucureşti, 1929, pp. 48-49; Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *Bătălia din zona Sibiu-Câineni. Septembrie 1916*, Edit. Militară, Bucureşti, 1982, p. 45).

[2] Generalul G. A. Dabija, *op. cit.*, II, p. 49; Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, pp. 45-46.

[3] *Ibidem*, p. 53.

[4] *România în anii Primului Război Mondial. Caracterul drept, eliberator al participării României la război*, I, Edit. Militară, Bucureşti, 1987, p. 308.

Armatei a II-a române[5]. Dacă, în planul inițial al generalului Erich von Falkenhayn se miza pe executarea unei „manevre dublu învăluitoare, cu scopul de a tăia retragerea trupelor noastre spre defileu”[6], ulterior, ca urmare a recunoaşterilor în teren ordonate Corpului de cavalerie Schmettow în zona Făgăraşului şi Corpului Alpin, în Munții Cibinului se renunță la această manevră şi se optează pentru „un atac frontal”, cu efortul principal la dreapta, în direcția Săcele – Orlat[7]. În acelaşi timp, Corpul Alpin va realiza „o întoarcere strategică, care, concentrat în regiunea Poiana şi Jina, urcă munții Cindrelului, ajunge la Negovanul, de unde se împarte pe două coloane: *o coloană <principală>* către vârful Preajba şi Vârful Mare, <iar> *o coloană secundară*, către <munții> Robu şi Murgaşu. De aici, trimit detaşamente care să ta<i>e v<alea> Oltului, <se> ajunge la Boița – Turnu Roşu – Câineni – Râul Vadului şi pune stăpânire pe înălțimile <de la> est de <râul> Olt, urmărindu-se „tăierea liniei de retragere a noastră şi, în caz de va reuşi s-o ta<i>e, atunci <o> împinge către Armata a II-a şi descoperă v<alea> Oltului”[8].

Preliminariile bătăliei

Preliminariile bătăliei din zona Sibiu-Câineni (13-16/26-29 septembrie 1916) *sunt prefigurate de acțiunile ofensive limitate ale ambelor tabere, care urmăresc îmbunătățirea pozițiilor în diferite sectoare ale frontului*: cea a austro-germanilor, din noaptea de 2/15 spre 3/16 septembrie 1916 şi „tripla” românilor din zilele de 6/19 şi 9/22 septembrie 1916.

Astfel, în noaptea de 2/15 spre 3/16 septembrie 1916, inamicul a executat un atac prin surprindere, din direcția dealul Guşterița (situat la nord de Sibiu) – Cornățel, asupra satului Caşolț, apărat de trupe ale Regimentului 42 infanterie Vâlcea, atac susținut şi de un virulent bombardament de artilerie, executat de pe Gregoriberg, cu ajutorul reflectoarelor[9]. Grație documentelor de arhivă şi memorialisticii dedicate Marelui Război, *putem reconstitui fazele şi dramatica încleştare* ce s-a angajat între unitățile regimentului şi inamic. Astfel, un detaşament inamic de forța a „60-70 de ulani descălecați, înarmați cu carabine cu baionetă, cu grenade de mână şi cu 2 mitraliere”[10], profitând de

---

[5] Constantin Kirițescu, *Istoria Războiului pentru Întregirea României. 1916-1919*, I, Ed. a II-a, Edit. *Casa Şcoalelor*, Bucureşti, 1925, p. 273; *România în anii Primului...*, I, p. 308.

[6] Vezi, pe larg, General Erich von Falkenhayn, *Campania Armatei a 9-a împotriva românilor şi ruşilor 1916/1917* (în româneşte de maior Al. Budiş şi C. Franc), Atelierele Grafice *Socec & Co.* S.A., Bucureşti, 1937, pp. 28-29.

[7] S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Documente istorice*, pach. CCXLII (242)/2, f. 5 (Documentul aparține generalului Constantin Oprescu şi se pare că a fost elaborat în prima jumătate a anului 1917, în 3 etape. Propunem, ca titlu provizoriu al documentului, *Jurnal de campanie,* cu următoarea structurare din partea autorului acestuia: I. *Ofensiva armatei române în Transilvania (14 august – 28 septembrie 1916)*, cu două subcapitole: 1. *Bătălia de la Olt-Lotru (13-16 septembrie 1916)*, 2. *Bătălia de la Sibiu*, II. *Continuarea operaț<iunilor militare> în Dobrogea*).

[8] *Ibidem*, f. 5v.

[9] Constantin Kirițescu, *op. cit.*, I, p. 243; Constantin Popian, *O viață de om (1882-1969),* vol. II (1913-1944), Edit. Agnos, Sibiu, 2009, p. 63.

[10] Cf. Constantin Popian, *op. cit.*, II, p. 63. În sectorul inamicului, se afla Divizia 51 Honvezi, iar, recent, debarcaseră, la Sibiu, 3 regimente venite de pe frontul din Galiția: 2 germane de ulani şi 1 austriac (Cf. S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Manuscrise,* nr. 192, f. 31).

întunericul nopţii ploioase, reuşeşte să se strecoare până la prima linie a avanposturilor Batalionului III al regimentului, lichidând, prin ştrangulare şi focuri de armă, santinelele şi gărzile mari care dormeau în post[11]. Apoi, înaintează pe la flancul stâng al batalionului, unde legătura cu Batalionul II era precară, din cauza distanţei şi a terenului accidentat, şi, sub protecţia unui viu bombardament de artilerie, efectuat în jurul orelor 12 noaptea, pe toată lungimea sectorului de la Gregoriberg la Daia (Dolmány), detaşamentul inamic se deplasează în vecinătatea rezervelor acestuia, executând adăposturi individuale şi „aşteptând începerea luptei, pentru a ataca rezervele şi a produce panică"[12].

Pe la orele 3,30-4,00 a.m., tirul artileriei inamice este îndreptat, pentru o jumătate de oră[13], spre centrul poziţiilor batalionului, între Companiile 6 şi 10 ale acestuia, iar, atunci când rezerva intervine în ajutorul camarazilor săi, este întâmpinată cu focuri de armă şi somaţii în româneşte. Iată ce consemnează, cu acest prilej, memorialistul doctor, sublocotenent în rezervă, S. Demetrescu: „Santinelele de a<i>ci au voit să tragă, dar inamicul, uzând de o minciună, zice în româneşte: «Nu da, că e Comp<ania> I a căpitanului Măcelaru»[14] aşa că santinela, la un moment dat, a crezut! Un sublocotenent, însă, a simţit că trebu<i>e să fie inamicul, căci, dintr-o dată, a strigat: «E inamicul, copii! Baioneta la armă, pentru atac!». Atunci a început o adevărată luptă. Inamicul, în tranşeele pe care le luase încă de cu noapte, a început să tragă cu puşti mitralieră şi granate. Soldaţii noştri, cu baioneta la armă şi sub ploaia de gloanţe, a<u> sărit la asalt. A fost un măcel înspăimântător. Au căzut morţi peste 300 de oameni de ambele părţi, dintre care 2 sublocotenenţi români[15] şi vreo 5 ofiţeri germani. Numărul morţilor însă era mai mare de partea inamicului şi mai toţi germani şi morţi de baionetă, căci ungurii, când văd baioneta românească, fug rupând pământul, atât de mult i-a înfricoşat atacul soldaţilor noştri. Germanii, însă, au rezistat şi au murit foarte mulţi. S-au făcut şi vreo 50 de prizonieri, dintre care 15 germani. Aceştia ne spuneau că au văzut, de doi ani de zile de când luptă pe diverse fronturi, diverse atacuri la baionetă, *dar mai teribil ca al românilor, nu l-au întâlnit!*" (subl. D.G.)[16].

Unul din combatanţi – sublocotenentul în rezervă Victor Giuran, care comanda un pluton din Compania a 4-a, deşi era grav rănit, îşi conduce, în continuare, subunitatea, reuşind să provoace inamicului însemnate pierderi: 46 morţi, prizonieri şi materiale de

---

[11] S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Manuscrise*, nr. 192, f. 31-31v.

[12] Cf. Constantin Popian, *op. cit.*, II, p. 63.

[13] Muzeul Judeţean Aurelian Sacerdoţeanu Vâlcea, Col. *Manuscrise*, inventar nr. 994M, f. 3v. (Manuscrisul aparţine sergentului Vasile Iosifescu, *Din Războiul româno-a<ustro>-ungar-german*, 43 file, original).

[14] Versiuni similare găsim la Constantin Popian, *op. cit.*, II, p. 63 şi la Constantin Kiriţescu, la care somaţia este redată cu aproximaţie: «Nu trageţi, fraţilor, suntem români din Regat!» (Constantin Kiriţescu, *op. cit.*, I, pp. 243-244).

[15] Este vorba de sublocotenenţii (rz.) Dăescu Petre şi Dan Ion de la Compania a 6-a (Cf. S.J.A.N. Vâlcea, fond *Revizoratul Şcolar Vâlcea,* dos. 7/1919, f. 24). Vezi şi Sergiu Purece, Petre Bardaşu, Gheorghe Simeanu, *Ani de restriştе. Judeţul Vâlcea în anii Primului Război Mondial. 1916-1918,* Edit. *Antim Ivireanul*, Rm. Vâlcea, 1997, p. 81.

[16] Idem, Col. *Manuscrise,* nr. 192, f. 31v.- 32v.

război (o mitralieră, muniție şi un atelaj tractat de 2 cai), pe când aceasta înregistrează 6 morți şi câțiva răniți[17]. Această încleştare pe viață şi pe moarte, în care românii şi-au dovedit prioritatea în mânuirea armei de temut pentru adversari – neîntrecuta baionetă românească! –, a angrenat întreaga rezervă a regimentului şi a încetat pe la amiaza zilei, când inamicul a fost izgonit din pozițiile noastre[18]. Din păcate, focul intens al artileriei inamice, precum şi insuficiența rezervelor, au făcut ca succesul să nu fie exploatat pe deplin, ținând seama că pozițiile fortificate ale inamicului, situate la nord-estul cotei 540 a dealului Bucata, periclitau, în continuare, situația trupelor noastre din acest sector al frontului[19]. Bilanțul bătăliei a fost un veritabil carnagiu, de ambele părți[20]. Conform datelor statistice furnizate de dr. Gheorghe Roşescu, pierderile parțiale ale Batalionului III din Regimentul 42 infanterie Vâlcea – în morți, răniți şi dispăruți –[21], au fost următoarele:

Nr. crt.	*Subunitatea*	*Răniți*	*Morți*	*Dispăruți*	*Total subunitate*
1.	*Compania a 5-a*	14	11	5	30
2.	*Compania a 6-a*	35	12	13	60
3.	*Compania a 7-a*	19	6	1	26
4.	*Compania a 8-a*	15	6	3	24
	TOTAL	83	35	22	140

Numărul celor răniți de pe „dealul morții”[22], nu numai în rândurile românilor, dar şi adversarilor, este atât de ridicat, încât numai dr. Roşescu acordă îngrijiri medicale continue până la ora 7,30-8,00 a.m., la 115 răniți români, la care se adaugă şi cca. 30-40 de la inamic[23].

Pentru înmormântarea creştinească a celor căzuți pe câmpul de luptă, au fost săpate 3 gropi comune, dintre care una pentru sublocotenentul în rezervă Petre Dăescu şi sublocotenentul în rezervă Ion Dan, celelalte două pentru ostaşii noştri (125), respectiv cei

[17] Mitraliera a fost capturată de către caporalul Drugan Constantin, originar din comuna Broşteni, județul Vâlcea şi câțiva soldați din pluton, iar comandantul subunității, pentru faptele de arme săvârşite pe câmpul de luptă, a fost propus pentru decorare cu Ordinul «Steaua României» (Idem, *Revizoratul Şcolar Vâlcea*, dos. 7/1919, f. 24-25).

[18] Idem, Col. *Manuscrise*, nr. 192, f. 32v.

[19] Constantin Popian, *op. cit.*, II, p. 64.

[20] Despre priveliştea apocaliptică a câmpului de luptă, vezi *Ibidem*, pp. 64-65.

[21] S.J.A.N. Vâlcea, fond personal *Roşescu Gheorghe*, C, dos. 4/1916, f. 11-12.

[22] *Ibidem*, f. 11.

[23] Cf. Constantin Popian, *op. cit.*, II, pp. 64-65. Despre puterea de muncă şi dăruirea până la sacrificiu a profesionistului, dar, mai ales, a Omului – dr. Gheorghe Roşescu, acelaşi memorialist sublinia: „Nu m-am putut sătura, admirând pe acest doctor priceput, milos şi harnic peste măsură. El nu obosea niciodată şi-i trata pe răniți ca un frate bun. Ştiu cum îi spunea unui rănit la cap, că n-are nimic. Iar mie mi-a spus că cel mult până seara moare” (*Ibidem*, p. 64).

inamici (cca. 60-70), iar preotul regimentului – Dimitrie Ionescu, zis şi Căpeţel[24], s-a deplasat în localitate şi a comandat meşterilor locali de „a<u> făcut cruci frumoase, pe care a scris numele ofiţerilor, data şi numele soldaţilor căzuţi şi îngropaţi aici”[25]. Apoi, în prezenţa unei numeroase asistenţe – ofiţeri şi trupă –, a oficiat un serviciu divin, unde „a fost la înălţime”[26]. În seara aceleiaşi zile, se desfăşoară o procesiune similară, la care mai sunt înhumaţi vreo 17 militari români şi vreo 20-25 inamici[27]. Totuşi – potrivit relatărilor aceluiaşi memorialist –, „foarte mulţi din ai noştri şi chiar mai mulţi inamici au rămas neîngropaţi, pe panta (dealului Bucata: n. D.G.) dinspre inamic, deoarece el trăgea în brancardierii noştri, împiedicându-i a ridica morţii, astfel că au rămas două zile neîngropaţi, împuţind văzduhul, încât nu se mai putea sta în tranşee”[28].

Pentru grelele pierderi şi încercări la care a fost supus regimentul, se hotărăşte trimiterea acestuia, pentru refacere, la Veştem, iar apărarea acestei poziţii, începând cu data de 5/18 septembrie 1916, este încredinţată Regimentul 48 infanterie Buzău[29]. Unităţile regimentului, abia instalate pe noile poziţii de pe dealul Bucata, sunt intens bombardate de pe dealul Gregori (cota 598), situat la nord-est de oraşul Sibiu (cca. 4 km de centrul acestuia). Poziţia sa dominantă permitea o vedere panoramică asupra întregii zone de la est şi sud de Sibiu[30], reprezentând un important punct de observaţie pentru inamic asupra terenului controlat de trupele noastre. De aceea, comandantul Brigăzii Combinate – colonelul Dumitru Mihăilescu, având aprobarea comandantului Divizia 23 infanterie – generalul Matei Castriş, execută, în după-amiaza zilei de 6/19 septembrie 1916, atacul asupra acestui obiectiv, cu câte 2 companii de la Regimentul 48 (la dreapta) şi 44 infanterie (la stânga), ultimul asigurând, cu încă 2 companii, şi rezerva stângii primului eşalon (grupată la Bungard)[31]. După lupte înverşunate, în care se angajează, cu inamicul, cele 4 companii din primul eşalon ale celor 2 regimente, dealul Gregori este cucerit, în seara acelei zile, asupra căruia artileria inamică mai continua să tragă până către orele 22,30[32]. Prin acest succes al zilei, repurtat de către trupele noastre, un obiectiv de importanţă strategică din zonă fusese încadrat în dispozitivul de apărare român[33].

---

[24] Preotul – potrivit consemnărilor aceluiaşi memorialist –, era de un real folos regimentului, aria preocupărilor sale depăşind cu mult pe cele spirituale: „Acest popă era numai suflet, tot. De aceea era foarte iubit de toţi ofiţerii. Era sprinten şi făcea servicii pe care, poate, mulţi ofiţeri nu le-ar fi făcut. Aşa, de exemplu, făcea recunoaşteri riscante, sta ore întregi la observatoare, iar noaptea, nu o dată, pleca în inspecţie cu de la el iniţiativă, pe linia de santinele. Colonelul Apostol (Dumitrescu- comandantul Regimentului 42 infanterie: n. D.G.) îl iubea foarte mult şi nu-l lăsa niciodată de lângă el, asemenea maiorul <Ion> Bălănescu (comandantul Batalionului III)” (Cf. *Ibidem,* pp. 67-68).

[25] *Ibidem*, p. 65.

[26] *Ibidem*.

[27] *Ibidem*.

[28] *Ibidem*.

[29] *Ibidem*, pp. 65-66.

[30] S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Manuscrise*, nr. 192, f. 34; Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 72.

[31] *Ibidem*; M. Ap. N.- M. St. M., *România în Războiul Mondial. 1916-1919*, II, Imprimeria Naţională, Bucureşti, 1936, pp. 296-297; Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, pp. 72-73.

[32] M. Ap. N.- M. St. M., *op. cit.*, II, p. 297; Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 73.

[33] Cf. Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, pp. 73-74.

Deşi comandantului Corpului I armată, generalul de divizie Ioan Popovici, i se prescrisese să se limiteze la organizarea unei puternice poziţii defensive, totuşi, întreprinde în ziua de 9/22 septembrie 1916 acţiuni energice la ambele flancuri ale acestuia.

Scopul primei acţiuni consta în *a îmbunătăţi limita dinainte a apărării, a asigura bune condiţii de observare şi de a lipsi inamicul de posibilitatea intervenţiei pe principala comunicaţie dintre Făgăraş şi Sibiu*[34]. În acest context, comandantul Diviziei 13 infanterie – generalul Oprescu –, având acordul comandantului Corpului I armată, a elaborat Ordinul de operaţii nr. din 8 septembrie 1916, prin care se prevedea, pentru ziua de 9/22 septembrie 1916, *executarea unui atac prin surprindere asupra inamicului*, pe tot frontul diviziei, precizându-se, pentru fiecare mare unitate (Brigăzile 25 şi 26 infanterie), direcţiile de atac şi aliniamentele ce trebuiau atinse[35]. Conform ordinului, acţiunea se va desfăşura în zorii zilei de 9 septembrie 1916, spre ora 5,00 a.m., când Regimentele 72, 47 (Brigada 25 infanterie) şi 48 infanterie (Brigada 26 infanterie) vor ataca, frontal, poziţiile inamice încadrate între localităţile Glâmboaca şi Roşia (Rothberg). Pentru asigurarea succesului acţiunii, erau prevăzute manevre pe ambele flancuri şi în spatele inamicului: Regimentul 5 vânători atacă flancul stâng, pe direcţia Glâmboaca – dealul Nucului şi un batalion din Regimentul 44 infanterie acţionează în flancul drept, pe direcţia dealul Gregori – nord localitatea Noul Săsesc (Neudorf), stânga acestuia fiind asigurată de un alt batalion din acelaşi regiment, care va acţiona din direcţia dealul Gregori – Guşteriţa[36]. De asemenea, pentru asigurarea flancului drept al diviziei, unde fuseseră semnalate unităţi inamice în zonele Somortin (Mártonhegy) şi Feldioara (Földvar)[37], se constituia un detaşament „mobil", sub comanda colonelului Pop, alcătuit din 2 escadroane de cavalerie, cu o secţie de mitraliere, din Regimentul 1 cavalerie şi o companie din Regimentul 72 infanterie, îmbarcată în căruţe, care va înainta în direcţia Porumbacul – Sărata – Scorei[38]. Pentru a compensa superioritatea în armament automat (mitraliere) a inamicului, se prevedea ca fiecărui batalion să-i fie repartizate piese de artilerie de calibrele 53 şi 57 mm[39]. Punctul de comandă al comandantului Diviziei 13 infanterie era fixat la Piscul Dărâmat, cota 549, iar legăturile cu unităţile din subordine se efectuau prin fir telefonic şi curieri[40].

Astfel, potrivit ordinului de luptă, Regimentul 72 infanterie, având sectorul între Săcădate-dealul Chirmogului, înaintează spre cucerirea obiectivelor inamice de la Piscul Mare (Batalionul II), Capul Pădurii (Batalionul III) şi dealul Vârful Codrului (Batalionul I), iar unităţile Regimentului 47 infanterie, cu sectorul între Dealul Chirmogului – Piscul Dărâmat, în direcţiile Dealul Cosacului – satul Nucet (Batalionul I) şi Cornăţel (Batalionul III)[41]. Concomitent, Regimentul 48 din Brigada 26 infanterie înaintează de

---

[34] *Ibidem*, pp. 64-65.

[35] M. Ap. N.- M. St. M., *Documente- anexe*, II, Imprimeria Naţională, Bucureşti, 1936, doc. nr. 117, pp. 126-127.

[36] *Ibidem,* p. 127.

[37] Denumiri conform hărţilor timpului (S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Hărţi*, nr. 1258, 1914, sc. 1:100 000).

[38] M. Ap. N.- M. St. M., *op. cit.*, II, doc. nr. 117, p. 127; Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 75.

[39] *Ibidem.*

[40] *Ibidem.*

[41] M.Ap.N.- M.St.M., *România în Războiul...*, II, p. 301.

pe dealul Bucata (cota 540) în direcţiile dealul Furling (est Daia) – Roşia şi înălţimile Roşia (Rothberg) – Noul Săsesc, poziţii puternic fortificate de către Regimentele 5 şi 4 cavalerie uşoară din Divizia 3 cavalerie germană[42]. Iniţial, atacul frontal al celor trei regimente a fost oprit la circa 600 m de tranşeele inamicului, de focul nimicitor al acestuia, executat cu mitralierele şi artileria, care au produs serioase pierderi trupelor noastre. Dar, la flancul drept al diviziei, situaţia tactică se schimbă în favoarea trupelor noastre, datorită manevrei de învăluire executată de Regimentul 5 vânători, care, după ce ocupă satul Glâmboaca, capturând şi 118 prizonieri, 5 mitraliere şi un tun[43] de la o unitate de cavalerie a Diviziei 1 austro-ungare, înaintează şi respinge inamicul de pe dealul Nucului (3 km nord Glâmboaca), continuând manevra în spatele acestuia. Deşi flancul drept al Regimentului 5 vânători nu a putut fi asigurat, potrivit celor prescrise în Ordinul de operaţii[44], totuşi, misiunea a fost executată de către Brigada 1 călăraşi (Regimentele 1 şi 2 călăraşi), cantonată la Avrig[45], care, în noaptea de 9 septembrie 1916, ora 1,00, a primit ordinul să se deplaseze în direcţia Sărata – Porumbacul[46]. În zorii zilei, brigada, ajungând în apropierea localităţii Glâmboaca, este martora confruntării dintre vânătorii noştri şi germani, dar, sub focul viu al mitralierelor şi artileriei inamice, aceasta se retrage la Sărata, unde, în scurt timp, primeşte un nou ordin de a înainta spre Glâmboaca, pentru a asigura flancul drept al vânătorilor, care continuau, cu succes, acţiunile de urmărire a inamicului[47]. Ameninţat cu învăluirea, inamicul s-a retras spre nord, permiţând Brigăzii 25 infanterie să pună stăpânire pe poziţiile deţinute de inamic în zona Piscul Mare – dealul Codrului şi Cornăţel[48] (Hortobágyfalva).

Nu aceeaşi situaţie se prezintă la flancul stâng al sectorului diviziei, din cauza „încercării nechibzuite”[49] a comandantului Regimentul 48 infanterie, locotenent-colonelul Jocu, ale cărui unităţi, atingând pantele sudice ale înălţimilor Furling şi Roşia, sunt întâmpinate cu puternice focuri de mitralieră şi se retrag în debandadă[50], înregistrându-se pierderi groaznice în efective – peste 1500 oameni morţi, răniţi şi dispăruţi[51], fapt pentru care unitatea este trimisă, în refacere, la Tălmaci[52]. Defecţiunea regimentului se răsfrânge negativ asupra derulării acţiunilor la unităţile vecine acestuia. Astfel, Batalionul I al Regimentului 44 infanterie Argeş, care avea misiunea să execute întoarcerea

[42] *Ibidem*, pp. 301, 303; Generalul G. A. Dabija, *op. cit.*, II, p. 70.

[43] S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Manuscrise*, nr. 168, p. 15.

[44] Istoricul militar Victor Atanasiu menţionează că „Detaşamentul „mobil”, neputând acţiona în direcţia Scorei, a rămas în situaţia iniţială” (Cf. Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 76).

[45] Brigada va cantona, aici, timp de 12 zile, misiunea acesteia constând în efectuarea zilnică a patrulărilor de recunoaştere, pentru a face legătura cu elementele înaintate ale Armatei II române (Cf. S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Manuscrise*, nr. 168, p. 14).

[46] *Ibidem*.

[47] *Ibidem*, pp. 15-16.

[48] *Ibidem*, p. 302; Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 76.

[49] Cf. Constantin Popian, *op. cit.*, II, p. 69.

[50] M. Ap. N.- M. St. M., *Documente- anexe*, II, doc. nr. 126, p. 136; C. Popian, *op. cit.*, p. 69.

[51] Constantin Popian, *op. cit.*, II, p. 69. Regimentul fusese, practic, decimat, din rândurile acestuia mai rămânând cca. 24 ofiţeri şi 500 ostaşi trupă, restul fiind morţi, răniţi şi dispăruţi, iar 2 ofiţeri au clacat psihic (S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Manuscrise*, nr. 192, f. 38).

[52] M. Ap. N.- M. St. M., *Documente-anexe*, II, doc. nr. 119, p. 129.

flancului drept al inamicului pe la nord de Noul Săsesc, înaintează până la dealul Dosul Dăii (3 km vest de obiectiv), respinge rezistențele avansate ale inamicului şi îi provoacă pierderi în oameni şi tehnică de luptă: cca. 40 prizonieri, o mitralieră şi un tun, cu prețul a vreo 20-30 morți din rândurile acestuia[53]. Dar, sub focurile încrucişate ale infanteriei şi artileriei inamice de pe dealul Mittel, Noul Săsesc (Neudorf) şi dinspre Şura Mare (Nagy Csür) şi lipsit de legătura cu Batalionul I al Regimentului 48 infanterie, comandat de maiorul Buruiană, acesta se retrage pe vechile poziții[54]. Totodată, poziția de la Cota 540, pe o lungime de cca. 7-8 km, deşi se ordonase să fie ocupată de Batalionul II al Regimentului 42 infanterie, comandat de maiorul Petre Mareş, aceasta rămâne descoperită aproape pe toată durata zilei, deoarece ofițerul, cu trupa sa, era masat sub o râpă şi „aştepta venirea serii pentru a ocupa întreaga poziție cu o linie subțire de trăgători"[55].

Aşadar, dacă la flancul stâng al Diviziei 13 infanterie obiectivele din ordinul de operații au fost parțial atinse, singurul succes notabil fiind ocuparea capului de pod organizat de germani la Caşolț, la cel drept, dimpotrivă, se consolidează, fapt subliniat de istoricul Constantin Kirițescu: „La extrema aripă stângă a duşmanului era Divizia 1 austro-ungară. Divizia fu bătută şi mai grav şi aruncată înapoi cu câțiva kilometri. Trupele române trecură cu bărbăție Oltul, urmărind pe inamic, căruia îi luară câteva sute de prizonieri şi îl respinseră pe malul de nord al Hârtibaciului (Haarbach). Întreg frontul lui Schmettow era zdruncinat; el trebui să-şi organizeze o nouă poziție defensivă, pe malul nordic al râului, de la Roşia Săsească până la Hosman"[56]. Deşi pentru Falkenhayn pierderea capului de pod de la Caşolț nu a reprezentat „vreo gravitate pentru moment..., *situația ar fi putut să devină neplăcută, în cazul când românii ar fi reuşit să întoarcă pozițiunile noastre de pe malul de nord al Oltului* (subl. D.G.), pe care nu se găseau decât forțe slabe (de fapt, numai vedete) şi să restabilească legătură cu camarazii lor de la Făgăraş"[57].

Concomitent cu acțiunile victorioase de la flancul drept al frontului, Brigada 3 infanterie, comandată de colonelul Traian Moşoiu, la celălalt flanc, întreprinde, spre Orlat, o „recunoaştere ofensivă" care să stabilească *identitatea şi valoarea forțelor inamice*, a căror prezență şi acțiune în această zonă deveneau din ce în ce mai neliniştitoare[58]. Astfel, potrivit Ordinului de operații nr. 21 din 9 septembrie 1916, emis de comandantul Diviziei 23 infanterie, generalul Matei Castriş[59], se dispune ca Regimentul 2 infanterie Vâlcea să întreprindă o „recunoaştere ofensivă puternică", în dimineața zilei de 9 septembrie 1916, cu începere de la ora 4,00 a.m., în direcția Orlat şi „să pună

---

[53] Această faptă de arme a fost săvârşită de plutonul comandat de către sublocotenentul Eftimescu, pentru care a fost propus să fie înaintat la gradul de *locotenent*, iar batalionul a fost felicitat de însuşi comandantul Corpului I armată (S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Manuscrise*, nr. 192, f. 38v.-39).

[54] M. Ap. N.- M. St. M., *România în Războiul...* , II, p. 303.

[55] Cf. Constantin Popian, *op. cit.*, II, pp. 70-72.

[56] Cf. Constantin Kiriţescu, *op. cit.*, II, p. 276.

[57] General Erich von Falkenhayn, *op.cit.*, p. 42.

[58] Cf. Constantin Kiriţescu, *op. cit.*, II, p. 276; General Traian Moşoiu, *Memorial de război (august-octombrie 1916)*, Ediție, studiu introductiv şi note de Al. Dragomirescu şi Marius Pop, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1987, p. 92.

[59] M.Ap. N.- M. St.M., *Documente-anexe*, II, doc. nr. 120, p. 130.

stăpânire pe această localitate, dacă o va găsi slab ocupată"[60]. Rezerva sectorului Brigăzii 3 infanterie era pusă la dispoziție de Batalioanele II şi III ale Regimentului 1 grăniceri, cu cele 6 companii disponibile ale acestuia, de la Cisnădioara şi Răşinari, care, împreună cu 2 secții de mitraliere şi 2 secții de artilerie de munte 57 mm, vor fi deplasate, până în zorii zilei atacului, în localitatea Gura Râului[61].

Pentru executarea recunoaşterii ofensive în direcția localității Orlat, se ordonă Regimentului 2 infanterie Vâlcea să constituie un detaşament format din Batalioanele I şi IV, cu o secție de mitraliere, un escadron de cavalerie şi o baterie de artilerie de munte 57 mm, comandată de căpitanul Oancea[62], care va acționa astfel: Batalionul I va înainta, în primul eşalon, pe două coloane, de la Gura Râului spre Orlat, iar Batalionul IV să-l urmeze în eşalonul 2, înapoia coloanei din dreapta[63]. Pentru asigurarea flancului stâng al Brigăzii 3 infanterie, o companie din Regimentul 1 grăniceri urma să ocupe dealul Alunelul, iar un pluton din Regimentul 2 infanterie Vâlcea trebuia să respingă subunitățile inamice semnalate pe dealul Curmătura (la 5 km sud-vest Cacova, astăzi Fântânele); în acelaşi timp, un escadron de cavalerie trebuia să execute recunoaşteri pe direcția dealurilor Curmătura – Alunelul şi localităților Cacova – Sibiel – Sălişte, apoi să opereze în flancul drept şi spatele inamicului[64]. Totodată, pentru siguranța flancului drept al Detaşamentului de la Orlat, se preconiza formarea unui detaşament de 150 oameni, din Compania a 5-a a Batalionului II din Regimentul 2 Vâlcea, comandat de căpitanul Ioan Ciulley[65] care, pornind din pădurea Dreispitz (Trei Vârfuri), va înainta în direcția Cristian, va intercepta comunicația Cristian – Orlat şi va ocupa înălțimile de la nord-estul localității, cota 518, pentru „a împiedica artileria adversă să tragă asupra coloanei din stânga"[66]. Acțiunea trebuia sprijinită de bateria de artilerie din subsector, comandată de locotenent V. Potopeanu[67] şi de patrule puternice, formate din celelalte companii ale aceluiaşi batalion, care vor acționa din direcția pădurea Dreispitz – Turnişor (Kis Torony) – Cristian (Kereszteny Sziget)[68].

Deoarece inamicul nu putea fi atacat în flancul drept şi nici frontal, din cauza masivului pietros «Cetatea», care avea pante repezi, imposibil de escaladat, coman-

---

[60] Idem, *România în Războiul...*, II, p. 304.

[61] *Ibidem*, p. 304-305; Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 77.

[62] Cf. General Traian Moşoiu, *op. cit.*, p. 92.

[63] M.Ap.N.- M.St.M., *România în Războiul...*, II, p. 305.

[64] *Ibidem*.

[65] Cf. S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Manuscrise*, nr. 170/1916-1918, f. 28v.

[66] Semnalăm câteva inadvertențe în literatura de specialitate legate de *efectivul şi misiunea acestui detaşament*, de aceea reproducem, integral, ca inedit, Ordinul de zi nr. 19 al Regimentului 2 Vâlcea, emis pentru comandantul detaşamentului: „Mâine (9 septembrie: n. D.G.), la ora 4,00 a.m., Batalioanele I şi IV vor ataca Orlatul. D<umnea>voastră, cu 150 de oameni dintre cei mai aleşi ai Companiei (a 5-a: n. D.G.) având asupra lor muniție suficientă şi grenade, veți porni la ora 3,00 a.m. pe direcția ce ați urmat azi şi veți executa recunoaşterea ofensivă pe direcția pădurii, cota 518, ocupând înălțimile deasupra Cristianului, veți împiedica artileria adversă să tragă asupra coloanei din stânga (Bat<alioanele> I şi IV). Comand<antul> Regiment<ului> Vâlcea 2 Maior Mitrescu. N.B.: Veți împărți trupa în 3 sau 4 grupe şi veți rezista cât se va putea" (Cf. S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Manuscrise*, nr. 170, f. 28v.).

[67] *Ibidem*, f. 31.

[68] Denumiri conforme hărților timpului (Idem, Col. *Hărți*, nr. 414, <f.a.>, sc. 1:100 000).

dantul Brigăzii 3 infanterie, colonelul Moşoiu, a hotărât să-l manevreze pe la sud-est de Orlat[69]. Astfel, în zorii zilei de 9/22 septembrie, Batalionul I din Regimentul 2 infanterie Vâlcea a trecut la acţiune, înaintând cu 2 companii şi o secţie de mitraliere, în direcţia Orlat, iar cu 2 companii în direcţia dealului Teiuş, cota 951, având misiunea de a întoarce pe la sud-vest apărarea inamică de la Orlat[70]. Din păcate, „factorul surpriză" pe care miza colonelul Moşoiu în această acţiune – atacarea inamicului în zorii zilei –, nu a reuşit pe deplin, din cauza „defecţiunii" intervenite la coloana din dreapta, comandată de căpitanul Dumitru/Dumitrache Georgescu[71]. Ofiţerul, fără a efectua o recunoaştere prealabilă şi amănunţită a terenului şi la semnalele patrulelor avangărzii că nu au întâmpinat nici o rezistenţă la intrarea lor în sat, crede că localitatea este părăsită de inamic şi intră „cu batalionul în coloană de marş"[72]. În atare situaţie, atât coloana comandată de ofiţer, cât şi Batalionul IV – ca rezervă a detaşamentului –, au fost primite de inamic cu un foc viu de mitraliere instalate în case, la marginea satului şi în biserică. După o luptă scurtă, la baionetă, angajată cu inamicul, în care ai noştri îşi demonstrează „prioritatea", în faţa focului viu şi nimicitor al mitralierelor, se decide retragerea detaşamentului din localitate şi replierea lui pe liziera nordică a satului Gura Râului, unde a rămas în rezervă[73].

Nici coloana din stânga, comandată de căpitan Victor Popescu, n-a avut o soartă mai bună. Aceasta, iniţial, şi-a ocupat poziţia ordonată, dar, ca urmare a violentului bombardament al inamicului executat asupra poziţiei, se retrage şi se repliază pe dealul Teiuş (cota 951), „unde s-a izbit de forţe duşmane ce veneau din direcţia Vale şi Sibiel"[74]. Detaşamentul „ocupând, o poziţie favorabilă, asemănătoare unui bastion", va rezista eroic numeroaselor atacuri ale inamicului şi, executând chiar şi câteva contra-atacuri îndrăzneţe, va reuşi, în urma unuia dintre acestea, să-i smulgă prizonierii luaţi la Orlat, printre care erau şi 4 ofiţeri[75].

Tot în această zonă şi zi, îşi găseşte sfârşitul dramatic o întreagă companie din Regimentul 2 Vâlcea, comandată de sublocotenentul (rz.) Vasile Godeanu, originar din localitatea Nisipi, jud. Vâlcea, care rămăsese izolată şi încercuită pe dealul Merezi (situat în imediata vecinătate a satului Cacova, azi Fântânele), *încă de la primul atac* asupra Orlatului, din zilele de 30-31 aug./12-13 septembrie 1916[76]. Astfel, în ziua de 30

---

[69] Cf. Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 83.

[70] *Ibidem*, pp. 78-79.

[71] Autorii studiului dedicat generalului Moşoiu fac o regretabilă confuzie atunci când afirmă că, la comanda acestei coloane, se afla căpitanul Dumitru Popescu. În realitate, maiorul Dumitru Popescu de la Regimentul 5 vânători va participa la prima acţiune de eliberare a Orlatului, în zilele de 30-31 august/12-13 septembrie 1916 (Cf. Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op.cit.*, pp. 83-84).

[72] S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Manuscrise*, nr.170, f. 32v.

[73] Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 84.

[74] Generalul Moşoiu, în *Memoriile* sale, consemnează că această coloană a pierdut direcţia şi, în mod greşit, s-a îndreptat spre dealul Teiuş şi, ca atare, n-a intrat concomitent în localitate cu cealaltă coloană „pentru ca succesul nostru ar fi fost desăvârşit" (Cf. General Traian Moşoiu, *op. cit.*, pp. 93-94).

[75] *Ibidem*, p. 94.

[76] Despre acest episod dramatic şi inedit în istoriografia noastră, vezi, pe larg, Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, pp. 86-96. Ulterior, în anul 1989, Florica Nisipeanu, născută Godeanu, a donat actualului Muzeu Judeţean Aurelian Sacerdoţeanu Vâlcea o serie de documente referitoare la acest

august/12 septembrie, detaşamentul comandat de maiorul Dumitru Popescu de la Regimentul 5 vânători, având misiunea de a executa o recunoaştere ofensivă contra înălţimilor de la nord-vestul Orlatului, angajează, pe timpul nopţii, lupte violente în punctul numit «Cetatea Orlatului» (situat la 1,5 km distanţă de sat)[77] şi reuşeşte să pună stăpânire pe această poziţie întărită a inamicului. Dar, a doua zi, începând cu ora 2,45 p.m., artileria grea inamică bombardează violent poziţia, concomitent cu atacul executat de infanterie, însoţită de 8 mitraliere, din direcţia Sibiel. În această situaţie critică, comandantul Brigăzii 3 infanterie – colonel Moşoiu –, dirijează 2 companii, comandate de fraţii sublocotenenţi în rezervă Vasile şi Gavril Godeanu, din Batalionul IV al Regimentului 2 Vâlcea, batalion care constituia rezerva brigăzii, spre dealurile de la nord-vest de Orlat (Teiuş şi Merezi), pentru a lua contact cu Detaşamentul maior Popescu[78].

Una din subunităţi – o companie comandată de sublocotenentul în rezervă Vasile Godeanu –, din cauza terenului dens împădurit şi a luptelor din cursul nopţii, a rămas izolată pe dealul Merezi şi nevoită să lupte în încercuire, timp de aproape două săptămâni, împotriva unor forţe inamice superioare, ca număr şi dotare[79]. Dar, în ziua de 9/22 septembrie, subunitatea este atacată, prin surprindere, din spate, de către forţe inamice venite dinspre Vale şi Sibiel, care sunt călăuzite, în terenul împădurit, de către un pădurar al satului vecin, însuşi comandantul acesteia căzând în luptă. Tot în cursul aceleiaşi zile, inamicul atacă din nou subunitatea noastră, ai cărei luptători rezistă pe poziţie până la ultimul om[80]. În cinstea celor 75 de eroi ai Regimentului 2 infanterie Vâlcea şi eroilor satului Fântânele, căzuţi în ambele războaie pentru Reîntregirea Ţării, la iniţiativa unui grup de cetăţeni şi cu concursul autorităţilor locale din satele Fântânele şi Săcele, la data de 28 decembrie 1978, a fost inaugurat, oficial, un impunător monument, ridicat la câteva sute de metri de platoul Augur de pe dealul Merezi, unde se află cimitirul ostaşilor vâlceni căzuţi pentru Patrie[81].

În contextul luptelor desfăşurate în zona Orlat, se înscrie şi acţiunea detaşamentului comandat de căpitanul Ioan Ciulley, care avea misiunea să ocupe înălţimile de la nord-estul localităţii Cristian, pentru a neutraliza focul artileriei inamice executat asupra flancului drept al Detaşamentului de la Orlat, deşi cu forţe insuficiente şi fără sprijinul artileriei din subsector şi al patrulelor de la celelalte companii ale Batalionului II, reuşeşte să-i producă „mare dezordine" inamicului şi să se retranşeze pe vechea poziţie, înregis-

---

episod, printre care *Monografia* satului natal şi *Amintiri din Războiul de Întregire a Patriei – septembrie 1916*, de dr. Stroia Stanciu, înregistrate cu numerele de inventar 751, respectiv 754 (Cf. Sergiu Purece et alii, *op. cit.*, pp. 85-94).

[77] Muzeul Judeţean *Aurelian Sacerdoţeanu* Vâlcea, Col. *Manuscrise*, inv. nr. 754, p. 2; Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, pp. 81-82.

[78] Cf. Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 82.

[79] Potrivit martorului ocular, dr. Stroia Stanciu, poziţia subunităţii era ţinută, cu intermitenţe, sub focul artileriei şi a unei mitraliere instalate în turla bisericii satului (Muzeul Judeţean Aurelian Sacerdoţeanu Vâlcea, Col. *Manuscrise*, inv. nr. 754, p. 3).

[80] Totuşi, au fost şi câţiva supravieţuitori, care se aflau pe celălalt versant al dealului, printre care ordonanţa comandantului subunităţii şi fratele acestuia, sublocotenent (rz.) Gavril Godeanu, care va cădea în prizonierat în lagărul de la Krefeld, în Germania (Cf. *Ibidem*, inv. nr. 751, p. 15 şi inv. nr. 754, p. 4).

[81] *Ibidem*, p. 16; pp. 3-5. Pentru aceasta, vezi, pe larg, Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, pp. 91-96.

trând, în rândurile subunității sale, pierderi minime[82]. Iată, cum acest ofițer descrie, cu minuțiozitatea-i cunoscută, derularea acțiunilor, dezvăluindu-ne unele episoade inedite: „Plec la ora 3,00 a.m. din bivuac, <iar> la ora 3,30 sunt în pădurea Dreispitz: a<i>ci, detaşez o secție <de> a-mi ocupa <i>eşirea la est a satului Kereszteny (Cristian: n. D.G.) şi a-mi păzi spatele, iar eu mă îndrept în direcția cotei 518: sunt la linia de cercetaşi. Trec r<â>ul Sibiu (recte: Cibin) când auz focuri de arme la secția ce detaşasem: merg înainte <!>. La ora 5,15 sunt pe poziție şi am luat o linie de măşti şi fac un prizonier. Nu le dau răgaz şi merg tot înainte: fac cu lanțu<l> de trăgători o ½ (jumătate) ocolire spre stânga şi dau de şosea (Cristian – Orlat: n. D.G.). *Era ora 6,00 <a.m.> şi lupta era bine angajată: de la ora 5,30 se auzea <u> împuşcături şi la Orlat* (subl. D.G.). La ora 6,10 începe a mă bate artileria. Merg până la 200-300 m departe de duşman, îi produc mare dezordine, arunc şi 14 grenade, dar artileria începe un foc de secerare îngrozitor <şi>-mi îngroapă prima linie de trăgători: norocu<l> a fost că distanța a fost scurtă cu 5 m şi în față pământ moale. După ce seceră linia de trăgători, începe rezerva şi mă bate prin salve şi, apoi, bate deodată şi trăgători<i>, şi rezerva. Este îngrozitor! Infernul este coborât asupra noastră! *Artileria noastră nu m-a ajutat defel: nu a tras niciun foc, iar patrulele ce trebuiau a fi şi a mă ajuta de la celălante (sic !) companii din batalion* (Batalionul II: n. D.G.) *nu am văzut, decât una de la Compa<nia.> 8, aşa că, singur, am înfruntat acest infern şi ploa<i>e de pro<i>ectile* (subl. D.G.).

Stau, astfel, pe poziție până la ora 8,30, când nu mai auz împuşcături la Orlat şi, nemaiputând lupta, îmi consider misiunea ca împlinită şi dau ordin de retragere (subl. D.G.). Am luptat cu aceleaşi 6 companii din Reg<imentele> 300, 302 şi 305 şi cu cele 20 tunuri. La retragere, se deşteaptă şi bateria de artilerie <comandată de> locotenentul Potopeanu, care, în loc a trage în inamic, <a>svîrle asupra Companiei (a 5-a: n. D.G.) 12 pro<i>ectile. După ce am țipat de a nu mai trage, în fine, observă că suntem noi, iar nu duşmanu<l> şi lungeşte tiru<l>. Scuza a fost că nu se aştepta ca eu să mă duc aşa departe la inamic şi să intru la el: aceasta a fost de l-a derutat şi m-a luat drept inamic. Adevărul este că, în dorul (recte: zelul) meu <de> a-mi îndeplini serviciu<l> (recte: misiunea încredințată), căzusem aproape în spatele inamicului şi, dacă, mai aveam o comp<anie>, puteam face mare ispravă"[83].

Rezultatul acestei „nenorocoase" recunoaşteri ofensive[84] asupra Orlatului a fost – pe lângă pierderile numeroase în morți, răniți şi prizonieri –, acela că a putut stabili prezența în zonă a unor importante forțe inamice, fiind identificată puternica Divizie 187 infanterie germană cu o numeroasă artilerie de diferite calibre[85]. Cifra pierderilor noastre a fost extrem de ridicată, practic cele două batalioane ale Regimentului 2 Vâlcea fiind „decimate"[86],

---

[82] Ca pierderi, sunt menționați 7 ostaşi uşor răniți: caporalii Magheru Gheorghe şi Țăpuş Dumitru şi soldații Popa Ştefan, Diaconu Liviu (?), Chircu Gheorghe, Săvoiu Iosif şi Geană Ion (Cf. S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Manuscrise*, nr. 170, f. 31-31v.).

[83] S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Manuscrise*, nr. 170, f. 30-31v.

[84] Constantin Kiriţescu, *op. cit.*, I, 262.

[85] *Ibidem*; Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 86.

[86] Sublocotenentul (rz.) Nicolaescu Dumitru, participant şi rănit uşor în luptele pentru eliberarea Orlatului, consemnează că aici „şi-a găsit mormântul floarea Regimentului 2 Vâlcea – ofițeri şi trupă." (Cf. S.J.A.N. Vâlcea, *Revizoratul Şcolar Vâlcea,* dosar 7/1919, f. 32.)

completarea efectivelor acestora efectuându-se prin transferul unui anumit număr de militari de la celelalte companii ale Batalioanelor II şi III, iar comandantul batalionului, căpitan Georgescu Dumitru, va fi înlocuit din funcţie de căpitanul Ioan Ciulley, din ordinul comandantului Brigăzii 3 infanterie – colonel Moşoiu[87].

„Dubla" românilor din ziua de 9/22 septembrie, soldată cu pierderi sensibile în vieţi omeneşti, în ambele sectoare ale frontului – la Regimentele 48 şi 2 infanterie Vâlcea –, a creat unele animozităţi la nivelul comandamentelor Corpului I armată. Astfel, dacă comandantul Corpului I armată, generalul de divizie Ioan Popovici, a aprobat acţiunea Diviziei 13 infanterie, finalizată „cu succes pentru noi, însă nu aşa cum îl doream şi cum era realizabil", din cauza „defecţiunii" intervenite la Regimentul 48 infanterie, nu acelaşi lucru îl împărtăşeşte despre acţiunea de la Orlat, care „s-a făcut contrar ordinului" acestuia, solicitând eşalonului imediat superior al armatei „represalii contra celor ce au călcat ordinul dat"[88].

Bătălia din zona Sibiu-Câineni

Ca atare, la sfârşitul acţiunilor ofensive din raionul Sibiu, Corpul I armată se găsea dispus la sud de oraş, pe un front de 45 km, cu ambele divizii în primul eşalon, având Divizia 13 infanterie (general de brigadă Gheorghe Sănătescu) pe aliniamentul *Avrig – Săcădate – Caşolţ – dealurile Bucata şi Gregori* (exclusiv), într-o fâşie de 23 km şi Divizia 23 infanterie (general de brigadă Matei Castriş) *pe dealul Gregori – Şelimbăr – Gura Râului.* La flancul drept al Corpului I armată se găsea Brigada 1 călăraşi (colonel Marcel Olteanu), care ocupa o poziţie la est de Olt, între munţii Făgăraşului şi Avrig, iar la flancul stâng, trupe din Regimentele 5 vânători, 48 şi 49 infanterie. În adâncime, în rezervă, se aflau: Regimentul 42 infanterie, cu 3 batalioane, în Veştem, 2 batalioane din Regimentul 49 infanterie, la Turnu Roşu, 1 batalion de miliţieni şi 3 baterii de artilerie, la Câineni şi Tălmaciu, pentru a asigura comunicaţia ce conducea spre sud, prin trecătoarea de pe valea Oltului[89]. Misiunea Corpului I armată, în această fază a acţiunilor de luptă, era de a apăra „capul de pod" creat la nord de trecătoarea Turnu Roşu, fără, însă, a avea legături solide cu vecinii din raioanele Făgăraş (trupe din Armata a II-a română) şi de la Jiu (Divizia 11 infanterie), iar capacitatea sa combativă era de numai 25 batalioane, cu 34 mitraliere, 8 escadroane şi 20 baterii de artilerie, din care numai 2 de calibru greu, în condiţiile când eşalonul superior îi comunicase că nu îi poate trimite ajutoare, deoarece rezervele fuseseră deplasate pe frontul dunărean[90].

De partea cealaltă, comandamentul inamic, pentru proiectata ofensivă împotriva trupelor române pătrunse în Transilvania, a masat principalele forţe ale Armatei a IX-a germane şi unităţi ale Diviziei 89 germane, însumând 44 batalioane, cu 261 mitraliere,

---

[87] Astfel, Batalionul I mai rămăsese cu un număr de 6 ofiţeri şi 419 soldaţi (având 92 de răniţi şi 228 de dispăruţi), efectivul acestuia fiind completat cu încă 2 ofiţeri şi 320 de soldaţi de la batalioanele mai-sus menţionate (Idem, Col. *Manuscrise*, nr.170, f. 32-32v.).

[88] Cf. M.Ap.N.- M.St.M., *Documente-anexe*, II, doc. nr. 126, p. 136; Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, pp. 79-80.

[89] Cf. *România în anii Primului...*, I, p. 312.

[90] *Ibidem*, p. 313.

30 escadroane de cavalerie şi 72 baterii de artilerie, din care 13 de calibru greu. Superioritatea inamicului în armament automat, artilerie grea şi cavalerie *va constitui elementul determinant* în desfăşurarea şi deznodământul bătăliei din zona Sibiu – Câineni[91]. Rapida concentrare de forţe s-a datorat reţelelor de căi ferate şi rutiere din Transilvania, care erau cu mult mai dezvoltate şi mai apropiate de zona montană, comparativ cu cele din Vechiul Regat[92]. Zilnic, aproape 22 de trenuri transportau trupe şi materiale de război în Transilvania[93]. De aceea, ofensiva de pe frontul românesc, ai cărei artizani au profitat din plin de ezitările armatei române[94] – generalii Erich Lundendorff, von Hindenburg şi Erich von Falkenhayn, va fi considerată, de către istoricii militari, primul *Blitzkrieg* („Război-fulger") din timpul Marelui Război[95].

Potrivit consemnărilor generalului Constantin Oprescu, misiunile marilor unităţi inamice de pe frontul Sibiului erau repartizate, astfel: Divizia 187 infanterie germană va înainta pe două coloane: *cea principală*, pe „direcţiunea d<ealul> Cioara (lângă Orlat: n. D. G.) – Răşinari, iar, *cea secundară* „urcă pe munte, cu direcţia *Onceşti*, căutând învăluirea stângei româneşti (şi face legăt<ura> cu Corpul Alpin)"; Divizia 76 rezervă germană şi Divizia 51 honvezi „atacă frontal de la nord la sud"; Corpul de cavalerie von Schmettow, în cooperare cu unităţi ale Diviziei I austro – ungare, să se opună înaintării Armatei a II-a române şi „face legătura cu von Morgen". În acest context, Divizia 3 cavalerie germană „acoperă st<ân>g<a> atacului german (a Corpului 39 rezervă germană: n. D. G.), trece Oltul la Avrig şi ta<i>e legătura între Arm<ata> a II-a şi Grup *Olt* (recte: Corpul I armată – n. D. G.), caută învăluirea dreptei rom<âneşti>"[96]. Comanda trupelor din centrul Transilvaniei a fost preluată de către generalul von Falkenhayn, care – conform declaraţiilor ofiţerilor germani –, a folosit, pentru respingerea trupelor române din zona Sibiului, „o strategie de încercuire coordonată în stil schlieffenian", în care unităţile Corpului Alpin german au jucat un rol crucial[97], iar a celor din sud-estul Transilvaniei, de către generalul Arz von Straussenburg, originar din Transilvania[98].

Paralel cu acţiunile ofensive limitate ale celor două tabere, Corpul Alpin, sub comanda generalului von Tutschek, a început deplasarea prin surprindere, la 9/22 septembrie 1916, din satul Jina (la 30 km vest de Sibiu) prin munţii Cibinului, spre sud. Întrucât în acest spaţiu nu se aflau trupe române, unităţile de luptă germane au reuşit ca, după trei zile de marş (în seara zilei de 11/24 septembrie 1916), să ocupe poziţiile de

---

[91] *Ibidem*, pp. 313-315.

[92] Cf. *România în anii Primului...*, I, p. 257.

[93] Cf. Liviu Maior, *Doi ani mai devreme. Ardeleni, bucovineni şi basarabeni în război. 1914-1916*, Edit. Şcoala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016, p. 263.

[94] Constantin Kiriţescu, *op. cit.*, I, pp. 272-274; Dumitru Garoafă, *Noi consideraţii privind desfăşurarea luptelor de pe Valea Oltului (15/28 august- 16/29 septembrie 1916)*, în *Armata Română şi Cultele*, Edit. Istros, Brăila, 2014, pp. 212-214.

[95] Cf. Liviu Maior, *op. cit.*, pp. 266, 272.

[96] S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Documente istorice*, 242/2, f. 5v.- 6; Dumitru Garoafă, *op. cit.*, p. 216.

[97] Apud Liviu Maior, *op. cit.*, p. 272.

[98] Sas din Sibiu (1857-1935), este fiul unui pastor luteran şi fiice din Orăştie, al cărei tată era slujitor al aceleiaşi confesiuni (*Ibidem*, pp. 268-273).

luptă pe care Corpul Alpin şi le-a propus iniţial[99]. A doua zi (12/25 septembrie 1916), Corpul Alpin, depăşind vârful Negovanu, se împarte în două coloane. *O coloană principală*, sub directa comandă a generalului von Tutschek, înaintează spre stânga, paralel cu linia de frontieră şi ocupă poziţia de luptă, pe o linie de nord-sud, de la vârful Preajba (1745 m) până la Vârful Mare (2065 m), căzând, practic, în flancul liniei de aprovizionare şi de retragere a Corpului I armată. *Cealaltă coloană* înaintează în direcţie oblică, spre dreapta, şi se instalează pe munţii Robu, Vladu şi Murgaşu din regiunea Lotrului, formând flancul drept al Corpului Alpin[100]. Desfăşurarea Corpului Alpin german în sudul Transilvaniei, din care se remarca tânărul Erwin Rommel, a permis lansarea primelor acţiuni ofensive ale trupelor inamice pe valea Jiului, determinând retragerea trupelor noastre din Petroşani[101].

Pătrunderea acestuia, aşa de adânc, în spatele Corpului I armată a fost facilitată de lipsa măsurilor ce trebuiau întreprinse de Comandamentul român pentru supravegherea spaţiului dintre Olt şi Jiu şi pentru interzicerea cu forţe, chiar sumare, a tuturor căilor de acces în regiunea muntoasă[102]. Deşi Comandamentul român a fost informat în dese rânduri despre mişcările Corpului Alpin în munţii Cibinului şi Lotrului – iniţial de către comandantul Brigăzii 3 infanterie – colonel Traian Moşoiu[103] şi, apoi, de către prefectul jud. Vâlcea – Grigore Otteteleşanu[104], totuşi, au fost întreprinse măsuri tardive pentru a împiedica tentativa de încercuire a Corpului I armată.[105].

În acest context, *situaţia cea mai îngrijorătoare* pentru Corpului I armată român era cea de pe linia sa de comunicaţie din valea Oltului. În partea dinspre sud, detaşamentele Corpului Alpin reuşesc a se apropia de trecătoarea Turnu Roşu şi a ocupa poziţii în imediata apropiere a defileului, la Boiţa, la gara Turnu Roşu, la Râul Vadului şi la Câineni[106]. Presat de evenimente, comandantul Corpului I armată – generalul Ioan Popovici, ordonă organizarea unui detaşament (2 batalioane din Regimentul 48 infanterie, 1 batalion din Regimentul 49 infanterie, o companie de mitraliere şi o baterie de artilerie) comandat de colonelul Dumitriu Sava – comandantul Brigăzii 26 infanterie –, cu misiunea de a nimici forţele inamice pătrunse în defileu, care va ataca unităţile alpine aflate în zona Râul Vadului, reuşind să le respingă spre localitatea Lunci[107].

---

[99] Primele elemente ale Corpului Alpin au ajuns în seara zilei de 11 septembrie 1916 pe vf. Negovanul Mare (2136 m), de pe creasta principală a munţilor Cibin, la aproximativ 20 km, în linie dreaptă, de şoseaua de pe malul Oltului (cf. General Erich von Falkenhayn, *op. cit.*, p. 45).

[100] S.J.A.N. Vâlcea, Colecţia *Documente istorice*, 242/2, f. 6v.; Constantin Kiriţescu, *op. cit.*, I, p. 281.

[101] Cf. Liviu Maior, *op. cit.*, p. 272.

[102] M. Ap. N. – M. St. M., *op. cit.*, II, p. 309.

[103] Încă din ziua de 7 septembrie 1916 a fost constituit un detaşament de aproximativ 200 de oameni sub comanda locotenentului Cocorescu, care „a surprins prin focuri detaşamentul inamic cu care a luptat până în ziua de 9 septembrie, oprind înaintarea batalioanelor alpine două zile" (Cf. General Traian Moşoiu, *op.cit.*, pp. 88 şi urm.).

[104] M. Ap. N. – M. St. M., *Documente-anexe*, II, doc. nr. 129, 131, 133, pp. 148-150.

[105] v. *România în anii Primului...*, I, p. 316.

[106] Cf. General Ioan Anastasiu, *Războiul pentru Întregirea Neamului.* Studiu critic, Bucureşti, 1936, pp. 260-261.

[107] Cf. Generalul G.A. Dabija, *op. cit.*, II, p. 94; Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 124.

Independent de acţiunea acestui detaşament, în zona podului de la Câineni s-a desfăşurat un episod de luptă eroic: astfel, locotenent-colonelul Toma Popescu, subşeful de Stat Major al Corpului I armată, întorcându-se de la Comandamentul Armatei I române (Craiova) cu corespondenţa secretă la cartierul Corpului[108], aici, la Câineni, este întâmpinat de focul mitralierelor inamice, amplasate pe dealul Vladului şi la Lunci, iar câteva grupuri de vânători alpini înaintau, prin defileu, spre pod[109]. Apreciind gravitatea situaţiei, dând dovadă de prezenţă de spirit, ofiţerul român a reacţionat cu promptitudine, reuşind să mobilizeze un grup de 13 localnici, cărora le-a distribuit armamentul găsit la primăria locală şi muniţie din belşug şi, încadraţi de 2 sergenţi din partea locului, i-a dispus în dispozitiv de luptă, în tranşeele existente pe dealul Malului, la vest de podul Oltului. Aici, pe dealul Malului, timp de aproape 3 ore, micul grup de viteji români s-a menţinut ferm pe poziţie, executând un foc viu asupra alpinilor germani, fără să facă economie de muniţie, creându-le impresia acestora că în zonă se află concentrate forţe numeroase, oprindu-le, astfel, înaintarea până la venirea întăririlor[110]. Indiferent de numărul combatanţilor acestui grup[111], documentele de arhivă mai consemnează, printre aceştia, şi prezenţa unui italian – Carlo Rizotto[112], care, în timpul campaniei militare din anul 1916 – potrivit celor declarate de acesta autorităţilor române (19 iulie 1924) –, „pentru rezistenţa pusă de mine în tranşeele de la Câineni, *unde am oprit pe inamic până la sosirea Regimentul 5 vânători*" (subl. D. G.), i s-a conferit brevetul Ministerului de Război, cu Medalia «Bărbăţie şi Credinţă», cu spade[113].

Dacă în istoriografia noastră s-a perpetuat, până în prezent, aserţiunea despre „eroica apărare a celor 13 viteji din Câineni", documentele de arhivă vin să întregească, cu informaţii inedite, tabloul angajării în lupta inegală cu unităţile alpine – în acele momente de grea cumpănă pentru soarta Corpului I armată –, *nu numai a respectivului grup de localnici*. Un document inedit – *Memoriul* sublocotenentului (rz.) Vasile Bucheru –,[114] ne dezvăluie prezenţa în zonă a unui detaşament de 60 militari, căruia subofiţerului român i se încredinţase misiunea de a-l însoţi şi a-l pune la dispoziţia

---

[108] Cf. M.Ap.N.- M.St.M., *op. cit.*, II, doc. nr. 126, p. 137.

[109] Cf. Constantin Kiriţescu, *op. cit.*, I, p. 286; Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 124-125; Marian Pătraşcu, Nicolae Daneş, *Monografia comunei Câineni – judeţul Vâlcea*, Edit. Fortuna, <Rm. Vâlcea>, 2008, p. 71.

[110] *Ibidem*; *Ibidem*, p. 125; *Ibidem*.

[111] În lucrarea monografică a com. Câineni, se menţionează că, în anul 1996, la primăria locală, în cadrul unei festivităţi, a fost montată o placă comemorativă dedicată evenimentului, pe care sunt inscripţionate numele a *19 persoane* (Cf. Marian Pătraşcu, Nicolae Daneş, *op. cit.*, pp. 71-72).

[112] În aceeaşi lucrare, numele acestuia apare uşor deformat: *Izoti Carol*, respectiv *Rizoti Constantin* (*Ibidem*, p. 71).

[113] Originar din Italia, acesta s-a născut la 14 martie 1880 şi a venit în România în anul 1898, mai întâi stabilindu-se la Câineni, apoi la Vaideeni, unde îşi exercita profesia de jogărar, la Adam Ionescu (S.J.A.N. Vâlcea, *Prefectura Judeţului Vâlcea*, dos. 5/1920, f. 486; dos. 57/1924, f. 315).

[114] La data de 15 august 1916, acesta este repartizat la Regimentul 42/66 infanterie, Parte Sedentară (P.S.), iar, la 12 septembrie 1916, i se încredinţează misiunea respectivă. Documentul, se pare, a fost redactat în vara anului 1917, când subofiţerul este transferat la Regimentul 43/59 infanterie (Idem, Fond personal *Bucheru Vasile*, dos. 1/1916-1917, f. 3).

coloanei de muniţii a Div. 23 infanterie, dar, fortuit, este nevoit să staţioneze în zonă, deoarece satul Câinenii Mari (Vâlcea) era ocupat „de un batalion dintr-un regiment de gardă bavarez”[115]. În acest context, locotenent-colonelul Toma Popescu, care sosise „cu puţin timp” înainte şi preluase iniţiativa apărării în acest sector, a dispus, în dimineaţa zilei de 13 septembrie 1916, ora 3,00 a.m., ca subofiţerul să ocupe, cu detaşamentul său şi câţiva jandarmi şi milităieni aflaţi acolo, tranşeele de deasupra gării Câineni (recte: Malul Podului – n. D.G.) şi să reziste pe poziţie „până la ultimul om”, până la venirea ajutoarelor, ce trebuiau „să sosească din moment în moment”[116].

Ca atare, prin rezistenţa eroică a grupului de ostaşi[117] şi localnici, amplasaţi în dispozitiv de luptă în tranşeele existente la Malul Podului-, s-a putut câştiga răgazul necesar adoptării unor măsuri operative. Astfel, locotenent-colonelul Toma Popescu a organizat transportul pe calea ferată, de la gara Lotru la Câineni, a 2 companii din Regimentul 5 vânători şi o companie de mitraliere[118], amplasându-le în acelaşi dispozitiv de luptă, iar în jurul orei 16,00 p.m., va intra în dispozitiv şi o baterie de obuziere, care va deschide un foc violent asupra inamicului, fiind luat şi un prim lot de prizonieri[119]. Datorită prezenţei de spirit a ofiţerului român şi a rezistenţei eroice a acestui grup – după cum sublinia istoricul Constantin Kiriţescu –, „îngustul coridor (al defileului Oltului) *n-a putut fi astupat* (subl. D.G.) de duşman, la Câineni”[120], iar localnicii participanţi la această temerară acţiune au fost decoraţi, pentru bravura lor, cu Medalia «Bărbăţie şi Credinţă» cu spade, de către Regele Ferdinand I[121].

Pentru remedierea situaţiei ce se crease la Corpul I armată, Marele Cartier General român şi Armata I română au luat măsuri ca un detaşament de forţa a 5 batalioane din Divizia 20 infanterie, pus sub comanda generalului David Praporgescu – desemnat, ulterior, Detaşamentul *Lotru/Praporgescu – să fie trimis cu misiunea de a acţiona împotriva Corpului Alpin şi a degaja defileul Oltului*[122]. Totodată, de la Comandamentul Armatei I române, s-a solicitat la Marele Cartier General român, ca Armata II română să intervină în sprijinul Corpului I armată.[123].

Odată ce Corpul Alpin şi-a atins obiectivele ordonate, comandantul Armatei a IX-a germane a dat ordin de declanşare a atacului, începând cu noaptea de 12/25 spre 13/26 septembrie 1916. Astfel, spre seara zilei de 12/25 septembrie, dinspre Vizakna (Ocna

---

[115] *Ibidem*. Subunitatea făcea parte din Regimentul infanterie Gardă bavarez, proaspăt sosit de la Verdun şi se afla sub comanda directă a prinţului Henric de Bavaria, nepotul de frate al regelui Bavariei (Cf. General Erich von Falkenhayn, *op. cit*., p. 52; Constantin Kiriţescu, *op. cit.*, I, p. 286).

[116] *Ibidem*.

[117] O versiune aproape similară este semnalată şi în lucrarea monografică dedicată generalului David Praporgescu, în care sunt menţionaţi “câţiva militari care se găseau în gară, între care şi sergentul Constantin Lazăr – furierul unei companii de pontonieri” (Cf. Victor Iosipescu, Gheorghe Preda, *Generalul David Praporgescu*, Edit. Militară, <Bucureşti>, 1967, p. 60).

[118] S.J.A.N. Vâlcea, Fond personal *Bucheru Vasile*, dos. 1/1916-1917, f. 3-3v.; Constantin Kiriţescu, *op. cit.*, I, p. 286; Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 125.

[119] Constantin Kiriţescu, *op. cit.*, I, p. 286; Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 126.

[120] *Ibidem*.

[121] Cf. Marian Pătraşcu, Nicolae Daneş, *op. cit.*, p. 71.

[122] Cf. Victor Iosipescu, Gheorghe Preda, *op. cit.*, p. 54-55.

[123] Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 126.

Sibiului) şi Roşia, artileria inamică bate cu foc încrucişat şi necontenit dealul Gregori[124], apărat de ostaşii Batalionului I din Regimentul 44 infanterie Argeş, care „au rezistat pe creastă cât au putut", dar, din cauza teribilei intensităţi a bombardamentului şi pentru a nu înregistra pierderi inutile, aceştia se repliază la baza mamelonului[125]. Spre zorii zilei de 13/26 septembrie 1916, artileria inamică a început pregătirea ofensivă, cu intensitate maximă în jurul orei 5,00, lovind dispozitivul nostru de apărare cuprins între localităţile Caşolţ – Gura Râului şi, în mod deosebit, poziţia de pe dealul Gregori, la care răspunde şi artileria noastră, dinspre Hosman, "care bate pe zone întregi creasta, pentru a preîntâmpina vreun atac de infanterie inamic"[126]. Sprijinită de focul intens al artileriei, în jurul orei 11,00, Divizia 187 infanterie germană a declanşat atacul pe cele două direcţii: cu Regimentele 188 şi 189 infanterie pe direcţia Orlat – Gura Râului, lovind poziţiile apărate de Batalioanele 1 şi 4 ale Regimentului 2 Vâlcea, iar cu Regimentul 187 infanterie, pe la vest, pe direcţia Sălişte, pentru a izbi batalionul de grăniceri ce se afla în zona Vălare (cota 1346 m) şi a întoarce, astfel, flancul stâng al Diviziei 23 infanterie[127]. În acest sector al diviziei române, acţiona, la stânga, Brigada 3 infanterie – colonel Moşoiu, între defileul Gura Râului (inclusiv) şi Movila Turcilor (exclusiv), cu Regimentul 2 infanterie, având Batalionul I (stânga), la Gura Râului, Batalionul IV (centru), pe versantul nordic al dealului Cioara (nord-est de Gura Râului) şi Batalionul II (dreapta), pe versantul nordic al dealului Obreja (nord Poplaca), până la pădurea *Dreispitz* (inclusiv); de aici, până la Movila Turcilor (Türkenhügel)[128], era Batalionul I din Regimentul 1 grăniceri[129].

Referitor la luptele purtate pe dealul Cioara de Batalionul I din Regimentul 2 Vâlcea, căpitanul Ciulley, care era la comanda acestuia[130], consemnează atât atmosfera apăsătoare din ajunul, cât şi unele episoade inedite din timpul luptelor:

„*12 septembrie (luni)*. Seara intru în avanposturi şi bag Companiile 1 şi 3, care ocupa<u> tranşe<e>le de la gura defileului (recte: defileul Gura Râului – n. D.G.). Toată ziua, artileria inamică nu a neglijat a ne bate cu tunurile de calibru mare. Presimţeam că a doua zi voi fi atacat: de aceea, m-am dus personal cu cele 2 comp<anii>, la care aveam ofiţeri de rezervă: le arăt pe teren a-şi întări şanţurile, a tăia şoseaua şi dându-le ultimele ordine, termin că nu le admit a să retrage: vor păzi gurile defileului cu vieţile lor, căci prin ei, apără întreg frontu<l>.

13 septembrie (marţi). Dimineaţa, la ora 4,00, sunt atacat de tunuri[131]. Companiile, contrar ordinelor primite, după ¼ oră (sfert) să retrag pe muntele (sic!) Cioara şi

---

[124] Teribilul bombardament al artileriei inamice este declanşat de la ora 5,30 a.m. şi durează până la ora 1,00 a.m., fiind aruncate asupra poziţiei, estimativ, peste 1000 de proiectile (Cf. S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Manuscrise*, nr. 192, f. 44-44v.)

[125] *Ibidem*, f. 44.

[126] Cf. Constantin T. Stoika, *Însemnări din zilele de luptă*, Prefaţa şi îngrijirea ediţiei de lt.-col. Gheorghe Preda, Edit. Militară, <Bucureşti>, 1977, p. 79.

[127] Col. Victor Atanasiu, *op. cit.*, pp. 118-119.

[128] Denumire conform hărţilor timpului (S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Hărţi*, nr. 414, <f.d.>, sc. 1:100 000).

[129] Cf. Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, pp. 112-113.

[130] Vezi circumstanţele numirii acestuia la comanda Batalionului I, la *nota 87* (n. D.G.).

[131] Este *de reţinut ora* când inamicul declanşează atacul, printr-un violent bombardament de artilerie asupra poziţiilor noastre (n. D.G.).

lasă, astfel, intrarea defileului liberă; să vede acu<m> odată mai mult lipsa ofițerului de carieră şi a comandantului de companie: câteva proiectile îi pune pe fugă, când ordinul era ca să moară pe poziție <!>. Pe dealu<l> Cioara mai aveam un pluton şi mă mai duc cu 1 comp<anie>, aşa că am pe acest munte 3 ½ compani<i>, dar toate slabe, căci nu aveam ofițeri destoinici. Aici sunt atacat de 6 mitraliere, 7 automobile blindate şi cel puțin 1 batalion de nemți. Artileria lupta furios în contră-mi şi face ravaje mari. Alături de mine, un proiectil face a dispare un soldat complet de pe suprafața pământului <!>. Trecând frontu<l> în inspecție sub canonadă şi a îmbărbăta soldați <i> şi ofițeri<i>, dau de cadavre…, nu-mi mai fac impresie, mi se pare normal, numai explozia vreunui pro<i>ectil mai aproape mă face să revin la realitate<!>. *Inamicu<l> vine până la creastă, crezuse că suntem distruşi…, încetează artileria lor şi, atunci, eu ordon atacu<l>: nemți<i> rămân uimiți, văzând că mai sunt soldați. Îi urmăresc cu focuri, le fac multe victime* (subl. D.G.), îmi fac reconstituirea companiilor şi, spre uimire, găsesc numai 4 ofițeri şi 150 soldați, din 6 ofițeri şi 700<soldați>; mai găsesc 9 morți şi 12 răniți. Restu<l> fugise<ră>. *Lupta a durat, deci, de dimineață până la ora 11,30*"[132] (subl. D.G.).

Acele clipe de totală derută a inamicului, care vor constitui momentul psihologic al bătăliei, sunt magistral surprinse şi descrise de către sublocotenentul (rz.) Nicolae C. Popescu, cunoscut şi sub pseudonimul Neculai Cibin, autorul lucrării memorialistice *Răsboiul nostru*:

„Cu pierderi puține, grupele de asalt (inamice-n. D.G.) ajung la o sută de paşi de duşmanii pe cari îi credeau nimiciți, spârcuiți şi neputincioşi. Şi atunci, în uriaşa larmă de prăbuşire cosmică, de care vuiau văile munților, o pârâitură de grindină se aude şi întreaga linie românească, în picioare, cu baionetele sclipitoare în soarele rece de septemvrie, se ridică şi porneşte ea însăşi la atac: *e o clipă de nedumerire, pe care o frânge, brusc, răcnetul din trei mii de guri ale dorobanților* (subl. D.G.). Şi două divizii, cari biruiseră în Franța şi Galiția, sunt gonite înapoi, învălmăşite, împrăştiate de un strigăt şi de o sclipire de baionete <!>"[133]

La ora 15,30, inamicul, cu „forțe mai numeroase", a reluat atacul în tot sectorul defensiv al Diviziei 23 infanterie, de la Gura Râului până la Movila Turcilor, atacul fiind precedat de un violent foc de artilerie, care continuă tot astfel şi în cursul luptei. Poziția de pe dealul Cioara, întărită, între timp, cu un pluton de ostaşi, rezistă cu îndârjire necontenitelor atacuri inamice, care sunt respinse cu grele pierderi, ai noştri menținându-se, ferm, pe poziție. Memorialistul Ciulley, ca de fiecare dată, ne pune la dispoziție informații prețioase, legate de momentele luptei, cât şi cele desfăşurate în apropierea sa imediată:

„Pe la ora 2,30 (p.m.), văd iar mişcări la inamic şi presimt un nou atac. Le vorbesc la oameni şi le arăt că, dacă vom p <i>erde acea poziție, totu<l> e pierdut <!>. Mă duc la Regiment <2 Vâlcea>, ce era la Gura Râului şi mai cer ajutoare: mi să mai dă 1 pluton; atunci, fac cunoştință şi cu d-l <locotenent->colonel <Gheorghe/Zizi> Cantacuzino, comandantu<l> grănicerilor (Regimentului 1: n. D.G.)… Ajung la poziție

[132] S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Manuscrise*, nr. 170, f. 33-34v.
[133] Neculai Cibin, *Răsboiul nostru*, Bucureşti, 1924, p. 37.

şi inamicu<l> să căznea a mă ataca din nou cu forţe mai numeroase: îl resping şi la ora 6,00 p.m. totul este terminat. *Stau pe poziţie până la ora 10 p.m.* (subl. D.G.). În acest timp, era luptă la Poplaca, căreia îi să dase foc şi ardea pentru a 2-a oară[134] din toate părţile: era ceva fe<e>ric de văzut, în acelaşi timp şi îngrozitor. Lupta a<i>ci a durat până la ora 9,00 (p.m.)"[135].

Nu acelaşi lucru s-a întâmplat în flancul drept al diviziei române. Aici, după ce artileria inamică a lovit, sistematic, poziţiile Batalionului II din Regimentul 2 Vâlcea şi Batalionului I din Regimentului 1 grăniceri, forţe inamice, de tăria unui regiment[136], atacă de front poziţiile noastre, reuşind să pătrundă în tranşeele unei companii din stânga Batalionului II (de pe dealul Obreja) şi să exercite, totodată, o puternică presiune asupra dreptei dispozitivului aceluiaşi batalion (pe pădurea Trei Vârfuri)[137]. Numai intervenţia energică a unei companii a Batalionului I grăniceri, care "soseşte la timp şi, izbind cu vioiciune" flancul stâng al inamicului, îl obligă să se retragă în dezordine spre pădurea Trei Vârfuri (Dreispitz), de unde, refăcându-şi forţele, reia atacul, dar fără sorţi de izbândă, acesta fiind, din nou, respins şi „ţintuit în porumbiştea" din stânga pădurii şi liziera acesteia[138]. Cu toată vigoarea atacului, datorită în special rezistenţei celor 2 batalioane vâlcene, inamicul reuşeşte să ocupe doar localităţile Gura Râului, iar spre seară, Poplaca. Până la căderea serii, în urma a trei atacuri succesive, puternic sprijinite de focul artileriei, Divizia 187 germană a reuşit să pătrundă doar pe o adâncime de 3 km, fiind oprită pe aliniamentul: *Vălare – dealul Blidăriile – Gura Râului (inclusiv) – pantele de nord ale dealului Cioara – Poplaca (inclusiv)*[139].

Concomitent cu luptele de pe flancul stâng al frontului românesc, inamicul întreprinde acţiuni ofensive prin care se viza *lovirea flancului drept al acestuia şi spatele Corpului I armată.* Pentru a intercepta comunicaţia ce putea asigura legătura dintre Corpul I armată şi Armata II română, Divizia 3 cavalerie germană şi-a constituit un detaşament de tăria a 2 regimente şi jumătate (Regimentele 4 şi 5 cavalerie uşoară şi 2 escadroane din Regimentul 7 husari austro-ungari) şi o baterie de artilerie călăreaţă, sub comanda locotenent-colonelului Seyboltstorff, având misiunea de a trece în stânga Oltului şi să închidă valea omonimă, pe ambele maluri ale acesteia[140]. În acest scop, detaşamentul inamic forţează râul Olt pe la Noul Român[141] (Olâh Ujfalu) şi Cârţa[142] (Kercz)[143] şi ocupă, cu Regimentul 4 cavalerie uşoară, în după-amiaza zilei, Porumbacu de Jos, de unde trimite patrule puternice de recunoaştere, în direcţia Porumbacu de Sus,

[134] Localitatea fusese bombardată de artileria inamică cu prilejul eliberării acesteia de către trupele noastre, în data de 22 august/4 septembrie 1916 (n. D.G.).

[135] S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Manuscrise*, nr. 170, f. 35.

[136] Cf. Constantin T. Stoika, *op. cit.*, p. 82.

[137] Cf. Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 119.

[138] Cf. Constantin T. Stoika, *op. cit.*, p. 82.

[139] Cf. Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 119.

[140] Cf. Generalul G.A. Dabija, *op. cit.*, II, p. 96.

[141] Cf. *Ibidem.*

[142] Cf. Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, pp. 122-123. Aici era amplasată artileria grea – tunuri de calibru 105 mm –, a Corpului Alpin german (Cf. Constantin Kiriţescu, *op. cit.*, I, p. 285).

[143] Denumiri conform hărţilor timpului (S.J.A.N. Vâlcea, Colecţia *Hărţi*, nr. 1258, 1914, sc. 1:100 000).

unde se afla Escadronul I din Regimentul 2 călăraşi, în avanposturi, pe înălţimile de la vest (dealul Gruiul Lupului, 510 m)[144] şi est de sat[145]. În ajutorul călăraşilor noştri sunt trimise, de la Avrig, unde se afla Brigada 1 călăraşi, Escadroanele 4 şi 5, sub comanda maiorului Ghenciu, care se angajează cu inamicul, imediat, în şarjă de cavalerie. Iată, cum narează soldatul Iancu Bulacu desfăşurarea în linie a escadroanelor şi confruntarea dintre cavaleriştii noştri şi cei germani, la care ultimii recurg la o „stratagemă necavalerească", soldată cu pierderi sensibile din rândurile noastre (4 morţi, 15 răniţi şi 30 cai scoşi din luptă): „Un fior rece a trecut prin inimile noastre. Cu mare emoţie, am strâns calul de chingi. Se dă ordin de încălecare. Escadroanele în linie aranjate, am insistat (recte: înaintat- n. D.G.) şi am suit, la pas, sus pe platou. La o depărtare cam de 1500 m, ne-a apărut cavaleria inamică în linie de escadroane. Venea în direcţia noastră. S-a dat ordin de scoatere a săbiilor şi, la trap, s-au trimis cercetători înainte. Totul era pregătit pentru şarjă, luptă corp la corp, cu sabia. La germani se vedeau sulițele. Când a fost distanţa de 800 m între noi şi inamic, s-a dat ordin de galop. Emoţia a fost mare. Parcă vedeam înaintea ochilor lovirea puternică şi încăierarea corp la corp. La un moment dat, s-a observat că escadroanele germane s-au rupt în două dinaintea noastră, luând <o> parte, la dreapta şi o parte, la stânga, lăsând lumină în faţa noastră, de unde a<u> început să bată 3 mitraliere în escadroanele noastre. Imediat, s-a dat comanda pe plutoane «La stânga împrejur!» şi, în galop, am pornit în adăposturile de unde pornisem"[146].

La intervenţia energică a întregii brigăzi de cavalerie, situaţia este restabilită, fiind ocupat, pentru scurt timp, Porumbacu de Sus, dar, sub tirul intens al artileriei inamice, acesta este abandonat, iar cavaleriştii noştri se retranşează pe vechile poziţii de pe înălţimile Avrigului[147]. Până în seara zilei, cele două sate Porumbacu (de Sus şi de Jos) erau deja ocupate de către marea unitate de cavalerie germană şi interceptată, astfel, linia de comunicaţie dintre Corpul I armată şi Armata II română[148].

Insuccesul înregistrat de Corpul 39 (rz.) german în prima zi a ofensivei, care „s-a lovit însă pretutindeni de poziţiuni apărate cu îndârjire"[149], coroborat cu recucerirea Petroşanilor de către români[150] şi perspectiva unei ofensive iminente a Armata II română înspre Olt, determină Comandamentul inamic ca acţiunea din ziua următoare să

---

[144] În realitate, este vorba de acest toponim, ci nu de dealul Gruiurilor (446 m), cum greşit îl plasează generalul Dabija, toponim situat la sud-vest de Avrig (Cf. S.J.A.N. Vâlcea, Colecţia *Hărţi*, nr. 443, 1914, sc. 1:100 000).

[145] Cf. Generalul G.A. Dabija, *op. cit.*, II, p. 96.

[146] S.J.A.N. Vâlcea, Colecţia *Manuscrise*, nr. 168, p. 16.

[147] *Ibidem.* Acest episod inedit, încă nesemnalat în literatura de specialitate, deşi nu este de anvergura acelor sublime şarje de la Breţcu-Poiana Sărată-Oituz, Cicârci (azi, Sibioara, jud. Constanţa), Robăneşti (jud. Dolj), Roşiorii de Vede şi Prunaru (jud. Teleorman), totuşi, prin *angajarea în luptă şi finalitatea acţiunii*, soldată cu ocuparea, pentru scurt timp, a Porumbacului de Sus, poate fi înscris la loc de cinste, alături de aceste acţiuni temerare ale cavaleriei noastre (vezi cf. Ionel Turcin, Ion Pâlşoiu, Constanţiu Dinulescu, *Şarjele Cavaleriei Române. Acte de identitate a poporului român,* Edit. Aius, Craiova, 2016, pp. 78-102).

[148] Cf. Col. (rz) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, pp. 122-123.

[149] General Eric von Falkenhayn, *op. cit.*, p. 50.

[150] Constantin Kiriţescu, *op. cit.*, I, pp. 236-237, 287.

fie continuată cu mai multă violență. La rândul său, Comandamentul român, intuind intențiile inamicului, hotărăşte *să reziste pe pozițiile deținute la dreapta dispozitivului şi să restabilească legătura cu Armata II română, iar flancul stâng al acestuia să-l replieze pe o linie aşezată ceva mai înapoi, care trecea pe înălțimile de la nord de Cisnădie-dealul Obrejii-vest de Răşinari*[151].

Manevra de retragere a Brigăzii 3 infanterie Moşoiu pe noul aliniament în noaptea de 13/14 septembrie 1916 a constituit o reuşită deplină, „încât a doua zi avanposturile inamice au aşteptat deschiderea focului de partea noastră şi nu s-au hotărât să înainteze spre pozițiile noastre, decât cu mare precauție, fiindu-le teamă să nu li se întindă vreo cursă"[152]. Raportat la decizia de repliere a flancului stâng românesc pe poziția amintită, generalul Constantin Oprescu, în *Jurnalul de campanie*, formulează o variantă inedită, *încă nesemnalată explicit* în literatura de specialitate: „Dacă la început, am împiedicat înaintarea inamicului pe valea Lotrului, acum o neglijem: *toate trupele se retrag în defileu<l> Oltului>* (subl. D.G.). Era necesar să se ocupe regiunea vârful Cindrel<ul>-Negovanul-Dobrun-d<ealul> Pleşu, pentru că din această regiune se acoperea şi v<alea> Sadului, şi v<alea> Lotrului şi prin ocuparea Cindrelului – nod de comunicație a numeroase drumuri pe creste –, cari ducea<u> în spatele Grupului de Olt (recte: Corpul I armată- n. D.G.), dădea posibilitatea la o bună aprovizionare de care se simțea mare nevo<i>e. *Acest grup* (Brigada 3 infanterie, comandată de colonelul Traian Moşoiu: n. D.G.) *ar fi adus întârzierea Corpului Alpin şi câştigam o zi – ziua de care aveam nevo<i>e pentru Armata a II-a <română> să ajungă la Olt şi am fi câştigat bătălia de la Olt.* "[153] (subl. D.G.).

Decizia de repliere a Brigăzii 3 infanterie Moşoiu, ca urmare a formidabilei presiuni exercitate de către Corpul 39 (rz.) german, a impus cu necesitate şi salvarea, în regim de urgență, a acelui segment din populația românească din zonă (preoți, învățători, o parte din proprietari etc.), care, fiind promovat în funcții de răspundere ale comunităților locale sau a simpatizat cu trupele noastre, era expus nemijlocit represaliilor autorităților militare maghiare. Astfel, locuitorii din satele Răşinari, Orlat etc. „îngrijorați de plecarea noastră – consemnează, în *Memoriile* sale, generalul Moşoiu –, ne rugau, cu lacrimi în ochi, să le înlesnim retragerea, împreună cu armata română"[154]. În atare situație, colonelul Moşoiu a dispus să li se asigure mijloace de transport adecvate, printre aceştia fiind şi câteva familii de preoți: Demetriu Clain din Brad, Pompiliu Simonetti din Răşinari[155], Ioan Tatu din Țichindeal[156], Toma Modran din Bungard, preoteasa Elvira Cioran din Răşinari[157],

---

[151] *Ibidem*, p. 287; General Traian Moşoiu, *op. cit.*, p. 100.

[152] Cf. General Traian Moşoiu, *op. cit.*, p. 101.

[153] S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Documente istorice,* 242/2, f. 4v.-5; Dumitru Garoafă, *op. cit.*, p. 217.

[154] General Traian Moşoiu, *op. cit.,* p. 101. Pentru activitatea acestuia în timpul Războiului de întregire a țării, vezi şi Lucian Predescu, *Enciclopedia României. Cugetarea. Material românesc: oameni şi înfăptuiri*, Ed. Anastatică, Edit. Saeculum I.O., Edit. Vestala, Bucureşti, 1999, p. 571.

[155] Mircea Zaciu, *Ion Agârbiceanu,* Edit. Minerva, Bucureşti, 1972, p. 125.

[156] Arhiepiscopia Râmnicului, fond *Episcopia Râmnicului-Noul Severin,* dos. 4/1916, f. 236-236v.

[157] Sebastian Stanca, *Contribuția preoțimei române din Ardeal la Războiul pentru Întregirea Neamului (1916-1919),* Edit. Cartea Românească, Cluj, 1925, pp. 94, 163.

Ion Agârbiceanu din Orlat[158] ş.a., care, urmând armata română în retragere, pe valea Oltului, se refugiază la Râmnicu Vâlcea. Mişcat de această puternică solidaritate românească, manifestată în vremuri de grea cumpănă în existenţa unui popor, acelaşi militar de carieră consemna, pe mai departe: „În aceste tragice împrejurări, am putut aprecia cât de puternică era unitatea sufletească a tuturor românilor. Românii din zona Sibiului preferau să lase averea adunată într-un lung şir de ani, numai să scape de sub jugul austro-ungar. Ţi se sfâşia inima când vedeai că nu poţi să-i ajuţi pe toţi cei care doreau să se refugieze în Regat!"[159].

Dacă aceşti români, printre care şi familii de preoţi, au ales, aşadar, calea pribegiei, era şi fiindcă se aşteptau la represalii din partea autorităţilor militare austro-ungare, îndată după retragerea precipitată a armatei române. Într-o astfel de manieră se şi justifică unul dintre refugiaţi – preotul Ioan Tatul –, care, fiind „silit de ravagiile resboiului şi în special de persecuţiunile şi maltratările ce mă aşteptau din partea jandarmilor unguri, încă din 27 august a.c., st<il> v<echi>, nevoind a satisface ordinaţiunei numiţilor jandarmi de a mă lăsa târât către Tövis (= Teiuş), unde dase ordin a pleca, silit am fost a-mi părăsi comuna şi parochia din Ţichindeal, tractul Agnita, comitatul Sibiu, <din> Transilvania şi a mă refugia sub scutul armatei române, aflătoare pe valea Oltului"[160]. Pentru cei rămaşi acasă, inclusiv pentru preoţi, cei mai mulţi dintre aceştia au fost arestaţi, încarceraţi sau internaţi în temniţele şi lagărele de la Cluj, Tg. Mureş, Odorhei şi Seghedin, iar „drumul cel mai bătut al românilor a devenit drumul Sopronului"[161].

În ziua de 14/27 septembrie 1916, rămânând consecvent în hotărârile sale iniţiale, după o puternică pregătire de artilerie, comandantul Armatei a IX-a germane a reluat ofensiva pe întreg frontul al Corpului I armată. Atacul inamicului s-a desfăşurat pe mai multe direcţii. Una din aceste direcţii viza lovirea apărării trupelor române aflate la flancul stâng al dispozitivului Diviziei 13 infanterie şi la flancul drept al Diviziei 23 infanterie, urmărindu-se ruperea dispozitivului român la centru şi pătrunderea forţelor inamice pe cea mai scurtă direcţie spre intrarea în defileul de la Olt[162]. Cu toată superioritatea inamicului, trupele române au rezistat cu multă dârzenie. Numai când puternice unităţi inamice au ocupat platoul Onceşti[163], căzute în spatele stângii Diviziei 23 infanterie, s-a luat hotărârea unei replieri prin luptă spre Cisnădie, pentru a evita învăluirea pe la vest de către adversar. La dreapta, Divizia 13 infanterie a fost angajată puternic de inamic, îndeosebi la flancul său stâng, la Săcădate şi Avrig. După o acerbă rezistenţă, datorită atât retragerii Diviziei 23 infanterie, cât şi a necesităţilor de a se crea unele rezerve la dispoziţia Corpului I armată, *trupele române s-au repliat în acest sector pe aliniamentul Veştem – Racoviţa,* constituind un sistem de apărare între regiunea

[158] Acestuia i s-a pus la dispoziţie chiar „trăsura de piaţă" a Regimentului 2 Infanterie Vâlcea (Cf. General Traian Moşoiu, *op. cit.,* p. 101).

[159] *Ibidem.*

[160] Arhiepiscopia Râmnicului, *Episcopia Râmnicului-Noul Severin,* dos. 4/1916, f. 236.

[161] Cf. Sebastian Stanca, *op. cit.*, p. 4.

[162] Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 129.

[163] General Eric von Falkenhayn, *op. cit.*, p. 53.

muntoasă, la vest, şi valea Oltului, la est[164]. Prin retragerea diviziilor noastre pe noile poziţii din adâncimea apărării, aliniamentul frontului Corpului I armată luase forma unui semicerc, măsurând în lărgime aproximativ 25 km, ceea ce însemna că el fusese redus aproape la jumătate faţă de situaţia existentă la începutul ofensivei inamice. Distanţa de la centrul noului front şi până la intrarea în defileul Oltului se redusese şi ea doar la 9 km[165].

În dimineaţa aceleiaşi zile, generalul Praporgescu a sosit în zona de operaţii, iar primele unităţi ale Detaşamentului *Lotru* au şi început să debarce în gara Lotru. Analizând situaţia, comandantul detaşamentului şi statul său major au ajuns la concluzia ca să fie executat, cu o parte din forţe, un atac de-a lungul defileului, pe direcţia Câineni-Turnu Roşu şi, concomitent, cu cealaltă parte de forţe, să fie respinse trupele inamice din munţii Cibinului, manevrându-le prin flanc şi spate[166]. Ca atare, pentru a-şi atinge obiectivele propuse, dispune dirijarea acestor forţe, având următoarele misiuni: 1 batalion în ajutorul Detaşamentului locotenent-colonelului Toma Popescu, la Câineni (format din 3 companii de puşcaşi şi 1 baterie obuziere), de a respinge forţele inamice din defileu şi a deschide comunicaţia pe direcţia Câineni – Ospiciul Lunci; 2 batalioane pe văile Călineşti şi Vasilatului, pentru a lichida rezistenţele inamice întâlnite în cale şi a ocupa înălţimile din zonă (Robul, Murgaşul, Gorganul); 1 batalion, în stânga acestei subunităţi, pe valea Păscoaia, pentru a cădea în spatele poziţiilor inamice de pe înălţimile Robul, Forgaciul şi Piatra Ghircului şi încă un batalion pe valea Lotrului, spre Voineasa, pentru ocuparea înălţimilor Buceciul şi Dobrunul[167]. Chiar în cursul acelei zile, subunităţile repartizate pentru obiectivele respective iau contact cu trupele Corpului Alpin, angajând lupte îndârjite, care continuă şi în cursul nopţii, în întreaga zonă şi, mai ales, în cea a Câinenilor Mari (Vâlcea)[168].

Apărarea organizată de comandamentul român se vădea tot mai fermă. Ca rezultat, nici în ziua a doua de ofensivă obiectivul urmărit de comandamentul german nu a putut fi atins. „Situaţia generală... nu era în întregime mulţumitoare, cu toate probele admirabile de vitejie şi rezistenţă depuse de trupe, în special de Corpul Alpin. Contrar aşteptărilor mele, Corpul 39 rezervă (german: n. D.G.) *n-a putut termina cu adversarul. Acesta a rezistat din nou, cu bravură* (subl. D.G.), în capul de pod nord, intrarea în trecătoare"[169].

Retragerea şi replierea pe „meterezele frontierei" Carpaţilor

În ziua de 15/29 septembrie 1916, la ora 6,30 (a.m.), după o puternică pregătire de artilerie, executată cu cea mai mare intensitate pe frontul de apărare al Diviziei 23 infanterie, inamicul a reluat ofensiva. S-au desfăşurat lupte crâncene, de-a dreptul exemplare pentru spiritul de jertfă al ostaşilor noştri. Pe vârful Măgura (Göetzemberg:

---

[164] *România în anii Primului...*, I, pp. 318-319.
[165] Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 138.
[166] Cf. Victor Iosipescu, Gheorghe Preda, *op. cit.*, pp. 54-55.
[167] *Ibidem*, pp. 58-59; Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, pp. 136-137.
[168] *Ibidem*, pp. 59-60.
[169] General Eric von Falkenhayn, *op. cit.*, pp. 55-56.

n. D.G.), la Cisnădie şi Cisnădioara, de exemplu, copleşiţi de superioritatea inamicului, ostaşii din Brigada colonel Moşoiu au contraatacat şi, prin luptă la baionetă, au respins duşmanul ce pătrunsese la amiaza zilei în Cisnădie[170].

După noi concentrări de forţe inamice şi cu mari eforturi, trupele germane au reuşit, totuşi, o pătrundere periculoasă în sectorul Diviziei 23 infanterie, ameninţând cu fracţionarea dispozitivului acesteia, iar, în sectorul de apărare a Diviziei 13 infanterie, acţiunile inamicului au avut, mai mult un caracter de fixare. Totuşi, la dreapta diviziei, poziţiile Brigăzii 1 călăraşi de la Avrig, timp de 2 zile, au fost necontenit bombardate de artileria inamică, îndeosebi de cea grea, calibru 105 mm, instalată la vest de Sărata[171], iar patrulele de cavalerie germană execută dese incursiuni, reuşind, într-una dintre nopţi, să ajungă, potrivit consemnărilor memorialistului Iancu Bulacu, „până la bucătăriile noastre, unde a<u> băgat spaimă în bucătari şi furgoneri"[172]. Astfel, în zorii zilei, un detaşament german ce se afla în zona Porumbacele – Sărata înaintează spre flancul drept al Corpului I armată, reuşind să ocupe, cu un corp de cavalerie, localitatea Avrig. În această situaţie, Regimentul 1 călăraşi a fost nevoit să se replieze la nord-est de Racoviţa, la flancul drept al Diviziei 13 infanterie, iar, în după-amiaza zilei, Brigada 1 călăraşi, având misiunea să asigure legătura la ambele flancuri ale Diviziei 13 infanterie (aflată în dispozitiv de luptă de o parte şi de alta a Oltului), va înainta dinspre Tălmaciu în direcţia gara Sebeş, unde a reuşit să ajungă până în seara acelei zile[173].

În această situaţie gravă, *spre seara zilei, Corpul I armată a angajat replierea pe un nou aliniament de apărare, la nord de localităţile Sadu – Racoviţa*[174]. Hotărârea comandantului Corpului I armată – general Ioan Popovici, de a se replia în defileu, în noaptea de 15/28 spre 16/29 septembrie 1916, urmată de măsuri corespunzătoare, a fost motivată de pericolul ce plana din partea inamicului, încă puternic, căruia îi soseau în sprijin noi forţe şi mijloace şi de faptul că ajutorul care trebuia primit din partea Armatei a II-a – anunţat din ziua precedentă –, nu se materializase[175]. După cum am observat, atât în cercetările de istorie militară, cât şi în memorialistica de război românească, se apreciază că trupele române aflate la sud de Sibiu *ar mai fi putut rezista cel puţin încă 24 de ore*, dacă generalul Popovici ar fi dat dovadă de mai multă fermitate, timp în care situaţia tactică s-ar fi putut schimba radical, deoarece începuse cu succes, pe alte fronturi, ofensiva Armatei a II-a şi a Armatei de Nord. Lucru sesizat de generalul Constantin Oprescu încă de pe atunci şi subliniat, încă o dată, în *Jurnalul* său: *„O singură zi dacă mai era, şi anume ziua de 16 aug<ust>* (recte: *septembrie* – n. D.G.) *dacă o mai puteam rezista, Armata a II-a ar fi ajuns la Olt şi noi n-am fi p<i>erdut bătălia de la Olt"*[176] (subl. D. G.).

---

[170] Constantin Kiriţescu, *op. cit.*, I, p. 291.

[171] Cf. Generalul G.A. Dabija, *op. cit.*, II, pp. 106-108.

[172] S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Manuscrise*, nr. 168, p. 16.

[173] Cf. Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 149.

[174] *România în anii Primului...*, I, p. 319.

[175] Cf. Constantin Kiriţescu, *op. cit.*, I, pp. 293-294; General Ioan Anastasiu, *op. cit.*, pp. 261-263; *România în anii Primului...*, I, p. 320.

[176] S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Documente istorice,* 242/2, f. 4v.; Victor Iosipescu, Gheorghe Preda, *op. cit.*, p. 62; Dumitru Garoafă, *op. cit.*, p. 218.

În tot acest timp, Detaşamentul *Lotru*, sub comanda generalul David Praporgescu, a continuat să înfrunte acţiunile ofensive ale Corpului Alpin, localitatea Câinenii Mari (Vâlcea) şi defileul constituind *obiectivele-cheie* ale detaşamentului, pentru a asigura replierea spre sud a trupelor Corpului I armată, a materialului de război, precum şi a celor peste 2000 de atelaje, cu tracţiune animală, ale tunurilor regimentare. Sosindu-i noi întăriri în cursul zilei, acestea au fost angajate direct în luptă, după cum urmează: 2 batalioane de miliţii (trupe formate din contingente în vârstă) – *Rovine* şi *Mehedinţi*, 1 batalion din Regimentul 82 infanterie, Regimentul 9 roşiori şi un tren blindat, au fost trimise Detaşamentului locotenent-colonel Toma Popescu, cu misiunea de a ataca şi respinge trupele alpine care ocupau dealurile lui Vlad şi Chiţianetului; 2 batalioane din Regimentele 81 şi 82 infanterie împotriva forţelor inamice de pe înălţimile Murgaşu şi Robu[177].

Astfel, în zorii zilei de 16 septembrie, Detaşamentul locotenent-colonel Toma Popescu reuşeşte să cucerească, prin lupte extrem de violente, vârful Cătănelu (dealul Chiţianetului) şi Murgaşul, continuând înaintarea, prin învăluire, spre muntele Robul, în timp ce celelalte forţe ale detaşamentului atacă, de front şi în flancul drept, trupele Corpului Alpin, care, fiind ameninţate cu încercuirea, sunt silite să se retragă în munţi, cu mari pierderi, de pe poziţiile deţinute[178]. Ca atare, Corpul Alpin nu numai că nu a izbutit să treacă pe înălţimile de la est de Olt, dar nu a pus stăpânire nici pe defileul Oltului, aşa cum spera. Totuşi, acesta ţinea sub focul mitralierelor defileul, în punctele Boiţa, Râul Vadului – la podul ridicat în apropierea confluenţei Lotrioarei cu Oltul –, şi Ospiciul Lunci, dar au fost anihilate, după ce au fost executate mai multe lovituri de tun asupra acestora[179].

Retragerea trupelor române prin defileul Oltului a fost deosebit de dificilă şi numai prin eforturi mari ostaşii noştri s-au desprins de inamic şi au ajuns pe poziţiile stabilite de comandament. Permanent s-au purtat lupte de avangardă şi pe flancuri, cu infiltraţii inamice care produceau strangulări în fluxul din defileu, infiltraţii care trebuiau prompt anihilate[180]. În *Însemnările* medicului sublocotenent (rz.) S. Demetrescu sunt redate secvenţe memorabile, pline de un rar dramatism, ale retragerii, în care, atât comandantul Corpului I armată – generalul Ioan Popovici – cât şi al Diviziei 23 infanterie – generalul Matei Castriş *au dovedit un comportament lamentabil, fiind susceptibili de labilitate psihică*:

„*15 sept<embrie 1916> (joi)*. Ne-am retras în Tălmaci, să vedem ce mai e pe la Comandament. A<i>ci, generalii ţineau consiliu. *Toţi se rugau de generalul <Ioan> Popovici, comandantul Corpului I <armată> ca să plece, el nu voia, zicând că moare împreună cu armata lui<!>. Erau, într-adevăr, scene dramatice să vezi aceşti oameni plângând şi aşteptând sfârşitul împreună cu ceilalţi. Erau ceasuri 8,30 <p.m.>.*

---

[177] Victor Iosipescu, Gheorghe Preda, *op. cit.*, pp. 62-63; Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, pp. 150-151.

[178] *Ibidem*, p. 64; *Ibidem*, p. 164.

[179] S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Manuscrise*, nr. 192, f. 57v.; Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, pp. 161-163.

[180] *Ibidem*, f. 55-60v.; Constantin Kiriţescu, *op. cit.*, I, pp. 294-298.

Deodată, se aude că au intrat patrulele germane în sat! A fost o panică indescriptibilă<!>... *Numai atunci, generalul <Ioan> Popovici, împreună cu generalul <Matei> Castriş, s-au hotărât să fugă. Plângând şi bătându-se cu pumnii în cap..., s-au suit în automobile ş<i>- au plecat* (subl. şi n. D.G.).

16 sept<embrie 1916> (vineri). O luăm în jos spre defileu, intrăm în el, convoiul începe să se scurgă şi el în jos, dar, după câtva timp, se opreşte. Inamicul, care fusese respins de la gura defileului, unde se află satul Boiţa, se retrăsese pe munţi şi începuse să atace convoiul cu mitralierele. Pe măsură ce mitralierele erau gonite (sic!) de regimentele trimise pe creste, convoiul de pe şosea înainta. Când ajungem în satul Lazaret, care se află aşezat în defileu şi la câţiva kilometri de graniţă, suntem opriţi de un atac viguros al inamicului de pe munte. A<i>ci, a fost o luptă pe viaţă şi pe moarte. Au fost chemaţi înainte toţi oamenii care purtau arme. Au luptat pe viaţă şi pe moarte, luând mai multe mitraliere şi împroşcând pe nemţi prin munţi. *Totul depindea de acest atac <!> Generalul Popovici, în culmea disperării şi plângând, zicea că se aruncă în Olt. Noi ne aşteptam sfârşitul, din moment în moment<!>* (subl. D.G.). Mii de trăsuri şi care încolonate pe şosea aveau să devină peste puţină vreme în posesia duşmanului. Dinapoi, cavaleria inamică ajunsese o parte din convoi şi îl capturase; dinainte, mitralierele ne barau drumul... În urma asaltului aprig pe care l-au dat toţi soldaţi<i> aflători în defileu, am putut scăpa. În trecere, în grabă, se vedeau, atât pe şosea, cât şi pe malul Oltului, zeci de morţi nemţi şi români, printre care şi pe maior Mitrescu din Reg<imentul> 2 Vâlcea, cai de la trăsuri omorâţi şi striviţi, zeci de care răsturnate.

Intrăm pe pământul nostru. Ne credeam scăpaţi, când, la Râul Vadului, alte mitraliere încep să tragă în convoi. Cu ajutorul artileriei de munte, care bătea de pe ce<lă>lalt mal al Oltului, şi cu al Reg<imentului> 5 vânători, care fugărea pe inamic pe creastă, scăpăm şi de acolo. În fine, ajungem la capul Câinenilor de Vâlcea. A<i>ci, venise un batalion din Reg<imentul> 2 grăniceri de la Braşov, în ajutorul nostru. *Generalul* (Ioan Popovici: n. D.G.), *în culmea disperării şi plângând, le spune să se ducă cât mai în grabă ca să-i scape trenurile* (regimentare: n. D.G.), *care erau în urma noastră*"[181] (subl. D.G.).

Deşi, în cadrul Bătăliei de la Sibiu au avut câştig de cauză trupele Armatei a IX-a germane, totuşi ţinem să subliniem ca reuşită acţiunea Corpului I armată de a-şi fi putut retrage majoritatea forţelor spre sud[182]: „Au luat sute de care cu provizii şi muniţii, care rămăseseră în urma convoiului, materialul întreg de la 2 spitale divizionare, vreo câteva baterii, în afară de panica pe care au produs-o de retragerea dezastruoasă pe care am avut-o... *Trei sferturi, însă, din convoiul Corpului <I> de armată, poate chiar mai mult* – aşa cum consemnează, în *Însemnările* sale, acelaşi medic subofiţer –, *a<u> scăpat de a fi în mâinile inamicului, astfel că această ofensivă a lor nu le-a reuşit aşa după cum gândeau*"[183] (subl. D.G.).

---

[181] *Ibidem*, f. 60v.-61.

[182] Victor Iosipescu, Gheorghe Preda, *op. cit.*, p. 62; Victor Atanasiu, Atanasie Iordache, Mircea Iosa, Ion M. Oprea, Paul Oprescu, *op. cit.*, p. 176; Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, pp. 161-165.

[183] S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Manuscrise,* nr. 192, f. 61; Cf. Lt.-col. Gheorghe Preda, *Poetul-erou Constantin T. Stoika*, Edit. Militară, <Bucureşti>, 1974, p. 68.

Despre comportarea militarilor români în timpul defăşurării luptelor din defileul Oltului, istoricul Constantin Kiriţescu nota, printre altele: „Împresurarea plănuită de inamic, n-a reuşit. Corpul de Olt, înfrânt în marea bătălie cu puternicul său adversar, s-a putut retrage. Inexperienţa sau neglijenţa înaltului comandament al acestei armate au pus trupele, de la început, într-o situaţie tactică aproape desperată. În schimb, însă, iniţiativa unora din comandanţi<i> în subordine, cari au luat hotărâri pe propria răspundere şi mai cu seamă eroismul arătat de soldaţi..., *au reuşit să degajeze armata din cercul de f<i>er în care fusese strânsă şi au transformat într-o pagină de epopee, ceea ce putea să devie un dezastru ruşinos*" (subl. D.G.).[184]

După ce a participat cu succes la acoperirea retragerii Corpului I armată, Regimentul 1 grăniceri, în frunte cu energicul său comandant – locotenent-colonelul Gheorghe/Zizi Cantacuzino, făcând dovada unui act de iniţiativă care avea să fie apreciat de numeroşi istorici militari[185] şi în memorialistica Marelui Război, s-a îndreptat, pe subunităţi, spre coamele munţilor Coţi, Bulzu, Zănoaga, Gropile Turcilor, din „Loviştea argeşeană", reocupând poziţiile de pe care unitatea debuşase, cu o lună în urmă, în Transilvania, străjuind, astfel, mănunchiul de drumuri şi poteci, ce deschideau inamicului calea spre Titeşti – Şuici – Curtea de Argeş. O atare pertinentă judecată de valoare o formulase, în focul luptelor cu inamicul, poetul-erou Constantin T. Stoika: „Nu ştiu dacă în istoricul Corpului acesta (Regimentul 1 grăniceri: n. D.G.) se va trece în vreo filă acest gest memorabil... Eu, care am împărtăşit şi victoriile, şi dezastrul trupelor noastre, *inserez, aici, aceasta, pentru că, dacă grănicerii n-ar fi rămas la meterezele frontierei, germanii... ar fi trecut în pământul sacru al ţării, chiar atunci* (subl. D.G.). Nopţile care au urmat, cu geruri de Alpi şi cu lupte sângeroase, ce cu greu se pot descrie în adevărata lor grozăvie, au trecut peste grăniceri care, înghеţaţi în măştile lor de pază, au rămas ca nişte statui ale forţei neînvinse"[186].

Începând cu data de 18 septembrie 1916, Marele Cartier General român încredinţează comanda Corpului I armată generalului David Praporgescu, în locul generalului Ioan Popovici, care, din ziua următoare, îşi instalează comandamentul în imobilul Societăţii de cherestea *Lotru*, din Brezoi[187], iar colonelului Traian Moşoiu, comanda Diviziei 20 infanterie, având, ca şef de Stat Major, pe maior Iacob[188].

După bătălia de la Sibiu, Corpul I armată, înfrânt şi slăbit, dar nu distrus, reuşise să ocupe poziţii de o parte şi de alta a văii Oltului, pe linia de graniţă şi în spatele acesteia,

---

[184] Cf. Constantin Kiriţescu, *op. cit.*, I, p. 299.

[185] Cf. Generalul G.A. Dabija, *op. cit.*, II, pp. 130-131.

[186] Cf. Constantin T. Stoika, *op. cit.*, p. 117. Acelaşi punct de vedere îl are şi memorialistul, medicul sublocotenent (rz.) S. Demetrescu: „Lui (locotenent-colonelului Gheorghe/Zizi Cantacuzino: n. D.G.) îi datorăm faptul că nemţii, după dezastru<l> nostru de la Sibiu şi-am înaintat în ţară (sic!), căci imediat ce a trecut graniţa cu grănicerii lui, s-a oferit, fără vreun ordin de sus, cu tot regimentul lui, a<i>ci la Coţi, la graniţă, rezistând, astfel, de la început la vreo încercare de invazie a inamicului, fapt pentru care i s-au adus laude, fiind propus pentru avansare. Poate că, dacă nu ar fi făcut acest lucru, noi am fi acum în retragere spre Piteşti, iar inamicul ne-ar fi zdrobit graniţa, intrând în ţară" (Cf. S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Manuscrise*, nr. 192, f. 80-80v.).

[187] Cf. Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 173.

[188] M. Ap. N.- M. St. M., *op. cit.*, II, p. 798; Cf. General Traian Moşoiu, *op. cit.*, p. 112.

respingând toate încercările inamicului de a pătrunde pe văile Oltului şi Argeşului la sudul Carpaţilor, consolidându-şi, astfel, *apărarea pe aliniamentul munţii Coţi – Pleşul – Chiţianetul – Rigloul – Veveriţu – Pietrosul*; flancul drept al dispozitivului de apărare se prelungea pe masivii muntoşi ai Făgăraşului (Suru, Scara, Negoiul), până în valea râului Argeş, iar cel stâng făcea legătura, la vest, cu trupele Grupului *Jiu*, la muntele Turcinu[189].

Prin luptele desfăşurate de Corpul I armată pentru apărarea capului de pod de la sud de Sibiu şi a defileului Oltului, cât şi prin acţiunile Armatei II române şi Armatei de Nord, a fost interzisă pătrunderea inamicului la sud de Carpaţii Meridionali. Ofensiva sa în acest sector nu şi-a atins, ca atare, scopul propus. Rezistenţa eroică a trupelor române, deciziile juste şi oportune ale Comandamentului, în ansamblul frontului de nord, s-au asociat în a interzice duşmanului un succes care ar fi avut grave consecinţe asupra situaţiei militare generale a României[190].

Anexe

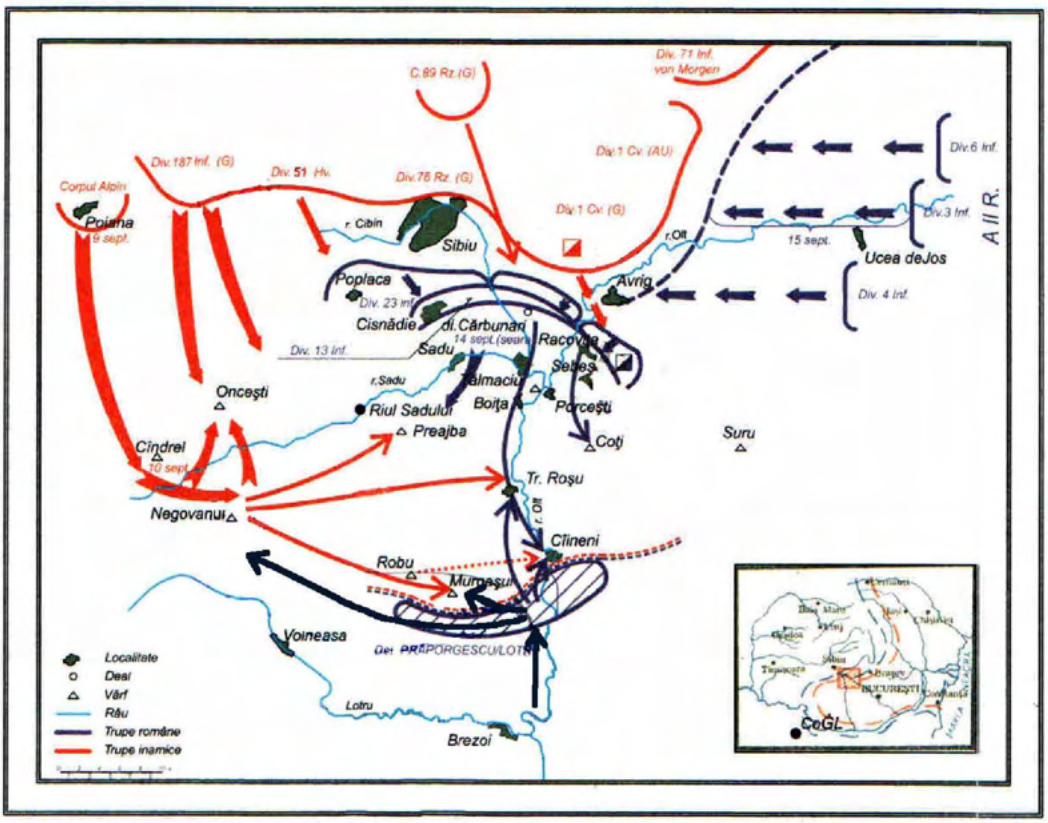

Bătălia din zona Sibiu-Câineni din 13/26 – 16/29 sept. 1916
(S.J.A.N. Vâlcea, col. Documente istorice, 242/2, f. 6 v.).

[189] Cf. Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 174.

[190] Cf. *România în anii Primului...*, I, p. 322. Mulţumesc, pe această cale, colegilor mei de breaslă – dr. Dragoş-Silviu Teodorescu şi doamnei muzeolog Rodica Bocoi, care mi-au fost de un real folos în operaţiunea de tehnoredactare a materialului de faţă (n. D.G.).

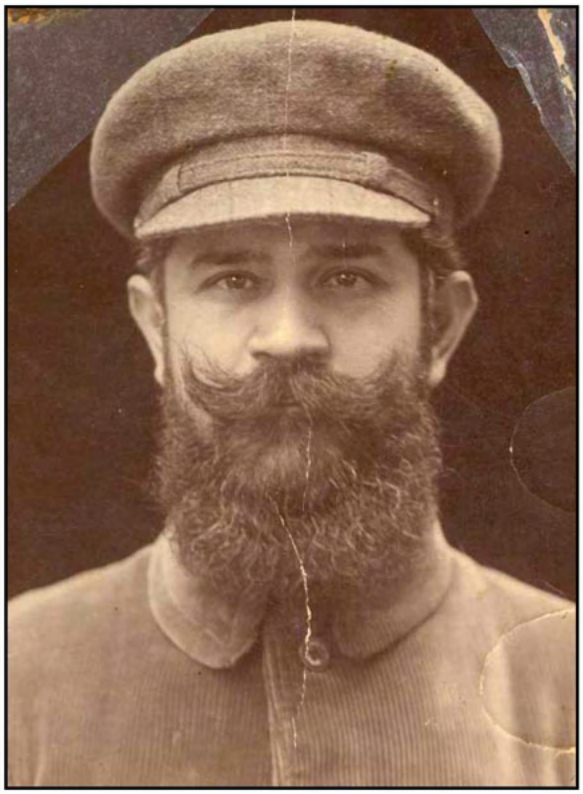

Căpitanul Ioan Ciulley în prizonieratul din Germania (S.J.A.N. Vâlcea, col. Manuscrise, nr. 172, coperta III).

Prințul Friedrich de Bavaria şi generalul Erich von Falkenhayn la Comandamentul Grupului „Krafft" (reproducere după Albert Reich).

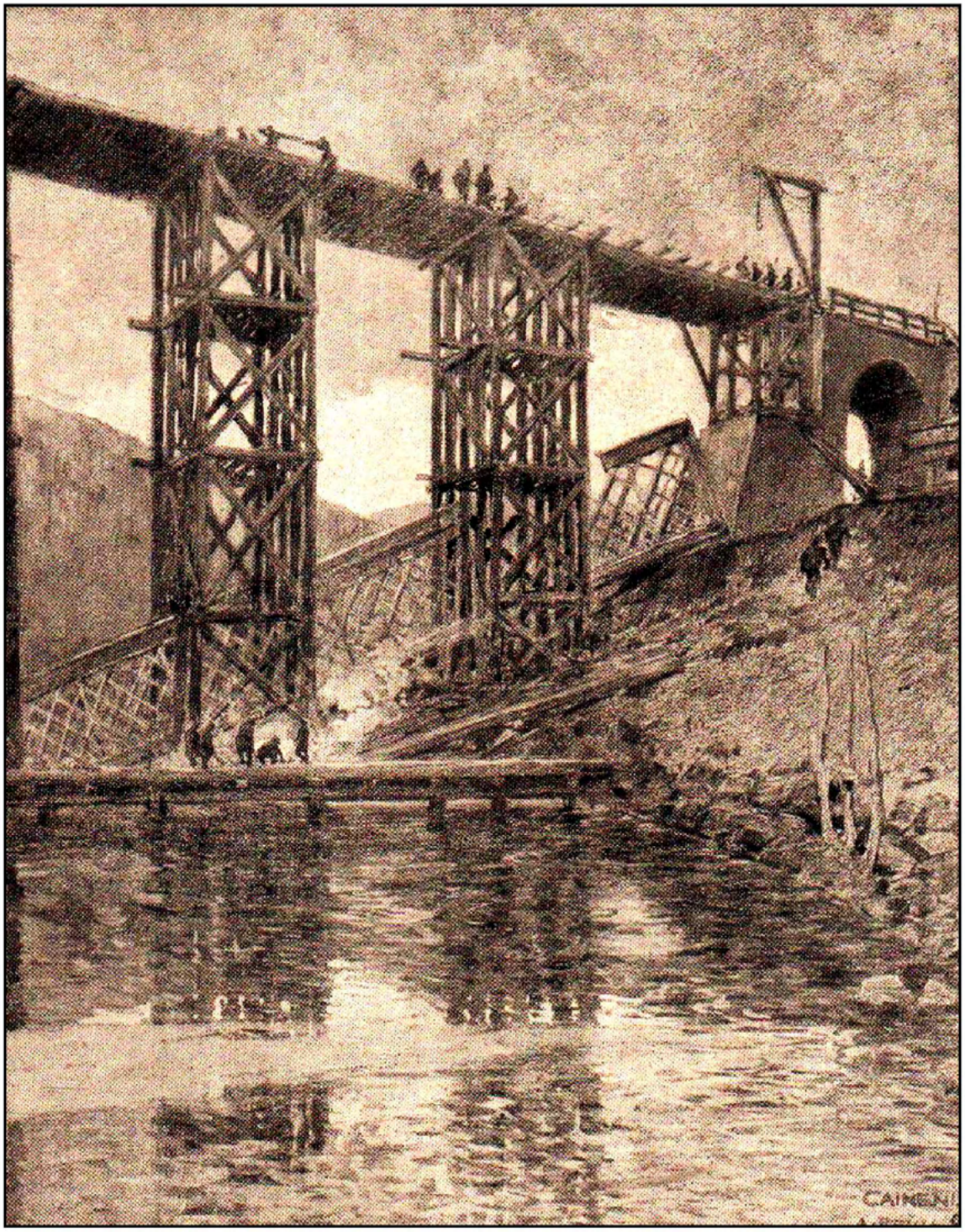

Podul de la Câineni, distrus de români după retragere (reproducere după Albert Reich).

Luptele, în retragere prin defileul Oltului, de la Tr. Roşu (reproducere după Albert Reich).

DESFĂŞURAREA LUPTELOR DIN ŢARA LOVIŞTEI ÎN «TOAMNA PĂTIMIRII NOASTRE»[1]

Dumitru Garoafă

Abrevieri

A	= anexă	Km	= kilometru
a.m.	= ante meridiem		
apr.	= aprilie	lt.	= locotenent
A. I, II, III R.	= Armata I, II, III Română		
aug.	= august	M	= metru
		mr.	= maior
batl.	= batalion	ms./-sse	= manuscris/-sse
batr.	= baterie	M.C.G.R.	= Marele Cartier General Român
brg.	= brigadă	M.Ap.N.	= Ministerul Apărării Naţionale
		M. St. M.	= Marele Stat Major
cav.	= cavalerie		
cap.	= caporal	N	= nota
cca.	= aproximativ	nob.	= noiembrie
cf.	= confer, conform	nr.	= număr
C. I A.	= Corpul I Armată	Ns	= noastră
cl.	= călăraşi	oct.	= octombrie
col.	= colonel/colecţie (ahivistică)	or.	= oraş
cp.	= companie	orig.	= originar
com.	= comună		
cpt.	= căpitan	pls.	= plasă
		plt.	= plutonier
dec.	= decembrie	p.m.	= post meridiem
D.I.	= Documente Istorice	prof.	= profesor
div.	= divizie		
doc.	= document	Recte	= corect

[1] Materialul de faţă a fost publicat, iniţial, în volumul *Posada – 685. Ţara Loviştei. Studii de geografie, toponimie, istorie şi etnografie*, coord.: Dinică Ciobotea, Eugen Petrescu, Radu-Ştefan Vergatti, Editura Universitaria, Craiova, 2015, pp. 278-322, iar, în actuala redactare, i s-au adus o serie de îmbunătăţiri.

dos.	= dosar	rg.	= regiment
dr.	= doctor	rz.	= rezervă
ed.	= ediție	/	= sau, spre
edit.	= editură	sept.	= septembrie
esc.	= escadron	sld.	= soldat
et alii	= şi alţii	slt.	= sublocotenent
		srg.	= sergent
f.	= filă	st.n.	= stil nou
F.	= fotografii	st.v.	= stil vechi
		subl.	= sublinierea
gr.	= grăniceri	v.	= vezi/verso
grl.	= general	vf.	= vârful
grd.	= grad	Vl.	= Vâlcea
		Vt.	= vânători
inf.	= infanterie		
iun.	= iun		
iul.	= iulie		
jud.	= județ		

Intrarea României în război şi entuziasmul general

Declarația de război a guvernului român din seara zilei de 14 aug. 1916 împotriva Austro-Ungariei a întrunit asentimentul unanim al opiniei publice româneşti. Toate comentariile şi luările de poziție din acele zile ale oamenilor politici, de ştiință şi cultură, militarilor, ziariştilor etc., relevau importanța istorică a momentului, subliniau necesitatea pasului întreprins de România şi accentuau caracterul just, eliberator al războiului pe care-l purta poporul român[2].

Aceleaşi sentimente naționale au explodat într-un entuziasm indescriptibil şi în rândurile locuitorilor acestor meleaguri. La Râmnicu Vâlcea, unul dintre martorii oculari consemnează că s-au ținut discursuri la Statuia Independenței de la poalele dealului Capela[3], s-au făcut demonstrații cu torțe şi muzică militară pe principalele artere ale oraşului, la care

[2] Cf. Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1983, pp. 498-502.

[3] Monument ridicat în memoria eroilor vâlceni căzuți la datorie în timpului Războiului de Independență de la 1877-1878, la inițiativa dr. Gh. Sabin, veteran al acestui război care, în perioadele cât a fost prefect al județului (1904-1907, 1910-1912) s-a ocupat personal de colectarea fondurilor necesare construirii acestuia. La 28 apr. 1912, execuția monumentului a fost încredințată sculptorului Ion Iordănescu, iar lucrările de amenajare şi consolidare a spațiului din jurul acestuia, antreprenorului Anton Copetti. În ziua de 17 mai 1915, la ora 10.30, s-a desfăşurat festivitatea de dezvelire şi inaugurarea oficială a monumentului la care a participat, alături de autoritățile civile şi militare locale, şi un numeros public. Pentru detalii, v. Gh. Dumitraşcu, *Epopeea Independenței României în conştiința vâlcenilor. 1877-1878*, Editura Almarom, Râmnicu-Vâlcea, 2003, pp. 360-391.

a participat întreaga suflare a urbei. Iată ce consemnează despre aceste emoţionante momente sld. Ioan (Iancu) Bulacu de la Esc. 4 din Rg. 2 Călăraşi (Cl.), originar din Lăpuşata, jud. Vâlcea: „Pe la ora 7,00 seara, am văzut în piaţa Râmnicu Vâlcea lumea adunată şi bătând toba, anunţând starea de asediu a ţării (recte: decretarea mobilizării generale – n. ns.: D.G.). Din ce în ce venea la realizare momentul cel mare, care era ca şi sosit. În seara de 14/15 august 1916, m-am culcat în dormitorul escadronului, foarte gânditor, nu ştiam care-mi va fi soarta… A venit, pe când dormeam, camaradul şi prietenul meu Măciuceanu şi m-a deşteptat din somn, cu glas uşor: „Scoală, Iancule, că afară sună mobilizarea. Ascultă cum sună clopotele şi cum sună gorniştii alarma de infanterie!" Bărbăteşte, m-am sculat şi am deschis fereastra spre stradă, era o noapte senină, stelele luceau pe cer, iar în depărtare se auzeau clopotele Episcopiei şi la celelalte biserici. Goarnele infanteriştilor se apropiau din ce în ce spre noi, cu strigăte de „Ura!" şi „Ura!", mereu se repeta<u>. Un fior trece prin inima mea. Cu toţii ne-am îmbrăcat şi, împreună cu trompeţii noştri, am stat în stradă întru întâmpinarea manifestanţilor, care veneau spre escadron cu steagul tricolor, în frunte cu gorniştii. Ne-am înapoiat cu toţii spre oraş, unde am mers cu toţi călăraşii, cântând pe rând gorniştii infanterişti şi trompeţii din cavalerie. Iar noi, cu toţi manifestanţii, strigam „Ura!" mereu. *Tot oraşul era în sărbătoare, numai steaguri tricolore, iar populaţia, cu mic cu mare, ieşea întru întâmpinarea noastră, strigând*: „Trăiască Armata Română!", „Trăiască Cavaleria!", „Trăiască România Mare!"… Am mers cu toţii la Statuia Independenţei, unde protopopul <Dumitru> Bunescu (recte: protoiereul jud. Vâlcea – n. ns.: D.G.) a ţinut o înflăcărată cuvântare, plină de curaj. Iar noi am cântat mai multe cântece patriotice… *Eram foarte fericit că generaţia aceasta de oameni, în care categorie intru şi eu, aveam fericirea* (sic!) *de a lupta pentru întregirea neamului românesc, venind timpul ca ţara să-şi mărească hotarele şi să-şi dezrobească fraţii români de sub jugul străinilor*"[4] (subl. ns.: D.G.).

La *Călimăneşti*, unde „grupurile de plimbăreţi se amestecau cu o mare compactă de ţărani în straie albe, curate, veniţi în pelerinaj" la Schitul de pe insula Ostrov cu hramul *Fecioarei Maria*, vestea decretării mobilizării generale „taie mulţimea ca un ascuţiş de spadă"[5].

Acelaşi impresionant moment îşi găseşte rezonanţe aparte şi la *Grupul de acoperire Olt-Lotru*, ai cărui ofiţeri şi trupă sunt animaţi, la unison, de înaltele mobiluri pentru care Armata Română va trece Carpaţii.

Col. Tr. Moşoiu, comandantul Grupului *Lotru*, fiind convocat la Corpul I Armată Craiova, în ziua de 13 aug. 1916, la comunicarea ordinului de trecere a frontierei austro-ungare pentru ziua de 14 august, ora 21,00 p.m., consemna: „Scurt şi precis, acest ordin a făcut o adâncă impresie asupra comandanţilor prezenţi. Ne priveam unul pe altul, fără

[4] S.J.A.N.Vl., Colecţia *Manuscrise* (în continuare: *M-sse),* nr. 168, f. 3-5 (sld. Iancu P. Bulacu, *Note luate cu ocazia Războiului din 1916-1919 dintre România şi Austro-Ungaria, ce s-a făcut pentru Reîntregirea Neamului Românesc, privind Escadronul 4 din Regimentul 2 Călăraşi şi pe mine personal,* copie dactilografiată, 69 file); Sergiu Purece, Petre Bardaşu, Gheorghe Simeanu, *Ani de restrişte. Judeţul Vâlcea în anii Primului Război Mondial. 1916-1918*, Editura Antim Ivireanul, Râmnicu-Vâlcea, 1997, pp. 17-18.

[5] Mihail Diaconescu, *Sacrificiul* (roman), Editura Cartea Românească, Bucureşti, <1988>, pp. 354-355.

a zice o vorbă, apoi grl. Dragalina s-a îndreptat spre mine şi m-a îmbrăţişat, urmând apoi o îmbrăţişare generală. *Pe feţele tuturor se putea vedea bucuria pe care o simţeam toţi în acele momente istorice când Armata Română intra în focul războiului pentru întregirea neamului*"[6] (subl. ns.: D.G.).

Reîntors la Brezoi, a doua zi, acelaşi comandant – potrivit unei mărturii documentare inedite –, convoacă la ora 12,00 pe toţi comandanţii de subunităţi ai Rg. 2 Vl. „care într-o scurtă cuvântare, ne spune că ceasu<l> României de a intra în război a sunat şi ea (Ţara: n.ns. – D. G.) cere ca toţi a-şi face datoria; că este ordin de la primul ministru (recte: prim-ministru) şi ministrul de război[7] de a invada (sic!) Transilvania şi că orice bucăţică de teren câştigat să nu se mai lase cu nici un preţ. *Ofiţeri<i>, mai toţi foarte voioşi la acest ordin. Uni<i> vorbesc, asigurând pe colonel de facerea datoriei, cu preţul vieţei, care din acel moment nu ne mai aparţine, <ci> aparţine Patriei*"[8] (subl. ns.: D.G.). După oficierea serviciului divin la biserica din localitate, Grupul *Lotru* s-a pus în mişcare pe direcţia Brezoi – Voineasa – Piatra Arsă[9], iar populaţia din Brezoi era „toată pe şosea şi ne urează victoria, <iar>fetele ne dau flori... Pe feţele unora se vede veselie, <iar> pe feţele altora se vedea<u> lacrimi"[10].

La Grupul *Olt*, ostaşii Rg. 44 Inf. Ag., campaţi la Perişani, atunci când primesc ordin să se deplaseze la Robeşti, cred cu toţii că este vorba de un marş obişnuit, ci nu despre decretarea mobilizării generale. Astfel medicul slt. (rz.) S. Demetrescu surprinde gradual starea de spirit ce se manifesta în rândurile ofiţerilor şi trupei: „**14 august <1916>. Perişani**... Mi-am închipuit imediat că e posibil vreun marş şi că, peste 1-2 zile, ne întoarcem înapoi în Perişani. Comandantul batal<ionului> nostru (mr. Corneliu Slăvescu: n. ns.- D.G.), însă îmi spune... să se ia tot: asta înseamnă că ne mutăm definitiv. Nu-şi închipuia nici el, că va fi mult aşteptata mobilizare (generală: n. ns.-D. G.). La ora 5,00 <p.m.>, plecăm în uralele soldaţilor şi în plânsetele femeilor din Perişani... La ora 8,00 <p.m.>ne apropiem de Olt: *deodată, se aud urale şi chiote. Un subl<ocotenen>t Gabrea (?) trece călare şi ne anunţă că s-a decretat mobilizarea. Veselia era mare pe toţi*"[11] (subl. ns.: D.G.).

Deşi entuziasmul era deosebit, datorat înaltelor comandamente naţionale ce susţineau ieşirea ţării din neutralitate, desfăşurarea evenimentelor a arătat că armata română a intrat în război într-o conjunctură nefavorabilă, când acţiunile ofensive ale Aliaţilor se epuizaseră, dând posibilitatea Puterilor Centrale să-şi transfere importante forţe de pe

---

[6] Cf. Grl. Tr. Moşoiu, *Memorial de război (aug.-oct. 1916)*. Ediţie, studiu introductiv şi note de Alexandru Dragomirescu şi Marius Pop, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1987, p. 67.

[7] Ionel I.C. Brătianu cumula funcţiile de preşedinte al Consiliului de Miniştri şi ministru de război (Cf. I. Mamina, I. Bulei, *Guverne şi guvernanţi (1866-1916)*, Editura Silex – Casă de Editură, Presă şi Impresariat SRL, Bucureşti, 1994, pp. 145 şi urm.)

[8] S.J.A.N.Vl., *M-sse*, nr. 170, f. 3-3v. (Manuscrisul aparţine cpt. Ioan Ciulley, *Campania din 1916*, I, original, 96 file. Era comandantul Cp. 5 din Batl. II al Rg. 2 Vl., dislocat în zona Brezoi).

[9] Grl.Traian Moşoiu, *op.cit.*, p. 69.

[10] S.J.A.N.Vl., *M-sse*, nr. 170, f. 5.

[11] Idem, nr. 192, f. 3-6v. (Manuscrisul aparţine medicului lt. (rz.) S. Demetrescu, *Însemnări zilnice din Războiul româno-ungaro-bulgar. 1916 august 15*, original, 83 file. A fost repartizat la Batl. III din Rg. 44 Inf. Ag.).

aceste fronturi pe cel românesc şi reuşind nu numai să reechilibreze raportul de forţe de pe acest front[12], ci şi să treacă la acţiuni ofensive, cu urmări dezastruoase pentru campania de toamnă a armatei române.

Operaţiile ofensive ale Grupului Olt-Lotru

Dată fiind aşezarea sa la graniţa cu Austro-Ungaria, având ca axă de la sud la nord dubla comunicaţie – rutieră şi feroviară –, de-a lungul Oltului către Transilvania, prin pasul Tr. Roşu, jud. Vâlcea a fost antrenat, odată cu primele mişcări de trupe, în desfăşurarea evenimentelor. Astfel, potrivit Ord. nr. 2765 din 13 aug. 1916 al Marelui Cartier General Român (M. C. G. R.) către Armata I Română (A. I R.), Grupului Olt-Lotru i se fixau obiectivele de atins, cu precizarea că va trebui să „păstreze aceste poziţiuni contra oricărui atac mai multe zile (cel puţin 10 zile), pentru a permite ulterior debuşarea coloanelor ce se adună înapoia lor”[13]. În altă ordine de idei, misiunea acestui grup „trebuia să se desfăşoare în două faze: *în prima*, de a debuşa pe la nord de Carpaţi, pentru a permite debuşarea grosului (forţelor: n.ns. – D. G.), când va trece la ofensivă”, iar *în a doua*, „forţele de la Olt trebuiau să înainteze pentru a ocupa Tălmaciu<l> şi Sibiu<l>”[14].

Conform ordinelor de operaţiuni redactate de comandanţii celor două grupuri, pentru atingerea obiectivelor propuse în prima fază, erau repartizate următoarele forţe: Grupul *Olt*, comandat de grl. div. Ioan Popovici, urma să acţioneze pe trei direcţii de-a lungul văii Oltului şi pe pantele adiacente acestui râu. Astfel, Detaşamentul lt.-col. Gh. (Zizi) Cantacuzino (Rg. 1 Gr. şi o batr. de munte 75 mm), concentrat în zona muntelui Coţi, urma să traverseze munţii către Suru şi Negoiu şi, de aici, să înainteze în trei coloane pe direcţiile Porceşti – Sebeş – Racoviţa, „prin ocuparea cărora va întoarce defileul <Oltului> pe la est”[15]. În acelaşi timp, detaşamentul lt.-col. Apostol Dumitrescu (Rg. 42 Inf. şi două batr. de 53 şi 75 mm) avea misiunea să înainteze pe valea Oltului, să cucerească poziţia inamicului de pe dealul Paltin, să-l respingă din defileu şi, în final, să pună stăpânire pe localităţile Boiţa şi Tălmaciu[16]. Grupul Lotru, comandat de col. Tr. Moşoiu (4 batl. din Rg. 2 Vl., 2 batl. din Rg. 5 Vt., 1 batl. din Rg. 44 Inf. şi 2 baterii de munte), va trece frontiera între Dobrun – Voineagu – Cătăneşti pe trei coloane: *coloana principală din stânga*, fiind sub comanda acestuia, având direcţia Valea Lotrului –

---

[12] *România în anii Primului Război Mondial. Caracterul drept, eliberator al participării României la război*, I, Editura Militară, Bucureşti, 1987, p. 270-272.

[13] M.Ap.N. – M. St. M., *România în Războiul Mondial. 1916-1919*, I, Documente – Anexe, Imprimeria Naţională, Bucureşti, 1934, doc. 103, p. 254.

[14] S.J.A.N.Vl.,Col. *Documente Istorice* (în continuare: *D.I.*)., CCXLII (242)/2, f. 3v. (Documentul aparţine grl. Constantin Oprescu şi se pare că a fost elaborat în prima jumătate a anului 1917, în 3 etape. Propunem, ca titlu provizoriu al documentului, *Jurnal de campanie,* cu următoarea structurare din partea autorului acestuia: I. *Ofensiva armatei române în Transilvania (14 aug. – 28 sept. 1916)*, cu două subcapitole: 1. *Bătălia de la Olt-Lotru*, 2. *Bătălia de la Sibiu*, II. *Continuarea operaţiunilor <militare> în Dobrogea*); Dumitru Garoafă, *Noi consideraţii privind desfăşurarea luptelor de pe Valea Oltului (15/28 aug. – 16/29 sept. 1916)*, în *Armata Română şi Cultele*, Editura Istros, Brăila, 2014, p. 211.

[15] *Ibidem.*

[16] Pentru detalii, v. *România în anii Primului...* , I, p. 222-223.

Poiana Arsă – Muntele Dobrunu, *coloana din dreapta*, comandată de mr. Radulian C., spre Muntele Sterpu şi *coloana din centru*, sub comanda mr. Mitrescu, cu direcţia Valea Voineşiţa – Voineagu, pentru a cădea în valea Sadului şi să înainteze în direcţia localităţilor Sadu şi Cisnădie, în vederea întoarcerii defileului Oltului, pe la vest[17]. Acestor forţe, inamicul le opunea, iniţial, Brg. 143 şi 2 regimente din Brg. 51 honvezi, dislocate pe valea Oltului[18].

Grupul Olt a fost *primul care a trecut la ofensivă*, acţionând spre direcţiile trasate în ordinul de operaţiuni al acestuia. Detaşamentul de la Coţi înfrânge uşor rezistenţele inamice: batalionul din stânga acestuia, după o scurtă luptă, a eliberat, în dimineaţa zilei de 15/28 august, satul şi gara Porceşti, unde a capturat un tren blindat, care executase un foc intens asupra trupelor române[19]. Inamicul înregistrează pierderi mari: numeroşi morţi şi răniţi şi peste 130 de prizonieri[20]. Pe valea Oltului, Detaşamentul lt.-col. Ap. Dumitrescu înaintează pe trei coloane: *cea principală* atacă frontal poziţia inamică de pe dealul Paltin, reuşind s-o cucerească, iar *celelalte două coloane*, avansând pe la est şi vest de defileu, a doua zi, au căzut, simultan, în flancurile acesteia, silind inamicul să se retragă[21].

Grupul Lotru, din nefericire, fiind cantonat într-o zonă cu un relief extrem de accidentat şi având de parcurs o distanţă de 57 km până la graniţă, nu a putut realiza surprinderea inamicului, purtând lupte grele în ofensivă[22]. Toate coloanele întâlnesc rezistenţe inamice la Pologaşi, <dealul> Panta şi Dobrun, pe care le atacă, şi, manevrând foarte bine situaţia, capturează prizonieri şi cantităţi de materiale de luptă şi, seara, ajung în valea Sadului[23]. Astfel, *coloana principală din stânga* atinge frontiera la ora 5,30 <a.m.> şi atacă în forţă inamicul întărit pe muntele Dobrun, care se retrage pe Negovanul Mare, lăsând în mâinile noastre 43 de prizonieri[24] şi material de război[25]. *Coloana din mijloc*, după ce ajunge la pichetul de grăniceri „Galbena", se trece la recunoaşterea terenului pentru cucerirea dealului Panta, care fusese fortificat de inamic. Iniţial, după ce poziţia inamică este bombardată de o baterie de artilerie de munte, comandată de lt. Popescu, aceasta este luată cu asalt şi cucerită, fiind făcuţi prizonieri 104 soldaţi şi un ofiţer[26]. *Coloana din dreapta* a întâmpinat o puternică rezistenţă pe vf. Pologaşi, care după 3 ore de luptă este ocupat, inamicul lăsând 53 de prizonieri[27]. A

---

[17] S.J.A.N.Vl., *D.I.*, 242/2, f. 3v.; Cf. Grl. Tr. Moşoiu, *op. cit.*, p. 68.

[18] *Ibidem*; v. şi *România în anii Primului...*, I, p. 301.

[19] *Ibidem*, f. 4; Constantin T. Stoika, *Însemnări din zilele de luptă,* Prefaţă şi ediţie îngrijită de lt.-col. Gh. Preda, Editura Militară, <Bucureşti>, 1977, pp. 28-29.

[20] *România în anii Primului...*, I, p. 223.

[21] *Ibidem*, p. 223-224. La această acţiune participă şi slt. (rz.) Victor Giuran, comandantul unui pluton din Cp. a 4-a a Rg. 42 Inf., care, în cooperare cu compania cpt. Măcelaru, de la acelaşi regiment, reuşeşte să captureze o „bogată pradă în diferite materiale şi muniţii", pe care au predat-o Rg. 44 Inf. Ag. (S.J.A.N.Vl., *Revizoratul Şcolar Vâlcea* (în continuare: *R.Ş.Vl.*), dos. 7/1919, f. 24).

[22] Cf. Grl. Tr. Moşoiu, *op.cit.*, pp. 69-70.

[23] S.J.A.N.Vl., *D.I.*, 242/2, f. 4.

[24] Idem, *R. Ş. Vl.*, dos. 7/1919, f. 32.

[25] Grl.Tr. Moşoiu, *op.cit.*, pp. 69-70.

[26] S.J.A.N.Vl., *M-sse*, nr. 170, f. 8-9.

[27] Grl. Gh. Dabija, *Armata Română în Războiul Mondial (1916-1918)*, II, Editura Hertz, Bucureşti, <1929>, p. 41.

doua zi, cele trei coloane continuă atacul de pe pantele de nord ale vf. Negovanul Mare, printr-o manevră dublu învăluitoare asupra inamicului ce se retranşase pe o nouă poziţie, fiind eliberate localităţile Fundul Râului şi Râul Sadului, unde în seara zilei s-a realizat joncţiunea acestora[28]. Aici, în pădurea de la sud de Fundul Râului, în confruntarea cu inamicul, a căzut „pentru Patrie şi idealul naţional", primul erou al grupului – *srg. Grigore S. Boţocan*, originar din Vaideeni[29], pe care col. Tr. Moşoiu îl va da exemplu tuturor ostaşilor grupului: „Am adus elogii primului mort (recte: erou) al nostru, glorificând şi dispreţul său de moarte şi spiritul său de sacrificiu... *Le-am spus că, din jertfa noastră, se va făuri România întregită* (subl. ns.: D.G.)"[30].

Examinând situaţia din câmpul tactic, în dimineaţa zilei de 17 august, comandantul Grupului *Olt* hotărăşte lichidarea ultimelor rezistenţe inamice din zona Tălmaciu, printr-o acţiune de dublă învăluire. Atacul a progresat uşor la flancul drept, datorită retragerii precipitate a inamicului (aici acţiona Detaşamentul lt.-col. Gh. Cantacuzino, comandantul Rg. 1 Vt.), în schimb, la centru, trupele române – comandate de lt.-col. Ioan Mihăilescu –, au fost oprite şi numai intervenţia energică a detaşamentului Moşoiu a restabilit situaţia. În ziua de 18 aug. 1916, coloana Moşoiu, pornind atacul de pe aliniamentul Preajba – Porcovița – Râul Sadului, eliberează mai întâi localitatea Sadu, apoi se îndreaptă în direcţia Veştem – Cisnădie şi, printr-un viguros atac la baionetă executat asupra inamicului, eliberează Cisnădia[31]. Stăpânind aliniamentul Veştem – Cisnădie, care asigura afluirea grosului trupelor române în şesul Sibiului, Grupul *Olt-Lotru* a hotărât *ocuparea şi organizarea unui cap de pod* pe poziţia Racoviţa – Brad – Götzemberg (= vf. *Măgura*, cota 544)[32].

Sub presiunea trupelor noastre, inamicul părăseşte în grabă Sibiul, în oraş rămânând doar un detaşament de „miliţieni" (cca 300), condus de Reiner, care se va ocupa cu evacuarea depozitelor de muniţii şi hrană şi a bunurilor de valoare ale particularilor[33]. În acest context, în ziua de 19 aug. 1916, ora 10 p.m., o delegaţie a Magistratului oraşului, din care făceau parte un sas, marele comerciant Borger şi avocatul român Preda, negociază, în numele comunităţii, predarea oraşului în mâinile Comandamentului român, pentru a evita o eventuală bombardare a acestuia[34]. Ca urmare a schimbului de telegrame dintre comandantul Div. 23 Inf. – grl. Matei Castriş, A. I R. şi M.C.G.R. privind

---

[28] *România în anii Primului...*, I, p. 300; v., pe larg, Grl. Tr. Moşoiu , *op.cit.*, pp. 70-73.

[29] Cf. CorneliuTamaş, Petre Bardaşu, Sergiu Purece, Horia Nestorescu-Bălceşti, *Judeţul Vâlcea în anii Primului Război Mondial*, vol. II, *Eroii*, Bălceşti pe Topolog, 1979, p. 180. Din păcate, a fost confundat, inclusiv de către autorul rândurilor de faţă (v. Dumitru Garoafă, *op. cit.*, p. 284) cu alt consătean de-al său – învăţătorul slt. (rz.) Dumitru I. Boţocan, căzut la datorie în data de 17 aug. 1916, în luptele pentru eliberarea localităţilor Sadu şi Cisnădie, a cărui jertfă este consemnată şi în tradiţia locală din arealul Mălaia (v. şi N. Moga, *Odă comunei Mălaia. 495 de ani, de atestare a locurilor natale*, Editura Info, Craiova, 2010, pp. 165-166).

[30] Cf. Grl. Tr. Moşoiu, *op. cit.*, p. 71.

[31] Grl. Tr. Moşoiu, *op. cit.*, pp. 74-75.

[32] M. Ap. N. – M. St. M., *op. cit.*, I (I-VIII), p. 229.

[33] Cf. Grl. Gh. Dabija, *op.cit.*, II, p. 46.

[34] Episodul este plasat de grl. Tr. Moşoiu şi cpt. Ioan Ciulley în această zi, pe când în literatura de specialitate este devansat cu o zi (Grl. Gh. Dabija, *op.cit.*, II, p. 42; Constantin Kiriţescu, *Istoria Războiului pentru întregirea României. 1916-1919*, I, Ed. a II-a, Editura Casa Şcoalelor, Buc., <1925>, p. 241).

oportunitatea ocupării Sibiului[35], se aprobă ca Rg. 1 Grăniceri să execute recunoaşteri ofensive spre Şelimbăr „spre a ne convinge dacă Sibiul este sau nu ocupat de trupe"[36]. În după-amiaza zilei următoare, patrulele grănicerilor, apropiindu-se de Sibiu, au fost întâmpinate cu focuri de tun de la artileria austro-ungară instalată pe dealul Guşteriţei, de armă şi mitralieră trase din marginea de sud a oraşului şi de un tren blindat, determinând detaşamentul român să-şi oprească înaintarea şi să campeze peste noapte în satul Şelimbăr[37]. Cum şi în ziua următoare, forţele de recunoaştere au fost, în repetate rânduri, întâmpinate cu focuri puternice de către inamic, s-a renunţat la ocuparea acestui important centru ardelean[38].

În *etapa a doua* a luptelor din această zonă, desfăşurate între 21 aug./3 sept. şi 28 aug./10 sept., trupele subordonate A. I R. *au făcut eforturi pentru dezvoltarea ofensivei peste munţi, iar pe unele direcţii, pentru îmbunătăţirea şi consolidarea aliniamentelor atinse*. Astfel, trupele de sub comanda col. Tr. Moşoiu au reuşit să elibereze, la 22 aug./4 sept. 1916, localităţile Răşinari, Poplaca şi Gura Râului, aruncând inamicul spre Orlat şi Cristian[39]. În ziua următoare, este eliberat Avrigul, iar la 29 aug. /11 sept. 1916 şi Orlatul, dar comandantul *Corpului de Olt*- grl. C. Manolescu, a ordonat abandonarea acestuia, pe motiv că este „prea expus la bombardamentul inamicului"[40]. Prin urmare, datorită acestor succese, la începutul lunii septembrie 1916, trupele române atinseseră următorul aliniament: *Gura Râului – pădurea Dreispitz* (= *Trei Vârfuri*: n. ns. – D. G.) – *platoul Poplaca – Şelimbăr*[41] *– Caşolţ – Săcădate – Avrig*.

Totodată, va fi finalizată noua structură de comandă a unităţilor care acţionau în această zonă operativă: Div. 23 Inf., cuplată cu Div. 13 Inf., vor constitui *Corpul de Olt*, pus sub comanda grl. C. Manolescu[42], iar, cu data de 1/14 sept. 1916, denumirea sa oficială va deveni Corpul I Armată (*C. I A.)*, când în fruntea lui va fi numit grl. Ioan Popovici[43].

Bătălia din zona Sibiu – Câineni

Ofensiva română, pornită cu 15 zile mai înainte şi susţinută cu multă vigoare – din cauza turnurii nefavorabile a evenimentelor de pe frontul dobrogean –, se transformase în defensivă, creând condiţii inamicului să aducă unele modificări planului său iniţial.

Dacă, în planul iniţial al grl. Erich von Falkenhayn se miza pe executarea unei „manevre dublu învăluitoare, cu scopul de a tăia retragerea trupelor noastre spre

---

[35] M. Ap. N. – M. St. M., *op. cit.*, I, doc. nr. 119-121, pp. 277-278.

[36] *Ibidem*, doc. nr. 124, p. 280.

[37] S.J.A.N.Vl., *M-sse*, nr. 192, f. 15-16.

[38] M. Ap. N. – M. St. M., *op. cit.*, I (I-VIII), p. 231-232. Pentru controversata problematică a neocupării Sibiului, cu grave consecinţe pentru evoluţia acţiunilor militare ale C. I A., pe acest teatru de război, v. D. Garoafă, *op. cit.*, pp. 213-214.

[39] Grl. Tr. Moşoiu, *op. cit.*, p. 83.

[40] Grl. Gh. Dabija, *op.cit.*, II, p. 48.

[41] Acesta şi satul Bungard sunt eliberate în ziua de 27 aug. 1916, în timpul unei acţiuni conjugate a unităţilor de la Rg. 2 Vl., 44 Inf. şi 1 Grăniceri (v. *Ibidem*, p. 48-49; C.T. Stoika, *op. cit.*, p. 33).

[42] *Ibidem*, p. 49.

[43] *Ibidem,* p. 53.

defileu"[44], ulterior, ca urmare a recunoaşterilor în teren ordonate Corpului de cavalerie Schmettow, în zona Făgăraşului şi Corpului Alpin, în Munţii Cibinului, se renunţă la această manevră şi se optează pentru „un atac frontal, cu efortul principal la dreapta, în direcţia Săcel<e> – Orlat", şi a unor manevre învăluitoare cu Corpul Alpin şi cu Corpul de cavalerie Schmettow. Ca atare, ofensiva Corpului 39 (rz.) german şi a Corpului de cavalerie Schmettow *urma să înceapă numai după ce Corpul Alpin ajungea în Valea Oltului şi intercepta calea de comunicaţie de-a lungul acesteia*[45].

Preliminariile bătăliei de la Sibiu sunt prefigurate de acţiunile ofensive limitate ale ambelor tabere, *care urmăresc îmbunătăţirea poziţiilor în diferite sectoare ale frontului*: cea a austro-germanilor din noaptea de 2-3/15-16 sept. 1916 şi „dubla" românilor din ziua de 9/22 sept. 1916. Astfel, în noaptea de 2-3/15-16 sept. 1916, inamicul a executat un atac prin surprindere din direcţia dealul Guşterița – Cornăţel, asupra satului Caşolţ, ocupat de trupe ale Rg. 42 Inf., ale căror poziţii au fost violent bombardate de artilerie, cu ajutorul reflectoarelor[46].

Deşi comandantului C. I A. i se prescrisese să se limiteze la organizarea unei puternice poziţii defensive, totuşi, întreprinde în ziua de 9/22 sept. 1916 acţiuni energice la ambele flancuri ale acestuia. Scopul primei acţiuni consta *în a îmbunătăţi limita dinainte a apărării, a asigura bune condiţii de observare şi de a lipsi inamicul de posibilitatea intervenţiei pe principala comunicaţie dintre Făgăraş şi Sibiu*[47]. Atacul, dat de trupe aparţinând Div. 13 Inf., lovi cu putere Corpul de cavalerie Schmettow, format din trupe de infanterie şi cavalerie germane şi austro-ungare, obligându-le să se retragă peste apa Hârtibaciului şi, cu multă greutate, să se fixeze pe înălţimile de la sud de Roşia Săsească şi pe malul nordic al râului[48]. Deşi, pentru Falkenhayn pierderea capului de pod de la Caşolţ nu a reprezentat „vreo gravitate pentru moment..., *situaţia ar fi putut să devină neplăcută* (subl. ns.: D. G.), în cazul când românii ar fi reuşit să întoarcă poziţiunile noastre de pe malul de nord al Oltului, pe care nu se găseau decât forţe slabe (de fapt, numai vedete) şi să restabilească legătură cu camarazii lor de la Făgăraş"[49]. Concomitent cu acţiunile victorioase de la flancul drept al frontului, Brigada col. Moşoiu, la celălalt flanc, întreprinde, spre Orlat, o „recunoaştere ofensivă" care *să stabilească identitatea şi valoarea forţelor inamice*, al cărei rezultat a fost – pe lângă pierderile numeroase în morţi, răniţi şi prizonieri[50] –, acela că a putut stabili prezenţa în zonă a unor importante forţe inamice, fiind identificată puternica Div. 87 Inf. (G.), cu o numeroasă artilerie de diferite calibre[51].

---

[44] S.J.A.N.Vl., *M-sse,* nr. 242/2, f. 5; v. pe larg, Grl. Erich von Falkenhayn, *Campania Armatei a 9-a împotriva românilor şi ruşilor. 1916/1917* (în româneşte de mr. Al. Budiş şi C. Franc), Atelierele Grafice Socec & Co. S. A., Bucureşti, 1937, pp. 28-29.

[45] *Ibidem*; Cf. *România în anii Primului...* , I, p. 315.

[46] C. Kiriţescu, *op.cit.*, I, p. 243.

[47] Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit*, pp. 64-65.

[48] Cf. C. Kiriţescu, *op. cit.*, I, p. 276.

[49] Grl. Erich von Falkenhayn, *op.cit.*, p. 42.

[50] Slt. (rz.) Dumitru Nicolaescu, participant şi rănit uşor în luptele pentru eliberarea Orlatului, consemnează că aici „şi-a găsit mormântul floarea Regimentului 2 Vâlcea – ofiţeri şi trupă." (Cf. S.J.A.N.Vl., *R. Ş. Vl.,* dos. 7/1919, f. 32.)

[51] Col. (rz.) dr. V. Atanasiu, *op.cit.*, p. 86.

Paralel cu acţiunile ofensive limitate ale celor două tabere, Corpul Alpin, sub comanda grl. von Tutschek, a început deplasarea prin surprindere, la 9/22 sept. 1916, din satul Jina (la 30 km vest de Sibiu) prin munţii Cibinului, spre sud. Întrucât în acest spaţiu nu se aflau trupe române, unităţile de luptă germane au reuşit ca, după trei zile de marş (în seara zilei de 11/24 sept. 1916), să ocupe poziţiile de luptă pe care Corpul Alpin şi le-a propus iniţial[52]. A doua zi (12/25 sept. 1916), Corpul Alpin, depăşind vf. Negovanu, se împarte în două coloane. *O coloană principală*, sub directa comandă a grl. von Tutschek, înaintează spre stânga, paralel cu linia de frontieră şi ocupă poziţia de luptă, pe o linie de nord-sud, de la vf. Preajba (1745 m) până la Vf. Mare (2065 m), căzând, practic, în flancul liniei de aprovizionare şi de retragere a C. I A. Cealaltă coloană înaintează în direcţie oblică, spre dreapta, şi se instalează pe munţii Robu, Vladu şi Murgaşu din regiunea Lotrului, formând flancul drept al Corpului Alpin[53].

Pătrunderea acestuia, aşa de adânc, în spatele C. I A. a fost facilitată de lipsa măsurilor ce trebuiau întreprinse de Comandamentul român pentru supravegherea spaţiului dintre Olt şi Jiu şi pentru interzicerea cu forţe, chiar sumare, a tuturor căilor de acces în regiunea muntoasă[54]. Deşi, Comandamentul român a fost informat în dese rânduri despre mişcările Corpului Alpin în munţii Cibinului şi Lotrului – iniţial de către comandantul Brg. 3 Inf. – col. Tr. Moşoiu[55] şi, apoi, de către prefectul jud. Vâlcea – Gr. Otteteleşanu[56], totuşi au fost întreprinse măsuri tardive pentru a împiedica tentativa de încercuire a C. I A.[57].

Odată ce Corpul Alpin şi-a atins obiectivele trasate acestuia, comandantul Armatei a IX-a germană a dat ordin de declanşare a atacului, începând cu noaptea de 12/25 spre 13/26 sept. 1916. Potrivit consemnărilor grl. C. Oprescu, misiunile marilor unităţi inamice de pe frontul Sibiului erau repartizate, astfel: Div. 187 Inf. (G.) va înainta pe 2 coloane: *cea principală*, pe „direcţiunea d<ealul> Cioara (lângă Orlat: n.ns. – D. G.) – *Răşinari*, iar, *cea secundară* „urcă pe munte, cu direcţia *Onceşti*, căutând învăluirea stângei româneşti (şi face legăt<ura> cu Corpul Alpin)"; *Div. 76 (rz.) germană şi 51 honvezi* „atacă frontal de la nord la sud"; *Corpul de cavalerie von Schmettow*, în cooperare cu unităţi ale Div. I austro-ungare, să se opună înaintării Armatei a II-a române şi „face legătura cu *von Morgen*". În acest context, Div. 3 Cav. (G.) „acoperă st<ân>g<a> atacului german (a Corpului 39 (rz.) germană: n.ns. – D. G.), trece Oltul la Avrig şi ta<i>e legătura între Arm<ata> a II-a şi Grup *Olt* (recte: C. I A. – n. ns.: D. G.), caută învăluirea dreptei rom<âneşti>"[58].

---

[52] Primele elemente ale Corpului Alpin au ajuns în seara zilei de 11 sept. 1916 pe vf. Negovanul Mare (2136 m), de pe creasta principală a munţilor Cibin, la aproximativ 20 km, în linie dreaptă, de şoseaua de pe malul Oltului (cf. Grl. Erich von Falkenhayn, *op.cit.*, p. 45)

[53] S.J.A.N.Vl., *D.I.*, 242/2, f. 6v.; C. Kiriţescu, *op.cit.*, I, p. 281.

[54] M. Ap. N. – M. St. M., *op. cit.*, II, 1936, p. 309.

[55] Încă din ziua de 7 sept. 1916 a fost constituit un detaşament de aproximativ 200 de oameni sub comanda lt. Cocorescu, care „a surprins prin focuri detaşamentul inamic cu care a luptat până în ziua de 9 sept., oprind înaintarea batalioanelor alpine două zile" (Cf. Grl. Tr. Moşoiu, *op.cit.*, p. 88 şi urm.).

[56] M. Ap. N. – M. St. M., *op. cit.*, II, doc. nr. 129, 131, 133, pp. 148-150.

[57] v. *România în anii Primului...*, I, p. 316.

[58] S.J.A.N.Vl., *D.I.*, 242/2, f. 5v.- 6; D. Garoafă, *op. cit.*, p. 216.

Spre zorii zilei de 13/26 sept. 1916, artileria inamică a început pregătirea ofensivă, cu intensitate maximă în jurul orei 5,00, lovind în mod deosebit dispozitivul nostru de apărare cuprins între localitățile Caşolț – Gura Râului. Sprijinită de focul intens al artileriei, în jurul orei 11,00, Div. 187 Inf. germană a declanşat atacul pe cele două direcții: cu Rg. 188 şi 189 pe direcția Orlat – Gura Râului, lovind pozițiile apărate de Batl. 1 şi 4 ale Rg. 2 Vl., iar cu Rg. 187 Inf., pe la vest, pe direcția Sălişte, pentru a lovi batalionul de grăniceri ce se afla în zona Vălare (cota 1346 m) şi a întoarce, astfel, flancul stâng al Div. 23 inf. Cu toată vigoarea atacului, datorită în special rezistenței celor 2 batalioane vâlcene, inamicul reuşeşte să ocupe doar localitățile Gura Râului, iar spre seară, Poplaca. Până la căderea serii, în urma a trei atacuri succesive, puternic sprijinite de focul artileriei, Div. 187 germană a reuşit să pătrundă doar pe o adâncime de 3 km, fiind oprită pe aliniamentul: *Vălare – dealul Blidăriile – Gura Râului (inclusiv) – pantele de nord ale dealului Cioara – Poplaca (inclusiv)*[59].

Concomitent cu luptele de pe flancul stâng al frontului românesc, inamicul întreprinde acțiuni ofensive prin care se viza *lovirea flancului drept al acestuia şi spatele C. I A.* Pentru a intercepta comunicația ce putea asigura legătura dintre C. I A. şi A. II R., Div. 3 Cav. (G.) şi-a constituit un detaşament de tăria a 2 regimente şi jumătate şi o baterie de artilerie călărească care, forțând Oltul, pe la Cârța, înaintează în direcția satelor Porumbacu de Jos şi de Sus, pe care le ocupă în seara acestei zile şi, ca atare, se interpune între cele două armate române[60].

În acest context, *situația cea mai îngrijorătoare* pentru C. I A. român era cea de pe linia sa de comunicație din valea Oltului. În partea dinspre sud, detaşamentele Corpului Alpin reuşesc a se apropia de trecătoarea Tr. Roşu şi a ocupa poziții în imediata apropiere a defileului, la Boița, la gara Tr. Roşu, la Râul Vadului şi la Câineni[61]. Presat de evenimente, comandantul C. I A. – grl. Ioan Popovici, ordonă organizarea unui detaşament (2 batl. din Rg. 48 Inf., 1 batl. din Rg. 49 Inf., o companie de mitraliere şi o baterie de artilerie) comandat de col. Dumitriu Sava – comandantul Brg. 26 Inf. – , cu misiunea de a nimici forțele inamice pătrunse în defileu, care va ataca unitățile alpine aflate în zona Râul Vadului, reuşind să le respingă spre localitatea Lunci[62].

Independent de acțiunea acestui detaşament, în zona podului de la Câineni s-a desfăşurat un episod de luptă eroic: astfel, lt.-col. Toma Popescu, subşeful de Stat Major al C. I A., întorcându-se de la Comandamentul A. I R. (Craiova) cu corespondența secretă la cartierul Corpului[63], aici, la Câineni, este întâmpinat de focul mitralierelor inamice, amplasate pe dealul Vladului şi la Lunci, iar câteva patrule de vânători alpini

---

[59] Cf. col. (rz.) dr. V. Atanasiu, *op. cit.*, p. 119.

[60] *Ibidem*, pp. 122-123. Un episod al acestor încleştări dintre cavaleriştii germani şi români este descris de Iancu Bulacu, soldat cu 4 morți, 15 răniți şi 30 cai răniți, dar, la intervenția energică a întregii brigăzi de cavalerie, situația este restabilită, fiind ocupat de către români, pentru scurt timp, întreg Porumbacul (S.J.A.N.Vl., *M-sse*, nr. 168, p. 16); D. Garoafă, *op. cit.*, p. 217 (nota 73).

[61] Cf. Grl. Ioan Anastasiu, *Războiul pentru Întregirea Neamului. Studiu critic*, Bucureşti, 1936, pp. 260-261

[62] Cf. col. (rz.) dr. V. Atanasiu, *op. cit.*, p. 124.

[63] Cf. M.Ap.N. – M. St. M., *op. cit.*, II, doc. nr. 126, p. 137.

înaintau, prin defileu, spre pod[64]. Apreciind gravitatea situației, dând dovadă de prezență de spirit, ofițerul român a reacționat cu promptitudine, reușind să mobilizeze un grup de 13 localnici, cărora le-a distribuit armamentul găsit la primăria locală și muniție din belșug și, încadrați de 2 sergenți din partea locului, i-a dispus în dispozitiv de luptă, în tranșeele existente pe dealul Malului, la vest de podul Oltului. Aici, pe dealul Malului, timp de aproape 3 ore, micul grup de viteji români s-a menținut ferm pe poziție, executând un foc viu asupra alpinilor germani, fără să facă economie de muniție, creîndu-le impresia acestora că în zonă se află concentrate forțe numeroase, oprindu-le, astfel, înaintarea până la venirea întăririlor[65]. Indiferent de numărul combatanților acestui grup[66], documentele de arhivă mai consemnează, printre aceștia, și prezența unui italian – Carlo Rizotto[67], care, în timpul campaniei militare din anul 1916 – potrivit celor declarate de acesta autorităților române (19 iulie 1924) –, „pentru rezistența pusă de mine în tranșeele de la Câineni, *unde am oprit pe inamic până la sosirea Regimentul 5 Vânători*" (subl. ns.: D. G.), i s-a conferit brevetul Ministerului de Război, cu Medalia «Bărbăție și Credință», cu spade[68].

Dacă în istoriografia noastră s-a perpetuat, până în prezent, aserțiunea despre „eroica apărare a celor 13 viteji din Câineni", documentele de arhivă vin să întregească, cu informații inedite, tabloul angajării în lupta inegală cu unitățile alpine – în acele momente de grea cumpănă pentru soarta C. I A. –, *nu numai a respectivului grup de localnici*.

Un document inedit – *Memoriul* slt. (rz.) Vasile Bucheru –,[69] ne dezvăluie prezența în zonă a unui detașament de 60 militari, căruia subofițerului român i se încredințase misiunea de a-l însoți și a-l pune la dispoziția coloanei de muniții a Div. 23 Inf., dar, fortuit, este nevoit să staționeze în zonă, deoarece satul Câinenii Mari (Vâlcea) era ocupat „de un batalion dintr-un regiment de gardă bavarez"[70]. În acest context, lt.-col. Toma Popescu, care sosise „cu puțin timp" înainte și preluase inițiativa apărării în acest sector, a

---

[64] Cf. C. Kiriţescu, *op. cit.*, I, p. 286; col. (rz.) dr. V. Atanasiu, *op. cit.*, pp. 124-125; Marian Pătraşcu, Nicolae Daneş, *Monografia comunei Câineni – județul Vâlcea*, Editura Fortuna, <Rm. Vâlcea>, 2008, p. 71.

[65] *Ibidem*; *Ibidem*, p. 125; *Ibidem*.

[66] În lucrarea monografică a com. Câineni, se menționează că, în anul 1996, la primăria locală, în cadrul unei festivități, a fost montată o placă comemorativă dedicată evenimentului, pe care sunt inscripționate numele a *19 persoane* (Cf. M. Pătraşcu, N. Daneş, *op. cit.*, pp. 71-72).

[67] În aceeași lucrare, numele acestuia apare ușor deformat: *Izoti Carol*, respectiv *Rizoti Constantin* (*Ibidem*, p. 71).

[68] Originar din Italia, acesta s-a născut la 14 martie 1880 și a venit în România în anul 1898, mai întâi stabilindu-se la Câineni, apoi la Vaideeni, unde își exercita profesia de jogărar, la Adam Ionescu (S.J.A.N.Vl., *P.J.Vl.*, dos. 5/1920, f. 486; dos. 57/1924, f. 315).

[69] La data de 15 aug. 1916, acesta este repartizat la Rg. 42/66 Inf., Parte Sedentară (P.S.), iar, la 12 sept. 1916, i se încredințează misiunea respectivă. Documentul, se pare, a fost redactat în vara anului 1917, când subofițerul este transferat la Rg. 43/59 Inf. (Idem, Fond personal *Bucheru Vasile*, dos. 1/1916-1917, f. 3).

[70] *Ibidem*. Subunitatea făcea parte din Rg. Inf. Gardă bavarez, proaspăt sosit de la Verdun și se afla sub comanda directă a prințului Henric de Bavaria, nepotul de frate al regelui Bavariei (Cf. grl. Erich von Falkenhayn, *op. cit.*, p. 52; C. Kiriţescu, *op. cit.*, I, p. 286).

dispus, în dimineaţa zilei de 13 sept. 1916, ora 3 a.m., ca subofiţerul să ocupe, cu detaşamentul său şi câţiva jandarmi şi miliţieni aflaţi acolo, tranşeele de deasupra gării Câineni (recte: Malul Podului – n. ns.: D.G.) şi să reziste pe poziţie „până la ultimul om", până la venirea ajutoarelor, ce trebuiau „să sosească din moment în moment"[71].

Ca atare, prin rezistenţa eroică a grupului de ostaşi şi localnici[72], amplasaţi în dispozitiv de luptă în tranşeele existente la Malul Podului –, s-a putut câştiga răgazul necesar adoptării unor măsuri operative. Astfel, lt.-col. Toma Popescu a organizat transportul pe calea ferată, de la gara Lotru la Câineni, a 2 companii din Rg. 5 Vt. şi o companie de mitraliere[73], amplasându-le în acelaşi dispozitiv de luptă, iar în jurul orei 16,00 p.m., va intra în dispozitiv şi o baterie de obuziere, care va deschide un foc violent asupra inamicului, fiind luat şi un prim lot de prizonieri[74]. Datorită prezenţei de spirit a ofiţerului român şi a rezistenţei eroice a acestui grup – după cum sublinia istoricul C. Kiriţescu –, „îngustul coridor (al defileului Oltului) *n-a putut fi astupat* (subl. ns.: D.G.) de duşman, la Câineni"[75], iar localnicii participanţi la această temerară acţiune, au fost decoraţi, pentru bravura lor, cu Medalia «Bărbăţie şi Credinţă» cu spade, de către Regele Ferdinand I[76].

Pentru remedierea situaţiei ce se crease la C. I A., M.C.G.R. şi A. I R. au luat măsuri ca un detaşament de forţa a 5 batalioane din Div. 20 inf., pus sub comanda grl. David Praporgescu – desemnat, ulterior, Detaşamentul *Lotru/Praporgescu – cu misiunea de a acţiona împotriva Corpului Alpin şi a degaja defileul Oltului*[77]. Totodată, de la Comandamentul A. I R., s-a solicitat la M.C.G.R., ca A. II R. să intervină în sprijinul C. I A.[78].

Insuccesul înregistrat de Corpul 39 (rz.) german în prima zi a ofensivei, care „s-a lovit însă pretutindeni de poziţiuni apărate cu îndârjire"[79], coroborat cu recucerirea Petroşanilor de către români[80] şi perspectiva unei ofensive iminente a A. II R. înspre Olt, determină Comandamentul inamic ca acţiunea din ziua următoare să fie continuată cu mai multă vigoare. La rândul său, Comandamentul român, intuind intenţiile inamicului, hotărăşte *să reziste pe poziţiile deţinute la dreapta dispozitivului şi să restabilească legătura cu A. II R., iar flancul stâng al acestuia să-l replieze pe o linie aşezată ceva mai înapoi, care trecea pe înălţimile de la nord de Cisnădie-dealul Obrejii-vest de Răşinari*[81].

---

[71] *Ibidem*.

[72] O versiune aproape similară este semnalată şi în lucrarea monografică dedicată grl. David Praporgescu, în care sunt menţionaţi „câţiva militari care se găseau în gară, între care şi srg. Constantin Lazăr – furierul unei companii de pontonieri" (Cf. V. Iosipescu, Gh. Preda, *Generalul David Praporgescu*, Editura Militară, <Bucureşti>, 1967, p. 60).

[73] S.J.A.N.Vl., Fond personal *Bucheru Vasile*, dos. 1/1916-1917, f. 3-3v.; C. Kiriţescu, *op. cit.*, I, p. 286; col. (rz.) dr. V. Atanasiu, *op. cit.*, p. 125.

[74] C. Kiriţescu, *op. cit.*, p. 286; Col. (rz.) dr. V. Atanasiu, *op. cit.*, p. 126.

[75] *Ibidem*.

[76] Cf. M. Pătraşcu, N. Daneş, *op. cit.*, p. 71.

[77] Cf. V. Iosipescu, Gh. Preda, *op. cit.*, pp. 54-55.

[78] Col. (rz.) dr. V. Atanasiu, *op. cit.*, p. 126.

[79] Grl. Eric von Falkenhayn, *op. cit.*, p. 50.

[80] C. Kiriţescu, *op. cit.*, I, pp. 236-237, 287.

[81] *Ibidem*, p. 287; Grl. Tr. Moşoiu, *op. cit.*, p. 100.

Manevra de retragere a Brg. 3 Inf. Moşoiu pe noul aliniament în noaptea de 13/14 sept. 1916, a constituit o reuşită deplină, „încât a doua zi avanposturile inamice au aşteptat deschiderea focului de partea noastră şi nu s-au hotărât să înainteze spre poziţiile noastre, decât cu mare precauţie, fiindu-le teamă să nu li se întindă vreo cursă”[82]. Raportat la decizia de repliere a flancului stâng românesc pe poziţia amintită, grl. C. Oprescu, în *Jurnalul de campanie*, formulează o variantă inedită, *încă nesemnalată explicit* în literatura de specialitate: „Dacă la început, am împiedicat înaintarea inamicului pe valea Lotrului, acum o neglijem: *toate trupele se retrag în defileu<l> Oltului*> (subl. ns. – D.G.). Era necesar să se ocupe regiunea vf. Cindrel<ul>, Negovanul, Dobrun şi d<ealul> Pleşu, pentru că din această regiune se acoperea şi v<alea> Sadului, şi v<alea> Lotrului şi prin ocuparea Cindrelului – nod de comunicaţie a numeroase drumuri pe creste-, cari ducea<u> în spatele Grupului de Olt (recte: C. I A. – n. ns.: D. G.), dădea posibilitatea la o bună aprovizionare de care se simţea mare nevo<i>e. *Acest grup* (Brg. 3 Inf., comandată de col. Tr. Moşoiu: n. ns. – D. G.) *ar fi adus întârzierea Corpului Alpin şi câştigam o zi – ziua de care aveam nevo<i>e pentru Armata a II-a <română> să ajungă la Olt şi am fi câştigat bătălia de la Olt*”[83] (subl. ns.: D. G.).

În ziua de 14/27 sept. 1916, rămânând consecvent în hotărârile sale iniţiale, după o puternică pregătire de artilerie, comandantul Armatei a IX-a germană a reluat ofensiva pe întreg frontul al C. I A. Atacul inamicului s-a desfăşurat pe mai multe direcţii. Una din aceste direcţii viza lovirea apărării trupelor române aflate la flancul stâng al dispozitivului Div.13 Inf. şi la flancul drept al Div. 23 Inf., urmărindu-se ruperea dispozitivului român la centru şi pătrunderea forţelor inamice pe cea mai scurtă direcţie spre intrarea în defileul de la Olt[84]. Cu toată superioritatea inamicului, trupele române au rezistat cu multă dârzenie. Numai când puternice unităţi inamice au ocupat platoul Onceşti[85], căzute în spatele stângii Div. 23 Inf., s-a luat hotărârea unei replieri prin luptă spre Cisnădie, pentru a evita învăluirea pe la vest de către adversar. La dreapta, Div. 13 Inf. a fost angajată puternic de inamic, îndeosebi la flancul său stâng, la Săcădate şi Avrig. După o acerbă rezistenţă, datorită atât retragerii Div. 23 Inf., cât şi a necesităţilor de a se crea unele rezerve la dispoziţia C. I A., *trupele române s-au repliat în acest sector pe aliniamentul Veştem-Racoviţa,* constituind un sistem de apărare între regiunea muntoasă, la vest, şi valea Oltului, la est[86].

În dimineaţa aceleiaşi zile, grl. David Praporgescu a sosit în zona de operaţii, iar primele unităţi ale Detaşamentului Lotru au şi început să debarce în gara Lotru. Analizând situaţia, comandantul detaşamentului şi statul său major au ajuns la concluzia ca să fie executat, cu o parte din forţe, un atac de-a lungul defileului, pe direcţia Câineni – Tr. Roşu şi, concomitent, cu cealaltă parte de forţe, să fie respinse trupele inamice din munţii Cibinului, manevrându-le prin flanc şi spate[87].

---

[82] Cf. grl. Tr. Moşoiu, *op. cit.*, p. 101.
[83] S.J.A.N.Vl., *D. I.,* 242/2, f. 4v.-5; D. Garoafă, *op. cit.*, p. 217.
[84] Col. (rz.) dr. V. Atanasiu, *op. cit.*, p. 129.
[85] Grl. Eric von Falkenhayn, *op. cit.*, p. 53.
[86] *România în anii Primului...*, I, pp. 318-319.
[87] Cf. V. Iosipescu, Gh. Preda, *op. cit.*, pp. 54-55.

Ca atare, pentru a-şi atinge obiectivele propuse, dispune dirijarea acestor forţe, având următoarele misiuni: 1 batl. în ajutorul Detaşamentului lt.-col. Toma Popescu, la Câineni (format din 3 companii de puşcaşi şi 1 baterie obuziere), de a respinge forţele inamice din defileu şi a deschide comunicaţia pe direcţia Câineni – Ospiciul Lunci; 2 batl. pe văile Călineşti şi Vasilatului, pentru a lichida rezistenţele inamice întâlnite în cale şi a ocupa înălţimile din zonă (Robul, Murgaşul, Gorganul); 1 batl., în stânga acestor subunităţi, pe valea Păscoaia, pentru a cădea în spatele poziţiilor inamice de pe înălţimile Robul, Forgaciul şi Piatra Ghircului şi încă un batl. pe valea Lotrului, spre Voineasa, pentru ocuparea înălţimilor Buceciul şi Dobrunul[88]. Chiar în cursul acelei zile, subunităţile repartizate pentru obiectivele respective, iau contact cu trupele Corpului Alpin, angajând lupte îndârjite, care continuă şi în cursul nopţii, în întreaga zonă şi, mai ales, în cea a Câinenilor Mari (Vl.)[89].

Apărarea organizată de comandamentul român se vădea tot mai fermă. Ca rezultat, nici în ziua a doua de ofensivă obiectivul urmărit de comandamentul german nu a putut fi atins. „Situaţia generală... nu era în întregime mulţumitoare, cu toate probele admirabile de vitejie şi rezistenţă depuse de trupe, în special de Corpul Alpin. Contrar aşteptărilor mele, Corpul 39 (rz.) (german: n. ns.– D. G.) *n-a putut termina cu adversarul. Acesta a rezistat din nou, cu bravură* (subl. ns.: D. G.), în capul de pod nord, intrarea în trecătoare"[90].

În ziua de 15/29 sept. 1916, la ora 6,30, după o puternică pregătire de artilerie, executată cu cea mai mare intensitate pe frontul de apărare al Div. 23 Inf. română, inamicul a reluat ofensiva. S-au desfăşurat lupte crâncene, de-a dreptul exemplare pentru spiritul de jertfă al ostaşilor noştri. Pe vf. Măgura (= Göetzemberg: n. ns. – D.G.), la Cisnădie şi Cisnădioara, de exemplu, copleşiţi de superioritatea inamicului, ostaşii din Brigada col. Moşoiu au contraatacat şi, prin luptă la baionetă, au respins duşmanul ce pătrunsese la amiaza zilei în Cisnădie[91].

După noi concentrări de forţe inamice şi cu mari eforturi, trupele germane au reuşit, totuşi, o pătrundere periculoasă în sectorul Div. 23 Inf., ameninţând cu fracţionarea dispozitivului acesteia. În această situaţie gravă, *spre seara zilei, C. I A. a angajat replierea pe un nou aliniament de apărare, la nord de localităţile Sadu – Racoviţa*[92]. Hotărârea comandantului C. I A. – grl. Ioan Popovici, de a se replia în defileu, în noaptea de 15/28 spre 16/29 sept. 1916, urmată de măsuri corespunzătoare, a fost motivată de pericolul ce plana din partea inamicului, încă puternic, căruia îi soseau în sprijin noi forţe şi mijloace şi de faptul că ajutorul care trebuia primit din partea Armatei a II-a – anunţat din ziua precedentă –, nu se materializase[93]. După cum am observat, atât în cercetările de istorie militară, cât şi în memorialistica de război românească, se apreciază că trupele române aflate la sud de Sibiu *ar mai fi putut rezista*

[88] *Ibidem*, pp. 58-59; col. (rz.) dr. V. Atanasiu, *op. cit.*, pp. 136-137.
[89] *Ibidem*, pp. 59-60.
[90] Grl. Eric von Falkenhayn, *op. cit.*, pp. 55-56.
[91] C. Kiriţescu, *op. cit.*, I, p. 291.
[92] *România în anii Primului...*, I, p. 319.
[93] Grl. I. Anastasiu, *op. cit.*, pp. 261-263; *România în anii Primului...*, I, p. 320.

cel puțin încă 24 de ore, dacă grl. Popovici ar fi dat dovadă de mai multă fermitate, timp în care situația tactică s-ar fi putut schimba radical, deoarece începuse cu succes, pe alte fronturi, ofensiva Armatei a II-a şi a Armatei de Nord. Lucru sesizat de grl. C. Oprescu încă de atunci şi subliniat, încă o dată, în *Jurnalul* său: „*O singură zi dacă mai era, şi anume ziua de 16 aug<ust>* (recte: sept.: n. ns. – D. G.) *dacă o mai puteam rezista, Armata a II-a ar fi ajuns la Olt şi noi n-am fi p<i>erdut bătălia de la Olt*“[94] (subl. ns.: D. G.).

În tot acest timp, Detaşamentul *Lotru*, sub comanda grl. David Praporgescu, a continuat să înfrunte acțiunile ofensive ale Corpului Alpin, localitatea Câinenii Mari (Vl.) şi defileul constituind *obiectivele-cheie* ale detaşamentului, pentru a asigura replierea spre sud a trupelor C. I A., a materialului de război, precum şi a celor peste 2000 de atelaje, cu tracțiune animală, ale tunurilor regimentare. Sosindu-i noi întăriri în cursul zilei, acestea au fost angajate direct în luptă, după cum urmează: 2 batl. de miliții (trupe formate din contingente în vârstă) – *Rovine* şi *Mehedinți*, 1 batl. din Rg. 82 Inf., Rg. 9 Roşiori şi un tren blindat, au fost trimise Detaşamentului lt.-col. Toma Popescu, cu misiunea de a ataca şi respinge trupele alpine care ocupau dealurile lui Vlad şi Chițianetului; 2 batl. din Rg. 81 şi 82 Inf. împotriva forțelor inamice de pe înălțimile Murgaşu şi Robu[95].

Astfel, în zorii zilei de 16 sept., Detaşamentul lt.-col. Toma Popescu reuşeşte să cucerească, prin lupte extrem de violente, vf. Cățănelu (dealul Chițianetului) şi Murgaşul, continuând înaintarea, prin învăluire, spre muntele Robul, în timp ce celelalte forțe ale detaşamentului atacă, de front şi în flancul drept, trupele Corpului Alpin, care, fiind amenințate cu încercuirea, sunt silite să se retragă în munți, cu mari pierderi, de pe pozițiile deținute[96]. Ca atare, Corpul Alpin nu numai că nu a izbutit să treacă pe înălțimile de la est de Olt, dar nu a pus stăpânire nici pe defileul Oltului, aşa cum spera. Totuşi, acesta ținea sub focul mitralierelor defileul, în punctele Boița, Râul Vadului – la podul ridicat în apropierea confluenței Lotrioarei cu Oltul –, şi Ospiciul Lunci, dar au fost anihilate, după ce au fost executate mai multe lovituri de tun asupra acestora[97].

Retragerea trupelor române prin defileul Oltului a fost deosebit de dificilă şi numai prin eforturi mari ostaşii noştri s-au desprins de inamic şi au ajuns pe pozițiile stabilite de comandament. Permanent s-au purtat lupte de avangardă şi pe flancuri, cu infiltrații inamice care produceau strangulări în fluxul din defileu, infiltrații care trebuiau prompt anihilate[98].

Însemnările medicului slt. (rz.) S. Demetrescu redau secvențe memorabile, pline de un rar dramatism, ale retragerii, în care, atât comandantul C. I A.- grl. Ioan Popovicicât şi al Div. 23 Inf. – grl. Matei Castriş *au dovedit un comportament lamentabil, fiind susceptibili de labilitate psihică*: „*15 sept<embrie 1916> (joi)*. Ne-am retras în Tălmaci,

---

[94] S.J.A.N.Vl., *D. I.,* 242/2, f. 4v.; V. Iosipescu, Gh. Preda, *op. cit.*, p. 62; D. Garoafă, *op. cit.*, p. 218.
[95] V. Iosipescu, Gh. Preda, *op. cit.*, pp. 62-63; col. (rz.) dr. V. Atanasiu, *op. cit.*, pp. 150-151.
[96] *Ibidem*, p. 64; *Ibidem*, p. 164.
[97] S.J.A.N.Vl., *M*-sse, nr. 192, f. 57v.; Col. (rz.) dr. V. Atanasiu, *op. cit.*, pp. 161-163.
[98] *Ibidem*, f. 55-60v.; C. Kiriţescu, *op. cit.*, I, pp. 294-298.

să vedem ce mai e pe la Comandament. A<i>ci, generalii ţineau consiliu. *Toţi se rugau de generalul <Ioan> Popovici, comandantul Corpului I <Armată> ca să plece, el nu voia, zicând că moare împreună cu armata lui<!>. Erau, într-adevăr, scene dramatice să vezi aceşti oameni plângând şi aşteptând sfârşitul împreună cu ceilalţi. Erau ceasuri 8,30 <p.m.>*. Deodată, se aude că au intrat patrulele germane în sat! A fost o panică indescriptibilă<!>… *Numai atunci, generalul <Ioan> Popovici, împreună cu generalul <Matei> Castriş, s-au hotărât să fugă. Plângând şi bătându-se cu pumnii în cap…, s-au suit în automobile ş<i>- au plecat* (subl. şi n. ns.: D.G.). **16 sept<embrie 1916> (vineri)**. O luăm în jos spre defileu, intrăm în el, convoiul începe să se scurgă şi el în jos, dar, după câtva timp, se opreşte. Inamicul, care fusese respins de la gura defileului, unde se află satul Boiţa, se retrăsese pe munţi şi începuse să atace convoiul cu mitralierele. Pe măsură ce mitralierele erau gonite (sic!) de regimentele trimise pe creste, convoiul de pe şosea înainta. Când ajungem în satul Lazaret, care se află aşezat în defileu şi la câţiva kilometri de graniţă, suntem opriţi de un atac viguros al inamicului de pe munte. A<i>ci, a fost o luptă pe viaţă şi pe moarte. Au fost chemaţi înainte toţi oamenii care purtau arme. Au luptat pe viaţă şi pe moarte, luând mai multe mitraliere şi împroşcând pe nemţi prin munţi. *Totul depindea de acest atac <!> Generalul Popovici, în culmea disperării şi plângând, zicea că se aruncă în Olt. Noi, ne aşteptam sfârşitul, din moment în moment<!>* (subl. ns.: D.G.). Mii de trăsuri şi care încolonate pe şosea, aveau să devină peste puţină vreme în posesia duşmanului. Dinapoi, cavaleria inamică ajunsese o parte din convoi şi îl capturase; dinainte, mitralierele ne barau drumul… În urma asaltului aprig pe care l-au dat toţi soldaţi<i> aflători în defileu, am putut scăpa. În trecere, în grabă, se vedeau, atât pe şosea, cât şi pe malul Oltului, zeci de morţi nemţi şi români, printre care şi pe maior Mitrescu din Reg<imentul> 2 Vâlcea, cai de la trăsuri omorâţi şi striviţi, zeci de care răsturnate.

Intrăm pe pământul nostru. Ne credeam scăpaţi, când, la Râul Vadului, alte mitraliere încep să tragă în convoi. Cu ajutorul artileriei de munte, care bătea de pe ce<lă>lalt mal al Oltului, şi cu al Reg<imentului> 5 Vt., care fugărea pe inamic pe creastă, scăpăm şi de acolo. În fine, ajungem la capul Câinenilor de Vâlcea. A<i>ci, venise un batalion din Reg<imentul> 2 Grăniceri de la Braşov, în ajutorul nostru. *Generalul* (Ioan Popovici: n. ns. – D.G.), *în culmea disperării şi plângând, le spune să se ducă cât mai în grabă ca să-i scape trenurile* (regimentare: n. ns.– D.G.), *care erau în urma noastră* "[99].

Deşi, în cadrul Bătăliei de la Sibiu, au avut câştig de cauză trupele Armatei a IX-a germane, totuşi ţinem să subliniem ca reuşită acţiunea C. I A. de a-şi fi putut retrage majoritatea forţelor spre sud[100]: „Au luat sute de care cu provizii şi muniţii, care rămăseseră în urma convoiului, materialul întreg de la 2 spitale divizionare, vreo câteva baterii, în afară de panica pe care au produs-o de retragerea dezastruoasă pe care am avut-o… *Trei sferturi, însă, din convoiul Corpului <I> de Armată, poate chiar mai mult*

[99] *Ibidem*, f. 60v.-61.

[100] V. Iosipescu, Gh. Preda, *op. cit.*, p. 62; V. Atanasiu, A. Iordache, M. Iosa, I. M. Oprea, P. Oprescu, *România în Primul Război Mondial*, Edit. Militară, Bucureşti, 1979, p. 176; Col. (rz.) dr. V. Atanasiu, *op. cit.*, pp. 161-165.

– aşa cum consemnează, în *Însemnările* sale, acelaşi medic subofiţer –, *a<u> scăpat de a fi în mâinile inamicului* (subl. ns.: D. G.), astfel că această ofensivă a lor nu le-a reuşit aşa după cum gândeau"[101].

Despre comportarea militarilor români în timpul desfăşurării luptelor din defileul Oltului, istoricul C. Kiriţescu nota, printre altele: „Împresurarea plănuită de inamic, n-a reuşit. Corpul de Olt, înfrânt în marea bătălie cu puternicul său adversar, s-a putut retrage. Inexperienţa sau neglijenţa înaltului comandament al acestei armate au pus trupele, de la început, într-o situaţie tactică aproape desperată. În schimb, însă, iniţiativa unora din comandanţi în subordine, cari au luat hotărâri pe propria răspundere şi mai cu seamă eroismul arătat de soldaţi..., *au reuşit să degajeze armata din cercul de f<i>er în care fusese strânsă şi au transformat într-o pagină de epopee, ceea ce putea să devie un dezastru ruşinos*" (subl. ns.: D.G.)[102].

Continuarea rezistenţei la frontiera Carpaţilor

După bătălia de la Sibiu, C. I A., înfrânt şi slăbit, dar nu distrus, reuşise să ocupe poziţii de o parte şi de alta a văii Oltului, pe linia de graniţă şi în spatele acesteia, respingând toate încercările inamicului de a pătrunde pe văile Oltului şi Argeşului la sudul Carpaţilor, consolidându-şi, astfel, *apărarea pe aliniamentul munţii Coţi – Pleşul – Chiţianetul – Rigloul – Veveriţu – Pietrosul*; flancul drept al dispozitivului de apărare se prelungea pe masivii muntoşi ai Făgăraşului (Suru, Scara, Negoiul), până în valea râului Argeş, iar cel stâng făcea legătura, la vest, cu trupele Grupului Jiu, la muntele Turcinu[103].

Astfel, Rg. 1 Gr., în frunte cu energicul său comandant – lt. col. Gh. (Zizi) Cantacuzino, făcând dovada unui act de iniţiativă, care avea să fie apreciat de numeroşi istorici militari, s-a îndreptat, pe subunităţi, spre coamele munţilor Coţi, Bulzu, Zănoaga, Gropile Turcilor, din „Loviştea argeşeană", reocupând poziţiile de pe care unitatea debuşase, cu o lună în urmă, în Transilvania, străjuind, astfel, mănunchiul de drumuri şi poteci, ce deschideau inamicului calea spre Titeşti – Şuici – Curtea de Argeş. O atare pertinentă judecată de valoare o formulase, în focul luptelor cu inamicul, slt. (rz.) C.T. Stoika: „Nu ştiu dacă în istoricul Corpului acesta (Rg. 1 Grăniceri: n. ns. – D.G.) se va trece în vreo filă acest gest memorabil... Eu, care am împărtăşit şi victoriile, şi dezastrul trupelor noastre, *inserez, aici, aceasta, pentru că, dacă grănicerii n-ar fi rămas la meterezele frontierei, germanii... ar fi trecut în pământul sacru al ţării, chiar atunci* (subl. ns.: D.G.). Nopţile care au urmat, cu geruri de Alpi şi cu lupte sângeroase, ce cu greu se pot descrie în adevărata lor grozăvie, au trecut peste grăniceri care, înghеţaţi în măştile lor de pază, au rămas ca nişte statui ale forţei neînvinse"[104].

---

[101] S.J.A.N.Vl., *M-sse,* nr. 192, f. 61; Cf. Lt.-col. Gh. Preda, *Poetul-erou Constantin T. Stoika*, Edit. Militară, <Bucureşti>, 1974, p. 68.

[102] Cf. C. Kiriţescu, *op. cit.*, I, p. 299.

[103] Cf. col. (rz.) dr. V. Atanasiu, *op. cit.*, p. 174.

[104] Cf. C.T. Stoika, *op. cit.*, p. 117. Acelaşi punct de vedere îl are şi memorialistul, medicul slt. (rz.) S. Demetrescu: „Lui (lt.-col. Gheorghe/Zizi Cantacuzino: n. ns.-D.G.) îi datorăm faptul că nemţii,

Până la sfârşitul lunii septembrie, trupele noastre, slab înarmate şi echipate, din cauza marilor pierderi suferite în efective şi material de război – în bătălia de la Sibiu şi a retragerii precipitate prin defileul Oltului[105] –, au fost necontenit hărţuite de inamic, care, deşi inferior numeric, avea superioritatea moralului şi a artileriei, îndeosebi cu piese de calibru greu – baterii de 210 şi 305 mm[106]. Totuşi, misiunea Corpului Alpin, în condiţiile când grosul forţelor Armatei a IX-a (G.) este îndreptat împotriva A. II R., nu era aceea de a continua o acţiune ofensivă de ansamblu împotriva C. I A., ci să pună stăpânire pe defileul Oltului, cât mai mult, şi să fixeze forţele române din acest sector al frontului[107].

Începând cu data de 18 sept., M.C.G.R. încredinţează comanda C. I A. grl. David Praporgescu, în locul grl. Ioan Popovici, care, din ziua următoare, îşi instalează comandamentul în imobilul Societăţii de cherestea Lotru, din Brezoi[108], iar col. Tr. Moşoiu, comanda Div. 20, având, ca şef de Stat Major, pe mr. Iacob[109]. Conformându-se directivelor stabilite de către eşaloanele superioare- de a opri, cu orice preţ, trecerea inamicului peste frontieră, în ţară –, grl. David Praporgescu, pe baza informaţiilor primite, a datelor obţinute la recunoaşteri, cât şi a constatărilor sale anterioare, *adoptă măsuri pentru întărirea efectivelor şi a puterii de foc a acestora de pe direcţiile principale* şi, îndeosebi, pe cele care apărau înălţimile munţilor Coţi şi Murgaşul, unde inamicul ataca cu forţe superioare.

Astfel, în după-amiaza zilei de 20 sept., C. I A. raportează A. I R. că „faţă de presiunea pe care o face inamicul în valea Oltului, la nord de Coţi, cota 1824 (Chica Fedeleşului)", a fost executată *o nouă grupare a forţelor* din acest sector, care au fost dispuse în următorul dispozitiv: *un detaşament puternic,* la Coţi (Rg. 2 Vl. a înlocuit Rg. 1 Gr., ale cărui efective, fiind epuizate din cauza luptelor neîntrerupte şi a frigului, au fost dirijate, la Grebleşti, pentru refacere), cu artilerie de munte şi o secţie de mitraliere a Rg. 9 Roşiori; *o brigadă în linia a II-a,* cu un regiment pe dealul Pleşul (Rg. 42 Inf.) şi celălalt pe dealul Măgura (Rg. 44 Inf.), iar *rezerva generală* a fost constituită din trupele Div. 13 Inf., existente în zona Grebleşti-Găujani-Omul de Piatră[110].

La celălalt sector, din dreapta Oltului, comandantul Div. 20 Inf. – grl. Tr. Moşoiu, având în vedere importanţa deosebită a poziţiei de pe muntele Murgaşu (poziţie apărată de Rg. 81 şi 82 Inf.), deoarece era străbătută de o şosea strategică, a dispus ca să fie

---

după dezastru<l> nostru de la Sibiu şi-am înaintat în ţară (sic!), căci imediat ce a trecut graniţa cu grănicerii lui, s-a oferit, fără vreun ordin de sus, cu tot regimentul lui, a<i>ci la Coţi, la graniţă, rezistând, astfel, de la început la vreo încercare de invazie a inamicului, fapt pentru care i s-au adus laude, fiind propus pentru avansare. Poate că, dacă nu ar fi făcut acest lucru, noi am fi acum în retragere spre Piteşti, iar inamicul ne-ar fi zdrobit graniţa, intrând în ţară" (Cf. S.J.A.N.Vl., *M-sse*, nr. 192, f. 80-80v.).

[105] Exemplul concludent îl constituie Rg. 44 Inf. Ag.: din 3500 militari, au mai rămas cca. 1800, numai la retragerea acestuia, prin defileu, fiind luate prizoniere 2 companii, cu comandanţii lor: Cp. 1, comandată de lt. Popescu şi Cp. a 2-a, comandată de cpt. Hagi (S.J.A.N.Vl., *M-sse*, nr. 192, f. 61).

[106] C. Kiriţescu, *op. cit.*, II, pp. 70-72.

[107] M. Ap. N.- M. St. M., *op. cit.*, II, Bucureşti, 1936, p. 811.

[108] Cf. col. (rz.) dr. V. Atanasiu, *op. cit.*, p. 173.

[109] M. Ap. N.- M. St. M., *op. cit.*, II, p. 798; Cf. Grl Tr. Moşoiu, *op. cit.*, p. 112.

[110] *Ibidem*, p. 801.

transportate, indiferent de sacrificii, o baterie de câmp şi una de obuziere pentru ca „să ne sporească forţa de rezistenţă şi să ne asigure superioritatea faţă de poziţia inamicului de pe muntele Robu, care nu dispunea decât de artilerie de munte”[111].

Graţie eforturilor supraomeneşti depuse de ostaşii din subordinea mr. Ion Gheorghe, comandantul divizionului de obuziere, operaţiunea a durat două zile, fiecare piesă fiind tractată manual de 40 oameni, cu ajutorul frânghiilor, la care era alocată câte o coloană de miliţieni, care asigura aprovizionarea cu muniţie suficientă. Odată instalată pe poziţie – conform relatărilor memorialistului –, artileria „a început o vie activitate contra poziţiilor inamice din faţa liniilor noastre de pe Murgaşul”[112].

Dar, la 22 sept., inamicul, atacând cu forţe superioare, cucereşte vf. Bulzu (2,5 km S-E de Tr. Roşu) şi Pârâul lui Frate (1 km N. de Lunci), poziţii apărate de 2 companii din Rg. 5 Vt. În această situaţie critică, Div. 23 Inf. i se ordonă să consolideze apărarea de pe muntele Pleşul, ale cărui poziţii „trebu<i>esc să rămână neapărat în stăpânirea noastră”[113]. Pe celălalt mal al Oltului, inamicul, după o pregătire de artilerie, atacă poziţia de pe dealul Danului, apărată de un batalion din Rg. 82 Inf., dar „nu poate progresa”, ca urmare a intervenţiei prompte a Batalionului de miliţii Rovine[114].

În ziua de 24 sept., la răsărit de Olt al sectorului nostru de luptă, s-au desfăşurat două episoade inedite, încă nesemnalate în literatura de specialitate. Pe de o parte, pentru părăsirea posturilor de pază şi automutilare, 3 ostaşi ai Rg. 1 Grăniceri, de pe frontul Coţilor, au fost judecaţi sumar, executaţi imediat şi înmormântaţi chiar pe locul execuţiei, fapt ce s-a repercutat pozitiv asupra moralului trupei, deoarece va fi depăşită, cu brio, manifestarea unor forme ale instinctului de conservare, din partea acesteia (panica, disperarea etc.), cu ocazia teribilelor bombardamente şi atacuri ale inamicului, din zilele de 27 şi 28 sept., când „niciunul nu şi-a părăsit poziţia, murind mulţi pe locul unde se găseau”[115].

Pe de altă parte, acelaşi memorialist consemnează faptul că un întreg detaşament de alpini, de forţa unui batalion, înarmat cu 12 mitraliere, care reuşise să escaladeze zona muntoasă din acest sector al frontului, prin pasul Scara (în apropierea vf. Negoiu), a fost făcut prizonier de către trupele Rg. 71 Inf.[116] Iată, cum sunt descrise circumstanţele capturării detaşamentului inamic: „Tocmai când voiau să treacă graniţa şi să ta<i>e retragerea armatei de la Bran[117], întocmai acum au sperat cu noi. A<i>ci, însă, nu le-a mers, căci soldaţii noştri i-a<u> lăsat să intre şi, pe când se odihneau, a<u> început

[111] Cf. Grl. Tr. Moşoiu, *op. cit.*, p. 113.
[112] *Ibidem*.
[113] M. Ap. N.- M. St. M., *op. cit.*, II, p. 804.
[114] *Ibidem*.
[115] S.J.A.N.Vl., *M-sse*, nr. 192, f. 66v.- 67v., 70 şi urm.
[116] *Ibidem*, f. 69v.
[117] Grupul grl. Morgen, după câteva atacuri nereuşite asupra trecătoarei Bran, apărată de trupele Div. 22 inf., comandată de grl. Razu, recurge la manevrarea dispozitivului nostru de apărare, prin executarea unei lovituri prin surprindere în flancul stâng şi spatele diviziei noastre, de către Brg. 8 Alpină (A-U). Pentru această problematică, v. pe larg C. Kiriţescu, *op. cit.*, II, pp. 46-55; Grl. G.A. Dabija, *op. cit.*, II, pp. 466 şi urm.

cu împuşcăturile pe ei, aşa că inamicul a fost nevoit să se predea, văzându-se, astfel, înconjurat"[118]. Oare acest episod să nu fi dat de gândit Comandamentului C. I A. şi eşaloanelor militare ierarhice despre intenţiile reale ale inamicului? Se pare că nu, după cum o demonstrează derularea ulterioară a evenimentelor, deoarece se credea că inamicul vrea să manevreze înălţimile Coţilor, în scopul de a crea o ameninţare în flancul şi spatele poziţiilor noastre de la Câineni, ci, nicidecum, pe la acest pas, care, în concepţia adversarului, se spera să ne surprindă complet, aşa după cum, de fapt, s-a şi întâmplat.

Profitând de o perioadă de relativă acalmie pe front, în zilele de 26 şi 27 sept. se dispune *reorganizarea unităţilor C. I A. şi gruparea lor în două mari divizii*, cu următoarea ordine de bătaie: *Divizia 13* – comandată de grl. brg. Gh. Sănătescu, avea în componenţa sa *Brg. 25 Inf.* – col. Prassa (câte 3 batl. din Regimentele 47 şi 82 Inf., 2 batl. din Rg. 5 Vt. şi o batr. 53 mm.) şi *Brg. 26 Inf.* – col. Tr. Moşoiu (câte 3 batl. din Regimentele 49, 57 şi 81 Inf., 3 batl. miliţii din Rg. 72 Inf. şi o batr. 53 mm.), *Divizia 23* – comandată de grl. brg. Matei Castriş, compusă din *Brg. Combinată* – col. Mihăilescu (3 batl. din Rg. 44 Inf., câte 2 batl. din Rg. 1 Gr. şi Rg. combinat 48 şi 71 Inf. şi 2 batr. 53 mm.), *Brg. 3 Inf.* – col. Sava Dumitriu (câte 3 batl. din Regimentele 2 şi 42 Inf., 2 batl. miliţii *Radu Negru* şi *Argeş* şi o batr. 53 mm.), *Brg. 1 Călăraşi* – grl. brg. Ioan Oprescu şi 28 baterii de artilerie[119]. Totodată, au fost stabilite şi sectoarele celor două mari unităţi: cel al *Div. 23 Inf.* era *la răsărit de Olt, din limita estică a Corpului (Curtea de Argeş – Cumpăna – Scărişoara) şi până în valea Oltului, exclusiv*, iar al *Div. 13 Inf. din valea Oltului (inclusiv), întinzându-se, la vest, până la nord de Voineasa*[120].

Concomitent cu reorganizarea şi întărirea apărării, trupele române din „Loviştea vâlceană" au organizat o acţiune cu caracter ofensiv, pentru data de 26 sept., îndreptată împotriva poziţiilor inamice de pe muntele Dobrunul, cu scopul „de la împinge spre nord şi a le împiedica să se infiltreze între Grupurile Olt şi Jiu"[121]. Pentru reuşita deplină a operaţiunii, grl. Tr. Moşoiu a dispus ca bateria de câmp 75 mm, comandată de cpt. Dobrotescu, să fie transportată prin valea Voinăşiţei pe vf. Voineagu, acţiune similar executată ca pe muntele Murgaşu, „cu menţiunea că drumul către Voineagu, fiind în stare mai bună, transportarea tunurilor s-a făcut mai repede"[122]. La scurt timp după instalarea bateriei pe poziţie, fiind semnalată o coloană inamică de aprovizionare ce se deplasa din direcţia muntele Sterpu spre Robu, a fost deschis un viu foc asupra acesteia, care „a fost risipită şi decimată"[123]. După nimicirea coloanei inamice, trupele Rg. 43 Inf., comandate de mr. Rădulescu, de la Cioaca Dobrunului, au învăluit inamicul prin surprindere, pe flancuri, silindu-l să părăsească în grabă poziţiile şi lăsând în mâinile noastre numeroşi prizonieri şi material de război[124].

---

[118] *Ibidem*, f. 69v.-70.
[119] M.Ap.N.- M.St.M., *op. cit.*, II, pp. 806-808.
[120] *Ibidem*, p. 808.
[121] Cf. Grl. Tr. Moşoiu, *op. cit.*, pp. 113-114.
[122] *Ibidem*, p. 114.
[123] *Ibidem*, p. 115.
[124] *Ibidem.*

În după-amiaza zilei următoare, inamicul atacă poziţiile noastre de la Coţi, apărate de grăniceri: mai întâi, este executat un violent bombardament, la care participă piese de toate calibrele, inclusiv artileria grea amplasată la Porceşti, Sebeş şi muntele Bulzu, asupra liniei „noastre de sentinele aflată pe creste", urmat, în faptul serii, de atacul infanteriei (cca. 3 batalioane), care a fost respins, de bravele unităţi române, cu grele pierderi pentru inamic, rămânând stăpâne pe creasta muntelui. Iată ce notează C.T. Stoika despre acest atac, „unde a fost un măcel demn de ritmul unei epopei": „Şi infanteria lor a început să urce muchia. Şi a urcat cu îndrăzneală, fără popasuri şi înaintând drept spre Gropile Turcilor. Ceaţa se ridicase, o măturase vântul şi vedeam limpede până în fundul văii. Un ofiţer al lor era înainte şi conducea coloana. Când s-au apropiat la o sută de paşi de creastă, tunurile lor au tăcut... Şi, atunci, începu odată o pârâitură grozavă din toate stâncile. Mitralierele noastre au deschis focuri vii spre inamicul care cădea acum, snopuri, snopuri. Începurăm şi noi, şi toată coama muntelui era o linie de foc. Vedeam cum fugeau curagioşii unii peste alţii. Morţii curgeau spre fundul văii, că valea era adâncă şi creasta ca zidul. *Când au tăcut focurile noastre, nimeni nu mai trăia pe vale*"[125] (subl. ns.: D.G.) În această crâncenă încleştare de pe vf. Coţi a căzut la datorie neînfricatul lt. Ganovici, adjutantul Rg. 1 Gr., ai cărui viteji, avându-l în frunte, ţinuseră piept, timp de mai multe zile, atacurilor înverşunate ale inamicului; împreună cu el, au fost răpuşi încă 30 ostaşi, iar 150 au fost răniţi[126].

Primind rapoartele asupra acestei acţiuni, deţinând şi alte informaţii, grl. Praporgescu ajunge la concluzia că inamicul vrea să manevreze înălţimea Coţi în scopul de a crea o ameninţare în flancul şi spatele poziţiilor noastre de la Câineni. Pentru a constata tăria poziţiilor de la Coţi, a îmbărbăta trupele atât de greu încercate în acţiunile care urmăreau respingerea atacurilor inamice din acea zonă, grl. Praporgescu hotărăşte să se deplaseze personal pe poziţie[127]. Astfel, în ziua de 30 sept./13 oct. 1916, grl. Praporgescu, însoţit de un grup de ofiţeri de la Rg. 1 Gr., în timp ce inspecta o poziţie de luptă de pe muntele Coţi, un proiectil de artilerie inamic a explodat în apropierea grupului de ofiţeri şi unei trupe de ostaşi ai Rg. 2 Vl., schijele acestuia lovindu-l mortal pe distinsul general[128].

Despre moartea eroică a generalului, medicul slt. (rz.) S. Demetrescu aduce noi detalii, menite să completeze informaţiile cunoscute până acum în literatura de specialitate[129]: „*30 sept<embrie 1916> (vineri).* Zi frumoasă, liniştită şi cu toate acestea nenorocită pentru Corpul I de Armată, fiindcă comandantul acestui corp, simpaticul şi bunul general <David>Praporgescu, în care toţi îşi puseseră nădejdea şi speranţele, a fost din întâmplare lovit mortal de o schije de obuz, iar iubitul <lt.>-col. Zizi Cantacuzino, rănit, de asemenea, dar uşor. Venise de dimineaţă, însoţit de maiorul Rădulescu de la Statul Major al diviziei noastre (Div. 23 Inf.: n. ns. – D.G.) şi maiorul

[125] C.T. Stoika, *op. cit.*, pp. 102-103, 107-108.

[126] Cf. V. Iosipescu, Gh. Preda, *op. cit.*, p. 81.

[127] M. Ap. N.- M. St. M., *op. cit.*, II, p. 812; V. Iosipescu, Gh. Preda, *op. cit.*, pp. 84-85; Col. (rz.) dr. V. Atanasiu, *op. cit.*, p. 176.

[128] *Ibidem*, p. 812; V. Iosipescu, Gh. Preda, *op. cit.*, pp. 84-85; col. (rz.) dr. V. Atanasiu, *op. cit.*, p. 176.

[129] v. C. Kiriţescu, *op. cit.*, II, pp. 70-71; Grl. Tr. Moşoiu, *op. cit.*, pp. 115-117; C.T. Stoika, *op. cit.*, pp. 114-116; V. Iosipescu, Gh. Preda, *op. cit.*, pp. 81-86.

Dimitriu, ca să recunoască poziţiile de a<i>ci. Dimineaţa, vizitase o parte bună din front, iar după amiază avea de gând să vadă şi restul. Pe la ora 2,00 <p.m.>, am plecat cu toţii, dar, după 10 min<ute>de la plecarea lor, se aude sgomotul unui pro<i>ectil căzut în locul pe unde se găseau şi unde se mai afla o comp<anie>din Reg<imentul> 2 Vâlcea. De la bordeiul unde ne aflam, am auzit sute de gemete şi vaiete ale soldaţilor loviţi de obuz, căci căzuse în mijlocul lor, iar soldaţii, alergând spre noi, ne striga<u> să venim imediat la faţa locului, căci d<omnu>l general şi d<omnu>l colonel sunt răniţi.

Într-un suflet, am alergat la locul dezastrului[130]. Când am ajuns eu, generalul, întins jos, de-abia mai răsufla, iar pulsul era slab: *o schijă de obuz îi intrase în partea dreaptă a toracelui şi îi produsese o hemoragie internă* (subl.ns.: D.G.). Când l-am văzut, m-a apucat un plâns şi, pansându-l, nu puteam să spun decât «Sărmanu<l> d<omnu>l General!» Lângă dânsul, <locotenent>-col<onelul> Zizi Cantacuzino, rănit uşor la obraz, lângă ochiul drept, mă întrebă, în franţuzeşte, despre soarta generalului. Îi spun tot adevărul şi, pe o foaie de cort, îl transportăm la postul de prim-ajutor, însă, generalul îşi dă sufletul. *Era o tristeţe generală şi mulţi plângeau, căci îl ştiam om cu o inimă bună şi calităţi militare admirabile*"[131] (subl. ns.: D.G.).

La comandamentul C. I A. şi eşaloanele superioare ale armatei, moartea grl. Praporgescu a produs consternare, o profundă mâhnire. În puţinele zile de când se aflase în fruntea trupelor din defileul Oltului, el demonstrase nu numai o temeinică pregătire militară, o vastă capacitate de a organiza şi conduce lupta, vitejie şi neînfricare, dar şi o fermitate de neclintit în a nu ceda nicio palmă din pământul ţării, fermitate atât de necesară în împrejurările acelea vitrege[132]. În cinstea memoriei *Eroului de la Munţii Coţi* – care a fost grl. David Praporgescu –, din iniţiativa societăţii «Cultul Eroilor» din Craiova şi a preşedintelui acesteia – grl. div. Constantin Dumitrescu-, la Câineni, în ziua de 30 sept. 1928, s-a desfăşurat solemnitatea de ridicare şi inaugurată o cruce masivă din marmură[133], a cărei stare de conservare lasă astăzi de dorit[134].

Bătălia trecătorilor: «Thermopilele neamului românesc»

După dispariţia grl. Praporgescu, la comanda C.I A. a fost numit grl. brg. Nicolae Petala, fostul comandant al Div. a IX-a Inf. de pe frontul din Dobrogea[135]. Noul comandant venea la conducerea C. I A. într-o situaţie dificilă, deoarece, în această perioadă, Armata a IX-a germană pregătea străpungerea apărării române de pe lanţul Munţilor Carpaţi şi pătrunderea – prin surprindere –, pe cea mai scurtă direcţie posibilă spre capitala României. Ca atare, atacul principal va fi dat în direcţia trecătorilor, *care*

---

[130] Conform consemnărilor memorialistului, numărul victimelor provocate de explozia proiectilului, a fost destul de ridicat: în afara morţii grl. David Praporgescu şi rănirii uşoare a lt.-col. Gh. Cantacuzino, s-au înregistrat 25 morţi şi vreo 50 răniţi, dintre care şi 2 ofiţeri, majoritatea fiind de la Rg. 2 Vl. şi vreo 3-4 de la Rg. 44 Inf. Ag. (Cf. S.J.A.N.Vl.., *M-sse*, nr. 92, f. 83v.)

[131] *Ibidem*, f. 81-83v.

[132] Cf. V. Iosipescu, Gh. Preda, *op. cit.*, p. 86.

[133] S.J.A.N.Vl., *P.J.Vl.*, dos. 79/1928, f. 48.

[134] M. Pătraşcu, N. Daneş, *op. cit.*, pp. 79-81.

[135] Col. (rz.) dr. V. Atanasiu, *op. cit.*, p. 117.

deschid drumul cel mai scurt spre Bucureşti – Bran, Predeal, Bratocea, Buzău, *fiind atacate, concomitent,* şi celelalte trecători[136].

Succesul loviturii de la Rucăr a Grupului Morgen – prin ocuparea Predealului (26 sept./10 oct.) – trebuia exploatat din plin, prin executarea unor acţiuni ofensive puternice asupra unităţilor române din zonele învecinate grupului, pentru a le fixa în teren şi a le lipsi de ajutoare pe cele de la Câmpulung. În acest scop, era vizată, *în primul rând, valea Oltului*, fiind constituită o puternică grupare inamică, pusă sub comanda grl. Krafft von Dellmensingen, cu misiunea de a pune mâna pe această importantă cale de comunicaţie şi a străpunge apărarea noastră, pentru a-şi croi drum spre Curtea de Argeş – Piteşti[137]. Conform planului de luptă al inamicului, se preconiza un atac pe ambele maluri ale Oltului, în vederea întoarcerii C. I A. pe ambele flancuri, lovituri ce aveau, ca punct de convergenţă, zona Golotreni – Călimăneşti. Cheia reuşitei atacului consta în întoarcerea pe care Brg. 2 munte (A.-U.), urmată de grosul Corpului Alpin, trebuia s-o execute la flancul drept al C. I A., pe la pasul Scara, întoarcere care spera că ne va surprinde complet, cum, de fapt, s-a şi întâmplat[138].

În scopul acţiunii proiectate, Corpul Alpin a fost întărit cu: două brigăzi alpine austro-ungare (a 2-a, retrasă de pe frontul de la Petroşani şi a 10-a, transportată din Albania şi debarcată, la 26 sept./9 oct., la Sibiu), Rg. 36 Inf. prusian (de la A. I austro-ungară), 2 regimente de la Div. 8 şi 11 bavareze, ulterior – Div. 216 prusacă, o secţie de automobile şi artilerie, sporită considerabil, în special cu piese de calibru greu – 210 şi 305 mm[139].

În ziua de 3/16 oct., inamicul a trecut la ofensivă, declanşându-se, astfel, *bătălia de pe văile Oltului şi Topologului* (3/16 oct.-14/27 nob.). Brigăzile 2 şi 10 munte (A.-U.) acţionau asupra flancurilor C. I A., iar, în centrul fâşiei, pe direcţia principală a ofensivei Grupului Krafft, Corpul Alpin a executat foc de neutralizare cu artileria. Presând puternic, în tot cursul zilei, precum şi în noaptea de 3/16 – 4/17 oct., în fâşia Div. 13 Inf., trupele alpine (A.-U.) de pe muntele Robu atacă poziţiile noastre de pe Veverişu şi Pietrosul, apărate de Batl. 1 al Rg. 49 Inf.[140]. La Pietrosul, poziţia fiind apărată de o companie comandată de cpt. Constantinescu-Stancu, se va retrage, fără luptă, cedând inamicului poziţia, pe motiv că unitatea sa era „ameninţată de tăierea liniei de comunicaţie"[141]. La dreapta, în fâşia de apărare a Div. 23 Inf., Brg. 2 munte (A.-U.) a ocupat baza de plecare în faţa muntelui Moscovul (2277 m.), în vederea trecerii la atac, pentru ziua de 4/17 oct.[142].

Pentru a recâştiga poziţiile cedate, în prima zi de luptă, la 4/17 oct., Div. 13 Inf. a contraatacat inamicul pătruns în fâşia sa de apărare şi a respins trupele duşmane de pe înălţimile Pietrosul şi Veverişu[143]. Astfel, pentru recucerirea poziţiei de pe muntele Pie-

---

[136] Cf. Erich von Falkenhayn, *op. cit.*, pp. 105 şi urm.; C. Kiriţescu, *op. cit.*, II, pp. 12-13.

[137] *Ibidem*, p. 114-115; *Ibidem*, p. 71.

[138] C. Kiriţescu, *op. cit.*, II, pp. 74-75; M. Ap. N.- M. St. M., *op. cit.*, III, P. I, Bucureşti, 1940, p. 42; *România în anii Primului...*, I, pp. 432-433.

[139] Cf. *Ibidem*, p. 72; *România în anii Primului...*, I, pp. 429, 431.

[140] M. Ap. N.- M. St. M., *op. cit.*, III, P. I, pp. 726-727.

[141] Cf. Grl. Tr. Moşoiu, *op. cit.*, p. 118.

[142] *România în anii Primului...*, I, p. 433.

[143] *Ibidem*.

trosul, grl. Moşoiu va organiza un detaşament, pus sub comanda lt.-col. Gherghiceanu, comandantul Rg. 49 Inf., format din 3 companii din propriul regiment, 2 companii din Rg. 5 Vt. şi 2 baterii de obuziere, iar pentru facilitarea înaintării infanteriei la atac, dispune transportarea obuzierelor pe liniile funicularelor existente pe văile Păscoaia şi Vasilatul, care flancau muntele. A doua zi, de la orele 9,00 la 15,00, obuzierele amplasate pe cele două văi au ţinut sub un viu foc inamicul, apoi unităţile noastre de infanterie, „cu baionetele sclipind în razele soarelui ce se înclina spre apus, s-au aruncat asupra poziţiilor inamice, pe care au pus stăpânire", fiind luaţi numeroşi prizonieri, multe mitraliere, 4 tunuri de munte şi material de război[144].

La Coţi, încă din zorii zilei (orele 6,00), artileria inamică a început, pe neaşteptate, să bată în salve crestele pe care străjuiau grănicerii, iar exploziile proiectilelor s-au înteţit, încât „creasta întreagă e învăluită de fum; parcă ard stâncile, cufundate într-o mare de foc"[145]. Urmează atacul alpinilor, care reuşesc să se infiltreze în stânga apărării noastre, fiind trimis în ajutor plutonul 4 din rezerva Cp.a 2-a grăniceri, al cărei comandant era slt. C.T. Stoika. Luptele continuă cu înverşunare până la amiaza zilei, când grănicerii resping, pentru a doua oară, valurile de atacatori duşmani, dar cu preţul vieţii mai multor viteji: srg. Cosma, cap. Tufan ş.a.[146]. În ziua următoare, deşi vremea se schimbase brusc – crestele munţilor dispărând sub mantia argintie a zăpezii –, Corpul Alpin, întărit cu noi forţe: cca. 2 batl. de vânători alpini din Rg. 233 vienez şi un regiment de gardă bavarez, îşi reia atacurile asupra Coţilor. Mai întâi, artileria inamică bombardează neîntrerupt – cca. 3 ore –, crestele muntelui apărate de grăniceri, apoi, batalioanele alpine, sprijinite de focul mitralierelor, au pornit la atac, dar, de data aceasta, grănicerii le-au lăsat să se apropie cca. 50 m., întâmpinându-le cu un baraj de grenade şi provocându-le grele pierderi[147]. Atacurile inamicului se repetă şi în zilele următoare asupra Coţilor, fără sorţi de izbândă pentru acesta, dar cu preţul a nenumărate jertfe din partea grănicerilor.

În timp ce Corpul Alpin *executa atacul de front asupra centrului şi stângii Div. 23 Inf.* – înălţimile Coţilor şi Pleşului –, Brg. 2 munte (A.-U.) atacă dreapta acesteia, reuşind să treacă frontiera pe la pasul Scara (situat între Suru şi Negoiu), înaintează pe văile Topologului şi Argeşului şi, profitând de slabele rezistenţe ale trupelor noastre, pătrunde – în două zile de luptă –, cca. 30 km. în adâncimea dispozitivului nostru de luptă, ocupând, rând pe rând, muntele Mâzgavul (2143 m), Faţa Sf. Ilie, Comarnicul, Clăbucetul, Poiana Lungă şi munţii Frunţile, încât elementele avangărzii acesteia au atins, în seara zilei de 6/19 oct., localitatea Sălătrucu[148].

Această manevră a Brg. 2 munte (A.-U.) ameninţa dreapta şi spatele C. I A., fapt ce a determinat pe comandantul acestuia să constituie o grupare de contraatac, pusă sub comanda col. Marcel Olteanu, comandantul Rg. 2 Cl., în compunerea căreia au intrat 2-

[144] Cf. Grl. Tr. Moşoiu, *op. cit.*, pp. 118-120.
[145] Cf. C.T. Stoika, *op. cit.*, p. 128.
[146] *Ibidem*, pp. 130-131.
[147] *Ibidem*, pp. 133-135.
[148] M. Ap. N.- M. St. M., *op. cit.*, III, P. I, pp. 729-730; Grl. Erich von Falkenhayn, *op. cit.*, p. 121; C. Kiriţescu, *op. cit.*, II, pp. 77-78.

3 batalioane, o baterie de 53 mm. şi câteva escadroane de călăraşi, *cu misiunea să înainteze pe direcţia Mormântul – Stâna Zănoaga – Faţa Sf. Ilie* şi, împreună cu subunităţile române aflate în zonă, să respingă forţele inamice, care ocupaseră înălţimea Mâzgavul[149]. Contraatacul executat de *Detaşamentul Olteanu*, în ziua de 6/19 oct., s-a soldat cu respingerea inamicului de pe muntele Mâzgavul, iar grănicerii reocupă Budislavul şi Suru[150]. Totodată, pentru atacul coloanei principale inamice, care îşi avea grosul forţelor la nord de Sălătruc, comandantul C. I A., din rezervele Div. 23 Inf., întărite cu ajutoarele venite de la Cerna şi Câmpulung, organizează două detaşamente: *Detaşamentul col. Henri Cihoski* (3 batl. inf. şi 3 batr.), care trebuia să atace dinspre sud, din direcţia Şuici, şi *Detaşamenul Moşoiu,* care are şi comanda grupului[151] (2 companii de grăniceri, Rg. 5 Vt., câte 1 batl. din Rg. 18 Gorj şi 41 Inf. şi 4 batr. de câmp), care ataca din flanc, dinspre Titeşti[152].

La vest de Olt, Brg. 10 munte (A.-U.) cucereşte, în ziua de 6/19 oct., înălţimile Uria şi Chiţianetul (vf. Căţănelul) de la flancul drept al Div. 13 Inf., determinând retranşarea liniei defensive spre sud, pe Gorganul şi descoperirea flancului stâng al Div. 23 Inf. de pe înălţimea Pleşul[153]. A doua zi, inamicul reia atacurile, care durează până către orele 13,00, reuşind să pună stăpânire pe înălţimea Gorganul, apărată de Rg. 47 Inf., care se retrage spre înălţimile Rigloul (Râgla) şi Robeştilor. De asemenea, sunt executate atacuri viguroase şi asupra înălţimilor Murgaşul, apărate de Rg. 57 Inf., care reuşeşte să le respingă, dar cu pierderi importante de ambele părţi; la fel, în aceeaşi zi, sunt respinse şi atacurile îndreptate împotriva înălţimilor Veveriţu şi Pietrosul[154].

Dacă, în dreapta Oltului, inamicul realizează străpungerea liniei noastre de apărare la flancul drept al acesteia, *situaţia pare să se remedieze* în stânga acestuia. Astfel, în ziua de 7/20 oct., contraatacul executat de Detaşamentul Cihoski a reuşit să respingă inamicul până la nord de Sălătrucu şi pe înălţimile Sule şi Poiana Spinului[155]. Detaşamentul Moşoiu, înaintând pe comunicaţia Titeşti-Sălătruc, a atacat din flanc poziţia pe care o organizase inamicul pe muntele Clocotici. După bombardamentul de artilerie executat asupra liniilor inamice, timp de aproape 2 ore, pe la orele 9,00 dimineaţa s-au pus în mişcare coloanele de infanterie, acţiunea desfăşurându-se cu o „repeziciune remarcabilă datorită spiritului ofensiv de care erau animaţi ofiţerii şi trupa", determinând retragerea precipitată a acestuia spre Sălătruc, fiind luaţi numeroşi prizonieri şi materiale de război[156]. A doua zi dimineaţă, inamicul, respins cu mari pierderi, a evacuat Sălătrucul, retrăgându-se pe muntele Frunţile de pe stânga Topologului, unde caută să se concentreze şi să se întărească întreaga brigadă alpină.

---

[149] *Ibidem*, pp. 730-731; C. Kiriţescu, *op. cit.*, II, p. 78.

[150] *Ibidem*, pp. 740-741; *Ibidem*.

[151] La acea dată, prin ordinul de operaţii emis de C. I A., col. Moşoiu a fost numit comandant al rezervei acestui Corp, rezervă compusă din 12 batl. şi 12 batr., din care 2 de obuziere (Cf. Grl. Tr. Moşoiu, *op. cit.,* p. 122)

[152] C. Kiriţescu, *op. cit.*, II, pp. 78-79; Grl. Tr. Moşoiu, *op. cit.,* pp. 122-124.

[153] Cf. M. Ap. N.- M. St. M., *op. cit.*, III, P I, p. 747.

[154] *Ibidem*, pp. 755-756.

[155] Cf. *România în anii Primului...*, I, p. 434.

[156] C. Kiriţescu, *op. cit.,* II, p. 79; Grl. Tr. Moşoiu, *op. cit.*, pp. 123-124.

Atacată concentric de către cele 3 grupări române – Olteanu, Cihoski şi Moşoiu –, situaţia Brg. 2 munte (A.-U.) devenind critică, determină intervenţia oportună a Corpului Alpin pentru a-şi salva camarazii şi a preveni catastrofa. Astfel, la 7/20 oct., acesta cucereşte Mâzgavul, apoi atacă muntele Faţa Sf. Ilie, apărat eroic de ostaşii Rg. 1 Cl. care, după mai multe contraatacuri în timpul zilei, deşi înregistrează pierderi însemnate, reuşesc să se menţină pe poziţie, dar, a doua zi, sunt nevoiţi s-o părăsească, retrăgându-se pe muntele Călugărul[157].

În faţa acestei situaţii complexe, C. I A., respins la apus de Olt până în Valea Robeştilor, cu inamicul pătruns pe valea Topologului, dar alungat, de moment, până la muntele Frunţile şi lipsit complet de rezerve, ordonă, în noaptea de 8/9 oct., replierea pe o nouă poziţie, pe linia: *Frunţile – Poiana Spinului – muntele Măglele – Stâna Zănoaga – Mormântul – Cărbunari-nord – Robeşti-nord – Rigloul*, părăsind, astfel, Câinenii, *principalul nod de comunicaţie* de pe văile Oltului şi Topologului[158]. Din păcate, noul aliniament, pe care s-a repliat C. I A., era foarte dezavantajos pentru apărare, deoarece flancul nostru drept şi o parte din centru „erau îmbrăţişate şi dominate de către inamic", fapt pentru care acest corp va aborda lupta, de aici înainte, în condiţii dezavantajoase şi, cu toată bravura trupelor, din cauza superiorităţii inamicului, va ceda, rând pe rând, poziţiile de pe văile Oltului, Topologului şi Argeşului[159].

La est de Olt, în ziua când forţele noastre se repliau pe noul aliniament (9/22 oct.), inamicul, sprijinit de puternicul foc al artileriei, executat de pe muntele Faţa Sf. Ilie, atacă, atât de front, cât şi în flancul stâng, pe valea Boia, şi ocupă muntele Călugărul, iar românii se retrag pe Stâna Zănoaga[160]. În această situaţie critică – când inamicul ameninţă cu străpungerea liniei frontului în acest punct –, col. Moşoiu este numit la comanda Div. 23 Inf., iar grl. brg. Matei Castriş este pus la dispoziţia M.C.G.R.[161]. Noul comandant al diviziei, dându-şi seama de *poziţia dominantă* pe care o avea muntele Călugărul în sistemul de apărare din zonă, concentrează pe Stâna Zănoagei o parte din rezerva diviziei (Rg. 5 Vt., 1 batl. de grăniceri şi Batl. 4 din Rg. 18 Gj.) şi amplasează o baterie de câmp pe muntele Zănoaga pentru a susţine acţiunea infanteriei. Atacul infanteriei, din ziua de 10/23 oct., a fost condus de col. Olteanu, comandantul Brg. 1 Cl., care „înaintând cu elan, inamicul a fost forţat la retragere şi pironit pe loc, cu toate ajutoarele ce-i veneau de pe valea Boia"[162].

Iată cum descrie însuşi slt. C.T. Stoika deznodământul acelei încleştări cu inamicul, în care acesta se afla în fruntea plutonului de grăniceri: „Se pun baionetele. Gornistul, la un semn, cântă înaintarea la baionetă. Piuiturile deodată tac şi, după comanda „Înainte!", un „Ura!" răsună de pretutindeni şi sub arbori trosnesc vreascurile rupte de marşul grăbit al soldaţilor. După saltul plin de uitare de sine se deschid iarăşi focurile. Lanţul rărit se îndeseşte cu noi ajutoare. Se vede cum inamicul urcă culmea,

---

[157] *Ibidem*, p. 81.
[158] M. Ap. N.- M. St. M., *op. cit.*, III, P. I, pp. 44, 766-772.
[159] *Ibidem*, p. 44; Grl. Tr. Moşoiu, *op. cit.*, p. 125.
[160] C. Kiriţescu, *op. cit.*, II, p. 81.
[161] M. Ap. N.- M. St. M., *op. cit.*, III, P. I, p. 773; Grl. Tr. Moşoiu, *op. cit.*, p. 124.
[162] C. Kiriţescu, *op. cit.*, II, pp. 81-82; Grl. Tr. Moşoiu, *op. cit.*, pp. 125-126.

luând fuga. Înaintarea noastră e un marş sigur spre moarte. Sună din nou gornistul... Gornistul cântă imnul baionetelor şi peste liniile de morţi înaintăm la creastă. Trupurile mutilate de schije şi ciuruite de mitraliere, în elanul izbânzii, mi se părură trepte de lumină... Treceau pe lângă mine gloanţele duşmane şi parcă erau tot atâtea ecouri ale unei chemări către odihnă. La creastă, inamicul ne primi cu grenade şi primele şiruri căzură. Fără suspin şi tăcuţi, căzură soldaţii, alături de armele sacre, ca şi când un uragan ar fi prăbuşit un şir de coloane. Înaintară alţii şi obuzele acoperiră de fum creasta"[163].

În acelaşi timp, la flancul stâng al diviziei, inamicul a atacat şi respins detaşamentul mr. Mareş de pe masivul Cărbunari[164], col. Sava Dumitriu, comandantul Brg. 3 Inf., care apăra acest sector, fiind chiar rănit în luptele ce se desfăşurau în partea sudică a masivului. Fiind trimis în ajutor şi Rg. 1 Vt., comandat de col. Bucur Bădescu[165], asupra poziţiilor inamice a fost executat un asalt în sunetul gorniştilor şi al muzicii militare. Iată cum descrie memorialistul grl. Moşoiu desfăşurarea atacului: „Pe sprânceana pantei de sud a Cărbunarului aflându-se un mare unghi mort, muzica Rg. <2> Vl. s-a instalat în acel adăpost, foarte aproape de trupele de asalt şi, la un semn, a început să sune asaltul. Nemţii, zăpăciţi de atacurile de pe flancuri şi surprinşi de sunetele muzicii, ne-au cedat mult teren, retrăgându-se pe meleagurile platoului din partea de nord a Cărbunarului"[166].

Deşi inamicul execută atacuri în continuare, pe flancuri, împotriva acestei poziţii, rămase fără rezultat, acesta îşi intensifică eforturile spre centrul poziţiei diviziei, *asupra înălţimilor Mormântul şi Omul de Piatră*, poziţii apărate de Brg. Combinată de sub comanda col. D. Mihăilescu[167]. Astfel, în zorii zilei de 12/25 oct., artileria inamică, de toate calibrele şi, în special, cea grea, a dezlănţuit un puternic bombardament asupra poziţiilor noastre, urmat de atacurile repetate ale infanteriei. Cu toate că primele atacuri au fost respinse cu pierderi însemnate pentru inamic, totuşi acesta revenea din nou la atac, astfel încât, în cursul luptelor de pe muntele Mormântul – potrivit relatărilor memorialistului –, „s-a văzut cazul caraghios ca, la un moment dat, atât germanii, cât şi românii, să fugă în acelaşi timp şi în direcţii opuse. Cât priveşte românii, s-a constatat că, în momentul când urmăreau pe germani, au fost loviţi cu focuri, în flanc, din valea Boia"[168].

Ca urmare a atacurilor repetate ale inamicului asupra acestor poziţii, comandantul Brg. Combinate raporta că, fiind copleşit de forţele superioare inamice şi ameninţat cu tăierea liniei de comunicaţie, unitatea sa s-a retras la Boişoara, fapt ce a determinat ca Div. 23 Inf., cu aprobarea C. I A., să evacueze bazinul Grebleşti – Titeşti, care este ocupat de inamic şi să se retragă pe o nouă poziţie întărită, care se sprijinea, *în stânga, pe Olt, la Copăceni, îndreptându-se spre est, pe înălţimile Măgura – dealul Spinului – Măglele –*

[163] Cf. C.T. Stoika, *op. cit.*, pp. 144-145.

[164] La poalele acestui munte este aşezată localitatea Bumbueşti, unde erau instalate cartierul şi postul de comandă ale Brg. 3 Inf. (Cf. Grl. Tr. Moşoiu, *op. cit.*, p. 126).

[165] Unitate care şi-a câştigat o reputaţie binemeritată în luptele de pe frontul de la Cerna şi, cu deosebire, cu prilejul atacului asupra dealului Alion (Cf. *Ibidem*, p. 127).

[166] *Ibidem*.

[167] *Ibidem*, p. 128.

[168] Cf. *Ibidem*.

Sule, până în Topolog, călare pe şoseaua Titeşti – Sălătruc. Centrele de rezistenţă ale noii linii de apărare erau articulate pe înălţimile Măgura (S-E Titeşti) şi Poiana Spinului, iar comandamentul Div. 23 Inf. – col. Moşoiu, a fost instalat la Perişani[169].

În urma acestor înverşunate lupte, adversarul a pătruns într-un important raion, delimitat de înălţimile Stâna Zănoaga – Mormântul – Omul de Piatră, precum şi o parte din muntele Cărbunari, care constituia baza apărării între Olt şi Argeş. Trupele invadatoare şi-au creat, astfel, noi posibilităţi de acţiune ofensivă pe direcţia Curtea de Argeş, ameninţând, dinspre sud-est, flancul şi spatele Div. 13 Inf.[170] Între 16/29 oct. – 31 oct./13 nob., Grupul Krafft a primit noi întăriri: Div. 216 Inf. germană care, sosită în zonă la 26 oct./8 nob., a fost introdusă în dispozitivul grupului pe direcţia de efort vf. Omul de Piatră – Sălătrucu. Cu forţele împrospătate, inamicul şi-a intensificat atacurile împotriva dispozitivului Div. 23 Inf.[171]

Luptele pentru ocuparea bazinului Perişanilor s-au purtat cu o rară violenţă. Astfel, o brigadă a Corpului Alpin, operând pe valea Topologului, în ziua de 18/31 oct., a reuşit să ocupe muntele Mâglele. În această situaţie critică, comandantul C. I A. – grl. brg. N. Petala a dat ordinul ca să fie constituit Detaşamentul Sule (format din 6 batl. din rezerva C. I A.), pus sub comanda col. Bucur Bădescu, cu misiunea să înainteze, adăpostit, pe valea Topologului până în dreptul acestui munte, iar de acolo să cadă pe flancul stâng şi în spatele inamicului pentru a-l determina să se retragă[172]. Detaşamentul, în pripă organizat, cu muniţii şi mijloace de aprovizionare insuficiente, înaintează pe valea Topologului şi, în ziua de 19 oct./1 nob., atacă obiectivul, dar este repede respins de inamic[173].

În continuare, lupte dramatice s-au purtat pentru muntele Sule, apărat de ostaşii Rg. 5 Vt. Astfel, inamicul de pe muntele Mâglele atacă, din flanc, cu o brigadă, poziţia principală română de la Spinu-Perişani, în timp ce o altă brigadă germană, ajutată de un virulent bombardament de artilerie, atacă frontal de-a lungul comunicaţiei rutiere Titeşti – Spinu – Şuici – Curtea de Argeş[174]. Astfel, în dimineaţa zilei de 16/29 oct., subunităţile de grăniceri, abia retrase de pe crestele şi văile unde luptaseră cu atâta bravură, au fost trimise în mare grabă să închege o nouă linie de rezistenţă, mai la sud – pe înălţimile Măgura – Spinu – Cucoiu –, cu misiunea de a bara înaintarea inamicului de-a lungul acestei comunicaţii rutiere. Cele 4 companii ale Batl. 1 Gr., cu efective reduse, au fost dispuse pe înălţimile dominante, formând puncte de rezistenţă, cu intervale largi între ele, care trebuiau supravegheate şi apărate cu focul mitralierelor.

Amplasată pe dealul Spinu, din faţa satului omonim, Cp. a 2-a a slt. Stoika făcea legătura între celelalte subunităţi de grăniceri instalate pe înălţimile Măgura (la stânga) şi Cucoiu (la dreapta), având misiunea de a stăvili înaintarea inamicului de-a lungul şoselei Titeşti – Spinu – Şuici[175]. Inamicul foloseşte din plin tactica hărţuielii prin nes-

---

[169] C. Kiriţescu, *op. cit.*, II, p. 128; Grl. Tr. Moşoiu, *op. cit.*, p. 128.
[170] *România în anii Primului...*, I, p. 435.
[171] *Ibidem*.
[172] C. Kiriţescu, *op. cit.*, II, p. 129; Grl. Tr. Moşoiu, *op. cit.*, pp. 129-130.
[173] *Ibidem*; *Ibidem*, p. 130.
[174] *Ibidem*; Lt.-col. Gh. Preda, *op. cit.*, p. 90.
[175] Lt.-col. Gh. Preda, *op. cit.*, p. 90.

fârşite bombardamente – executate de monstruoasele obuziere austriece de 305 mm, din Titeşti –, combinate cu atacuri limitate, îndeosebi pe timp de noapte, la lumina reflectoarelor, cu scopul de a zdruncina forța combativă a grănicerilor. Iată cum descrie slt. Stoika, „regia" unui astfel de atac executat de inamic asupra muntelui Măgura: „Lupta era neegală. Infanteria inamică e, desigur, cea mai laşă din lume. Mărturisesc pe conştiință, că din atâtea zeci de lupte la care am luat parte, niciuna n-a fost susținută de inamic fără artilerie. Şi aceasta nu dintr-un spirit superior de tactică. Artileria nu izbeşte cu inteligență liniile noastre întărite. Artileria izbândeşte prin risipa neînchipuită de proiectile; ea bate fără scrupule zone întregi – văi şi munți. Şi, atunci când luptătorii noştri ce aşteptau lupta civilizată, sunt schilodiți de obuzele inconştiente, atunci numai apare infanteria infirmă inamică, nu spre a primi lupta cu ultimele noastre forțe, ci pentru a ocupa, fără luptă, pozițiile acoperite de morți şi a începe opera de jefuire. Am văzut în lupta de la Mormântul sfiala cu care infanteria inamică se apropia de morții noştri. Erau linii întregi pe front secerate de obuze. Vitejii noştri inamici au luat cadavrele alor noştri drept luptători. Pozițiile erau apărate de morți"[176].

Victimele bombardamentului au fost plt. Sibulescu, cap. Bogdan şi alți trei soldați, iar, de la postul de observație, cap. Dumitru Sporiş, pentru ultimul, originar din zonă, slt. Stoika având sentimente de profundă compasiune: „Luptase pe munții ce împrejmuiesc satul lui, Grebleşti. Acolo copilărise şi acolo lăsase casa pustie şi ograda. Sub ochii lui, părinții încărcaseră carul, pornind în bejenie. Şi, în loc de a culege avutul şi a ajuta bătrânețea părinților, rămase cu arma în mână pe creste, lângă camarazii din alte ținuturi depărtate. Muri, apărându-şi țarina. L-am ridicat de pe creastă, îngropându-l într-o ruptură de obuz duşman; am scris pe crucea strâmbă de lemn: «Aici, într-o spărtură de obuz inamic, odihneşte bravul caporal Sporiş Dumitru, din Comp<ania> 11 Grăniceri, mort la postul său, astăzi 18 oct. 1916, ora 4,30»"[177].

Ca urmare a pierderilor suferite – peste 60 ostaşi, scoşi din luptă –, a fost necesară o nouă comasare a subunităților de grăniceri; din toate cele patru companii s-au constituit doar două detaşamente, a câte o sută şi ceva de luptători fiecare. Unul a fost dispus pe Măgura, iar celălalt pe dealul Spinu. Comanda acestuia din urmă a fost încredințată cpt. Ion Popovici, având-l ca ajutor pe slt. Stoika[178]. În după-amiaza zilei de 23 oct./5 nob., inamicul, după un puternic bombardament de artilerie dezlănțuit asupra pozițiilor de grăniceri din dealul Spinu, reuşeşte să se infiltreze în flancul stâng al apărării noastre, determinând intervenția curajoasă- prin ploaia de proiectile- a trupei comandate de slt. Stoika, care, fiind grav rănit, a trecut prematur la cele veşnice[179]. Ca o binemeritată răsplată a meritelor sale, ce aveau să fie cunoscute întregii armate,

[176] Cf. C.T. Stoika, *op. cit.*, p. 159.

[177] *Ibidem*, pp. 159-160.

[178] Lt.-col. Gh. Preda, *op. cit.*, pp. 92-93.

[179] În *Declarația* cpt. Popovici, se arăta că subofițerul „avea piciorul drept rupt (lipsă), brațul stâng fracturat pe de-a întregul… şi vârfurile degetelor de la piciorul stâng rupte. Totuşi, vorbea şi mă ruga să-l duc la postul de ajutor, că simte că mai are viață". Rămăşițele pământeşti ale poetului-erou au fost înhumate în cimitirul din dealul Mlăcii-Titeşti (Cf. Constantin Ploscaru, Florea Vlădescu, Liviu-Ion Vlădescu, *Pe urmele lui Constantin T. Stoika. Titeşti-2006*, Editura Proşcoala, Râmnicu-Vâlcea, 2014, p. 146).

poetului-erou Constantin Stoika i-a fost conferit, post-mortem, în noiembrie 1916, Ordinul «Coroana României» cu spade, în gradul de Cavaler[180].

Pentru apărarea muntelui Sule, timp de 3 zile (6-8 noiembrie), ostaşii Rg. 5 Vt. au luptat cu un eroism şi spirit de jertfă mai presus de orice laudă, înregistrând pierderi dureroase în propriile rânduri, dar şi ale duşmanului, aici îşi va pierde viaţa şi Kronprinţul Henrik de Bavaria, comandantul Rg. de Gardă bavarez[181].

După alte şi alte dramatice încleştări, puţinele forţe ale apărării de care mai dispuneau românii, au fost obligate a se retrage pe *aliniamentul Arefu-sud – Sălătrucu – Rădăcineşti-sud – muntele Cozia – sud-Brezoi*[182]. În acele momente ale evoluţiei luptelor, a fost adusă – de pe frontul din Moldova –, Div. 14 Inf., care a fost introdusă imediat „în front", între râurile Argeşului şi Topologului, rămânând, la centrul dispozitivului (între Topolog şi Olt), doar puţinele forţe ale Div. 23 Inf., iar, la stânga („Loviştea vâlceană"), puţinii luptători ai Div. 13 Inf., care mai supravieţuiseră încleştărilor. Luptele continuă cu şi mai multă înverşunare, cu sorţi de izbândă de o parte şi de alta, dar, în faţa superiorităţii adversarului, frontul românesc este străpuns chiar în centru (10/23 nob.), iar, două zile mai târziu (12/25 nob. 1916) – potrivit relatărilor unui martor ocular –[183], s-a desfăşurat intrarea oficială şi „în forţă" a primelor trupe germane în or. Râmnicu Vâlcea[184]; la 20 nob./2 dec. 1916, este abandonat şi aliniamentul Călimăneşti – Valea Coisca – Şuici[185].

Aşa cum sublinia istoricul militar Victor Atanasiu: „Ostaşii Corpului de Olt, chiar atunci când au fost obligaţi să se retragă de pe o poziţie, nu au ales fuga proprie armatelor de invazie, ci au lăsat pe acele fâşii ale pământului lor actul de proprietate din veac, materializat cu trupurile şi sângele lor. De aceea, zona acestor eroice confruntări reprezintă un mare sanctuar săpat în adâncuri, în solul pământului românesc, în faţa căruia ne descoperim, ca un suprem şi obligatoriu omagiu"[186].

---

[180] Cf. Lt.-col. Gh. Preda, *op. cit.*, p. 100.

[181] Cf. C. Kiriţescu, *op. cit.*, II, pp. 129-131; Grl. Erich von Falkenhayn, *op. cit.*, p. 137; M. Ap. N.- M. St. M., *op. cit.*, III, P. I, p. 119; S. Purece et alii, *op. cit.*, p. 38.

[182] M. Ap. N.- M. St. M., *op. cit.*, III, P. I, p. 118.

[183] Este vorba de înv. (pens.) Ioan Verzescu, originar din satul Muerească, jud. Vâlcea, care, pe atunci, avea vârsta de 6 ani, ale cărui mărturii vor fi încredinţate hârtiei în anii 1987-1988, prin studiul (în copie dactilografiată) intitulat *Apărarea de pe Plaiul Muereasca-Călimăneşti. Relatare privind luptele din noiembrie 1916* (S.J.A.N.Vl., *M-sse*, nr. 280, f. 13).

[184] Ceremonia intrării oficiale a trupelor germane în oraş – conform relatării aceluiaşi martor ocula –, „s-a făcut în pas de defilare, <pe> trei coloane de infanterie, într-o ordine perfectă şi parcă zgârâindu-ne urechile cu zgomotul cizmelor pe pietrile străzilor. Pe marginea unor trotuare <i>eşise foarte puţină lume, mai mult consternată decât curioasă" (*Ibidem*, f. 14).

[185] V. pe larg, S. Purece et alii, *op. cit.*, pp. 37-40.

[186] Cf. Col. (rz.) dr. V. Atanasiu, *op. cit.*, p. 188. Mulţumesc, pe această cale, colegului meu de breaslă, prof. dr. Dragoş-Silviu Teodorescu, care mi-a fost de un real folos în tehnoredactarea materialului de faţă (n. ns.: D.G.).

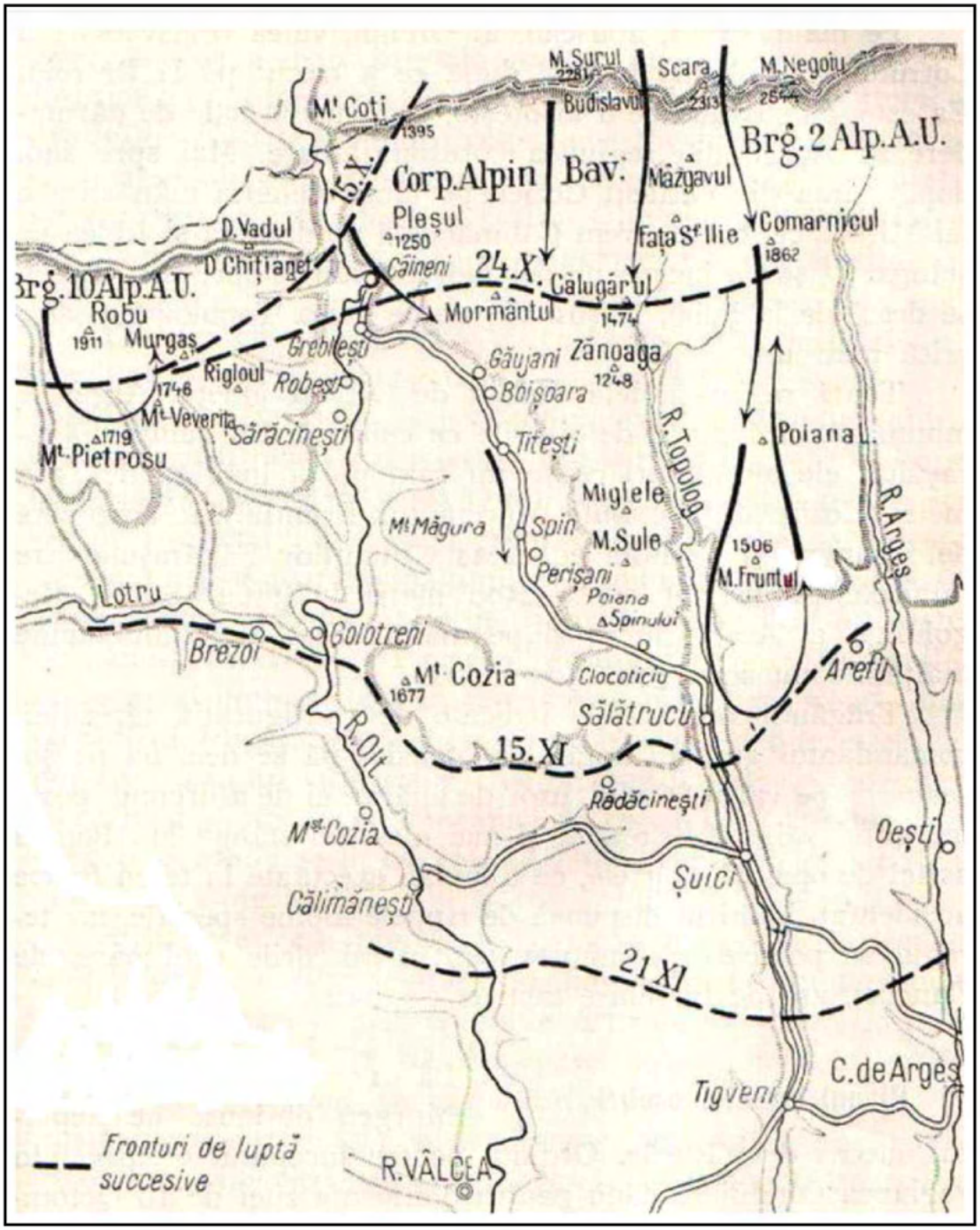

Luptele de pe văile Oltului şi Topologului (reproducere după C. Kirițescu).

Trupe ale Brg. 2 munte (A-U) în marş către Budislavul
(reproducere după Albert Reich).

Graniţa româno-austro-ungară, după lupte
(reproducere după Albert Reich).

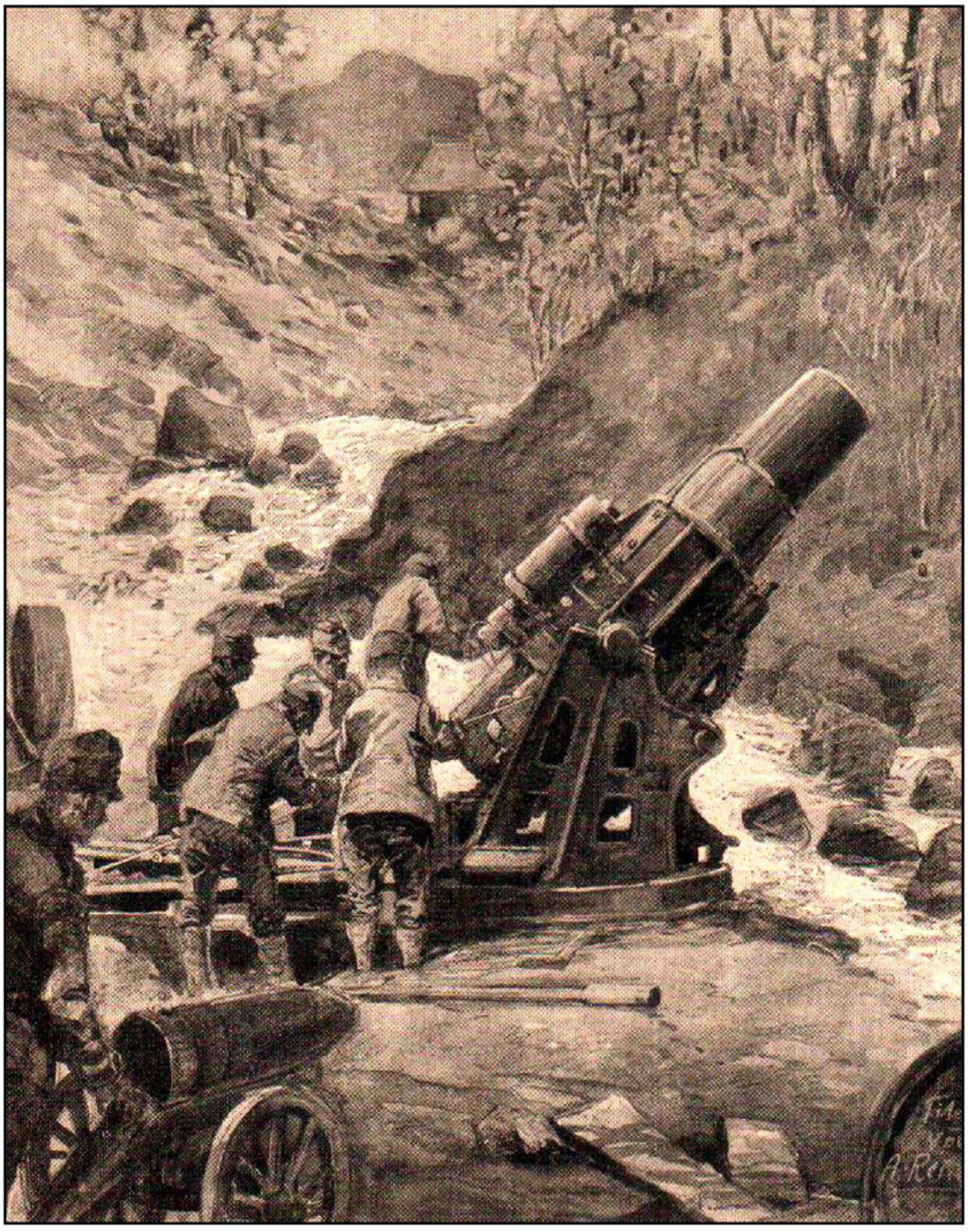

Obuzier austriac de 305 mm în acțiune, în Valea Titeștilor
(reproducere după Albert Reich).

Trecerea Oltului, la Rm. Vâlcea, de către trupele de ocupație austro-germane (reproducere după Albert Reich).

Ceremonia de dezvelire a monumentului funerar ridicat în memoria grl. David Praporgescu (SJANV, col. Fotografii, nr. 277).

Poetul – erou Constantin T. Stoika.

Muntele Sule unde a căzut în lupte Kronprințul Henrich de Bavaria (reproducere după Albert Reich).

GENERALUL DAVID PRAPORGESCU – EROU AL NEAMULUI ROMÂNESC

Ilie Gorjan

Primul război mondial – considerații generale

Germenii primului război mondial s-au ivit încă din anul 1882, când s-a constituit Tripla Alianță din Germania, Austro-Ungaria şi Italia, alianță militară formată, aşadar, pe de o parte, din Imperiul Austro-Ungar (constituit la rându-i în anul 1867), ce stăpânea teritorii întinse din centrul şi sud-estul Europei, şi, de pe altă parte, din Germania, un stat revanşard, cu tendințe expansioniste, care, sub conducerea autoritară a „cancelarului de fier", Otto von Bismarck, reuşise să se unifice în 1871 în jurul Prusiei, câştigătoarea de faimă a războiului franco-prusac din 1870[1]. Turcia a aderat la Tripla Alianță în 1914 şi Bulgaria în 1915.

La Conferința de la Berlin din 1884-1885, statele europene au decis să împartă teritoriul Africii, decizie în urma căreia Franța a cucerit 15 state (Mauritania, Mali, Senegal, Guineea, Niger, Burkina Faso, Benin, Gabon, Republica Congo, Republica Centrafricană, Algeria, Tunisia, Maroc, Djibouti, Madagascar), Germania şase state (Camerun, Rwanda, Burundi, Tanzania, Namibia, Togo), Italia trei state (Libia, Eritreea, Somalia), Anglia nouă state (Egipt, Sudan, Somalia, Kenya, Uganda, Botswana, Zambia, Zimbabwe, Africa de Sud) şi Belgia un stat (Republica Democrată Congo)[2].

Tot în acest context, mai trebuie menționat faptul că în 1883 a fost semnat la Viena, în cel mai strict secret, Tratatul de alianță româno-austro-ungar la care Germania a aderat imediat, prin care România a fost inclusă în sfera politică a puterilor din Europa centrală, tratat reînnoit în 1892, 1902 şi 1913[3].

În anul 1904, noua alianță militară constituită din Franța, Anglia şi Rusia sub numele de Tripla Antantă polariza principalele puteri europene cu tendința vizibilă de împărțire a sferelor de influență la nivelul Europei, dar şi al întregii planete. S-au adăugat Antantei Japonia şi Belgia în 1914, Italia în 1915 şi România în 1916. S-au alăturat aceleiaşi alianțe militare, în anul 1917, SUA, Bolivia, Brazilia, China, Costa Rica, Ecuador, Cuba, Guatemala, Honduras, Panama, Peru şi Uruguay.

Criza marocană din 1905-1906, bosniacă din 1908, balcanică din 1912-1913 erau semne evidente că o mare conflagrație mondială nu poate fi evitată.

Primul război mondial a început la 15 iulie 1914. El a durat patru ani şi a angrenat 33 de state, cu o populație de peste un miliard de locuitori, soldându-se cu aproape 10

---

[1] Ilie Gorjan, *Drept internațional public*, Editura Măiastra, Târgu-Jiu, 2013, p. 8.

[2] *Ibidem*, p. 9.

[3] Vicențiu Cojan, *Primul război mondial – repere de cronologie militară*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1977, p. 10.

milioane de morți și 20 de milioane de răniți și mutilați, pagubele materiale fiind evaluate la peste 278 miliarde de dolari[4].

La 15 iunie 1914, Arhiducele Franz Ferdinand, prințul moștenitor al Austro-Ungariei, și soția sa, Sofia de Hohenberg, sosiți în Bosnia cu ocazia manevrelor de vară ale armatei austro-ungare, pe timpul desfășurării ceremoniei de primire ce a avut loc la primăria orașului Sarajevo, au fost asasinați de către Gavrilo Princip, naționalist sârb, pretext folosit de Puterile Centrale pentru declanșarea primului război mondial. Evenimentul a „surprins" cercurile guvernamentale austro-ungare, care „și-au pierdut capul", cu toate că familia imperială nu a fost prea „emoționată", din cauza lipsei de simpatie pentru concepțiile liberale ale moștenitorului la coroana imperială. Atitudinea s-a concretizat în organizarea unor funeralii de „clasa a treia", fără a se declara doliu național, Viena rămânând „Viena valsurilor". De aceea, a rămas o enigmă faptul că, atât autoritățile militare, cât și cele civile și administrative din Sarajevo, nu au luat nicio măsură pentru a evita orice încercare de atentat[5].

În urma acestui atentat, Austro-Ungaria a cerut Serbiei satisfacție, impunând niște condiții aproape imposibil de acceptat. În cazul în care nu se îndeplineau acele condiții, armata austro-ungară urma să intervină. Rusia, pentru a nu lăsa să fie zdrobit statul slav din Balcani al cărui protector se considera, decretează mobilizarea. Germania, care credea că a sosit momentul de a-și realiza scopurile sale expansioniste, îndeamnă guvernul de la Viena să nu cedeze și decretează și ea mobilizarea. A urmat mobilizarea Franței, apoi a Angliei și izbucnirea războiului[6].

La 15 iulie 1914, guvernul Austro-Ungariei a transmis prin telegraf guvernului sârb declarația de război, iar la 16 iulie au început operațiunile militare prin bombardarea Belgradului.

La 19 iulie, ambasadorul german la Petersburg înmânează, în numele guvernului german, ministrului de externe rus, Sazonov, declarația de război. La 21 iulie, Germania declară război Franței, iar la 22 iulie Belgiei. La 24 iulie, Austro-Ungaria declară război Rusiei, iar Serbia declară război Germaniei. La 29 iulie, Franța declară război Austro-Ungariei, iar pe 30 iulie Anglia se proclamă în stare de război cu Austro-Ungaria, care, la rândul ei, pe 8 august declară război Belgiei. Pe 9 august, Japonia se declară în stare de război cu Germania. Pe 19 octombrie, Rusia declară război Turciei, iar Turcia declară război Antantei, alăturându-se Puterilor Centrale[7].

După aceste declarații, războiul se generalizează la nivelul întregii Europe, dar și dincolo de ea.

România în primul război mondial

În seara zilei de 15 iulie 1914, după declarația de război a Austro-Ungariei împotriva Serbiei, Ion I.C. Brătianu a convocat Consiliul de Miniștri la Sinaia pentru

[4] Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto – dac la statul român unitar*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1983, p. 432.

[5] Vicențiu Cojan, *op. cit.,* p.13.

[6] Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi*, Editura Albatros, Bucureşti, 1975, p. 682.

[7] Vicențiu Cojan, *op. cit.,* p. 14-18.

consultări. Toți au arătat că față de chestiunea românilor din Transilvania şi față de simțământul public din Regat, țara nu putea să ia armele alături de Austro-Ungaria şi au cerut să cunoască angajamentele României cu alte țări şi îndeosebi cu Austro-Ungaria. Au urmat şi alte şedințe ale guvernului, când miniştrii au putut să ia cunoştință despre conținutul tratatului din 1883, care în art. 2 prevedea: „Dacă România, fără nicio provocare din partea sa, ar fi atacată, Austro-Ungaria se obligă să-i dea în timp util ajutorul şi asistență contra agresorului. Dacă este atacată Austro-Ungaria în aceleaşi împrejurări, în una din părțile statelor sale limitrofe cu România, *casus foederis* se va prezenta numai-decât pentru aceasta din urmă".

Consiliul de Coroană, întrunit la Sinaia, la 21 iulie 1914, sub preşedinția Regelui Carol I, luând cunoştință de textul tratatului secret din 1883, a apreciat că actul comis de Austro-Ungaria împotriva Serbiei constituie o agresiune, încălcându-se astfel caracterul defensiv, de apărare al tratatului; s-a apreciat, de asemenea, că acel *casus foederis*, specificat în art. 2 al tratatului, nu se poate invoca în situația de față, Austro-Ungaria fiind agresoare şi nu victimă. Deci România n-are niciun interes să ajute Austro-Ungaria să distrugă Serbia[8].

Prin urmare, Consiliul de Coroană din 21 iulie 1914 a decis ca România să rămână neutră, chiar dacă regele, susținut de Petre Carp, ar fi dorit să intre în război alături de Puterile Centrale. De altfel, față de această situație, regele a decis să abdice, dar moartea sa din 27 septembrie 1914 l-a oprit de la acest gest deznădăjduit.

E interesantă poziția principesei Maria (englezoaică la origine, dar care fusese crescută de mama sa, unica fiică a țarului Alexandru al II-lea al Rusiei, în mediul privilegiat al Curții de la Petersburg) cu privire la discuțiile care se purtau referitoare la atitudinea României față de război. Aşa cum rezultă din memoriile lui I.G. Duca, ea afirma: „N-am venit în România ca, după 20 de ani, să renunț la Coroana României. Nu mi-am sacrificat tinerețea şi m-am ostenit să dau țării aceşti moştenitori de coroană ca să-i văd acum rătăcind prin lume ca principi germani în exil. Eu de țara asta nu mă despart. Înțeleg aspirațiunile ei şi le îmbrățişez. De altminteri, unde să merg? Eu germană nu sunt, la drepturile mele de principesă engleză m-ați obligat să renunț când m-am măritat, altă patrie decât România nu am. Dacă principele Ferdinand renunță la Coroană şi pleacă în Germania după unchiul său, eu divorțez şi stau aici"[9].

După doi ani de neutralitate, la 4 august 1916, I.I.C. Brătianu a semnat tratatul de alianță cu Antanta, însoțit de o convenție militară. România se angaja să intre în război împotriva Austro-Ungariei, iar Antanta îi recunoştea dreptul de a alipi teritoriile româneşti din Austro-Ungaria: Transilvania cu Crişana, de la vărsarea Someşului în Tisa până la vărsarea Mureşului în Tisa, Bucovina şi Banatul (inclusiv cel sârbesc). Aliații se angajau să declanşeze, cu opt zile înainte de intrarea României în război, o ofensivă cu trupele de la Salonic, pentru a reține trupele germano-bulgare, şi să desfăşoare, de asemenea, o ofensivă pe teritoriul austriac pentru a înlesni viitoarele acțiuni ale armatei române în Transilvania. Rusia urma să trimită trei divizii (două de infanterie şi una de

[8] Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 438-440.
[9] *Ibidem*, p. 446.

cavalerie); România urma să primească, prin Rusia, zilnic, câte trei sute tone de muniție şi material de război[10].

Planul de companie al comandamentului român se baza pe Armata1, Armata a 2-a, Armata a 3-a, Armata a 4-a şi Corpul 5 Armată în rezerva Marelui Cartier General.

Armata de Nord (Armata a 4-a), comandată de generalul Constantin Prezan, concentrată pe frontiera de vest a Moldovei, avea misiunea să rupă apărarea inamicului din trecătorile Carpaților între Dorna şi valea Oituzului şi să iasă inițial pe Mureş la nord-est de Târgu-Mureş. Ulterior să continue ofensiva prin Poarta Someşului şi să pătrundă în Câmpia Tisei.

Armata a 2-a, comandată de generalul Alexandru Averescu, concentrată pe frontiera de nord a Munteniei, trebuia să treacă la ofensivă în fâşia cuprinsă între valea Oituzului şi cursul superior al râului Argeş, să iasă pe râul Mureş între Târgu-Mureş şi Alba-Iulia, ulterior să continue ofensiva prin Poarta Someşului.

Armata 1, comandată de generalul Ioan Culcer, concentrată pe frontiera de nord şi nord-vest a Olteniei, urma să treacă la ofensivă în fâşia delimitată de cursul superior al râului Argeş şi fluviul Dunărea, să pătrundă cu forțele principale în Transilvania pe valea Oltului şi Jiului, şi să iasă pe râul Mureş la vest de Alba-Iulia. Ulterior să înainteze prin defileul Mureşului, spre vest, iar cu o parte din forțe să pătrundă pe văile Crişurilor şi să iasă la vest de munții Apuseni, în Câmpia Tisei.

Armata a 3-a, comandată de generalul Mihail Aslan, a primit misiunea să treacă la apărare pe granița de sud pentru a respinge încercările inamicului de forțare a fluviului Dunărea şi să asigure concentrarea în Dobrogea a Corpului 47 Armată rus (cu două divizii ruse şi una sârbă), în măsură ca, la ordin, să treacă la ofensivă în Dobrogea pentru a cuceri aliniamentul Rusciuk, Şumla, Varna, îndepărtând pericolul unei acțiuni în forță a inamicului.

Corpul 5 armată, comandat de generalul Gheorghe Georgescu, format din două divizii de infanterie, urma să se concentreze în zona Bucureşti şi apoi să se deplaseze în Transilvania pentru a participa la luptele din acea zonă[11].

Intrarea României în război a fost decisă la Consiliul de Coroană din 14 august, ținut la Palatul Cotroceni, unde s-a desfăşurat o dezbatere dramatică, situată, prin măreția ei, la înălțimea momentului istoric, între partizanii celor două orientări – securitate națională şi unitate națională. Petre Carp, adeptul securității naționale, a rostit cuvinte coborâte parcă din tragedia unui mare scriitor din Grecia veche: „Am trei fii, îi dau Maiestății Voastre să se bată şi să moară. Iar eu mă voi ruga lui Dumnezeu ca armata română să fie bătută, căci numai astfel România va putea fi scăpată".

La rândul său, Regele Ferdinand, adeptul orientării de unitate națională, a dat o replică admirabilă: „Ați greşit adineauri când ați vorbit de interesele Dinastiei, nu cunosc decât interesele țării. În conştiința mea aceste două interese se confundă. Dacă m-am hotărât să fac acest pas greu, e fiindcă, după matură chibzuință, am ajuns la

[10] Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1997, p. 275.

[11] Col. dr. Costică Popa, *Curs de istoria artei militare,* Editura Academiei Militare, Bucureşti, 1990, p. 237-239.

convingerea adâncă şi nestrămutată, că el corespunde cu adevăratele aspiraţiuni ale neamului a căror răspundere o port în ceasul de faţă. Dinastia va urma soarta ţării, învingătoare cu ea sau învinsă cu ea. Deoarece, mai presus de toate, să ştiţi, domnule Carp, că Dinastia mea e română. Rău aţi făcut când aţi numit-o străină, germană. Nu, e românească! Românii nu au adus aici pe unchiul meu, Regele Carol, ca să întemeieze o dinastie germană la gurile Dunării, ci o dinastie naţională, şi revendic pentru casa mea cinstea de a fi îndeplinit în întregime misiunea pe care acest popor mi-a încredinţat-o"[12].

În aceeaşi zi, 14 august 1914, ministrul României la Viena prezenta declaraţia de război a României. În legătură cu acest aspect, principesa Evelyn Blűcher afirma că „cineva care se întâmplă a fi Maiestatea sa Wilhelm al II-lea, în momentul când România a declarat război şi, de asemenea, când ştirea despre declaraţia de război americană ne-a fost adusă la cunoştinţă, ne-a asigurat că cu ocazia celei dintâi (intrarea României în război, *n.m.*), Kaiser-ul a venit în odaie tremurând şi alb ca o coală de hârtie, genunchii săi tremurau pe când a zis «Totul e pierdut; aş face mai bine dacă aş abdica imediat», pe când cu ocazia celei de-a doua (declaraţia de război a S.U.A, *n.m.)*, el şi cei din jurul lui erau veseli, surâzători şi ziceau că nu face nimic, deoarece America nu ar putea niciodată să-şi transporte trupele, din cauza submarinelor[13]. Punerea în aplicare a planului de campanie al comandamentului român pentru anul 1916, denumit „Ipoteza Z", s-a făcut prin trecerea la ofensivă în Transilvania şi la apărare pe frontul de sud. În noaptea de 14-15 august 1916, armata română a declanşat Campania de eliberare a Transilvaniei şi Bucovinei de sub dominaţia austro-ungară. Ofensiva în Transilvania a început cu trupele de acoperire dispuse din timp în trecătorile din Carpaţi şi s-a dezvoltat pe măsura mobilizării şi concentrării forţelor principale în zonele depresionare ale Carpaţilor Orientali şi Meridionali. Acţiunile ofensive ale trupelor române pe întregul front din Transilvania s-au grupat în trei operaţii ofensive de armată, astfel: operaţia ofensivă a Armatei de Nord peste Carpaţii Orientali; ofensiva Armatei a 2-a peste Carpaţii de Curbură şi ofensiva Armatei a 1-a peste Carpaţii Meridionali. În faţa trupelor române se aflau Armata 1 austro-ungară şi Armata a 9-a germană, sub comanda generalului Falkenhayn[14].

Armata de Nord a ocupat o bază de plecare la ofensivă între Vatra Dornei şi valea Oituzului şi a trecut la ofensivă într-o fâşie a cărei lărgime era de 270 km. La sfârşitul operaţiei ofensive, la 13 septembrie 1916, a atins aliniamentul: imediat sud Vatra Dornei, est Răstolniţa, pantele vestice ale munţilor Gurghiului, est Sovata, Praid, inclusiv Odorhei, aliniament pe care a trecut la apărare[15].

Armata a 2-a a ocupat o bază de plecare la ofensivă între valea Oituzului şi cursul superior al Argeşului şi a trecut la ofensivă într-o fâşie cu o lărgime de 130 km. La sfârşitul operaţiei ofensive, la 5 septembrie 1916, a atins aliniamentul Odorheiul Secuiesc, Paloş, Fişer, Dăişoara, Ticuşul Nou, Dealul Cincului, Toarcla, Săsăuş, Noul Român, Cârtişoara, Avrig, pe care a trecut la apărare[16].

---

[12] Florin Constantiniu, *op. cit.*, p. 277-278.
[13] *Istoria militară a poporului român*, vol. V, Editura Militară, Bucureşti, 1988, p. 383.
[14] Col. dr. Costică Popa, *op. cit.*, p. 242-243.
[15] *Istoria militară a poporului român*, p. 400-404.
[16] Col. dr. Costică Popa, *op. cit.*, p. 245-246.

Armata 1 a ocupat o bază de plecare la ofensivă între cursul superior al Argeşului şi Dunăre şi a trecut la ofensivă într-o fâşie cu o lăţime de 200 km. La sfârşitul operaţiei ofensive, 28 august 1916, Armata 1 a atins aliniamentul Avrig, Veştem, Gura Râului, Poiana Muierii, Baru, Câmpul lui Neag, Balta, Orşova, pe care a trecut la apărare[17].

Trebuie menţionat faptul că din ziua de 24 august 1916, în subordinea Armatei a 1-a, a intrat şi Divizia 20 Infanterie (comandant – general de brigadă David Praporgescu), care se găsea în acoperire pe Dunăre între Calafat şi Corabia.

Armata a 3-a urma să rămână în apărare între Calafat şi Marea Neagră, asigurând concentrarea Corpului 47 Armată rus, şi, totodată, libertatea de acţiune a armatelor române ce operau în Transilvania. Rezulta evident, din scopul operaţiilor militare preconizate, că România nu a urmărit declanşarea unui război de agresiune împotriva vecinului de la sud, ci pentru a asigura condiţiile necesare desfăşurării cu succes a ofensivei eliberatoare din Transilvania, îşi propunea să împiedice Bulgaria, parteneră a Puterilor Centrale, să iniţieze acţiuni militare active la frontieră, care s-ar fi repercutat negativ asupra frontului principal al armatei române[18].

În noaptea de 18/19 august 1916, armata bulgară a trecut la ofensivă în Dobrogea cu misiunea de a rupe apărarea trupelor române, să înainteze spre nord şi să întoarcă ulterior apărarea organizată pe Dunăre. La Turtucaia şi la Silistra, armata română a suferit o grea şi ruşinoasă înfrângere, soldată cu 160 de ofiţeri şi 6000 soldaţi morţi şi răniţi[19].

La 2 septembrie 1916, la Periş, Marele Cartier General, la propunerea generalului Alexandru Averescu (numit la comanda Armatei a 3-a), a decis ca la 6 septembrie ofensiva din Transilvania să fie oprită şi 3 divizii de pe acel front să fie deplasate în sprijinul frontului din sud.

În scopul trecerii la ofensivă în Dobrogea pentru nimicirea grupării inamice, Marele Cartier General a constituit din Armata a 3-a şi Armata de Dobrogea, Grupul de armate sud, sub comanda generalului Averescu. Generalul Averescu, analizând situaţia, a ajuns la concluzia că, pentru a-şi putea îndeplini misiunea, trebuia să combine acţiunea frontală din Dobrogea cu un atac în spatele frontului inamic, ceea ce impunea necesitatea trecerii Armatei a 3-a peste Dunăre pentru realizarea acestei manevre. Operaţia, rămasă în istoriografie sub numele de „Manevra de la Flămânda", s-a declanşat în dimineaţa zilei de 18 septembrie 1916, ora 03.00, când sub protecţia focului artileriei, Divizia 10 Infanterie a început forţarea Dunării în zona Flămânda. Însă, la 22 septembrie, din cauza unei furtuni puternice, care a rupt podul de vase de pe Dunăre şi din cauză că Armata a 9-a Germană a trecut la ofensivă pe frontul din Transilvania, Marele Cartier General a decis să renunţe definitiv la această manevră[20].

La întâlnirea sa cu Averescu, în 1918, feldmareşalul Mackensen i-a spus: „Ştii dumneata că, dacă continuai, eram pierduţi?", iar când generalul român i-a explicat că

---

[17] *Ibidem*, p. 247-248.
[18] *Istoria militară a poporului român*, ..., p. 416.
[19] Col. dr. Costică Popa, *op.cit.*, p. 249.
[20] *Ibidem*, p. 251.

situația din nord determinase oprirea operației, interlocutorul german a replicat: „Ați fi avut vreme după ce m-ați fi nimicit”[21].

După o rezistență dârză la trecători, în care capacitatea de a îndura a țăranului român şi-a spus cuvântul (mai ales în Valea Jiului, unde populația din Târgu-Jiu s-a alăturat armatei), forțele Puterilor Centrale au izbutit să pătrundă pe Valea Jiului, au cucerit oraşul Târgu-Jiu (2 noiembrie 1916), au ocupat Oltenia şi au pătruns apoi în Muntenia (11 noiembrie). Cu o zi înainte, trupe germane, bulgare şi turceşti trecuseră Dunărea la Zimnicea. Situația României a devenit critică. Pentru a nu ceda Capitala „fără a se fi încercat apărarea ei”, s-a hotărât să se dea o bătălie pe Neajlov şi Argeş. Începută cu succese promițătoare, ea s-a încheiat cu înfrângerea forțelor noastre. Autoritățile au părăsit Capitala, în care trupele Puterilor Centrale şi ale aliaților lor au intrat la 23 noiembrie.

Față de situația gravă în care ajunsese țara, în jurnalul său personal, Octavian Goga a scris: „Țară de secături, țară minoră, căzută ruşinos la examenul de capacitate în fața Europei...Aici ne-au adus politicienii ordinari, hoții improvizați astăzi în moralişti, miniştrii care s-au vândut o viață întreagă, deputații contrabandişti. Nu ne prăbuşim nici de numărul duşmanului, nici de armamentul lui, boala o avem în suflet, e o epidemie înfricoşată de meningită morală. Țara în care un Morțun e ministru de interne, un aşa-zis Porcu (Al. Constantinescu) stâlp de partid, cu conducători simpli, hoți la drumul mare, trebuia să ajungă la marginea prăpastiei”[22].

Până în iulie 1917, armata română, retrasă în Moldova, s-a reorganizat, beneficiind şi de sprijinul misiunii militare franceze condusă de generalul Henry Berthelot.

Generalul Constantin Prezan, numit şef al Marelui Stat Major, secondat de maiorul Ion Antonescu, au condus în vara anului 1917 o operație ofensivă la Mărăşti (11-19 iulie 1917) şi două operații defensive la Mărăşeşti (24 iulie – 6 august 1917) şi Oituz (26 iulie – 9 august). Bătălia de la Mărăşeşti a fost episodul cel mai glorios al Războiului de Reîntregire, aşezându-se alături de cele mai mari izbânzi din istoria militară a românilor. Meritul acestei victorii revine generalilor Constantin Cristescu – schimbat în urma neînțelegerilor cu comandanții ruşi – şi Eremia Grigorescu.

Cu toate succesele obținute la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz, țara noastră se afla într-un cadru militar şi politic cu totul defavorabil, din cauza evenimentelor din Rusia (înfăptuirea Marii Revoluții Socialiste din Octombrie 1917). Lenin a anunțat intenția noii puteri bolşevice de a încheia pacea, intenție pusă în practică la 20 noiembrie 1917 prin armistițiul încheiat între Rusia Sovietică şi Germania la Brest-Litovsk. După acest armistițiu, comandantul adjunct al frontului român, generalul Şcerbacev, a anunțat pe Regele Ferdinand şi pe Ion I.C. Brătianu că, neputând să-şi mai impună autoritatea asupra trupelor proprii, a fost silit să ia legătura cu feldmareşalul Mackensen pentru încetarea oficială a oricărei stări de război între marile unități ruse şi cele germane. Dispozitivul mixt româno-rus pe front, dar, mai ales, poziția Moldovei, prinsă între Rusia, Austro-Ungaria şi teritoriile româneşti ocupate de Puterile Centrale şi aliații lor, făceau, practic, imposibilă continuarea războiului.

[21] Florin Constantiniu, *op. cit.*, p. 280.
[22] *Ibidem*, p. 281.

În aceste condiții, România a încheiat, la 26 noiembrie 1917, armistițiu cu Puterile Centrale la Focşani. La 26 ianuarie 1918, guvernul condus de I.I.C. Brătianu demisionează, succedându-i un guvern condus de generalul Alexandru Averescu, iar la 18 martie 1918, se semnează tratatul de pace între Germania şi Rusia Sovietică[23].

La 5 martie 1918 se formează un nou guvern, condus de Alexandru Marghiloman, care acceptă condițiile puse de Puterile Centrale şi semnează la 24 aprilie 1918 tratatul de pace de la Bucureşti prin care se impunea României: cedarea Dobrogei, rectificarea frontierei de pe Carpați în favoarea Austro-Ungariei pentru ca aceasta să poată controla trecătorile; demobilizarea armatei sub control german; libera trecere a armatelor germane spre Odesa; concedierea imediată a misiunii militare franceze; ocupația militară până la ratificarea tratului de pace; reglementarea navigației pe Dunăre[24].

În urma unor insuccese pe toate fronturile, Puterile Centrale capitulează: Bulgaria la 29 septembrie 1918, Turcia la 30 octombrie, Austro-Ungaria la 3 noiembrie, în urma înfrângerii de la Piave.

În urma unui ultimatum adresat de către guvernul român lui Mackensen, la 27 octombrie 1918, pentru a se retrage de pe teritoriul românesc ocupat, de la care nu se primeşte răspuns, România decretează remobilizarea armatei la 28 octombrie 1918.

La 7 noiembrie 1918, Marele Cartier General german a cerut armistițiu în orice condiții, iar la 11 noiembrie 1918 se încheie armistițiul de pace între Aliați şi Germania în pădurea de la Compiègne[25].

Județul Vâlcea în primul război mondial

Nici județul Vâlcea, ca şi alte ținuturi ale țării, nu a fost scutit de negura şi ororile primului război mondial. În lupta pentru libertatea națională, pentru desăvârşirea statului național unitar, independent şi suveran, populația județului Vâlcea şi-a adus din plin contribuția la realizarea acestor sfinte deziderate. Aflat la granița cu Austro-Ungaria şi având pe teritoriul său importanta cale rutieră şi ferată ce urmăreşte Valea Oltului, județul Vâlcea a fost angrenat în război odată cu primele dislocări de trupe în zona sa[26].

În partea de nord a județului, din primăvara anului 1915, s-a concentrat de o parte şi de alta a Oltului şi a pasului Turnu Roşu Grupul Olt-Lotru, care avea în componență Brigada a III-a Infanterie şi 17 baterii de artilerie dislocate pe văile Argeşului. Punctul de comandă al Grupului era la Brezoi. În județul Vâlcea deja se găseau din timp de pace Regimentul 2 Dorobanți la Râmnicu-Vâlcea şi Regimentul 48 Infanterie la Drăgăşani. Autoritățile locale ale administrației publice din județul Vâlcea au luat măsuri pentru amenajarea drumurilor din zona de operații, îndeosebi a celor de munte, precum şi pentru aprovizionarea trupelor cu produse alimentare şi

---

[23] Vicențiu Cojan, *op. cit.*, p. 91.

[24] *Ibidem*, p. 92.

[25] *Ibidem*, p. 93.

[26] Corneliu Tamaş şi colectivul, *Județul Vâlcea în anii primului război mondial – studiu şi documente*, Colecția „Documentele Vâlcii", Bălceşti pe Topolog, 1979, p. 7-9.

cu articole de echipament, majoritatea provenind din contribuţia locuitorilor judeţului[27].

În noaptea de 14/15 august 1916, Grupul Olt-Lotru, aflat la flancul drept al Armatei a 1-a, a trecut la ofensivă cu o parte din forţe de-a lungul Oltului pentru a întoarce apărarea inamicului din pasul Turnu Roşu şi cu o altă parte a pătruns pe cursul superior al Lotrului, ieşind la nord de munţi. La 20 august, Grupul Olt-Lotru a ajuns în apropierea Sibiului. Între 21 august – 3 septembrie, Grupul Olt-Lotru s-a întărit pe aliniamentul Avrig, Cisnădie, asigurând menţinerea la dispoziţia trupelor române a importantului ax de comunicaţie din lungul Oltului. La 28 august s-a constituit „Corpul de Olt" din diviziile 13 şi 23 infanterie. La scurtă vreme, după numai trei zile, la 1 septembrie, s-a constituit Corpul 1 Armată, o mare unitate care va juca un rol important în acţiunile de luptă desfăşurate pe teritoriul judeţului Vâlcea. Corpul 1 Armată avea de apărat un „cap de pod" la intrarea în defileul Oltului. În faţa sa, inamicul avea Corpul 39 german şi Corpul alpin. Corpul alpin urma să execute acţiunea de întoarcere a apărării române, pornind din zona Jina, şi – prin munţii Cibinului – să se deplaseze pe potecile de creastă spre est pentru a ajunge în Valea Oltului, iar cu o parte din forţe să treacă la est de Olt pentru a interzice potecile situate pe versantul sudic al munţilor Făgăraş. Corpul 39 german trebuia să atace frontal odată cu pătrunderea Corpului alpin în defileu[28].

La 9 septembrie, Corpul alpin a început manevra ordonată, ajungând la 12 septembrie la 10-12 km de Valea Oltului. La 13 septembrie, Corpul 39 german a declanşat ofensiva în condiţiile în care Corpul alpin ajunsese la Râul Vadului şi Câineni. Întrucât Corpul 1 armată se afla într-o situaţie critică, Armata 1 a constituit „Detaşamentul Lotru" din trupele Diviziei 20 infanterie şi a decis să-l transporte pe calea ferată până în zona acţiunilor, sub comanda generalului David Praporgescu. În cursul zilelor de 14 şi 15 septembrie, inamicul a continuat ofensiva şi l-a determinat pe comandantul Corpului 1 Armată, generalul Ioan Popovici, să decidă retragerea până pe aliniamentul localităţii Câineni.

Se remarcă Detaşamentul Lotru de sub comanda generalului David Praporgescu, care a reuşit să degajeze într-o bună măsură comunicaţia de pe Valea Oltului, să pună mari probleme ofensivei executate de către Corpul alpin şi să asigure retragerea Corpului 1 pe aliniamentul stabilit.

La 18 septembrie, generalul David Praporgescu a fost numit comandantul Corpului 1 armată, calitate în care a hotărât întărirea şi menţinerea aliniamentului localităţii Câineni cu orice preţ. Încercările Corpului alpin de a pătrunde spre sud au fost respinse de fiecare dată cu pierderi grele din partea inamicului. La 30 septembrie, armata română a suferit o grea pierdere prin moartea generalului – erou David Praporgescu.

Corpul 1 armată, sub conducerea generalului Nicolae Petala, va rezista cu îndârjire până la 10 noiembrie, când, din cauza situaţiei grave create prin străpungerea rezistenţei din Oltenia, s-a retras la sud de Curtea de Argeş.

---

[27] *Ibidem*, p. 10-12.

[28] *Istoria militară a poporului român*, p. 440.

La 13 noiembrie 1916, oraşul Râmnicu-Vâlcea, era ocupat de către trupele germane. Autorităţile de ocupaţie au împărţit teritoriul judeţului Vâlcea în două: comandatura Etapei 270 germane, cu reşedinţa la Râmnicu-Vâlcea a ocupat partea de nord a judeţului, iar comandatura Etapei austro-ungare, cu reşedinţa la Drăgăşani, a ocupat partea de sud[29].

Generalul David Praporgescu – erou al neamului românesc

Biografie şi formare

David Praporgescu a fost al treilea copil al familiei Praporgescu şi a văzut lumina zilei în 10 decembrie 1865 la Turnu-Măgurele. Documentele vremii semnalează că numele Praporgescu provine de la un străbunic, fost „praporgic", adică purtător de steag (prapor) în cetele de luptători ale lui Preda Buzescu, unul dintre cei mai de seamă căpitani ai lui Mihai Viteazul. Străbunicul a luptat şi a acoperit de glorie drapelul pe care însuşi biruitorul de la Călugăreni i-l încredinţase, iar locuitorii din Turnu-Măgurele i-au zis Costea Praporgescu. Urmaşii lui au moştenit atât numele, cât şi hotărârea de a lupta pentru apărarea patriei, un asemenea exemplu fiind David Praporgescu, fiul plugarului Pascu Praporgescu şi al Mariei Praporgescu[30]. Mai târziu fiii lui Pascu au luat numele de Praporgescu.

După ce David Praporgescu a urmat şcoala primară, părinţii săi l-au înscris la gimnaziul din localitatea natală, David dovedindu-se un elev înzestrat şi silitor, fiind premiant în toate clasele. Avea încă de mic frumoase trăsături de caracter, era bun şi prietenos cu toţi copiii, pătruns de spiritul dreptăţii, al adevărului şi nu pregeta să sară în ajutorul celor aflaţi în pericol sau să ia apărarea celor năpăstuiţi.

Datorită sârguinţei sale, a fost trimis ca bursier al judeţului Teleorman la „Şcoala normală pentru învăţătura poporului român" din Bucureşti cu intenţia de a-l pregăti pentru profesia de învăţător.

După absolvirea acestei şcoli, a fost numit învăţător cu titlu provizoriu în comuna Liţa din judeţul Teleorman. Vărul său, Constantin Praporgescu, l-a îndemnat pe David să intre în armată, îndemn urmat de David Praporgescu prin înrolarea ca soldat voluntar în Regimentul 11 Călăraşi din Botoşani. Nu după mult timp, este înaintat la gradul de sergent şi se reangajează. Ca sergent, evidenţiindu-se prin felul cum îşi instruia subordonaţii, obţine aprobarea de a se prezenta direct la examenul de absolvire la Şcoala de ofiţeri de cavalerie din Bucureşti, ale cărei cursuri durau doi ani. Dintre cei 100 de elevi care au urmat şcoala, s-a clasat, la absolvire, pe primul loc şi a obţinut gradul de sublocotenent la 1 octombrie 1888 şi este repartizat tot la Regimentul 11 Călăraşi din Botoşani.

Cariera militară

În anii 1889-1890 urmează cursurile Şcolii speciale de cavalerie din Bucureşti, pe care o absolvă, situându-se tot pe primul loc. La 1 aprilie 1893 este înaintat la gradul de

---

[29] Corneliu Tamaş, *Istoria municipiului Râmnicu-Vâlcea,* Editura Conphys, Râmnicu-Vâlcea, 2006, p. 291.

[30] Vasile Iosipescu, Maior Gheorghe Preda, *Generalul David Praporgescu*, Editura Militară, Bucureşti, 1967, p. 1 şi urm.

locotenent şi repartizat la Regimentul 9 Călăraşi din Craiova. Datorită reuşitelor sale, este trimis în Franţa la cursurile Şcolii de echitaţie de la Saumur.

Absolvă această şcoală la 10 august 1894, fiind caracterizat de comandantul şcolii astfel: „Domnul locotenent Praporgescu este un ofiţer inteligent, instruit, care a făcut proba zelului său şi a marii sale asiduităţi. Muncind într-un mod remarcabil, el şi-a însuşit excelent cursurile predate. Caracterul său este din cele mai plăcute, iar atitudinea sa din cele mai corecte. El vorbeşte bine franceza şi poate uza uşor de această limbă. La echitaţie el a obţinut excelente rezultate, dovedind reflexe viguroase. Şi-a însuşit foarte bine instrucţia la manej. Domnul Praporgescu este cert un ofiţer de valoare."

După absolvirea şcolii, face un stagiu de un an în Regimentul 1 Roşiori din Tecuci. Trece, apoi, printre primii examenul de admitere la Şcoala Superioară de Război, ale cărei cursuri le urmează timp de doi ani.

În 1902-1903, David Praporgescu urmează un stagiu de pregătire în Austria, la Regimentul 12 Ulani şi la comandamentul Brigăzii 4 Cavalerie şi Corpului 4 Armată.

A revenit în ţară la sfârşitul anului 1903 şi timp de 13 ani, până în 1916, a îndeplinit diferite funcţii, evidenţiindu-se prin modul ireproşabil de îndeplinire a misiunilor. Până în 1908 îndeplineşte funcţia de şef de secţie, profesor de călărie şi de tactica cavaleriei la Şcoala de ofiţeri de infanterie şi cavalerie Bucureşti, unde se remarcă prin calităţile sale de instructor şi pedagog. Ca instructor şi pedagog remarcabil, Praporgescu a căutat să-i înarmeze pe elevii săi, viitoare cadre ale armatei, cu principiile sănătoase ale pedagogiei militare, să le dezvolte priceperea în munca de instruire şi educare a trupelor.

La sfârşitul anului 1908, având gradul de maior, este numit subşef de stat major la Corpul 2 Armată, iar la 14 aprilie 1909 este înaintat la gradul de locotenent-colonel şi numit şef de stat major al Inspectoratului General al Armatelor şi apoi, concomitent, profesor la Şcoala Superioară de Război, unde predă cursul de tactica cavaleriei, contribuind din plin la formarea unei pleiade de comandanţi de unitate şi de mare unitate.

Este înaintat la gradul de colonel la 1 aprilie 1912, iar în toamna anului 1913 este numit comandantul Regimentului 4 Roşiori Bucureşti. În această funcţie el a manifestat o exigenţă sporită faţă de subordonaţii săi, dar şi o atitudine plină de respect faţă de aceştia şi o grijă părintească faţă de ostaşi, aspect care rezultă din următoarea dispoziţie dată de el pe regiment:„ Reamintesc tuturor cadrelor de a se abţine cu totul de a lovi oamenii, cunoscând că voi fi foarte aspru, chiar fără milă faţă de cei care se vor face vinovaţi de bătaie. Cu toate acestea, cazurile de indisciplină, nesupunerea, reaua voinţă la lucru, sustragerea de la îndatoriri sau de la serviciul comandat, cum şi cea mai mică manifestare de rea voinţă în executarea ordinelor, trebuie să-mi fie aduse la cunoştinţă pentru a lua măsurile cele mai riguroase contra vinovaţilor, mijloace având destule pentru stârpirea apucăturilor rele."

Întrucât el nu se mulţumea niciodată cu ceea ce a realizat şi persevera în obţinerea unor succese tot mai mari, a obţinut, în fruntea regimentului său, rezultate dintre cele mai bune în pregătirea efectivelor şi în ridicarea capacităţii de luptă a unităţii.

La 1 aprilie 1916, ca o încununare a meritelor sale, este înaintat la gradul de general de brigadă. Până la această dată primise numeroase decoraţii între care: „Steaua

României" clasa a V-a; „Coroana României" clasa a IV-a; Semnul onorific de aur pentru 25 de ani de activitate în armată; medalia „Avântul țării"; medalia „Bărbăție şi credință" clasa I şi altele.

Pe câmpul de luptă – vitejie, eroism şi sacrificiu

Evenimentele din preajma intrării României în război l-au găsit pe David Praporgescu la comanda Brigăzii 2 Călăraşi cu sediul în oraşul Roman. La începutul lunii august 1916, este însărcinat cu organizarea Divizei 20 Infanterie la comanda căreia este şi numit. Ziua intrării României în război îl găseşte pe general cu această divizie de strajă pe malul Dunării, în partea de sud a Olteniei, între Calafat şi Izlaz, în subordinea Armatei a 3-a.

Divizia avea în compunere 16 batalioane, 2 escadroane şi 10 baterii de artilerie, în total 18 862 de oameni.

Într-o scrisoare din 24 august 1916, el nota: „Eu mă găsesc tot în localitatea unde m-am instalat de la plecare şi cred că voi rămâne încă multă vreme având – cu divizia mea – o însărcinare specială. Au sosit şi pe aici în două nopți în vizită zepelinele, care au înspăimântat populația. Apoi, de două zile, austriecii şi bulgarii bombardează satele şi oraşele din zona mea; dar proiectilele lor nu explodează, aşa că nu fac stricăciuni locale şi cu toate sutele de proiectile nu am niciun soldat sau civil rănit. Mai târziu, e posibil să fiu trimis să lupt pe alt front. Am mare sânge rece, văd totul limpede, nu ştiu cum mă voi simți sub focuri. Mă rog lui Dumnezeu să mă ție sănătos pentru a face şi eu ceva pentru țară".

Începând cu 24 august 1916, Divizia 20 Infanterie a trecut în subordinea Armatei a 1-a.

Pentru a face față situației critice din defileul Oltului, comandantul Armatei a 1-a, generalul Ion Culcer, hotărăşte să constituie din trupele Diviziei 20 infanterie „Detaşamentul Lotru", compus din 5 batalioane şi o baterie de artilerie de 53 mm şi să-l transporte pe calea ferată în zona Corpului 1 din defileul Oltului, încredințând comanda generalului David Praporgescu. În data de 14 septembrie, comandantul Armatei a 1-a dă ordin generalului Praporgescu să îndepărteze inamicul de la linia ferată a Oltului prin cucerirea înălțimilor care domină această linie ferată dinspre vest: vârful Râgla, vârful Gorganului, Dealul Vladului.

În dimineața zilei de 14 septembrie, generalul, ajuns în zona de operații, constată că o parte din trupele Corpului alpin german ajunseseră la Olt şi se instalaseră la nord de Câineni, în tranşeele făcute de trupele române din timp de pace, iar o altă parte ocupaseră unele înălțimi din dreapta Oltului (Robul, Murgaşul) şi amenințau să pătrundă spre valea Lotrului.

Analizând situația, generalul Praporgescu a ajuns la concluzia că pentru degajarea comunicației şi azvârlirea înapoi a trupelor Corpului alpin era necesară executarea cu o parte din forțe a unui atac de-a lungul defileului, pe direcția Câineni – Turnu Roşu şi, concomitent, cu o altă parte din forțe, respingerea trupelor din munții Cibinului, manevrându-le prin flanc şi spate. Aceasta cu scopul păstrării cu orice preț a Câinenilor şi stăpânirea întregului şir de înălțimi din stânga şi din dreapta Oltului.

Şi-a pus în aplicare acest plan şi, datorită lui, Corpul alpin, nu numai că nu a izbutit să treacă pe înălţimile de la est de Olt, dar nu a pus stăpânire nici pe defileul Oltului, aşa cum spera. Ba mai mult, în ziua de 15 septembrie, Detaşamentul Lotru a înfrânt rezistenţa inamicului în zona Câineni, nimicind în munţi trupele alpine germane şi degajând defileul în acest sector. Din păcate, în noaptea de 15/16 septembrie, generalul Popovici, comandantul Corpului 1 armată, apreciind că este ameninţat să fie azvârlit în defileu, temându-se că liniile de comunicaţie sunt tăiate, neavând informaţii exacte asupra situaţiei trupelor sale, a dat, la ora 20.00, ordinul de retragere în defileul Oltului. Mulţi istorici apreciază că dacă generalul Popovici ar fi dat dovadă de mai multă fermitate şi ar fi rezistat încă o singură zi în zona de la sud de Sibiu, situaţia ar fi putut evolua în favoarea trupelor noastre. Acest aspect a fost confirmat de generalul Erich von Falkenhayn, comandantul Armatei a 9-a germane care, ulterior, nota: „Aici aşteptam ziua de 16 septembrie cu mare teamă. Dacă adversarul îşi continua înaintarea, o rezistenţă nu ar mai fi fost posibilă... exista puţină teamă că Armata a 2-a română va putea interveni încă mâine (16 septembrie *n.m.*) la trecătoarea Turnu Roşu asupra grosului Armatei a 9-a... Dacă grupul inamic scăpa la timp din trecătoare, ar fi însemnat desigur o trecere a Armatei a 9-a de la ofensivă la defensivă, cu rezultat pierderea campaniei din Transilvania... Mai rar în viaţa mea, nu tocmai săracă în puncte culminante dramatice, am aşteptat cu încordare mai serioasă desfăşurarea evenimentelor în ziua de 16 septembrie”[31].

Faţă de această situaţie, Detaşamentul Lotru a atacat cu toate forţele Corpul alpin german, reuşind să-l oblige să se retragă de pe poziţiile ocupate, asigurându-se în felul acesta calea de retragere a trupelor Corpului 1 Armată[32]. Despre această acţiune a Detaşamentului Lotru, condus de generalul David Praporgescu, Mircea Rădulescu, în lucrarea „Războiul neamului românesc”, spune: „În această împrejurare au putut cunoaşte duşmanii valoarea ostaşului român. Lupta era din ce în ce mai grozavă, bombardamentul duşman ajunsese de o intensitate formidabilă, iar înverşunarea soldaţilor noştri de a muri pe pământul lor a silit ca însăşi presa duşmană să spună că românii opun o rezistenţă sălbatică. Munţii Carpaţi păreau că au de gând să-şi niveleze văile cu cadavrele luptătorilor. Graţie hotărârii de a învinge cu orice preţ a generalului Praporgescu şi puterii de sacrificiu a trupelor sale, cu enorme pierderi, de ambele părţi, Corpul alpin e risipit şi respins, lăsând armatei de Olt trecătoarea liberă, pentru a se putea retrage”.

Generalul David Praporgescu a acordat o mare atenţie păstrării înălţimilor cu vârful Coţi care străjuiau drumul ce urmează culmea până la Grebleşti şi pe unde se deschide calea către Curtea de Argeş, un drum excelent care, dacă ar fi fost ocupat de inamic, acesta ar fi putut tăia retragerea trupelor române din Oltenia. Şi comandamentul german şi-a dat seama de importanţa poziţiei de la Coţi şi a făcut mari eforturi de a o cuceri, numai că s-a izbit de rezistenţa eroică a ostaşilor trimişi acolo de către generalul Praporgescu.

În ziua de 16 septembrie a sosit în zona de operaţii locotenent-colonelul Găvănescul, subşef de stat major la Armata 1. Acesta, impresionat de capacitatea lui

[31] *Istoria militară a poporului român*, p. 443.

[32] Vasile Iosipescu, Maior Gheorghe Preda, *op. cit.*, p. 64 şi urm.

Praporgescu de a face față situației grele, de curajul şi dârzenia pe care le insufla subordonaților, de modul cum ştia să stăvilească panica, telegrafiază şefului de stat major al Armatei a 1-a în care arată: „Sosit Câineni. Domnul general Praporgescu v-a trimis situația... Se speră că în 1-2 zile totul să fie în ordine... generalul Praporgescu îmi dă multe speranțe. L-am îmbrățişat şi sărutat ca pe un frate mai mare... Rog mențineți hotărârea preluării comandei Corpului 1 Armată de către Praporgescu. Altfel este rău". Într-adevăr, în ziua de 18 septembrie, comanda Corpului 1 Armată este încredințată generalului David Praporgescu, care preia în subordine Detaşamentul Lotru la comanda căruia îl numeşte pe colonelul Traian Moşoiu.

„Tenacitate şi dârzenie, fiecare să-şi afirme voința şi calitățile – iată ce vă cer", le spunea Praporgescu subordonaților după preluarea comenzii Corpului 1 Armată. Pentru a se asigura o deplasare rapidă a trupelor de pe un mal pe celălalt al Oltului şi în special pentru a putea interveni oportun cu Rezerva Corpului 1 aflată la Grebleşti, generalul Praporgescu dă personal dispoziții comandantului unei companii de pontonieri în vederea construirii urgente a unui pod peste râu, ceva mai jos de Grebleşti. La înălțimea Coți, inamicul atacă furibund pentru cucerirea acesteia, dar este respins cu pierderi sângeroase pentru el.

Pe locotenentul Ganovici din Regimentul 1 Grăniceri, trimis de către comandantul său pentru a raporta situația din sectorul Coți, Praporgescu îl îmbrățişează şi-i spune să transmită bravilor apărători ai pichetului Coți mulțumirile sale pentru eroismul cu care-şi îndeplinesc misiunea.

Despre încrederea pe care generalul Praporgescu o inspira subordonaților prin energia şi competența sa, prin exemplul său personal, se vorbeşte într-o scrisoare trimisă de sublocotenentul Gheorghe Lupulescu de pe front părinților săi, într-una din acele zile: „Ne aflăm pe o linie de rezistență între munții Coți şi Voineasa... Cu mine este şi căpitanul Nicolae Golescu care, în virtutea tradițiilor străvechii sale familii istorice, a refuzat să rămână la postul său de inginer la căile ferate şi a venit să-şi facă datoria... Generalul Popovici a fost înlocuit cu generalul David Praporgescu, comandantul diviziei noastre. Căpitanul Nicolae Golescu îl cunoaşte bine. Nu ne-a mirat că ştiindu-l pe front a venit să-l caute... Când generalul Praporgescu a venit la inginerul Golescu eram de față... Să sperăm, dragă tată, că generalul Praporgescu, care-i pe cât de capabil, pe atât şi de apropiat sufleteşte de trupă, începând şi el ca simplu ostaş..., va salva ceea ce a primit...de la înaintaşul său. Despre mine, nu duceți grija, voi şti să-mi fac pe deplin datoria în orice împrejurare".

În ziua de 22 septembrie, Corpul alpin atacă puternic şi reuşeşte să câştige ceva teren, dar tentativa acestuia de a continua ofensiva este contracarată de vitejia ostaşilor conduşi de generalul Praporgescu. El continuă să organizeze un puternic sistem de apărare în defileul Oltului pe înălțimile dominante. Pregăteşte două aliniamente de rezistență, primul: înălțimea Coți, Zănoaga, Dealul Vladului, Stâna Murgaşului, Vârful Dâlnelor; al doilea: de-a lungul înălțimilor Măgura, Pleşul, Gorganul, Râgla, Pietrosul, Vârful Arsurei, nord Voineasa.

În ziua de 27 septembrie, trupele germane au încercat din nou să cucerească înălțimea Coți, dar au fost respinse.

Pentru a constata tăria poziţiilor de la Coţi, generalul ia decizia să se deplaseze personal pe acea poziţie. Pe 30 septembrie a început să urce spre Coţi, deşi a fost sfătuit de către subordonaţi să evite punctul acela atât de expus. Puţin iritat, însă cu aceeaşi voce blândă, dar fermă, a spus: „nu asemenea gânduri trebuie să preocupe pe un soldat". În jurul orei 13.00, schijele unui obuz l-au lovit pe el şi pe ofiţerii care-l însoţeau. De pe targa improvizată pe care fusese întins, s-a adresat ofiţerilor şi soldaţilor, care-l priveau cu lacrimi în ochi: *„Nu slăbiţi credinţa, a noastră e izbânda!"*

Au fost ultimele cuvinte ale unui erou al neamului, adresate cu încredere soldaţilor săi, cuvinte considerate un adevărat testament de român şi de militar.

În Înaltul Ordin de zi nr.9 din 1 octombrie 1916, dat de Marele Cartier General, se arăta că „în luptele ce s-au dus la Coţi, în munţii de pe stânga Oltului, generalul David Praporgescu s-a distins prin bravură şi excelentă conducere a unităţilor, susţinând prin exemplu de bravură personală curajul trupelor de sub comanda sa, contribuind astfel a respinge totdeauna atacurile crâncene ale vrăjmaşilor. Generalul Praporgescu David moare vitejeşte pe câmpul de luptă în primele rânduri".

Recunoaşterea meritelor eroului David Praporgescu

Directorul ziarului „Adevărul", în articolul intitulat „Vitejie strămoşească" scria: „Vitejia strămoşească s-a redeşteptat. Soldaţii şi ofiţerii dau dovadă de strălucite calităţi... Fiecare regiment, fiecare companie, fiecare pluton îşi face datoria şi faptele de arme eroice sunt cu sutele, sunt cu miile. Unele din ele ies la lumină. Cele mai multe sunt neştiute de restul lumii... Ele nu-s făcute ca să se ştie, ci au pornit pur şi simplu din sufletele modeste care, îndeplinindu-şi datoria, nu-şi dau seama de măreţia faptelor. De la generalul Praporgescu, care, comandant de corp de armată, moare ca un simplu soldat, până la cel din urmă om, toţi sunt eroi. Altă pană mai măiastră decât a mea, ar trebui să-i cânte şi să-i premărească!".

La rândul lui, Nicolae Iorga consemna în „Neamul românesc" la rubrica „Vitejii noştri": „Moartea în fruntea trupelor sale, pe care le comanda personal, a generalului Praporgescu, arată ce energii capabile de supremul sacrificiu se găsesc în rândurile ofiţerilor noştri superiori. Ultimele lui cuvinte au fost: Nu pierdeţi credinţa, a noastră e izbânda".

Alte publicaţii ca „Viitorul", „Epoca", „Steagul", „Vestea", „La politique", L'indépendance Roumaine", „Universul literar", „Virtutea Militară" dedică numeroase pagini „eroului de la Munţii Coţi".

Funeraliile generalului au avut loc în ziua de 3 octombrie 1916 la Bucureşti, în prezenţa ministrului de război, reprezentanţilor Marelui Cartier General, a unui mare număr de generali şi ofiţeri, camarazi de arme din Corpul 1 armată, personalităţi de seamă ale timpului, simpli cetăţeni care l-au cunoscut sau care au auzit despre faptele lui de arme.

Sub titlul „Înmormântarea unui erou", ziarul „Adevărul" scria: „Ieşit din rândurile soldaţilor, generalul Praporgescu a ajuns comandant de corp de armată... Scumpă speranţă a armatei noastre, generalul Praporgescu a dat în aceste şase săptămâni de război al României dovezi repetate de prevederea, iscusinţa şi curajul său militar. Era

adorat de camarazi şi trupă. Va fi neuitat de țară şi neam. Murind în timpul inspecției pozițiilor celor mai înaintate, el a arătat că nu a cunoscut numai pe jumătate ce este datoria, că îi era străină milităria de paradă sau numai de cabinet. A murit soldat, fiindcă din soldat ajunsese general".

Înaintea bătăliilor de la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz, când se împlineau nouă luni de la moartea generalului David Praporgescu, comandantul Corpului 1 armată, generalul Petala, s-a adresat trupelor de sub comanda sa astfel: „Ostaşi, generalul David Praporgescu, de la a cărui moarte eroică s-au împlinit nouă luni, nu a avut în viață decât un singur țel – datoria, un singur mijloc – munca şi o singură dragoste – patria, care pentru el, soldatul patriot şi credincios, mai presus de toate forma una şi aceeaşi ființă. În numele încercatului şi al bravului corp de armată oltean, a cărui moştenire sunt mândru că am luat-o după Praporgescu, îi aduc astăzi prinosul recunoştinței şi admirației noastre! Vouă, ostaşi şi ofițeri ai corpului de armată, nu pot decât să vă spun că aveți datoria de a lupta cu bărbăție, nu numai spre a vă dezrobi părinții, frații şi copii, dar spre a răzbuna pe fostul vostru comandant, care vă iubea ca pe copiii săi şi care prin moartea sa s-a înfrățit pe veci cu soldații săi viteji, care, ca şi dânsul, dorm somnul de veci sub pământul cotropit azi de duşman. Nu uitați ostaşi că el nu se poate odihni în acest pământ şi că acum facem legământ sfânt de a recuceri acest pământ şi a dezrobi pe frații robiți..."

În semn de omagiu adus celui care a fost generalul David Praporgescu, acolo sus, la Coți, s-a ridicat un obelisc, iar la mormântul său în cimitirul Şerban Vodă din Bucureşti s-a amenajat un frumos monument, unde generalul Nicolae Sinescu, la dezvelirea monumentului, a ținut un discurs din care citez: „Generalul Praporgescu a fost omul care s-a înălțat prin muncă cinstită, prin capacitatea şi meritele sale personale. Fiul răzeşului Praporgescu din Turnu-Măgurele, fără alt sprijin decât munca sa continuă, fără alte mijloace decât capacitatea sa, el s-a înălțat până la cele mai înalte trepte din ierarhia militară, şi dacă cruda moarte nu ni l-ar fi răpit, generalul Praporgescu era menit să devină un militar şi un om de mare valoare în țara românească".

Semnele omagiale au continuat de-a lungul vremii. În anul 1923, comandantul grănicerilor decide ca mai multe pichete de grăniceri să-i poarte numele. În amintirea lui Praporgescu, la Turnu-Măgurele ia ființă „Societatea demobilizaților, grade inferioare, generalul David Praporgescu". Prin grija acestei societăți, casa în care s-a născut generalul a fost transformată într-un mic muzeu cu o placă comemorativă pe frontispiciu.

În anul 1927, generalului Praporgescu i se conferă „post-mortem" ordinul „Mihai Viteazul" clasa a 3-a. În 1932, Regimentul 3 Călăraşi primeşte denumirea de „Generalul David Praporgescu".

Omagiul adus generalului Praporgescu se concretizează şi în alte modalități, cum ar fi aceea că o unitate de învățământ din Turnu-Măgurele se numeşte Colegiul tehnic „General David Praporgescu", o localitate din județul Tulcea îi poartă numele, strada pe care a locuit în Bucureşti, de asemenea, îi poartă numele, şi, nu în ultimul rând, o stradă din Râmnicu-Vâlcea se numeşte „David Praporgescu".

La fel ca şi Grigorescu, Dragalina şi alţi generali patrioţi ridicaţi din mijlocul poporului, David Praporgescu, această puternică personalitate ostăşească a începutului veacului nostru, atestă geniul creator al poporului român pe tărâm militar. El s-a identificat cu interesele naţionale ale poporului nostru, în numele cărora şi-a făcut datoria cinstit şi onest, a manifestat un deosebit interes pentru pregătirea sa, perfecţionându-se continuu, convins fiind că nu-şi poate sluji ţara decât dacă stăpâneşte fără cusur toate tainele carierei pe care a îmbrăţişat-o.

Personalitate militară marcantă, generalul David Praporgescu constituie, la fel ca toţi eroii poporului nostru, un imbold, o pildă de slujire a patriei pentru generaţiile de azi şi cele care vor urma.

FAPTE DE EROISM ALE UNOR LOCUITORI DIN COMUNA CÂINENI, JUDEȚUL VÂLCEA, ÎN TIMPUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

Marian Pătrașcu

Zonă de graniță şi străbătută fiind de două importante căi de comunicație (calea ferată Piatra Olt-Sibiu şi şoseaua națională E 81/DN 7, Râmnicu Vâlcea-Sibiu), actuala comună Câineni a fost în timpul Primului Război Mondial teatrul unor lupte sângeroase[1]. Numeroşi fii ai comunei şi-au dat viața, luptând vitejeşte pe front, alții mai norocoşi, dar nu mai puțin demni şi viteji, au scăpat teferi, povestind copiilor şi nepoților prin ce au trecut... Cei căzuți în luptă din comuna Câineni au fost în număr de 107, respectiv: 21 din Câinenii Mici, 28 din Câinenii Mari, 31 din Grebleşti şi 27 din Robeşti[2]. În plus, au existat 3 victime civile din Câinenii Mari.

Iată cum descrie tânărul locotenent Constantin T. Stoika[3] moartea unui brav soldat din Grebleşti, la 18 septembrie 1916, pe muntele Mormânt din Boişoara: *Era un suflet brav caporalul Dumitru Sporiş din a XI-a Companie de Grăniceri. Luptase pe munții ce împrejmuiesc satul lui, Grebleşti. Acolo copilărise şi acolo lăsase casa pustie şi ograda. Sub ochii lui, părinții încărcaseră carul pornind în bejenie... Şi, în loc de a culege avutul şi de a ajuta bătrânețea părinților, rămase cu arma în mână pe creste lângă camarazii din alte ținuturi depărtate. Muri apărându-şi țarina. L-am ridicat de pe coastă, îngropându-l într-o ruptură de obuz duşman; am scris pe crucea strâmbă din lemn:* ***Aici… odihneşte bravul caporal Sporiş Dumitru din Compania a XI-a Grăniceri, mort în postul său, azi 18 octombrie 1916 ora 4.00.*** *Ce va fi în anii care vor urma în aceste ținuturi? Bătrânii lui părinți vor veni să caute semnul crucii în aceste văi spre a-i aprinde la mormânt lumina creştină a iertării?*

O poezie emoționantă a fost găsită într-un caiet din ranița sergentului-erou Ion Boerescu din Robeşti, căzut pe front chiar la începutul luptelor[4]. *Bulgărel de gheață rece, / În nouă sute şaisprece, / La Sfânta Maria Mare / Am trecut peste hotare, / În dorințu' florilor, / Pe sânu' Carpaților. / Şi noi am înaintat / Pân' aproape de Orlat, / În credința dorului, / În juru' Sibiului. / Noi eram cam puținei / Şi duşmanii peste noi, / Duşmanii ne-au atacat, / Noi cu forță am luptat!...*

Demnă de consemnat este fapta eroică a unui grup de localnici din Câineni, unii trecuți de mult de prima tinerețe, alții foarte tineri, cu armata nefăcută, care, conduşi de

---

[1] M. Pătrașcu şi N. Daneş, *Monografia comunei Câineni, județul Vâlcea*, Râmnicu-Vâlcea, Editura Fortuna, 2008, p. 67; M. Pătrașcu, *America e de vină, trăiască America!*, Râmnicu-Vâlcea, Editura Fortuna, 2010, p. 153.

[2] M. Pătrașcu, *America e de vină,...*, op. cit., p. 153.

[3] C. T. Stoika, *Însemnări din zilele de luptă*, Bucureşti, Editura Militară, 1988, p. 159-160.

[4] M. Pătrașcu, *America e de vină,...*, op. cit., p. 153.

un ofiţer inteligent şi curajos, au ţinut piept inamicului până la venirea ajutoarelor armate[5]. Locotenent-colonelul Toma Popescu se întorcea de la Craiova, unde se afla Comandamentul Armatei a I-a, la cartierul general al Corpului I Armată, (Corpul de Olt) stabilit iniţial la Tălmaciu, aducând corespondenţă secretă. La Câineni, a fost oprit de focul mitralierelor germane amplasate la Luncă şi pe Dealu lui Vlad, în timp ce patrule germane înaintau prin defileu spre podul de peste Olt, la est de Malu Podului. Apreciind gravitatea situaţiei, ofiţerul a acţionat rapid adunând din Câineni 13 ţărani *destul de vârstnici, dar inimoşi*[6], care mai rămăseseră în sat, i-a înarmat cu puştile găsite la primărie, le-a umplut cămăşile cu cartuşe şi, încadrându-i cu cei doi sergenţi care-l însoţeau, i-a dispus pe poziţie în tranşeele de pe Malu Podului. Timp de trei ore, aceşti 13 ţărani, împreună cu cei doi sergenţi, au tras fără economie asupra inamicului care îşi făcea periodic apariţia în defileu. Aşezarea lor în tranşee la intervale mari şi focul deosebit de susţinut au dat inamicului impresia că în zonă se aflau forţe serioase, în faţa cărora alpinii au trebuit să se oprească[7]. Eroica apărare realizată de cei 13 ţărani a dat răgaz comandamentului român să ia măsurile corespunzătoare de apărare şi, *ca atare, îngustul coridor n-a putut fi astupat de duşman la Câineni*[8].

Iată cum descrie Fl. Tucă[9] această memorabilă luptă: *Când patrulele duşmane s-au ivit în bătaia armelor, o salvă scurtă le-a avertizat că au de a face cu apărători hotărâţi. Prima salvă a fost urmată de altele. Trăgeau ţăranii cu sete, ca ostaşi încercaţi. Patrulele germane, bine înarmate, sprijinite de focul armelor automate au tot încercat să se apropie, dar de fiecare dată podul se dovedea inaccesibil. Orele se scurgeau prea repede pentru o tabără, prea încet pentru cealaltă. Trei ceasuri au stat ferm pe poziţie tăietorii de pădure şi ciobanii, zădărnicind toate încercările duşmanului. Crezând că la podul de peste Olt se găseau efective numeroase, alpinii au renunţat la ideea de a-l mai cuceri.*

Cele trei ore salvatoare au fost suficiente pentru a se organiza transportul pe calea ferată, de la Lotru la Câineni, al trupelor române de pe Valea Lotrului şi dispunerea lor pe Malu Podului, de unde, cu un foc intens, au determinat retragerea inamicului.

Într-o arhivă din Râmnicu-Vâlcea[10] am găsit o listă cuprinzând numele a 12 participanţi la această curajoasă acţiune, toţi decoraţi, pentru bravura lor, cu medalia „Bărbăţie şi Credinţă – cu spade". Aceştia sunt următorii: Canini Gheorghe, Canini Ion, Daneş N. Constantin, Daneş Ispas Gheorghe, Daneş F. Ştefan, Daneş N. Nicolae, Darie N. Nicolae, Fluturel Constantin, Horumbă Ion, Izoti Carol, Şuşoi Ion şi Vilău Ion. În anul 1996, pe zidul dinspre şosea al Primăriei Câineni (în Câinenii Mici), s-a montat o

---

[5] M. Pătraşcu şi N. Daneş, *Monografia com. Câineni,...*, op. cit. p. 67; Şt. Pascu (coord.), *Istoria militară a poporului român*, Bucureşti, Editura Militară, 1988, vol. V, p. 442; C. Kiriţescu, *Istoria războiului pentru reîntregirea României, 1916-1918*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1989, vol. I, p. 266-275.

[6] C. Kiriţescu, *op. cit.*, p. 266-275.

[7] *Ibidem*; Fl. Tucă, *In memoriam*, Bucureşti, Editura Militară, 1971, p. 72-77.

[8] C. Kiriţescu, *op. cit.*, p. 266-275.

[9] Fl. Tucă, *op. cit.*, p. 72-77.

[10] Asociaţia Naţională Cultul Eroilor „Regina Maria" – Filiala Judeţeană Vâlcea „Matei Basarab", arhiva.

placă comemorativă de marmură care are dăltuit pe ea următorul text: *În perioada 13-16 Septembrie 1916, un grup de tineri din Câineni, care nu făcuseră încă armata, au luptat împotriva Corpului Alpin German, reuşind să scoată din încercuirea nemților Regimentul 5 Vânători. Pentru vitejia lor au fost decorați de Regele Ferdinand cu Medalia «Bărbăție şi Credință»*. Urmează numele acestor eroi: Daneş N. Constantin, Darie F. Ştefan, Rizoti Constantin, Horumbă C. Mihai, Cârstoiu P. Ion, Vilău Ion, Mihăilescu Gheorghe, Năstase D. Ion, Daneş C. Constantin, Vieru Constantin, Darie Nicolae, Canini Ion, Daneş I. Gheorghe, Canini Gheorghe, Fluturel Ion, Şuşoi Ion, Horumbă Ştefan, Tăbăcuțu Constantin şi Eftimie Ion (ordinea este cea de pe placă). Dedesupt mai este însemnarea: *Eroismul lor legendar constituie un exemplu pentru toți românii, să lupte pentru apărarea şi propăşirea țării.* Se poate constata că, față de sursa anterioară[11], ca de altfel, față de toate sursele istorice care indică 13 participanți la eveniment, pe placa comemorativă menționată sunt trecute 19 nume, unele dintre ele fiind şi schimbate. Astfel, apar în plus Horumbă C. Mihai (sau Horumbă Ştefan), Cârstoiu P. Ion, Mihăilescu Gheorghe, Năstase D. Ion, Vieru Constantin, Tăbăcuțu Constantin şi Eftimie Ion, respectiv, în loc de Daneş F. Ştefan apare Darie F. Ştefan, în loc de Daneş N. Nicolae, apare Darie Nicolae, în loc de Fluturel Constantin, apare Fluturel D. Ion iar în loc de Horumbă Ion, apare Horumbă C. Mihai (sau Horumbă Ştefan). De asemenea, în loc de Izoti Carol, apare Rizoti Constantin. În realitate este vorba de una şi aceeaşi persoană, un italian stabilit în Câineni de Argeş (azi Câinenii Mici), pe numele său originar Carlo Izotti. Până după evenimentele din decembrie 1989, la ieşirea din Câinenii Mici spre Grebleşti, era o gospodărie în care locuia un fiu al lui. În orice caz, locul acela a fost denumit încă de la început *La Carol*, toponimul acesta existând şi astăzi, când nişte ziduri în ruină amintesc încă de faptul că acolo a existat o gospodărie.

În fine, placa comemorativă precizează că toți erau tineri şi *nu făcuseră încă armata*, în timp ce alte surse istorice precizează că mulți dintre ei *erau trecuți de prima tinerețe*, adevărul fiind de fapt acela că grupul de țărani din Câineni care au ținut piept timp de trei ore unui duşman mult mai numeros şi mai bine dotat, era format şi din tineri, dar şi din vârstnici, care nu fuseseră concentrați tocmai din cauza vârstei lor – prea mici, respectiv, prea mari. Să mai menționăm faptul că, dintre toți localnicii participanți la această confruntare absolut inegală – 13 sau 19, nu este foarte important acest aspect –, doar unul singur a căzut în luptă: rudarul Şuşoi Ion.

[11] *Ibidem*.

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL
SINTEZA LUPTELOR DE PE VALEA JIULUI

Ion Aldescu

Eliberarea Văii Jiului de sub stăpânirea austro-ungară

În scopul asigurării succesului ofensivei române din Transilvania, Marele Stat Major al Armatei a stabilit în planul său de campanie ca pivotul manevrei celor trei armate de pe frontul carpatic să-l formeze Divizia 11 Infanterie. Această divizie urma să fie mobilizată în perioada 15-24 august 1916 în zona de concentrare Târgu-Jiu – Romaneşti – Drăguţeşti – Voineşti – Cârbeşti – Poiana şi apoi, prin marşuri executate pe jos şi pe calea ferată până în localitatea Bumbeşti, să opereze în Valea Jiului.

Comandantul diviziei a fost numit generalul Ioan Muică. Siguranţa concentrării diviziei s-a realizat de către trupele Grupului de Acoperire „Jiu" (comandant – col. (r) Dumitru Cocorăscu), care avea în subordine: Regimentul 18 Infanterie „Tudor Vladimirescu" Tg. Jiu, Regimentul 58 Infanterie Gorj, Batalionul I din Regimentul 26 Infanterie „Rovine" Craiova, Batalionul I din Regimentul 41 Infanterie Dolj, un Divizion de Artilerie calibru 63 mm din Regimentul 1 Artilerie de Munte Târgu-Jiu, Bateria 2 din Regimentul 5 Artilerie Târgu-Jiu, Bateria 5 din Regimentul 9 Artilerie Craiova şi Escadronul 2 din Regimentul 1 Călăraşi Craiova.

În urma primirii Directivei Operative nr. 1 şi a Ordinului de Operaţii nr. 2765 din 13/26 august 1916 al Marelui Stat Major, trupele Grupului de Acoperire „Jiu" au atacat prin surprindere în noaptea de 14/27 august 1916 posturile de pază instalate pe frontiera româno-austro-ungară dintre drumul Novaci – Sebeş şi Câmpul lui Neag.

Întâmpinând o slabă rezistenţă din partea inamicului (Brigada 144 Infanterie Austro-Ungară comandată de col. Berger) dispusă pe un front de 80 de km lungime, în noaptea de 16/29 august trupele române au ocupat Petroşanii, centrul bazinului carbonifer al Văii Jiului, instalând aici ca primar pe comerciantul român Emil Pop, iar ca notar pe bătrânul pensionar şi fost notar Vasile Dombora.

În prima zi de război au căzut în luptele din Valea Jiului: un ofiţer şi cinci ostaşi din Regimentul 58 Infanterie Gorj şi 9 ostaşi din Regimentul 18 Infanterie Gorj, fiind răniţi 31 de ostaşi din cele două regimente, iar doi fiind daţi dispăruţi. Primul ofiţer care a avut onoarea să deschidă şirul jertfelor date de armata română în Valea Jiului a fost slt. (r) Paul Pantzu din Regimentul 58 Infanterie Gorj, înmormântat pe 17 august în cimitirul local din Petroşani. Cei 14 ostaşi căzuţi la datorie în Valea Jiului au fost înmormântaţi în groapă comună la Livezeni pe 16 august 1916.

Animaţi de dorinţa eliberării fraţilor din Valea Jiului, ostaşii celor două regimente de gorjeni împreună cu cei din Detaşamentul „Maior Truşculescu" (Regimentul 26

Infanterie) au continuat lupta pentru respingerea duşmanului până dincolo de aliniamentul Poiana Muierii – Crivadia – Lupeni – Câmpul lui Neag.

În clocotul bucuriei de la 15/28 august 1916, locuitorii comunei Câmpul lui Neag, străveche aşezare românească la poalele Retezatului, au fost primii care au dărâmat hotarul austro-ungar, primind cu entuziasm primii soli ai armatei române.

Bătrânul preot Ştefan Berinde, încins la brâu cu o bandă lată tricoloră, împreună cu fiul său, teologul Vasile şi cu sătenii George Mârşav, Ştefan Breben, Alexa Hamz, Petru Mojoatcă şi Ion Danciu, au condus primele patrule ale armatei române până în vârful munţilor Retezat fugărind duşmanul spre Valea Streiului. Călăuza Petru Matei fiind prinsă de duşman, a fost executată pe loc, fără nici o formalitate. După terminarea concentrării, trupele Diviziei 11 Infanterie au pornit în marş prin Defileul Jiului spre Livezeni instalând Cartierul General al Diviziei pe 25 august / 7 septembrie în vila Ehrenberg de la Surduc.

Divizia avea în subordine Brigăzile 21 şi 22 Infanterie, care operau în Valea Jiului. Marele Cartier General Român a ordonat Diviziei ca după eliberarea Văii Jiului să ocupe o poziţie defensivă la nord de Haţeg. Comandantul Armatei 1 de la Craiova (g-ral de divizie Ioan D. Culcer), socotind această poziţie de luptă prea înaintată şi riscantă, a hotărât ca înainte de executarea acestui ordin să întărească frontul pe localităţile miniere Vulcan şi Lupeni, apoi să înainteze prin Pasul Merişor către Haţeg.

Evenimentele petrecute pe frontul din Dobrogea au impus însă o schimbare urgentă a planului iniţial de campanie al armatei române. Sacrificiul dureros al reducerii forţelor destinate ofensivei din Transilvania spre a întări frontul defensiv din Dobrogea a făcut ca Marele Cartier General să suspende, la 25 august / 7 septembrie 1916, ofensiva de pe frontul carpatic.

Ofensiva germană pentru reocuparea Văii Jiului

Deşi duşmanul nu cunoştea ordinul trecerii la defensivă al trupelor române, înaintarea acestora spre Haţeg era considerată foarte periculoasă, fapt pentru care a constituit un grup de 18 batalioane pus sub comanda generalului Sunkel. În acest timp, frontul Diviziei 11 Infanterie din Valea Jiului se întindea pe o lungime de 23 km, între dealurile Făgeţel (1591 m) şi Băloi (1002 m), având în rezervă doar două batalioane, cu o linie foarte uşor de străpuns.

Ofensiva germană de la Merişor a început la 1 septembrie 1916 şi a durat 9 zile. În urma acestor lupte date cu un duşman superior în tehnică şi efective, Regimentele 26 Infanterie, 21 Artilerie şi 58 Infanterie au avut pierderi grele în oameni şi tehnică.

Pentru a evita încercuirea de către duşman a trupelor române din Valea Jiului, generalul Culcer a ordonat evacuarea Petroşanilor şi retragerea Diviziei 11 Infanterie pe vechea frontieră. Interpretând greşit acest ordin, generalul Muică a ordonat retragerea diviziei până la Bumbeşti Jiu. Duşmanul a profitat de această ocazie, a ocupat cu uşurinţă toate înălţimile de pe vechea frontieră, întărindu-se bine pe poziţiile ocupate, fapt pentru care trupele române au fost nevoite să ducă lupte grele şi violente în scopul recuceririi lor.

În urma pierderii bătăliei de la Merişor – Bănița şi implicit a Văii Jiului, generalul Muică (un ofițer tehnician distins, dar lipsit de experiența şi calitățile unui ofițer de front) a fost înlocuit la comanda diviziei de către colonelul Dumitru Cocorăscu. Acesta a organizat prima apărare a diviziei pe vechea frontieră, în scopul trecerii, începând cu 12/25 septembrie 1916, la contraofensivă pentru recucerirea bazinului carbonifer Petroşani.

Contraofensiva română pentru reocuparea bazinului carbonifer al Petroşanilor

Conceperea contraofensivei române din Valea Jiului s-a făcut de către generalul Ioan Culcer, care a introdus în luptă un grup de 18 batalioane din care 16 au participat efectiv la lupte. Deşi generalul Culcer a condus personal contraofensiva din Valea Jiului, reocupând bazinul carbonifer, din cauză că duşmanul a început la 13/26 septembrie pregătirea marii ofensive germane de la Sibiu spre Valea Oltului, acesta a fost nevoit să lase acțiunea din Valea Jiului pe un plan secundar şi să-şi îndrepte atenția principală spre frontul din Valea Oltului.

La 20 septembrie / 3 octombrie 1916, raportul de forțe din Valea Jiului se schimbă din nou în favoarea inamicului. În urma ripostei germano-austro-ungare, aripa stângă a frontului român, formată din Regimentul 57 Infanterie – Întâiul Mehedinți şi Regimentul 1 Vânători, având pierderi mari în oameni şi tehnică de luptă, a început retragerea pe vechea frontieră din Munții Vâlcan. În aceste lupte s-au remarcat în mod deosebit Regimentele 59 Infanterie Caracal, 41 Infanterie Craiova şi 21 Artilerie Caracal.

Prima încercare germană de străpungere a frontului din Valea Jiului

Prima încercare germană de străpungere a frontului român din Valea Jiului a început la 10/23 octombrie 1916. Atacul german a coincis cu operația de regrupare a trupelor Armatei 1 Române, în urma căreia Divizia 11 Infanterie, urmare a pierderilor suferite în Valea Jiului, trebuia scoasă din luptă şi adusă la Piteşti pentru reorganizarea ei ca rezervă generală, la dispoziția Marelui Cartier General Român.

În acest timp, duşmanul pregătea atacul din Valea Jiului cu două divizii asupra a 6 batalioane lăsate aici pentru apărare. Ofensiva germană din sectorul Jiului a fost proiectată pe cele 7 drumuri şi poteci laterale existente între Vârful Parângul Mare şi Vârful Oslea. Cu toate acestea, inamicul a dat şi un atac frontal asupra trupelor române, atât prin Pasul Vâlcan cât şi prin Defileul Jiului. Atacul frontal dat de inamic, concomitent cu manevra de învăluire a aripilor frontului român, avea scopul să oblige trupele noastre să se retragă spre Oltenia. Jurnalele operațiunilor militare şi registrele istorice ale regimentelor care au luptat în Valea Jiului consemnează o rezistență plină de eroism a trupelor noastre în acest sector de front.

Deşi ideea evacuării Olteniei în momentele de criză intrase de câteva ori în calculele Marelui Cartier General, Comandamentul nostru suprem nu a admis propunerea generalului Culcer de evacuare a Olteniei, acesta fiind înlocuit la comanda armatei de generalul Dragalina (rănit la 12/25 octombrie 1916 în Defileul Jiului).

În 13 octombrie, noul comandant al Armatei 1, general Nicolae Petala cere trupelor române să facă aproape imposibilul pentru respingerea duşmanului care se afla deja la marginea oraşului Tg. Jiu. Contraofensiva de front şi de flancuri dată de trupele Grupului „Jiu" comandate de colonelul Ioan Anastasiu a contribuit la retragerea şi urmărirea duşmanului spre Schela, aruncându-l înapoi spre vechea frontieră.

Biruința de la Jiu din 14/27 – 16/29 octombrie 1916 nu a putut fi exploatată de trupele române din cauza oboselii şi efortului acestora, fapt pentru care inamicul nu a fost urmărit şi alungat peste frontieră. În plus, presiunea atacurilor duşmane în alte sectoare ale frontului a contribuit la dezorganizarea Grupului „Jiu".

Ruperea frontului român în sectorul Jiului

Convins că prin utilizarea unor trupe numeroase va reuşi să rupă, totuşi, frontul în sectorul Jiului, generalul Erich von Falkenhayn (comandantul Armatei a 9-a Germane) a concentrat aici un grup format din 80.000 de oameni şi 30.000 de cai – pus sub comanda generalului Kuhne, – aceasta fiind cea mai importantă forță militară care operase până acum pe frontul carpatic. În subordinea generalului Kuhne a intrat şi cunoscutul Batalion Alpin „Württenberg", specializat pentru lupta în munți şi adus la sfârşitul lunii octombrie 1916 în Valea Jiului.

Merită semnalată prezența în rândurile acestui vestit batalion alpin a tânărului căpitan Erwin Rommel (26 ani) – comandantul Companiei 2, care a trecut prin Petroşani, Vulcan şi Lupeni, pentru a participa la luptele din zona: Muntele Muncel – Colina Stersura – Vârful Copileţul – Vârful Gruia Mare, ocupând prin lupte grele Dealul Leşului (cota 1000) pe care, ulterior, o apără cu mari eforturi.

Spre deosebire de prima încercare de străpungere a frontului român din Valea Jiului, axa direcției principale de atac a constituit-o Defileul Jiului, ofensiva dându-se pe un front de 30 de km, întins între Piscul Molidvişului (la răsărit) şi Drumul Neamțului (Şoseaua Buliga, la apus).

Noua ofensivă pregătită cu minuțiozitate specific germană a început la 29 octombrie / 11 noiembrie 1916. Frontul român în acest sector era menținut de o singură brigadă a Diviziei 1 Infanterie, comandată de colonelul Ion Anastasiu. După două zile de lupte grele, duşmanul a reuşit să rupă frontul român în acest sector, iar la 2 noiembrie 1916 a intrat în Târgu Jiu fără luptă.

Drapele de luptă ale unor regimente şi ofițeri decorați pentru fapte de vitejie în Valea Jiului

Luptele purtate de armata română pentru eliberarea Văii Jiului în campania anului 1916 reprezintă câteva pagini de eroism săvârşit pe câmpul de luptă în Războiul pentru Întregirea Neamului. Pentru faptele lor de vitejie, au fost decorate cu Ordinul Militar „Mihai Viteazu" – cel mai înalt ordin militar de război din țara noastră, drapelele de luptă a patru regimente:

- Regimentul 1 Vânători Mehedinți;

- Regimentul 18 Infanterie Gorj;
- Regimentul 1 Artilerie de Munte Tg. Jiu;
- Regimentul 2 Artilerie de Munte Curtea de Argeş şi următorii 10 ofiţeri:
- g-ral Ion Dragalina (comandantul Armatei 1 Române);
- lt. Grigore Mihăilescu (Regimentul 21 Artilerie – comandant de baterie);
- slt. Nicolae Pătrăşcoiu (Regimentul 18 Infanterie „Tudor Vladimirescu" Gorj – comandant de companie);
- cpt. Haralambie Bădescu (Regimentul 58 Infanterie Gorj – comandant de batalion);
- cpt. Pârvu Boerescu (Ofiţer de Stat Major al Armatei 1);
- cpt. Nicolae Macici (Regimentul 41 Infanterie Craiova – comandant de companie);
- lt. col. Mihail Truşculescu (Regimentul 26 Infanterie „Rovine" Craiova – comandant de batalion);
- lt. col. Petre Cănciulescu (Comandantul Regimentul 1 Vânători „Regele Ferdinand" Mehedinţi);
- col. Ioan Dejoianu (Comandantul Regimentul 5 Obuziere Tîrgu-Jiu);
- cpt. Ilie Dumitrescu (Regimentul 26 Infanterie „Rovine" Craiova – comandant de companie şi de batalion).

Motivat de dragostea pentru cariera de ofiţer şi legat afectiv de Valea Jiului unde am slujit patria sub drapel timp de două decenii, m-am străduit ca, după plecarea mea din armată, să realizez o lucrare cât mai completă despre luptele şi eroii de la Jiu în campania anului 1916 şi, totodată, o cronică a existenţei oştirii române pe aceste meleaguri.

Rezultatele cercetărilor mele s-au materializat în lucrarea „Armata română în Valea Jiului – repere istorice (1916-1999)", Editura Militară, Bucureşti, 2001.

Bibliografie

• Centrul de Studii şi Păstrare a Arhivelor Militare Istorice Piteşti, Fond Registrele Istorice şi Jurnalele operaţiunilor de luptă ale diviziilor şi regimentelor care au participat la luptele din Valea Jiului;

• *România în anii primului război mondial*, vol. I-II, Editura Militară, Bucureşti, 1987;

• *Istoria militară a poporului român*, vol. V, Editura Militară, Bucureşti, 1988;

• Constantin Kiriţescu, *Istoria războiului pentru reîntregirea României. 1916-1919*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, vol. I, Bucureşti, 1989.

EVENIMENTE, OAMENI, LOCURI ŞI MĂRTURII DESPRE LUPTELE DIN VALEA JIULUI DIN 1916

Iosif Bodo

Anul acesta se împlinesc o sută de ani, de la intrarea României în primul război mondial. După declanşarea războiului în iulie 1914, România rămâne neutră, iar în perioada neutralităţii asupra guvernului român se fac presiuni din partea ambelor tabere combatante. Până la urmă primul ministru Ion I. C. Brătianu semnează tratatul cu puterile Antantei, iar la 14/27 august 1916 România declară război Austro-Ungariei. Conform planului de război al României, denumit Ipoteza Z, trei armate (I, a II-a, şi de Nord) trebuiau să ocupe imediat Transilvania. S-a estimat că acestora nu li se vor împotrivi mai mult de 100.000 de soldaţi austro-ungari, care la început vor opune o slabă rezistenţă. Din cele trei armate care atacau Ungaria şi pătrundeau în Transilvania, Armata I sub conducerea generalului Ioan Culcer avea misiunea de a ataca şi respinge trupele inamice care s-ar găsi în Banat şi valea inferioară a Mureşului, ocupând ca prim obiectiv important zona Alba-Iulia – Simeria – Poarta de Fier a Transilvaniei. În cadrul Armatei I, în sectorul Jiului, acţiona Divizia a 11-a Infanterie, comandată de generalul de brigadă Muică Ioan. Această divizie a avut în cadrul campaniei din 1916 una din cele mai grele şi mai importante misiuni. Comandantul trupelor de Acoperire Jiu a fost colonelul în rezervă Dumitru Cocorăscu. Trupele Diviziei 11 Infanterie au fost aduse pe calea ferată până la Bumbeşti şi de acolo prin marş până la Livezeni, iar cartierul Diviziei a fost instalat în vila Ehrenberg de la Surduc. În noaptea de 14/27-15/28 august 1916 Grupul de Acoperire Jiu a atacat prin surprindere posturile de pază instalate pe frontiera austro-ungară.

În faţa acestor trupe, duşmanul avea dispusă Brigada 144 austro-ungară comandată de colonelul Berger. Această brigadă avea misiunea să împiedice intrarea trupelor române în Valea Jiului şi, în caz că va fi respinsă, să se retragă spre Haţeg, întârziind cât mai mult înaintarea trupelor române.

Apropierea căii ferate din Valea Mureşului şi importanţa bazinului carbonifer Petroşani au făcut din regiunea Văii Jiului la începutul războiului teatrul unor lupte aproape neîntrerupte, armatele române şi duşmane dând pe rând ofensive şi contraofensive în urma cărora au înaintat şi au fost respinse alternativ.

Întâia ofensivă română începută în noaptea de 14/27 august 1916 a condus trupele Grupului de Acoperire-Jiu la ocuparea întregii regiuni a Petroşanilor, trupele române înaintând dincolo de Merişor.

Ofensiva generalului german Sunkel, începută la 1/14 septembrie 1916, a respins trupele române până pe crestele vechii frontiere. La 20 sept./3 oct. 1916, trupele române au fost readuse pe linia vechii frontiere.

În urma acestor acțiuni, sectorul Jiului cuprins între Vârful Oslea şi Vârful Parângul Mare a rămas aproape o lună un sector liniştit, deşi între trupele române şi inamice au avut loc diferite ciocniri pentru ocuparea sau reocuparea unor înălțimi dominante. Este vorba despre cele două ofensive germane din 23-27 octombrie; contraofensiva generalului Ioan Culcer la 12/25 septembrie 1916, care a pus din nou armata română în posesia bazinului carbonifer Petroşani; acțiunea germană sub conducerea generalului von Bussche şi din 11-14 noiembrie 1916, care au încheiat definitiv luptele în această zonă.

În lucrarea mea voi încerca să prezint câteva momente şi locuri din aceste lupte pe baza mărturiilor sublocotenentului Nicolae Pătrăşcoiu, care a luat parte la toate luptele din pasul Vâlcan, Oboroca şi defileul Jiului, ale lui Viktor Maderspach, care a luptat în cadrul armatei austro-ungare şi ale lui Erwin Rommel, care a participat la ofensiva germană din noiembrie 1916.

În vara anului 1916, atmosfera în Valea Jiului era destul de încordată. În rândul autorităților austro-ungare şi mai ales al populației civile s-a răspândit zvonul că România va încălca neutralitatea şi va intra în război de partea Antantei. Mulți locuitori, de teama războiului, se pregăteau să părăsească zona. Această stare de spirit este surprinsă de Viktor Maderspach, proprietarul unei fabrici de prelucrare a lemnului din Iscroni, un vânător foarte cunoscut, care cunoştea foarte bine munții din jurul depresiunii Petroşani. La începutul lunii august era în concediu de pe frontul rusesc şi prezintă atmosfera de aici. Are o convorbire cu prefectul Mara László, care îi atrage atenția să renunțe la pregătirile de a părăsi zona, dând un exemplu şi celorlalți locuitori. Prefectul menționează că premierul Tisza István a spus că România va rămâne neutră, această neutralitate fiind garantată de regele Ferdinand al României[1]. Viktor Maderspach critică atitudinea autorităților austro-ungare, care nu s-au preocupat de instruirea şi înarmarea unităților minereşti şi pentru a face un plan de evacuare pentru populația din bazinul carbonifer[2].

În mai puțin de 48 de ore de la începerea războiului, trupele române au ocupat întreaga depresiune, ocupând Petroşanii, centrul industrial al regiunii miniere. În această perioadă armata română a purtat lupte cu trupele colonelului austriac Berger, la care se mai adăugaseră trei batalioane de mineri militarizați de la minele din Valea Jiului, comandați de şefii şi inginerii acestora. Trupele austro-ungare au fost respinse. Până la Merişor trupele române nu prea au întâmpinat rezistență. Încă în seara zilei de 14/27 august 1916, Viktor Maderspach se pune la dispoziția colonelului Stavinszky, care dă ordin de retragere şi îşi fixează comandamentul în gara Merişor. El menționează că în seara acelei zile, din ordinul colonelului Stavinszky, directorul minelor, Winklehner, a aruncat în aer podul de fier din zona Surduc[3]. În noaptea de 14/27-15/28 august în Petroşani haosul era total. Cu toate că autoritățile austriece se împotriveau evacuării civililor, n-au putut să-i împiedice să fugă în clipa în care s-a răspândit vestea înaintării

[1] Maderspach Viktor, *Az oláhok vérnyomában a Fekete-tengerig*, Lazi Könyvkiadó, Szeged, 2012, p. 8-9.

[2] *Ibidem*, p. 14.

[3] *Ibidem*, p. 19.

românilor. Acest exod de populație a fost surprins şi de Viktor Maderspach, când şi-a îndeplinit prima sa misiune, ducând ordinul colonelului Stavinszky, maiorului Mentler din zona Oboroca, pentru a se retrage spre Valea Lupului. În pasul Dealu Babii s-a întâlnit cu grupuri de civili, care se îndreptau spre gara Merişor, în speranța să se îmbarce în trenuri[4]. Ajungând în zonele din spatele frontului, refugiații răspândeau adeseori informații exagerate despre ostilitatea, jafurile şi chiar violențele românilor. În urma investigațiilor, majoritatea acestor acuzații s-au dovedit nefondate după cum afirmă surse germane şi austriece. Începând din zona Merişor, rezistența trupelor duşmane a devenit tot mai mare. Linia de rezistență a trupelor române s-a extins de-a curmezişul pasului Merişor, peste înălțimile Muncelu – Oboroca – Dealul Cornetul – Coasta Laturii – Tulişa – Vf. Făgețel[5]. În timpul luptelor din zona Petroşani – Bănița – Merişor, a fost aruncat în aer podul Gritti de către directorul Winklehner, la ordinul primit de la superiorii săi. Mai târziu s-a dovedit că aruncarea acestui pod în aer a fost o mare greşeală. În luna octombrie, când vor sosi ajutoare germane, ele vor fi debarcate în gara Pui, iar de aici transportul spre Valea Jiului se va face în condiții grele. Însuşi generalul Erich von Falkenhayn, care la 18 septembrie 1916 a sosit la noul său cartier general de la Deva pentru a lua în primire comanda Armatei a IX-a germane, a considerat că aruncarea podului de la Merişor a fost o greşeală şi că dacă podul nu era aruncat în aer, armata germană încă în toamna anului 1916 ajungea până la Marea Neagră[6]. Lupte grele s-au dat în zona Dealu Babii, pe vechiul drum Vulcan-Merişor, pe dealurile Branu şi Băloi, cu pierderi serioase din ambele părți. O confruntare serioasă a avut trupa condusă de Viktor Maderspach cu o trupă românească în poiana Făgețel[7]. După sosirea generalului Erich von Falkenhayn, noua misiune încredințată acestuia era trecerea imediat la ofensivă pe frontul Carpaților românești. Acestui general i s-a părut cel mai potrivit pentru această ofensivă zona Oltului. A început să concentreze aici armată cât mai puternică şi a dat ordin pentru a suspenda ofensiva germană în Valea Jiului. Interesante sunt observațiile lui Viktor Maderspach după întâlnirea cu ofițerii germani de la cartierul general al generalului Falkenhayn. El trage concluzia că ofițerii germani nu ştiau să citească corect harta. Ei credeau că potecile de pe hărțile turistice şi militare sunt drumuri pe care se poate circula cu mijloace normale de transport. Nu le venea să creadă că pe porțiuni de sute de kilometri de la Herculane la Braşov munții pot fi traversați doar în trecătorile Surduc, Turnu Roşu şi pasul Bran[8]. La 25 septembrie 1916 în urma contraofensivei generalului Ioan Culcer, armata română a reocupat bazinul carbonifer Petroşani. Recucerirea regiunii miniere Petroşani nu a durat prea mult. La Cartierul Diviziei a 11-a Infanterie din Valea Jiului au sosit ştiri şi informații referitoare la faptul că duşmanul concentrează la Hațeg forțe numeroase. Raportul de forțe din Valea Jiului s-a schimbat din nou în favoarea inamicului, trupele germane şi austro-ungare fiind întărite cu forțe speciale, iar comanda noului grup a fost încredințată

[4] *Ibidem*, p. 27.
[5] Ion Aldescu *Armata română în Valea Jiului*, Editura Militară, Bucureşti, 2001, p. 49.
[6] Maderspach Viktor, *op. cit.*, p. 110.
[7] Ion Aldescu, *op. cit.*, p. 58.
[8] Maderspach Viktor, *op. cit.*, p. 113.

generalului german von Bussche. La 3 octombrie alpinii austro-ungari au atacat pe flancul stâng al trupelor române din înălțimile Făgețel şi Oboroca. O luptă sângeroasă s-a dat în noaptea de 4-5 octombrie pe Vf. Oboroca, iar trupele române s-au retras pe crestele Munților Vulcan[9]. Timp de o săptămână, zi şi noapte, s-au dat lupte pentru stăpânirea fiecărui deal şi a fiecărei văi, până ce trupele Diviziei a 11-a Infanterie s-au stabilit şi consolidat un timp de-a lungul frontului situat pe crestele înălțimilor de pe vechea frontieră româno-austro-ungară. După producerea unor distrugeri la instalațiile minelor din acest bazin carbonifer, pentru ca ele să nu mai poată fi folosite un timp, Valea Jiului a fost abandonată, pentru a doua oară, în mâinile duşmanului[10].

Cu toate greutățile ivite, comandamentul german nu a pierdut nădejdea de a încerca înainte de venirea iernii să pună mâna pe vreuna din trecătorile Carpaților. În încercarea sa de a pătrunde la sud de Carpați, comandamentul german a tatonat drumurile de la Jiu, readucând, în a doua jumătate a lunii octombrie 1916, sectorul Jiului pe planul întâi al războiului. Comanda trupelor germane care urmau să realizeze străpungerea frontului român în sectorul Jiului a fost încredințată generalului bavarez von Kneussl. Începutul ofensivei a fost fixat pentru ziua de 23 octombrie 1916, iar această ofensivă avea să urmeze nu defileul Jiului, ci cele şapte drumuri şi poteci laterale existente între Vf. Parâng şi Vf. Oslea[11]. Planul ofensiv german prevedea un atac frontal în defileul Jiului şi în acelaşi timp o manevră de învăluire a aripilor frontului român. În dimineața zilei de 23 octombrie s-a declanşat atacul. Noaptea ninsese şi o ceață groasă se lăsase peste înălțimi. Împotriva „Grupului Jiu" era aliniată o forță comandată de generalul bavarez Paul Ritter von Kneussl, care a lansat atacul atât pe ramura Surduc, cât şi pe ramura Vulcan. Au fost cucerite câteva vârfuri, iar în zonele mai joase artileria germană a transformat câmpul de luptă într-un iad al exploziilor, care a lăsat terenul plin de morți şi răniți. Retragerea unor unități româneşti s-a transformat într-o fugă dezordonată spre Târgu Jiu, aflat în sud. Curând întreaga Divizie a 11-a era în retragere. A doua zi comandantul Armatei I, generalul Ioan Culcer, a cerut Marelui Cartier General permisiunea de a executa o retragere generală. Răspunsul dat de la Periş propovăduia rezistență cu orice preț, iar generalul Culcer să fie înlocuit cu generalul Ioan Dragalina. Acesta a preluat comanda la 24 octombrie şi era şi mai neînduplecat cu oamenii săi. „Soldații care nu pot înainta trebuie să moară la fața locului, în vreme ce comandanții care dau ordin de retragere vor fi aduşi în fața curții marțiale"[12]. Dragalina a ordonat contraatacuri imediate pe centru şi pe flancurile inamicului. A doua zi de la preluarea comenzii, pe când generalul Dragalina se afla la înălțimea Schitul Locurile Rele, un glonț de infanterie sparge geamul automobilului şi îl răneşte grav pe general în braț. Din cauza declanşării unei septicemii, moare după două săptămâni. Forțele lui Kneussl au dobândit controlul asupra întregii culmi muntoase şi au ajuns la limita pădurii de pe versantul sudic. Unitățile de avangardă se aflau la numai cinci kilometri de Târgu Jiu. În

[9] Ion Aldescu, *op. cit.*, p. 80.
[10] *Ibidem*, p. 82.
[11] *Ibidem*, p. 93.
[12] Glenn E. Torrey, *România în primul război mondial*, Editura Meteor Publishing, Bucureşti, p. 145; Nicolae Pătrăşcoiu, *Bătălia de la Jiu*, Institutul de arte grafice „Marvan", Bucureşti, p. 26.

dimineaţa zilei de 27 octombrie forţele române au trecut la contraatac. Tactica înfiltrării şi învăluirii a avut succes, deoarece forţele lui Kneussl, neconsolidate încă, erau izolate în grupuri mici pe un front de 20 de kilometri. Deşi n-au avut peste tot succes, românii au silit treptat forţele lui Kneussl să se retragă în munţii de la nord de Târgu Jiu. Slăbiţi de ploaia şi zăpada căzută şi de drumul prost care le împiedica aprovizionarea, rezistenţa germanilor s-a prăbuşit, iar forţele lui Kneussl au început o retragere totală. Locotenentul major Erwin Rommel din Batalionul de vânători de munte Württemberg, care tocmai atunci ajungea pe front, descria astfel o unitate de retragere a Diviziei 11 Infanterie bavareze pe care a întâlnit-o „Păreau cu nervii la pământ. Majoritatea camarazilor lor au fost ucişi în luptele cu românii. Îi descriau pe români drept adversari feroce şi periculoşi”[13]. Deşi nu reuşiseră să pătrundă în România, germanii controlau încă înălţimile şi cea mai mare parte a trecătorilor.

După respingerea ofensivei germane, Armata I nu a întreprins nici o acţiune serioasă de a ataca pe inamic, care se reorganizează, primeşte întăriri puternice şi pregăteşte o altă ofensivă care va fi decisivă. Această armată se mulţumeşte să respingă în mod fantezist pe inamic. Dacă izbânda de la Jiu din 27 octombrie ar fi fost exploatată, ea putea deveni o mare victorie. Uraganul ce s-a dezlănţuit după 11 noiembrie ar fi fost de bună seamă evitat şi armata română rămânea pe Carpaţi poate până în primăvara lui 1917. Dacă însă soarta ar fi silit pe germani să ceară armistiţiu în ziua de 28 octombrie 1916 în loc de 11 noiembrie 1918, cine s-ar îndoi că cel mai mare succes obţinut de români a fost acela de la Jiu, din 27 octombrie 1916[14].

La începutul lunii noiembrie Falkenhayn se pregătea să atace din nou, înainte ca venirea definitivă a iernii să spulbere orice speranţă de reuşită. Generalul german decide schimbarea strategiei şi concentrarea eforturilor pentru forţarea unei singure trecători, trecătoarea Pasul Lainici din defileul Jiului, unde a concentrat forţele principale ale armatei sale. „Rezultatul calculelor a fost că ceea ce n-am putut obţine în regiunea Surduc prin surprindere, trebuie obţinut prin forţa brutală. Numai în această cea mai îngustă porţiune a munţilor era posibil a exercita cu trupele trecerea spre câmpia românească, într-un marş forţat. Numai aici cunoşteam condiţiunile de ambele părţi ale şoselei în mod precis. Aici ieşirea spre sud se afla în mâna noastră şi puteam spera să surprindem inamicul. Era evident că după succesul obţinut împotriva lui Kneussl, el nu mai conta pe repetarea atacului nostru”[15]. Pentru ca înfrângerea din octombrie să nu se repete, el a mărit cu mult grupul iniţial de luptă a lui Kneussl şi la sfârşitul lunii octombrie a fost adus aici Batalionul de vânători de munte Württemberg, din care a făcut parte şi tânărul locotenent Erwin Rommel. Batalionul a fost debarcat la Pui nu departe de podul de la Merişor, care fusese aruncat în aer. După miezul nopţii au ajuns la Petroşani şi au fost cazaţi în sala de clasă a unei şcoli. După câteva ore de odihnă au fost duşi la Uricani. Rommel menţionează că „cu câteva zile mai înainte, atacul Batalionului 11 bavarez prin defileul Surduc şi pasul Vulcan a eşuat. Corpul de armată

[13] *Ibidem*, p. 147.

[14] Nicolae Pătrăşcoiu, *op. cit.*, p. 108.

[15] Erich von Falkenhayn, „Campania Armatei a IX-a împotriva românilor şi ruşilor”, în Wikipedia; Erich von Falkenhayn, „Campania din România 1916-1917”.

Schmettow ține sub supraveghere zona liniei de creastă. Dacă va avea loc un atac din partea românilor această putere slabă nu poate să facă față acestui atac"[16]. „Din Uricani comandamentul ne trimite spre înălțimea de 1794 m, spre zona de creastă a graniței. Înaintăm pe o potecă abruptă. Rucsacurile sunt încărcate cu provizii pe patru zile. Animalele de transport şi echipamentul de munte nu sunt cu noi. Ofițerii îşi cară şi ei rucsacurile. Urcăm ore întregi pe pantele abrupte ale muntelui"[17]. Rommel dând deja dovadă de cutezanță şi determinarea care-l vor caracteriza, şi-a condus compania în timpul traversării terenului extrem de accidentat şi a ajuns în şaua munților. Uzi din cauza ploii continue şi lipsiți de posibilitatea de a face foc, mulți soldați s-au îmbolnăvit. „Când pornim spre punctul indicat plouă şi pornim fără călăuză. Ploaia se întețeşte şi se lasă întunericul. Pe panta abruptă, stâncoasă este imposibil de înaintat. Înnoptăm la înălțimea de 1500 m. În hainele ude ne cuprinde frigul. Încercarea de a aprinde focul este zadarnică. Înveliți în pături şi foi de cort tremurăm de frig. Minutele nopții îngrozitoare trec foarte încet. După miezul nopții ploaia se opreşte, dar vântul rece, pătrunzător face imposibilă odihna. În sfârşit se luminează şi putem continua înaintarea spre înălțimea de 1794 m. Pe ultima porțiune înaintarea s-a făcut prin zăpadă. Până am ajuns pe vârf, hainele şi echipamentul au înghețat. Temperatura este sub zero grade şi un vânt rece, pătrunzător suflă la această înălțime"[18]. „După trei zile, în condiții meteorologice mult mai bune şi cu un echipament mai bun, urcăm Muncelul. După o campare la 1800 m ne apropiem de Stresură. Aceasta este o ramificație abruptă spre nord, nord-est în Munții Vâlcan. De la Stresura spre nord, compania aşează avanposturi, în timp ce pe o ridicătură împădurită se aşează în formă de arici şi se asigură cu trei posturi. Stresura se însufleţeşte. În apropiere, un batalion românesc este aşezat în mai multe poziții de apărare. În zilele următoare au loc ciocniri cu forțele româneşti mai mici, din fericire fără pierderi din partea noastră. Mâncarea este adusă din valea de dincolo de creastă cu animale de tracțiune[19]. La începutul lui noiembrie românii s-au pregătit pentru a face față unui atac german în zona Braşovului. Cea mai mare parte a rezervelor s-au concentrat la nord de Ploieşti. Nu se aşteptau că în apropiere de Vulcan şi defileul Surduc se formează o nouă armată germană sub conducerea generalului Kuhne, cu scopul de a pătrunde în Muntenia şi să atace din vest. „Batalionul de vânători de munte Württemberg, care era în dreapta grupului Kuhne, în primele zile ale luni noiembrie, deci înainte de ofensiva generală din 11 noiembrie, după lupte grele a ocupat creasta Prislop – Cepilui – Gruba Mare şi prin aceasta a asigurat ieşirea forțelor principale din zona muntoasă. Zonele ocupate au fost apărate de contraatacurile adversarilor. În aceste confruntări, românii s-au luptat foarte bine"[20]. La 11 noiembrie dimineața compania a 2-a, întărită cu un pluton de puşcaşi mitralieri, a stat pregătită de atac la 200 de metri de pozițiile de pe pantele Leşului. „După câteva atacuri mai mici, începe ofensiva companiei. Ca o cascadă se năpustesc din tufe spre pantă în jos grupurile noastre. Contrar

[16] Erwin Rommel, *Gyalogság előre*, Danubius Könyvkiadó, Budapest, 1942, p. 111.
[17] *Ibidem*.
[18] *Ibidem*, p. 112.
[19] *Ibidem*, p. 113.
[20] *Ibidem*.

aşteptărilor nu au loc lupte corp la corp. Atacurile vânătorilor de munte în câteva minute au desfiinţat poziţiile de apărare ale inamicului dintre Gruba Mare şi Leşului, iar grupurile noastre au ajuns în zona Leşu la 700 m altitudine. Nu s-au luat prea mulţi prizonieri pentru că românii au dispărut foarte repede în văile dintre cele două creste. Luăm în stăpânire vârful Leşu, unde înnoptăm în corturi"[21]. Pe 12 noiembrie, la Vălari Curpenel, un puternic contraatac al românilor a ţinut pe loc unitatea lui Rommel vreme de o zi întreagă şi până la lăsarea întunericului. Românii au atacat în valuri pentru a fi respinşi de fiecare dată de o putere de foc superioară, datorată mai ales mitralierelor grele ale germanilor. A doua zi dimineaţa, numărând sutele de români morţi pe câmpul de luptă, Rommel s-a minunat că aceştia au atacat în mod repetat şi au perseverat împotriva extraordinarei sale puteri de foc[22]. „La 12 noiembrie compania a 2-a întărită a coborât în ceaţă şi s-a asigurat din toate direcţiile. Situaţia era cu totul necunoscută şi în orice moment puteam întâlni forţe ale inamicului. Importanţa cercetării terenului şi realizarea legăturii cu vecinii au fost dovedite de evenimentele din 13 noiembrie. Fără operaţiunea de cercetare, care a constatat că se apropie forţe inamice, compania a 2-a ar fi fost încercuită şi distrusă. Puşca mitralieră de la postul 1 a deschis focul rapid spre direcţia inamicului, acest lucru clarificând situaţia şi a oferit timp pentru a închide golul din stânga. În partea de sud a Curpenului, în ceaţa deasă, în luptele cu adversarul n-au avut loc lupte de baionetă, ci lupte de foc. Datorită forţelor noastre mai mici, nu era indicată lupta de baionetă. Superioritatea adversarului făcea să avem mari pierderi. Lupta de foc a putut opri ofensiva unui adversar superior numeric. Avangarda, ca şi plutonul 1, s-au retras în ceaţă la posturile din spate. În luptele din localitate, faţă de un adversar cu forţe superioare, am reuşit să facem faţă prin aruncarea în luptă a ultimelor forţe şi repoziţionarea unor forţe din zonele mai puţin periculoase"[23].

După ce rezistenţa românilor a cedat, forţele lui Kühne deţineau controlul total asupra drumului din trecătoare. El s-a pregătit imediat să trimită grosul infanteriei şi artileriei sale, precum şi cele două divizii de cavalerie ale contelui Schmettow pe câmpia din jurul oraşului Târgu Jiu. Acesta a fost ocupat pe 2/15 noiembrie după scurtă împotrivire a câtorva miliţii româneşti... După o luptă care a durat două zile, din 3/16 până la 4/17 noiembrie, frontul românesc a fost străpuns, iar cavaleria lui Schmettow a năvălit pe câmpia română. Luptând cu disperare să-şi apere patria, românii au suferit pierderi catastrofale. Dintr-un regiment, trei sferturi zăceau pe câmpul de luptă, morţi sau răniţi, iar restul au fost luaţi prizonieri. Divizia de Infanterie 1 a fost redusă la 1800 de oameni, iar Divizia de Infanterie 17, la 2000. Ceea ce a rămas din Grupul Jiu s-a retras în mare dezordine. După victoria inamicului pe Jiu, întreaga apărare a Carpaţilor Meridionali era compromisă[24].

[21] *Ibidem*, p. 114.
[22] Glenn E. Torrey, *op. cit.*, p. 149.
[23] Erwin Rommel, *op. cit.*, p. 120.
[24] Glenn E Torrey, *op. cit.*, p. 150.

GENERALUL IOAN DRAGALINA (1860-1916) – EROUL BĂNĂȚEAN CĂZUT ÎN LUPTELE DIN DEFILEUL JIULUI

Dumitru-Valentin Pătraşcu,
Daniela-Liliana Pătraşcu

Descendent al unei familii grănicereşti de români ortodocşi din comitatul Caraş din Banat, Ioan a fost primul copil al familiei fostului locotenent Alexandru Dragalina din Regimentul nr. 43 Infanterie cu garnizoana în Caransebeş şi al Martei Lazaroni, căsătoriți în anul 1858 la Caransebeş[1].

Demisionând din armata habsburgică în 1859, Alexandru Dragalina şi familia sa s-au stabilit la Râmnicu-Vâlcea[2]. Familia Alexandru şi Marta Dragalina menține legăturile cu cei rămaşi la Caransebeş, în special cu Leon Dragalina, fratele lui Alexandru Dragalina, care activa în cadrul Regimentului nr. 43 Infanterie din Caransebeş, cel care fusese însărcinat cu administrarea averii familiei Alexandru şi Marta Dragalina, avere ce se afla la Caransebeş[3].

În cursul uneia din frecventele sale vizite la Caransebeş, Marta Dragalina avea să dea naştere, la 16 decembrie 1860, primului copil al familiei, Ioan[4], botezat la 20 decembrie 1860 la biserica cu hramul „Sfântul Mare Mucenic Gheorghe" din Caransebeş, de către preotul paroh Timoteiu Stoiacovici[5].

În primăvara anului 1861, la doar câteva luni de la naştere, Marta Dragalina a plecat cu fiul său la Râmnicu-Vâlcea[6]. Tot aici avea să se nască, la 19 iunie 1862, Alexandru Dragalina, cel de-al doilea fiu al familiei[7]. Ambii vor copilări la Râmnicu-Vâlcea, unde s-au născut, ulterior: Elisabeta-Maria (18 septembrie 1864) şi Alexandrina (28 decembrie 1866), în timp ce, Leon, cel de-al treilea fiu al familiei Dragalina, s-a născut la 16 decembrie 1868[8].

Stabilit la Râmnicu-Vâlcea, Alexandru Dragalina a fost numit inginer-şef al Serviciului de Poduri şi Şosele al județului Vâlcea[9]. În această calitate, precum şi datorită faptului că vorbea fluent limba germană, a făcut parte din delegația ce l-a primit pe viitorul rege Carol I de Hohenzollern-Sigmaringen, la sosirea acestuia în România, la Turnu-Severin, la 8 mai 1866[10].

---

[1] Virgil Alexandru Dragalina, *Viața tatălui meu, generalul Ioan Dragalina*, Editura Militară, Bucureşti, 2009, p. 31.
[2] *Ibidem*, p. 34.
[3] *Ibidem*.
[4] *Ibidem*.
[5] *Ibidem*, p. 39.
[6] *Ibidem*.
[7] *Ibidem*.
[8] *Ibidem*.
[9] *Ibidem*.
[10] *Ibidem*, p. 35.

Ioan şi Alexandru Dragalina au urmat cursurile Şcolii Primare de Băieți de pe lângă Episcopia Râmnicului, Ioan Dragalina intrând în clasa I în toamna anului 1867, în timp ce fratele său, Alexandru, a început cursurile şcolii primare un an mai târziu[11].

Familia Alexandru şi Marta Dragalina avea să se restabilească la Caransebeş în toamna anului 1869, ca urmare a decesului locotenentului Leon Dragalina, fratele lui Alexandru Dragalina, cel care fusese însărcinat cu administrarea averii familiei de la Caransebeş[12].

În aceste condiții, Ioan Dragalina va urma cursurile şcolii germane din localitate, unde va absolvi 6 clase, pentru ca, în anul şcolar 1875-1876, să fie admis în clasa a III-a a unui gimnaziu din Budapesta[13], pe care o absolvă cu rezultate foarte bune.

În toamna anului 1876, Ioan Dragalina a fost admis la Şcoala de Cadeți de la Timişoara[14], totodată, fiind încadrat în Regimentul nr. 43 Infanterie de Linie cu garnizoana în Caransebeş[15].

După absolvirea Şcolii de Cadeți de la Timişoara, în vara anului 1880, Ioan Dragalina a fost avansat la gradul de cadet-ofițer (sublocotenent). După o scurtă vacanță petrecută la Caransebeş, a revenit la Regimentul nr. 43 Infanterie, a cărui garnizoană fusese dislocată la Pola, pe țărmul Mării Adriatice[16], unitate a armatei austro-ungare care va participa la ocuparea Herțegovinei. La doar câteva luni de la plecarea sa, la 2 decembrie 1880, tatăl său, Alexandru Dragalina, a încetat din viață la Caransebeş[17].

După încheierea războiului ruso-româno-otoman din anii 1877-1878, în toamna anului 1878, Regimentul nr. 43 Infanterie a fost trimis la Triest, iar în primăvara anului 1879 a fost dislocat la Pola, în Dalmația, în imediata apropiere a Bosniei şi Herțegovinei[18]. Referitor la momentul intrării Regimentului nr. 43 Infanterie în oraşul Pola, Ioan Dragalina consemna, ulterior, că efectivul regimentului a fost primit cu ostilitate de populația majoritar italiană[19].

La 16 ianuarie 1882, Regimentul nr. 43 Infanterie a fost dislocat de la Pola pe coasta sudică a Dalmației, regimentul făcând parte din Divizia 47 comandată de către feldmareşalul baron Ştefan Iovanovici, cu garnizoana la Ragusa (Dubrovnik)[20].

Batalionul nr 2 din cadrul Regimentului nr. 43 Infanterie, în care era încorporat Ioan Dragalina, a participat la ocuparea Herțegovinei, alături de trupele Diviziei 47, în cursul acestei campanii Ioan Dragalina luând parte la luptele de la Vela Greda (9 martie 1882) şi Vel Zagvozdak (10 martie 1882)[21].

---

[11] *Ibidem*, p. 39.
[12] *Ibidem*.
[13] Nicolae Popescu, *Generalul Ioan Dragalina*, Editura Militară, Bucureşti, 1967, p. 5.
[14] Dumitru-Valentin Pătraşcu, *Generalul Ion Dragalina – o scurtă biografie*, în „Litua. Studii şi Cercetări", nr. XI, Tipografia Prod Com, Târgu-Jiu, 2006, p. 275.
[15] Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 44.
[16] *Ibidem*, p. 46.
[17] *Ibidem*, p. 36.
[18] *Ibidem*, p. 48.
[19] *Ibidem*, p. 49.
[20] *Ibidem*, p. 52.
[21] *Ibidem*.

Pentru curajul dovedit în cursul luptei de la Vela Greda, Ioan Dragalina a fost citat în ordinul de zi pe armată, unde se menționa: *„În această luptă s-au distins, prin ținută deosebit de curajoasă, cadetul-ofițer Ioan Dragalina, comandantul patrulei înaintate, plutonierul Gheorghe Poenariu și Rupert Hütl, soldat din Compania a 7-a"*[22].

Ioan Dragalina avea să fie decorat cu medalia de argint *„Pentru vitejie"*, clasa a II-a, pentru curajul dovedit în bătălia de la Vel Zagvozdak, fiind citat, din nou, pentru curajul său: *„În bătălia de la Vel Zagvozdak s-au distins prin deosebit curaj cadetul-ofițer Ioan Dragalina, subofițerul Motter și caporalul Badian din Compania a 7-a care, cu detașamentul lor, s-au cățărat primii pe înălțime, atacând dușmanul în flanc cu un foc viu. Toți trei au primit medalia de argint «Pentru vitejie», clasa a II-a"*[23].

Campania Regimentului nr. 43 Infanterie în Dalmația și Herțegovina s-a încheiat la 15 septembrie 1882, dată la care acesta a revenit în garnizoana din orașul port Pola[24].

Ulterior, la 1 mai 1883, Ioan Dragalina a fost înaintat la gradul de sublocotenent, totodată, obținând permisiunea de a urma cursurile Academiei de Război de la Viena[25]. În paralel cu Academia de Război, Ioan Dragalina a urmat un curs pentru ingineri topografi, după susținerea unui examen obținând titlul de inginer[26].

În primăvara anului 1884, după absolvirea Academiei de Război de la Viena, Ioan Dragalina a fost încadrat în batalionul de cadre al Regimentului nr. 43 Infanterie din Caransebeș[27].

După incidentele produse la 17 iunie 1884, în timpul alegerilor pentru parlamentul ungar, incidente ce s-au desfășurat la Bocșa Română, având ca rezultat alegerea candidatului Partidului Național Român, Coriolan Brediceanu, în parlamentul de la Budapesta, în dauna lui Istvan Tisza, Ioan Dragalina avea să fie supus la presiuni ce l-au determinat să-și prezinte demisia din armata austro-ungară, aceasta fiindu-i aprobată la 1 decembrie 1887[28]. În aceeași zi, Ioan Dragalina trecea frontiera în România împreună cu soția sa Elena, născută Giurginca, și se îndrepta spre Turnu-Severin, de unde va pleca cu trenul spre București.

Ioan Dragalina și Elena Giurginca se căsătoriseră la 15 noiembrie 1886, ceremonia religioasă desfășurându-se la biserica cu hramul „Sfântul Nicolae" din Caransebeș[29].

La 10 decembrie 1887 a fost încadrat în armata română, cu gradul de sublocotenent și recunoașterea vechimii din armata austro-ungară, fiind repartizat la Regimentul nr. 21 Infanterie din București[30], ulterior, la 1 februarie 1888, fiind avansat la gradul de locotenent și transferat la Regimentul nr. 2 Infanterie de Linie din București[31].

---

[22] *Ibidem*, p. 53.
[23] *Ibidem*, p. 54.
[24] *Ibidem*, p. 57.
[25] Ion Popescu, *op. cit.*, p. 6.
[26] Dumitru-Valentin Pătrașcu, *art. cit.*, în „Litua. Studii și Cercetări", nr. XI, p. 275.
[27] Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 59.
[28] Ion Popescu, *op. cit.*, p. 7-10.
[29] Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 69-70.
[30] Dumitru-Valentin Pătrașcu, *art. cit.*, în „Litua. Studii și Cercetări", nr. XI, p. 276.
[31] Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 78.

În acelaşi an avea să fie încadrat în armata română, cu gradul de sublocotenent, Alexandru Dragalina, fratele lui Ioan Dragalina, după ce demisionase, la rândul său, din armata austro-ungară. A fost repartizat, în calitatea sa de şef de promoţie, la Serviciul Geodezie din cadrul Marelui Stat Major al Armatei Române[32].

În primăvara anului 1891, atât Ioan Dragalina cât şi fratele său Alexandru au fost transferaţi la unităţi militare din provincie. Astfel, Ioan Dragalina a fost mutat la Regimentul nr. 1 Linie din Craiova, unde a fost comandant de companie, iar Alexandru Dragalina a fost mutat în Moldova[33].

După doar câteva luni petrecute la Craiova, spre sfârşitul anului 1891, Ioan Dragalina a fost transferat la Regimentul nr. 19 Romanaţi, cu garnizoana la Caracal, fiind numit comandant al companiei din Soreni, *„un sat pierdut printre lanurile de grâu ale judeţului Romanaţi“*[34], la 1 iunie 1892 fiind numit comandant al Batalionului 2 din Regimentul nr. 19 Romanaţi.

Ca urmare a rezultatelor obţinute în pregătirea de luptă a batalionului, la 10 mai 1893, Ioan Dragalina a fost înaintat la gradul de căpitan[35] şi numit comandant al companiei din localitatea Celari, unde a activat până în anul 1895, când a fost numit comandant al companiei a 5-a din localitatea Izlaz, unitate *„cu o parte din efective aflate în permanenţă sub arme“*[36], care *„făcea şi paza frontierei pe Dunăre, de la gura Oltului până la Corabia“*[37].

Susţinând examenul pentru promovarea în gradul de maior în cursul anului 1898 şi clasându-se primul între cei prezenţi la acest examen, la 10 mai 1899, Ioan Dragalina a fost numit comandant de batalion în cadrul Regimentului nr. 25 Rahova din Vaslui[38]. La scurt timp de la sosirea maiorului Ioan Dragalina la Vaslui, comanda regimentului a fost preluată de către colonelul Constantin Prezan, care, apreciind pregătirea acestuia, îi va solicita ajutorul în chestiunile de tactică şi strategie[39].

La 22 februarie 1902, Regele Carol I a semnat decretul prin care i se acorda cetăţenia română lui Ioan A. Dragalina, *„român din Banat“*[40], care solicitase acordarea cetăţeniei române încă de la sosirea sa în România.

În aprilie 1904, maiorul Ioan Dragalina a fost numit ajutor al comandantului Batalionului 9 Vânători, în curs de constituire în garnizoana Ploieşti[41]. Batalionul 9 Vânători avea efectiv de război un număr de ofiţeri dublu faţă de celelalte batalioane de vânători, *„sublocotenenţii şi locotenenţii fiind numai şefi de promoţie şi cei cu studii în străinătate“*[42], comandant al batalionului fiind numit locotenent-colonelul D. Cocorăscu.

---

[32] *Ibidem*, p. 77.
[33] *Ibidem*, p. 85.
[34] *Ibidem*, p. 90.
[35] *Ibidem*, p. 94.
[36] *Ibidem*, p. 99.
[37] *Ibidem*.
[38] Nicolae Popescu, *op. cit.*, p. 16.
[39] Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 146.
[40] *Ibidem*, p. 78.
[41] Ion Popescu, *op. cit.*, p. 18.
[42] Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 169.

Ca urmare a activității sale neobosite şi a renumelui de ofițer integru şi capabil, la 1 aprilie 1905, maiorul Ioan Dragalina a fost avansat, fiind numit comandant al Batalionului nr. 7 Vânători, cu garnizoana la Cernavodă[43], localitate care, în opinia lui Virgil Alexandru Dragalina, unul dintre fiii lui Ioan Dragalina, era *„un sat mare, cu dealurile înconjurătoare acoperite cu cocioabe de lut, locuite de tătari. Printre cocioabe se încolăceau uliţe prăfuite sau mocirloase, după sezon, fără un arbore, fără un fir de iarbă. Nu exista nicio casă mai arătoasă, iar cazărmile au fost construite câțiva ani mai târziu"*[44].

În august 1905, Batalionul nr. 7 Vânători din Cernavodă a efectuat un marş până la Constanța, cu un scurt repaus de prânz la Medgidia, unde *„după vreo 30 de kilometri de mers, (...) ostaşii s-au lungit pe iarbă şi li s-a servit masa"*[45]. Odată ajunşi la Constanța, soldații Batalionului nr. 7 Vânători au *„ridicat corturile, rămânând în bivuac pe plaja Mamaia"*[46], unde au urmat un program de instrucție stabilit de către comandantul Ioan Dragalina. Instrucția se încheia, în fiecare seară, *„pe la unsprezece, când soldații, întregul batalion, se duceau la mare să facă baie; (...) după-amiază, ofițerii plecau in corpore la Constanța, iar tata printre ei"*[47].

Fire cumpătată şi ordonată, Ioan Dragalina ştia să se apropie de soldați, să le insufle încredere, veghea ca cei aflați în subordinea sa să-şi primească la timp drepturile şi să beneficieze de condiții bune. Acorda o atenție deosebită disciplinei, însă *„bătaia nu exista, acea bătaie cruntă care făcea ravagii în armată"*[48]. Se ocupa personal de pregătirea teoretică şi practică a celor aflați în subordinea sa. Tocmai de aceea şi-a câştigat respectul acestora, motiv pentru care ostaşii şi ofițerii Batalionului nr. 7 Vânători din Cernavodă îi spuneau *„tata Dragalina"*[49].

În iulie 1906, maiorul Ioan Dragalina *„a luat un concediu de o lună şi cu toții am plecat la Constanța"*[50], unde *„am închiriat o casă (...) cât mai aproape de țărmul mării. Cum în acel an se deschisese expoziția de la Bucureşti, mulți ardeleni şi bănățeni au venit să o viziteze şi, mulți dintre ei, au făcut un salt până la Constanța. Astfel şi noi am avut mai mulți musafiri, rude de la Caransebeş, între care şi pe bunica"*[51].

În anul 1907, Batalionul nr. 7 Vânători din Cernavodă a fost trimis de către ministrul de Război să-i reprime pe țăranii răsculați din județul Râmnicu Sărat[52]. Referindu-se la aceste evenimente, Virgil Alexandru Dragalina susține că *„Batalionul nr. 7 Vânători a potolit răscoala în județul Râmnicu Sărat fără să tragă un singur cartuş"*[53].

---

[43] Ion Popescu, *op. cit.*, p. 18.
[44] Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 179.
[45] *Ibidem*, p. 182.
[46] *Ibidem*.
[47] *Ibidem*, p. 183.
[48] *Ibidem*, p. 189.
[49] Dumitru-Valentin Pătraşcu, *art. cit.*, în „Litua. Studii şi Cercetări", nr. XI, p. 277.
[50] Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 189.
[51] *Ibidem*.
[52] Stelian Neagoe, *Istoria guvernelor României de la începuturi (1859) până în zilele noastre (1999)*, ediția a II-a, revizuită şi adăugită, Editura Machiavelli, Bucureşti, 1999, p. 72.
[53] Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 189.

La 1 aprilie 1908, maiorul Ioan Dragalina a fost numit comandant al Şcolii Militare de Infanterie de la Bucureşti, înlocuindu-l pe colonelul Ioan Gărdescu[54], ulterior, la 10 mai 1908, Ioan Dragalina fiind avansat la gradul de locotenent-colonel[55].

Ca recunoaştere a activităţii sale la conducerea Şcolii Militare de Infanterie, Ioan Dragalina a fost decorat de către Regele Carol I al României, în anul 1909, cu ordinul *„Steaua României"*, clasa a V-a[56].

În perioada în care a fost condusă de către Ioan Dragalina, Şcoala Militară de Infanterie de la Bucureşti a fost vizitată de mai multe delegaţii străine: o delegaţie japoneză condusă de către principele Kuni; o delegaţie a armatei siameze condusă de către generalul-maior Bararoda; o delegaţie condusă de ambasadorul Persiei, Mârza Ali Mahomed Khan, precum şi de o misiune militară germană condusă de către principele moştenitor Frederik-Wilhelm, însoţit de principele Carol-Anton de Hohenzollern (tatăl Regelui Carol I) şi de către principele moştenitor al României, Ferdinand. Acesta din urmă avea să inspecteze şcoala în cursul anului 1910, împreună cu Regele Carol I[57].

La 1 aprilie 1911, Ioan Dragalina a fost avansat la gradul de colonel, totodată, fiind numit comandant al Regimentului nr. 34 din Constanţa[58]. Ulterior, la 1 noiembrie 1911, Virgil Alexandru Dragalina, unul dintre fiii săi, a fost transferat pe crucişătorul *„Elisabeta"* şi s-a instalat la Constanţa[59]. Referindu-se la perioada în care a locuit la Constanţa, Virgil Alexandru Dragalina menţiona că *„am locuit pe strada «Rahova», stradă numită, ulterior, «General Ioan Dragalina», într-o casă cu etaj; sub apartamentul nostru era un fel de depozit de mărfuri"*[60]. Aflându-se în echipajul crucişătorului *„Elisabeta"*, *„în toamna anului 1912, am plecat în Bosfor, unde am rămas până în iunie 1913, când România a declarat război Bulgariei"*[61], ulterior, la 1 aprilie 1914, fiind transferat pe bricul „Mircea"[62].

Referindu-se la perioada în care colonelul Ioan Dragalina a fost comandant al Regimentului nr. 34 Constanţa, colonelul Socrate Nicolescu, sublocotenent şi locotenent în cadrul regimentului în acea vreme, arăta următoarele:

„Comandantul Regimentului 34 Infanterie Constanţa, cu care am făcut serviciu şi cu care regimentul a atins apogeul, a fost colonelul Ioan Dragalina.

Om dintr-o bucată. Ponderat şi energic în toate acţiunile sale. Blând până la afecţiune părintească faţă de soldaţi.

Psiholog în studierea caracterelor şi cunoaşterea facultăţilor sufleteşti ale subalternilor.

---

[54] Ion Popescu, *op. cit.*, pp. 19-25; Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 196; Dumitru-Valentin Pătraşcu, *art. cit.*, în „Litua. Studii şi Cercetări", nr. XI, p. 277.

[55] Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 198.

[56] Ion Popescu, *op. cit.*, p. 26.

[57] Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 199.

[58] Dumitru-Valentin Pătraşcu, *art. cit.*, în „Litua. Studii şi Cercetări", nr. XI, p. 277.

[59] Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 212.

[60] *Ibidem*, p. 213.

[61] *Ibidem*.

[62] *Ibidem*.

Drept în aprecieri, stăruitor pentru îndreptarea celor ce greşeau, iar nu pentru distrugerea lor.

Corect şi cinstit în toate acțiunile sale, în serviciu şi în afara serviciului. Un mare exemplu de urmat"[63].

În consecință, *„cetățenii oraşului Constanța, autoritățile, magistratura, oamenii de înaltă cultură, îi arătau un mare respect şi-l apreciau ca pe un adevărat cavaler (...), un gentleman.*

Colonelul Ioan Dragalina polariza în jurul său pe toți aceia care au avut norocul să-l întâlnească.

Despărțirea de iubitul şi respectatul nostru comandant al Regimentului 34 Infanterie ne-a adus-o – pentru un moment – războiul din 1913.

Deşi regimentul se găsea la apogeu, ca pregătire profesională militară, pregătire rezultată din munca şi destoinicia colonelului Ioan Dragalina şi a cadrelor ce-l înconjurau şi ar fi trebuit să se bucure de eventualele rezultate frumoase, totuşi, nu i-a fost dat să plece cu acest falnic regiment pe front.

Odată cu decretarea mobilizării, în 1913, a fost avansat la comanda brigăzii şi a trebuit să ne părăsească.

Colonelul Ioan Dragalina, însă, deşi primise ordin pentru noua comandă, a stat în curtea regimentului până în seara plecării lui pe front. A luat parte la toate frământările din ajunul plecării, a dat instrucțiuni, a încurajat şi a urat izbândă regimentului.

După ce a făcut un tur de orizont cu ochii asupra regimentului adunat pentru plecare, a rostit o emoționantă cuvântare, a sărutat faldurile drapelului Regimentului 34 Infanterie şi, cu lacrimi în ochi, s-a despărțit de noi"[64].

La 1 aprilie 1914, colonelul Ioan Dragalina a fost numit comandant al Brigăzii a 9-a Infanterie din Ploieşti[65], iar, la 1 noiembrie 1914, a fost numit comandant al Brigăzii a 8-a Infanterie din Bucureşti[66].

După doar câteva luni, la 1 aprilie 1915, Ioan Dragalina, în vârstă de 54 de ani, a fost avansat la gradul de general, în condițiile în care *„în întreaga armată erau numai 11 generali de divizie, dintre care mulți urmau să fie scoşi la pensie, şi 29 de generali de brigadă"*[67]. Situația avea să se schimbe după primul război mondial, *„când numărul generalilor ajunsese de ordinul sutelor, de toate gradele, generali de armată, de corp de armată, de divizie şi de brigadă, în afară de mareşali"*[68].

La 27 august 1915, generalul Ioan Dragalina a fost numit comandant al Grupului Predeal de către ministrul de Război[69], iar Marele Stat Major al Armatei l-a însărcinat cu fortificarea Văii Prahovei[70]. Lucrările de fortificare începuseră încă din noiembrie

[63] *Ibidem*.
[64] *Ibidem*, p. 218.
[65] *Ibidem*, p. 240.
[66] *Ibidem*, p. 246.
[67] *Ibidem*, p. 247.
[68] *Ibidem*.
[69] Stelian Neagoe, *op. cit.*, p. 75-76.
[70] Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 255.

1914, fiind finalizate în primăvara anului 1915, însă, *„din cauza topirii zăpezilor şi a ploilor, adăposturile şi tranşeele fuseseră inundate, avariate, unele chiar prăbuşindu-se. În urma cercetărilor, s-a constatat că, în general, lucrările fuseseră greşit construite şi, ceea ce era mai trist, că nu aveau nicio valoare tactică"*[71]. Generalul Ioan Dragalina *„a conceput planul de luptă şi lucrările tehnice ce trebuiau executate, iar execuţia s-a făcut sub directa lui supraveghere şi conducere"*[72].

La 2 octombrie 1915, a avut loc la Buşteni o vizită a generalilor de Geniu Ioan Culcer şi M. Boteanu[73]. Referindu-se la această întâlnire, generalul Ioan Dragalina va nota:

„În cancelarie, le-am expus pe planul general, lucrările tehnice executate pe teren şi planul de luptă conceput. Am arătat posibilităţile de întoarcere a poziţiilor de pe Valea Prahovei prin Valea Răşnovului, peste «La Cleşte», peste «Dihamul», peste «Căpăţâna Porcului». Acestea toate dinspre vest. Dinspre est: «Clăbucetul Taurului», muntele Susaiului, văile... care vor fi fortificate îndată ce se vor termina lucrările în curs de execuţie.

Domnul general Culcer a aprobat proiectul meu şi a promis a cere tunuri din cele vechi"[74].

După inspectarea lucrărilor de fortificare realizate de Grupul Predeal, generalul Ioan Culcer i s-a adresat generalului Ioan Dragalina, exprimând *„mulţumirile sale asupra modului cum s-au plasat şi executat toate lucrările. A spus că de la Vârciorova şi până la noi, nicăieri nu a găsit bine plasate turelele. La noi sunt bine plasate"*[75].

La 28 noiembrie 1915, Ioan Dragalina a fost avansat la gradul de general de brigadă, conform prevederilor Decretului Regal nr. 2 436 din 6 noiembrie 1915, semnat de Regele Ferdinand I, la 3 decembrie 1915, şi contrasemnat de către preşedintele Consiliului de Miniştri şi ministru de Război, Ion I. C. Brătianu[76].

După finalizarea lucrărilor de fortificare a Văii Prahovei, la 1 aprilie 1916, generalul de brigadă Ioan Dragalina a fost numit comandant al Comandamentului III Teritorial, cu garnizoana la Bucureşti[77], după 3 luni, la 1 iulie 1916, fiind numit comandant al Diviziei I Infanterie din Turnu-Severin[78].

Imediat după instalarea sa la comanda Diviziei I Infanterie din Turnu-Severin, generalul Ioan Dragalina *„a vizitat toţi munţii şi toate văile din sectorul lui, cunoştea toate drumurile şi cărările, inspectase toate tranşeele existente şi se interesa de tot ce făcuseră austro-ungarii dincolo de frontieră"*[79], şi, în mod special, de fortificarea muntelui Alion[80].

---

[71] *Ibidem*, p. 258.
[72] *Ibidem*, p. 262.
[73] *Ibidem*.
[74] *Ibidem*, p. 263.
[75] *Ibidem*.
[76] Stelian Neagoe, *op. cit.*, p. 75-76.
[77] Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 283.
[78] *Ibidem*, p. 295.
[79] *Ibidem*, p. 297.
[80] *Ibidem*.

Numirea generalului de brigadă Ioan Dragalina în funcția de comandant al Diviziei I Infanterie din Turnu-Severin *„a fost cunoscută imediat în tot Banatul; acesta era şi motivul pentru care mai toți tinerii bănățeni, care puteau să fugă, treceau munții şi se prezentau la el. Ei aduceau tot felul de ştiri şi dădeau tot felul de informații valoroase, apoi cereau să fie încorporați în armat română"*[81].

La 15 august 1916, ziua în care România a declarat război Austro-Ungariei, intrând în primul război mondial, Divizia I Infanterie îşi avea cartierul general la Turnu-Severin, compunându-se din: Regimentul nr. 1 Vânători din Craiova, comandat de locotenent-colonelul Bucur Bădescu; Brigada 1 Infanterie, comandată de colonelul Gheorghe Negruzzi, constituită din Regimentul nr. 17 Infanterie, comandat de către colonelul T. Tăutu, şi Regimentul nr. 57 Infanterie, comandat de colonelul Gheorghe Damian; Brigada 2 Infanterie, comandată de colonelul Scarlat Demetriad, compusă din: Regimentul nr. 1 Infanterie Dolj, comandat de locotenent-colonelul Macedoneanu, şi Regimentul nr. 31 Infanterie Calafat, comandat de către locotenent-colonelul Georgescu; Brigada 1 Artilerie, comandată de către colonelul C. Lupaşcu, compusă din Regimentul nr. 1 Artilerie, comandat de către colonelul Edgard Poltzer, şi Regimentul nr. 5 Artilerie, comandat de către locotenent-colonelul Ioan Constantin Dejoianu[82].

Divizia I Infanterie, denumită şi Grupul *„Cerna"*, comandată de către generalul Ioan Dragalina, era amplasată, în noaptea de 14/15 august 1916, pe frontiera carpatică cu Austro-Ungaria, intrând în luptă, în condițiile în care, la 14 august 1916, la orele 21^{00}, ambasadorul României la Viena depusese la ministerul de Externe al Austro-Ungariei declarația de război a României[83].

După lupte crâncene, la 19 august 1916, trupele Diviziei I Infanterie cuceresc munții Alion, Ozoina şi Drănic, atacând pozițiile austro-ungare din valea Cernei şi din estul Orşovei[84].

Muntele Alion, aflat în imediata vecinătate a frontierei, în dreptul insulei Ada Kaleh, fusese fortificat cu cazemate de beton acoperite cu pământ, cu tunuri, tranşee betonate, galerii subterane, gropi de lup, sârmă ghimpată, curent electric, mine, cuiburi de mitraliere[85].

Conform ordinului de operații nr. 3 din 18 august 1916, semnat la Turnu-Severin de comandantul Diviziei I Infanterie, generalul Ioan Dragalina, atacul din ziua de 19 august 1916 s-a dat asupra întregii granițe, de întreaga divizie, împărțită în două grupuri având misiuni deosebite[86].

Grupul I, aflat sub comanda colonelului Negruzzi, era compus din Regimentul nr. 31 Calafat, care dispunea de 3 batalioane, o jumătate de baterie de artilerie calibrul 75, o

---

[81] *Ibidem*.

[82] *Ibidem*, p. 304.

[83] Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României. 1916-1919*, ediția a II-a, vol. I, Editura Casei Şcoalelor, Bucureşti, f. a., p. 182.

[84] *Ibidem*, p. 225-226; Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 327.

[85] *Ibidem*, p. 301; Ilie Roşoga, *Spre datorie şi la datorie... Însemnări din timpul luptelor Regimentului 1 Vânători şi altele*, p. 1-3. Manuscris aflat în colecțiile Secției de Arheologier-Istorie a Muzeului Județean Gorj *„Alexandru Ştefulescu"* din Târgu-Jiu sub nr. inv. 2 723.

[86] Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 340.

baterie de artilerie calibrul 63, şi o baterie de artilerie calibru 53[87], cu misiunea de a ocupa înălţimile Padeşul – Pediglava – Rudinele.

Grupul II, sub comanda generalului Ioan Dragalina, era compus din 7 batalioane, două baterii de artilerie calibrul 75, căreia i se adăuga o jumătate de baterie de artilerie calibrul 75, o jumătate de baterie de artilerie calibrul 105, şi o baterie de obuziere uşoare. Din acesta făceau parte: Regimentul nr. 1 Vânători[88], Regimentul nr. 57 Infanterie şi Regimentul nr. 17 Infanterie[89].

Referindu-se la luptele din 19 august 1916, fiul generalului Ioan Dragalina, Virgil Alexandru Dragalina, arăta că *„dacă s-a reuşit cucerirea poziţiilor, aceasta se datorează numai vitejiei ostaşilor comandaţi de energicul şi viteazul lor comandant, locotenent-colonelul Bucur Bădescu. Cu un steag tricolor în mână, Bădescu s-a avântat în fruntea vânătorilor la asalt"*[90], însă, *„nu mai puţin dârz au luptat şi ostaşii mehedinţeni din Regimentul 17 Infanterie, ca şi oltenii din Regimentul 31 Infanterie"*[91].

Având misiunea de a ocupa dealul Ozoina, la nord de muntele Alion[92], *„Regimentul 1 Vânători s-a distins în mod cu totul deosebit, având să înainteze în sectorul cel mai descoperit şi în contra poziţiei celei mai tari (...). Cu toate acestea, vânătorii au înaintat cu un elan fără pereche, conduşi de comandantul regimentului, locotenent-colonelul Bucur Bădescu, care, în fruntea întregului regiment, a trecut cu bărbăţie peste toate obstacolele de fier şi foc întâlnite în cale"*[93].

La 12 august 1916, generalul Ioan Dragalina hotărăşte reluarea ofensivei, astfel că, în aceeaşi zi, a fost eliberată insula Ada Kaleh de pe Dunăre, până la 4 septembrie 1916, ziua eliberării Orşovei, fiind deja eliberate *„ambele maluri ale Cernei, până aproape de Ieşelniţa"*[94], precum şi localităţile Coramnic, Topleţ şi Bârzava, trupele Diviziei I Infanterie înaintând *„până în apropiere de Mehadia"*[95]. După eliberarea Orşovei, ofensiva Diviziei I Infanterie a fost oprită, unităţile diviziei consolidându-şi poziţiile.

La 13 septembrie 1916, trupele germano-austro-ungare din sectorul Cerna iniţiază un prim atac împotriva poziţiilor ocupate de Divizia I Infanterie, atac respins complet până la 14 septembrie 1916. O nouă ofensivă inamică a fost respinsă la 18 septembrie 1916, astfel că, Divizia I Infanterie a reuşit stabilizarea frontului şi să controleze valea Dunării în zona Orşovei, stopând o invazie a trupelor Puterilor Centrale[96].

---

[87] *Ibidem*.

[88] Dumitru-Valentin Pătraşcu, Daniela-Liliana Pătraşcu, *Ilie Roşoga din Turburea (1859-1933) – preot militar al Regimentului nr. 1 Vânători Craiova*, în „Tradiţie. Istorie. Armată", vol. I, Editura Muzeului Militar Naţional „Regele Ferdinand I", Bucureşti, 2015, p. 496-507.

[89] Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 340.

[90] *Ibidem*, p. 341.

[91] *Ibidem*.

[92] Constantin Kiriţescu, *op. cit.*, p. 226.

[93] Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 342.

[94] *Ibidem*.

[95] *Ibidem*.

[96] ***, *Istoria Românilor*, vol. II, tom II, coord. acad. Gheorghe Platon, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2003, p. 425.

Ofensivele repetate ale trupelor germano-austro-ungare în sectorul Grupului *„Jiu"* au condus la ocuparea gurii trecătorii Vulcan (Buliga) şi a defileului Jiului (Surduc) la 22 septembrie 1916, lupte grele desfăşurându-se pentru controlul înălţimii Obârşia-Merişor[97].

Succesul ofensivei germano-austro-ungare în sectorul Jiu l-a determinat pe generalul Ioan Culcer[98], comandantul Armatei a I-a, să-i ordone generalului Ioan Dragalina trimiterea unui batalion de infanterie şi a unei baterii de artilerie pe frontul din defileul Jiului[99]. În aceste condiţii, *„s-a restabilit situaţia de-a lungul vechii graniţe"*[100].

După constituirea detaşamentului Scărlătescu, *„din trupe aduse de la Cerna în marşuri forţate, prin Baia de Aramă şi Dobriţa"*[101], la 25 septembrie 1916 a fost reluată ofensiva armatei române în sectorul Jiu[102], fapt ce a determinat retragerea trupelor inamice la nord de Petroşani[103]. Referindu-se la această manevră, generalul Ioan Dragalina nota în jurnalul său de front că *„(...) am primit ordin de la armată de a trimite la Baia de Aramă două companii şi o companie-mitralieră, ca făcând legătura cu grupul Jiu, să împiedice invazia ungurilor în ţară"*[104].

Aducerea Brigăzii a 2-a alpine austro-ungare în sectorul Jiu a determinat reluarea ofensivei germano-austro-ungare, la 30 septembrie 1916, lupte grele desfăşurându-se pe dealul Oboroca. În ciuda rezistenţei regimentelor 1 Vânători din Craiova şi 18 Gorj din Târgu-Jiu, la 2 octombrie 1916, trupele române au fost împinse pe linia frontierei[105], iar oraşul Petroşani a fost ocupat de trupele germano-austro-ungare.

La 1 octombrie 1916, Regele Ferdinand I l-a decorat pe generalul Ioan Dragalina cu ordinul *„Coroana României"*, cu spade, în grad de comandor, *„pentru bravură şi vrednicie arătate pe câmpul de luptă"*[106].

La 11 octombrie 1916, a doua zi după declanşarea unei puternice ofensive inamice pe frontul Armatei a I-a, Regele Ferdinand I l-a numit comandant al acestei armate pe generalul Ioan Dragalina, destituindu-l pe generalul Ioan Culcer[107].

În dimineaţa zilei de 11 octombrie 1916, generalul Ioan Dragalina a primit ordin să se deplaseze la Craiova pentru a prelua comanda Armatei a I-a[108], ajungând la comandament în jurul orelor 18[109].

---

[97] Constantin Kiriţescu, *op. cit.*, p. 233.

[98] Daniela-Liliana Pătraşcu, Dumitru-Valentin Pătraşcu, *Generalul Ioan Culcer (1853-1928) – Comandantul Armatei a I-a (august – octombrie 1916)*. Comunicare susţinută în cadrul simpozionului ştiinţific *„Tradiţie. Istorie. Armată"*, ediţia a II-a, organizat de Muzeul Militar Naţional „Regele Ferdinand I", la 2-3 iunie 2016.

[99] Constantin Kiriţescu, *op. cit.*, p. 233.

[100] *Ibidem*.

[101] *Ibidem*, p. 235.

[102] *Ibidem*.

[103] *Ibidem*, p. 236.

[104] Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 361.

[105] Constantin Kiriţescu, *op. cit.*, p. 237.

[106] Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 393.

[107] *Ibidem*, p. 411.

[108] *Ibidem*, p. 412.

[109] *Ibidem*, p. 413.

După instalarea sa la comandă, generalul Ioan Dragalina a redactat ordinul de zi nr. 35 din 11 octombrie 1916:

„Din acest moment am luat comanda armatei şi cer imperios de la toţi, de la general până la ultimul soldat, în primul rând apărarea cu viaţa a sfântului pământ al ţării noastre, apărarea vetrei strămoşeşti, a ogorului şi a cinstei numelui de român. Cer de la toţi ascultarea cea mai deplină ca şi cea mai strictă executare a ordinelor.

Voi fi fără milă – ascultaţi bine ofiţeri şi soldaţi ceea ce vă spun – voi fi fără milă faţă de aceia care se uită înapoi în loc să se uite înainte, faţă de aceia care părăsesc rândurile şi fug din faţa inamicului, faţă de toţi cei care nu vor executa ordinele cât mai inteligent şi cât mai complet.

Aceeaşi linie de conduită o cer de la toţi comandanţii în subordine, în cercul atribuţiilor lor.

Trupa care nu poate să înainteze, să moară pe loc, iar comandanţii care vor da ordine de retragere, vor fi de îndată trimişi sub escortă şi judecaţi.

Dumnezeu, Majestatea Sa Regele şi Ţara vor răsplăti pe viteji, iar numele lor va trăi în vecii vecilor în istoria neamului, ca şi a moşilor şi strămoşilor, care cu viaţa şi cu sângele lor au scris paginile glorioase din întreaga viaţă a poporului român.

Ofiţeri şi soldaţi ai Armatei I! Apăraţi cu viaţa voastră pământul Olteniei şi al ţării, tot aşa cum Armata de Nord apără Moldova, unde toţi duşmanii care au îndrăznit să treacă frontiera şi-au găsit moartea.

Cu Dumnezeu înainte, victoria este a noastră"[110]*!*

Cel de-al doilea ordin îi era adresat generalului Dumitru Cristu, comandantul Grupului Cerna, şi îi solicita să trimită imediat, *„chiar în cursul acestei nopţi de 11 spre 12 octombrie, prin Baia de Aramă spre dealul Dobriţa, două batalioane şi o baterie, sub comanda locotenent-colonelului Dejoianu"*[111].

După redactarea acestui ordin, generalul Ioan Dragalina i-a ordonat telefonic maiorului Ghiţă Dumitrescu, aflat la Baia de Aramă, să pornească imediat cu unitatea pe care o comanda – un batalion de infanterie, o baterie de artilerie, şi un escadron – în direcţia Peştişani-Dobriţa, constituind avangarda detaşamentului Dejoianu, sub comanda căruia urma să intre[112].

În noaptea de 11 spre 12 octombrie 1916, generalul Ioan Dragalina, însoţit de maiorul C. Miltiade, s-a deplasat cu automobilul la postul de comandă al Grupului Jiu, fosta Divizie a XI-a[113], pentru a se orienta asupra situaţiei reale a unităţilor aflate pe front.

În dimineaţa zilei de 12 octombrie 1916, la postul de comandă al Grupului Jiu a sosit colonelul Ioan Anastasiu, numit comandant al Grupului Jiu, în locul generalului Cocorăscu[114].

Ulterior, generalul Ioan Dragalina s-a deplasat cu automobilul spre Bumbeşti-Jiu, pentru a lua contact cu unităţile din subordine aflate în defileul Jiului, fiind însoţit de

---

[110] *Ibidem*, p. 414-415.
[111] *Ibidem*, p. 416.
[112] *Ibidem*, p. 417.
[113] *Ibidem*, p. 419.
[114] *Ibidem*, p. 420-421.

către locotenent-colonelul Constantin Dumitrescu-Turcu şi maiorul C. Miltiade[115]. În drum spre Bumbeşti-Jiu, maşina în care se afla generalul Ioan Dragalina a întâlnit un grup de soldaţi răniţi[116], prilej cu care, *„oprind maşina pentru a se interesa din ce unităţi fac parte şi în ce luptă au fost răniţi, generalul a văzut că ostaşii erau îngrijiţi de o copilă, slabă şi îmbrăcată în costum subţire de cercetaş, cu mâinile şi obrăjii înroşiţi de frig"*[117]. În aceste împrejurări, generalul Ioan Dragalina *„a cerut mantaua sa din maşină, (...) şi a pus-o pe umerii copilei, spunându-i să o lase la comandamentul din Târgu-Jiu"*[118].

Ajuns la Bumbeşti-Jiu, generalul Ioan Dragalina ordonă regruparea trupelor aflate în această localitate şi deplasarea acestora pe culmea dealului Pleşea, unde urmau să stopeze înaintarea inamicului[119]. Ulterior, generalul şi însoţitorii săi au pornit, prin defileul Jiului, spre mânăstirea Lainici, de unde dorea să se îndrepte spre Surduc, locul unde se afla batalionul cel mai înaintat din cadrul Regimentului nr. 26 Infanterie[120].

Ajunşi în apropierea mânăstirii Lainici, generalul Ioan Dragalina a constatat că mitraliori germani *„coborâseră pe poteca de la Locurile Rele"*[121] şi trăgeau asupra şoselei, blocând retragerea spre Bumbeşti-Jiu[122].

Automobilul în care se afla generalul Ioan Dragalina a forţat trecerea prin barajul focurilor de mitralieră, manevră în cursul căreia generalul a fost rănit la braţul stâng şi la omoplatul drept[123].

Primul ajutor i-a fost acordat la Gura Sadului, ulterior, fiind transportat la Târgu-Jiu, unde a primit îngrijiri la spitalul amenajat în clădirea primăriei[124]. A fost chemat dr. Kugler, care a refuzat să-l opereze pe general, motivând că, fiind diabetic, exista riscul ca rana să nu se vindece[125]. De aici a fost transportat, pe calea ferată, la Craiova, unde era aşteptat de către medicul chirurg Adrian Poenaru[126], care i-a propus amputarea braţului rănit[127]. Cu puţin timp înainte de efectuarea operaţiei, Regele Ferdinand I, din dorinţa de a-l îngriji cât mai bine pe general, a dispus transportarea sa la Bucureşti. În aceste condiţii, în noaptea de 12 spre 13 octombrie 1916, generalul rănit a fost transportat cu trenul la Bucureşti, urmând să fie îngrijit la Spitalul „Regina Maria"[128].

---

[115] *Ibidem*, p. 423.
[116] *Ibidem*.
[117] Ion Mocioi, *Ecaterina Teodoroiu*, Editura Academica Brâncuşi, Târgu-Jiu, 2012, p. 73.
[118] Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 423.
[119] *Ibidem*, p. 425.
[120] *Ibidem*, p. 426.
[121] *Ibidem*, p. 428.
[122] Ion Mocioi, *op. cit.*, p. 77-78.
[123] Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 431.
[124] *Ibidem*, p. 432.
[125] Ion Mocioi, *op. cit.*, p. 78.
[126] Dumitru-Valentin Pătraşcu, *Familia Culcer. Pagini de istorie*, Editura Sitech, Craiova, 2013, p. 70-73.
[127] Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 433-434.
[128] *Ibidem*, p. 440.

În opinia lui Virgil Alexandru Dragalina, protecția pe care i-a ofert-o Regele Ferdinand I generalului Ioan Dragalina în acele clipe *„a fost însă fatală, iar Regele, semnând ordinul telegrafic, a semnat de fapt sentința la moarte a generalului“*[129], deoarece *„dacă Ioan Dragalina ar fi fost un simplu soldat rănit, la primul post sanitar sau spital, şi fără nicio discuție ori întârziere, el ar fi fost supus operației de amputare a brațului stâng“*[130].

În absența ordinului regal, generalul Ioan Dragalina urma să fie operat de către medicul chirurg Adrian Poenaru la Craiova. Transportat la Bucureşti cu trenul, generalul rănit avea să sosească în Gara de Nord în seara zilei de 13 octombrie 1916, de aici fiind *„luat de o trăsură cu cai a societății «Salvarea» şi dus la spitalul «Regina Maria», instalat la Palatul Regal de pe Calea Victoriei“*[131].

În ciuda faptului că era grav rănit şi internat în spital, generalul Ioan Dragalina a păstrat comanda Armatei a I-a până în data de 16 octombrie 1916, când, după primirea veştii victoriei din bătălia de la podul Jiului[132], *„a transmis ultimul său ordin, după care a cerut să i se ridice telefonul, predând comanda Armatei I“*[133].

În ciuda faptului că brațul rănit i-a fost amputat, şi că medicul Toma Ionescu, însărcinat de rege cu îngrijirea generalului, dădea asigurări că nu mai este niciun pericol[134], începând cu data de 20 octombrie 1916, starea rănitului s-a înrăutățit, în cele din urmă, la 24 octombrie 1916, generalul Ioan Dragalina încetând din viață după aproape două săptămâni de suferință[135].

Cu puțin timp înainte, la 18 octombrie 1916, Regele Ferdinand I l-a decorat pe generalul Ioan Dragalina cu ordinul „Mihai Viteazul“[136].

A fost înmormântat, cu onoruri militare, în cimitirul Bellu militar, în după-amiaza zilei de 26 octombrie 1916[137]. După slujba de înmormântare, primul ministru, Ion I. C. Brătianu, a rostit un emoționant discurs închinat memoriei generalului:

„În clipele în care se înfăptuieşte gândul secular al neamului nostru, întruparea lui, luptă şi se jertfesc cei mai buni şi cei mai vrednici români. Astfel, aspirațiile cele mai sfinte plămădite în dorul şi suferințele generațiilor, se încheagă astăzi prin sângele eroilor. Prin dânşii, țara pierde fiii săi cei mai scumpi, dar istoria va păstra în veacuri comoara cinstei naționale din care izvorăsc puterile de viață ale viitorului, numele acelor pe ale căror jertfe s-a întemeiat întregirea neamului şi propăşirea lui.

În fruntea lor străluceşte numele generalului Dragalina, precum şi în fruntea ostaşilor săi a luptat şi a căzut viteazul comandant al oştirii de peste Olt“[138].

---

[129] *Ibidem*.
[130] *Ibidem*.
[131] *Ibidem*, p. 446.
[132] Ion Mocioi, *op. cit.*, p. 81-98.
[133] Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 450.
[134] *Ibidem*, p. 455.
[135] *Ibidem*, p. 458.
[136] *Ibidem*, p. 454.
[137] *Ibidem*, p. 466.
[138] *Ibidem*, p. 463.

La 1 noiembrie 1916, Nicolae Iorga publica în „Neamul Românesc" un articol elogios la adresa generalului Ioan Dragalina, *„generalul care a apărat cu mintea lui de cugetător, cu energia lui de soldat şi cu calda lui inimă de bănăţean Oltenia, nu mai este! În durerile rănilor sale, ciuntit de un braţ, el şi-a dat nobilul suflet lui Dumnezeu, în dreptatea căruia faţă de neamurile bune şi nenorocite, ca al lui, a crezut"*[139].

Bustul generalul Ioan Dragalina realizat în anul 1978 de către sculptorul Marius Butunoiu, donat de Cercul Militar Gorj Muzeului Judeţean Gorj „Alexandru Ştefulescu" din Târgu-Jiu.

Generalul Ioan Dragalina (1860-1916).

[139] *Ibidem*, p. 465.

Monumentul dedicat generalului Ioan Dragalina, ridicat pe locul unde a fost rănit în ziua de 12 octombrie 1916.

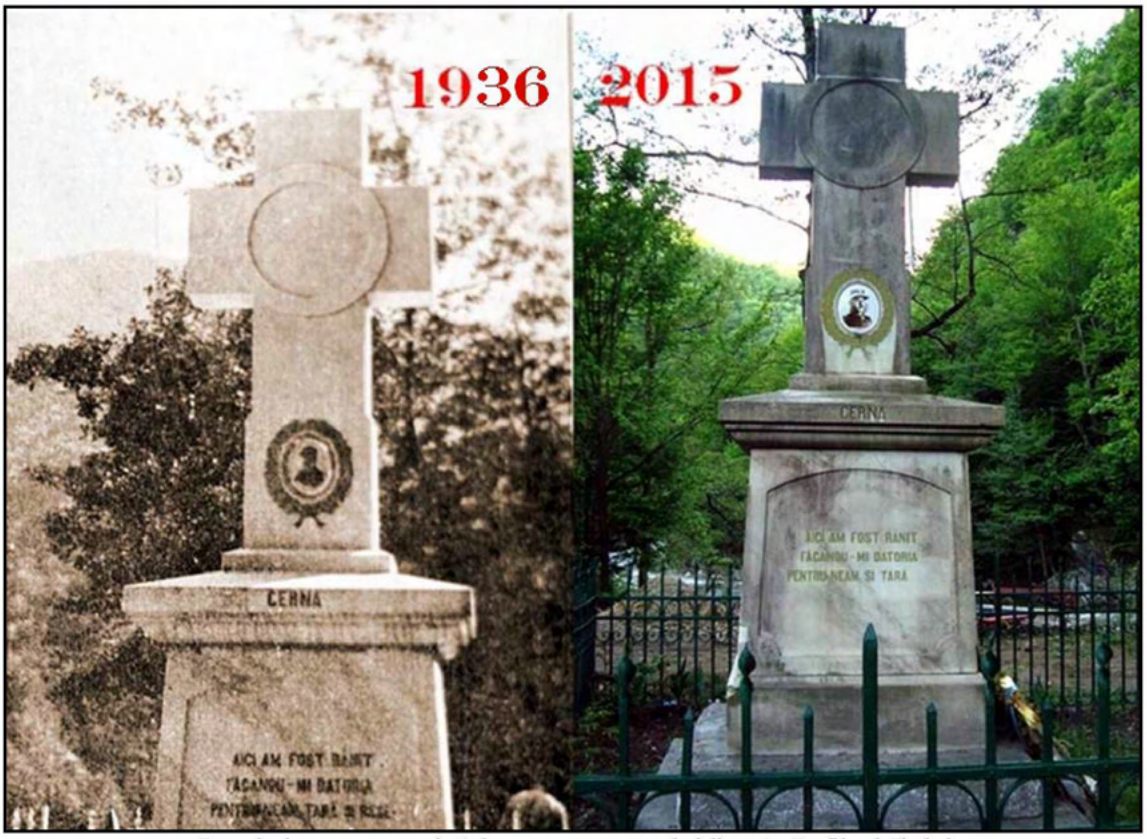

Inscripția comemorativă de pe monumentul ridicat în Defileul Jiului în cinstea generalului erou Ioan Dragalina.

Monumentul generalului Ioan Dragalina din Caransebeş.

Monumentul generalului Ioan Dragalina de la Lugoj.

ACTIVITATEA DETAŞAMENTULUI DE PARTIZANI CONDUS DE SUBLOCOTENENTUL VICTOR POPESCU DIN VALEA CU APĂ (DECEMBRIE 1916 – MAI 1917)

Dumitru Cauc

Un capitol important al contribuţiei sătenilor din comuna Negomir la Războiul pentru Întregirea Neamului este legat de rezistenţa populaţiei civile la ocupaţia exercitată de Puterile Centrale în teritoriul ocupat. Aceasta „a fost una din cele mai grele forme de dominaţie străină pe care le-a cunoscut poporul român în cursul istoriei sale”[1].

După cum se cunoaşte, Gorjul a fost primul judeţ al ţării care a căzut sub ocupaţia Puterilor Centrale (începutul lunii noiembrie 1916). După ce unităţile militare din „Grupul Jiu” au fost înfrânte, paralel cu înaintarea trupelor Puterilor Centrale spre Muntenia, teritoriul ocupat a fost împărţit în districte militare, judeţul Gorj făcând parte din al doilea district militar. Comandatura districtului Gorj a fost stabilită în localul Primăriei. Principalul instrument de intimidare, presiune şi persecutare a populaţiei judeţului va fi tribunalul militar în fruntea căruia s-a aflat judecătorul Müller. Un aparat poliţienesc bine organizat a impus „noua ordine”. Ordonanţe după ordonanţe încercau să determine populaţia la „cooperare” cu noile autorităţi, scopul final fiind spolierea teritoriului ocupat de toate resursele sale. Ordonanţele vizau predarea obligatorie a tuturor produselor agricole (cereale, vite, furaje), dar şi a altor produse, precum: sechestrarea întreprinderilor industriale, a curelelor de transmisii, a lânii etc. Numai de la proprietatea Orzu, a Iosefinei Pârvulescu, autorităţile militare de ocupaţie au rechiziţionat patru vagoane de grâu[2].

În urma rechiziţiilor abuzive, populaţia judeţului Gorj „a rămas istovită şi sărăcită”[3]. Atrocităţi de tot felul s-au abătut asupra instituţiilor publice. S-au incendiat şcoli, primării, prăvălii, posturi de jandarmi etc. Astfel, au fost arse arhivele şcolilor din Raci şi Negomir, precum şi arhivele primăriilor. Clopotele bisericilor au fost confiscate. Uneori, cântăreţii bisericilor şi preoţii au ascuns clopotele cele mai mari şi cele mai bune, dând ocupanţilor clopote sparte. Aşa a procedat cântăreţul biserici din Raci, care a ascuns clopotul cel mare chiar în curtea bisericii, loc unde ocupanţii nu au crezut că se poate afla. Cărţile bisericeşti de valoare din bisericile din satele Negomir şi Raci au fost luate şi arse. Şi alte silnicii s-au abătut asupra populaţiei civile: bătăi, schingiuiri, arestări abuzive. Cele mai multe agresiuni fizice vor avea loc asupra populaţiei bănuite că ar colabora cu grupul de partizani condus de Victor Popescu. Într-adevăr, supusă la rechiziţii de tot felul, la ameninţări şi lipsuri, populaţia va susţine activitatea „grupului Victor Popescu”.

---

[1] *Istoria românilor*, vol. VII, Tom II, p. 450.

[2] Arhivele Naţionale Bucureşti, Comitetul Agrar(Gj.), dosar nr. 29/1923, f. 2-3.

[3] Jack N. Constantinescu, *Atrocităţi germane*, Târgu-Jiu, 1919, p. 50.

Când într-un sat, oricare i-ar fi numele, se iveşte un om ce se avântă în vârtejul istoriei, neavând alt ţel decât sacrificiul suprem pentru împlinirea unui ideal naţional, istoria îl consemnează ca atare, iar generaţiile viitoare îl aşează pe soclul ce-l merită în piramida atât de măreaţă a eroilor neamului.

Unul dintre aceşti emblematici eroi locali a fost învăţătorul Victor Popescu din Valea cu Apă. Faptele sale sunt de foarte mult timp cunoscute, intrând în memoria colectivităţii. Despre ele au scris veterani de război, scriitori, scenarişti de filme[4]. Ele s-au transmis şi pe cale orală, din sat în sat şi din om în om, ajungând până azi sub forma unor frânturi de poveste. Cu siguranţă, cel mai mult au vorbit despre acele fapte de eroism locuitorii satelor unde el a acţionat (Negomir, Raci, Ohaba, Bolboşi, Covrigi, Dragoteşti, Roşia-Jiu, Valea cu Apă).

Fără a avea pretenţia cunoaşterii exacte a tot ce a însemnat lupta dusă de detaşamentul de partizani condus de sublocotenentul Victor Popescu împotriva ocupaţiei Puterilor Centrale, încercăm, pe baza izvoarelor documentare de care dispunem, să alcătuim o sumară imagine a acelor fapte de eroism.

O primă sursă de informare ne-a fost oferită de însăşi Declaraţia eroului, dată sub prestare de jurământ în martie 1926. Acesta va da, la 14 martie, o declaraţie a raportorului de pe lângă Consiliul de Război, Stănilă Istodor, prezentând circumstanţele în care a scăpat de sub încercuire în zona Răşina, descriind apoi principalele aspecte ale luptei sale din umbră. Arhiva Şcolii Gimnaziale Valea cu Apă, care îi poartă azi numele, păstrează o plângere a acestuia către mai marii zilei, din anul 1927, prin care încearcă să-i sensibilizeze prin reliefarea faptelor sale. Astfel aflăm că înainte de a participa la campaniile din Ardeal şi de la Jiu, Victor Popescu a făcut parte din formaţia de biciclişti, care a luptat în Bulgaria, în Al Doilea Război Balcanic (1913). Relevantă este şi sursa emoţională, adică informaţiile păstrate în memoria colectivităţii. Vom încerca să menţinem un echilibru între informaţia ştiinţifică şi informaţia orală, nerenunţând însă la dorinţa înfăţişării acelor fapte ca pildă pentru generaţiile de azi şi de mâine.

Concentrat fiind de la începutul anului 1916, Victor Popescu urmează un curs de perfecţionare la Regimentul 21 Dorobanţi din Bucureşti. Avansat între timp la gradul de sublocotenent, Victor Popescu va face parte din Batalionul I al Regimentului 18 Infanterie. La jumătatea lunii august 1916, unitatea din care făcea parte se deplasează

---

[4] Dintre lucrările care menţionează faptele de arme ale învăţătorului Victor Popescu din Valea cu Apă, menţionăm: N. Jack Constantinescu, *Atrocităţi germane*, Târgu-Jiu, Tip. artistică „Fraţii Niculescu", 1919; Nicolae Bolocan, *Cei zece martiri executaţi la Turnu-Severin. Episod dramatic din timpul ocupaţiei germane*, Timişoara, 1924; C. Marinescu, D. Neagu, *Fapte din umbră,* volum III, Bucureşti, 1980; Vasile Marinoiu, *Aspecte ale ocupaţiei militare străine în Gorj în primul război mondial,* în rev. „Litua", nr. 2/1982, p. 191-201; Vasile Andriţoiu, *Din activitatea tribunalului militar din Târgu-Jiu în timpul primului război mondial*, în „Litua", nr. 2/1982, p. 207-215; Luchian Deaconu, *Pagini de eroism în lupta pentru apărarea patriei* (*Oltenia,14 august – 11 noiembrie 1916*), în „Litua", nr. 1/1978, p. 76; *Istoria Românilor,* vol. VII, tom II, p. 451. Menţionăm şi lucrarea metodico-ştiinţifică pentru obţinerea gradului I a profesorului Ovidiu Văduva, referitoare la rezistenţa populaţiei civile împotriva ocupaţiei Puterilor Centrale în timpul Primului Război Mondial. O investigaţie şi un documentar despre faptele grupului de partizani condus de Victor Popescu este în curs de realizare de către Lavinia Dragomir, din Bucureşti.

spre teatrul de operaţiuni ce viza eliberarea pământului sfânt al Ardealului. Încă din acest moment de graţie al neamului românesc, sublocotenentul Victor Popescu va face parte din cadrele de conducere ale armatei. Regimentul 18 Infanterie era alcătuit din patru batalioane. Batalionul I era alcătuit din patru companii, compania a treia fiind compusă din patru plutoane, unul dintre comandanţii plutoanelor (plutonul al treilea) fiind sublocotenentul Victor Popescu. Comandantul companiei a treia era căpitanul Gheorghe Gutuleanu, iar comandantul regimentului – colonelul Constantin Jippa[5]. După o săptămână de la începerea operaţiunilor, Batalionul I, din care făcea parte şi unitatea lui Victor Popescu, a ajuns la Petroşani. În toate acţiunile militare de pe defileul Jiului, sublocotenentul Victor Popescu, alături de ceilalţi ofiţeri români, şi-a dovedit competenţele de comandant, dar şi spiritul de sacrificiu. Pe dealurile Băloi, Straja, Ogrin sau Stoienița, românii s-au apărat cu străjnicie, cedând cu greu superiorităţii umane şi materiale a trupelor Puterilor Centrale. Alături de celelalte plutoane din cadrul companiei a treia, în 10 octombrie 1916, plutonul condus de Victor Popescu asigura întărirea poziţiilor în Dealul Gropul şi Petriceaua[6]. La începutul lunii noiembrie, unităţile române fuseseră respinse spre Copăcioasa, Budieni şi Dăneşti. La 3 noiembrie 1916, inamicul împinsese Regimentul 18 Infanterie şi Regimentul 58 Infanterie în zona Răşina. Militarii români au încercat eroic să reziste loviturilor inamicului. Iată cum prezenta acest episod, la 23 martie 1926, fostul comandant al companiei a 3-a, Gheorghe Gutuleanu: „Compania a 3-a a rămas pe poziţii luptând la baionetă până a fost înconjurată de vrăjmaş"[7]. După cum arată rapoartele de front, legătura dintre comandamentele româneşti se pierduse. Trupele Puterilor Centrale au înaintat pe şoseaua Răşina-Peşteana-Jiu. Numărul dispăruţilor din efectivele Regimentului 18 Infanterie era de 119. Între ofiţerii daţi dispăruţi s-au aflat sublocotenentul Victor Popescu şi căpitanul Gheorghe Gutuleanu. Victor Popescu, care cunoştea bine regiunea, a reuşit, alături de superiorul său, să scape de încercuirea inamicului, cu intenţia să se alăture trupelor române. În declaraţia pe care colonelul Gheorghe Gutuleanu a dat-o după război face referiri şi la felul în care fostul său coleg de arme, Victor Popescu, a ajuns în satul natal, de unde va începe lupta împotriva ocupanţilor: „Ofiţerul a scăpat prin fugă, neputând trece la trupă, întrucât inamicul trecuse de această linie". Dramatismul acelor momente este descris de însuşi Victor Popescu: „În lupta de pe dealul dintre Brătuia şi Răşina, Judeţul Gorj, ce a avut loc în ziua de 5 noiembrie stil vechi 1916, fiind înconjurat de inamic şi nemaivând putinţă de a ne salva, am fost capturaţi o bună parte din Reg. 18 Inf. şi fracţiuni din Reg. 58 Inf., Reg. 71 Inf. Nevoind să fiu făcut prizonier, am spus oamenilor să fugă în pădure şi să caute fiecare să treacă dacă va fi posibil la trupele noastre"[8]. Într-o altă declaraţie, Victor Popescu spune: „Am încercat în toate chipurile

[5] Vasile Novac, *op. cit.*, p. 71-72.

[6] *Ibidem*, p. 96.

[7] SJAN Gj. În sala de lectură a SJAN Tg-Jiu se găseşte o expoziţie cu extrase din dosarul aflat în fondul „Tribunalul Gorj" în care sunt declaraţiile celor implicaţi în acele evenimente (declaraţiile lui Gheorghe Gutuleanu şi Victor Popescu). Neavând acces în momentul cercetării la dosarul persoanl al lui Victor Popescu aflat în custodia SJAN Gj, am utilizat extrase din el aflate în menţionata expoziţie permanantă. Aici, citare din declaraţia lui Gh. Gutuleanu.

[8] *Ibidem, Declaraţia lui Victor Popescu.*

de a mă strecura şi trece înainte printre ei, dar mi-a fost imposibil"[9]. Intenţia celor scăpaţi din încercuire era să ia drumul spre Negomir, spre a se alătura detaşamentului colonelului Tăutu, care, după informaţiile ce le parveniseră, se îndrepta spre Turnu-Severin. Împreună cu mai mulţi militari rătăceşte câteva zile prin pădure, fiind „rupţi de oboseală, plini de apă, nemâncaţi, plini de ghinioane". Ajunge în satul Vlăduleni de unde, alături de căpitanul Gheorghe Gutuleanu, traversează râul Jiu ajungând în satul său natal, Valea cu Apă. Aici află despre instalarea în localitate a autorităţilor de ocupaţie. Nu putem şti ce gânduri l-au măcinat pe acesta în acele clipe de deznădejde. Un fapt este cert, sublocotenetul Victor Popescu se hotărăşte să nu abandoneze lupta cu inamicul care invadase ţara şi se îndrepta fulgerător spre inima ei. Alegerea sa a fost hărţuirea inamicului, lupta de partizani, atât de dragă românilor în multe clipe grele ale istoriei lor. Inimosul învăţător care, în lecţiile de istorie, le vorbea elevilor săi despre înălţătoarele fapte de vitejie ale poporului român sub conducerea marilor voievozi, a înţeles că este momentul să adune energiile celor care păreau copleşiţi de armatele inamice şi să le canalizeze spre reorganizarea luptei împotriva ocupanţilor vremelnici. Acelaşi coleg de companie menţionează: „Prin prezenţa sa de spirit şi-a adunat oamenii răzleţiţi cu care a făcut lupta de gherilă".

După ce s-a informat despre atmosfera ce domnea în sat, în mintea sublocotenetului Victor Popescu a încolţit ideea acţiunii concrete. Cum patrulele ocupanţilor mărşăluiau toată ziua prin sat, Victor Popescu a stat o perioadă ascuns, încercând să obţină date concrete despre sediul patrulei, despre ordonanţele date de autorităţile de ocupaţie. Iată cum prezintă neînfricatul ofiţer atmosfera din sat: „În satul meu, o jale! Oameni bătrâni cu ochii negri şi umflaţi de bătăi, fete împuşcate... copii speriaţi şi daţi în boală de frică; împuşcau ziua în drumul mare orice găseau: câine, vacă, viţel, oaie. Noaptea, la orice oră, te pomeneai cu ei peste uşă, dau cu bocancii, spărgeau uşile şi intrau în casă"[10]. Se pare că prezenţa sa în localitate nu a scăpat neobservată. Primul care a găsit de cuviinţă să raporteze patrulei germane posibila ascundere a lui Victor Popescu în casa părinţilor săi a fost un anume Hans, fierarul, care, după instalarea noilor autorităţi, devenise informatorul acestora. Autorităţile germane căutau informaţii despre cei care se răzleţiseră de trupele lor pentru a fi internaţi în lagărele de prizonieri. A urmat o perechiziţie la casa lui Dumitru Popescu, tatăl eroului. Presimţind pericolul, Victor Popescu nu înnoptase în casă, ci într-o claie de paie. Acum se hotărăşte să treacă la acţiune acest inimos dascăl de la ţară, în ale cărui vine clocotea sângele pandurilor marelui Tudor Vladimirescu. Din relatările acestuia reiese că a plănuit trecerea la acţiuni concrete împreună cu Nicolae Popescu şi Tudor Popescu „nişte oameni de inimă şi buni români", cum îi aprecia eroul. Omorându-i pe cei din patrula de căutare, Victor Popescu trecuse de la atitudinea de espectativă la acţiunea directă. Această hotărâre îndrăzneaţă a fost dusă la îndeplinire în noaptea de 4 spre 5 decembrie 1916[11]. Nu a

[9] Jack N. Constantinescu, *op. cit.*, p. 58.

[10] *Ibidem*, p. 59.

[11] Această dată este susţinută de însuşi învăţătorul Victor Popescu, în amintita declaraţie. În alte lucrări, începutul acţiunii este plasat în noaptea de 6-7 decembrie 1916 (cf. C. Marinescu, D. Neagu, *Fapte din umbră*, vol. III, Bucureşti, 1980, p. 141).

putut beneficia de sprijinul fostului său comandant de companie, căpitanul Gheorghe Gutuleanu, deoarece acesta a fost prins de patrulele germane când încerca să ajungă la Târgu-Jiu. După identificare, acesta va fi trimis într-un lagăr de prizonieri din Austria[269].

După ce l-a ucis la sediul patrulei şi pe al treilea membru al acesteia, Victor Popescu, sfătuindu-se cu tatăl său şi cu Constantin Velican, ia hotărârea de a părăsi satul, ascunzându-se în pădure. Între timp, autorităţile germane l-au dat în urmărire. Starea de spirit din localitate era favorabilă lărgirii câmpului de acţiune, având în vedere jaful sistematic făcut de autorităţile de ocupaţie. Astfel, lângă Victor Popescu vor veni şi alţi săteni dornici să continue lupta: Tudor Popescu, Constantin Ceapă, Dumitru Păunescu. În toată perioada cuprinsă între 5 decembrie 1916 şi martie 1917, Victor Popescu a stat pe la diferiţi săteni din comunele Negomir, Covrigi, Horăşti, Crăguieşti şi Miluta. În comuna Negomir, Victor Popescu a stat o perioadă la Floarea Ungureanu, a cărei locuinţă era mai retrasă de şoseaua principală, dându-i acestuia posibilitatea să se refugieze rapid în pădure dacă se ivea vreun pericol. Aici, în Negomir, i s-au alăturat şi alţi oameni îndrăzneţi, care credeau în acţiunile lui: Iorgu Crăciun, fraţii Ilie şi Dumitru Cârciumaru, Nicolae Cărămidaru. După cum rezultă din declaraţiile sale, Victor Popescu a revenit de câteva ori în lunile ianuarie şi februarie 1917 în satul Valea cu Apă, unde a stat de vorbă cu preotul Grigore Roşoga. Tot aici se va întâlni şi cu alţi oameni care erau interesaţi de lupta împotriva ocupanţilor. Între aceştia, amintim pe preotul din Raci, Toma Bălan, pe învăţătorul Iancu Pârvulescu şi pe Nicolae Spahiu din Valea cu Apă.

În tot acest timp, Victor Popescu a beneficiat de ajutorul unor săteni curajoşi, care îi aduceau informaţii despre mişcarea trupelor germane, despre informatorii patrulelor germane, despre jafurile făcute de ocupanţi. De asemenea, înfruntând pericolul de a fi depistaţi de poterele germane şi austriece, săteni din Valea cu Apă şi Negomir îi aduceau alimente. Aşa au procedat: Tudor Popescu, Dumitru Popescu, Constantin Ceapă, Dumitru Păunescu, Alecu Scoroşanu. Între timp, veştile despre Victor Popescu se răspândesc cu repeziciune în satele şi comunele din jur. De intenţiile sale de gherilă aud şi soldaţi răzleţiţi din trupele ruseşti şi chiar italiene. Cu toate că, prin intermediul unor oameni devotaţi, lansase zvonul că părăsise de mult localitatea pentru a ajunge la soldaţii români din Moldova, poliţia secretă germană a intensificat eforturile pentru a da de urma acestuia. Ofiţerul Victor Popescu reuşeşte să creeze un sistem de informaţii util, prin care ţinea legătura cu camarazii şi susţinătorii săi.

După ce a inventariat toate oportunităţile începerii unor acţiuni mai bine organizate, Victor Popescu şi-a stabilit „sediul" de comandă al acţiunilor sale în comuna Negomir. Alegerea satului Negomir ca „punct de comandă" nu a fost întâmplătoare. Îndrăznetul ofiţer se orientase asupra cadrului natural propice unor atacuri de gherilă (teren accidentat, crânguri pe toate laturile acestuia, vecinătatea cu satele unde el avea numeroase neamuri etc.). Momentul decisiv al întemeierii grupului de partizani a fost întâlnirea de la începutul lunii martie 1917 cu tinerii Ionel Prunescu şi Ionel Popescu. Iată cum s-a format grupul: „Cam pe la începutul lunii martie, aflându-mă în comuna Negomir şi întâlnindu-mă cu cercetaşul Ionel Popescu şi Ionel Prunescu, elev la şcoala

militară din Craiova, ne-am înțeles să formăm o ceată cu care să hărțuim posturile inamice de prin comuni. De ceata noastră s-au mai ataşat Nicolae Popescu şi Tudor Popescu din Valea cu Apă, Gheorghe Spătaru din Negomir, Gheorghe Ioana, sergent jandarmi din Racovița-Vâlcea, şi 12 ruşi fugiți din lagărul din Turnu-Severin, precum şi şase italieni care mi-au fost trimişi de învățătorul Vâlceanu din Negomir".

Primele arme le-a achiziționat în noaptea de 12 spre 13 decembrie 1916, când, profitând de împotmolirea unei coloane germane cu armament pe drumul de legătură dintre Vlăduleni şi Fărcăşeşti, la adăpostul întunericului, au reuşit să sustragă două mitraliere şi mai multă muniție[12]. Armele au fost ascunse în pădurea dinspre Valea cu Apă, de unde le-a luat când s-a constituit grupul. După constituirea grupului său de partizani, celelalte arme necesare au fost procurate cu ajutorul populației civile, care, înfruntând pericolul pe care-l reprezenta colaborarea cu grupul „Victor Popescu", a dat informații acestuia despre atrocitățile făcute de ocupanți şi despre colaboraționiştii din sate, a aprovizionat cu alimente şi arme. Referindu-se la proveniența armelor cu care a acționat în acei ani, Victor Popescu avea să spună: „Armele mi le-am procurat de la locuitorii din comunele pe unde treceam"[13].

Formele luptei au fost variate. Grupul condus de Victor Popescu a încercat să producă derută în rândurile autorităților de ocupație, dând în acelaşi timp speranță locuitorilor satelor care suportau din ce în ce mai greu jaful sistematic, uneori barbar, al trupelor de ocupație.

Ca să poată aduna în jurul său mai mulți patrioți, Victor Popescu va redacta mai multe proclamații către soldați, ofițeri şi populația civilă. Iată una dintre aceste proclamații:

Proclamațiune

Domnilor Primari!
Frați români!
Soldat!

Trăim timpuri grele şi vom trăi şi mai rău, dacă nu ne vom uni şi dacă ne vom pârî unul pe altul, germanilor şi ungurilor. Deşteptați-vă şi înviați odată cu codrul. Arătați fiecare din voi, că mai aveți sânge românesc în vinele voastre.

Puneți mâna pe coasă, topor, sapă şi pari şi cântați „veşnica pomenire" duşmanului, care ne ia hrana şi laptele de la gura copiilor.

Decât prizonieri schingiuiți şi cu familiile batjocorite de duşmani, mai bine la codru cu arma în mână, făcându-ne datoria pentru țară, ca strămoşii noştri, sau să murim! Iar voi, soldați, pe care nenorocul v-a despărțit de frații voştri, nu vă mai predați inamicului, căci rău va fi de voi. De ați avut gând de predare, sau ați căzut prizonieri, de ce n-ați rămas la duşman, ci ați venit acasă ca să vă predați duşmanului?Aceasta probează celor mari că ați fugit de pe front ca să vă predați inamicului, pentru care legea militară vă pedepseşte cu moartea. Mai este puțin timp ca să vă

[12] *Ibidem*, p. 13.
[13] SJAN Gj., Expoziție permanentă. Declarația lui Victor Popescu.

îndreptați. Nu vă mai duceți la dușman, ci căutați pe șefii voștri și înainte la datorie!, așa cum ați jurat pe drapelul țării!Fală va fi vouă, când frații și șefii voștri vă vor găsi și pe voi făcându-vă datoria. Băgați de seamă, că e multă armată de-a noastră p-aicia, și nu vă luați după minciunile dușmanilor, care zic că armata română a murit.

Ei se laudă că sunt grozavi pe toate fronturile, dar de fapt sunt cu șalele frânte în toate pările. Ei sunt gata să fugă ca țiganii, căutând să vă ia totul, căci acasă la ei mor de foame. Dar noi unindu-ne cu toții, să dăm o raită asupra lor! Oriunde îi prindeți, puneți-le mirul sau vestiți-ne pe noi, care știm să le cântăm „veșnica pomenire".

Această proclamație ne reliefează mulțimea calităților pe care le avea conducătorul detașamentului de partizani. În primul rând, se degajă calitatea de fin observator al realităților din acel moment. Victor Popescu știa că în toate părțile sunt răzlețiți soldați de trupele lor, încercând să-i determine să nu se predea autorităților de ocupație; mai mult, îndemnându-i să-i caute pe șefii lor și să dea lovituri inamicului. Apoi, se desprinde calitatea sa diplomatică. El îi îndeamnă pe soldați, săteni și primari să nu creadă în dezinformări, să nu ia în seamă propaganda trupelor germano-austro-ungare. Victor Popescu are și calitatea unui orator desăvârșit, care vorbește pe înțelesul cărora le era adresată proclamația. Proclamația este un îndemn la rezistență, cultivând populației ocupate încredere în victoria finală.

În alte proclamații, curajosul comandant făcea apel la sentimentele religioase ale sătenilor, la jurământul pe care soldații l-au făcut față de rege și drapel: „Nu uitați că ați jurat în fața lui Dumnezeu de a fi credincioși țării, regelui și drapelului nostru care a fâlfâit peste Carpați și care cu ajutorul lui Dumnezeu va mai fâlfâi și pe alte meleaguri".

Într-o altă proclamație ce îi viza îndeosebi pe primari și săteni, Victor Popescu se arată foarte încrezător în victoria finală, cerându-le acestora să nu-i părască pe cei care luptă pentru onoare și dreptate, ci, dimpotrivă, să dea dovadă de spirit de sacrificiu, așa cum au făcut și generațiile trecute: „Vom muri ca români, iar nu ca mișei și trădători de țară (...). Să vă dea Dumnezeu inima și curajul strămoșilor noștri spre a ne apăra țara, așa să ne ajute Dumnezeu!".

Multiplicarea proclamațiilor s-a făcut cu un șapirograf, sustras noaptea de la primăria din Trestioara de către Velican și Cârciumaru[14]. Aceste proclamații au fost răspândite de oamenii din grupul de partizani și de unii săteni mai curajoși. Unele exemplare au fost date direct primarilor: „În pădurea de la Strâmtu, întâlnindu-mă cu primarul Bunoiu, i-am dat un manifest scris de mine și multiplicat în mai multe exemplare". Fie că au fost afișate la căderea nopții pe zidurile primăriilor, pe stâlpii de telegraf, pe pomi și pe garduri, fie că au fost distribuite direct unor săteni, au avut darul de a da o brumă de speranță tuturor celor care își văzuseră bunurile sechestrate. Chiar dacă acestea nu au avut efect asupra măririi numărului de luptători, datorită sistemului foarte strict de supraveghere al autorităților de ocupație, acestea au fost descurajatoare pentru cei care voiau să colaboreze cu inamicul. Virulent era avertismentul către „mișeii și trădătorii de țară". Proclamațiile căzute în mâinile patrulelor germane au creat panică în rândurile acestora, neștiind cât de însemnat era numeric grupul.

[14] C. Marinescu, D. Neagu, *op. cit.*, p. 146.

O primă formă a acțiunilor grupului de partizani a fost atacarea patrulelor germane. Iată cum descrie însuşi comandantul grupului esența acestor acțiuni: „Cu aceşti soldați înarmați am cutreierat pădurile din județele Mehedinți, Gorj, parte din Vâlcea şi Dolj, atacând posturile şi patrulele lor"[15]. Luând în considerare faptul că patrulele germano-austro-ungare, formate din trei-patru militari, patrulau noaptea prin localități, protejați de întunericul nopții, oamenii din grupul lui Victor Popescu realizau ambuscade care se soldau cu anihilarea acestora: „Aproape în fiecare zi se găseau câteva patrule împuşcate împreună cu caii lor"[16].

Deruta inamicului a fost sporită de faptul că membrii detaşamentului au dovedit o mare capacitate de deplasare rapidă dintr-o zonă în alta. S-a creat impresia existenței unor forțe superioare de rezistență, la formarea acestei impresii contribuind chiar oamenii lui Victor Popescu şi unii săteni instruiți în acest sens. Aceştia au răspândit vestea „că pădurea este plină de armată italiană, română şi rusă, şi auzind nemții au început să facă cercetări".

O altă formă de dejucare a planurilor inamicului a constituit-o pedepsirea informatorilor inamicului. În fiecare sat s-au găsit unul sau mai mulți trădători de țară şi de neam, care, în schimbul unor avantaje, au dat informații ocupanților despre bunurile sătenilor, despre cei care li se împotriveau. Deşi ocupanții s-au purtat cu sălbăticie cu semenii lor şi cu instituțiile satelor, aceşti trădători au pactizat cu ocupanții uşurându-le acestora sarcina spolierii populației. Unul din cei mai periculoşi informatori ai inamicului s-a dovedit „călugărul Toma Aftanghel". Acesta fusese de timpuriu racolat de trupele ocupante, fiind de baştină ardelean, dar vândut acestora. Socotit fiind unul dintre „cei mai periculoşi şi destoinici spioni ai nemților", Aftanghel Toma va fi adus la tăcere printr-o operațiune de pedepsire care a avut loc în noaptea de 30 – 31 mai 1917, când a fost ridicat din casa unei văduve din Ohaba (comuna Bolboşi) şi apoi executat lângă satul Strâmtu. La acțiune au participat trei dintre cei mai înverşunați şi destoinici membri ai grupului: Victor Popescu, Ionel Prunescu şi Gheorghe Ioana. Iată cum prezintă acest atac reuşit autorii cărții *Fapte din umbră*[17]: „De la locuitori aveau informații că noaptea călugărul se adăpostea în locuința unei văduve din Bolboşi-Ohaba, județul Gorj. Ca măsură de precauție, după lăsarea nopții, pe traseul de aproximativ 14 km ce urma să fie parcurs de la locuința văduvei şi până la locul stabilit, au fost instalate din loc în loc posturi de pândă. După miezul nopții, Victor Popescu, Gheorghe Ioana şi Ionel Prunescu au ajuns în grădina casei din care urma să fie ridicat călugărul Toma. Conform planului, şi pentru a se evita alarmarea vecinilor, Ion Prunescu, modelându-şi vocea de parcă ar fi vrut să fie auzit de alții, i-a spus: «Părinte Toma, veniți imediat la Raci că vă aşteaptă domnul Barany». Călugărul trădător, crezând că într-adevăr a fost chemat ca şi altădată de şeful în a cărui soldă se găsea, s-a îmbrăcat repede şi a ieşit pe uşă. În acest moment, a fost acostat de Gheorghe Ioana şi Victor Popescu, care sub amenințarea armelor, l-au somat să nu scoată o vorbă şi să-i urmeze. Pe traseu, au fost ridicate posturile de pândă. La locul dinainte stabilit, procedura execuției a fost sumară. Un

[15] Jack N. Constantinescu, *op. cit.*, p. 60.
[16] Gh. Bolocan, *op. cit.*, p. 14.
[17] C. Marinescu, D. Neagu, *op. cit.*, p. 148.

glonț slobozit de arma lui Gheorghe Ioana a trimis călugărul pe «cealaltă lume». Pe cadavrul acestuia, dimineața, s-a găsit un bilet pe care scria: «Așa vor păți toți aceia care își trădează frații și stau în slujba dușmanului»". Acțiunea de eliminare a spionului Toma a avut un ecou puternic în satele din jur, cei mai speriați fiind ceilalți colaboratori ai autorităților de ocupație.

Comandatura germană și-a dat seama de amploarea pe care o luaseră acțiunile grupului „Victor Popescu" și, de aceea, trece la acțiuni hotărâte de anihilare a acestuia. Dacă oferirea unui premiu substanțial pentru cei care ar fi adus capul lui Victor Popescu, de 30 000 de lei, n-a dat roade, acțiunea militară părea singura alternativă. Autoritățile germane se temeau de impactul pe care îl avea în viitor reușita acțiunilor grupului, care ar fi atras o revoltă a tuturor sătenilor terorizați de barbarismul ocupației. Trimiterea unui detașament de 50-60 de oameni în zona pădurii din Trestioara avea rolul de lichidare a detașamentului de partizani. În declarația sa, Victor Popescu arată cum s-au desfășurat luptele: „În comuna Trestioara, Mehedinți, trimițând un detașament de vre-o 50-60 de oameni să cerceteze pădurea, au dat peste noi. Aici s-a încins o luptă între noi și ei, împușcându-le 6 soldați; restul i-am pus pe fugă"[18].

Autoritățile de ocupație au intensificat acțiunile de distrugere a grupului „Victor Popescu", aducând efective numeroase în zonă.

Disproporția dintre efectivele grupului și unitățile trimise era evidentă, în favoarea celor din urmă. În Poiana Părului, cei aproximativ 15 luptători temerari au înfruntat, după spusele neînfricatului erou, un escadron inamic. După patru zile de încercuire, energicii combatanți au reușit să scape și au pornit spre pădurea de la Strâmtu. Informațiile pe care le-au primit nu au fost îmbucurătoare. În toate pădurile din jur și în toate satele, numeroase efective inamice încercau să dea de urmă grupului „Victor Popescu". O primă hotărâre a fost ca grupul să se despartă în echipe mai mici pentru a putea scăpa de urmărirea inamicului. Constatând că sunt urmăriți de patrulele germane, s-a luat hotărârea deplasării spre dealul Bujorăscu, dar și aici patrulele făceau cercetări intense de găsire și distrugere a grupului. Urmăriți de patrulele germano-austro-ungare, combatanții, din care făcea parte și Victor Popescu, au ajuns în zona Roșia-Jiu, unde a avut loc o crâncenă bătălie cu urmăritorii. Este un capitol dramatic al acestor înfruntări, pentru că, în luptă, au fost uciși doi dintre cei mai devotați și curajoși oameni ai săi. Aici s-a produs de fapt și destrămarea grupului. Cum s-au derulat faptele va povesti ulterior chiar Victor Popescu: „În urma unor schimburi de focuri, a fost omorât Ionel Prunescu și Gheorghe Ioana dintre oamenii mei. Cu multă greutate am putut scăpa trecând apa Tismanei, de unde am luat direcția Fărcășești. De restul oamenilor din ceata mea nu mai știu de ei"[19]. În anul 1983, învățătorul pensionar Grigore Prunescu mi-a relatat desfășurarea evenimentelor din zona Pinoasa-Roșia. În viziunea sa, Victor Popescu se întâlnise cu preotul Roșoga din Valea cu Apă și îi destăinuise că va schimba tactica de luptă. Se pare că-i scăpase și ceva amănunte, pe care acesta le-a divulgat autorităților de ocupație. În aceste condiții, în zona Roșia-Jiu, s-a organizat o ambuscadă în care a căzut grupul celor trei, soldat cu moartea celor mai energici membri ai grupului de partizani.

[18] SJAN Gj., Expoziție permanentă. Declarația lui Victor Popescu.
[19] *Ibidem,* Declarația lui Victor Popescu.

Dacă grupul constituit în pădurile din Gorj şi Mehedinţi s-a dispersat odată cu bătălia de la Roşia-Jiu, nu a dispărut însă dorinţa sublocotenentului Victor Popescu de a continua lupta în alte zone. Ajungând în satul natal, avea să constate că între timp aici se petrecuseră evenimente importante. Autorităţile germane trecuseră la arestarea persoanelor ce aveau legătură cu grupul de luptători condus de Victor Popescu. Între cei arestaţi se găseau soţia sa, Elena, tatăl său, Dumitru Popescu, Ion Anghelescu din Peşteana de Jos, Vasile Velican din Valea cu Apă. Mai târziu s-a aflat că în acelaşi grup, care avea legătură cu acţiunile lui Victor Popescu, fuseseră arestate şi alte persoane: Constantin Naum, administratorul moşiei Peşteana de Sus (Peşteana-Jiu, n. ns.), Constantin Podaru, pădurar la aceeaşi moşie, Petre Vâlceanu, primarul comunei Bolboşi, Ion Brăiescu, notarul comunei Bolboşi, Elena George Giosu din Bolboşi, Ion Norocea, din Bolboşi, Nicolae Marcu din Dragoteşti, învăţătorul Nicolae Popescu din Covrigi, Mihai Cernăianu din Horăşti, notarul Constantin Cojocaru din Negomir[20], Ilie Giumanca din Grozeşti, Tudor Ungureanu din Grozeşti, Stancu Croitoru din Grozeşti şi alţii. Toate aceste persoane au fost arestate începând cu luna mai 1917 până spre sfârşitul lunii iunie, când au fost trimise la penitenciarul din Turnu-Severin. În noaptea de 6 spre 7 iulie, s-a organizat evadarea celor închişi, la această acţiune participând doi italieni, care, după evadarea din lagăr, se angajaseră ca lucrători agricoli la Marioara Ionescu din Valea cu Apă[21]. În acţiune un rol important l-a avut Victor Popescu. Deşi acţiunea nu a reuşit, cei doi italieni fiind surprinşi de paza penitenciarului, ea a arătat larga participare a populaţiei din teritoriul ocupat la mişcarea de rezistenţă împotriva ocupanţilor vremelnici.

La 8 iulie 1917, Tribunalul german de război va da sentinţa pentru zece dintre cei arestaţi în dosarul „grupul Victor Popescu". Sentinţa de condamnare se va pune în aplicare în noaptea de 10 spre 11 iulie 1917, când, în apropierea cazărmii, cei zece martiri vor fi împuşcaţi. A doua zi, pentru a intimida şi mai mult populaţia, pe străzi au fost puse afişe cu rezultatul sentinţei Consiliului de Război al Comandaturei de Etapă nr. 22:

Comandatura de Etapă 22

Turnu-Severin la 11 iulie 1917. Încunoştinţare

Prin sentinţa Consiliului de Război a Comandaturei de Etapă Nr. 22 din 8 iulie 1917 , au fost osândiţi la moarte pentru trădare în timp de război:

Notarul Constantin Cojocaru din Negomiru,

Moşierul Mihai Cernăianu din Horăşti,

Învăţătorul Nicolae Popescu din Covrigi,

Plugarul Stancu Croitoru din Grozeşti,

---

[20] Notarul Cojocaru a furnizat informaţii lui Victor Popescu despre datele când se strângeau rechiziţiile pentru ocupanţi, despre colaboraţionişti şi despre mişcările patrulelor. Presimţind arestarea, s-a refugiat în păduri. Auzind că soţia sa gravidă este ameninţată cu spânzurătoarea şi cu incendierea locuinţelor, acesta s-a predat ocupanţilor.

[21] Gh. Bolocan, *op. cit,* p. 20-29. În lucrare sunt şi alte detalii privind acţiunea de eliberare a celor închişi la Turnu-Severin. Autorul insistă asupra implicării în organizarea acţiunii a Marioarei Ionescu, care era animată de puternice sentimente de adevărat patriotism.

Plugarul Tudor Ungureanu din Grozeşti,
Plugarul Nicolae Marcu din Dragoteşti,
Plugarul Ilie Giumanca din Grozeşti,
Plugarul Ion Norocea din Bolboşi,
Primarul Petre Vâlceanu din Bolboşi,
Notarul Ion Brăescu din Bolboşi.
Această sentinţă a fost confirmată de Dl. Comandant pe ziua de 10 iulie 1917
Sentinţa a fost astăzi executată.
(ss) Von Kusenberg
Rittmeister şi comandant

Memoria colectivă a reţinut şi alte silnicii asupra populaţiei civile, pentru colaborarea cu grupul condus de sublocotenentul Victor Popescu. După cum afirma însuşi Victor Popescu, „locotenentul Weber mi-a lovit nevasta cu coada unui bici peste gură şi faţă până la sânge şi i-a aplicat, împreună cu sora mea Aurelia, câte 45 de bice". Locuitorului Petre Şoşoi din Trestioara i-a fost pus jeratic pe pielea goală până a murit, iar doamnele Cernăianu din Horăşti au fost bătute două zile cu frânghia şi biciul[22].

După episodul dureros de la Turnu-Severin, Victor Popescu se va îndrepta spre Vâlcea, unde va reuşi să constituie un nou grup, de şase persoane, cu care va încerca să lupte împotriva ocupanţilor germani. Aici, a încercat să aplice aceleaşi strategii de luptă împotriva ocupanţilor germani. După ce constată că acţiunile de rezistenţă devin din ce în ce mai dificile, porneşte spre frontul din Moldova. Iată cum prezintă acest neînfricat ofiţer al armatei române încheierea acţiunii sale „din umbră": „fiind urmărit cu mare furie şi punându-se premii, ne-am împrăştiat în luna februarie 1918, plecând spre front după şedere de un an şi trei luni prin păduri"[23].

Faptele detaşamentului condus de sublocotenentul Victor Popescu au intrat de mult în memoria colectivă. Lăsăm tinerilor de azi şi generaţiilor viitoare să răsfoiască cărţile şi studiile de istorie în care se aduce vorbire despre grupul de luptători neînfricaţi conduşi de Victor Popescu şi despre sătenii din Negomir, Raci, Bolboşi, Dragoteşti, Miluta, Valea cu Apă, Roşia-Jiu etc., care au pus mai presus onoarea şi ţara decât propria viaţă. Ca încheiere la acest înălţător moment, voi prezenta aprecierea căpitanului Gheorghe Gutuleanu, comandantul Companiei a treia, din Batalionul I al Regimentului 18 Infanterie, despre eroismul acestui erou al meleagurilor noastre: „Nu am cuvinte de laudă să aduc căpitanului în rezervă Popescu Victor, zic numai atât – Să dea Dumnezeu ca, în zile grele, Ţara Românească să aibă mulţi băieţi bravi şi patrioţi ca Popescu Victor"[24].

Rezistenţa „mută" a sătenilor din Negomir, Raci, Valea cu Apă, Miluta, Trestioara, Bolboşi, Covrigi, Dragoteşti, Horăşti, Grozeşti şi din alte localităţi învecinate, prin adăpostirea şi sprijinirea celor care au avut curajul să înfrunte trupele de ocupaţie,

[22] Gh. Bolocan, *op. cit.*, p. 61-62.
[23] Jack N., Constantinescu, *op. cit.*, p. 62.
[24] Declaraţie dată de Gheorghe Gutuleanu, la 14 martie 1926, raportorului armatei, Stănilă Istodor. Această declaraţie se găseşte în custodia SJAN Gj. Date din aceasta au fost utilizate în paginile anterioare.

se încadrează organic în mişcarea generală de rezistenţă a poporului român împotriva unei ocupaţii de o rară sălbăticie.

Memoria colectivă a reţinut şi alte fapte de rezistenţă ale populaţiei civile şi ajutorul dat de aceasta detaşamentului condus de Victor Popescu. Un fapt mai puţin cunoscut îl constituie lărgirea ariei de acţiune a lui Victor Popescu spre satul Raci. În iarna anilor 1916/1917, Victor Popescu s-a deplasat în satele Paltinu şi Valea Racilor, unde a găsit mulţi oameni doritori să ajute grupul său. Aici, a stabilit mai multe reţele de legătură, informându-se despre cei care fuseseră cumpăraţi de trupele de ocupaţie. În satul Valea Racilor, Victor Popescu se întâlnea cu Constantin Scurtu, care îl informa despre trimiterea rechiziţiilor de către ocupanţi spre Urdari şi Borăscu. În satul Paltinu, s-au oferit să-l ajute două surori, Eftichia şi Constanţa Curici. Acestea aveau casele învecinate, mai departe de alte locuinţe din sat, Victor Popescu venind aici dinspre dealul Turuiaua. Informatorii plătiţi de ocupanţi au aflat despre periodicele veniri ale lui Victor Popescu în zonă, punând în gardă patrulele germane şi austro-ungare. Într-una din seri, Victor Popescu a venit să se informeze despre rechiziţiile pe care le făceau germanii în aceste sate şi despre oamenii care puteau să-l ajute în răspândirea proclamaţiilor către săteni. Autorităţile germano-austro-ungare primiseră informaţia că Victor Popescu este în una din cele două case. Au înconjurat locuinţele şi au cerut celor două femei să deschidă uşile. Nu ştiau în care casă era Victor Popescu, de aceea s-au postat la ambele uşi, cerând să li se dechidă. Cum Victor Popescu schimba des locaţia, în acea seară, se afla în locuinţa Eftichiei, o casă micuţă, cu două cămăruţe, cu horn, acoperită cu şindrilă. Eftichia a pus scara de la pod în hornul casei, pe unde s-a strecurat Victor Popescu, timp în care femeile ţipau şi spuneau că sunt singure, să plece de la casele lor, întârziind astfel pătrunderea patrulelor în case. După ce au spart uşile, germanii au vandalizat locuinţele şi apoi le-au schingiuit pe cele două femei. Ambele au rezistat şi nu l-au trădat pe Victor Popescu.

O altă informaţie legată de Victor Popescu am cules-o cu mai mulţi ani în urmă de la Grigore Cauc, care a relatat un episod legat de măsurile luate de germani, după ce un ofiţer german a fost ucis de detaşamentul lui Victor Popescu. În timp ce autorităţile germane se pregăteau să trimită câteva convoaie cu cereale, lână şi furaje rechiziţionate din satele Valea Racilor şi Condeieşti către Borăscu, a venit vestea că „haiducul" Victor Popescu a ucis o patrulă germano-austro-ungară. Înfuriate, autorităţile germane au trecut la rechiziţionarea altor produse, au bătut pe cei care nu aduseseră produsele cerute, iar copiii între 8 şi 14 ani au fost puşi să ungă cu păcură osiile căruţelor încărcate cu furaje, să perie şi să adape caii, germanii aducându-le în acest timp injurii[25].

O altă informaţie inedită despre Victor Popescu şi detaşamentul său am primit-o în vara anului 2014 de la Constantin Motoi din Negomir. Conform acestuia, alături de detaşamentul lui Victor Popescu au fost şi rudarii din satul Ursoaia. Aceştia lucraseră în trecut la tatăl său şi la alţi săteni din Valea cu Apă, unde îşi vindeau şi lucrurile din lemn (fuse, linguri, postăvi etc.). Aflând că aceştia furnizau lui Victor Popescu informaţii, autorităţile de ocupaţie au invadat bordeiele rudarilor din culmea dinspre Valea cu Apă,

[25] Aceeaşi informaţie am primit-o de la tatăl meu în anul 1972, acesta fiind unul dintre copiii care au încărcat căruţele cu nuci, fasole şi lână.

le-au vandalizat, după care le-au luat şi puţinele animale ce le aveau. În zona fântânii de la Comorâşte, Victor Popescu obişnuia să vină să culeagă informaţii, aici având şi unul dintre locurile sale de refugiu. Într-o zi, a fost surprins de o patrulă germană de căutare, acesta a reuşit să ucidă în culmea dealului doi dintre membrii acesteia, după care al treilea, rănit fiind, a încercat să se tăvălească până spre drum, cerând îndurare. Dar ea n-a venit; Victor Popescu l-a împuşcat spunând că aşa o să facă până va scăpa zona de ei. Dumitru Motoi, de 86 de ani, mi-a relatat, în februarie 2015, cum s-au purtat trupele de ocupaţie cu sătenii din Ursoaia. Confiscând animalele şi furajele locuitorilor, i-au pus pe aceştia să tragă căruţele cu produse în locul cailor, pe drumul care duce la Corobăi.

În lumina adevărului istoric, trebuie să amintim şi faptul că între săteni au fost şi colaboraţionişti, care au trădat interesele de grup, pentru unul sau mai multe avantaje. De asemenea, unii săteni au încercat să profite de greutăţile pricinuite de ocupaţia germană, ca să facă speculă cu diferite alimente. Relevantă este plângerea pe care o fac mai mulţi săteni din Raci, care îl bănuiesc pe notarul comunei că ar fi luat mită de la mai mulţi speculanţi care făceau comerţ ilicit cu carne de vită. În ziua de 17 octombrie 1917, administratorul plăşii Turceni va veni în localitate şi va chestiona mai mulţi săteni, pentru elucidarea sesizării. Între sătenii care au furnizat informaţii despre cei care făceau speculă amintim: Constantin Alexianu, învăţător pensionar, Grigore V. Buţu, pădurar, Constantin Alexe, fost consilier comunal, Luican Ştefan, Gheorghe Gr. Popescu, Emanoil Geamănu. Din sesizare reise că speculanţii de carne de vită dădeau mită 60 lei. Vitele se duceau în judeţul Mehedinţi[26].

Dominantă a fost însă tendinţa opoziţiei populaţiei civile la ocupaţia Puterilor Centrale şi a sprijinirii grupului „Victor Popescu".

Locuitorii din zonele în care a acţionat grupul de partizani condus de Victor Popescu continuă şi azi să-i povestească faptele de vitejie. În anul 1996, un grup de iniţiativă, condus de autorul acestor rânduri, a ridicat în cinstea eroului un monument, iar şcoala gimnazială a primit numele „Victor Popescu".

[26] SJAN Gj , *Prefectura judeţului Gorj,* dosar nr. 3/1917, f. 56-57.

FAPTE DE VITEJIE ALE CAVALERIEI ROMÂNE (ROBĂNEŞTI, STOENEŞTI ŞI COŞNA). COMPORTAMENTUL EXEMPLAR AL TINERILOR OFIŢERI ALEXANDRU BARANGA ŞI IOAN C. RĂUŢOIU

Radu Petrescu-Muscel

Originea familiei Baranga-Savovici se află în arealul format de judeţele Muscel – Argeş – Dâmboviţa, unde există şi un râu cu acest nume. Astfel, colonelul Nicolae Baranga-Savovici, fiul vistiernicului Sava Baranga din Câmpulung-Muscel, dintr-o veche familie boierească, a fost trimis în Rusia ca iuncăr[1] pentru a-şi face educaţia militară la Ecaterinoslav, întorcându-se ca ofiţer de lăncieri şi cu prenume rusificat în Savovici. S-a căsătorit în 1858 cu Adelaida Mănciulescu, iar în 1865 a demisionat din armată, refuzând să ia parte la complotul împotriva domnitorului Alexandru Ioan Cuza pentru că n-a fost de acord să-şi încalce jurământul militar. În 1888 era senator de Dâmboviţa, fiind ales la Colegiul I, al marilor proprietari.

Nicolae şi Adelaida Baranga-Savovici au avut doi băieţi, pe Alexandru (născut în 1860) şi pe Victor (născut în 1866). Alexandru a absolvit Şcoala de Poduri şi Şosele din Bucureşti, devenind inginer, iar din 1887 a intrat în serviciul Ministerului Lucrărilor Publice, pentru care a executat activităţi mult apreciate în mai multe judeţe: Tulcea, Dâmboviţa, Buzău şi Argeş. În 1907 a fost numit inginer-şef al judeţului Olt şi ulterior a fost transferat, pe acelaşi post, în judeţul Argeş, A deţinut moşii în comuna Ciupa şi lângă Găeşti. A păstrat tradiţia tatălui, fiind iniţial căpitan în rezervă la Reg. 2 Roşiori, iar în timpul primului război mondial colonel. S-a căsătorit cu Maria, fiica senatorului de Olt Theodor Athanasiu, care i-a dăruit trei copii: Alexandru (născut la 01.01.1894), Adela (1895) şi mezina Elena (răsfăţata Lalla, cu patru căsătorii la activ – Dragomirescu, Zamfirescu, Zmieureanu, Popescu-Racova – primul său fiu fiind Alexandru Dragomirescu-Baranga[2] – plus aventura cu generalul Constantin Nicolescu, şeful Casei Militare Regale).

Alexandru, alintat Bibi, a îmbrăţişat cariera militară, iar la 01.07.1914 a fost avansat sublocotenent de cavalerie, fiind încadrat în Reg. 9 Roşiori[3], care făcea parte din Divizia 1 Cavalerie, marea unitate care s-a remarcat în toamna târzie a anului 1916 în luptele de la Robăneşti şi Stoeneşti, la Olt, cu pierderi grele în încercarea disperată de a proteja retragerea

---

[1] Cadet (n.a.).

[2] Alexandru (Dudu) Dragomirescu-Baranga, condamnat în procesul „Mişcării Naţionale de Rezistenţă" (cap de lot gen. Aurel Aldea). Faţă de mama acestuia a făcut o pasiune generalul Constantin Niculescu, fostul comandant al Corpului V din Armata a IV-a (gen. Mihail Racoviţa), cu rol major în succesul ofensivei sovietice de la „Poarta Iaşului", implicat în lovitura de stat de la 23 august 1944, ultimul şef al Casei Militare Regale până la abdicarea regelui Mihai I (n.a.).

[3] „Anuarul armatei române pe anul 1914", p. 457, poz. 181.

în Muntenia a rămăşiţelor Diviziei 1/17 infanterie, izbită puternic de corpul de cavalerie Schmetow. Trasând coridoarele necesare retragerii Diviziei 1/17 de infanterie peste podurile de la Olt, generalul Nicolae Bottea şi-a plasat Brigada I la Slatina, iar Brigada a II-a în zona podului de la Stoeneşti, iar un escadron din Reg. 9 Roşiori a primit chiar sarcina dinamitării lui după scurgerea rămăşiţelor trupelor române. Amorsarea a fost defectuoasă, ceea ce a permis preluarea controlului, prin luptă, asupra singurului pod rămas în picioare, de către patrulele avansate ale inamicului, iar cavaleria germană reuşeste să debuşeze în Muntenia. Pe parcursul campaniei, Divizia a fost comandată, pe rând, de gen. Ioan Herescu, gen. Nicolae Bottea, col. Ioan Rusescu şi gen. Mihail Schina. Alexandru urmează, la bine şi la rău, destinul acestei unităţi de elită, murind în august 1917, în crâncena bătălie de la Oituz, la „Porţile Iadului" de pe dealul Coşna (cota 789), de unde Armata a I austro-ungară, inclusiv subunitatea germană de comando condusă de viitorul mareşal Erwin Rommel, pe atunci locotenent, a încercat în zadar să-şi croiască drum spre Târgu Ocna, pe Valea Trotuşului.

La 10 august 1917, în plină ofensivă inamică şi ameninţat cu străpungerea frontului, generalul Alexandru Averescu ordonă Corpului 2 să trimită în zonă orice rezervă disponibilă. Bătălia de la Mărăşeşti fiind în plină desfăşurare, Divizia 1 de Cavalerie, condusă din 23 decembrie 1916 de generalul Mihail Schina, ajunge cu trenul la Oneşti, în dimineaţa zilei de 11 august. Urmau să mai sosească un batalion de grăniceri şi unul de vânători. Între timp, Grupul Gerock cucerise ultimele două înălţimi ce-l mai despărţeau de Valea Trotuşului. În disperare de cauză, generalul Schina ordonă descălecarea întregii divizii şi urcarea imediată, fără odihnă, spre vârf. O brigadă contraatacă pe panta sudică a dealului Coşna, iar Brigada 2 Roşiori, din care făcea parte şi slt. Alexandru Baranga, ia cu asalt dealul Stibor. Ambele obiective sunt cucerite de cavaleria descălecată. În paralel, Reg. 1 Vânători recucereşte satul Oituz din mâinile Diviziei 117 germane. În timpul nopţii soseşte şi o brigadă de grăniceri. Divizia 1 de Cavalerie, întărită cu patru batalioane şi două baterii, primeşte ordinul să cucerească întregul platou Coşna şi să înainteze spre Slănic. Reuşeşte să cucerească vârful şi să-l menţină în faţa contraatacurilor repetate efectuate de Divizia 117 germană. Treptat, luptele scad în intensitate până la 19 august, când inamicul atacă din nou puternic în sectorul Coşna, în care Divizia 1 de Cavalerie (de-acum infanterişti) fusese intercalată între Diviziile 6 şi 7 Infanterie. Avantajate de superioritatea importantă de forţe, trupele germane reocupă vârful, dar cavaleriştii se repliază pe panta estică a muntelui, unde rezistă cu îndârjire. În cursul nopţii, Armata a II-a trimite ca întăriri două batalioane de grăniceri si un regiment de infanterie. Pe 20 august, la ora 7:00, Divizia 1 de Cavalerie, astfel întărită şi protejată de artileria română disponibilă, atacă şi reuşeşte să recucereasca o parte din terenul pierdut ziua precedentă. Această actiune constituie ultimul episod important a celei de-a doua bătălii de la Oituz. Inamicul reuşise să înainteze intre 2 si 6 km pe un front larg de 20 km, dar eşuase să pătrundă pe Valea Trotuşului, de unde vroia să atace din spate armatele româno-ruse aflate în sudul Moldovei.

Pierderile Diviziei 1 de Cavalerie au fost imense: 75%. Nu i-a fost uşor nici inamicului, cu pierderi evaluate la cel puţin 50%. Inclusiv lt. Erwin Rommel a fost grav rănit la mână, primind un „binemeritat" concediu necesar refacerii după depresia cruntă suferită în urma pierderii multor camarazi în timpul asaltului şi menţinerii contro-

lului asupra cotei 789, dar şi a frustrării de a nu fi putut obţine o nouă victorie: coborârea abruptă, de pe dealul Coşna, la doar 30 de minute, după cum estima el, de Târgu-Ocna.

Alături de Slt. Alexandru Baranga (avansat post-mortem la gradul de locotenent), au luptat la Coşna în cadrul Reg. 9 Roşiori, printre alţii, Cpt. Radu Miclescu, Lt. Demostene Mărgăritopol şi Slt. Ioan C. Răuţoiu, despre care voi vorbi în continuare.

Slt. Ioan C. Răuţoiu[4], născut în Bucureşti la 12.05.1895, era fiul medicului Constantin Răutzoiu (1859-1906)[5], primul doctor în medicină originar din comuna musceleană Stoeneşti (1885), dar care nu ar fi putut reuşi în viaţă fără sprijinul neprecupeţit acordat de mama sa, Maria Jocu (văduvă, recăsătorită Jocu) şi fratele său mai mare, Ioan Răuţzoiu/ Răuţoiu. Doctorul Răutzoiu/ Răuţoiu a desfăşurat o activitate remarcabilă în epocă, la Spitalul Colţea, la Clinica Universitară de Medicină Operatorie şi la Spitalul de Copii din Bucureşti[6]. Ca delegat al Asociaţiei Studenţilor Medicinişti, Constantin Răutzoiu luase parte la numeroase congrese studenţeşti (Bacău, 1882; T. Severin, 1883; Galaţi, 1884), fiind considerat, pe linie profesională, mâna dreaptă a prof. univ. dr. Grigore Râmniceanu. E şi motivul pentru care studentul Răutzoiu, interesat de studiu, nu de politică, nu se alătură studenţilor socialişti, printre care se afla şi Constantin Bacalbaşa, care au declanşat numeroase greve în perioada 1883-1884, vizând atât „intransigenţa" pedagogică a profesorului Romniceanu, cât şi apartenenţa acestuia la Partidul Liberal. Încă de la înfiinţare, îl regăsim pe doctorul Răutzoiu ca membru al colectivului de redacţie al publicaţiei de specialitate „Presa Medicală Română"[7], condusă de viitorul general medic Athanase Demosthen(e). Deranjat de o „tradiţie" care se respecta în continuare, deşi în multe cazuri nu se justifica – *faptul că specialiştii cu studii în străinătate ocupau catedre universitare fără concurs* – dar şi datorită regretului că nu putuse obţine în 1895, prin concurs, postul de medic primar la Spitalul Colentina, fiind preferat doctorul Nicolae Racoviceanu-Piteşti, cu studii la Paris, Constantin Răutzoiu părăseşte sectorul public, îşi deschide cabinet particular în centrul Capitalei şi intră în politică. Tânărul medic pătrunde astfel în elita partidului, e o prezenţă activă la Clubul Liberal, devine membru al Clubului Tinerimei, este invitat la balurile anuale de la Palatul Regal, se implică în campanii electorale, obţine două mandate de consilier municipal sub guvernări liberale, îl „ghidează" în teritoriu pe ministrul Eugen(iu) Stătescu, preşedintele organizaţiei liberale muscelene. Aflat în plină ascensiune pe scara socială, moare în floarea vârstei, fără să se mai poată alătura echipei noii stele a partidului, Ionel Brătianu.

---

[4] Avansat la 01.07.1916. Anuarul armatei române pe anul 1920, p. 384, poz. 71.

[5] Nume modificat ulterior în Răuţoiu, coexistând ambele variante în funcţie de dorinţele membrilor acestui neam de moşneni din fostul judeţ Muscel (n.a.).

[6] Prof. dr. Nicolae Tomescu (născut în 1859), coleg şi viitor director al Spitalului de Copii din Bucureşti, l-a descris nu doar ca simplu om public, ci şi ca pe mare binefăcător al familiilor sărace din Bucureşti şi un păstrător al tradiţiilor culturale, cu precădere a celor muscelene. Aşa a şi murit, dansând cu foc rapidul „brâuleţ" muscelean, la Sinaia. Rămăşiţele pământeşti au fost aduse cu trenul la Bucureşti iar sicriul depus la Biserica Albă, urmând să fie înmormântat la cimitirul Bellu, cu onoruri militare – fusese căpitan medic în rezervă, decorat cu ordinul „Coroana României" (n.a.).

[7] Printre colaboratorii revistei se număra şi medicul Gheorghe Rigani, stabilit ulterior la Câmpulung-Muscel, a cărui fiică a fost una din profesoarele mamei mele, la Liceul de Fete din localitate (n.a.).

Doctorul Răutzoiu s-a căsătorit cu Elena Mateescu şi au avut doi copii, Ioan şi Maria. Locuinţa lor din Bucureşti (str. Take Ionescu nr. 29), realizată cu ajutorul arhitectului Grégoire Marc, este monument istoric şi constituie o bijuterie arhitectonică, atât datorită formei neobişnuite (triunghiulară), cât şi datorită frumuseţii decoraţiunilor de sub streaşină. O adevărată bucurie sufletească s-o priveşti, faţă de tristeţea ce te cuprinde când priveşti locuinţa unui alt medic provenit din aceeaşi regiune, dr. Ion Nanu-Muscel, construită în aceeaşi periodă, aflată în apropiere (Piaţa Romană) şi ajunsă între timp o ruină terifiantă din vina celor cărora le fusese dăruită de văduva medicului: Academia de Înalte Studii Comerciale şi Industriale (azi Academia de Studii Economice).

Din momentul în care m-am reîntors în Bucureşti (1963), am intrat de mai multe ori cu mama în casa doctorului Răuţoiu, moştenită între timp de fiica, Maria, căsătorită cu doctorul Virgil Capitolin. Mi-a făcut plăcere să intru din nou, de curând, mai ales la parter, unde se află câteva spaţii cu destinaţie comercială (magazine, cofetării etc.), dar care nu i-au stricat defel farmecul.

Faţă de Maria, pe care doctorul Răutzoiu o trimisese în străinătate, să studieze la pensionul Notre Dame de Sion, tânărul sublocotenent de cavalerie Alexandru Baranga a nutrit o adevărată pasiune, din păcate respinsă de părinţii acestuia, în special de către mamă, pe care, probabil, o deranja faptul că nu provenea dintr-o familie la fel de bogată, chiar dacă membrii stoeneşteni ai familiei de moşneni Răutzoiu deţineau în zonă peste 150 hectare de teren arabil şi peste 1.000 de hectare de pădure (inclusiv un munte).

Cu durere în suflet, Alexandru, care întreţinea – inclusiv cu ajutorul camaradului său, Slt. Ioan C. Răuţoiu – o amplă corespondenţă atât cu Maria C. Răuţoiu, cât şi cu sora lui Adela, căsătorită între timp cu Armand Călinescu[8], îi mărturiseşte Adelei dorinţa lui tragică de a abandona această lume, aşteptându-şi destinul fatal pe frontul de la Coşna, deziluzionat, nemaiavând motive să lupte pentru a supravieţui.

La Arhivele Naţionale Istorice Centrale[9] am identificat recent şi am ordonat cronologic o corespondenţă inedită, care confirmă dilema fără ieşire în care se afla tânărul Alexandru Baranga. Ea ne ajută să identificăm mai uşor traseul urmat de Divizia 1 Cavalerie în 1917, dar să aflăm şi amănunte interesante din viaţa cuplului Adela Baranga-Armand Călinescu, domiciliaţi pe atunci la Iaşi. De exemplu faptul că Armand Călinescu deja funcţiona ca şef de cabinet al ministrului I. G. Duca, imediat după ce se căsătorise.

Doc. 1

Carte poştală militară

Ştampila rotundă din **24 mai 1917** (Div. I Cav.). Ştampila rotundă roşie a Armatei de Operaţii, Reg. 9 Roşiori – Stat Major – LIBERA EXPEDITIE. Ştampila dreptunghiulară CENSURA.

---

[8] În a doua jumătate a lunii aprilie 1917, pentru că actul dotal întocmit de maiorul Alexandru Baranga (tatăl) în favoarea Adelei, care urma să îl ia de soţ pe magistratul Armand Călinescu, domiciliat în Slatina, este datat 16 04 1917 (n.a.).

[9] A.N.I.C., fondul Armand Călinescu (inventar 1692).

D-nei Adela Călinescu
14 Cuza Voda 14
La Iaşi

Numele: Lt. Baranga
Unitatea: Reg. 9 Rosiori

Ma chère Adele,

J'ai reçu ta lettre par Ionel Rautoiu et je suis content que tu va bien et que tu es heureuse et que tu (sic!) le monde est si gentil avec toi. Armand doit étre content d'étre nommé chef de cabinet et surtout de Duca, qui est très bien. J'ai été a Pascani, Dimanche, pour affaire de service; du pétrole pour le régiment. Je voudrais bien venir a Jassy pour un jour, mais c'ést difficile d'avoir la permission. Surtout qu'il ést question que nous allons plus haut que nous sommes. Je n'ai pas encore reçut ta carte postale jusqu'à présent. À Botosani ne j'ai plus été depuis longtemps. J'ai écrit aussi à Tante Rhoda. Je t'embrasse ainsi qu'Armand.

Biens des choses de ma parte à la famille Calinescu.

Bibi

Doc. 2

Scrisoare olografă

Vineri seara **26 Mai 1917**

Ma chère Adele,

Je profite de départ de Ionel Rautzoiu pour t'envoyer ces quelques mots.

Nous sommes à ... (*şters cu cerneală de cenzura militară*). Ionel te dira dans qu'elle jolie station balnéaire nos sommes.

Pe marginea din stânga, adăugat pe verticală: **27 Mai** – Rautzoiu a oublié cette lettre, je l'envoie par la poste.

J'espère que tu as reçu ma lettre envoyée (*şters cu cerneală de cenzura militară* – Botosani?) un sergent.

Maman doit étre aussi à Jassy, car elle est partie depuis une semaine de Botosani.

Il n'a pas moyen de venir aussi pour quelques jours à Jassy.

Si par hasard tu trouves des gants, n'importe la qualité: peau ou en gils etc et aussi la couleur, achetes-mois et je t'enverrai l'argent par une occasion.

(*şters cu cerneală de cenzura militară*). Du papier à lettre aussi tu peux m'envoyer.

J'attends une lettre de chez toi.

Lalla est toujours à Zvoristea; elle s'amuse très bien.

Comment allez-vous?

Que'est ce qui se passe de neuf à la Capitale?

Nous sommes très loin pour étre au courant.

J'attends pour 2-3 jours Nenea Nae, Muty, Lydia, Leukis, Lalla, etc. Ils doivent venir en auto me voir.

Je t'embrasse aussi qu'Armand.

Biens des choses à la famille Calinescu.

Bibi

Demande à Marie Rautzoiu si elle a reçu ma carte.

Doc. 3

Scrisoare olografă
31 Mai 1917 – Mitoc

Ma chère Adele,

Je profite de cette occasion pour t'envoyer ces quelques mots. Ionel Rautzoiu m'avait promis de porter une lettre pour toi et ensuite il l'a oublié; je l'ai envoye par la poste.

Je crois que maman est à Jassy car elle est partie depuis plus d'une semaine de Botosani.

Hier nous avouns eu la visite de Leukis, Lalla, Gheorghita et le... (ilizibil) Dragomirescu[10]. Ils sont venus en auto, déjeuné chez nous, après on s'est promené dans les environs, et dans notre tente, celle de Margaritopol et moi, qui est très bien arrangée avec toute sorte de tapis et tableau etc. Après diner ils sont répartis à Botosani.

Rien de neuf par ici. Des bains dans le Prut presque chaque jour, et c'est tout. Je crois que je viendrais aussi pour deux jours à Jassy, car le colonel doit partir pour une semaine à Barlad. Que fait Armand? Je voudrais avoir de vos nouvelles, je n'ai plus reçu depuis longtemps.

Si par hasard on trouve des gants ou d'autres choses que tu crois que ce serait utile pour moi, achetes-moi ou écrit moi que je t'envoie de l'argent pour m'acheter.

J-ai aussi écrit a Tante Rhoda, elle ne m-a pas encore répondu. Tu écris parfois a Cocutza?[11]

---

[10] Hariton Dragomirescu, ofiţer de cavalerie, cel care va deveni primul soţ al Elenei (Lalla) Baranga (n.a.).

[11] Lucreţia (Cocuţa) Baranga, soţia avocatului Victor Baranga-Savovici din Târgovişte, naşii de căsătorie ai bunicilor mei materni, preotul Gheorghe Cotenescu şi Elisabeta Cotenescu, născută Răuţoiu, dar şi ai celor trei copii ai acestora: Lucreţia (Cocuţa), Victor-Gheorghe şi Şerban-Ion, Lucreţia fiind mama mea (n.a.).

J'attends sans faute une réponse (par) ce même plutonier. Je t'embrasse ainsi qu'Armand.

Bien de choses de ma part pour la famille Calinescu.

Bibi

Doc. 4

Scrisoare olografă

Ma chère Adele,

Je t'ai écrit encore une fois et je n'ai pas encore reçu de réponse.

Je profite de ce soldat pour t'envoyer cette lettre.

Je ne sais pas encore où se trouve maman; depuis deux seimaines je n'ai pas reçu un mot de chez elle.

Comment vas-tu? Que fait Armand, vous devez etre occupés, car vous n'écrivez plus riens. J'espère que tu as vu Rautzoiu à Jassy, car il est parti depuis 5-6 jours. Ici il pleut toute la journée depuis quelque temps, de sort que c'est horrible. Heureusemment M-me Sonia Miclescu, la femme de Raul, se trouve aussi dans ce village, de sorte que nous pouvons prenons parfois le thé chez elle.

Nous avons une chambre très bonne Marg[12] et moi, et la Tante a beaucoup plu à Lalla et à Leukis, quand elles sont venues nous voir.

Je crois que Lalla t'a écrit.

De chez Papa je n'ai plus de nouvelles depuis une dizaine de jours.

Si par hasard tu trouves du papiers à lettre, achetes-le, et tu m'écriras le prix. Aussi de l'essence de Lavant (sic!), pour preparer l'eau de Cologne, je crois qu'on trouve chez les pharmaciennes.

Réponds moi par ce soldat et par Rautzoiu aussi. Que fait Tante Rhoda? Je voudrais aussi venir pour deux jours vous voir.

Biens de choses de ma part à Mesdames: Calinescu, Grecescu[13] et Lobey[14].

Je t'embrasse ainsi qu'Armand.

Bibi

Le 3 Juin 1917

---

[12] Prescurtare de la Mărgăritopol, camaradul său de arme (n.a.).

[13] Olga colonel Grecescu, rudă cu politicianul Alexandru Iliescu din Slatina şi cu familia Călinescu (n.a.).

[14] Radu Lobey, viitorul director de cabinet al ministrului Armand Călinescu, la curent cu mersul operaţiunilor şi cu situaţia proceselor intentate legionarilor. În această calitate, s-a numărat printre cei care au beneficiat de „atenţia" comisiei de anchetă instituită de generalul Antonescu după instalarea statului naţional-legionar. Fratele lui, Ioan Lobey, a fost ginerele şi şeful de cabinet al generalului de jandarmerie Ioan Bengliu, ofiţer direct implicat în executarea unor legionari în perioada 1938-1940, la rândul său lichidat de un comando, la închisoarea Jilava, în noiembrie 1940 (n.a.).

Doc. 5

Scrisoare olografă
Le Lundi **12 Juin, 1917**
Mitoc

Ma chère Adele,

Je viens de recevoir une de tes lettres écrite le 3 Juin, avant l'autre que j'ai reçu plus tôt.

Imagines-toi qu'on a fixé l'inspection du Général Schina Dimanche 18, je suis navré. Je ne sais quoi faire, car il a ordoné que toutes les permissions seront ajournées après son inspection.

J'attends aussi une lettre de chez Maman pour me dire *la date definitive de marriage*. Si je n'avais pas l'inspection je serais venu Vendredi à Botosani et de la à Pascani, car *Papa veut que le marriage se passe toujours chez les Miclescu.* En tout cas à Mitoc c'est bien dificil, car il n'y à pas même une salle pour que le monde puisse ... (ilizibil).

En passant à un autre point de vue, ta lettre m'a (fait) beaucoup pleuré, en m'écrivant un tas des choses qui sont des imaginations d'un esprit qui court après des sensations tragique, et toujours ... (ilizibil). C'est surement l'influence de Maman, qui comme toujours prend les choses trop en tragique.

J'ai commencé à être degouté de ces choses trop petite, et je voudrais partir une bonne fois sur le front qu'on risque sa vie, car dans ces conditions-là, pour recevoir des objections, chaque jours, et des leçons de conduite, *c'est mieux d'en finir une bonne fois* care je vois que c'eût été mieux d'avoir un fils qui court tous ces clubs, et qui boit dans les tavernes, en faisant partout des dettes, rejouir après avoir lutté pour leur enfant, que d'avoir *un fils et un frère, qui toute sa vie n'a fait que d'être gentil avec sa famille, de faire seulement le plaisir des siens et ne pensant qu'à leur bonheur*.

Je t'embrasse ainsi qu'Armand.

Alexandre

Doc. 6

Carte poştală militară – **9 August**[15] – CENZURAT – Div. I Cav. (P.A.)[16]

D-nei si D-lui Armand Călinescu
Str. Cuza Voda 14
La Iaşi

[15] Scrisoare datată cu doar două zile înaintea sosirii întregii Divizii, cu trenul, la poalele dealului Coşna (n.a.).

[16] Partea activă (diferită de cea sedentară) a unei unităţi militare (n.a.).

Numele: Locot. Baranga
Gradul: Reg. 9 Roşiori
Unitatea: Div. I Cavalerie

Ma chère Adele,

Comment allez vous? Je n'ai plus reçu un mot de chez vous. Je suis bien portant. Maman non plus ne m'ecrit pas. Je compte voir ces jours-ci Victor et Cocutza qui sont assez près de nous[17]. J'attends des vos nouvelles. Mes compliments à Mesdames: Calinescu, Grecescu et Lobey. J'ai vu il y a quelques jours Nene et Misu Calinescu.

Je t'embrasse ainsi qu'Armand.

Bibi

Coşna 1917. O victorie scump plătită, inclusiv de familia Baranga.

Încă din 1918, generalul Mihail Schina a luat iniţiativa strângerii de fonduri, pentru a eterniza – printr-un Monument al Cavaleriei – jertfa de sânge a călăreţilor căzuţi pe câmpul de luptă de la Oituz. Pentru „Fondul Oituz" s-au strâns cotizaţii de la ofiţerii activi şi de rezervă ai Diviziei I Cavalerie, fond îmbogăţit an de an, prin grija manifestată de cei care au comandat, rând pe rând, această mare unitate de elită. Ca amplasament al monumentului realizat de sculptorul Ionescu Varo[18], a fost aleasă cota 383 de pe Valea Oituzului, pe locul donat de Elena Negropontes-Grigorescu, văduva generalului Eremia Grigorescu, comandantul Armatei a I-a în luptele de la Mărăşeşti.

Inaugurarea monumentului s-a realizat la 19.09.1931, în prezenţa Regelui Carol al II-lea, a Reginei Maria şi a lui Mihai, Mare Voevod de Alba-Iulia, primiţi în gara Oneşti de primul-ministru Nicolae Iorga, de mareşalul Alexandru Averescu, fostul comandant al Armatei a II-a în timpul luptelor de la Oituz, şi de generalul Ştefănescu Amza, ministrul Armatei. Pe platoul de la Grozeşti (Oituz), unde se înălţa Monumentul, erau dispuse în careu detaşamentele cu drapelele Regimentelor 4, 5, 9 şi 10 Roşiori; 7 şi 9 Călăraşi; Divizionului 1 Artilerie Călăreaţă. Erau prezente numeroase personalităţi militare, printre care generalii: Gheorghe Manu, Nicolae Samsonovici, Romulus Scărişoreanu, Gheorghe Moruzzi, Marcel Olteanu, Ion Antonescu, Ioan Prodan, Gheorghe Atanasescu, Alexandru Viişoreanu, Rodrig Modreanu, Constantin Bălăcescu, Ressel, Iovanovici, Pestriţu, Constantinescu, Manolescu, Negreanu, Comănescu, Stareşin; coloneii: Nicolae Madancovici, Petre Constantinescu, Gheorghe Cialâk, Antonescu, Racoviţă, Prager, Corvin, Scărişoreanu, Pleniceanu, Crăiniceanu, Stamatopol, Trandafirescu, Bolintineanu, Niculescu; locotenent-coloneii: Manafu, Lăcătuşu, Stoenescu, Moescu; maiorii: Mircea

[17] Rudele din Târgovişte se refugiaseră în Moldova, deşi Victor Baranga-Savovici fusese un politician marcant al Partidului Conservator şi ar fi putut rămâne pe teritoriul ocupat în timpul guvernării Marghiloman (n.a.).

[18] Câştigătorul concursului de proiecte, desemnat la 21.03.1924 (n.a.).

Elefterescu[19], Rusescu, Gheorghiu, Trandafil, Madancovici, Merişan, Niculescu, Cherchicescu; căpitanii: Neferu, Teodorescu, Praporgescu, Făgărăşanu, Georgescu etc.

Nu avea cum să lipsească un alt supraviețuitor al măcelului de pe dealul Coşna, prietenul lui Alexandru Baranga: căpitanul Ioan C. Răuțoiu, cel care la 1 septembrie 1919 comanda, ca locotenent, Escadronul III al Reg. 3 Călăraşi din componența Diviziei 21 (G-ral Dumitru Glodeanu)[20].

În cadrul familiei Răuțoiu, originară din Stoeneştii Muscelului, a mai existat un ofițer, dar de infanterie, unicul fiu al lui fostului primar Ioan Răuțoiu[21], Constantin I. Răuțoiu[22], născut la Stoeneşti în 1878. Extrem de capabil, a avut şansa de a studia în Germania, terminând între timp şi Scoala Superioară de Război, astfel încât la 01.09.1917 este avansat locotenent-colonel. A jucat un rol important în campania din Bucovina şi Pocuția, în 1918-1919, în cadrul Diviziei a 8-a, condusă de Gen. Iacob Zadik. Lt. col. Răuțoiu a condus coloana de nord, în timp ce colonelul Petre Cănciulescu coloana de sud. După Războiul de Întregire îl regăsim la comanda mai multor regimente, apoi a pieței şi garnizoanei din Câmpulung-Muscel (colonel din 1927)[23], iar în preajma loviturii de stat de la 23 August 1944, când generalul muscelean Iosif Teodorescu conducea Comandamentul Militar al Capitalei, era adjunctul comandantului Pieței Bucureşti.

Despre viața piteşteanului Armand Călinescu (1893-1939), căsătorit cu Adela, fiica inginerului Alexandru Baranga-Savovici, în perioada în care ambele familii se aflau în refugiu în Moldova, se cunosc, desigur, mult mai multe lucruri.

Semnalez doar faptul că în iulie 1916, magistratul stagiar Armand Călinescu de la Judecătoria de Ocol Slatina se afla în refugiu la Bârlad. În 1917, slătineanul Alexandru Iliescu, un important politician liberal din județul Olt, care se înrudea atât cu familia Lobey, cât şi cu Ecaterina Gherman, mama lui Armand Călinescu, i-a lăsat acestuia moştenire o casă în Slatina, cu condiția de a nu o vinde şi a păstra în continuare o slujnică[24]. La începutul carierei sale, Armand Călinescu era apropiat de Partidul Liberal şi un intim al lui Ionel Brătianu devenind după căsătorie secretarul ministrului I. G. Duca (1917-1918). În 1919 îl regăsim magistrat la Tribunalul județului Argeş. În 1920, Ecaterina Baranga (născută Gherman), cu acordul soțului, colonelul medic veterinar Mihail Călinescu, îi donează moşia pe care o poseda la Ciomăgeşti-Olt, pe care o cumpărase de la acelaşi Alexandru Iliescu. De altfel şi testamentul său din 21.07.1938 confirmă statutul distinct al moşiilor celor doi soți:

---

[19] Ofițer de cavalerie, invalid de război, viitorul şef de cabinet militar al Mareşalului Ion Antonescu şi prefect al Poliției Capitalei (n.a.).

[20] Avansat locotenent la 01.09.1917, după bătălia de la Oituz (n.a.); vezi Viorel Ciubotă (coord.), *Jurnal de operațiuni al Comandamentului Trupelor din Transilvania (1918-1921)*, vol. I, p. 364.

[21] Fratele mai mare al doctorului Constantin Răutzoiu (n.a.).

[22] Fratele vitreg, din prima căsătorie a lui Ioan Răuțoiu, al bunicii mele materne, preoteasa Elisabeta Cotenescu, născută Răuțoiu (fiica din a doua căsătorie a lui Ioan Răuțoiu, cu Paraschiva Marinescu din Gemenea, județul Dâmbovița) (n.a.).

[23] Este perioada în care înaintează mult lucrările la Mausoleul Eroilor de la Mateiaş (n.a.).

[24] În 1921, nedorind să se stabilească la Slatina, Armand Călinescu vinde locuința testată de Alexandru Iliescu, inclusiv biblioteca primită în dar de la acelaşi binefăcător (n.a.).

Ciomăgeşti-Olt şi Ciupa-Argeş[25]. Este, probabil, cea mai liniştită perioadă din viaţa acestei tinere familii, căreia i se alătură, în 1922, Barbu, unicul lor copil.

Totuşi, în politică, Armand Călinescu preferă să se ralieze Partidului Ţărănesc, înfiinţat la Bucureşti de musceleanul Ion Mihalache, în decembrie 1918. Preferă, totuşi, să aştepte clarificarea situaţiei organizaţiei argeşene, pe care o conducea transfugul Grigore T. Coandă, vechi politician liberal cu o atitudine oscilantă în timpul ocupaţiei Puterilor Centrale. Nemaiputându-şi continua cariera în România Mare, „asuprit" de liberalul piteştean Nicolae Brânzeu, Coandă este primit cu braţele deschise de Mihalache, care-l „unge", în 1919, preşedinte al organizaţiei ţărăniste argeşene. Sub pretextul vârstei înaintate, în decembrie 1922, Coandă îi solicită lui Mihalache să-l înlocuiască şi îl propune pe Cezar Parthenie, un eminent jurist cu studii la Paris. Mihalache, care încheiase între timp cu Armand Călinescu un aranjament etapizat, este de acord cu demisia lui Coandă iar Călinescu intră în partid. Demisia formală a lui Grigore T. Coandă are loc în februarie 1923, iar Călinescu, invitat de Mihalache să ţină conferinţe la Cercul de Studii ţărănist din Bucureşti încă din septembrie 1922, este „introdus" în conducerea interimară, deşi nu îndeplinea stagiul minim. După doar două luni, în aprilie 1922, o adunare generală decide asupra necesităţii alegerii unei conduceri definitive, iar Armand Călinescu este ales preşedinte cu o majoritate zdrobitoare. Este momentul începerii lungii sale supremaţii în Argeş, benefice atât pentru Partid, cât şi pentru cetăţenii judeţului. Devine, pe rând, deputat, prefect, subsecretar de stat, ministru şi prim-ministru, cu o evoluţie politică destul de contradictorie, de la mâna dreaptă a lui Ion Mihalache şi piesă importantă în angrenajul viitorului Partid Naţional-Ţărănesc până când devine omul-forte al dictaturii carliste, angrenat din plin în războiul dus de Regele Carol al II-lea cu Mişcarea Legionară, soldat, din nefericire cu numeroase victime de ambele părţi, inclusiv trei prim-miniştri, doi în exerciţiul funcţiunii (I.G. Duca, 1933; Armand Călinescu, 1939), iar altul după ce fusese reprofilat în consilier regal (Nicolae Iorga, 1940), într-o perioadă în care viitorul României devine tot mai sumbru.

O epocă interesantă pentru România, o epocă în care şi personalităţi aparent de mică anvergură, din arealul Argeş – Muscel – Dâmboviţa, membri ai unor familii ale căror destine s-au intersectat adeseori, şi-au adus contribuţia, mai mult sau mai puţin spectaculoasă, la evoluţia politică, socială, economică şi culturală a ţării, în scurta perioadă de timp în care s-a bucurat de o linişte aparentă, perioada României Mari.

Conflagraţia mondială care a urmat şi dezinteresul marilor democraţii occidentale faţă de România şi, în general, faţă de Europa Centrală şi de Est, au favorizat preluarea rapidă a puterii şi instaurarea regimului totalitar de tip comunist, cu sprijinul Armatei Roşii „eliberatoare" şi al elementelor locale loiale, cărora li s-au ataşat numeroşi oportunişti din toate sferele sociale. În noua conjunctură, mulţi dintre reprezentanţii familiilor Călinescu, Baranga, Răuţoiu şi Cotenescu au fost arestaţi, torturaţi, condamnaţi şi urmăriţi vreme îndelungată de Securitate în numele „luptei de clasă", unii dintre aceştia pierzându-şi chiar viaţa în închisori, nu doar statutul social şi eventualele averi.

[25] S.J. Argeş a Arhivelor Naţionale, fond Inspectoratul II Cadastral Piteşti, dosar 25/1945-1946, f. 265-266.

Prin ceea ce au realizat şi au încercat să facă, merită cu toţii să intre din nou în atenţia istoricilor şi a locuitorilor judeţelor Argeş (care include, din 1950, Muscelul) şi Dâmboviţa, aşa cum, de exemplu, preotul-profesor Gheorghe I. Cotenescu a devenit în 2013 Cetăţean de Onoare Post-Mortem al Municipiului Câmpulung-Muscel, numele său îl poartă o stradă şi căminul cultural din comuna Stoeneşti, ceea ce nu s-a întâmplat până în prezent în localitatea sa natală, comuna Voineşti-Dâmboviţa (care include şi satul Izvoarele), unde şi-a petrecut prima treime a vieţii.

CAMPANIA MILITARĂ DIN DOBROGEA ÎN TOAMNA ANULUI 1916

Costin Scurtu

Comandantul Armatei 3 române, pentru a interzice dezvoltarea ofensivei bulgare în Dobrogea, a ordonat, în seara zilei de 24 august/6 septembrie 1916, Grupului de Est, care includea şi Divizia 9 infanterie dobrogeană, să se retragă şi să reziste pe linia înaintată de la sud de aliniamentul Medgidia – Constanța.

Analizând situația creată în sudul Dobrogei, Marele Cartier General român a emis ordinul nr. 451 din 27 august/9 septembrie 1916 privitor la întărirea frontului de sud. În Dobrogea s-a constituit o nouă armată româno-rusă, numită Armata de Dobrogea[1], sub comanda generalului A.M. Zaioncikovski, formată din Corpul 47 rus, diviziile 9 şi 10 infanterie, Brigada 5 călăraşi.

Locotenent-colonelul Radu R.Rosetti, însoțit de intendentul căpitan V. Cuzen, s-au deplasat la Medgidia, unde s-au întâlnit cu generalul A.M. Zaioncikovski, pentru a-l înştiința de dorința Regelui Ferdinand, de a fi mai activ în fruntea trupelor sale. Totodată s-au dat şi ordinele necesare pentru asigurarea hranei trupelor din Dobrogea. Ceea ce i s-a spus generalului rus nu era decât dezvoltarea unui ordin scris, ce i s-a transmis în aceeaşi zi. La întoarcere, delegația română a raportat la Cartierul general al Regelui Ferdinand aflat la Periş, că „impresia lăsată nu este favorabilă în legătură cu cele văzute" la cartierul generalului Zaioncikovski, „unde grija de a bate pe duşmani nu părea să fie cea de căpetenie"[2].

Până la 30 august/12 septembrie, în Dobrogea, au fost aduse noi forțe, transportate de pe frontul din Transilvania. În ziua următoare, sub presiunea atacatorilor, trupele dobrogene s-au repliat şi organizat defensiv pe linia Rasova – Cobadin – Topraisar – Cocargea – Tuzla, unde s-a stabilit să aibă loc confruntarea decisivă pentru soarta Dobrogei[3].

Regimentele diviziei dobrogene erau aproape extenuate şi cu efectivele înjumătățite. Pe timpul replierii s-au dat lupte grele cu adversarul aflat în ofensivă. În acest timp, au sosit la Constanța resturile Regimentului 34 infanterie în vederea refacerii. După luptele date pe acest aliniament, Divizia 9 infanterie avea să fie trecută în rezerva Armatei de Dobrogea.

La 2/15 septembrie, în localitatea Periş a fost convocat Consiliul de Război, la care trebuiau să participe toți comandații de armate. S-a luat decizia unei acțiuni pe Frontul de Sud, pentru redresarea situației.

---

[1] A.M.R., fond Marele Cartier General (se va cita în continuare M.C.G.), dosar nr, 119/1916, f. 438.

[2] General Radu R. Rosetti, *Mărturii (1914-1919)*, Bucureşti, Editura Modelism, 1997, p. 113-114.

[3] *România în anii primului război mondial*, vol. I, Bucureşti, Editura Militară, p. 355.

La 3/16 septembrie, Marele Cartier General a ordonat constituirea Grupului armatelor de sud compusă din Armata a 3-a română şi Armata de Dobrogea, sub comanda generalului de divizie, Alexandru Averescu[4].

În după-amiaza zilei de 7/20 septembrie 1916, generalul Averescu s-a aflat la Constanța, pentru a asista la debarcarea trupelor ruseşti şi plecarea acestora spre front. În piața Ovidiu, din zona peninsulară a Constanței, au defilat trupele țariste, debarcate în port, în intonațiile imnului național rusesc. Constănțenii „fură cuprinşi de un entuziasm de nedescris şi în strigăte de ura, înconjurând automobilul, populația l-a aclamat timp de un sfert de oră [...] nu mai contenea să spună «Trăiască Generalul Averescu»"[5]. Urma să fie pusă în aplicare, la 18 septembrie/1 octombrie 1916, manevra de la Flămânda, după numele locului de trecere peste Dunăre, la 25 km nord-est de Giurgiu.

La 20 septembrie/3 octombrie 1916, Armata 9 germană a început ofensiva pe linia Carpaților, astfel încât Comandamentul român a suspendat definitiv operația de la Flămânda şi a hotărât să trimită trupele în zona muntoasă, pentru a bara trecerea inamicului peste munți. În acest timp, trupele bulgaro-germano-turce au reuşit să respingă trupele româno-ruse la nord de calea ferată Cernavodă – Constanța. Acest succes al adversarului pe plan local nu a schimbat însă situația de ansamblu a războiului pe frontul românesc[6].

Prin numirea generalului Alexandru Averescu, la 25 septembrie/8 octombrie 1916, la comanda Armatei 2 române, Grupul armatelor de sud, ca eşalon superior de comandă şi coordonare a Armatei 3 române şi Armatei de Dobrogea, şi-a încetat existența, fiecare armată continuând de la această dată operațiile în mod independent[7].

Au fost scoase din dispozitivul Armatei de Dobrogea, la 24 septembrie/7 octombrie 1916, Divizia 15 infanterie, comandată de generalul Eremia Grigorescu; la 28 septembrie/11 octombrie, Regimentul 34/74 infanterie – comandat la locotenent-colonelul Dumitru Mihail – a fost îmbarcat în gara Constanța cu destinația Nehoiaşul (județul Buzău), unde a intrat în subordinea Diviziei 6 infanterie, aflată în luptă. O lună mai târziu, după ce a fost întărit cu 600 militari de la Brăila, regimentul a ajuns la Ploieşti şi a trecut în subordinea Diviziei 10 infanterie[8]. Pe aceeaşi linie, la 29 septembrie/12 octombrie 1916, a urmat transferarea din Dobrogea pe frontul montan şi a Diviziei 12 infanterie, comandată de generalul de brigadă Traian Găiseanu.

Prin urmare, frontul românesc din Dobrogea a fost slăbit, iar calea spre Constanța era deschisă. Inamicul a bombardat cu înverşunare oraşul tomitan atât terestru, cât şi aerian. Trupele române au fost nevoite să se retragă spre nord, iar trenurile regimentare, coloanele de muniții şi de subzistențe au fost direcționate spre Tulcea. Oraşul Constanța a fost evacuat la 8/21 octombrie, Grupa de Est a Armatei 3 bulgare, comandată direct de feldmareşalul August von Mackensen, a ocupat Constanța.

---

[4] *România în războiul mondial* (în continuare se va cita R.R.M), vol. al II-lea, Documente-Anexe, Bucureşti, Editura Imprimeria Națională, 1934, p. 38.

[5] *Marea manifestație din Piața Ovidiu, Generalul Averescu şi trupele ruseşti aclamate de mulțime*, în „Victoria", I, nr. 160 din 8 septembrie 1916, p. 2.

[6] Colonel Ion Cupşa, *Armata română în campaniile din anii 1916-1917*, Bucureşti, Editura Militară, p. 120.

[7] România în anii primului război mondial, *op. cit.*, p. 373.

[8] Istoricul Regimentului 34 Mecanizat pe anii 1894-1958, f. 6.

Grupul diviziilor 19 şi 9 infanterie române a trecut sub comanda generalului Constantin Scărişoreanu, care l-a înlocuit pe generalul Raşcu. La 13/26 octombrie, Marele Cartier General român a decis contopirea celor patru divizii existente în Dobrogea, două câte două, respectiv diviziile 2/5 şi 9/19 infanterie. Companiile din subordine aveau un efectiv de aproximativ 900 de oameni la Divizia 2/5 infanterie şi 231 trupă la Divizia 9/19 infanterie[9].

La jumătatea lunii octombrie 1916, Dobrogea era, practic, pierdută.

I.G. Duca în memoriile sale scria „Dar ruşii nu se preocupau nici de Constanţa, nici de Dobrogea, în capul lor era tot mai mult planul Alexeev – Siretul şi Dunărea, scurtarea frontului general"[10]. Pe de altă parte, dificultăţile armatei româno-ruse erau din ce în ce mai mari. Nicolae Iorga avea să consemneze relatarea profesorului Alexandru P. Arbore[11], care a avut gradul de sublocotenent în rezervă şi a luptat în toamna anului 1916. „L-a călcat în Dobrogea un tun al artileriei care se retrăgea. Divizia sârbească n-avea tunuri şi mâncare, aşa încât cerşea când de la ruşi, când de la români. Ruşii nu erau loiali. Un ofiţer turc prins anunţase unde se va sparge frontal în câteva zile; acolo a tot puternică artilerie germană, aeroplanurile şi şapte divizii turceşti au determinat catastrofa.

Se plânge şi de asprimea medicilor militari. Înjură, lovesc, desfac zilnic mâini anchilozate, bat convalescenţii de tifos exantematic..."[12].

La 16/29 octombrie, generalul A.M. Zaioncikovski a fost înlocuit cu generalul Vladimir Victorovici Zaharov, care a primit, totodată, şi comanda forţelor de pe malul stâng al Fluviului, ce acopereau cursul Dunării de la Călăraşi la Dăeni. Toate aceste mari unităţi au fost reunite în Armata de Dunăre. Divizia 9/19 a fost trecută în rezervă. Până la 23 decembrie 1916/5 ianuarie 1917, toate trupele ruse şi sârbe din Dobrogea au fost retrase la nord de Dunăre, fără a se înregistra pierderi mari.

Creştea temerea că armata română va fi pierdută. La 13/26 noiembrie 1916, la Brăila – avea să noteze generalul, de mai târziu, Scarlat Panaitescu, că: „Am avut o conferinţă cu generalul Subotin, noul şef al geniului Armatei ruse din Dobrogea. Om de înţeles şi hotărât. Armata română se topeşte zi cu zi şi noi ne dăm din ce în ce pe mâinile ruşilor"[13].

La 26 septembrie/9 octombrie 1916, forţele române destinate apărării Carpaţilor se găseau în dispozitiv de apărare cu Armata 2 română, comandată de generalul de divizie Alexandru Averescu[14]. Erau în curs de afluire Divizia 12 infanterie din Dobrogea şi Divizia 3 trăgători rusă[15] destinate Armatei 2 române[16].

---

[9] Ion Şuţa, *Infanteria română. Contribuţii la istoricul armei*, Bucureşti, Editura Militară, p. 85-86.

[10] I.G. Duca, *Memorii*, vol. I, Bucureşti, Editura Expres, 1992.

[11] Profesorul Alexandru P. Arbore (1890-1953) a cercetat problemele dobrogene, precum istoria, aşezările, populaţia şi etnografia din acest ţinut. Pentru studiul „Etnografia Dobrogei în trecut şi în prezent" a primit în anul 1915 premiul Hille al Universităţii Bucureşti. Vezi, http://www.evenimentul.ro/articol/istoricul-alexandru-p.-arbore.html.

[12] N. Iorga, *Memorii. Însemări zilnice (maiu 1917 – mart.1920). Războiul naţional. Lupta pentru o nouă viaţă politică*, Vol. I, Editura „Naţională" S. Ciornei, f.a., p. 12.

[13] General Scarlat Panaitescu, *Aspecte militare. Efemeride de război (1916-18). Jurnal de operaţie (1913)*, Volumul al II-lea, Bucureşti, Tipografia „Geniului", 1927, p. 31.

[14] Divizia 6 infanterie se afla pe font între exclusiv valea Zăbalei şi inclusiv vârful Siriu, în subordinea Corpului 3 armată, comandant general de divizie Constantin Tănăsescu. Divizia 10 infanterie, la

În prima parte a lunii noiembrie 1916, apărarea pe râul Jiu a fost frântă. Oraşele Târgu-Jiu şi Craiova au fost ocupate de forţele Armatei 9 germane. Până la 14/27 noiembrie, inamicul a atins râul Olt[17]. Din spre sud, Grupul Kosch, sub comanda generalului Robert Kosch[18], a forţat Dunărea în sectorul Şiştov – Zimnicea. La 14/27 noiembrie, Divizia 1 bulgară a ocupat oraşul Giurgiu.

Marele Cartier General român a ordonat constituirea la vest de Ploieşti a unei grupări de manevră, sub comanda generalului Constantin Prezan. Această grupare a fost constituită, la 11/24 noiembrie, în zona Argeş, Neajlov. Misiunea, de a contracara cele trei grupări de forţe inamice şi de a le nimici pe rând. Bătălia de la Argeş – Neajlov, consemnată în istoriografia română şi ca „bătălia de la Bucureşti", a început la 12/25 noiembrie 1916. Ideea de bază a planului militar românesc consta în aplicarea unei manevre pe direcţii interioare, prin care cele două grupări inamice să fie nimicite, începând cu gruparea de la sud, comandată de generalul Robert Kosch.

Acţiunea ofensivă română a Grupului de armate Prezan a fost declanşată la 17/30 noiembrie 1916. De fapt, ambele tabere se aflau în ofensivă.[19] În fâşia de apărare a Armatei 1 române, presiunea forţelor Grupului Kühne a impus retragerea trupelor române pe aliniamentul: pârâul Glâmbocelul, localităţile Răteşti, Leşile, Mozacul. Divizia 10 infanterie – care a fost pusă la dispoziţia Armatei 1-a – se afla în curs de concentrare în zona Titu, ordonându-i-se să se regrupeze în raionul Corbii Mari, Corbii Ciungi. Divizia 41 infanterie germană a atacat frontul apărat de diviziile 10 infanterie şi 1 cavalerie, de la aripa stângă a Armatei 1 române, pe care le-a obligat să se replieze succesiv. În noaptea de 19-20 noiembrie/2-3 decembrie 1916, Divizia 10 infanterie s-a oprit pe aliniamentul Cornetu, Serdanu, râul Argeş, între Potlogi şi Bolintinul din Vale.

Lipsa informaţiilor sigure şi complete, precum şi a mijloacelor adecvate de ale procura aveau să încline balanţa victoriei când de o parte, când de alta pentru taberele combatante. Nici una dintre părţile angajate în luptă nu cunoştea valoarea şi posibilităţile adversarului din faţa sa. Comandamentul german a considerat că are de a face cu ariergărzile trupelor „bătute la Jiu", care se aflau în retragere. La rândul său, comandamentul român nu ştia importanţa trupelor germane ce afluiau dinspre vest. Se aprecia că ar fi numai detaşamente de legătură între cele două grupuri germane: Krafft şi Kosch.

---

sfârşitul lunii octombrie 1916, s-a aflat în refacere în zona Piteşti. După care a fost dispusă între exclusiv Predeal şi inclusiv muntele Velicanul, în cadrul Corpului 2 armată. Vezi, Colonel Ion Cupşa, *op. cit.*, p. 149.

[15] Divizia 3 trăgători rusă a fost deplasată în scurt timp în Dobrogea, neparticipând la apărarea frontului de pe linia Carpaţi. Vezi, Mareşal Alexandru Averescu, *Notiţe zilnice din război 1916-1918*, Bucureşti, 1937, p. 54-55.

[16] *România în anii primului război mondial*, p. 390-391.

[17] Între 1/14 octombrie – 15/28 noiembrie trupele Diviziei 22 infanterie au apărat aliniamentul din zona trecătorii Bran, pentru a interzice inamicului să iasă în depresiunea Câmpulung. Datorită situaţiei generale, Divizia 22 infanterie a trebuit să se retragă, astfel, la 16/28 noiembrie, inamicul a intrat fără luptă în Câmpulung ce fusese evacuat. *România în anii primului război mondial*, p. 416.

[18] Feldmareşalul August von Mackensen a dat ordinul nr.115 din 13/26 octombrie 1916 către comandamentul Armatei 3 bulgare, prin care i se luau o parte din forţe – artileria grea germană, aviaţia, infanteria – pentru a le concentra la Şiştov-Biala, de unde s-a forţat traversarea Dunării în zona Zimnicea.

[19] General de divizie N. Mihăiescu, *Amintiri şi învăţăminte din războiul de întregire a neamului 1916-1919*, Bucureşti, 1934, p. 77-81.

În timp ce Divizia 9/19 infanterie dobrogeană era implicată în planul de contracarare a ofensivei germane de către Grupului de manevră în luptele de la Argeş, Neajlov, Regimentul 34 infanterie „Constanța", care a făcut, inițial, parte din Divizia 6 infanterie, va intra în subordinea Diviziei 10 infanterie, şi a luptat cu eroism în zonele Piteşti, Câmpulung, pe Valea Prahovei şi la Buzău[20]. Proaspătul maior Gheorghe Mihail s-a distins în luptele de pe valea Buzăului, la comanda Batalionului 2 infanterie din regimentul constănțean, fiind rănit la picior, la 7/20 octombrie 1916.

Generalul Erich von Falkenhayn avea să afle despre intențiile comandamentului român – de a pătrunde în intervalul dintre cele două grupări germane şi de a le întoarce aripile interioare – prin capturarea a doi curieri, ofițeri români. Intrând în posesia documentelor militare româneşti, generalul german a luat măsuri de a trimite trupele sale în spatele Grupului de manevră român, care acționa împotriva grupului Kosch şi de a intercepta retragerea forțelor române spre Bucureşti[21].

Generalul Constantin Prezan, deşi era lipsit de informațiile complete despre mişcările inamicului, a apreciat că succesul armatei române este aproape de a fi obținut. În consecință, el a hotărât ca acțiunea ofensivă română să fie continuată la 20 noiembrie/3 decembrie 1916. Această zi avea să fie, cea de a patra, şi ultima, a desfăşurării luptelor de la Argeş, Neajlov, Deşi au început în forță, surprinzând inamicul, Divizia 9/19 infanterie şi Divizia 2/5 infanterie, treptat, au realizat că riscurile de a fie încercuite creştea cu fiecare moment şi au decis oprirea ofensivei. Decizia a fost oportună, repliera trupelor române s-a făcut organizat, păstrându-se contactul cu inamicul. La Armata 1 română, efortul inamic s-a materializat în special pe valea Argeşului, unde Grupul Krafft a ocupat cu aripa sa stângă – cu Divizia 41 infanterie germană – localitatea Titu, obligând Divizia 10 infanterie să se retragă spre nord-est.

Retragerea succesivă a Diviziei 9/19 infanterie s-a executat sub acoperirea a două batalioane din regimentele 35 şi 40 infanterie – care aveau să fie încercuite în pădurea Iepureşti, apoi acțiunea de apărare a preluat-o Regimentul 9 vânători.

Ca urmare a retragerii pe Argeş a trupelor române, bătălia de pe Argeş, Neajov, a luat sfârşit, la 20 noiembrie/3 decembrie 1916. În seara acestei zile, generalul Constanin Prezan a dat ordinul de retragere generală spre est[22].

La 23 noiembrie/6 decembrie, orele 12.00, un detaşament de cavalerie şi două companii de infanterie germană au intrat în Bucureşti, pe Calea Griviței. În fruntea trupelor germane s-a aflat feldmareşalul August von Mackensen[23].

În seara zilei de 24 noiembrie/7 decembrie 1916, la orele 22.30, Marele Cartier General român a ordonat Grupului general Istrati[24] ca diviziile 2/5, 9/19 şi 21 infanterie să se contopească într-o singură divizie, cu numărul 21, sub comanda generalului

---

[20] Ion Gh. Pană, *În coloana eroilor dobrogeni*, Bucureşti, Editura Militara, Bucureşti, 1974, p. 39.

[21] General Erich von Falkenhayn, *Campania Armatei 9-a împotriva românilor şi ruşilor 1916/17*, Bucureşti, 1937, p. 173-174.

[22] *România în anii primului război mondial*, p. 519.

[23] *Ibidem*, p. 529.

[24] Grupul general Istrati a fost constituit din diviziile fostului Grup de manevră, condus de generalul Constantin Prezan, la 20 noiembrie/3 decembrie 1916.

Lambru. Începând cu această dată în documentele oficiale nu va mai apărea denumirea Diviziei 9/19 infanterie. Lupte crâncene s-au desfăşurat la trecerile peste râul Ialomiţa, în zona Târgovişte şi râul Prahova, între localităţile Floreşti şi Dărmăneşti. Divizia 10 infanterie, cu excepţia Regimentului 33 infanterie „Tulcea", a înregistrat mari pierderi[25].

După îndârjita apărare de pe aliniamentele Cricov, Prahova, Buzău, trupele Armatei 1 române şi ale Grupului Istrati au fost deplasate în nordul Moldovei, pentru refacere şi reorganizare. La 1/14 decembrie, a rămas în noul dispozitiv defensiv numai Armata 2 română, comandată de generalul Alexandru Averescu. La 4/17 decembrie, conform ordinului nr. 3737 al Marelui Cartier General, Divizia 21 infanterie trebuia să se regrupeze în jurul Iaşului[26].

Generalul Gheorghe Mihail spune referitor la retragerea dobrogenilor în Moldova, că: „De la Brăila am fost dus la Vaslui, unde regimentul se retrăsese în zona de refacere. Toată armata s-a retras în cotul Siretului. Şi regimentul meu – 34 infanterie, n.n. – era retras într-un sat care se numea Palincu. Aveam un batalion în Palincu şi altul în Puşcaşu – în judeţul Vaslui, n.n. –, în refacere. Şi am stat acolo din ianuarie până în aprilie. În timpul acesta a venit armament şi echipament franţuzesc prin misiunea generalului Berthelot [...]"[27].

La 28 decembrie 1916/9 ianuarie 1917, comandamentul german a dat ordinul de oprire a ofensivei şi de trecere la apărare în faţa frontului român.

Instrucţiunile date marilor unităţi române, care au fost retrase în Moldova aveau, într-o primă fază, un caracter orientativ şi nu erau însoţite de un plan detaliat al acţiunilor ce se urmăreau[28]. S-a trecut la reducerea efectivului armatei de operaţii la parametrii adecvaţi resurselor ţării. S-au constituit diviziile de infanterie ca mari unităţi, care puteau lupta grupat sau izolat. Au fost sporite numărul de unităţi şi subunităţi, precum şi serviciile necesare. Corpurile de armată au devenit doar organe de comandament pentru coordonarea tactică şi nu mai dispuneau de servicii şi formaţiuni proprii.

Prin ordinul nr. 1062, de la 27 decembrie 1916/8 ianuarie 1917, s-a stabilit ca reorganizarea Diviziei 9 infanterie şi a unităţilor sale, care au luptat în alte divizii de infanterie, să se execute în zona Vaslui, Băneşti, Bălţeni, Ivăneşti, într-un raion care să cuprindă 48 de localităţi, aflate în împrejurimile oraşului Vaslui. S-au transmis garnizoanelor şi la posturile de jandarmi tabelele în care erau nominalizate localităţile de dispunere a unităţilor. Au fost suspendate concediile şi permisiile. S-a interzis ca bolnavii sau răniţii să fie îngrijiţi în afara spitalelor. Iar deplasarea militarilor să se facă numai pe baza unui ordin de serviciu emis conform unor noi norme, riguros stabilite[29].

---

[25] *România în anii primului război mondial*, p. 528.

[26] Jipa Rotaru, Leonida Moise, Ion Giurcă, Costin Scurtu, *Divizia 9 Mărăşeşti. 120 de ani de la înfiinţare (1879-1999)*, se va cita Divizia 9 „Mărăşeşti". 120 de ani, Bucureşti, Editura Punct, 1999, p. 61.

[27] Neculai Moghior, Ion Dănilă, Leonida Moise, *Ferdinand I, Cuvânt pentru întregirea neamului românesc*, Editura Metropol, 1994, p. 38.

[28] Îmbunătăţiri ale materialului de război, reorganizări ale structurii armatelor au fost operate în toate ţările beligerante, datorită uzurii şi receptivităţii noilor cerinţe ale ducerii luptei armate în sensul sporirii capacităţii combative a oştirii. Vezi, *România în anii primului război mondial*, p. 65.

[29] În câteva săptămâni, la începutul lunii februarie 1917, unităţile erau grupate şi dislocate în zonele de reorganizare şi pregătire. *Ibidem*, p. 67.

În iarna anului 1916-1917, s-a trecut la reorganizarea şi refacerea armatei române. S-au avut în vedere atât principiile realiste de organizare, cât şi experienţa acumulată în campania din anul 1916. S-a hotărât crearea de unităţi militare atât cât puteau să fie dotate cu armament şi tehnică de luptă, asigurându-se condiţiile pentru completarea permanentă a acestora cu tot ce era necesar, să aibă capacitatea de a lupta independent, forţa lor combativă fiind comparabilă cu cea a marilor unităţi inamice.

MANEVRA DE LA FLĂMÂNDA – EPISOD IMPORTANT AL CAMPANIEI MILITARE DIN ANUL 1916

Ilie Gorjan

Primul război mondial a fost o conflagrație fără precedent în istoria omenirii până la acea dată, atât sub aspectul spațiului confruntărilor militare (33 de state de pe cinci continente cu peste un miliard de locuitori), cât şi al desfăşurării lor în timp (52 de luni). El avea să producă transformări fundamentale în configurația geopolitică a lumii, mutații considerabile în viața popoarelor, în însuşi modul de a gândi şi a acționa al oamenilor.[1] După doi ani de neutralitate, România a intrat în acest război, de partea Antantei (Franța, Anglia, Rusia), în noaptea de 14/15 august 1916 (pe stil vechi), în scopul eliberării Transilvaniei, Banatului şi Bucovinei aflate sub ocupație austro-ungară, campania acelui an încheindu-se în ziua de 22 decembrie 1916 în urma ocupării integrale a Dobrogei de către Puterile Centrale (Germania, Austro-Ungaria, Turcia şi Bulgaria).

Unul dintre episoadele însemnate ale campaniei din 1916, prin desfăşurare, dar şi prin dramatismul său, l-a constituit **Manevra de la Flămânda**, o operație ofensivă derulată între 18-22 septembrie 1916, apreciată de istoriografia militară, sub aspectul ingeniozității şi ideii de înfăptuire, ca "una dintre cele mai strălucite opere de strategie manevrieră elaborată în timpul primului război mondial".[2] După „dezastrul de la Turtucaia" (18-26 august 1916), la 2 septembrie a avut loc la Periş un consiliu de război al Marelui Cartier General român, la care au fost invitați şi comandanții de armată (generalii Constantin Prezan, Alexandru Averescu, Ioan Culcer şi Mihail Aslan). În cadrul acelui consiliu s-a luat decizia opririi ofensivei în Transilvania[3] şi nimicirea grupării inamice de pe frontul de sud. În acest scop, s-a hotărât constituirea Grupului de Armate Sud (compus din Armata a 3-a şi Armata de Dobrogea) sub comanda generalului Averescu, având ca misiune să treacă la ofensivă împotriva inamicului din Dobrogea şi să-l nimicească.

Pentru aceasta, Armata a 3-a a fost întărită cu Diviziile 21 şi 22 Infanterie, luate de la Armata a 2-a, şi cu Divizia 10 Infanterie de la Corpul 5 Armată aflat în rezerva Marelui Cartier General.[4] Planul de operații întocmit de către generalul Averescu a constat în trecerea la ofensivă pe două direcții divergente: o grupare de forțe din Armata a 3-a (5-6 divizii) să forțeze Dunărea în sectorul Flămânda[5] şi să dezvolte ofensiva pe

---

[1] *Istoria militară a românilor (culegere de lecții)*, Editura Militară, Bucureşti, 1992, p. 89.

[2] Colectiv de autori, *Istoria militară a poporului român,* Editura Militară, Bucureşti, 1988, p. 429.

[3] Doar generalul Presan s-a opus, susținând aplicarea cu fermitate a planului de campanie inițial, prin intensificarea ofensivei în Transilvania.

[4] Colectiv de autori, *Curs de istoria artei militare*, Editura Academiei Militare, Bucureşti, 1990, p. 249.

[5] Localitate situată la 25 km N-E de Giurgiu unde Dunărea avea lățimea de doar 900 m.

direcția Flămânda, Akandîlar; concomitent, Armata de Dobrogea să treacă la ofensivă în spațiul dintre Dunăre şi Mare, cu lovitura principală pe direcția Cobadin, Kurtbunar, încercuind astfel forțele principale ale inamicului din sudul Dunării.[6]

Timp de 15 zile s-au efectuat lucrările pregătitoare ale acestei manevre şi anume: au fost amenajate drumuri de acces în sectorul de forțare; s-au procurat pontoanele pentru podul de vase ce urma să fie construit peste Dunăre; au fost adunate 250 de ambarcațiuni uşoare pentru trecerea Dunării de către trupe până la construirea podului; s-a amenajat o estacadă pe Dunăre, la 11 km în amonte, pentru a opri afluirea monitoarelor inamice către podul de vase;[7] au fost aduse, de asemenea, două baterii antiaeriene pentru protecția antiaeriană a podului; s-au instalat două baterii (din care una de 150 mm) la Goştinu pentru lupta împotriva navelor inamice; s-au luat măsuri pentru siguranța nemijlocită a podului de vase prin aducerea unui regiment de infanterie, a cinci baterii de artilerie şi a unei secții de proiectoare în zona Flămânda. Flotila de Dunăre a primit misiuni de sprijinire a construcției podului şi forțării Dunării.[8]

Forțarea Dunării a început la 18 septembrie 1916, ora 03.30, cu Divizia 10 Infanterie (comandant generalul Arthur Văitoianu) pe ambarcațiuni. La ora 10.00, Divizia 21 Infanterie (comandant generalul Gheorghe Lambru) a început să treacă Dunărea. Construirea podului, începută la ora 05.00, s-a efectuat sub focul artileriei şi aviației inamicului şi s-a încheiat în ziua de 18 septembrie la ora 19.00, ritmul realizat fiind de 70 m pe oră, un adevărat record pentru condițiile de campanie de atunci.

Unitatea de pontonieri care a construit podul s-a remarcat prin adevărate acte de eroism, în condițiile în care militarii erau supuşi necontenit unui tir ucigător din partea inamicului, comandantul acestei unități fiind grav rănit şi scos din luptă. În aceste condiții, s-a remarcat generalul Gheorghe Lambru, comandantul Diviziei 21 Infanterie, care a luat conducerea lucrărilor podului, concomitent cu supravegherea trecerii Dunării de către militarii diviziei pe care o comanda.

Până în seara zilei de 18 septembrie, militarii români, trecuți la sud de Dunăre, au realizat un cap de pod cu o dezvoltare frontală de 14 km şi o adâncime de 4 km, între Oşlivopole şi Breslen. În noaptea de 18/19 septembrie, o furtună puternică a rupt de mai multe ori podul, dar prin intervenția curajoasă a pontonierilor şi marinarilor, a fost refăcut; de asemenea, din cauza creşterii nivelului apelor Dunării, sectorul de forțare a fost inundat, îngreunând considerabil deplasarea trupelor şi permițând vaselor inamice să ajungă în zona podului pentru a-l bombarda.

Pentru a sprijini acțiunea de forțare a Dunării în zona Flămânda şi a fixa forțele inamice din Dobrogea, Armata de Dobrogea (cu zece divizii, din care patru ruseşti din compunerea Corpului 47 Armată rus sosit în Dobrogea conform Tratatului încheiat cu Antanta la 4 august 1916) a trecut la ofensivă la 18 septembrie ora 07.00, numai că până la 22 septembrie a înaintat în dispozitivul inamicului doar 3-8 km.[9]

---

[6] *Istoria militară a poporului român*, p.427.

[7] Constantin Kiriţescu, *Istoria războiului pentru reîntregirea României*, vol. I, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1989, p. 367.

[8] *Istoria militară a poporului român*, p. 428.

[9] *Ibidem*, p. 429-430.

Evoluția situației de pe frontul din Transilvania, unde Armata a 9-a germană (comandant feldmareşalul Eric von Falkenhayn) trecuse la ofensivă, însoțită de deteriorarea timpului şi ruperea podului de furtuna din 19 septembrie, inundarea sectorului de forțare, cât şi progresele limitate ale ofensivei, atât în sudul Dunării, cât şi pe frontul din Dobrogea, au determinat Marele Cartier General român să ordone încetarea operației de forțare de la Flămânda şi retragerea trupelor pe malul de nord al fluviului. Grupul de Armate Sud a fost desființat, iar generalul Averescu şi-a reluat funcția de comandant al Armatei a 2-a. Diviziile 10, 21, 22 Infanterie au fost transferate pe frontul din Transilvania în subordinea Armatei a 2-a.

Astfel, operația de la Flămânda a fost oprită înainte chiar de angajarea completă a tuturor forțelor destinate executării acesteia. Oprită printr-o hotărâre proprie a comandamentului român şi nu ca urmare a împotrivirii inamicului, operația de la Flămânda a pus în derută, cel puțin temporar, comandamentul inamic, fiind uşor depistabile consecințele dezvoltării ei victorioase asupra situației militare de pe întregul front românesc.[10] La întâlnirea sa cu generalul Averescu, în 1918, feldmareşalul August von Mackensen (comandantul forțelor inamice de la sudul Dunării, supranumit „spărgătorul de fronturi") i-a spus: Ştii dumneata că, dacă continuai, eram pierdut?, iar când generalul român i-a explicat că situația din nord determinase oprirea operației, interlocutorul german a replicat: Ați fi avut vreme, după ce m-ați fi nimicit.[11]

Remarcabilă a fost atitudinea micii garnizoane instalată pe ostrovul Cinghinelelor, a cărei misiune era de a supraveghea şi închide drumul navelor austro-ungare spre sectorul de forțare. În ziua de 25 septembrie, escadra austro-ungară, împreună cu trupe de debarcare, au atacat această garnizoană, care, uitată acolo fără legături şi ajutoare, a fost masacrată după o rezistență eroică în timpul căreia tânărul ofițer de marină, sublocotenent Izvoranu, a murit ca un erou, după ce luptase ca un brav. Supraviețuitorii – doi ofițeri şi 150 de soldați – au fost făcuți prizonieri, împreună cu şase tunuri. A fost epilogul trist al operației de la Flămânda.[12]

---

[10] *Ibidem*.

[11] Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1997, p. 280.

[12] Constantin Kiriţescu, *op. cit.*, p. 373.

GENERALUL GHEORGHE RASOVICEANU (1874-1954) – COMANDANTUL REGIMENTULUI NR. 9 VÂNĂTORI

Daniela-Liliana Pătraşcu,
Dumitru-Valentin Pătraşcu

Generalul Gheorghe Rasoviceanu, comandant al Regimentului nr. 9 Vânători, cu garnizoana în Bazargic la intrarea României în primul război mondial, unitate a armatei române ce avea să participe atât la primul război mondial cât şi la campania armatei române din Ungaria din cursul anului 1919, s-a născut la 18 aprilie 1874 în satul Rasovița[1], comuna Stroieşti, județul Gorj, în familia lui Ion Rasoviceanu şi a Ilincăi, născută Săftoiu[2], tatăl său participând la războiul de independență a României[3], cu gradul de sublocotenent în cadrul Regimentului 2 Linie[4].

După absolvirea şcolii primare din satul Leleşti, unde bunicul său, Nicolae Săftoiu, era învățător[5], Gheorghe Rasoviceanu a urmat cursurile Şcolii Fiilor de Militari din Craiova, pentru ca, după absolvire, să fie admis la Şcoala de Ofițeri de Infanterie şi Cavalerie din Bucureşti[6].

În anul 1896, absolvind cursurile Şcolii de Ofițeri de Infanterie şi Cavalerie din Bucureşti cu gradul de sublocotenent, a fost repartizat la Batalionul 6 Vânători, unde a activat până în 1902, când a fost transferat la Regimentul nr. 18 Infanterie Gorj[7]. La data de 1 ianuarie 1903, sublocotenentul Gheorghe Rasoviceanu se afla la comanda plutonului 2 din cadrul companiei a 7-a a Regimentului nr. 18 Infanterie Gorj[8].

În anul 1903 a fost avansat la gradul de locotenent şi transferat la Batalionul 1 Vânători, unde activează timp de 7 ani în funcțiile de comandant de pluton şi de companie[9], în 1908 fiind avansat la gradul de căpitan[10].

---

[1] Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Gorj (În continuare se va cita: S.J.A.N. Gorj), Registrul pentru actele Stării Civile ale anului 1874 al comunei Stroieşti, plaiul Vulcanului, județul Gorj, f. 7. Vezi Anexa nr. 1.

[2] Gheorghe Găvănescu, *Generalul Gheorghe Rasoviceanu strălucind peste anotimpuri…*, Editura Dăruie vieții farmec, Târgu-Jiu, 1999, p. 5.

[3] *Ibidem*; Gheorghe Micu, *Gorjul în marea epopee a independenței României. 1877 – 1878*, Editura Centrului Județean al Creației Gorj, Târgu-Jiu, 2002.

[4] Gral. (r.) Constantin Ispas, *Misiune îndeplinită. Adevăruri istorice ce trebuie ştiute*, Editura Centrului Județean pentru Promovarea şi Conservarea Culturii Tradiționale Gorj, Târgu-Jiu, 2016, p. 43.

[5] Gheorghe Găvănescu, *op. cit.*, p. 5.

[6] *Ibidem*.

[7] *Ibidem*, p. 6; Vezi Vasile Novac, *Regimentul Gorj nr. 18 «Tudor Vladimirescu»*, Editura Măiastra, Târgu-Jiu, 2011, p. 29-32.

[8] *Ibidem*, p. 32; Arhiva Ministerului Apărării Naționale, Fond Regimentul nr. 18 Dorobanți, dosar nr. O, K, vol. II, f. 767.

[9] Gheorghe Găvănescu, *op. cit.*, p. 5.

[10] *Ibidem*.

Gheorghe Rasoviceanu a activat, în perioada 1910-1912, în cadrul Regimentului nr. 26 Rovine. Pentru merite deosebite, i s-a permis să se prezinte la examenul de admitere la Şcoala Superioară de Război din Bucureşti, examen în urma căruia avea să fie admis[11].

În perioada în care a urmat cursurile Şcolii Superioare de Război din Bucureşti, Gheorghe Rasoviceanu a activat, cu gradul de comandant de batalion, în cadrul regimentelor: 52 Infanterie, 46 Infanterie, respectiv, 40 Infanterie, după absolvire, ca şef de promoţie, fiind avansat, la data de 1 noiembrie 1914, la gradul de maior[12].

În intervalul 23 iunie – 31 iulie 1913, Gheorghe Rasoviceanu a participat, în calitate de comandant de batalion în cadrul Regimentului 52 Infanterie la campania armatei române din Bulgaria ce a pus capăt celui de-al doilea război balcanic[13].

La 15 august 1916, maiorul Gheorghe Rasoviceanu se afla la comanda Batalionului 1 din cadrul Regimentului nr. 9 Vânători, îndeplinind şi funcţia de şef de Stat Major al regimentului respectiv până la data de 1 noiembrie 1916, când a fost avansat la gradul de locotenent-colonel, preluând comanda Regimentului nr. 9 Vânători[14].

Regimentul nr. 9 Vânători făcea parte din Divizia a 19-a, care era dispusă de-a lungul frontierei româno-bulgare, la sud de Bazargic, şi care alcătuia Armata a III-a română comandată de către generalul Mihail Aslan, alături de Divizia a 17-a, dispusă la sud de Turtucaia, şi Divizia a 9-a, dispusă la sud de Silistra[15].

Armata a III-a română dispunea de un efectiv total de 72.000 de oameni, acestora adăugându-li-se două divizii de infanterie şi una de cavalerie ruse, cu un efectiv de 42.000 de oameni, aflate sub comanda generalului Zaioncikovski. În aceste condiţii, trupele româno-ruse din Dobrogea totalizau: 83 de batalioane de Infanterie, 34 de escadroane de Cavalerie şi 40 de baterii de Artilerie[16].

În timp ce armata româno-rusă era în curs de concentrare, trupele germane şi bulgare erau masate la frontiera dobrogeană. În consecinţă, August von Mackensen a atacat Turtucaia, care era apărată de Divizia a 17-a română, ce avea un efectiv de 20.000 de oameni, din care 15.000 de infanterişti desfăşuraţi pe un front de 30 de km lungime[17].

Operaţiunile propriu-zise au început în noaptea de 1 spre 2 septembrie 1916, atacul producându-se prin surprindere[18]. Ulterior, acţiunile militare s-au extins şi în zonele Silistra şi Bazargic. În aceste condiţii, generalul de brigadă Nicolae Arghirescu,

---

[11] *Ibidem*.

[12] *Ibidem*; Constantin Ispas, *Nemuritorii*, vol. III, Editura Centrului Judeţean al Creaţiei Gorj, Târgu-Jiu, 2004, p. 60.

[13] Dumitru-Valentin Pătraşcu, *100 de ani de cercetăşie în România. Participarea cercetaşilor la bătălia de la Amzacea*, în „Litua. Studii şi Cercetări", nr. XVI, Târgu-Jiu, 2014, p. 209; Constantin Ispas, *Nemuritorii*, vol. III, p. 60.

[14] Gheorghe Găvănescu, *op. cit.*, p. 7.

[15] Constantin Kiriţescu, *Istoria războiului pentru întregirea României. 1916-1919*, ediţia a II-a, vol. I, Editura Casei Şcoalelor, Bucureşti, f. a., p. 359.

[16] *Ibidem*.

[17] *Ibidem*, p. 367.

[18] *Ibidem*, p. 371.

comandantul Diviziei a 19-a Infanterie, a ordonat evacuarea oraşului Bazargic la 21 august/3 septembrie 1916[19].

Înfrângerea armatei române la Turtucaia, la 23 august/5 septembrie 1916, a condus la mari pierderi în oameni şi material de război, în urma acesteia fiind capturaţi de către inamic 25 000 de prizonieri români[20].

Ulterior, în perioada 3/16 – 8/21 septembrie 1916, generalul August von Mackensen a declanşat o puternică ofensivă pe linia Rasova – Cobadin – Topraisar – Tuzla, ofensivă respinsă de trupele româno-ruse[21].

Regimentul nr. 9 Vânători a luat parte la *„luptele grele şi aprige din jurul Bazargicului (...) care ne aduc primii răniţi de pe front (...) în special ofiţeri şi soldaţi din eroica Divizie de voluntari sârbi, comandată de colonelul adjutant Hagici, care era încadrată în frontul român din Dobrogea"*[22].

Bătălia de la Bazargic a început în dimineaţa zilei de 5 septembrie 1916, când trupele româno-ruse au ajuns în faţa întăriturilor Bazargicului[23]. Surprins de forţa trupelor inamice, generalul Nicolae Arghirescu a ordonat retragerea trupelor româno-ruse spre Caraomer, în ciuda faptului că Regimentul nr. 9 Vânători încercase un nou atac asupra oraşului. Nefiind susţinut de restul trupelor, Regimentul nr. 9 Vânători a fost nevoit să se retragă. Retragerea trupelor româno-ruse s-a oprit pe linia Nebicuiusu – Cerchezchioi – Ciobancuiusu[24].

Ulterior, un consiliu de război desfăşurat la Silistra în noaptea de 7 spre 8 septembrie 1916 a decis evacuarea Silistrei în ziua de 8 septembrie 1916, dezafectarea podului de pontoane ce făcea legătura cu oraşul Călăraşi şi retragerea trupelor Diviziei a 9-a la Cuzgun. În aceste condiţii, la 10 septembrie 1916, Silistra a fost ocupată de trupele germane şi bulgare[25], noul front fiind reorganizat pe linia Rasova – Cobadin – Topraisar[26].

Înfrângerile suferite de trupele româno-ruse în Dobrogea au determinat revizuirea planului de operaţii al armatei române. Astfel, la propunerea generalului Alexandru Averescu s-a decis pornirea unei puternice ofensive în Dobrogea, concomitent, urmând a continua ofensiva trupelor române în Transilvania.

Numit comandant al Armatei a III-a la finele lunii august 1916, generalul Alexandru Averescu aprecia că printre cauzele înfrângerii de la Turtucaia se pot enumera unităţile improvizate şi numărul mare de soldaţi şi ofiţeri rezervişti[27].

---

[19] ***, *Istoria Românilor*, vol. VII, tom II, coord. acad. Gheorghe Platon, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2003, p. 423.

[20] *Ibidem*, p. 424.

[21] *Ibidem*.

[22] Gheorghe Cristescu, *Amintiri din războiul 1916-1919*, p. 4. Lucrarea memorialistică este dactilografiată şi broşată.

[23] Constantin Kiriţescu, *op. cit.*, vol. I, p. 413.

[24] *Ibidem*, p. 416.

[25] *Ibidem*, p. 423.

[26] ***, *Istoria Românilor*, vol. VII, tom II, p. 424; Constantin Kiriţescu, *op. cit.*, p. 423.

[27] Alexandru Averescu, *Notiţe zilnice din război (1916-1918)*, ediţia a III-a, Editura Cultura Naţională, Bucureşti, f.a., p. 21.

La 18 septembrie/1 octombrie 1916, în timp ce ofensiva armatei române din Dobrogea progresa, a început trecerea trupelor Armatei a III-a române pe podul de pontoane de la Flămânda[28]. După încheierea trecerii Dunării, generalul Alexandru Averescu organizează o nouă linie a frontului ce începe la Rasova, pe malul Dunării, trecând prin Arabagi, Mulciova, Enigea, Cocargea, Cobadin, Topraisar şi Tuzla, pe malul Mării Negre[29].

În aceste condiţii, trupele româno-ruse din Dobrogea totalizau, la începutul lunii octombrie 1916, un număr de: 124 de batalioane (80 de batalioane române şi 44 ruse), 31 de escadroane de cavalerie şi 89 de baterii de artilerie, fiind superioare celor inamice, care dispuneau de: 79 de batalioane de infanterie, 29 de escadroane de cavalerie şi 62 de baterii de artilerie[30].

Bătălia de la Amzacea s-a declanşat în momentul în care, informaţi de o patrulă sârbească, ofiţerii Regimentului nr. 9 Vânători *„au aflat că inamicul din faţa regimentului (...) schimbă o divizie germană cu una turcă"*[31], iar *„în timp ce ofiţerii germani şi turci predau şi primeau sectoarele, trupa este adunată (...) le-au venit căruţele cu mâncare"*[32].

În acest context, maiorul Gheorghe Rasoviceanu, comandantul Batalionului I din Regimentul 9 Vânători, *„ordonă la trei companii să fie gata pentru un atac imediat cu baionete, fără niciun foc de armă şi fără zgomot"*[33]. În tranşee au rămas o companie de infanterie şi un pluton de mitraliere. Atacul a fost fulgerător, astfel că trupele inamice sunt surprinse, o parte a lor este distrusă iar restul se retrage în dezordine la adăpostul întunericului. Un grup de ofiţeri inamici a fost surprins de către soldaţii români într-o cafenea din Amzacea şi au fost luaţi prizonieri[34]. Ulterior, trupele Batalionului 1 din cadrul Regimentului 9 Vânători, comandate de către maiorul Gheorghe Rasoviceanu, *„înaintează până în linia artileriei inamice, capturând cinci tunuri"*[35]. Celor trei companii din cadrul Batalionului I al Regimentului 9 Vânători li s-au alăturat *„câteva unităţi din Regimentul 40 Infanterie, care ajută la transportul celor peste 1 000 de prizonieri capturaţi, a tunurilor, precum şi a celor circa 5 000 de arme capturate"*[36].

Satul Amzacea era situat într-o poziţie ce permitea controlul şoselei spre Mustafa-aci şi Caraomer, fiind *„formidabil fortificat cu şanţuri adânci şi cu reţele de sârmă pe mai multe rânduri"*[37], aici staţionând Divizia a 25-a otomană, întărită cu unităţi bulgare şi cu o puternică artilerie.

În aceste condiţii, în primele două zile ale bătăliei de la Amzacea, poziţia nu a putut fi cucerită de trupele româno-ruse, în cea de-a treia zi intrând în luptă şi un regiment de voluntari sârbi, care a întărit aripa dreaptă a trupelor româno-ruse.

---

[28] ***, *Istoria Românilor*, vol. VII, tom II, p. 424.
[29] Constantin Kiriţescu, *op. cit.*, vol. I, p. 435.
[30] *Ibidem*, p. 466.
[31] Gheorghe Cristescu, *op. cit.*, p. 5.
[32] *Ibidem*.
[33] *Ibidem*.
[34] *Ibidem*.
[35] *Ibidem*.
[36] *Ibidem*.
[37] Constantin Kiriţescu, *op. cit.*, vol. I, p. 468.

În după-amiaza acelei zile a fost declanşat un nou atac asupra poziţiei inamice de la Amzacea, atac la care au participat trupele Diviziei a 17-a române. Astfel, în partea dreaptă a frontului a acţionat Regimentul 9 Vânători, iar în partea stângă a frontului lupta o mare parte a Regimentului 40 Călugăreni, alături de trupe ruse şi sârbeşti. Atacul trupelor româno-ruso-sârbe s-a desfăşurat sub tirul trupelor otomane, aşezate în tranşee pe dealul Eski-iuc, în spatele reţelei de sârmă ghimpată, şi a avut ca rezultat cucerirea poziţiilor inamice şi capturarea a: 7 tunuri, 2 drapele de luptă, peste 300 de soldaţi şi 5 ofiţeri otomani[38].

Referindu-se la maiorul Gheorghe Rasoviceanu, comandantul Batalionului I din cadrul Regimentului 9 Vânători în timpul bătăliei de la Amzacea, istoricul Constantin Kiriţescu nota că acesta este *„un comandant a cărui energie nu e întrecută decât de înflăcărarea şi dispreţul său de moarte”*[39].

Trupele Regimentului 9 Vânători au ocupat satul Amzacea, în timp ce, *„Divizia a 25-a turcă părăseşte poziţiile şi începe o retragere dezordonată spre Mustafa-aici”*[40]. Acest fapt îl determină pe comandantul Armatei a III-a bulgare să trimită la Amzacea toate trupele bulgare pe care le avea la dispoziţie. După o luptă desfăşurată pe ulițele satului Amzacea, trupele Regimentului 9 Vânători s-au retras pe o poziţie situată în nordul satului. Desfăşurarea bătăliei de la Amzacea le-a permis trupelor române din Dobrogea să înainteze cu circa 10 km pe unele sectoare ale frontului[41].

În aceste condiţii, în noaptea de 3 spre 4 octombrie 1916, generalul rus Zaioncikovski i-a raportat generalului Alexandru Averescu că, a doua zi, avea să trimită în luptă ultimele rezerve constituite din Divizia a 9-a română şi restul trupelor de voluntari sârbi[42]. În cursul zilei de 4 octombrie 1916 s-au desfăşurat lupte grele la nord de satul Amzacea, însă, în cele din urmă, trupele Regimentului 9 Vânători au fost retrase la sud de Topraisar[43].

Urmare a contraofensivei desfăşurate în perioada 1-5 octombrie 1916, Divizia a 19-a română comandată de către generalul Constantin Scărişoreanu a pierdut 3.150 de soldaţi şi 45 de ofiţeri[44]. În ciuda acestor sacrificii umane, *„nereuşita ofensivei de la Dunăre şi din Dobrogea – unde aveam superioritate de forţe asupra duşmanului – a fost spre norocul nostru“*[45], în opinia istoricului Constantin Kiriţescu, deoarece *„ea ne-a salvat de o catastrofă“*[46].

Constanţa a fost ocupată de Puterile Centrale ca urmare a ruperii frontului la 6/19 octombrie 1916 de ofensiva declanşată de către generalul August von Mackensen, ofensivă ce a avut ca rezultat ocuparea Topraisarului şi Cobadinului şi ruperea frontului

---

[38] *Ibidem*, p. 469.
[39] *Ibidem*, p. 468.
[40] *Ibidem*, p. 469.
[41] *Ibidem*.
[42] *Ibidem*.
[43] *Ibidem*, p. 470.
[44] *Ibidem*, p. 471.
[45] *Ibidem*.
[46] *Ibidem*, p. 472.

Cernavodă-Constanța[47]. În aceste condiții, *„podul de fier de peste Borcea a fost aruncat în aer"*[48] de armata română pentru a împiedica trupele germane din Dobrogea să facă joncțiunea cu trupele ce înaintau spre Bucureşti, după bătălia de la Neajlov.

În cursul lunilor noiembrie-decembrie 1916, locotenet-colonelul Gheorghe Rasoviceanu a coordonat refacerea Regimentului nr. 9 Vânători *„din resturile regimentelor: 9 Vânători, 39 Infanterie şi 40 Infanterie"*[49], astfel că, la 23 noiembrie 1916, *„după evacuarea Bucureştiului, primind ordin să ocupe o poziție de rezistență la Ştefăneşti, a organizat-o în condițiuni foarte bune şi într-un timp foarte scurt"*[50].

Totodată, în cursul retragerii spre sudul Moldovei, la trecerea râului Buzău, Regimentul nr. 9 Vânători *„a format ariergardă la Albeşti, în fața gării Cilibia, apărând cu abilitate trecerea până la scurgerea trupelor"*[51], în timp ce, în timpul retragerii de la Buzău la Vaslui, locotenent-colonelul Gheorghe Rasoviceanu *„a executat marşul în cea mai bună ordine, reuşind a avea trupa în mână"*[52], în ciuda faptului că aceasta *„avea moralul scăzut"*[53].

În aceste condiții, comandantul brigăzii constituite din resturile diviziilor 9, 19 şi 21, generalul Mihăescu, preciza în foaia calificativă a locotenent-colonelului Gheorghe Rasoviceanu pe perioada 1 noiembrie – 31 decembrie 1916 că *„am fost totdeauna pe deplin mulțumit de modul cum colonelul Rasoviceanu şi-a îndeplinit grelele însărcinări ce i-am dat"*[54].

Pentru faptele de vitejie săvârşite de către soldații şi ofițerii din cadrul Regimentului nr. 9 Vânători în luptele de la: Mustafa-aci, *„unde a respins o brigadă inamică cu artilerie"*[55], de la Amzacea, *„unde au cucerit 7 tunuri"*[56], de la Nazarcea şi de la Stâlpul, bătălie desfăşurată la 19 noiembrie 1916, în urma căreia *„şi-au deschis drumul spre Bucureşti, rupând puternicul front bavarez şi aducând peste 1 200 de prizonieri şi 16 mitraliere"*[57], drapelul Regimentului nr. 9 Vânători a fost decorat de către Regele Ferdinand I cu ordinul *„Mihai Viteazul"*, clasa a III-a, decretul de decorare fiind emis la Iaşi, la 23 mai 1917[58].

În cursul lunilor aprilie-mai 1917, Regimentul nr. 9 Vânători a primit ordin din partea Regelui Ferdinand I să asigure ordinea şi să restabilească autoritatea statului român în Iaşi, în condițiile haosului creat de trupele ruse bolşevizate care părăsiseră linia frontului şi se dedau la crime, violuri şi jafuri în spatele frontului, nesocotind autoritățile române[59],

---

[47] ***, *Istoria Românilor*, vol. VII, tom II, p. 425.
[48] Gheorghe Cristescu, *op. cit.*, p. 12.
[49] Vezi Anexa nr. 2.
[50] *Ibidem*.
[51] *Ibidem*.
[52] *Ibidem*.
[53] *Ibidem*.
[54] *Ibidem*.
[55] „Monitorul Oficial", nr. 54 din 27 mai/9 iunie 1917, p. 1 023.
[56] *Ibidem*.
[57] *Ibidem*.
[58] *Ibidem*.
[59] Gheorghe Găvănescu, *op. cit.*, p. 11.

misiune de care s-a achitat în mod strălucit, alungând trupele bolşevice din capitala ţării, motiv pentru care locotenent-colonelul Gheorghe Rasoviceanu şi-a câştigat respectul şi admiraţia Regelui Ferdinand I.

La 1 mai 1917, revoluţionarii bolşevici au concentrat la Iaşi circa 15 – 20 000 de membri ai trupelor ruseşti cu scopul de a înlătura monarhia română, acţiune coordonată de către bulgarul Cristian Rakovski, fondator, în 1915, împreună cu Ghiorghi Dimitrov şi Vasili Kolarov, al Federaţiei Balcanice Revoluţionare, care avea ca obiectiv separarea Dobrogei de România[60]. Cristian Rakovski fusese eliberat din închisoarea de la Iaşi de trupele bolşevice, reuşind să fugă la Odessa, de unde avea să lanseze, în perioada următoare, operaţiuni antiromâneşti.

Cristian Rakovski a condus două organizaţii cu sediul la Odessa, care efectuau operaţiuni împotriva României – *Comitetul de acţiune social-democrat român* şi *Comitetul Central al sovietelor reprezentanţilor soldaţilor, marinarilor, ofiţerilor, muncitorilor şi ţăranilor pentru frontul românesc, flota din Marea Neagră şi districtul militar Odessa (Rumcherod)*, acesta din urmă desfăşurându-şi activitatea în perioada mai 1917 – mai 1918[61].

Locotenent-colonelul Gheorghe Rasoviceanu, comandantul Regimentului nr. 9 Vânători, a fost decorat cu ordinul *„Mihai Viteazul"*, clasa a III-a, printr-un decret emis de către Regele Ferdinand I la data de 18 august 1917[62], ca recunoaştere pentru *„pentru vitejia, destoinicia şi devotamentul excepţional de care a dat dovadă pe câmpul de luptă"*[63] în cursul bătăliei de la Mărăşeşti.

În cursul bătăliei de la Mărăşeşti[64], Regimentul nr. 9 Vânători comandat de către Gheorghe Rasoviceanu, *„prin lupte crâncene, respinge toate atacurile duşmane, păstrând gara şi fabrica de parchet, considerate puncte strategice de către ambele părţi beligerante"*[65].

Într-un raport întocmit de către comandantul Diviziei a 9-a, generalul Constantin Scărişoreanu, se arăta că *„la atacul inamicului din ziua de 29 iulie, când duşmanul ameninţa să ne învăluie compact Divizia şi să ia gara şi satul Mărăşeşti din cauza retragerii dezordonate a ruşilor de la aripa dreaptă a Diviziei, locotenent-colonelul Rasoviceanu, care forma singura rezervă a Diviziei, cu unitatea sa, primeşte ordinul de a face faţă în acea parte şi, mulţumită acţiunii sale, reuşeşte a păstra în stăpânire gara şi satul Mărăşeşti, precum şi fabrica de parchete"*[66].

Ca urmare, generalul Constantin Scărişoreanu propune înaintarea locotenent-colonelului Gheorghe Rasoviceanu la gradul de colonel, exprimându-şi regretul că *„n-*

---

[60] Larry L. Watts, *Fereşte-mă, Doamne, de prieteni. Războiul clandestin al blocului sovietic cu România*, Editura RAO, Bucureşti, 2011, p. 68.

[61] *Ibidem*.

[62] Gheorghe Găvănescu, *op. cit.*, p. 19.

[63] Vezi Anexa nr. 4.

[64] Constantin Kiriţescu, *op. cit.*, vol. II, p. 151-233; Costin Scurtu, *Participarea militarilor dobrogeni la bătălia de la Mărăşeşti din vara anului 1917*, în „Cronica Vrancei", nr. XV, Editura PALLAS, Focşani, 2013, p. 177-196.

[65] Gheorghe Găvănescu, *op. cit.*, p. 8.

[66] Vezi Anexa nr. 3.

am avut parte şi la alte regimente de comandanți de talia lui Rasoviceanu, fiindcă lucrurile s-ar fi prezentat cu totul altfel"[67]. În consecință, la data de 1 septembrie 1917, Gheorghe Rasoviceanu, comandantul Regimentului nr. 9 Vânători, avea să fie avansat la gradul de colonel[68].

De la 15 ianuarie până la finele lunii februarie 1918, Regimentul nr. 9 Vânători comandat de către colonelul Gheorghe Rasoviceanu a făcut parte din Divizia a 1-a Vânători, comandată de către generalul Ioan Răşcanu, care preciza în foaia de caracterizare a lui Gheorghe Rasoviceanu că, *„deşi a servit puțin sub ordinele mele, totuşi am putut observa de la început perfecta stare a Regimentului 9 Vânători datorită, în cea mai mare parte, vredniciei, muncii şi devotamentului la serviciu al comandantului de regiment, colonelul Rasoviceanu"*[69].

La 1 aprilie 1918, Regimentul nr. 9 Vânători a intrat în compunerea Diviziei a 2-a Cavalerie, primind misiunea de a asigura *„paza Nistrului într-un sector la sud de Bender"*[70]. Datorită pregătirii şi experienței comandantului Regimentului nr. 9 Vânători, colonelul Gheorghe Rasoviceanu, comandantul Diviziei a 2-a Cavalerie, generalul Constantinescu, aprecia că *„dispozițiunile luate cu organizarea pazei sectorului au fost dintre cele mai bune, astfel că paza s-a făcut în condițiuni foarte satisfăcătoare"*[71], în timp ce, *„impresia ce mi-a lăsat colonelul Rasoviceanu, ca ofițer comandant de regiment şi ca om, a fost din cele mai frumoase"*[72], motiv pentru care concluziona, în foaia calificativă a colonelului Gheorghe Rasoviceanu pentru perioada 1 aprilie – 31 august 1918, că *„îl consider un ofițer de elită sub toate rapoartele"*[73].

La o săptămână după proclamarea de către membrii Sfatului Țării de la Chişinău a unirii Basarabiei cu România, Cristian Rakovski a fost numit de Lenin principalul responsabil pentru toate operațiunile privitoare la Basarabia[74]. Ulterior, acțiunile bolşevicilor împotriva României au fost direcționate, în mod special, spre acțiuni paramilitare, de spionaj, sabotaj şi terorism.

În aceste condiții, în aprilie 1918, regiunea Chişinău era împânzită de forțe teroriste de partizani ce grupau circa 2 000 de gherile relativ bine înarmate[75]. Misiunile lor includeau atacuri surpriză asupra sediilor administrative româneşti, a obiectivelor militare româneşti din Basarabia, asasinarea ofițerilor superiori ai trupelor române, distrugerea depozitelor de muniții şi a celor de provizii[76].

După semnarea păcii umilitoare de la Buftea-Bucureşti (7 mai 1918), care prevedea demobilizarea armatei române, *„armata noastră fusese ca şi desființată"*[77], astfel

---

[67] *Ibidem*.
[68] Gheorghe Găvănescu, *op. cit.*, p. 26.
[69] Vezi Anexa nr. 5.
[70] Vezi Anexa nr. 6.
[71] *Ibidem*.
[72] *Ibidem*.
[73] *Ibidem*.
[74] Larry L. Watts, *op. cit.*, p. 76.
[75] *Ibidem*.
[76] *Ibidem*.
[77] Constantin Kiriţescu, *op. cit.*, vol. II, p. 537.

că, *„singurele forțe serioase erau unitățile detașate în Basarabia“*[78], respectiv *„diviziile 9 și 10 de Infanterie și diviziile 1 și 2 de Cavalerie“*[79].

Odată cu decretarea mobilizării, la 10 noiembrie 1918, s-au constituit trei divizii: a 8-a, a 7-a și a 1-a de Vânători, care au alcătuit Corpul IV Armată cu garnizoana în Moldova. Divizia a 8-a *„avea să opereze în Bucovina, iar celelalte două în Transilvania“*[80], însă *„efectivele diviziilor erau slabe: un regiment de infanterie n-avea mai mult de 1 300 de soldați luptători, iar unul de vânători avea între 600 și 800. Fiecare divizie dispunea numai de câte două baterii de tunuri de câmp și una de obuziere; vânătorii mai aveau și câte o baterie de munte“*[81].

În momentul decretării mobilizării, Regimentul nr. 9 Vânători făcea parte din Brigada a 1-a din cadrul Diviziei a 1-a Vânători aflată sub comanda generalului de brigadă Aristide Lecca. Ulterior, la 1 februarie 1919, Regimentul nr. 9 Vânători a intrat în componența Brigăzii a 4-a Vânători comandată de către colonelul Dimitriu, după ce, *„îndeplinindu-și misiunea la București, a primit ordin să vină în regiunea Brad“*[82].

După sosirea Regimentului nr. 9 Vânători, comandantul Brigăzii a 4-a Vânători raporta că domnul colonel *„Rasoviceanu a organizat pozițiile de la Korosbania și Brad, unde a dat dovadă de multă pricepere, inițiativă și sârguință“*[83], astfel că, *„pentru modul cum își face datoria (...) îi aduc elogiile mele“*[84].

Totodată, comandantul Brigăzii a 4-a Vânători raporta faptul că domnul colonel Gheorghe Rasoviceanu *„este în tot timpul în mijlocul soldaților săi, cunoscându-i aproape pe fiecare după nume. Instrucția și educația ofițerilor și trupei formează grija sa de căpetenie. Ofițerii săi sunt model de conduită, trupa este adânc pătrunsă de sentimentul datoriei către Patrie și Tron, de al supunerii și ascultării față de șefi“*[85].

În aceste condiții, comandantul Brigăzii a 4-a Vânători își exprima *„credința că la semnalul de înaintare, Regimentul nr. 9 Vânători comandat de colonelul Rasoviceanu va păși din nou pe drumul biruinței și al gloriei, drum ce cunoaște bine și pe care l-a făurit cu sângele vitejilor săi în văpaia luptelor de pe Neajlov și de la Mărășești“*[86], propunându-l *„pentru numire la comandă de brigadă și înaintare la gradul de general în mod excepțional“*[87].

La 31 ianuarie 1919, Batalioanele I și II din cadrul Regimentului nr. 9 Vânători au ajuns la Deva, de unde s-au deplasat către Băița, unde s-a instalat în dispozitiv Batalionul I, iar, la 1 februarie 1919, Batalionul II împreună cu comenduirea regimen-

---

[78] *Ibidem.*
[79] *Ibidem.*
[80] *Ibidem.*
[81] *Ibidem.*
[82] Vezi Anexa nr. 7.
[83] *Ibidem.*
[84] *Ibidem.*
[85] *Ibidem.*
[86] *Ibidem.*
[87] *Ibidem.*

tului s-au instalat la Brad. Concomitent, un pluton de mitraliere şi o companie au constituit un avanpost la Baia de Criş[88].

La 15-16 februarie 1919, s-a constituit Corpul Voluntarilor Transilvăneni „Horia", compus din membrii Gărzilor Naţionale Române din Ţara Hălmagiului, precum şi din membrii ai Gărzilor Naţionale Române retrase din comitatul Arad pe valea Crişului Alb, după stabilirea celei de-a treia linii de demarcaţie între trupele române şi trupele ungare.

Efectivul Corpului de Voluntari „Horia" era de aproximativ 4.000 de moţi recrutaţi din zona munţilor Zarandului, din plăşile Baia de Criş, Brad, Abrud, Câmpeni, acestora alăturându-li-se foşti prizonieri reveniţi din Rusia, precum şi jandarmii de la Ineu, retraşi la Brad, comandaţi de către căpitanul Vasile Barbu.

Ceremonia de depunere a jurământului militar de către membrii Corpului de Voluntari „Horia" a fost organizată de către colonelul Gheorghe Rasoviceanu, sub ordinele căruia aveau să lupte aceştia, după ce primiseră permisiunea de a ieşi de sub autoritatea Consiliului Dirigent, la data de 2 martie 1919 la gorunul lui Horea de la Ţebea.

Anterior declanşării contraofensivei române din aprilie 1919, Corpul Voluntarilor „Horia" s-a transformat în Regimentul nr. 86 Infanterie, fiind subordonat Diviziei a 2-a Vânători a Armatei Române. Acest regiment şi-a adus o contribuţie importantă la eliberarea oraşului Beiuş de sub ocupaţia trupelor ungare bolşevice ale Republicii Sfaturilor, proclamată la Budapesta de către Bela Kuhn în speranţa păstrării vechilor teritorii ale Ungariei cu sprijinul bolşevicilor lui Vladimir Ilici Lenin[89]. După eliberarea Beiuşului, această unitate a Armatei Române avea să primească denumirea de Regimentul de Infanterie „Beiuş".

La 31 martie 1919, trupele Regimentului 9 Vânători aflate sub comanda generalului Gheorghe Rasoviceanu au eliberat Hălmagiu, unde au rezistat atacurilor bolşevicilor unguri până la 15 aprilie 1919[90].

Bela Kuhn, pe numele real Bela Cohen, a fost prizonier în Rusia în perioada 1914-1917, perioadă în care a aderat la vederile bolşevice, motiv pentru care, la 17 noiembrie 1917, avea să fie trimis în Ungaria, sub acoperirea unei echipe de chirurgi militari şi specialişti ai Crucii Roşii sovietice venite în ajutorul răniţilor de război maghiari[91].

În foarte scurt timp de la sosirea sa în Ungaria, Bela Kuhn a fondat, la Budapesta, Partidul Comunist Ungar, pentru ca, la scurt timp, să înfiinţeze *„grupul comunist român"* constituit din foşti prizonieri de război din lagărele din Siberia, acesta urmând să constituie aripa transilvăneană a comuniştilor unguri[92].

La sfârşitul anului 1918, odată cu sosirea acestor agitatori bolşevici, în majoritate foşti prizonieri, operaţiunile paramilitare şi teroriste maghiare împotriva autorităţilor române şi a populaţiei din Transilvania au căpătat o dezvoltare similară cu operaţiunile bolşevice din Basarabia[93]. În aceste condiţii, în judeţul Arad s-au raportat 301 asasinate,

---

[88] Vezi Anexa nr. 8.
[89] Larry L. Watts, *op. cit.*, p. 80-87.
[90] Traian Mager, *Ţinutul Hălmagiului*, vol. IV, Tiparul Tipografiei Diecezane, Arad, 1938.
[91] Larry L. Watts, *op. cit.*, p. 77-78.
[92] *Ibidem*, p. 78.
[93] *Ibidem*.

între noiembrie 1918 şi februarie 1919, 300 de victime fiind români[94], un singur mort fiind ungur, însă chiar şi acesta a fost ucis tot de către gărzile ungare[95].

Observatorii francezi şi britanici raportau o intensă campanie antiromânească a autorităţilor de la Budapesta şi instigări la atrocităţi destinate să *„aducă anarhia în teritoriile ocupate de români"* şi să provoace represiuni care *„ar submina unirea"* şi *„ar discredita administraţia românească"*[96].

În aceste condiţii, la sfârşitul lunii ianuarie 1919, Statul Major General Român semnala că se ajunsese la un asemenea nivel al cooperării militare ungare cu agenţii comunişti din Transilvania, încât *„toate gărzile maghiare aderaseră la această mişcare"* şi încercau să provoace represalii împotriva populaţiei civile[97].

În timp ce trupele bolşevice ungare atacau, la 15 aprilie 1919, trupele române din Transilvania aflate în zona munţilor Apuseni[98], comandantul Armatei Roşii Ucrainene, Vladimir Aleksandrovici Antonov-Oseienov, ordona concentrarea unităţilor în vederea unui atac prin Bucovina pentru stabilirea contactului cu trupele ungare bolşevice ale lui Bela Kuhn[99].

La 15 aprilie 1919, trupele române din Transilvania grupau: diviziile 1 şi 2 Vânători, 6 şi 7 Infanterie, o diviziei şi o brigadă de Cavalerie, precum şi două divizii de voluntari transilvăneni, fiind dispuse în Grupul de Nord, aflat sub comanda generalului Traian Moşoiu, şi Grupul de Sud, aflat sub ordinele directe ale comandantului trupelor din Transilvania, constituit, în linia întâi, din Divizia a 2-a Vânători la care se adăuga Regimentul „Beiuş" al voluntarilor ardeleni[100], staţionat pe valea Crişului Alb în regiunea Hălmagiu-Roşia. În spatele acesteia se afla Divizia a 1-a Vânători, amplasată în regiunea Brad-Deva. În linia a treia se afla Divizia a 18-a ardeleană, ce constituia rezerva generală, fiind dislocată în regiunea Cluj – Alba-Iulia[101].

Atacul ungar din noaptea de 15 spre 16 aprilie 1919 de pe valea Someşului (Cicărlău), din defileul Ciucea şi de la Ţigani, a fost urmat de contraofensiva trupelor române desfăşurată pe un front cu lungimea de peste 200 de kilometri de la Hodod, la nord de Zalău, până la Mureş, la acesta participând trupele diviziilor a 6-a, a 7-a şi a 2-a de Vânători[102].

Grupul de Sud al trupelor române ocupa în valea Crişului Alb un sector independent de Grupul de Nord, de care era despărţit de masivul munţilor Bihorului. Divizia a 2-a Vânători a atacat defileul Ciuci cu trupe ale Regimentului nr. 10 Vânători şi ale Regimentului „Beiuş", în timp ce, la nord, trupe din Regimentul nr. 9 Vânători şi din

---

[94] Constantin Kiriţescu, *op. cit.*, vol. II, p. 544.
[95] Larry L. Watts, *op. cit.*, p. 78.
[96] *Ibidem*, p. 79.
[97] *Ibidem*.
[98] ***, *Istoria Românilor*, vol. VIII, coord. prof. univ. dr. Ioan Scurtu, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2003, p. 393.
[99] Larry L. Watts, *op. cit.*, p. 84.
[100] Constantin Kiriţescu, *op. cit.*, vol. II, p. 552.
[101] *Ibidem*.
[102] *Ibidem*, p. 553.

Regimentul „Beiuş“ îşi poziționase artileria pe muntele Brusturi[103]. Atacul asupra defileului a fost precedat de un puternic bombardament de artilerie, ulterior, regimentele 9 şi 10 Vânători atacând la baionetă şi punând stăpânire pe defileul Ciuci.

După cucerirea defileului Ciuci, Regimentul nr. 9 Vânători împreună cu un batalion din Regimentul „Beiuş“ au format un detaşament mixt comandat de către colonelul Gheorghe Rasoviceanu, care a înaintat în direcția oraşului Beiuş, realizând, într-o singură zi, 16 aprilie 1919, 40 de kilometri de marş şi ducând 4 lupte victorioase cu trupele ungare, fapt ce a permis ca, în aceeaşi zi, să fie eliberat oraşul Beiuş[104]. Detaşamentul mixt comandat de către colonelul Gheorghe Rasoviceanu a intrat în Beiuş în sâmbăta Sfintelor Paşti, având în frunte batalionul din cadrul Regimentului de Voluntari Ardeleni „Beiuş“[105].

Pornind de la Beiuş pe valea Crişului Negru, detaşamentul mixt comandat de către colonelul Gheorghe Rasoviceanu avea să elibereze, în noaptea de 19 spre 20 aprilie 1919, după un marş impetuos, Salonta Mare, unde *„comandantul român avu satisfacția ca, printre cei dintâi unguri care veneau să-i prezinte omagiile şi să-i ceară protecție împotriva violențelor propriilor săi compatrioți, să fie contele Kalman Tisza“*[106], fratele fostului prim-ministru ungar, Istvan Tisza.

În chiar ziua de Paşti, când *„pe la miezul zilei, cele dintâi patrule româneşti au sosit, cu caii în spume, în piețele Oradei, mulțimea a izbucnit în lacrimi de bucurie şi în strigăte entuziaste“*[107], ulterior, *„entuziasmul a devenit delir când, în fața palatului primăriei, se opri automobilul prăfuit din care coborî generalul Moşoiu“*[108], prilej cu care se *„intonează corurile eroice «Deşteaptă-te Române» şi «Pe-al nostru steag»“*[109].

La 25 aprilie 1919 au început operațiunile ce vizau ocuparea oraşului Bekescsaba, context în care *„detaşamentul Rasoviceanu înaintează de la Salonta Mare şi ocupă Doboş, la 12 km N-E de Berkescsaba“*[110], în timp ce, Brigada a 1-a Vânători, venind dinspre sud, eliberează Chişineu-Criş, iar Brigada a 3-a Vânători înaintează dinspre est, de la Boroşineu, şi ocupă Nagyserend şi Gyula[111]. În aceste condiții, la 26 aprilie 1919, Bekescsaba, *„puternic atacată de trupele de Vânători din trei părți“*[112] a fost ocupată, ungurii începând retragerea spre Szolnok.

În după amiaza zilei de 1 mai 1919, Divizia a 2-a Vânători *„a pătruns în intrândul Tisei, la sud de Szolnok, şi a deschis, cu toată artileria sa, un foc violent asupra capului de pod“*[113], astfel că, *„pe seară, inamicul a fost nevoit să părăsească pozițiile sale şi să*

---

[103] *Ibidem*, p. 554.
[104] *Ibidem*, p. 556.
[105] *Ibidem*, p. 557.
[106] *Ibidem*, p. 558.
[107] *Ibidem*.
[108] *Ibidem*, p. 559.
[109] *Ibidem*.
[110] *Ibidem*, p. 562.
[111] *Ibidem*.
[112] *Ibidem*, p. 563.
[113] *Ibidem*, p. 564.

fugă cu precipitare pe malul opus al râului"[114]. În aceste condiţii, la 1 mai 1919, trupele române controlau întregul mal stâng al Tisei.

Referindu-se la participarea detaşamentului comandat de către colonelul Gheorghe Rasoviceanu la operaţiunile din aprilie 1919, generalul Traian Moşoiu aprecia că *„în toate aceste operaţiuni a dat probe palpabile de destoinicie şi bravură"*[115]. În consecinţă, *„pentru modul strălucit cum s-a comportat Regimentul 9 Vânători, comandat de colonelul Rasoviceanu, a fost citat prin ordinul de zi nr. 22 al Grupului de Nord"*[116].

Ulterior, la 27 mai 1919, Regimentul nr. 9 Vânători comandat de către generalul Gheorghe Rasoviceanu *„respinge toate atacurile pe care inamicul le-a dat asupra capului de pod Tockay"*[117]. De asemenea, *„a luptat cu bravură la Toymacs şi Vencselle pe malul stâng al Tisei respingând, cu ajutorul unui batalion din 82 Infanterie, peste Tisa, un detaşament inamic ce trecuse fluviul"*[118].

Comandantul trupelor române din Transilvania, generalul Traian Moşoiu, a luat măsuri pentru organizarea acoperirii pe Tisa, frontul de acoperire fiind împărţit în 3 sectoare, astfel că, de la vârful Stog, în munţii Maramureşului, până la vărsarea Someşului în Tisa, erau dispuse trupele detaşamentului Olteanu, iar de aici până la Abad Szalok trupele Diviziei a 16-a ardelene, în timp ce Divizia a 2-a Vânători a fost plasată în rezervă la Debreţin[119], toate aceste trupe constituind Grupul Nord.

La 23 iunie 1919, generalul Traian Moşoiu, comandantul Grupului Nord, a fost numit guvernator al zonei militare dintre Tisa şi linia de frontieră româno-ungară, generalul Mihăescu fiind numit comandant al Grupului Nord[120].

De la Abad Szalok până la vărsarea Mureşului în Tisa erau dispuse trupele Grupului Sud, comandat de către generalul Ştefan Holban şi constituit din Divizia a 18-a ardeleană şi având în rezervă Divizia a 1-a Vânători la Bekescsaba, în rezerva generală fiind plasate Divizia a 6-a, dispusă la Oradea – Salonta şi Divizia a 2-a Cavalerie, în timp ce Divizia a 7-a, care luase parte la ofensiva din cursul lunii aprilie 1919, a fost dispusă în nordul Moldovei[121].

Conform raportului întocmit la data de 8 februarie 1920 de către colonelul Dimitriu, comandantul Brigăzii 4 Vânători, în subordinea căruia s-a aflat Regimentul 9 Vânători comandat de către colonelul Gheorghe Rasoviceanu încă din data de 20 februarie 1919, se arată că *„în a doua ofensivă contra ungurilor, colonelul Rasoviceanu a trecut cel dintâi Tisa, pe bărci, cu regimentul său, în noaptea de 29/30 iulie 1919, la punctul Tisabö"*[122]. În consecinţă, se arăta în raportul citat, *„măsurile de pregătire au fost astfel luate, că operaţiunea trecerii s-a executat într-o ordine desăvârşită"*[123].

---

[114] *Ibidem*.
[115] Vezi Anexa nr. 8.
[116] *Ibidem*.
[117] *Ibidem*.
[118] *Ibidem*.
[119] Constantin Kiriţescu, *op. cit.*, vol. II, p. 566.
[120] *Ibidem*.
[121] *Ibidem*.
[122] Vezi Anexa 9.
[123] *Ibidem*.

Ulterior, în cursul zilei de 31 iulie 1919, colonelul Gheorghe Rasoviceanu, comandantul Regimentului 9 Vânători *„a luat parte la atacul de la Yasey-Ladany, unde ungurii au opus ultima rezistență între Tisa şi Dunăre"*[124], colonelul Dimitriu, comandantul Brigăzii 4 Vânători, precizând, în cuprinsul aceluiaşi raport, că la bătălia respectivă a asistat şi Bela Kuhn, care, *„din turla bisericii din Yasey-Ladany, urmărea cu binoclul fazele luptei"*[125] şi care, fiind *„impresionat de înaintarea vijelioasă a Vânătorilor, cu toate că erau bătuți de o artilerie numeroasă, de toate calibrele, (...) se suie în automobil şi, fugind la Budapesta, este primul mesager care duce vestea despre sfărâmarea completă a armatei maghiare"*[126].

După ocuparea Budapestei de către Armata Română[127], în perioada 6 august – 18 octombrie 1919, Regimentul 9 Vânători comandat de către colonelul Gheorghe Rasoviceanu s-a aflat *„în rezerva Diviziei a 2-a Vânători la Vecses, lângă Budapesta, unde s-a achitat lăudabil de toate însărcinările avute, executând şi evaluările de materiale"*[128].

Regimentul 9 Vânători avea să primească ordin de retragere spre Bucureşti la 18 octombrie 1919, comandantul său fiind apreciat de către comandantul Brigăzii 4 Vânători drept *„un ofițer superior brav, destoinic şi corect"*[129], astfel că, *„pentru modul distins cum s-a condus în lupte ca comandant de regiment şi de detaşament, îl propun cu toată căldura şi convingerea la înaintarea, în mod excepțional, la gradul de General de Brigadă"*[130].

Ulterior, în foaia calificativă a colonelului Gheorghe Rasoviceanu pentru perioada 1 noiembrie 1922 – 31 octombrie 1923, se preciza că *„sufletul acestui ofițer, calitatea care l-a caracterizat în tot timpul războiului, a fost şi în anul acesta linia dominantă a întregii sale activități"*[131], motiv pentru care, *„îndeplinind toate condițiunile cerute de lege, merită a înainta la gradul de General de Brigadă"*[132].

În aceste condiții, la data de 14 ianuarie 1924, Gheorghe Rasoviceanu a fost înaintat la gradul de general de brigadă, îndeplinind funcția de comandant de brigadă în cadrul Corpului Vânătorilor de Munte[133].

În perioada 1927-1930, generalul Gheorghe Rasoviceanu a coordonat în cadrul Marelui Stat Major al Armatei Române procesul de colonizare a Cadrilaterului[134], ulterior, începând cu data de 1 aprilie 1930, generalul Gheorghe Rasoviceanu a fost numit la comanda Diviziei a 2-a Vânători de Munte[135].

---

[124] *Ibidem*.
[125] *Ibidem*.
[126] *Ibidem*.
[127] Gheorghe Mărdărescu, *Campania pentru desrobirea Ardealului şi ocuparea Budapestei (1918-1920)*, Editura Militară, 2009; Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX*, Editura Paideia, Bucureşti, 1999, p. 10.
[128] Vezi Anexa 9.
[129] *Ibidem*.
[130] *Ibidem*.
[131] Apud. Gheorghe Găvănescu, *op. cit.*, p. 54.
[132] *Ibidem*, p. 55.
[133] *Ibidem*, p. 17.
[134] *Ibidem*, p. 11.
[135] *Ibidem*, p. 17.

În foaia calificativă pentru perioada 1 noiembrie 1929 – 1 noiembrie 1930, generalul M. Ionescu, comandantul Corpului Vânătorilor de Munte, aprecia că generalul Gheorghe Rasoviceanu este *„rezistent şi sănătos"*[136] iar *„comandamentul şi-l exercită cu destul tact şi multă energie (...). Cuprins de o indiscutabilă dorinţă de a lucra cât mai bine, pasionat chiar pentru bunul mers al serviciului şi progresul instituţiei"*[137].

În cuprinsul aceluiaşi document, se preciza că *„dacă rezultatele nu corespund întotdeauna aşteptărilor, faptul trebuie atribuit unei oarecari lipse de experienţă, explicabilă, în conducerea unei mari unităţi, din cauza timpului scurt de când comandă, precum şi aceluia că, timp de aproape patru ani, a fost deturnat, în mod inexplicabil, de la adevărata sa menire de comandant şi utilizat cu totul în altă direcţie, pentru colonizarea Cadrilaterului"*[138].

În aceste condiţii, având în vedere *„modul lăudabil cum s-a comportat în campanie, pentru care a şi fost decorat cu «Mihai Viteazul», şi cu râvna ce pune în exercitarea atribuţiunilor sale, am credinţa fermă că va deveni un comandant de mare unitate ireproşabil"*[139], motiv pentru care comandantul Corpului Vânătorilor de Munte îl propunea pe generalul Gheorghe Rasoviceanu pentru *„a fi admis să urmeze cursul pentru comandă de Corp de Armată, având vechimea cerută şi stagiul legal îndeplinindu-l la 31 martie 1931"*[140].

În perioada 1 februarie – 15 iulie 1931, generalul Gheorghe Rasoviceanu a fost locţiitor al comandantului Corpului Vânătorilor de Munte, ulterior revenind la comanda Diviziei a 2-a Vânători de Munte[141], funcţie pe care a îndeplinit-o până la data de 1 iulie 1932, când a fost numit comandant al Diviziei a 3-a Vânători de Munte[142].

În cuprinsul foii calificative a generalului Gheorghe Rasoviceanu pentru perioada 1 noiembrie 1932 – 1 iulie 1933, generalul Ionescu, comandantul Corpului I Armată aprecia că generalul Gheorghe Rasoviceanu este *„un ostaş desăvârşit şi pătruns până în reflexe de sentimentul datoriei şi al onoarei militare. Şef energic, însă cu o pătrunsă şi părintească grijă faţă de subalternii săi. Se ocupă îndeaproape de formarea lor, precum şi de traiul lor şi buna instruire a trupelor de sub comanda sa, închinând întreaga sa activitate intelectuală şi socială numai intituţiei, căreia s-a devotat. A fost mereu, atât în război cât şi în timp de pace, un exemplu de bun şi convins slujitor al Patriei"*[143].

Având în vedere toate acestea, în încheierea documentului menţionat, comandantul Corpului I Armată aprecia că *„încredinţarea Comandamentului I Teritorial este o bună şi binemeritată răsplată pentru activitatea folositoare şi neobosită ce a depus ca comandant de mare unitate în interesul superior al instituţiei"*[144].

---

[136] *Ibidem*, p. 56.
[137] *Ibidem*, p. 56-57.
[138] *Ibidem*.
[139] *Ibidem*.
[140] *Ibidem*.
[141] *Ibidem*, p. 58.
[142] *Ibidem*, p. 18.
[143] *Ibidem*, p. 60.
[144] *Ibidem*, p. 60-61.

În consecință, la 1 iulie 1933 generalul Gheorghe Rasoviceanu a fost numit comandant al Comandamentului I Teritorial, calitate în care *„conduce (...) cu mult tact şi pune tot interesul ca lucrările cercurilor să fie ținute la curent, ca să domine legalitatea, ordinea şi corectitudinea"*, aşa după cum menționa ministrul Apărării Naționale, generalul Samsonovici, citând foaia calificativă a generalului Gheorghe Rasoviceanu pe perioada 1 noiembrie 1932 – 31 octombrie 1933.

Totodată, generalul Samsonovici preciza că *„în conducerea Diviziei a fost prea bine apreciat"*[145], motiv pentru care, *„cum are un trecut de război strălucit, ca o încoronare a trecutului său militar ar putea fi înaintat la gradul de general de Divizie la comanda ce îndeplineşte actualmente"*[146].

Generalul Gheorghe Rasoviceanu avea să activeze în calitate de comandant al Comandamentului I Teritorial până la finele anului 1936, când s-a pensionat. Cu acest prilej, colonelul Ion Vieşeanu aprecia, într-un discurs rostit în cadru festiv la data de 29 noiembrie 1936, adresându-se generalului, că *„vânturile şi valurile vieții, vitrege cu noi toți, niciodată nu v-au clintit din loc"*[147] deoarece *„ele s-au izbit de întreaga Dumneavoastră făptură ca de o stâncă îndiguită şi pregătită, de o minte aleasă şi o mână sigură"*[148], concluzionând că *„istoria Unirii Neamului Românesc îşi împleteşte trăinicia cu numele neînfricatului colonel Rasoviceanu Gheorghe, nume ce va deveni legendar, nu numai pe plaiurile Olteniei, ci pe tot cuprinsul României Mari"*[149].

După pensionare, generalul Gheorghe Rasoviceanu s-a stabilit la Balcic, unde a locuit în vila *„Vânturile, valurile"*, construită în anul 1934 după planurile arhitectei Henrieta Delavrancea. În anii 1934-1935 în această vilă a locuit pictorul Gheorghe Petraşcu.

Vila s-a aflat în proprietatea generalului Gheorghe Rasoviceanu până la data de 7 septembrie 1940, când România a cedat Cadrilaterul Bulgariei, conform prevederilor tratatului româno-bulgar semnat în Palatul „Jean Mihail" din Craiova[150].

Deşi a supraviețuit regimului comunist din Bulgaria, vila „Vânturile, valurile" avea să fie demolată în perioada 22-24 mai 2009, în locul său existând astăzi un teren cu pietriş folosit ca parcare a hotelurilor „Marina City" şi „Mistral" din Balcic, frecventate de numeroşi turişti români dornici de a petrece o vacanță pe litoralul bulgăresc, turişti care este foarte probabil să nu fi auzit niciodată de viteazul general gorjean participant la epopeea făuririi României Mari.

Cedarea Cadrilaterului către Bulgaria l-a determinat pe generalul Gheorghe Rasoviceanu să părăsească Balcicul, stabilindu-se, inițial, la Bucureşti, pentru ca, în cele din urmă, să se instaleze la Sinaia, acolo unde activase în cadrul Batalionului I Vânători în anii 1903-1910, perioadă în care a avansat de la gradul de sublocotenent la acela de căpitan[151].

---

[145] *Ibidem*, p. 61.
[146] *Ibidem*.
[147] *Ibidem*, p. 81.
[148] *Ibidem*.
[149] *Ibidem*.
[150] George Ungureanu, *Problema Cadrilaterului în contextul relațiilor româno-bulgare (1919-1940)*, Editura Istros, Brăila, 2009, p. 373-374.
[151] Gheorghe Găvănescu, *op. cit.*, p. 13.

După instalarea regimului comunist în România, venerabilul general Gheorghe Rasoviceanu avea să fie urmărit de către securitatea comunistă, aşa cum se întâmpla, de altfel, cu toţi foştii ofiţeri ai Armatei Române ce activaseră anterior datei de 23 august 1944, însă vârsta înaintată l-a ferit de încarcerarea în sinistrele închisori şi lagăre de muncă forţată ale regimului.

Ca recunoaştere a calităţilor de comandant dovedite pe câmpul de luptă în timpul primului război mondial, generalul Gheorghe Rasoviceanu avea să fie decorat cu numeroase decoraţii şi medalii româneşti, dar şi străine, precum: Ordinul „Mihai Viteazul", clasa a III-a, conferit de către Regele Ferdinand I al României la 18 august 1917, Ordinul „Steaua României", în grad de Cavaler, cu panglică de Virtute Militară, conferit prin Înaltul Decret nr. 3 001/1916, Ordinul „Coroana României", în grad de Ofiţer, cu panglică de Virtute Militară, conferit de către Regele Carol I al României prin Înaltul Decret nr. 3 106/1910, Ordinul „Sfântul Vladimir", conferit de către Ţarul Rusiei Nicolae I prin Înaltul Decret nr. 1822/1917, Ordinul „Sfântul Gheorghe", în grad de Mare Ofiţer, conferit de către Regele Greciei, Ordinul „Sfântul Sava", în grad de Mare Ofiţer, conferit de către Regele Iugoslaviei în anul 1923, Ordinul „Sfântul Alexandru", în grad de Cavaler, conferit de către Regele Bulgariei, Ordinul „Crucea Casei de Savoia", în grad de Cavaler, conferit de către Regele Italiei în anul 1920, Ordinul „Legiunea de Onoare", conferit de către preşedintele Republicii Franceze, Ordinul „Serviciu Distins", conferit de către Regele Angliei în anul 1918, Ordinul „Crucea de Război", conferit de către preşedintele Republicii Polonia, Ordinul „Steaua României", conferit de către Regele Ferdinand I prin Înaltul Decret nr. 1 008/1920, Ordinul „Coroana României", în grad de Comandor, conferit de către Regele Ferdinand I prin Înaltul decret nr. 4 768/1922, Ordinul „Coroana României", în grad de Mare Ofiţer, conferit de către Regele Carol al II-lea prin Înaltul Decret nr. 1 858/1931, Ordinul „Vulturul Alb", în grad de Comandor, conferit de către Regele Iugoslaviei, Ordinul „Sfântul Sava", clasa a I-a, conferit de către Regele Iugoslaviei în anul 1931, Ordinul „Polonia Reconstituită", în grad de Comandor, conferit de către preşedintele Republicii Polonia, Medalia „Bărbăţie şi Credinţă", clasa a I-a, conferită de către Regele Carol I al României prin Înaltul decret nr. 381/1912, Medalia „Avântul Ţării"conferită de către Regele Carol I al României în anul 1914, Medalia Jubiliară, conferită de către Regele Carol I al României în anul 1906, Medalia de Aur pentru 25 de ani de serviciu militar, conferită de către Regele Ferdinand I prin Înaltul Decret nr. 3 099/1920, Medalia „Victoria", conferită de către Regele Ferdinand I al României prin Înaltul Decret nr. 7 396/1921 şi Medalia semn onorific pentru 40 de ani de serviciu militar, conferită de către Regele Carol al II-lea prin Înaltul Decret nr. 2 293/1931[152].

Gheorghe Rasoviceanu, unul dintre cei mai capabili generali români din perioada primului război mondial, avea să se stingă din viaţă, după ani de zile de suferinţă şi uitare, în anul 1954 în casa fratelui său Solomon Rasoviceanu din satul Romaneşti, în apropierea oraşului Târgu-Jiu. A fost înmormântat în cimitirul satului Rasovița, unde se născuse, ceremonia funerară fiind realizată fără pompă de către fratele şi nepoţii săi.

[152] *Ibidem*, p. 11.

Anexa 1[*]

Actu No. 13

Din anul una mie opt sute şaptezeci şi patru, a douăzeci şi una zi a lunei Aprilie, la a unsprezecea oră înainte de amiază.

Actu de naştere al Domnişorului Gheorghe, de sex bărbătesc, născut la optsprezece ale lunei Aprilie în casa părinţilor săi din cătunul Rasoviţa, această comună, cu No. 37, fiu al Domnului Ion Rasoviceanu, în etate de ani treizeci şi opt, şi al Doamnei Elenca Rasoviceanu, în etate de ani treizeci, ambii de profesiune agricultori, domiciliaţi în această comună.

După declaraţiunea făcută de tatăl, care ne-a înfăţişat copilul, întâiul martor, Domnul Gheorghe Ungureanu, în etate de ani douăzeci şi opt, al doilea martor, Domnul Ion Popescu, în etate de ani patruzeci şi cinci, ambii de profesiune agricultori, domiciliaţi în această comună, vecini declarantului, care au subscris acest act după ce li s-a citi, împreună cu noi, şi cu declarantele.

Constatat, după lege, de noi Gheorghe Popescu, primarul comunei Stroieşti şi ofiţer al stării civile.

Martorii, neştiind carte, s-au subscris de bunăvoie acestui oficiu.

Ioan Rasoviceanu Declarantele
Gheorghe Ungureanu
Ion Popescu Martori
Of. st. civ. Gh. Popescu

Anexa 2[**]

Foaie calificativă a colonelului Gheorghe Rasoviceanu
1 noiembrie – 31 decembrie 1916

Colonelul Rasoviceanu a fost sub ordinele mele în calitate de comandant al Regimentului 9 Vânători (format din resturile regimentelor 9 Vânători, 39 şi 40 Infanterie), pentru refacerea căruia a desfăşurat foarte multă activitate în cursul lunilor noiembrie şi decembrie 1916.

În ziua de 23 noiembrie 1916, după evacuarea Bucureştiului, primind ordin să ocupe o poziţie de rezistenţă la Ştefăneşti, a organizat-o în condiţiuni foarte bune şi într-un timp foarte scurt.

A doua zi, 24 noiembrie, a organizat, în aceleaşi condiţiuni, o a doua poziţie la [...].

---

[*] Serviciul Judeţean al Arhivelor Naţionale Gorj, Registrul pentru actele Stării Civile ale anului 1874 al comunei Stroieşti, plaiul Vulcanului, judeţul Gorj, f. 7.

[**] Apud. Gheorghe Găvănescu, *op. cit.*, p. 29-30.

Ajungând la Ialomița, i s-a încredințat apărarea sectorului Patru Frați – Pontoni. În timpul nopții, inamicul, încercând a forța trecerea trupelor care reușiseră a trece Ialomița.

La Glodeanul Sărat s-a distins, de asemenea, în apărarea sectorului ce i se încredințase, reușind a păstra poziția chiar după retragerea trupelor vrăşmaşe de a întoarce stânga Diviziei a I-a (de la dreapta sa) care era încă în luptă cu inamicul la Mihăileşti. Nu a părăsit poziția decât la ora 21, când a primit ordin de retragere.

La trecerea peste Buzău a format ariergardă la Albeşti în fața gării Cilibia, apărând cu abilitate trecerea până la scurgerea trupelor.

De la râul Buzău până la Vaslui a executat marşul în cea mai bună ordine, reușind a avea trupa în mână, cu toate că avea moralul scăzut.

În rezumat, am fost totdeauna pe deplin mulțumit de modul cum locotenent-colonelul Rasoviceanu şi-a îndeplinit grelele însărcinări ce i-am dat şi am deplină încredere pentru orice misiune grea.

Dau aceste note în calitate de fost comandant al Brigăzii colonel Mihăescu, formată din resturile diviziilor 9, 19 şi 21.

*Anexa 3**

Raportul nr. 2 144 din septembrie 1917 al Diviziei a 9-a către Corpul V Armată

Generalul Constantin Scărişoreanu
Comandantul Diviziei a 9-a

Am onoarea a propune la înaintare la gradul de colonel pe locotenent-colonelul Rasoviceanu, comandantul Regimentului 9 Vânători.

În ziua de 27 iulie 1917, când duşmanul reuşise a intra în tranşeele noastre pe frontul Regimentului 36, Regimentul 9 Vânători restabileşte situația.

La atacul din ziua de 28 iulie, Regimentul 9 Vânători atacă în punctul cel mai greu dar nu reuşeşte. Aceasta însă nu micşorează întru nimic valoarea regimentului ai cărui ofițeri şi soldați s-au sacrificat până la jumătate de efectiv.

La atacul inamicului din ziua de 29 iulie, când duşmanul amenința să învăluie complet divizia din cauza retragerii dezordonate a ruşilor de la aripa dreaptă a diviziei, locotenent-colonelul Rasoviceanu, care forma singura rezervă a diviziei cu unitatea sa, primeşte ordinul de a face față în acea parte şi, mulțumită activității sale, reuşeşte a păstra în stăpânire gara şi satul Mărăşeşti, precum şi fabrica de parchete.

Din aceeaşi zi, nemaiavând divizia alte trupe proaspete, Regimentul 9 Vânători stă necontenit pe front până la 9 august, luând parte şi la lupta din 6 august, regimentul său reuşind a păstra satul şi gara Mărăşeşti.

---

* Apud. Gheorghe Găvănescu, *op. cit.*, p. 26-27.

Locotenent-colonelul Gheorghe Rasoviceanu îndeplineşte toate condiţiile pentru a fi înaintat în baza aliniatului II, litera C, articolul 21 din lege.

Comandantul Diviziei a 9-a
Generalul Scărişoreanu

Anexa 4[*]

Ferdinand I
Prin graţia lui Dumnezeu şi Voinţa Naţională
Rege al României
La toţi de faţă şi viitori, sănătate.

Asupra raportului Ministrului Nostru Secretar de Stat la Departamentul de Război sub nr. 5 379 din 18 August 1917,

Am decretat şi decretăm:

Art. 1 Conferim Ordinul Militar „Mihai Viteazul", clasa a III-a, colonelului RASOVICEANU GHEORGHE, comandantul Regimentului 9 Vânători Munte, pentru vitejia, destoinicia şi devotamentul excepţional de care a dat dovadă pe câmpul de luptă.

La 29 iulie 1917, pe când inamicul încerca să învăluie aripa dreaptă a Diviziei a 9-a, acest distins comandant de regiment s-a pus în fruntea companiilor ce formau rezerva regimentului şi, contraatacând cu energie pe germani, a restabilit situaţia şi a împiedicat astfel ca legătura diviziei cu trupele noastre din dreapta să fie tăiată.

Dat la Iaşi la 18 August 1917.

Ferdinand
Vintilă Brătianu

I. D. Nr. 914 din 18 August 1917

Anexa 5[**]

Foaie calificativă pentru perioada 15 ianuarie – 31 octombrie 1918

Generalul Răşcanu
Comandantul Diviziei a I-a Vânători

Colonelul Rasoviceanu a servit sub ordinele mele de la 15 ianuarie până la finele lunii februarie 1918 în calitate de comandant al Regimentului 9 Vânători, care, la acea dată, făcea parte din Divizia a I-a Vânători, pe care o comandam.

---

[*] Apud. Constantin Ispas, *Nemuritorii*, vol. III, Editura Centrului Judeţean al Creaţiei Gorj, Târgu-Jiu, 2004, p. 62.

[**] Apud. Gheorghe Găvănescu, *op. cit.*, p. 28-29.

Deşi a servit puţin sub ordinele mele, totuşi, am putut observa de la început perfecta stare a regimentului datorită, în cea mai mare parte, vrednicieri, muncii şi devotamentului la serviciu al comandantului de regiment, colonelul Rasoviceanu.

Regimentul 9 Vânători era bine echipat, bine hrănit, perfect disciplinat şi perfect instruit. Avea un moral mai presus de orice laudă şi se putea considera ca o podoabă a întregii noastre armate.

Starea strălucită a regimentului său recomandă mai bine ca orice notă pe comandantul de regiment.

Consider pe colonelul Rasoviceanu ca pe un excelent ofiţer superior de infanterie, apt a comanda o brigadă şi un detaşament compus din mai multe arme cu serviciile respective.

Merită a înainta la gradul de general de brigadă când va avea vechimea legală şi merită să i se încredinţeze comanda unei brigăzi.

Anexa 6[*]

Foaie calificativă pentru perioada
1 aprilie – 31 august 1918

Generalul Constantinescu
Comandantul Diviziei a 2-a Cavalerie

Colonelul Rasoviceanu, ca comandant al Regimentului 9 Vânători a fost pus sub ordinele Diviziei a 2-a Cavalerie pe timpul de la aprilie 1918 şi a stat până la luna august.

Regimentul a fost întrebuinţat pentru paza Nistrului într-un sector la sud de Bender.

Dispoziţiunile luate cu organizarea pazei sectorului au fost dintre cele mai bune, astfel că paza s-a făcut în condiţiuni foarte satisfăcătoare.

Impresia ce mi-a lăsat colonelul Rasoviceanu ca ofiţer comandant de regiment şi ca om a fost dintre cele mai frumoase. Eu îl consider ca un ofiţer de elită sub toate rapoartele.

Anexa 7[**]

Foaie calificativă pentru perioada
28 octombrie 1918 – 31 martie 1919

Colonelul Dimitriu
Comandantul Brigăzii 4 Vânători

Colonelul Rasoviceanu cu regimentul său a intrat sub ordinele mele la data de 1 februarie 1919 când, îndeplinindu-şi misiunea la Bucureşti, a primit ordin să vină în regiunea Brad.

---

[*] Apud. Gheorghe Găvănescu, *op. cit.*, p. 36.

[**] *Ibidem.*

Pentru modul cum îşi face datoria colonelul Rasoviceanu îi aduc, cu profunzime, elogiile mele.

Pentru modul cum îşi face datoria colonelul Rasoviceanu îi aduc, cu profunzime, elogiile mele.

Se preocupă în de aproape de gospodărirea şi administraţia corpului. Este în tot timpul în mijlocul soldaţilor săi, cunoscându-i aproape pe fiecare după nume. Instrucţia şi educaţiunea ofiţerilor şi trupei formează grija sa de căpetenie. Ofiţerii săi sunt un model de conduită, trupa este adânc pătrunsă de sentimentul datoriei către Patrie şi Tron, de al supunerii şi ascultării faţă de şefi.

Colonelul Rasoviceanu a organizat poziţiile de la Korosbania şi Brad, unde a dat dovadă de multă pricepere, inteligenţă şi sârguinţă la lucru.

Măsurile de siguranţă şi gradul de vigilenţă au fost de aşa natură că, un copil ungur de vreo 12 ani, trimis de la Ibalnaghi, a încercat să treacă linia de demarcaţie la Tomeşd dar a fost imediat prins de patrule şi adus la brigadă, unde i s-au întocmit actele pentru trimiterea înaintea Curţii Marţiale.

Am credinţa că la semnalul de înaintare, Regimentul 9 Vânători comandat de colonelul Rasoviceanu va păşi din nou pe drumul biruinţei şi al gloriei, drum ce cunoaşte bine şi pe care l-a făurit cu sângele vitejilor săi în văpaia luptelor de pe Neajlov şi la Mărăşeşti.

Îl propun pentru numire la comandă de Brigadă şi înaintare la gradul de general în mod excepţional.

Anexa 8[*]

Foaie calificativă pentru perioada
1 februarie – 31 octombrie 1919

General Traian Moşoiu
Comandantul Corpului de Vânători

Colonelul Rasoviceanu a fost sub ordinele mele în diferite rânduri în timpul operaţiunilor din Transilvania şi Ungaria în anul 1919.

În anul 1919 a operat cu Regimentul 9 Vânători în regiunea Brad şi Baia de Criş. A ocupat din proprie iniţiativă poziţia de la Birtău. A pus apoi stăpânire pe poziţia de la Hălmagiu, unde a rezistat inamicului până la 15 aprilie. În toate aceste operaţiuni a dat probe palpabile de destoinicie şi bravură.

În timpul operaţiunilor de pe dreapta Tisei, în capul de pod de la Tockay, a trimis un batalion la Ybernad, unde a reuşit să restabilească situaţia.

În ziua de 27 mai 1919 respinge toate atacurile pe care inamicul le-a dat asupra capului de pod Tockay.

---

[*] Apud. Gheorghe Găvănescu, *op. cit.*, p. 52-53.

Pentru modul strălucit cum s-a comportat Regimentul 9 Vânători, comandat de colonelul Rasoviceanu, a fost citat prin ordin de zi nr. 22 al Grupului de Nord.

A luptat cu bravură la Toymacs şi Vencselle, pe malul stâng al Tisei, respingând, cu ajutorul unui batalion din Regimentul 82 Infanterie, peste Tisa, un detaşament inamic ce trecuse fluviu.

În rezumat, în tot timpul cât a stat sub ordinele mele colonelul Rasoviceanu Gheorghe în timpul operaţiunilor, s-a distins şi s-a relevat ca bun conducător de trupe.

Îl propun la comandă de brigadă şi la înaintare excepţională la gradul de general de brigadă.

*Anexa 9**

Divizia a 2-a, Brigada a 4-a
Nr. 1 168/8 februarie 1920
Raport special pentru înaintarea, în mod excepţional,
la gradul de general de Brigadă a colonelului Rasoviceanu Gheorghe,
comandantul Regimentului 9 Vânători

Colonelul Rasoviceanu Gheorghe a intrat sub ordinele Brigăzii a 4-a Vânători la 20 februarie 1919, când Regimentul 9 Vânători a venit în regiunea Brad pe valea Crişului Alb.

În această regiune Regimentul 9 Vânători a avut de păzit un sector de 35 km.

Prin dispozitivul posturilor fixe rânduite de-a lungul liniei de demarcaţie şi vigilenţa patrulelor a împiedicat toate încercările bolşevicilor unguri cu scop de a jefui populaţiunea şi a culege informaţii.

Cu această împrejurare un copil de vârsta cam 12 ani, fiind trimis în spionaj de trupele maghiare de la Nalmagi, a încercat să treacă linia de demarcaţie de la Tomaşd, dar a fost prins imediat de patrule şi adus la postul de comandă al Brigăzii, unde i s-au întocmit actele de trimitere înaintea curţii marţiale.

Colonelul Rasoviceanu a organizat poziţia de la Korosbanya, precum şi poziţia principală de luptă de la Brad, ambele călare pe cursul Crişului Alb.

În ziua de 16 aprilie 1919, când s-a început prima ofensivă contra ungurilor, a concurat cu un batalion la atacul poziţiei de la Csucs (Ciuci), după care, cu întreg Regimentul 9 Vânători, un batalion din Regimentul *„Beiuş"* şi una baterie de artilerie, a format un detaşament de flanc, având misiunea de a înainta pe valea Crişului Negru.

Înainte de a pătrunde în valea acestui râu, a dat luptele de la Dealul Mare şi Cristul de Sus, alungând trupele inamice care opuneau rezistenţă.

La 25 aprilie 1919 a reintrat în compunerea Brigăzii a 4-a Vânători, luând parte la lupta de la Bakeş, lângă Bekeş-Csaba.

În a doua ofensivă contra ungurilor, colonelul Rasoviceanu a trecut cel dintâi Tisa, pe bărci, cu regimentul său, în noaptea de 29/30 iulie 1919, la punctul Tisabö. Măsurile

* Apud. Gheorghe Găvănescu, *op. cit.*, p. 62-64.

de pregătire au fost astfel luate, astfel că, operațiunea trecerii s-a executat într-o ordine desăvârşită, regimentul neavând decât un singur rănit.

În ziua de 31 iulie 1919, aflat în capul Regimentului 9 Vânători, a luat parte la atacul de la Yasey-Ladany, unde ungurii au opus ultima rezistență între Tisa şi Dunăre.

Bella Kun, care din turla bisericii din Yasey-Ladany urmărea cu binoclul fazele luptei, impresionat de înaintarea vijelioasă a Vânătorilor, cu toate că erau bătuți de o artilerie numeroasă, de toate calibrele, în fața acestei situații, se suie în automobil şi, fugind la Budapesta, este primul mesager care duce vestea despre sfărâmarea completă a armatei maghiare.

De la 6 august până la 18 octombrie 1919, când a plecat cu regimentul la Bucureşti, colonelul Rasoviceanu Gheorghe cu regimentul 9 Vânători a fost în rezerva Diviziei a 2-a Vânători la Vecses, lângă Budapesta, unde s-a achitat lăudabil de toate însărcinările avute, executând şi evaluările de materiale.

Colonelul Rasoviceanu este un ofițer superior brav, destoinic şi corect. Pentru modul distins cum s-a condus în lupte ca comandant de regiment şi de detaşament, îl propun cu toată căldura şi convingerea la înaintarea, în mod excepțional, la gradul de General de Brigadă şi a i se încredința comandă de Brigadă.

Comandantul Brigăzii 4 Vânători, colonel Dimitriu

*Anexa 10**

Generalul Rasoviceanu Gheorghe

Un om din cei mari, cu care Gorjul se poarte mândri şi pe care, desigur, istoria îi va aşeza la locul de bine meritată cinste, este generalul Rasoviceanu Gheorghe.

Născut în Rasovița din județul nostru, după terminarea cursurilor primare, pe care le-a făcut în Târgu-Jiu, a intrat în liceul militar din Craiova, apoi în şcoala militară de ofițeri din Bucureşti, îmbrățişând astfel frumoasa carieră a armelor, unde îi era dat să se distingă ca un brav ostaş.

Intră în războiul 1916-1920 cu gradul de maior, comandând un batalion din Regimentul 9 Vânători. În luptele din Dobrogea cade rănit, însă refuză a fi evacuat şi rămâne înainte în fruntea unității sale.

Pentru faptele sale de arme este avansat la gradul de locotenent-colonel şi i se dă comanda Regimentului 9 Vânători, cu care face minuni de vitejie în luptele de la Stâlpul şi Bălăriile.

În Moldova este avansat la gradul de colonel şi, cu vânătorii săi, culege lauri în luptele de la Mărăşeşti şi Mărăşti.

Cu ocazia defecțiunii armatei ruseşti, regimentul său este adus la Iaşi, ca armată de încredere, întronând şi aici ordine şi punând la locul lor pe ruşii răzvrătiți.

---

* Jean Bărbulescu, *Generalul Rasoviceanu Gheorghe*, în *Calendarul Gorjului*, Tipographia „LUMINA" – Frații Niculescu, Târgu-Jiu, f.a., p. 189-190.

În campania din 1919, regimentul său este primul care trece Tisa, ducând în capitala Ungariei faima vitejiei ostaşului român.

În anul 1922 este înaintat la gradul de general, dându-i-se comanda Brigăzii a I-a Vânători de Munte.

Este decorat cu „Mihai Viteazul“, „Sfântul Vladimir“ şi „Sfânta Ana“ (ruseşti), Legiunea de Onoare (franceză), „Steaua României“, „Coroana României“ şi multe alte decoraţii române şi străine, răsplătirea împlinirii datoriei sale de desăvârşit ostaş.

REGELE FERDINAND, MARGHILOMAN ŞI ARDEREA RECOLTELOR

Tudor Nedelcea

Despre primul război mondial şi, în cadrul acestuia, despre ocuparea Craiovei de către trupele germane (8/21noiembrie 1916) s-a scris suficient, dar nu exhaustiv, astfel încât unele aspecte mărunte, dar cu anumite semnificaţii, pot completa istoriografia momentului istoric. Cine ar fi crezut că în faţa inamicului, superior numeric şi ca dotare militară, s-au încercat aceleaşi metode strategice de pe timpul lui Ştefan cel Mare?

Este vorba de intenţia Regelui Ferdinand de a arde morile şi depozitele de cereale înainte de evacuarea Craiovei din faţa ofensivei germane, mai ales după cea de-a doua bătălie de pe Jiu (29 octombrie/11 noiembrie 1916) şi ocuparea oraşului Târgu-Jiu (2/14 noiembrie 1916).

„În această situaţie, se impunea luarea de către comandamentul român a unor măsuri strategice deosebite. Acţiunea preconizată trebuia să smulgă inamicului avantajele deţinute şi să creeze condiţiile reluării războiului de eliberare"[1].

Între aceste măsuri strategice, spre a anula avantajele armatei germane, se înscrie şi intenţia Guvernului liberal condus de I.I.C. Brătianu, de a incendia morile şi rezervele de cereale. În acest sens, prezentăm ciorna scrisorii omului politic conservator Al. Marghiloman adresată Regelui.

„Lettre au Roi
Remise par Drossu
Le 11 Nov á 6 ½ du jour

Sire,

Aflu cu preciziune că înainte de a se evacua[2] *Craiova, Guvernul Majestăţei Voastre a dat ordine formale ca să se arză morile şi să se incendieze depozitele de cereale.*

[Cum înaintarea vrăşmaşului nu este încă oprită][3]*. Asemenea ordini se [vor] mai pot repeta.*

Rog, din toate puterile mele, pe Majestatea Voastră să nu mai permită această mistuire a proprielor noastre resurse.

O asemenea măsură se va întoarce numai şi numai contra populaţiunei noastre de la ţară şi din oraşe.

---

[1] *Istoria românilor*, vol. VII, tom II. *De la Independenţă la Marea Unire (1878-1918)*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2003, p. 428.

[2] Scrisese *„evacuarea"*, dar a revenit şi a tăiat ultimele trei litere.

[3] Cuvintele cuprinse între ghilimele au fost tăiate în text, Marghiloman revenind asupra formulării. Prima formulare: *Cum înaintarea vrăşmaşului nu este încă oprită, asemenea ordini se vor mai repeta.*

[Pentru or ce bob distrus de noi, inamicul va lua. Ca apărare militară, ea nu are nici o valoare. Or ce bob ars, inamicul are putință să-l [ia]înlocuiască slein][4].

Ca eficacitate militară, ea nu va duce la vre un rezultat de oare ce vrăşmaşul are toată putința – dacă este în nevoie – să înlocuiască or ce bob ars de la noi luând până la sleire micile rezerve ale țăranilor.

Însămânțările de toamnă sunt [aproape nule] foarte reduse [perspectivele însămânțărilor], cele de primăvară vor fi aproape nule din lipsă de brațe şi de vite, [încă mai slabe]: dacă distrugem noi înşine ceea ce mai avem, aceasta însemnează foametea pentru populațiunea țării.

Era de datoria mea, Sire, să supun Majestății Voastre aceste considerațiuni ce formulez în numele Partidului Conservator.

Sunt al Maj. V. Supusul [cel] devotat
şi credincios
[SS] A.M.

În *Note politice (1897-1924)*[5], Al. Marghiloman aduce detalii privitoare la „aventura" acestei scrisori: „*Scriu Regelui pentru a-l implora să nu permită să se arză recoltele în depozit. Duc chiar eu scrisoarea la Palat la ora 6,30. Nimeni! Mai târziu, Drossu se însărcinează să remită scrisoarea mea mâine dimineață*"[6], notează el, scrupulos, în chiar ziua expedierii scrisorii. Şi tot în aceeaşi zi notează că fratele său „*îmi destăinuieşte în secret că Luynés i-a povestit că cei de la Legația franceză sunt furioşi.* ***Berthelot a cerut ca morile din Craiova să fie incendiate*** [sublinierea noastră, T.N.], *şi Brătianu a răspuns:«Sunt încă stăpânul României şi niciodată nu voi permite aceasta, căci şi eu am acolo interese mari». Această explicație ar fi stârnit indignarea* [la Legația franceză, n.n.]. *Explic lui Mişu că adevărata versiune este mai puțin crudă*"[7].

După ce-l „divulgă" pe generalul francez ca fiind autorul acestui plan „strategic" (?) de ardere a cerealelor, precum şi atitudinea demnă a lui I.I.C. Brătianu, dacă n-ar fi avut „acolo interese mari", incomodul Al. Marghiloman încearcă să contracareze această măsură şi, întrucât scrisoarea nu ajunsese la Rege, a doua zi (12/25 noiembrie 1916) merge din nou la Palat, unde o întâlneşte pe Regină, care „*era foarte gravă, slăbită, dar stăpânindu-se. Îi prezint imediat cererea mea: trebuie neapărat să oprească pe Rege a consimți să se arză proviziile de grâu. Regele vrea să-şi revadă poporul său, în ce sentimente îl va găsi, dacă acest popor ştie că, din ordin, i s-a incendiat averea şi a fost la foamete?*

«Dar inamicul va lua grâul». «Dacă îl ardem, va lua rezervele țăranului» [...]. Regina: «Dejunez cu Regele şi îi voi vorbi». Eu: «Doamnă, nu trebuie ca Regele să ceară sfatul numai unui guvern orb şi rău informat[8]*».*

---

[4] Probabil *„sleind"*. Aici s-a oprit, a tăiat şi a reformulat cum vedem mai jos.

[5] Al. Marghiloman, *Note politice. 1897-1927*, Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „Eminescu" S.A., 1927.

[6] *Ibidem*, p. 295.

[7] *Ibidem*, p. 296.

[8] *Ibidem*, p. 297-298.

După acest dialog cu prima Doamnă a țării (ea însăşi implicată în destinele țării), Al. Marghiloman notează şi reacția membrilor Comitetului Consultativ, convocați într-o conferință la 15 noiembrie 1916: *„Trebuie sau nu adresată guvernului o cerere formală ca să nu ardă depozitele? Cum am scris Regele şi am vorbit Reginei în această privință, este mai bine să nu se facă un demers oficial către Preşedenția Consiliului, care poate declina orice amestec în faptele comandamentului militar"*[9].

După câte ştim, morile şi recoltele cerealiere nu au fost incendiate, însă Oltenia, şi mai cu seamă Craiova, a avut de suferit în urma ocupației germane, cu aceleaşi efecte pe care le produce orice ocupație străină (excluzând dezastruoasa ocupație bolşevică după 23 august 1944). Oltenia intră în zona militară I din cadrul Teritoriului administrației militare (guvernator militar fiind generalul conte Tűllf von Tscheppe), fiind transformată, timp de doi ani (1916-1918), în principalul furnizor de cereale, produse alimentare, petrol şi alte materii prime pentru Puterile Centrale.

Bogățiile şi rezervele cerealiere ale Olteniei intraseră în calculul inamicului înainte de ocuparea propriu-zisă, iar în timpul ocupației, Administrația militară a stabilit şi impus României un program de expediere a stocurilor de cereale, furaje şi de asigurare a recoltei viitoare: *„Se va cultiva pe cât posibil tot terenul arabil. Se va lucra cu străduință şi din toate puterile, deoarece este necesar ca România să fie menținută ca grânarul Puterilor Centrale"*, ordona, la 8/21 februarie 1917, guvernatorul militar al Olteniei. Cu toate măsurile luate pentru transportarea în Moldova a rezervelor cerealiere, inamicul a reuşit să captureze, o dată cu invazia țării, 2,5 milioane hl grâu, un milion de hl de secară, 7,75 milioane hl orez, 8,39 milioane hl porumb etc., adică circa 60% din proviziile româneşti[10], iar pagubele aduse numai Craiovei de ocupația germană se ridicau la 8.266.160 lei.

Apărute postum, la 11 mai 1927, în cinci volume ce cuprind perioada 1897 – 15 iunie 1924, pe care voia să le revadă pentru tipar, *Notele* au fost confiscate de autoritățile vremii chiar a doua zi (mai bine spus, ce a mai rămas din tirajul nevândut). Ele au provocat un adevărat scandal politic[11]. Vom consemna doar câteva opinii: *„Cinci volume de memorii pe cât de incitante pe atât de brutale prin concisiunea şi forma lor. Marghiloman n-a urmărit să facă literatură. S-a mulțumit să scrie o cronică şi să spună adevărul. Cronica şi adevărul nu sunt menite să placă. Multe dureri sunt răscolite şi multe pagini triste evocate"* (cotidianul *Politica, II;* nr. 292, 17 mai 1927); *„O ingenioasă răzbunare postumă a unui om detronat de evenimente, reducerea la acelaşi numitor moral a unei întregi generații de conducători politici ai unei țări, pentru ca nici o postură idealistă, nici o parodie eroică să nu fie cu putință. Un complice care-şi denunță tovarăşii, fiindcă l-au înşelat la împărțirea prăzii"* (Pamfil Şeicaru)[12].

---

[9] *Op. cit.*, p. 304.

[10] *Bukarester Tageblatt*, 23 decembrie 1916, Apud Luchian Deaconu, *Momente din făurirea statului național unitar român*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1988, p. 66-67, 83.

[11] Despre apariția şi reacția lor printe politicieni şi ziariști, vezi introducerea lui Stelian Neagoe la Al. Marghiloman. *Note politice*, I, Bucureşti, Editura Scripta, 1993.

[12] Apud Stelian Neagoe, *Introducere* la Al. Marghiloman, *Note politice*, vol. I, Bucureşti, Editura Scripta, 1993, p. 31.

Germanofil din convingere, Al. Marghiloman (1854-1925), membru marcant al Partidului Conservator şi şef al partidului după demisia lui Titu Maiorescu, membru în Consiliul de Coroană (14 august 1916) în care s-a hotărât intrarea României în război, susţinător convins al neutralităţii, membru în mai multe guverne, este chemat într-o situaţie dificilă, spre a încheia pacea „punică" cu inamicul, la Bucureşti, la 24 aprilie /7 mai 1918, după ce, cu câteva luni înainte, fusese însărcinat cu formarea unui nou guvern (5/18 martie 1918), pentru scurt timp, căci în acelaşi an (1918) avem guverne conduse şi de Al. Averescu, Constantin Coandă şi din nou Ion I.C. Brătianu.

Adversar politic al Brătienilor, prin *Notele* sale, Al. Marghiloman nu era pe placul familiei regale sau al altor politicieni (Take Ionescu, N. Filipescu, Iuliu Maniu ş.a.). Cu *Notele* sale scandalizase ipocrizia (Stelian Neagoe); ele sunt totuşi o sursă de prim ordin la cunoaşterea istoriei şi oamenilor acelor vremuri, chiar dacă subiectivismul este inerent, ca în orice lucrare memorialistică. Sau altfel spus de însuşi autorul lor, în testamentul din 7 octombrie 1923: *„Mă duc, oricând s-o încheia viaţa mea, cu conştiinţa în pace. Am greşit poate mai des decât socotesc, dar gândul mi-a fost întotdeauna curat şi mi-am iubit ţara"*.

DESPRE CLERUL MEHEDINȚEAN ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Nicuşor Marian Pele Trăiloiu

Obiectivul pentru care România a intrat în Primul Război Mondial l-a reprezentat îndeplinirea eternului ideal național şi anume, unirea tuturor românilor într-un singur stat național.

Pentru îndeplinirea mult doritului deziderat societatea românească a trebuit să depună un efort conjugat de natură militară şi materială, la care s-au angajat toate categoriile socio-profesionale. În contextul dat, chiar dacă într-o pondere mai mică, unei astfel de necesități au fost chemați inclusiv slujitorii Sfântului Altar, preoții şi cântăreții bisericeşti.

În pofida faptului că România îşi declarase neutralitatea față de evenimentele militare din Europa, totuşi, în interiorul societății româneşti se instalase un climat de nelinişte, incertitudine şi intense frământări, motiv pentru care, factorii de răspundere manifestau largi preocupări pentru mobilizarea tuturor celor apți să poarte arme[1].

În ceea ce-i priveşte pe reprezentanții clerului, deşi s-au întocmit liste, încă din anul 1915, cu posibili preoți şi cântăreți bisericeşti ce ar fi putut fi mobilizați, abia la sfârşitul campaniei dezastruoase din iarna lui 1916-1917, s-a apelat la sprijinul acestora.

Prin adresa Statului Major al Armatei transmisă Sfintei Episcopii a Râmnicului şi Noului Severin sub nr. 3864/1915, s-a solicitat completarea corpurilor de trupă şi serviciilor armatei cu preoți din această Eparhie. Pe lângă stabilirea atribuțiilor certe pe care urmau să le îndeplinească în vreme de război, recrutarea preoților şi cântăreților bisericeşti în rândul unităților militare s-a realizat conform următoarelor criterii:[2] „preoții tineri şi titrați să fie propuşi a se repartiza în primul rând la regimentele de vânători şi infanterie, apoi la brigăzile de cavalerie şi artilerie; aceşti preoți, în special cei repartizați regimentelor de infanterie, este de dorit să aibă reşedința, pe cât posibil, în aceiaşi garnizoană cu corpul de trupă la care urmează a se repartiza, sau în imediata apropiere, pentru ca preotul să se poată prezenta la corp din chiar prima zi de mobilizare şi, în fine, preoții mai în vârstă să fie propuşi a se repartiza serviciilor armatei ce nu implicau acțiuni propriu-zise de front, urmând a activa ca: ambulanțieri de divizie, în spitalele mobile şi cele de evacuare”[3].

La rândul său, Protoieria Județului Mehedinți, pendinte de Episcopia Râmnicului şi Noului Severin va da curs solicitării sus amintite şi, printr-o altă adresă nr. 340/1915,

---

[1] *Istoria Românilor (coord. Gheorghe Platon),* vol. VII, tomul II, editura Enciclopedică, Bucureşti 2001, p. 421-422.

[2] Serviciul Județean Mehedinți al Arhivelor Naționale (în continuare SJAN Mehedinți), *fond Protoieria județului Mehedinți,* dosar nr. 1/1915, f. 212.

[3] *Ibidem.*

transmitea o primă notă informativă cu şase cântăreţi bisericeşti deja concentraţi în Regimentul 57 Infanterie Mehedinţi: Munteanu Ion caporal în Compania a 8-a de la Parohia Hivona, Popescu Constantin, sergent Compania a 10-a, cântăreţ la Parohia Butoieşti, Burileanu Mihai soldat Compania a 8-a, cântăreţ la Parohia Degeraţi, Prudescu Ion, cântăreţ la Parohia Brădeţ şi Ciortan Ion soldat, cântăreţ la Parohia Drăgoteşti, ultimii doi concentraţi în rândurile Companiei a 7-a[4].

De asemenea, printr-o altă adresă nr. 16774/1915, s-au stabilit şi drepturile salariale ce urmau a fi acordate preoţilor mobilizaţi, precum şi gradele militare sub care urmau să activeze: „În caz de mobilizare preotul va avea gradul de locotenent şi va primi lunar: 300 de lei salar, 60 de lei spor 1/5 şi alţi 60 lei alocaţie de hrană. Ca primă de echipare va primi 400 lei”[5].

Cercetările ulterioare au arătat că numărul cântăreţilor bisericeşti înregimentaţi a fost indiscutabil unul mult mai mare. Nu întâmplător părintele protoiereu Ion Răiculescu transmitea Comandantului Diviziei I Mehedinţi adresa nr. 229 din 12 martie 1915 prin care se plângea de lipsă de personal în săvârşirea serviciilor religioase: „majoritatea cântăreţilor bisericeşti din acest judeţ, fiind concentraţi la regimentele 17 şi 57 şi cum serviciile religioase din Sărbătorile Sfintei Învierii nu se pot face numai de preoţii respectivi, plus că la unele parohii ambii sunt concentraţi. Mi permit a vă ruga respectuos a binevoi a dispune ca cântăreţilor din numitele regimente să li acorde favoarea de a fi trimişi în parohii de la 19 martie până la 27 martie pe timpul cât ţin sărbătorile Sfintei Învieri”[6].

Tot în acest sens, o adresă similară transmisă câteva luni mai târziu sub nr. 1603 din 30 noiembrie 1915, avea în vedere două solicitări de permisii adresate de doi cântăreţi bisericeşti pentru alte două sărbători creştine, naşterea şi botezul Domnului. În fapt, cei doi cântăreţi, concentraţi din 18 ianuarie 1915 în regimentele 17 şi 57 Mehedinţi, solicitau aprobarea concediilor într-o anumită perioadă care să coincidă cu cele două sărbători creştine pentru a-şi putea exercita şi serviciile religioase[7].

Revenind la ceea ce a însemnat efectiv contribuţia militară a clerului mehedinţean în Primul Război Mondial, este elocvent un document datat 4 august 1918. Protoieria Mehedinţi a întocmit un tabel nominal cu evidenţa tuturor preoţilor şi cântăreţilor bisericeşti din judeţ, participanţi la război şi demobilizaţi între 1 aprilie şi 1 august 1918. Astfel, potrivit documentului menţionat, din aproximativ toate localităţile judeţului Mehedinţi au fost înregimentaţi 293 de slujitori ai Altarului, care la sfârşitul lunii august „provenind din prizonierat, şi-au reluat posturile în parohii”, fiind introduşi în statele de plată[8].

Pe de altă parte, viaţa nu a fost una uşoară nici pentru cei care activau în frontul de acasă. Şi în această situaţie, preoţimea a fost chemată, fie să aline suferinţele celor rămaşi să se îngrijească de trebuinţele caselor, fie să asigure continuitate procesului educaţional, prin suplinirea învăţătorilor concentraţi pe front.

---

[4] *Ibidem,* f. 86.
[5] *Ibidem,* f. 112.
[6] *Ibidem,* f. 98.
[7] *Ibidem,* f. 238.
[8] *Ibidem,* dosar nr. 1/1918, f. 127.

În acest sens, revizorul şcolar P. Condescu, prin nota nr. 615 înregistrată sub nr. 42 din 21 ianuarie 1915, a transmis către părintele protoiereu, rugămintea ca preoţii rămaşi în parohii, cuprinşi de sentimentele patriotice şi naţionale ce le împărtăşesc, să suplinească învăţătorii concentraţi[9].

De asemenea, multe alte adrese s-au expediat în această direcţie şi sub acest conţinut, de fiecare dată preoţii şi-au dat concursul pentru ca în acele vremuri grele, cursurile şcolare să nu fie întrerupte.

Mai mult decât atât, într-una din şedinţele „sinodului" episcopal, la sugestia Prea Sfinţitul Episcop D.D. Sofronie, s-a stabilit ca unul dintre subiectele ce urmau a fi abordate în cadrul conferinţelor pastorale din perioada 15-30 noiembrie 1915[10] să aibă în atenţie „Rolul preotului între credincioşii săi pe vremea de război".

Aşa se face că în cadrul şedinţei pastorale din 26 noiembrie 1915, desfăşurată la Turnu Severin, în cuvântul rostit, preoţii au subliniat datoria ce le revine în aceste timpuri de grea încercare.

Astfel, rolul preoţimii devenea unul psihologic, având grija de a inspira nădejdea şi încrederea în viitor, pregătind poporul din perspectiva tragicelor evenimente ce se întrevedeau.

Preoţii, mai ales cei din părţile limitrofe cu statele aflate în război, „trebuie să se gândească la datoria ce ne pregătesc evenimentele. Să îmbărbătăm, să insuflăm în pieptul ostaşilor noştri încrederea în patriotismul naţional"[11]. Părintele protopop I. Răiculescu oferea asigurări că preoţii mehedinţeni vor corespunde speranţelor ce se pun în ei „căci preoţii au dat probe de ordine, de disciplină şi ascultare"[12].

La rândul său părintele Ştefan Pârligras, viitor protoiereu de Mehedinţi a subliniat dimensiunea naţională pe care trebuie să şi-o însuşească clerul român.

Sigur, au urmat şi alte intervenţii în acest sens, iar în concluzie la cele spuse, părintele Răiculescu considera că rolul preotului în astfel de împrejurări este unul dublu şi anume[13]: „pregătirea sufletească a celor care pleacă pe front, dar şi a celor rămaşi şi îngrijirea sufletească şi trupească a celor rămaşi la vatră. Pe cei ce pleacă să-i îmbărbătăm şi să le arătăm că războiul e o necesitate fiindcă avem fraţi sub jugul străinilor. Numai aşa avem ocazie să ne unim toţi devenind un popor mare şi o ţară extinsă. Să deşteptăm interesul şi curajul. Apoi pregătirea celor rămaşi, cărora vom spune că războiul a fost este şi va fi întotdeauna, deci să nu se întristeze când pleacă bărbaţii, căci aşa pleacă la toate naţiunile. Bărbatul e făcut să poarte arma şi de vor muri, ei mor ca să trăiţi voi. Dacă vrea Dumnezeu se întorc înapoiu. Avem datoria să-i vizităm o dată pe săptămână, să-i mângâiem şi să-i cercetăm. Se va lua notă de lipsurile lor. Îi vom îndemna să vină la biserică duminica, să se mai roage. Se vor citi cu lacrimi în ochi rugăciunile de la războaie şi răzmeriţă"[14].

---

[9] *Ibidem,*dosar nr. 1/1915, f. 182.
[10] *Ibidem,* f. 209.
[11] *Ibidem,* f. 183.
[12] *Ibidem,*
[13] *Ibidem,* f. 119.
[14] *Ibidem,*

Însă, după cum bine este cunoscut, dincolo de sacrificiul uman, războiul a însemnat şi pagube materiale. Cele mai mari prejudicii aduse bisericilor s-au produs în noiembrie 1916, în contextul luptelor din câmpia Severinului, în urma cărora reşedinţa Mehedinţilor, a intrat sub regimul ocupaţiei străină. După cum se va putea observa, bisericile parohiale afectate au fost cele aflate pe direcţia de înaintate a armatelor de ocupaţie germano-austro-ungare[15] ce înaintau pe valea Jiului şi s-au îndreptat către Turnu Severin.

După terminarea ostilităţilor, Protoieria Mehedinţi, la solicitarea autorităţilor administrative judeţene, a întocmit o situaţie preliminară cu pagubele materiale suferite de bisericile din Mehedinţi, de pe urma devastărilor străine.

Potrivit statisticii din ianuarie 1919, întocmită în vederea obţinerii de eventuale despăgubiri, şapte asemenea lăcaşe de cult au suferit următoarele pagube materiale: în biserica parohială cu hramul Sf. Treime din Cerneţi, în noaptea de 10 spre 11 noiembrie 1916, au pătruns soldaţii germani cu caii, distrugând mai multe obiecte bisericeşti şi pardoseala. Mai mult decât atât au dat dovadă de un comportament incalificabil[16]. Cu veşmintele preoţeşti din Sfântul Altar au şters copitele cailor şi, la plecare au sustras, chivotul, o cădelniţă de aur şi o cruce poleită cu aur şi argint, toate extrem de valoroase în zestrea bisericii nu neparat prin valoarea materială, cât prin vechime – prejudiciul total ridicându-se la 4 500 lei[17].

La o altă biserică din fosta reşedinţă a Mehedinţilor, şi în aceeaşi noapte, la biserica filială Sfântul Ioan Botezătorul, soldaţii germani au ars în întregime gardul de împrejmuire, producând pagube în valoare de aproximativ 3 500 lei.

În Turnu Severin, cea mai afectată a fost biserica filială Sfântul Dumitru – capela cimitirului ortodox, devastată în aceeaşi noapte de 10-11 noiembrie 1916, când s-a declanşat atacul aerian asupra oraşului. Bombardamentele au afectat atât de mult imobilul, încât aici, pentru o perioadă de timp nu au mai putut fi săvârşi servicii religioase. Ulterior, este cert că implicarea financiară a enoriaşilor şi autorităţilor locale a făcut ca la momentul 4 august 1918, lucrările de reparaţii şi refacere să fie finalizate, în special graţie generozităţii „unui pios creştin din Turnu Severin, Ghiţă Bejan, cunoscut antreprenor local, care a cheltuit 18 000 lei. Peste câteva săptămâni va fi sfinţită şi redată cultului public”[18].

La biserica parohială din localitatea Pluta astăzi sat al comunei Butoieşti, soldaţii germani au pătruns în noaptea de 9-10 noiembrie, transformând lăcaşul de cult în grajd de animale. Au perforat pereţii pentru fixarea belciugurilor de care şi-au legat caii.

De asemenea, au distrus zece strane, şi au sustras toate perdelele de pluş şi pânză de la icoane şi uşile împărăteşti. Inventarul pagubelor a mai cuprins devastarea masei împărăteşti din Altar, sustragerea sfintei cruci, sfeşnicele, icoana Sf. Vasile şi cel mai nou rând de veşminte. Toate obiectele bisericeşti au fost dislocate şi deteriorate, turla arsă, biserica, printre puţinele din judeţ construită din cărămidă a înregistrat pagube de 6 500 lei[19].

---

[15] *Ibidem,* dosar nr. 1/1916, f. 65-66.
[16] *Ibidem,* dosar nr. 1/1918-1919, f. 2.
[17] *Ibidem,*
[18] *Ibidem,* f. 2^{v}.
[19] *Ibidem,*

Pagube şi mai mari, de 7 500 lei s-au înregistrat şi la biserica filială cu hramul Cuvioasa Paraschiva din satul Buiceşti, parohia Pluta. De aici s-au sustras toate obiectele bisericeşti, inclusiv cărţi vechi şi scaunul arhieresc.

Biserica filială Sf. Nicolae din satul Ţânţaru, o altă localitate astăzi componentă a comunei Butoieşti, a fost devastată prin distrugerea picturii şi transformarea sa în grajd.

În fine, biserica parohială Intrarea în biserică din parohia Ciovârnăşani a fost singura care a suferit pagube în perioada de retragere ale armatelor germano-austro-ungare în noiembrie 1918. Poate, în acest fel se explică de ce valoarea prejudiciului a fost de doar 250 de lei[20].

La aceste pagube se adaugă clopotele ridicate de la biserici a căror valoare a fost estimată la cca. 600 000 de lei. Aici, se impune semnalată intervenţia părintelui protoiereu pe lângă Primăria Turnu Severin, care la rândul său urma să facă demersuri către Comandatura militară de ocupaţie pentru a împiedica ridicarea unuia din cele trei clopote de la biserica catedrală „Grecescu".

Nu aceeaşi soartă, însă, au avut-o cele două clopote de la biserica romano-catolică din oraş. În mod abuziv, acestea au fost ridicate la data de 9 august 1917 de către soldaţi unguri în timpul fostei administraţii germane.

Pentru că unul dintre clopote era prea mare a fost spart chiar în turlă pentru a putea fi transportat. Deloc întâmplător, clopotul avea o anumită semnificaţie, în sensul că purta inscripţia regelui Carol I, considerat naşul de drept bisericii, întrucât asistase, atât la sfinţirea, cât şi la târnosirea sa. Aşa cum am arătat, situaţia din ianuarie a fost doar una preliminară, în fapt, pagubele şi stricăciunile cauzate bisericilor din judeţul Mehedinţi fiind infinit mai mari. Într-un total general au fost devastate de armatele ocupaţioniste un număr de 24 biserici parohiale din tot atâtea localităţi rurale şi alte trei lăcaşe de cult din Turnu Severin[21]. Cum a reieşit şi din cele prezentate mai sus, stricăciunile au constat în sustragerea de obiecte bisericeşti de certă valoare morală şi materială, distrugerea ori sustragerea de valori bibliofile, mutilarea picturilor interioare, afectarea imobilelor propriu-zise, arhivei, deteriorarea mobilierului şi a gardurilor de împrejmuire, totalizând o valoarea pagubelor de 141 519 lei[22].

Nu au lipsit nci pagubele de naturală morală: în perioada regimului de ocupaţie al Comandaturii s-a impus preoţilor să nu pomenească în cadrul serviciilor religioase pe membrii familiilor regale şi arhiereul. De pildă, soldaţii sârbi, austrieci şi bosniaci din comandatura de la Gruia impuneau oficierea serviciilor religioase după placul lor şi tratau pe preoţi fără nicio consideraţie, totdeauna manifestând faţă de aceştia o exigenţă ridicată la efectuarea de rechiziţii şi percheziţii. Aceleaşi documente vorbesc de arestarea a patru preoţi, încarceraţi timp de câteva luni, şi ulterior eliberaţi din lipsă de probe.

---

[20] *Ibidem,*

[21] Vezi anexa cu pagubele suferite de bisericile din judeţul Mehedinţi.

[22] *Ibidem,* f. 233.

Tablou

De stricăciunile şi pagubele ce au suferit bisericile din judeţul Mehedinţi, din partea trupelor Austro-Germane de ocupaţie:

Nr. Crt.	*Parohia*	*Comuna*	*Hramul Bisericii*	*Natura stricăciunii*	*Valoarea stricăciunii*
1.	Baloteşti	Baloteşti	Sf. Nicolae	Una cruce de argint 300 şi 8 kg lumânări 640	940
2.	Băseşti	Băseşti		Cărămidă	4000
3.	Butoieşti	Butoieşti	Sf. Nicolae	Casă, teren şi lumânări	4100
4.	Brezniţa Ocol	Brezniţa Ocol	Adormirea Maicii Domnului	Distrugerea a 72 stânjeni împrejurimi	2500
5.	Cireşu	Cireşu		Mobilier şi cărţi	400
6.	Celnata	Celnata		Mobiler, cărţi, bani	2830
7.	Cleanov	Cleanov	S-ţii Împăraţii	Acoperişul bisericii	200
8.	Corobăile	Corobăile		50 blane şi cărţi	3000
9.	Dedoviţa	Dedoviţa		Mobilier, obiecte, cărţi şi bani	3025
10.	Deleni	Deleni		Clădire, mobilier şi cărţi	8600
11.	Gârla Mare	Gârla Mare	Pogorârea Duhului Sfânt	Împrejmuire şi cărţi	2310
12.	Gemeni	Gemeni		Casa parohială împrejmuire	1750
13.	Gutu	Gutu	Sf. Ilie; Sf. Nicolae	Lumânări de ceară 83 kg; ulucă distrusă	2200 1500
14.	Izvorul Bârzii	Izvorul Bârzii		Mobilier şi împrejmuire	1040
15.	Jidoştiţa	Jidoştiţa	Naşterea Domnului	Arhivă şi împrejmuire	1000
16.	Miculeşti	Miculeşti		Împrejmuire şi cărţi	11320
17.	Obârşia	Obârşia	Sf. Nicolae	Împrejmuire	2000
18.	Pătulele I	Pătulele I	Sf. Gheorghe	Mobilier şi împrejmuire	800
19.	Pluta	Gura Motrului Pluta	Cuv. Paraschiva	Obiecte sacre, mobilier	6894 9200
20.	Secu	Secu	Sf. Nicolae	Obiecte sacre, mobilier	5000

21.	Vânjuleţu	Vânjuleţu	Sf. Voievozi	Împrejmuire şi lumânări	1240
22.	Vânju Mare	Vânju Mare		Împrejmuire şi numerar	950
23.	Vârciorova	Vârciorova	Sf. Nicolae; Adormirea M. D-lui	Devastare generală; obiecte sacre şi cărţi	19095 1516
24	Zegaia	Zegaia		Clădirea bisericii	1000
25.	Banovița	Banovița	Sf. Dimitrie	Local şi obiecte sacre	21100
26.	Sf. Ioan Botezătorul	Turnu Severin		Arama de pe acoperiş	16000
27.	Adormirea Maicii Domnului	Turnu Severin		Arama de pe turla bisericii	5000
TOTAL					**141519**

PREOȚI MILITARI MUSCELENI ÎN RĂZBOIUL DE ÎNTREGIRE A NEAMULUI ROMÂNESC (1916-1919)

Radu Petrescu-Muscel

Nu cu vorba, ci cu fapta se apără un Neam, o Țară, o Lege!

Anul 1918 reprezintă finalul miraculos al procesului de desăvârşire a statului național unitar român, cu momentele sale-cheie: unirea Basarabiei (27 martie), unirea Bucovinei (15/28 noiembrie), unirea Transilvaniei şi Banatului (1 decembrie).

Pentru aceasta, însă, ne-a fost dat să parcurgem un drum greu, presărat cu jertfe, lacrimi şi suferințe: peste 985.000 de victime umane, din care cca. 335.000 militari (peste 33% din efectivul mobilizat) şi aproximativ 600.000 persoane din rândul civililor. Enorm (cca. 17% – record mondial – n.a.), raportat la o populație de numai 6.000.000 de locuitori în România Mică (Vechiul Regat)[1]. Acestora li se adaugă numărul mare de victime din rândul populației din Transilvania şi Bucovina, la aceea vreme părți componente ale Imperiului Austro-Ungar (pentru care războiul a început în august 1914), respectiv Basarabia țaristă.

Campania din 1916, începută cu entuziasmul succeselor efemere din Transilvania, continuată cu rezistențe înverşunate în Carpați şi la porțile Capitalei, s-a soldat cu eşecuri militare de proporții care au îngenunchiat națiunea. Două treimi din teritoriul vechiului regat a fost ocupat de invadatori şi o mare parte a populației a plecat în pribegie, prin viforniță. În treimea din țară, rămasă liberă, au făcut ravagii epidemiile (tifos, holeră şi febra recurentă), indiferent de statutul social şi de vârstă, lovind deopotrivă refugiați şi localnici, orăşeni şi țărani, medici, ofițeri şi soldați.

A urmat miraculosul reviriment din primăvara anului 1917. Refăcută tehnic cu sprijinul Misiunii Militare Franceze conduse de generalul Berthelot şi îmbărbătată de patosul articolelor lui Nicolae Iorga din „Neamul Românesc", cel mai citit ziar din tranşee, armata română renaşte din propria sa cenuşă şi înalță în vară stăvilar de netrecut. Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz.

Evenimentele din Rusia aliată influențează decisiv şi soarta noastră. Țarul este forțat să abdice, iar moderatul Kerenski pierde treptat controlul asupra unei armate în descompunere. Bolşevicii preiau puterea prin lovitura de stat de la 25 octombrie/7 noiembrie 1917 şi inițiază la Brest-Litovsk tratative de pace separată cu Puterile Centrale. Vor ieşi definitiv din lupta alături de Antantă, prin păci separate, mai întâi Ucraina (9/23 februarie 1918), apoi şi Rusia (18 februarie/3 martie 1918).

---

[1] René Pinon, *România în politica danubiană şi balcanică*, în „România", Arad, anul I, nr. 148, 8/21 iulie 1911, p. 2-3; < http://documente.bcucluj.ro/web/bibdigit/periodice/romanul/1911/BCUCLUJ_FP_P2581_1911_001_0148.pdf – accesat la 01.05.2016.

Dispariția Frontului Oriental face ca România să fie înconjurată brusc doar de dușmani, având doar opțiuni limitate: o pace umilitoare sau ocuparea întregii țări. Ultimatumurile dictate de Puterile Centrale impun semnarea armistițiului de la Focșani (26 noiembrie/9 decembrie 1917), completat cu convenția navală de la Brăila (1-14 ianuarie 1918). În februarie 1918, Ion I. C. Brătianu demisionează iar guvernul Averescu semnează la Buftea tratatul preliminar de pace (5/18 martie 1918). Presiunile continuă, iar guvernul Marghiloman încheie la București un tratat de pace cu clauze înrobitoare (24 aprilie/7 mai 1918), trecut la Iași prin Parlamentul nou ales, dar nesemnat de Regele Ferdinand și, deci, lipsit de efecte juridice.

Vremelnicii învingători au impus și reducerea armatei române la două divizii de infanterie și două divizii de cavalerie cu efective complete, adică un total de 120.000 militari sub arme, în timp ce pe teritoriul ocupat staționau în continuare, pe post de „polițist", opt divizii inamice, care n-au luat parte la luptele de pe Frontul Occidental.

Marele Stat Major român adoarme vigilența observatorilor militari sosiți pe teritoriul neocupat, mărind efectivele reale la 172.000 de militari.

În toamna anului 1918, Marele Stat Major elaborează planul de remobilizare, bazându-se pe îmbunătățirea situației militare de pe Frontul de Vest. La 24 octombrie/6 noiembrie 1918, guvernul Marghiloman este înlocuit de guvernul Coandă, care decretează mobilizarea și transmite un ultimatum generalului Mackensen (27 octombrie/9 noiembrie), impunând retragerea trupelor de ocupație. La data remobilizării, armata română număra 162.000 de militari, încadrați în unități dislocate în Moldova, Basarabia și Bucovina.

În noaptea de 28-29 octombrie/10-11 noiembrie 1918, trupele Armatei de Dunăre comandate de același general Berthelot forțează fluviul în trei puncte: Zimnicea, Turnu Măgurele și Giurgiu. Trecând rapid Carpații, trupele române ating aliniamentul râului Mureș la sfârșitul anului 1918.

Contribuția preoților militari

În lupta pentru făurirea României Mari, preoții militari au jucat un rol activ.

La 15 mai 1915, Sfântul Sinod numea ca Superior al preoților de armată pe Părintele Iconom Stavrofor Constantin Nazarie, profesor de morală la Facultatea de Teologie și director al Internatului Teologic din București. Cu același prilej s-a adoptat decizia privind condițiile pe care trebuiau să le îndeplinească preoții militari (licențiați în teologie, cu vârsta între 30-45 ani). La mobilizare, Protoiereul C. Nazarie urma să fie atașat la Marele Cartier General al Armatei, ca șef al Serviciului Religios.

Cu acordul autorităților militare, protoiereul C. Nazarie a elaborat în 1915 *„Instrucțiunile pentru preoții de armată în timp de război prezentate Marelui Stat Major al Armatei"*. Din păcate, chiar Ministerul de Război a ignorat respectivele instrucțiuni până în plin război (octombrie 1916), când s-a pus problema salarizării preoților militari, ale căror familii mureau de foame.

În iunie 1916, protoiereul C. Nazarie i-a convocat pe preoții mobilizabili la sediile eparhiale pentru o instruire legată de iminentul război. Pentru preoții ce aparțineau

Sfintei Mitropolii a Ungro-Vlahiei întrunirea a avut loc pe 20 iunie în Palatul Metropolitan.

La mobilizarea armatei au fost chemaţi sub arme **253 de preoţi**, dintre care 46 au fost demobilizaţi curând şi înlocuiţi. În cadrul Eşalonului al III-lea al Marelui Cartier General s-a înfiinţat Serviciul Religios, condus de Protoiereul Constantin Nazarie, ajutat de Iconomul Veniamin Pocitan şi de secretarul Nicolae Georgescu-Edineţ.

Mulţi comandanţi militari cu prejudecăţi au considerat inutilă atât prezenţa preoţilor în armată, cât şi necesitatea unui serviciu special[2]. Au existat numeroase cazuri în care preoţii au raportat dificultăţi şi chiar umilinţe la care au fost supuşi (obligarea la mersul pe jos, nerespectarea gradului militar, lipsa primei de echipare, plata neregulată a soldelor etc.).

În luna martie 1917, Marele Stat Major a emis primul act oficial care reglementa asimilarea preoţilor cu cadrele militare, inclusiv posibilitatea recompensării prin promovări în grad şi acordarea de ordine şi distincţii militare. Astfel, **preoţii de regimente erau asimilaţi gradului de locotenent** şi puteau fi înaintaţi la gradul de căpitan pentru merite deosebite[3].

Campania dezastruoasă din 1916 a obligat conducerea armatei să îndemne preoţii să nu se limiteze doar la efectuarea serviciilor religioase şi la mângâierea celor afectaţi, ci să fie şi susţinători ai moralului trupelor formate în principal din ţărani extrem de religioşi.

În toamna lui 1917, Protoiereul C. Nazarie recomanda preoţilor să organizeze servicii divine în sobor de 3, 5 sau 7 preoţi, urmate de scurte cuvântări, şi să pună bazele unor cercuri culturale sub forma şezătorilor – **mai ales la formaţiunile sanitare (spitale de evacuare, trenuri sanitare, spitale de contagioşi),** antrenând soldaţii în lecturi, cuvântări şi coruri care să abată gândurile de la ororile războiului.

Preoţii înaintau Serviciului Religios rapoarte periodice despre activitatea desfăşurată şi la rândul lor ofiţerii prezentau rapoarte şi Fişe Calificative despre activitatea preoţilor, făcând demersuri pentru eventuale decorări şi/sau înaintări în grad.

De un mare folos a fost **ajutorul dat de preoţi formaţiunilor sanitare din zonele operative şi de etape,** dar şi sub forma interesului dovedit faţă de imensul număr de copii orfani[4].

De câte ori li s-a oferit prilejul, preoţii s-au străduit să întreţină vie, în inimile soldaţilor şi ale populaţiei, dragostea de neam şi de ţară, oferindu-le exemple de patriotism şi sacrificiu de sine din trecutul României

După semnarea tratatului de pace cu Puterile Centrale, s-a trecut la demobilizarea armatei în ordinea contingentelor, iar de la 1 iunie 1918 armata a trecut pe picior de pace. În acel moment, **numărul preoţilor din armata de operaţii era de 168** (din care 10 preoţi în cele 10 regimente de vânători, nedemobilizate).

---

[2] Comparativ, armatele principalelor ţări combatante includeau mii, chiar zeci de mii de preoţi. În prezent, armata română are angajaţi circa 110 preoţi militari în cadrul unei armate profesionalizate estimată la circa 60.000 de oameni (n.a.).

[3] Şeful Serviciului Religios era colonel, iar ajutorul său maior (n.a.).

[4] Din proprie iniţiativă şi/sau în colaborare cu Crucea Roşie Română şi cu Societatea pentru Ocrotirea Orfanilor de Război, condusă de prinţesa Olga Sturdza (n.a.).

După unirea Basarabiei cu România, Ministerul de Război a înfiinţat Comisia pentru rezolvarea problemelor militare din această provincie, iar fostul preot militar basarabean Constantin Partenie a fost numit protoiereu al preoţilor militari din Basarabia, cu grad de colonel asimilat.

Cu acest prilej s-a constatat că între preoţii militari din Basarabia erau doar trei români. Ca urmare, cei **32 de preoţi militari** aflaţi pe lângă diviziile, batalioanele şi spitalele militare au primit dispoziţie să se îngrijească şi de nevoile populaţiei, oferindu-li-se posibilitatea de a rămâne în Basarabia ca preoţi de garnizoană.

Aceşti preoţi desfăşurau o vie activitate pastoral-misionară pusă în slujba idealurilor naţionale (şcoli pentru alfabetizarea adulţilor, coruri, conferinţe, şezători, slujbe în limba română). Ei reuşeau astfel să sprijine în mod decisiv activitatea propagandistică desfăşurată în paralel de unitatea specială alcătuită din învăţători şi profesori detaşaţi pe lângă unităţile militare din Basarabia începând cu 23 ianuarie 1918 (printre cele 94 de persoane din lista Ministerului de Război figurau şi Ion Mihalache, D. V. Ţoni, Tudor Pamfile etc.).

Serviciul Religios al Armatei şi-a încetat temporar activitatea în mai 1918, când toate serviciile din Marele Cartier General au trecut la direcţiile similare din Ministerul de Război. Şi-o va relua după remobilizarea din 28 octombrie 1918, trimiţând **în Ardeal circa 70 de preoţi militari**.

Însoţind Regimentul 9 Vânători „de la Nistru până la Tisa", preotul muscelean Gheorghe I. Cotenescu joacă un rol important în perioada premergătoare ofensivei din Munţii Apuseni. Este inclus în mica delegaţie regăţeană, condusă de diaconul Nicolae M. Popescu, invitată la lucrările primului congres organizat la Sibiu în martie 1919 de preoţii ortodocşi din Transilvania şi Banat. Acolo, le aduce fraţilor săi un important mesaj anticomunist, bazat pe propria sa experienţă dintr-o Basarabie atacată neîncetat de bandele bolşevice. Astfel, îi previne că doctrina marxistă îmbracă în mod înşelător masca aşa-numitului „creştinism social"[5]. Face parte din soborul de preoţi care a oficiat serviciul religios în ziua depunerii jurământului de credinţă faţă de Ţară şi Rege de către voluntarii din Ţara Moţilor. După declanşarea ofensivei generale (16 aprilie 1919), oficiază slujba de Înviere, alături de Protopopul Petre I. Papp, în Beiuşul eliberat. Ulterior, împreună cu regimentul său victorios, ajunge în Salonta şi Debreţin, iar apoi în nordul ţării, unde cu greu a putut fi oprită ofensiva armatei lui Kun Bela împotriva cehilor aflaţi în derută. Ulterior, la Rakamaz, pe malul Tisei, ia parte la contraatacul decisiv, care a zdrobit ofensiva Armatei Roşii ungare lansate, de această dată, împotriva României, la sfârşitul lunii iulie 1919.

Un bilanţ sumar al contribuţiei preoţilor militari la făurirea României Mari ar arăta astfel: 5 decedaţi, 6 răniţi, 20 luaţi prizonieri, 147 avansaţi la gradul de căpitan asimilat, 61 recompensaţi cu decoraţii de război române şi străine[6].

---

[5] Una din teze era şi aceea potrivit căreia primul „comunist" din istorie ar fi fost însuşi Mântuitorul (n.a.).

[6] Preotul Gheorghe I. Cotenescu a fost avansat căpitan la 1 ianuarie 1918 şi i s-a acordat ordinul „Coroana României" cu spade de cavaler (n.a.).

Eroii musceleni în reverendă

În împrejurări excepționale se călesc adevăratele caractere. De aceea se şi spune că o generație rămâne în „Cartea de Aur" a Neamului doar dacă este încercată în situații deosebite.

Preoții militari au înțeles chemarea sub arme ca cel mai bun prilej de a arăta că pot fi, într-adevăr, la înălțimea momentului. Rapoartele trimise de pe front de preoții militari şi Foile Calificative întăresc această afirmație.

Până în prezent, am identificat un număr de **13 preoți militari musceleni**, cu multe informații interesante despre majoritatea lor.

O sinteză statistică se prezintă astfel:

În momentul mobilizării, vârsta celor 13 preoți se încadra în intervalul 28-36 ani.

- 10 preoți erau licențiați în Teologie (Mănescu N. Nicolae şi-a luat şi licența în Drept), iar despre alt preot ştim că absolvise seminarul superior (Popescu D. R. Stan).

- Dintre ei, 4 erau originari din județe vecine: 1 din Argeş (Stroian I. Gheorghe) şi 3 din Dâmbovița (Popescu D. R. Stan, Tomescu I. Gheorghe şi Cotenescu I. Gheorghe).

- 1 singur preot a solicitat în mod expres demobilizarea în 1916, la două luni de la începerea războiului, datorită posibilului „sindrom de stres post-traumatic" (Proca M. Nicolae), iar altul în 1917, dar după victoriile de la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz.

- 7 preoți au fost avansați Căpitan în timpul războiului (la nivel de țară, 147 din 253 mobilizați inițial), iar 6 după terminarea războiului.

- 4 au fost propuşi spre **avansare** la gradul de Maior (Moisescu Gh. Gheorghe, Stroian N. Gheorghe, Popescu D. R. Stan şi Cotenescu I. Gheorghe). Dintre aceştia, se pare că doar unul a fost avansat Maior după terminarea războiului (Moisescu Gh. Gheorghe, în 1934).

- 5 au fost **decorați** cu ordinul militar „Coroana României" cu spade Cavaler (din totalul de 13 musceleni, dintre care 4 în timpul războiului (din 61, la nivelul țării), iar unul după război (Proca M. Nicolae, viitor Protopop).

  - Stroian N. Gheorghe – viitor Protopop
  - Cotenescu I. Gheorghe – viitor deputat de Muscel
  - Moisescu Gh. Gheorghe
  - Voinescu P. Ion

Au deținut funcții publice, fiind aleşi sau numiți, următorii preoți: **trei Protopopi** (Bărbulescu I. Ioan, Proca M. Nicolae, Stroian N. Gheorghe), **doi deputați** (Mănescu N. Nicolae şi Cotenescu I. Gheorghe), **un prefect** (acelaşi Mănescu N. Nicolae) şi un **vicepreşedinte de Cameră Agricolă Județeană** (acelaşi Cotenescu I. Gheorghe). *Prieteniile cimentate în timpul studiilor* au eliminat pe parcursul carierei lor eventualele asperități datorate înregimentării în partide politice diferite, contribuind cu toții la bunul mers al lucrurilor, în interesul muscelenilor. E vorba de preoții Mănescu N. Nicolae (P.N.Ț.), Proca M. Nicolae (P.N.L.) şi Cotenescu I. Gheorghe (P.N.D.-Iorga).

După instaurarea regimului de „democrație populară", condus de cei „Fără de Neam şi Dumnezeu"[7], 3 foşti preoți militari au devenit **deținuți politici**:

- Cotenescu I. Gheorghe, iorghist, pentru sprijinul logistic acordat membrilor grupului de rezistență armată anticomunistă de pe Muntele Roşu (Dragoslavele), inițiat de locotenent-colonelul Gheorghe Arsenescu. Arestat la 24 martie 1949.

- Mănescu N. Nicolae, național-țărănist, pentru legături de rudenie cu familia Arnăuțoiu şi sprijin logistic acordat membrilor grupului de rezistența armată anticomunistă de la Nucşoara, inițiat de acelaşi colonel Arsenescu împreună cu Toma şi Petre Arnăuțoiu, ulterior condus numai de către cei doi frați. Arestat în 1958, moare în penitenciarul Botoşani, în anul 1961.

- Tomescu I. Gheorghe, național-țărănist, pentru legături de rudenie cu Ion Mihalache şi presupusă activitate subversivă în favoarea P.N.Ț. Arestat în 1958, moare în penitenciarul Botoşani, în anul 1964.

Câteva cuvinte despre fiecare preot muscelean în parte, cu extrase din Foile lor calificative.

1. Bărbulescu I. Ioan

Confesorul garnizoanei Câmpulung Muscel încă din 1908. În momentul mobilizării, Protopop de Muscel şi paroh al Bisericii Domneşti. Mobilizat la Regimentul 30 Infanterie Muscel. Avansat căpitan încă din 01.09.1917. Demobilizat la 18.06.1918. Moare la Câmpulung, în 1919, fără să se mai poată bucura de vestea căsătoriei fiicei sale, ulterior, cu eruditul rucărean Gheorghe Pârnuță.

2. Stroian N. Gheorghe

Născut în anul 1884 la Stroeşti, județul Argeş. Preot ajutător şi paroh la mai multe biserici din Câmpulung Muscel. Viitor protopop. Mobilizat la Regimentul 70 Infanterie Muscel. Decimat la apărarea Câmpulungului, se contopeşte cu rămăşițele altui regiment, devenind 62/70. Avansat căpitan la 01.01.1918. Demobilizat în primăvara anului 1918.

3. Moisescu Gh. Gheorghe

Născut în anul 1880 (cel mai vârstnic) la Valea Mare-Pravăț, județul Muscel. Mobilizat la Regimentul 39 Infanterie. Avansat căpitan la 01.01.1918. Demobilizat la 30.04.1918. Remobilizat la 10.04.1918 şi trimis în Basarabia. Demobilizat la 24.03.1920.

---

[7] Expresia ultimul prim-ministru democrat, generalul Nicolae Rădescu, din discursul său politic radiodifuzat de la cinematograful Aro din Bucureşti, în seara zilei de 24 februarie 1945, după manifestația antiguvernamentală organizată în aceeaşi zi de comuniști. Se referea la acronimul „F.N.D." (Frontul Național Democrat) sub umbrela căreia acționa o coaliție electorală la care, alături de P.C.R. şi formațiunile-satelit controlate de acesta: Apărarea Patriotică, MADOSZ, Sindicatele Unitare, Partidul Socialist-Țărănesc, Uniunea Preoților Democrați) şi P.S.D., aderaseră şi disidențele oportuniste desprinse din partidele aşa-zis „istorice", P.N.L. – Gh. Tătărescu şi P.N.Ț – Anton Alexandrescu. Discursul l-a deranjat pe Stalin, care l-a trimis imediat la Bucureşti pe comisarul de Externe Vîşinschi. Bătând cu pumnul în masă (Hruşciov o va face ulterior, cu pantoful, la O.N.U.) şi trântind uşa în nas Regelui Mihai, acesta obține demisia generalului Rădescu şi venirea la putere a guvernului condus de „marioneta" Dr. Petru Groza, comuniştii reuşind, la 6 martie 1945, să elimine din guvern pe reprezentanții partidelor „istorice" (n.a.).

4. Cotenescu I. Gheorghe

Născut în anul 1886 la Izvoarele, județul Dâmbovița. Parohul bisericii vechi din comuna Stoeneşti. Coleg de facultate cu Armăşescu Nicolae, primul preot militar martir, decedat în noiembrie 1916. Mobilizat inițial la Spitalul de Evacuare nr. 2, în cadrul Corpului II Armată, implicat în apărarea culoarului Rucăr-Bran şi a Câmpulungului. În 1917, transferat la Trenul Sanitar nr. 14. După desființarea Serviciului Sanitar (aprilie 1918), transferat la Regimentul 9 Vânători, staționat în sectorul Purcari, pe malul Nistrului (Basarabia). La remobilizare, participă cu unitatea sa (încadrată în Divizia 2 Vânători) la întreaga campanie de eliberare a Transilvaniei. Demobilizat la Tisa, pe 27.07.1919, după contraatacarea cu succes a ofensivei Armatei Roşii ungare, cu o săptămână, doar, înainte de ocupărea Budapestei.

5. Mănescu N. Nicolae

Născut în anul 1884 la Berevoeşti-Ungureni, județul Muscel. Parohul bisericii din Apa Sărată, mahala a Câmpulungului. Mobilizat la Ambulanța Div. 1 Infanterie. Avansat căpitan la 01.01.1918. Demobilizat la 20.04.1918.

6. Popescu D. R. Stan

Născut în anul 1887 la Găeşti, județul Dâmbovița. Mobilizat la Regimentul 2 Infanterie Vâlcea. Avansat căpitan la 01.01.1918. Demobilizat în mai1918.

7. Muşetescu Gh. Gheorghe

Născut în anul 1885 la Mățău, județul Muscel. Mobilizat la Regimentul 1 Infanterie Mehedinți nr. 17. Demobilizat la 30.10.1917. Remobilizat la 10.04.1919 pentru operațiunile militare din Transilvania (la Tisa). Nu ştim data demoblizării. Avansat căpitan la 20.07.1921.

8. Ionescu Ioan

Născut în anul 1886. Mobilizat la Regimentul 20 Infanterie Teleorman. Demobilizat în 1918. Avansat căpitan la 20.07.1921.

9. Proca M. Nicolae

Născut în anul 1886 la Slănic, județul Muscel. Paroh al bisericii Nicuț din Câmpulung. Mobilizat la Regimentul 44 Infanterie Argeş. Decimat, regimentul se contopeşte cu alt regiment, devenind 44/69. Demobilizat în noiembrie 1916. Avansat căpitan la 20.07.1921.

10. Voinescu, P. Ion

Mobilizat la Regimentului 84 Infanterie. Demobilizat în mai 1918. Avansat căpitan la 20.07.1921.

11. Tomescu I. Gheorghe

Născut în anul 1888 (cel mai tânăr), în localitatea Hulubeşti, județul Dâmbovița. Paroh al bisericii din Țigăneşti din Conțeşti, județul Muscel. Demobilizat în 1918. Avansat căpitan la 20.07.1921.

12. Breazu Gh. Vasile

Născut în anul 1886. Paroh al bisericii Ciulnița, județul Muscel. Demobilizat în 1918. Remobilizat în noiembrie 1918. Avansat căpitan la 20.07.1921.

13. Tomescu Nicolae

Născut în anul 1884. Demobilizat în 1918. Remobilizat în noiembrie 1918. Avansat căpitan la 20.07.1921.

O parte din Foile Calificative anuale din dosarele personale au fost incluse într-o amplă lucrare publicată de un colectiv specializat din cadrul Arhivelor Militare din Piteşti[8]. Ele cuprind frumoase aprecieri, indiferent de formaţiunea în care şi-au desfăşurat activitatea preoţii musceleni: **unităţi combatante, ambulanţe divizionare, spitale de evacuare, trenuri sanitare, spitale de contagioşi.**

Citind rapoartele preoţilor şi Foile lor Calificative pe întreaga durată a campaniei militare (1916-1919), înţelegem menirea reală a prezenţei preotului pe front şi comportamentul ireproşabil al majorităţii preoţilor mobilizaţi.

Urmaşii lor, dar şi preoţii militari din zilele noastre, au tot dreptul să fie mândri şi să le înalţe acestor eroi, făuritori ai României Mari, imnuri de mulţumire pentru sângele vărsat şi truda lor spornică pe câmpul de bătălie.

Din nefericire, preoţii militari musceleni nu şi-au publicat amintirile, aşa încât, pentru a înţelege drama armatei române în toamna anului 1916, surprinsă de contraofensiva armatelor vrămaşe – care au forţat toate trecătorile Carpaţilor –, ne mulţumim cu cuvintele amare ale preotului Proca M. Nicolae, parohul Bisericii Nicuţ din Câmpulung Muscel.

Raportul preotului fusese înaintat Protopopului Constantin Nazarie la 18 octombrie 1916, chiar în momentul în care Regimentul 44 Infanterie Argeş, ieşit cu mare greutate din iadul provocat în Defileul Oltului de Corpul Alpin german, se retrăgea prin Sălătruc.

„De sub groaznicul bubuit al tunurilor şi din răpăitul mitralierelor, ţin să vă scriu, rugându-vă să vă opriţi puţin ochii asupra rândurilor de mai jos.

*Sunt **mai bine de două luni**, astăzi, de când stau sub muzica aceasta, regimentul meu fiind veşnic în luptă, probă că din 3.763 de oameni, astăzi nu mai avem decât 480, cu 11 ofiţeri din 72 – restul morţi, prizonieri şi răniţi. Au fost lupte groaznice; am asistat la scene ce mintea omenească refuză să le amintească măcar.*

După nenorocita retragere de la Sibiu, pe defileu, au urmat lupte extrem de aprige PE MUNŢI, în care s-a prăpădit multă lume aproape degeaba, căci am fost siliţi totuşi să ne retragem pierzând poziţii aproape inexpugnabile şi găsindu-se astăzi pe ultima linie de rezistenţă: mânăstirea Cornet-Sălătruc, pe valea Topologului, la 35 km sud (de) Câineni şi 24 km nord (de) Curtea de Argeş.

În răstimpul de două luni eu, împărtăşind viaţa comună, am fost extrem de încercat, pe lângă privaţiunile inerente războiului.

Aşa de pildă în Defileu, am trecut prin ploaia de gloanţe scăpând numai cu viaţa şi ceea ce am avut pe mine, restul ca: bagaje, haine, Sf Vase, vestminte etc., mi s-au capturat de inamic. Am dormit adesea apoi PE MUNŢI, în ploaie, zăpadă, noroi, în tranşee etc., mâncat sau nemâncat, cum a dat Dumnezeu.

Toate acestea le-am îndurat până acum cu resemnare, oarecum (sic!) dorind să contribui şi eu – ca român – la mărirea patriei mele.

Starea fizică astăzi, însă, nu-mi mai permite a mai suporta asemenea mizerii, întrucât maşina – stomacul – fiind stricată încă de pe când eram student, este aproape gata să mă lase.

---

[8] Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *Preoţi în lupta pentru Marea Unire 1916-1919,* Editura Europa Nova, Bucureşti, 2000.

Nu mă hrănesc decât cu ceai şi boabe de porumb fiert şi rar cu brânză şi mere, căci, deşi carne avem din abundenţă (obs: în Defileul Oltului fuseseră sacrificaţi mii de cai, ucişi de gloanţe sau prăvăliţi prin prăpăstii – n.n.), totuşi nu o pot mânca, făcându-mi rău.

În această situaţie găsindu-mă, m-am gândit la P.C. Voastră, ca fost al meu profesor şi acum şef şi am făcut plângerea de faţă, rugându-vă deosebit de călduros să-mi acordaţi un concediu de cel puţin 1 ½ – 2 luni ***sau să mă înlocuiţi*** *– spre a mă restabili, altfel înseamnă să mor ca un câine pe aici, nemaiputând fi de nici un folos oştirii, căci abia mai mă ţin pe picioare.*

Afara de asta, sufleteteşte sunt foarte deprimat: veşnic sunt veşti rele, nu văd decât răniţi mutilaţi, morţi etc., nu aud decât bubuit de tunuri, răpăit de puşti, mitraliere, grenade etc. şi, ca culme (sic!), mergem din insucces în insucces (vorbesc de sectorul nostru).

Fier să fii şi tot nu poţi să rezişti*, necum eu un biet preot absolut străin şi neobişnuit cu rigorile şi asprimea vieţii militare.*

...

Devotat şi mult recunoscător.
Preot Nicolae Proca,
Regimentul 44 Infanterie

Comuna Sălătruc, judeţul Argeş
18 oct[ombrie] 1916

N.B. Ţin să vă rog să-mi treceţi cu vederea faptul că scriu pe această hârtie, întrucât pe aici nu se găseşte hârtie de scrisori"[9].

O mărturie preţioasă a unui muscelean, chiar dacă acest preot, stabilit de câţiva ani în Câmpulung Muscel şi obişnuit, se pare, cu confortul vieţii citadine, fusese şocat de duritatea ostilităţilor militare şi de privaţiunile de zi cu zi cu care se confrunta întreaga "armată" clericală angajată în efortul suprem al Naţiunii.

Îngrijorat de această atitudine defetistă, dar şi probabil jenat de faptul că tocmai fostul său elev îi solicita o dispensă[10], Protopopul C. Nazarie i-a obţinut demobilizarea dorită, acesta rămânând cu familia în teritoriul ocupat. Atitudinea sa nu a avut repercursiuni ulterioare, devenind după război Protopop de Muscel, fiind decorat ca şi ceilalţi preoţi militari şi chiar avansat căpitan.

În contrapondere, este elocventă sobrietatea memoriului de activitate al preotului Gheorghe I. Cotenescu.

„Mobilizat pe timpul campaniei, urmând armata în retragerea spre Moldova, după ce am îndurat mai întâiu alături de enoriaşi neplăcerile primei campanii, întrucât luptele lui 1916 au atins şi regiunea Stoeneşti-Dragoslavele.

---

[9] Gheorghe Nicolescu şi alţii, *op. cit.*, doc. 48, p. 57-58.

[10] Intervenţia salvatoare avea loc la numai patru luni după ce, la 20 iunie 1916, cu prilejul convocării în Bucureşti a preoţilor mobilizabili din Eparhie, preotul Proca M. Nicolae semnase şi el o „moţiune" în care erau aspru criticaţi preoţii care solicitau dispense [Gheorghe Nicolescu şi alţii, *op. cit.*, doc. 27, p. 37-38].

[...] Chipul cu care m-am achitat în datoria mea de preot militar: între răniții și exantematicii spitalelor din Bârlad (militare); cu Regimentul 9 Vânători urmându-l in campaniile sale, nedespărțit de această unitate și în Basarabia, unde pe malurile Nistrului în 1918 am desfășurat o activitate culturală care-mi formează un capitol de satisfacție sufletească al vieții mele, între satele județelor Tighina și Cetatea Albă. Acolo, prin servicii divine, prin predici populare, prin propaganda șezători[lor] săteşti, intrasem în sufletul sătenilor care pentru prima dată dăduseră cu ochii de preot românesc, în locul celor localnici pe care interesul stăpânirii ruseşti îi transformase în agenți ai desnaționalizării, ținând poporul ca și lipsit de binefacerile harnice pe care trebuiau să le primească de la păstori [de] suflete dezinteresați.

Am urmat armata și în campania din Ungaria, nedeslipit de soldații acelui regiment, împărtășind și aici privațiunile lupte[lor] cu rezultate inegale duse cu bolșevicii lui Bela Kun în Ungaria nordică, cuprinzând sectorul Rakamaz-Szabolcs-Venczello-Hernad Nemety (campania de ajutorare dată Cehilor) [...]"[11].

Prezentăm în continuare extrase din Fișele Calificative ale preoților militari musceleni selectați de către Protoiereul C. Nazarie[12] dintre cei **165 de preoți** cu astfel de Fișe la care se referă documentul „Referat asupra activității preoților de armată în campania din 1916-1918", preluat ca atare și de colectivul de autori din cadrul Arhivelor Militare.

1. Preotul Bărbulescu I. Ioan, Câmpulung, de la [Regimentul] 30 Infanterie, a depus zel, activitate și *curaj deosebit prin cuvânt și faptă*, ținând totde(a)una sus moralul trupei, *până la sacrificiu și fără șovăire*, în toate luptele prea frumoase ce le-a dat acest Regiment, îmbărbătând și întărind pe ostași chiar sub ploaia de gloanțe și obuze inimice (sic!). În ziua de 11 iulie, la Răcoasa, a stat, *sub cutele drapelului*, la reduta No. 1, sub ploaia de gloanțe și obuze inimice (repetare – n.n.!), binecuvântând pe bravii noștri (sic!) soldați, cari plecau voioși la luptă și cari au cucerit trei redute dușmane, înverșunat apărate (Colonel Capeleanu).

A fost nelipsit de pe front și din lupte. A fost nelipsit din mijlocul trupei, chiar și pe pozițiile de pregătirea asaltului. Nu pot să am pentru acest venerabil preot de cât cele mai frumoase cuvinte de laudă, pentru modul cum și-a exercitat datoriile sale, pe tot timpul campaniei, față de trupă și ofițeri (General Alexiu)[13].

2. Preotul Stroian N. Gh(eorghe), Câmpulung, de la 62/72 Infanterie[14], de la început a însoțit regimentul, chiar și pe frontul de luptă, și a dat dovadă de *abnegație, devotament și conștiințiozitate* (sic!). Prin prezența și însușirile sale morale *a contribuit mult la înălțarea sufletelor și la ridicarea moralului ofițerilor și soldaților*, chiar în momentele cele mai grele ale luptelor. A luat parte la lupte în Dobrogea, în Mărăști în 1917, și în tot timpul *a stat neclintit la datorie* (Colonel Grecescu)[15].

3. Preotul Moisescu Gh(eorghe), Valea-Mare, Muscel, de la [Regimentul] 39 Infanterie, are o cultură generală aleasă, are mult bun simț; în luptele la care a luat parte

---

[11] Document aflat în arhiva personală a autorului.

[12] Sublinierile în text aparțin Protopopului Constantin Nazarie.

[13] Gheorghe Nicolescu și alții, *op. cit.*, doc. 257, poz. 47, p. 438.

[14] Corect 62/70 Inf. (n.a.).

[15] Gheorghe Nicolescu și alții, *op. cit.*, doc. 257, poz. 48, p. 438.

a dovedit un curaj care i-a adus întotde(a)una *admirație și laudă*. La Prunaru era întotdeauna *pe linia trăgătorilor, îmbărbătând pe ostași, cu crucea în mână, cu mult sânge rece înfruntând pericolul* (sic!) (Căpitan, indescifrabil).

Ținuta preoțească îngrijită, fizic plăcut și robust, demn și cu o purtare exemplară. A dat dovezi suficiente de râvnă și devotament. În timp de repaus, totde(a)una în mijlocul ostașilor. Iubește pe soldați și are mult suflet de român. Stă în prima linie de luptă. Și-a făcut datoria neobosit; *prin fapte și vorbe a fost exemplu viu* de patriotism. Continuu în mijlocul trupelor. A întreținut moralul trupei prin predicile și prin exemplul de abnegație ce a dat (Lt. Colonel Jipa).

Este un *model de preot militar*, care poate servi de pildă. Suportă greutățile campaniei la cot cu soldații în tranșee. La 2 Septembr(ie) 1917 fiind surprinși de vrăjmași, am întâlnit pe preot în linia de susținere, stând alături de soldați, încurajându-i (sic!) să-și facă datoria; în rezumat: *este un vrednic preot militar* (Colonel Mihăescu)[16].

4. Preotul Cotenescu Gh(eorghe), Stoenești-Muscel, de la [Spitalul de] Evacuare 2, e preot distins, instruit, cultură generală aleasă, *e o podoabă a clerului nostru*; suflet bun, blajin, acest preot își îndeplinește înalta sa chemare cu un *devotament nețărmurit*. Tot timpul și-l petrece în mijlocul soldaților răniți sau bolnavi. A colectat cărți de citit, pe care le-a împărțit bolnavilor și se străduiește *cu fapta ca și cu vorba* să facă ședearea în spital cât mai plăcută vitejilor țării. *E înzestrat cu calități rari* (Dr. Bărbulescu).

Pe tot timpul cât a servit în acest Spital, preotul Cotenescu Gheorghe a dat dovezi de mari calități sufletești. A căutat a întreține continuu, prin grai și prin cărțile de lectură, moralul soldaților bolnavi și a sădit în sufletele lor iubirea de țară și neam. În executarea serviciului religios propriu-zis nu a lăsat nimic de dorit. Teolog căutând a se instrui neîncetat, sănătos de corp și de spirit, *este un element prețios, care face onoare corpului preoțesc* (Col. dr. C. Ticu – în realitate este vorba de viitorul general dr. Constantinescu Firu – n.a.)[17].

La regiment și-a făcut serviciul cum rar se întâmplă: a sfătuit ofițerii în tot timpul, ducându-se și călare la posturile care erau pe Malul Nistrului; a îngrijit de sufletul soldatului. [...]

A început imediat propaganda națională prin sate. Felul cum a lucrat în această direcție a dat rezultate foarte bune... A fost și este o mare pierdere... Toate satele admirând felul cum făcea serviciul divin și toți sătenii veneau de mi-l cereau să rămână preotul lor (comandantul îl recomandase și insistase ca acesta să rămână ulterior preot de garnizoană sau de unitate militară în Basarabia – n.a.).

Este un prea distins preot. Pentru meritele ce are pe terenul religios, pe cel național și pentru munca fără preget ce a depus la regiment, îl propun la avansare la gradul de maior în mod excepțional (Col. Gh. Rasoviceanu)[18].

5. Preotul Mănescu N(icolae), Apa-Sărată, Muscel, de la Ambulanța Diviziei I-a, în tot timpul campaniei a fost în mijlocul trupei și al răniților, căutând să le ridice moralul și să-i îmbărbăteze în luptă. În perioada refacerei (sic!), pe lângă slujba de

[16] Idem, doc. 257, poz. 65, p. 440-441.
[17] Idem, doc. 257, poz. 76, p. 443.
[18] *Argeșul Ortodox*, Pitești, nr. 244, 8 decembrie 2005.

confesor a adus *mari şi utile servicii bol*navilor. În timpul epidemiei de febră recurentă şi tifos exantematic *a ajutat pe medici* cu rizicul (sic!) de a contracta această boală. Nu a pierdut niciodată ocazia de a face trupei servicii religioase, de a ţinea predici şi a da sfaturi, dovedind că *e la înălţimea unui bun şi vrednic preot militar* (Dr. Ceaparu, Dr. Bădescu)[19].

6. Preotul Tomescu Gheorghe, Ţigăneşti-Muscel, de la Brigada a 6-a Artilerie, se achită *foarte bine* de toate însărcinările, este inteligent, cult şi cu multă tragere de inimă la serviciu (Colonel Cornăţeanu). A luat parte la toate luptele de la Pralea-Mărăşti, la Soveja-Oituz, unde a dovedit pe lângă cultura sa sufletească şi *ştiinţa de a insufla trupa* sub focul violent al duşmanului. Este un preot de valoare. (Colonel Cardaş)[20].

7. Preotul Popescu Stan, Topoloveni-Muscel, de la 2 Vâlcea, în tot timpul a căutat să se achite *în mod desăvârşit* de înalta sa chemare, făcându-se iubit de trupă şi ofiţeri. În toate ocaziunile a ţinut frumoase predici trupei. De când regimentul este pe front, vizitează trupa atât la rezervă, cât şi în tranşee, sfătuind şi îmbărbătând pe soldaţi cu cuvântul său. Îl apreciez ca *un preot de valoare*, care ştie să-şi îmbărbăteze trupa şi ştie să se facă iubit şi ascultat de ea (Lt. Colonel Pestriţu)[21].

8. Preotul Muşetescu Gheorghe, de la Regimentul 1 Mehedinţi nr. 17, şi-a îndeplinit totdeauna datoria, în mod foarte conştiincios. În toate sărbătorile a ţinut conferinţe trupei. Nu a ezitat de a merge întotdeauna şi pe front. Este animat de frumoase sentimente naţionale. Are cultură generală întinsă, având şi facultatea de teologie. Este *un prea bun preot sub toate raporturile* (Colonel Ionescu Justin). Părintele Muşetescu s-a achitat *foarte bine* de misiunea sa. Şi-a îndeplinit datoria cu multă conştiinciozitate şi a contribuit mult la ridicarea moralului ostaşului (General Obogeanu)[22].

9. Preotul Ionescu Ioan, Nămăeşti-Muscel, de la Regimentul Teleorman no. 20, e dotat cu o frumoasă cultură generală, cu foarte frumoase sentimente patriotice. Cu mult *drag şi multă însufleţire* a urmat regimentul în toate împrejurările. Venit în regiment în septembrie 1917, a trecut pe frontul Nămoloasa. Sub mângâierea lui preoţească *a încălzit cu totul pe soldaţi, cu diferite convorbiri pe front*, dându-le cele mai folositoare sfaturi. Şi-a îndeplinit serviciul cu multă conştiinţă şi mult zel, dragoste şi devotament. În Basarabia a luptat prin toate mijloacele frumoase şi din tot sufletul pentru naţionalizarea populaţiei, pentru răspândirea graiului românesc şi a cultului creştin. A ţinut săptămânal slujbă religioasă în satele din zona regimentului, unde a ţinut şi foarte frumoase şi însufleţite predici, apropiindu-şi populaţia. A fost veşnic neobosit pentru îndeplinirea frumosului scop ce urmăream şi pentru care *a primit viile mulţămiri ale subsemnatului*. Este un preot distins şi *face cinste clerului român, pentru care merită toată lauda* (Lt. colonel Bărbulescu)[23].

---

[19] Gheorghe Nicolescu şi alţii, *op. cit.*, doc. 257, poz. 102, p. 448.
[20] Idem, doc. 257, poz. 129, p. 453.
[21] Idem, doc. 257, poz. 137, p. 455.
[22] Idem, doc. 257, poz. 145, p. 456.
[23] Idem, doc. 257, poz. 151, p. 457.

*

* *

Momentele de glorie din istoria unui popor se datoresc şi PERSONALITĂŢILOR care, prin vizionarism şi prin credinţa lor în Dumnezeu, reuşesc să îndrume poporul, constituind ele însele MODELE VII DE VIAŢĂ. Alături de figurile luminoase din cadrul Armatei şi a vieţii civile, preoţimea română şi ierarhii locurilor au constituit de-a lungul istoriei zbuciumate a acestui neam asemenea modele înaintemergătoare şi milostive.

Jertfa preoţilor militari musceleni aduşi la lumină în prezentul studiu merită preţuirea noastră sinceră, acum, cu câteva luni înainte de a marca trecerea a 100 de ani de la izbucnirea Primului Război Mondial, conflagraţia în urma căreia, în „cenuşa imperiilor", România s-a Reîntregit.

Împlinirea unui ideal visat secole la rândul, „Un popor, o limbă şi o singură inimă", ne-a apropiat atunci pentru prea puţin timp, din nefericire, prinşi treptat între ciocanul şi nicovala totalitarismelor roşii, brune, verzi şi negre. Cu preţul milionului de jertfe de atunci, la care se adaugă, desigur, alte milioane, începând cu jertfa lui Decebalus per Scorilo şi până la sutele de mii de morţi din temniţele comuniste.

PROFESORUL ŞTEFAN CIUCEANU (1875-1936), DIRECTORUL MUZEULUI OLTENIEI ŞI AL BIBLIOTECII „AMAN" DIN CRAIOVA, APĂRĂTOR AL VALORILOR CULTURALE ROMÂNEŞTI ÎN TIMPUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

Toma Rădulescu

În ziua de 14 martie 1936, în noaptea de sâmbătă spre duminică, în urma unui atac de cord în casa sa din Craiova de pe strada Nicolae Bălcescu, trecea la cele veşnice profesorul de istorie, Ştefan Ciuceanu, fondator ale unor instituţii culturale şi de învăţământ.

De la sfârşitul secolului al XIX-lea şi până la instalarea regimului totalitar comunist, oraşul Craiova, ca mai toate oraşele mari şi mici ale României, au dat ţării adevărate repere morale şi intelectuale prin elitele acestora, mulţi dintre aceştia creatorii unor importante instituţii. Aici putem enumera, fără teama de a greşi cu ceva, pe profesorul de istorie Ştefan Ciuceanu (1875-1936), părintele Muzeului Regional al Olteniei, înfiinţat cu contribuţia majoră a acestuia şi ajutorul prefectului Doljului – C.N. Popp, la 1 aprilie 1915, în Palatul Administrativ. Ştefan Ciuceanu a fost membru fondator al primului Comitet de redacţie al revistei „Arhivele Olteniei" – „cea mai valoroasă, având profil enciclopedic", alături de prof. Toma G. Bulat din Râmnicu-Vâlcea, Alexandru Bărcăcilă din Turnu-Severin, secretar de redacţie – C.D. Fortunescu, profesor de limba franceză din Craiova, codirector din 1923 şi director din 1926 după moartea dr. Charles Laugier. Tot Ştefan Ciuceanu este coautor al programului viitoarei reviste, care avea dorinţa de a „publica tot ce interesează Oltenia, atât cercetări asupra trecutului, cât şi manifestările culturale şi de viaţă oltenească din prezent".

Profesor şi patriot mai înainte de toate, Ştefan Ciuceanu este unul din principalii făuritori ai instituţiilor de învăţământ liceal din noile provincii alipite României după 1918. Astfel, în anul 1922 la solicitarea lui Ionel Brătianu şi a doctorului Constantin Angelescu, părăseşte Craiova şi pune bazele Liceului „Moise Nicoară" din Arad.

În domeniul apărării şi conservării monumentelor istorice din Oltenia, profesorul Ştefan Ciuceanu poate fi considerat primul care a înţeles necesitatea salvării unor situri arheologice de importanţă naţională şi internaţională, a unor monumente istorice (biserici şi construcţii civile). Ştefan Ciuceanu, cu o viziune modernă şi cu legături multiple cu personalităţi din întreaga Europă Occidentală şi Centrală, a întocmit în calitate de membru corespondent pentru Oltenia al Comisiunii Monumentelor Istorice planuri de reconstituire a unor monumente istorice (vezi cazul Hanului Hurez din Craiova, proprietatea ctitoriei lui Constantin Brâncoveanu, Mănăstirea Hurez – Vâlcea), a făcut fotografii pentru păstrarea memoriei unor biserici şi altor construcţii, a salvat de la dispariţie bunuri culturale cu valoare de patrimoniu cultural naţional, pe care le-a dus fie la

„Muzeul Aman" din cadrul „Fundației Aman" în anii 1911-1914, 1918-1919, fie la Muzeul Regional de Antichități şi Istorie al Olteniei în anii 1915-1936, în calitate de director şi de profesor.

Ca profesor la Colegiile Naționale „Carol I", „Frații Buzeşti", „Gheorghe Chițu" din Craiova, liceele „Ilie Țichindeal" şi „Moise Nicoară" din Arad, a format generații de elevi cărora prin exemplul său le-a influențat destinul. Exemplul cel mai edificator este cel al viitorului membru corespondent al Academiei Române şi urmaş al său la Muzeul Olteniei, Constantin S. Nicolăescu-Plopşor, dar şi fondator al Institutului de studii socio-umane din Craiova, care în semn de prețuire îi poartă numele. Acesta a avut ca prototip pentru cariera sa pe Ştefan Ciuceanu. Personalități ale culturii şi ştiinței româneşti au rămas marcate de felul de predare şi transmitere a cunoştințelor de istorie şi cultivare a patriotismului fierbinte al prof. Ştefan Ciuceanu. Edificatoare sunt amintirile academicienilor craioveni Radu Voinea sau Mihnea Gheorghiu, dar şi ale altor foşti elevi ai săi cu notorietate locală sau națională.

La împlinirea a 80 de ani de la trecerea în eternitate a celui care a fost fondatorul Muzeului Olteniei, am considerat necesar să aducem unele lămuriri legate de apărarea patrimoniului cultural-național în condițiile dramatice ale ocupării unei importante părți din țară de către armatele duşmane germane în anii 1916-1918.

După înfrângerile armatei române în urma dramaticelor confruntări cu invadatorii trupelor germane şi austro-ungare, devenise evident că şi oraşul Craiova va fi ocupat de către aceştia şi cu consecințe dramatice pentru patrimoniul nostru cultural național, care putea fi distrus sau înstrăinat. Având în vedere această grea situație, Ştefan Ciuceanu a întocmit în calitatea sa de director onorific al Muzeului Olteniei numeroase referate prin care solicita organelor în drept să ia măsurile necesare care să asigure piesele muzeale de interes național existente în cadrul Fundației „Alexandru şi Aristia Aman", dar mai ales ale Muzeului Regional de Antichități şi Etnografie al cărui patrimoniu se afla găzduit la parter în cadrul Prefecturii județului Dolj. De fiecare dată s-a izbit de nepăsarea şi lipsa de organizare a autorităților locale de atunci, care se dovedeau uneori a fi neputincioase în fața dezastrului suferit de trupele române în prima parte a războiului. Temerile sale au fost întemeiate, căci la sediul Prefecturii unde se afla muzeul s-a instalat un birou al administrației de căi ferate militare, iar toate obiectele de etnografie au dispărut fiind însuşite în special de ofițerii armatei germane de ocupație. Tot atunci, la intrarea armatelor germane în Craiova, viitorul director Theodor Popescu, custode, a rămas singurul în postul său, căci Theodor Defleury s-a refugiat în Moldova, iar servitorii erau mobilizați. Rezumăm din raportul acestuia întocmit la 14 august 1918 şi adresat preşedintelui Comisiei interimare a Craiovei în care se arată că a doua zi după ocuparea Craiovei de trupele duşmane, adică la 9 noiembrie 1916, a primit sarcina să se mute cu domiciliul în casele fundațiunii şi „a salva avutul aflător în fundație. La controlul ce am făcut Muzeului şi Pinacotecii, am găsit ramele de la tablouri împrăştiate, tablourile scoase din ele, iar din rama tabloului cel mare de pictorul Stoenescu „O laie de țigani la drum", tabloul fiind tăiat cu cuțitul şi luat. Raportând cazul domnului maior şi consul Springer ce erea şi Primariul oraşului, domnia sa, după cercetările făcute în diferite direcțiuni asupra dispariținii tablourilor, a găsit în luna iunie 1917 pe o femee,

soția servitorului mobilizat Mărin Jifcu (originar din Cenade-Maramureş, locuia datorită lui Ştefan Ciuceanu la sediul Fundației „Aman", la 11 nov. 1914 renunțase „la protecțiunea statului Austro-Ungar înțelegând ca de acum înainte să se supue legilor şi regulamentelor Țării Româneşti")[1] – „fiind ridicat de două sentinele germane pentru dezertare de sub drapelul armatei austro-ungare" în vara anului 1918 (n.n. încă cu mult înainte din 1916 trecuse prin detenție şi eliberat după mari şi numeroase intervenții ale unor craioveni în frunte cu Ştefan Ciuceanu, a intervenit pentru că în timp de război dezertarea era pedepsită cu condamnarea la moarte, deşi acesta se refugiase la Craiova cu mulți ani înaintea începerii războiului mondial), care, deşi era în Moldova, auzind ce „abuz de putere" s-a întâmplat, care i-a dat indicațiuni că tablourile ce lipsesc ar fi îngropate în grădina fundațiunei. Domnul primar Springer aducând o echipă de 6 soldați după sondagiile făcute, a găsit o groapă mare din care a scos 45 tablouri, toate pe pânză şi ulei, iar din ramele aflate goale în număr de 11 mai lipsind încă aceste tablouri cu toate sondagiile făcute de soldați nu s-au mai putut găsi. Din tablourile scoase din pământ, trei s-au găsit stricate cu desăvârşire, iar parte din celelalte zgâriate sau deteriorate. Domnul primar Springer ordonând punerea în ramele lor a acestor tablouri, ordinul s-a executat prin firma Kuşelik, Primăria plătind pentru această lucrare lei 500. Tablourile ce s-au găsit sunt următoarele: Theodor Aman – 1) „Lectură în parc", 2) „Laptangiul", 3) „Cu furca în prag", 4) „Portretul lui Alexandru Aman ca tânăr" (aquarelă), 5) „Portretul Pepicăi Aman", mama pictorului şi a lui Al. Aman (aquarelă), 6) „Dama care pictează", 7) „Portretul lui Theodor Aman" (aquarelă), 8) „Portretul lui Theodor Aman lucrat de el însuşi". Nicolae Grigorescu: 9) „Biserica din sat", 10) „Ovreiul". Gheorghe Tătărescu: 11) „Portretul doamnei F".

Din cele două vitrine pentru monede am găsit lipsă: monedele greceşti, româneşti vechi, romane republicane şi imperiale, din evul mediu şi timpuri moderne de aur, medaliile pentru străini. Din obiectele de valoare: ceasornicul cu lanț de aur, cheie şi două medalioane unul cu inițialele A.A. Trei butoni de mărgăritar ai lui Al. Aman, doi butoni cu pietrii de briliant, o satalemă de aur de la ceasornicul Aretiei Aman, ceasornic vechi de aur cu perle, un inel cu piatră mare de briliant, un ceasornic de aur pentru damă, o pereche cercei de aur lungi cu pietre şi mărgăritare, două farfurii Sévres şi două ceşti cu inițialele L.F. 1844 (n.n. regele Franței Ludovic Filip), o țigaretă de chihlimbar, un ceas cu lanț de aur care a aparținut lui Gheorghe Chițu"[2].

Tot în noiembrie 1916, s-au refugiat în Moldova directorul Fundației „Alexandru şi Aristia Aman" – Theodor Popescu, profesor la Liceul „Carol I" şi coleg cu Ştefan Ciuceanu, precum şi bibliotecarul şef Theodor Defleury, rămânând pentru apărarea colecțiilor şi a celorlalte bunuri custodele C.E. Petrescu. Acesta din urmă, în ziua de 9 noiembrie 1916, a primit aprobare din partea autorităților să se mute în casele fundației. Înaintea ocupării Craiovei de trupele germane, la 8 noiembrie 1916, Theodor Popescu, directorul Fundației, a îngropat 46 de tablouri, printre care şi monumentalul tablou al lui

[1] SJAN, Dolj, Prefectura județului Dolj – Serviciul administrativ, dos. nr. 7/1915, f. 7, doc. din 5 ian. 1915.

[2] Arhivele Muzeului Olteniei, dos. 1915-1926, f. 106 – referat nr. 26 din 23 sept., 1920, întocmit de Ştefan Ciuceanu şi adresat prefectului de atunci George Negreţu (18 mart. 1920 – 1 aug. 1921).

Eustaţiu Stoenescu, intitulat „O laie de ţigani la drum". Multe din picturi au fost ambalate în tuburi de zinc de mici dimensiuni, ceea ce a dus la o degradare a lor. Conform listelor de inventar întocmite de Ştefan Ciuceanu la începutul anului 1919, numeroase monede antice şi medievale, precum şi câteva obiecte (costume şi alte accesorii de port popular oltenesc, fotografii de monumente istorice şi case vechi, etc.), au dispărut din inventar. Din nefericire directorul onorific şi profesorul de germană de la Liceul „Carol I", W. Schroff, a încurajat acţiunile bibliotecarului şef de atunci – Filip Sireteanu, care a scos din inventar cărţile şi revistele în special de limbă franceză, dar şi cele considerate ostile Puterilor Centrale (Germania, Austro-Ungaria). Pentru aceste încălcări ale legii, între care şi alte 20 excrocherii, Filip Sireteanu a fost condamnat după încheierea războiului la o detenţie de un an şi patru luni[3]. În anul 1918, conform tabloului de funcţiuni al Fundaţiei „Aman", directorul numit de autorităţile instalate de guvernul Al. Marghiloman, dar în urma aprobării obligatorii a autorităţilor militare germane de ocupaţie, în ziua de 16 iulie 1918, a fost Ion Mongescu (n. 8 nov. 1856 Târgu Jiu, str. Remus), copist la Primăria Craiovei pe la 1906[4] (acuzat de mai multe nelegiuiri de către Ştefan Ciuceanu la revenirea din exilul din Moldova). Mai erau salariaţi – C. E. Petrescu, custode de muzeu, numit încă de la 8 apr. 1911, P. Anastasiu (numit la 8 aug. 1918), Eliza C. Petrescu, bibliotecar (numită la 9 nov. 1916), Alexandru Iacobescu, bibliotecar (numit la 1 sept. 1918, mobilizat la 15 aug. 1916 la Regimentul I Dolj Infanterie, prizonier la 23 nov. 1916, iar la 25 mai 1917 repatriat)[5]. Nu trebuie uitat că Ion Mongescu era conservator marghilomanist şi că a mai încercat şi unele lucruri pozitive. Astfel, la 18 sept. 1918, solicita autorităţilor de atunci achiziţionarea unui tablou al lui Theodor Aman (portretul mamei sale Pepica Aman), care se afla în proprietatea lui Alexandru Murgăşianu. Acesta era urmaşul ctitorilor bisericii Sf. Arhangheli şi cu legături cu strămoşii lui Ştefan Ciuceanu, care locuia în mahalaua bisericii amintite mai sus, cu certitudine legat prin înaintaşii săi de Dimitrie Aman. Portretul Pepitei Aman din colecţia Fundaţiei era „deteriorat prin rulare nepricepută şi îngropare în pământ. Tabloul din posesia domnului Murgăşianu, care a stat tot timpul ocupaţiei germane într-un birou sanitar german, este în perfectă stare. Interesantă este şi încercarea de achiziţionare a colecţiei de insigne şi medalii româneşti, care aparţineau lui Constantin Orăşanu din Bucureşti, al cărui tată a fost prieten bun cu Theodor şi Al. Aman. „Muzeul nostru dispune deja de un început serios de colecţiune de medalii constând din peste 200 de bucăţi (n.n. aproape toate medaliile provin din anii 1911-1914, când director era Ştefan Ciuceanu); acest început trebuie neapărat completat şi cu atât mai grabnic cu cât în urma evenimentelor petrecute materialul medalistic românesc s-a micşorat în mod simţitor, mai ales prin cumpărare de către colecţionarii amatori străini şi presupun că va fi cu mult mai anevoie în viitor să ni se ofere o colecţiune atât de completă şi de variată ca aceasta a domnului Orăşanu" arăta Ion Mongescu la 18 sept. 1918 într-o scrisoare adresată lui Constantin Orăşanu. Tot acesta solicita conducerii municipale să i se permită să procure sumele de bani necesare achiziţiilor în vederea completării sumelor modeste

[3]Arhiva Fundaţiei „Alexandru şi Aristia Aman", corespondenţă, 1918, f. 64.
[4] SJAN, Dolj, Fond Primăria Craiovei, Serv. adms. dos. 35/1906, f. 106.
[5] Arhiva Bibliotecii judeţene „Alexandru şi Aristia Aman", dos. 1919, corespondenţă, f. 66.

acordate Fundației „Aman" de Primăria Craiovei: serbări în beneficiul fundațiunii cu artişti profesionişti şi diletanți (n.n. amatori), care îşi ofereau concursul gratuit, iar sala Teatrului Național s-ar putea obține tot gratuit, dar plătind numai cheltuielile necesare desfăşurării spectacolului, iar plasamentul biletelor ar putea fi făcute de director şi de personalul fundației; mulți vizitatori erau dispuşi să dea diferite sume de bani – de aceea s-a înființat un registru „în care benevolii donatori se vor putea înscrie, iar sumele rezultate să se întrebuințeze în scopul arătat"[6].

Biblioteca s-a transformat într-un instrument al politicii germane, care a impus un anumit program acesteia în care în fiecare seară se țineau cursuri de limba germană. Întreaga Fundație a fost văduvită de cele 53 mânere şi 53 plăci pentru uşile acesteia, care au fost luate de comandatura germană, la fel ca şi clopotele bisericilor şi mănăstirilor, pentru industria germană de război. Custodele C. Petrescu, desigur sub influența ocupantului german, solicita preşedintelui Comisiei interimare ca pentru economie să se suprime posturile de director şi bibliotecar şef, rămânând ca personal un custode al Fundației, doi bibliotecari şi doi servitori. „Se va realiza astfel o economie de 5000 lei anual şi dacă veți binevoi a găsi cu cale de a recompensa munca ce vor depune ceilalți funcționari ce vor fi menținuți în buget, cum şi a ține seama de greutățile enorme ale traiului de astăzi, adăugând fiecăruia 30-40 lei lunar, veți realiza totuşi o economie de 4000 lei care ar putea fi alocată la cumpărarea de cărți, legatul cărților, care în cea mai mare parte s-a deteriorat ne fiind legate etc." În 23 martie 1918 preşedintele comisiei interimare primea o listă cu bunurile care nu mai erau în acel moment în colecțiile Fundației, dar care în cea mai mare parte au revenit la locul lor de păstrare în noiembrie acelaşi an. Amintim pe lângă cele 46 tablouri care au fost îngropate în pământ de către refugiatul fost director Teodor Popescu, că nu se găsesc toate monedele şi toate medaliile, precum şi obiectele de aur ale soților Aman şi Cornetti, Gheorghe Chițu, două farfurii de Sévres cu coroana regală şi monograma regelui Ludovic Filip al Franței 1844 şi două ceşti la fel. Datorită acestei relatări, avem şi imaginea obiectelor care se aflau la Fundație în timpul ocupației (8 nov. 1916 – 31 oct. 1918): antreul cel mic de la intrare – două statui şi două pisanii, antreul cel mare de jos, – două sfeşnice împărăteşti de la mănăstirea Jitianu, fragment pisanie de la mănăstirea Creţeşti, dulap cu ouă încondeiate, oală cu bani vechi, 14 lucrări de Teodor Aman lucrate cu penița pe peretele din stânga, un mulaj de la pisania mănăstirii Gura Motrului, în partea dreaptă – 21 fotografii şi reproduceri, un scaun de lemn, un dulap de la Gheorghe Chițu, un lavoar fixat în perete, o oglindă lavou, garderoba pentru haine. În dulapul lui Gheorghe Chițu se aflau două chilimuri. Biblioteca avea în sala nr. 1 portretele Regelui Carol şi Elisabeta, Titu Maiorescu, Barbu Delavrancea, Nicolae Iorga, Teodor Aman, B.P. Haşdeu, Ion Maiorescu, busturile lui Heliade Rădulescu, Haşdeu, Eminescu, portretele lui Alexandru şi Aristia Aman, diplomele de pitar, de serdar, de licențiat în drept la Paris, de bacalaureat, de absolvire a liceului român ale lui Alexandru Aman. Sala nr. 2 avea biblioteca

[6] Arhiva Bibliotecii județene „Alexandru şi Aristia Aman", dos. de intrări şi ieşiri pe anul 1918, vezi şi adresa nr. 164 din 15 sept. 1918; Dinică Ciobotea, *Aspecte privind păstrarea şi ocrotirea colecției familiei şi „Fundației Aman" în timp de război*, în ***, *Elena Farago. Biblioteca şi societatea,* Comunicări, 70 de ani de la înființarea bibliotecii județene, 8-9 decembrie, 1978, Craiova, 1979, p. 75-76.

de rezervă şi cancelaria. Aici erau expuse busturile lui Alexandru Aman şi Ion Anestin, portretele lui Lazaru, C. Ciocazan, Tudor Vladimirescu, fotografii, biserica Sf. Nicolae Belivacă, portretul lui Gheorghe Magheru, harta cu obiecte şi monede daco-romane. Se mai aflau un bibelou cățeluş, bust în relief lângă birou, două hărți, două oase de mamut, o mapă cu hărți; în cutie dulap nr. XVI se aflau: 7 copii după tablouri (litografii), 4 albume cu fotografii şi vederi, o ulcică pe care scrie Sinaia; în cutie dulap nr. XXII – 3 cutioare galbene dintre care două conținând monede neexpuse, o cupă veche, hârtiile cu notițe de la Elefterie Cornetti, 2 pistoale vechi stricate, o hăinuță de catifea, o carte veche, hârtii vechi; în cutia dulapului nr. XXIII – cingătoare cu sticle colorate, album cu fotografii, pachet cu hârtii vechi, 4 albume cu fotografii, o statuetă fără cap, o hârtie pergament cu litere vechi, 2 pachețele cu un album cu cărți poştele ilustrate, alt album cu vederi litoral, o hartă a Principatelor Unite – Basarabia, un pachet cu hârtii oficiale vechi, un album cu vederi din Paris, alt album cu vederi din Veneția, Eugen Carada, Ems, hârtii şi cărți vechi ale defuncților soți Aman, 3 şervețele de pânză – țărăneşti, o haină catifea cusută cu fir, pieptar mic de pânză, o cârpă neagră, diferite scrisori, coli timbrate, o condică cu însemnări financiare, două condice vechi, un album cu fotografii, o carte de rugăciuni. Urmează cutia dulapului nr. XXV şi XXVIII (3 fotografii, o iconiță, pumnale vechi). Pe scară – vestibul sus – 9 schițe ale lui Eustațiu Stoenescu, 8 bucăți fotografii şi documente, 15 lucrări peniță Theodor Aman, o coroană de la Monumentul Independenței, un scaun sculptat de lemn, 5 fotolii, canapea, 2 taburete, 2 costume țărăneşti pe manechine, o lădiță de lemn sculptat, 2 urcioare din zona Târgu Jiu, 2 icoane bisericeşti vechi, o pereche uşi împărăteşti, 5 fotografii înrămate, o scrisoare a lui Tudor Vladimirescu, un tablou copie după Rafael, 2 sfeşnice cu şase lumânări, o icoană veche pe un suport, un baston vechi, o vitrină cu vase, cioburi, hârtii şi gazete vechi, o vitrină cu medalii, oale, hrisoave şi documente vechi, un paravan, un dulap mare care conține o statuetă de porțelan chinezească, un grup statuar de porțelan (o femeie cu doi copii şi o capră), două sfeşnice porțelan cu figuri, coloană Vendome de bronz, un obelisc, o sticlă smălțuită albastru, o sticlă de apă încrustată cu pietre şi alte elemente, o tavă de argint, 6 pahare de argint aurit, monograme, o ceşcuță cafea de argint cu numele Aristia şi farfurioara ei, un cuțit şi o furculiță pentru desert cu plăsele de sidef, trei furculițe pentru lămâie dintre care una cu un înger în vârf, o linguriță de argint pentru zahăr pisat, o tavă de argint de formă ovală şi cu colțuri susținute pe patru globule, o ceaşcă de cafea din argint şi aurită în interior, cu flori şi monograma lui Alexandru Aman, 12 lingurițe de argint cu vârfurile ajurate, o sosieră de argint sub formă de pomiere cu doi cerbi şi diferite animale pe margine în relief, o ramă de lemn galben cu portretul Aretiei Aman, un calendar cu ceasornic şi termometru, o tabacheră de argint aurit pe dinăuntru cu monograme, o scrumieră de baga ajurată, o scrumieră de baga în formă de foi de viță, o scrumieră mică de porțelan cu flori albastre, o călimară mare de bronz, un toc de os în formă de picior de pasăre, un coupe papier de fildeş, un tablou de spumă de mare în formă pătrată, un portmoneu de piele cu ceasornic, o placă de cupru pentru aqua-forte, având gravat numele soților Al. Aman, două vase mici de porțelan chinezesc de formă rotundă şi cu capacele lor, o ramă de metal alb cu fotografia testatorului, o farfurioară, o ceaşcă albă de porțelan, altă ceaşcă şi altă farfurioară,

fotografia lui Al. Aman cu ramă metalică, o ladă mare, o cutioară streptoscop cu 18 fotografii, un termometru pe placă de os, 9 farfurii cu marca Sévres 1844 Ludovic Filip, un ulcior de faianță fină smălțuit cu diferite motive colorate, două cochilii de scoici reprezentând un pescar şi o pescăriță, un vas de os din coarne de cerb cu margine de metal alb, o stea şi luna ambele de alabastru şi cu îngeri, un scăunel mic de lemn sculptat, o casetă pentru bijuterii cu geam de cristal, o cutie pentru 12 linguriţe, o cutie pentru 6 păhărele cu monograma A.A., o cutie cu ochelari, 2 cutii pentru medalii, o statuetă care reprezintă o femeie, 8 decoraţii, un album cu fotografii Cornetti, 7 cărţi bisericeşti greceşti şi româneşti chirilice, o copertă veche cu aplicaţiuni de argint, 2 cărţi greceşti din 1814 şi 1820, 2 fotografii, o carte Regulamentul organic 1832, 10 documente vechi, câteva jurnale vechi, o ramă pictură reprezentând un ofiţer, o scenă – gravură reprezentând o luptă, o gravură lipită pe pânză reprezentând unirea românilor, o hartă a Principatelor Unite şi Basarabiei.

• **Muzeul**

Un oratoriu conţinând 8 icoane şi o carte de rugăciuni, o perină de pluş pusă la oratoriu, o candelă cu suport de lemn sculptat, 6 icoane lângă oratoriu, un portret al lui Theodor Aman, o icoană lucrată cu fir, o măsuţă trepied pe care stă portretul lui Theodor Aman, un Gobelin, 3 mese cu desenuri în mozaic – una mare şi două mai mici, un dulăpior cu desenuri – flori (colţ), o pendulă deasupra dulăpiorului, o statuetă deasupra dulăpiorului, o pendulă cu două amfore, un bust studiu cu piedestal, un fotoliu şi un scaun la fel cu acesta, o masă mare cu desene romane pe care stau trei statuete şi două şfeşnice de argint, o măsuţă mare cu desenuri – flori, pe care stau două vase, o masă cu desenuri – flori pe care stau trei statuete şi două şfeşnice, un birou cu capacul rotund pe care stă portretul reginei Elisabeta, o măsuţă neagră cu desenuri, flori pe care stă un vas japonez, un bust al lui Theodor Aman, un dulap cu geam conţinând următoarele: două rame pentru fotografii, o statuetă, o hârtie de 5 lire, o ţigaretă mică de chihlimbar, o găleată pentru cap de mărgean, o statuetă reprezentând un leu rănit, o fotografie a soţilor Aman, o cutie cu medalii şi o medalie în miniatură, o brăţară, doi cercei şi o agrafă de acelaşi fel, doi cercei cu desenuri, trei agrafe, două medalioane, un toc, 9 porţelanuri de Sévres, două farfurii cu flori, patru statuete, o iconiţă Maica Domnului cu Iisus, două pudriere de porţelan cu margini aurite, o sticluţă pentru parfum şi o pudrieră la fel, o mică pudrieră rotundă, o scrumieră albastră cu desenuri – flori, două oglinzi – una pătrată şi una rotundă, o periniţă cu trei flori de os, o croşetă mică, patru tocuri, o călimăruţă de os, două bibelouri reprezentând doi căţei, o scoică de mare, două vase mari cu desene daco-romane; un dulap cu crestaţiuni şi placă de marmură pe care stă o pendulă şi două vase. În dulap mai sunt o bonetă de catifea cu fir, două prosoape fine, un fes lucrat cu ciucure, 6 perdele. Un dulap donaţie Cornetti pe care stă o statuetă şi patru vase cu desenuri pompeene. În dulap sunt: două ouă aurite cu panglici roze, o cofetieră mică de argint, trei filigene de porţelan, două ceşti cu farfurioarele lor şi cu capac, trei cuţite de argint şi trei furculiţe de argint, două pungulite, două iconiţe argint dintre care una se deschide, un pieptar cusut, o insignă tricolor, o centură de metal, două pistoale vechi, trei cutioare pentru ţigări – tutun, două pumnale cu mânere de argint, un cuţit cu teaca de argint, 8 medalii moderne, o iconiţă, o cutiuţă de lemn, o

țigaretă de chihlimbar jumătate os sculptat, un fes cu ciucuri de fir cu bănuți de aur turceşti, o pereche papuci cusuți cu fir, un evantai mic, o cartuşieră de metal, un colier de metal, două legături cu bumbi, o pereche paftale, 9 bucăți medalii şi decorații, 8 bumbi de metal, două brelocuri de metal; un scaun cu patru capete vultur, o măsuță neagră cu flori pe care este un vas japonez, o statuetă reprezentând cele trei grații, un vas de bronz cu sculpturi – vulturi pe piedestal leu, o statuetă bronz reprezentând un chitarist pe piedestal, o etajeră de lemn cu 7 steaguri îndoliate pentru răpirea Basarabiei, o etajeră cu un steag al districtului Dolj, un steag al Craiovei. Un dulap cu încrustațiuni şi placă de marmură pe care stau două sfeşnice şi o pendulă; în dulap sunt trei cuverturi mătase şi 6 draperii. O măsuță rotundă – trepied pe care stă o statuetă cu trei copii, un dulap cu încrustațiuni de fildeş pe care stă o pendulă mare aurită, două vitrine cu geam pentru monede – goale, 27 tablouri pânză ulei, 4 farfurii de perete, un portret de femeie lucrat în mozaic, două portrete pe aramă, două tablouri mici pe lemn, 9 bucăți transperante la ferestre.

• **Pinacoteca**

O masă cu postav verde, călimară, registru vizitatori, două canapele cu îmbrăcăminte de mătase, 4 taburete, două fotolii, 14 scaune, două rondouri de catifea, o vitrină cu 5 paftale, 6 vase de aramă şi cositor, o candelă veche de metal, un ciubuc vechi, o hârtie turcească, hârtii vechi tipărite şi scrise, un paravan, 96 tablouri pânză vechi dintre care unul fotografia tabloului „O laie de țigani la drum", 12 transperante la ferestre.

Atenausele muzeului, pivnița, pod, curte, grădină, unelte diferite

Patru steaguri româneşti şi trei steaguri italiene, patru candelabre, trei foraşe pentru sobe, un cufăr vechi, două biciclete vechi – una de lemn şi alta de fier.

Dependințele Fundațiunii

Locuința personalului

12 tablouri pânză ulei, 5 tablouri pictură pe lemn, portret – fotografie Al. Aman, tablou brodat pe mătase, o oglindă ovală.

Încă din 18 aprilie 1918, autoritățile locale în frunte cu G.D. Pencioiu – reprezentantul oraşului Craiova, cereau înlocuirea mânerelor de la uşi şi ale plăcuțelor de alamă însuşite de ocupantul german cu altele noi, repararea soneriilor acestei fundații, dar nu s-a luat nici o măsură. De asemenea, la aceeaşi dată, Ministerul Cultelor şi Instrucțiunii Publice, Administrația Casei Bisericii, Comisiunea Monumetelor Istorice prin autoritățile locale cereau „a ne comunica în ce stare se află colecțiuni arheologice din Muzeul «Aman»". Preşedintele era pe atunci Grigore Pişculescu – părintele Gala Galaction, iar secretar Virgil Drăghicescu. Custodele Constantin Petrescu la 29 aprilie 1918, printr-un referat comunica autorităților locale şi centrale următoarele: „Colecțiunile arheologice din Muzeul «Aman», fiind păstrate de subsemnatul se găsesc astăzi, ca şi înainte de ocupațiunea armatelor germane." Cele relatate corespundeau în parte adevărului, căci o parte din monezile fundației au dispărut – aşa cum rezultă din procesul verbal întocmit de Ştefan Ciuceanu cu prilejul predării inventarului muzeului în prima parte a anului 1919. Ceva mai târziu, la 13 august 1918, se constata „că acoperişul localului destinat muzeului şi bibliotecii fiind deteriorat, ploaia pătrunde în clădire. Vă rog respectuos a

interveni la serviciul tehnic pentru repararea grabnică a acoperişului său, altfel s-ar putea să se strice însăşi zidurile clădirei"[7].

Iată ce spunea la 21 oct. 1918 cu adresa nr. 8254 comisia interimară a oraşului Craiova despre directorul Fundaţiei „Aman", Ion Mongescu, un loial colaborator al duşmanului ocupant: „Părăsirea serviciului foarte des şi fără ştirea noastră şi mai cu deosebire în a face descoperiri dăunătoare, cum avem informaţiuni pe care le vom da la timp în sarcina dumneavoastră, care aveţi un rol cu totul contrariu de cel întrebuinţat de dumneavoastră periclitând bogăţiile naţionale, dovedind în modul acesta unde a ajuns lipsa de aptitudini pentru frumoasa însărcinare ce vi s-a dat". Comisia interimară îi cere acestuia să depună actele justificative pentru diferitele cheltuieli efectuate în perioada mandatului său. De asemenea, la 3 nov. 1918, prin adresa nr. 8.611 a Direcţiunii administrative a oraşului Craiova, Ion Mongescu este acuzat de neîntocmirea inventarelor după numirea sa la 16 febr. 1918 şi evident la aprobarea demisiei acestuia începând cu 1 nov. 1918. Cu adresa nr. 8.923 din 14 nov. 1918, aceeaşi direcţiune administrativă face cunoscută începând cu data de 1 nov. 1918 numirea lui Ştefan Ciuceanu ca director al Fundaţiei „Alexandru şi Aristia Aman". În cursul lunii nov. Ion Mongescu a predat inventarul fundaţiei. Astfel, aşa cum rezultă din Tablou de medaliile, plachetele, insignele şi jetoanele muzeului de la 27 ale lunii amintite, mai erau 335 exemplare, ceea ce presupune că cel puţin cu circa o lună înainte fuseseră achiziţionate o parte din medaliile şi insignele lui Al. Orăşanu din Bucureşti[8]. Ştefan Ciuceanu a reuşit să recupereze obiectele şi monedele de aur aflate într-o cutie de valori la Banca Naţională din Craiova, unde fuseseră depuse pentru siguranţa lor înainte de ocuparea Craiovei de armata germană la 8 nov. 1916.

Odată cu ocuparea Olteniei de către trupele germane în noiembrie 1916, administraţia germană s-a interesat şi de obiectivele arheologice importante din teritoriul administrat de acestea. Astfel, directorul Muzeului Imperial de Antropologie şi Etnografie din Berlin – consilierul aulic Carl Schuchhardt şi prof. Rubenson, în lunile septembrie şi octombrie 1918, au continuat săpăturile arheologice la Sălcuţa. Rezultatul acestor săpături, împreună cu o parte din materialele obţinute din săpăturile din 1916, au fost ambalate în 50 de lăzi şi expediate la Berlin. De atunci muzeul din capitala Germaniei a intrat în posesia celei mai importante colecţii de idoli neolitici care încântă specialiştii prin valoarea lor plastică cu toate demersurile făcute de ţara noastră pentru recuperarea lor. Tot în septembrie 1918, cei doi celebri arheologi germani au continuat investigaţiile arheologice începute de Şiefan Ciuceanu şi Ion Andrieşescu în cetatea getică fortificată intitulată „Cetatea Jidovilor" de pe raza comunei Coţofenii din Dos, datată secolele IV-III î. Chr., premieră pentru ţara noastră în acele momente şi asemănătoare cu o altă cetate aflată în Germania aproape de izvoarele Dunării. Cei doi arheologi au făcut săpături în cele două valuri de pământ unde au identificat şi un zid format din turte de lut care în anumite porţiuni au devenit cărămizi complet roşii, dar

[7] Arhiva Bibliotecii judeţene „Alexandru şi Aristia Aman", Dosar de intrări şi ieşiri pe anul 1918, adresa nr. 3774 din 12 iunie 1918.

[8] Ibidem, Dos. de intrări şi ieşiri pe anul 1918, nenumerotat, vezi şi adresa cu nr. 221 din dec. 1918 a lui Ştefan Ciuceanu către Primăria Craiovei pe care o reproducem în anexă.

care inițial au fost clădite în stare de chirpici[9]. Importanța excepțională a acestei descoperiri a lui Ştefan Ciuceanu a făcut obiectul unor studii şi săpături arheologice extinse până în zilele noastre. Citățm cu această ocazie arheologii care s-au ocupat de cetatea de la Coțofenii din Dos: Karl Schuchhardt[10], Ion Nestor[11], Vlad Zirra, Nicolae Conovici, George Trohani, Petre Gherghe, Petre Alexandrescu, Gheorghe Gâță, Vlad V. Zirra[12], Mircea Babeş[13].

La intervențiile repetate ale lui Ştefan Ciuceanu reprezentanții României la conferințele de pace de după război au solicitat restituirea bunurilor confiscate ilegal care încălcau legea din 1913 a monumentelor istorice şi arheologice prin executarea unor săpături arheologice de către trupele germane de ocupație. De altfel, aceste demersuri au fost făcute de Ştefan Ciuceanu încă din toamna anului 1918, când se întorsese din Moldova în urma încheierii armistițiului şi apoi a păcii separate de la Buftea-Bucureşti cu Puterile Centrale. Pentru activitatea sa de ocrotire a patrimoniului cultural aflat în Bucureşti, jefuit sau distrus împotriva normelor de drept internațional în timp de război, la care aderaseră majoritatea statelor europene, generalul von Koch – comandantul trupelor de ocupație din Capitală, l-a pus pe Ştefan Ciuceanu sub urmărirea serviciilor secrete. Profesorul Karl Schuchhardt i-a intentat lui Ştefan Ciuceanu un proces de insultă. Din nefericire, aceste demersuri au fost încurajate de declarația iresponsabilă a directorului Fundației „Alexandru şi Aristia Aman" din timpul ocupației germane – Ion Mongescu. Conform documentelor de atunci ale Fundației, rezultă că Ion Mongescu, la 6 oct. 1918, atunci când a aflat că directorul Muzeului Imperial de Etnografie din Berlin, consilierul aulic profesor Karl Schuchardt, împreună cu profesorul Rubenson „fac în împrejurimi incursiuni ştiințifice" comunică Preşedintelui Consiliului Județean Dolj să i se permită să-i însoțească pe aceştia. De aceea mai târziu Ştefan Ciuceanu l-a acuzat, probabil şi pe baza mărturiilor altor craioveni şi prieteni, că acesta a trădat interesul național, atunci când i-a îndrumat pe cei doi savanți germani la principalele locuri cu mare valoare arheologică. Dar corectitudinea afirmațiilor lui Ştefan Ciuceanu este confirmată în bună parte de afirmația lui Ion Mongescu, directorul Fundației „Aman" de atunci, care arată că a reuşit să obțină „multe resturi ceramice" care proveneau de la Piscul Cornişorului, iar altele de origine dacică din apropiere de Plopşor – Dolj. În privința acuzațiilor aduse lui Theodor Popescu, director al Fundației „Aman", care i-a urmat lui Ştefan Ciuceanu până la 8 nov. 1918, Ion Mongescu informează printr-un referat (nr. 186) din 24 oct. 1918 că n-a luat parte la acțiunea îndreptată împotriva celui

[9] Karl Schuchhardt, *Die Burg in Wandel der Weltgeschichte,* Potsdam, 1931, p. 143-144.

[10] Karl Schuchhardt, în *Schumacher-Festschrift,* Mainz, 1930, p. 185-188.

[11] Ion Nestor, *Der Stand der Vorgeschichtsforschung in Rumänien*, 22 „Der RGK", 1932, p. 157;

[12] Vlad Zirra, Nicolae Conovici, George Trohani, Petre Gherghe, Petre Alexandrescu, Gheorghe Gâță, Vlad V. Zirra, *La station gétique fortifiée de „Cetatea Jidovilor" (Coțofenii din Dos, dép. de Dolj)*, în rev. „Dacia", serie nouă, 37, 1993, Editura Academiei, 1996, p. 79-157; Vlad Zirra a mai scris despre Coțofenii din Dos în alte publicații: „Thraco-dacica", 4, 1983, p. 133-148, în *Goneolava i. Chronologie und Stratagraphie der vorgeschichtlichen und antiken kulturen der Donauniederung und Südosteuropas Internationale Symposium Ruma 1986* (sub red. N. Tasič şi I. Petrovič, Novisad, 1988, p. 187-200).

[13] Mircea Babeş, *Despre fortificațiile „Cetății Jidovilor" de la Coțofenii din Dos*, în rev. „Studii şi cercetări de istorie veche şi arheologie", tom 48, nr. 3, iulie – septembrie, 1997, p. 199-236.

amintit mai sus în legătură cu dispariţia acelor obiecte care de fapt în totalitate fuseseră salvate de pericolul pierderii lor în condiţii speciale de război. Reproducem în continuare o parte din memoriul întocmit de către Ştefan Ciuceanu şi adresat în dec. 1918/ ian. 1919 lui Alexandru Crăsnaru (1 ian. – 25 aug. 1919), prefectul judeţului Dolj: „Împotriva acestor săpături ilegale şi arbitrare, subsemnatul, am protestat energic, iar protestarea mea, agravată prin declaraţia domnului Ion Mongescu, directorul Fondaţiei „Aman", care a călăuzit pe învăţaţii germani în toate cercetările şi săpăturile făcute de ei în judeţ, şi le-a dat toate informaţiile ce se aflau la arhiva muzeului nostru şi care s-a dovedit că era spion în slujba poliţiei secrete germane, a avut de urmare că am fost chemat la cabinetul 21 al Comandaturii germane Craiova, interogat şi dat în judecată pe faptul că am insultat administraţia şi armata germană declarând că abuzează de forţă şi nu respectă legile organice ale ţării, acuzaţii formulate în scris chiar de domnul dr. Schuchardt într-o plângere adresată comandaturii. Propun martori pentru cele petrecute la Sălcuţa pe domnul Creţu, fost administrator de plasă (Vela), pe primarul Sălcuţei, C. Mateescu, învăţător, C. Nicolăescu, student (n.n. este vorba de C.S. Nicolăescu-Plopşor – fostul său elev la Liceul „Carol I" şi apoi director al Muzeului Olteniei), ş.a. De altfel, însuşi directorul Fundaţiei „Aman" recunoaşte situaţia de fapt, lucru pentru care i s-a pus în vedere să-şi dea demisia. În raportul adresat preşedintelui Comisiei interimare acesta arăta că: „Aflând că directorul Muzeului imperial de etnografie Berlin, consilierul aulic prof. Schuchardt, însoţit de profesorul Rubenson, fac în împrejurimi excursiuni ştiinţifice, i-am rugat să-mi permită să-i acompaniez într-o excursiune. Cu această ocazie am reuşit să aduc pentru muzeul nostru mai multe resturi ceramice provenind unele de la un loc din epoca de piatră care se afla în apropiere de Sălcuţa, la loc zis Piscul Cornişorului, iar celelalte de origine dacică găsite în apropiere de Plopşor"[14].

Ştefan Ciuceanu, până la revenirea directorului titular al Fundaţiei „Aman" în perioada 1 nov. 1918 – 15 febr. 1919, când şi-a dat demisia din proprie iniţiativă pentru că nu era sprijinit suficient în îndeplinirea sarcinilor sale, a fost director al acesteia pentru a doua oară. Atunci, la sfârşitul anului 1918, personalul Fundaţiei era format numai din 7 persoane. Director era Şt. Ciuceanu – căsătorit, cu o familie formată din 3 persoane şi o servitoare şi care avea un certificat de purtare din 7 martie 1919 în care figura că a acţionat în anii 1916-1918 în regimentul medical la poziţia nr. 568. Subdirector era Mihail Gelep (1880-1956)[15], pentru operele plastice, mobilizat iniţial încă din 1916 în Regimentul I Dolj Infanterie, apoi în cadrul Regimentului 26 Infanterie Rovine şi este întâlnit la Dobrovăţ-Iaşi, iar de la 11 mai 1918 era sublocotenent. P. Anastasiu figura ca bibliotecar şef. C.I. Petrescu era custode, iar Al. Iacobescu bibliotecar. Mai erau şi doi servitori – Marin Jifcu şi N. Branaz. Marin Jifcu a fost mobilizat ca voluntar

[14] Arhiva Muzeului Olteniei Craiova, dos. 1915-1926, adresa din 6 oct. 1918 către Prefectura jud. Dolj, dos. pe anii 1915-1925, memoriul lui Şt. Ciuceanu nr. 1 din 27 febr. 1920, dos. 1915-1927, memoriul din 2 ian. 1912; Alexandru F. Dinu, Marian Barbu, *op. cit.*, p. 54.

[15] ***, *Dicţionar...* p. 95; ***, *Repere...* p. 140. Mihai Gelep-Migel a fost pictor şi pictor scenograf la Teatrul Naţional Craiova, a absolvit Şcoala de Arte Frumoase din Bucureşti, a participat la expoziţii colective şi personale mai ales în cadrul Societăţii Artistice Teodor Aman şi al Cercului Artistic oltean, a fost profesor la mai multe şcoli şi licee din Craiova, iar în 1999 Muzeul de Artă din Craiova i-a organizat o expoziţie retrospectivă.

în cadrul Regimentului 41 Infanterie (dublura Regimentului I Dolj) şi 4 Artilerie, a făcut campania din Moldova unde a participat la principalele lupte de acolo, demobilizat în 1918 după încheierea păcii de la Bucureşti în vară, capturat de austrieci ca supus ungar şi apoi eliberat la insistenţele lui Şt. Ciuceanu[16].

Imediat, chiar pe 18 nov. 1918, Ştefan Ciuceanu cerea Primarului Craiovei ca să se deschidă publicului pe lângă cele două săli de bibliotecă şi galeriile de tablouri şi muzeul „pentru ca Fundaţiunea să funcţioneze normal". Dar şi acum nu uită grija faţă de condiţiile de conservare „pentru ca acest material artistic să nu fie expus la tranzacţiuni extreme de temperatură ce le-ar periclita conservarea". Ştefan Ciuceanu sublinia faptul că sumele acordate pentru încălzirea spaţiului expoziţional erau cu totul insuficiente. Mai târziu, cu câteva zile (adresa din 22 nov. 1918), arăta că a început procesul de inventariere a bunurilor Fundaţiei. „Spre a readuce Fundaţia în starea de bună ordine în care se găsea înainte de război socotesc că în primul rând se impune inventarierea imediată şi bucată cu bucată a întregului material ce aparţine bibliotecii muzeului şi galeriei de tablouri, constatându-se astfel lipsurile existente[17].

La întoarcerea sa la Craiova din refugiul din Moldova la începutul lunii septembrie 1918, când oraşul se afla încă sub ocupaţia austro-germană, Ştefan Ciuceanu a observat cu durere pagubele inestimabile suferite de Muzeul Olteniei şi Fundaţia „Alexandru şi Aristia Aman". Mai târziu a întocmit un raport amănunţit asupra pagubelor pricinuite din partea trupelor de ocupaţie de către Muzeul Olteniei şi propune ca martor pentru întărirea celor constatate de acesta pe intendentul Palatului Administrativ – Iuliu Ratz. Administratorul amintit îi semnalase lui Ştefan Ciuceanu distrugerea şi dispariţia unor obiecte de muzeu.

Citǎm dintr-un referat al său înaintat Prefecturii Doljului la 27 febr. 1920 cu privire la pagubele suferite de către Muzeul Olteniei: „Înapoindu-mă în Craiova, pe la începutul lunii septembrie 1918, în timpul ocupaţiunii duşmane, am găsit muzeul ce conduc devastat şi tot materialul etnografic şi o parte din cel arheologic distrus. Aproape 25 de scoarţe vechi naţionale, peste 20 de prestelnici şi vâlnice cu cele mai vechi, fine şi artistice alesături, o întreagă colecţie de ouă încondeiate, icoane şi sfeşnice adunate de prin vechi lăcaşuri bisericeşti, un splendid potir de argint aurit aparţinând bisericii din Preajba, o colecţie de paftale, monede şi peceţi vechi, acte din vechime, cărţi, hărţi, etc. au căzut pradă lăcomiei jefuitorilor. Fără a ne descuraja de dureroasele pierderi ce suferisem, am început imediat să lucrăm la reconstituirea muzeului, adunând materialul ce se mai găseşte împrăştiat şi am reuşit, în mare parte, să umplem golul produs de împrejurări". Ca urmare a acestui demers Prefectura Doljului a acordat pentru muzeu suma de 6.000 lei.

Deoarece dr. Karl Schuchardt şi Rubenson, arheologi celebri germani, în anul 1918 au transportat la Berlin 20 de lăzi cu materiale, Comandatura locală a trupelor de ocupaţie curajosului profesor i-au intentat „proces de insultă adus armatei şi autorităţii germane, fiindcă protestase energic împotriva abuzului de putere săvârşit de savanţii străini", care îşi însuşiseră materialul arheologic rezultat în special de la Piscul Corni-

[16] Arhiva Bibliotecii judeţene „Alexandru şi Aristia Aman", dos. an 1919, corespondenţă, f. 21, 23-24.

[17] Arhivele Muzeului Olteniei, dos. intrări-ieşiri 1918, adresele amintite de noi.

şorului, com. Sălcuţa – Dolj, din vara anului 1916 şi care rămăsese depozitat acolo din cauza izbucnirii războiului. Erau remarcabile piesele specifice finalului epocii neolitice, cunoscute sub numele de cultura Sălcuţa, în special idolii, care au fost transportate la Berlin în 20 de lăzi, ulterior fiind expuse în cadrul Muzeului de etnografie a popoarelor de acolo[18]. Din materialele de origine dacică găsite în apropiere de Plopşor şi cele din perioada neolitică târzie de la Piscul Cornişorului, pentru Muzeul „Aman" au fost atribuite numai cioburi nesemnificative, iar restul au fost expediate la Berlin. Deoarece directorul Fundaţiei „Aman", Ioan Mongescu, părăsea de multe ori serviciul „fără concediu şi fără ştirea noastră, mai cu deosebi în a face descoperiri dăunătoare cum avem informaţiuni pe care le vom da la timp în sarcina dumneavoastră, care aveţi un rol cu totul contrariu decât cel întrebuinţat de dumneavoastră periclitând bogăţiile naţionale, dovedind în modul acesta îndeajuns lipsa de atitudini pentru frumoasa însărcinare ce vi s-a acordat...", primarul Craiovei, I. K. Peşacov, l-a destituit din funcţie aşa cum rezultă din adresa primăriei Craiovei din 21 oct. 1918 şi l-a numit în loc pe Ştefan Ciuceanu[19]. De precizat că subdirectorul Fundaţiei, pictorul Mihai Gelep, l-a determinat pe Ştefan Ciuceanu să-i mulţumească printr-o scrisoare din 18 dec. 1918 „pentru solicitudinea ce o arată bibliotecii atât de greu încercată sub directorul de tristă amintire Ion Mungescu, spion în slujba poliţiei secrete germane din acest oraş şi duşman al oricărei manifestări culturale româneşti"[20].

Pe baza acestor documente, la 7 febr. 1919, Prefectura de Dolj întocmeşte o sinteză cu toate pierderile suferite în timpul ocupaţiei, raport care este adresat Ministerului de Interne. Citäm din „Memoriu arătător de pagubele suferite de Muzeul Regional al Prefecturii Dolj, cu sediul în Palatul Administrativ din Craiova cu ocaziunea războiului din 1916-1918: s-au luat o importantă colecţie de ouă încondeiate, în număr de aproximativ 200-250, luate de soldaţi şi ofiţeri ca amintire în primele zile ale ocupării Craiovei de către Direcţia de Căi Ferate a Germane; douăsprezece volume din biblioteca specială a muzeului şi întreaga colecţiune a Buletinului Comisiunii Monumentelor Istorice, precum şi o parte din arhivă (registru inventar general, dosarul de corespondenţă de intrare etc.); douăzeci şi unu chilimuri şi scoarţe vechi ţărăneşti cu interesante alesături, dintre care unul mare 3 x 1,75 m cu fondul liliachiu, având ca motive decorative trandafiri, oameni, păsări în zbor, stilizate; douăzeci şi două prestelci vechi cu motive româneşti, colecţionate din comunele Lişteava, Călăraşi, Grindeni, etc.; şase icoane vechi; un sfeşnic vechi de lemn sculptat (din Vâlcea); un potir de argint aurit din 1793, având pântecele şi piciorul splendid decorat, cu un brâu lat de flori fin cizelate, cu inscripţia în greceşte; şapte perechi paftale de argint de diferite forme şi mărimi, decorate cu flori în relief; o colecţie de 130 clişee fotografice cu vederi din localităţi istorice din Dolj şi Craiova (au fost ridicate de un ofiţer german pentru ilustrarea conferinţelor organizate de administraţia vamală germană la cercurile de lectori organizate în oraş); şase cutii de clişee fotografice neîntrebuinţate, cum şi trei fotografii reprezentând vederi de lăcaşuri de cult şi o proclamaţie a textului Constituţiunii de la Islaz din 1848;

[18] Arhivele Muzeului Olteniei, dos. nr. 179/1920, f. 1-3.
[19] *Ibidem*, dos. 1916-1926, conform adresei Primăriei Craiova, nr. 8254.
[20] *Ibidem*.

un aparat de oţel cu perforator helicoid; un trepied manivelă; accesorii şi cutii servind pentru efectuări de sondagii arheologice, lucrat la fabrica Weidmann din Craiova; unelte diferite pentru cercetări arheologice (lopăţele, săpăligi, topor, ciocan, ruletă, planşetă, şevalet); un cuier (consolă) sculptat cu motive ornamentale servind la aşezarea ţesăturilor şi chilimurilor vechi ale muzeului; un imens material arheologic din vârsta pietrei lustruite (neolitic) descoperit prin săpături întreprinse de Muzeul Regional al Prefecturii Dolj, la „Piscul Cornişorului" comuna Sălcuţa, plasa Vela – Dolj, material depozitat la conacul C. Popp, prefectul judeţului, înainte de invazia germană, în două camere şi într-o spaţioasă seră de flori (sute de unelte din silex, numeroase împungătoare din os, arme din os, topoare din piatră, greutăţi de război de ţesut şi plasă de pescuit, numeroşi idoli din lut şi os de un interes extraordinar; unelte din piatră şlefuită şi peste 50 de vase diferite rare şi interesante forme)". „Materialul arheologic descoperit prin săpăturile d-lor Schuchardt şi Rubenson în lunile octombrie şi noiembrie 1918 a fost împachetat în peste 50 de lăzi şi transportat la Berlin"[21]. O altă declaraţie a lui Ştefan Ciuceanu din 6 noiembrie 1920 arată modul cum a dispărut potirul din 1793: „În noaptea care a precedat evacuarea Craiovei (n.n. nov. 1918) de către ultimele trupe austro-germane (armata lui von Scholz), vitrina a fost devastată prin spargerea geamurilor şi între alte obiecte ce cuprindea, în special din cele de metal preţios, a dispărut potirul de la Preajba..."[22].

Tot Ştefan Ciuceanu, la 28 decembrie 1918, a întocmit un tablou de pagubele suferite de Fundaţia „Aman" de pe urma războiului din anii 1916-1918: 28 garnituri clanţe din alamă, rechiziţionate de administraţia miliară germană; un cazan de aramă de 11 kg; 60 volume de cărţi luate pentru folosul armatei germane (unele foarte rare); 11 volume confiscate de poliţia de cenzură miliară germană; 30 numere de reviste franceze; un chilim vechi românesc; trei tablouri aproape complet deteriorate (din cauza ocupaţiei germane); alte zece tablouri deteriorate mai puţin[23].

Anii 1919 şi 1920 sunt dedicaţi de către Ştefan Ciuceanu recuperării bunurilor naţionale ridicate de către autorităţile germane în cadrul Conferinţei de pace care a urmat încheierii primului război mondial. Tot Ştefan Ciuceanu află de la bunul său prieten Iulius Eschenasy, negustor de antichităţi, care recuperase vestitul tezaur traco-getic de la Craiova din sec. IV î. Chr. (50 de piese de argint aurit cu reprezentări în special zoomorfe) că acesta a fost achiziţionat de statul german prin intermediul unui ofiţer şi care apoi l-a depus la muzeul din Berlin. Ca atare, Ştefan Ciuceanu informează de cele întâmplate pe profesorul Alexandru Tzigara-Samurcaş (1872-1952)[24] care fusese însărcinat de autorităţile române de atunci să se deplaseze la Berlin pentru a recupera bunurile culturale naţionale însuşite de ocupanţii germani. Despre acest fapt, care în cazul tezaurului de la Craiova a avut un final

---

[21] *Ibidem*, dos. 1915-1926, adresă către prefect din 26 ian. 1919. Vezi şi Luchian Deaconu, *Momente din epopeea făuririi statului naţional unitar român,* Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1988, p. 226; Zaharia Gărău, *Din istoria muzeografiei craiovene*, în rev., „Oltenia. Studii şi Comunicări. Istorie-Arhelologie", vol. I, serie nouă, 1990-1995, Craiova, 1998, pp. 224-226.

[22] Despre pierderile suferite de Muzeul Olteniei în timpul ocupaţiei vezi Arhivele Muzeului Olteniei, dos. 1915-1926, f. 103 şi 104, declaraţia lui Şt. Ciuceanu din 6 nov. 1920.

[23] Arhivele Muzeului Olteniei, dos. intrări- ieşiri 1918, adresa nr. 227 din 28 dec. 1918 către preşedintele Comisiunii interimare a Doljului.

[24] ***, *Enciclopedia...*, p. 330, specialist cunoscut în istoria artei culte şi populare.

fericit prin restituirea sa[25], Al. Tzigara – Samurcaş vorbea la Craiova în ziua de 12 martie 1922 în cadrul unei conferinţe organizată de Societatea „Prietenii Ştiinţei" şi intitulată „Arta Craiovei". El elogia patriotismul şi spiritul de sacrificiu pentru salvarea bunurilor culturale naţionale de unii fii ai Craiovei, în fruntea acestora situându-se Ştefan Ciuceanu. Demersurile de la Berlin pentru înapoierea lăzilor cu piese de arheologie găsite la Sălcuţa şi Coţofenii din Dos în cetatea dacică de acolo de pe Valea Jiului, s-au soldat cu un eşec. Cetatea dacică de la Coţofenii din Dos fusese descoperită tot de Ştefan Ciuceanu. Mai târziu cu ocazia vizitei lui Nicolae Ceauşescu în Republica Federală Germană, după reluarea relaţiilor diplomatice cu aceasta, arheologii germani i-au prezentat o serie de obiecte dacice, în special ceramică şi cărămizi de la cetatea dacică de la Coţofenii din Dos. Întors în ţară, acesta a impus reluarea săpăturilor arheologice cu bune rezultate, din care o parte din materialul arheologic a ajuns la Muzeul Olteniei.

Probabil tot din aceeaşi perioadă, sau mai degrabă din perioada când Ştefan Ciuceanu a fost profesor la Târgu Jiu, datează ca descoperite la Aninoasa cioburi cu găuri butonate aflate în colecţia Muzeului Olteniei şi semnalate în revista „Arhivele Olteniei", an II, 1923, pag. 197, dar şi cele identice descoperite la Coţofenii din Dos, comunicate de Ion Nestor ca fiind la Muzeul de Etnografie şi Arheologie din Berlin, însuşite de ocupanţii germani în anii 1917-1918. Aceste mărturii sunt consemnate, pe lângă multe altele, de către Dumitru Berciu, care a redactat un tablou de localităţi şi materiale ale culturii neolitice Glina III, descoperite în Oltenia[26].

Alături de elevul său C.S. Nicolăescu-Plopşor, Ştefan Ciuceanu a contribuit substanţial la restituirea de către guvernul Germaniei a cunoscutului tezaur traco-getic de podoabe de argint, de harnaşament, „de la Craiova" (sec. IV î.Ch.), însuşit de autorităţile germane de ocupaţie din Craiova în anul 1917. Tot lui Şt. Ciuceanu datorăm cunoaşterea unor clopote de la bisericile oraşului Craiova, care, ca şi în multe alte locuri, au fost rechiziţionate de ocupantul german şi pierdute pentru vecie[27].

• Documente

1. 1916, septembrie 10. Craiova. Scrisoare adresată de Ştefan şi Eugenia Ciuceanu lui Vasile Ciuceanu, fratele şi cumnatul acestora.

Craiova 10 septembrie 1916

Dragă Vasile,

Mare ne-a fost şi plăcută surpriza ce ne-ai făcut trimiţându-ne ştiri şi din cele mai bune prin d-l plutonier Corneanu.

Tocmai veni Jeni (prima soţie Jeni, născută Costopol n.n.) acasă, pe întunericul de iad în care trăim pe la oraşe, când văd un militar, o umbră nedesluşită întrebând dacă aci

[25] Replicile tezaurului au rămas în colecţiile Muzeului Olteniei, iar originalele se păstrează la Muzeul Naţional de Istorie a României.

[26] Dumitru Berciu, *Materiale pentru preistoria Olteniei. II. Civilizaţia de tip Glina III,* Muzeul Regional al Olteniei, Craiova, 1934, p. 12-13, nr. 3 şi 4.

[27] Vezi *Inscripţii pe clopote de la Biserica Mântuleasa, Craiova*; *Inscripţii pe clopotele bisericii Sfântul Gheorghe Nou Craiova; Inscripţii pe clopotele bisericii „Sfânta Treime" Craiova; Pe clopotele bisericii Sfântul Gheorghe Vechiu din Craiova*; *Pe clopotele bisericii Sfântul Nicolae Craiovita (Craiova)*, în „Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice", 1915, p. 169, 166, 165, 163 şi 168.

e numărul 37, apoi m-a întrebat cine sânt şi, în fine, mi-a declarat că vine de la tine, având a-mi preda o scrisoare şi bani.

Fireşte prima mea întrebare a fost dacă eşti zdravăn şi pe unde te afli. L-am poftit sus şi mi-a predat scrisoarea, cei 4.500 lei şi o recipisă, precum cum relatezi în scrisoarea ta. L-am oprit la noi la masă; a şi dormit la noi. Ne-a povestit despre primejdiile prin care treceți, despre lupta – şarje de la 3 septembrie şi mi-a lăsat impresia că veți respinge definitiv şi în mod sângeros pe barbarii de Bulgaro-Germano-Turci.

Cred că flotila noastră de pe Dunăre va da un neprețuit concurs şi mai cred că regimentul nostru de artilerie stropeşte bine liniile duşmane. Am trecut toți prin emoțiuni ca să nu ajungă tâlharii de Bulgari la Constanța şi Cernavodă. Cred că acest pericol s-a înlăturat cu totul şi că-i vom trimite de unde au venit.

Opiniunea publică acordă o mare încrederea generalului Averescu pe care îl consideră ca pe un salvator al Patriei. Pe unde se duce îndreaptă lucrurile: are şi pricepere, pe semne, şi noroc mai îmbelşugat!

Noutăți pe frontul carpatin nu prea pot a-ți da, fiindcă aici eu nu pot şti mare lucru. Toți interpretăm cu putem şi întindem rândurile oficiale şi prea reduse ale comunicatelor.

În general mergea bine pe acest front că este destul de întins. Afară de o surpriză neplăcută pățită pe Valea Streiului, unde, regimentele noastre, în cap cu cel 26 Rovine, au trebuit să se retragă precipitat, urmărite de forțe superioare şi de tunuri de mare calibru, avioane, etc.

În fața superiorității numerice şi a lipsei de artilerie grea etc., ce să facă bieții noştri soldați? A suferit pierderi grele regimentul 26. Aci avem pe sublocotenentul Ionel Amzulescu, nepotul meu, e fiul cumnatului loc. col. G. Amzulescu. Nu ştiu ce a devenit, dacă a scăpat.

Localitatea Petroşani, cu minele ei uriaşe de cărbuni, a fost părăsită de ai noştri, care s-au oprit ceva mai la Nord de Lainici şi cred că şi aci are lupte mereu cu inamicul.

Proporțiile numerice din Valea Streiului au fost de 1 corp de armată duşman contra unei divizii române.

E regretabil că şi din cauza evenimentelor din Dobrogea, s-a dezorganizat frontul acesta oltean şi tocmai Valea Jiului, care taie în 2 frontul oltean. Nu încape îndoială că greşelile comise de Comandament sau lipsurile constatate au fost reparate că şi aci se va întoarce totul în bine.

Uitai să-ți spun că civilii „mărăesc" mereu contra aviatorilor noştri, care nu se văd pe câmpul de luptă. Zilnic dă târcoale deasupra Craiovei, între orele 9-10 dimineața, un biplan cu doi ofițeri români şi aceste virajuri deasupra Craiovei stârnesc oarecare reflexiuni amare asupra „celor ce zboară" că mai bine să-şi ia sborul pe frontul de luptă. Cum se vede, sunt şi „aviatori parte sedentară".

Săptămâna trecută am tras o spaimă mare pentru Cristian, nepotul nostru (băiatul Elizei – sora mai mare n.n.). El este în batalionul 2 pionieri şi ai lui îl ştiau la Turtucaia. După nefericita luptă de acolo, Eliza fiind în Bucureşti, a fost şi ea alarmată şi servitoarea mamei noastre a întâlnit-o pe Eliza la Gara Oborului căutând pe Cristian printre răniți ce erau debarcați. Mama mi-a scris despre această întâmplare şi începuserăm şi noi să-l socotim pierdut pe bietul Cristică, un eminent elev al Şcoalei de

Poduri. Am telefonat la Fane (probabil tatăl lui Cristică n.n.) la Ploieşti, Elizei şi în – dreapta şi stânga şi s-au lămurit în fine toate: Cristian e pe frontul transilvan şi bine sănătos (ulterior a căzut prizonier la Germani şi era cât pe ce să moară în lagăr de foame, dar a scăpat deoarece aveau nemţii nevoie de ingineri de poduri, după cum mi-a povestit mie n.n.). Mi-ar fi străpuns inima pierderea lui.

Apropos de ştirile ce sunt puse în circulaţie în privinţa războiului. Îţi vine să înnebuneşti dacă le dai crezare, fie ştiri bune, fie rele! N-am pomenit un popor mai impresionabil, mai guraliv, mai prăpăstios, ca al nostru! Sibiul cade în fiecare zi de 2 ori, mor şi înviază pe fie ce zi toţi ofiţerii din Craiova, sânt destituiţi şi avansaţi zilnic sute de ofiţeri superiori! În fine, să te păzească Dumnezeu să crezi 5% din cele ce se debitează pe trotuare şi cafenele!

În Craiova s-au înmulţit spitalele şi încep să se umple cu răniţi. Aproape 90-95% din răniţi sunt uşor loviţi şi pe cale de repede vindecare. Jeni munceşte 8-9 ore zilnic la Spitalul de la Şcoala Normală de Băieţi (învăţători) unde sunt, până azi 407 răniţi. A murit unul singur din ei. Lucrează cu o pricepere extraordinară şi cu un devotament de eroină, şi a primit elogiile medicilor şi autorităţilor superioare; e mâna dreaptă a d-rului Papinian, chirurgul.

Iar eu, nevrednicul, ţin de director la şcoala comercială şi lupt pentru răniţi, jertfesc din pungă zilnic, fac colete pentru familiile luptătorilor şi sânt gata să... zbor şi în aeroplan la nevoie.

Pe acasă la tine am fost; curăţase bine toată odaia d-na Coşoveanu. Am fost cu ocazia căutării galoşilor ce mi i-ai cerut. Nu erau sub pat, ci într-o ladă din cele mari care sânt în subsol. Într-o zi voi scutura hainele tale şi toate cele ce ai prin lăzi – le voi pune naftalină şi le voi pune la loc, cu ajutorul servitoarei noastre Lina Nebuea.

Galoşii ţi i-am trimis printr-un soldat, dar mie frică că tocmai pe când venea soldatul spre Bumbeşti cu ei, regimentul vostru să nu să fi înapoiat spre Dobrogea.

În chestia banilor, voi face tocmai precum mi-ai scris. Voi căuta să-i plasez, pe numele tău, la o bancă de Stat sau a Comerţului din Craiova care inspiră garanţie de eternitate şi prosperitate. Îţi voi trimite prin poştă numărul recipisei şi numele băncii. Cât pentru recipisa cealaltă ce mi-ai trimis, o voi păstra la loc sigur. N-avea nici o grijă de aceste 2 chestiuni.

Mamei i-am trimis rata ta lunară pe august şi mâine trimit şi pe septembrie.

Nu ştiu dacă ţi-ai luat lucruri de iarnă călduroase, de lână, ciorapi groşi lână, o pereche de mănuşi căptuşite şi abia găsii o sită contra prafului. Am umblat la toţi opticienii craioveni – ceasornicari, bijutieri, ceasornicari şi magazine. Le-au suflat pe toate. Cred că perechea trimisă îţi va folosi. Poţi să-mi scrii dacă mai ai nevoie de alte obiecte, să le fac pachet şi să ţi le expediez. Dacă doreşti să-ţi dau adresa Elizei: stă în str. Frumoasă 47 Bucureşti. Jenicăi (sora cea mică) din Buzău, iar i-am scris şi a tăcut ca un buştean. Mare nesimţire! În fine te las că poate nu vei putea ceti atâta scrisoare.

Îţi dorim sănătate şi să vii cu bine!

Sanda şi Lina îţi doreşte din fundul inimei să te înapoiezi sănătos şi biruitor ca şi tu, cel ce te lupţi, să te bucuri de ziua marii izbânzi a neamului românesc. Am presimţiri ce nu mă înşală că vei reveni cu bine şi că veţi fugări pe bandiţii de la Sud.

Nu fiți prea civilizați cu ei!

Bulgarul nu trebuie cruțat – foc şi sabie peste ei – numai aşa vă veți impune lor. Trăgeți în plin şi nu le lăsați răgaz! Ofensiva de la Salonic e bine venită şi-i stinghereşte grozav.

Să dea Dumnezeu ca dreptatea noastră să biruiască şi să curgă cât mai puțin sânge de al nostru.

În regimentul tău e şi un văr al meu: S-loct. sau locot. Mişu Sotir. Arată-i îmbrățişeri.

Cordiale salutări voluntarului „Marinaru", funcționar inimos din Craiova (acest personaj care a călătorit prin toată lumea şi a fost voluntar în război a ajuns apoi pedagog la Colegiul Carol, unde a educat în spiritul cel mai ridicat european numeroase generații de elevi. Se numeşte Georgescu – Marinarul; povestea minunat despre toate aventurile lui pe corăbii cu pânze şi ascensiunile lui pe munții elvețieni şi francezi. Cânta minunat italieneşte şi ştia perfect multe limbi străine. De la el am învățat cum să te comporți la munte să respecți natura şi să iubeşti marea. Trăia singur, ducând o viață spartană; nu a fost văzut nici o dată supărat şi proteja pe elevi de furia profesorilor. El ne-a învățat să facem focul cu lemne ude şi să coborâm în rapel de pe stâncile înalte. D-l Marinaru a avut o mare influență asupra noastră; a murit la 95 de ani regretat de toată lumea care l-a cunoscut n.n).

La toți sănătate, noroc şi izbândă.

Te îmbrățişăm cu dor şi... izbândă!

Fănică şi Jenica

(Arhiva personală a familiei Radu Ciuceanu)

2. 1918, decembrie, Craiova. Referat întocmit de Ştefan Ciuceanu, directorul Fundației „Aman", adresat primarului interimar al Craiovei în legătură cu măsurile necesare pentru inventarierea colecțiilor muzeului afectate de ocupația germană din perioada 8 nov. 1916 – nov. 1918 (Rezumat).

Domnule Preşedinte,

Spre a putea inventaria şi aşeza definitiv şi colecțiunile Muzeului acestei Fundațiuni, care încă nu a fost predate de pe urma evenimentelor, am onoarea a vă ruga să binevoiți a dispune ca să nu se dea în primire obiectele de valoare (bijuterii, monede antice) ce au fost îngropate de domnul Theodor Popescu, fostul director al acestei instituțiuni, înainte de invaziunea germană, obiecte ce au fost predate de domnia sa la înapoierea din Moldova domnilor I. Marianzolk şi colonel Ion Dimitriu (n.n. viitor general şi decorat cu ordinul „Mihai Viteazul" clasa III, pentru fapte deosebite de arme în luptele din Războiul Reîntregirii României, descendent dintr-o veche familie de moşieri din mahalaua Sf. Arhangheli), membrii delegați pentru aceasta ai Onor. Primării şi depusă în urmă de dumnealor spre păstrare cu recipisa nr. 1542 la Banca Națională locală într-o casetă sigilată cuprinzând şi un exemplar din procesul verbal ce arată numărul şi felul obiectelor depozitate.

(Arhiva Bibliotecii Județene „Alexandru şi Aristia Aman", dos. de intrări şi ieşiri pe anul 1918)

3. 1918, decembrie 30. Craiova. Adresă a Directorului Fundației „Aman" – Ştefan Ciuceanu, către preşedintele comisiei interimare a comunei Craiova cu privire la pagubele suferite de Fundația „Aman" în timpul ocupației străine.

Primăria oraşului Craiova Fundația „Alexandru şi Aristia Aman", nr. 227/1918 decembrie 30.

Domnule Preşedinte,

Am onoare a vă înainta odată cu aceasta un tablou coprinzând toate pagubile suferite de această Fundațiune din cauza războiului, cu specificarea felului şi a valorei lor. Totalul acestor pagube se ridică la suma de lei 12.750 în care se însumează şi valoarea a trei tablouri ale Galeriei ce au fost îngropate de către Dl. Theodor Popescu, fostul Director al acestei Instituțiuni, înainte de ocuparea oraşului de trupele inamice, precum şi costul restaurării celorlalte tablouri care au suferit mai puțin tot din cauza îngropării în grădina Fundațiunei, dar cari se pot restaura de către maeştrii specialişti.

Director Ştefan Ciuceanu.

Domniei sale Domnului Preşedinte al Comisiunei interimare.

(SJAN, Dolj, Primăria Craiovei, serviciul tehnic, dos. 4/1920, f. 24)

4. 1919, ianuarie, Craiova. Listă cu monede antice din colecția Fundației „Alexandru şi Aristia Aman", dispărute în anii 1916-1918.

I. Monede antice greceşti şi dacice dispărute

1. Trei monede de argint din Thassos având pe avers: capul încoronat cu iederă al lui Dyonysis, iar pe revers pe Heracle în picioare spre stânga şi inscripția ΗΡΑΚΛΕΟΥΣ/ΣΩΤΗΡΟΣ/ΘΑΣΙΩΝ (două exemplare bine conservate) donate de elevul Pontbrianth de la Liceul „Carol I" Craiova.

2. O monedă de bronz de la Ptolomeu I Soteros (Egipt) – 305-284 a. Ch. având pe avers capul diademat al regelui spre dreapta şi pe revers: ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ., inv. 380/1, donată de Şt. Ciuceanu la 1 iun. 1913.

3. O monedă mai mică de bronz având la revers un vulture văzut din față spre dreapta, Elida?, inv. 380/2, donată Şt. Ciuceanu la 1 iun. 1913.

4. O monedă grecească Istros, inv. 218.

5. Opt monede dacice, inv. 19/1911.

II. Monede antice descoperite în castrul de la Răcari şi donate la 11 oct. 1912 de şeful gării Işalnița-Dolj, Stroe

1. Una monedă romană de bronz de la împăratul roman Antoninus Pius, inv. 258/1 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

2. Una monedă romană de bronz de la împăratul roman Hadrianus, inv. 258/2 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

3. Una monedă romană de bronz de la împăratul roman Traianus, inv. 258/3 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

7. Una monedă romană de bronz de la împăratul roman Gordianus (col. Vininacium), inv. 258/7 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

11. Una monedă romană de bronz de la împăratul roman Licinius I, inv. 258/11 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

12. Una monedă romană de bronz de la împăratul roman Constantius II, inv. 258/12 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

17. Una monedă de argint de la împăratul roman Hadrianus (aramă căptuşită cu argint), inv. 258/17 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

18. Una monedă de argint de la împăratul roman Caracalla, inv. 258/18 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

21. Una monedă de argint de la împăratul roman Marc Aurelius, inv. 258/18 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

22. Una monedă romană de bronz de la împăratul roman Caligula, inv. 340/10 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919. Donată de Ştefan Ciuceanu.

23. Una monedă romană de bronz de la împăratul roman Hadrianus, inv. 340/11 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919. Donată de Ştefan Ciuceanu.

24. Una monedă romană de bronz de la împăratul roman Antoninus Pius, inv. 340/12 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919. Donată de Ştefan Ciuceanu.

25. Două monede bizantine de bronz Justinian, inv. 103 şi 105/1911.

26. Denar roman de argint al împăratului Elagabalus, inv. 143/2.

III. Monede medievale şi moderne dispărute

1. Una monedă de aramă de trei copeici bătută în Moldova supt Ecaterina II a Rusiei la 1773, având pe avers două scuturi alăturate şi emblema Principatelor Române şi cu coroana d'asupra şi cu inscripţia circulară MOH MOΔ:ΠCAAOCK; sub scuturi 1773 donată de elevul Pontbrianth, inv. 257/1 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

2. Una monedă de aramă cu monograma împărătesei Ecaterina II din 1764. Donată la 26 oct. 1912 de Nicolae Vrăbiescu student în drept la Paris, inv. 270/2 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

3. Una monedă de aramă de la împăratul Austriei Francisc I din anul 1812, valorând 3 creiţari, Donată la 26 oct. 1912 de Nicolae Vrăbiescu student în drept la Paris, inv. 270/3 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

4. Trei monede turceşti de argint. Donate Scarlat Moscu, proprietar Craiova, inv. 352/1 din 1 apr. 1913 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

5. Cinci monede a zece centime, de aramă din timpul împăratului Napoleon II – Franţa, inv. 352/2 din 1 apr. 1913 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

6. Trei monede de nichel a 10 centime din timpul regelui Belgiei Leopold II între 1861 şi 1862, inv. 352/3 din 1 apr. 1913 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

7. Una monedă de nichel de 5 centime din timpul regelui Belgiei Leopold II din 1862, inv. 352/4 din 1 apr. 1913 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

8. Una monedă de aramă perforată de 10 centime din timpul regelui Belgiei Leopold II din 1894, inv. 352/5 din 1 apr. 1913 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

9. Una monedă de nichel de 25 centime din timpul actualei Republici franceze 1903, inv. 352/6 din 1 apr. 1913 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

10. Una monedă de aramă perforată de 1 centimă din timpul regelui Belgiei Leopold II din 1885, inv. 352/7 din 1 apr. 1913 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

11. Trei monede de aramă de câte un ban din România 1900, inv. 352/8 din 1 apr. 1913 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

12. Una monedă rusească de 15 copeici din anul 1863 din timpul împăratului Alexandru II al Rusiei, inv. 352/9 din 1 apr. 1913 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

13. Una monedă rusească de 10 copeici din anul 1861 din timpul împăratului Alexandru II al Rusiei, inv. 352/10 din 1 apr. 1913 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

14. Zece monede de minimă importanță, inv. 352/11 din 1 apr. 1913 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

15. O monedă de aramă de 3 copeici bătută în Moldova sub împărăteasa Ecaterina a II-a Rusiei în 1772 din comuna Gherceşti – Dolj, donație elev Alexandru Ilie de la Gimnaziul „Frații Buzeşti" – Craiova, inv. 355 din 8 apr. 1913 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

16. Trei monede aramă Ecaterina a II-a a Rusiei, inv. 117.

17. Două monede mari turceşti, donate de Eliza Hagi Preda, inv. 119/1-2.

18. Două monede mari turceşti, donate de A. Atanasie, inv. 120/1.

19. Trei monede sârbe de 10 para, donate de A. Atanasie, inv. 120/2.

20. O monedă aramă Ecaterina II pentru Moldova 1773, inv. 130/1.

21. Kreuzer 1841, inv. 134/2.

22. Taler Maria Thereza 1765, inv. 136/1.

23. Monedă bavareză, donată elev Petculescu din Segarcea, inv. 137/1.

24. Monedă argint Ludovic XIII al Franței 1660, inv. 138/3.

25. Monedă aramă Ecaterina II pentru Moldova 1772, inv. 140/1.

26. Cinci parale sârbe 1868, inv. 142.

27. O monedă transilvăneană 1616, inv. 144/1.

28. O monedă Leopold I pentru Ungaria, inv. 145 /1.

29. Creițari Iosif II, inv. 160/1.

30. Taler argint Iosif II din 1768, inv. 162/1.

31. Monedă turcească argint, donație Şt. Ciuceanu, inv. 164/1.

32. Monedă împăratul Ferdinand 1848, inv. 164/2, donație Şt. Ciuceanu.

33. Monedă aramă Ecaterina II pentru Moldova 1772, inv. 161/1.

IV. Medalii dispărute

1. Una medalie de bronz a lui Napoleon I avers: capul încoronat cu lauri al împăratului şi inscripția circulară CAMPAGNE DE 1792-1815. Revers pe 9 rânduri Á SES COMPAGNONS DE GLOIRE SA DERNIÉRE PENSÉE 5 MAI 1821 – donată de d-ra Marinescu Ioana, elevă a şcoalei secundare de fete gradul II, clasa VIII-a Craiova la 23 nov. 1912, inv. 288.

2. Medalia Spre serbarea naşterei Principesei Maria Joi 27 August – 8 septembrie 1870, un exemplar de aramă, conform BSNR, III, p. 39. Cumpărată de la C. Alexandrescu Bucureşti la 11 dec. 1913, inv. 449/4.

3. Medalie Theodor Herzl din 1912, inv. 134/1.

V. Obiecte

1. Un vas de masă alcătuit dintr-un melc susținut pe un picior de bronz prevăzut cu încă trei jumătăți de scoici mai mici, a aparținut familiei Cornetti, inv. 308 din 29 dec. 1912.

2. Şase cocarde cu butonul tricolor românesc, panglicile cu culorile Basarabiei şi inscripţia: „Căminul studenţilor Basarabeni Mai 1912", inv. 328/2 din 4 febr. 1913. Donate de Liga culturală, secţiunea Craiova.

3. Trei cocarde roşu, galben, albastru purtate tot cu acea ocaziune (centenarul pierderii Basarabiei la 16 mai 1912), inv. 328/3 din 4 febr. 1913. Donate de Liga culturală, secţiunea Craiova.

VI. Arme

1. Una spadă medievală cu două tăiuşuri, cu mânerul terminat în formă de ciupercă, lama lungă de 0,83 m, având încrustat pe ambele feţe ale lamei litera P (marca fabricei?) sau monograma lui Christos?. Provine de la G. Zissy, proprietar comuna Olari, Romanaţi, inv. 315/1 din 18 ian. 1913.

VII. Documente

1. Un exemplar din Actul de fundaţiune a Monumentului Independenţei (1877-1878) semnat de M.M. L. L. Regele şi Regina, de A.A.L.L. Regale Principele şi Principesa României şi de întreaga familie Princiară, de D-nii Miniştri actuali şi alţi înalţi demnitari ai statului şi de către D-l Primar al oraşului Craiova, etc., Act înrămat şi prevăzut cu geam, inv. 384 din 8 iun. 1913, donat de Primăria oraşului Craiova.

2. Treizeci şi cinci cărţi poştale ilustrate apărute în timpul războiului român-sârbo-greco-bulgar, Iunie 1913-Iulie 1913 înfăţişând portretele generalilor Hârjeu, Averescu, Scene din diferitele momente ale campaniei, Scene alegorice, Caricaturi privitoare la situaţiunea politică a Bulgariei etc., inv. 455/1 din 20 dec. 1913, donaţie Şt. Ciuceanu.

3. Încunoştinţări şi diferite ordonanţe al Prefecturei judeţului Dolj cu ocaziunea mobilizării armatei române din iunie 1913 şi o ordonanţă şi instrucţiuni din partea Primăriei oraşului Craiova relativ la mijloacele pentru combaterea epidemiei de holeră şi la scumpirea alimentelor. Toate din timpul războiului româno – bulgar din 1913. Total 10 numere, inv. 455/10 din 20 dec. 1913, donaţie Şt. Ciuceanu.

4. Un atestat de învăţătură şi purtare al şcolarului D. Dumitriu Jianu – născut în oraşul Craiova, No 58 cu data 1835 iunie 30, cu pecetea Eforiei şcoalelor naţionale şi semnătura profesorului respectiv G. Calinescu, inv. 463/1 din 28 ian. 1914, donaţie jam Melinescu-Craiova.

VIII. Litografii

Patru litografii şi anume: 1. Conferinţa pentru pace Bucureşti 18 iunie 1913; 2. Pacea – Iulie 1913 – Bucureşti. Scenă alegorică; 3. „Bune aţi venit"! Trăiască România învingătoare (Reîntoarcera trupelor Române în Ţară); 4. Caricatură regele Carol I aplicând o corecţiune paşnică unui elev zburdalnic. Toate patru litografii sunt editate de Depozitul Universal Şaraga Bucureşti, inv. 455/3 din 20 dec. 1913, donaţie Şt. Ciuceanu.

IX. Periodice

1. Una colecţiune din ziarele „Univesul", „Adevărul", „Minerva", „Epoca", „Viitorul", „Dimineaţa", „Seara" din timpul cât a durat campania oştirei româneşti în Bulgaria Iunie şi Iulie 1913, inv. 455/4 din 20 dec. 1913, donaţie Şt. Ciuceanu.

2. O colecţiune din „Gazeta ilustrată" anul II, nr. 31, 33, 36, 37, 38, 39, 40 şi 42 cu ilustaţiuni privitoare la războiul din 1913, inv. 455/5 din 20 dec. 1913, donaţie Şt. Ciuceanu.

3. „Flacăra", an II, nr. 40 şi 41, inv. 455/6 din 20 dec. 1913, donaţie Şt. Ciuceanu.

4. „Furnica", an IX, nr. 45, 47, 48, 49, inv. 455/7 din 20 dec. 1913, donaţie Şt. Ciuceanu.

5. „Universul" supliment festiv cu prilejul desvelirei statuii lui Cuza Vodă, inv. 455/8 din 20 dec. 1913, donaţie Şt. Ciuceanu.

6. „Câmpul Libertăţei", organ comemorativ al evenimentelor transilvănene de la 1848. Număr unic, Bucureşti Duminică 4 Mai 1898, inv. 455/9 din 20 dec. 1913, donaţie Şt. Ciuceanu.

VIII. Paleontologie

Una măsea de mastodont găsită cu ocaziunea săpăturilor făcute în oraşul Caracal, inv. 358/6 din 14 aor. 1913. Donaţie Ştefan Ciuceanu.

(Biblioteca „Alexandru şi Aristia Aman". Registru de încărcări 1912-1914.)

5. 1919, iunie 15, Iaşi. Scrisoare adresată de către Ion Andrieşescu lui Alexandru Crăsnaru, prefectul judeţului Dolj, cu privire la săpăturile pe care trebuie să le continue cu Ştefan Ciuceanu la Sălcuţa-Dolj.

Domnule Prefect,

La adresa D-voastră No. 3321 din 2 Iunie 1919

Am onoarea a vă comunica că primesc cu bucurie să iau şi anul acesta conducerea săpăturilor de la Sălcuţa, ce am început eu cu D-l Ştefan Ciuceanu în vara anului 1916, silit fiind a le întrerupe odată cu mobilizarea generală şi declararea războiului.

Îndată deci ce voi încheia cursurile şi examenele – probabil între 1-20 Iulie s.n, voi veni la Craiova, pentru o prealabilă recunoaştere a locului, având informaţia că la Sălcuţa a săpat în timpul războiului archeologul german Carl Schuchardt, director la unul din muzeele din Berlin şi membru al Academiei berlineze, care „ar fi ras întreaga staţiune", luând şi toate bunurile rezultate din săpăturile întreprinse de noi. Din pricina greutăţilor la comunicaţie, n-am putut veni până în prezent la Craiova şi nici pe cale de corespondenţă (cu D-l Ciuceanu) nu a fost posibil să verific această informaţie.

Împreună cu d-l Ciuceanu, Directorul Muzeului, vom stabili atunci un plan de lucru la a cărui înfăptuire voi şi porni, pentru a răspunde astfel dorinţei D-voastră de căpitenie arătată prin numita adresă.

De la început însă, consider de a mea datorie şi în calitate de membru al Muzeului Naţional de Antichităţi din Bucureşti, să felicit onorata Prefectură de Dolj şi pre D-v personal pentru votarea sumei destinate Muzeului regional al Olteniei. Cunoştinţele, entuziasmul şi spiritul de organizare al directorului său sunt o garanţie că rezultatele vor fi la înălţimea intenţiilor. Iar fapta D-voastră, ca şi aceia a predecesorului D-voastră D-l C. Popp, va trebui să fie imitată, şi va fi cu vremea, de toate judeţele ţării noastre întregite, pentru sporirea cunoştinţelor trecutului ei şi a iubirii ce i se datoreşte.

Primiţi, vă rog, Domnule Prefect, încredinţarea adâncei mele stime.

Ion Andrieşescu, 15 iunie 1919. Iaşi, str. I. C. Brătianu, 40.

Domniei sale Domnului Al. Crăsnaru Prefect al Judeţului Dolj

(Arhiva Muzeului Olteniei, dos. ani 1915-1924)

6. 1920, februarie 27. Craiova. Raport de activitate pentru anul 1919 adresat de Ştefan Ciuceanu prefectului Doljului în vederea întocmirii bugetului Muzeului Regional al Olteniei pentru anul 1920 din care rezultă, printre altele, şi pierderile suferite de patrimoniul naţional din Craiova în timpul războiului.

Prefectura judeţului Doljiu Muzeul Regional de Antichităţi şi Etnografie, Nr. 1, Craiova, 27 februarie 1920.

Domnule Prefect,

În vederea alcătuirii bugetului pe exerciţiul 1920 al acestui onor Prefecturi, de care depinde şi muzeul regional de antichităţi şi etnografie a căruia conducere onorifică o are subsemnatul, îmi permit a supune binevoitoarei atenţiuni atât a D-ei voastre cât şi a Domnilor consilieri judeţeni, dezideratele de mai jos izvorâte din necesităţile cele mai urgente şi neapărate ale acestei instituţiuni culturale.

Totodată, mă simt dator a vă prezenta aci o scurtă expunere a activităţii muzeului nostru în cursul anului financiar 1919-1920 pentru a justifica întrebuinţarea resurselor materiale ce mi-aţi pus la dispoziţie şi a învedera că sprijinul moral ce ne-aţi acordat întotdeauna, n-a rămas un sacrificiu zadarnic.

Înapoindu-mă în Craiova pe la începutul lunii Septembrie 1918, în timpul ocupaţiunii duşmane, am găsit muzeul ce conduc devastat de tot materialul etnografic şi de o parte din cel archeologic. Aproape 25 de scoarţe vechi naţionale, peste 30 de pestelci şi vălnice cu cele mai vechi, fine şi artistice alesături, o întreagă colecţie de ouă încondeiate, icoane şi sfeşnice adunate de prin vechi lăcaşuri bisericeşti, un splendid potir de argint aurit aparţinând bisericii din Preajba, o colecţie de paftale, monede şi peceţi vechi, acte din vechime, cărţi, hărţi etc. au căzut pradă lăcomiei jefuitorilor.

Fără a ne descuraja de dureroasele pierderi ce suferisem, am început imediat să lucrăm la reconstituirea muzeului adunând materialul ce se mai găsea împrăştiat şi am reuşit în mare parte să umplem golul produs de împrejurări. În această lucrare de refacere onor Prefectură a acestui judeţ ne-a susţinut cu cea mai mare solicitudine înscriind în bugetul respectiv suma de 6000 lei pentru muzeu.

Asiguraţi de aceste mijloace materiale, încă în luna August 1919 şi tot sub luminata şi harnica direcţie a D-lui Dr. I. Andrieşescu, delegatul special al muzeului naţional din Bucureşti, am încercat să reîncepem în stil mai mare săptămânile archeologice de la locul denumit „Piscul Cornişorului" din comuna Sălcuţa, plasa Vela, unde se află o importantă staţiune preistorică, săpături ce fuseseră întrerupte în toamna anului 1916 din cauza războiului.

Staţiunea aceasta datând de pe la finele vârstei de piatră (neolitice) e atât de importantă prin întinderea locului ce ocupă (4-5 pogoane) şi prin bogăţia şi varietatea materialului archeologic, încât sunt convins, că atunci când ea va fi cercetată, dezgropată şi studiată pe deplin, va constitui o adevărată glorie ştiinţifică pentru judeţul nostru.

Importanţa ei excepţională n-a scăpat mici atenţiuni administraţiei militare din timpul ocupaţiunii duşmane care însărcinase pe doi din cei mai de seamă archeologi speciali (Doctorii K. Schuchardt şi Rubenson) ca să întreprindă prin septembrie şi octombrie 1918 săpături în această localitate, săpături de pe urma cărora au fost transportate la Berlin aproximativ 20 lăzi cu materiale, iar subsemnatului i s-a intentat de

către comandatura locală, proces de insultă adusă armatei şi autorităţilor germane fiindcă protestase energic contra abuzului de putere săvârşit de savanţii străini.

Din nefericire, săpăturile plănuite de noi cu atâta ardoare şi grijă nu s-au putut efectua de cât într-o minimă măsură. Cu tot sprijinul oficial la D-v cât şi al autorităţilor din Sălcuţa ne-a fost imposibil să putem angaja un număr suficient de lucrări pentru săpături deşi oferim până la 15 lei pentru ziua de muncă.

După 3 zile de lucru cu dese şi intenţionate întreruperi din partea celor 5-6 locuitori ce abia putusem găsi cu mare greutate, ne-am convins că pentru anul acesta devenea imposibilă orice operaţiune pe teren şi ne-am înapoiat mâhniţi la Craiova.

Peste puţin ne-am înapoiat la Sălcuţa spre a transporta cu noi al muzeu o mică parte din imensul material archeologic dezgropat în anul 1916, care a putut scăpa de jaf şi distruge, ascuns în podul conacului D-lui C.N. Popp, fostul prefect al acestui judeţ, precum şi spre a executa câteva lucrări fotografice asupra piscului pe care e situată staţiunea. Constrânşi din motive independente de voinţa şi putinţa noastră de a renunţa la săpăturile de la Sălcuţa, am început şi terminat cu bine un alt program de activitate şi anume: studierea, clasificarea şi expunerea ştiinţifică a materialului acumulat la muzeu şi a celui adus în ultimul timp de la Piscul Cornişorului aşa încât să poată fi imediat cunoscut şi servi cu folos publicului.

Astăzi toate colecţiunile de obiecte preistorice, adunate de prin numeroasele staţiuni ale judeţului Dolj, stau aşezate şi expuse după norme ştiinţifice pe nu mai puţin de 70 cartoane speciale, prevăzute cu tabele explicative pentru fiecare localitate. Prin această lucrare, am voit ca de la început, muzeul nostru să pornească pe calea organizaţiuni serioase şi metodice a muzeelor similare din ţările mai înaintate în cultură.

De asemenea tot în cursul acestui an s-a executat de către D-l Dr. I. Andrieşescu, peste 70 de clişee fotografice asupra materialului expus în muzeu, s-a cumpărat câteva cărţi şi hărţi speciale, unelte necesare pentru cercetările pe teren, materialul trebuitor pentru transportarea obiectelor provenite din săpături, toate rechizitele şi registrele de care avea nevoie cancelaria noastră, s-a tipărit un chestionar-tip pentru cercetări istorice etc.

În fine în August şi Octombrie 1919 împreună cu D-l I. Andrieşescu am întreprins mai multe călătorii de explorare în localităţile Cetăţuia, Botul mare şi mic de lângă comuna Coţofenii din Dos la Terpezita, Plenita şi în pădurea Bucovăţului, unde am descoperit o cetate de pământ preistorică. Profit de această ocazie spre a atesta aci, că muzeul nostru ar comite un act de nepermisă neglijenţă dacă n-ar încerca în primăvara anului corent săpături sistematice la localitatea numită Cetăţuia unde după ale noastre prealabile cercetări se află o însemnată cetate dacică (situată) pe un pisc de deal situat într-o minunată poziţie naturală. De asemenea toată valea Deznăţuiului e presărată cu localităţile preistorice ce aşteaptă să fie desmormântate.

Din cele expuse mai sus, rezultă Domnule Prefect, că munca ce avem de îndeplinit în anul viitor e destul de impunătoare şi pretinde din parte-ne înzecite sforţări şi sacrificii dacă, ţineţi să-ne îndeplinim datoria până la capăt. În acest nobil scop îmi permit, a vă ruga călduros, să binevoiţi a prevedea în bugetul acestei Prefecturi pe exerciţiul 1920-21 şi spre folosul muzeului ei următoarele sume:

1) Lei 6.500 pentru continuarea săpăturilor de la Sălcuța, explorări în celelalte localități ale județului, pentru procurarea de material etnografic de prin județ (costume vechi, scoarțe etc.) cheltuieli de transport şi întreținere.

2) Lei 2.000 pentru mobilier (vitrine) cărți, unelte, publicații, cheltuieli de cancelarie, corespondență şi altele.

Ferm convins că veți binevoi a acorda tot sprijinul posibil acestui aşezământ cultural național şi cu asigurarea că voi depune toată munca, priceperea şi devotamentul meu în serviciul lui, vă rog primiți, Domnule Prefect, asigurarea recunoaştinței mele şi a osebitei mele considerațiuni.

Director, Ştefan Ciucean

Rezoluție: La buget, însă domnul Ciuceanu va fi invitat să ne arate în ce săpături s-au contractat cei 3.900 lei ordonați pe seama dumisale în vederea dispozițiilor arătate.

Semnătură ss/ indescifrabil S-a admis.

(Arhiva Muzeului Olteniei, dos. ani 1915-1924)

LOCALITATEA HOREZU DIN JUDEȚUL VÂLCEA ÎN TIMPUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

Constantin Mănescu-Hurezi

Începutul secolului al XX-lea găsea lumea împărțită în două mari blocuri militare, în funcție de interesele şi de scopurile urmărite de marile puteri, grupări care îşi aveau originile în secolul al XIX-lea. Pe de o parte, Germania devenise prima putere germană, luând locul Austriei, pe care o învinsese în bătălia de la Sadova, din 1866. Spre a se menține ca mare putere, Austria a recurs la încheierea pactului dualist cu Ungaria, în 1867. Ambele puteri centrale au încheiat o alianță în 1879, la care va adera Italia, în 1882, alcătuind Tripla Alianță. Din motive legitime, de securitate şi pentru menținerea independenței statale, recent cucerite, la această alianță va adera, în 1883, şi România[1].

Pe de altă parte, izolată după înfrângerea de la Sedan, Franța s-a aliat cu Rusia, în 1893, apoi cu Marea Britanie, în 1904. La rândul său, Rusia a încheiat o alianță cu Marea Britanie, în 1907. Astfel, s-a constituit Tripla Înțelegere sau Antanta, care poseda, sub diverse forme, jumătate din suprafața globului. Între timp, Italia va trece de partea Antantei, în 1915, şi această nouă asociere va fi numită de germani Quadrupla sau Împătrita[2].

În aceste condiții, Europa stătea pe un butoi plin cu pulbere explozivă şi lipsea scânteia sau pretextul izbucnirii unui conflict. Acesta a fost oferit de atentatul de la Sarajevo (Bosnia), supranumit şi „Împuşcătura care s-a auzit în toată lumea", care a avut loc în data de 15/28 iunie 1914, pe podul latin din Sarajevo. În atentat au fost ucişi arhiducele Franz Ferdinand, prințul moştenitor al Austro-Ungariei, şi soția sa, Sofia, de către un tânăr naționalist sârb, Gavrilo Princip. Atentatul a fost organizat de Dimitrijevič – Apis, şeful serviciilor secrete sârbe[3], şi a avut ca obiectiv desprinderea provinciilor slave din sudul Austro-Ungariei, astfel încă să formeze Iugoslavia. Considerându-se victimă, la 15/28 iulie 1914, Austro-Ungaria a declarat război Serbiei, fapt care a marcat începutul Primului Război Mondial. Pe parcurs, Puterilor Antantei se vor alătura Statele Unite ale Americii şi România, iar Puterilor Centrale li se vor asocia Turcia şi Bulgaria, această conflagrație mondială angrenând, până la sfârşitul ei, un număr de 33 de state, cu o populație de peste un miliard de locuitori[4]. Referitor la acest moment al începutului, marele nostru istoric Nicolae Iorga se întreba: „De ce Ungaria lui Berchtold şi Tisza,

---

[1] *Istoria Românilor,* vol. VII, tom II, *De la Independență la Marea Unire (1878-1918),* Coordonator: Acad. Gheorghe Platon, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2003, p. 395.

[2] *Războiul României. Descriere după publicațiunile oficiale germane,* cu o prefață a traducătorului şi 7 planşe, Bucureşti, 1917, p. 10.

[3] Imanuel Geiss, *Istoria lumii din preistorie până în anul 2000,* traducere de Aurelian Cojocea, Editura All Educational, Bucureşti, 2002, p. 476.

[4] *Istoria României în date,* coordonare: Dinu C. Giurescu, Ediția a III-a revăzută şi adăugită, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2010, p. 325.

târând după dânsa zdrenţele austriace, a atacat Serbia? Pentru a zdrobi o idee naţională în mers. De ce Germania declară război Rusiei? Pentru a dovedi că „rasa germană" e superioară „rasei slave" şi are deci dreptul de a supune Europa comerţului său năvălitor"[5]. La rândul său, opinia publică internaţională arăta că toate statele care au intrat în Primul Război Mondial au avut fiecare interesele lor, fără să se gândească la consecinţe, care s-au soldat cu 10.000.000 de morţi. Generalul Lyautey, rezident general al Franţei în Maroc, declara: „sunt complet nebuni! Un război între europeni înseamnă un război civil, cea mai monumentală tâmpenie pe care lumea a făcut-o vreodată"[6].

Îndată după declararea războiului, Austro-Ungaria a trecut la presiuni diplomatice asupra guvernului român, spre a determina România să intre în război alături de Puterile Centrale. Era invocat Tratatul de Alianţă din 1883, dar acesta devenea cu neputinţă de respectat, chiar dacă Regele Carol I dorea acest lucru, datorită faptului că românii din Transilvania erau supuşi unei aspre asupriri naţionale din partea Dublei Monarhii. În acelaşi timp, Puterile Antantei se arătau dispuse să sprijine efortul României de a-şi alipi provinciile sale istorice din cuprinsul Austro-Ungariei. Consiliul de Coroană care a avut loc la Peleş (Sinaia) în ziua de 21 iulie/3 august 1914, în frunte cu primul ministru Ion I. C. Brătianu, a adoptat formula unei neutralităţi tranzitorii, a expectativei armate, care corespundea cel mai deplin intereselor neamului[7].

Chiar dacă în perioada 1914-1916 România a rămas neutră, în acest timp s-au făcut eforturi pentru pregătirea armatei în vederea participării la război, precum şi pentru a conştientiza în opinia publică necesitatea implicării în acest război. Aşa cum arăta generalul Ioan Anastasiu, „războiul nostru poartă numele de războiul pentru întregirea neamului, cuprins în marele război al dreptăţii"[8]. Un mare rol în menţinerea conştiinţei unităţii de neam, de limbă şi de cultură a românilor de pretutindeni l-a avut Liga pentru Unitatea Culturală a tuturor românilor, înfiinţată de studenţii transilvăneni care studiau la Bucureşti, la 4 Ianuarie 1891, cu prilejul celei de-a 32-a aniversări de la Unirea Ţării Româneşti cu Moldova. La 1 Martie 1891, profesorii, institutorii şi învăţătorii din Râmnicu Vâlcea, la propunerea preotului Meletie Răuţu, înfiinţau Secţia Locală a acestei Ligi, protestând împotriva silniciilor şi a atrocităţilor făcute împotriva poporului român din Transilvania. Secţia acestei Ligi Culturale din judeţul Vâlcea s-a implicat în strângerea de ajutoare materiale şi a colectelor de bani pentru familiile oprimate din Transilvania. Din Râmnicu Vâlcea luau calea munţilor prin „mijloace ascunse" o serie de cărţi interzise de autorităţile imperiale austro-ungare[9].

În aceeaşi notă, de întărire a sentimentului naţional, de susţinere a ideii de unire a românilor, se înscrie şi grija pe care autorităţile judeţului Vâlcea o acordau, în această perioadă de neutralitate, pregătirii manifestărilor dedicate sărbătoririi Unirii Principatelor Române din anul 1859. Administraţia Plasei Horezu trimitea Primăriei Comunei

---

[5] N. Iorga, *Războiul nostru în note zilnice (1914-1916),* vol. I, Editura Ramuri, Craiova, 1915, p. 7.

[6] *Larousse. Istoria lumii de la origini până la anul 2000,* Editura Olimp, Bucureşti, 2000, p. 499.

[7] *Istoria Românilor,* vol. VII, tom. II, p. 405.

[8] General Ioan Anastasiu, *Răsboiul pentru întregirea neamului. Studiu critic,* Bucureşti, 1936, p. 13.

[9] Veronica Tamaş, *Contribuţia „Ligii Culturale" din Râmnicu-Vâlcea la desăvârşirea unităţii naţionale a poporului român,* în Studii Vâlcene, I, Râmnicu Vâlcii, 1971, p. 36.

Romani circulara Nr. 58 din Ianuarie 1915 cu următorul conținut: „Preoților, Superioarei Mănăstirei Horezu şi autorităților civile şi militare din Comuna Romani: În ziua de 24 Ianuarie 1915, urmând a se sărbători ca şi în trecut Unirea Principatelor, printr-un Te Deum la toate Bisericile din Comună şi aducându-vă aceasta la cunoştință, vă rog să binevoiți a chibzui îndeplinirea acestui serviciu la orele legal obicinuite, la care vor asista autoritățile civile şi militare din localitate"[10]. Idealul României Mari era şi în conştiința românilor din localitatea Horezu. Aceasta se vede din adresa Nr. 558 din 19 Aprilie 1915 prin care „Administrația Plasei Horezu" făcea cunoscută tuturor comunelor, inclusiv Comunei Romani, hotărârea Prefectului de Vâlcea Nr. 2697 din aceeaşi zi: „Domnule Primar, vi se trimit două exemplare din harta Etnografică a țărilor locuite de Români: Transilvania, Temişoara, Bucovina şi cinci comitate din Crişana şi Maramureş, întocmită de Al. F. Stoianovici"[11]. Un exemplar din cele două hărți mergea la primărie, iar al doilea rămânea în biblioteca şcolii.

Județul Vâlcea, care în timp de pace găzduia în garnizoane, la Râmnicu Vâlcea şi Drăgăşani, două unități militare: „Regimentul 2 Dorobanți şi respectiv 42 Infanterie, acum, în perioada neutralității, este împânzit de trupe[12]. În cel mai mare secret, pentru asigurarea bazei de aprovizionare cu stocurile necesare acțiunilor ofensive viitoare, cu ajutorul Prefecturii Județului Vâlcea, se trece în județ la rechiziționarea de cai şi de furaje, precum şi de produse agro-alimentare, care erau centralizate în marile depozite ale armatei. Deşi în anul 1914 județul Vâlcea era un județ de munte preponderent agrar, mai dezvoltate fiind pomicultura, viticultura şi creşterea animalelor, el beneficia şi de mari resurse naturale, cum erau pădurile şi sarea de la Ocnele Mari. Aşezarea sa la granița cu Austro-Ungaria şi existența pe teritoriul județului Vâlcea a unei importante trecători a Carpaților, pasul Turnu Roşu, a făcut ca această parte a țării să fie antrenată, chiar în anii de neutralitate, pentru a intra în vâltoarea evenimentelor generate de declanşarea Primului Război Mondial.

Organele informative austro-ungare caută să obțină date asupra acestor pregătiri ale noastre, care se concretizau în concentrări de unități către frontieră, pregătirea tehnicii de luptă şi organizarea depozitelor de subzistență. Încă din anul 1915 este recrutat de către Poliția din Sibiu Wilhelm Feist, preotul evanghelic din Râmnicu Vâlcea, pentru a da informații despre români. Într-o scrisoare din 13 septembrie 1915 scria din Râmnicu Vâlcea: „Mişcările trupelor româneşti pe la granițe sunt nepregătite. Ei aşteaptă numai răspunsul de dincolo despre mişcările secrete şi asigurări contra eventualelor atacuri. Un conflict cu arma între noi şi România o găsesc imposibilă", pentru ca la 11 august 1916 să afirme că „trebuie să ne pregătim pentru o eventuală întorsătură"[13]. Săptămânal, la Şcoala evanghelică din Râmnicu Vâlcea, preotul Feist

[10] Serviciul Județean Vâlcea al Arhivelor Naționale (în continuare S.J.V.A.N), fond *Primăria Comunei Romani,* dosar nr. 1/1915, fila 7.

[11] S.J.V.A.N, fond *Primăria Comunei Romani,* dosar nr. 2/1914, f. 80.

[12] Sergiu Purece, *Județul Vâlcea în anii neutralității (1914-1916),* în „Studii Vâlcene", V, Râmnicu Vâlcea, 1982, p. 80.

[13] Corneliu Tamaş, *Un informator german la Râmnicu Vâlcea în timpul primului război mondial,* în volumul *Ştefan Meteş la 85 de ani,* Cluj-Napoca, 1977, p. 363.

aduna toți conaționalii la conferințe, solicitându-le ajutor bănesc pentru armata imperială germană şi îmbărbătându-i „că victoria va fi a germanilor”[14]. Un alt spion a fost Carol Spek, negustor din Râmnicu Vâlcea, care la 1 decembrie 1915 cerea lui Feist să depună 4000 de mărci pentru împrumutul german de război[15].

Locuitorii comunelor Romani şi Horezu au manifestat ataşamentul față de idealul întregii națiuni şi au răspuns cu însuflețire la acțiunile de rechiziționare (colectare) a unor bunuri materiale în favoarea armatei române. Astfel, încă din anul 1915, Primarul Comunei Romani înaintează, în luna Ianuarie, „Domnului Şef de Post şi Administratorului Plasei, Pleşoianu”, lista cu 45 de cai rechiziționați de la 38 de proprietari din Romani[16]. Tot în cursul anului 1915 Primarul întocmea un „Tablou cu proviziamentele [proviziile] ce s-ar putea rechiziționa pentru nevoile armatei, din Comuna Romani. De la 57 de familii se vor strânge 57 de vite mari şi 5500 kg fân. Din celelalte speră ca: orez, griş, fidea, ceapă, zarzavat, zahăr, ceai, sare de lămâie, fasole, linte, grăsime, orz, ovăz, mălai, făină”[17]. La ordinul Nr. 1046 din 27 Iulie 1915 al Prefectului Județului Vâlcea, Administratorul I. Pleşoianu a Plasei Horezu înaintează „tabloul de vite ce se regăsesc în Comuna Romani şi se pot rechiziționa în caz de mobilizare”. În acest „tablou” (tabel), întocmit în 28 Iulie 1915, sunt menționate: 10 vaci,10 boi, 10 mânzați, 12 mânzate, 20 viței, 10 capre, 15 porci şi 50 de oi[18]. De asemenea, comisia de recrutare a stabilit lista cu 30 de tineri mobilizați pentru armată, din comuna Romani, admişi infanterie, cavalerie, trupe speciale, artilerie şi grăniceri, dintre care doi scutiți (unul din cauza scurtării membrului superior, altul pentru guşe voluminoasă), 3 amânați, fiind debili şi 3 amânați, fiind de talie mică[19]. Într-un „tablou de oameni mobilizați din Comuna Romani de la contingentul 1891 înainte până la contingentul 1912”, figurează înscrişi 175 de bărbați[20], iar la 12 Octombrie 1915 erau concentrați încă 10 soldați, din contingentele 901-906[21]. În acelaşi timp, localitatea Horezu se confrunta cu pericolul îmbolnăvirii de tifos exantematic, boală care bântuia în armata sârbă şi în ce celelalte armate beligerante şi care putea fi adusă aici de prizonieri din armata sârbă, eliberați din Austro-Ungaria şi veniți la noi în țară. Administratorul şi secretarul Plasei Horezu trimiteau Primăriei Comunei Romani adresa nr. 70 din 28 Ianuarie 1915, prin care comunicau Ordinul Direcțiunii Sanitare Nr. 2722/915, cu măsurile preventive de izolare şi dezinfectare a acestor bolnavi[22].

În vara anului 1916 situația de pe front evolua în defavoarea Antantei. La 1/14 iunie, generalul M. V. Alekseev, şeful Marelui Stat Major al Armatei Ruse, trimiterea ataşatului său militar la Bucureşti, Tatarinov, o telegramă, care sfârşea cu o amenințare foarte transparentă: „Intrarea în acțiune a României, în momentul acesta, va avea o

[14] *Ibidem,* p. 364.
[15] *Ibidem,* p. 365.
[16] S.J.V.A.N, fond *Primăria Comunei Romani,* dosar nr. 1/1915, f. 28.
[17] *Ibidem*, f. 162 şi 162 verso.
[18] *Ibidem*, f. 202 verso.
[19] *Ibidem*, f. 53, 54.
[20] *Ibidem,* f. 91, 91v, 92, 92v, 93, 93v.
[21] *Ibidem,* f. 238.
[22] *Ibidem,* f. 25.

valoare corespunzătoare în desfăşurarea comună a sforţărilor puterilor aliate, ceea ce nu va fi cazul când hotărârea sa va fi amânată pentru o epocă nedefinită. Situaţia porunceşte românilor de a se alătura nouă acum, ori niciodată"[23]. Demersurile insistente ale generalisimului rus au avut darul să convingă la o intervenţie energică şi pe generalisimul Joseph Joffre, comandantul-şef al Armatei Franceze. Din însărcinarea lui, ataşatul militar francez la Bucureşti, Pichon, a înmânat guvernului român la 6/19 iulie o notă care, după ce parafrazează consideraţiile strategice ale generalului Aleksev, sfârşeşte cu fraza: „Generalul comandant al armatelor franceze mă însărcinează să exprim generalului Iliescu[24] că el împărtăşeşte în întregime modul de a vedea al Înaltului Comandament rus şi crede că România trebuie să decidă acum, ori niciodată"[25]. Avea deplină dreptate I. I. C. Brătianu să declare că noi nu am intrat în război „ca nişte solicitatori nepoftiţi. Noi am intrat în război ca nişte aliaţi ceruţi". La rândul său, Nicolae Iorga spunea: „Am intrat în război cu hotărârea de a da tot ce avem în acest moment pentru a căpăta dreptul nostru întreg. Pentru atât, şi pentru mai mult nu!"[26].

La 4/17 august 1916 a fost semnat, la Bucureşti, de către Ion I. C. Brătianu, primul ministru al României, Tratatul de alianţă între România, de o parte, şi Rusia, Franţa, Marea Britanie şi Italia, pe de altă parte, tratat prin care puterile Antantei recunoşteau integritatea teritorială a României, precum şi dreptul său de a-şi alipi teritoriile din Austro-Ungaria locuite de Români, adică Transilvania, Banatul, Crişana, Maramureşul şi Bucovina. La rândul ei, România se angaja să declare război şi să atace Austro-Ungaria cel mai târziu până la 15/28 august 1916[27].

Între timp, continuau pregătirile pentru nevoile armatei române. Printr-o notă telefonică urgentă din 13 august 1916, Prefectul judeţului Vâlcea cerea comunelor Voineasa, Malaia, Vaideeni, Câineni, Călineşti, Brezoi, Călimăneşti, Olăneşti, Cheia, Bărbăteşti, Dobriceni, Racoviţa, Romani şi Costeşti ca „pentru mâine dimineaţă să trimiteţi şi să se găsească la punctul Sălişte, comuna Malaia, toţi caii din acea comună, cu tot echipamentul şi cu toate necesariile lor". Aici se forma convoiul de munte cu cele necesare armatei. Comuna Romani dădea 21 de cai, Comuna Costeşti 54, Comuna Bărbăteşti 104, Comuna Vaideeni 149, iar Comuna Olăneşti doar trei cai[28]. Comunele: Vaideeni, Racoviţa, Romani şi Costeşti făceau parte din Plasa Horezu[29]. De asemenea, locuitorii din zona Horezului donau alimente pentru armată, aşa cum arată listele din august 1916, pe care erau înscrise cu donaţii 162 de persoane[30].

Hotărârea de intrare a României în război, luată la 14/27 august 1916 la al doilea Consiliu de Coroană, la Palatul de la Cotroceni din Bucureşti, ajungea şi la Primăria Comunei Romani din judeţul Vâlcea, cu următorul conţinut: „Prin Înaltul Decret Regal

---

[23] Constantin Kiriţescu, *Istoria războiului pentru întregirea României (1916-1919),* vol. I, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1989, p. 193.

[24] Generalul D. Iliescu, adjunct al şefului Marelui Stat-Major Român.

[25] Constantin Kiriţescu, *op. cit.,* p. 193-194.

[26] Ioan Scurtu, *Alba-Iulia. 1 Decembrie 1918,* Editura Sport-Turism, Bucureşti, 1988, p. 68.

[27] *Istoria României în date,* p. 329.

[28] S.J.V.A.N, fond *Prefectura Judeţului Vâlcea,* dosar nr. 44/1916, f. 140.

[29] *Ibidem,* f. 145.

[30] S.J.V.A.N, fond *Primăria Comunei Romani,* dosar nr. 1/1916, f. 10, 10v şi 11.

Nr. 2784 din 14 august 916 ora 12 s-a ordonat mobilizarea armatei române. Conținutul decretului e următorul:

art. I Întreaga armată se va mobiliza.

art. II Prima zi de mobilizare va începe la ora 12 în noaptea de 14-15 August 1916.

art. III ordinea de bătaie va fi cea hotărâtă prin planul de mobilizare"[31]. Acest decret era trimis la noi de către Prefectul Județului, Gr. Otetelişeanu.

Această hotărâre era însoțită de o proclamație în care se evocau faptele înaintaşilor şi care sintetiza obiectivul urmărit prin intrarea în război: „Astăzi ne este dat nouă să întregim opera lor, închegând pentru totdeauna ceea ce Mihai Viteazul a înfăptuit numai pentru o clipă: Unirea românilor de pe cele două părți ale Carpaților"[32].

Vâlcenii şi implicit horezenii au primit cu entuziasm vestea despre intrarea României în război. Sentimentele naționale au explodat într-o unanimă şi generală bucurie. Martorii oculari consemnează că la Râmnicu Vâlcea manifestanții ieşiseră în plină noapte pe străzi: „Tot oraşul era în sărbătoare, numai steaguri tricolore, iar populația, cu mic cu mare, ieşea întru întâmpinarea noastră, strigând: «Trăiască armata română!», «Trăiască cavaleria!», «Trăiască România Mare!». Am mers toții la statuia Independenței, unde protopopul Bărescu a ținut o înflăcărată cuvântare, plină de curaj. Iar noi am cântat mai multe cântece patriotice"[33]. Era o stare de înflăcărare generală în rândul fiilor țării, care „nici n-au apucat să sune bine goarnele mobilizării şi au izvorât de pretutindeni, din oraşe şi sate, din văi şi dealuri, din cele mai îndepărtate şi uitate cătune"[34]. Aceleaşi sentimente le-au trăit atunci şi locuitorii Horezului, animați de aceleaşi nobile idealuri: independență şi unitate națională, dreptate socială pentru toți românii. „Abnegației şi eroismului de pe câmpul de luptă, populația civilă i-a răspuns prin fapte de adâncă semnificație patriotică, în opera de ajutorare a frontului. Prin rechiziții şi transporturi, prin subscripții, donații în bani sau diferite ofrande făcute armatei, cei rămaşi acasă au contribuit din plin la susținerea campaniei. În tot timpul luptei eroice, soldatul român animat de dragostea pentru țărâna străbună, călcată în picioare de duşmani, a avut aproape sprijinul material al celor rămaşi acasă. S-a căutat să se suplinească lipsurile în dotare cu echipament a armatei prin rechiziționarea sau colectarea de la locuitorii celor mai apropiate zone de câmpul de operație, a lenjeriei, a cojoacelor, alimentelor"[35].

Populația din Horezu a contribuit la susținerea armatei, care dădea lupte crâncene pe teritoriul județului. Administratorul Plasei Horezu, I. Pleşoianu, trimitea către „Domnul Primar şi Şefului de post Romani următoarea adresă: „Conform Ordinului telefonic al Domnului Prefect, respectiv cu Nr. 955 din 31 august 1916, vă invit să trimeteți negreşit chiar astăzi la Prefectura Județului un număr de zece care cu boi ca rechiziționare. Carele vor fi bune, având şi covâltire, iar boii vor fi potcoviți, având-se

---

[31] *Ibidem*, f. 16.

[32] Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 69.

[33] Corneliu Tamaş, Ioan Lăcustă, *Pasiunea lui Ion Bulacu, un țăran ca toți țăranii,* în „Magazin istoric", Bucureşti, an XII, nr. 9(138), septembrie 1978, p. 15.

[34] Gh. Umbră, *Cum a plecat oştirea*, în „Viitorul" din 18 august 1916.

[35] Corneliu Tamaş, Petre Bardaşu, Sergiu Purece, Horia Nestorescu – Bălceşti, *Județul Vâlcea în anii primului război mondial*, Bălceşti pe Topolog, 1979, vol. I, p. 18.

pentru ei furajul necesar cel puțin pentru trei zile. Carele vor avea şi conducătorii lor, care de asemenea să aibă cu ei hrană pentru cel puțin 3 zile. Aceste rechiziţiuni le veți trimite de urgență la Prefectura județului, iar de acolo vor fi trimise la Lotru, unde vor rămânea, aşteptând până la noi ordine"[36]. Din satele actualei localități Horezu se mai trimiteau pentru armată următoarele animale: „Din Tănăseşti, 6 vaci, 4 juninci, 3 oi, 6 capre, doi porci; din Râmeşti, 12 vaci, 1 junc, 6 juninci, 21 oi, 1 capră; din Gura Râului, 9 vaci, 4 junci, 4 juninci, 51 oi, 4 capre, 1 porc; din Romanii de Jos: 3 vaci, 8 junci, 2 juninci şi 6 oi"[37]. La 28 august 1916, membrii Comisiei Comunale din Comuna Romani, Plasa Horezu, Județul Vâlcea au făcut recensământul general al tuturor vitelor de tăiat aflate în această comună: un bou, 22 vaci, 14 juninci, 9 mânzați, 3 mânzate, 3 viței şi 3 vițele[38], precum şi al „animalelor de tracțiune şi vehiculelor ce se găsesc în prezent cu boi, cai şi hamuri: 1. Satul Romani: 18 boi de tracțiune, 9 cară de munte, dintre care s-au trimis zece boi; 2. Satul Tănăseşti, 8 boi de tracțiune, 4 cară de munte cu 20 boi rămânând; 3. Satul Râmeşti, 34 boi de tracțiune, 17 cară de munte. Total: 60 boi de tracțiune, 3 cară de munte; va trimite pentru armată 20 de care cu 40 boi"[39]. Prin ordinul nr. 77 din 23 august 1916, Administratorul Plasei Horezu cerea Primarului Comunei Romani: „Rechiziționați prunele uscate, nucile şi majonul aflătoare în acea comună, în conformitate cu ordinul nr. 15.521 al Domnului Ministru de Război"[40]. De asemenea, era ordin „să fie rechiziționată sârma ghimpată care a mai rămas în comună, exceptându-se sârma ghimpată întrebuințată la vie"[41]. În perioada campaniei din 1916, erau mobilizați din comuna Romani 194 bărbați, care făcea parte din Regimentul 2 Vânători, Regimentul 2 Cetate, Regimentul 42 Infanterie, Regimentul 9 Artilerie, Batalionul I Pionieri, Regimentul 1 şi 21 Artilerie[42]. Prin ordinul Nr. 1781 din 8 octombrie 1916, Prefectura Județului Vâlcea cerea comunelor din județ: „Vă invit, rechiziționați de urgență şi înaintați Cercului de Recrutare Vâlcea un număr de 2.500 cioltare (pături ciobăneşti) necesare pentru trebuințele armatei, raportându-se de executare cât mai neîntârziat". La acest ordin, comunele Vaideeni, Băbeni – Bistrița, Costeşti şi Mihăeşti au dat câte 500 de cioltare, comuna Racovița 300, iar comnele Horez şi Romani au dat câte 100 de cioltare necesare cailor trupei[43]. Acestea erau destinate cailor Coloanei a V-a Subzistență, care făcea parte din Regimentul 42 Infanterie[44]. Pentru deplasarea şi întreținerea acestei coloane, la 28 septembrie/11 octombrie, Corpul I Armată rechiziționase din județul Vâlcea 320 cai şi 80 de căruțe[45].

În nordul localității Horezu, în munții Lotrului, îşi făcea apariția Corpul Alpin bavarez (german), format din 1000 de oameni conduşi de generalul de artilerie Konrad

---

[36] S.J.V.A.N, fond *Primăria Comunei Romani,* dosar nr. 1/1916, f. 23.
[37] *Ibidem,* f. 31, 31 verso şi 32.
[38] *Ibidem*, f. 35, 36.
[39] *Ibidem*, f. 37.
[40] *Ibidem*, f. 46.
[41] *Ibidem*, f. 42.
[42] *Ibidem*, f. 47, 48, 49, 50.
[43] Idem, fond *Prefectura Județului Vâlcea,* dosar nr. 42/1916, f. 179.
[44] *Ibidem*, f. 178.
[45] Corneliu Tamaş ş.a., *Județul Vâlcea în anii primului război mondial,* p. 19.

von Krafft Dellmensingen, care a început, la 9 octombrie 1916, un marş, cu misiunea de a coborî şi de a tăia în spatele armatei române linia ferată de pe Valea Oltului şi şoseaua de la Brezoi, singurele linii de legătură ale armatei noastre cu ţara[46]. În cursul lunii Septembrie 1916, guvernul nostru a cerut guvernului francez „să detaşeze pe lângă Comandamentul de căpetenie român un ofiţer general calificat, care şi-ar spune la faţa locului punctul său de vedere şi ar colabora la direcţiunea operaţiunilor", după cum arăta mareşalul Alexandru Averescu în notiţele sale zilnice de război. Generalul Joffre a ales în acest scop pe generalul Berthelot, Comandantul Corpului 32 Armată, la Marna, căruia i-a ataşat 12 ofiţeri superiori, cei mai mulţi locotenenţi coloneli, care să fie detaşaţi pe lângă marile noastre unităţi, „ca agenţi de legătură şi de informaţie şi mai târziu ca agenţi de execuţiune". La 3/16 octombrie 1916, generalul Berthelot descindea în staţia Periş, întâmpinat fiind de I. I. C. Brătianu, preşedintele Consiliului, cu vorbele: „Fiţi binevenit, Domnule general. Salut în Dvs., dacă acceptaţi, pe Şeful Statului major general al Armatelor române"[47].

Campania din 1916 înregistrează pentru armata română o eroică rezistenţă a ostaşilor, dintre care mulţi combatanţi din zona Horezului, în confruntarea cu armatele germane, în lunile octombrie-noiembrie 1916, pentru apărarea defileului Oltului, în condiţiile în care generalul german Falkenhayn îşi propusese să nimicească trupele române, să ocupe capitala ţării şi să scoată România din război[48]. Dar Antanta nu şi-a respectat angajamentele luate faţă de România şi ajutoarele materiale promise nu au ajuns la timp. În aceste condiţii, copleşiţi de forţa numerică şi mai ales de tehnica inamicului, ostaşii români au fost nevoiţi să treacă în apărare şi apoi să se retragă din faţa duşmanului. După o încercare de organizare a rezistenţei pe Neajlov şi Argeş, numită şi „Bătălia pentru Bucureşti", armata română primeşte, la 20 noiembrie/3 decembrie 1916, ordinul de retragere generală pe aliniamentul Râmnicu-Sărat – Viziru, între Carpaţi şi Dunăre, amenajat din timp cu tranşee, adăposturi betonate şi reţele de sârmă ghimpată. În aceeaşi zi, guvernul I. I. C. Brătianu părăseşte Bucureştii şi se stabileşte la Iaşi, oraş care devenea capitala vremelnică a României. Peste puţină vreme, la 23 noiembrie/6 decembrie, trupele germano-austro-ungare în frunte cu mareşalul von Mackensen ocupau Bucureştii.

Iată cum caracteriza generalul Ioan Anastasiu această primă etapă a participării României la primul război mondial: „În trei luni de răsboi, noi am dat cel mai ruşinos exemplu de neputinţă militară: desfiinţarea unei armate de 700.000 de oameni şi pierderea a trei sferturi din ţară fără a fi dat o bătălie, fără a mai socoti peste un miliard bogăţii de toate felurile pierdute, unele ce nu pot fi nici preţuite, rămase şi trecute în mâinile duşmanilor, odată şi cu familiile noastre la voia lor"[49]. Aşa se încheia ultimul şi cel mai dramatic episod al întregii campanii a anului 1916.

---

[46] Corneliu Tamaş, *Un informator german la Râmnicu Vâlcea în timpul primului război mondial,* p. 363.

[47] Mareşal Alexandru Averescu, *Notiţe zilnice din războiu (1916-1918),* Ediţia a treia, Editura „Cultura Naţională", Bucureşti, 1935, p. 315.

[48] Corneliu Tamaş, *Luptele de pe Valea Oltului din 1916 în însemnările unui contemporan,* în „Mitropolia Olteniei", XXX (1978), nr. 10-12, p. 798.

[49] General Ioan Anastasiu, *Răsboiul pentru întregirea neamului,* p. 14.

PARTEA A III-A

IZVOARE DOCUMENTARE ŞI NARATIVE DESPRE DESFĂŞURAREA PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC

COMUNICATELE MARELUI CARTIER GENERAL PRIVIND PARTICIPAREA ARMATEI ROMÂNE ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL (DIN AUGUST ŞI PÂNĂ ÎN OCTOMBRIE 1916)

Ion-Leone Sima

La 4/17 august 1916 reprezentanţii Antantei (Anglia, Franţa, Rusia şi Italia) au semnat convenţiile politică şi militară cu România. Pe baza convenţiei politice s-a recunoscut, printre altele, dreptul României de a anexa teritoriile aflate sub dominaţia Austro-Ungariei şi de a se bucura de aceleaşi drepturi ca şi aliaţii săi în preliminariile şi tratativele de pace. Obligaţia României stipulată în Convenţia militară era de a declara război Austro-Ungariei până la data de 14 august 1916.

Aprobarea oficială a celor două convenţii s-a făcut în Consiliul de Coroană din 14/27 august 1916. Declararea războiului contra Austro-Ungariei a fost urmată de declanşarea unei ofensive militare peste Carpaţi, în Transilvania. Trecerea Carpaţilor s-a făcut prin 18 locuri de trecere. O parte a Transilvaniei a fost eliberată. Regruparea armatelor inamice germane-austro-ungare de pe întregul front al Primului Război Mondial şi contraofensiva acestora, favorizate de atacarea României şi dinspre Balcani, a dus la retragerea armatei române la sud de Carpaţi. În această situaţie, armata s-a aflat între două forţe atacatoare, din faţă şi din spate, şi în dificila misiune de a apăra o linie de front de peste 1500 km faţă de 300 km iniţiali. O parte a României a ajuns astfel sub ocupaţia străină.

Armata, guvernul, autorităţile şi o bună parte din populaţia civilă au fost nevoiţi să se retragă în Moldova; frontul s-a stabilizat în final în sudul Moldovei (ianuarie 1917); capitala a fost stabilită temporar la Iaşi.

Despre modul cum s-au desfăşurat luptele sunt numeroase izvoare istorice[1]. Unul dintre acestea este format din comunicatele privind situaţia de pe front trimise comandamentului de structură al armatei române şi autorităţilor politico-administrative centrale şi judeţene. Acestea relatează în sinteză şi în funcţie de informaţiile de moment evenimentele de pe cele două fronturi, de pe Carpaţi şi de pe linia Dunării. Sunt menţionate principalele consecinţe ale confruntărilor militare: înaintările, retragerile, pierderile umane. Aceste comunicate ale Marelui Cartier General au fost publicate parţial în perioada interbelică, astăzi fiind destul de rar utilizate de istorici.

Noi le editǎm după modul în care au fost însemnate într-un caiet intitulat *Comunicatele Marelui Cartier General, Războiul Austro-Ungaro-Germano-Bulgaro-*

[1] Vezi Constantin Kiriţescu, *Istoria Războiului pentru Întregirea României,* 1916-1919, vol. I şi II, Bucureşti, 1989, Nicolae Ciobanu, Eugen Bădălan, *Cronologia Primului Război Mondial 1914-1919,* Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 2001; *Istoria Românilor,* vol. VII, tom II, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2003; ş.a.

Româno-Rus, August 1916, de militarul Ciobotea Ion[2] din satul Smadovicioara, comuna Secu, județul Dolj (până în 1950 în județul Mehedinți, iar între 1950 şi 1968 în raionul Strehaia).

*
* *

Comunicatul 1, 14-15 august 1916

Declarația de război contra Austro-Ungariei a fost trimisă în seara de 15 august, la orele 9, la Viena. În noaptea de 14-15 august, trupele noastre au atacat frontiera Austro-Ungară. Trupele aliate imperiale ruse au început a trece în Dobrogea, fiind primite cu entuziasm de populație. Unitățile de flotă rusă au sosit la Constanța, unde concură la apărarea Mării Negre. Vase de război şi baterii Austro-Ungare au tras focuri asupra oraşelor Vârciorova, Turnu-Severin şi Giurgiu.

Comunicatul 2, 16/29 august 1916

Frontul de Nord şi Nord-Vest: trupele noastre trec frontiera ajungând pe linia: Muntele Făgeţel (1148 m), Valea Prisăcani, Valea Bicazului, Valea Ursului; însumând 7 km. de frontieră. Artileria de la Vârciorova a tras asupra Orşovei distrugând depozitul de petrol; Corpul IV de armată a capturat prizonieri (7 ofițeri şi 734 oameni de trupă).

Comunicatul 3, 17/30 august 1916

Frontul de Nord şi Nord-Vest: înaintarea continuă, s-a ocupat Valea Tarlaugea şi Dorstele (lângă Braşov) şi Petroşani (V. Jiului).

Frontul de Sud: vase austro-ungare au bombardat Zimnicea şi Turnu-Măgurele.

Comunicatul 4, 18/31 august 1916

Frontul de Nord şi Nord-Vest: înaintări în toate direcțiile. S-au ocupat localitățile Tohanul Vechi- Braşovul (s-a instalat Primar şi Polițai român) şi Csik-Menasaj, 14 km est, precum şi muntele Pedelgia (1 km N de Topleț) – de unde ținem sub focul tunului calea ferată Orşova-Caransebeş. Pierderile noastre sunt mici. S-au făcut până acum prizonieri: 15 ofițeri, 1800 trupă, 100 vagoane; în vizită s-a luat un convoi cu făină.

Frontul de Sud: vase austro-ungare au aruncat obuze asupra pichetului Cioroiu (est de Turnu-Măgurele). Trupele inamice infanterie şi cavalarie au trecut frontiera la sud de Bazargic; s-au retras imediat după înaintarea trupelor noastre.

Comunicatul 5, 19 august/1 septembrie

Frontul de Nord şi Nord-Vest: înaintarea noastră pe toate fronturile, s-au ocupat localitățile Vasarhely, Cisnădia (sud Sibiu). Prizonieri: 6 ofițeri, 1537 trupă. La Petroşani şi Câineni s-au luat materiale de cale ferată şi depozite de hrană.

Frontul de Sud: forțele ruse au sosit pe zona de adunare.

Atacuri aeriene: un aeroplan a aruncat două bombe asupra unei coloane sanitare ce ieşea din Piatra-Neamț. Guvernul german a făcut cunoscut că se află în război cu noi.

---

[2] Perioada cât a fost militar, Ciobotea Ion a înfățişat-o într-un alt caiet de însemnări, pe care îl edităm în anexă. Ambele caiete cu însemnările lui Ciobotea Ion sunt în prezent în colecția prof. univ. Dinică Ciobotea din Craiova.

Comunicatul 6, 20 august/2 septembrie

Frontul de Nord şi Nord-Vest: s-au cucerit dealurile Alion (2 km nord de Orşova) şi Drănic (4 km nord de Orşova). Prizonieri: 9 ofiţeri şi 645 trupă. S-a întrerupt calea ferată din V. Oltului la S. de Cik-Sereda. La Braşov s-au luat cantităţi mari de alimente.

Frontul de Sud: inamicul a atacat posturile de frontieră dintre Dunăre şi Rahvan (sud Silistra), fiind respins. Vasele inamice au tras câteva lovituri asupra Giurgiului. Fără pierderi.

Comunicatul 7, 21 august/3 septembrie

Frontul de Nord şi Nord-Vest: după lupte vii s-a ocupat localitatea Borsec şi înălţimile de la V. de ea. Prizonieri: 4 ofiţeri şi 15-trupă. Trupele noastre stăpânesc tot şesul secuilor (Horonzoc).

Frontul de Sud: inamicul a atacat pe toată frontiera Dobrogei. La S. de Bazargic a fost respins, pe restul frontului luptele sunt în curs. Inamicul a bombardat Islazu şi Calafat.

Atacuri aeriene: 3 hidroplane mici au aruncat bombe asupra Constanţei; copii şi civili răniţi.

Comunicatul 8, 22 august/4 septembrie

Frontul de Nord şi Nord-Vest: la Merişor s-au respins 2 atacuri ale inamicului. La Sepsi Sân-Giorgiu s-au luat 500 vagoane cu diverse alimente şi furaje şi un spital complet montat. Trupele inamice din valea superioară a Mureşului au folosit gloanţe dum-dum. Prizonieri: 7 ofiţeri, 620 trupă.

Frontul de Sud: forţele superioare inamice au atacat capul de pod de la Turtucaia şi au dat 10 atacuri (respinse).

Comunicatul 9, 23 august/5 septembrie

Frontul de Nord şi Nord-Vest: trupele au înaintat pe Valea Uzului; s-au luat 16 lăzi cu muniţii cu gloanţe dum-dum.

Frontul de Sud: atacurile inamice de la Turtucaia au fost respinse. Inamicul a tras în localităţile: Bechet, Izlaz, Calafat, Gruia. Inamicii s-au adăpostit după insulă.

Atacuri aeriene: aeroplane şi baloane au aruncat bombe asupra Bucureştiului. Stricăciuni: care 4, răniţi 3. La Piatra-Neamţ, Ploieşti, Constanţa şi Bechet.

Comunicatul 10, 24 august/6 septembrie

Frontul de Nord şi Nord-Vest: s-au ocupat localitatea Ditron şi Orşova. S-au luat 7 tunuri, mitraliere, hrană.

Frontul de Sud: trupele inamice primesc mari întăriri şi multă altilerie de calibru. Continuă să atace violent Turtucaia. Pierderi serioase de ambele părţi.

Comunicatul 11, 25 august/7 septembrie

Frontul de Nord şi Nord-Vest. Mici încăierări, inamicul respins.

Frontul de Sud: după crâncene lupte, inamicul a ocupat TURTUCAIA.

Comunicatul 12, 26 august/8 septembrie

Frontul de Nord şi Nord-Vest: după lupte vii s-au ocupat localităţile Toplita, Sân Mihai, Delne, Giurgeu. La sud de Mehadia s-a respins un atac al inamicului.

Frontul de Sud: forţele Ruso-Române au respins pe bulgari la Bazargic (Dobrigi).

Atacuri aeriene: un aeroplan a lansat bombe asupra Constanţei (răniţi).

Comunicatul 13, 27 august/9 septembrie

Frontul de Nord şi Nord-Vest: vii lupte în văile superioare ale Mureşului şi Oltului; inamicul se retrage spre V.

Frontul de Sud: bateriile noastre au bombardat Vidinul şi Rahova, care sunt în flăcări.

Aeroplanele noastre au aruncat cu succes bombe pe Turtucaia.

Comunicatul 14, 28 august/10 septembrie

Frontul de Nord şi Nord-Vest: lupta continuă în Valea Mureşului şi la vest de Toplița. Sereda Ciucului a fost ocupată de trupele noastre care continuă să urmărească inamicul ce se retrage spre Vest.

Frontul de Sud: inamicul bombardează Giurgiu; aviatorii noştri au aruncat bombe asupra poziţiilor întărite ale Rusciucului.

Comunicatul 15, 29 august/11 septembrie

Frontul de Nord şi Nord-Vest: la Vest de Valea Mureşului şi Oltului, inamicul continuă să se retragă. Prizonieri: 5 ofiţeri şi 106 trupă. La S-E de Sibiu s-a ocupat Şelimbăr (inamicul a folosit gloanţe dum-dum). În V. Streiului, la N. de Merişor s-au respins atacuri inamice. Trupele noastre au luat 2 tunuri şi muniţie. Prizonieri: 3 ofiţeri şi 302 trupă.

Frontul de Sud: schimbul de focuri s-a mutat de-a lungul Dunării. Pe frontul Dobrogei operaţiunile sunt în curs.

Comunicatul 16, 30 august/12 septembrie

Frontul de Nord şi Nord-Vest: inamicul continuă a se retrage la Vest de Văile Mureşului şi Oltului.

Frontul de sud: navigaţia pe Dunăre a vaselor comerciale inamice e oprită. Pe frontul Dobrogea lupte în curs.

Atacuri aeriene: aeroplane inamice au bombardat Piatra-Neamţ.

Comunicatul 17, 31 august/13 septembrie

Frontul de Nord şi Nord-Vest: mici hărţuieli pe tot frontul (378 prizonieri)

Frontul de Sud: împuşcături în lungul Dunării; un detaşament inamic care înaintează în largul Dunării a fost repins (am capturat 8 tunuri germane).

Comunicatul 18, 1/14 septembrie

Frontul de Nord şi Nord-Vest: la Neagra în V. Mureşului s-a luat un depozit de muniţii şi echipament, trupele noastre au înaintat în Oltul Mijlociu şi au ocupat localităţile Baraolt şi Olt Bogat. La S de Sibiu s-a luat un tren blindat.

Frontul de Sud: în Dobrogea lupte vii pe tot frontul.

Comunicatul 19, 2 septembrie/15 septembrie

Frontul de Nord şi Nord-Vest: mici încăierări.

Frontul de Sud: în Dobrogea lupte foarte vii; trupele ruso-române s-au retras în Nord.

Comunicatul 20, 3/16 septembrie

Frontul de Nord şi Nord-Vest: acţiuni în V. Streiului şi la S de Sibiu.

Frontul de Sud: în lungul Dunării, schimb de focuri. În Dobrogea-nimic nou.

Comunicatul 21, 4/17 septembrie

Frontul de Nord şi Nord-Vest: trupele noastre au ocupat Homorod-Almăş, Cohalm şi Făgăraş. Prizonieri: 10 ofiţeri, 900 trupă. În Valea Streiului luptele continuă.

Dealul Braug (S. de Banul Mare), care a fost luat şi reluat de mai multe ori, a rămas în stăpânirea noastră. S-au luat 76 prizonieri.

Frontul de Sud: schimb de focuri între malurile Dunării. Bateriile noastre au scufundat la Gura Lomului 2 şlepuri cu muniţii.

Atacurile aeriene: bombe asupra Constanţei, 2 morţi şi 4 răniţi.

Comunicatul 22, 5/18 septembrie

Frontul de Nord şi Nord-Vest: mici încăierări. S-au luat la sud de Sibiu 2 mitraliere şi 40 prizonieri. În Valea Streiului lupte violente.

Frontul de Sud: pe Dunăre s-au cufundat prin focuri de tun bărci inamice. În Dobrogea luptă cu artileria. La sud de Cobadin, o baterie de mortiere rusă a redus la tăcere artileria grea inamică. În noaptea de 4-5 în Dobrogea inamicul a atacat în 2 rânduri, dar a fost respins.

Atacuri aeriene: un aeroplan inamic a aruncat bombe asupra oraşului Turnu-Severin.

Comunicatul 23, 6/19 septembrie 1916

Frontul de Nord şi Nord-Vest. Încăierări pe tot frontul. Pe Valea Streiului, inamicul atacă violent, cu forţe superioare, în faţa cărora ne retragem.

Frontul de Sud: în largul Dunării, schimb de focuri.

Comunicatul 24, 7/20 septembrie

Frontul de Nord şi Nord-Vest. Mici încăierări, trupele noastre din Valea Streiului şi-au oprit retragerea la S de Petroşani, unde se întăresc.

Frontul de Sud: lupta continuă în Dobrogea pe tot frontul. Trupele ruso-române au respins toate atacurile şi au contraatacat.

Atacuri aeriene: au bombardat Constanţa şi Piatra Neamţ.

Comunicatul 25, 8/21 septembrie

Frontul de Nord şi Nord-Vest: lupte în Munţii Călimanului şi ai Gurghiului, în care s-au luat prizonieri 1 ofiţer şi 136 soldaţi, şi o mitralieră. Un detaşament a intrat în Odorheiu. În V. Jiului s-a respins un atac al inamicului.

Frontul de Sud: schimb de focuri între bateriile de la Zimnicea. În Dobrogea – bătălia începută în 3 septembrie a durat până în 6 septembrie. Pe 7 septembrie, inamicul (trupele germane, bulgare şi turceşti) respins s-a retras. În retragere a dat foc.

Comunicatul 26-27, 9-10 septembrie/22-23 septembrie

Frontul de Nord şi Nord-Vest: la N de frontul transcarpatic, trupele noastre au operat în munţii Călimani şi Gurghiului, s-au apropiat de tranşeele inamice de la Vatra Dornei. Aici, inamicul e bine întărit: în nord-atacat de trupe ruse, în sud-atacat de trupe româneşti.

Frontul de Sud: în Dobrogea, după încăierări crâncene, trupele noastre au fost superioare. Flancul drept al inamicului a fost mai distrus, 5000 de puşti au fost luate de trupele române.

Comunicatul 28, 11 septembrie/24 septembrie

Frontul de Nord şi Nord-Vest: în Munţii Călimani, înaintarea noastră continuă, 73 prizonieri şi o mitralieră. În răsărit de Sibiu, trupele noastre l-au atacat pe inamic şi l-au respins (prizonieri: 4 ofiţeri şi 300 trupă). În V. Jiului, inamicul a fost respins. Total pe front (48 ofiţeri şi 6836 trupă).

Frontul de Sud: în lungul Dunării, schimb de focuri de tun. În Dobrogea, flancul nostru stâng a înaintat. S-au luat 1 ofițer şi 53 trupă.

Comunicatul 29, 12/25 septembrie

Frontul de Nord şi Nord-Vest: în Valea Jiului s-au respins mai multe atacuri ale inamicului.

Frontul de Sud: Un zepelin a venit până la Bucureşti, unde a fost alungat de tunurile noastre. În drum a aruncat 3 bombe fără efect.

Comunicatul 30, 13/26 septembrie

Frontul de Nord şi Nord-Vest, întâlniri de patrule. În V. Jiului, lupte vii. Trupele noastre au prosperat.

Frontul de Sud: în Dobrogea, la aripa dreaptă, inamicul a atacat de 3 ori în mase mari, dar a fost respins. Mai mult de 2/3 din victime sunt femei şi copii mai tineri de 14 ani.

Atacuri aeriene: un zepelin a bombardat între 12-13 septembrie Bucureştiul. Victime: 5 copii. Aeroplanele noastre au aruncat bombe asupra Transilvaniei.

Comunicatul 31, 14/27 septembrie

Frontul de Nord şi Nord-Vest: în munții Călimani şi Gurghiu acțiuni parțiale. La S de Sibiu – lupte violente. În V Jiului trupele noastre au atacat şi respins inamicul care se retrage în grabă spre N şi N-V. S-au luat 2 mitraliere, 100 prizonieri din care 1 ofițer.

Frontul de Sud: schimb de focuri de tun pe Dunăre. În Dobrogea linişte.

Atacuri aeriene: pe 13 septembrie au bombardat Bucureştiul şi satele la S de Bucureşti. Un zepelin între 13-14 a aruncat bombe provocând incendii. La Toplița artileria noastră a doborât un aeroplan.

Comunicatul 32, 15/28 septembrie

Frontul de Nord şi Nord-Vest: în Munții Gurghiului lupte de detaşamente. La S de Sibiu luptele continuă. În Valea Jiului au înaintat.

Frontul de Sud: în Dobrogea, foc rar de artilerie.

Atacuri aeriene: bombe asupra Bucureştiului.

Comunicatul 33, 16/29 septembrie

Frontul de Nord şi Nord-Vest: trupele noastre înaintează, lupte pe tot frontul, mai vii la N-V de Radbău şi la N de Stean; inamicul s-a retras spre V. lăsând în mâinile noastre ca prizonieri: 2 ofițeri şi 200 călăreți. Luptele la sud de Sibiu, aprige.

Frontul de Sud: artileria noastră a scufundat un vas de război în canalul de la sud de insula Pusiuna? În Dobrogea, angajamente de patrule.

Atacuri aeriene: inamicul a bombardat Cernavodă, Alexandria şi satele de la sud de Bucureşti. La Băileşti a sosit de la Salonic un aeroplan francez.

Comunicatul 34, 17/30 septembrie

Frontul de Nord şi Nord-Vest: lupte pe tot frontul. Trupele noastre de la Sibiu, care au fost atacate din toate părțile, de forțe superioare, după lupte ce au ținut 9 zile, au restabilit comunicația spre sud.

Frontul de Sud: la Corabia, o mică încercare de doborâre a inamicului a fost imediat respinsă. În Dobrogea, foc rar de arilerie.

Comunicatul 35, 18 septembrie/1 octombrie

Frontul de Nord şi Nord-Vest: acțiuni parțiale pe tot frontul.

Atacuri aeriene: inamicii au bombardat Bucureştiul (victime) şi Cernavodă, distrugând un spital.

Comunicatul 36, 19 septembrie 1916

Frontul de Nord şi Nord-Vest: luptele continuă în munţii Gurghiului şi Harghitei. S-au luat 4 mitraliere, 11 ofiţeri şi 500 oameni de trupă.

Frontul de Sud: trupele noastre au trecut Dunărea între Rusciuc şi Turtucaia. În Dobrogea au atacat pe tot frontul şi au respins centrul şi aripa dreaptă a inamicului.

Comunicatul 37, 20 septembrie

Frontul de Nord şi Nord-Vest: în munţii Gurghiului şi Harghitei s-au luat prizonieri 3 ofiţeri şi 300 soldaţi, precum şi trăsuri şi materiale de război. În retragerea lor spre Câineni, în joia de 18 septembrie. Ele contraatacă pe inamic în zona muntoasă de pe malul drept al Oltetului. Atacurile sale au fost respinse. S-a respins un atac al inamicului la Orşova.

Frontul de Sud: în Dobrogea, atacul nostru continuă violent pe tot frontul. Rezistenţa inamicului e foarte dârză.

Comunicatul 38, 21 septembrie 1916

Frontul de Nord şi Nord-Vest: în Munţii Călimanului şi Gurghiului, mici acţiuni. În regiunea Odorheiului, lupte în care s-a respins inamicul, luându-i-se prizonieri 14 ofiţeri şi 22 soldaţi. Între Făgăraş şi Sighişoara, trupele noastre au luptat cu forţe germano-austriece, pe care le-au bătut; au rămas în mâinile noastre 800 de prizonieri germani şi 8 mitraliere. În munţi, la apus de Olt, am progresat. Atacuri violente ale inamicului în Valea Jiului, în faţa cărora forţele noastre s-au retras puţin, distrugând minele de cărbuni din Petroşani, care erau obiectivul inamicului. La Orşova s-au respins 3 asalturi inamice.

Frontul de Sud: în Dobrogea, cu toată rezistenţa dârză a inamicului şi violentului foc al artileriei sale grele, atacul nostru a continuat progresând la centru; la aripa noastră stângă s-au cucerit poziţiile de la Amzacea unde au luat 7 tunuri şi 1000 prizonieri şi mult material de război.

Comunicatul 39, 22 septembrie

Frontul de Nord şi Nord-Vest: în regiunea Praidului, după 3 zile de luptă foarte aprigă, am pus stăpânire pe întăriturile inamice, respingându-l spre vest. Pe restul frontului, angajamente parţiale.

Frontul de Sud: demonstraţia făcută între Rusciuk şi Turtucaia luând sfârşit, trupele noastre au fost retrase pe malul stâng al Dunării. În Dobrogea, lupte foarte violente pe întreg frontul. S-au luat prizonieri 5 ofiţeri şi 100 oameni de trupă.

Comunicatul 40, 23 septembrie

Frontul de Nord şi Nord-Vest: lupte violente în văile superioare ale Târnavelor. Inamicul atacând cu forţe superioare în regiunea Făgăraş-Vlădeni, forţele noastre s-au retras. În defileul Câineni şi Valea Jiului, mici hărţuieli.

Frontul de Sud: în Dobrogea, atacul trupelor ruso-române progresează în continuu şi aripa stângă.

Comunicatul 41, 24 septembrie

Frontul de Nord şi Nord-Vest: acţiuni de mică însemnătate. În defileurile Câineni şi Jiu am reluat ofensiva. Acţiuni de artilerie în lungul Dunării.

Frontul de Sud: În Dobrogrea, trupele noastre de la aripa dreaptă au înaintat şi au ocupat tranşeele inamice. La centru, au respins şi un atac de noapte al inamicului.

Comunicatul 42, 25 septembrie

Frontul de Nord şi Nord-Vest: în regiunea munţilor Călimani şi Harghita, hărţuieli de patrule. În Ghimbavul, vest de Braşov, s-au respins mai multe atacuri inamice. În defileul Oltului şi al Jiului acţiuni de artilerie.

Pe Dunăre şi în Dobrogea, acţiuni de artilerie.

Comunicatul 43, 26 septembrie

Frontul de Nord şi Nord-Vest: între Călimani şi Lepsi, lupte de patrule. În regiunea Braşov am fost nevoiţi a ne retrage la ieşirile de nord ale defileului Carpaţi. În defileurile Câineni şi Jiu, mici acţiuni de infanterie şi artilerie favorabile nouă.

Frontul de Sud: violente acţiuni de artilerie la est de Zimnicea. În Dobrogea, locuri de artilerie şi acţiuni de patrule.

Comunicatul 44, 27 septembrie

Mici hărţuieli pe frontul N şi N-V.

Mici hărţuieli şi foc de artilerie în lungul Dunării.

Comunicatul 45, 28 septembrie

Frontul de Nord şi Nord-Vest: inamicul atacă pe tot frontul. În Călimani, acţiuni de artilerie. Trupele noastre se retrag pe malul drept al Mureşului şi pe cel stâng al Oltului. În valea Buzăului, după lupte vii, trupele noastre s-au retras.

În valea Tarlaugei s-a respins uşor un atac inamic la Osanez. Trupele noastre ocupă poziţiile la nord de Predeal. La Moeciu, nord-vest de (Giuvala), s-a respins sângeros un atac inamic. Pe înălţimile de la est de Jiu au progresat. La vest de Jiu au oprit un atac al inamicului venind din Câmpul lui Neag. Pe frontul Orşovei, schimb de focuri de artilerie.

Frontul de Sud: Artileria noastră a bombardat Vidinul, unde a provocat incendii serioase; pe restul Dunării, schimbul de focuri de artilerie. În Dobrogea, nimic nou.

Atacuri aeriene: Aeroplnae inamice au aruncat bombe în Constanţa şi în oraşele de pe malul Dunării.

Comunicatul 46, 20 septembrie, joi

Frontul de Nord şi Nord-Vest: între Călimani şi Buzău până la Bran, trupele noastre au respins câteva atacuri inamice. La Coţi (est de Călimani) au respins un atac inamic. Pe restul frontului până la Dunăre, foc de artilerie şi infanterie.

Frontul de Sud: pe Dunăre, schimb de foc şi artilerie. În Dobrogea, situaţie neschimbată.

Comunicatul 47, 30 septembrie, vineri

Frontul de Nord şi Nord-Vest: în valea superioară a Uzului s-a respins un atac al inamicului. Cavaleria noastră a respins în pasul Meghelus, la vest de Oituz, şase atacuri ale infanteriei inamice. La vama Crasna s-a respins sângeros un atac al inamicului care a fost silit să se retragă. La Bratocea, Predeal, inamicul a fost respins şi s-a retras la Trotuş. La Câineni, acţiuni de artilerie. La apus de Câineni acţiuni ale infanteriei; s-a respins un atac de noapte al inamicului. La Jiu şi Orşova, acţiuni de artilerie.

Frontul de Sud: Foc de artilerie şi împuşcături de infanterie în tot lungul Dunării. În Dobrogea, linişte.

Comunicatul 48, 1 octombrie 1916

Frontul de Nord şi Nord-Vest: Din munţii Călimanului până în valea superioară a Uzului, mici acţiuni. S-au luat mai mulţi prizonieri între care 2 ofiţeri. Satul Poiana (Valea Oltului) a fost reluat de noi după o sângeroasă luptă de stradă. La Bratocea, acţiuni de artilerie. La Predeluş inamicul s-a retras. La Predeal s-au respins atacuri inamice. La Giuvala, trupele noastre au fost nevoite a se retrage spre Rucăr. Pe înălţimile din dreapta şi stânga Oltului, viu bombardat de artilerie. La Coţi, unde a cazut vitejeşte generalul Praporgescu, focul artileriei noastre a respins un convoi inamic. În regiunea Jiului au luat cu asalt munţii Lijleu Mic şi Mungeul Mic. Inamicul a avut pierderi foarte mari şi s-a retras în dezordine. S-au făcut prizonieri şi s-a luat o mitralieră.

Frontul de Sud: schimb de foc de tun şi de infanterie în tot lungul Dunării. Au scufundat în mai multe locuri bărci şi soldaţi bulgari care se apropiau de malul nostru pentru a prăda. În Dobrogea s-a respins uşor un atac al inamicului spre flancul nostru stâng. Totalul prizonierilor luaţi până acum de pe toate fronturile este de 103 ofiţeri şi 14.911 soldaţi.

Comunicatul 49, 2 octombrie 1916

Frontul de Nord şi Nord-Vest: în Călimani, trupele noastre s-au retras spre graniţa de la sud de Tulgheş; infanteria inamică a fost pusă pe fugă de artileria noastră. În valea superioară a Bicazului, lupte de artilerie. La Palanca mici acţiuni. În Valea Uzului, lupte violente de frontieră. În valea Oituzului, la frontieră, s-au respins sângeros toate atacurile inamice. În valea Buzăului, lupte de frontieră; toate atacurile au fost respinse. S-au luat 64 prizonieri. Lupte foarte violente la Rucăr, unde trupele noastre şi-au reluat poziţiile. În valea Oltului, schimb de focuri şi de tun şi mici acţiuni pe tot frontul. În valea Jiului s-a luat cu asalt vârful Negruneli şi Zănoaga, făcând prizonieri un ofiţeri şi 40 soldaţi.

Frontul de Sud: la valea Orşovei, foc de artilerie. În tot lungul Dunării, schimb de foc de artilerie şi infanterie. Nimic nou în Dobrogea.

Comunicatul 50, 3 octombrie, luni

Frontul de Nord şi Nord-Vest: la Tulgeş şi în valea superioară a Bicazului, acţiuni violente de artilerie; atacurile inamice au fost respinse; s-au luat 40 de prizonieri. La Palanca şi valea Urzului, acţiuni de artilerie. Pe frontieră s-au respins atacurile infanteriei inamice. În valea Oituzului, inamicul a atacat violent trupele noastre de pe graniţă, dar a fost respins dincolo de graniţă. În valea Buzăului, mici acţiuni cu care ocazie s-au luat 80 prizonieri. La Tabla-Buţii ne-a silit a ne retrage puţin spre sud. La Bratocea, situaţie neschimbată. La Predeal s-au respins atacurile inamicului cu mari pierderi pentru el. În regiunea Rucărului, trupele noastre rezistă cu îndârjire. În regiunea Orşovei, acţiuni de artilerie.

Frontul de Sud: în tot lungul Dunării, schimb de focuri. În Dobrogea, s-a respins printr-un atac de baionetă un post inamic spre Caraboca.

Comunicatul 51, 4 octombrie

Frontul de Nord şi Nord-Vest: în vest de Tulgheş, inamicul a fost respins. În valea Bicazului, trupele noastre au respins atacurile. Trupele noastre îşi menţin poziţiile la vest de graniţă; artileria noastră a distrus un batalion inamic. Printre morţi s-a găsit şi comandantul batalionului. S-au luat 58 prizonieri şi o mitralieră. În valea Oituzului,

lupte foarte violente, poziţiile de pe frontieră au trecut de mai multe ori mână în mână. În valea Buzăului, focul artileriei noastre a obligat inamicul să-şi părăsească traseele, retrăgându-se spre nord. S-au luat 140 prizonieri. La Tabla-Buţii, în regiunea Rucărului, trupele noastre care fuseseră respinse pe dealul Mateieşului îşi menţin poziţiile cu toate atacurile inamice. La vest de Câineni, inamicul atacă în regiunea muntelui Robu. Lupta e în curs. Pe restul frontului, până la Dunăre (Orşova) situaţia neschimbată.

Situaţia neschimbată pe frontul de sud.

Comunicatul 52, 5 octombrie 1916

Frontul de Nord şi Nord-Vest: acţiuni ale artilerie la apus de Tulgheş şi Bicaz; atacurile inamice au fost respinse; s-au făcut 90 prizonieri. La pichetul Bolovăniş s-au luat prizonieri 2 ofiţeri şi 65 soldaţi. În valea Uzului, toate atacurile inamice respinse sângeros peste graniţă. În valea Oituzului, atacurile şi contraatacurile continuă tot aşa de violent; am cauzat mari pierderi inamicului şi i-am luat prizonieri 3 ofiţeri şi 100 soldaţi. În Vrancea, mici acţiuni; la apusul graniţei inamicul a fost respins. În valea Buzău, artileria noastră a demontat un tun inamic şi a silit linia înaintată a inamicului să se retragă 1 km spre N. În Tabla Buţii, bombardamentul de artilerie. La Bratocea şi Predeluş liniste. La Predeal, bombardamentul intens. La Mateiaş, lupte crâncene; s-au luat 4 mitraliere şi prizonieri. La Olt s-a respins un atac inamic pe dealul Robul; s-au luat mai mulţi prizonieri şi 2 mitraliere. Frontul Jiu, linişte. Artileria inamică a bătut violent frontul Orşova.

Frontul de Sud: pe Dunăre, schimb de focuri. Artileria noastră a bătut un huroplan inamic ce se cobora între linile noastre şi cele inamice. În timpul căderii a făcut explozie şi a ars.

Comunicatul 53, 6 octombrie 1916

Frontul de Nord şi Nord-Vest: în Tulgheş şi Bicaz, lupte de artilerie. Un detaşament al nostru, venind peste munţi a surprins la Argeş trupe inamice, pe care le-a atacat cu bombe, apoi distrugându-se 12 tunuri şi trăsuri, moment care s-a retras luând 600 prizonieri. Alt detaşament, atacând dinspre Goioasa, a respins inamicul luând 300 prizonieri şi mitraliere. La Uz s-au respins atacurile inamicului. La Oituz, luptele continuând extrem de violent. În Vrancea, lupte mici la graniţă; în valea Buzăului, lupte de artilerie. La Bratocea şi Predeluş, situaţie neschimbată. La Predeal s-au respins peste graniţă mici fracţiuni inamice ce înaintaseră spre Clăbucetu-Taurului. În defileul Bran am câştigat teren spre Dragoslavele. Mici coloane inamice, ce au înaintat spre pasul Scara, au fost oprite.

La Sud, nimic nou.

Comunicatul 54, 7 octombrie

Frontul de Nord şi Nord-Vest: inamicul a atacat Goioasa (valea Trotuş) şi a fost respins. În valea Uzului, acţiuni violente ale artileriei. Infanteria inamică a fost risipită la Oituz, trupele noastre au luat ofensivă şi au respins inamicul la graniţă. Lupta continuă. Situaţie neschimbată pe restul fronturilor până la defileul Bran, unde au respins un atac al inamicului îndreptat pe flancul nostru stâng şi au luat 45 prizonieri şi material de război. S-au reluat luptele. Pe dreapta Oltului s-au respins 5 atacuri inamice în regiunea muntelui Robu, unde detaşamentul a avut pierderi mari (peste 300 morţi în

fața tranşeelor noastre) şi s-au luat 2 mitraliere; la Jiu şi la Orşova, bombardamente de artilerie.

Frontul de Sud: în lungul Dunării, schimb de focuri de infanterie şi artilerie.

În Dobrogea, inamicul a luat ofensiva peste tot. A fost respins la aripa noastră dreaptă şi la centru. La aripa stângă ne-am retras puțin la nord.

Comunicatul 55, 8 octombrie, sâmbătă

Frontul de Nord şi Nord-Vest: în sectorul Broşteni/Valea Bistreţului, trupele noastre au respins inamicul la frontieră. La Tulgheş, acțiune violentă de artilerie. La Bicaz, trupele noastre au înconjurat din toate părțile un detaşament inamic ce ocupase munții şi l-a trecut prin baionetă. S-au luat 500 prizonieri, 2 tunuri, 5 mitraliere, muniții şi material de război. În Valea Trotuşului, acțiunea este în curs. S-au făcut prizonieri un ofițer şi 104 soldați, şi s-au luat 2 mitraliere. În valea Uzului, inamicul a fost respins cu mari pierderi; trupele noastre mențin pozițiunile. În valea Oituzului, mai ales în Oituz şi Slănic, inamicul a atacat cu violență, dar a fost respins. La granița Vrancei, nimic nou. În valea Buzăului, trupele noastre au fost nevoite să se retragă spre Gura Siriului. S-au luat prizonieri şi 3 mitraliere. La Tulgheş şi Bratocea acțiunea este în curs. În defileul Bran, la sud de Dragoslavele s-a respins sângerosun atac al inamicului. Pe dreapta şi stânga Oltului, violente lupte sunt încă în curs. La Jiu şi Orşova, situația neschimbată.

Frontul de Sud: pe Dunăre, schimb de focuri; în Dobrogea, pe întreg frontul, violent atac al inamicului. Am fost siliți a ne retrage la centru şi la aripa dreaptă.

Comunicatul 56, 9 octombrie, duminică

Frontul de Nord şi Nord-Vest: la Tulgheş şi Bicaz, situația neschimbată. În valea Trotuşului au atacat şi respins inamicul la Goioasa. În valea Uzului şi Slănicului au atacat şi respins pe inamic: toate contraatacurile inamice au fost respinse cu baioneta. La granița Vrancei, linişte. În valea Buzăului la Tabla Buții, Bratocea şi Predeluş, situația neschimbată; linişte completă pe tot frontul. La Predeal, bombardamente de artilerie grea. Acțiune în contra la Dragoslavele; am respins două atacuri inamice. La Olt, Jiu şi Orşova, situația neschimbată. Un vifor puternic împiedică operațiunile.

Frontul de Sud: în lungul Dunării, nimic nou. În Dobrogea, violente atacuri inamice ne-au silit a ne retrage pe tot frontul.

Comunicatul 57, 10 octombrie, luni

Frontul de Nord şi Nord-Vest: la Tulgheş şi Bicaz, situația neschimbată. În valea Trotuşului, inamicul se retrage; a dat foc satului Brusturoasa. În valea Uzului s-au respins toate atacurile inamicului de la Poiana Ursului. În valea Oituzului şi a Slănicului, inamicul a fost respins sângeros la graniță; noapta a fost relativ liniştită; de 13 zile este prima noapte fără luptă. La Vrancea linişte. În valea Buzăului, bombardare de artilerie, nimic nou. La Predeal s-a respins un foarte violent atac inamic. În regiunea Dragoslavele s-a luat muntele Prisaca, luându-se şi prizonieri şi 3 mitraliere.

La stânga, numeroase atacuri şi contraatacuri; ne-am păstrat pozțiile. S-a respins detaşamentul inamic care înaintase de la Scara pe valea Topologului; i s-au luat 122 prizonieri şi 2 mitraliere. La Jiu, nimic nou. La Orşova s-a respins un atac inamic asupra Bârzei.

Frontul de Sud: în lungul Dunării, focuri. În Dobrogea, bătaia continuă violent. Trupele s-au retras imediat la sud de calea ferată Cernavodă-Constanța.

*
* *

Însemnările se termină cu Comunicatul 57, fără niciun comentariu.

Aceste „comunicate" pot fi comparate cu cele care au fost trimise prin telegrame către Prefectura județului Dolj, aflate în fondurile arhivistice ale Arhivelor Naționale-Serviciul județean Dolj.

Anexă

„MEMORIUL Sergentului Ciobotea Ioan, Contingentul 1911"

Cu cât am fost de vesel, când m-a luat în armată, cu atât am fost trist, când am văzut ce va să zică armata. Măi! Când m-am îmbrăcat, adică m-a repartizat la companie şi mi-a dat în primire echipamentul adică: cămăşi, ismene, cravată, tunică, manta, capel, cisme, săpun căci am plecat la baie, tot era cum era, îmi mai țineam curajul, dar când am făcut baie şi m-am îmbrăcat în haină militară aci îmi era drag, aci nu, căci aveam presimțirea căci o să fie cam grea de purtat. După ce am termenat cu totul am primit pat. De jur împrejur au luat şi ceilalți camarazi ai mei paturi. În fața fiecărui se cunoştea mai ca mine de disperați. Când a fost seara la culcare, credeam că o să ne culcăm ca la noi acasă cum eram învățați, când vream, cu toate astea văd că ne spune un soldat vechi, care se tot plimba prin companie şi care era încins cu o baionetă, că să nu ne culcam că nu s-a sunat stingerea. Mare mirare am avut şi la auzul acestor vorbe. Dar, în fine, mai admirând noi cum era aranjată compania, mai uitându-ne la soldații cei vechi cum frecau neşte nasturi, de care aveam şi noi, am auzit corniştii cântând, şi pe domnii gradați zicând murişi, murişi de mai multe ori şi în urmă se adresară către omul cel încins şi ziseră planton! Ia vezi care mai mişcă, futu-i, şi începură de prima dată cu sfinți şi D-zei de se scutura tavanul. Omul cel încins, văd că scoate baioneta din teacă şi pleacă printre paturi pe la oamenii cei vechi şi începe a-i lovi pe acei ce nu se cam termenase cu culcatul. Noi cei noi credeam că numai cei vechi au dreptul la aşa ceva, ne vedeam de treabă chitindu-ne şi noi echipamentul cum văzusem pe cei vechi, alții să-şi ascundă banii ce-i aveau de acasă căci ne speria câte un prieten din cei vechi că o să ni-i fure. Şi când ajunsă rândul şi la noi, vai de acela, căci era lovit cu baioneta sau cu centuronul, ca să se culce cât mai repede. În acea companie era un sergent Terheci Constantin, care făcea pe chinezul față de noi cu soldați cei vechi. Îi scotea seara după stingere ca să-i pedepsească ca să ne sperie pe noi cei noi contig. 1911. Dar, în cele din urmă, am adormit de alergătură şi de gânduri care mă frământau mai rău ca alergătura, căci îmi păreau zilele mari de nu se mai putea. Când ne-am sculat a doua zi eu tot dormeam, dar mă pomenesc totdeodată strigând drepți, drepți, de mai multe ori, ba încă începu cu sfinți de credeai că vrea să nu mai termene. Ne-am îmbrăcat cât mai repede şi am ieşit în spălător la spălat; săpun aveam şi câte un şervet ne-a dat. După ce ne-am spălat, m-am şters, şi ne-am termenat de îmbrăcat, văz că pe noi cei noi ne scoate afară

şi rămân numai cei vechi înăuntru. Când ne-a scos afară, eu eram foarte curios să văd ce fac cei vechi înăuntru, şed, mănâncă or dorm căci eu tremuram de tot afară. Deodată mă gândesc că pe una din ferestre aşi putea să văd ce fac ei, tocmai că găsii o fereastră deschisă pe care o ştergea un soldat şi mă uit înăuntru şi văd pe gradaţi cu mănile în buzunări şi pe soldaţi care încotro în genunchi şi în mâini cu câte un petec de perdea, frecau ţăcmentul prin companie de ziceai Doamne. Când văd şi pe asta m-am topit de tot de disperare căci mă gândeam că, când oi ajunge să-l frec şi eu, mor de tot. Dar tot aşa rugându-mă la D-zeu şi dând o ascultare de nedescris am căpătat iubirea aproape a tuturor, în afară de un sergent care văzuse că sunt deştept şi am de cheltuială şi nu putuse scoate nimic de la mine; căuta să-mi găsească vină din nimic; noroc că sergentul meu, Daia Constantin, un om foarte cumsecade care ştia să aprecieze calităţile mele, mă ocrotea din tot ce putea spunând la toţi că sunt de exemplu şi de curăţenie îmi da să şterg două fereste ori să fac paturile. Tot mereu, aşa mai bine mai rău, când într-o seară vine Domnul Plutoner Brezoi şi ne citeşte o listă de soldaţi care vor urma şcoala de caporali. Cea mai mare bucurie ce am simţit vreo dată a fost şi acea când am auzit că eu sunt cel dintâi pe listă. Acum mă credeam cel mai fericit crezând că am scăpat de toate nevoile; aşa îmi făceam eu planul. Dar când colo ce să vezi, mă pomenesc nene cu o instrucţie de-mi plesnea pieptul, ziua la instrucţie, seara până târziu la şcoală. Vai de noi ce am păţit, noroc că la şcoală am fost cel dintâi, mă iubea Dl. Plutoner mai mult ca pe toţi şi Dl. Căpitan tot aşa. Nu-mi părea aşa greu, dar mă omora de tot gândul de acasă, căci ştiam că lăsasem pe mama bolnavă greu. În scrisori tata îmi spunea că este bine, dar s-a găsit un om care mi-a spus adevărul, că mama e bolnavă greu de tot. Şi tot atunci am primit o scrisoare de la tata în care îmi spunea că sunt bine, dar mama este pe pierdere şi a dus-o la spital şi i-a spus doctorul că se va face bine. Asta mă amarî şi mai mult. Seara la şcoală, Dl Plutoner văzându-mă mai trist ca de obicei, mă întreabă de ce sunt aşa de trist, cine mă persecută când eu sunt cel mai iubit de toţi. Şi am spus întristarea mea şi i-am arătat şi scrisoarea tatii. Dânsul a căutat mai multe vorbe ca să mă mângâie în întristarea mea nemărginită şi mi-a spus că pe ziua de 17 noiembrie 1910 avem inspecţia D-lui General Averescu, Comandantul Diviziei, şi pe ziua de 18 într-o sâmbătă îmi va da drumul vreo trei zile ca să o văd pe mama. M-am mai liniştit puţin aşteptând cu nerăbdare ziua de 18, căci eream în 16. Pe ziua de 17, după inspecţie, primii o scrisoare de la tata în care îmi spunea că a fost pe la mama şi este bine, pe ziua de 23 vine acasă. Eu aşteptai că să-mi dea drumul, dar Dl. Plut. a pierdut din vedere şi când i-am adus eu aminte mi-a spus că la ce să mă mai duc dacă mama este mai bine, căci citise scrisoarea mea. Mai mă liniştii puţin când văzui că mama e puţin mai bine şi pusei de gând că o voi vedea de Naşterea D-lui. Sâmbătă pe ziua de 19 decembrie ne duserăm la baie, unde din întâmplare primii o arsură strajnică la piciorul drept. La început nici nu am vrut să o arăt de teamă ca nu-mi va da drumul acasă, dar a treia zi mă simţii nevoit a o arata, căci nu mai putui să ies la câmp. Cu concediu mergea rău, căci prin sate bântuia vărsatul cu toate că şi la noi era infirmeria plină! Dar tot nu eram aşa de disperaţi că nu vom merge de sf. sărbători acasă. [...][*] Când a fost în ziua de Crăciun s-a aşezat mesele în com-

[*] „Ilizibil".

panie şi a şezut şi Dl. Plutonier cu noi; ni s-a dat varză cu carne şi un litru de vin. Peste zi, cei sănătoşi s-au mai dus pe la Şimian prin oraş. Eu am stătut la companie căci sufeream rău de picior. În fine, a treia zi de naştere, veni tatăl meu la mine, dar ce folos, eu eram prins de friguri; am fost în oraş, dar aproape nu ştiam de mine. În seara anului nou vine un sergent unde eram culcat şi îmi spune ca Dl. Plut. mă cheamă în cancelarie. Când m-am dus, unchiul Ion m-a luat în oraş la Moscu unde era tras şi am băut sumă de bere. Am luat o trăsură pe la 12 din noapte şi am venit la Regiment. De aici înainte ne-am apucat iar de lucru. Pe ziua de 27 februarie ne-a băgat în gardă. Eu am căzut la drapel, schimbul 1. Eu ca un adevărat ostaş al ţării văzându-mă păzind drapelul pentru care s-au jertfit atâţi eroi îmi formam fel de fel de frânturi de poezie în amintirea că am păzit pentru prima oară onoarea ţării. Am început cu subiectul următor:

Simt fiori umblând prin mine
Şi pe gânduri mă pornesc
Când mă uit cu drag la tine
Steag războinic Românesc
Cum preotul îngrijeşte
De potirul cel sfinţit
Mai mult încă te păzeşte
Ochiul meu cel neadormit
Căci tot ce-mi hrănesc în minte
Tot ce-n inimă hrănesc
Cu o dragoste fierbinte
Zdrenţelor tale jertfesc
E vreo taină adâncă poate
Ce-o ascunzi în sânul tău
Sau cu sufletu-mi eşti frate
Sau eşti chiar sufletul meu
Tu eşti eu şi cu sub tine
Stau să lupt nedeslipit
Şi sunt mii şi mii ca mine
Pe pământul Românesc

Această poezie este făcută de mine stând în gardă ca santinelă la casierie. Soldat Ciobotea Ioan comp. 6 Feb. 28. 1911

Mai cu garda, mai cu instrucţia ajunserăm la 1 aprilie. Ni se spuse că pe ziua de 4 avem examenul de caporal, ne prepararăm, ne aranjarăm; în fine, l-am dat şi am reuşit I pe compania mea şi pe a 5-a, căci cu ea am dat examenul. A doua zi ne scoase la câmp, după 12, cu răniţile în spate şi cu foile de cort pe mână. Ne-a dat timp de 5 minute ca să ne punem foile de cort pe raniţă; am început la 2 minute, a zis gata; ne-a ales, ne-a luat numele în scris; ne-a pus pe Batalioane în linie şi ne-a luat în pas alergător până ce era aproape să cădem toţi; pe urmă ne-a oprit şi ne-a spus că s-a terminat examenul; am defilat şi am plecat, unde ne-a spus Dl. Plut. că sunt reuşit. Când s-a dat voie de Sf. Paşte să mergem câte 8 zile, am mers tot soldat căci nu se dedeasă ordinul de zi ca să punem galoanele.

Am petrecut sf. Sărbători foarte vesel căci îi am găsit pe toți sănătoşi şi i-am revăzut iarăşi, căci îi părăsisem pentru prima oară timp de 6 luni. După întoarcere s-a început iarăşi serviciul. Pe ziua de 20 aprilie s-a dat ordinul de zi şi am pus galoanele. Când am ieşit la câmp, nu mai ieşirăm ca până acum, ci fiecare cu grupa lui, avusem şi până aci chiar până a nu depune examenul, dar sub supravegherea Dlui Serg. La câmp lipsea Dl Plut. Brezoi şi comanda Dl. Plut. Cojocaru, care căuta or în ce caz să ne bată, zicând ca să ne facă safteaua. A găsit momentul, la o eşalonare, susținând că nu este aşa cum am făcut. Am luat două palme, primele în timpul de militărie până aci. De aci înainte am căutat să mă retrag de la front, şi am găsit loc. Aşa că la 15 iulie 1911 am fost trimis la şcoala de artificer. Când a auzit Dl. Căpitan s-a supărat pe mine şi a spus la D-ni Plut. Să-mi facă rost de închisoare. Au căsnit ei, dar nu s-a putut. Tocmai pe ziua de 12 iunie m-am jucat cu un camarad cap. Cebuc Ristea, şi atât le-a trebuit. Mi-a dat câteva cravaşe şi m-a băgat la închisoare. Sâmbătă seara am stat Duminică. Luni ne-a scos la instrucție; la 12 ne-a băgat iar; după 12 iar ne-a scos căci nu ne putea ține căci nu putuse găsi motiv să ni le treacă pe situație. În fine, marți a dat ordin Dl Colonel să mă echipeze şi să mă pornească la şcoală. Am plecat: De la Craiova am găsit un caporal de la 39 Cerna Vodă, am mers cu el până la gara de nord unde el a vizat biletul pentru 24 ore căci avea familia în Bucureşti. În gară ramăsesem ca trăsnit nu ştiam încotro s-o iau. A venit prietenul acela, mi-a luat cufărul, căci aveam peste 30 kg. greutate la mine, şi m-a ajutat o distanța bună până ce am găsit un hamal căruia îi am dat 1 leu de m-a dus până la pirotecnie. Aci am început cu şcoala unde am progresat de neînchipuit. Duminica I-a am fost pe la Cişmigiu şi pe la Creditul Urban la nenea Sandu, m-am plimbat prin mai multe părți până seara când m-am întors la timp Duminica a II-ua am fost la Muzeul național unde am văzut o mulțime de lucruri vechi foarte frumoase de acolo; împreună cu alți prieteni am fost la muzeul geologic unde am vizitat tot felul de insecte, peşti, şerpi şi animale. Ne-am înapoiat veseli şi ne-am pus pe serviciu, pe ziua de 28 iunie. Citisem cu mai mulți amici în unul din atelierele pirotecniei şi eu eram răzmat de o maşină, când de odată a intrat un locotenenet, şi a zis că m-am răzmat să dorm. A doua zi, în ziua de Sf. Petru şi Pavel am fost la carceră şi mi-a rămas ca amintire. A treia Duminică am fost cu Pavel al lui nenea Sandu la expoziție, unde am văzut ceva foarte frumos. A patra Duminică ne-am împreunat mai mulți, eu Costică Ionascu Gheorghe al lui Năstasie şi am plecat prin oraş unde am vizitat pe Maria lui nenea Damian, pe Năstăsie al lui Oprea Cană şi încă pe mai mulți, până ce vesel de atâta plimbare m-am întors la companie.

La 15 iulie m-am înapoiat la Severin. Aci la Severin am ieşit la raport şi mi-a dat drumul acasă 10 zile, unde am petrecut de minune, mai ales la bâlciul Argetoii.

Întors, s-a dat ordin de zi, cu mine şi m-a detaşat la magazia de muniții. Când a fost la manevră, am fost cu muniții Regimentului. Am petrecut perfect de bine căci m-am dus cu trenul, m-am întors cu trenul, iar în zilele când trupa pleca în lupte, eu plecam în oraş. Întors am luat magazia cu desăvârşire şi am ținut-o până la 6 octombrie când m-a schimbat cu un alt camarad al meu. Pe ziua de 8 octombrie am auzit de la Halanga că se ține examenul de sergent în corp. Eu până atunci contam tot în comp. de Depozit, dar eram permutat în comp. 6 şi comp. nu copiase ordinul de zi. Beneficiind de

neglijența lor mi-am făcut un tablou din partea companiei de Deposit şi m-am prezentat la examen.

Când m-a văzut căpitanul meu a început să mă întrebe că ce caut. Eu am prezentat tabloul şi după ce l-a citit Dl. Maior Ming mi-a spus că să trec la loc. A căutat Dl. Cap. să-mi facă câteva observații asupra echipamentului, dar nu a avut ce face căci mă pregătisem ca de paradă. La întrebările puse de întreaga comisie am fost aplaudat de toți căpătând o medie perfect de bună. În urmă, după ce văzui că reuşesc cu examenul, mă interesam ca comp. 6 să nu copieze ordinul meu de mutație până ce s-a înaintat tablourile de Brigadă. În acest timp, eu am statut fără hrană 10 zile, dar tot am câştigat în urmă căci când s-a dat ordinul de zi, s-a dat cu dată de 1 octombrie. Cea mai mare pismă, în momentul când a prins de veste că eu contez în comp., a avut-o Dl. Căpitan Enescu şi un camarad al meu care a rămas caporal din cauza mea, acel camarad îmi tot spune mereu că eu l-am nenorocit. Pe ziua de 20 octombrie s-a dat ordin de zi şi am pus galoanele de sergent pe ziua de 21 oct 1911.

Cu serviciul la Halânga am dus-o perfect de bine, căci oamenii văzându-mă aşa cum sunt de felul meu simțeau mare plăcere să vorbească cu mine căutând să nu mă supere nimeni. Masa o luam la unul din hanuri unde erau nişte oameni foarte cumsecade şi aveau şi o D-şoară destul de drăguță şi inteligentă. Am fost de multe ori invitat la mai multe petreceri în această familie onestă şi care se numea Slatinescu. De sărbătorile Crăciunului am avut o permisie de 8 zile pe care le-am petrecut destul de fericit în sânul familiei acasă. Întors mi-am văzut iarăşi de serviciu până la 1 martie când am fost chemat de Reg. de mi-a dat iar magazia pentru că, camaradul care-mi luase locul făcuse nişte falsificări şi i-au dat vreo 10 zile de carceră. În Reg. am petrecut foarte bine, mai aproape de şoseaua noastră de la țară pe care întâlneam oameni de la noi de aflam cele ce se petrece pe acasă. De sf. Sărbători ale Învierii mi-am luat o permisie din buzunar şi am fost acas 3 zile. Cât despre cum am petrecut de sărbători nu lasă nimic de dorit. Venind la Reg. mi-am văzut iarăşi de servici cu o deosebită hărnicie, dar serviciul era foarte greu căci eram cu muniția cu două câmpuri de tragere şi unul redus pentru care răspundeam pentru cea mai mică neregulă, găsită plus că mai eram şi cu cacelaria armăturei unde aveam multă hârtie de lucru.

De Înălțarea şi Pogorârea sf. Duh am avut câte 100 de oameni în corvoadă cu care stam de dimineața până seara, încât mă arsese soarele de mi s-a despoiat fața toată. De sf. Const. şi Elena iarăşi mi-am luat o mică permisie de două zile. Acasă am petrecut perfect de bine. La întoarcere am pățit rău până la gară, noaptea singur, mai ales că dedese şi o ploaie bună de cu seara. Întors, mi-am văzut iarăşi de serviciu până la 19 iulie când mi s-a dat un concediu de 10 zile. Am plecat dimineața, mi-am dat jos la Tâmna şi împreună cu alți doi tovarăşi am găsit un om cu căruța care m-a dus până la Bălțați.[3] Am tras la unchiul Nae şi am stătut până a doua zi când ne-am dus cu toți la bâlci. Nu regret, am petrecut foarte bine. De aci m-am dus acas, unde mi-am văzut iaraşi părinții. Când să plec era tocmai bâlciu Argetoii. Am fost la bâlci cu mama, sora, cu căruța lui nenea. Acolo cu toate rudele am petrecut prea bine până la 4 după 12 când am

[3] Astăzi, satul Bălțați se numeşte Dumbrava (județul Mehedinți).

plecat la gară cu verişorul Costică. El a mers ca să ia pe vărul Ioniță care venea pe la țară. Trenul a stătut foarte puțin încât nu am avut timp să vorbesc cu văru meu nevăzut de peste 14 ani.

Întors la Severin, m-a permutat la tragere din nou. Sunt mulțumit de situația mea până în prezent. 5 august 1912. Pe ziua de 9 august am fost mutat la Tabara Regională Idoştița unde am avut foarte mult de lucru. În ziua de 12 duminică am fost în sat în Idoştița la o cârciumă unde s-a făcut horă. M-am distrat de minune privind la obiceiurile lor. Pe ziua de 15 august, în ziua de sf. Mărie am plecat cu carele ca să vin iar la Halânga. Pe drum m-a prins o ploaie, şi m-a udat până la piele. Când am ajuns în sat în Scânteeşti ne-a ieşit nişte oameni înainte rugându-mă să dau voie soldaților ca să meargă pe la ei să le dea mâncare. Le-am dat. Pe mine m-a poftit un om mai cumsecade, nu prea îmi venea la socoteală, dar a mânat două D-şoare ale dânsului de care nu am putut să mă scuz de loc. Ducându-mă în o cameră separată, mi-a servit dulceață şi pe urmă au adus nişte licoruri de trandafir. Au aranjat masa D-şoarele şi cu vreo două verişoare ale lor au şezut cu mine, căci nici ele nu erau mâncate. Am petrecut mai bine de 2 ore, până ce D-şoarele prinseseră bine chef căci schimbaseră la urmă nişte vin excelent. După masă am mai jucat cu ele, m-am mai distrat, apoi am plecat. Cam tot în aşa fel am petrecut timpul până în toamnă când am dat în primire câmpul de tragere şi am plecat în manevră pe ziua de 1 septembrie 1912. În manevră am dus-o cam greu din cauza ploilor necontenite. Am trecut prin satele Halânga, Malovăț, Ciovârnăşani, Broşteni, Imoasa, Corcova, Jirov, Comanda, Ungureni, Valea Rea, Miluța, Menții din Față, Strehaia, Breznița de Motru, Pârlita, Ursoaia, Albuleşti. De aici am fost pe acasă o zi.

CARNETUL CU ÎNSEMNĂRI DE PE FRONT ALE OFIȚERULUI MARIN GHERGHINĂ DIN REGIMENTUL 30 MUSCEL

Dinică Ciobotea

În colecția noastră se află, pe lângă o serie de mărturii istorice, un carnet cu însemnările de pe front ale ofițerului Marin Gherghină[1].

Carnetul, scris cu acuratețe şi sinceritate, păstrează însemnările unui brav ofițer care nu a supraviețuit războiului. Ineditul şi originalitatea informațiilor nu s-au şlefuit sub ideologia vremii din perioada de după război. Însemnările acestuia pot servi ca importantă sursă de informații despre istoricul unității militare din care a făcut parte. Ele se adaugă altor trei studii realizate de istoricii argeşeni Cornel Țucă, Dan Pintilie şi Cornel Popescu[2].

Jurnalele de război ale combatanților au fost tipărite în număr destul de mare. De la soldați şi până la generali au găsit de cuviință să-şi tipărească însemnările zilnice de pe front[3]. Unii au slăvit colegii dispăruți vitejeşte, alții au încercat să-şi motiveze diferitele decizii date în calitatea lor de comandanți.

Sublocotenentul Marin Gherghină a făcut însemnările amintite mai sus fără patimă, fără vreun scop decât acela ca în caz de nu se va întoarce în satul său natal, familia sa să cunoască modul cum el şi-a îndeplinit datoria de oştean al țării şi să fie demnă de el[4]. Am dorința – scria el pe prima filă a carnetului – că de voi muri, acest carnet să fie trimis familiei. Nu mă îndoiesc că cei ce cunosc aceste sentimente nu se vor da la o parte de la această însărcinare. 24 ianuarie 1916. Sublocotenent Gherghină. Bratocea".

Însemnările lui Marin Gherghină au fost făcute cu conştiință ostăşească, încadrându-se între „dreptele mărturisiri de ceas cu ceas, de zi cu zi, a faptelor ce port semnul smereniei către adevăr"... şi „sunt pentru luptătorii cinstiți mai de preț decât înălțarea în ranguri sau decât podoabele atârnate pe pieptul lor"[5].

---

[1] Ne-a fost dăruit cu mulți ani în urmă de profesorul universitar inginer Constantin Virgiliu Gherghină, care l-a moştenit de la tatăl său, fratele lui Marin Gherghină.

[2] Cornel Țucă, Dan Pintilie, *Gruparea de acoperire „Bran"*, în „Studii şi comunicări", Muzeul Câmpulung Muscel, 1981; Cornel Popescu, Cornel Țucă, *„1913 oglindit în Jurnalul de operațiuni al Regimentului 30 Muscel"*, în „Argesis. Studii şi comunicări", seria Istorie, tom XXIV, 2015, pp. 259-265; Cornel Popescu, Cornel Țucă, *Grupul operaiv de acoperire Rucăr-Bran,* Bucureşti, Editura Militară, 2016, 258 p.

[3] *România în primul război mondial. Contribuții bibliografice,* Bucureşti, Editura Militară, 1975, 356 p.

[4] Marin Gherghină era unul din cei 5 copii ai lui Ion Gherghină din satul Troaca (azi Rovine, în fosta comună Cernele, integrată în Municipiul Craiova), aflat la confluența Amaradiei cu Jiul, în partea de vest a oraşului Craiova. Pe front a condus compania 6 din Regimentul 30 Muscel, Divizia 3-a, Armata de operațiuni. Un frate al lui, Nicolae Gherghină, a murit în cel de-Al Doilea Război Mondial cu gradul de maior.

[5] Ion. D. Isac, *Zile de sbucium şi glorie. I. Pe Valea Jiului 1916,* Tipografia „Bucovina" I.E. Torouțiu, Bucureşti, f.a., p. 7

Stilul în care sunt scrise aceste însemnări este ostăşesc, obiectiv, dar în acelaşi timp se surprinde o oarecare distincţie în redarea realităţilor, fapt datorat pregătirii sale de învăţător în viaţa socială.

Din punct de vedere literar ele nu se ridică la valoarea jurnalului lăsat de poetul erou sublocotenentul Constantin T. Stoika[6], dar din punct de vedere al acelor vremuri de istorie sunt nişte nestemate.

Traseul pe care l-a străbătut subunitatea militară din care făcea parte sublt. M. Gherghină se desfăşoară pe la câteva importante localităţi unde s-au dat lupte grele: Bran – Tohanul Nou – Zărneşti – Râşnov – Cristian – Ghimbav – Feldioara – Codlea – Perşani – Comana – Cincu Mare – Făgăraş – Satul Lung – Drăguşani – Cornăţelul – Verdea – Răcoasa[7].

În primele file este dezvăluit entuziasmul ostăşesc şi primirea frăţească făcută de românii transilvăneni, cu flori, dulceaţă, lapte şi pâine. În multe pagini sunt descrise marşurile repetate, numeroase ale companiei sale impuse de frontul foarte larg al armatei române. Ca o realitate crudă se înfăţişează pentru cititor viaţa nesigură în tranşee sau pe front în general.

Sublocotenentul M. Gherghină gândeşte profund despre viaţă, despre oameni. În toiul celor mai aprige lupte, având în minte tabloul social din jurul lui, din împrejurimile Craiovei şi ale Corabiei, reflectează despre clasele sociale dominante care nu se văd pe front. Redăm imaginea aceasta de acasă şi de pe front, aşa cum o menţionează autorul însemnărilor: „Ce n-aşi da să spun tuturor ce e pe un câmp de luptă. E groaznic. E nebunie. O, şi flăcăii noştri, flăcăii noştri. Tot prinosul şi toată recunoştinţa mea lor li se cuvine. O, şi voi cei care nu-i cunoaşteţi cum se luptau pentru o bucăţică de pământ, cum mor pentru pâinea copiilor? Unde sunt moşierii, bogătaşii. N-am văzut unul. O, voi sărmani copii. Mărire vouă, de zece ori mărire. Uite-i cum se urcă la tranşeie. Pun mâna voiniceşte, aruncă la pământ pe cei care li se împotrivesc”...

În vremea retragerii, sublocotentul Gherghină surprinde o imagine înduioşătoare. Românii din Transilvania plecau spre România ducând cu ei „semnul drag, tricolorul cusut la mână, căciulă sau steguleţe”. În aceste momente grele, când se zvoneşte că oraşul Câmpulung a fost cucerit de duşmani, sublocotenentul se gândeşte să nu mai scrie în carnet. Dar tot el revine asupra deciziei sperând în victoria finală, în hotărârea camarazilor săi pe care „nici-o umbră de îndoială” nu-i apasă. „Doar sunt feciorii României”!.

Însemnările sunt întrerupte la începutul lunii iunie, când se preconiza reluarea ofensivei. „Acum pe la I iunie se agită chestia ofensivei. Aşteptăm cu linişte şi încredere. Să vedem ce-o ieşi”...

---

[6] Constantin T. Stoika, *Insemnări din zilele de luptă.,* Prefaţa şi îngrijirea ediţiei de locotenent colonel Gh. Preda, Bucureşti, Editura Militară, 1977.

[7] Cf. Jurnalul de operaţiuni al Brigadei a 6-a Infanterie pe perioada 15 august 1916-29 noiembrie 1916, publicat de Cornel Popescu şi Cornel Ţucă, *op.cit.*, pp. 197-242. Imagini de pe front care concordă cu descrierile făcute de ofiţerul Marin Gherghină se regăsesc la Cristina Constantin, Luminiţa Iordache, *Instantanee de război 1916-1918,* Buzău, Editura Alpha MDM, 2008.

Locotenentul M. Gherghină (fusese avansat în noiembrie 1916) a murit în lupta de la Dealul Petroasa din zona Mărăşti, în vara anului 1917 (15 iulie).

Un monument modest de lângă Şcoala gimnazială nr. 38 din Craiova (str. Brestei) consemnează între eroii daţi de fosta comună Cernele în Războiul pentru întregirea neamului pe căpitanul Marin Gherghină din Regimentul 30 Muscel. O placă de marmură de pe zidul pridvorului bisericii din fostul sat Troaca (Rovine) înserează, de asemenea, numele eroului Marin Gherghină.[8]

A fost sub drapelul acelui regiment care, „pentru vitejia şi avântul extraordinar cu care au luptat ofiţerii, subofiţerii şi soldaţii corpului în aprigile lupte din iunie 1917”[9], a fost decorat la 21 august 1917 cu ordinul Mihai Viteazul clasa a III-a.

Anexe

Carnetul cu însemnări de pe front al ofiţerului Marin Gherghină.

Portretul locotenentului Marin Gherghină (desen în creion de I. C. Zofiescu, pictor din Stroeşti-Argeş, făcut la 14 februarie 1917 în satul Verdea) de pe penultima filă a carnetului de însemnări.

Cartea postală trimisă din Bârlad de Costică Gherghină la 17 mai 1916 locotenentului M. Gherghină.

Marin Gherghină, fotografie atelierul fotografic E.R. Speek din Câmpulung din 18 august 1914, dăruită unchiului său C. Gerghina.

Marin Gherghină, fotografie din 16 martie 1915, atelierul de Fotografie artistică E.R. Speek, Câmpulung, dăruită unchiului său.

Părinţii eroului, Ion şi Maria Gherghină din satul Troaca (azi, Rovine), fotografie din 1904, decembrie (atelier „Fotografia Rembrandt”, Craiova).

Certificatul de deces al locotenentului Marin Gherghină (copie).

Monumentul Eroilor din comuna Cernele (amplasat iniţial lângă Şcoala primară din Cernele de Sus, astăzi în curtea Gimnaziului nr. 38 din Craiova).

Placa comemorativă cu eroii din satul Rovine.

Anexa 1

Carnetul cu însemnări de pe front al ofiţerului Marin Gherghină din Regimentul nr. 30 Muscel

Am dorinţa că de voi muri, acest carnet să fie trimis familiei. Nu mă îndoiesc că cei ce cunosc aceste sentimente nu se vor da la o parte de la această însărcinare. 24.X.1916 sublt. Gherghină, Bratocea.

---

[8] Numele eroului a fost dat unei străzi din Municipiul Craiova, dar, printr-o eroare, prenumele a fost schimbat din Marin în Constantin. Vezi Dinică Ciobotea, *Numele străzii mele este al eroului Marin Gherghină,* în „Oltenia Eroică”, Craiova, anul IV, 2015, nr. 1(4), p. 29-30.

[9] *Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz-Documente militare,* Bucureşti, Editura Militară, 1977, p. 372.

14 August – duminică 1916

Plecase domnul locotenent şi ca cel mai vechi în grad iau comanda companiei. Ni se spune dimineaţa că va fi revista la ora 5 p.m. Ne gătim. Lucrez fără odihnă. Plecam ochii în faţă spre frontieră. La 9.30 ora p.m. ajungem la vamă. Vor să pună mâna pe jandarmii unguri. Se răneşte de moarte colonelul Poenaru. Se începe un foc puternic. Sunt primele focuri ce le auzim. Văd primul mort şi aud cum se vaită un rănit. Înaintăm, noaptea, foarte repede spre Bran. Cam pe la ora 1.00 ne opresc vii focuri de infanterie şi mitralieră la defileul Branului. Ne pitim în şanţ şi ne cântă infernala muzică până la ziuă pe deasupra capului. Avem răniţi. Se retrage şi adăposteşte batalionul I, după nişte case.

15 August – luni

E ziuă şi prevăd că mi se pregăteşte un frumos festival. Mitraliera şi infanteria ne-a văzut şi bat casa noastră. Artileria începe acţiunea. Un vâjâit sinistru şi apoi o groaznică detunătură. Bate şoseaua şi are intenţia să ne arunce adăpostul în aer căci casa era pe şosea. Se dă ordin să părăsim adăpostul şi să înaintăm spre dealul de la dreapta să ocupăm flancul din stânga. Sunt cel mai vechi în grad şi am comanda companiei. Dau ordin de înaintare; şi cum ies plutoanele din adăpost începe să bată mitraliera. Cad gloanţele ploaie. Plutoanele dispar după adăposturi şi rămân singur în gloanţe. Fug înapoia unei clăi de fân şi găsesc un pluton. Un glonte îmi trece pe lângă umăr.

Soldaţii mă vaită şi nu mă mai lasă să ies din adăpost. Nu găsesc plutonul I. Se pitise în nişte cartofi cu sublocotenentul Popescu. Dau ordin să se înainteze pe plutoane spre muntele de la stânga ce aveam ordin să-l ocup. Se înaintează individual şi îndată ce apare un om. Ungurii deschid foc cu infanteria şi mitralierele. Ne strecurăm înapoia unei case şi trecem pe rând pe lângă gard la o altă casă. Şrapnelele de artilerie se sparg deasupra noastră şi ne împroşcă cu gloanţe. Ne bate şi artileria noastră. Casa ce o părăseam e aruncată în aer. Am avut primul rănit prin abdomen, Munteanu.

Trecem prin apă un pârâu peste care în zadar ne căsnim să aruncăm câteva lemne. Înaintăm pe albia lui şi pe lângă gard şi ajungem la coada dealului. Văd cum vin răniţi din batalionul al II-lea. Mă urmează la înaintare compania a II-a şi a III-a. Ocup poziţia pe munte în linie de plecare prin flanc şi aştept ordinul de înaintare. Se dă însă ordin de retragere căci venise vestea că batalionul II a fost respins.

Un agent de la batalionul II ne cere ajutorul. El respinsese pe unguri şi ocupase o muchie. Ne întoarcem repede. Căpitanul Giuglan ne arată locul. Îmi conduc compania pe culmea ce mi se arată. Dăm asalt şi luăm un grup de case.

Se amestecă companiile; aproape nu-mi văd soldaţii. Iau comanda celor din faţa mea şi cu mari sforţări reuşesc să-i duc pe culme. E prima dată şi se cam sfiesc. Văd pe sublt. Preda care trece la aripa dreaptă cu gândul să pună mâna pe un grup de case. La stânga este sublt. Simionescu.

Cu greu îi fac să înainteze. Dau foc fără să ochească şi fără să vadă.

Nu ascultă ordinele. Trece căpitanul Giuglan [Traian] şi ne cheamă pe toţi la aripa dreaptă. Plec cu subloct. Poşoiu G. cu care stătusem câteva minute adăpostiţi

după nişte pruni. El pleacă înainte, iar eu iau comanda unui grup foarte expus şi care nu înainta.

Mitraliera mă prinde în snop şi trage de mama focului. Peste trei [paşi] la stânga un glonte îmi trece prin partea dreaptă a capului soldatului Mălureanu. La dreapta înainte stau morţii pe coastă şi văd răniţii; la dreapta lângă înapoi şi înainte sare pământul în toate părţile; mai mă târăsc pe brânci în linia de luptă. Ploaia nu mai înceta. Soldaţii noştri trag mereu. E un iad şi nu mai credeam să scap cu energie, ce nu mi-o cunoşteam. Mă retrag pe creastă la un ţarc. Norocul vru să nu fiu lovit. Văd primul mort. E oribil. Îţi face rău.

Mitraliera se aşează lângă el în bătaie. Mă întreabă unde să tragă. Nu ştiu ce i-oi fi spus. Văd un grup de ofiţeri la o casă. Pornesc spre ei. Îmi era o sete turbată.

Intru în casă să cer apă. La intrare doi răniţi se vaită. În casă, gospodina plânge că o schijă i-a rănit de moarte copilul. Îmi cere ajutor. Îmi pare rău că nu pot nimic. Beau repede apă. Mi-e milă de sărmanii răniţi.

Scot fiola mea cu iod şi-i bandajez pe amândoi. Unul era din a II-a şi altul din a VII-a. Ies. Companiile erau amestecate. Se retrag din luptă şi se reformează batalioanele. Soldaţii mai mănâncă şi beau apă. Eram istovit. Nu mâncasem de duminică seara şi atunci numai două ouă. Nici acum nu am ce mânca. Nu credeam că voi mai scăpa. Pornim iar la atac. Ploaia de gloanţe se deslănţuie iar. Dau ordin pl. I-II-III să înainteze după comp. II. Opresc pe al IV-lea din rezervă şi merg cu el.

Eram puţin pe partea opusă focurilor. Sunt istovit de nesomn şi foame. Sub gloanţe soldaţii încep să fumeze şi mănâncă. Îmi e şi mie somn. Nu-mi părăsesc deloc compania. Explorez cu binoclul terenul la dreapta. Observ tranşee neocupate. Cad gloanţele ca grindina. Pe unul îl răneşte prin spate. Încep să mă strige ofiţerii din foc. Nu plec. Mă cheamă atunci în post cap. Pelian şi Nisipeanu. Plec şi după mine îmi chem plutonul. Abia răsuflu. Deja unele plutoane ascunse înaintaseră mult. Căpitanul Giuglan prin gloanţe cu pelerina ciuruită dă ordinul de înaintare generală. Pornesc cu plutonul ce-mi rămăsese pe aripa dreaptă. Se deslănţuieşte un elan fără seamăn. Descopăr cu binoclul pe o culme depărtată la dreapta nişte inamici ce voiesc să ne ochească. Îi arăt soldaţilor. Într-o clipă îi răstoarnă în măştile lor.

Se dă asaltul şi intrăm în satul Bran. Pornim şi organizăm înălţimea din naintea şi dreapta satului. Dormim noaptea pe poziţie.

16 August

Noaptea am dormit pe poziţia organizată. Dau patrule şi santinele.

Peste noapte, o santinelă dă alarma pentru că auzise câteva împuşcături.

Echipez soldaţii şi-i scot la marginea adăpostului. Întăresc santinelele din poziţii. Dau ordin să se culce în linie gata pentru luptă. Eu nu pot dormi toată noaptea. Era a doua noapte de nesomn. Seara mâncasem ceva friptură, lapte bătut, unt şi băusem ceva vinişor. E zi liberă. Consolidăm poziţiile începute, ne curăţim şi mâncăm bine. Soldaţii beau bine şi aduc din sat merinde şi zaharicale.

Ungurii şi saşii fugiseră şi pustiiseră totul. Aruncaseră podurile.

Văd cum țăranii români iau mobila şi rufăria «domnilor». Mă spăl la crâşmărița din Bran, care mă cinsteşte cu vişinată. Îmi socotisem de cu seară pierderile. Aveam 5 morți şi 4 răniți.

Pe seară îmi soseşte comandantul. Mâncăm şi dormim liniştiți.

17 August

Ne sculăm la 4.30. Pornim spre Tohanul nou încă pe rouă. Regimentul mergea pe trei coloane. Ajungem şi poposim într-o mirişte la marginea de sud a satului, lung timp. Se aude lupta la Tohanul Vechi şi Zărneşti. Artileria trage peste noi la Tohanul Vechi. Spre seară intrăm în cantonament. Primesc ordin să organizez trenul de luptă şi regimentar. N-apuc bine să organizez trenul şi batalionul primeşte ordin să pornească spre Zărneşti. Cu toate că aveam ordin să rămâi la parc sunt luat mai mult forțat să merg cu compania. Între timp reg. 22 – un batalion – care susținuse lupta la Zărneşti [este] ajutat de 1 bat. din 4 Argeş şi batalionul al II-lea de la noi. Ne informăm de pierderi.

Nimic precis. Ajungem în Tohanul Vechi. Se întoarce bat. II. Venise în Zărneşti – ni se spune – bat. din 4 Argeş care nu se mişcase după poziție.

Trimitem patrulele şi aşteptăm în sat. Abia pe la 11 se ia hotărârea să rămânem în sat. Găsim o grădină şi aşezăm toată compania acolo. Dormim şi noi cu ea. Cer o pătură de la un zis Român pe care o aştern peste paie. Nu vrea să mi-o dea decât amenințat cu arma.

18 August

Ne sculăm cu noaptea în cap. Lt. se plânge că n-a putut dormi. Pornesc în sat şi găsesc la un Român să mă spăl. Îmi dă şi lapte de dimineață. Iau şi ceilalți lapte. Soldații găsesc poşta şi o devastează. Oamenii iau tot ce găsesc adăugând ocări la adresa foştilor stăpâni. Trupa poate să ia ceaiul şi apoi pornim către Tohanul Nou. Sunt chemat iarăşi să organizez parcul. Trupa pleacă la 11 ore şi eu rămân înapoi cu trenurile. Am timp să mă curățesc la crâşmărița drăguță şi amabilă. La trei ore pornesc cu trenul. Trec prin Râşnov şi ajung trupa în Christian.

În Râşnov se spărsese o cârciumă şi soldații fugeau beți în toate părțile, în special cei din 22.

Fac ca conductorii mei să nu se oprească la cârciumă. Tot izbutiseră să-şi ia câteva sticle şi căldări cu vin. Vărs câteva.

În Cristian iar voiesc să oprească la cârciumă. Alții fug după găini la o fabrică de spirt. Unii voiesc să-şi înlocuiască covintele şi iau cu forța şi pui la locul lor.

Pe drum fugeau din casă în casă. Ajung regimentul şi formez iarăşi parcul la marginea dinspre răsărit şi nord.

19 August

De dimineață mă scol să organizez parcul. Îmi iau mult de lucru conductorii.

Soseşte şi trenul regimentar.

Porneşte trupa spre Ghimbav pe la ora 5 p.m.; pornesc şi eu cu trenul. Păstrez o drăguță amintire din Cristianu. Merg pe jos cu trenul până la Ghimbav. Acolo îl dau în primire sublt. Andreescu şi trec iarăşi la front. Ghimbavul e un sat de saşi şi români foarte bogat asemeni şi celorlalte prin care am trecut.

A fost şi o cazarmă de huzari. Găsesc cantonament în casa unui sas bogat.

Se vede că fiul sau ginerele să fi fost militar. Acasă nu sunt decât cei bătrâni şi 2 bătrâne, foarte fricoşi. Luăm masa împreună şi dormim în casa sasului.

20 August

Cu sărgentul de siguranță pornesc spre Haliciu sau Helfin. Ne primesc cu tricolorul şi flori. Poposim şi cantonăm noaptea. Se opresc soldații de la orice abuzuri.

Dormim tot la un sas – predicatorul bogat. De altfel şi satul e foarte bogat şi are mai mult aspectul unui târguşor. Ni se prepară mâncarea la gazdă. Săsoaicele, foarte bune gospodine, sunt de admirat în toate privințele. O curățenie şi o ordine perfectă. Bune menajere. La repezeală ne pregătesc o masă foarte plăcută. Sunt de admirat în această privință. Am mai făcut cunoştință cu bucătăria lor la Ghimbav.

Era vorba ca a doua zi să ieşim la lucru şi le rugăm să ne gătească o masă.

Primesc pe Brezeanu. Îl însărcinasem să se îngrijească de aceasta. Dormim cu toții în aceeaşi casă.

21 August

Primim ordin să mergem la Buneza Ujovar – primul sat sărac ce-l văd în acest ținut.

Batalionul nostru e în avanposturi.

Compania noastră e linia cea mai înaintată.

Pe o câmpie, la colțul unei pădurici, în colibă un păstor de oi, formăm garda mare.

Ne întindem posturile între Kriezba şi Rothbach. Sunt trimis în patrulă spre Feldioara, Hidveg şi Rothbach. Plec la 2 p.m. şi abia mă înapoiez la 5 p.m. Găsesc pe câmp şanțuri de-ale lor pentru tunuri, casmale etc.

N-avuseseră timp să le ocupe. De avem trupe pe acest câmp favorabil de apărare ne dau mult de lucru. Se vede însă că i-am surprins, căci n-au avut timpul să aducă nimic.

Numai câteva păsări şi butoaie cu vin căzuse[ră] pradă lor. Feldioara era ocupată de trupele noastre. Podul peste Olt aruncat în aer. Neveste şi fete cu flori staționau pe celălalt mal, iar soldații pe malul cestălalt.

Nu pot să trec spre Rothbach. De două zile plecaseră trupele ungureşti. O fată drăguță îmi dă un buchet cu flori. Ajuns la marginea cealaltă a satului iau o dulceață, lapte şi pâine. Fata cu florile iarăşi vine. Vine o căruță cu două femei şi un ungur. Îmi pare rău că nu i-am oprit. Mergeau la Apatza şi poate să fi fost vreo patrulă. Plec spre Garda Mare. E duminică şi mă bărbieresc, spăl şi eu. E o săptămână de când am plecat. Seara dorm în cabană pe o plancardă. Îmi e foarte greu să dorm încălțat.

22 August

La 5 ore a.m. pornesc în patrulă la Kriezba cu vreo 12 soldați. Populația devastase o cârciumă. Trec la prăvălia unui jidan ca soldații să găsească tutun, dar nu găsesc. Îşi iau foițe, câteva sticle cu bere şi una cu rom. Era cârciumar român cu fete foarte drăguțe; îmi dau să beau lapte. Era foarte curtenitor. Credea că am venit să-i fac vreun rău. În urma noastră populația civilă se bate la prăvălia jidanului să împartă marfa şi băutura. Ajung la garda mare şi împart soldaților foița şi chibriturile. Se schimbă avanposturile şi plecăm în Burezu. Luăm masa şi curățim armele. Se vede un aeroplan şi soldații încep să tragă în el fără nici un ordin. Abia se opresc. Pe la ora 2.30 p.m. batalionul primeşte ordin să meargă în Codlea, distanță peste 12 km. Merg băieții bine şi ajungem pe la 6 ore p.m. Nu mi se spusese pentru ce mergem. Tocmai acolo auzim că vreo 2 companii inamice rătăcite ar fi apărut. Plecaseră însă din batalionul 4 să le respingă. Dormim în cantonament de alarmă. Luăm masa la hotel cu toți ofițerii garnizoanei. Povestim fiecare ce ştim. Abia putem găsi o casă căci saşii devastaseră şi fugiseră. Tot mai rămăseseră însă. Codlea e mare şi frumoasă. Hotel, farmacie şi-mi pare şi episcopie. Nu-ți vine să crezi că e sat. Toate satele săseşti sunt bogate şi frumoase. Case mari şi încăpătoare, bine mobilate şi curate. Sunt aşezate în nişte poziționi fermecătoare. În special din incinta Râşnovului şi a Zărneştilor. Vezi cu cât meşteşug ştiu nemții să facă agricultură.

Nu-ți mai saturi privirea plimbând-o pe lucrul acesta meşteşugit şi în parte dăruit de creator

23 August

Ne înapoiem de la Codlea la Bucza şi mai lung îmi pare drumul acum la întors.

Se țin bine flăcăii noştri. E zi de odihnă şi curățenie. Se spală soldații. Azi la popotă avem şi muzică, vin şi ciorbă caldă. Avem un gramofon şi-l învârtim de mama focului.

Cântăm şi cu vioară. Petrecem în comun. Până seara ne inspectăm oamenii. La masa de seară aduc Jurnalul. Îl găsesc la camaradul Bădescu. Îl trec din mână în mână, e lucru rar că pe noi nu ne vizitează Jurnalele. E lucru mare când apuci unul. A doua zi era voba să intrăm în avanposturi. Ne culcăm la ora 10 p.m..

24 August

La 8 a.m. pornim de la Barcza la Tanțur. Găsim şi alte trupe acolo; suntem trimişi în avanposturi, la o moşie pe câmp. N-apucăm să ne instalăm şi primim ordin să ne retragem avanposturile (ordinul generalului). Intrăm în cantonament; nimerim rău. Nu ne desfacem bine ranița şi se dă ordin de echipare. Femeile din toate părțile aduc apă catanelor. Un moş şi femei fac rugă pentru izbânda noastră. Plecăm spre Persanej. Se întruneşte brigada toată. La ieşirea din Vlădeni se aud împuşcături. În dosul pădurii erau vreo 30 infanterişti şi 15 huzari care nu ne lăsară în pace. Patrulele din 22 şi 4 îi atacă

şi-i resping. Regimentul 30 se adăposteşte; se prind şi câţiva prizonieri care nu dau detaluri. Au fost trimişi anume să ne hărţuiască. Acum se retrag în fugă şi iau totul cu ei. Şoseaua trece prin frumoase păduri şi poziţiuni splendide. Pe drum se văd răniţi ungureşti, aruncate fulgi de găini şi capuri cartuşe trase. Fug nebuneşte. Sunt din regimentul 82 inf., ce l-au bătut la Bran. Ni se spune că e dezorganizat şi se adună pe Olt unde aşteaptă. Era bine dacă puneau mâna pe el atunci. Nu ne mai supăra acum. Mâncăm ce dă Dumnezeu, dormim puţin pe paie într-un şanţ. Târziu intrăm în cantonament de alarmă. Îmi culc plutonul în curtea unui român; îşi aştern paie din şură şi se culcă strânşi şi echipaţi. Eu dorm cu ei, prin paie şi în fân. Cum cad, adorm şi nu mă mai deştept nici să le dau masa. Pentru astă seară nici lor nu le arde să mănânce, dar nici eu nu mă scol, aşa că se culcă nemâncaţi. Dormim de nu simţim. E bine şi sănătos. Hărţuiala din cursul zilei şi marşul lung ne-a obosit. Românceles se vaită că ungurii le-au răpit totul. Mulţi sunt fugiţi. Ne dau cu dragă inimă ce au. Ne ies cu apă înainte. Îmi fac din câte i-am văzut o rea impresie. .... Se pleacă celui mai tare. Chiar şi ungurii spun că sunt români.

25 August

Mă scandalizează faptul cum şefii înţeleg să ţină bagajele lor şi ale subalternilor. Plecăm pe la ora 11 a.m. la lucrări de sapă până la 5 p.m. Ne întoarcem în Perşani şi luăm masa. Mă scandalizează iarăşi faptul cum comandantul batalionului înţelege să facă popotă.

De noi cei mici nici prin gând nu-i trece să se îngrijească. Cu o extremă diferenţă ne spune să trimitem ordonanţele să ne dea ciorbă.

Vin îmi spune că nu are. Foarte frumos. La ora 7 p.m. e plecarea spre Sarkany. Batalionul nostru rămâne în coadă. Companiei i se dă drapelul până la intrarea în sat. Aci trecem cu batalionul în frunte. La ieşirea din sat e un pod peste râu. Se vede că în retragere mai rămăseseră câţiva indivizi în urmă căci când compania a III-a vrea să treacă podul se aude un „halt" şi făcură repezi. Avem un rănit şi un mort. Se face o minuţioasă cercetare a podului ce trece peste râu. Compania mea şi a I-a este trimisă în avanposturi / gărzi mari. Eu sunt postul mic nr. 7 pe şoseaua ce merge spre Făgăraş. Nu pot să dorm un moment. Îmi iau măsurile de siguranţă şi fac lucrări de sapă. Bate vântul şi mi-e frig. Soldaţii tremură de frig. Ai o teamă neînţeleasă de necunoscutul ce ţi se desfăşoară înainte, căci nu cunoaştem terenul de ziua. Noaptea ne aşezăm pe el. Soldaţii unguri ce se retrag mai aruncă o rachetă, probabil, să vadă dacă nu sunt ai noştri aproape de ei.

26 August

Sunt încă avanposturi. La ziuă văd că sunt prea aproape de garda mare. Înainte am o fermă şi calea ferată. Avem frontul greşit. Primim ordin să luăm frontul spre Halmeaj. Pleacă compania I pe dreapta şoselei ce duce la Halmeaj. De dimineaţă se începe un straşnic duel de artilerie. A noastră aprinde nişte case în Halmeaj. A lor văd cum trage

drept asupra tunurilor noastre. Pentru că duelul încetase – mortierul lor începe să bată compania I. O prinde în furcă şi o risipeşte. Primisem ordin să fac legătura cu ea la dreapta pe şosea. Lucrez în acest scop şi înaintez pe o câmpie deschisă. Artileria ungurească trage la nebunie. Când vede doi oameni la un loc trage în ei. Rămăşiţele lor vin peste mine şi mă descoperă. Mă prinde artileria şi începe să mă bată. Mă retrag. Zboară şrapnele aproape de noi. Soldaţii spun că două au căzut lângă mine la spate. Nu ştiu nimic. N-aveam timpul să simt şi să văd. Ne retragem cu toată compania într-o vale pe coastă până ce încetează. Primesc ordin să plec iarăşi să formez postul mic. Fac şi lucrări de sapă. După creasta de unde sunt se văd bine posturile poziţiilor adverse. Şrapnelele zboară mereu. E peste măsură de duios impresia ce ţi-o fac. Numai cine a fost sub focul lor poate simţi ceea ce spun. E îngrozitor să le auzi cum şueră şi se sparg lângă tine, te acopăr cu pământ sau cum presiunea aerului te aruncă jos.

Un soldat a închinat de spaimă. Şi nu toate au acelaşi efect. E un mortier aşezat pe coastă la un pom care bate tot frontul. De l-ar putea scoate din luptă cred c-ar cădea poziţia numaidecât. De celelalte nu ne prea temem. Toată ziua se repetă aceeaşi muzică. Seara târziu suntem schimbaţi din avanposturi. Ploaia ne udase bine. Se făcuse şi noroi. Vin batalioanele să facă lucrări de sapă. Începe iar îngrozitoarea muzică. Şi-au reperat distanţa de ziua şi trag cu deznădejde asupra podului şi şoselei, ce duce la Halmeaj. Pe ploaie părăsim câmpul să venim în sat la Şerkany. Trupa ia masa şi ne culcăm. Sunt istovit de oboseală.

27 August

Nici nu mă simt până a doua zi. Mă scol pe aceeaşi parte şi dezvelit cum m-am culcat seara. Ne odihnim toată ziua. Soldaţii îşi pregătesc purcei şi găini în furcă şi coase. Îşi fac mămăligă de făină de secară sau orz. Preotul ne împărtăşeşte. Luăm masa cu toţii. Batalionul nostru porneşte noaptea la lucrări. Compania noastră porneşte pe pod, pe şosea şi ajungem în acelaşi loc unde am făcut avanposturi. Lucrăm toată noaptea la şanţuri. Aici ne plouă, bate vântul sau iese luna. N-am putut să dorm deloc. A doua zi mă dor ochii.

28 August

Retragem plutoanele înaintate şi ne adunăm toată compania. Luăm puţin ceai şi friptură. Iese soarele şi încercăm să ne călcăm puţin. Suntem impacientaţi că amicii unguri nu vor să ne dea bună dimineaţa. Era să adormim când ne deşteaptă un şrapnel, o purcea. Intrăm în şanţul săpat să ne adăpostim. Începe sinistra muzică. Ne cântă toată ziua. Ne facem un adăpost de blane şi ne vârâm la umbră. Mâncăm şi luăm cafea în şanţ. Trimitem să ne aducă vin de la popotă. Ne vine şi ştirea că în sat s-a descoperit un popă, unchiaş şi o babă, care prin telefon transmitea ungurilor din Halmeaj ştiri despre mişcările trupelor noastre. Mă sui pe creste din spate şi observ cu binoclul poziţia lor. E formidabil întărită. Se văd două tunuri mari şi altele mai mici. Văd sentinelele de comunicaţie şi şanţurile false. E vorba ca la noapte să intrăm iar în avantposturi. Se contramandează ordinul, noaptea târziu venim în sat.

29 August

Stăm toată ziua în cantonament în Serkany. Se împart semnele de identitate şi se completează raţiile de rezervă. Seara pornesc iarăşi în avanposturi. Noaptea dormim în scut pe paie. Ne plouă binişor, dar noi n-o băgăm în seamă şi continuăm să dormităm.

30 August

E aniversarea luării Griviţei. Stăm în avanposturi, în şanţuri şi ne ferim de ploaie. Râdem mereu de amicii unguri din Halmeaj care, turbaţi de disperare, trag de moarte în toate părţile. Obuzele lor sapă ogoarele ridicând nori de praf. Râdem mereu de ei când de frică trag şi după un om. E a cincea zi de când tot îi păzim în bârlog. Ne schimbăm seara foarte târziu şi venim în Serkany. Luăm masa şi printr-un marş de noapte venim în Vad. Motive secrete ne fac să părăsim Serkany.

31 August

Cantonăm în Vad. Ne odihnim toată ziua. Primim raţia de rezervă şi prima. Credeam că vom rămâne şi noaptea. Nu ne îngrijeam de nimic altceva mai cu seamă că aveam o gazdă convenabilă, la un înv[ăţător] pens[ionar]. Ne povesteşte gazda multe din ororile ungurilor şi din apucăturile românilor.

Prim[im] ordinul că vom pleca nu ştim unde. Nu voiau să ni se spună. În cele din urmă am aflat. Plecăm la Veneţia inf. Un marş lung şi greu. Nu-l voi uita niciodată mai cu seamă la începutul lui. Am fost nevoiţi să alergăm mult de tot. Soldaţii încărcaţi cu raniţe şi îmbrăcaţi cu mantaua mergeau f[oarte] greu. Îmi pare că călăuza ne rătăcise puţin după ce am plecat din Grid.

La Veneţia am rămas într-o depresiune. Eram rupt de oboseală. După ce mănânc puţin – noaptea foarte târziu – îmi fac un pat cu coceni verzi, câteva paie de ovăz şi o foaie de cort. Îmbrăcat cu mantaua şi învelit cu pelerina de ploaie încerc să dorm în culcuşul meu, mai cu seamă că cismele făcuseră să mă doară picioarele. Mă scol a doua zi tremurând şi cu ochii strânşi.

1 Septembrie

După sbuciumatul somn sau început de somn, tremurând încă încerc să mă desmeticesc puţin spălându-mă. Soldatul îmi aduce puţin lapte şi gata masa. Vom rămâne toată ziua aici. E vorba ca artileria să înceapă duelul care nu se aude şi nu se va auzi. Mă întind la soare şi dorm toată ziua. E începutul anului şcolar şi multe îmi trec prin gând. Spre seară primim ordinul de atac. E atac general al armatei a 2-a. Batalionul infanterie va trece Oltul pe la podul de fier. Compania 4 şi a 2-a în linia I, 3 rezerve, batalionul I şi garda la drapel.

Ea n-a luat parte la nicio luptă. O trec numai în gardă când e vorba de luptă. Plutonul meu şi 3 vor fi linia întâi. Au şi pot această cinste, deşi e repetată.

O primesc fără nici o obiecțiune. Seara nici unul nu prea avem poftă de mâncare. Cine ştie care va mai rămâne pentru seara viitoare. Teama de necunoscut e mare. Totuşi nu mi-e frică şi o mărturisesc poate că şi de aceea sunt trecut în linia întâia. Cei 3 ofițeri şi cu doctorul facem mereu reflexiuni asupra celor ce vor fi. Eu zic doctorului că poate a doua zi îmi va face injecțiuni să nu mai simt. Comandantul Predoiu are aceeaşi dorință. Luăm câte o cafea şi pentru că e târziu se pare că emoția te oboseşte. Predoiu renunță. E ordin să plecăm la ora 2 din noapte. Trimit să-mi găsească călăuze. Îmi pregătesc patrulele înaintării, fac rost de foarfeci, topoare şi târnăcoape, chiar şi de frânghii pentru trecut Oltul. Amintesc în treacăt de locuitorii Veneției – țigani – de laşitatea lor şi de frica grozavă. Mă culc iar pe culcuşul meu cu locotenentul şi pl[utonierul] Rizescu. Încerc să dorm dar nu pot. Sunt parcă neliniştit şi simt oboseala deşi n-am lucrat ziua.

2 Septembrie

Pornim la ora 1.30 din noapte. Ne lăsăm ranițele. De frică călăuzele ne rătăcesc toată noaptea fără să ştie unde ne duc. Se lasă spre ziuă o ceață deasă. Norocul infanteriei căci artileria începuse să bată şi ne-ar fi topit.

Ne mai luăm la zor şi ne îndreptăm spre Vad după ce ocolim Comana pe la dreapta. Se fac bolnavi, se fac căzuți numai să nu meargă cu noi. Noroc că am cizmele căci cine ştie ce s-ar fi ales de picioarele mele prin mlaştinele în care ne-au băgat.

Cam pe la 6 dimineața ne apropiem şi vrem să trecem Oltul. Ne zăreşte, începe să ne bată artileria. Ne ascundem în sălcii. Începem trecerea Oltului prin apă şi pe frig. Nu v-aşi putea spune întocmai impresiunea, fie că noi ne obişnuisem cu moartea şi nu ne mai mişca aşa. Ne-am prins de brațe şi într-o clipă am fost pe malul celălalt. Parcă ceva ne înalță mai cu seamă că la dreapta şi la stânga nu se auzea lupta. Eram pe jumătate nebuni de bucurie. Un delir. Lucrurile mici nu le simțeam. Lucruri mari aveam să hotărâm noi. Îmi adun plutonul în tufiş, iau forma de luptă şi cu Dumnezeu înainte. Se văd tranşeele inamice. Înaintez rezemat pe c. 2. şi pl. 3. Trec împuşcături sus de tot. Iau curaj şi ordon înaintarea plutonului meu. Merg nesupărat. Rămăsesem descoperit la dreapta şi mă temeam. Înaintau flăcăii nebuneşte şi chiuiau ca la nuntă. Nu-i puteam ține în loc. Nu pot să-i admir în deajuns. I-aş îmbrățişa pe toți de-aş putea. Gloanțele plouau mereu. Mă făceam una cu pământul. Chiuiau la înaintare de se speriau şi ungurii. De trei ori am fost nevoiți să trecem Oltul prin apă până la subsuori.

Nimeni nu se da înapoi. Când mă vedeau băieții între ei parcă erau nebuni de bucurie. Strigam cu toții şi mai cu seamă prin apă. Toți mă țineau şi-mi întindeau arma să mă sui pe mal căci vad nu era şi apoi iarăşi cu toții nebuni alergam înainte. Nu mai auzeam gloanțe, nu mai simțeam nimic, nimic. Eram nebuni şi pace. O, ce groaznic, groaznic. N-ai timp să simți, să gândeşti. Mori şi nu ştii. Ce n-aş da să spun tuturor ce e pe un câmp de luptă. E groaznic. E nebunie. Eşti nebun, fiară. O, şi flăcăii noştri, flăcăii noştri. Tot prinosul şi toată recunoştințe mea lor li se cuvine. O, şi voi cei ce nu-i cunoaşteți. Cum se luptă ei pentru o bucățică de pământ, cum mor pentru pâinea copiilor. Unde sunt moşierii, bogătaşii. N-am văzut unul. O, voi sărmani copii ai brazdei. Mărire vouă, de 10 ori mărire. Uite-i cum se urcă la tranşeie. Nu simt gloan-

țele... Pun mâna voiniceşte, aruncă la pământ pe cei ce li se împotrivesc. Şi cu câtă mărinimie iartă pe ce-i ce cer iertare. Deşi dasem ordin să n-am niciunul prin [preajmă] văd cum un ostaş al meu păşeşte tare.

Îl mustrez şi-mi spune cu milă că ei n-au arme şi sunt români. Nu simt oboseala nici eu, nici ei şi compania aleargă nebuneşte după mine. Nu mai ştim nimic. Îmi revin şi vreau să-i rânduiesc. Nu sunt atât de forte să învinq entuziasmul lor. Reuşesc să adun pe un deal rămăşiţele companiei şi pornesc la batalion. Eram cu camaradul Popescu. Toţi îşi povestesc isprăvile şi sunt mândri. Am băgat în sperieţi pe unguri. Nu mai simt umezeala. Trei din voinicii mei au fost răniţi. Se adună regimentul la Tighişu-Rom[ân].

Colonelul mişcat mulţumeşte flăcăilor. Pornim pe ploaie la Deişoara. Aflu că camaradul Predoiu a fost rănit de moarte. O, vai sărmanul băiat. Parcă avusese presimţire seara precedentă când luasem masa împreună. Mă mişcă mult pierderea lui. Aş vrea să-l văd şi nu am posibilitatea. Seara aud că e mai mult mort. O, sărmanul băiat. De vei fi mort acum odihnească-te Domnul în împărăţia lui. Parcă te văd cum înaintezi la stânga mea. Nu ţi-e teamă. Mergem împreună, înainte. Uite eu avusei norocul să fiu teafăr după lupta asta. Veşnică fie-ţi pomenirea şi mare recunoştinţa noastră. Mori pentru patrie. Fii fericit. Menţionez că am luat pe unguri într-un iureş nebun. În 2 ore le-am luat poziţia. La 8.30 a.m. eram pe poziţie. Cât stăm la Deişoara la crâşmă, intru la o româncă şi mă usuc puţin. Pornim spre Kohalm. Regimentului 22 i-a pierit colonelul. El execută lucrări de sapă. Se aud încă detunături spre Homorod. A fost infrânt vrăşmaşul. Cu un tun de tragere trage, mai dă semn de viaţă. Îl urmăreşte corpul III nebuneşte. Aşa ni se pare după dealul în care suntem instalaţi în post de observaţie. Rămâne C.L. în avanposturi şi noi ne întoarcem în sat. Găsesc o gazetă la o româncă şi mă odihnesc binişor. Sunt a doua zi de luptă când scriu toate acestea. Îmi dau seama de toate. Cuget asupra celor de ieri.

Trebuie să ai o mare înălţime de suflet, să faci observaţie de cel ce te pironeşti aşa de mult. Mă ridic încă şi mă înfior când privesc toate ce ieri se desfăşurau. Mă simt mare şi uşor.

Am lucrat şi eu la mărirea Rom[âniei]. E singura mângâiere ce voi avea-o după stingerea cataclismului. Uitasem să adaug că la această luptă ni se dase artilerie care să ne ajute la atac. Seara făcuse recunoaşterea poziţiei. Noaptea când plecăm o văd că vine să se aşeze în baterie. Vorbesc cu sublt. Şerbănescu căruia îi spun că la Bran au tras prea scurt. Sperăm mult de la ea mai cu seamă că artileria inamică era cât se poate de bună. Spre mirarea noastră, această artilerie în care ne pusesem încrederea nu scoate un cuvânt. Pe câmpul de luptă după 2 salturi când încă nu dasem începerea focului aşteptăm mult. Credeam că se aşteaptă acţiunea artileriei. Eu chiar mă uitam căutând şi fixând punctele ce ar trebui bătute. Eram încântat la gândul că numai din câteva lovituri îi va zdrobi. Dar nu ne-a dat niciun ajutor. Aud că în celelalte puncte s-a purtat binişor. Cavaleria nici n-am văzut-o la această luptă. Auzeam că se află o brigadă înapoia noastră. Credeam că va fi o urmărire teribilă. Dar ce credeţi? Nici vorbă de o urmărire a cavaleriei. Unde s-o fi dus nu ştiu. Ştiu însă că chiar a 3-4 zi am avut să vedem urmările lipsei de acţiune a cavaleriei. Infanteria numai a făcut minuni. Nici nu se credea ca această poziţiune formidabilă să cadă de 2 ori. Aud pe brigadieri exprimându-şi surprin-

derea de a fi căzut aşa de repede această formidabilă poziţie. El credea că o să fie nevoit, să ceară chiar ajutor.

3 Septembrie

N-am primit niciun ordin şi mă simt bine în culcuşul meu căldişor. Mă înţeapă uşor pe la genunchi. Sunt urmările umezelii şi frigului de ieri. M-a bătut cisma la picior şi abia merg. Mai mă caut prin buzunare şi văd că totul s-a dus. Nu mai e nimic de întrebuinţat. Afară e nor şi cade o burniţă deasă. Ne mai uscăm rufele. Soldatul îmi face o ciorbă călduţă. În sfârşit, ne odihnim toată ziua. Pe la 5 ore p.m. primim ştirea că trebuie să plecăm în Komana inf. Nu ştiu cum voi merge atâta distanţă cu piciorul meu şchiop. Şi la ce ne duc acolo de unde am plecat. Ca să nu stăm pe loc. Plecăm pe seară mai încet, mai repejor. Eu rămân pe urmă. Trecem Oltul pe un pod făcut între Kaiholma şi Komana de pionierii noştri. Abia găsesc cantonamentul companiei. Îmi venea să rămân în drum. Aflu că Predoiu e mort aici. Mergem ofiţerii companiei să-l vedem. A pierdut mult sânge şi este peste fire de galben. Femeile şi fetele i-au adus flori şi zace pe o brancardă înconjurat de ele. Vizitez răniţii. E şi un german tânăr şi vioi. Îmi spune că de-ai lor au fost numai 20 în această regiune în toate trele regimentele 39, 2 şi 43. Îmi face rău această vizită şi aştept afară până ce camarazii au isprăvit.

4 Septembrie

Suntem cum am spus în Komana inf.. După cât aflu azi, duminică, vom face lucrări de sapă la marginea Oltului. Până în prânz facem curăţenie, dar cum e în campanie nu apuci să faci ceva că vine alt ordin. Abia s-apucă soldaţii să spele şi [primim] poruncă să schimbăm cantonamentul. Bun. Nu ne-aşezăm bine şi inspecţie medicală.

Abia intru în casă şi [vine] veste că la 11 a.m. vom pleca la Kohalom. Tocmai voiam să mă berbieresc. Acum fă ceva dacă poţi. Mănâncă în pas alergător şi fugi. Şi... blestem. Ne-a adus de acolo înapoi şi acum ne duce iară distanţă de mai bine de 20 km. Luminează-le cugetul Doamne că rău îşi bat joc de picioarele noastre.

Cine poate să-şi închipuiască acum starea sufletească a luptătorului purtat de la Iuda la Caiafa? În sfârşit e ordin să plecăm. Se adună regimentul la pod pe lunca Oltului şi preotul împarte ofiţerilor câte o cruciuliţă galbenă. E zi frumoasă şi mai toţi locuitorii s-au întors de prin păduri. Stau la poartă îmbrăcaţi ca în zi de sărbătoare. Facem drumul aproape pe nesimţite deşi e a doua oară, împinşi mai mult de gândul că mergem înainte; pe la 5 p.m. suntem în Koholom.

Ca toate satele săseşti e mare şi frumos. Au şi prăvălie. Îmi pare chiar că e târguleţ. Dăi Cristoase Dumnezeule. Batalionul întâi e numit iar în avanposturi. Ordin şi nu se discută. Şi ca totdeauna compania noastră e gardă mare. E culmea. Noi totdeauna în avanposturi gardă mare. Avem sectorul dintre Garad şi Fisicru (Schtveischer). Schimbăm pe vânători care n-aşteaptă să ne ducem. Ordinul e foarte laconic. Gardă mare la cota 632. Abia ne instalăm pe întuneric. Nu ştim nimic din câte trebuie să ştim.

Trimit patrule, numesc santinelele şi alte măsuri de siguranţă. Stabilim g.m. la grajdul fermei unui bogătaş, un crescător de cai, sas, care avusese grijă să fugă cu totul. Noaptea ne vine ordinul şi facem şanţuri. Facem şi noi cum ne convine. Stau de vorbă cu lt. până la 10 ore p.m. Apoi încerc să dorm în culcuşul de paie pe podeala unei odăi de la grajd. Fusese poate camera îngrijitorului. Noaptea se face senin şi e un frig de nu pot dormi soldaţii. Tremură toţi.

5 Septembrie

Foarte de dimineaţă mă îngrijesc să trimit patrule în cele 2 sate dinainte. La ziuă îmi iau plutonul şi execut lucrările ce se ordonaseră noaptea. Ofiţerii facem împreună şi o recunoaştere a terenului. Găsim şi casa moşierului prădată de soldaţii unguri. Purcei şi găini găsim câte ne trebuie. Trece tot regimentul la lucrări pe culmea dealurilor ce se ridică între Garot şi Fisicru.

Patrula n-a văzut că Fisieru e ocupat de unguri. A omorât pe unul din ai lor şi a pus pe fugă nişte husari. Tot aşa o hărţuiesc patrulele noastre toată ziua. Intr-un rând şi încep chiar o luptă în regulă între patrule. Aici în satul acela nu puteau fi decât patrule de-ale lor. Ei au obiceiul să lase în urmă patrule până la 15-20 km. Am băgat în sperieţi toţi ungurii care au dat ochii cu noi. Aici ei au avut mai multe pierderi morţi şi răniţi. Ni se aduce vestea că şi şasii sunt înarmaţi. Se dau ordine în consecinţă. Se apropia seara şi aşteptam să fim schimbaţi, cu toate că după versiuni urmăm să rămânem tot noi. Dar nu ne-a dat să rămânem nici o noapte în frumosul şi bogatul sat săsesc. 5 p.m. Era să uit a nota că speriate de hărţuiala patrulelor şi văzând batalioanele la lucru încep a trage cu tunurile. Vorba ceea „trag de frica morţii". Şi trag întruna până târziu. Din lipsă de infanterie au început să dea artilerie, întrebuinţarea patrulelor noastre. Au bună artilerie şi trage bine. Şi să revin. Pe când eram mai liniştiţi şi stam la foc vorbind mai de una, mai de alta, iacă vestea că vom pleca înapoi la Komana inf. Nici că ne venea să credem. Aşteptăm a doua oară. Amărâţi ne retragem avanposturile supăraţi încă că nu ne-au sosit patrulele la ora indicată şi mergem la locul de adunare al batalionului. Ordinul era dat şi pace. O, ce nu ne-a trecut prin gând la vestea că vom merge vreo 30 km înapoi. Cine cunoaşte psihologia omului necăjit scos din fire îşi poate închipui. Nu s-a gândit un moment la picioarele noastre acel care a dat acest ordin. O, nu! Am blestemat toată strategia, tactica, mă rog tot ale lor, 30 km înapoi după ce-i făcusem în seara precedentă înainte. O, da, e o stupiditate ca să te întoarcă a 3 oară pe acelaşi drum şi în acelaşi loc şi încă 30 km. Sărmanele noastre picioare, nu mai simţim tălpile sau nu le putem simţi de usturime.

Picioarele se mişcau automat. În sfârşit, plecăm la 6 p.m., ca să ajungem la 2 ore noaptea la Komana sup. 8 ore de mers fără repaus. Acum ca să variem drumul trecem prin Homorod, Ujra şi Komana. Mi s-a părut nesfârşit acest drum mai cu seamă că era şi noapte. Se neglijează să se dea repaus. Soldaţii nu mai pot şi încep să strige din toate părţile «repaus». Nimic nu-i mai poate ţine, dar tot nimeni nu-i ascultă. Mi se pare interminabil satul Ujra. Câte gânduri nu-ţi trec prin cap când vezi atâtea greutăţi. Cine n-ar fi vrut atunci ca mai bine să fi căzut în luptă? S-ar fi odihnit bine şi încă pe veci.

Aud pe soldaţi blestemând şi înjurând. Ei care nu se temuseră de gloanţe erau disperaţi de mersul acesta nesocotit. Ei care merseseră cu atâta veselie şi inimă deschisă erau posomorâţi, tăcuţi şi numai strigătul de revoltă „repaus" se auzea. Eu numai încercam să-i pui în ordine, ba chiar le iau partea o dată. Vedeam că e o absurditate şi o nebunie ce se făcea. Ca să nu arăt adaug că aud pe soldaţi. Mai bine să fi stat în picioare să mă curețe decât aşa. E autentic. Despre mine ce să spun? Adică multe pot să spun. Mă simt îndobitocit. Nu mai sunt eu cel de altă dată care merge. E un animal ce se mişcă dus fără voie de alţii. Nu mai cuget, nu mai simt, nu mai voiesc. Nici nu pot să cuget şi să voesc. E a doua noapte de nesomn. Merg târât de şuvoi. Îmi vine somn în picioare şi merg ca un beat. Nu ştiu ce-or fi zicând cei ce mă văd. Îmi vine în gând să cad acolo şi să stau până la ziuă. E foarte interesant a şti psihologia individului în această stare. Cred că se aseamănă mult cu animalul. O, blestemat drum şi blestemate ordine. Să mergem prin aceleaşi locuri de unde plecasem ieri. Nu credeam să mai ajung odată. În sfârşit, la 2 ore şi ceva noaptea iată-ne în Komana superioară. Cantonăm toţi ofiţerii companiei în aceeaşi casă. Îmi fac un pat de perne pe o masă şi nici nu mă simt până a doua zi.

6 Septembrie

Se zice că vom face lucrări de sapă prin apropiere. De dimineaţă comandanţii pleacă în recunoaştere. Spre fericirea noastră se contramandează ordinul şi stăm toată ziua în repaus. Mă simt foarte obosit şi aş dormi toată ziua. M-aş bărbieri, spăla picioarele şi dormi. Care din trei. Le împac eu însă pe toate. Găsesc o şură, mă urc acolo şi dorm de la 1 până la masa de seară. Stau bine învelit în paie şi mă simt întărit după somnul ăsta. Mă ia cu frig, dar îl remediez repede. De spălat mă spăl seara aşa că rămân numai nebărbierit. Mă simt acum bine, parcă renăscut, pot să stau de vorbă. În sfârşit, sunt altul.

7 Septembrie

E zi hotărâtă pentru lucrări. Plecăm dimineaţa la 6. Şi mergem aşa de departe tocmai la Kuczulata. Lucrăm toată ziua şi încă pe mai multe linii. Ne vizitează un aeroplan. E o zi liniştită şi de muncă obişnuită. Seara stăm până la 10 ore şi scriem notele acestea.

8 Septembrie

Aflu că azi e joi şi că e Sf. Maria Mică. Să nu ni se pară curios aceasta, căci noi aici e rar să ştim numele şi numărul zilelor. E uşor de explicat aceasta. Aud clopotele la biserică şi văd ţăranii din Komana îmbrăcaţi ceva mai curaţi. E ordin să mergem la lucrările de sapă. Pornim la 6.15 ora a.m. şi mergem dincolo de Kucsulata lângă o fermă între Kucsulata şi Fonuna[?] de astă dată cu tot echipamentul. Menţionez încă, că deşi marşul e lung şi obositor şi greutatea ce o duc soldaţii se neglijează, repausul provocându-se prin aceasta dezordine. *Ca eveniment de variaţie al zilei e apariţia*

aeroplanului ce ne vizitase şi ieri. Face mai multe virajuri deasupra noastră şi lansează 2 bombe. Se îndreaptă apoi spre Halmag. Se aud bubuituri. Îmi pare că artileria noastră voieşte să-i facă cunoştinţă.

Seara mergem şi cantonăm în Fonuna[?]. Observ că fetele şi nevestele de aici sunt ceva mai curăţele şi mai drăguţe. Şi casele sunt ţinute mai cu îngrijire. Cel puţin am rămas cu această impresie din cele 2-3 case ce am vizitat. Sunt români curaţi, cu sentimente româneşti. Seara luăm masa cu toţi ofiţerii batalionului, lucru foarte plăcut în campanie. Ai ocazia să-i revezi pe toţi şi apoi diferite stări şi păreri. Azi am fost toată ziua dispus mai cu seamă că primim ştirea îmbucurătoare după frontul de sud.

9 Septembrie

De dimineaţă se pare a fi o zi ploioasă şi posomorâtă. Soldatul chiar îmi spune că ploua înainte de a mă scula, dar nu. E o zi plăcută de toamnă. Ţine-le doamne pe toate aşa, căci frigul, ploaia şi zăpada ne-ar face multe zile negre. Plecăm la lucrare la dreapta şoselei ce duce din Fonuna la Heuviz. Azi aeroplanele ne dispensează de vizita lor neplăcută.

Cred că e nimerit de a aminti aici religiozitatea soldaţilor noştri. În timpul liber îşi citesc aproape toţi cu evlavie cărticelele de rugăciuni ce au. Se închină şi cu toată osârdia la orice masă, la orice plecare şi oricând cred că e timpul. Azi, venind din pădure, văd la o parte un soldat cu o iconiţă în mână. Spune rugăciunea şi o sărută mereu. E atât de cufundat şi atât de sus cu gândul lui că nici nu mă observă când trec. Îl las în pace şi-mi urmez drumul. Mă pătrund şi mă înfrâng şi pe mine aceste frumoase sentimente. De câte ori în cumpănă în fruntea lor nu am chemat ajutorul Celui de sus?! Cu Dumnezeu înainte băieţi şi ei mi-au răspuns în cor: „Să ne ajute Dumnezeu". Văd şi acum cum le luceşte faţa şi privirea fiind încredinţati că cu ajutorul lui mergem şi ne va scăpa. Adeseori mă folosesc de acest fapt ca să înfrâng urâtele lor apucături.

Aud pe unul înjurând Christos pentru că îl bătea bocancul şi nu putea merge.

Îi reamintesc faptul că la nevoie se roagă şi-i cere ajutorul şi acum îl ocăreşte. Cred că l-am mântuit de această boală, căci cel puţin de atunci nu l-am mai auzit cu asemenea trivialităţi. Aseară am primit şi eu a 2-a scrisoare. Le-am împărţit şi soldaţilor pe cele venite. Câtă bucurie şi ce dispoziţie pe ei. Le-am dat şi altele să scrie şi m-am îngrijit ca să fie luate şi duse repede. Una din scrisori era un simplu carton gros şi a fost primit de poştă. Văd şi acum scris cu litere tremurânde „a ta soţie care te doreşte. M-....." şi bine face că orice fel de corespondenţă se aduce. Numai cine a făcut vreo campanie ştie cât preţuieşte un cuvânt de la ai tăi sau de la prieteni. Şi acum să vedem ce va mai fi până diseară. Lucru nou. Prind un jurnal.

10-11-12-13 Septembrie

Am luat parte la 2 lupte până acum. Am suferit focul nebun al artileriei la Serkany. Am arătat nesfârşitele marşuri. Erau simptomele unei stări mai bune sau mai grele. Una din două. Suntem trecuţi în linia a doua şi rezervă. Aci aud despre faima

regimentului nostru. Se spune chiar că va fi decorat împreună cu toți ofițerii cu crucea Sf. Gheorghe de către ruşi. Acum facem numai lucrări de sapă. Toate aceste zile am făcut numai şi numai acelaşi lucru. Se resimte grozav apropierea iernei. Dimineața brumă, albeață iarba, iar frigul îți înțeapă fața şi urechile. Peste zi o căldură arzătoare. Ca amintire menționez că în dimineața zilei de 11 uitasem sub pernă portmoneul cu 600 lei. Când m-am dus tocmai seara femeia rămâne prostită când vede acest lucru fără ca ea să fi putut da peste ei. Aş mai avea de spus despre sârguința şi răbdarea cu care lucrează soldatul inf., dar altădată.

14 Septembrie

Plecăm mai de dimineață ca de obicei. Iarba înțepenită de pătura albă a brumei îşi pleacă capul trosnind sub picioarele noastre. E vorba de o manevră în şanțurile făcute. Până la aceasta se mai vorbeşte puțin soldaților şi li se face cunoscut situația armatei noastre pe toate fronturile.

Mi se destină sectorul de apărat şi-l ocup cu plutonul meu. Soarele abia se arată sfios şi fiorul toamnei înțeapă, înțeapă pielea feței.

Iau toate măsurile de care aş avea nevoie cu unitatea mea în defensivă cu frontul spre satul Fântâna şi aşteptăm sosirea generalului. Ne mai desmorțeşte puțin soarele că s-a ridicat sus. Primim ştirea că generalul nu vine şi că urmează să ne întoarcem în Heviz să aşteptăm până la noi ordine. E Ziua Crucii şi ca orice creştin ne ținem să o cinstim cu post. O cinstesc şi soldații mai cu seamă că au şi poate da masa. Să fim gata de plecare e ordinul şi nu ştiu când pleacă, de aceea stăm cu soldații flămânzi şi fasolea la cazan. La 2 p.m. se strânge batalionul şi la ora 4.30 ne încolonăm în urma diviziei. Ni se spune că mergem la Hobor aproape 30 km. Pe drum, artileria înalță nori de praf şi ne dă când pe-o parte când pe cealaltă. Trecem Oltul la Kriholma pentru a nu ştiu câta oară. Praful te îneacă, ochii te ustură şi de la un timp picioarele se mişcă maşiniceşte. Mai ales în timpul nopții marşul ți se pare insuportabil. Poate că unde privirea nu ți-e distrată cu nimic. Şi cu cât noaptea înaintează cu atât pare mai greu. Se mai adaugă la aceasta şi neglijența conducătorilor de a da repaus oamenilor. E greu şi mai tăiem puțin din itinerariu. Cantonăm în Sosz Fyukos.

Găsesc o cameră unde stăpâna lipsea. Îmi pare o săsoaică tânără dar murdară, aşa de murdară că mi-a fost scârbă să dorm în pat şi mai cu seamă să întrebuințez plapuma – o mizerie. Dorm cum pot. Fac focul şi dormitez puțin până la ziuă. Nu pot să uit deloc murdăria şi harababura din casa aceea. Soldații s-au culcat fără să mănânce şi pentru că erau obosiți şi pentru că mâncarea nu sosise.

15 Septembrie

E exact o lună de la iureşul de la Bran. Foarte de dimineață soldații iau fasolea ce trebuise s-o mâncăm ieri. Şi se făcu nespus de bună. Vom continua marşul de astă dată nu ştiu cât şi până unde. Abia am putut să iau un ceai ca vai de lume. Mi se pare mai greu de astă dată marşul şi pentru că nu cunoşteam ținutul şi pentru că eram obosit de

cei aproape 30 km de ieri. E cald şi sub povara raniţei ai bea apă cât de multă. Ajungem deasupra satului Rohorbach. Acolo amicii noştri ne aşteaptă. 4 şi 28 e linia întâia. Compania noastră e cu drapelul. Aşa e când regimentul e în rezervă, avem steagul şi la luptă suntem întâi. După deal din pădure urmărim lupta ce se desfăşoară pe cealaltă coastă. Sunt bine ascunşi în şanţuri meşteşugite amicii noştri. Soldaţii ne sunt obosiţi de marş şi cu raniţele în spate. Înaintează încet. Cu puţine sacrificii îi scot din poziţie şi-i urmăresc. Brigada noastră îi urmează. Nu ştiu ce s-a întâmplat, iar am aşteptat mult până să intrăm în sat. Probabil că se mai încăpăţânase să reziste undeva, dar n-au stat mult la tocmeală şi au fugit. E satul Ţincu în apropierea [...] locuit de saşi şi români. Cantonăm la un sas farmacist, foarte speriat de sosirea noastră şi mai cu seamă de percheziţia şi interogatoriul de cercetare. E un bătrân f[oarte] fricos. Nu voieşte să-mi arate nici toată casa, dar aflu doar ce a zis: N-am fost aspru căci nu pot fi. Probabil că ungurii ne aşteptaseră de mult la Rohrbach.

Ofiţerii aveau bordeie săpate în pământ, saltele şi canapele. Le rupseseră pe toate la sosirea noastră. Am văzut figura hidoasă a unui mort ungur lovit de un şrapnel. Era tânăr din reg. honvezi. Probabil că era din cei noi recrutaţi.

16 Septembrie

Sunt la 2 octombrie când pot să-mi continui memoriul. La 16 septembrie eram la *Cincu Mare*. Noaptea am dormit la un farmacist, un sas bătrân şi foarte fricos, dar foarte şiret. Nu ştiu cât vom sta aici, de aceea dimineaţa nu pot lua decât un ceai. Sasul vrea să mă cinstească cu rachiu, dar un rachiu foarte tare, de abia l-am putut ţine în gură. Înţelegeţi că n-a fost chip să înghit. Comandantul batalionului ne cheamă de dimineaţă să ne vorbească. E vorba să mergem până la Sasous. Compania noastră e numită în avangardă. Ca de obicei, eu voi forma corpul avangărzii. Nu ştiam nimic precis de aceea eram puţin neliniştit.

Îmi procur harta ţinutului şi-mi orânduiesc fracţiunile cu cei mai curajoşi. Din toate plutoanele aleargă spre mine. E o beţie de bucurie şi de nelinişte. Îmi e foame.

Cu toate astea nu pot mânca. Îmi iau de la farmacist o cutie cu pastă şi cremă pe care le plătesc mai mult decât fac. Sasul se arată foarte curtenitor şi vrea să afle multe de la mine. Îl aflu şi fără să-i arăt că l-am mirosit şi dau răspunsuri ce nu-i plac deloc. Facem rost de o vioară şi înainte de a pleca joacă soldaţii şi-i privim cu bucurie. Ies afară şi pe dealul dinspre apus văd cum se desfăşoară lupta dusă de 28 şi 4. Privesc cu binoclul foarte liniştit departe. Acum pricep de ce n-am plecat îndată ce ne-a dat misiunea. Văd cum şrapnelele noastre ajung chiar deasupra tranşeelor lor, cum apoi o iau la fugă de nu-i ţin picioarele. Imediat ne punem în mişcare. Îmi pun în mişcare formaţiunile şi pornesc chiar cu cercetaşii deşi nu-mi era locul acolo. Aveam să trecem prin nişte păduri mari şi foarte greu de cercetat. Îmi era teamă de vreo surprindere. După ce trec prin pădure, la marginea de răsărit a satului, brusc mi se aduce ştirea că trăgătorii duşmani sunt aşezaţi pe coasta din marginea satului.

Răspândesc întreg plutonul şi trăgătorii. Mai mă întăresc şi din urmă. Cu aceasta dau peste cap pe adversarii mei. Mărturisesc că la acest atac am fost singurul ofiţer pe front. Singur, cu mare greutate, am putut să împing soldaţii înainte. Am ajuns pe poziţia

adversarului numai cu câțiva soldați, abia atunci văd venind pe ceilalți ofițeri şi nici atunci nu ies pe poziție. Cu riscul de a pieri de şrapnele, căci băteau tunurile, cu lopata îi împing la creastă. Mă opresc în marginea satului şi apoi trec în cealaltă parte după ce câțiva locuitori mă asigură cu viață cum că nu e nimic.

Îi iau să mă călăuzească până la Şomârtin. Soldații obosiseră şi nu mă mai ascultau. Abia ies pe linia indicată mai cu seamă că câțiva fricoşi nu-i conduceau bine, sau luau direcții cu totul contrarii celor ce le indicam. Mai fugeau soldații de mine pentru că îi împingeam cu cât mai mare elan. Se vedeau urme de cai şi căruțe şi pământul frământat de adversari în fugă nebună. Îmi iau iarăşi măsurile de siguranță şi merg înainte. Merge greu căci soldații sunt cu ranițe. De multe ori ies chiar înaintea cercetaşilor, alte ori mă pomenesc tras de gornist şi ordonanța în urmă. Îmi arată pericolul la care mă expun. Nu prea reuşesc să mă opresc la locul meu. În sfârşit, ajung în marginea satului Şomârtin. Fugarii mai încercaseră să se organizeze aci dar nu le dau pas. Nu apucaseră să-şi termine măştile, când îi prind după urmă. Nu-mi trebuie timp mult ca să-i alung şi să le iau locul. Lăsaseră corturile, mantale, paturi, chipie, măşti până şi hainele şi fugeau. Se ridicau nori de praf. Era să punem mâna pe convoi. Ceream companiei din urmă să mă întărească. Refuză. Numai după 15` mă pomenesc că năvălesc peste mine cu baioneta pusă. Era căpitanul cu ea. Adaug că mă însoțea un gornist de toată isprava – Spânu. Primisem ordin să stau pe poziție. Mă opresc puțin, cercetez satul şi trec dincolo la marginea unei păduri. Era pe înserate. Mort de oboseală nu-mi simțeam capul de dureri, dar eram foarte mulțumit că toată această ispravă nu se datora pur şi simplu aproape numai mie. Alergam aşa ca un nebun cum îmi vine să cred că sunt în fiecare luptă deoarece nu mă pot da înapoi de la niciun pericol. Aci mă opresc.

Batalionul III va forma avangarda. Mai avem de trecut pădurea până în Sasaus. Se înnoptează. Cred că din neglijență cercetaşii celui de-al treilea sunt surprinşi; chiar şi tunarii.

Se produce nițică panică. Ne dau puțin de lucru până să scoatem din poziție. Începuse să plouă puțin. Tunurile îți luau auzul. Dormisem puțin pe câmp. E frig şi nu e chip să stăm locului. Mă culc puțin pe brazdă şi amorțesc numaidecât. Spre ziuă plecăm în sat. Pe la 4.30 sau 5 dimineața ajungem în cantonament. Abia ne culcăm şi la 6.30 ordin de plecare. Din acest moment începe a doua parte mai tristă a epopeii noastre. Sunt multe amănunte frumoase şi interesante dar nu le pot aminti. Între altele amintesc bucuria cu care am primit să ne fie călăuză primarul şi notarul românesc din Cincu Mare. Era foarte transportat. Mă roagă chiar să-i dau şi lui o însemnare că în ziua de... a fost cu mine şi m-a condus ca să ştie urmaşii ce ispravă a făcut. Dar nu l-am mai văzut de la lupta ce o încep la Bruia.

17 Septembrie

Cum spusei, plecăm foarte de dimineață. N-am timp să mănânc nimic. Iau o cană de lapte ce o beau pe drum din fugă. Toți holbau ochii spre mine. Se auzeau împuşcături pe dealul din spatele satului. Eram acum foarte mâhniți că părăsim locuri câştigate cu atâta trudă. Şi cu toată alergătura la înaintare ni se păruse foarte aproape. Acum drumul ni se pare nesfârşit. Nu mai pot suferi. Mi s-au umflat picioarele şi nu ştiu cum. Aş fi

fost foarte mulțumit să cad în luptă decât să ne întoarcă înapoi. Cei mari merg acum călare. Nu le pasă nimic. Acum nu vor să audă nici de repaus. Nici eu nu vreau să mă mai interesez de niciun om. Merg aşa cum dă Dumnezeu. Aproape de Cincu se dă repaus. Şi pentru asta face gură colonelul. O, de-aş fi mai mare. Ca vai de mine cu trupa ajung în Cincu Mare. Trag iar la farmacist. Nici acum nu voia să-mi arate camera dar fără voia lui o aleg eu. Stăm vreo câteva ore aci. Îmi mai răcoresc picioarele, mănânc şi dorm puțin. Apoi iar la drum. Multe trupe sunt grămădite aici. O mare învălmăşeală. Pe drum un praf de te îneacă. Se îngroapă aproape piciorul în el. Mergem în Rohoback. Ajungem seara târziu ca de obicei. Se vede a fi sat şi pare şi frumos, dar cu toate astea înscriu decât 3 case pentru cantonamentul batalionului. Soldații dorm înghesuiți pe afară, iar noi vreo 7 ofițeri improvizăm paturi într-o cameră strâmtă ce o încălzim cu o maşină. Ba vine şi proprietăreasa care se vaită de jafuri, ți-e milă şi e trist, dar aşa e războiul. Din femeia cu stare acum n-are ce mânca.

18 Septembrie

Dis de dimineață ne pomenim cu proprietăreasa ce venea de la casa unde fusese peste noapte. Se îngrijea să nu i se spargă şi somierele ce le făceserăm paturi. Stau de vorbă cu ea şi-i ascultăm trista-i poveste. Ni se spune că vom fi liberi până la 12, dar în urmă până seara. Începuse să plouă de-a binelea şi din abundentul praf se face iar noroi de nu poți merge. Credeam că vom sta noaptea aici şi chiar ne îngrijeam pentru noapte. Ziua stătusem cu toții de vorbă şi am luat masa împreună. Am făcut chiar muzică. Aci domnul locotenent se face stăpân pe vioara ce o luasem din Cincu Mare. Bună vioară şi mult a plâns neamțul după ea. Aici am avut şi timpul să mă curățesc puțin căci zile de linişte nu prea am văzut de atunci. Seara însă de la masă stând liniştiți, nu terminasem nici ciorba şi când lăutarii îşi încercau viorile ca să cinstim ziua de linişte primim ordin de plecare. Nu ne aşteptam. De altfel nimic nu ți se pare nenatural în război. Lăsăm şi mâncare şi tot şi ne gătim de plecare. Era întuneric beznă şi noroi din belşug. Nu vedeai nici omul de alături. Trecem printr-o pădure biciuiți mereu de ploaie şi vârâți prin şanțuri de căruțe. Mergem fără să ne dăm seama. Picioarele se mişcau fără voia mea. Nu mai simțeam nici greutatea ce o suportam de la îmbrăcăminte şi centură. Ajungem la Nagy Saroş noaptea. Cantonăm compania în curtea unui sas, iar noi ne adăpostim într-o cameră fără ferestre. Bătuse scânduri în loc de geam să scape ca să nu fie locuită. Nu găsim pe nimeni înăuntru şi casa răscolită. O ordonanță ne aduce o oală de lapte prins. O dăm goală la minut. Deodată ne apare în prag o matahală de ne sperie. Era gazda. I-am plătit laptele mai mult decât făcea. Se părea bolnav rău. Avea bărbatul feciorii şi ginerile în război. Muriseră din ei căci vedeam nişte poze în pereți şi încoronate cu flori.

19 Septembrie

O zi de iad. Şi parcă a avut parte ca să-mi scriu amintirile acestei zile tot sub focul şrapnelelor căci şi azi 4 oct[ombrie] stau cu compania sub focul artileriei şi-mi scriu impresiile.

Noaptea la unu pornim spre Baramont. Nu ştiam dacă e sau nu ceva inamic acolo. Vântul şi pe aici îţi intră la os, vai mama lui, te făcea să-ţi urăşti zilele. Drumul ni se părea nesfârşit mai cu seamă că urcă mereu să meargă în pădure. La ziuă ajungem pe creastă. [rânduri ilizibile – n . D.C. ...]

Noaptea fuseseră patrulele [...] fuseseră să facă mâncare... Voiau şi ei să ocupe acelaşi sat, dar noi le luasem înainte. Vremea era posomorâtă şi rece. Compania noastră era rezervă. De dimineaţă prină [...] artileria ce voi indica crochiul locului unde să aşeze tunurile. Husarii îşi lăsaseră lucru şi fugiră. Alergam în toate părţile iar patrulele veneau la raport călare. Peste puţin şi aud împuşcături pe dealul din stânga. Se angajase în luptă Compania I. Nouă ne trimiteau obuze din belşug. Comandatul nostru duce Compania în sat. Maiorul strigă din puteri să o întoarcă la luptă. Pentru că se făcea că nu aude îmi opresc plutonul şi cu rămăşiţe din alte companii îl reformez, răspândesc trăgătorii şi pornesc la luptă. Dau ordonanţei mantaua şi pelerina rămânând în veston. Nu mai simţeam frigul. Pornesc la luptă şi în drum... dl maior. Îmi ordonă să întăresc Compania I la stânga şi nimic altă desluşire. Pornesc acolo pe valea îngustă şi adâncă a unui şuvoi. Găsesc comandantul companiei pe coasta dealului iar compania angajată în luptă pe cealaltă creastă. Mi-o arată. Când apare pe creastă nu aud decât împuşcături în vale. Îndată merge pe un flanc, pe deasupra gloanţelor unei mitraliere din dreapta, alta din faţă, noi, deasupra cădeau ploaie şrapnelele. Din spate începe să mă împuşte 22 care răneşte şi pe lt. Jotta. Închipuiască-şi cineva situaţia în care eram pus. Nici în iad nu aud să fie grozăvie mai mare. Să mai adaug că jos zăceau într-un noroi complet soldaţii îngroziţi [...] artileria bate în adâncime în flancul stâng 5 m obuz de obuz. Situaţie critică. Spun Secţii 2 înainte şi I şi II jumătate la dreapta. Imi rupeam plutonul dar asta ca să asigure soluţia ce-mi veni atunci. De-acum începe partea grea. Cu toată grozăvia mă ridic în picioare şi aranjez oamenii şi dau ordine. Soldaţii din 22 se opriseră înapoia crestei şi stau ascunşi. Uit de ce era împrejurul meu şi încep să bat cu lopata şi să-i scot la luptă. Dau ordin să lase ranitele. Văd un soldat inimos ce târa pe unul din cei ascunşi la luptă şi-l ţinea de guler. Nu era chip de stat pe loc. Alergam mereu înainte. Obuzele răscoleau pământul şi ridicau nori de fum, pământ azvârleau în aer pe nefericitul ce se găsea prin apropriere. Eu cărasem nebuneşte toţi soldaţii din faţa mea şi-i împinsesem departe în vale aşa că-i scăpasem de îngrozitoarea furtună. Mărşăluiseră toată noaptea nemâncaţi, neodihniţi şi rebejiţi de frig şi de oboseală. Căutam un cât de mic repaus pentru soldaţi. Văd un şanţ cu salcâmi în flancul spre mitraliera inamică şi fără sa-şi dea seama aleargă acolo mulţi, dar mulţi îşi găsesc mormântul. Nu m-ascultaseră şi tocmai acum văd raiul. Mulţi mă cheamă şi-mi cer ajutorul, dar ce pot face? Văd unităţi de-ale noastre ce ies din pădure şi cad în flancul lor drept. Încep să se retragă ei, dar noi după ei o fugă nebună. Văd că sunt singurul ofiţer ce alerg cu soldaţii prin ploaia de foc, deşi erau aici mai mulţi din sectorul lui 22. Soldaţii încep să nu mai asculte şi s-o ia de capul lor, se amestecă în comandă şi pentru că nu-şi văd ofiţerii vor să rămână prin gropi. Fug după ei cu ce pot lua după mine, dar şi aceştia rămân cu prizonieri sau să scotocească prin ranitele svârlite. Profită că nu sunt din unitatea mea şi nu mă urmează. Trist lucru, foarte trist. Strig, îndemn. Nimic nu iese. Văd printre prizonieri unii foarte bătrâni iar unii foarte tineri. Erau din reg. 333 inf. Germanii se retrăgeau în dezordine, dar cu numai români decât ca vreo 10 soldaţi. Înaintez mereu.

Eram chiar periclitat că intrasem prea mult în ei. Mă băteau gloanțe din ambele flancuri. Unii din soldații mei nu mai aveau cartuşe, la alții li se stricase arma. Nemții profitaseră de şovăiala noastră şi o porniseră repede. Trăgeau în noi de zor. Cei din urmă se uitau la noi şi se aşteptau din moment în moment să mă ia prizonier. Chiar lansaseră acest zvon. Nu veneau nici unul însă la noi şi se mulțumeau să scotocească ranițele. Văd deodată că la dreapta mea înaintează căpitanul Popovici din 22 cu soldați de adunătură.

Îl mai văzusem de dimineață în porumbi la înaintare – cu barbişon şi cu baston. Aici deodată nu-l mai văd. Aud că a rămas mort. A fost singurul ofițer ce l-am văzut la înaintare în sectorul nostru. S-a dus şi el. A trebuit să mă retrag, iar nemții au venit şi ne-au ocupat frumuşel poziția dintâi. Ai noştri s-au mulțumit să fugă şi să se aşeze prin porumbi când au văzut că vin înapoi. Cred că înnebunisem. Nu mă sfiam nici de gloanțe. Alergam în dreapta şi în stânga să strâng soldații. Atunci mai văd încă câțiva ofițeri. Strigam. Se făceau că nu mă aud soldații şi fugeau în porumbi. Abia strâng câțiva să-i aşez pe poziție. Eram scos din fire. Mă rugam ca fiecare şrapnel sau gloanțe să vină să mă curățe odată. Aş fi vrut şi nu venea niciunul. Eram înțepenit de frig. Acum îmi dau seama pentru ce lt. Beştelei ia soldații strânşi de mine – că-s de la 22 – şi-i duce după el cu toate că-i arăt pericolul. Nu-l fac să înțeleagă. Îl las să plece. Eram amărât afară din cale. Nici nu-mi trecuse prin minte că trebuie să mănânc şi n-am mâncat nimic toată ziua. Mai aveam câțiva soldați şi plec cu ei la alt grup unde era locotenentul ascuns cu ei. Aveam vreo 200 şi cu 2 sublocotenenți. Ne sfătuim să atacăm. Cam întors lt., dar n-aveam ce face.

Începuse să se întunece. Când să punem planul în lucrare după o mişcare ne fug toți soldații şi rămânem singuri. Plecăm şi noi spre sat. Ies din porumb din toate părțile. În sat văd o mulțime de fugari stând lângă ziduri. Eram înțepenit de frig şi nu credeam să mai fiu om întreg. Mă încălzesc puțin la o casă şi un brancardier îmi dă o bucățică de pesmet. De aici, noaptea şi pe noroi, rupți de oboseală şi flămânzi plecăm înapoi la Săros. Un drum fără sfârşit. Adormeam din picioare pe drum şi mă țineam să nu cad în noroi. Aci toate casele pline cu răniți. Tragem [la] locul vechi şi ne odihnim cum putem, ne astâmpărăm foamea cu ciorbă de la cazan şi nişte friptură de purcel. Noaptea nu ne-am pomenit. A doua zi nu mă puteam întoarce de dureri.

20 Septembrie

Sunt bolnav, prăpădit. Nu mă vaiet şi nici scuteală nu vreau. Mă gândesc că mai rău poate sunt soldații. Plecăm la drum dis-de-dimineață. Trecem prin Făgăraş, Sercany şi ajungem în A. Komana unde cantonăm. Abia găsim loc. Marşul a fost afară din cale de lung şi greu. Cunoaştem principiile de marş ale comandanților, aşa că nu le mai amintesc.

Mi-e groază de marşuri. După acesta nu-mi mai simt picioarele. Nu ştiu dacă mai pot cugeta. Merg maşinaliceşte împins ca o vită la abator.

21 Septembrie

Trebuia să mergem la Heviz unde făcusem lucrările: de aceea la 5 dimineața, ca vai de noi pornim la drum pe la 10 a.m. Credeam că vom sta toată ziua în repaus dar se

spune că după masă vom porni la lucru la tranşee. Eu rămân cu plutonierul în cantonament. Stau toată ziua pe lângă sobă şi mă încălzesc. Fac nişte frecţiuni şi mă mai restabilesc puţin.

22 Septembrie

Plec cu plutonul la lucru de dimineaţă. Era o ceaţă densă şi aşteptam zgribuliţi să iasă soarele. Merg în Fântâna şi văd populaţia foarte îngrijată. Mă întreabă ce să facă că vin ungurii şi-i omoară. Nu ştiam de ce e vorba şi-i sfătuiesc să rămână acasă. Credeam că luptele date sunt numai nişte recunoaşteri ofensive şi că ne-am retras la lucrări, nicidecum că aceasta înseamnă retragere. După prânz ni se spune că patrulele vrăjmaşe au ajuns la Olt şi chiar că au trecut Oltul. Populaţia se refugiază. Batalionul nostru primeşte ordin să susţină retragerea unui batalion din 22 ce se retrăgea de la Al. Komana. Plecăm, dar pentru că nu era cum ni se spusese, aşteptăm alte ordine. Înnoptase de-a binelea. Rămânem noaptea în pădure. Încep să se audă împuşcături la Homorod. Se văd azvârlind rachete. Credeam că vom primi lupta în tranşeele ce le săpaserăm. Primim însă ordin să plecăm şi de aici.

23 Septembrie

Cum spusei, plecăm noaptea de la Heviz. Trecem printr-un hăţiş de pădure până la şosea, să ne scoată ochii. Mergem spre şoseaua Maghiaros printr-un defileu şi-o pădure nesfârşită. N-am văzut în viaţa mea aşa pădure mare. Un marş nebun. Credeam că voi rămâne pe drum. Râdeau saşii de bucurie şi plângeau bieţii români.

Erau scene ce-ţi sfâşiau inima. Văd la Feldioara un om cu multe lucruri şi un copilaş mic de mână, mama purta un prunc pe braţe. Fugeau să scape de urgia ungurilor. Oameni cu traista de gât şi căruţe încărcate fugeau spre România. Unii îşi duceau cu ei semnul drag, dar şi din cauza pribegiei, tricolorul cusut la mână, căciulă sau steguleţe. Luăm hrana de prânz în Feldioara. Comandanţii erau în dubiu să reziste aici sau să se retragă mai departe. Seara se hotărâse să mergem la Sân Pietru. Pretutindeni aceleaşi lucrări de români şi bucurie de saşi, că în toate satele întâlnite numai saşi şi români erau. La Sân Pietru – sat mare aproape de Braşov – era totul pustiu. Dormim într-o şură cu fân. Mâncarea se cam isprăvise căci în retragere nu prea aveam timpul să găsim de-ale mâncării.

24 Septembrie

Pornim ceva mai târziu spre Satul Lung. Aproape de seară ajungem. Când să ne bucurăm c-am ajuns ne vine ştirea că ne-au venit întăriri şi să mergem înapoi să rezistăm.

Pornim pe înnoptate spre Sas-Hermany. Se încinge şi o luptă de avangardă. Ocupăm Sas-Hermany, dar când să zic „Doamne ajută", hai că compania noastră o numeşte în avanposturi tocmai lângă Olt. E ordin. N-ai ce face, trebuie să pleci. Ne-au mai cântat şrapnelele. Am plecat şi noi, ne-am dus la marginea satului şi ne-au trimis în

post la Olt. Altfel era imposibil să se execute ordinul. Am stat toată noaptea şi am dormit într-un şopron. Şi aşa am executat ordinul, ne-am odihnit şi noi puţin.

25 Septembrie

Se anunţă a fi o zi frumoasă. Soarele pripeşte puţin şi noi ne înşirăm pe lângă zid la căldură. Pe la 11.45 a.m. primim ordin să părăsim postul şi să urmăm regimentul în pădurea Barabus. Atât şi nimic mai mult. Mergi dacă ştii. Nu primisem hrană şi nici nu mâncasem nimic. Fără să se ţină seama de aceasta, acum ordin de luptă. De unde eram vedeam la poalele pădurii din faţă noastră mergând spre Olt trupe. Fără multă zăbavă ne ataşăm lor. Era un batalion din 22 cu flangardă a trupei ce mergea spre Botfalu. Tot atunci venea şi un divizion din 3 obuziere. Pentru că batalionul din 22 şovăie şi nu voieşte să meargă înainte căci se angajase lupta la liziera Botfalului facem susţinerea unei baterii din acest divizion şi stăm ascunşi în pădure. Batalionul 22 face o mişcare spre dreapta şi se urcă pe un deal probabil cu intenţia de a ataca din flanc, dar rămâne acolo. Eu urmăresc lupta cu binoclul. Văd cum germanii se retrag pe creste în deal respinşi de-ai noştri. Tunurile băteau de speriat şi prindeau pe-ai noştri cu o preciziune uimitoare. Cum înaintau infanteriştii şi îi prindeau aşa că de fapt noi luptam numai cu tunurile lor nu cu infanteria lor. De la mare distanţă când vedeam că ai noştri merg spre ei, se retrăgeau şi numai şrapnelele şi obuzele cădeau ca grindina şi făceau un zgomot infernal. Încadrează şi distrug 2 baterii din batalion 6 ar[tilerie] menite să susţină înaintarea infanteriei astfel că rămânem fără artilerie la mijloc. Bateria noastră trăgea în sat. Îi arăt lanţul inamic ce se retrăgea cu rugămintea de a-l bătea.

Face câteva încercări dar nu reuşeşte. În acest timp, nemţii fugeau mereu din vale şi se opreau pe creastă. Victoria era de partea noastră. Credeam că căpitanul meu îi va alunga cu obuze înainte de a ajunge infanteria, dar m-am înşelat. Plec iarăşi la companie în pădure. Văd că batalionul din 22 ce se urcase pe creasta din dreapta se dă jos. Probabil că artileriştii nu-l observaseră şi încep să fugă. Locotenentul meu retrage compania şi e gata de fugă. Îi spun cazul şi-l rog să oprească. Debandada se produsese şi artileriştii ne cheamă în ajutor. Se răspândeşte compania în trăgători gata să dea foc în ostaşii noştri. Îi opresc, dacă îi mai puteam opri, şi îi ajut să-şi scoată nişte chesoane. Nu mai văd pe locotenent. Nu ştiu ce şi-a făcut. Strig, întreb. Nimic. Strâng compania şi plec în direcţia retragerii cu ea, dar mă opreşte brigadierul. Mi-o mână în luptă fără nici un ordin să-i asigure scăpărea sa căci întârziase să plece. O răspândesc, dar pentru că nu ştiam nimic precis o strâng să caut regimentul. Mă duce în Sân Petru unde găsesc pe 28. Aflu că brigada ar fi în Hermany şi plec acolo unde găsesc rămăşiţele regimentului. Trimit patrule după lt. dar nu-l găsesc. Ce se întâmplase. Părăsise compania şi se urcase pe un cheson de la artilerie. Şi aflase colonelul dar eu nu-i puteam confirma aceasta fie că nici nu ştiam precis. D-aci pornim în Satu Lung unde cantonăm. Eram ca vai de noi, uzi, foarte flămânzi şi obosiţi. Eu n-aveam nici manta, nici pelerină căci brancardierii fugise[ră] cu ele. Am tremurat cât se poate de bine. Noaptea am dormit binişor. Nici aici nu ne găseşte lt.. Şi dacă mă întreb de ce succesul luptei de la Botfalu nu a fost al nostru iată ce aşi spune. Nu e forţa, grozăvia mitralierei sau impetuozitatea infanteriei germane ce ne-a dat

înapoi; căci şi aci ca şi la Baramont germanul a cunoscut ce va să zică baioneta soldatului român. S-a înspăimântat de ea şi nu s-a putut opri să admire calităţile războinice ale infanteristului nostru. Ofiţerii lor şi-au exprimat aceasta. Am auzit chiar vorbindu-se că au spus ofiţerii germanici. De-ar avea infanteria noastră, cavaleria rusească şi artileria lor nu s-ar teme de nimic. Alta a fost. Şi acest alta a fost artileria lor cu mult mai bună şi superioară celei noastre şi în destoinica de a trage şi în lungimea tragerii şi, în sfârşit, şi cu calibrele de care se serveau. Cu un cuvânt, ceea ce ne-a dat înapoi a fost numai materialul tehnic. Şi dacă retragerea a fost aşa de grăbită este cred că autorităţile militare au găsit inutil pierderea ce aveam să suferim şi pe urmă poate retragerea forţelor. În lupta nu cu armata germană ci cu tehnica germană. La Botfalu ca şi la Baramont când artileria deslănţuia vârtejul de foc şi spărgea tot flancul nostru. Şi aşteptai să auzi puţin glasul celei noastre ca iarăşi să sari asupra adversarului. Aşteptarea ţi-era zadarnică căci în faţa superiorităţii zdrobitoare n-aveai glas şi iarăşi porneai împuţinat să te prăbuşeşti de acelaşi vârtej de foc. Era îngrozitor să-l priveşti căci dacă erai sub acţiunea lui aproape că nu mai simţeai. La Botfalu am urmărit de departe cu binoclul lupta. Văd odată cum şirurile germane se retrag dezordonate şi se ascund după o muchie.

Aştept să văd pe a noastră după locotenent dar nu. Văd o distanţă de peste o sută şi niciunul de-ai nostri. Ce se întâmplase. Flăcăii noştri înfruntaseră primul lanţ de foc şi trecuseră spre ei. Nemţii se retrag să scape de sub acţiunea artileriei lor şi cu o repeziciune uimitoare încadrează pe-ai noştri. În sfârşit, infanteria şi artileria se ajutară de minune.

26 Septembrie

Cum am spus am petrecut o noapte bună. M-am speriat că aşa de repede se făcu ziuă. Nu mi se părea decât ½ oră de la culcare. Gazda, o femeie cu stare înainte de război, tânără şi nu urâtă are grijă ca îndată să-mi ofere o cană de lapte pentru care îi mulţumesc. Îndată ce mi-am arătat dorinţa de a dormi o noapte acolo, mi-a oferit o cameră cu două paturi şi a părăsit casa cu toată insistenţa mea de a rămâne. Se vede că păţise ceva mai înainte. La dreapta satului spre Târlungeni ocupăm poziţia organizată mai înainte spre a da timp de retragere convoiului şi altor trupe. Spre seară începe acţiune de patrule şi apoi artileria. Bătea gura defileului cu scopul de a ne prinde, dar a fost zadarnic. Pentru că coloanele ajunseseră la o distanţă destul de bună primim ordin să ne retragem prin defileu. Prin văi scăpăm de focul artileriei. Deşi căutasem să ţin cât mai strânsă nu mai rămăsesem decât cu un pluton, restul se împrăştiaseră. Se adună unităţile la adăpost şi intră în coloană.

Noaptea o petrecem în pădure. De acum începe calvarul suferinţelor. Cade ceva ploaie peste noapte şi frig de te făceai ghem. Nici vorbă să faci foc, căci te vede duşmanul, dar la ziuă trântim nişte focuri de se mirară şi ei.

27 Septembrie

Spre norocul nostru e zi cu soare. Nu se petrec decât acţiuni de artilerie. La o strâmtoare a defileului aşezasem câteva mitraliere. Când încercau amicii să treacă îi

seceram. Spre seară ne retragem mai înapoi în pădure. Vin alți lt. la companie din [...] de 2 zile. Noaptea tot în pădure ne găsim odihna. Avem noroc că e senin, dar frig.

28 Septembrie

Iarăşi zi cu soare. De dimineață ni se spune să fim gata că vom pleca iarăşi. De astă dată mergem tocmai la frontieră unde organizăm serviciul de pază acum la poarta țării noastre. Compania cade la extrema dreaptă. Foarte greu de umblat şi un vânt de te frigea nu altceva. Te răstoarnă jos de nu te ții bine. Am isprăvit mâncarea şi nu mai aveam decât pâine şi ceai. Într-un rând pesmeții ne sunt singura hrană. E foarte greu a avea apă de băut şi lemne de foc. Îți trebuie 2 ore să le urci la vârf. Aceeaşi viață o ducem şi la 29 şi 30 septembrie. Noaptea frig şi vânt, ziua fără mâncare.

1 Octombrie

În seara zilei de 30 septembrie primim ordin să retragem avanposturile. Ne surprinde măsura deocamdată, dar repede aflăm adevărul. E vorba de o recunoaştere ofensivă cu batalionul nostru. Noaptea dormim cu tot batalionul. Dimineața la 5 ore a.m. pornim printre colți şi ascunşi de brazi. Acțiunea batalionului nostru e de flanc combinată cu a altora 2 batalioane de front.

După ce coborâm creasta auzim la stânga împuşcături. Noi mergem nesupărați. Şi tot mergem, mergem ascunşi prin păduri până ce cădem la locul numit „Căşerie" în spatele inamicului la convoi. Pentru că celelalte două companii se deplasaseră prea mult la stânga, compania noastră primeşte ordin să răspândească un pluton deşi era în rezervă.

Plutonul destinat fu al meu. Nu mersei mult răspândit când iată-mă la marginea pădurii şi în fața mea căruțe, cai şi oameni. Adică ieşisem la convoi. Deschisei focul şi unul nu mai văzui la chesoane. Fugeau de le scăpărau călcâiele cât sunt ei de nemți. Erau tocmai bucătăriile unde pronunțasem acest atac. Acum eram stăpân pe ele. Deodată mă pomenesc cu focuri din pădurea din spatele nostru. Ce era? O companie de-a noastră, deşi fusese înainte, deschisese focul în urmă.

Pentru aceasta se petrece un incident între maior şi căpitanul acelei companii, un fricos şi nu o capacitate. Aici maiorul îmi ordonă să rup batalionul din luptă şi să atac convoiul din dreapta şi în pădure. Fac aceasta dar cu greutate îl pot rupe. Pe când mergeam la atacul celui de-al II-lea convoi, fugarii din pădure găsesc că trebuie să-mi tragă câteva focuri în spate. Era să m-achite. Trec şi astea şi pun stăpânire pe al II-lea convoi. Soldații vor să-şi practice obiceiul lor, să jefuiască, dar nu le dau timp. Trec dincolo de convoi şi stau pe poziție cu gândul că mă vor întări din urmă. Aştept degeaba. Raportez isprava şi niciun răspuns. În urmă primesc ordin să mă retrag. Aud înaintarea batalionului de front. Credeam că s-a făcut joncțiune şi ne pregătim să luăm convoiul. Găsesc compania prin pădure. Aci ocupăm o poziție pe şosea cu însărcinarea de a ataca pe fugarii de pe şosea. Aşteptăm câteva ore, în zadar. Deodată văd scurgându-se pe coasta opusă infanteria inamică, iar pe şosea, la dreapta, patrule. Îi atacăm şi ne atacă. Mitralierele trimit placa lor obişnuită. Ale noastre se stricaseră.

Noi nu mai ştiam de unităţile noastre şi de maior. Adversarul vrea să ne împresoare. Pentru că şi scopul ni-l atinsesem, hotărâm retragerea. Tocmai aproape de graniţă găsim pe maior cu compania a III-a. Ne întoarcem la locurile vechi, mâhnit că nu putusem culege roadele unei victorii evidente. Un batalion de mai aveam sau de reuşea atacul de front întreaga unitate inamică cu convoi era a noastră. Acum n-am putut decât să atingem scopul propus fără a-i putea da o întindere mai mare. Dar orişicum le-am produs o panică de o vor ţine minte mult timp.

2-19 Octombrie

Pază pe frontieră. Cum creasta are o înălţime respectabilă (1959), noaptea îngheţai de frig. Cade pe iarbă şi pe enuperi un fel de chiciură de-i albeşte. Vântul bate să te arunce jos. Trebuie să te ţii bine pe picioare. Soldaţii îngheaţă noaptea în post. Mai dă şi o blestemată de ploaie de le îngheaţă hainele şi foaia de cort pe ei. Nu-i mai cunoşti. Parcă n-ar mai fi oameni. Mi se par nişte copii simpli, naivi şi prostănaci. [Soldatul] înţelege lucrurile pe dos şi trebuie să-l îmboldeşti să-şi facă ceva trebuitor lui însuşi. În zilele de repaus lucrăm la bordeie. Am făcut unul pentru plutonul meu şi a ieşit apă în el. A trebuit ca pe urmă să pun lemne să ridic culcuşul de la pământ. Cu lemne de cetină şi paie am reuşit să le fac un bun adăpost. Am făcut şi pentru noi două. Unul l-a luat cu forţa căpitanul Nisipeanu sub cuvânt că e în sectorul companiei lui. Să judece alţii mentalitatea şi educaţia. Am mai făcut şi pe al doilea dar n-am stat în el decât câteva zile, căci la 12 octombrie mă detaşează provizoriu la compania 12 cu căpitanul Păcescu. Îmi pare rău şi nu-mi convine deloc. M-am obişnuit cu locotenentul şi camarazii. Ba chiar ne înjghebasem o popotă pe companie. Comandantul nostru nu stă bine deloc cu maiorul şi de aceea ne găteam noi ce puteam. Mâncam binişor. Acum la 12 n-am nici unde să dorm, nici ce să mănânc.

Stau atârnat. Nu mă simt legat de loc de ea. Nu-mi vine să lucrez. Nu cunosc nici oamenii, îi văd a fi însă nedisciplinaţi şi răi.

Batalionul intră pe poziţie şi deci şi eu cu compania. Începe şi nişte ploi care ţin până la 18 octombrie. Se face un noroi cât cismele. Abia te mişti. Te uzi până la piele. Te umpli tot de noroi. Ţi-e scârbă de tine însuţi. Dorm pe unde pot. Umblu ud şi murdar. Încerc să fac iarăşi un bordei pentru mine. Lucrez de nu ştiu de când şi nu-l mai isprăvesc. Pe la 18 şi 19 dă Dumnezeu a se mai face soare. O altă nenorocire. Artileria inamică începe să ne bată după „Roşca" şi ne urcăm la creasta coastei ce ocupăm să nu ne lovească. Ne-am obişnuit cu ele şi nu ne prea temem. Ne uitam cum se duc şi ocupă sunet care ştim unde se sparg. La 19 blindăm cu compania măştile ce le ocupăm.

20 Octombrie

Ne schimbăm după poziţie. E o zi frumoasă, senină şi cu soare. Am dormit noaptea foarte bine pe poziţie într-un bordei. Mă scol dispus dar flămând căci nici seara n-am mâncat. Mă spăl şi iau un ceai. Îmi aduc aminte un vis frumos de noapte. Eram acasă bine primit de toţi, dormeam într-un pat moale şi deodată mă văd cu pantalonii rupţi în genunchi.

Îmi zic, azi trebuie să fie atac. Şi într-adevăr cum ajung la companie aud pe toţi făcând gură, soldaţii se echipau gata de plecare. Citim şi ordinul de atac. La compania noastră e mare învălmăşeală, se amestecă toţi, dau toţi ordine. O trimit fără să ştie să ocupe o poziţie şi de acolo să treacă peste creasta bătută de artilerie spre inamic. Se spune că e imposibil acest lucru. Iau compania, o strecor pe după deal prin pădure şi ajung în situaţia iniţială. Aveam ordinul să atacăm stâna Zănoaga. Sectorul meu era pe poteca ce ducea la stână. Pentru că căpitanul era fricos iau cu de la mine putere comanda companiei. Dau ordinul de luptă şi merg imediat după ei împingându-i de la spate. Drumul nu e lung dar merg foarte încet şi cei mai mulţi rămân pe după arbori. Nu-şi fac datoria. Lupta o începuse artileria de dimineaţă. La ora 9.00 noi trebuia s-o pornim spre inamic. Aşa am făcut. La 9 ore punct am dat ordinul de luptă. Trebuia să ajungem repede, dar cum spusei soldaţii nu-şi înţeleg misiunea. După ce trecem un suhat nu mai merg deloc. Se arată direcţia şi ei merg în altă parte. Unde sunt soldaţii de la Olt, Bran şi Săsani ori Baramut?

Aceştia sunt nişte laşi şi mişei. A rămas tot ce-a fost mai rău. A trebuit să fac gură, să strig, să ţip ca să-i duc înainte. Şi de unde atacul trebuia să fie prin surprindere ne-am demascat de departe. De bine, de rău îi scot la creastă.

La primele focuri de mitralieră fug şi mă lasă singur. Se ascund toţi în pădure cu sergenţi, cu caporali. Umblu până seara să-i scot şi mi-e imposibil. S-au ascuns toţi după arbori. Noaptea rămânem pe poziţie. Se aduc cartuşe. Soldaţii stau nemâncaţi şi trag toată noaptea câte un foc ici, altul colea, însă din vale din pădure.

Ordinul era să începem atacul dimineaţa la 4 ore a.m. Împreună cu căpitanul numesc patrule să caute pe fugari, dar s-au ascuns aşa de bine că nu-i mai găsesc. Formăm compania cu atâţi cât găsim să fim gata.

Eu eram în veston şi n-am avut decât pelerina. Am tremurat şi-am alergat toată noaptea să mă încălzesc.

În prima zi am avut mulţi răniţi şi morţi chiar. Poziţia era în aşa fel aleasă de ne domina. La dreapta ocupau nişte colţi, iar noi la poalele colţilor. În faţă noi ocupăm marginea pădurii de unde se întindea înspre ei o câmpie de 200 m ce urca spre ei. Se începea iar pădurea a cărei margine o ocupau ei. Nu erau mulţi dar aveau mitralierele bine aşezate şi oricum ieşeam ne băteau din flanc. Am avut mulţi răniţi în prima zi. Aceasta se datoreşte şi faptului că sunt fricoşi şi dacă ies numai câte unul îi vânează pe rând. Voi ţine minte mai cu seamă noaptea petrecută în veston fără hrană şi îmbrăcăminte.

21 Octombrie

Suntem pe poziţia ocupată din ajun. Încă de seara primisem ordinul de atac la 4 a.m. în legătură cu I-ul batalion după dreapta ce va începe atacul la 3 a.m. Merg în toate părţile să reformez frontul companiei şi aşteptăm să auzim împuşcăturile batalionului din dreapta ca să pornim atacul împreună. Începe să se facă ziuă şi nu s-aude nimic. Prea marea depărtare şi înălţimea culmilor nu permite propagarea sunetului. Nu cunosc oamenii şi nici n-am văzut aşa fricoşi şi nedisciplinaţi. Îi aşez eu cu mâna pe creastă câte

unul. Până a aduce pe al doilea fuge întâiul aşa că sunt nevoit să înjur şi batalionul. Îmi venea să-i împuşc dar teama să nu mă descurc mă oprea. Izbutesc s-aşez câţiva şi plec, m-aşez înapoia liniei. Văd că vine o secţie de la C. 11 pentru întărire. O iau şi pornesc cu ea la atac, ascunzând aceasta sub cuvântul că-i aşez pe poziţie. Nedisciplinaţii nu voiau să meargă în direcţia dată şi iar nevoia de a striga. Când s-ajung la creastă o mitralieră începe să-i secere din flanc. Erau puţini şi nu a fost peste putinţă să-i mai mişc din loc. Fug înapoi, trag după ei, dar în zadar. Văd că e imposibil să merg înainte şi mă hotărăsc s-atac mitraliera de flanc pe culmea de la dreapta. Plec dar să împing la atac plutonul ce-l aveam acolo pe creastă pentru siguranţă. Spre marea mea mirare văd că nu e acolo şi sergentul ce-l comandă intenţionat luase altă direcţie. Îl aştept să vină de unde se urcase dar nu mai vin decât 2 grupe. Merg cu ei înainte pe creastă şi găsesc un pluton din compania 2 înaintea mea. Mă pun în curent cu amănunţimile frontului. Era o culme foarte strâmtă în mijlocul căreia se ridica un colţ înalt, alb, fără brazi, numai cu iarbă şi enuperi. De el şi colţul pe care stau ne despărţeau o şea cam de 150 m acoperită numai cu iarbă. Pe ea înfipţi pari şi reţea de sârmă iar din dosul colţilor inamicii împuşcau, aruncau grenade şi câte dracu. Era imposibil de atacat numai cu infanteria mai cu seamă că la stânga aveau şi o mitralieră pe care o dau ca punct de ochire soldaţilor. Bineînţeles c-o bănuim numai după sunet. Aşteptam concursul artileriei care nu veni. Plutonul din a 2-a părăseşte poziţia şi rămân numai cu câţiva oameni. Mă socotesc fel şi chip. Nu-l pot ataca. Hotărăsc să las secţia cu sergentul iar eu să raportez căpitanului cazul. La întoarcere observ că patrula rânduită în punctul accesibil lor nu-şi face datoria, îi atrag atenţia, dar nu sunt oameni ai datoriei. Raportez. Căpitanului ce-i pasă. Bea, mănâncă şi şade la 1 km înapoi. Tac şi eu şi plec pe linie. Mă culc şi dorm puţin. Primim ordine peste ordine să înaintăm şi să atacăm. N-avem cu ce. Căpitanul îşi dă seama şi ordonă ca soldaţii să-şi menţină poziţia. Ni se spune că 22 a luat m. Roşca de dimineaţă, iar batalionul întâi a ocupat în ajun muntele Zănoaga. De dimineaţă, întâiul batalion fusese respins în dezordine, numai 22 îşi menţine poziţia.

Spre apusul soarelui primim ordin să atacăm cu orice preţ. Pregătiseră mitralierele şi artileria. Primim ca întăriri şi un pluton de la rezervă. Se sună înaintarea şi atacul. Eu tocmai mâncam o bucăţică de friptură sărată cu nişte pâine şi trimisesem ordonanţa să-mi aducă apă. Aud focuri la stânga. Cred că e atacul nostru, dar văd că gloanţele vin la noi. Văd că soldaţii fug după linia de luptă. Mă întorc la dreapta şi văd că fug prin tufiş. Încerc să-i opresc cu ameninţări. Pe potecă căpitanul Păcescu face acelaşi lucru. Deşi i-a mers numele de fricos dar încurajează soldaţii la luptă. E imposibil să-i mai întorc. În loc de atacul nostru se pronunţase atacul german la flancul stâng şi drept, căci patrulele mele părăsiseră poziţia şi veniseră în vale. Artileria bătea îngrozită şi ne taie retragerea. Rămăsesem aproape singur. Pelerina, pătura şi carabina ordonanţei erau în drum. Abia le ia un soldat şi plec şi eu pe urmă numai cu 3 soldaţi după ticăloşii de fugari. Deşi drumul era scurt, la atac trebuia să împing aproape 2 ore, acum drumul l-am parcurs într-un timp foarte scurt. M-am mirat ca să scap de focul artileriei, am mers mereu pe sub coastă. Se întunecase şi numai luna lumina pădurea desfrunzită, poiana îngălbenită şi pe mizerabilii de fugari. Se adună batalionul după creastă pentru odihnă. Comand. După poziţie se arătă foarte îngrijat pentru noapte. Şi arăt că nu e pericolul

unui atac, căci germanii nu ne-au urmărit deloc. Ca rezultat mă trimite de rond. Mă opun eu, dar zadarnic. N-am dormit de 3 nopți şi e a patra zi de când n-am mâncat decât pâine. Nu vor să ştie ei. Plec cu patrula şi însoțit de brancardieri pentru strângerea răniților. Nici acum patrula nu-şi face datoria căci nu merge cum am aranjat-o eu. De necaz îi împing şi eu până la 100 m de linia de luptă. Era să angajez o luptă de baionetă, dar până să trec opresc patrula. Se miră şi soldații de curajul meu şi în cele 2 zile am fost subiect de admirație pentru îndrăzneala mea. Aud clămpănitul unei arme ce se închide la dreapta mea. Mi se raportează că s-a văzut un foc de țigară la câțiva metri înainte. Nu mă retrag ci mă culc jos să ascult. Niciun zgomot. După ce fac atent şi pe patrulă, plec spre a veni altul să mă înlocuiască. Abia la 10.30 p.m. ajung la bordei istovit de nu mă mai țineau picioarele. Mănânc o bucățică de pâine şi mă culc. Dorm aşa de dus că nici nu simt frigul. Cu toate că culcuşul îmi fusese mizerabil pe cetină numai cu o pătură aşternută pe ea şi într-un bordei învelit numai cu cetină mă simt bine.

22 Octombrie

Iarăşi zi frumoasă şi liniştită. De dimineață se începe un viu bombardament pe Roşca. Te înspăimânta numai să vezi explozia şi cum sar brazdele de pământ. Privim lupta ce se dă şi cum nemții reiau muntele. Suntem în repaus toată ziua.

23-24 Octombrie

Iarăşi în repaus şi avem noroc de vreme frumoasă. Se mai curățesc oamenii şi noi. Eu fac şi o baie atât cât pot. Mi-e teamă să nu iau păduchii care vrând-nevrând au început să-şi facă apariția. Mă curăț cât pot mai mult. De locuit stăm tot într-un bordei făcut de alții cu căpitanul Păcescu. E făcut din blane şi nu ține cald deloc. Un pat de scânduri aşternut cu paie şi cu lemne pe margini să nu cadă jos e singura mobilă ce o avem. Avem şi o sobă de cioburi de cărămidă care trage minunat, dar nu face căldură, o uşă ce nu se lipeşte de peretele de carton, atâta tot se găseşte la bordei. Ba se mai găseşte cercevea cu trei ochiuri de geam la peretele din fund. În sfârşit, suntem foarte mulțumiți că-l avem şi că nu ne dau alții afară. Lucrez şi eu să-mi fac unul separat.

25-31 Octombrie

Întreg acest interval, un soare şi un semn ca de primăvară. Ne miră faptul că la această dată şi la această înălțime să fie aşa de bine şi cald. O lună plină, sclipitoare, dulce şi un cer înfocat face să-ți treacă prin cap toate aventurile din lume mai cu seamă aici în o poziție aşa de încântătoare şi o pădure tânără. Noaptea, de plăcere faci rond pe linia de santinele. Ca variație, în acest tablou câte o dată furia tunurilor stăruie cu o încăpățânare nebună să-şi arate grozăvia.

În noaptea de 30 octombrie le vine poftă amicilor nemți să bată cu tunul pe la 11.00. Eram cu plutonul pe poziție la dreapta pichetului Bratocea. Au amuțit însă repede. Se speriaseră poate, căci i-am cam pus la respect. La 25 merg cu compania la

baie la Keia. Un soare plăcut şi o cărare sălbatică prin măreţia ei ne conduce la sat. Fac şi eu o baie caldă. După aceea, inoculare cu ser antiholeric. Nu mi-a fost nimic noaptea.

1 Noiembrie 1916

Seara spre 1 noiembrie am sfadă cu căpitanul Giuglan de la batalionul II. Îi trecusem multe, dar acum numai, căci una, două sublocotenentul Gherghină de rând, de patrulă, sublocotenentul Gherghină în cutare loc. Acum îi venise poftă să trec la flancul drept al sectorului, că trebuie ofiţer acolo. În sfârşit i-am tăiat pofta de a-mi mai da ordin.

Rămâne vorba să mă dea în judecată a doua zi. Eu îi spun că nu-mi pasă. Rămân însă noaptea la extrema dreaptă a sectorului, căci oricât ar fi e ordin. Arăt soldaţilor unde sunt şi intru într-un bordei. Ce se întâmplă însă. Noaptea se strânge batalionul spre a pleca în alt sector şi soldaţii nu mă anunţă. La inspecţia ce o fac găsesc unul ce nu-şi făcea datoria, care la întrebarea mea spune că e din a 8-a. Mare îmi e mirarea, când ştiam că îmi lăsasem compania mea acolo. Aflu în cele din urmă că plecase la stânga şoselei pe plaiul sterp. Şi colind toată noaptea să găsesc compania pe o ceaţă de nu vedeai la 2 paşi. Dau peste batalion şi, culmea, mă trimite să inspectez întreg sectorul de peste 4-5 km. Mă duc şi dau o raită pe la toate până se face ziuă. Dar abia se face ziuă şi alte ordine. O companie va fi în rezervă şi suntem noi. După multă chibzuinţă ocupăm alt sector şi rămâne a 9-a în rezervă. Chin cu schimbatul posturilor mai cu seamă că înaintaşii nu ne spuseseră mai nimic. Frig, vânt şi ceaţă, elemente foarte neprielnice. Când să schimb posturile seara o nenorocire până le-a aşeza. Ceartă şi iar ceartă. Am căzut de m-am topit.

2 Noiembrie

Început de iarnă. Noptea se făcuse senin şi ca urmare frig. Dimineaţa îmi vin oamenii din posturi îngheţaţi. Pun de-i mai frecţionează afară şi apoi intră înăuntru în bordei. Mă duc din nou pe linia santinelelor că doar s-o lumina să văd terenul. Am norocul că cu intermitenţă se ridică şi se lasă ceaţa, aşa că văd ceva. Aşez posturile de ziua şi locurile mai înaintate, aşa ca să poată avea toate avantajele terenului. O a doua vizită mă încredinţează că orientarea mea e bună. Nu supăr pe niciunul din oamenii mei. Îi las toată ziua să se încălzească şi [să se] dezgheţe. Spre seară, oamenii noştri se sperie nu ştiu de ce şi încep să păcăne cu mitraliera, ba să tragă şi cu tunul. Cred că vor să atace şi stau cu oamenii gata. N-au avut îndrăzneala. Seara iar să schimbă santinelele. Pornesc cam târziu crezând că voi vedea prin pădure. Se lasă însă o ceaţă groasă şi un întuneric de nu văd la un pas. Nu văd omul dinainte. Să mai adaugăm la aceasta desişul tufelor şi al brazilor. Abia la 9 ore p.m. am isprăvit şi m-am putut întoarce la bordei. Rezultatul acestei munci e că am putut instala posturile în tranşee, am făcut foc şi n-am avut niciun îngheţat. Abia ajunsesem la bordei după multă rătăcire şi după o cafea minunată şi haide santinela. „D-le sublocotenent a venit un ofiţer care spune că e german". Mă gândesc că vreun camarad vrea să facă o glumă şi ies. Când colo nu mai găsesc ofiţerul. Foc pe el ce l-a făcut. Când colo iese de după un arbore râzând

locotenentul Stoenescu. Vorbim puțin şi pleacă. Sunt dispus cu toate acestea, căci aflu că nu-i adevărată versiunea de dimineață cu căderea Câmpulungului. Auzisem pe când scriam şi-mi tăiase pofta de a mai scrie. Ca să nu mai mă preocupe plec la santinele şi apoi la regiment.

3 Noiembrie

De la 20 octombrie nu s-a mai întâmplat un fapt de arme. Mi-e dor parcă de acțiune şi aş vrea să mai mă văd iar prin ploaia de gloanțe şi şrapnele, să mai pun încă odată piciorul pe gâtul neamțului spurcat. Ca să-mi răzbun setea pornesc de dimineață pe la santinele. Noaptea se lăsase chiciură şi brazii erau albi, pomii de prin curte... O nebunie să te plimbi prin desişul lor pe frigul ăsta înfiorător. Văd că toți îşi fac datoria. Numai la dreapta nu s-au lucrat măştile ordonate. Căprarul este un fricos şi după ce au plecat a şters-o înapoi de unde l-am dus, „că l-am dus în brațele nemților". Am ziua un altul de nădejde. „Sunt muntean cu pielea groasă şi nu mi-e frică de ei". Merg să-i arăt locul de lucru şi amicii speriați încep să tragă după mine cu gewermachine.

Nu mă sinchisesc şi-mi urmez lucrul. Amicii crapă de necaz căci încep să-mi cânte cu altă gewermachine. Le fac şi eu pe plac şi nu plec deloc. Dacă văd tac. Mă întorc la bordeiul meu. E straşnic. O groapă în pământ căptuşită cu trunchiuri de arbori şi învelită cu alte două rânduri de trunchiuri groase. N-au ce-i face 7 tunuri. Unde mai pun că am şi un pat de lemne plin cu fân şi aşternut cu pătura, iar în față o sobă în pământ unde nu se stinge focul niciodată. E altarul sfânt al Românilor. Ba mai am şi o masă dintr-o cutie de pesmete. Ca să nu las nimic de dorit i-am făcut şi o uşă prinsă cu curea şic-un ochi de geam. Aşa e palatul meu. Aş fi mulțumit de m-ar lăsa să fac iarna în el. Un loc cât se poate de confortabil aici. Ar mai avea loc unul, dar eu stau numai cu ordonanța. E o plăcere să stai la gura cuptorului să scrii şi să priveşti pădurea afară. Dar să nu fii de santinelă că e foc. Sărmanii soldați. Mă doare inima de ei. Dar ce să-i faci? De azi încep adevărații fiori de iarnă. Fulgii cad uşor, alene, parcă ar fi un răsfățat bucureştean. Dar n-ar sta el aici, mai cu seamă când începe plăcuta orchestră a tunurilor. Nu uită să ne caute în fiecare zi. Începe regulat pe la ora 3-4 p.m.

1 Ianuarie 1917

Sunt în Ireşti pe Seaca şi Vizânți în casa unui debitant de tutun Iorgu Moise. O zi frumoasă, zi de an nou şi prima în care pot să-mi scriu impresiile de la 3 noiembrie. Multe s-au mai întâmplat de atunci. În timpul când am încetat cu scrisul eram comandant la compania 12, trec apoi ca comandant la a 4-a la care apoi sunt câteva zile şi subaltern. Aud versiuni că m-ar fi propus la înaintare. Sunt înaintat şi pe 15 decembrie trec comandant la compania a 9-a, câteva zile ofițer cu aprovizionarea şi apoi comandant al companiei a 7-a. Ca evenimente de arme, nimic strălucitor pentru noi. La 22 noiembrie începem retragerea benevolă de la Bratocea. Cu oroare mă gândesc la marşurile acelea nesfârşite, pe noroi până la genunchi, să dormi în noroi. O, şi câte nopți petrecute pe câmp şi în pădure, în frig de crapă lemnele. Ca culme, de la Boteşti îmi

pleacă şi ordonanța cu tot bagajul plus mantaua şi pelerina de postav. Aceasta la 30 noiembrie, aşa că în mijlocul iernii rămân dezbrăcat şi umblu aşa vreo două săptămâni. Afară de aceasta eram şchiop, mi se rup şi bocancii de rămân cu ciorapul pe noroiul până la genunchi. Iau nişte opinci. Închipuiască-şi cei care citesc cum am mers şchiop, desculț, dezbrăcat şi prin noroi. După nesfârşite marşuri, seara pe poziții. Mi-aduc aminte că am stat în Calvini vreo 2 zile şi a treia îi aşteptam pe dealul cu acelaşi nume. Facem vânătoare de nemți toată ziua. Seara, ordin să plecăm. Şi mergem tot aşa fără să rezistăm. Ajungem la Chiojdeni. Mai opunem rezistență pe munții aceia. Şi rezistența e îndârjită căci le cedăm teren pas cu pas şi poate nu le-am da deloc, dar suntem obosiți şi cu moralul scăzut. Dăm lupte de păduri şi lupte de uzură şi tărăgăneală. În sfârşit, suntem ajunşi la una din pozițiile noastre. Să aşteptăm acum desfăşurarea evenimentelor. Ziua a trecut liniştită. Afară de puțin bombardament de artilerie nimic însemnat. O zi frumoasă ca de primăvară. Din informațiile culese rezultă că inamicul e aproape de tot. O femeie ce vine [din] satul de peste pârâu, din Voroşcani ne spune că nemții sunt la biserică şi că întrebuințează biserica ca grajd de cai. Toate astea nu ne împiedică însă să ne înseninăm şi noi cel puțin acum la anul nou.

Nu facem altceva decât să luăm masa împreună, lucru care nu se întâmplă des. Ba chiar e prima dată în retragere. Petrecem binişor în jurul câte unui pahar cu vin de la notar, aşa cum petrec războinicii când se adună în setea de a gusta cât mai mult şi mai intens din paharul vieții care pentru noi e poate pe sfârşite. Că cine ştie câți din cei prezenți vor mai fi peste o oră, o zi sau două? Se aştepta o luptă mare şi trebuie s-o primim, s-o înfrângem cu orice preț cu toată energia noastră oricâți ar pieri. Azi trag câteva obuze din care unul cade chiar aproape de casa unde eram adunați. Ce n-ar fi dat ei să ştie că ofițerii toți eram strânşi acolo? Seara începe lupta de-a binelea, la dreapta. Se aud mitraliere, puşti, grenade. E un clocot ca într-o oală ce fierbe înfundat. Credeam că vor poate să atace, dar în curând s-au liniştit lucrurile. Nu pot încheia notele acestei zile fără să amintesc de ororile ce le săvârşesc ruşii. La 8 ore seara eram pe stradă şi aud țipete disperate. Patrula ce o trimit îmi raportează că ruşii au bătut pe un biet moş ce s-a opus să fie prădat. Nu ştiu cum aş putea să mă exprim față de aceşti aliați semibarbari.

14 Februarie (scris şi în 2 ianuarie) 2017

Sunt în acelaşi sat companie de legătură între noi şi ruşi. Am neplăcerea să iau parte la o anchetă pentru prăzile făcute de ruşi. N-aş fi vrut să mai aud lucrurile ce le-am auzit. Ți-era mai mare milă s-auzi cum părinți cu 2-3 feciori la război au fost lăsați săraci. Începe şi un bombardament de artilerie de se vârau locuitorii prin toate colțurile. Stăm până la 8 ianuarie aci. Stăm bine, petrecem bine. N-aş fi vrut să mai părăsim acest front deşi eram linia I. La 8 ianuarie ne înlocuiesc ruşii, un regiment de cazaci. Căpitanul vine la mine. Un om foarte de treabă, mă invită la masă. Ziua plecăm căci seara trebuie să fim în Muncelul. Dormim noaptea ca vai de om, înşirați pe nişte scânduri într-o cameră infectă. Dimineața de noapte la drum. Un vânt de crapă obrazul, îngheț, desculți şi dezbrăcați. Mergeam spre repaus. Toate satele întesate cu ruşi. Ruşii peste tot de nu [se] poate să te mişti, numai la front se văd puțini. Într-o seară dormim

chiar cu ei în cantonament. În sfârşit, după 3 zile ajungem la Orbeni unde ne era destinat contonamentul. Şi acolo tot ruşi. Ruşi şi iar ruşi. Plecăm noaptea pe ger de scârțâie zăpada şi obosiți de drumul lung la Drăguşani. Abia ne găsim câte o casă de locuit. Era binişor. Dar după 4 zile plecăm la Orbeni. Începe instrucția. Trupa se cantonează. Uit să spun că primisem avansarea prin decembrie după 1 noiembrie. De atunci am cutreierat toate serviciile din regiment.

Panda era acum comandant al companiei a 9-a. 3 zile ofițer cu aprovizionarea, apoi comandant al companiei a 7-a; în fine, până la 14 ianuarie 1917 sunt numit adjunct al batalionului III. Nu mă măguleşte deloc. Se zice că suntem oarecum la refacere, dar ne lipseşte îmbrăcămintea ce-am ars-o pripindu-ne pe lângă foc, ne lipseşte încălțămintea, e frig foc şi soldații mai toți bolnavi. Ne veni detaşamentul de recomplectare căci rămăsesem fără soldați. Țin minte că la compania a 9-a aveam în front 48 soldați, iar la a 7-a vreo 50. Nu căzuseră atât în lupte, câți rămăseseră prin ascunzători şi sate ademeniți de rău-voitorii noştri. Ca să dau un exemplu amintesc că fiind trimis la serviciul aprovizionări în zilele Crăciunului am văzut în Sperieți o mulțime de asemenea dezertori. Ce-i cu tine? M-am rătăcit sau am venit în concediu. Te revoltă la culme. Numai unul ce nu simte poate să stea nepăsător la acest trist spectacol. Şi ce e mai greu că se găseau între ei şi ofițeri. Lt. C. Manoliu din reg. 50 inf. pe care fetele îl botezaseră Costică. Şi jandarmeria noastră nu se interesa, fapt ce m-a determinat să raportez şefilor mei. Nu ştiu rezultatul raportului. Şi cum spusei, din Drăguşani ne mută în Orbeni. Sărăcie lucie. Aci hărți peste hărți căci nu uitați că sunt ad[junct] de batalion. Suntem în țara formelor. Hărți, vorbe multe, nimic practic şi imediat. Nu ştiu, nemții tot aşa o fi făcând; o mie de hărți să capeți un lucru de nimic. Părerea mea e că rău se procedează. Nici în timp de pace nu admit atâtea hârțoage şi vorbărie, dar acum când trebuie să fie numai fapte, suntem rezerva armatei aci şi trebuie să ne aşteptăm la orice surprize. La 4 februarie, când ne credeam mai liniştiți, noaptea ordin de plecare. Şi venim în Cornățelul. Un sat mic în care eram grămădiți 2 batalioane. Un cantonament îngust şi infect. Eu cu maiorul n-am găsit casă de locuit şi-am fost siliți să stăm la o jandarmerie. Însă colonelul de jandarmi, care habar n-are ce e la front, ordin să ieşim afară. Şi rămânem iarna în drum. Ce-i pasă domnului colonel care nici nu ştie ce-i războiul, poate cunoaşte prin aceea că i s-a mărit salariul.

Vagabondăm, eu într-o parte, maiorul într-o parte, câteva zile. Găsim o casă unde facem sobă. Ba găsim şi ceva lapte căci nimic de-ale mâncării nu se găsea aici. Am căutat o seară întreagă să găsesc ceva. Mi-a fost imposibil şi dacă nu mai găseam o cutie de fasole iahnie – rămasă prin sac – trebuia să mă mulțumesc cu pâinea neagră şi cu ceai, adică apă fiartă şi cu zahăr. În ea câteva fire de ceai şi-ți părea tot aşa de bun ca la cine ştie ce mare cafe. Liniştiți nu stam nici aici, căci ne ducea dincolo până colo. Odată ne-a întors înapoi de la Coțofeneşti. În sfârşit, dă Dumnezeu şi pe la 12 februarie plecăm pe front. Poposim o noapte la mânăstirea Muşunoaele. Deşi era frig zdravăn dormim două nopți afară. Plecăm la Verdea. Stăm şi aici două nopți din care una o stăm cu trupa sub arme afară şi tremurăm până se încleştează fălcile. La ziuă poruncă să intrăm în contonament. În sfârşit, aflăm că sectorul ce-l vom ocupa e la Răcoasa. Luăm în primire la 16 februarie încântați c-am scăpat de hâțâială. Dar a doua zi se pune un viscol de

înzăpezesc toate căruțele cu hrană şi mor caii pe drum. Pe poziție, nimic lucrat, nici tranşee, nici adăposturi pentru oameni. Înghețau ca câinii şi trupă şi ofițeri stând pe poziție. Eu aveam parte că trebuia să stau cu cancelaria în sat. Se lucra şi ziua şi noaptea pentru întărirea poziției şi adăposturi. Pământul înghețat de lăsa scântei. În ceea ce mă priveşte, mă înnebuniseră cu ordine şi rapoarte şi crochiuri. Zeci de crochiuri colorate şi paracolorate după fiecare ordin în câte un fel. Maiorul stă şi ziua şi noaptea pe poziție. Bun băiat, muncitor şi conştiincios afară din cale, dar fricos de şefi. Şi aşa ne-am instalat noi şi ne-am întărit aci încetul cu încetul. Primăvara începea să ne zîmbească, dar cu ea şi boalele ne năpădesc în regiment.

Febra recurentă ne dă jos o mare parte şi se întinde fără ca doctorii să-i poată face ceva. Aici suntem față în față cu tâlharii noştri amici. Trag ei, tragem şi noi. Asta ține şi ziua şi noaptea. Într-una din zile îl rănesc chiar pe colonel. Asta pe la sfârşitul lui februarie. Pozițiile lor cu ale noastre sunt foarte aproape. În unele locuri ajung la 400 m. Ne vedem bine, dar şi când ne mişcăm şi la lucru. Şi cum şi vede – poc! De aceea lucrăm numai noaptea şi ziua ne mişcăm numai prin şanțuri. Baba iarnă iar strânge de acum cojoacele şi încet-încet un suflu nou adie ceva tânăr înviorător. Narația aceasta se isprăveşte la data de 17 martie. Atunci sunt schimbat de la adjunctatură. Mi se dă comanda companiei a 6-a.

17-31 Martie 1917

Cum spusei, mi se dă comanda companiei a 6-a pe care o iau în ziua de 17 martie. Mă bucură lucrul acesta întâi pentru că şi eu sunt mai liber şi, al II-lea, pentru că pot vedea dacă şi eu pot face vreo ispravă în fruntea unei unități. Compania e chiar pe poziție. Predecesorii mei fuseseră prea indulgenți şi majurul prea pehlivan. O ducea numai într-o beție fără să-şi vadă de gospodăria companiei. Îi aşez biciul pe spinare şi merge că n-are ce face. Bolnavii, cam mulți aici, de altfel la toate companiile la fel. Uit să spun că am ca subaltern pe camaradul sublocotenent Avramescu – băiat vrednic şi de ispravă. Sectorul îmi este chiar pe liziera de sud a Răcoasei. Ziua nicio mişcare. Noaptea la lucru sau în inspecția santinelelor. Era o lună, un albastru şi-un câmp de te întinerea cu 2-3 ani. Să mai adăugăm la acestea şoaptele Suşiței – căci aveam un post pe malul de sud al Şuşiței, şi îți venea să stai toată noaptea cu santinelele. E o plăcere să stai să priveşti prin păienjenişul de roze, să tragi în adversar sau să-ți fluiere vreun sol al morții pe la ureche. Pe deasupra, adaugă limbuția neînțeleasă şi gâlcevitoare a Suşiței. E o plăcere, nu-i aşa? Însă o plăcere pentru luptătorul obişnuit a cărui frunte s-a încrețit şi fața s-a bronzat. Poate şi ceea ce cei vechi numeau inima s-a împietrit căci pentru mulți plăcerea asta e prea sălbatică, prea aspră.

1-30 Aprilie 1917

Cu câteva zile de 1.IV eram în rezerva brigăzii. Ne străduiam pe capete să scăpăm de păduchii care probabil că răspândeau boala. Acum numai soldații mai aveau şi asta din tembelism. Opăream şi dezinfectam toată ziua. Şi asta zile în şir. Bine că scăpam de

ei şi trebuia să fie câte unul gură cască care cu tot frecuşul şefilor tot să mai păstreze sămânță şi să umple şi pe ceilalți. Unii aveau pielea ciuruită şi cu toate astea ce le păsa lor? Umblau cu cămaşa înțesată, ba şi pe veston şi manta. Se scărpina de da sângele şi mai nu seamă când se încălzea. Şi mulți nemernici d-ăştia stau aşa şi fără constrângere nu se mai îndurau să se despartă de ei. Sunt mari, albi şi cu crucea de Malta pe spate.

La fel cu avioanele nemților. Dar tot am scăpat de supărătorii musafiri. La 2 aprilie sunt Paştile. Nici o impresie, niciun simțământ nu stârneşte în noi apropierea acestei sărbători. O aşteptăm cu aceeaşi răceală şi indiferență ca pe oricare altă zi. Numai pregătirile femeilor din sat mai trezeau amintiri culcate în umbra conştiinței. Atâta tot. E soare şi frumos. Zâmbet de primăvară.

Chiar în ajun ocupăm poziția în locul altui batalion. Sunt multe de făcut aici, aşa se face că pierdem şi slaba noțiune de sărbătoare ce o avem. Am pus pe soldați să lucreze în noaptea Învierii fără să ştiu. Văd însă că lucrul nu sporeşte. Întreb supărat ce însemnează asta. Îmi răspund cu evlavie. E noaptea Paştelui. Şi atunci înțeleg eu de ce mai mult ca alte dăți zăboveau ziua pe cărticica lor de rugăciuni, de ce păreau mai cufundați şi de ce semnul credinței noastre era mai des. Îi las să lucreze în voia lor căci ordinul trebuia să se împlinească şi plec mai departe la santinele. Cu ochiul țintă şi urechea vie stau nemişcat la posturile lor şi scrutează pânza țesută de firele lunei aceşti fii ai gliei. Dau sfaturi unuia, îndrept ceva rău la altul, iar altul îmi raportează că a auzit zgomot în cutare parte. Trage – zic, şi cu el mă aşez şi eu la pândă. Linişte. Numai la intervale câte un glonte sfâşie mormântala tăcere.

Plec mai departe şi sub vraja lunii începe să curgă firul amintirilor. Unde eram acum un an? Ce făceam? Unde erau bronzații mei tovarăşi de luptă. Poate acum se văd în mijlocul copiilor lor cu nevasta în casa ascunsă sub stuf. Ce gândesc ei acum? Dar orice ar gândi mă văd în mijlocul lor şi nici o umbră de îndoială şi n-arată că-i apasă. Doar sunt feciorii României. E 12 punct. Undeva departe sună poate Învierea şi preotul se roagă şi pentru noi. Mii de gânduri se îndreaptă spre noi, poate. Eu parcă văd bisericuța noastră şi pe mama şi toți ai noştri. Şi imaginația mea țese o Înviere melancolică de luptători tăcuți ca turnați parcă care mai şi mişcă cu mişcări scurte fără vorbă, severi şi descoperiți. În tot acest timp luna ne revarsă belşugul ei de aur. E târziu şi, pentru că sunt singur la companie, merg să mă culc în bordeiul meu din vale. A doua zi, din noapte voi avea de lucru. Iată şi ziua Paştelui ne surâde veselă. Nimic nu mă mişcă. Ca şi alte dăți merg să-mi fac datoria. Între altele am să dau soldaților bunătățile ce li le-a trimis Regele şi Regina, ministrul de război şi un comitet de doamne sub patronajul d-lui general Averescu. O ştiu mai dinainte, că le-am spus-o, şi se bucură ca nişte copii. Mă roagă chiar să le dau chiar mai de dimineață, să facă după cum e obiceiul. Se vorbeşte puțin. Par fericiți şi parcă uită pentru moment locul unde sunt şi mănâncă în tihnă cozonacul şi ouăle, iar vinul le aminteşte frumoasa zi. Eu cu camaradul Avramescu, ce abia peste noapte a venit, luăm masa cu aceeaşi linişte şi sobrietate ca şi alte dăți. Suntem mai fericiți acum căci putem avea o ciorbă de miel cu borş, o bunătate. Ne amintim Crăciunul când nimic n-am mâncat şi toată ziua a fost numai manevră şi împuşcături. Afară văd pe domnul căpitan Niculescu. Îndeplinesc cele de cuviință, dar uit că sunt Paştile şi domnul îmi spune: „Cristos a înviat". Mă poftesc la

masa dumnealor căci mai erau ofițeri. Se mai sporește numărul, ba vin și lăutari. Petrecem puțin împreună în fața unui pahar cu vin și iar la datorie. A doua zi luăm masa cu toți ofițerii batalionului. Liniște, pace ca și când ceva grav s-ar fi pus la cale. Nu mai e spontaneitatea de altădată, nici veselia nu-și face loc așa ușor. Nu că sunt triști, dar așa s-au săpat caracterele, așa e starea normală a lor. E soare dar parcă ceva spune că o să se ducă pentru câtva timp de la noi. Eu mă sui pe tranșee să privesc pe Sușița căci o panoramă măreață se desfășoară ochilor. Tot privești și nu te mai saturi.

Cu a treia zi începe vântul și ploaia și mai ales ploaia. Ține într-una, pământul s-a desfundat și curg șiroaie. Mi-a udat soldații la piele. Sunt plini de noroi până la urechi. Adăpost în nicio parte căci în bordeiul lor plouă ca afară, ba mai rău. Ziua se zvântează în jurul focului. De la o vreme începe să curgă și în bordeiul meu. Curg șiroaie mari și n-am ce-i face. Tot pământul e un lac. Nopți întunecoase de nu vezi la trei pași și noroi de abia tragi picioarele. Ajungem așa la 12 aprilie. Mă prinde și un pui de boală, dar nu mă las. Cu toate astea, vreo 2-3 zile tot mă tăvălește la pat. Se punea un mare premiu pe capul unui prizonier – viu sau mort. Cum spusei, eram bolnav, cu toate astea primesc ordin să fac eu isprava. Eram tocmai cu ventuzele pe spate, când vine domnul comandant al batalionului să mă înștiințeze. Primesc ordinul în tăcere și în liniște. Cu aceeași seninătate mă angajez să-l execut chiar bolnav. Timpul e favorabil: întuneric beznă, ploaie și vânt, inconvenient noroi mare. Vreau să atac pe valea Sușiței spre Gogoi, locul unde credeam eu că e numai un post. Planul e îndrăzneț. Cere mult curaj și uitare de sine. Mă examinez cu obiectivitate și găsesc în mine tot ce trebuie spre a-l executa. Îmi trebuiesc numai oamenii care să corespundă cerinței mele. Vreau să merg pe valea Sușiței, să profit de întuneric, vânt, ploaie, și zgomotul apei și să tai rețelele lor, să le trec în spate și apoi venind din spate ca să nu mă împiedice nicio santinelă să atac bordeiul cu toată energia. Te înfioară, nu-i așa cititorule?. Eu l-am conceput cu toată liniștea și l-am executat cu toată răceala. Voi mărturisi părțile unde nu găseam toată tăria în mine. Oamenii cu care să execut planul e toată importanța. Aleg din toată compania. Le arăt planul, le vorbesc hotărât cu toată energia necesară ridicării și împietririi sufletelor. Le arăt ultima sancțiune – revolverul – șase pentru cei care din voi s-ar codi, ultimul pentru mine. Le vorbesc de moarte și rămân așa că li se părea ceva natural ca oricare să fie mort sau rănit. Mă ascultă tăcuți ca la rugă. Poate se înfioară de vorbele mele dar sunt sigur că i-am subjugat. Aleg 16 care își iau angajamentul solemn ca să meargă. Prima seară recunosc drumul și posibilitatea de a ataca punctul ales. Toate bune. A doua seară vreau să atac. Când ajung la rețele și vreau să le tai se produce atac în altă parte. Încep rachetele. Mi-e imposibil să mai fac o mișcare căci santinelele m-ar fi văzut. Stau culcat cam o oră lângă rețele fără să mișc, în ploaie. Aștept să isprăvească cu lumina, să se liniștească ca să încep operația. Fatalitate! Când se liniștește atacul încep lucrul acolo unde eu vreau să atac. Aștept, dar ei tot nu intră în bordeie. Plec încet înapoi, fără nicio ispravă. A treia seară. Întuneric, vânt, ploaie. Prăpădul lui Dumnezeu. Eu plec cu 15 oameni să-mi execut planul. Merg, le tai rețelele și le trec în spate așa cum îmi era planul. Bucuria mea c-am ajuns până aci. Dau de un șanț al lor și de sârma de telefon. Ordon s-o taie. Ne-am apropiat la 10-15 pași de o baracă și bordeiul lor. Nicio santinelă. Înăuntru vorbesc liniștiți. Eu iarăși vorbesc, bat și aranjez soldații. Nu

ştiu cum că îndată ce-i lăsam se făceau iar grămadă. De bună seamă că m-auzeau şi ei vorbind şi suduind cum îi auzeam şi eu pe ei. Credeau poate că-s de-ai lor. Ce se întâmplase? În supozițiile ce le spusesem eu era vorba numai de un post. Nu mă gândisem niciodată că aci ar putea fi rezerva lor. Şi în adevăr. La lumina rachetelor am văzut multe bordeie, toate luminate. Cred că erau ca două companii. Ei văzuseră lucrul ăsta şi le slăbise curajul. Mărturisesc că am avut şi eu un moment de slăbiciune văzând descurajarea tuturor. Mi-am revenit imediat. Spiritul soldaților mei era deplorabil. Soldatul din patrulă ce vrea să-mi raporteze aproape amuțise de groază. Ordon să atace cu grenade. Grenadierii îmi spun că-i dor mâinile, li s-au muiat şi nu mai pot arunca. Refuză. Dacă ei ne-ar fi simțit şi atacat afară de mine, serg. Olteanu, cap. Soare şi vreo doi soldați ar fi rămas toți acolo nemişcați. Mă gândesc că am venit să mă fac nu să duc prizonier. Stau şi mă socotesc ce-aş putea face cu aceşti soldați. Mi se raportează că la stânga şi în față se vede mişcare. Cred că ne-au simțit după tocmelile noastre. Pentru că era imposibil să mai fac ceva, dau semnalul de retragere. Raportez cazul. De m-ar fi crezut bine, de nu iar bine. Eu sunt împăcat că aşa am făcut. Fără soldați hotărâți, orice plan şi orice dibace conducere se sfarmă.

A 4-a seară stau liniştit.

A 5-a seară încă nu-mi vine să mă las. Iar pornesc cu vreo 8 oameni. Sârma n-au dres-o. Ne simt. Cu toate astea tot trecem la ei pe acelaşi drum. Încearcă să ne prindă. Îi auzim bine cum vin cu gălăgie, cum unul face linişte, se apropie, aruncă chiar cu piatra în noi. Nu ştiu care le-o fi fost intenția. Le-a fost frică însă şi au renunțat să ne mai astupe trecerea. Vin din față mai mulți. Aud zgomot prin baltă. Nu se poate face nimic şi acum suntem siliți să plecăm. Încep rachete, mitraliere şi puşti. Culcat la rachete şi iar înainte. Aşa a fost să fie. Plecam bolnav, tremurând de febră, dar grija să nu mă surprindă mă făcea să uit totul. Afară de asta, fiorii ce te străbat la orice zgomot m-au făcut să uit de boală. Mă întorceam ud leoarcă şi plin de noroi. Aşa m-am tămăduit şi de boală. Asta se isprăveşte la 13-14 aprilie. Stau apoi liniştit şi îngrijesc de soldați. Era vorba ca la 15 aprilie să ne schimbe, dar vorbă a rămas. Acum s-a făcut frumos. Îmi îngrijesc şi eu sectorul meu. Îl fac ca un parc, dar un parc al morții. Pe la 18/IV mă îmbolnăvesc de febră. Am călduri, amețeli şi nu mă mai țin picioarele. Nu pot mânca. Fac ce se poate face, dar degeaba. Primesc iar un ordin de recunoaştere. Promit că-l voi executa. Boala nu mă lasă. Sunt măgulit de purtarea şi grija părintească a căpitanului Nicolescu. Nu pot să-i mulțumnesc mai mult. La 21/IV cu brancarda mă duc soldații într-o casă din sat. Am călduri mari şi dureri de rinichi. Nu pot să dorm şi mă tăvălesc mereu. Sucesc ordonanța în toate părțile. La 26 îmi încetează căldura. Pot să mănânc ceva, mă mişc chiar. Dar nu e până la capăt. Nu s-a sfârşit cred. La 3 mai un nou acces, dar numai de o zi. Sunt bine la 4 mai şi un ultim acces la 5 mai. Sunt slăbit bine de tot, dar față de alții sunt tare căci pot să umblu. Mă tot pisează de la regiment să vin la companie deşi nu sunt pe deplin restabilit. Mă scârbesc şi plec. La 13 mai mă prezint la companie. Speram să-mi dea un concediu căci aşa se obişnuieşte după boală. Cel puțin aşa fac cu ceilalți – dar eu fără noroc. La nimeni nu se mai aprobă concedii. Sănătate să fie că toate sunt bine. Aşa e la noi. Nici acum nu s-au lecuit toate păcatele. Încolo toate se scurg în linişte. Ca pe front, mai trag ei, mai tragem şi noi şi cu puşca şi cu tunul. La

17 iunie, într-o joi, un obuz cade direct pe scaunul unde stam. Noroc. Numai vreo 15 paşi am făcut de la scaun până la tunel şi obuzul a fost în locul meu. N-a mai rămas nimic din masa la care stam. Spetezele scaunului au sărit la mine în tunel. Toate hainele şi pelerina le-a făcut numai găuri. N-am rămas cu nimic. Vezi dar că am scăpat ca prin minune. Cu sănătate înainte.

Acum pe la 1 iunie se agită chestia ofensivei. Aşteptăm cu linişte şi încredere. Să vedem ce iese...

[Pe foaie de forzaţ a copertei din sapte se găseşte însemnarea]: Adresa familiei mele este I. Gherghină, com. Cernelele-Troaca, judeţul Dolj, prin Craiova. O scriu aici ca la nevoie să poată servi oricui. Gherghina, 24 I 1917, Bratocea.[10]

Anexa 2

Portretul locotenentului Marin Gherghină (desen în creion de I. C. Zofiescu, pictor din Stroeşti-Argeş, făcut la 14 februarie 1917 în satul Verdea), de pe penultima filă a caietului de însemnări.

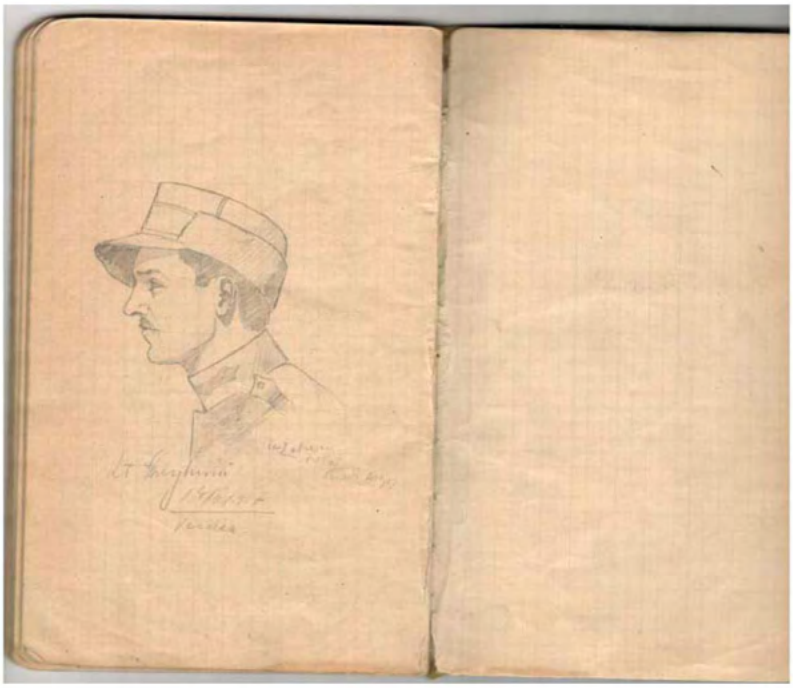

[10] În caietul cu însemnări ale lui Marin Gherghina se mai află o însemnare scrisă de altcineva privind conţinutul unei „lăzi de campanie cu cheie: un pieptar, o pereche ghete galbene, 3 perechi manşete, o pereche ciorapi negri, un pachet vată, o oglindă mică de birou, o perie cap, o perie haine, o pereche pantaloni campost verde, un dragon aur, o sabie cu dragon piele, un dragon (nemţesc) german, un pachet scrisori, un dictionar r[omâno]-german, un chipiu, o cămaşă noapte, 3 cămăşi color, un veston verde, un regulament serv. de companie, o pereche cisme, o pereche pinteni, un ceas defect nichel, un revolver cu tocul lui, 344 lei". [Probabil, această ladă să fi fost a autorului însemnărilor, Marin Gherghină-n. D.C.]

Anexa 3

Carte poştală trimisă din Bârlad de Costică Gherghină la 17 mai 1916 locotenentului M. Gherghină

Bârlad, 17 mai 1917

Drag şi Scump Erou,

Căci tu şi cu toţi camarazi tăi, sunteţi Eroii speranţelor şi Zeii, la care noi cei neputincioşi şi nearmaţi, privim cu mândire şi drag, cu sufletul plin de dor şi ni se umplu ochii de lacrimi de bucurie când vă vedem atât de voinici şi cu piepturile voastre de oţel, cum înfruntaţi pe vrăjmaşul cotropitor. Totuşi, zi şi noapte, muncim şi noi, spre a vă ajuta cu cele ce trebuie. De aici m-a mutat în Direcţiune la Iaşi, unde trebuie să plec, cel mult în 3 zile, îţi voi scrie de acolo. Fratele Sandu este în comuna Torneşti, Iaşi. Vărul tău Ghiţă din 66 a fost rănit în Dobrogea, i-a trecut şi este întro comună pe lângă Gara Bârnova. De unchiul tău Marin, ştiu că este la Pascani. Vărul Grigore Troceanu şi el este în jurul Iaşilor. Ah, mult doresc să te văd. În Iaşi ne vom întâlni. Eu sunt sănătos şi întotdeauna mă rog lui Dumnezeu să fii sănătos şi să te ferească şi aibe în paza lui. Unchiul tău, Costică.

[P.S.] Deocamdată, adresa mea la Iaşi este, C. Gherghină Controlor Secţia M 4 Direcţia Mişcării C.f.r. Iaşi. Complimente de la D.C. Aricescu fostul Şef la Caracal, acum este inspector la Bârlad. I-am citit cartea ta poştală şi ne-a stors lacrimi de bucurie.

Respecte şi complimente la toţi camarazii şi amicii din Voinicul şi Bravul Regiment 30 de Munteni şi Podgoreni. Ştiu că ai nevoie de multe, scrie-mi, ca să ţi le procur şi trimit. Te îmbrăţisez şi te sărut cu tot focul şi cu tot dorul. Unchiul Costică.

D-lui Locotenent M. Gherghină comandantul Companiei 6 din Regimentul 30 Muscel Divizia 3-a. Armata de Operaţiuni. [Ştampila poştei] cu data de 2 iunie 1917.

Anexa 4

Marin Gherghină, fotografie (atelierul fotografic E. R. Speek din Câmpulung) din 18 august 1914, dăruită unchiului său C. Gherghina.

Anexa 5

Marin Gherghină, fotografie din 16 martie 1915, atelierul de Fotografie artistică E. R. Speek, Câmpulung, dăruită unchiului său.

Anexa 6

Părinții eroului, Ion şi Maria Gherghină din satul Troaca (azi Rovine), fotografie din decembrie 1904 (atelier „Fotografia Rembrant", Craiova).

Anexa 7

Primăria Com. Cernelele Județul Dolju.

Ecstract

După actele de stare civilă de morți pe anul 1918.

Numele de familie Gherghina, Numele de botez Marin, Gradul sau funcția Locotenent, Religia Ortodoxă, Cetățenia român.

81

Proces Verbal

Din anul una mie nouă sute optsprezece luna Decembrie ziua optsprezece orele zece ante meridian. Pe temeiul adresei N. 685/918 primită din partea Regimentului N. 30 şi în conformitate cu dispoziţiunea Codului Civil, Noi Dumitru I. Guran Primar şi ofițer al Stării Civile din Comuna Cernelele Plasa Balta Verde Județul Doljiu dispunem transcrierea actului următor.

Ofițerul Starei Civile(ss) Dumitru J. Guran.

Notar(ss) L. Steriade

Regatul României

Ministerul de Războiu

Corpul Regimentul Muscel N. 30

Ofiterul Stărei Civile Răsboiu

Ecstrat

Din registrul actelor de morți pe anul una mie nouă sute şaptesprezece.

N. 410

Act de Moarte

Din anul una mie nouă sute saptesprezece, luna Iulie, ziua treizeci, ceasurile zece înainte de amiazi. În ziua de cincisprezece ale prezentei luni, la ceasurile cinci înainte de amiazi a încetat din viața în lupta de la Dealul Petroasa, lovit de glonț, Dl Locotenent Gherghina Marin în vârstă de 23 ani, de profesiune învățător născut în Comuna Cernelele, Județul Doljiu, fiu(legitim) D-lui Ion şi al D-nei Maria. Moartea a fost verificată de Medicu Sublocotenent Lambu Alecsandru. Această declarațiune a fost facută în prezența martorilor Dl Sublocotenent Avramescu Constantin de ani 23, de profesiune învățător, domiciliat în Comuna Valea Popii, Județul Muscel, Dl. Plutonier major Gormescu Ion de ani 26, de profesiune militar, domiciliat cu Comuna Câmpulung județul Muscel, Dl Sergent Instructor Soare Ion de ani 26 de profesiune militar domiciliat în Comuna Rucăr județul Muscel, care dupe ce le-am citit acest act, l-au subscris propriu împreună cu noi Ad. tor Căpitan Iliescu Polihornie şi ofițer de stare Civilă răsboi din Regimentul Muscel N. 30.

Martori-(ss) Sublt. Avramescu Constantin

Plut. Major Gormescu Ion

(ss)Serg. instr. Soare Ion

Ofițer al stării Civile Răsboi şi Ad. tor Căpitan Iliescu Polihornie.

Pentru Conformitatea ecstractului, semnătura copiatorului serg. instruct. Iorguleț Gheorghe.

Ofițer al stării Civile Răsboi Ad.tor Căpitan P. Iliescu

Primăria Comunei Cernelele Județul Doljiu. Prezentul ecstract s-a transcris astăzi optsprezece decembrie anul una mie nouă sute optsprezece.

Primar (ss) Dumitru I. Guran

Notar (ss) L. Steriarde

Primăria Comunei Cernelele Dolju.

Copia aceasta fiind Conform cu originalul se atestă de noi

Preşedinte N. Panaitescu 1925 Martie 9

[L.S.]

Secretar,

Petre Jianu

Anexa 8

Monumentul Eroilor din comuna Cernele (amplasat inițial lângă Școala primară din Cernelele de Sus, astăzi în curtea Gimnaziului nr. 38 din Craiova).

Anexa 9

Placa comemorativă cu eroii din satul Rovine (= Troaca).

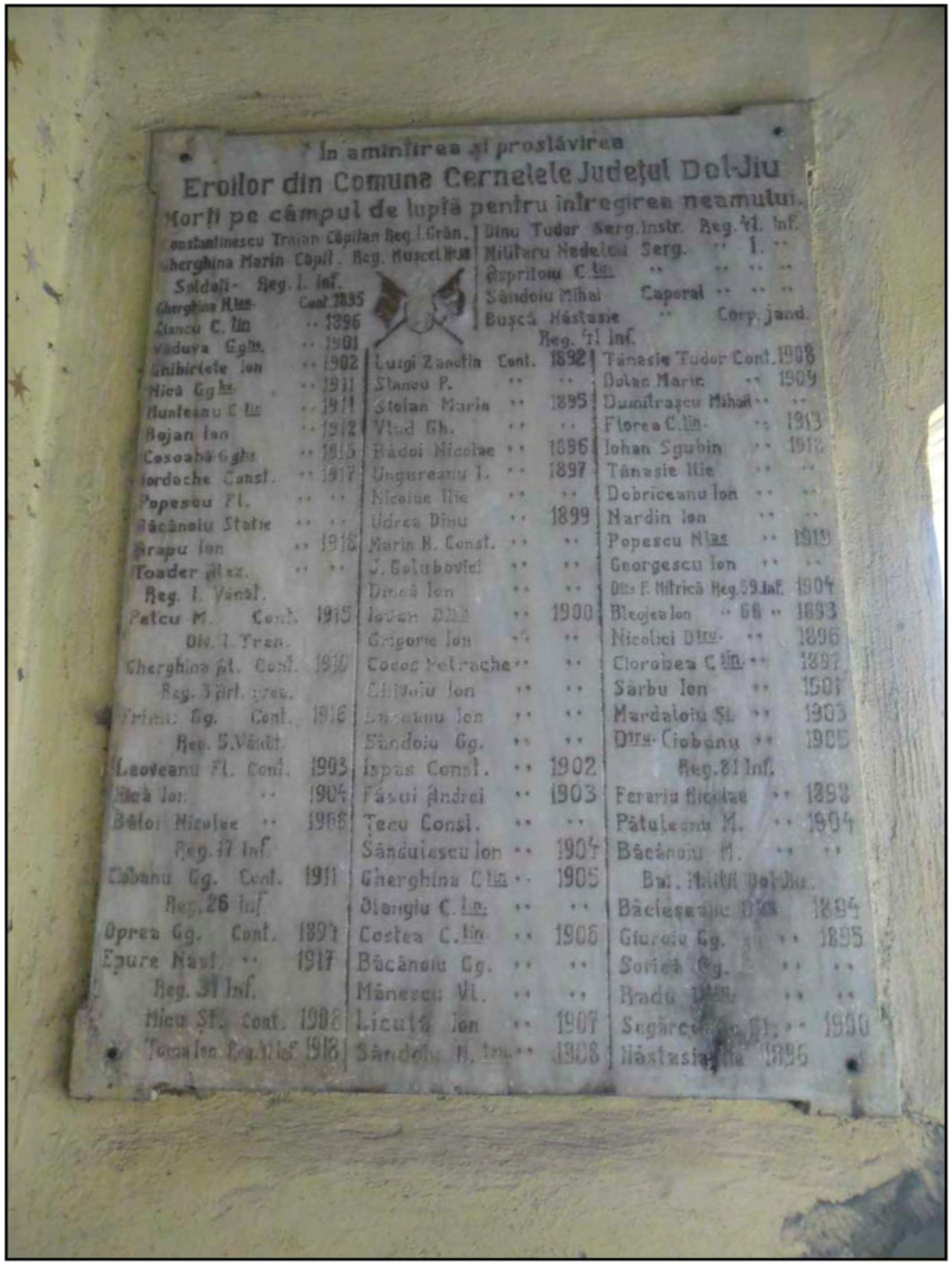

„ISTORIA" UNUI JURNAL DE RĂZBOI ŞI IMPORTANŢA LUI PENTRU STUDIEREA OPERAŢIUNILOR DESFĂŞURATE DE GRUPUL OLT ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL: MEDIC SUBLOCOTENENT S. DEMETRESCU, „ÎNSEMNĂRI ZILNICE DIN RĂZBOIUL ROMÂNO-UNGARO-BULGAR"

Ion Soare

În anul 1985, „tânăr arhivist" fiind, în biroul din noul şi modernul sediu al Direcţiei Judeţene Vâlcea a Arhivelor Naţionale, am avut surpriza să primesc vizita bătrânului profesor de matematică şi fizică din vremea studiilor mele gimnaziale – distinsul domn Constantin Popescu. Era avocat de profesie, dar, din cauze pe care nu le dezvăluise nimănui, părăsise avocatura în favoarea învăţământului, ca profesor suplinitor, şi timp de mai mulţi ani, cu o conştiinciozitate şi o abnegaţie greu de egalat, ne iniţiase în tainele matematicilor şi ale fizicii. În plus, îi fusese încredinţată şi coordonarea activităţii Căminului Cultural din comuna noastră (pe atunci – Bercioiu), inclusiv biblioteca instituţiei. Atunci, datorită Domniei Sale, am descoperit cu adevărat lumea fascinantă a cărţilor, cărora le-am rămas admirator şi slujitor devotat toată viaţa.

După primele minute ale întâlnirii, timp în care ne-am manifestat bucuria reciprocă a revederii, fostul avocat şi profesor a redevenit dintr-odată grav, a băgat mâna în vechea sa servietă de piele şi a scos un fel de carnet cu coperte negre, dar mai mic decât caietele obişnuite, şi a intrat direct în subiect: „Dragă, am asupra mea acest caiet cu nişte însemnări din vremea Primului Război Mondial; mi le-a dăruit mai demult un prieten, care, la rândul lui, îl avea moştenire de la tatăl său. Anii au cam trecut şi peste mine şi mi-am zis că manuscrisul s-ar păstra cel mai bine aici, în arhivele voastre, ca să-l citească şi cei care vin după noi; l-am frunzărit şi eu: conţine informaţii interesante despre începutul campaniei şi, ceea ce m-a impresionat cel mai mult, despre moartea tragică al generalului David Praporgescu!".

L-am asigurat că aici se păstrează cel mai bine şi cu mult folos pentru cunoaşterea istoriei acestor locuri, şi l-am ajutat să facă oferta de donaţie necesară în astfel de situaţii... După plecarea venerabilului meu dascăl, am făcut şi eu o primă cercetare a manuscrisului: într-adevăr, însemnările acelea zilnice, al căror autor semna Medic Slt. (rz) S. Demetrescu, aduceau informaţii şi date deosebite privitoare la Primul Război Mondial, demne de a figura în orice tratat de istorie a României, în special pentru capitolul referitor la acel funest eveniment. În mod aproape inexplicabil, până acum el a fost puţin cercetat şi folosit de către cercetători, singurii care l-au făcut cunoscut fiind subsemnatul[1] şi

[1] Ion Soare, *Însemnări zilnice din războiul româno-ungaro-bulgar,* în „Forum-V", nr. 2(15)/ trim. II 2010, p. 32.

colegul meu – Dumitru Garoafă[2]. Istoriile viitoare, atât cele naționale, cât şi locale, vor trebui să țină cont de acest document, adică să utilizeze în mod corespunzător prețioasele informații furnizate cu conştiinciozitate de un combatant activ şi pertinent, de la intrarea României în război şi până spre sfârşitul campaniei. Redăm în continuare – în transcrierea lui Dumitru Garoafă şi a subsemnatului – însemnările memorialistului, de la începutul jurnalului şi al campaniei (14 august 1916) şi până la 30 septembrie 1916 – zi tristă pentru armata română, coincizând cu moartea eroică a generalului David Praporgescu, rănit mortal în muntele Coți din Câineni.

Slt. S. Demetrescu, Jurnal de Război

Med. Slt. (rz.) S. Demetrescu, *Însemnări zilnice din Războiul româno-ungaro-bulgar. 15 aug. 1916 – Rg. 44 Inf., Batl. III*

14 august <1916>. Perişani… Concentrat de aproape 3 săptămâni şi plictisit, propusesem ca a doua zi de dimineață, la ora 5, să merg «La Cumpănă», invitat fiind de dl. Taşcă, directorul forestier de acolo şi care e sergent în Cp. <a> 12-a (f. 3).

Pe la ora 10, când mă scol, un plutonier de la <Cp.> a 10-a, îmi spune, venind în goana mare, călare: «Pregătiți-vă, domnule sublocotenent, căci e ordin să plecăm imediat la Robeşti!». Mi-am închipuit imediat că e posibil vreun marş şi că peste 1-2 zile (f. 3v.) ne întoarcem înapoi în Perişani. Comandantul batalionului nostru (mr. Slăvescu: n.n. – D.G.), însă îmi spune că faptul că spune (sic!) să se ia tot, asta înseamnă că ne mută definitiv. Nu-şi închipuia nici el că va fi mult aşteptata mobilizare (generală: n.n. – D. G.). La ora 5 (p.m.), plecăm în uralele soldaților şi în plânsetele femeilor din Perişani, iar eu, pe un cheson al Cp. 12, condus de srg. Taşcă, am pornit-o spre Olt (f. 4). La ora 8 (p.m.)ne apropiem de Olt: *deodată, se aud urale şi chiote. Un sublocotenent* (cuvânt greu lizibil: n.n. – D. G.) *trece călare şi ne anunță că s-a decretat mobilizarea. Veselia era mare pe toți.* Ajung la Olt, unde regimentul trecea Oltul pe pod plutitor, la Cornet.

Toți ofițerii erau în f<i>erbere şi fericiți, în fine, că au scăpat de atâta aşteptare şi concentrare fără rost. Mâncăm ce putem la gura bordeiului podarului, în timp ce regimentul (f. 4v.) trecea mereu podul. Cerul senin, fără lună, timpul liniştit. Trecerea întregului regiment a durat de la 8 (p.m.) până la 3 dimineața. Mi-era somn. Am luat, pe la ora 1, un brancard şi m-am aşezat în el, la un loc mai retras, voind să dorm. Nu puteam <!>. Mă gândeam la atâtea: la cei de acasă, pe care nu pot să-i văd înainte de plecare, la război, în timp ce zgomotul trecerii (f. 5) regimentului meu însoțea toate aceste gânduri.

Pe la 2 şi jumătate, mr. Slăvescu mă cheamă, spunând că a găsit o casă la un han din apropiere, ca să ne odihnim puțin. Ne ducem, ne aşezăm în pat, dar nu trece un sfert

[2] Dumitru Garoafă, *Desfăşurarea luptelor din Țara Loviştei în „toamna pătimirii noastre”*, în *Posada – 685. Țara Loviştei. Studii de geografie, toponimie, istorie şi etnografie*, Craiova, Editura Universitaria, 2015, pp. 278-322, coordonatori: Dinică Ciobotea, Eugen Petrescu şi Radu Ştefan Vergatti.

de oră când cpt. Gambo (?) de la mitraliere vine în goană, spunând ca să plecăm imediat spre Robeşti. Plecăm. Ceaţă mare, puţin cam răcoare, iar eu pe capra unei căruţe de (f. 5v) subzistenţă. La 4 (a.m.) suntem la Robeşti, unde colonelul (Sava Dumitriu – n.ns. – D.G.), în cerdacul unei case înconjurat de telefonist şi Statul Major, la lumina unui felinar, dă ordin maiorului (Slăvescu – n.ns. – D.G.) ca să plece imediat cu Companiile 9 şi 10 la Râul Vadului, îmbarcându-se în trenul ce ne aştepta la canton. Ne urcăm cu toţii. Colonelul asistă la îmbarcare, iar la suirea în tren, dând mâna cu noi, ne spune: «La revedere, domnilor şi să ne vedem (f. 6) mâine (?) pe câmpul de onoare. Curaj cât de mult!»

Plecăm. Ne suisem într-un vagon, toţi ofiţerii la un loc cu soldaţii. Într-o parte eram eu, maiorul şi cpt. Gamba. Discutăm cu multă îngrijorare graba cu care ne şi aruncă în foc. La un moment dat, eram cu toţii tăcuţi, gândindu-ne la ce ne aştepta!

În timp ce ziua se arăta cețoasă şi cam răcoroasă (f. 6v.), mă gândeam că poate nu voi mai vedea pe cei ce îmi sunt dragi şi privind la soldaţii aceia tăcuţi, care erau în jurul meu şi care se duceau la moarte sigură, îmi ziceam: «Iată ce e războiul: carne de tun!»

Ajungem la Râul Vadului. Ne dăm jos din tren. Ne aşteaptă şeful gării. Râul Vadului este un platou înconjurat de munte, la dreapta căruia curge Oltul.

Maiorul, însoţit de (f. 7) aghiotant, se duc la col. Dimitrescu Apostol, comandantul Rg. 42 <Vl.>, cu care cooperam spre a primi ordine. În acest timp, ne întreţinem cu şeful <gării>. Ne spune mai multe date relative la tranşeele lor, zicând că defileul e greu de luat, având o artilerie numeroasă.

Venind maiorul, ne spune să ocupăm tranşeele, eu iau pe caporalul Gheorghe şi, împreună cu Nedelcu (f. 7v.), ordonanţa mea, îmi caut locul de prim-ajutor. N-aveam, însă, niciun medicament, căci nu sosiseră de la Piteşti.

În acest timp, trece un convoi de răniţi de la Rg. 42 <Inf.>, însoţit de maior medic Şeiteanu, care îmi spune că să vin la infirmeria din Câineni<i> de Vâlcea, unde se evacuează răniţi<i>, spre a da îngrijiri soldaţilor, până la sosirea ambulanţei mele. Primesc şi plec (f. 8) la Câineni, unde dau toată ziua ajutor răniţilor. Noaptea, la ora 3, soseşte un tren sanitar sub direcţia lui Petruş şi în care îi evacuiez.

16 august 1916. Sunt tot în Câineni, unde am dat îngrijiri răniţilor… Ambulanţele au sosit, dar nu (f. 8v.) sunt cai spre a fi transportate. În aceste 2 zile, am îngrijit 73 soldaţi (Regimentele 42, 44 şi 68) şi un ofiţer din <Rg.> 42.

La 15 august seara, ne-a sosit un transport de prizonieri. Erau 150 de soldaţi, 2 ofiţeri şi 4 cadeţi. Toţi tineri şi bine făcuţi. Tratament admirabil ofiţerilor: li se dă hrana de la popota noastră. Fusese (sic!) capturată de Cp. a 12-a – lt. Crăpătureanu din <Rg.> 42. Printre soldaţi<i> prizonieri era şi un român de la pionieri, care îl adusese (f. 9) cu vreo 2 zile de pe frontul rusesc, fără să ştie că e român. Era în culmea fericirii că a venit la noi (f. 9v.)

Ofiţerii care ştiau nemţeşte ne spunea<u> că sunt aduşi de pe frontul rusesc cu vreo 2 zile înainte de război (f. 9v.).

18 august 1916. Trecem prin defileul Oltului <şi> ajungem la frontieră. Aceasta nu mai există, fiind trecută de trupele noastre încă din noaptea de 14 august, pe la 11, de

către Cp. cpt. Măcelaru din Rg. 42. Casele grănicerilor unguri sunt devastate şi ciuruite de gloanţe... Podul de pe Olt, care <era> aproape de Verestora (?), e rupt, fiind aruncat de unguri în retragerea lor (f. 10).

Trecem prin satul Lazaret, locuit de saşi, care acum e părăsit din cauza invaziei noastre, apoi prin Turnu Roşu. Pe drum, întâlnesc un convoi de prizonieri, 6-7 predaţi de bunăvo<i>e, rătăcindu-se prin pădure, în urma retragerii lor... (f. 10v.). Femeile: „Toate ne binecuvântează (f. 10v.) şi plâng de bucurie că le-am scăpat de urgia ungurească" (f. 11). Scăpăm de munte şi intrăm în şes, înconjurat de dealuri.

Dăm în satul Boiţa, sat românesc. În drum, zăresc mormântul unui sergent ochitor din Batl. I a<l> Rg. 23, care a fost omorât de obuzele duşmanului în lupta noastră din Defileul Boiţei.

Trec prin Tălmaciu, sat mare (?), de saşi, acum părăsit şi jefuit (f. 11) de românii de prin împrejurimi şi armata noastră (f. 11v.). Regimentul, împreună cu Comandamentul şi Infirmeria, se instalează în satul Veştem: „Aici mă întâlnesc cu dr. Socolescu şi cu ceilalţi colegi. Găsesc la Infirmerie câţiva răniţi, din care unul muribund, toţi din regimentul nostru în lupta de la Tălmaci, luptă crâncenă de noapte (ieri)" (f. 12).

19 august 1916. La 4 îmi vine ordin ca să plec în com. Sadu, să aduc pe slt. Păiş din Cp. 10, care era rănit din lupta de la 17 august seara, în pădurea Boiţei (?) (f. 13). „Tocmai atunci ducea<u> la groapă pe un slt. Bolocan, împreună cu 2 soldaţi din Rg. 2 Vl., morţi pe câmpul de onoare" (f. 13v.)

20 august 1916. Ordin de a intra în luptă regimentul comandat de mr. Socolescu, care „... mă trimite cu slt. Păiş să-l evacuez la Boiţa, la automobilele sanitare, care veniseră de dimineaţă" (f. 15).

În Şelimberg, însă, saşii ascunşi în case, au început să împuşte de pe <la> ferestre soldaţii noştri. Unii au fost prinşi, iar alţii, ca o pedeapsă (f. 15v.), li s-a dat foc satului, iar azi s-a bombardat aproape tot satul".

Tot azi-noapte, artileria anexată grănicerilor a bombardat gara, împreună cu un tren blindat şi cazărmile (f. 16).

21 august 1916 (duminică). Sunt relatate faptele săvârşite de un soldat român care a fost rănit într-o ciocnire cu o patrulă inamică, la Şelimberg, acesta "împreună cu încă 4 soldaţi şi un sergent, toţi din Cp. 11, <Rg. 44 Inf.>, fiind trimişi în patrulă, au dat peste 25 soldaţi unguri, care au încercat ca să-i prindă. Şi nu s-au dat bătuţi, ci i-au înfruntat prin focuri, retrăgându-se, soldatul rănit, rămas mai în urmă, s-a retras, aşa cum era, lângă un pod (f. 17) şi a început să tragă cu nădejde în cei 20 de unguri, care au fost puşi pe fugă, iar el, rănit cum era în abdomen, s-a târât vreo 2-3 kilometri, până când a fost găsit de nişte brancardieri, care l-au pansat şi trimis la ambulanţe. Pentru aceste fapte, colonelul i-a înaintat imediat în grad: pe sergent-plutonier, pe caporal-sergent, iar soldaţi<i> (f. 17v.)-caporali, iar pe cel rănit l-a propus pentru «Virtutea militară». Toţi au fost puşi pe Ordinul de Zi şi citiţi (recte: citaţi), 3 zile de-a rândul, în faţa trupei, de către comandanţii de companie" (f. 18).

23 august 1916. Dimineaţa, am ordin să mă duc cu un pluton, să îngropăm morţii din pădurea de la N-E de Veştem, unde a fost o luptă crâncenă, pentru (f. 18v.) ocuparea Cisnădiei şi a satului Veştem, luptă în care a intrat batalionul nostru şi încă un batalion

din <Rg.> 2 Vl. al maiorului Popescu, pusă <lupta: n. ns.> sub conducerea maiorului Slăvescu. A fost o luptă crâncenă, în care a murit şi mr. Popescu. A ţinut de la 6 seara până la 11 noaptea. Ungurii au fost respinşi din tranşeele lor, fugind în dezordine prin pădure şi retrăgându-se spre Şelemberg (f. 19).

24 august 1916. Se semnalase, de către patrulele noastre, că, în turla bisericei din Şelemberg şi în comuna (f. 19v.) Bongart (recte: Bungard), la est, pe aceeaşi linie cu Şelemberg, sunt observatori inamici, care observă toate mişcările şi lucrările trupei noastre.

Colonelul a dat ordin Divizionului de artilerie din Rg. 23, care ne urmează, să dărâme atât turla din Şelemberg, cât şi satul Bongart, care era o ascunzătoare de patrule inamice. Tocmai atunci, soseşte (sic!) şi generalii Manolescu şi Castriş, comandantul (f. 20) diviziei noastre. Tot acest Stat Major, unde eram şi eu, ne găseam (sic!) la gară.

Dar n-apucă ca artileria noastră să ia poziţie de tragere, când încep să cadă spre noi obuze inamice, care aveau drept ţintă gara… Dar artileria noastră (f. 20v.), începând tragerea, o reduce pe cea inamică la tăcere. Bombardarea aceasta a durat de la 10 până la 1 p.m. Bieţii localnici începuseră, de frica ungurilor, să se retragă, cu tot ce puteau, spre Câineni. Au fost, însă, opriţi, căci, la 1 p.m., totul era potolit, Şelimbergul ardea, artileria lor încetase focul, iar liniştea a domnit toată ziua (f. 21).

26 august 1916. Misiune de recunoaştere întreprinsă de Batl. 3 al Rg. 44 Inf. (f. 22) care, la ieşirea din sat, se împarte (f. 22v.): „Eu merg cu coloana de pe stânga. Trecem prin satul Mohu, sat eminamente românesc, unde am surpriza să mă întâlnesc cu o fostă infirmieră de la Spitalul de copii. Îmi dă ouă şi pui. Mergem pe sub culmea dealurilor, spre a nu putea fi văzuţi de duşman. Coloana pleacă înainte, iar eu îmi instalez postul de ajutor la vreo 100 metri de linia de foc. Peste ½, încep puştile să pleznească (sic!), iar, după (f. 22v.) o jumătate de oră, mi-aduce primul rănit. Ce se întâmplase?

Coloana din stânga urcase o culme şi se scoborâse în aşa-zisa *Valea Rea* (sublinierea autorului), situată între două culmi, având la dreapta satul Bongart. Ungurii, cum i-a <u> văzut pe vale, au început, din casele din sat şi din deal, să dea în ai noştri,… a trebuit să ne retragem. În această hărţuială, am avut 12 răniţi, dintre care şi slt. Gavrilescu, de la Cp. 12, toţi uşor răniţi (f. 23).

27 august 1916 (sâmbătă). Bătălia pentru Şelimberg: „Acest sat, în majoritatea locuitorilor de saşi, se află la vreo 7 km departe de Veştem şi ne-a dat mult de lucru de când ne aflăm în Veştem, fiind un punct de observaţie pentru unguri din turla bisericei catolice şi un culcuş, al patrulelor lor, care veşnic ne hărţuiau patrulele noastre din avanposturi. Din această cauză, se (f. 24) dăduse ordin ca să-l ocupăm. Lucram 4 regimente: pe aripa stângă era Rg. 2 Vl. şi Batl. III din Rg. 44, pe cea dreaptă, Rg. 1 de Grăniceri, Rg. 72 şi Batl. 1 din <Rg.> 44, iar, în mijloc, Batl. 2 din Rg. 44, astfel ca să-l putem cât mai bine învălui.

Am plecat la ora 3 ½ <noaptea> pe aripa dreaptă, pe dealurile acoperite de păduri, care duc până dincolo de Sibiu (f. 24v.)…

„Când am trecut, însă, printr-un loc mai vizibil, se vede că ungurii ne-au văzut, căci au început să secere toată pădurea cu pro<i>ectile (f. 25)… Pe la 7, intrăm în

Şelimberg, fără a întâlni inamicul pe aripa noastră (f. 25v.). Rg. I de Grăniceri nu (?) a avut de luptat, căci pe aripa lor se afla inamicul care a fost luat o parte prizonier, iar restul s-a retras în dezordine, dincolo de Sibiu (f. 25v.)

După cât se aude, e vorba să stăm mult timp în acest sat, deoarece suntem cel mai înaintat sector din Transilvania. Trebu<i>e să luăm toate dealurile dimprejurul Sibiului, unde inamicul se zice că şi-a concentrat toate forţele, spre a putea, în urmă, intra victorioşi în Sibiu" (f. 30).

3 septembrie 2016. La 5, deşteptarea. „Ofiţerii batalionului îmi spun că deocamdată sunt în aşteptarea ordinului de plecare spre a da ajutor Rg. 42 Inf., ce forma aripa noastră dreaptă, care fusese atacat noaptea de inamic. Batl. I al Rg. 44 plecase încă de un ceas tot acolo (f. 30v.).

Seara (2 septembrie). Sosiseră în Sibiu 3 regimente de pe frontul galiţian: 2 regimente grănicereşti de ulani şi un regiment austriac, care au atacat prin surprindere avanposturile Rg. 42 Inf. (f. 31).

Neglijenţa mare a fost că santinelele şi gărzile mari dormeau, aşa că inamicilor le-a fost uşor de a le trece, omorându-i prin ştrangulare şi focuri (?) şi ajungând, astfel, până la rezerva (f. 31) avanposturilor. Santinelele de aici au voit să tragă, dar inamicul, uzând de o minciună, zice în româneşte: „Nu da, că e Compania I a căpitanului Măcelaru!", aşa că santinela, la un moment dat, a crezut. Un sublocotenent, însă, a simţit că trebuie să fie inamicul, căci dintr-o dată a strigat: „E inamicul, copii, baioneta la armă pentru atac!" (f. 31v.).

Atunci a început adevărata luptă. Inamicul, în tranşeele pe care le luase încă de cu (f. 31v.) noapte, a început să tragă cu puşti mitraliere şi granate. Soldaţii noştri, cu baioneta la armă şi sub ploaia de gloanţe, a<u> sărit la asalt.

A fost un măcel înspăimântător. Au căzut morţi, peste 300 de oameni de ambele părţi, dintre care 2 sublocotenenţi români şi vreo 5 ofiţeri germani. Numărul morţilor, însă, era mai mare de partea inamicului şi mai toţi germani şi morţi de baionetă, căci ungurii, când văd baioneta românească, fug rupând pământul, atât (f. 32) de mult i-a înfricoşat atacul soldaţilor noştri.

Germanii, însă, au rezistat şi au murit foarte mulţi. S-au făcut şi vreo 50 de prizonieri, dintre care vreo 15 germani. Aceştia ne spuneau că au văzut de 2 ani de zile de când luptă pe diverse fronturi, diverse atacuri la baionetă, dar mai teribil ca al românilor nu l-au întâlnit.

Răniţi<i> au fost peste 120. Lupta a încetat pe la amiază, gonindu-i pe inamici (f. 32v.).

4 septembrie 1916 (duminică). Linişte la noi toată ziua, însă au fost mari zgomote de automobile în Sibiu. Probabil, trupe inamice care sosesc (f. 33).

6 septembrie 1916 (marţi). „...tot timpul au fost împuşcături pe linia avanposturilor...". Seara, însă, batalionul e trimis ca să ocupe dealul Grigore Berg, împreună cu două companii din Rg. 48, care intrase în acţiune la asalt (f. 33v.)

Grigore Berg e o culme de deal aşezat la est de Sibiu şi care predomină toate culmile de la est de Sibiu. Aci se afla inamicul şi artileria lui, care ne supăra regulat, de aceea se şi da şi ordin ca să-l luăm (f. 34).

În acel timp, vine şi maiorul Buruiană de la R<egimentul> 48, cari spune ca e ocupat Grigore Berg, dar… trebuie menţinut (f. 34v.).

9 septembrie 1916. Mă scol la 4 dimineaţa în zgomotul focurilor de artilerie şi mitralieră, care se aud în dreapta mea. Focul continuă cu îndârjire până la amiază, când se depărtează (f. 37) din ce în ce şi încetează, rămânând numai cel de artilerie (f. 37v.).

„După amiază, întrebând de rezultatul luptei, mi se spune că acţiunea noastră n-a reuşit din cauza pierderei legăturei între aripa stângă a frontului (Batalionul I din R<egimentul> 44) şi Regimentul 48" (f. 37v.)

Au fost pierderi colosale de partea noastră, mai ales a Regimentului 48, din care nu mai rămăsese decât vreo 24 ofiţeri şi 500 oameni, restul dispăruţi, morţi şi răniţi. În acest loc a<u> înnebunit şi 2 ofiţeri… (f. 38).

În schimb, acţiunea aripei stânga făcută de Batl. I a reuşit admirabil şi dacă nu s-ar fi retras un batalion din Rg. 48, cu care ţinea legătura, inamicul (f. 38) ar fi fost gonit de pe poziţiile ocupate.

Acest batalion a luat o mitralieră... de plutonul slt. Eftimescu, care, pentru vitejia sa, a fost propus pentru locotenent, vreo 40 (?) de prizonieri, un tun care n-a putut fi luat de pe poziţie din cauză ca batalionul a trebuit să se retragă, deşi izgonise pe inamic, fiindcă se găsea izolat de restul frontului, prin pierderea legăturii cu Rg. 48 (f. 38v.).

Batalionul nostru a avut vreo 20-30 morţi. În schimb, a atras admiraţia generalului Popovici, comandantul Corpului I, de felul cum luptă, felicitându-l pe colonel (f. 39).

12 septembrie 1916 (luni). Zi frumoasă şi liniştită: zi prevestitoare de pregătiri de poziţii din partea inamicului. Aşa a şi fost. Pe la ora 5 ½, a început o bombardare teribilă pe vârful lui Grigore Berg, ocupată de Batalionul I. Ai noştri au rezistat pe creastă cât au putut, însă din cauza prea marei intensităţi şi, spre a nu suferi p<i>erderi mari, au fost nevoiţi să se scoboare la poale.

Până la 1 noaptea (f. 44) n-a mai contenit focul artileriei. După ofiţerii care au asistat la această bombardare, se crede că au aruncat peste 1000 de proiectile (f. 44v.).

13 septembrie 1916 (marţi). Zi fatală pentru Corpul I de Armată.

Începutul ofensivei inamice (subl. autorului)

Încă de dimineaţă, a început bombardarea Şelimbergului. Cădeau proiectilele cu nemiluita. Noi ne căutam care cum puteam câte un loc de pază. Fiecare îşi aştepta sfârşitul prin o schije de obuz sau glonţ de şrapnel. Eu am scăpat ca prin minune de a nu fi lovit de un proiectil de 210. Eram în curtea casei gazdei colonelului Oprescu, care şedea lângă gazda mea (f. 45)… În urma acestui pro<i>ectil, toată casa aproape s-a dărâmat.

A fost ceva teribil. Colonelul a dat atunci ordin de evacuare Şelimbergului. Mulţi români au plecat şi ei în jos, spre Câineni. În urma acestei groaznice bombardări, am avut o sumă de răniţi şi morţi. A trebuit să merg cu ei să-i evacuez la Tălmaci, la spital. Când ajung aici, mare zarvă (f. 46) şi f<i>erbere. Ni se spune că germanii ar fi tăiat retragerea pe la Voineasa, aşa că întregul Corp de Armată e pe cale de a fi făcut prizonier!

Şi, încă la începutul unui război, era ceva oribil pentru mine. Am plecat zăpăcit înapoi cu ambulanţa, gândindu-mă numai la acest lucru şi la neglijenţa cea mare a

Comandamentului (46v.) Superior, care n-a putut, cel puțin, să asigure din vreme retragerea (f. 47).

14 septembrie 1916 (miercuri). Am plecat spre Bongard... Ajung la Primărie, unde găsesc vreo 14 răniți din Regimentele 42 şi 44, încă decuseară, care se ruga<u> de mine să-i iau <ca> să-i evacuez. N-aveau (f. 47v.) niciun mijloc de transport. Caut căruțe prin sat, dar o parte din locuitori, de frica bombardării din ajun – căci bombardase <i>eri şi Bongardul –, plecaseră în jos. Tocmai când căutam căruțe, aud începutul atacului. Toată populația începe să fugă încotro vedea (f. 48).

Şelimberg-Veştem: „... şi mă opresc la vreo 2 km, unde era<u> instalate mitralierele lui Chihaia (f. 49). În acest timp, însă, inamicul înainta spre Şelimberg, pe care îl ia şi începe (sic!) să iasă lanțurile de trăgători inamice din (f. 49) sat spre noi... Regimentul nostru se retrăsese până la 2 km, mai la sud de Şelimberg.

În acest loc, am avut mulți răniți şi morți, printre care şi un ofițer de la Compania a II-a-Vasile Ionescu. Seara, luptele au încetat şi ne-am retras în (f. 49v.) Veştem. Trupele, de asemenea, s-au retras la marginea satului, în avanposturi.

15 septembrie 1916 (joi). Ne-am retras la sud de sat, pentru a fi siguri de a nu ne bombarda. Până la ora 12 a fost linişte. După-amiază, însă, s-a dat ordin de retragere, deoarece inamicul înainta cu forțe superioare şi protejate de focul artileriei. La ora 5, când ajungem în Tălmaci, unde era tot Corpul I de Armată, ne vine trista ştire că tot Corpul nostru de (f. 50) Armată e pe cale de a fi făcut prizonier cu generali cu tot, deoarece ni se tăiase retragerea.

Era o zarvă teribilă. Inamicul se apropia cu paşi repezi spre Tălmaci, care era apărat numai de regimentul nostru- şi acesta înjumătățit în urma p<i>erderilor suferite în luptele anterioare. El forma ariergarda Corpului I de Armată, care trebuia să reziste până se vor putea scurge în jos coloanele corpului. Se trimisese, în acelaşi timp, pe (f. 50v.) aripile defileului Oltului Rg. 1 de Grăniceri şi Batl. 5 de Vânători, pentru a putea să ne înlesnească retragerea în țară.

În Tălmaci, erau mii<?> de care şi sute de răniți în ambulanțele automobile, care aşteptau să se încoloneze pe şoseaua ce duce spre defileu. Era o fierbere care nici nu se poate descrie (f. 51).

„Şi ce dezastru pentru armată ca un întreg corp de armată, cu comandanții lui superiori, să fie <făcut> prizonier! Ce ruşine şi demoralizare pentru țară şi ostaşii lui! (f. 51v.).

Colonelul Oprescu este numit la Comanda Regimentului: „Deprimat şi abia ținându-se pe picioare, mă roagă ca să stau lângă el. Plângând, îmi spunea de soarta nenorocită pe care o vom avea şi că nu mai e niciun mijloc de scăpare. Eu căutam să-l îmbărbătez, zicând că bun e Dumnezeu şi ne va scăpa şi de aceasta (f. 52). El, însă, nu mai avea nicio speranță. Îmi spunea ce soartă nenorocită tocmai acum la bătrânețe şi mă ruga să stau lângă el. Eu căutam să-l îmbărbătez, dar degeaba.

Regimentul nostru era la vreo 2 km de Tălmaci, pe care trebuia să-l apere. Venise un curier special de la Armata II, în care ne spunea ca să rezistăm până a doua zi dimineață, căci ne vine în (f. 52v.) ajutor şi totul e salvat.

Era ora 7 şi era aproape imposibil de rezistat până atunci, deoarece inamicul înainta cu paşi repezi spre Tălmaci din 3 părți şi cu forțe superioare. Eram înaintea

Tălmaciului cu colonelul. Ne-am retras în Tălmaci, să vedem ce mai e pe la Comandament. Aci, generalii ţineau consiliu. Toţi se rugau de generalul <Ioan> Popovici, comandantul Corpului I <Armată> ca să plece, el nu voia, zicând că moare împreună cu armata lui<!>. Erau, într-adevăr, scene dramatice să vezi aceşti oameni plângând şi aşteptând sfârşitul împreună cu ceilalţi. Erau <sic!>ceasuri 8 1/2 <seara?>. Deodată, se aude că au intrat patrulele germane în sat! A fost o panică indescriptibilă<!> Sfârşitul ne era aproape: îmi pierdusem orice nădejde de scăpare. Numai atunci, generalul <Ioan> Popovici (f. 53v.), împreună cu <Matei> Castriş, s-au hotărât să fugă. Plângând şi bătându-se cu pumnii în cap, au stins lamba, s-a<u> suit în automobile ş<i> – au plecat. Ambulanţele erau încolonate „în jos, pe şosea, la vreo 3 km de sat" (f. 54). „Patrulele au fost fugărite şi omorâte" (f. 54v.). „Aţipisem nitel, dar nici nu se luminase de ziuă, când vine locotenentul Bengliu din companie, care era bolnav şi îmi spune să o luăm înaintea convoiului, unde plecase<ră> şi generalii, căci inamicul a şi intrat în Tălmaci; cel puţin, să "ne prindă odată cu Cartierul General" (f. 55).

16 sept<embrie> 1916 (vineri). O luăm în jos spre defileu, intrăm în el, convoiul începe să se scurgă şi el în jos, dar, după câtva timp, se opreşte. Inamicul, care fusese respins (f. 55) de la gura defileului, unde se află satul Boiţa, se retrăsese pe munţi şi începuse să atace convoiul cu mitralierele... Când ajungem în satul Lazaret, care se află aşezat în defileu şi la câţiva km de graniţă, suntem opriţi de un atac viguros al (f. 55v.) inamicului de pe munte (f. 56). Aci, a fost o luptă pe viaţă şi pe moarte. Au fost chemaţi înainte toţi oamenii care purtau arme... Au luptat pe viaţă şi pe moarte, luând mai multe mitraliere şi împroşcând pe nemţi prin munţi. Totul depindea de acest atac <!> Generalul Popovici, în culmea disperării şi plângând, zicea că se aruncă în Olt (f. 56). Noi, ne aşteptam sfârşitul, din moment în moment<!>. Mii de trăsuri şi care încolonate pe şosea, aveau să devină peste puţină vreme în posesia duşmanului. Dinapoi, cavaleria inamică ajunsese o parte din convoi şi îl capturase; dinainte, mitralierele ne barau drumul. Oricine, în această situaţie, îşi poate închipui că nu mai aveam şanse de scăpare. Eram trişti şi deznădăjduiţi cu toţii (f. 56v.)

În urma asaltului aprig pe care l-au dat toţi soldaţi<i> aflători în defileu, am putut scăpa. În trecerea, în grabă, se vedeau, atât pe şosea, cât şi pe malul Oltului, zeci de morţi nemţi şi români, printre care şi maiorul Mitrescu din Regimentul 2 Vâlcea, cai de la trăsuri omorâţi şi striviţi, zeci de care răsturnate. Intrăm pe pământul nostru. Ne credeam scăpaţi, când, la Râul (f. 57) Vadului, alte mitraliere încep să tragă în convoi. Cu ajutorul artileriei de munte, care bătea de pe ce<lă>lalt mal al Oltului, şi cu al Regimentului 5 Vt., care fugărea pe inamic pe creastă, scăpăm şi de acolo. În fine, ajungem la capul Câinenilor de Vâlcea. Aci, venise un batalion din Regimentul 2 Grăniceri de la Braşov, în ajutorul nostru. Generalul <Ioan Popovici>, în culmea disperării şi plângând, le spune să se ducă cât mai în grabă ca să-i scape trenurile care erau în urma noastră... În urma acestei retrageri dezastruoase, Regimentul nostru <44 Infanterie Argeş: n.n.> n-a rămas decât cu 1800 de oameni, din 3500 câţi erau: din cele 2 companii, cu ofiţeri, cu tot, au fost luate prizoniere (Comp<ania>I – a locotenent Popescu şi Compania 2 a căpitanului Hagi). Au luat sute de care cu provizii şi muniţii, care rămăseseră în urma convoiului, materialul întreg (f. 59v.) de la 2 spitale divizio-

nare, câteva baterii, în afară de panica pe care au produs-o retragerea dezastruoasă pe care am avut-o.

Maiorul Slăvescu şi cu o bună parte din ofiţeri şi trupă, au trecut Oltul şi au luat<-o> pe la Porceşti, iar de acolo pe munte, pe la Coţi. Ei au dus-o mai bine, căci, pe malul stâng al Oltului nu se afla inamic, aşa că au mers (f. 60) nesupăraţi de nimenea.

În schimb, mulţi s-au înecat în Olt, în goana nebună de a trece cât mai iute. Femei, copii, fugiţi de prin satele pe care noi le cucerisem (sic!) şi care luaseră drumul Ţării noastre de teama ungurilor, s-au înecat în Olt şi au fost zdrobiţi de sutele de care ce se îngrămădeau...

Trei sferturi, însă, din Convoiul Corpului <I> de Armată (f. 60v.), poate chiar mai mult – a scăpat de a fi în mâinile inamicului, astfel că această ofensivă a lor nu le-a reuşit aşa după cum gândeau.

17 septembrie 1916 (sâmbătă). Aflu că am fost înconjuraţi numai de trădători şi cauza acestei (p. 61) retrageri dezastruoase sunt spionii, care au înlesnit germanilor posibilitatea de ne tăia retragerea. Printre ei se află şi şeful staţiei Câineni, Stinghe, care l-a şi arestat, primarul şi notarul din Porceşti şi Boiţa, toţi români şi puşi de noi în aceste demnităţi, care, însă, au fost executaţi.

În acelaşi timp, vina este şi a Comandamentului Superior, care nu luase în seamă telegramele Prefectului de Vâlcea (f. 61v.), prin care semnala prezenţa de detaşamente inamice pe la Voineasa. La vederea acestora, şeful Corpului I de Armată zicea că sunt simple „viziuni". Când, însă, i s-a semnalat că batalioane întregi au trecut la Voineasa, era prea târziu de a mai lua vreo măsură, căci inamicul ne ocupase poziţii de retragere (f. 62).

20 septembrie 1916. Plecăm la 8 din Perişani. La Boişoara, ni se comunică să plecăm înainte la Grebleşti, iar de acolo la graniţă, pe Muntele Coţi, pentru a sta în defensivă, deoarece inamicul încearcă să treacă graniţa (f. 63).

Coţi – „altitudinea de 2000 metri şi e unul din punctele de graniţă pe unde ar putea pătrunde inamicul. Facem vreo 7 ceasuri, urcând mereu pe un drum strategic făcut de grăniceri (f. 63v.).

La pichet, găsim pe colonelul Zizi Cantacuzino, Comandantul Regimentului 1 de Grăniceri şi pe care noi îi schimbăm de pe poziţie, înconjurat de 2 căpitani francezi, trimişi de Statul nostru Major, pentru a vizita frontul şi a-şi da părerile lor asupra instalării şi funcţionării mitralierelor noastre. Comandantul Regimentului: tot colonelul Oprescu (f. 64).

22 septembrie 1916. Pe creste se zăreau cu binoclu trupele noastre, vigilente, în şanţuri de adăpost, observând fiecare mişcare a inamicului, care se găseşte în vale, la vreo 700-800 metri de linia noastră de trăgători. A sosit şi ordonanţa mea, Nedelcu (f. 65v.) de la Bucureşti, care mi-a produs o nespusă bucurie, aducându-mi veşti bune de acasă (f. 66).

23 septembrie 1916 (vineri). ... Comandamentul întregului sector de aici l-a luat colonelul Zizi Cantacuzino, ca fiind un militar ce cunoaşte la perfecţie locurile de aici, pe unde inamicul ar putea să invadeze (f. 66v.).

24 septembrie 1916 (sâmbătă). ... După amiază au fost executaţi 3 soldaţi, din pricină că 2 fugiseră din linia de (f. 66v.) santinelă, iar altul se împuşcase în palmă, spre

a scăpa, astfel, de război. Au fost judecaţi sumar şi executaţi imediat. Fiecare a fost legat cu mâinile la spate, a<u> fost spovediţi de preot, iar, de la 10 metri din spatele lor, au tras o salvă de focuri o grupă de 8 soldaţi sub comanda unui sergent. Au căzut cu toţi<i> morţi şi au fost imediat îngropaţi în locul unde au căzut. Erau de faţă la această tristă solemnitate delegaţi din toate companiile (f. 67), pentru a le arăta că toţi acei care vor lipsi de la posturile lor vor fi executaţi. Mai toţi soldaţii care erau pe acolo aprobau această pedeapsă. O pedeapsă drastică, dar, în aceste momente foarte bună, mai ales că e ordinul Marelui Stat Major (f. 67v.).

26 septembrie 1916 (luni). Acum 2 zile, la dreapta sectorului nostru, pe muntele Scara (lângă Negoi) şi păzit de Regimentul 71, acesta a făcut prizonier un batalion de alpini cu 12 mitraliere. Tocmai când voiau să treacă graniţa şi să ta<i>e retragerea armatei <a II-a> de la Bran, întocmai cum au operat cu noi.

Azi, însă, nu le-a mers, căci soldaţii noştri i-a<u> lăsat să intre şi, pe (f. 69 v.) când se odihneau, a<u> început cu împuşcăturile pe ei, aşa că inamicul a fost nevoit să se predea, văzându-se, astfel, înconjurat (f. 70).

27 septembrie (marţi). Am avut o zi foarte agitată. Inamicul caută să pătrundă în ţară. Acum 7-8 zile au forţat aripa stângă, la Voineasa, dar a eşuat încercarea lor; acum câteva zile, au voit să încerce prin centru, pe Valea (f. 70) Oltului (pe la Câineni), dar au fost, de asemenea, respinşi. Azi, au încercat aripa noastră – Coţii, dar n-au făcut nimic, menţinându-ne pe poziţie.

Au întrebuinţat acelaşi procedeu ca la 12 septembrie pe Grigore Berg, lângă Şelimberg: ziua era liniştită şi prevestitoare de vreun atac din partea lor. Pe la ora 5, a început să bată cu artileria toată creasta ocupată de noi. Era un iad, zgomotul pe care îl făceau sutele de pro<i>ectile de (f. 70v.) diverse calibre mari, pe care (sic!) îl asvârleau de la 10-12 km, astfel că artileria noastră nu putea s-o reducă la tăcere, mai ales că aici pe munte nu avem decât artilerie de munte, care bate până la 6 km, tunurile cu tir lung neputându-se aduce din cauza terenului accidentat. Această teribilă bombardare, asemănătoare celei de la Grigore Berg, a durat până seara târziu, făcând sute de victime, printre care şi pe aghiotantul colonelului Zizi Cantacuzino, loctotenentul Ganovici (f. 71), căruia i-a amputat piciorul mai sus de genunchi. Am avut peste 150 de răniţi şi morţi. Rănile erau hidoase şi teribile, de schije, de obuz, iar morţii oribil mutilaţi… (f. 71v.)

Partea frumoasă şi de admirat a ostaşilor noştri a fost că, cu toată ploaia de obuze care cădea pe creasta unde se aflau ei în trăgători, niciunul nu şi-a părăsit poziţia, murind mulţi pe (f. 72) locul unde se găseau. Sub focul artileriei lor, inamicul a încercat să înainteze şi chiar înaintase până la 100 metri de creastă; mitralierele noastre, însă, i-a<u> lăsat să se apropie şi îndată a<u> început să tragă, secerându-i, ca spicele de grâu. Cădeau şi se rostogoleau în vale ca nişte bolovani aruncaţi din deal în vale, aşa că au fost nevoiţi să se retragă.

Din cauza numărului mare de răniţi (f. 72v.), toată noaptea am lucrat şi am pansat peste 100 răniţi, aşa că de-abia am putut să isprăvesc pe la 2 noaptea, când, mort de oboseală, m-am culcat afară în faţa unui foc, deoarece bordeiul unde dormeam era plin de răniţi. Tot azi, am primit de acasă şi revolverul cu scrisoarea de acasă, unde îmi

aduce trista veste că Pompei e rănit la picior. M-am liniştit, însă, când îmi spunea că rana e uşoară (f. 73).

28 septembrie 1916 (miercuri)... Distanța între ei şi noi este (f. 73v.) de vreo 800-1000 metri. Poziția noastră, însă, predomină pe a lor, căci creasta noastră e mult mai înaltă decât a lor: cu ceea ce ne sunt superiori, însă, îi cu artileria. Au, într-adevăr, o artilerie admirabilă şi mult superioară nouă. Tunurile lor sunt de calibru mare şi cu tir lung, trăgând din vale asupra noastră de la vreo 10-12 kilometri, astfel că artileria noastră e incapabilă a acționa asupra artileriei lor, din care cauză ei bat nesupărați (f. 74) de nimenea.

Infanteria noastră, însă, e mult superioară lor, nu prin mijloacele moderne de luptă, cât prin eroismul şi dispreţul de moarte. Dacă am fost bătuți la Sibiu, în urma retragerii noastre şi am fost bătuți numai de artilerie şi de numărul considerabil de mitraliere pe care îl au, iar nici defel de numărul soldaților sau de calitățile lor militare. Acum, însă, s-a văzut (f. 74v.) şi la noi că mitralierele joacă un rol considerabil în război, înlocuind o singură mitralieră 60 oameni, astfel că a început să ne sosească pe front foarte multe mitraliere franțuzeşti, cu care punem pe inamic la respect, cum îl vedem că se mişcă. Dacă am avea şi aici artilerie, tot atât de bună ca a inamicului, am fi mult superiori lui. Din nefericire, până acum artileria grea şi bună (f. 75) e dusă pe frontul de Sud, de acțiunea căruia depindem şi noi. Până când nu se rupe frontul bulgăresc şi nu îi batem acolo, noi nu mai luăm aci ofensiva, ci ne apărăm granițele pe viață şi pe moarte, stând în defensivă (f. 75v.)... Înlocuirea generalului Popovici „care a fost cauza dezastrului de la Sibiu" cu generalul Praporgescu, de care se aud numai (f. 76v.) bune. Ceilalți 4 doctori care sunt la Coți „şi care sunt toți moldoveni" (f. 77).

29 septembrie 1916 (joi). Colonelul Zizi Cantacuzino – „de statură potrivită, cu ochii vioi şi cu o barbă mare, neagră, purtând o căciulă de astrahan în cap şi cu un b<aston?> în mână, ai crede că e un rus veritabil. De un curaj extraordinar şi mereu cu înjurătura pe buze – fiind obiceiul lui să înjure la orice vorbă – este foarte iubit de soldați. Eu îl admir cu atât mai mult, cu cât, fiind de o familie mare şi arhimilionar, ar fi putut foarte bine ca să se stea în timpul războiului, la Bucureşti, la vreun comandament, ferit de toate mizeriile (f. 79v.) războiului. A preferat, însă, să stea în locul cel mai periclitat, comandând Regimentul de grăniceri. Lui îi datorăm faptul că nemții, după dezastrul nostru de la Sibiu, n-au înaintat în țară, căci imediat ce a trecut granița cu grănicerii lui, s-a oferit, fără vreun ordin de sus, cu tot regimentul lui, aici la Coți, la graniță, rezistând, astfel, de la început la vreo încercare de invazie a inamicului, fapt pentru care i s-au adus laude, fiind propus pentru avansare. Poate că, dacă nu ar fi făcut acest lucru, noi am fi (f. 80) acum în retragere spre Piteşti, iar inamicul ne-ar fi zdrobit granița, intrând în țară (f. 80v.).

30 septembrie 1916 (vineri). Zi frumoasă, liniştită şi cu toate acestea nenorocită pentru Corpul I de Armată, fiindcă comandantul acestui corp, simpaticul şi bunul general <David>Praporgescu, în care toți îşi puseseră nădejdea şi speranțele, a fost din întâmplare lovit mortal de o schije de obuz, iar iubitul <lt.>-col. Zizi Cantacuzino, rănit, de asemenea, dar uşor. Venise de dimineață, însoțit de maiorul Rădulescu de (f. 80v.) la Statul Major al diviziei noastre şi maiorul Dimitriu, ca să recunoască pozițiile de aci.

Dimineața, vizitase o parte bună din front, iar după amiază avea de gând să vadă şi restul. Pe la ora 2 <p.m.>, am plecat cu toții, dar, după 10 min<ute>de la plecarea lor, se aude zgomotul unui pro<i>ectil căzut în locul pe unde se găseau şi unde se mai afla o comp<anie>din Regimentul 2 Vâlcea. De la bordeiul unde ne aflam, am (f. 81) auzit sute de gemete şi vaiete ale soldaților loviți de obuz, căci căzuse în mijlocul lor, iar soldații, alergând spre noi, ne striga<u> să venim imediat la fața locului, căci domnul general şi domnul colonel sunt răniți. Într-un suflet, am alergat la locul dezastrului. Când am ajuns eu, generalul, întins jos, de-abia mai răsufla, iar pulsul era slab: o schijă de obuz îi intrase în partea dreaptă a toracelui şi îi produsese o hemoragie internă. Când l-am văzut, m-a apucat un plâns şi, pansându-l, nu puteam să spun decât „Sărmanul domnul General". Lângă dânsul, colonelul Zizi Cantacuzino, rănit uşor la obraz, lângă ochiul drept, mă întrebă în franțuzeşte despre soarta generalului. Îi spun tot adevărul şi, pe o foaie de cort, îl transportăm la postul de prim-ajutor. Pe drum (f. 82), însă, generalul îşi dă sufletul. Era o tristețe generală şi mulți plângeau, căci îl ştiau om cu o inimă bună şi calități militare admirabile. Colonelul se urcă şi el sus... dus de 2 (?) soldați, îi vedem toți medicii plaga, o pansăm din nou şi îl sfătuim să meargă jos la Spital, să stea vreo câteva zile. După multă insistență din partea noastră, se hotărăşte, în fine, să se (f. 82v.) ducă jos, căci voia, încă rănit fiind, să comande trupele înainte.

La plecare, ne-a mulțumit la toți de felul cum l-am îngrijit pe el şi pe general, rugând să-i dăm pe o hârtie numele noastre. În locul lui, pentru zilele cât va absenta, a fost chemat colonelul Oprescu. După ce a plecat el, o tristețe generală ne-a cuprins pe toți, parcă se făcuse un gol în jurul (f. 83) nostru, odată cu plecarea lui şi, parcă, ne era frică să mai stăm în asemenea poziție periculoasă, când nu-l mai avem pe el ca comandant.

Acel pro<i>ectil mizerabil, care a fost aruncat din întâmplare de inamic, pe lângă aceste 2 victime înalte, a mai făcut 25 morți şi vreo 50 răniți, dintre care şi 2 ofițeri, toți de la Regimentul 2 Vâlcea şi vreo 3-4 de la noi.

ÎNSEMNĂRI DE PE FRONT ALE SOLDATULUI ELEFTERIE C. POPESCU DIN COMUNA ARGETOAIA, JUDEȚUL DOLJ

Ileana Cioarec

Istoria unei țări se scrie de oameni cu pregătire specială (îndeosebi istorici), care cercetează diverse izvoare şi alcătuiesc sinteze pe anumite perioade sau chiar pe întregul decurs al existenței unui popor. La scrierea istoriei unui națiuni pot aduce contribuții, mai mult sau mai puțin importante, oameni simpli, cu anume vocație către acest domeniu. În rândul acestora se înscriu şi numeroşii participanți la diferite momente din istorie, care au lăsat urmaşilor lor mărturii scrise sau orale despre ceea ce au văzut şi au trăit. Unul dintre ei a fost şi soldatul Elefterie C. Popescu din satul Argetoaia, județul Dolj, participant la campaniile militare din timpul Primului Război Mondial. Carnetul său de însemnări care numără circa 30 de file se află în păstrarea Serviciului Județean Dolj al Arhivelor Naționale Dolj, colecția Manuscrise.

În urma intrării României în luptă, în Primul Război Mondial, alături de Puterile Antantei împotriva Puterilor Centrale, prin mobilizarea de la 15 august 1916, un număr mare de locuitori au fost înrolați în diferitele regimente ale armatei române. Printre ei s-a numărat şi Elefterie C. Popescu. Acesta, la 19 septembrie, a fost nevoit să se despartă de membrii familiei şi să se înroleze în Regimentul 26 Rovine.

Soldatul îşi începe expunerea insistând pe despărțirea de unii membrii ai familiei în ziua de 19 septembrie 1916: „ultima plecare şi despărțire de casă, copii, soră şi nepoți a fost pe ziua de 19 septembrie 1916. De soția şi de mama mea m-am despărțit la 9 octombrie, la Craiova în fața Hotelului Mercur”[1]. Din Craiova, în ziua de 15 octombrie, Regimentul 26 Rovine s-a îndreptat spre centrul de instrucție de la Slatina, deplasându-se cu căruțele detaşamentului. Deplasarea s-a făcut în condiții grele, drumul „fiind noroit, fiindcă plouase cu câteva zile înainte de plecare”[2]. După o primă zi de mers au ajuns în localitatea Balş, unde au şi rămas până a doua zi, fiind cantonați în casele locuitorilor. De la Balş s-au îndreptat spre Slatina, însă din cauza numărului mare de trupe staționate în acest oraş au fost nevoiți să se îndrepte spre satul Curtişoara, din comuna Teslui. Elefterie C. Popescu mărturiseşte că în această comună a întâlnit pe un anume Dumitru Sârbu prin intermediul căruia a reuşit să transmită o telegramă familiei sale. În satul Curtişoara detaşamentul a staționat timp de şapte zile. De la Curtişoara soldații s-au deplasat la Slatina, unde Elefterie C. Popescu, după cum însuşi relatează, a primit vizita mamei sale[3]. În timpul şederii la Slatina, soldații din Regimentul 26 Rovine au aflat că trupele germane, după ce respinseseră atacurilor armatei române, reuşiseră să

[1] Serviciul Județean Dolj al Arhivele Naționale, Colecția Manuscrise, dosar 202, f. 2.
[2] *Ibidem*, f. 14.
[3] *Ibidem*, f. 2v.

cucerească Oltenia şi Muntenia. După ce au staţionat timp de 14 zile în Slatina, soldaţii s-au îndreptat către Ploieşti. Pe drumul dintre Slatina şi Piteşti, pe care au fost nevoiţi să-l parcurgă pe jos, au fost atacaţi de un aeroplan german. În continuare soldatul Elefterie C. Popescu relatează că trei aeroplane germane, în încercarea lor de a găsi trupele româneşti, au bombardat oraşul Piteşti. De la Piteşti la Ploieşti soldaţii s-au deplasat cu căruţele detaşamentului. Odată ajunşi la Ploieşti, soldaţii din Regimentul 26 Rovine au fost împărţiţi: o parte din soldaţi au fost înrolaţi în Regimentul 27 Infanterie, iar o altă parte în Regimentul I Grăniceri. Soldatul Elefterie C. Popescu a fost încadrat în cel din urmă regiment. Înrolarea în regiment s-a făcut în localitatea Strejnicu, situată la 3 kilometri de oraşul Ploieşti[4]. După înrolare toţi soldaţii din Regimentul I Grăniceri au fost trimişi să asigure paza podului de căi ferate din localitatea Crivița, județul Prahova[5].

Atacul survenit din partea trupelor germane a determinat regimentul românesc să se retragă şi să se îndrepte spre Buzău şi apoi spre Mizil. Au ajuns în această localitate în seara zilei de 28 noiembrie 1926[6]. A doua zi au primit misiunea să apere localitatea Inoteşti din judeţul Buzău. La scurt timp după ce s-au aşezat pe poziţii, trupele româneşti au fost atacate de artileria germană. În ciuda ploii de gloanţe care venea asupra lor, soldaţii români au reuşit să ţină piept trupelor germane până la ora cinci după amiază. Atunci trupele româneşti au primit ordin să se retragă spre Mizil. A doua zi atacul asupra soldaţilor români a continuat. Regimentului I Grăniceri i s-a alăturat şi Regimentul 44 Infanterie. Confruntarea dintre armata română şi cea germană a durat timp de o noapte şi o zi. În ceea de a doua noapte, regimentele româneşti au fost nevoite să se retragă, fiindcă fuseseră înconjurate de o trupă de cavalerie germană. În tot acest timp artileria germană a bombardat oraşul Mizil[7]. Soldatul Elefterie C. Popescu susţine că în această localitate era să fie luat prizonier de către soldaţii germani. A reuşit să se salveze graţie condiţiilor meteorologice nefavorabile nemţilor: „în acea zi a fost o ceaţă mare".

Retragerea armatei române s-a făcut pe podul de cale ferată, soldaţii îndreptându-se spre localitatea Şarânga, unde au şi ajuns la orele 4 după amiază. Au fost repartizaţi în linia a treia de rezistenţă. Aici, la luptele duse cu trupele germane, a luat parte şi Regimentul 44 Infanterie. În această localitate, deşi a dat dovadă de un brav eroism, Regimentul I Grăniceri condus de căpitanul Gheorgheiu Cristea a fost nevoit să se retragă din faţa inamicului german, mult mai numeros şi mai bine dotat cu armament[8]. Părăsiţi de Regimentul 44 Infanterie, soldaţii din Regimentul I Grăniceri, pentru a nu cădea prizonieri, au fost nevoiţi să se retragă şi să se îndrepte, prin munţi, spre Râmnicu Sărat. Drumul pe care au fost nevoiţi să-l parcurgă a fost greu „fiindcă era zăpadă şi ziua era cald şi se topea zăpada şi alunecam"[9]. În drumul lor spre acest oraş s-au înălnit cu mai multe patrule ruseşti, care i-au ajutat să treacă prin frontul rusesc şi să ajungă în

[4] *Ibidem*, f. 3-4.
[5] *Ibidem*, f. 4v.
[6] *Ibidem*, f. 5.
[7] *Ibidem*, f. 18.
[8] *Ibidem*, f. 5v-6.
[9] *Ibidem*, f. 18v-19.

localitatea Râmnicu Sărat. Nici în această localitate nu au staționat foarte mult. De la Râmnicu Sărat soldații, din cauza atacurilor repetate ale trupelor germane, au fost nevoiți să se retragă în localitățile Focşani, Soveja, Câmpuri (județul Putna), Panciu, Păuneşti, Adjud, pentru a ajunge în cele din urmă la Corbeasca[10]. Drumul pe care l-au parcurs a fost unul extrem de dificil, din cauza ploii care cădea neîncetat. La Corbeasca au ajuns în seara zilei de 29 decembrie 1916 şi au staționat aici până la 5 februarie anul următor. În tot acest timp, soldații acestui regiment, făcând instrucție, de la Corbeasca au ajuns, continuând instrucția, şi în alte localități din Moldova: Podul Turcului, Iveşti, Bârlad, Zorleni, Albeşti, Cornu, Crețeşti de Jos, Huşi, Răseşti, Ghermăneşti, Stănileşti, Răculeşti, Fălticeni, Blăgeşti, Murgeni, Cavadineşti (județul Covârlui), Codalbi, Corodu, Tecuci, Nicoreşti, Valea Piscului Corbului, Adjud, Oneşti, Sticlărie. Drumul dintre aceste localități soldații români au fost nevoiți să-l parcurgă noaptea pentru a nu fi atacați de aeroplanele germane. Au ajuns în localitatea Sticlărie în seara zilei de 30 iulie 1917. A doua zi soldații acestui regiment s-au alăturat celorlalte trupe româneşti, care trebuiau să facă față atacurilor venite din partea germanilor. Confruntarea dintre cele două armate română şi germană a durat de la ora 9 şi jumătate dimineața până la ora 5 după amiază, soldații români reuşind să respingă trupele nemțeşti. La ora 5 după amiază trupele româneşti au primit ordin să nu mai înainteze. Au rămas pe poziție până la 2 august, când au primit dispoziție să se retragă spre Oneşti. Retragerea s-a făcut prin munți, pentru a nu fi atacați de inamic. La ieşirea din munți, aşa cum relatează soldatul Elefterie C. Popescu, au fost atacați de trupele germane. În urma confruntării cu nemții, regimentul românesc a pierdut 2 soldați de la mitralieră şi 2 cai[11].

Până să ajungă la Oneşti, Regimentul I Grăniceri a luat parte şi la luptele duse de armata română în localitatea Chioşuri, pierzând peste 750 de soldați. Elefterie C. Popescu mărturiseşte că în plutonul lui rămăseseră numai 16 oameni[12]. Au ajuns la Oneşti în ziua de 4 august. Au staționat aici timp de două zile. La 6 august s-au îndreptat spre Nicoreşti, unde au şi ajuns în seara aceleiaşi zile, aşezându-se pe poziție. În ziua următoare, „în luminatul zilei", trupele germane au început să bombardeze artileria românească. În ciuda faptului că se trăgea asupra lor, soldații români au reuşit să înainteze şi să respingă inamicul pe o distanță de 3 kilometri. Luptele de la Nicoreşti au durat până la 20 august. Îmbolnăvindu-se de icter, soldatul Elefterie C. Popescu a fost nevoit să părăsească câmpul de luptă şi să se trateze la spitalul din Piatra Neamț[13]. La 23 septembrie Elefterie C. Popescu s-a reîntors pe front, luând parte la luptele de la Poiana lui Boboc-Oituz. A rezistat pe front doar până la 14 octombrie 1917 când, îmbolnăvindu-se din nou, a fost nevoit să se reîntoarcă în spitalul din Piatra Neamț[14]. La întoarcere a aflat că regimentul său fusese scos de pe câmpul de luptă la 23 noiembrie, iar de la 1 decembrie, aflându-se la Iaşi, a fost cantonat în Palatul Rosnoveanu, situat în fața Mitropoliei. Elefterie C. Popescu alături de camarazii săi a staționat la Iaşi până în

[10] *Ibidem*, f. 6-6v.
[11] *Ibidem*, f. 7-9.
[12] *Ibidem*.
[13] *Ibidem*, f. 9v-10.
[14] *Ibidem*, f. 10v.

aprilie 1918, când s-a semnat şi pacea. Pe toată perioada şederii la Iaşi, soldaţii au făcut gărzi şi instrucţie[15]. De la Iaşi s-au deplasat la Răeşti, unde au rămas până la 19 mai. În ziua de 19 mai s-au reîntors la Iaşi, fiind demobilizaţi.

Informaţiile lăsate mărturie de soldatul Elefterie C. Popescu sunt extrem de preţioase, ele ajutându-ne să înţelegem mult mai bine jertfa depusă de înaintaşii noştri pentru realizarea Marii Uniri.

[15] *Ibidem*, f. 25.

DESPRE OCUPAȚIA GERMANĂ DIN NORD-VESTUL JUDEȚULUI GORJ ÎN TIMPUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL. DIN ÎNSEMNĂRILE LUI VALERIU OPREANU (OCTOMBRIE-DECEMBRIE 1916), ADMINISTRATORUL PLASEI BRĂDICENI

Gabriel Sarcină

Despre ocupația germană şi austro-ungară asupra județului Gorj, din timpul primului război mondial (1916-1918), regăsim informații în diverse lucrări, studii sau articole de specialitate[1]. Există însă şi demersuri care tratează explicit momentul invaziei inamice[2], mai precis intervalul de timp cuprins între octombrie şi decembrie 1916. Ori materialul nostru încearcă să vină în completarea acestei abordări, oferind totodată informații lăsate de un martor implicat direct în aceste evenimente. Este vorba despre Valeriu Opreanu[3], administrator al plasei Brădiceni[4] din județul Gorj, rămas în

[1] Vezi: N. Jac. Constantinescu, *Atrocități germane*, Tipografia Lumina, Tg. Jiu, 1919; V. Marinoiu, *Aspecte ale ocupației militare străine în Gorj în primul război mondial*, în „Litua. Studii şi cercetări", II, Tg. Jiu, 1982, p. 191-206; V. Andrițoiu, *Din activitatea Tribunalului militar german din Târgu Jiu în timpul primului război mondial*, în „Litua. Studii şi cercetări", II, 1982, pp. 207-215; V. Smeu, *Un erou gorjean – Victor Popescu*, în „Litua. Studii şi cercetări", III, 1986, p. 482-488; V. Andrițoiu, *Învățământul gorjan în timpul participării României la primul război mondial*, în „Litua. Studii şi cercetări", IV, Tg. Jiu, 1988, p. 255-278; L. Deaconu, *Aspecte ale luptei populației din Gorj împotriva ocupanților în anii 1916-1918*, în „Litua. Studii şi cercetări", VII, Tg. Jiu, 1997, p. 166-173; G. Sarcină, *Aspecte referitoare la oraşul Târgu Jiu în timpul ocupației germane din primul război mondial (1916-1918). Secvențe de viață cotidiană surprinse prin cercetări din arhivele gorjene*, în „Litua. Studii şi cercetări", XVIII, Tg. Jiu, 2016, p. 288-297.

[2] În acest sens menționăm: N. Pătrăşcoiu, *Bătălia de la Jiu, octombrie 1916*, în „Litua. Studii şi cercetări", II, Tg. Jiu, 1982, p. 217-228; M.N. Pătrăşcoiu, *Incursiunea de la Arsuri a grupului „Jiu" în primul război mondial. Din memoriile generalului de divizie Nic. Pătrăşcoiu*, în „Litua. Studii şi cercetări", VIII, Cluj Napoca, 2000, p. 157-166; C. Enăşel, *Din amintirile unui participant (sublocotenentul C-tin Enăşel) la războiul de întregire națională (1916-1918)*, în „Litua. Studii şi cercetări", XVI, Tg. Jiu, 2003, p. 365-368.

[3] Valeriu Opreanu a fost administratorul plasei Brădiceni. El a rămas în funcție şi după ocuparea județului Gorj de către invadatori. Din această postură a încercat să ridice moralul populației, dar să ia şi măsuri drastice împotriva contrabandiştilor sau pentru a evita epidemiile. Ulterior, la 13 August 1917, a fost condamnat de Tribunalul Militar german din județul Gorj la 5 ani închisoare deoarece nu a denunțat autorităților militare pe „unul din criminalii unui soldat ungur". Din această pedeapsă a executat 1 an şi 10 luni în închisoarea Halle an der Salle din Germania.

[4] În preajma izbucnirii primul război mondial, județul Gorj era împărțit în „... 8 plăşi <care grupau> 120 de comune rurale <la care erau arondate> 398 de sate şi 24 de cătune" (v. *Dicționarul Statistic al României întocmit în baza recensământului General al populațiunii din 19 decembrie 1912*, Institutul de Arte Grafice C. Sfetea, vol. 1, Bucureşti, 1914, p. 434). Plasa Brădiceni, cu reşedința în comuna cu acelaşi nume, la momentul invaziei inamice, era condusă de administratorul V. Opreanu şi grupa „19 comune şi 36.227 locuitori" (*Ibidem*, p. 396-401). Constatăm însă că din Hotărârea Comisiei

această funcție, conform propriei mărturisiri: „atât la prima invazie cât şi la cea de a doua şi aceasta pentru că am avut ordinul armatei semnat de Dl. General Lupescu”[5].

Materialul documentar lăsat de Valeriu Opreanu este important pentru a avea o imagine mai clară asupra momentului invaziei centralilor în nord-vestul județului Gorj şi până la ocuparea Capitalei. Credem noi că este oportun de reținut cum au reacționat autoritățile comunale din această regiune gorjeană în această situație. Şi reiese clar acest lucru (!). Cum s-a manifestat populația? Care a fost atitudinea invadatorilor? Dar a Armatei Române? Ce reacție au avut localnicii la primele contacte cu avangarda armatei germano-austro-ungare? Au fost localnici care au colaborat cu inamicul? Sunt întrebări legitime ale căror răspunsuri le regăsim parcurgând însemnările[6] lăsate de Valeriu Opreanu pe care, parțial, le redăm în cele ce urmează:

12 octombrie 1916. Mişcare de agitație în parte din comunele plasei mele; populația şi o parte din autoritățile comunale precum şi jandarmii au părăsit comuna lor fugind care încotro apucau, scornindu-se că inamicul şi-ar fi făcut apariția prin împrejurimi”[7].

13 octombrie 1916. Agitația continuă; parte din populația rămasă a plecat şi dânsa”[8].

14, 15 şi 16 octombrie 1916. Armata noastră a luat contactul cu inamicul, teatrul de operațiuni fiind coprins între comunele Peştişani, Arcani, Stroeşti, Bâlta, Runcu, Dobrița, Leleşti, Bârseşti şi Târgu Jiu. Bubuitul tunurilor şi sgomotul împuşcăturilor şi al mitralierelor făceau să dârdâie geamurile din prin împrejurimi şi acest sgomot amestecat cu vaetele femeilor şi al fricoşilor părea că vine dintr-un infern (...) mulți plecați se reîntorceau iar în carele cu boi se vedeau venind agale convoiuri încărcate cu ce bruma aveau fiecare iar în vârf cocoțată câte o mamă cu pruncul strâns la sânul ei, speriată parcă de a nu fi sfâşiat de un ce necunoscut. Lupta îşi continua cursul cu toată furia şi din când în când veşti îmbucurătoare de înfrângerea inamicului, de isgonirea lui. Timp de trei zile trecute ca o clipă, toți fiind cu gândul îndreptat la isbânda trupelor noastre, la alinarea durerilor celor suferinzi, lupta se apropiase de sfârşit, răniții umpluse casele transformate în infermerii, morții se îngropau în urma măsurilor luate, dar şi duşmanul nu a avut mai puține perderi, ai noştri se resbunase îndeajuns lăsând pe câmpul de luptă sute şi sute de ai lor, iar prizonierii sosiți în număr destul de numeros păreau a fi veseli, sătui parcă de atâta resboi[9]!

17-24 octombrie 1916. Inamicul înfrânt a fost urmărit în continuu de bravii noştri ostaşi şi populațiunea satelor intrase în viața obicinuită de toate zilele[10].

---

centrale pentru judecarea funcționarilor care au servit sub ocupațiune reise că V. Opreanu coordona „plasa Brădiceni care se compune din 37 de comune” (Arhivele Naționale Istorice Centrale – în continuare se va cita A.N.I.C –, fond Ministerul de Interne, dos. 714/1919, f. 78).

[5] *Ibidem*, f. 85.

[6] Precizăm că însemnările lui V. Opreanu au fost preluate din original fără a interveni în text, ba mai mult am păstrat inclusiv grafia acelor vremuri. Totuşi, unde a trebuit să intervenim, completările noaste au fost redate prin <...>.

[7] *Ibidem*, f. 87.

[8] *Ibidem*.

[9] *Ibidem*, f. 88-90.

[10] *Ibidem*, f. 90.

25-30 octombrie 1916. În timp ce tunurile bubuiau din nou ca să-i alunge peste hotare, începuse transportul pradei luate. Zeci de care încărcate cu muniţiuni de tot felul: tunuri, chesoane, bucătării, care, cartuşe, obuze şi altele se expuneau în faţa primăriei oraşului Târgu Jiu, pentru ca lumea să vadă faptele bravilor noştri comandanţi, vitezei noastre armate! Deodată se semnalizează iarăşi prezenţa inamicului, de data aceasta însă mult mai numeros, mai furios, părând că totul voeşte să răstoarne în calea lui. Urmărirea încetează şi s-a căutat a se ţine piept cu bărbăţie împiedicându-se de a pătrunde la noi. Lumea din nou a început să se frământe[11].

31 Octombrie 1916. Spitalele cu răniţii din oraş[12] începuse a se evacua, panica creştea din ce în ce mai mult şi fiecare căuta un refugiu. Populaţiunea începuse a se alarma (...) sârmele telefonice au fost tăiate în interesul armatei noastre (...), <am transmis oamenilor> a sta fiecare la casa lui pentru ca avutul să nu fie distrus de rău voitori rămaşi în comună, vitele să fie îndepărtate pe cât este posibil, pentru a nu fi luate de inamic care după toate probabilităţile urma să-şi facă apariţia prin comună[13].

2 Noiembrie 1916. Patrulele inamice şi-au făcut apariţia prin comunele Peştişani, Şomăneşti, Corneşti, Ceauru până la 2 Km de Brădiceni. Populaţiunea neavând cine să o îndrumeze, deja pusese în care ce bruma avea pe acasă, astfel că convoiuri lungi cât vedeai cu ochii mergeau rătăcite la voia întâmplării neştiind încotro să apuce, încurcând cu desăvârşire drumurile. Tineri şi bătrâni, fete şi femei cu prunci la sânurile lor, vite cu duiumu, ţipete şi jalete umplând văzduhul îţi făcea impresia unei omeniri desperate, fugită de groaza unui foc monstruos, care căuta să o mistuie, fiecare căutând un refugiu. Patrulele inamice care erau din ce în ce mai dese, nu s-au detat la prăzi, mulţumea la salutul oamenilor şi erau recunoscători faţă de femeile care le dădeau turtiţe când li se cereau, fiind sleiţi de foame şi rebegiţi de frig[14].

3 Noiembrie 1916. Lupte violente s-au angajat, auzindu-se tunurile, mitralierele şi puştile în direcţia Şomăneşti, Corneşti, Băleşti[15].

4 Noiembrie 1916. Pe la orele 11^{00} dimineaţa se zăreşte în direcţia Peştişani o trupă inamică. După scurt timp s-a auzit o mică luptă angajată din direcţia Frânceşti-Peştişani şi apoi o retragere bruscă din partea inamicului înspre Brădiceni, unde la comanda de „Halt" a comandantului lor, trupa s-a oprit. De la orele 12-4 după amiază, această trupă compusă din una baterie de artilerie, un escadron de cavalerie şi un pluton de biciclete, s-a dedat la jafuri. Două tunuri, instalate unul în dreptul cimitirului şi celălalt în dreptul şcoalei, au tras câte o ghiulea băgând spaima în populaţie că Brădicenii vor fi distruşi, aceasta însă s-a făcut în scopul de a da urma armatei noastre. Locuinţa D-lui Judecător[16] şi a D-lui Avocat precum şi poşta unde prin spargere au

---

[11] *Ibidem*, f. 91.

[12] Este vorba despre oraşul Târgu-Jiu.

[13] *Ibidem*, f. 91-92.

[14] *Ibidem*, f. 93-96.

[15] *Ibidem*, f. 96.

[16] Mai precis clădirea Judecătoriei Rurale Brădiceni căreia „... cu ocazia invaziei în Ţară a trupelor germane, i s'a distrus încuetorile de la camera de consiliu şi de la aceea a archivei, precum şi un geam al uşei de la intrarea în localul judecătoriei; obiecte cari, după preţurile din localitate, se urcă la suma de lei 45" (S.J.G.A.N., fond Judecătoria Rurală Brădiceni, dos. 1/1917-1918, f. 37 şi 51).

devastat totul, luând de la poşte tutunul şi parte din timbre în valoare de mai multe mii de lei, iar de la comercianţi, lumânări, chibrituri, sfoară şi alte lucruri trebuitoare lor. Bisericile au fost pângărite, lumânările toate luate, prăpădindu-se şi obiectele sfinte (...), acolo unde populaţia se găsea la casele lor, germanii nu au devastat, luând numai păsări şi de ale mâncării, scutind pe cei săraci cu desăvârşire. Soldaţii unguri, deşi s-au purtat mai brutal, nu s-au dedat nici dânşii la acte de sălbăticie. La orele 4 după amiază, inamicul a părăsit Brădiceni, după ce au ridicat şi ovăzul de la secţia de Jandarmi, distrugând şi armele comunei care au fost lăsate la voia întâmplării. Până la orele 8 seara linişte, iar de la această oră patrulele inamice au început din nou a-şi face apariţia venind din direcţia Bâlta şi Arcani unde notarul comunei Bâlta a fost făcut prizonier din ziua de 2 noiembrie până la 4 noiembrie seara când a fost pus în libertate[17].

4-5 Noiembrie 1916, **noaptea**. Toată noaptea, patrulele călăreţe inamice în număr de 15-20, au cutreierat satul Brădiceni[18].

5 Noiembrie 1916. La orele 10^{00} patrulele inamice şi-au făcut din nou apariţia, dar au dispărut imediat căci o patrulă a noastră a sosit în comună, spunându-le că inamicul se găseşte în direcţia Bâlta şi în pădurea Arcani, rugând-o a anunţa trupele noastre ce se găseau la Şomăneşti. La orele 12^{00} din zi inamicul a sosit din nou, împuşcând-o pe femeia Călina Ion Şt. Popescu[19] – care va înceta din viaţă în seara zilei de 5 noiembrie 1916 – şi instalând santinelele la nordul satului Brădiceni, în dreptul şcoalei, iar comandantul lor, un Maior, s-a stabilit în cârciuma lui I. Ciolofan[20].

7 Noiembrie 1916. La orele 9^{00} dimineaţa, două patrule de Infanterie inamică venind dinspre cantonul Bâlta, şi-au făcut apariţia la intrarea satului Brădiceni, mahalaua Mielăriţa, luând mălai şi păsări de la locuitori iar în urmă au dispărut în aceiaşi direcţie[21].

7/8 Noiembrie 1916, noaptea. Patrulele de Ulani au cutreierat prin comune. Jafurile au continuat din partea ungurilor care s-au dedat la adevărate devastări[22].

8 Noiembrie 1916. Patrulele ungureşti şi germane, în forţă de 20 soldaţi călări, se risipiseră prin comunele Brădiceni <şi> Bâlta, patrulând pentru a nu fi surprinsă Infanteria inamică ce se instalase în aceste comune. Până la orele 4 după amiază, inamicul s-a dedat la oarece jafuri fiind în mare parte unguri, luând pe lângă ale hranei <şi> velniţe, scoarţe, marame şi chiar porci de pe la oameni. Nu mult după aceasta inamicul s-a retras în grabă în urma înştinţării aduse de doi germani venind din direcţia oraşului Tg. Jiu pe motociclete, luând drumul spre Tismana, unul dintre aceştia a fost omorât de şeful postului Topeşti în dreptul primăriei Tismana deşi se predase iar celalt rănit şi internat în cura spitalului Tismana unde i s-a extras glontele. Motocicletele, după spusa oamenilor, s-au ridicat de Jandarmi şi s-au înaintat la Baia de Aramă. Odată cu aceasta a fost

[17] A.N.I.C., Fond Ministerul de Interne, dosar 714/1919, f. 96-100.

[18] *Ibidem*, f. 100.

[19] Despre uciderea „... femeii Călina/Anghelina Ion St. Popescu, de trupe austro-germane, pentru că n'a voit să spună direcţia în care plecase o companie de soldaţi români din Reg. 41 Infanterie", vezi pe larg în N. Jac. Constantinescu, *Atrocităţi germane*, p. 53.

[20] A.N.I.C., Fond Ministerul de Interne, dosar 714/1919, f. 100-101.

[21] *Ibidem*, f. 105.

[22] *Ibidem*, f. 105-106.

împuşcată şi femeia Ana Gheorghe Mihalea, însă uşor rănită şi internată de asemenea în cura spitalului Tismana[23].

8/9 Noiembrie 1916, noaptea. Inamicul nu şi-a mai făcut apariția[24].

9 Noiembrie 1916. Toată ziua liniște[25].

9/10 Noiembrie 1916, noaptea. O patrulă inamică şi-a făcut apariția în partea de Vest a comunei Brădiceni înspre pădurea Racova şi apoi a dispărut[26].

10-11-12 Noiembrie 1916. Nimic nou. În această ultimă zi am plecat prin comunele: Peştişani, Topeşti, Tismana. La secția Tismana, ca şi la secția Brădiceni, jandarmii au avut grijă de a scăpa numai avutul lor, lăsând armele comunei la voia întâmplării care la Brădiceni au fost sfărâmate de inamic. Fiind târziu nu m-am mai putut duce şi în alte comune, însă am comunicat prin telefon cu autoritățile comunale: Godineşti, Pocruia, Celeiu <cărora le-am recomandat> să povățuiască oamenii de a rămâne liniştiți la casele lor[27].

16/17 Noiembrie 1916. Două automobile cu 4 ofițeri germani au trecut prin Brădiceni şi apoi s-au înapoiat la Tg. Jiu[28].

28 Noiembrie 1916. S-au ridicat de guvernanții comunei 99 perechi bocanci lăsați în primirea Notarului comunei Bâlta – care are domiciliul în comna Brădiceni – de către Regimentul 43 Infanterie. O dată cu aceasta, primarul a ridicat şi paturile de la secția de Jandarmi, făcând şi percheziție la locuința Judecătorului[29].

3 Decembrie 1916. Primarul a plecat la Tg. Jiu plângându-se Comandamentului german că nu poate face serviciu din cauza mea căci fac instigații printre locuitori de a nu se supune[30].

4 Decembrie 1916. Găsindu-mă la Tismana am fost anunțat de către ajutorul de primar printr-un trimis să mă prezint imediat la Comandamentul german[31].

5 Decembrie 1916. După o noapte de insomnie am plecat, împreună cu Starețul Mănăstirii Tismana, <spre Târgu Jiu> pentru a mă desvinovăți de faptul grav ce mi se imputa că fac instigație[32].

7 Decembrie 1916. M-am dus la Prefectură însoțit de D-nul Niculescu, primarul oraşului şi de translator, unde am aşteptat Prefectul – un militar desăvârşit, cu multă prestanță, foarte demn şi simpatic – pentru a fi prezentat. I-am comunicat cauza prezentării mele şi i-am demonstrat că faptul ce mi se impută nu este decât o calomnie[33].

10 Decembrie 1916. În această zi, încă de la orele 3^{00} din noapte am plecat la oraş cu zece persoane, fruntaşi ai satului, aşteptând sosirea Prefectului. Aceşti fruntaşi,

---

[23] *Ibidem*, f. 105-107.
[24] *Ibidem*, f. 107.
[25] *Ibidem*.
[26] *Ibidem*.
[27] *Ibidem*, f. 107-108.
[28] *Ibidem*, f. 108.
[29] *Ibidem*, f. 126-127.
[30] *Ibidem*, f. 129.
[31] *Ibidem*.
[32] *Ibidem*, f. 130.
[33] *Ibidem*, f. 131-132.

indignați de abuzurile săvârşite de primar şi ajutorul de primar, au declarat cu toții nevinovăția mea. În consecință, primarul Ilie Dan, împreună cu ajutorul său, învățătorul Buligan au fost băgați la celulă 48 de ore. Prefectul m-a rugat, şi-a insistat ca să primesc funcțiunea de Sub Prefect[34].

11 Decembrie 1916. Duminică, în fața întregii comune Brădiceni, am ținut o cuvântare oamenilor, <pe care i-am anunțat că am acceptat funcția de> sub prefect deşi nu mi se serveşte nici o leafă. Le-am recomandat cu insistență de a înceta cu tăeatul din pădurile statului care se făcea în mod sălbatic, a repara toate podurile şi podețele, a asculta de toate ordinele şi povețile ce li voi da[35].

14 Decembrie 1916. Mi s-a adus vestea din Bucureşti, de primarul comunei Arcani, că scumpa mea soție şi copilul sunt în viață[36].

17 Decembrie 1916. Sâmbătă am plecat la Târgu Jiu pentru a mă confirma în postul de Sub Prefect şi seara când m-am înapoiat mi s-a povestit, de bătrâna menajeră, că în lipsa mea o patrulă ungurească a luat ovăzul ce aveam şi 20 pachete de tutun[37].

18 Decembrie 1916. Am dorit a face o anchetă cu bocancii, tutunul şi timbrele furate însă am renunțat pentru mai târziu deoarece se afla de Comandamentul german şi îmi era teamă că toate aceste obiecte să nu fie luate de dânşii[38].

Sfârşitul lunii Decembrie 1916. Începuse să isbucnească epidemiile în întregul județ. Lipsa de doctori, farmacii, medicamente se resimțea din ce în ce mai mult. Mortalitatea creştea continuu mai ales în comunele rurale unde aveam a face cu nişte oameni ignoranți[39].

---

[34] *Ibidem*, f. 133.
[35] *Ibidem*, f. 135-136.
[36] *Ibidem*, f. 137.
[37] *Ibidem*, f. 138.
[38] *Ibidem*.
[39] *Ibidem*, f. 139.

CONTRIBUȚIA MEHEDINȚENILOR LA EPOPEEA UNITĂȚII NAȚIONALE ÎN LUMINA DATELOR CUPRINSE ÎN MEMORIILE ÎNVĂȚĂTORILOR PARTICIPANȚI CA OFIȚERI (DIN REZERVĂ) AI ARMATEI LA PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Mite Măneanu

Se împlinesc 100 de ani de la intrarea României în Primul Război Mondial, alături de Puterile Antantei. Pentru noi acesta era Războiul Reîntregirii, aşa cum apare şi în numeroasele documente rămase de la cei direct implicați. Astfel, în teribilele încleştări din Carpați şi Dobrogea din toamna anului 1916, precum şi în marile bătălii din vara anului 1917, de la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz, printre cei care şi-au dovedit cu prisosință virtuțile ostăşeşti se găsesc şi numeroşi ostaşi originari din Mehedinți. În rândul acestora sunt mulți învățători care, în calitate de comandanți de subunități, s-au aflat permanent în fruntea trupelor, neprecupețindu-şi viața. Cei mai mulți au făcut parte din regimentele afectate grupurilor operative *„Cerna", „Jiu" şi „Olt"*[1], ce aveau ca misiune cucerirea aliniamentelor din Banat şi Ardeal şi apoi bararea căilor de acces a trupelor germano-austro-ungare spre inima țării. Unii au luptat în Dobrogea, alții la Dunăre sau în zona Banatului, toți cu conştiința că îşi fac datoria față de patrie şi poporul din care proveneau. Despre comportarea unora dintre aceştia aflăm date interesante, necuprinse în alte surse, decât din memoriile înaintate de ei Revizoratului şcolar al județului Mehedinți, la puțin timp după terminarea războiului, memorii ce se găsesc acum la Arhivele Naționale din Drobeta Tr Severin[2], descoperite şi publicate de noi încă din 1978.

Unul din sectoarele cele mai grele ale frontului îl constituia, în vara şi toamna anului 1916, cel al Cernei, unde acționa grupul (divizia) cu acelaşi nume, ce avea ca obiectiv ocuparea şi menținerea pozițiilor întărite din această parte. La început frontul Diviziei I a fost împărțit în două sectoare de brigadă: Brigada I infanterie cu Regimentele 17 şi 57 infanterie, două baterii de 75 mm, o baterie de obuziere şi una de artilerie grea, de 105 mm, în sectorul Orşova – Curmătura, şi Brigada 2 infanterie cu Regimentele 1 şi 31 infanterie, Divizionul 1 din Regimentul 1 artilerie şi o baterie de 63 mm, în sectorul înălțimilor Meterez, Vârful Pedeglava, Şerpi, Padeşiu, Vârful Cocoşului, stabilind legătura, la Balta, cu grupul Jiu[3].

---

[1] Mite Măneanu, *File din cronica eroismului învățătorilor mehedinteni în Primul Război Mondial*, în „Şcoala Mehedințiului", nr. 3, 1978, p. 49-53; *Idem*, „Fapte de eroism din Războiul Reîntregirii. Contribuția mehedinților", în vol. *România în Primul Război Mondial*, Editura Empro, Focşani, 1998, p. 258-269.

[2] *Ibidem*, p. 49-50; 258-261.

[3] *România în războiul mondial, 1916-1919*, vol. I, cap. 1-8, Bucureşti, 1934, p. 106-107.

Despre luptele din această zonă va povesti mai târziu **învățătorul Dumitru Stuparu** din Halânga, care îşi amintea că în noaptea de 14 august 1916, în fruntea plutonului său din Regimentul 57 infanterie, a trecut granița pe la pichetul Negruşa, atacând dealul Meterezele lui Tudor. După o luptă aprigă, poziția a fost cucerită, cu care prilej el a fost rănit, iar un alt învățător (**Nicolae Erceanu**) ucis. Pentru vitejia sa, **Dumitru Stuparu** este citat prin Înaltul ordin de zi nr.7 din 28 septembrie 1916[4]. La aceleaşi lupte participă şi sublocotenentul învățător **C.G. Erceanu** din Izvorul Aneştilor, care făcea parte din Regimentul 17 Mehedinți. Acest regiment, împreună cu Regimentul 57 infanterie, tot mehedințean, şi 1 Dolj, primise ordin să întreprindă acțiuni, începând cu zorii zilei de 15 august, pentru ocuparea punctelor Meterezele lui Tudor şi Piciorul Cocoşului, în perspectiva cuceririi Alionului şi pozițiilor din stânga Cernei[5]. La 19 august este atacat dealul Alion, în cursul unei lupte despre care **C.G. Erceanu** scria că „... *întrecu toate aşteptările căci după şapte ore de luptă inamicul fu aruncat înapoi şi cu aceasta se acceleră căderea întregului şir de poziţiuni"* (inamice, n.n.)[6]. În continuare el se distinge şi în luptele pentru ocuparea pozițiilor de pe dealul Moşu, de lângă Orşova, apărat cu înverşunare de adversar.

Contraatacurile inamice ce vizau Orşova şi spatele pozițiilor de pe dealul Moşu, cucerite de români, sunt respinse, iar la 21 septembrie 1916 are loc un contraatac al batalionului din care făcea parte **C.G. Erceanu**, descris astfel de către acesta*: „După un foc scurt, când soarele răsărise, la semnalul gornistului, porni înainte în strigăte de ura! Inamicul este respins, capturând 70 de prizoniari, trupă şi un ofițer (...). Ce brav este soldatul român în ofensivă. Cu ce veselie nebună merge la moarte strigând ura! ori chiuind"*[7]. Cu toate acestea, luptele pentru menținerea dealului Moşu continuă cu înverşunare prilejuindu-i sublocotenentului învățător noi ocazii de afirmare. Astfel, la un atac al adversarului, el intervine în flancul plutonului luptând cot la cot cu ostaşii săi, mânuind ca şi aceştia armamentul din dotare[8].

În aceeaşi perioadă, au loc lupte grele şi pentru ocuparea pozițiilor Ozoina şi Drănic[9], unde se disting sublocotenenții învățători **Ioan D. Cioclov** din Poroina Mare şi **Victor Iupceanu** care, cu subunitățile lor din Regimentul 17 Mehedinți au atacat, la 19 august, punctele respective, capturând 200 de prizonieri, 2 tunuri şi 2 aruncătoare de mine. Pentru purtarea lor vitejească ambii sunt decorați cu „Steaua României" cu spade fiind citați pentru fapte eroice[10]. Ei se vor remarca şi în luptele ce au urmat, mai ales în cele de la Orşova, lupte în care compania din care făcea parte învățătorul **Ioan D. Cioclov** a apărat capul de pod stabilit acolo, respingând în lupte grele, corp la corp, Regimentul 2 de vânători bavarezi. Pentru eroismul său el este din nou propus pentru decorare, încredințându-i-se comanda Companiei a VI-a

---

[4] Arhivele Naționale Drobeta Turnu-Severin, fond Revizoratul şcolar al județului Mehedinți, dosar 44/1918, f. 32 (în continuare se citează Dosar cit.).

[5] *Ibidem*, f. 5; *România în războiul mondial, 1916-1919*, vol. I, p. 332-335.

[6] *Ibidem*, „Revizoratul şcolar", dosar 44/1918, f. 5.

[7] *Ibidem*, f. 6.

[8] *Ibidem*, f. 7.

[9] *România în războiul mondial, 1916-1919*, vol. I, p. 331.

[10] *Dosar cit.*, f. 90.

cu care, la 9 noiembrie, va apăra şi poziţia de la Botu Alionului, acoperind astfel retragerea trupelor noastre[11].

Lupte grele se dau, în septembrie 1916, şi pentru apărarea aliniamentelor înaintate Topleţ-Bârza, ocupate încă de la 26 august, şi mai ales pentru apărarea sectorului Padeşului de lângă Topleţ, considerat cel mai greu[12]. În menţinerea acestor poziţii se evidenţiază în mod deosebit sublocotenentul învăţător mehedinţean **Virgiliu Gr. Păunescu** din Regimentul 31 Calafat, care rămăsese singurul ofiţer din compania sa. La 16 septembrie, îşi amintea acesta, sub acoperirea tirului artileriei de mare calibru şi mai ales a tunurilor mari, betonate de la Mehadia, inamicul reuşeşte să se apropie până la 30 de metri de poziţia numită Botul Padeşului, tot de lângă Topleţ. *„Se începe o luptă disperată – scria el la câţiva ani după aceste evenimente. Nici un soldat nu da înapoi (...). Tocmai seara la ora 4 p.m. s-a terminat lupta. Inamicul e respins cu grele pierderi, lăsând numai în dreptul companiei noastre 50 de morţi"*[13]. Compania este citată prin ordin de zi.

În timpul retragerii grupului *„Cerna"* pe direcţia Turnu-Severin, la Jidoştiţa, Regimentul 31 Calafat este atacat de inamic. Compania din care făcea parte **Virgiliu Păunescu** primeşte misiunea să protejeze convoiul. *„Pornim spre sat în goană nebună* – scria el – *cu plutoanele unul după altul, într-o formaţie subţire. Ajungem râul, îl trecem cu repeziciune cu toate că inamicul ascuns prin şanţuri, prin case, şi prin grădini aruncă asupra noastră o ploaie de gloanţe (...). Îl împingem pe inamic în centrul satului (Jidoştiţa, n.n.), luptând necontenit pentru cucerirea fiecărui ţarc de paie, şanţ, casă"*[14]. În acest fel regimentul îşi poate continua nestingherit retragerea prin Halânga – Culmea Matorăţului – Erheviţa – Izvorul Aneştilor – Rogova – Bucura – spre Tia Mare – Olt, evitând astfel izolarea în zona de operaţii, căci inamicul se pregătea deja, la 5/18 noiembrie, să intercepteze linia ferată la Filiaşi-Prunişor[15].

La luptele din acest sector al Cernei şi munţilor Mehedinţi au participat şi alţi învăţători precum **Dumitru Dăncău** din Cremenea, **Vasile Păsărescu** din Mătăsari, **Ion Stoichiţescu** din Plopi, **C.I. Stoican** din Costeşti, **Ioan C. Baloiescu** din Bobaiţa, **Ivan Firu** din Gârbovăţ, **Nicolae Pagubă** din Strehaia, **Sabin Coifan** din Lupoaia, **Mihai C. Marinchescu** din Ciovârnăşani, **Dumitru I. Cercel** din Cernaia şi alţii[16], care nu şi-au precupeţit viaţa pentru apărarea pământului ţării, ameninţat cu cotropirea.

Lupte grele au loc în perioada august-octombrie 1916 şi în defileul Jiului. Şi la acestea au luat parte învăţători din Mehedinţi între care unii s-au distins în mod deosebit. Printre aceştia **Iancu M. Pleşa** din Busu, care împreună cu alţi 13 învăţători a făcut parte dintr-un batalion de asalt al Regimentului 26 Rovine, luat împreună cu alte unităţi din sectorul Cernei[17] şi folosit ca trupă de asalt la Jiu, pentru respingerea inami-

---

[11] *Ibidem*.

[12] *România în războiul mondial*, vol. II, cap. 9-19, Bucureşti, 1936, p. 826.

[13] *Dosar cit.*, f. 118.

[14] *Ibidem*.

[15] C. Kiriţescu, *Istoria Războiului pentru întregirea Romîniei*, vol. I. Bucureşti, 1922, p. 378; Nicolae Fuiorea, *Unele aspecte ale ocupaţiei austro-germane în perioada anilor 1916-1918 în judeţul Mehedinţi* în „Contribuţii istorice mehedinţene", Dobeta Turnu-Severin, 1976, p. 23.

[16] *Dosar cit.*, f. 10, 20-21, 39, 56, 63, 70, 94, 103, 107, 150.

[17] *România în războiul mondial*, vol. II, p. 821-826.

culuí întărit pe vârfurile Muncelului şi Siglăul. Citând prin ordin de zi acest batalion, **generalul Cocărăscu** aducea mulţumiri ofiţerilor învăţători pentru eroismul lor. Prin Înaltul Decret Regal nr. 3137 din 7 decembrie 1916, sublocotenentul **Ioan M. Pleşa** este decorat cu „Steaua României" cu spade, cu menţiunea *„Pentru bravura cu care a condus plutonul pe câmpul de luptă"*[18]. În raportul de înaintarea lui la gradul de locotenent, **colonelul Truşculescu**, comandantul Regimentului 26 Rovine, arăta: *„L-am văzut şi apreciat în ziua de 27 septembrie 1916 la atacul Muncelului Mic şi în ziua de 1 octombrie1916 la atacul Siglăului Mic când, în fruntea plutonului său, desculţ, căci aluneca iarba, a urcat muntele Muncelul Mic neţinând seama de focul inamicului"*[19]. În luptele din acest sector se mai remarcă şi sublocotenentul învăţător **Dumitru Gândacu** din Fântâna Domnească care, cu Regimentul 41 infanterie, ce făcea parte din grupul Jiu, participă la luptele de la Petroşani, Merişor, Blidaru, Măgura, Aninoasa, Vulcan şi altele. În lupta de la Cetatea Bolii (Transilvania), împreună cu compania sa, atacă o baterie de artilerie inamică şi după o grea luptă, reuşeşte să o scoată din acţiune şi apoi să reziste până la capăt, deşi era înconjurat din trei părţi de duşman. Este înaintat la gradul de locotenent[20].

În luptele de aici se evidenţiază şi învăţătorul **C.I. Stoican** din Costeşti, care luptă la Câmpul lui Neag şi mai ales la Peştişani (14 octombrie), unde printr-o acţiune îndrăzneaţă întoarce cu subunitatea flancul stâng al inamicului, punându-l pe fugă şi capturându-i materialul de război. Pentru aceasta este propus la avansare[21]. La fel ca el sunt menţionaţi învăţătorii **Ion Lăcrariu** din Burila Mică (luptă la Peştişani, Lupeni, Buliga, Dealul Scurtu şi apoi pe Valea Oltului), **Ion Dobrescu** din Busu, (la Peştişani, Roşia, Bolboşi, Severineşti, Turnu Severin etc.[22]), **Gh. Roşculescu** din Zegujani, **Victor I. Vâlceanu** din Drăgoteşti şi alţii[23].

Paralel cu luptele de la Jiu, în defileul Oltului au loc de asemenea încleştări înverşunate pentru respingerea unui adversar puternic şi tenace. Documentele şi memoriile timpului consemnează eroismul învăţătorilor mehedinţeni veniţi cu regimentele dislocate de pe frontul Cernei, pentru întărirea dispozitivului de apărare de aici[24]. Iată cazul sublocotenentului învăţător **Dumitru I. Cercel** din Tâmna care, după ce cu Regimentul 57 infanterie participase la luptele din sectorul Cerna, este transferat pe poziţiile de pe muntele Vârful lui Dan, unde rezistă cu tenacitate, împreună cu plutonul său, atacurilor inamice. Descrierea făcută de el luptelor de aici este memorabilă, meritând a fi redată: *„Ieşim din tranşee, soldaţii nu şovăie, pornesc cu toţii, vitejii mei... Gloanţele duşmane curg ca grindina, soldaţii cad grămadă unii peste alţii. Rândurile se răresc. Avem foarte mulţi răniţi şi morţi (...)"*. Între timp însă inamicul contraatacă în sectorul companiilor

---

[18] *Dosar cit.*, f. 124.

[19] *Ibidem*.

[20] *Ibidem*, f. 51.

[21] *Ibidem*, f. 59.

[22] El a făcut parte din detaşamentul col. Tăutu care, în noiembrie 1916, a dus lupte grele la Bolboşi, Severineşti şi Turnu-Severin, provocând serioase pierderi inamicului. (Nicolae Fuiorea, *art. cit.*, p. 23-24); C. Kiriţescu, *op. cit.*, p. 397.

[23] *Dosar cit.*, f. 35, 125, 132.

[24] *România în războiul mondial*, vol. II, p. 826.

vecine, respingându-le şi punând regimentul într-o situaţie critică. *„Trebuia în această situaţie* - consemnează el în continuare - *să menţin tranşeele mele căci în caz contrar tot regimentul ar fi fost învăluit şi atacat pe flanc şi la ziuă aruncat în Olt. Înţelegând această situaţie, cu curajul disperării, hotărâsc menţinerea tranşeelor cu riscul de a fi măcelăriţi până la zioă de duşmani. Ţip la soldaţi şi strig în lungul tranşeii: curaj băieţi, trageţi cu putere. Murim aici căci tranşeele nu trebuie date. Fuga e pentru mişei, nu pentru vitejii de la a şasea"*[25]. În acest fel la Vârful lui Dan inamicul este oprit. Cu alt prilej el organizează un contraatac prin surprindere, tot pentru poziţiile întărite de pe acest munte, acţiune încununată cu succes[26]. La luptele următoare, pentru munţii Pietrosu, Robu şi Murgaşu, participă şi sublocotenentul învăţător Dumitru Stuparu din Halânga care, pentru comportarea sa vitejească, este propus spre avansare[27]. Tot în acest sector acţionează şi sublocotenentul învăţător **Nicolae Pagubă** din Strehaia care, după ce luptase în sectorul Cerna şi apoi la Robu şi Murgaşu, este trimis cu compania ce o conducea să cucerească poziţiile inamice de pe muntele Veverița. Iată cum descrie el manevra realizată pentru a cădea în flancul şi în spatele inamicului. *„Pe la ora 1 şi ½-2 p.m. s-a început atacul sub focul celor două obuziere ce se instalaseră în urma noastră(...). Urcăm culmile prăpăstioase cu mult avânt, unde s-au distins sergentul Tomescu, inimosul instructor Pană, caporalul Bacria, soldatul Mânjină şi alţii. Cu cât ne apropiem mai mult cu atât ploaia de gloanţe devenea mai grozavă, mai nimicitoare şi mai înfocată"*[28]. În acest fel se reuşeşte cucerirea poziţiilor respective. Urmează alte lupte, pentru munţii învecinaţi şi apoi retragerea la Topolog. La luptele din această zonă participă şi învăţătorii **Ioan Stoichiţescu** din Plopi, care este şi rănit la 7 oct. 1916, **Ivan Firu** din Gârbovăţ, **Constantin Buteică** din Gemeni (rănit la Olatu), **Vasile Păsărescu** din Mătăsari etc.[29].

După străpungerea fronturilor de la Jiu şi Olt şi evacuarea Olteniei, armata noastră a purtat un şir de lupte grele pentru stăvilirea inamicului, apărarea capitalei şi închiderea căilor de acces spre Moldova. În această dificilă epopee este pilduitor drumul parcurs de locotenentul învăţător mehedinţean **Ioviţ Gheorghe** din Regimerntul 26 Rovine care, în octombrie 1916, luptase în munţii Argeşului (la Fruntele şi Măgureanca) şi, deşi a fost rănit, s-a prezentat la unitate încă nevindecat, iar apoi luptă la Albeşti şi Cerbureni pe Argeş, apoi lângă Piteşti, unde este rănit a doua oară şi, în fine, la Finta şi Cioceni-Parepa, unde este rănit a treia oară. După o scurtă şedere la spital se prezintă la unitate participând la luptele din vara anului 1917 pe frontul Muncelului (Putna)[30]. Sau cazul sublocotenentului învăţător **Aristide Popescu** din Regimentul 1 Vânători care în momentul când divizia sa este surprinsă la Tâncăbeşti, împreună cu plutonierul Almăjanu, desface pânza drapelului şi îl salvează din mâinile inamicului[31]. Şi exemplele ar putea

[25] *Dosar cit.*, f. 151.
[26] *Ibidem*.
[27] *Ibidem*, f. 32.
[28] *Ibidem*, f. 95.
[29] *Ibidem*, f. 20-21, 39, 49, 63.
[30] *Ibidem*, f. 23.
[31] *Ibidem*, f. 3.

continua, căci mulți dintre cei ale căror unități s-au retras peste Olt, reuşind să scape de încercuire, au parcurs acest drum greu de luptă, până să ajungă în Moldova.

Trecându-se la reorganizarea armatei noastre, în iarna şi primăvara anului 1917, mulți mehedinteni au fost incluşi în regimentele reconstituite, având prilejul să participe la marile bătălii în vara acelui an[32]. Printre ofițerii învățători care s-au evidențiat în această etapă trebuie menționat **Mihai C. Marinchescu** din Ciovârnăşani (din Regimentul 17 Infanterie) care deşi fusese rănit la Racovița – Arcani, pe când conducea un atac la baionetă[33], reuşeşte să ajungă în Moldova, unde se specializează în mitraliere, devenind comandantul Companiei 1 de mitraliere din regimentul său. În perioada 1 aprilie – 10 iunie 1917 luptă la Momâia-Velescani, iar după aceea participă la ofensiva de la Mărăşeşti luînd parte la străpungerea frontului inamic şi mai ales de la Cotu-Rasca-Câmpurile unde, lovit de o schijă de obuz, nu şi-a părăsit postul continuînd lupta alături de ostaşii săi. El a mai luptat în acea vară pe pârâul Lepşa, la dealul Rudina şi la Fața Schitului, unde secțiunile de mitraliere conduse de el au respins atacurile succesive ale inamicului[34]. Despre lupta de la Coşuna-Oituz el scria: *„...am luptat zi şi noapte respingând în 4 zile 23 de atacuri inamice. Aici a trebuit să trag în mai multe rânduri singur cu maşina, în lipsă de servanți, rămaşi morți sau răniți, pentru a păstra frumoasa reputație ce dobândisem în luptele de poziție"*[35]. Mai târziu face parte dintr-un batalion de asalt, desfăşurând lupte grele la Cireşoaia, unde a căzut şi sublocotenentul învățător **Constantin Vamvu**, tot din Mehedinți. Drept recompensă pentru comportarea sa vitejească este ridicat la gradul de căpitan[36]. Un alt combatant de la Mărăşeşti, învățătorul **Constantin Pârvulescu** din Miculeşti, îşi amintea la puțin timp după terminarea războiului: *„... la Mărăşeşti am respins atacurile vrăjmaşilor cu cea mai mare îndârjire, stând în tranşee zile şi nopți, atât pe timp de ploaie cât şi pe vreme frumoasă"*[37].

La luptele din acea vară au participat şi învățătorii **V. I. Buzariu** din Brădetu, comandant al companiei de mitraliere din Regimentul 39 infanterie, ridicat la gradul de locotenent pentru comportarea sa în luptele din sectorul Dumbrava, învățătorul **Constantin Buteică** din Gemeni, care fusese rănit la Olat, lângă Sibiu şi reuşise să se retragă în Moldova, unde pentru comportarea sa este ridicat în grad, la excepție, sau **Nicolae Foarță** din Branişte, la rândul său rănit în octombrie 1916, şi care cu Regimentul 28 infanterie ia parte la ofensiva de la Mărăşeşti, luptând la Varnița şi Dealul Porcului. La fel ca ei, **Ioan Stoichițescu** din Plopi, rănit şi el în munții Argeşului, dar care ia parte la ofensiva din vara anului 1917 (luptă la Furceni, Cosmeşti, Mărăşeşti şi Muncelu) fiind propus de două ori pentru decorare[38]. Şi exemplele pot continua.

---

[32] Mai întâi au trebuit să plătească un greu tribut tifosului exantematic – cimitirul de la Costeşti-Neamț al celor 1300 de mehedinteni răpuşi de boală, fiind o mărturie grăitoare a jertfei lor (*ibidem*, f. 81).

[33] *Ibidem*, f. 107.

[34] *Ibidem*.

[35] *Ibidem*, f. 108.

[36] *Ibidem*.

[37] *Ibidem*, f. 110.

[38] *Ibidem*, f. 11, 39, 49, 85.

Din studiul documentelor epocii reiese cu pregnanță concluzia că alături de zecile de mii de ostaşi originari din Mehedinți, care şi-au vărsat sângele pentru apărarea pământului străbun (peste 12 000 au murit), învățătorii mehedinţeni prezenți pe front au fost la înălțimea acelui moment de cumpănă. Ei au stat în mijlocul ostaşilor-țărani, precum stăteau în satele unde îşi făceau apostolatul. Despre comportarea lor pe front ei invitau să fie întrebat (...) *„... soldatul, tovarăşul nostru de tranşee"* – aşa cum scria învățătorul **Dumitru I. Cercel** din Tâmna, răspunzând unor afirmații tendențioase făcute de unii necunoscători ai realităților dramatice din toamna şi vara anilor 1916-1917 – *tovarăş de zile grele şi soți nedespărțiți ai luptelor noastre. Ei ştiu cine am fost noi învățătorii lor, ştiu să ne califice, ştiu să ne noteze. Nota lor e nota cea adevărată, cea care să cuvine nouă, fiindcă ei ne-au cunoscut avântul şi entuziasmul*[39]. Mulți nu s-au mai întors, unii s-au întors cu răni sau slăbiți de boli şi eforturi, însă mândri că au contribuit cu sângele lor la propăşirea patriei. *„Am muncit cu cinste şi din inimă pentru înfăptuirea visului în care am fost legănați din faşă* – conchidea în finalul unui memoriu înaintat în 1919 Revizoratului şcolar al județului Mehedinți, învățătorul **Ion Lăcrariu** din Burila Mică – *am pierdut sânge pentru țara mea, dar azi când văd că izbânda a fost a noastră pot zice: am trăit timpuri mari şi sfinte, sunt fericit că am luat parte activă în războiul mondial. Trăiască scumpa-mi țară mărită!*[40] Era credința ce anima pe aceia care se acoperiseră de glorie în lupta pentru desăvârşirea Unității Naționale Româneşti.

Astfel de izvoare documentare, prezentate succint în acest context, sunt doar o parte dintre numeroasele mărturii care atestă contribuția mehedinţenilor la Marele Efort Național consacrat desăvârşirii Unității Naționale prin uriaşele sacrificii făcute în Războiul Reîntregirii. Stau de strajă în fața uitării ***Cartea de Aur a Eroilor Mehedinţeni*** (unicat național) căzuți în acest război, cuprinzând peste 12.500 de nume, ***Măreţul Monument al Eroilor din Parcul Rozelor,*** inaugurat în 1933 la centenarul oraşului Tr. Severin de către Regele Carol al II-lea şi extraordinarul marş şi cântec ostăşesc *„Trec Batalioane Române Carpații"*, care îşi are originea şi autorii la Turnu-Severin în 1914, unde învățătorul **Gh. Roiban** din Vânjuleț, erou al Războiului Reîntregirii, precum şi al Războiului din Est din 1941-1944, a compus versurile marşului *„La Turda"*, iar profesorul de muzică **Vasile Buică,** de la Liceul Traian, muzica[41]. Acest marş compus pentru Corul *„Doina"* evoca epopeea istorică înfăptuită în 1599-1601 în Transilvania şi Moldova de Mihai Viteazul – trecerea Carpaților de către oştile Țării Româneşti între care şi Oastea Mehedinţenilor şi dobândirea Primei Noastre Uniri. Îndemnul pentru

[39] *Ibidem*, f. 152.

[40] *Ibidem*, f. 35.

[41] Am prezentat pe larg asemenea aspecte din diverse publicații apărute cu diverse ocazii. La rândul său, Virgiliu Tătaru a alcătuit şi publicat în 1998 o antologie de texte, selectate din presa interbelică, volume de amintiri, culegeri ş.a numită sugestiv *„Cu moarte pre moarte călcând"* (Drobeta-Turnu Severin, 1999). La sugestia noastră, acelaşi Virgiliu Tătaru a alcătuit şi publicat în anul 2000 o culegere de documente intitulată *Memoriile învățătorilor mehedinţeni din Primul Război Mondial*. Din păcate, această culegere nu respectă exigențele obligatorii cerute de metodologia publicării documentelor (aparatul critic şi referințele lipsesc), astfel că cercetătorul este obligat să se ducă tot la documentul de arhivă.

contemporani era clar, fiind sesizat de autoritățile germane de ocupație, care l-au anchetat şi condamnat şi pentru aceasta pe **Gh. Roiban**[42].

Într-un cuvânt ***Generația Eroică a Reîntregirii Naționale*** a avut şi în Mehedinți reprezentanții săi exemplari a căror amintire şi prețuire se cuvine a fi cultivată fără preget în mentalul comunității noastre şi la începutul mileniului trei, exemplul lor fiind un profund subiect de meditație.

[42] *„Cu moarte pre moarte călcând”*, p. 47-66.

ÎNSEMNĂRILE PROFESORULUI ILIE CONSTANTINESCU PRIVIND PARTICIPAREA SA LA PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Paul-Emanoil Barbu

Ilie Constantinescu a văzut lumina zilei la 1 noiembrie 1874 şi a trecut în eternitate la 10 februarie 1960. El face parte din galeria personalităţilor culturale care s-au remarcat în domeniul învăţământului secundar românesc, ca şi în alte sectoare din domeniul culturii, precum etnografia, folclorul, muzeologia şi altele, prin activitatea lor deosebită şi prodigioasă. Născut în comuna Dioşti (pe atunci în judeţul Romanaţi, azi în Dolj), într-o familie de moşneni înstăriţi, după absolvirea primelor trei clase primare în localitatea natală, pentru o mai bună pregătire, părinţii l-au dus la Şcoala primară nr. 2 din Caracal, unde l-au înscris tot în clasa a treia, după care a urmat şi ultima clasă. S-a aflat printre premianţi, fiind recompensat în fiecare an cu cărţi şcolare. Cursul secundar l-a absolvit la Liceul „Carol I'' din Craiova (sept. 1888 – iun. 1895), o şcoală de mare prestigiu, după care a urmat Secţia Istorică a Facultăţii de Litere din cadrul Universităţii din Bucureşti (sept. 1895-iun.1898). Concomitent, a absolvit şi Secţia Istorică a Şcolii Superioare Normale din Capitală, fiind coleg cu Theodor Alesseanu, Gr. Murgoci, Şt. Ciuceanu şi C. Moisil. S-a format ca intelectual în atmosfera spirituală a ultimului deceniu al secolului al XIX-lea, dominată de mari personalităţi ale culturii naţionale – precum Titu Maiorescu, Al. Odobescu, Dimitrie Onciul, V. A. Urechia, Nicola Iorga – care şi-au pus o puternică amprentă asupra sa. Cărturar de marcă, cu vaste cunoştinţe de specialitate şi generale, eminent pegagog şi profesor, a slujit catedra cu abnegaţie, devotament şi chiar devoţiune, timp de peste 40 de ani, la instituţii şcolare de prestigiu din Oltenia. După ce timp de opt ani (sept. 1898 – sept. 1906) a predat la Gimnaziul Real (viitorul Liceu „Fraţii Buzeşti"), Liceul „Carol I" şi Şcoala Normală de Învăţători din Craiova, s-a transferat la Gimnaziul Real „Ioniţă Asan" din Caracal, pe care l-a şi condus un timp. Transformat în liceu (în septembrie 1919), a rămas la catedră până în 1944 (continuând să predea şi după pensionarea sa din septembrie 1938). În acelaşi timp, a avut ore şi la Şcoala Normală de Învăţători din Caracal. Activitatea sa nu s-a limitat numai la cariera didactică, ci a îmbrăţişat o gamă largă de sectoare, făcându-şi un bun renume şi prin colecţiile sale de cărţi, periodice, izvoare arheologice şi numismatice, documente istorice, materiale folclorice, obiecte de artă populară, timbre poştale etc. Biblioteca sa, de peste 12.000 de volume, conţinea şi cărţi de o valoare inestimabilă, pe care nici Biblioteca Academiei Române nu le poseda. De asemenea, a colaborat la revistele „Arhivele Olteniei" şi „Făclia", dar timpul – date fiind multiplele sale ocupaţii – nu i-a permis valorificarea, nici măcar parţială, a colecţiilor sale[1].

[1] Vezi pe larg despre viaţa şi activitatea sa: Paul-Emanoil Barbu, *Ilie Constantinescu. Profesor. Cercetător. Colecţionar*, Craiova, Editura Alma, 2008; Idem, *Notele memorialistice ale profesorului Ilie Constantinescu*, Craiova, Editura Alma, 2012.

În ceea ce priveşte situaţia militară, se impune a preciza că, în 1897, pe când era student, a fost chemat la recrutare. După două amânări succesive, Cercul de recrutare Romanaţi l-a repartizat, ca „soldat bacalaureat, cu termen redus", la Regimentul „Mihai Viteazul" nr. 16 din Capitală, unde a făcut stagiul militar în perioada 1 ianuarie – 1 iulie 1899. Imediat a susţinut un examen pentru a fi înaintat la gradul de sublocotenet în rezervă, după care i s-a eliberat certificatul cu nr. 194 din 20 iulie acelaşi ani. Cu toate acestea, el nu a obţinut acest grad decât mult mai târziu, în august 1914, în momentul izbucnirii primei conflagraţii mondiale (participase la campania din 1913, ca simplu soldat). A făcut mai multe concentrări în toamna lui 1914 şi în 1915, în cadrul Regimentui 59 Infanterie, care avea garnizoana la Caracal. La începutul lunii iulie 1916, fiind mobilizat, s-a prezentat la Batalionul de miliţie din cadrul acestui regiment, cu gradul de sublocotenent în rezervă. I-a fost încredinţată comanda Companiei a IV-a. A stat puţin pe câmpul de luptă, deoarece a fost făcut prizonier de către armata germană. Fiind un observator fin şi atent al derulării faptelor şi evenimentelor, el a lăsat posterităţii pagini memorabile, pe care le voi comenta în acest material[2].

Relatările sale conţin informaţii referitoare la o largă problematică legată de compania din subordinea sa: misiunea revenită, efectivul de oameni, dotarea, poziţia ocupată, planul de luptă, evenimentele de pe linia frontului etc. De asemenea, acestea se referă la perioada prizonieratului, după ce el a căzut în mâinile armatei germane, şi la revenirea în ţară.

Batalionul de miliţie din regimentul amintit şi-a stabilit sediul la Corabia, având misiunea de a apăra linia Dunării împotriva unei invazii din sudul fluviului, pe distanţa cuprinsă între gura Oltului şi balta Potelu. O porţiune din acest sector, pe o distanţă de 14 km, cuprinsă între gura Oltului şi vecinătatea satului Gârcov, i-a revenit Companiei a IV-a din acest batalion, care şi-a fixat reşedinţa la Islaz (Romanaţi), avându-se în vedere poziţia strategică a satului, care reprezenta cel mai important centru de apărat al zonei respective şi locul cel mai potrivit de unde inamicul putea ajunge, după debarcare, la cele două „poduri de fier" de peste Olt: de la Islaz-Măgurele şi Izbiceni. S-au stabilit cinci posturi de pază principale (1, 2, 3, 4 şi 5) care comunicau între ele şi cu centrul de comandă de la Islaz. La extremităţi se aflau punctele Via Peiovici, la vest şi Gura Oltului, la est, iar între acestea, Porcărie, Vadul Boului şi Bordeiul Blindat-Chicinete.

Compania a IV-a era alcătuită din 271 de oameni (soldaţi şi grade inferioare), din contingentele 1894-1897, mai toţi ţărani săraci, neştiutori de carte, cu excepţia gradaţilor, şi cu o slabă instrucţie militară, şi doi ofiţeri, toţi din Romanaţi. În afara lui Ilie

---

[2] Sursa acestui material o reprezintă două variante ale unui memoriu elaborat de Ilie Constantinescu relativ la prizonieratul său: a) *Memoriu de împrejurările în care am fost făcut prizonier la Izlaz (Romanaţi) la 11 noiembrie 1916*, înaintat Ministerului de Război, la 17/30 sept. 1918 şi b) *Memoriu: Cum am fost făcut prizonier*, trimis la 18/31 dec. 1918, prin intermediul Depozitului de recrutare Romanaţi, Regimentului 59 Infanterie din Caracal. Prima variantă a fost publicată de Floriana Tîlvănoiu în *Memoria Oltului şi Romanaţilor*, nr. 3(37), an. IV, martie 2015, p. 78-83; nr. 4(38), an. IV, aprilie 2015, p. 89-93 şi nr. 5 (39), an IV, mai 1915, p. 89-94, sub titlul *Jurnal de front 1916-1918* (I, II, III). (În continuare se va cita: *Memoria*); iar cea de a doua, de mine, în *Notele memorialistice ale profesorului Ilie Constantinescu*, Craiova, Editura Alma, 2012, p. 266-269 (În continuare se va cita: *Notele memorialistice)*. *Memoriul* a fost editat fără comentarii.

Constantinescu mai exista, învățătorul Florea Dumitrescu, şi el sublocotent în rezervă, ajutorul său. Pe lângă aceste efective, au mai fost „vărsați la companie" 57 de oameni proveniți din județele Dolj şi Mehedinți, aparținând contingentelor 1900-1909, „dispensați" din Regimentul 71 Calafat, care „nu făcuseră nicun fel de exercițiu militar". Compania a IV-a era înzestrată cu puşti de la 1879 (cu un singur cartuş, cu glonțul de plumb), nu atât de performante, precum cele de ultimă generație. Soldații „dispensați" din Regimentul 71 Calafat erau înarmați cu puşti austriece, mai bune, provenite din captura de război, dar nu trăseseră nici măcar un foc cu ele. Fiind puțină muniție, fiecărei puşti date oamenilor din compania comandată de Ilie Constantinescu îi reveneau câte 200 de cartuşe, iar celor veniți din Regimentul 71 Calafat, câte 161 de cartuşe. Pentru pozițiile intermediare, mai exista o rezervă de 100 de oameni din Islaz. De asemenea, pe acelaşi sector de 14 km, în două puncte, lângă Porcărie şi între Porcărie şi Vadul Boului – în dreptul celor două deschizături ale Dunării – au fost amplasate câte două tunuri Krupp, de de câte 78 mm, model 1868, şi ele depăşite ca putere de foc de cele ale inamicului, cu 60 de oameni, sub comanda locotenetului în rezervă D. Demetriu, care au fost înarmați cu puşti austriece (captură de război), cu câte 35 de cartuşe. Dată fiind cantitatea insuficientă de muniție, trebuia să se recurgă la arme numai în cazuri de necesitate. Până la 15 noiembrie 1916, în fiecare post de la extremități erau câte 40 de oameni, iar în celelalte, câte 20-25 de persoane. Lângă Pescărie se afla şi un post de grăniceri cu vreo şapte oameni, iar la podul de peste Olt (de la Islaz-Măgurele), au fost postați patru soldați cu un sergent „instructor de la specialități". La postul Gura Oltului s-au detaşat doi marinari pentru a da lămuriri în privința vaselor de pe Dunăre[3].

Comunicarea directă între posturi era greoaie, din cauza distanței de câțiva km dintre ele, a stării proaste a drumurilor, pe care Ilie Constantinescu le considera „primitive", unele cu teren mlăştinos şi cu un traseu sinuos prin locuri pline de trestie şi băltoace (mai ales cel de la gura Oltului), a necesității de a folosi bărcile spre insule. Nici comunicarea telefonică nu se putea realiza în condiții optime. Pe lângă telefonul principal de la şcoala din Islaz, mai dispuneau de un asemenea aparat şi alte patru puncte: Vadul Boului, Pescărie, Bordeiul Blindat şi Gura Oltului, dar funcționa bine numai cel dintâi, fiind în legătură directă cu Corabia şi Tr. Măgurele. Cel de la Pescărie funcționa „binişor, în legătură cu cel din sat, dar foarte slab şi neregulat, cu celelalte"[4]. Din cauza proastei comunicări dintre cele cinci posturi de pază principale, în cazul unui atac surpriză, fiecare dintre ele trebuia să se bazeze pe propriile forțe, întrucât intervenea distanța şi greutatea de a transporta oamenii în astfel de situații. Dată fiind poziția mai înaltă de pe malul bulgăresc al Dunării, inamicul putea observa uşor deplasările între posturi. S-au săpat „tranşee primitive'' pe malul Dunării, cât pentru o brigadă, între Porcărie şi Chichinete. La gura Oltului nu s-au putut amenaja, fiind teren mlăştinos[5].

În sectorul revenit Companiei a IV-a erau două obiective principale de apărat, pentru a nu fi distruse sau să cadă în mâinile duşmanului: podurile de peste Olt, men-

[3] *Memoria*, nr. 3(37), 1915, p. 78-80; *Notele memorialistice...*, p. 267.
[4] *Memoria*, nr. 3(37), 80.
[5] *Ibidem*, pp. 80-81.

ționate deja. Micile debarcări, cu câteva bărci pentru a face jafuri, stricăciuni, precum tăierea liniilor telefonice, sau a implanta spioni, nu reprezentau un pericol real, pentru că puteau fi uşor respinse. Situația cea mai gravă era numai atunci când ar fi debarcat un batalion sau regiment, pentru a pune mâna pe podurile respective ori când trecea o armată întreagă pentru a înainta spre Capitală. În ambele cazuri, rolul companiei era de a rezista cât mai mult pentru a zădărnici înaintarea inamicului, până în momentul sosirii unor ajutoare.

Frontul de nord se prăbuşise. Era de aşteptat ca, odată cu înaintarea armatelor inamice spre Craiova şi mai departe, să se producă o trecere în masă de pe malul bulgăresc, fie pe la Corabia, fie pe la Gârcov, fie pe la Islaz, fie pe la est de Olt. Constantinescu şi alți ofițeri au considerat că dacă s-ar fi produs o trecere masivă din Bulgaria la Islaz, aceasta se putea face cel mai uşor, fie pe la punctul Vadul Boului, fie pe la ostrovul Chichinete, care era legat de uscat, în acel moment, datorită scăderii apelor Dunării[6]. În cazul în care debarcarea ar fi avut loc printr-unul sau prin ambele locuri menționate, concomitent, inamicul ar fi putut putut să se îndrepte mai lesne spre şoseaua principală care străbătea satul Islaz, de la sud spre nord, putând ocupa şi posturile telefonice. De asemenea, au apreciat că era mai greu de crezut că inamicul ar fi debarcat pe la gura Oltului, sau spre Via Peiovici, pe unde căile de comunicație erau lungi şi grele, întortocheate şi mlăştinoase. De aceea, rezervele erau menținute special pentru cele două puncte amintite, cele mai prielnice unei debarcări inamice, iar tunurile fuseseră aşezate ca să aibă o rază de acțiune în aceeaşi direcție. Totodată, atenția de la centru de comandă (Şcoală-Pescărie) era îndreptată tot spre punctele Vadul Boului şi Chichinete[7].

În pofida faptului că erau țărani, în cea mai mare parte săraci, inculți şi fără o instrucție militară corespunzătoare, a ştirilor îngrijorătoare sosite de pe linia frontului românesc din nord şi a pozițiilor dominante ale inamicului aflat pe malul bulgăresc al Dunării, care era net superior ca număr şi dotare, a neajunsurilor şi a unor boli care bântuiau, soldații din compania a IV-a au reuşit să-şi păstreze moralul ridicat, grație comandantului lor, Ilie Constantinescu şi ajutorului său, Florea Dumitrescu, care îi îmbărbătau, insuflându-le curaj. Sublocotenetul în rezervă Ilie Constantinescu le dăduse mai multe ordine de modul cum să acționeze: 1. Să stea fiecare la locul destinat, în punctele de observație şi în tranşee; 2) Să tragă în bărcile duşmane numai când se depărtau de malul bulgăresc; 3) Să nu tragă în vapoare, deoerece era inutil, ci numai în oamenii din bărcile care se descărcau de pe ele[8].

Între 6 septembrie şi 10 noiembrie 1916, nu s-a produs niciun contact direct cu inamicul, decât prin observații reciproce şi bombardări de pe malul bulgăresc, în mai multe locuri şi în mai multe rânduri, fără ca artileria noastră să riposteze, fiind „prea slabă". La 11 septembrie, de pildă, monitoarele austriece au bombardat Islazul. La 16 septembrie, au fost bombardate, la Gârcov, companiile a III-a şi a IV-a, aflate în drum spre Corabia, fiind ucis locotenentul D. Iliescu, precum şi Corabia însăşi, de unde au

[6] *Ibidem*; *Notele memorialistice*, p. 266.
[7] *Ibidem*, p. 82.
[8] *Ibidem*, p. 79.

răpit şlepurile aflate în port. Pe drumul dintre Corabia şi Gârcov a căzut un mare număr de proiectile care i-au îngrozit pe milițieni. Între 24 octombrie şi 10 noiembrie, Islazul a fost bombardat din nou, precum şi punctele Bordeiul Blindat şi Pescărie. La 10 noiembrie, Ilie Constantinescu a primit prin telefon, de la comandantul sectorului Corabia, ordinul nr. 576 al Armatei I, prin care se făcea cunoscut trupelor din detaşamentul Dunărea că „armatele noastre au luat ofensiva cu succes în regiunea Craiova" şi se ordona trupelor din detaşamentul respectiv „de a împiedica orice debarcare, luptând până la uiltimul cartuş şi, în extrem, a trece şi la baionetă"[9]. Ziua a fost marcată de o ceață puternică peste Dunăre. Între orele 9 şi 10 dimineața, tunurile noastre au răspuns tirurilor de artilerie venite de pe malul drept, deşi aveau o forță de foc mult mai redusă. Pe la ora 10 şi jumătate, de la Tr. Măgurele s-a telefonat că cele patru monitoare austriece staționate între ostrovul Persina şi malul bulgăresc, care lansaseră dese atacuri de artilerie asupra pozițiilor româneşti, treceau prin dreptul portului Tr. Măgurele „în susul Dunării", adică spre compania comandată de Ilie Constantinescu. Nu se aştepta nimeni la o asemenea acțiune, întrucât anterior i se comunicase că trupele ruse „au minat Dunărea", că vasele inamice „fuseseră încadrate între artileria noastră grea", ceea ce ar fi tăiat posibilitatea acestora de a se mai „mişca din dosul insulei Persina". În acele momente, comandantul şi soldații au rămas surprinşi. În asemenea împrejurări, Ilie Constantinescu le-a reamintit oamenilor săi ordinele date anterior „de a nu trage în monitoare, ci numai în bărci când ar încerca să debarce". Totodată, l-a trimis pe sublocotenentul Florea Dumitrescu, cu o parte din rezerva de la şcoală, la Vadul Boului, iar el cu restul rezervei s-au aşezat în tranşeele de la Pescărie, aşteptând să observe dacă forțele inamice treceau prin Islaz sau atacau compania. La 12 şi 30 de minute, a început bombardarea Islazului, cu proiectile de diferite mărimi, lansate de pe malul bulgăresc şi de pe vase, mai întâi pe direcția sud-nord şi apoi din ce în ce mai des de la sud-vest spre nord-est. Trăgând din spatele unor insule şi fiind ceață, vasele duşmanului nu puteau fi observate. Cele patru tunuri ale noastre n-au tras niciun măcar un proiectil, ceea ce i-a deprimat pe ostaşii români. Pe la ora 15, bombardarea şi-a diminuat din intensitate, pentru a se opri apoi de tot. Spre seară, Ilie Constantinescu a mers la postul telefonic de la şcoala satului Islaz, unde sosise şi locotenentul D. Demetriu, comandantul artileriştilor, şi ambii „s-au pus în contact cu sectorul Corabia şi cu Tr. Măgurele". Cei doi ofițeri i-au expus maiorului Teodor Ricman, comandantul batalionului, situația din zona lor, „cerându-i sfaturi şi ajutoare". Li s-a reamintit ordinul nr. 576 al Armatei I „de a rezista până la sfârşit", iar despre ajutoare le-a răspuns că li s-ar putea acorda „cu greu", fiind amenințat şi punctul Corabia, ca şi Islazul. Au mai solicitat sprijin militar şi de la maiorul Daniilescu, aflat la Tr. Măgurele, dar acesta le-a răspuns că trebuie să ceară aprobarea comandantului brigăzii. Tot acesta le-a precizat că într-un monitor blindat, precum cele austriece, nu puteau să încapă mai multe de 50-60 de oameni, din cauza greutății proprii şi a încărcăturii de muniție, ceea ce presupunea că nu reprezentau un pericol prea mare. Pentru a putea face față oricărei situații, Iie Constantinescu a luat mai multe măsuri, precum: ducerea muniției la posturi, transmiterea unor ordine privind

[9] *Ibidem*, p. 81, 82, 83.

modul de patrulare şi observaţie, comunicarea făcută întregului efectiv asupra ordinului nr. 576. După aceea, pe la ora 22 a mers la telefonul de la Pescărie, împreună cu sublocotenentul Florea Dumitrescu, întors de la postul Vadul Boului, pentru a afla ce acţiuni se mai impuneau. Pe la miezul nopţii, a venit un soldat de la Valea Boului, care i-a raportat că „se aud nişte zgomote" pe Dunăre. Pentru a cunoaşte situaţia exactă, Ilie Constantinescu l-a trimis pe sublocotenentul Florea Dumitrescu la faţa locului „să vază ce e, să rămână acolo şi să raporteze"[10].

În dimineaşa zilei următoare, 11 noiembrie 1916, pe la ora 6 şi jumătate, vasele inamice au reînceput bombardarea spre satul Islaz, în special spre cele două posturi de artilerie. Rămas tot la telefonul de la Pescărie, în jurul cărui punct au explodat mai multe proiectile, Ilie Constantinescu căuta să obţină informaţiile necesare, să dirijeze apărarea şi să aştepte ajutoare, căci observase limpede că monitoarele nu plecaseră, dar nici nu aveau de gând să debarce aici. Menţinea legătura cu toate posturile telefonice, dar telefoanele de la Vadul Boului şi de la Bordeiul Blindat funcţionau foarte prost, ceea ce îngreuna comunicarea şi chiar o bloca. A raportat situaţia la Corabia şi a cerut din nou ajutor. Sublocotenetul Florea Dumitrescu a trimis la el un soldat de la Vadul Boului pentru a-l solicita acolo, deoarece se simţea „o mişcare pe Dunăre". Concomitent, îl chemau şi cei de la Bordeiul Blindat, aflaţi sub comnanda sergentului instructor Stancu Vitan, care „erau neliniştiţi". Comunicările telefonice indicau că era mai ameninţat Bordeiul Blindat, ceea ce l-a determinat să meargă acolo şi să-i ceară telefonic lui Florea Dumitrescu a-i trimite de la Vadul Boului 20 de oameni. Fără a se aştepta, pe la ora 8 şi jumătate , un soldat i-a adus vestea că la Chichinete debarcaseră germanii, ceea ce nu era adevărat, după cum va afla după două ore. Neştiind că, de fapt, debarcarea nu avusese loc, Ilie Constantinescu cu vreo 20 de oameni de la Pescărie, din tranşee, au deschis focul asupra inamicului, pentru a-l opri sau cel puţin a-l întârzia să înainteze, până la venirea unor ajutoare. „La început oamenii ezitau să ochiască, în urmă au devenit mai îndrăzneţi şi trăgeau după distanţa dată". Neputând să-i vadă pe germani, trăgeau în direcţia unde credeau că au debarcat, evitând cu grijă poziţia ostaşilor români. Artileria inamică a răspuns trăgând spre tranşeele noastre. După o oră, văzând – pe de o parte – că unul dintre oamenii săi a fost ucis şi mai mulţi răniţi, iar pe de alta, că mai multe arme nu mai funcţionau bine, din cauza nisipului din tranşee care intrase printre piesele puştilor, au trecut cu toţii în tranşeele vecine, mai la apus, tot la Pescărie. În jurul orei 10, vreo 35 de oameni din tranşeele de la Boredeiul Blindat-Chichinete, împreună cu şeful lor, sergentul instructor Stancu Vitan, s-au mutat în tranşeele „de apărare" contra artileriei inamice. Tocmai în acest moment Ilie Constantinescu a aflat situaţia reală, când soldatul Ion Dinu Popa de la Boredeiul Blindat i-a raportat telefonic că germanii nu debarcaseră încă, dar se pregăteau să o facă, vaporul lor ajungând lângă Chichinete, iar soldaţii noştri erau în tranşeele de lângă acel punct. Atunci, lăsând pe sergentul Marin Dorcea (de loc din Islaz) cu vreo 25 de oameni la Pescărie, căruia i-a mai dat încă cinci soldaţi, pentru a rezista aici cât mai mult dacă veneau germanii dinspre Chichinete pe la sud de sat, pe marginea Dunării, Ilie Constantinescu a luat vreo

[10] *Ibidem*, p. 82, 83.

30 de oameni plecați de la Bordeiul Blindat şi au pornit spre poziția pe care o considerau ocupată de inamic. Ajungând la Bordei, i-a ordonat telefonic sergentului Marin Stoicănescu aflat la postul telefonic de la şcoala de la Islaz ca să transmită sectorului Corabia situația din zona de care răspundea, în sensul că germanii n-au debarcat încă, dar se vedea vaporul lor sosit lângă Chichinete, „că sunt gata să debarce", iar el cu oamenii săi erau hotărâți să reziste conform planului, aşteptând întăriri urgente. În acelaşi timp, l-a trimis pe caporalul Ion Neațu să-i aducă înapoi pe oamenii care plecaseră din tranşeele de la Chichinete. După aceea, prin şanțul de comunicații s-a dus în tranşeu, unde se adunaseră şi oamenii conduşi de sergentul instructor Stancu Vitan, recăpătându-şi curajul. Atunci Ilie Constantinescu a văzut că posturile de observație de pe marginea de sud a ostrovului Chichinete se retrăseseră, mai rămânând doar zece oameni conduşi de fruntaşul Gheorghe Precupețu, „în aşteptare". Erau cu toții 40 de oameni, care s-au aşezat în tranşeul de la vest, deşi era cel mai mic, fiind siliți de împrejurări. În Chichinete nu se mai puteau trimite oameni de observație, deoarece vaporul era oprit aproape de țărm şi locul avea vedere deschisă spre tranşeu. De aceea, nu puteau ieşi din tranşeu, mai ales că nu puteau face nimic împotriva vasului blindat şi ar fi fost ținte uşoare pentru tunurile mici şi mitralierele inamicului. Totuşi, din tranşeu, pe la răchitele de la marginea de sud a ostrovului puteau observa dacă forțele duşmane debarcau de pe vapor pentru a deschide focul[11].

Mai devreme, doi oameni apucaseră să plece spre gura Oltişorului. Pe la 12 şi jumătate, aceşti soldați făceau „semne disperate", arătându-le să privească spre est. Atunci au văzut un şir de soldați germani, care debarcaseră prin spatele vaporului pentru a nu fi observați, ocolind pe la gura Oltişorului pentru a-i înconjura. Această manevră a fost sesizată prea târziu. Cum ostaşii fuseseră aşezați în tranşeu cu fața sprte sud, adică către vasul inamic, Ilie Constantinescu le-a comandat să se întoarcă spre nord, pe unde aveau să vină germanii. Dânduşi seama că vor fi înconjurați, soldații şi-au pierdut stăpânirea de sine şi au ieşit din tranşeu, unde au mai rămas doar Ilie Constantinescu şi soldatul Ion Tudose. Deşi s-a tras asupra lor cu tunurile mici şi mitralierele de pe vapor, au reuşit să fugă spre sat, peste vii, „risipindu-se din cauza şanțurilor perpendiculare drumului lor şi a plantațiilor de viță şi de salcâmi". Văzându-şi oamenii risipiți, Ilie Constantinescu a ieşit şi el din tranşeu, însoțit de soldatul Ion Tudose, pentru a-i căuta şi regrupa, pentru a-i lua şi pe cei rămaşi în sat la Pescărie, cu scopul de a opune cum se „putea rezistență germanilor", condiderînd că nu puteau cunoaşte satul bine ca ei. Printre proiectile şi gloanțele trase de pe vapor, au reuşit să ajungă lângă sat, au văzut cele două tunuri de la Pescărie scoase afară şi părăsite. N-au reuşit să găsească nici pe soldații plecați de la Chichinete, nici pe altcineva. Cei doi au mers spre postul telefonic de la Pescărie. În drumul lor prin curțile oamenilor, cea mai scurtă cale spre telefon, auzeau „zgomote", apoi au văzut soldați germani venind prin curți dinspre acel post telefonic, spărgând uşile caselor, desigur pentru a căuta soldați. Revorverul lui Constantinescu nu mai funcționa deja de la tragerea de la Pescărie şi rămăsese şi neînarmat. Au vrut să se strecoare spre telefon printre aceste grupuri de soldați inamici,

[11] *Ibidem*, nr. 4(38), 2015, p. 90-91.

dar într-o curte s-au întâlnit față în față, fiind ambii făcuți prizonieri, pe la ora 1 şi jumătate după amiază. În drum spre centru satului, l-au văzut pe caporalul Răduica în şanțul şoselei „scăldat în sânge şi cerând ajutor". Pe o stradă din apropiere erau câțiva ofițeri germani. Aceştia i-au luat lui Ilie Constantinescu documentele aflate la el, care nu conțineau decât unele date mai vechi asupra companiei. A observat că germanii aveau o hartă cu toate pozițiile fiecărei companii a batalionului din care făcea parte, ceea ce demonstrează că spionaseră bine zona. L-au întrebat în limba germană unde îi sunt oamenii şi le-a răspuns, în aceeaşi limbă, că „s-au risipit". Cunoştea binişor germana din liceu. Îl întrebau „stăruitor" dacă ceruse ajutoare, „de unde, cât şi când". A răspuns că a cerut ajutoare de la Corabia, Caracal, Tr. Măgurele, Roşiori, şi i s-a spus că i se vor trimite, dar nu i s-a precizat „când şi cât". L-au mai întrebat ce forțe erau la Corabia şi Tr. Măgurele. Le-a răspuns că nu ştia, întrucât era izolat în sectorul său. Nu l-au „forțat" să dea amănunte. În tot acest timp, artileria inamică tot mai bombarda satul Islaz, dar mai rar. De aici l-au dus pe Ilie Constantinescu, ca şi pe însoțitorul său, spre apusul satului, în direcția Vadul Boului, întâlnind pe drum o companie de soldați germani. Ilie Constantinescu a fost dus la un maior german, care a stat mai mult de vorbă cu el în limba germană, întrebându-l despre ocupația sa ca civil. Spunea că şi el era profesor, dar avea „un aer vesel, de învingător". Ajunşi la Vadul Boului, au văzut două vase de război şi vreo 15 bărci mari cu motor. I-au îmbarcat pe amândoi pe una dintre ele şi i-au dus în Bulgaria, la Samovit, unde a găsit mai mulți soldați din compania sa făcuți prizonieri mai înainte; ei credeau că al lor comandant fusese ucis. A fost condus la un alt maior german, care l-a mai întrebat „câte ceva". După aceea l-au mai chestionat şi alți doi ofițeri, cerând detalii, ca şi la Islaz, cărora le-a dat acelaşi răspunsuri[12].

În aceiaşi zi, de 11 noiembrie, s-a interesat şi de ceilalți prizonieri, dintre care unii erau răniți. I s-a spus că vor fi duşi la spital „şi vor fi cât se poate de bine îngrijiți'', ceea ce s-a şi întâmplat. În zilele următoare, a aflat de la soldații prizonieri derularea evenimentelor cu amănuntul. Cei care plecaseră de la Chichinete peste vii au fost urmăriți de germanii care veneau dinspre Bordeiul Blindat, iar în Islaz s-au întâlnit cu alți grermani debarcați la Vadul Boului. În confruntările care avuseseră loc, 10-12 soldați români au fost ucişi şi tot atâția răniți, restul fiind luați prizonieri. În cursul dimineții, pe la orele 10-11, sublocotenjentul Florea Dumitrescu se retrăsese şi el de la Vadul Boului, la indicația locotenetului Demetriu, care i-a cerut să plece de acolo, căci germanii au debarcat pe la Chichinete. Oamenii de la cele două extremități ale companiei, Via Peiovici şi Gura Oltului, s-au retras în cursul după amiezii aceleiaşi zile, fără să lupte, spre nordul satului, spre Moldoveni, unde s-au întâlnit cu toții, cu cei de la Vadul Boului, cu sublocotenetul Florea Dumitrescu şi cu locotenentul D. Dumitriu. Toți erau prizonieri[13].

Spre seară, pe la 4 şi jumătate – 5, a auzit lovituri de tunuri dinspre Islaz, bătând spre malul bulgăresc. A aflat tocmai pe la ora 11 din noapte că erau tunurile de la Corabia venite în ajutor, dar era prea târziu pentru compania sa. În timp ce artileria noastră bombarda pozițiile dușmane, sosise şi un pluton de milițieni de la Gârcov, care

[12] *Ibidem*, p. 91-92.
[13] *Ibidem*, p. 92.

au deschis focul asupra inamicului, spre primăria din Islaz, dar s-a retras „pe înnoptate", văzând că germanii erau mulți şi aveau mitraliere. Analizând desfăşurarea evenimentelor, Ilie Constantinescu a realizat că, în mod sigur, debarcarea germanilor la Chichinete s-a produs cu vreo două ore mai târziu decât cea de la Vadul Boului, din cauza focului deschis de compania sa la Pescărie şi că au făcut-o numai când cei debarcați la Vadul Boului ocupaseră satul Islaz. Neavând cel puțin două mitraliere (sau chiar numai una) şi un tun mai bun la Vadul Boului, n-au putut opune nicio rezistență, pentru a reuşi ca să-şi păstreze pozițiile până să le vină sprijin militar de la Corabia, ceea ce ar fi stânjenit debarcarea germanilor.

În aceeaşi zi, de 11 noiembrie, la Samovit, Ilie Constantinescu a aflat de la sublocotenetul german Valkersen că au fost mai mult de un batalion şi că au trecut în cursul nopții cu bărcile de pe râul Vid. Ilie Constantinescu precizează că, în cele două puncte de debarcare, efectivele de sub comanda sa fuseseră în număr de vreo 112 oameni (40 la Chichinete şi 72 la Vadul Boului), în momentul debarcării germanilor, iar ei în număr de peste 1000, cu armament „cu totul superior" (mai ales în artilerie şi mitraliere) şi „având moralul foarte ridicat al învingătorilor, căci trupele grermane trecuseră Dunărea pe la Zimnicea în ajun şi alte trupe intraseră în Caracal, tot în ajun", pe la ora când compania sa primea telegrama oficială că „trupele noastre au luat cu succes ofensiva în regiunea Craiova". Mai târziu, în aprilie 1917, Constantinescu a aflat că soldații companiei sale, care scăpaseră de germani, au trecut la 12 noiembrie Oltul sub conducerea sublocotenetului Florea Dumitrescu şi s-au împreunat cu batalionul la Râioasa. De acolo batalionul împreună cu tunurile de la Corabia au plecat la spre Roşiorii de Vede şi au fost făcuți prizonieri la satul Ciurari, în ziua de 16 noiembrie[14].

În total, erau 64 de prizonieri de la Islaz, din care 60 erau din compania lui Ilie Constantinescu. Germanii au decis ca tot el să se ocupe de ei. După două zile, la 13 noiembrie, au fost transportați cu trenul, de la Samovit la Plevna, unde au stat aproape două luni (13 noiembrie 1916 – 3 ianuarie 1917). La 18 noiembrie au fost toți înregistrați, cu numele, gradul, domiciliu etc. Dintre ei, a murit sergentul Stancu Vitan. Deşi era adânc mâhnit că fusese luat prizonier, neputând să-şi facă datoria până la capăt față de țară, s-a mângâiat cu faptul că se putea ocupa de educația oamenilor săi, căci menirea lui aceasta era, considerând-o a fi o datorie de conştiință. „Când am fost făcut prizonier, mărturiseşte el, am simțit o strângere de inimă plină de tristețe şi-mi vedeam rolul prea devreme terminat. Îndată însă ce m-am văzut în mijlocul oamenilor mei, parcă fără voie a venit peste mine rolul meu de civil, adică acela de educator, rol pe care în urmă am căutat să-l îndeplinesc cât mai conştient şi mai sistematic, ca o mângâiere, ca o ocupație, ca o datorie socială şi națională tot aşa de importantă ca şi aceea de a conduce soldații la război, mai ales că rezultatul războiului depinde de această pregătire anterioară. Acum simțeam că pot să contribui mult mai bine la educația lor socială şi națională decât puteam contribui la cea militară, ceea ce nu era specialitatea mea, ci numai ceva accidental de necesar în această mare ocazie". Într-adevăr, a căutat să-i țină la curent cu evenimentele de pe front şi cu cele petrecute în țară, după ce se informa din

[14] *Ibidem*, p. 92-93.

presa bulgară, germană şi românească. Îşi procura cărţi pe care le citea, dându-le să le citească şi celor care ştiau carte. Căuta să-i încurajeze că va fi totul bine până la urmă, că „suferinţele nu sunt degeaba" şi că soldaţii români nu au murit „fără niciun folos". De asemenea, i-a ajutat să înţeleagă modul de viaţă al germanilor, caracterizat de camaraderie, disciplină, ordine „în toate", patriotism. A urmărit ca prizonierii să-şi păstreze „demnitatea de oameni şi de români" faţă de germani şi de bulgari, făcându-i „să fie (sau cel puţin să pară) disciplinaţi, demni şi buni camarazi, să nu cerşească de mâncare sau tutun, să nu se vorbească de rău", să nu-şi fure unul altuia lucrurile, „să nu se reclame în niun caz la germani'', şi tot ce era între ei să-i relateze lui. Cu alte cuvinte, se poate spune, le-a fost „părinte şi şef în tot timpul captivităţii". Totodată, a căutat să le facă şi educaţie sanitară, în aşa fel încât să-şi menţină igiena corporală, hainele şi camerele curate, să-şi spele şi opărească rufăria etc.

Spre deosebire de situaţia din alte lagăre, aici, purtarea germanilor cu prizonierii români „a fost foarte corectă şi chiar prietenoasă". S-au bucurat de respect din partea lor. Nu a fost niciunul pedepsit. Nu au fost jigniţi ca oameni, şi ca români. Au reuşit să-i menţină o stare de sănătate relativ bună, nesuferind de boli, frig şi nici chiar de foame, deşi hrana nu era tocmai suficientă, putând să-şi cumpere câte ceva, mai ales pâine din oraşele pe unde au stat în lagăr[15].

La 29 noiembrie, 15 dintre prizonierii noştri au fost detaşaţi pentru corvoadă la un spital din Sofia, care spital s-a mutat la Bucureşti cu ei. Restul au fost repartizaţi pentru corvezi la Pionnier Park al Armatei 11 germane, cu care germanii au trecut la 6 ianuarie 1917 la Giurgiu. Aici au stat în clădirile fabricii de zahăr până la 29 martie 1917, când au fost eliberaţi. „La plecare, mărturiseşte Ilie Constantinescu, nu ne-au cerut nicio obligaţie, nici în scris, nici verbal"[16].

În concluzie, se poate afirma că, în timpul războiului de întregire a neamului, profesorul Ilie Constantinescu, sublocotenet în rezervă, a fost comandantul Companiei a IV-a din cadrul Batalionului de miliţie ce aparţinea Regimentului 59 infanterie din Caracal. Acestei companii, stabilită la Islaz, un important punct strategic, i-a revenit misiunea de a apăra sectorul Dunării, cuprins între Gura Oltului şi vecinătatea satului Gârcov, împotriva trecerii unor spioni trimişi pentru culegere de informaţii şi a face acte de sabotaj şi unei invazii inamice din sudul fluviului, mai ales că în acest sector erau două importante obiective, podurile de peste Olt de la Izbiceni şi Islaz-Măgurele, care nu trebuiau să fie distruse sau ocupate de armatele duşmane. Compania era alcătuită din 271 de oameni, toţi romanaţeni, cărora li s-au mai adăugat alţi 57 de militari, dispensaţi din Regimentul 71 Calafat, originari din Dolj şi Mehedinţi. Aproape toţi erau ţărani, cei mai mulţi săraci şi neştiutori de carte, excepţie făcând gradaţii, dar şi neintruiţi din punct de vedere militar. Armamentul de care dispuneau era depăşit, iar muniţia insuficentă. Chiar şi cele patru tunuri care au fost trimise în zonă erau neperformante. Nici aparatura telefonică nu se prezenta mai bine, ceea ce uneori făcea chiar imposibilă comunicarea între punctele în care erau instalate. În schimb, inamicul era mult mai numeros, pregătit temeinic din punct de vedere militar şi mult mai bine înzestrat, dispunând de vase de

[15] *Ibidem*, p. 91-93.
[16] *Ibidem*, nr. 5(39), 2015, p. 93-94.

luptă blindate, puşti, mitraliere şi tunuri performante. Cu toată vigilența companiei comandate de Ilie Constantinescu, care a păzit frontiera între 5 septembrie şi 11 noiembrie 1916, dată fiind superioritatea militară, dar şi o poziție strategică dominantă, conferită de malul bulgăresc al Dunării, mai înalt, armatele inamice au reuşit să debarce pe malul stâng al Dunării, prin mai multe puncte. În confruntările care au avut loc, circa 10-12 ostaşi au fost uciși şi tot atâția răniți. Ilie Constantinescu şi alți oameni ai săi au fost luați prizonieri de armata germană. Cei care au scăpat au fost şi făcuți prizonieri mai târziu. În prizonierat, a avut grijă de oamenii pe care îi comandase, pentru a avea o comportare demnă, ca oameni şi ca români, care să impună respect din partea bulgarilor şi a germanilor, a căutat să-i încurajeze, spunându-le că pierderile pe câmpul de luptă nu sunt zadarnice, le-a făcut educație igienică, i-a ținut la curent cu evenimentele din țară şi de pe front, a urmărit să le mențină moralul, fiindu-le un adevărat părinte şi sfătuitor. Într-adevăr, jerfele date de armata română, susținută de întraga țară, n-au fost zadarnice, pentru că, la sfârşitul războiului, s-a produs încheierea procesului de constituire a statului național unitar român, democratic, suveran şi indepenent.

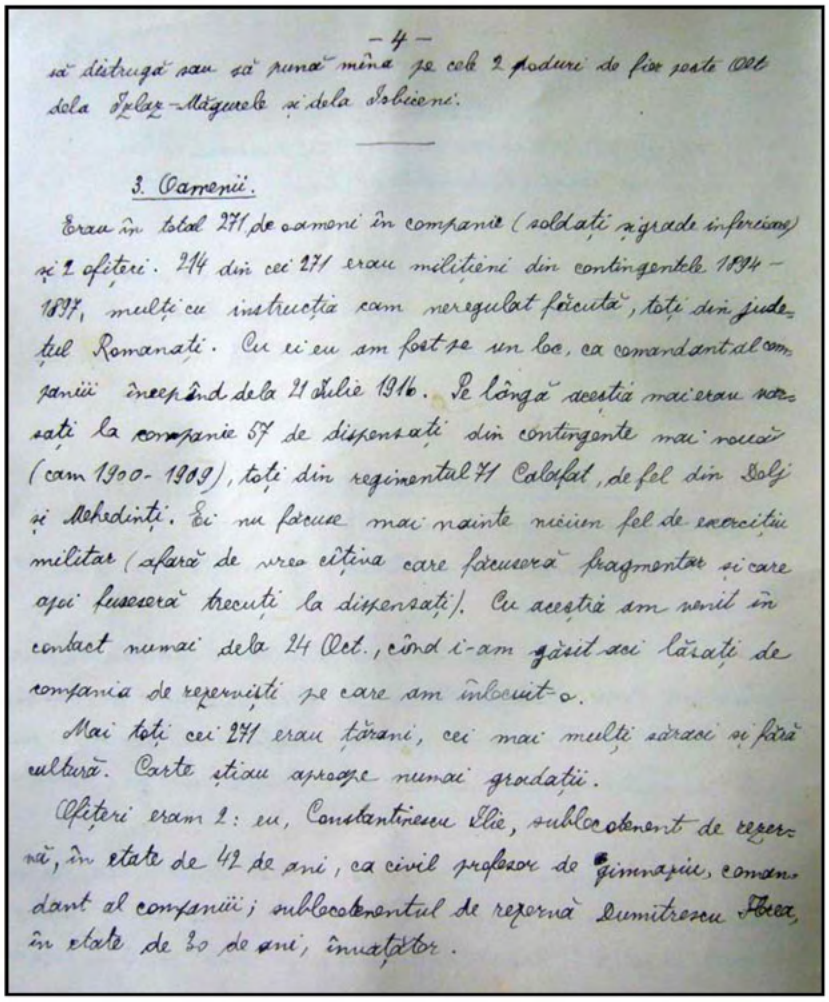

– 4 –

să distrugă sau să pună mîna pe cele 2 poduri de fier peste Olt dela Islaz-Măgurele şi dela Sobieni.

3. Oamenii.

Erau în total 271 de oameni în companie (soldați şi gradе inferioare) şi 2 ofițeri. 214 din cei 271 erau milițieni din contingentele 1894 – 1897, mulți cu instrucția cam neregulat făcută, toți din județul Romanați. Cu ei eu am fost pe un loc, ca comandant al companiii începând dela 21 Iulie 1916. Pe lângă aceştia mai erau repartizați la companie 57 de disponibilați din contingente mai noui (cam 1900-1909), toți din regimentul 71 Caloşat, de fel din Dolj şi Mehedinți. Ei nu făcuse mai nainte niciun fel de exercițiu militar (afară de vreo câțiva care făcuseră fragmentar şi care apoi fuseseră trecuți la disponibilați). Cu aceştia am venit în contact numai dela 24 Oct., când i-am găsit aci lăsați de compania de rezerviști pe care am înlocuit-o.

Mai toți cei 271 erau țărani, cei mai mulți săraci şi fără cultură. Carte ştiau aproape numai gradații.

Ofițeri eram 2: eu, Constantinescu Ilie, sublocotenent de rezervă, în etate de 42 de ani, ca civil profesor de gimnaziu, comandant al companiii; sublocotenentul de rezervă Dumitrescu Florea, în etate de 30 de ani, învățător.

dintre el și malul propriu zis al fluviului.

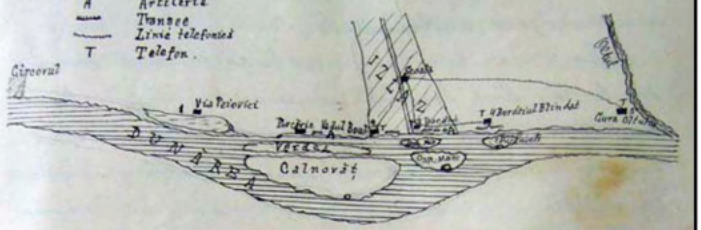

Brau așezate 5 paturi principale, nr 1-5, care comunicau între ele și cu centrul cu oarecare greutate din cauza 1/ distanțelor relativ mari, de cîte cîteva chilometrei; 2/ a drumurilor primitive, unele cu mlaștini, cotite în toate chipurile prin sălcii și bălțoace (mai ales cel dela gura Albiului), altele făcîndu-se cu bărcile (spre insule), mai toate foarte expuse vederii inamicului, malul bulgăresc fiind înalt și deluros, iar cel românesc fiind jos și în parte mlăștinos.

În punctele nr 1 și nr 5, la extremități, erau înainte de 10 Noembrie cîte 40 de oameni. În celelalte cîte 20-25. Pentru acestea din urmă 3 (2,3,4) era însă și rezerva de aproximativ 100 de oameni din sat, dela Școală, pe cînd cele 2 (1 și 5) dela margini erau în cele mai multe cazuri avgate la propriile lor fețe,

dela marginea de Sud a insulei ca să vedem dacă debarcă și se depărtează de vapor ca să deschidem focul.

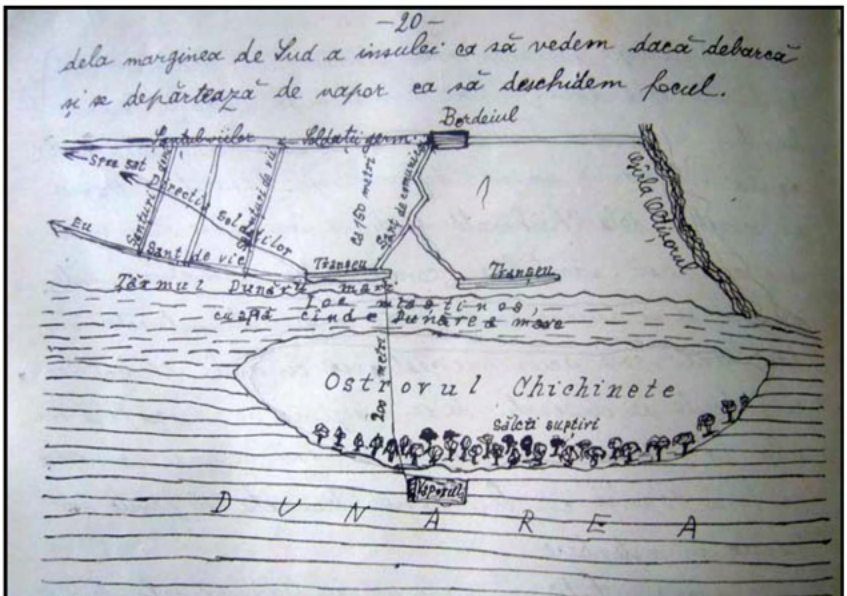

Pela ora 12 1/2 cei 2 soldați trimiși spre gura Otlisocului ne fac dela Bordei semne disperate [illegible]

UN SECOL DE LA INTRAREA ROMÂNIEI ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL. TINERI DIN RĂDINEŞTI ÎN RĂZBOIUL CEL MARE

Marin I. Arcuş

În cursul istoriei multimilenare, locuitorii Rădineştilor, ţărani moşneni, au luptat neîntrerupt pentru păstrarea şi apărarea pământurilor strămoşeşti, pentru libertate şi independenţa lor şi a patriei.

Un moment de seamă în istoria poporului român îl constituie Primul Război Mondial sau Războiul cel Mare (1916-1918/1919) în urma căruia, prin eroismul fără seamă al românilor, s-a înfăptuit şi consolidat România Mare de la 1 Decembrie 1918.

În cadrul unei mobilizări generale (11% din populaţia ţării pentru ca în anul 1918 să ajungă la 13%)[*] au plecat pe front şi locuitori ai Rădineştilor de Gorj, care s-au acoperit de glorie, din care, însă, foarte mulţi şi-au dat viaţa eroic pentru înfăptuirea măreţului ideal în crâncenele bătălii de pe Valea Jiului, în localităţile din nordul Târgu-Jiului, la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz.

Pentru a simţi şi trăi acele evenimente istorice, menţionăm în continuare *Cântecul mobilizării* – o istorie folclorică a momentelor războiului, notată într-un *Carnet cu cântece naţionale ostăşeşti* de sergentul furier Ilie I. Arcuş, Regimentul 18 Gorj (1922-1925), care se păstrează în Muzeul Satului Rădineşti.

Foaie verde ş-un muşcat
Ţara s-a mobilizat.
Plâng amar fetele-n sat
Că soarta le-a rânduit
Să le ia pe-ai lor iubiţi.
Plâng întruna şi oftează
Ochişorii lăcrămează,
Căci din război, nu se ştie
De-o fi scris ca să mai vie;
Să mai vie iar voios
Să-i sărute drăgăstos.
Plâng neveste pe bărbaţi
Şi surorile pe fraţi.
Tu, Lenuţo, nu mai plânge
Mai mare jalea mă stinge.
Tu să ai grijă de casă

[*] v. General Constantin Ispas, *Misiune îndeplinită. Adevăruri istorice care trebuie ştiute*, Târgu-Jiu, Editura Centrului Judeţean pentru Conservarea şi Promovarea Culturii Tradiţionale Gorj, 2016, p. 85.

Vorbe-n lume să nu-ți iasă.
Munca pe câmp să o strângi
Pe mine să nu mă plângi,
Căci cu Domnu-ntr-ajutor
Mă întorc învingător,
Căci românu-i luptător
Are crucea de-ajutor.
Foaie verde trei smicele
Eu vă zic la revedere,
Vă las iubitele mele
Frumuşele, tinerele.
Vă las fraţi, vă las surori
Vă las grădina cu flori,
Căci eu, puică, pe pământ
N-avui parte de iubit
Şi-avui parte de război
Greu este, Doamne, de noi!
Foaie verde ş-un năut
Toți se uită cum se duc
Tinerii din sat la rând.
Cum se-ndreaptă spre oraş
Toți în coloană de marş.
La ora patru ş-un sfert
Au ajuns la Regiment,
Îi îmbracă-n haine noi,
Le dă gloanțe de război,
Le-atârnă crucea pe piept
Să treacă peste Sighet,
Dincolo peste hotar
La ungurii cei barbari.
Îi împarte pe unități
Le dă grenade la toți
Si-apoi cu toții aşteaptă
Să sosească o comandă
Să sosească primul val
Comandat de general.
Regimentele cu toate
În haine noi îmbrăcate,
Cu armele ghintuite
Pentru unguri pregătite.
Foie verde ş-un năut
Iată ordin a sosit
Şi cu toții am pornit

Spre duşmanul cel cumplit.
Şiruri lungi de vânători,
Coloane de infanteri
Cu tunuri şi roşiori
Cu chipiuri numai flori.
Foaie verde-a nucului
Mult mi-e lungul drumului
Şi căţeaua din spinare
Te răpune frăţioare.
Arde soarele cu foc
De hodină nu-i soroc.
Foaie verde mărgărint
Pe duşman l-am întâlnit
În frunte cu gradul mare
Să deschidă focuri, Doamne!
Foaie verde trei cucută
Se luară măsuri de luptă.
Averescu, generalul
Dă contactul cu germanul.
De-acuma cu toţii, noi
Intrăm direct în război.
Scoaseră duşmanii capu
Cu noi se-ncepu atacu,
Focuri de mitraliere
Cum pârâie cu putere,
Cum vin pe vadul pustiu
Ne seceră ca pe grâu.
Baricade de grenade
Cum le văd, ele se sparge
Ne retează din mijloc
Doamne sfinte, ca din foc.
Cumplitul iad se întinde,
Încep focuri vijelii
Urlă tristele câmpii,
Rămân tranşee pustii.
Foaie verde de piper
Paseri cu ciocul de fier
Se-nvârtesc iute şi zboară
Cu bombele ne omoară
Foaie verde de-un năut
Doamne, nu m-aş fi născut
Să mai trăiesc pe pământ,
Să mai văz ce n-am văzut,

Să văz camarazi murind
Cu sângele până-n gât,
Pe văi la vale curgând.
Valea-i în sânge, munți răsună
Lupta se-ncepe nebună.
Doamne, Doamne, sfânt ceresc
Mai aruncă-ți ochii-n jos
Pe pământul ce spurcat
Unde cadavrele zac.
Uită-te cu Maica Ta
Şi mai fă-ne-oadată pacea.
Cei puțini din noi rămas
Să mai mergem iar acas´
Logodnica aşteaptă-n prag
Ca să vină cine-i drag
Şi să-i ducă un inel
Din obuz sau din strapnel.
Nevăzut de ani de zile
Acesta ca suvenire
Din războiul cel grozav
Din care-am ieşit ca din iad.

Acest cântec este auzit de mine,
Sergent Arcuş I. Ilie, fiind în serviciul activ la Reg. Gorj, nr. 18, Tg.-Jiu

*
* *

Comuna Rădineşti, formată din satele Bibuleşti, Obârşia şi Rădineşti, în anul 1968 a fost arondată la comuna Dănciuleşti, vecină la sud, atunci când s-au reînființat județele conform Legii nr. 57/1968.

Din satele Rădineşti şi Bibuleşti au căzut în luptele din Primul Război Mondial un număr de 38 de ostaşi-eroi (un căpitan, un sergent, un caporal şi 35 soldați) al căror nume este încrustat pe Monumentul Eroilor din Rădineşti, situație reluată, completată şi comentată în lucrarea lui Marin I. Arcuş, *Sate de moşneni la izvoarele pârâului Plosca*, Editura Centrului Județean al Creației Gorj, Tg.-Jiu, 1997, p. 79-80, 85.

Nr. crt.	***Numele şi prenumele***	***Gradul***
1.	Donescu I. Mândiță	căpitan
2.	Bărbulescu M. Ghoerghe	sergent
3.	Zamfir I. Marin	caporal
4.	Florescu C. Ilie	soldat
5.	Ion M. Gheorgehe	„

6.	Preoteasa Ilie	„
7.	Badea A. Ilie	„
8.	Ciocănoiu Şt. Ion	„
9.	Lazăr P. Ion	„
10.	Glodeş I. Simion	„
11.	Bărbulescu D. Ilie	„
12.	Tănăsoiu N. Marin	„
13.	Zamfir M. Dumitru	„
14.	Spătaru Ilie	„
15.	Dabu I. Ilie	„
16.	Dabu I. Nicolae	„
17.	Manda M. Ion	„
18.	Dumitraşcu Stancu	„
19.	Rugeanu I. Simion	„
20.	Tița A. Marin	„
21.	Boianu Nicolae	„
22.	Zamfir M. Ştefan	„
23.	Badea N. Gheorghe	„
24.	Avrămică M. Nicolae	„
25.	Deaconeasa I. Ilie	„
26.	Popescu I. Grigore	„
27.	Bădescu N. Simion	„
28.	Ionică Dumitru	„
29.	Gherghe I. Simion	„
30.	Zamfir M. Ştefan	„
31.	Grămadă I. Nicolae	„
32.	Popescu M. Simion	„
33.	Popescu M. Dumitru	„
34.	Buşe N. Constantin	„
35.	Băloi M. Dumitru	„
36.	Ion C. Ilie	„
37.	Drăghici Simion	„
38.	Bădescu Gheorghe	„

Pe celelalte fețe ale monumentului sunt trecute numele eroilor care au luptat vitejește cu jertfe pe măsură în războaiele 1877-1878; 1912-1913; 1941-1945.

În curtea Bisericii din satul Obârşia se află o cruce-monument realizată de fostul preot Ilie N. Florescu pe care s-au înscris numele eroilor căzuți în 1913, 1916 şi 1945 – un căpitan, un sublocotenent, şase sergenți şi cincizeci şi şase de soldați.

Ca dovezi ale vitejiei şi eroismului ostaşilor români în luptele contra duşmanului, în Muzeul Satului Rădineşti se păstrează unele documente şi medalii acordate pentru faptele de arme ostaşilor din satele de la izvoarele pârâului Plosca.

Spătaru Ilie a fost menționat prin Ordin de zi nr. 49/1918, martie 1, pentru faptele de vitejie în Războiul cel Mare, 1916-1918, în luptele de la Mărăşti-Muscel; Popescu Dumitru, ctg. 1919, Reg. 18 Infanterie a primit Crucea Comemorativă a Războiului 1916-1918; Munteanu Constantin, conting. 1896, a primit Crucea Comemorativă a Războiului 1916-1918 fără barete, iar soldatul Călugăru Dumitru din Reg. 57/58 Infanterie, Rădineşti, a primit Brevet din Înaltul Ordin al Majestății Sale Regelui Ferdinand I „Medalia Victoria" a Marelui Război pentru Civilizație 1916-1921.

Alți eroi au primit medalia „Mărăşeşeti – Tg.-Ocna 1916-1918" care, de asemenea, se păstrează în Muzeul Satului Rădineşti.

Ediția a XV-a a Societății Cultural-Ştiințifice „Rădineşti-Gorj", 30 iunie 2003; la Monumentul Eroilor din Rădineşti Marin I. Arcuş vorbeşte despre eroii neamului românesc din trecutele războaie în prezența Fanfarei Liceului CFR din Craiova, care a intonat cântece patriotice înălțătoare sub bagheta regretatului maestru Ion Găvenea Moroianu.

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ÎN MEMORIA LOCUITORILOR COMUNEI PERIŞANI, JUDEŢUL VÂLCEA

Radu Constantin

În anul 1914 începe Primul Război Mondial. Inițial, România decide să se mențină într-o *neutralitate armată*, cu toate că semnase un tratat de alianță secretă cu Puterile Centrale. Din punct de vedere al ariei de recrutare, plaiul Loviştei depindea de Regimentul 4 Argeş, constituit la 1 ianuarie 1877 şi compus din două batalioane, Perişanii fiind incluşi în Batalionul 1 Argeş[1].

Fiind o zonă de graniță, teritoriul comunei Perişani intră în atenția autorităților militare române, care pregătesc terenul pentru o eventuală confruntare. Astfel, se asigură legături telefonice cu toate comunele din zona de nord, acestea fiind conectate la liniile militare. Prin construcția de poziții fortificate, Marele Stat Major dorea să oprească o eventuală pătrundere pe linia Carpaților. În acest scop sunt realizare fortificații militare în toate zonele strategice ale comunei[2]. Cu ajutorul populației satelor, sunt construite tranşee pe zonele înalte şi dealuri, precum Cordoaia, Coasta Dealului, Valea Largă, Manița, Vârful Şutu etc. Din mărturiile localnicilor, precum Ghiță Maria pensionară (99 de ani) din satul Mlăceni, în schimbul muncii depuse la săparea tranşeelor, perişănenii primeau o pâine mare pe zi.

Nordul județului devine militarizat, pătrunderea în zonă făcându-se pe baza unei aprobări speciale[3]. Se crează grupul de acoperire Olt-Lotru, împărțit în mai multe detaşamente. În Loviştea argeşeană erau cantonate Regimentul 42 Infanterie şi Regimentul 1 Grăniceri.

În noaptea de 14-15 august 1916, se declanşează războiul, prin pătrunderea prin trecători în Transilvania. La sfârşitul lui august trupele române ajung în zona Sibiului, unde sunt oprite de către forțele Puterilor Centrale. Trupele germane aveau în componență şi Corpul Alpin Bavarez, care va juca un rol important în desfăşurarea ulterioară a războiului.

La 17 septembrie 1916, trupele române se aflau în retragere la Titeşti[4]. În perioada septembrie – octombrie – noiembrie vor avea loc lupte puternice în zona Perişani, fiind o locație strategică importantă. După încercările de pătrundere peste munți în Valea Lotrului, nemții încearcă intrarea prin Loviştea argeşeană, pe direcția Câineni – Titeşti – Sălătruc[5]. În luna octombrie luptele se duceau în condiții de iarnă în munți. La 9 octom-

[1] Col. (r) dr. C. Carp, C. şi alții (2008), *Istoricul regimentului 4 „Argeş" 1877-1946,* Editura Pământul, p. 8-9.

[2] S. Purece şi alții (1997), *Ani de restrişte*, Râmnicu-Vâlcea, p. 11.

[3] *Ibidem*, p.14.

[4] C. Kiriţescu (1989), *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1919,* Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, București, p. 265.

[5] S. Purece şi alții (1997), *op. cit.*, p. 36.

brie, este ocupată localitatea Câineni şi se continuă înaintarea spre Titeşti – Perişani[6]. La 16 octombrie, o încercare de pătrundere a inamicului, pe Valea Topologului în Sălătruc, este respinsă, acesta retrăgându-se la Poiana Lungă. După încercările de rezistenţă pe munţii Coţi şi Mormântul, se constituie un nou aliniament în faţa satului Spinul, unde forţele româneşti vor fi supuse unui intens bombardament de artilerie[7]. Aceste lupte vor fi deosebit de violente, după cum înşişi vor mărturisi adversarii: „La Perişani a trebuit să fie măcelărită o companie întreagă, din care n-au scăpat de cât doi oameni. Dar şi noi avem de plâns adeseori grele jertfe, în astfel de lupte date în ţinuturi acoperite cu păduri bătrâne. Mulţi viteji Germani, Austriaci şi Unguri dorm somnul cel veşnic în frumoşii munţi de acolo"[8].

Între timp, forţele germane ocolesc Muntele Cozia şi ajung la Poiana, silind trupele române ce luptaseră în Spinu să se retragă la 24 octombrie. În aceeaşi perioadă, singurul punct întărit în care românii mai rezistau era Vârful Şutu din Valea Largă. În acest loc va fi ucis în urma unei împuşcături în stomac, Prinţul de Bavaria, comandantul Regimentului de Infanterie de Gardă din cadrul Corpului Alpin Bavarez, aflat în timpul unei misiuni de recunoaştere efectuată la 25 octombrie[9]. Memoriile comandantului Armatei a 9-a germane despre circumstanţele morţii prinţului bavarez confirmă mărturiile unui participant, Radu Ispas din Mlăceni, în etate, pe atunci, de 16 ani. Acesta, fiind călăuză pentru o patrulă română, a fost martor la împuşcarea prinţului de către un membru al patrulei, care observase ceva strălucitor în noapte, posibil lanterna comandantului german. Locul morţii prinţului a fost marcat printr-o placă de bronz, astăzi dispărută, rămânând în amintirea localnicilor zona care se numeşte în prezent *Mormântul Prinţului.*

În noiembrie 1916 trupele române se retrag spre Argeş. După cum se observă, teritoriul comunei Perişani a fost teatrul de operaţiuni în Primul Război Mondial, purtându-se aici lupte grele ale căror urme se văd şi astăzi – în anul 2010 au fost descoperite rămăşiţele unui soldat rămas necunoscut, ale cărui oseminte au fost îngropate în cimitirul satului Mlăceni.

Începând cu noiembrie 1916, comuna Perişani intră sub ocupaţie germană, fiind subordonată Comandaturii de etapă germane, cu sediul la Curtea de Argeş. Primar în această perioadă va fi Mitu N. Buican[10]. Preocuparea militarilor germani era exploatarea sistematică a resurselor. Datorită lipsurilor, în zonă va izbucni o epidemie de tifos, autorităţile germane trimiţând mai multe instrucţiuni către primării[11]. Locuitorii satelor erau siliţi de către autorităţi să predea anumite cote de produse necesare armatei şi să desţelenească terenuri pentru a cultiva in, cartofi etc.[12].

---

[6] E. Falkenhayn (1937), *Campania armatei a 9 a împotriva românilor şi ruşilor 1916/17,* Bucureşti, p. 129.

[7] Dumitru Andronie (1980), *Regimentul 44 Infanterie; rezumatul activităţii executate în timpul campaniei de la 14 august la 30 decembrie,* „Studii vîlcene", IV, p. 87.

[8] C. Kiriţescu, *op. cit.*, p. 355.

[9] E. Falkenhann, *op. cit.*, p. 137.

[10] SJVAN, *Fond Primăria Perişani*, dosar nr. 1/1917, fila 3.

[11] *Ibidem.*, fila 8.

[12] Vlădescu, F. (2003), *Monografia Comunei Titeşti*, Editura Conphis, Râmnicu-Vâlcea, p. 320.

În martie 1918, primar devine Ion Paşavel şi se construieşte la Titeşti, prin contribuţia comunelor din Lovişte, un cuptor de dezinfectare destinat populaţiei civile.

În iulie 1918 au loc alegeri, solicitându-se 200 de buletine de vot. Comuna era condusă de către o comisie interimară, având următoarea componenţă: primar – Ion Paşavel, membri – Ion N. Dobrin, secretar – Ilie Stoenescu[13]. Pentru a avea o evidenţă a tuturor cailor necesari armatei de ocupaţie, la 19 octombrie 1918 se cere prezenţa în comuna Tigveni a tuturor cailor şi un tabel cu proprietarii lor, pentru a fi inspectaţi de către Comandatura de etapă.

În decembrie 1918, Consiliul comunal al comunei Perişani avea următoarea componenţă: Florea Ştefan, Ion Paşavel, Ion N. Dobrin, Ion pr. Feţeanu şi Ion C. Antonescu[14].

Ocupaţia germană a însemnat nu doar exploatarea locuitorilor, dar şi mari distrugeri materiale şi umane. Arhivele instituţiilor publice, dar şi clădirile în sine, au avut de suferit prin bombardamente nejustificate. În această perioadă, o serie de documente ale arhivei Primăriei Perişani şi ale şcolii comunale din Spinu au fost pierdute sau distruse – de exemplu, şcoala din Perişani a fost rechiziţionată timp de 2 ani de către autorităţile germane[15].

În memoria locuitorilor comunei se păstrează câteva aspecte legate de evenimentele din toamna anului 1916:

- Despre lucrările de fortificaţii: „Înainte de război, tatăl meu a săpat tranşee pe Dealul Târgului la Faţa Bradului, Coasta Dealului" (Mateescu Petre, 88 de ani).

- Despre înhumarea celor căzuţi pe câmpul de luptă: „Unii dintre ei au fost înmormântaţi în cimitirele locale" (Mateescu Petre, 88 de ani).

- Despre lupte: „…cele din Valea Largă au fost grele, acolo s-au frământat cel mai mult (Mateescu Petre, 88 de ani).

- Despre tratamentul acordat prizonierilor: „În '916 tata a fost luat prizonier şi dus la Zimnicea, în port, unde încărca mărfuri, pe şlepuri, pe Dunare" (Antonescu Dumitru, 88 de ani).

- Despre părăsirea satului: „Mama cu restul oamenilor s-au refugiat în Argeş, rămânând în sat doar cine a dorit" (Radu Ispas, Mlăceni).

- Despre starea satului: „nemţii nu au distrus satul în timpul luptelor, locuitorii refugiaţi regăsind casele intacte, inclusiv hrana animalelor". Aici, foarte mulţi din informatori fac o paralelă între comportamentul trupelor germane de ocupaţie, în timpul Primului Război Mondial, şi cele sovietice „de eliberare", după 23 august 1944.

În memoria colectivă se păstrează date legate de: moartea comandatului Regimentului de Gardă Bavarez, Kronprinţul Henrik de Bavaria şi descrierea „mormântului Prinţului"; cotele obligatorii impuse de către administraţia militară germană; bolile care au măcinat populaţia civilă, soldaţii români aflaţi pe front şi în lagărele de prizonieri etc.

Materialul informativ avut la dispoziţie pentru realizarea acestui studiu a fost obţinut cu ani în urmă prin interviurile cu locuitorii satelor comunei Perişani în vârstă de

---

[13] SJVAN, *Fond Primăria Perişani*, dosar nr. 1/1918, fila 101.

[14] *Ibidem*, fila 123.

[15] C. Tamaş, C. (1981), *Din istoria arhivelor vâlcene (1916-1918),* în revista „Studii vâlcene", V, p. 88.

peste 80 de ani. Nivelul educațional al informatorilor este în general la nivelul claselor primare. Peste 90% din subiecții bărbați au fost crescători de animale, iar în cazul femeilor, casnice. În majoritate aceştia sunt născuți şi crescuți în satele comunei Perişani, ei nepărăsind zona decât pentru satisfacerea stagiului militar (în cazul bărbaților), informațiile fiindu-le transmise oral de către rude sau cunoştințe apropiate, martore la evenimente. În majoritatea cazurilor informațiile se confirmă prin datele consemnate în documentele existente şi scrierile istorice dedicate participării României la război, unele dintre acestea aducând detalii interesante cu privire la desfăşurarea evenimentelor; de exemplu: moartea comandantului german al Regimentului de Gardă Bavarez, detalii despre operațiunile militare desfăşurate în zonă etc.

DIN CORESPONDENȚA MILITARILOR PARTICIPANȚI LA CAMPANIA ANULUI 1916

Cristian Andrei Scăiceanu

Istoriografia românească a consemnat opiniile personalităților politice şi oamenilor de cultură – exprimate în declarații publice sau lucrări memorialistice – referitoare la participarea țării noastre la Primul Război Mondial. La fel au rămas pentru posteritate articolele apărute în ziarele vremii. Mai puțin cunoscute sunt părerile despre război ale oamenilor obişnuiți, ale militarilor care luptau în tranşee sau ale familiilor care-i aşteptau acasă. Preocupările şi gândurile lor apar rareori în documentele timpului şi din acest punct de vedere cunoaşterea conținutului corespondenței poştale, purtate între militarii aflați pe front cu familiile de acasă, este o sursă importantă şi poate insuficient valorificată.

În perioada Primului Război Mondial comunicarea militarilor cu cei de acasă se făcea aproape exclusiv prin intermediul poştei. Dintre obiectele de corespondență cele mai întâlnite sunt cărțile poştale. Plicurile conținând scrisori sau telegramele au fost mai puțin utilizate. Trebuie apreciate mai ales cărțile poştale trimise de familii către militarii aflați pe front. Acasă, pentru familii, era mult mai simplu să păstreze cu grijă corespondențele primite de pe front. Cărțile poştale sosite pe front au trecut, odată cu destinatarii lor, prin multe clipe grele înainte să ajungă într-un loc sigur unde să fie păstrate[1].

Militarii utilizau, de regulă, cărți poştale speciale, denumite „cărți poştale militare". Acestea erau scutite de taxele poştale şi se distribuiau militarilor prin unitățile din care făceau parte. Din rațiuni militare aveau imprimate texte precum **„Nu se scrie nimic privitor la Armată"** sau „**Nu se pune nici data, nici localitatea**"[2]. În afara acestor îndemnuri clare, cenzurarea corespondențelor trimise de militari se făcea la nivelul unității militare din care făcea parte expeditorul[3].

Cu toate acestea, au fost situații când aceste reguli nu au fost respectate. Astfel, un militar din coloana de subzistență a Diviziei a XIII-a a scris familiei câteva rânduri pe o carte poştală ilustrată (fig. 1) reprezentând „vedere generală spre Pavilionul de cură" din Călimăneşti. Cenzura militară, materializată prin cele două ştampile aplicate, a intervenit şi a şters cu tuş negru cuvântul „Călimăneşti", împiedecând astfel localizarea trimi-

[1] Pentru organizarea şi funcționarea serviciului poştal militar în anii Primului Război Mondial, vezi Călin Marinescu, *Istoricul poştei militare române 1859-2000*, Bucureşti, 2001, f. e.

[2] O prezentare detaliată a tipurilor de cărți poştale militare folosite în Primul Război Mondial, la Emanoil Alexandru Săvoiu, *Romanian Postal Stationery: specialized catalog 1870-1927, the reign of King Carol 1st, the reign of King Ferdinand*, Botoşani, Editura Axa, 2014.

[3] Detalii privind modul de cenzurare a corespondenței poştale, la Călin Marinescu, *Cenzura poştală militară în România 1914-1940*, Bucureşti, 2004, f. e.

terii. Se elimina astfel posibilitatea localizării unității militate în cazul în care corespondența ar fi căzut în mâinile inamicului. Cazurile când cenzura militară a intervenit pe corespondența militarilor sunt rare. Se presupune că acele corespondențe care nu respectau regulile erau distruse de către cenzori.

Tot din Călimăneşti, în septembrie 1916 (data poştei), soldatul Petre Niculae din Regimentul 47 scria socrilor, la Câmpina, „veți şti că am fost puțin cam rănit dar acum sunt bine". Rănitul era internat în Spitalul Călimăneşti nr. 27 amenajat în „marele hotel Călimăneşti". În acest caz, fiind vorba despre un spital militar şi nu despre o unitate operativă, cenzura nu a intervenit şi a lăsat ilustrata, ce reprezenta vila Geblescu din stațiune, să circule spre destinație (fig. 2).

Cele două cazuri descrise mai sus, când militarii au folosit pentru corespondență cărți poştale ilustrate, sunt întâlnite mai rar, regula fiind de a utiliza cărți poştale militare.

Rareori militarii menționează, atunci când scriu familiei, date legate de operațiunile militare în care au fost implicați. Asupra acestui aspect veghea necontenit cenzura. Şi totuşi, au fost şi excepții. Astfel, sergentul Nicolae Şerbănescu din Brigada 32 Infanterie, menționa în septembrie 1916 (fig. 3) „noi am venit 5 zile pe jos, până aici, la Tg. Jiu, şi mergem înainte". Unitatea din care făcea parte sergentul era dirijată pentru consolidarea înaintării româneşti pe Valea Jiului. O altă carte poştală a aceluiaşi militar (fig. 4), cenzurată la Regimentul 9 Artilerie şi expediată prin Oficiul Telegrafo-Poştal Militar al Diviziei a II-a, la 23 septembrie 1916, menționează localitatea în care a fost scrisă: Rasova din Dobrogea. În octombrie 1916, acelaşi sergent scria soției „noi aici stăm pe loc, suntem cu Ruşii pe un loc" (fig. 5). Brigada 32 fusese rapid transferată pe frontul dobrogean pentru a opri înaintarea inamicului.

Tot de pe frontul dobrogean, un militar care nu menționează unitatea din care făcea parte, scria familiei, în septembrie 1916 (fig. 6): „Am plecat din Brăila, azi suntem la Hârşova. Unde mergem nu ştiu. Am plecat cu şlepurile". Şi unitatea acestui militar era trimisă pentru a opri ofensiva inamică din sudul Dobrogei.

În alte situații militarii au evocat vag operațiunile militare la care au luat parte. Sublocotenentul George Lefteriu din Regimentul 10 Artilerie Divizia I-a scria la sfârşitul lui octombrie 1918 din zona Câmpulung: „Nu pot scrie unde suntem şi ce facem, dar principalul e că sunt sănătos şi am scăpat teafăr din grele încercări" (fig. 7). Ofițerul evoca, fără îndoială, luptele de la Mateiaş, în care trupele române au rezistat eroic unor forțe inamice superioare numeric.

Un alt militar, din Corpul 7 Armată, scria la începutul lunii septembrie 1916, referindu-se probabil la cineva care a reuşit să scape teafăr din dezastrul de la Turtucaia, că a aflat „de Virgil că a scăpat dintre bulgari" (fig. 8). Carol Schafhütl, caporal la Trenul Sanitar nr. 21 scria la 1 octombrie 1916 din gara Moineşti : „Află că azi am trecut prin o mare primejdie căci ne-am aflat aproape de câmpul de luptă, acum suntem în siguranță" (fig. 9).

Rareori militarii descriu în corespondențele lor starea sufletească în care se aflau. Sergentul Nicolae Şerbănescu scria la sfârşitul lui septembrie 1916 (fig. 4) că „e foarte greu de suportat mizeriile". Foarte interesantă e cartea poştală scrisă de un ofițer la

Coloana de Muniții a Diviziei a V-a, scrisă în limba franceză. Ofițerul era trist, deprimat şi promitea să reconstruiască sau să repare biserica din Păuleşti, dacă se va întoarce acasă sănătos: *„Si par la grace de Dieu j'en reviens sain et sauf j'ai fait vœux de batir ou de reparer l'eglise de Paulesti"*[4] (fig. 10).

Grijile pentru soarta celor de acasă era preocuparea majoră care transpare din corespondența militarilor aflați pe front. Majoritatea militarilor erau capi de familie şi aflați departe de cei dragi de acasă continuau să se intereseze de sănătatea şi bunăstarea lor, chiar dacă, în afara sfaturilor, nu puteau face mare lucru. Un ofițer din Regimentul 14 Artilerie, aflat pe frontul dobrogean, scria familiei în octombrie 1916: „Să stați la Focşani că sunteți mai liniştiți şi mai siguri" (fig. 11). Expeditorul nu-şi putea imagina că numai peste două luni oraşul Focşani va fi ocupat de trupele germane!

Un alt militar, din Brigada 9 Infanterie, care înainte de începerea ostilităților era cantonată la Câmpina, scria familiei, în septembrie 1916: „vei şti că nu mai suntem la Câmpina şi am trecut spre Văleni. În treacăt prin Livadea am vorbit cu Ghiță. Despre venirea mea pe acasă nu-ți mai pot promite acum. Caută şi vinde prunele ce ai cules la Mălăeşti şi opreşte-ți bani să ai de cheltuială. Iar cu cei depuşi la țața Crisia la Ploeşti, vorbeşte şi cu Tata şi vezi ce e de făcut. Dacă e posibil să-i ridici şi să-i ții la tine. Eu am scris lui Virgil de câteva zile să-mi răspundă ce s'a mai făcut cu afacerea cu prăvălia şi n'am primit nici un răspuns" (fig. 12).

Sublocotenentul Stănescu I. Ioan din Regimentul 10 Vânători, aflat la Tulcea în octombrie 1916, îi cerea lui Louis Stadt, funcționar la CFR în Bucureşti, să scoată şi să-i trimită certificatul de naştere al copilului pe care trebuia să-l boteze la Tulcea (fig. 13). Probleme curente de familie, care nu lasă să se întrevadă nenorocirea care se va abate peste numai două luni asupra locuitorilor din cele două oraşe, Bucureşti şi Tulcea.

Un alt militar, din Ambulanța Diviziei a VI-a, transmitea prin cartea poştală expediată la 14 noiembrie 1916, instrucțiuni clare de rezolvare a unor afaceri: „Caută şi întâlneşte pe Cuza, care ține Tutova, sau scrie-i şi cere-i stăruitor să îți plătească căştiul pe Aprilie 1050 lei şi pe Oct. A.c. 1050 lei, în total 2100 lei am a primi; stărue ca să-i scoți, avem nevoie de ei pentru întreținere, îi poți arăta şi cartea poştală. Mai am de luat 180 lei dela Turcu care ține via în arendă, cere-i şi dă-i chitanță. Asemenea dela prăvăliile din Tecuci am a lua căştiul pe Oct. Nlu şi Dbre prăvălia 1 Jan 917. Dela T. Neagu 275 lei cere-i direct la el, iar dela cea de a 2-a prăvălie 250 lei poți cere direct sau prin Cuza. Chiria la casă mai am de dat 300 lei până la Aprilie căci 300 a luat mai înainte. Dacă ei bani dela Cuza, poți plăti 300 lei chiria cu luarea de chitanță..." (fig. 14).

Sublocotenentul C. Ştefănescu din Regimentul 1 Dolj Divizia a XX-a, se interesa în septembrie 1916 dacă soția a primit banii pe care el i-a trimis: „Azi primii c.p. de la tine în care îmi spui că Enică nu ți-a adus plicurile cu bani şi avizele de plată. Avizele de plată erau pentru încasarea banilor ce ți-am lăsat de la caseria Rgt. Dolj P[artea]. S[edentară]. (200 lei). În alt plic erau 300 lei pentru tine" (fig. 15).

Anton Mihalache, sublocotenent din Regimentul 78 Infanterie, Divizia a IX-a scria în octombrie 1916 soției: „Mă mir că până acum nu ai primit suma de 450 lei. Banii i-am

[4] Toate citatele din acest studiu sunt redate în ortografia originală, aşa cum apar ele pe cărțile poştale.

trimis cu mandatul no. 163 şi am trimis şi o telegramă de expedierea lor... Să-mi scrii câte kile de porumb au eşit şi dacă ai primit banii. O să-ţi mai trimit vreo 200 lei în curând. Ce neînţelegere ai avut cu Petre Sima? Dacă te-ai certat cu el şi îţi vine greu cu vitele, mută-te la vilă" (fig. 16). Despre recolta culeasă acasă, la Drăgăşani, scria şi familia sergentului „tilifonist" Şerbănescu Niculaie, din Brigada 32: „... noi am cules via de aici şi a ieşit 70 vedre de vin alb, porumbul l-a dijmuit parte din el..." (fig. 17).

Deseori militarii se plângeau că nu primesc veşti de acasă. Luaţi cu treburile de zi cu zi şi fiind obligaţi să facă faţă greutăţilor vieţii, unii poate neglijau să scrie. În alte cazuri poată că de vină era poşta, care funcţiona în condiţii de război. Caporalul Dediu Marin din Regimentul 1 Dolj reproşa familiei că nu primeşte veşti de la ei: „Toţi Drănicenii care sunt cu mine în Regimentul Dolj sunt toţi sănătoşi. V-am trimis 4 scrisori cu asta de când am plecat din Craiova şi văd că n-am primit nici o una de la Dv. Care să fie cauza? Eu m-am luat de mirare că toţi Drănicenii au primit câte o scrisoare de acasă numai eu nu. Vă rog dar îndată ce primiţi această scrisoare să mi scrieţi de urgenţă, că altfel mă supăr şi nu mai vă trimit nici o scrisoare. Am mai trimis o scrisoare şi lu Cumnatu Marin şi Văru Oprică şi văd că nici ei nu mi-au răspuns" (fig. 18).

Tot despre lipsa ştirilor de acasă se plânge şi sublocotenentul N. Bastaki din Regimentul 12 Artilerie, Divizia a XV-a: „Mariţo dragă, după cum vei vedea pe dosul acestei scrisori, mi-am schimbat adresa; din această cauză probabil n'am ştiri de la tine cam de mult. Aici m'am întâlnit cu amicul Cita Davila, încât am cine mă lua cât vom fi aproape". De altfel, „amicul Citta Davila"[5] adaugă şi el câteva cuvinte pe cartea poştală adresată doamnei Marie-Jeanne Bastaki, la Iaşi: „*Mes meilleures amitiés aussi à Mme Magda*" (fig. 19).

Unii militari cereau celor de acasă să le trimită pachete cu alimente sau articole de îmbrăcăminte. Fratele „serjentului Pavel Pintilei" din Regimentul 9 Călăraşi, Divizia a XIX-a Cavalerie, aflată pe frontul dobrogean, îi scria acestuia la 2 noiembrie 1916: „Dragă Frate, Îţi fac cunoscut prin aciastă cp că ţ-am mai trimis 2 cp răspuns la plicul în care ne ai trimis şi ne ai rugat de lucrurile care îţi fac trebuinţă. Eu bucuros ţi le-aş duce dacă aş şti că te voi găsi cu toate asta e cam greu de călătorit pe tren" (fig. 20).

Un ofiţer din Regimentul 2 Divizia a II-a scria în octombrie 1916: „... am primit tot azi şi pachetul trimis prin caporalul care a venit pe la voi. Vă mulţumesc la toate şi toţi cei din Buc. care aţi contribuit la acest pachet. Este mai bogat şi variat decât puteam să mă aştept. O să ne înfruptăm mai mulţi din el şi ne vom gândi la voi cu mulţumiri şi drag" (fig. 21).

Alţii, precum elevul plutonier Ionel Avram din Bateria a VI-a a Regimentului 13 Artilerie, Divizia a XVIII-a, nu se plângeau de nimic: „Până acum noi stăm bine aici. Mâncare mâncare, băutură băutură" (fig. 22). Sublocotentul N. Bastaki dorea chiar reţeta unui tort, ceea ce ne duce cu gândul că aveau la dispoziţie toate ingredientele pentru prepararea prăjiturii şi chiar dispoziţia necesară „Trimite-mi, dacă mai ţii minte, reţeta pentru faimosul teu tort de nucă" (fig. 19).

[5] Carol (Citta) Davila (1885-1963) a fost fiul dramaturgului Alexandru Davila şi nepotul celebrului medic Carol Davila. A fost ambasador al României la Varşovia şi la Washington, în perioada interbelică.

Situaţia nu era aşa peste tot. Pe frontul dobrogean erau mari lipsuri, iar sergentul N. Şerbănescu din Drăgăşani scria familiei în septembrie 1916: „mie Bani nu îmi trebuie aici de oarece aici Banu nu mai are nici o valoare" (fig. 4). Nici în alte părţi situaţia nu era mai bună. Viitorul academician Aurel A. Beleş[6], din Regimentul 2 Căi Ferate, scria tatălui său în septembrie 1916: „Începând să circule poşta vă scriu şi eu o primă scrisoare pe această cale comunicându-vă că sunt bine sănătos. Alaltăieri a fost Ionel cu dl Ionescu pe aci şi mi-a adus lucrurile trimise, valtrapul şi celelalte, iar în aceiaşi zi mi-a adus caporalul şi lampa cu al doilea pachet. Vă mulţumesc pentru toate cele trimise. Deocamdată nu duc lipsă de nimic şi de îndată ce voi mai simţi nevoia vă voi mai ruga şi pentru alte lucruri de oare ce aci prin sate nu prea se află nimic de cumpărat" (fig. 23).

Regimentul 2 Căi Ferate era în septembrie 1916 în zona Sibiului. Interesant la această carte poştală este ştampila oficiului poştal militar prin care s-a expediat cartea poştală: OFICIUL TELEGRAFO-POŞTAL MILITAR TURNU ROŞU. Literatura de specialitate semnalează pentru campania din 1916 doar patru oficii poştale militare care poartă în denumire numele unei localităţi: Turnu Roşu, Petroşani, Ghimeş şi Tulgheş[7]. Surprinde oarecum lipsa Braşovului. Toate erau localităţi cucerite de armata română în Transilvania, la debutul campaniei din 1916. Prin definiţie, oficiile poştale militare trebuiau să fie mobile în campanie, să urmărească deplasările unităţilor militare pe care le deserveau. De asemenea, în corespondenţa militarilor era interzisă menţionarea localităţii, ori tocmai acest lucru nu se făcea prin includerea numelui localităţii în denumirea oficiilor poştale respective.

Sentimentele patriotice răzbat mai rar din corespondenţa militarilor cu familiile. Sergentul Nicolae Şerbănescu încheie o carte poştală adresată familiei în septembrie 1916: „În fine, vă zic să ne vedem sănătoşi când vom veni încununaţi de Laurii Victoriei" (fig. 24). Aceluiaşi sergent, un camard din Drăgăşani îi scria la 22 septembrie 1916: „Coragiu cu credinţa în D-zeu el ne va salva a suvolbi[8] pe inamic a veni victorioşi pela căminele lăsate..." (fig. 25).

Textul corespondenţelor militarilor cu cei de acasă reflectă preocupările şi grijile de zi cu zi. Există o mare diferenţă între mesajele patriotice sau analizele mai mult sau mai puţin pertinente făcute de personalităţile momentului şi corespondenţele acestor oameni modeşti, care au luptat însă cu arma în mână pentru România în Primul Război Mondial.

---

[6] Aurel A. Beleş (1891-1976), fiul inginerului constructor Aurel Beleş, a absolvit ca şef de promoţie Şcooala Naţională de Poduri şi Şosele în 1914. În anii Primului Război Mondial a făcut parte din Regimentul de Căi Ferate. Inginer constructor cu remarcabile realizări, a fost ales membru al Academiei Române în 1963.

[7] Călin Marinescu, *Istoricul poştei militare române 1859-2000*, Bucureşti, 2001, f. e., p. 83, 96 şi 97.

[8] A suvoalbe (regionalism, Oltenia) – a supune, a înfrânge, a domina.

Carte poştală ilustrată expediată din Călimăneşti doamnei Mändel Anastasia.

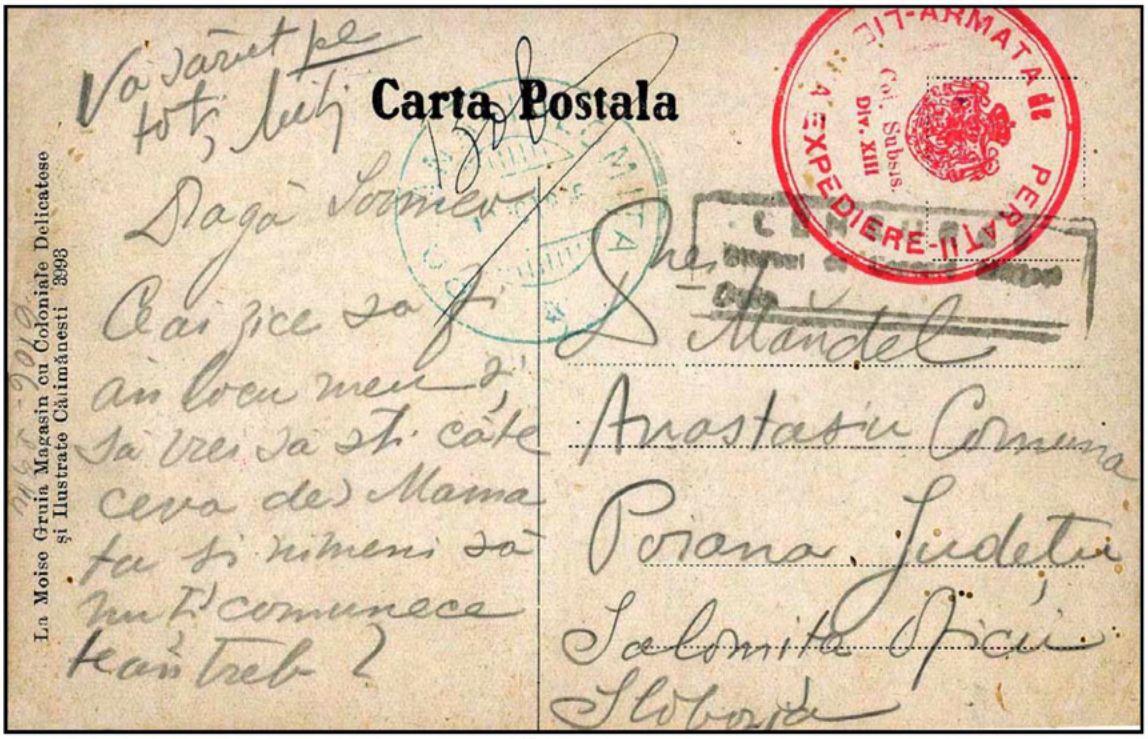

Idem verso.

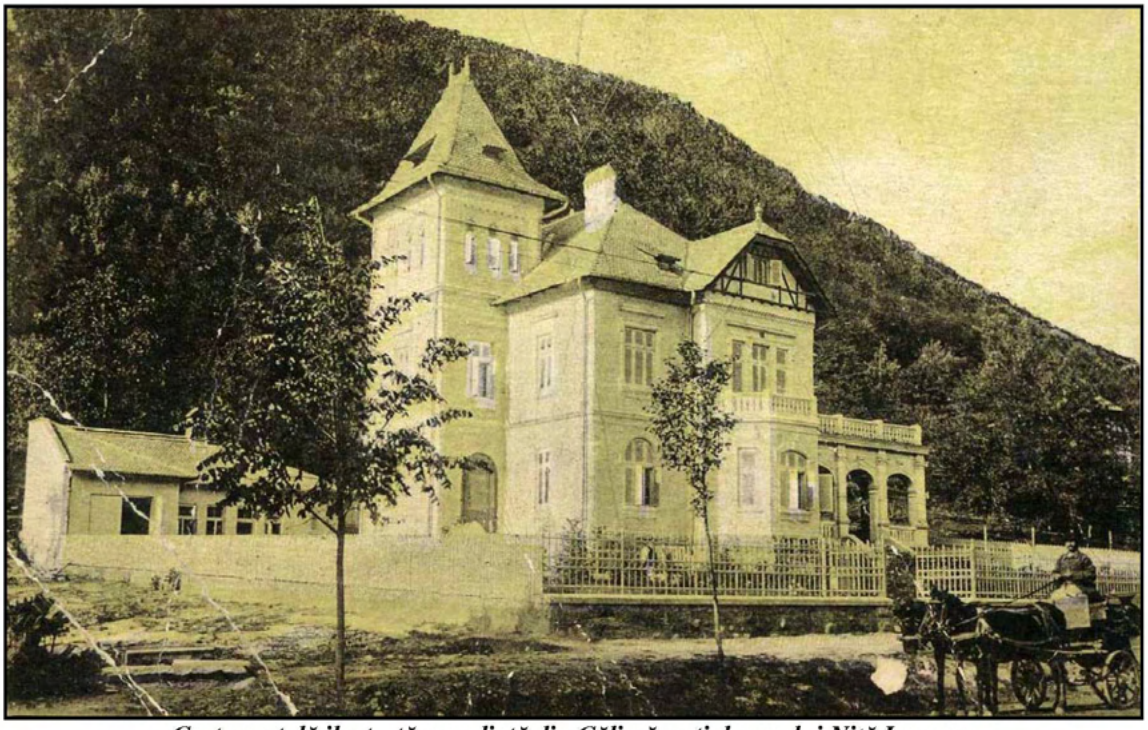

Carte poştală ilustrată expediată din Călimăneşti domnului Niţă Ionescu.

Idem verso.

Carte poştală militară exediată din Tg. Jiu doamnei Stanca Şerbănescu.

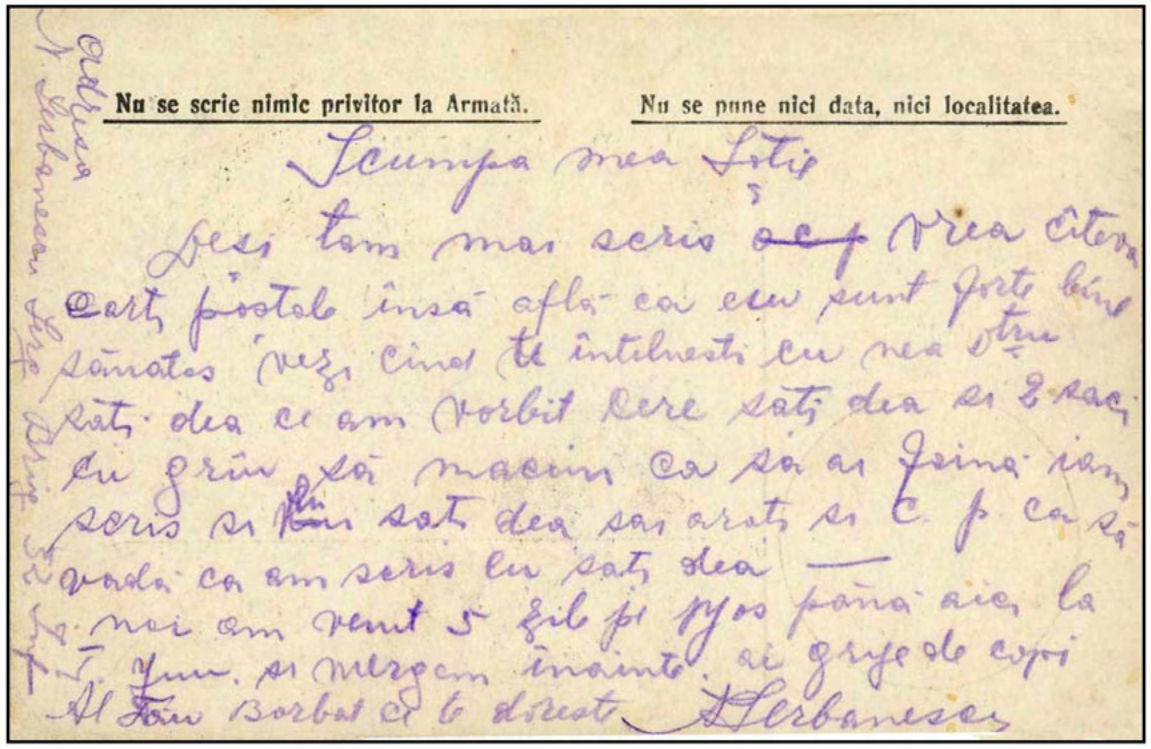

Idem verso.

Carte poştală militară expediată prin Oficiul Telegrafo-Poştal Militar Divizia II, doamnei Stanca Şerbănescu.

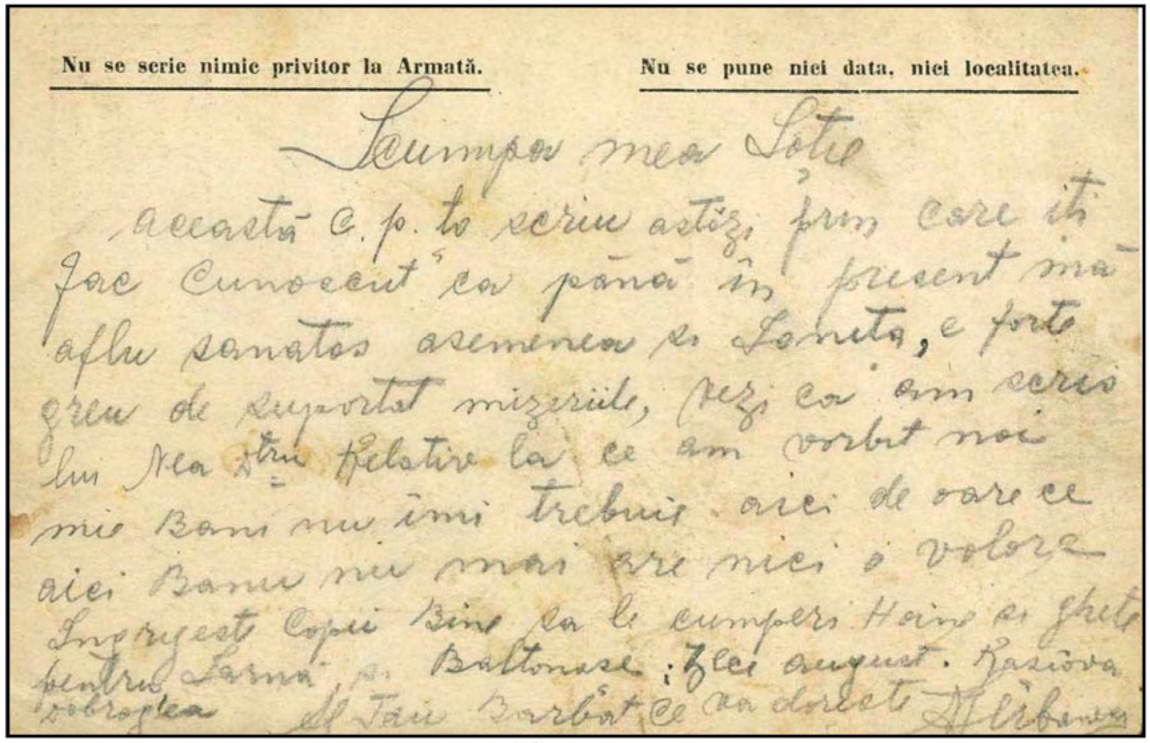

Idem verso.

Carte poştală militară expediată prin Oficiul Telegrafo-Poştal Militar Divizia II, doamnei Stanca Şerbănescu.

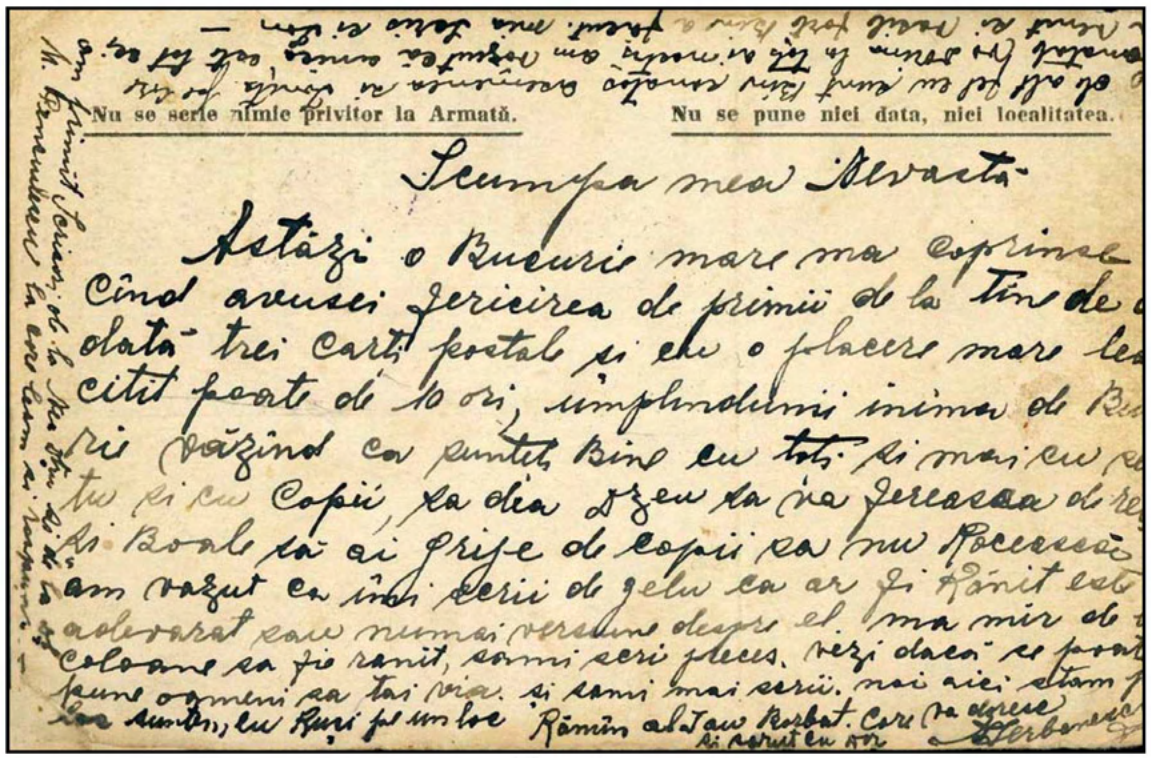

Idem verso.

Armata de Operațiuni

Stampila de liberă trecere
a corespondenței

Carte Poștală Militară

PE ACEASTĂ PARTE
SE SCRIE NUMAI ADRESA

ROMANIA

Doamnei Natalia M.
Bârsan Com. Slob. Conache
Jud. Covurlui
La Slobozia Conache
Prin gara Independența

Carte poştală militară trimisă doamnei Natalia Bârsan.

Nu se scrie nimic privitor la Armată. Nu se pune nici data, nici localitatea.

Dragă Natalie,
Am plecat din Brăila, azi suntem
la Hârșova. Unde mergem nu știm
Am plecat cu slepurile. Sunt sănătos
bine și nu duce grijă de mine, căci cu
ajutorul lui D-zeu ne vom vedea. La suplinești
la școală în locul meu. Spune lui socru-
meu să ți facă cerere. Condiția de ieșire e în
casă. Didina a primit ghetele și rochițele?
Sărutări Didinei și pe tine te îmbrățișez și
te sărut de multe ori. La revedere Mihălache

Idem verso.

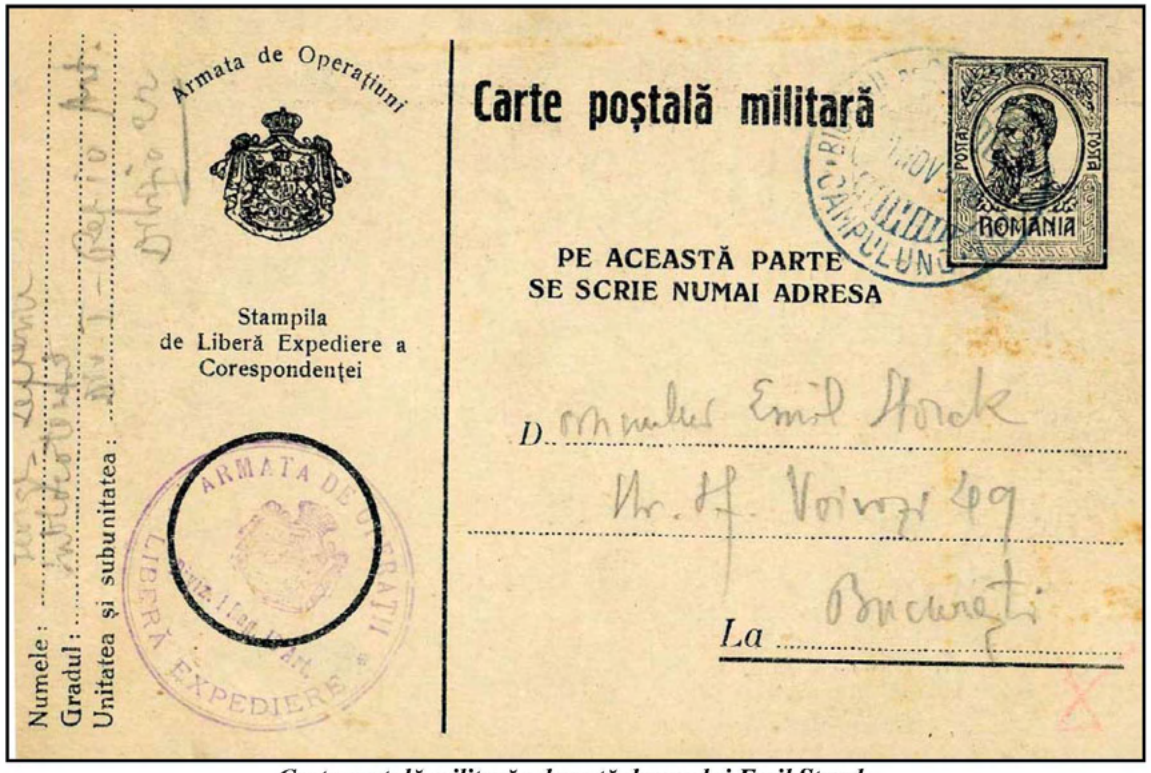

Carte poştală militară adresată domnului Emil Storck.

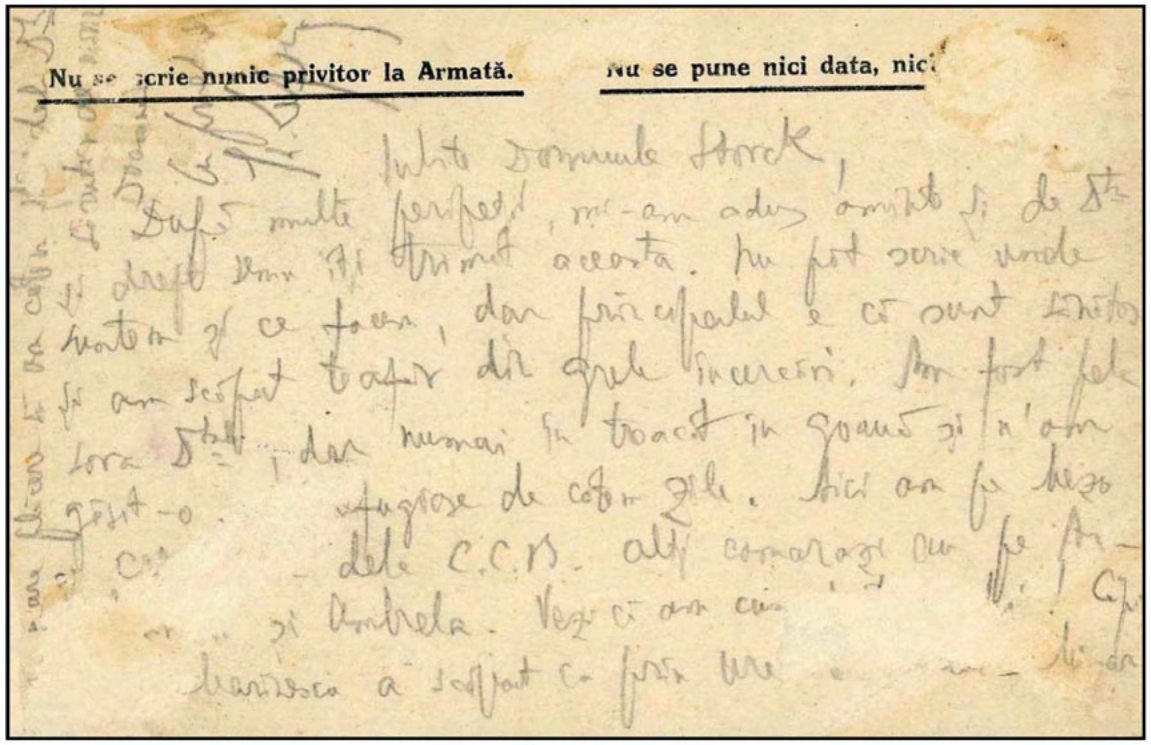

Idem verso.

Carte poştală militară adresată doamnei Rucsanda Longinescu.

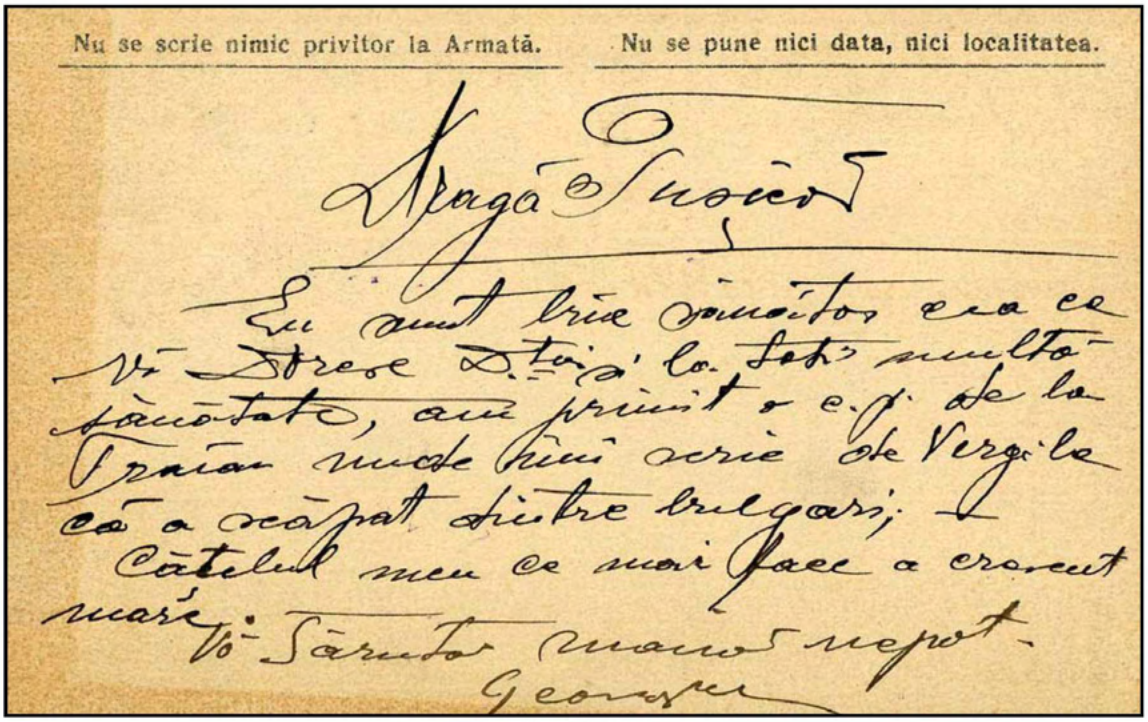

Idem verso.

Carte poştală 5 bani tipografiate adresată domnului Iulius Schafhütl.

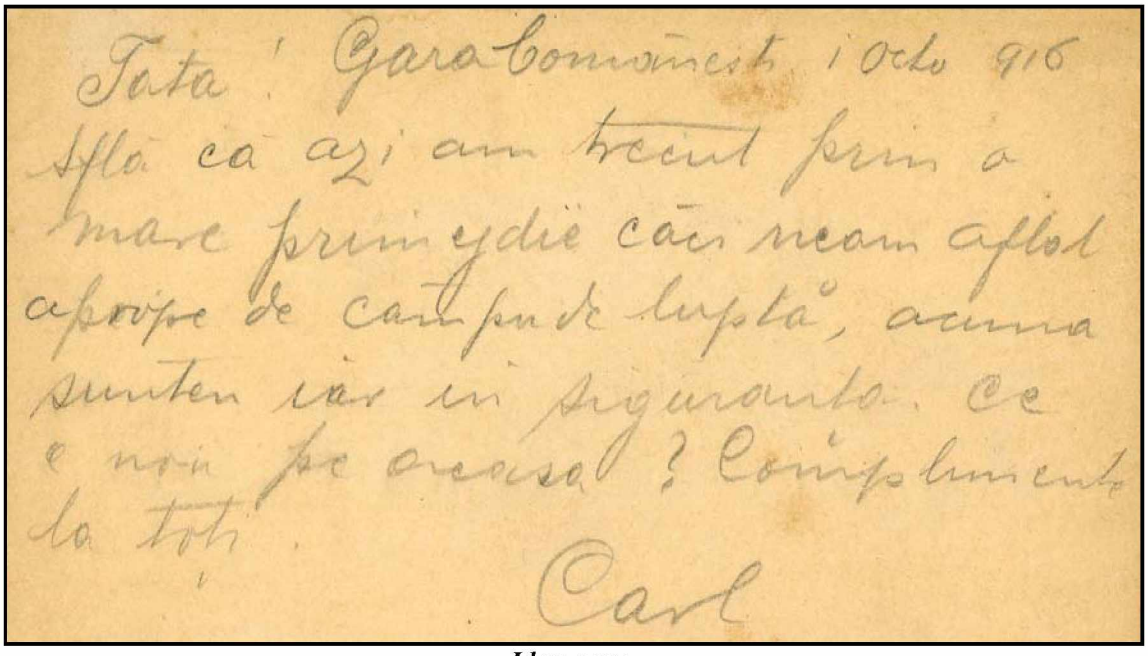

Idem verso.

Armata de Operaţiuni

Stampila de Liberă
Trecere a Corespondenţei

De la Ebecluri

Carte poştală militară

PE ACEASTĂ PARTE
SE SCRIE NUMAI ADRESA

POSTA ROMANIA

OFIC. TEL. POSTA 23 OCT 1916 DIVIZIA V

D-nei Maria Cerkez
62 B-dul Lascar Catargi
La Bucureşti

Carte poştală militară expediată la 23 oct. 1916 doamnei Maria Cerkez.

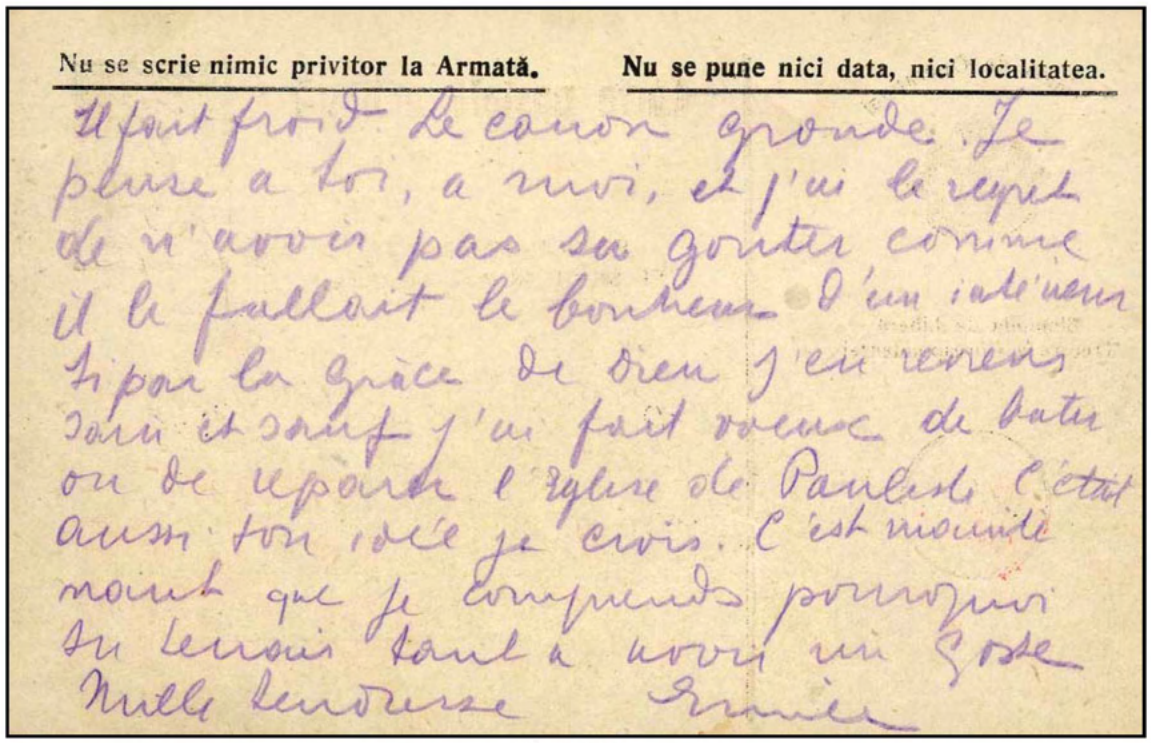

Nu se scrie nimic privitor la Armată. Nu se pune nici data, nici localitatea.

Il fait froid. Le canon gronde. Je pense a toi, a moi, et j'ai le regret de n'avoir pas su gouter comme il le fallait le bonheur d'un intérieur. Si par la grâce de Dieu j'en reviens sain et sauf j'ai fait voeux de bâtir ou de réparer l'église de Pauleşti. C'était aussi ton idée je crois. C'est maintenant que je comprends pourquoi tu tenais tant a avoir un goste. Mille tendresse Emile

Idem verso.

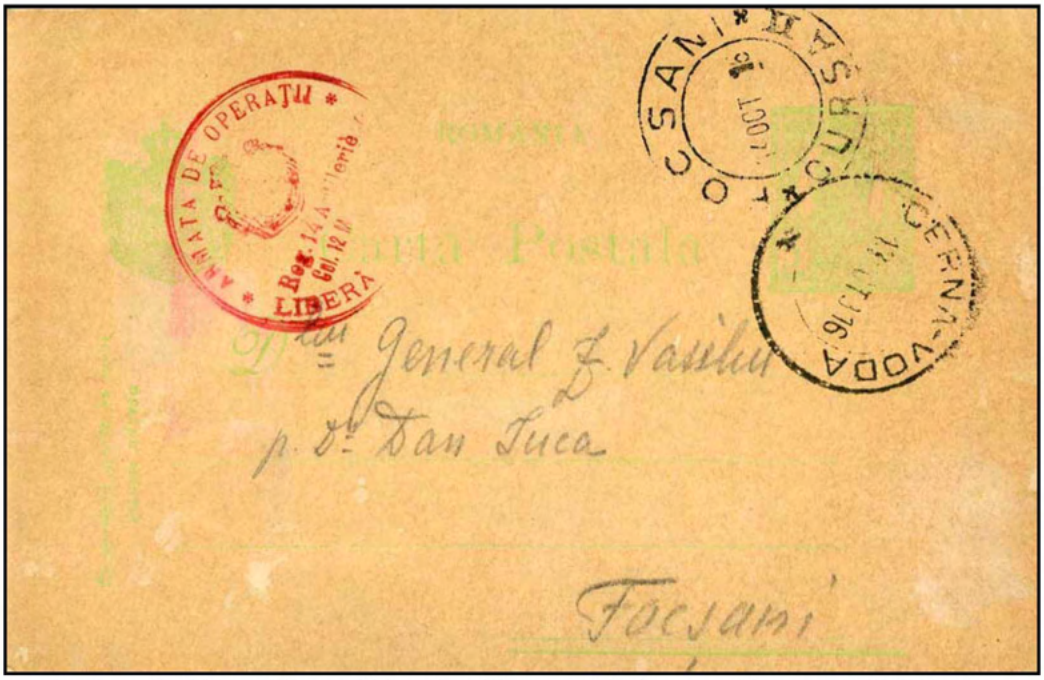

Carte poştală 5 bani tipografiate adresată domnului Dan Iuca, la generalul Z. Vasiliu.

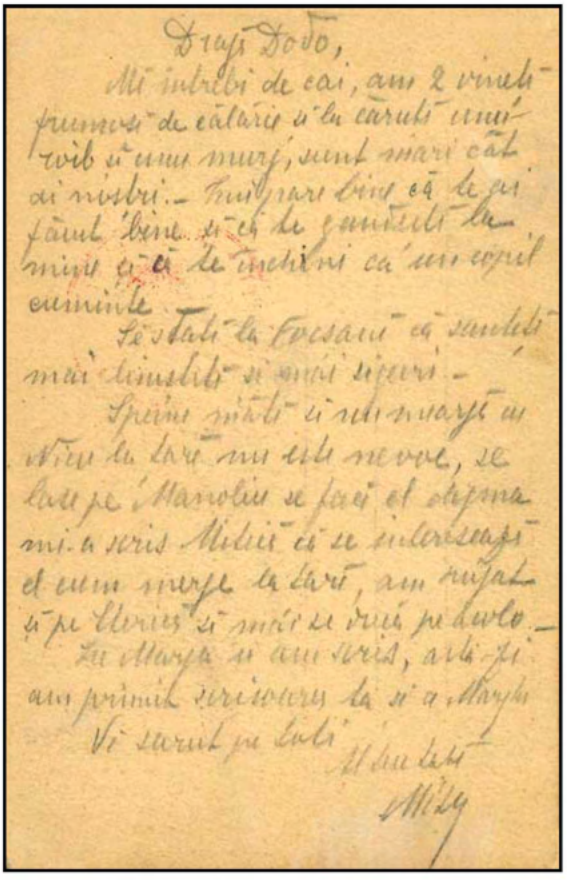

Drag Dodo,

Mi intrebi de cai, am 2 vinati frumosi de calarie si la caruta unul rib si unu murg, sunt mari cat ai nostri. - Tu sa stai bine ca te pui faina bine si ca te gandesti la mine si ca te inchini ca am copil cuminte.

Te stati la Focsani ca sunteti mai dinsitii si mai siguri.

Spune sotii si nu mearga ca Nicu la tara nu este nevoe, se lasa pe Manolin se faci el slujba mi a scris Milita ca se intereseaza el cum merge la tara, am rugat si pe Uteris si mai se duca pe acolo.

Zu Marga si am scris, azi-zi am primit scrisoare la si a Margh

Vi sarut pe toti

Al tau tati

Milly

Idem verso.

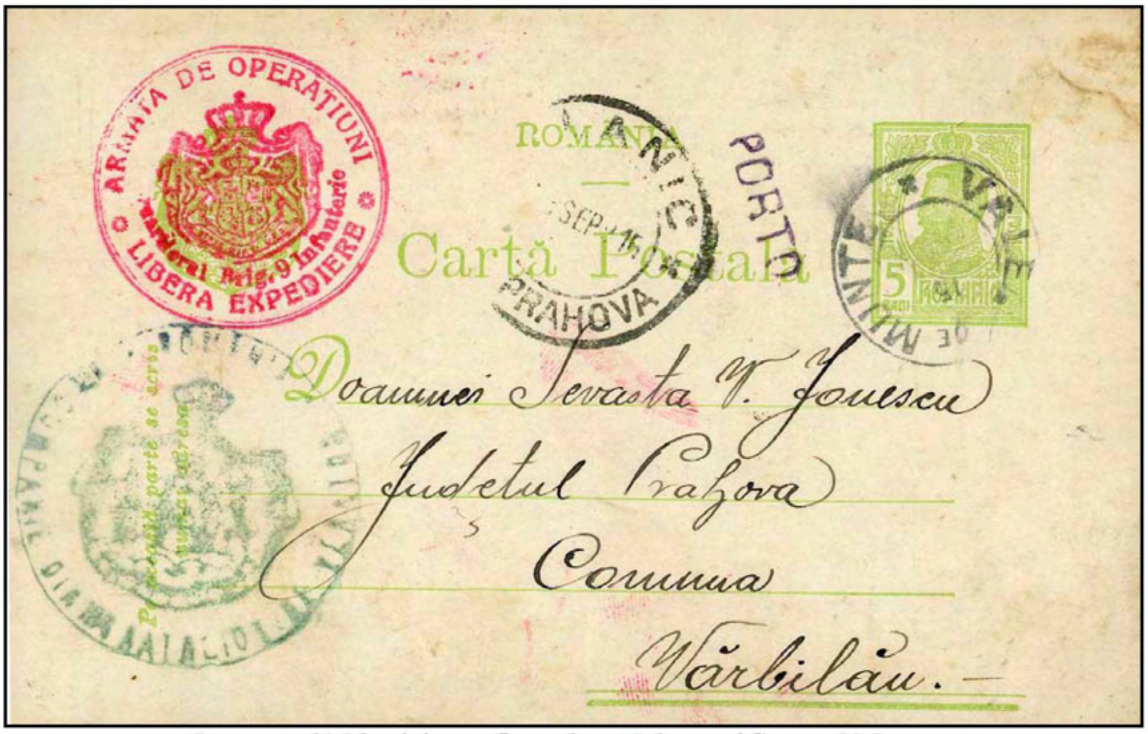

Carte poştală 5 bani tipografiate adresată doamnei Sevasta V. Ionescu.

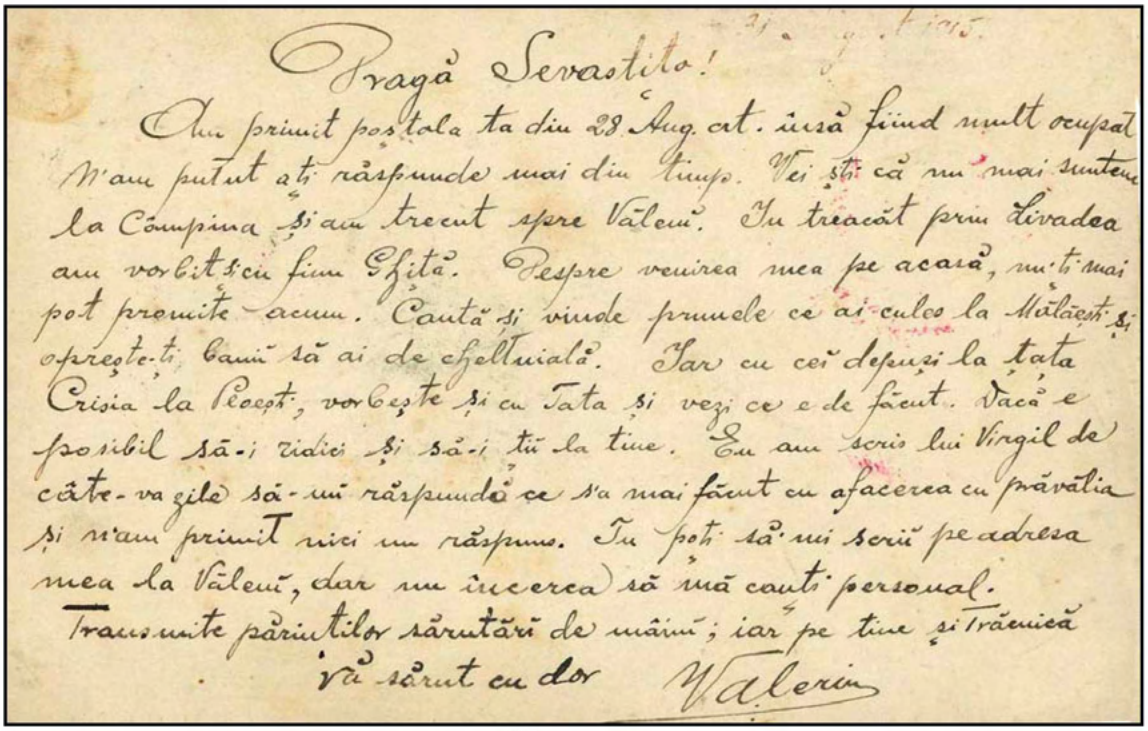

Dragă Sevastito!

Am primit postala ta din 23 Aug. cat. însă fiind mult ocupat n'am putut a ți răspunde mai din timp. Vei ști că nu mai suntem la Câmpina și am trecut spre Vălenii. În treacăt prin Livadea am vorbit și cu fiu Ghiță. Despre venirea mea pe acasă, nu ți mai pot promite acum. Caută și vinde prunele ce ai culeș la Mălăești și oprește-ți bani să ai de cheltuială. Iar cu cei depuși la țața Crisia la Recepț, vorbește și cu Tata și vezi ce e de făcut. Dacă e posibil să-i ridici și să-i ții la tine. Eu am scris lui Virgil de câte-va zile să-mi răspundă ce s'a mai făcut cu afacerea cu prăvălia și n'am primit nici un răspuns. Tu poți să mi scrii pe adresa mea la Vălenii, dar nu încerca să mă cauți personal.

Transmite părinților sărutări de mâini; iar pe tine și Trăenică vă sărut cu dor Valeriu

Idem verso.

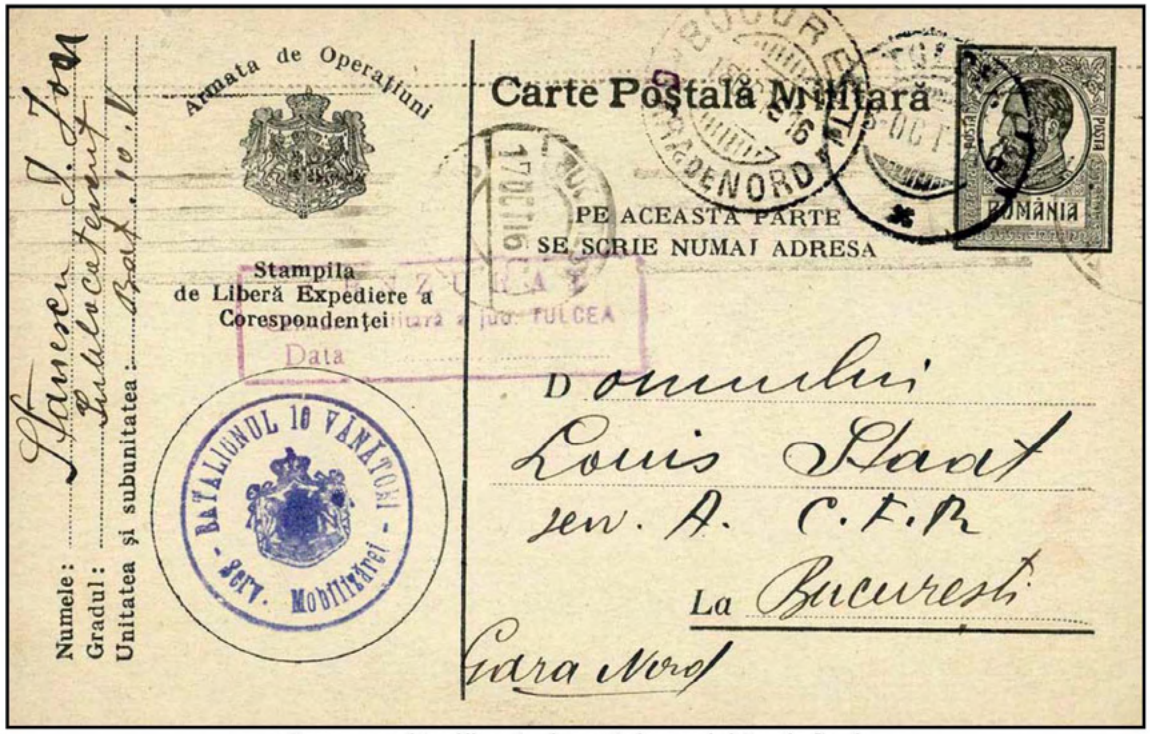

Carte poştală militară adresată domnului Louis Stadt.

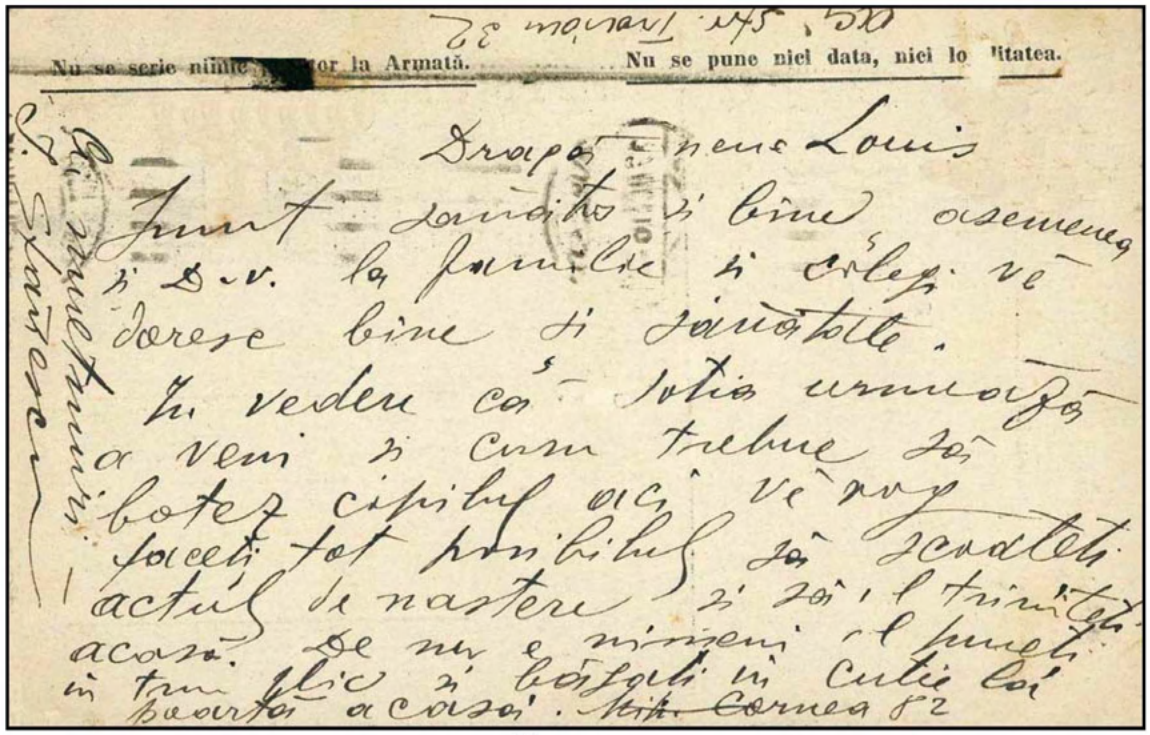

Idem verso.

Carte poştală militară adresată domnului George Calalb.

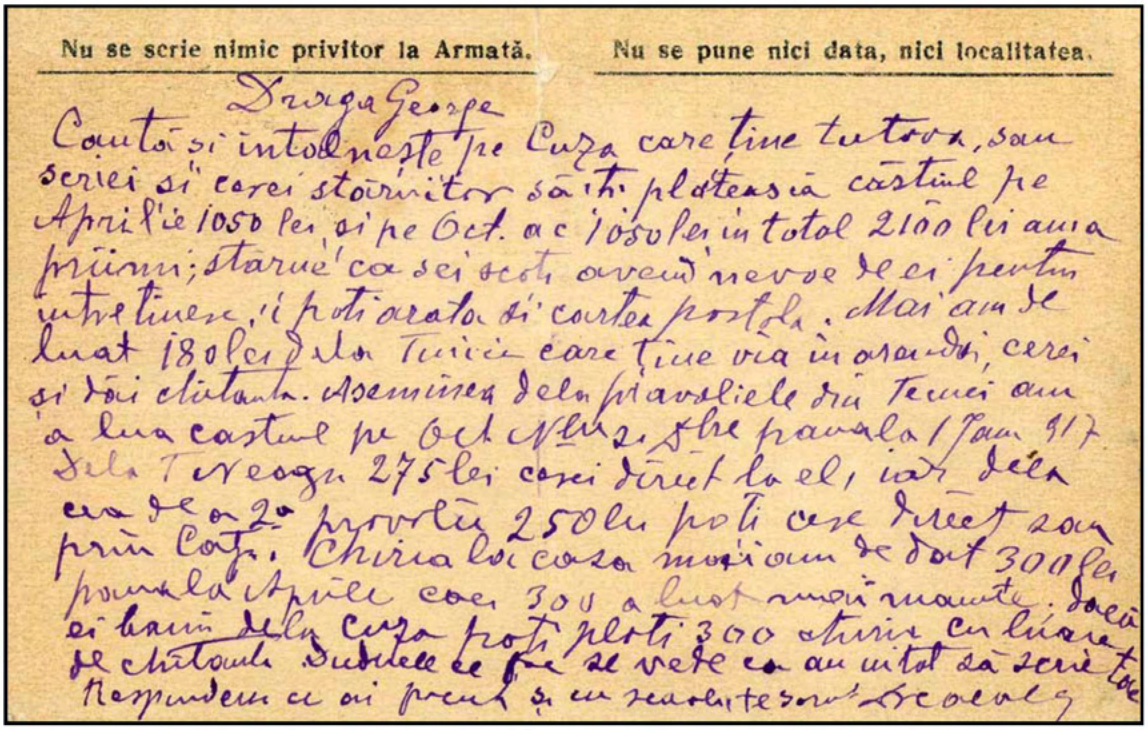

Idem verso.

Carte poştală 5 bani tipografiate adresată doamnei doamnei Marioara sublt. C. Ştefănescu.

Dragă Marioaro,
Azi primii c.p. de la tine
în care îmi spui că Enică nu
ţi-a adus plicurile cu bani
şi avizele de plată.
Avizele de plată erau pentru
încasarea banilor ce ţi-am
lăsat de la Cantina Rgt [illegible] Ps
(200 lei)
În alt plic erau 3000 lei
pentru tine.
Vezi că Ştefan a venit
cam târziu, aproape o săptă-
mână după ce am plecat eu
şi să nu fi făcut ceva.
Eu sunt bine. Cărţile
le-a adus Ştefan? Mai erau
şi 3 perechi pantaloni [illegible]
şi 3 vestoane. Sănătate [illegible]
toţi, iar pe tine [illegible]

Idem verso.

Carte poștală militară adresată doamnei Natalia M. Bârsan.

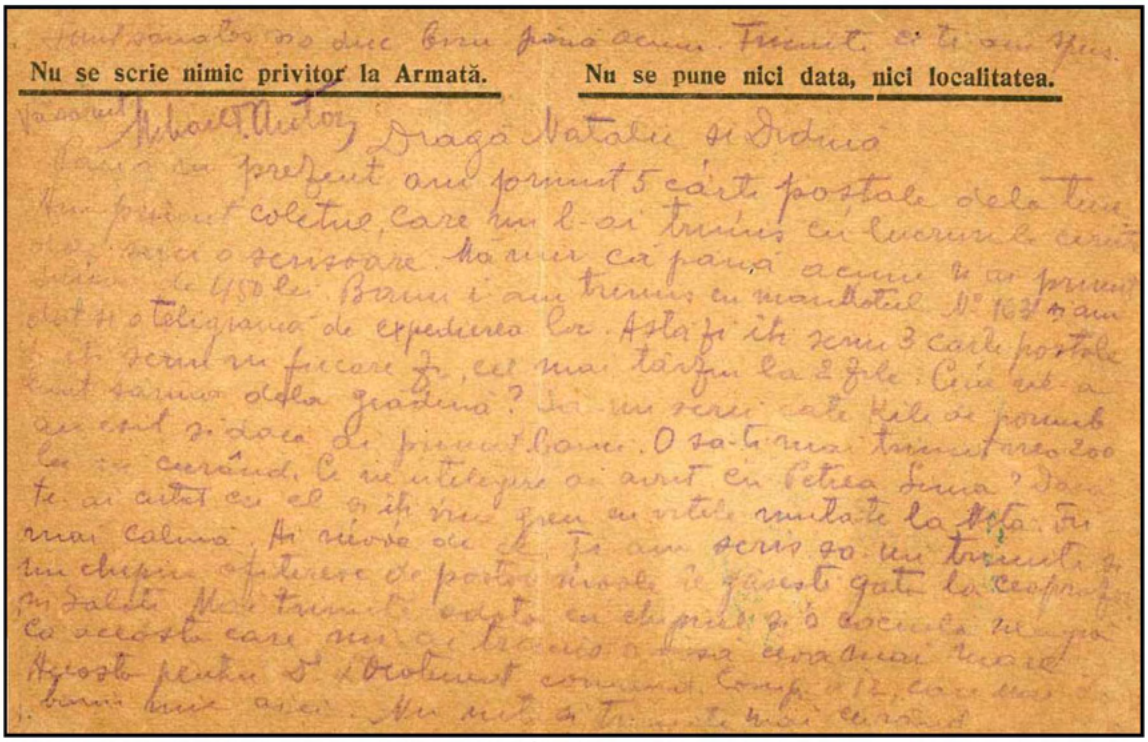

Idem verso.

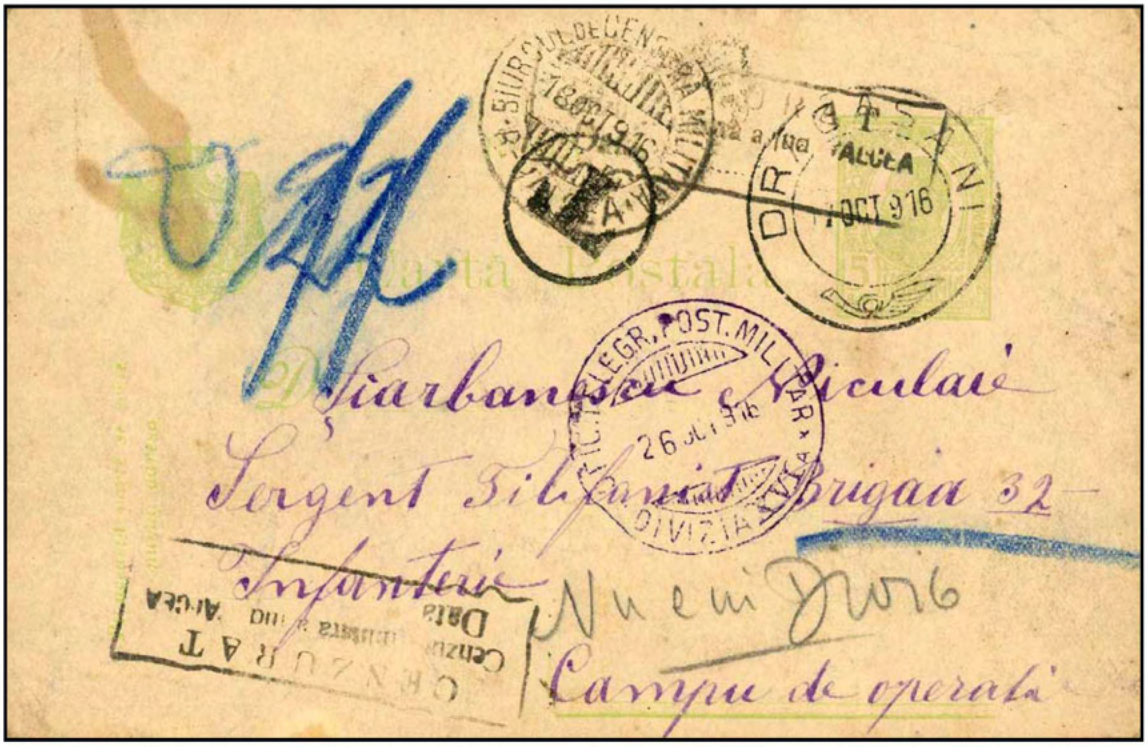

Carte poştală 5 bani tipografiate expediată din Dragăşani şi adresată sergentului Şerbănescu Niculaie.

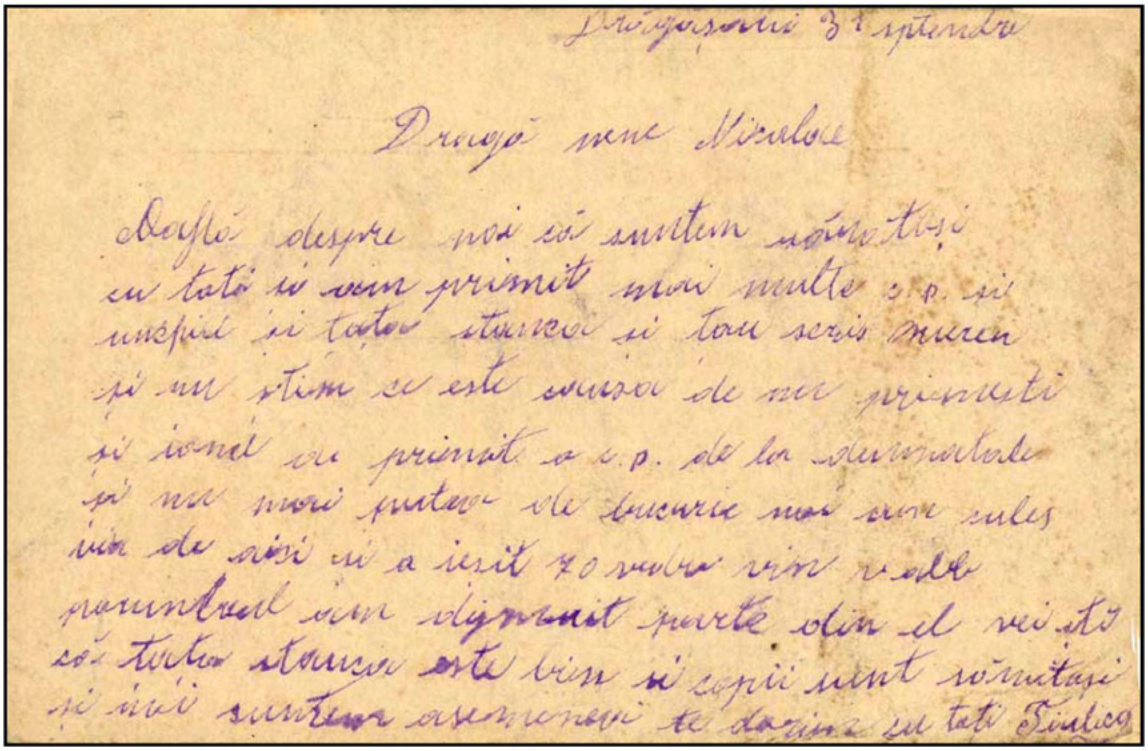

Dragăşani 31 septembr

Dragă nene Nicolae

Despre noi să ştiţi că suntem sănătoşi
cu toţii şi am primit mai multe c.p. şi
unspăi şi toţi stăncu şi tot scriu mereu
şi nu ştiem ce este cauza de nu primeşti
şi tu şi eu primit o c.p. de la dumneata
şi nu mai pute de lucru mai are rules
ieu de săpi şi a ieşit 70 vadre vin roşu
pământul am dăruit parte din el vei ştii
că toţi stăncu este bine şi copii sunt sănătoşi
şi noi suntem aşteptăm te dăruie cu toţi Tinuţa

Idem verso.

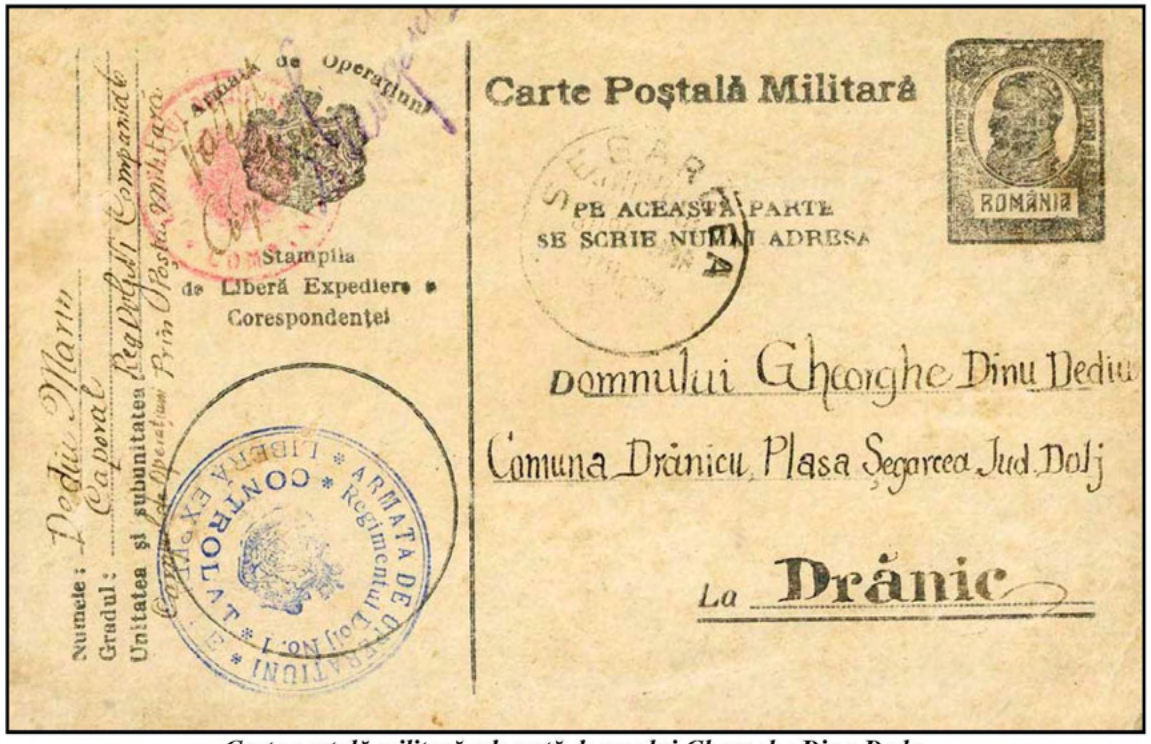

Carte poştală militară adresată domnului Gheorghe Dinu Dedu.

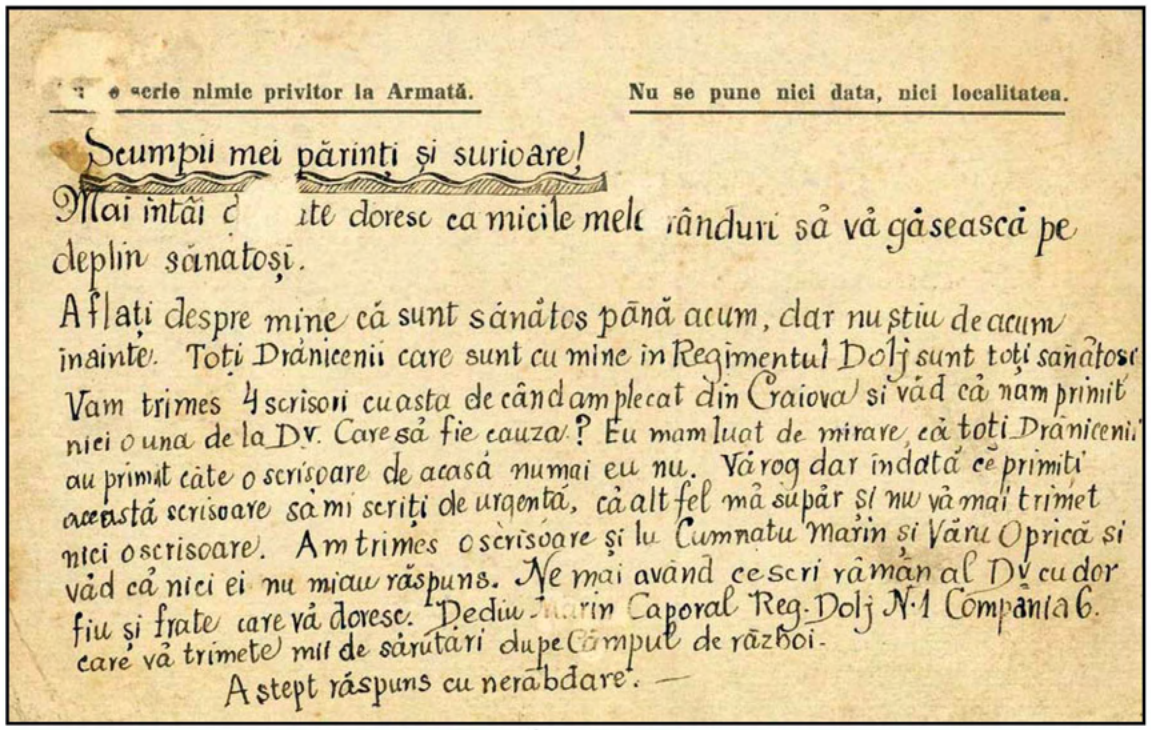

Idem verso.

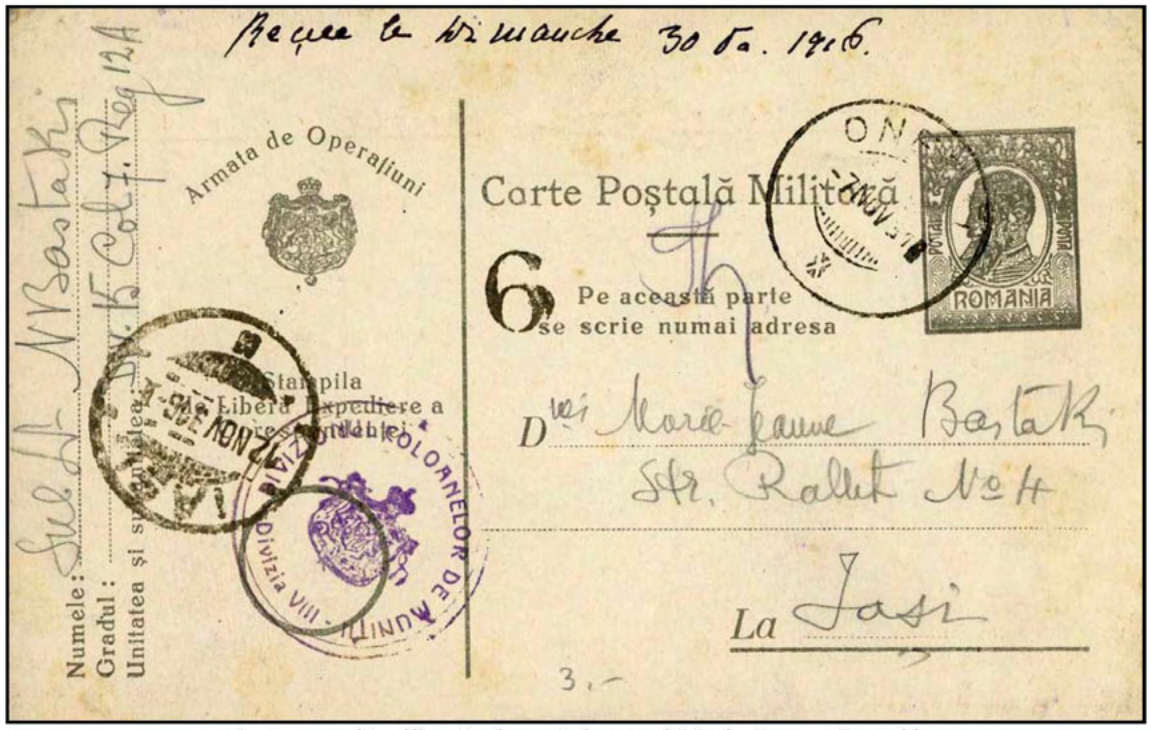

Carte poştală militară adresată doamnei Marie Jeanne Bastaki.

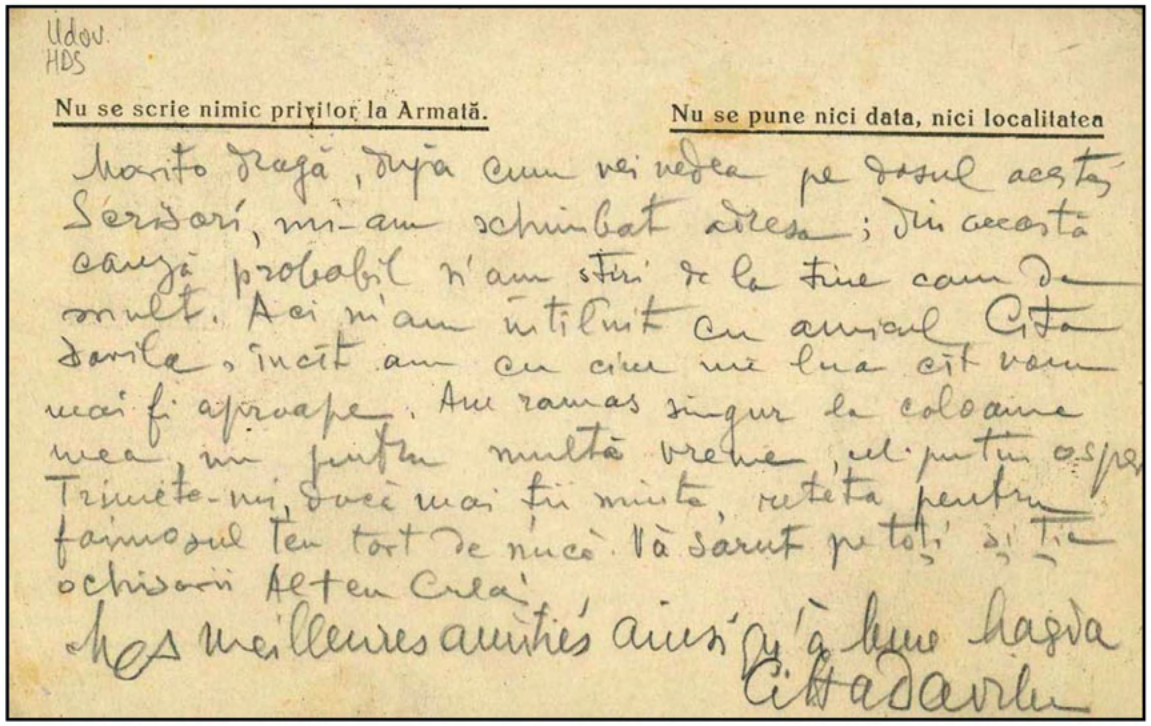

Idem verso.

Carte poştală 5 bani tipografiate expediată din Săveni şi adresată „sergentului Pavel Pantelei”.

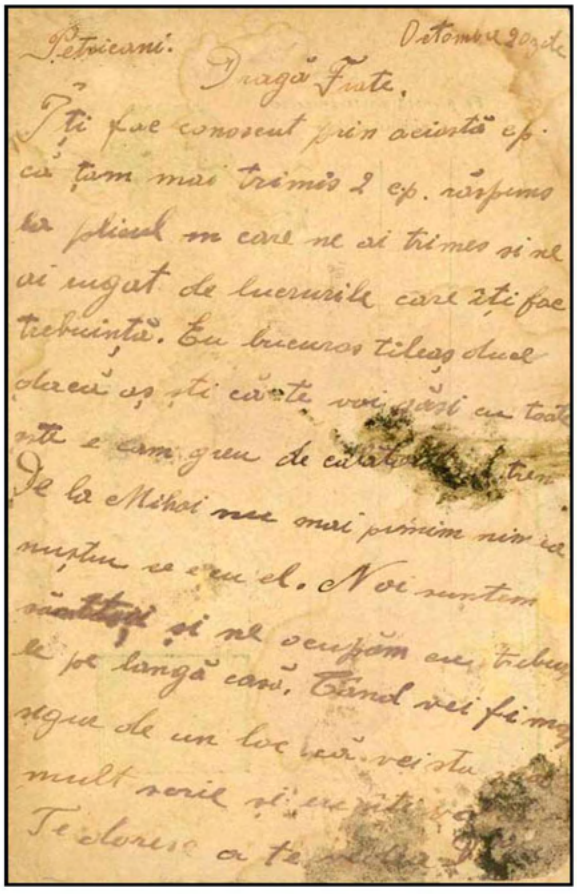

Idem verso.

Armata de Operațiuni

Stampila de Liberă Expediere a Corespondenței

Numele:
Gradul:
Unitatea și subunitatea:

ARMATA de OPERAȚII LIBERĂ EXPEDIERE
Reg. 2 Rom. No. 19 Statul Major

Carte Poștală Militară

ROMÂNIA

PE ACEASTĂ PARTE SE SCRIE NUMAI ADRESA

Dnei Ana Chendi
Str. Gh. Cantacuzino 104
La București

Carte poştală militară adresată doamnei Ana Chendi.

Nu se scrie nimic privitor la Armată

Nu se pune nici data, nici localitatea

Draga Ana.
Astă-zi am primit o c.p. de la Lelița cu data 1 oct. de la [illegible] și am primit tot azi și pachetul trimis prin caporalul care a venit pe la voi. Vă mulțumesc la toate și tuturor din Buc. care ați contribuit la acest pachet. Este mai bogat și variat decât puteam să mă aștept. O să ne înfruptăm mai multe zile din el și ne vom gândi la voi cu mulțumiri și drag. După cât am văzut, Nenea Sorcomu este iar apropiat de noi. Adresa pe pachet este scrisă chiar de dânsul. [illegible] cum o a făcut ca stat la un loc! Eu sunt mereu bine, sănătos. Pe aici s-au mai liniștit lucrurile. Am început să mai avem și zile de repaus. Comunică Agapiei și lui N. Sorcomu multe sănătăți, asemenea pe tine și pe copii ce-i sărut și vă doresc. [illegible]

Idem verso.

Carte poștală militară adresată domnului inginer inspector general Aurel Beleș.

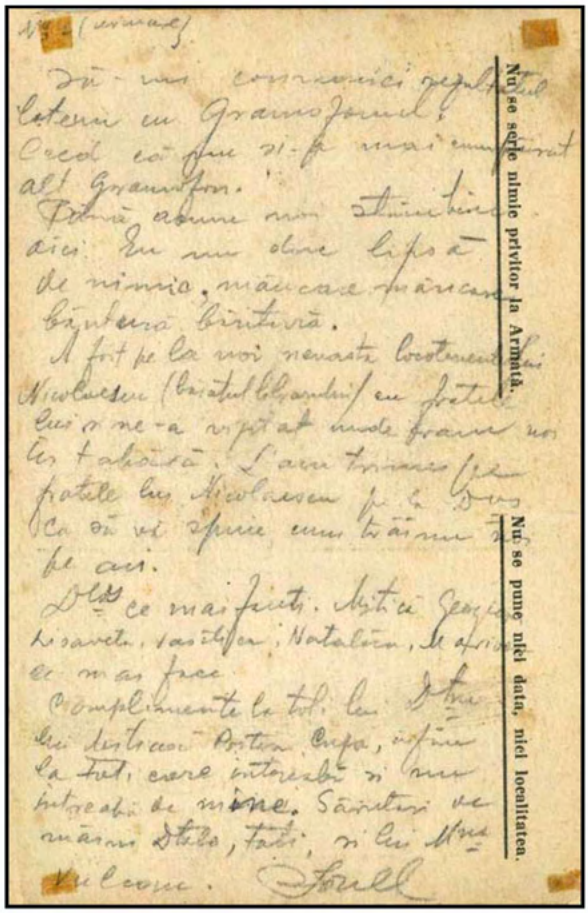

Idem verso.

Carte poştală militară adresată doamnei Stanca N. Şerbănescu.

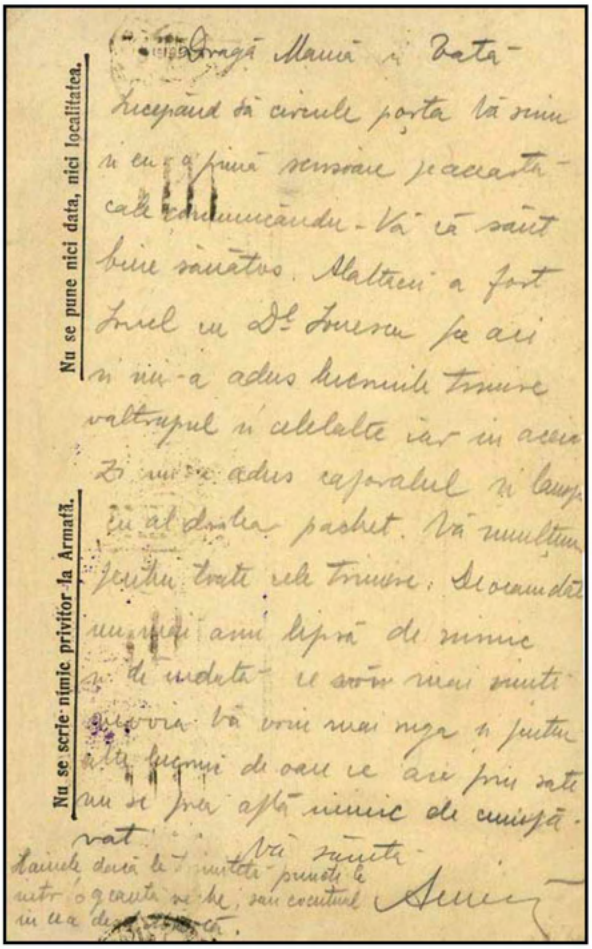

Idem verso.

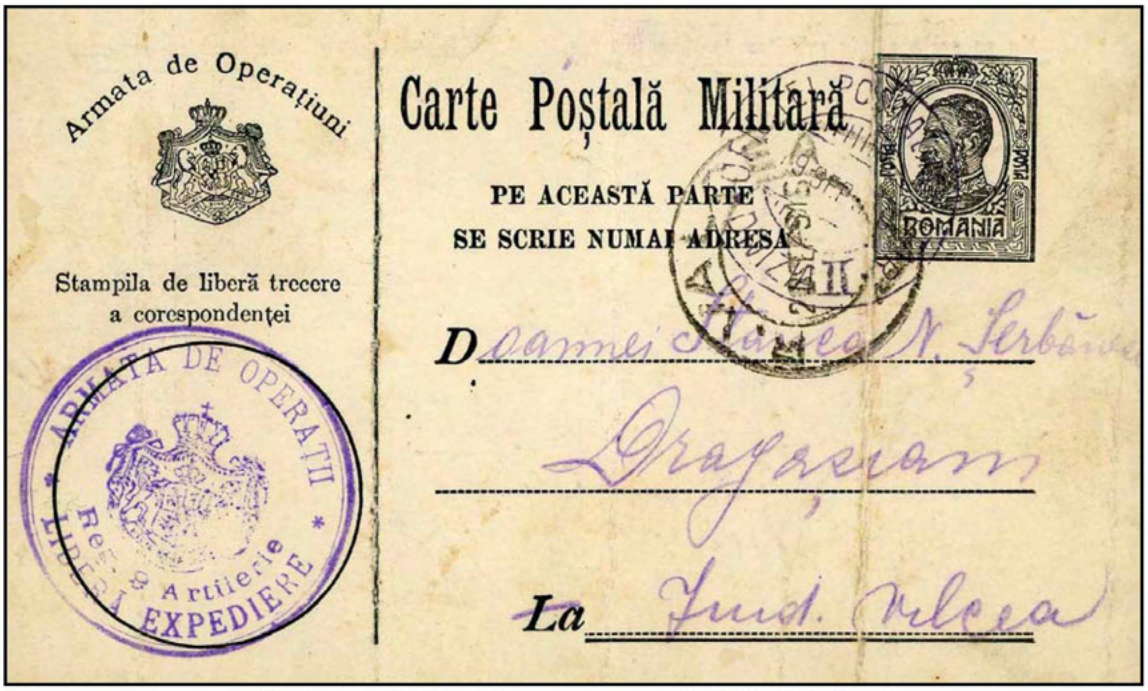

Carte poştală 5 bani tipografiate expediată din Drăgăşani şi adresată domnului Şerbănescu Nicolae sergent.

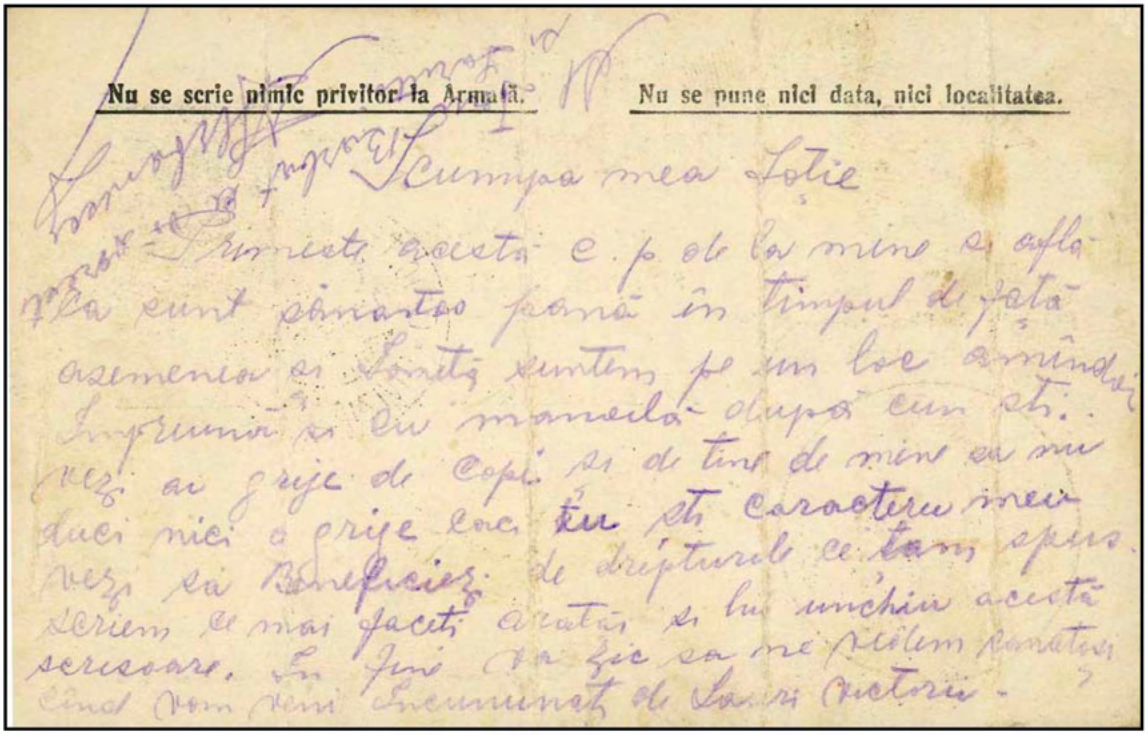

Idem verso.

Carte poştală militară adresată domnului Ştefan Avram.

Iată că răspund şi la aceasta a doua, Dragă Camarad
scrisoare la care zici că nu ţi-am răspuns, nu numai că
mi-a făcut plăcere, dar îmi reamintesc trecutul de odi-
nioară.- Curagiu cu credinţă în D-zeu el ne va salva
a suvolbi pe inamic a veni victorios pela căminele lă-
sate, aici toţi suntem bine, astăzi la primirea tuturor
C.P. a fost în Drăgăşani chiar şi Madam Şerbănescu
de unde ţi-a dat telegrama şi a scris şi 2 C.P.- -
Eu cu Moritz ne-am angajat se transportăm poşta
pe jos la Calafat. şi pe Titilică la dat la telegram
că e mai iute de picior; noi de Mitică nu mai
ştim nimic în cotor şi ce direcţie va fi. În fine
primesc dragoste şi sănătate- Cu bine
22/9/916 Drăgăşani Dim. Rădulescu

Idem verso.

Notă: *Ilustraţiile reprezintă cărţi poştale aflate în colecţia autorului.*

RĂZBOIUL PENTRU REÎNTREGIREA NEAMULUI REFLECTAT ÎN CREAȚIA POPULARĂ. I. TEME, ACCENTE, MOTIVE POETICE ÎN OLTENIA ŞI MUNTENIA

Ioan St. Lazăr

Apreciind proiectul Centrului de Cercetări Istorice „Pr. Dumitru Bălaşa" al Filialei Județene Vâlcea „Matei Basarab" a Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria" de a omagia lupta eroică a ostaşilor români în primul război mondial, am primit cu interes invitația de a participa la prezentul simpozion, cu atât mai mult cu cât, în calitate de reprezentant al Fundației Culturale „Sfântul Antim Ivireanul", am considerat ca semnificativ faptul că anul 1916, anul intrării României în acel război, a fost şi anul primei încercări de canonizare a Sfântului Antim Ivireanul, la 200 de ani de la martiriu, marele ierarh, tipograf şi orator creştin fiind de mult, în memoria populară, un model sacru de dragoste jertfelnică pentru neamul românesc, pentru Patria şi Biserica lui strămoşească, un model îmbărbătând pe cei ce intrau în focul luptelor, expuşi la supremul sacrificiu.

Înainte de a intra în subiectul propus, să aruncăm, prin fereastra imaginației, o privire în vara acelui an fatidic 1916 şi să relevăm, cu anume înfiorare, faptul că, de Sântă Măria Mare, când s-a declarat intrarea noastră în război, aidoma munților care, după datină, se goleau de ciobanii şi oile ce porneau în exodul transhumant, acum, satele şi oraşele țării se goleau de bărbații tineri ce porneau în exodul frontului pentru a păstra țara cu pământul şi vetrele ei strămoşeşti.

Mai mult decât războiul pentru independență din anii 1877-1878 – care a fost un preludiu de răscoliri ale habitatului tradițional şi de jertfe eroice pe pământ străin pentru emanciparea de sub jugul otoman –, primul război mondial a fost un cutremur al existenței, purtat pe pământul nostru, cu mari privațiuni şi primejdii, pe front şi acasă, pe care numai cu ajutorul Proniei şi cu eroismul incredibil al soldaților români la Mărăşeşti – în acel 6 august 1917 al „Schimbării la față" a Domnului Hristos, când s-a schimbat şi cursul războiului pentru noi –, le-am putut depăşi, ieşind la limanul luminos al Marii Uniri, ca schimbare esențială în paradigma destinului.

Ca orice eveniment istoric crucial, marele război – purtat de români cu un sens fundamental: reîntregirea neamului şi a țării – a produs, de la început şi adesea în mod tragic, transformări radicale, destructurări şi restructurări nemaicunoscute în viața politică, economică, socială şi culturală, transformări la nivelul statului, cum şi la nivelul fiecărei localități şi la nivelul fiecărui ins, de care s-a resimțit, ca un seismograf, şi folclorul. În fața imperativului perioadei, au căzut în desuetudine şi în latența memoriei colective basmele, cântecele bătrâneşti, chiar cântecele istorice mai vechi (cele despre Mihai Viteazul şi boierii Buzeşti, despre Brâncoveanu sau Horia) şi,

desigur, cântecele de lume, textele satirice ş.a., socotite indecente; au dobândit accentuată autenticitate textele lirice, conexate la condiţia umană din această vreme critică, texte tradiţionale, în a căror canava s-au inserat elemente noi, contemporane, dar, mai ales, texte cu totul noi, inspirate direct din tensiunea acestei perioade, texte create şi colportate de combatanţi din toate categoriile sociale, dar şi de părinţi, soţii, fete de măritat, funcţionari rămaşi la vatră. Astfel, lirismul dramatic al perioadei se răsfrânge într-o creativitate populară bogată şi diversificată, respectiv, în cântece istorice noi, în scrisori din război, în jurnale orale, ca şi în poezii (şi chiar poeme) întocmite în contextul frontului sau al ocupaţiei străine, ca debuşare a zbuciumului sufletesc al soldatului, al mamei sau tatălui, al soţiei ori iubitei, dar şi ca un mesaj liminal în raport de posibilul sau iminentul sfârşit personal al luptătorului, în care caz, depăşind tragismul individului şi al familiei sale, răzbate, ca un *catharsis*, gândul nobil al asumării jertfei pentru neam şi ţară.

O panoramă asupra acestei creativităţi populare produse la acel mare eveniment al istoriei moderne, un studiu fundamental pe această temă, în mod paradoxal, nu avem, deşi mai toate culegerile de folclor interbelic şi postbelic o exemplifică; explicaţia acestei absenţe poate fi legată de dificultatea inventarierii şi clasării tematice a materialului, precum şi de complexitatea analizei acestuia în corelaţii de tipul istorie-folclor sau tradiţie-inovaţie ş.a.

Consemnăm, totuşi, ca o încercare meritorie de cuprindere a materialului şi de interpretare a lui, lucrarea din 1980 a folcloristului Aurelian I. Popescu, respectiv *ideea de unitate naţională în viziune populară*, în care, în mod firesc, toate episoadele Războiului pentru Reîntregirea Neamului, reflectate în creaţia populară a vremii şi după aceea, vizează, deopotrivă cu evocarea suferinţelor de acasă şi din tranşee, curajul eroic şi spiritul de sacrificiu pentru binele ţării. Acestei lucrări i-am adăuga şi demersul mai recent (din 2001) privind *Folclorul taberei militare*, în care folcloristul Al. Dobre a abordat îndeosebi cântece de cătănie, corelative cu cele de înstrăinare, pe canavaua cărora s-au realizat multe din creaţiile inspirate şi de primul război mondial; de altfel, ideea centrală a acestui demers este că evenimentul istoric al războiului pentru independenţă a provocat insertul, în structuri formale tradiţionale, al unei creaţii folclorice noi, iar pe inovaţiile tradiţionalizate ale acesteia s-au inserat bună parte din textele noi legate de conflagraţia mondială. Un exemplu peremptoriu este cântecul de rezonanţe mioritice *Măi soldat din roşiori / Un' ţi-a fost soarta să mori?* (amintind de vechiul cântec *Ciobanaş de la miori / Un' ţi-a fost soarta să mori?*), care a devenit acum, în diferite variante: *Măi soldat din vânători* sau *Viteze mitralior* (*Unde-ţi fu moartea să mori?*), îmbogăţit nu o dată, în structura dialogică tradiţională, cu elemente din arsenalul militar modern de atunci:

– Lumânări cin' ţi-aprindeau?
– Rachete când fulgerau,
Ele mie-mi luminau (...)
– Şi cinte te tămâia?
– Gazele când se puneau,
Ele-atunci mă tămâiau,

– De-ngropat cin' te-a-ngropat?
– Obuz când a explodat
Pe mine m-a îngropat![1]

Revenind la lucrarea lui Aurelian I. Popescu, este remarcabilă străduința sa de a selecta, pentru fiecare moment sau episod al războiului, fragmente semnificative din textele compuse de creatori din toate zonele țării (mai puțin, Basarabia), texte reflectând nu doar contextul general, ci şi, în mod concret, situații sau evenimente cu un specific local, istoric. Amintim, în acest sens, ciuda resimțită de românii integrați Imperiului Austro-Ungar şi mobilizați să lupte pentru interesele acestuia, nu pentru țara lor:

Săraci feciori ardeleni,
Înșurați şi juninceni,
Când o bătut doba'n sat
V-ați lăsat tot şi-ați plecat
Colo-n jos la Sârbia
Sau sus la Galiția
Unde oamenii răi o vrut
Ca să ne țină sub scut.[2]

Departe de țara lor, când lupta pentru ei nu are sens, evocarea grozăviilor războiului accentuează tragismul:

Pică voinicii-n bătaie,
Curge sângele păraie[3]

sau

Munților pustii de piatră,
N-ați avut izvor de apă,
Dar acuma lumea plânge,
Voi aveți izvor de sânge
Dară nu-i din voi izvor,
Ci-i din trupuri de feciori[4]

Indiferența stăpânilor imperiali şi a comandanților militari față de suferințele românilor aruncați în luptele cele mai grele stârneşte din partea acestora reproşul înciudat şi revolta surdă:

O, neamțule, nu te doare
Când stai tu pe cal călare
Şi vezi sânge curgând vale,
Când stai tu ferit în drum
Şi ne bagi în foc de tun?![5]

---

[1] Alexandru Dobre, *Folclorul taberei militare. Armata şi războiul în folclorul românesc. O nouă abordare*, Bucureşti, Editura „Deliana", 2001, p. 110 (apud N.I. Dumitraşcu).

[2] Aurelian I. Popescu, *Ideea de unitate națională în viziune populară*, Craiova, Editura „Scrisul Românesc", 1980, p. 119-120 (apud Dumitu Vârtic).

[3] Aurelian I. Popescu, *op. cit.*, p. 125.

[4] *Ibidem*, p. 127 (apud Ion Iliescu şi Ilie Birău).

[5] *Ibidem*, p. 126 (apud Aurel Esca şi Ion Iosif Şchiopul).

Conştientizarea inutilităţii purtării războiului de către soldaţi pentru interesele monarhilor duce la o confraternizare interioară chiar cu luptătorii zişi inamici:

Că noi n-avem ce-mpărţi
Cu duşmanii de pe-aici
Şi ei n-au nimic cu noi,
Atunci pentru ce-i război?
Am putea trăi ca fraţii
De n-ar mai fi împăraţii – se spune într-o scrisoare de pe front[6]. Alteori revolta ajunge strigăt, ca în binecunoscutul
Împărate, împărate,
Fă pace, nu te mai bate,
Că-ţi mor cătanele toate!...[7], după care tendinţa radicalizării devine legitimă:
Şi de n-or vrea împăraţii,
Face-om pace noi, soldaţii, precum într-o altă scrisoare, prevestind finalul războiului[8].

Dacă astfel de stări şi tendinţe critice au trăit în conflagraţia mondială soldaţii români din Transilvania supuşi Imperiului Austro-Ungar – şi nu scap acum prilejul de a aminti expresivitatea evocării luptelor pe fronturi străine în romanul-epopee *1 Decembrie 1918 – Ziua Zilelor* al scriitorului Constantin Zărnescu –, intrarea Regatului României în război a avut de la început un obiectiv major, înţeles cu limpezime şi totală adeziune în masa poporului, după cum o dovedeşte şi un cântec din Ţara Loviştei, citat de Aurelian I. Popescu din culegerea lui Constantin Mohanu:

Frunză verde sălcioară,
S-aude zgomot în ţară
Că-i război la primăvară,
Să trecem peste Carpaţi,
Să scăpăm pe-ai noştri fraţi,
Să făurim o România
Cum am vrut-o toţi să fie,
Să mă duc să mor în luptă,
Să-mi fac datoria sfântă.[9]

Adoptarea colectivă a sensului purtării războiului de către români şi **autoimplicarea spiritului de sacrificiu** pentru împlinirea deziderатului de veacuri al Unirii şi pentru o viaţă mai bună tuturor în România întregită constituie accente de bază în creativitatea populară prilejuită în Oltenia şi Muntenia de evenimentul istoric nemai-întâlnit pană atunci.

---

[6] *Ibidem*, p. 130 (apud Iustin Ilieşiu)
[7] *Ibidem*, p. 133 (apud Gheorghe Cernea).
[8] *Ibidem*, p. 135 (apud Iustin Ilieşiu).
[9] *Ibidem*, p. 143-144; Constantin Mohanu, *Fântâna dorului. Poezii populare din Ţara Loviştei*, Bucureşti, Editura „Minerva", 1975, p. 357 (col. *Folclor din Oltenia şi Muntenia*, texte alese din colecţii inedite, vol. VII).

Întâlnim în aceste accente, mai întâi, în grupajul de texte având drept temă mobilizarea pentru război. ***Cântecul mobilizării***, cunoscut în diferite forme raportate la etapele şi accentele conflagraţiei – ca, de pildă, cel din Moldova, *Toate ţăr'le ard în foc*, cules lângă Fălticeni, în 1931, de către folcloristul vâlcean Gheorghe Fira[10] –, are şi în Ţara Loviştei şi în Vâlcea mai multe variante semnificative; în ele, episodul mobilizării tulbură viaţa curentă din lumea pastorală şi cea a satului, întrucât despărţirea guvernează şi anormalitatea prelungită tragic şi după jertfa în luptă. Un text din comuna lovişteană Câineni, numit chiar *Cântecul lu' nouă sute şaişpe* consemnează concret momentul (*Într-o duminică seara / s-a sunat mobilizarea*), ca şi despărţirea precipitată a capului familiei (*Eu, copii, în astă seară / am plecat la război / s-apăr ţara şi pe voi*)[11]. În alte texte, despărţirea de iubită, de familie şi de sat se face treptat (şi cu atât mai dureros pentru toţi), prin gesturi şi cuvinte anume, de la ceas la ceas (de la ceasul unu până la ceasul zece), de unde şi denumirea lor, *Ceasurile*, ca în exemplul următor, cules din Stoiceni – Vâlcea:

(Şi-acum) Bate ciasu unu,
Scoală, mândro, şi-m dă drumu
– – – – – – – – – – – – – – –
(Şi-acum) Bate ciasu patru
În picioare ie tot satu,
Clopotele trag şi sună,
Toţi flăcăii se adună
– – – – – – – – – – – – – – –
(Şi-acum) Bate ciasu şase,
Fraţi, surori, părinţi de-acasă,
Înălţaţi de-o rugăciune
Şi-amintiţi de al meu nume
– – – – – – – – – – – – – – –
(Şi-acum) Bate ciasu zece
Regimentu nostru trece,
Şi de-o fi şi-o fi să mor
Mă-nveliţi în tricolor![12]

Mobilizarea a ajuns şi la stâna din munte, fiind prevestită ca semn rău de o mioriţă, ca în străvechea baladă:

Într-o joi de către sară
Aud oacheşa că zbiară
Şi nu zbiară de-altceva,

[10] Arhiva Institutului de Etnografie şi Folclor „Constantin Brăiloiu" – fonograma m3336a.

[11] Cf. Marian Pătraşcu, Nicolae Daneş, *Monografia comunei Câineni – judeţul Vâlcea*, Râmnicu-Vâlcea, Editura „Fortuna", 2008, p. 311.

[12] Cf. Traian Cantemir, *Folclor literar vâlcean*. Antologie şi studiu introductiv de..., Râmnicu-Vâlcea, Centrul judeţean de îndrumare a creaţiei şi a mişcării artistice de masă, 1979, p. 209-1010; v. şi Constantin Mohanu, *op. cit.*, p. 365-366, unde varianta din Clocotici – Loviştea dovedeşte că tema *ciasurile* parvine din folclorul războiului pentru independenţă.

Zbiară de plecarea mea,

anunțată şi printr-o *telegramă ştampilată / De-acas' de la mama dată*. Momentul provoacă în existența îndătinată o ruptură cu posibile urmări tragice:

Şi ne ia de lângă voi
Şi ne duce la război
Să pierim ca nişte flori
Să uităm c-am fost feciori.

Provoacă şi anormalitatea, ciobanul rânduindu-şi post-existența prin rugămintea adresată băciței de a-l înlocui în exodul transhumant imperios după datină:

Mândro, să-mi iei turma mea,
Să pleci în țară cu ea,
S-o cobori din munți pe văi,
Şi s-o aduci înapoi.[13]

Alteori, tonul cazon, avântat al mobilizării este uşor ironizat de contrapunerea imaginilor triste produse acasă în urma plecării combatanților:

A sunat chemarea-n văi
Haideți la război, flăcăi,
Lăsaşi plugul în ogor,
Puicuța friptă de dor,
Surorile lăcrămând
Şi bătrânii suspinând.[14]

Odată depăşit momentul mobilizării, universul viziunii populare devine bipolar, angrenând **alternativ imagini din focul luptelor cu imagini de acasă**, fie retrăite de soldatul-poet, fie doinite acasă, fie întrevăzute cu îngrijorare şi de către aştrii cerului, dornici să curme ororile văzduhului. Această **bipolaritate a imaginii** constituie încă un accent însemnat în lirica războiului, precum în exemplele următoare:

Frunză verde viorea,
Mândră, mândruleana mea,
Eu mă duc în luptă grea
Şi gândesc la dumneata.
– – – – – – – – – – – – – – – –
De-o veni, dragă, veni
Vreo ghiulea şi m-o lovi
Tu să ştii, drăguță, zău,
C-am murit de dorul tău.[15]

*

[13] Cf. Vartolomei Todeci, *Izvorul Zânelor*. Antologie de folclor din Vaideeni şi din alte aşezări păstoreşti. Prefață de Gheorghe Deaconu, Râmnicu-Vâlcea, Editura „Patrimoniu", 2005, p. 231 (Centrul Județean pentru Conservarea şi Promovarea Culturii Tradiționale – Vâlcea).

[14] Cf. Vartolomei Todeci, *Plaiul dorului*. Antologie de folclor păstoresc din Vaideeni, (Râmnicu-Vâlcea), 1972 (Centrul de îndrumare a creației populare şi a mişcării artistice de masă – Vâlcea), p. 146.

[15] Cf. *Ibidem*, p. 144.

Când să ne petrecem noi / bis
S-o-nceput mare război / bis
Țara s-o mobilizatu / bis
Ficiorii-n foc i-o băgatu / bis
Unii-n foc și alții-n pară / bis
Noi trăim o viață-amară / bis[16]

*

Cât îi pământul de mare
Numa foc, potop și jale,
S-o oprit luna din cale
Ș-o-ntrebat pe sfântul Soare:
Ce ne facem, frățioare,
Că războiul se-ntețește
Și nu se mai isprăvește?!
Arză-i focul pe acei
Ce-au aprins acest război.
Arză-i focul pe ciocoi
Că dau pacea pe război.[17]

Așadar, aștrii cerului, protectorii de totdeauna ai vieții omului carpatic de la naștere la căsătorie și moarte, figurați în acest sens pe porțile caselor, ca și pe crucile din cimitire, co-participă și în acest timp critic al războiului, luând atitudine împotriva lui și îmbărbătând combatanții, iar această modalitate poetică nu ține numai de procedeul formal al *ipostazierii* dorului / năzuinței, identificat de Lucian Blaga în lirica populară, ci, mai ales, relevă acea profundă analogie autohtonă între om și natură, pe care o evocă și Eminescu invocând *râul, ramul* care *mi-e prieten numai mie, iară inamicului dușman este*. Astfel, putem spune că, și în dramaticul moment istoric din modernitate, au răzbătut, în textele „micro" de pretutindeni ale autorilor ca și anonimi, **constante adânci ale spiritului etnic, resuscitate întru apărarea și păstrarea pământului strămoșesc și a habitatului îndătinat al neamului**. Iar acesta constituie un accent major, esențial în lirica populară legată de primul război mondial, chiar și când, uneori, Dumnezeu Însuși e făcut răspunzător pentru ravagiile produse (*Cobori, Doamne, pe pământ / Și vezi, Doamne, ce-ai făcut: / Neveste ai văduvit / Și copii ai orfănit...*[18]).

În mod firesc, **bipolaritatea imaginii se corelează** cu ceea ce putem numi **bipolaritatea atitudinii**, care ajunge frecvent de la șoc la îmbărbătare, de la lamentație la inprecație ș.a.m.d. Aceasta devine o constantă – și, inerent, un accent substanțial – în marea majoritate a textelor, respectiv în acelea create pe frontul primejdiilor sau în acelea create sub ocupație germană acasă.

Neobișnuită în ultimul secol, ocuparea de către trupee germane a Olteniei (ca și a Munteniei și Dobrogei), în prima fază a războiului (datorită desincronizării aliaților militari), a fost suportată cu greu de către locuitorii rămași în sate, după cum consemna,

[16] Cf. Vartolomei Todeci, *Izvorul Zânelor* (...), 2005, p. 222.
[17] Cf. Vartolomei Todeci, *Plaiul dorului* (...), 1972, p. 153.
[18] Cf. Constantin Mohanu, *Fântâna Dorului* (...), 1975, p. 349.

într-o compoziție în versuri (intitulată chiar *Sub ocupație*) un bătrân funcționar de primărie, Radu de la Giubega:

Când oi zice de-o secară,
Ne-a intrat duşmanu-n țară,
Frică mi-e că ne omoară.
Dar nu-mpuşcă, nu omoară,
Doar ne-a făcut de ocară,
Ne-a lăsat în pielea goală,
Fără haine, fără țoală,
De nu putem ieşi afară.
– – – – – – – – – – – – – – – –
Ne-a luat găinile
Şi ne-a mâncat rațele,
Ne-a-mpuşcat şi câinele
Nu mai vede binele,
Ne-nvățăm cu relele.
Rață, gâscă, tot ce ai
Cată toate să le dai,
Ba-ți ia sacul cu mălai –
Aici nu mai e de trai
– – – – – – – – – – – – – – – –
Ne-a lăsat țară săracă,
„Ț-ia vițelul de la vacă,
Te pungăşeşte prin ...,
Nu-ți lasă nici sarea-n toacă
– – – – – – – – – – – – – – – – [19]

În acest text, străbătut de stupefacție în fața neomeniei prădăciunilor de război ale ocupanților, cu cât se detaliază exemplele rebarbative, cu atât creşte, dramatic, o stare de spirit în care **se îngemănează disperarea cu o adversitate absolută față de prădători**. Dar aceeaşi stare de spirit critică subzistă şi alteori, când se evocă imaginea frumoasă a României dinainte de război şi, prin contrast imaginea jefuirii ei:

România, țară mică,
Cât fuseşi tu de voinică,
Şi voinică şi bogată –
Tu de nemți fuseşi prădată[20]

Terifiante, instituind anormalitatea în existență, sunt şi imaginile de pe front, unde soldații trăiesc cu **spectrul morții**. Unul îşi pierde viața curând (şi este „cântat"/bocit de ai lui):

La război, câna am ajuns,
Veneau gloanțele pe sus,

[19] Cf. C.S. Nicolăescu-Plopşor, *Monografia județului Dolj, Izvoare folclorice*, vol II, Partea I-a, Balade, Craiova, 22 octombrie 1944 (Cartea a X-a), p. 56-57; v. şi Aurelian I. Popescu, *op. cit.*, p. 161.

[20] *Ibidem*, p. 160 (apud C. Rădulescu-Codin).

Gloanțele dușmanului
Pe deasupra capului.
Eu mă uit din când în când
Şi pui fața la pământ,
Ele nu mă ocolesc
Drept în inimă lovesc[21]

Alt soldat, replicând mamei care l-a vestit că i-a găsit mireasă pentru când s-o întoarce acasă, în normalitate, îi spune că, dimpotrivă, acum şi-a aflat un alt univers familial, cel militar, contrastul fiind sugestiv pentru atitudinea lui disimulantă:

Lasă, maică, cată-ți treaba,
Că mi-ai găsit-o degeaba,
Că nevasta mea-i de fier,
Şade unsă la restel.
Soacră-mea-i compania
Şi cumnatul meu cel bun,
Proiectilu de la tun,
Iar toate cumnatele,
Mi-s mitralierele.

Din acest paralelism contrastant – analog, ca procedeu, cu acela alegoric din balada *Mioriței* – recunoaştem, implicită, bipolaritatea atitudinii, care, de altfel, se manifestă imediat explicit, prin evocarea imaginii morților de după o bătălie (*într-o groapă şapte, opt, / Înveliți în foi de cort*)[22].

Între cele două lumi: frontul şi acasă, în care războiul scindase existența neamului, creația populară instituie **o continuă comunicare**, iar aceasta constituie un alt accent major ce trebuie reliefat. Pe canavaua cântecelor şi scrisorilor în versuri din cătănie sau din războiul pentru independență, soldatul din primul război mondial compune texte ce se adresează iubitei ori soției la despărțirea de casă ori la despărțirea prin moarte:

Foaie verde-o viorea,
Mândro, mândruleana mea,
Eu mă duc în luptă grea,
Şi gândesc la dumneata
– – – – – – – – – – – – – – –
De-o veni, dragă, veni
Vreo ghiulea şi m-o lovi
Tu să ştii, drăguță, zău,
C-am murit de dorul tău
– – – – – – – – – – – – – – [23]

Alteori, el se adresează părinților, îndeosebi mamei şi copiilor, cu nostalgie şi dor, cu grijă pentru gospodăria nemaiîngrijită şi pentru familia nemaihrănită, cu speranța că

[21] V. Traian Cantemir, *Folclor literar vâlcean* (...), 1979, p. 211.
[22] V. *Ibidem*, p. 215.
[23] V. Vartolomei Todeci, *Plaiul Dorului* (...) 1972, p. 144.

se va întoarce sănătos; adesea, însă, iminența morții îl face să-i îmbărbăteze că a murit eroic cu gândul la ei şi la țară. La rândul lor, cei de acasă, îndeosebi mama şi iubita / nevasta, tânguindu-se pentru pustiirea vieții din sat[24] îşi exprimă dorul sau jalea după cei plecați (feciori, soți sau tați), speranța în întoarcerea lor şi reluarea vieții normale; nu o dată, imploră în ajutor pe Dumnezeu şi pretind „împăratului" pacea când nu-L blesteamă pentru război.

În dialogul „direct" dintre cei de pe front şi cei de acasă, dorul este precumpănitor:

– Ce plângeți voi aşa tare
Ori vă e grea arma-n spinare?
– Nu mi-e grea arma-n spinare
Dar ne e dor de-acasă tare...[25]

Din acelaşi dialog „direct", o parte din texte constelează în motivul poetic al *steagului / drapelului* ca semn de viață sau moarte a soldatului:

Foaie verde măgheran
Mai suie-te, mândro,-n deal
Şi te uită spre Ardeal
Să vezi vârful steagului,
Pe câmpul Sibiului.
De-o fi steagul alburiu,
Să ştii, mândro, c-am să viu,
De-o fi steagul aplecat,
Să ştii, mândro, c-am picat.[26]

Inerent, finalul tragic se contaminează cu motivul mioritic tradițional (*De jelit cin' m-o jeli? / Păsările-or ciripi, / De-ngropat cin' m-o-ngropa? / Munții când s-or surupa*[27]) ori prelucrat, prin adecvare la condițiile războiului *(– De-ngropat cin' te-a-ngropat? / – Tunul când a explodat / El pe mine m-a-ngropat*[28]). Acelaşi context impune frecvența dialogului mioritic cu motivul *Mai soldat din vânători, Un' ți-a fost soarta să mori?* atât în rândul creatorilor anonimi de la munte[29], cât şi în rândul celor originari din câmpie[30].

În virtutea tradiției poetice populare, comunicarea dintre cele două lumi: frontul şi acasă, se realizează adesea într-un mod indirect, prin intermediul mesagerilor (în care, de fapt, se „ipostaziază" creatorii textelor). Aceşti purtători de mesaj şi mediatori între cele două lumi sunt, în mod curent, **dorul**, ființă interioară, **pasărea** (cenuşie, alburie, cucul cu pană sură), ființă a naturii, **condeiul** şi **„cartea" / scrisoarea**, instrumente ale omului. Un exemplu:

---

[24] V. un amplu tablou al satului fără bărbații tineri, ca o falie geologică, în textul *Hai., condei dragă, şi scrie* din vol. V. Todeci, *op. cit.*, p. 148-151.

[25] V. Constantin Mohanu, *op. cit.*, p. 362.

[26] *Ibidem*, p. 360, precum şi alte variante în pag. 359-360, 361.

[27] *Ibidem*, p. 361.

[28] V. Constantin Panait, Ion Paşol, *Flori pe dealurile Oltețului*, Râmnicu-Vâlcea, Editura „Conphys", 2003, p. 39.

[29] V. Constantin Mohanu, *op. cit.*, p. 361, 362.

[30] V. C. Panait, I. Paşol, *op. cit.*, p. 39, 40, 41.

Pasăre cu vorbe bune,
Lasă umbra din pădure
Şi te-abate-n zbor, încet,
Jos, în vale, pe Siret,
Lânga steagul ridicat
Unde oştile se bat,
Să le vezi şrabnelele
Cum îşi frâng oţelele,
Unde valul se roşeşte.
Zboară, puiule, te-opreşte
– – – – – – – – – – – – – – – –
Şi îmi cântă, pui pribeag,
Să te-audă cin' mi-i drag.[31]

Grozăviile şi suferinţele războiului nu-i împing pe soldaţi la fatalism, ci îi îndârjesc în luptă până la **sacrificiul conştient *pentru ţară şi drapel***, aşa cum îi scria mândrei sale un ţăran-soldat din Mehedinţi, rânduind-i – ca în *Mioriţa* – cum să-i facă înmormântarea, dacă va fi sortit morţii:

Puiule, de-o fi să mor,
Să-mi faci cunună de flori,
Cunună de tămâioară,
Că mor, mândră, pentru ţară,
Cunună de săsînel,
Că mor, mândră, tinerel,
Pentru ţară şi drapel.[32]

Îndârjirea şi eroismul oştenilor români, după multe frustrări şi jertfe de pe front şi de acasă, cunosc punctul culminant în marea bătălie de la Mărăşeşti, evocată pe multe coarde atitudinale de către Radu de la Giubega „Versurile sale – opina Aurelian I. Popescu – sunt un amestec de mândrie naţională, de aprecieri la adresa vitejiei româneşti, dar şi de batjocură în ce-i priveşte pe «nemţi», veniţi în ţară – după părerea poetului ţăran – după jaf şi pradă, asemenea năvălitorilor de altădată"[33]. Ofensiva legendară a românilor de la Mărăşeşti împotriva nemţilor conduşi de Mackenzen are în versurile lor o dinamică naivă, totuşi sugestivă, a imaginii:

Vai, românii-nfuriaţi
Lasă tranşei, lasă măşti,
Azvârl haine, – azvârl şi căşti
Şi-n izmene şi-n cămaşe
Ca furtuna uriaşe
În duşman se năpustesc –

[31] V. V. Todeci, *Plaiul Dorului* (...), 1972, p. 146.
[32] V. Aurelian Popescu, *op. cit.*, p. 168 (apud V. Vârcol, *Ţăranii mehedinţeni ca ostaşi, prizonieri, sub ocupaţie, în războiul de întregire...*).
[33] *Ibidem*, p. 170.

Un blestem dumnezeiesc
Par acum pe capul lor,
Unii fug şi alţii mor.[34]

Fără a mai intra în detalii, putem conchide că acest iureş victorios, de proporţii homerice (Aurelian I. Popescu), a confirmat avântul eroic cu care au pornit iniţial în luptă combatanţii ce şi-au asumat motivaţia ei majoră:

Că nu-i drum pustiu p-aici
Şi e codru cu voinici,
Că nu-i ţară de hăram
Şi e ţara unui neam.[35]

(motivaţie mereu actuală!) A confirmat, de asemenea, împlinirea de către Pronia Divină a speranţelor cu care românii, acasă şi pe front, s-au rugat lui Dumnezeu, în ceasurile mobilizării, ale suferinţelor şi luptelor:

Doamne, 'ndură-Te de noi
Să trecem acest război
Şi să venim înapoi
Să cucerim laolaltă
România de-altădată.
Să-ntărim graniţa veche
Ca viteji făr' de pereche,
Mândra Ţară Românească
Sub soare să făurească,
Să se-ncheie-ntre popoare
Pace veşnică şi tare,
Să trăiască lumea-n pace
Care cum poate şi-i place,
Să mă duc şi eu acasă
La copii şi la nevastă...[36]

- reaşezâdu-se viaţa românească – şi aceea din ţările combatante – în matca normalităţii.

[34] V. *Ibidem*, p. 171-172 (apud C.S. Nicolăescu-Plopşor).
[35] V. V. Todeci, *Plaiul dorului* (...), 1972, p. 146-147; v. Aurelian I. Popescu, *op. cit.*, p. 164.
[36] V. C. Panait, I. Paşol, *Flori pe dealurile Olteţului* (...), 2008, p. 53.

15 OCT. 1916. TESTAMENTUL UNUI TÂNĂR SUBLOCOTENENT ARDEAL SAU SPERANȚA

Cătălina Velculescu

În ziua de 15/28 oct. 1916, un tânăr sublocotenent de 23 de ani din Regimentul 26 Rovine (aflat în apropierea oraşului Târgu Jiu), îşi scria *Testamentul*. În acea zi au avut loc lupte crâncene duse de armata română împotriva soldaților Triplei Alianțe, anume cu Divizia a 11-a Bavareză. Deşi prin prezența „detaşamentului de la Cerna" (venit la ordinul generalului Dragalina, ordin dat înainte de a fi fost rănit la Lainici), românii au reuşit pe moment să respingă atacurile armatei germane, devenea tot mai clar cât de mare era pericolul ce îl pândea pe fiecare luptător.

Tânărul de 23 de ani care şi-a scris *Testamentul* în acea zi dură absolvise Şcoala Normală din Craiova, era de 2 ani învățător în Bălțații de Jos (Mehedinți), localitate vecină cu Albuleşti, satul său natal. Se căsătorise în anul 1914 cu Aristița Mihuț (n. 1900). De la plecarea în război (15 august 1916), cei doi tineri soți îşi trimiteau cel puțin două scrisori pe săptămână. Aristița a păstrat scrisorile - c.p. – primite şi noi am reuşit să le publicăm.[1]

În zilele de 17 şi 18 oct. 1916, Ioniță I. Traşcă, tatăl sublocotenentului învățător[2], a venit să îşi vadă fiul (unicul său copil!) în cantonamentul de la Bumbeşti. Prin acesta sunt trimise către Aristița atât *Testamentul*, cât şi câteva file de scrisoare, file în care se putea spune mai mult decât în cărțile poştale trimise prin poştă.

Reproducem în continuare rânduri din *Testament*.

Draga mea,

E greu a suferi, dar alt chip nu-i.[3] *E puțină speranță să ne mai vedem, de aceea îmi înşir aici, în scris, doleanțele mele sau mai bine zis „**Testamentul meu**":*

1. Îndură orice greutate şi nu dispera, gândeşte-te la suferințele lui Cristos.

*2. Oriunde vei avea a trăi, trăeşte **cinstit**, ferindu-te de destrăbălarea omenească. Puțini sunt cei cinstiți, fii, de poți, din aceştia.*

*3. Păstrează-ți, cum te învățam, **corpul curat**, nu uita însă şi sufletul: citeşte, aibi ambiția de învăța şi roagă-te lui D-zeu. **Casa** ți-o vei ține **în perfectă curățenie**, iar **masa** să ți-o pregăteşti întotdeauna cu îngrijire şi curat.*

---

[1] Vezi Costel Safta, Speranța Brezuleanu Traşcă, *Ardeal sau Speranța*, Editura Şcoala Agatonia, Piscu, 2014. În continuare: Safta, Brezuleanu Traşcă, *Ardeal sau Speranța*.

[2] Renumit pentru firea sa dificilă.

[3] Subliniat în text. În continuare, acolo unde nu menționăm că am intervenit noi cu o subliniere, se înțelege că sublinierile apațin autorului *Testamentului*. Respectăm şi ortografia acestuia, remarcabil de corectă.

Îmi aduci veste că avem moştenitor. Îl recunosc al meu dacă naşterea va avea loc cel mai târziu până la sfârşitul lunii Maiu 1917[4].

În cazul că până atunci vom avea moştenitor, îţi zic :

4. Să-ţi fie cea mai mare bucurie şi văzându-l pe el să te gândeşti că mă vezi pe mine, să-l aibi ca tovarăş de mângâere, de alinarea suferinţei din cauza soţului pierdut.

5. Vei trăi, tu şi moştenitorul, cu drepturile ce ţi se vor cuveni de la mine ca ofiţer, cu puţinul ce ai tu (pământ şi bani) şi cu ceea ce legal ţi se cuvine din puţinul pământ al tatii. Dacă din pământul tău nu ţi se va da, judecătoreşte tot vei obţine. În totul, pământ şi leafă, vei avea atâta cât să poţi trăi bine la ţară.

6. Dacă în casa mea părintească a tatii nu vei putea sta (cred că vei putea trăi numai murind tata […], *rămâne atunci ca tu să-ţi faci o* ***colibă*** *a ta în plaţul „**dela ţigan**" sau într-un alt plaţ ce poţi cumpăra şi acolo să trăeşti după cum te sfătuesc. Sau de moare tatăl meu, poţi de drept şi fără a mai avea supărări – să stai în casa lui, unde împreună am locuit puţinii ani din căsătoria noastră.*

7. […] *Te-am iubit şi gândul* ***la tine îmi va fi***[5] *până în cea din urmă clipă a vieţii.*

8. Aflând despre moartea mea, interesează-te la regiment în scris şi apoi, când vei fi sigură c'am murit, îmi vei face rostul creştinesc. Tu poţi, dacă inima îţi spune că ai ţinut la mine, să porţi doliu, cel mult un an, iar doliul sufletului poate fi pe toată viaţa – dacă sufletul tău îţi va şopti aşa.

Mie îmi vei pune, la o răspântie de drum, o cruce de piatră cu inscripţia: ***„Odihneşte Luptătorul I.I. Traşcă, mort pentru înfăptuirea idealului naţional ce-l propovăduia. Anul…, luna…, ziua…"*** [6].

9. *Moştenitorul, de va fi băiat, se va numi* ***„Crişan"*** *(în amintirea evenimentelor) sau* ***„ARDEAL"****, iar de va fi fată se va numi* ***„Speranţa"*** *(întrucât speram moştenitor, speram şi împlinirea visului strămoşesc)*[7].

10. Moştenitorul îl vei căsători la etatea 18-30 de ani (de e fată între 18-22 ani, iar de e băiat între 22-30); îl vei căsători cu un suflet blând şi cult, iar nu cu un bogat şi incult[8].

11. Dă-l la şcoală, copilul sau fata, să înveţe fata cel puţin două clase secundare[9], *iar băiatul va învăţa o şcoală secundară, urmând a-şi alege meseria ce-i va place, către care va avea înclinare.*

12. Îi vei vorbi moştenitorului despre tatăl lui, cine a fost şi ce dorinţe avea[10].

---

[4] „Moştenitorul" s-a născut la 25 martie 1917.

[5] Sublinierea noastră.

[6] Crucea delicată de marmură (nu doar de piatră!) ridicată de Aristiţa în mijlocul satului Albuleşti, la o răspântie, poartă chiar această inscripţie şi aşteaptă ca oamenii de azi, ce trec nepăsători pe lângă ea, să îi recepteze mesajul.

[7] Sublinierea cu bold ne aparţine nouă.

„Moştenitorul" s-a numit Speranţa, coautoare a cărţii citate mai sus.

[8] Dorinţă îndeplinită întocmai.

[9] Speranţa a terminat o facultate!

[10] În familia Speranţei au fost păstrate cu mare grijă toate mărturiile materiale şi spirituale rămase de la tatăl ei..

13. Las tuturor rudelor şi alor mei salutul cel din urmă, iar pentru ***tine vărs cea din urmă lacrimă****, când sunt în braţele morţii.*

Semnez I.I. Traşcă sublocotenent.

Făcut la Bumbeşti – Gorj la 15. X. 1916.

Sublocotenentul Ion I. Traşcă a murit la 28 noiembrie 1916, în fruntea unui grup de 16 soldaţi, la Ciorani – Prahova, încercând să întârzie înaintarea unui convoi din trupele de ocupaţie, pentru a oferi un răgaz soldaţilor români ce se retrăgeau cu disperare spre Moldova. În graba retragerii, amănuntele despre sacrificiul de la Ciorani al celor 16 plus unul – sublocotenetul – au trecut neobservate. Povestea morţii lor i-au spus-o mamei mele, Speranţa, notarul şi ţăranii din Ciorani, atunci când ea, la majorat, a ajuns în locul de unde, în anul 1918 (1 iunie), venise prima veste şi cea mai exactă despre felul cum a murit tatăl ei. Reproducem în continuare un fragment din cartea *Ardeal sau Speranţa*, fragment unde Speranţa povesteşte ce a aflat despre sfârşitul tatălui ei:

După 1 nov. 1916, când a început retragerea spre Olt a armatei române, şirul de scrisori între Ion şi Aristiţa se rupe.

Ei, care nu puteau trăi fără veşti unul de la altul, se văd proiectaţi în două lumi diferite.

Ion Traşcă nu avea cum să ştie dacă soţia lui, aşteptând un copil, nu fusese cumva silită să plece în refugiu, pe nişte drumuri care arătau înfiorător. Nu se ştia ce se întâmplase cu oamenii din localităţile aflate sub ocupaţie. Se putea bănui tot ce este mai rău, majoritatea fiind rude ale „inamicului": prizonierat, execuţie, deportare...

Atmosfera de disperare şi încrâncenare în luptă sunt semnele aparent contradictorii sub care trăiau soldaţii[11]*.*

Aşa cum am spus, abia începând cu luna mai 1918 se restabilesc legăturile prin poştă. [...]

Apoi vin scrisorile oficiale, în care se dă şi data morţii, nu numai localitatea.

Cea mai umană, pornită din proprie iniţiativă, nu ca un răspuns la o cerere, este scrisoarea trimisă la 1 iunie 1918, de notarul comunei Ciorani, Al. P. Niculescu, care afirmă că el însuşi l-a înmormântat pe Ion I. Traşcă în cimitirul comunei şi că: „Posed documente relative la persoana sa".

Practic anihilată de toate nenorocirile care s-au abătut asupra ei, mama mea Aristiţa nu a mai avut cum să plece din sat. Pe atunci femeile nu călătoreau, mai ales singure, dincolo de lumea cunoscută lor. Să nu uităm că Vitoria Lipan porneşte la drum, cam în aceeaşi perioadă, dar numai însoţită de fiul ei Gheorghiţă, un om cu adevărat voinic. Mama mea nu avea nici un ajutor. Toată puterea şi-a îndreptat-o spre a mă face pe mine să supravieţuiesc. Şi mi-a transmis mie îndatorirea de a mă duce cândva la Ciorani, ca să găsesc mormântul şi documentele de care vorbeşte notarul.

Am ajuns acolo, când am terminat facultatea, după un schimb de scrisori cu notarul tânăr, Al. Duţu.

---

[11] Vezi gen. C. Găvănescul, *Războiul nostru pentru întregirea neamului (August 1916 – Aprilie 1918)*, Iaşi, Serviciul geografic al armatei, 1918, p. 53- 57.

Nu mi-am anunțat data venirii. De la gară, m-am dus acasă la notarul bătrân, Al. P. Niculescu, cel care trimisese scrisoarea. Acesta m-a privit lung de tot şi a spus că ştie cine sunt: fata tânărului subofițer pe care îl înmormântase în urmă cu vreo 23 de ani! Mi se spusese mereu că semăn cu tatăl meu, dar asta era chiar cutremurător.

Al. P. Niculescu şi puținii oameni rămaşi în viață din cei care fuseseră implicați în soarta tatălui meu mi-au povestit ceea ce numai ei mai puteau să ştie. În ziua aceea de toamnă târzie, 28 noiembrie 1916, regimentul 26 Rovine făcuse un popas în Ciorani. Era doar o scurtă pauză în retragerea disperată, în care domina un ordin: să se facă orice sacrificiu pentru a întârzia tăvălugul armatei inamice, pentru a obține un răgaz cât de mic pentru miile de ostaşi români care se îndreptau spre răsărit, spre cotul Carpaților.

Deodată a venit una din ştirile disperate de care nu scăpau. Trebuia ca un grup de ostaşi să meargă în locul denumit Grind (un loc mai înalt, deasupra râului Cricov) şi să întârzie cât mai mult cu putință traversarea Cricovului de către invadatori. (Aveam să văd că luptele de la Cricov sunt amintite şi în cartea generalului Găvănescul, la p. 57!). Era clar însă că dacă rămâneai în urma armatei erai pierdut. Probabil că scena se petrecea pe lângă primărie, din moment ce oamenii îşi aminteau că un tânăr sublocotenent a răspuns imediat, fără să fi fost numit. Lui i s-au adăugat alți 16 tineri (vom vedea acum de ce oamenii au reținut numărul lor). Lupte se duceau şi în alte puncte lângă Ciorani, dar aceşti 1 plus 16 au plecat la Grind. După plecarea lor, ostaşii din sat au început retragerea. Cei de pe Grind au rămas singuri cu lupta lor. Au fost omorâți toți. Dar ocupanții au ajuns în sat abia când armata în retragere era deja la o bună distanță. Pe cei morți la Grind, i-au îngropat invadatorii, cu sentimente de mânie uşor de înțeles, chiar acolo unde fuseseră ucişi: pe Grind. Satul intră imediat sub o administrație străină, care constată cu iritare că țăranii din localitate se duceau la mormântul comun de pe Grind (şi sunt vreo 2 km. până acolo), aprindeau lumânări şi jeleau. De fapt fiecare îşi jelea morții lui, căzuți pe nu se ştie unde, aşa cum se obişnuieşte la noi. Dar această solidaritate li se pare stăpânilor un fel de îndemn la revoltă. Ordonă deci imediat, sub amenințarea cu arma, să se treacă la dezgroparea morților. Fac totuşi un gest uman: nu îi ard sau nu îi aruncă undeva pe un gunoi, ci poruncesc să fie îngropați în cimitirul satului, mai la o parte, ca să poată fi supravegheați cei care s-ar fi dus acolo. Notarul comunei merge la locul dezgropării, ca să vadă dacă nu cumva îi poate identifica pe cei căzuți. În groapă erau 16 soldați şi un sublocotenent. Le fusese smuls înainte de a fi puşi în pământ orice însemn după care ar fi putut fi identificați. Dar notarul era un om de şcoală veche: învinge orice reținere şi îi caută pe morții scoşi din pământ în buzunare, aşa, de față cu toată lumea. La cei 16 soldați nu găseşte nimic grăitor. Dar sublocotenentul avea verighetă pe mână. Pe verighetă era scris: Aristița. Iar într-un buzunar interior al cămăşii, lângă inimă, bine învelite, avea două scrisori, cu adresa expeditorilor şi numele lui, al destinatarului. Una era de la soția lui, Aristița, alta de la fratele ei, cumnatul celui mort, Alexandru Mihuț. În scrisoarea de la Aristița se vorbea, cu o pudoare pe care azi abia putem să o înțelegem, despre aşteptata venire pe lume a unui moştenitor. Autoritățile străine, acum mai puțin înverşunate decît în ziua de 28 noiembrie, nu i-au confiscat notarului

scrisorile. Cei 16 soldați au fost înmormântați în cimitir. Notarul Al. P. Niculescu a vrut să facă o groapă aparte pentru sublocotenent. Dar asta nu i s-a permis. Notarul a hotărât, împreună cu ceilalți consăteni, să îi lase tatălui meu verigheta în mână, spre a fi recunoscut la o eventuală dezgropare, şi l-au pus la o margine a grupului de morți.

După ce i-a scris mamei, la 1 iunie 1918, notarul Al. P. Niculescu a pus scrisorile la păstrare sigură şi a aşteptat să vină moştenitorul despre care se vorbea în una dintre ele. După 23 de ani, a scos cele 2 scrisori intacte şi mi le-a înmânat. ***Erau scrisori întoarse de dincolo de mormânt.***

Am mers atunci în cimitir cu Al. P. Niculescu şi cu doi din oamenii care, prea tineri fiind, nu erau pe front în anul 1916 şi participaseră la dezgropare şi reîngropare. Am identificat locul mormântului colectiv şi am făcut parastas, apoi am făcut să li se ridice o cruce de lemn. Cei 16 ostaşi necunoscuți au intrat cu această denumire în pomelnicul permanent al familiei mele. Am încercat să le căutăm numele în arhivele armatei. În răspunsul primit se vorbeşte de 9 ostaşi necunoscuți. S-ar putea să fie alții, dintr-o altă luptă desfăşurată pe lângă Ciorani. Situația de atunci este bine surprinsă în scrisoarea unchiului meu, Alexandru Mihuț. Armata se retrăgea: brancardierii înşişi nu au apucat să ridice morții şi răniții.

Locuitorii bătrâni din Ciorani spuneau că pe Grind nu au fost decât 16 ostaşi, cu sublocotenetul. Ei au murit acolo luptând singuri, aşa cum era de aşteptat, acoperind armata care plecase. Oamenii din Ciorani care i-au reîngropat ştiau însă bine toată istoria pe care v-am spus-o. Povestea lor i-a şi impresionat imediat pe sătenii care le aprindeau lumânări, străbătând o distanță bună.

O vreme am păstrat legătura cu notarul nou dn Ciorani şi am trimis bani pentru mormânt.

Apoi a venit războiul, stalinismul, colectivizarea şi atâtea altele. Am revenit la Ciorani după aprilie 1964, când s-a simțit o undă de liberalizare. Crucea de lemn căzuse, mormântul nu se mai cunoştea. Dar istoria cu bunicul meu tot mai era cunoscută de câțiva bătrâni. Câțiva oameni din sat s-au arătat imediat solidari cu familia mea: profesorii Niculae şi Constanța Sima, directorul şcolii Alexandru Dumitrescu, tânărul preot Constantin Radu[12]*, învățătoarea Ecaterina Iordache, familia Mitel şi Georgeta (Gherghina) Ion, lelea Safta Răcaru (văudvă din al doilea război mondial), lelea Margareta Manole, plus o mulțime de alți consăteni, să mă ierte că nu le mai ştiu numele.*

Tatăl meu avea deja o cruce de marmură ridicată de mama mea Aristița, la Albuleşti. Am reuşit să o aducem şi pe Aristița la câteva parastase la Ciorani. Ea a murit la 9 martie 1972, de boala pe care o aduc amărăciunile: cancer. Dar, înainte de a muri, a apucat să participe la sfințirea unei cruci monumentale, de marmură adusă cu mari, mari greutăți tocmai de la Ruşchița. Costurile şi osteneala au fost imense. [...]

Troița de marmură ridicată de noi în cimitirul de la Ciorani a fost recunoscută prin 1997 de Oficiul Național pentru Cultul Eroilor (secția din Ploieşti) drept monument al Eroilor care, conform legii ar trebui ocrotit, îngrijit şi cinstit[13]*.*

---

[12] N.n.: apoi, când a venit în comună, şi preotul Matei Radu.

[13] După moartea Speranței Brezuleanu (23 nov. 1998), col. (r) Preda Nicolae Stoica (mort 2002), împreună cu noul director al şcolii din Cioranii de Jos, profesoara Eugenia Gobjilă şi cu primarul de

Din păcate, nu am primit niciun răspuns la încercările noastre de a lua legătura cu secția din Turnu-Severin a amintitutului Oficiu, pentru a obține înscrierea troiței lui Traşcă de la Albuleşti în lista monumentelor funerare dedicate eroilor. Este vorba însă aici şi de cealaltă troiță ridicată la Albuleşti, pentru Costin Mihuț, pe care sunt înscrise numele celor căzuți în al doilea război, ca şi de minunatele troițe sculptate în lemn din curtea bisericii părăsite de la Valea Marcului, una dedicată lui Alexandru Mihuț, fratele Aristiței (mort în al doilea război mondial, apărând Iaşul), iar cealaltă altor soldați din Valea Marcului, căzuți în al doilea război mondial.

De troițele acestea a avut grijă mama mea, până când a murit în anul 1972. Dar mama mea însăşi a trecut prin nedreptățile pe care le cunoaştem prea bine. Aici pe pământ nu se mai poate îndrepta nimic. Dar credem în dreptatea lui Dumnezeu.

După moartea mamei mele, am luat legătura cu directorul şcolii din Albuleşti, prof Iordache Petre şi cu soția sa, profesor Aurelia Iordache (care au colaborat cu profesorul de istorie din sat: Costel Safta), apoi şi cu preotul Ion Marinescu. Fiecare la vremea sa şi în modul său specific ne-au ajutat să menținem vie memoria celor căzuți la datorie. Înainte de 1990, se făceau serbări cu elevii la ziua de 1 Decembrie. După 1991, s-au reînviat pomenirile din ziua Înălțării Domnului, dar apoi s-a renunțat la acest obicei. Bine ar fi să nu fie trecute cu vederea slujbele relgioase de la Înălțare, ca un minim semn de recunoştință pentru toți morții în războaie.

Pentru mine este mai aproape de mine tatăl meu, învățătorul Ion I. I. Traşcă, aşa cum este şi firesc. Dar ar fi bine dacă foştii mei consăteni ar recăpăta mândria de a-şi cinsti strămoşii[14].

Bunicului meu Ion I. Traşcă i s-au ridicat semne de recunoaştere, fără a cere cineva dintre noi vreun ajutor de la stat sau de la armată:

1. Aristița: crucea de marmură din Albuleşti.

2. Contribuția Speranței, elevă de liceu, la ridicarea monumentului eroilor din Turnu Severin, gest relatat în presa vremii şi în cartea de aur a monumentului.

3. Familia Speranței: monumentul din marmură de Ruşchița din cimitirul de la Ciorani, unde Ion I. Traşcă şi cei 16 soldați rămaşi neidentificați, sunt înmormântați.

4. Comuna Ciorani: a. o troiță de lemn impresionantă, artistic lucrată, în curtea liceului din Ciorani; b. un stâlp monumental, cu cruce, aproape de Grind, locul unde tinerii aceia au murit cu arma în mână.

---

atunci, Marin Voicu, au reuşit să organizeze ridicarea unei frumoase troițe de lemn chiar în curtea şcolii, dedicată învățătorului Ion Traşcă şi celor 16 soldați, iar în apropiere de Grind (cu o localizare aprig disputată), au ridicat un impozant monument din mozaic. Apoi s-a construit în mijlocul satului un măreț şi „baroc" monument pentru soldații căzuți din Ciorani.

Înainte de construirea troiței de marmură ridicată de familia noastră, mai exista în cimitir o troiță mai mică, dar frumoasă şi bine proporționată, ridicată de o văduvă al cărei soț murise tot în primul război mondial: lelea Mariţa „Ooriţa". La ziua Eroilor, de Înălțare, preoții făceau slujbe la amândouă troițele din cimitir. În ultima vreme, acest obicei nu se mai respectă şi localnicii se mulțumesc numai cu spectacolul de la noul monument „baroc" ridicat de primărie. Dar Eroilor li se cade să le cinstim în primul rând mormintele, apoi să ne gândim la spectacole.

[14] Safta, Brezuleanu-Traşcă, *ARDEAL sau SPERANȚA*, p. 60-63.

Noi toți cei implicați în construirea monumentelor amintite ne întrebăm însă: cine va avea grijă în viitor de aceste semne fireşti de recunoştință, ridicate cu sacrificii materiale şi cu o mare investiție de timp şi suflet?!

Monumentele ridicate de noi cu atâta trudă rămân până la urmă în grija autorităților locale, pentru că urmaşii noştri direcți se împrăştie în lume. Dar cei rămaşi pe loc, în satele de baştină, sunt şi ei descendenți cel puțin spiritual ai acelora care au murit ca să avem un loc al nostru în rândul lumii[15].

[15] *Ibidem*, p. 64.

AMINTIRI DE ACUM UN VEAC

Mihai Sporiş

Ce mai este secolul? Când suta pare să fie şi ea un reper tangibil, din ce în ce mai des, de către omul secolului şi al acestui nou mileniu! Vorbim mai mereu prin statistici, prin concluziile care se raportează la valorile medii. Cum să faci o medie corectă pentru vârsta trăitorilor veacului XX, când acesta pare a fi fost cel mai însângerat în istoria cunoscută a omenirii. Două măceluri planetare au modificat dramatic media vieţuirii oamenilor, dacă la socoteală adăugăm milioanele de oameni tineri seceraţi de coasa însângerată a războiului. Primul măcel s-a pus în mişcare din orgoliul imperial habsburgic, după nefericitul atentat de la Sarajevo, 1914, dar fenomenul destructurării imperiilor în state naţionale nu marca, în prilejul atentatului, decât scânteia iminentă. Cum ne raportăm noi românii la acesta trebuie clarificat mereu, pentru că jumătăţile de adevăr, ori interpretările parţiale ne duc prea repede în legendă, ori în ficţiunile speculate de propagandele abile. Românii au intrat în război în 1914, iar Statul Român, abia în 1916. Se uită prea ades că sute de mii de români ardeleni din armata cezaro-crăiască au luptat sub steagul împăratului, prin Galiţia, prin nordul Italiei, apoi că acest exerciţiu de instruire aplicată ne va fi dat o pregătire militară înaltă, un temut braţ armat al Marii Uniri (în care armata Statului Român-Regatul România nu putea să se implice fără efecte juridice, în recunoaşterea actului plebiscitar de la 1918!). Să ne amintim doar de omul politic şi militar de carieră: Iuliu Maniu, apoi de militarii care vor fi trecut, dezertând din armata imperială, în 1916, de partea armatei române, români fiind, şi aici să-l numim doar pe viitorul general Traian Moşoiu. Veacul împlinit de la declanşarea primului război mondial a fost marcat în conştiinţa lumii moderne pentru a nu fi uşor uitat, şi după cum obişnuit se spune, ca omenirea să nu repete o lecţie a istoriei atât de dureroasă. La Paris, în spaţiul deschis al Grădinilor Luxembourg o imensă expoziţie de fotografii... vorbea de abominabilul măcel, acum doi ani, iar în lumea întreagă i se reaminteau ororile. La noi, ca şi când românii nu ar fi fost implicaţi de la început, manifestările păreau mai distante şi intrau în agenda publică, dintr-o complicitate a parteneriatelor (vezi Ambasada Franţei la Bucureşti, cu o expoziţie itinerantă... prin România etc.)

De ce ne oprim mai mult asupra primului război mondial, când între timp se mai aprinsese şi al doilea? Fiindcă acesta a însemnat în finalul său o *ziua zilelor* românilor, ziua de la 1 Decembrie 1918, prin care jertfei de sânge a tuturor românilor i s-a recunoscut, internaţional, dreptul la o vatră de aşezare, într-un stat unitar. Acestui fapt măreţ, neamul îndatorat îi va fi ridicat monumente de aducere aminte dedicate eroilor, de pe tot cuprinsul ţării, ceea ce nu se putea după al II-lea război mondial, când intrasem sub robia comunistă, a pseudo-eliberatorului sovietic. „Eliberatorii", cu proprii lor eroi,

umpleau, ca... *învingători,* toate paginile rezervate eroismului, precum sfinții străini, prin calendarele noastre creştin-ortodoxe, într-o altă luptă câştigată de martirii creştini, revendicați etnic. Un alt fapt de conştiință publică spune că între cătanele imperiului, ocupante în 1916-1918 – adevărați gentlemeni, şi eliberatorii sovieticii, ca nişte hoarde anacronice, nu se poate să nu se vadă diferența, în realitatea nenorocită a momentelor. Apoi sărbătorirea, controversată încă, a evenimentului istoric de la... 23 august, 1944, ne-a arătat multă vreme ipocrizia unui sistem, străin de simțirea pământului, altfel amprentată.

Spunem aici că intrarea Statului Român în primul război mondial, alături de Antanta, îşi datorează poziționarea corectă şi în consens cu procesul istoric în desfăşurare (emanciparea statelor naționale, pe principiul autodeterminării, prin destructurarea imperiilor!), unei personalități istorice, multă vreme ocultată de o istorie măsluită: Regina Maria. În anii necesari repoziționării (1914-1916) dinspre „Puterile Centrale" (aflate alături, din 1883!), politica românească de neutralitate îmbolnăvise de inimă rea pe suveranul Regatului România, Carol I de Hohenzolern (m. 1914) şi orientarea către interesele naționale avusese susținerea Reginei şi a noului Rege al României, Ferdinand. Intrarea în război s-a făcut de Sfânta Maria... Mare, pe 15 august, 1916. „În noaptea 14-15 august „Grupul Oltul" trece Munții Făgăraş şi eliberează, în ziua de 15 august, comuna Porceşti..." Creația populară a Loviştei, înregistrând momentul: „Foaie verde viorea/ Venea Sfânta Maria/ Într-o duminică seara/ s-a sunat mobilizarea." (vezi „Fântâna dorului", Constantin Mohanu, p. 351). Implicarea Reginei Maria, în lobyul tratativelor, post război, alături de o inspirată diplomație, dă acestei mari personalități, câştigată pentru cauza neamului românesc (ea venind cu sângele albastru britanic şi cel al țariilor răsăritului!), aura unui destin fericit, trimis ca o mântuire aşteptată. Eroismul autohton, remarcat şi însemnat cu monumente publice, nea putut conferi o mândrie de sine, necesar consolidării unității naționale, după secole de divizare. Aşa trebuie văzut şi astăzi, dinspre spiritul republican, patronajul *cultului eroilor,* de sub aura Reginei Maria.

Anul 1916 a chemat neamul românesc să dea proba de jertfă. Au trecut „batalioanele române Carpații" într-un entuziasm deosebit. Dar puterea de lovire – aminteam şi de instruirea foarte bună a armatelor imperiale austro-ungare! – a determinat o retragere în apărare, pas cu pas, peste munții cei înalți.

Am văzut lumina zilei şi am crescut în satul Robeşti al localității Câineni, chiar pe hotarul unde marile imperii s-au bătut cap în cap veacuri multe, pe o trecătoare pe care, în ambele sensuri, armatele grele ale istoriei îşi vor fi tranşat la soroacele unor procese istorice inevitabile, supremațiile. Povestea locului natal, înainte de-a fi putut să o cunosc din cele scrise (atâtea izvoare disponibile, astăzi!) am aflat-o din povestirile bunicii mele, Mama Sandrina (Alexandrina Petcu). Poveştile se insinuau în mintea mea ca adevăruri absolute, cu atât mai mult cu cât dealurile în care aveam fânețele erau (şi azi se observă urmele!) pline de tranşee şi puncte de comandă şi la vârsta învârtoşării fizice, le voi fi cosit în fiecare an. Avea bunica, neşterse în memorie, acele zile dramatice din toamna lui 1916, în care fusese mobilizată cu carul cu boi, rechiziționat de armată, (ea conducea carul din proprietatea familiei – unul din cele 1068 de care cu boi, câte

fuseseră rechiziționate de la populație, pentru logistica armatei române, (vezi. „Istorie şi continuitate", Editura Conphys, Râmnicu-Vâlcea, 2000, autori: Costea Marinoiu, Petre Purcărescu, Valentin Cismaru, p. 37). Experienței cărăuşiei, dintotdeauna pentru traiul comun (pentru recoltele dealurilor împodobite cu grădini şi odăi!), pe drumul, devenit strategic, care urca din Robeşti pe un plai cu o pantă prelungă, pe traseul amenajat apriori scopului militar, îi adăuga şi cele povestite de bunicul din partea mamei. Soțul bunicii Alexandrina, Ioniță Petcu, poreclit Zaveruş, după o moştenire din partea străbunicului, participant la *zavera* lui Tudor Vladimirescu (fapt reținut de tradiția locală şi acum, prin transmiterea poreclei!) căzuse prizonier la nemți şi se va fi reîntors acasă, după vreo trei ani. Drumul, până către vârful dealului, îl cunoşteau bine plăvanii. El se desprindea din actuala şosea a Văii Oltului, undeva între Robeşti şi Balota, dintr-un loc aflat în imediata vecinătate a unei foarte ascunse gări CFR, greu de observat din aer şi ferită de raidurile avioanelor. Drumul pornea din vecinătatea „Tăieturii" din locul unde şoseaua mare se tăiase în stânca piciorului de plai care călca Oltul, şi unde mai târziu, prin 1927, va fi murit în accident de automobil primarul Bucureştiului, Mihai Cantacuzino. Multă vreme aici era o cruce ridicată pomenirii, dar aceasta a fost strămutată, fără nimic în loc, la Mănăstirea Turnu, din Eparhia Râmnicului. Trecea acest drum alpin, peste ogoarele din Mlacă, un loc argilos, cultivat cu porumb. Apoi lua pieziş, pentru îndulcirea pantei, o față de deal pe care în vreme se va fi cultivat vie (La Vie! Toponimia poate vorbi de vechile vii dacice, istoria orală le-a pierdut de mult... povestea!), după care se atingea un loc plat: Podul Viilor. Treaptă după treaptă drumul, care alterna planurile înclinate, suportabile plăvanilor, cu şesurile unor terase: Şesul Mic, Şesul Mare, Ghimpul Rosul, Fântânele, Groapa Râglei, câştiga continuu altitudinea de la care orizontul se deschidea până departe spre răsărit, spre crestele Munților Făgăraş şi ale Coziei, de peste Oltul lăsat la vreo 600 de metri altitudine, mai jos (Oltul curge pe la o altitudine de 320 mdM). De aici din cumpănă de ape se zăresc Coții, cei cu povestea generalului-erou David Praporgescu, dar şi semeții Suru, Budislavu, Călugăru. O panoramă foarte bună dau de aici şi înălțimile învecinate, doar de peste valea satului Robeşti: Gorganele şi Pleaşa (cca. 1000 m. alt.), Zănoaga, către izvoarele văii şi încă mai departe, peste Ştevioara: Dealul lui Vlad, cu plaiul scoborâtor spre Genunea Câinenilor, la Râul Vadului. Din Fântânele, urcând constant, drumul acesta pe care bunica transporta cele necesare spre prima linie a războiului, la întoarcere, devenea calea „ambulanței"... pentru salvarea răniților şi uneori, car mortuar, pentru înhumarea creştinească în cimitirele dedicate eroilor, de data aceasta fără a se ține seama de etnie, ori de tabăra în care luptaseră. În fața morții toți deveneau egali şi bunica, bună creştină, îi plângea pe toți acei tineri, cu viață multă, încă netrăită şi cu părinți îngrijorați, cine ştie pe unde. Îmi amintea cu durere, că va fi trăit, după Cotul Donului – al celui de-Al II-lea Război Mondial! – unde îi va fi dispărut fiul Ion, nenuntit (fratele mamei mele!) probabil aceeaşi stare a nefericitelor mame, cărora ea le căra, de-a valma, trupurile copiilor, pentru un respect creştinesc. Fața Râglii adăpostea bine drumul pentru că linia de bătaie era pe vârf şi dosea bine calea această de legătură cu... frontul. Apoi atingea un vârf la Pocivalişte de unde cobora uşor spre Izvorul Frumos, unde mai primea o ramificație care cobora în Valea Călineştilor. După încă un

asalt drumul atingea spinarea alpină pe Murgaşu, Danu, Şasa Mândrii, ocolea Robu, Pârcălabu, Sterpu (aici atingând graniţa, cu pichetele grănicereşti!). Drumul se continua către Gârcu – de aici şi numele păstrat peste vreme de Drumul Gârcului, sau deformat, Drumul Ghircului, cu scoborâre, undeva pe Valea Lotrioarei. Drumul, unul de plai obişnuit dintotdeauna, pentru accesul înspre păşunile munţilor stăpâniţi de obştile de moşneni din satele de vale, fusese pregătit special pentru scop strategic, alături de alte lucrări genistice (tranşee, adăposturi întărite, etc.) cu mult înainte de declanşarea conflictului armat. El însemna o cale de trecere alpină înspre Ardeal, în situaţia blocării Văii Oltului, ori a nevoii de ocolire a vamei de la Câineni. Comerţul cu animale spre Sibiu în vremea stăpânirii turceşti era restricţionat, cu permisiune special doar pentru porci (neagreaţi de lumea islamică!), de unde şi marele târg de la... Porceşti (Turnu Roşu). Contrabanda cu vite se făcea prin vama-cucului şi aceasta se înteţise de la declanşarea conflictului, în 1914. Importanţa acestui drum, devenit drum strategic, pentru operaţiuni militare era evidentă. Localnicii îi cunoşteau toate tainele, adică întreaga reţea de plaiuri, poteci, care îl accesau dinspre toate văile de dincoace şi de dincolo de graniţa politică a României, încă divizată. Spre acest drum se putea veni dinspre văile cu afluenţii Oltului (Sadu, Lotrioara, Căprăreţu, Valea lui Vlad, Uria, Valea Robeştiului, Valea Călineştilor) şi ai Lotrului (Vasilatu, Păscoaia, Rudaru, Voineşiţa). Pe acest drum o tânără soţie – bunica mea! – de doar 24 de ani, cu copil mic (mama avea cinci ani!), cu soţul concentrat şi apoi prizonier la nemţi, participa în mod paşnic la marele război. Memoria ei îmi va fi povestit multe şi îmi va fi dat o curiozitate specială pentru istoria locului şi a neamului cel mare românesc. O ascultam ademenit şi cu alte zaharicale din sân, dar mai ales cu o dragoste de bunică, ajunsă bonă, în sprijinul fiicei cu o casă plină de copii, eu fiind al optulea, un prâslea... nu prea voinic. Mă fascina cu poveşti din copilăria proprie. Îmi spusese despre isprava străbunicului, Ion Popescu, participant la *războiul* din 1877-1878, despre tocmirea plutelor pe Olt să ducă lemnul la Dunăre, poveşti pe care şi ea le aflase, copilă fiind, cu naşterea ei din 1890. Îmi va fi povestit despre „măgăhoaia de fier" care speriase copiii prin 1901, când s-a inaugurat calea ferată pe Valea Oltului. Dintre toate cele povestite, cele despre războiul cel mare mă cuceriseră. În joaca copilăriei, copiii satului se jucau de-a războiul. Ne-am *fortificat* Gruiul Bradului şi Picuiul (versanţii care mărginesc valea şi ţin ca în căuşii palmelor casele satului!) cu... *cazemate* şi încingeam conflictele noastre războinice, în care ne certam mai întâi... cine să fie românii, întotdeauna învingători. De pe aceste coline, peste sat, de anul nou se făceau strigăturile de înştiinţare, privind ce va să fie în viaţa unora, urmare a celor ce vor fi fost şi acum gura satului le da în vileag. Poveştile bunicii mi-au deschis ochii către locurile natale şi le-am simţit altfel... într-o realitate a maturităţii. O impresionase ţinuta cătanelor imperiale şi comportamentul civilizat cu populaţia civilă. Aflase despre „Machinzăn, şeful nemţilor", dar şi despre David Praporgescu, şi mai ales despre colonelul Traian Moşoiu. Pe Praporgescu l-am văzut de mic, trecând prin faţa monumentelor dedicate lui, la Câineni, unul la drumul mare, celălalt, o fântână de lângă primărie, în Câinenii Mici, mărgineşte valea care urcă spre Coţii... Munţilor Făgăraşului, unde va fi căzut eroic generalul, în 13 octombrie 2016.

Am aflat, târziu, că războiului acesta îi datorez noile săli de clasă ale şcolii mele primare din Robeşti. Şcoala veche, de tip haretian, într-o continuitate a celei vechi, înființată pe la 1841, arsese în urma incendierii ei de către artileria austro-ungară. După un deceniu de demersuri, inclusiv la Parlamentul României, satul îşi construieşte un local nou. Proiectul noii şcoli este inspirat dintr-un proiect german adus de învățătorul Ion Popescu, din prizonierat. Localul încă există într-o stare de degradare evidentă. Ceea ce poate face un război este nimic, pe lângă ceea ce înseamnă lipsa de spirit civic, în perioade de treceri prin… deşert. (Despre această şcoală vom fi scris în *Undeva în Loviştea eternă, povestea unui neam de moşneni*, Editura Adrianso, Râmnicu-Vâlcea, 2014).

Am adus în atenție, aici, la o sută de ani de la marele război, contribuția modestă a unui om, bunica mea, din marele anonim, participant trup şi suflet pentru mântuirea neamului, ce nu va fi întârziat să se arate: ziua zilelor de la 1 Decembrie, 1918.

PARTEA A IV-A

MONUMENTE ŞI CIMITIRE DE ONOARE ALE EROILOR PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

OMAGIUL LUI BRÂNCUŞI ADUS EROILOR GORJENI CE S-AU JERTFIT PENTRU PATRIE ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL – „COLOANA INFINITĂ" – ISTORIA REALIZĂRII EI

„Coloanele mele [...]; am făcut mai multe,
dar doar una a reuşit să urce spre cer!"
(Constantin Brâncuşi)

Ovidiu Rizopol

Începutul

Iniţiativa a avut-o Marea Doamnă a Gorjului, Arethia Tătărescu. Gorjancă, prin căsătorie, cu viitorul prim ministru al României, Gheorghe Tătărescu, provenind dintr-o familie din Vlădulenii Gorjului. De la chiar prima vizită pe aceste meleaguri, a fost atrasă de frumuseţea artei, a portului, folclorului şi a obiceiurilor locurilor. Preşedinte a Ligii Naţionale a Femeilor Gorjene din 1921, s-a implicat total în acţiuni care să pună în valoare unicitatea culturală şi istorică a judeţului.

Împreună cu membrele Ligii, a iniţiat strângerea de fonduri pentru construcţia clădirii Muzeului Alexandru Ştefulescu în 1925, consolidarea şi renovarea în 1938 a casei în care s-a născut, în satul Vădeni, eroina Gorjului, Ecaterina Teodoroiu, realizarea mausoleului-sarcofag al Ecaterinei Teodoroiu, în anul 1936, lucrare încredinţată sculptoriţei Milița Petraşcu. În 1932 se inaugurează Casa Memoriala Tudor Vladimirescu, o replică a casei în care a trăit eroul Gorjului. De asemenea, prin strângerea de fonduri, se reuşeşte finalizarea construcţiei bisericii Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel, aflată pe axul căii eroilor şi sfinţită o dată cu ansamblul sculptural, în prezenţa patriarhului Miron Cristea.

Impresionată de rezistenţa şi jertfa eroică a gorjenilor împotriva armatei germane din Primul Război Mondial, Liga condusă de Arethia Tătărescu, comandă ridicarea unui complex monumental, pentru grădina publică din Târgu Jiu. La sugestia Miliței Petraşcu, ideea este înaintată spre înfăptuire marelui sculptor Constantin Brâncuşi. Sculptorul a meditat îndelung, în tot anul 1934, asupra propunerii, şi la 11 februarie 1935, adresează Miliței Petraşcu, o scrisoare prin care acceptă realizarea comenzii pentru Târgu Jiu: „Nu vă pot spune cât de fericit aş fi să pot face ceva la noi in ţară. Vă mulţumesc şi de asemenea doamnei Tătărescu, pentru privilegiul ce vrea să-mi dea"[*].

[*] Document aflat la secţia de manuscrise a Bibliotecii Academiei Române, la numarul de inventar 146912/1966.

Autorul concepției tehnice

Ştefan Georgescu-Gorjan, după absolvirea liceului „Carol I" din Craiova, în 1923, urmează cursurile Şcolii politehnice din Bucureşti, obținând diploma de inginer în 1928, angajându-se apoi imediat la Societatea Anonimă Română a Minelor de Cărbuni Petroşani. Parcurge ierarhia funcțiilor în societate, astfel că în 1934 devine inginer şef la Atelierele Centrale Petroşani. Trimis de societate în mai multe țări europene, într-o misiune de documentare, inginerul ajuns la Paris îi face o primă vizită sculptorului Brâncuşi, în decembrie 1934. Inginerul Ştefan Georgescu-Gorjan îl mai întâlnise pe Brâncuşi în casa părinților săi în 1914 şi 1922, urmare vizitelor făcute de Brâncuşi tatălui său Ion Georgescu-Gorjan, prieteni vechi şi cel care l-a găzduit în doua rânduri – în 1893, înainte de a deveni bursier intern la Şcoala de Arte şi Meserii din Bănie, iar in 1902, din nou, ca absolvent de Belle-Arte Bucureşti, în timp ce-şi efectua stagiul militar.

La 7 Ianuarie 1935, inginerul este invitat de Brâncuşi să-l sărbătorească, în absență, pe bunul său prieten din tinerețe, Ion Georgescu-Gorjan.

Primeşte, în dar, un frumos exemplar din catalogul expoziției „Brâncuşi" de la Galeria Brummer din New York din anul 1926, cu dedicație, datată 7 ianuarie 1935. Catalogul, unicat în țară, este important şi pentru că aici este consemnată data la care, la cererea sculptorului, inginerul Ştefan Georgescu-Gorjan propune concepția tehnică a realizării unei coloane monumentale din metal.

În proiectul inginerului, *Coloana* urma să fie alcătuită dintr-un stâlp central de rezistență, din oțel, legat la partea inferioară tot cu o structură de oțel, încastrată în betonul fundației. Pe stâlp aveau să fie trase, centrate şi imobilizate cu pene metalice, elemente identice de fontă goale în interior, prelucrate cu precizie la maşini-unelte. Elementele urmau să fie suprapuse dar fără nici o legătură între ele în afară de apăsarea greutății proprii. Brâncuşi acceptă soluția şi îi propune inginerului să-l secondeze în executarea lucrării.

În iunie 1937, Brâncuşi vine în țară, discută cu autoritățile şi cu familia Tătărescu, cercetează carierele de piatră şi studiază locurile din Târgu-Jiu. Alege amplasamentul viitorului ansamblu monumental, compus din *Coloană, Poarta Sărutului* şi *Masa Tăcerii*.

La sfârşitul lunii iulie îl convoacă la Târgu-Jiu pe inginerul Gorjan, căruia îi arată locul ridicării viitoarei *Coloane*, un teren viran din partea de răsărit a oraşului, pe care-l numeşte „Târgul Fânului". Inginerul fotografiază zona şi marchează locul ales.

La începutul lunii august 1937, sculptorul soseşte la Petroşani şi este găzduit în locuința inginerului Gorjan. Pe fotografia amplasamentului schițează o siluetă de coloană, alei şi plopi, aceasta devenind apoi „perla" arhivei Gorjan.

Având privilegiul de a locui cu Brâncuşi, zi de zi, o lună de zile, inginerul Ştefan Georgescu-Gorjan, redă în cartea sa „Am lucrat cu Brâncuşi", Editura Universalia, Bucureşti, 2004, pp. 67-71, cu remarcabil talent scriitoricesc şi spirit de observație, momentele de eforturi, frământări şi căutări, iar la sfârşit, bucuria găsirii soluției finale.

„În privința Coloanei, fondurile oficiale erau limitate, întrucât se convenise ca Societatea „Petroşani" să suporte cheltuielile de construcție a Coloanei în Atelierele

sale Centrale din Petroşani, precum şi o bună parte din cheltuielile de montaj. În acest scop Societatea „Petroşani" stabilise o sumă limită de 2.000.000 lei, care nu trebuia depăşită (dar care de fapt a fost întrecută cu câteva sute de mii de lei). După ce Brâncuşi a luat cunoştinţă de fondul disponibil pentru realizarea în ateliere a Coloanei mi s-a comunicat şi mie de către conducerea societăţii limita sumei în cadrul căreia puteam dispune de capacitatea tehnică a Atelierelor Centrale şi mi s-a dat mână liberă să acţionez cum cred de cuviinţă.

Primele încercări de dimensionare a Coloanei s-au făcut la Petroşani după un procedeu stereotip. Stabilisem, cu concursul preţios al adjunctului meu de la Secţia Siderurgică din A.C.P., inginerul Nicolae Hasnaş, care a fost principalul meu colaborator la proiectare, formulele de calcul al viitoarei Coloane. Acest calcul este relativ simplu. Coloana este supusă încovoierii şi răsturnării, ca urmare a forţei presiunii vântului maxim admis. După determinarea sumară a secţiunii şi greutăţii pieselor de fontă, precum şi a celor de oţel, se stabilea costul aproximativ, înmulţind greutăţile cu nişte preţuri pe kilogram, care cuprindeau sintetic totalitatea cheltuielilor de material, manoperă şi regie.

În momentul când ne-am apucat de lucru, Brâncuşi mi-a cerut să calculez o primă coloană de vreo douăzeci de metri, cu formula de suplețe 1/2 + 12 + 1/2 şi cu un „modul" de 37,5 cm. (Formula de suplețe reprezintă: un semielement la bază + 12 elemente întregi + semielementul de la vârf).

Bănuiesc că Brâncuşi şi-a început încercările de la înălţimea de 20 metri, fiindcă această valoare i se părea a fi minimul compatibil cu locul şi ambianţa în care avea să se înalţe Coloana de la Târgu-Jiu.

Calculele efectuate pentru această primă versiune a Coloanei au dat rezultate foarte favorabile, în sensul că, la înălţimea de 20 metri, exista o bună margine financiară, ceea ce ne-a permis să mergem mai sus. [...]

Etapele următoare au constat din încercări făcute cu modulul de 40 cm şi formulele de suplețe 1/2 + 12 + 1/2 şi 1/2 + 15 + 1/2 la care au rezultat, pentru Coloană, înălţimi de 21,20 metri şi respectiv 26 metri. A mai existat cel puţin o variantă intermediară, cu modulul de 45 cm, în formula de suplețe 1/2 + 12 + 1/2 cu o înălţime de 23,85 metri.

Îmi amintesc că nici una din aceste variante nu l-a satisfăcut complet pe Brâncuşi. Mai precizez aici un fapt foarte important, şi anume că niciodată, în cursul colaborării noastre de la Petroşani, Brâncuşi nu a încercat alte formule de suplețe decât 1/2 + 12 + 1/2 şi 1/2 + 15 + 1/2. Artistul nu a depăşit în nici una din încercările sale succesive din august 1937 numărul de 15 elemente întregi. Acest lucru trebuie reţinut, deoarece într-un capitol separat sunt silit să combat concluziile greşite trase de unii autori dintr-un trucaj fotografic apărut în 1938.

Înainte de a trece mai departe, ţin să precizez că fiecare calcul sumar al meu, făcut de obicei seara târziu în locuinţa mea din strada Cloşca nr. 2 era dat a doua zi spre verificare şi definitivarea inginerului Nicolae Hasnaş, însărcinat cu detaliile proiectării Coloanei.

Coloana nu era un simplu stâlp de transportat energie electrică, pe care vânturile puternice pot uneori să-l înconvoaie sau să-l scoată chiar şi din pământ, dacă se

depăşeşte viteza limită de calcul a vântului, de 150 km/oră (acest lucru se întâmplase adesea pe platoul Bucegilor). Un stâlp se poate repara sau înlocui. Dar noi nu ne puteam permite să construim o coloană care să nu reziste la orice solicitare a forţelor naturale, rămânând neclintită, aşa cum s-a constatat în decurs de zeci de ani. Era vorba de un monument, de unde necesitatea unei mari rigori şi a unei continue verificări a calculelor, deşi ele erau destul de simple.

Încercările de dimensionare pe care le-am menţionat au durat destul de mult. În sfârşit, într-o bună zi am făcut o încercare cu modulul de 45 cm şi cu formula 1/2 + 15 + 1/2, la care a rezultat o înălţime teoretică a Coloanei de 29, 35 cm. Schiţa Coloanei desenată la scară l-a satisfăcut de la prima ochire pe artist, care a exclamat : „Asta este!". Brâncuşi era pur şi simplu fericit, iar eu nu mai puţin, întrucât ştiam că se încheiase faza obositoare a căutărilor.

Acest „Evrika!" spontan a dat dezlegare şi modelorilor de la „Atelierele Centrale" să pregătească un model din lemn de tei, în dimensiunile găsite, dar cu suprafeţele curbe foarte bombate, ca să aibă barda maestrului în ce să cioplească, până la ivirea acelor suprafeţe de racordare line, imperceptibil curbe care fac farmecul Coloanei şi constituie, împreună cu formulele (1):(2):(4) şi 1/2 + 15 + 1/2 „secretul" proporţiilor inegalate ale Coloanei infinite monumentale. [...]

În aceste două formule se ascunde tot secretul Coloanei infinite. Coloana poate fi, desigur, reprodusă şi în mai mare, dar numai cu respectarea canoanelor brâncuşiene şi - bine înţeles - a concluziilor trase din calculele de rezistenţă, care nu permit decât un număr limitat de elemente întregi.

Şi azi îmi răsună în minte vocea lui Brâncuşi spunând „Asta este". Cu aceste patru silabe maestrul a sancţionat proporţiile Coloanei infinite monumentale, i-a aplicat sigiliul „ne varietur". „Secretul" nu l-a dus cu sine în mormânt. El nu mi l-a „destăinuit", decât dacă se poate numi destăinuire spontana exclamaţie a împlinirii estetice: „Asta este!"

Modelul brut, de lemn, al elementului Coloanei a avut mult de furcă cu barda sculptorului, aceiaşi bardă obişnuită să taie din plin, în lemn, contururile gingaşe ale coloanelor infinite de interior. Lungi şi multe au fost zilele lui în care Brâncuşi a smuls lemnului, cu răbdare, fibră cu fibră, talaş după talaş, prisosul, învelişul de crisalidă care ascundea suprafeţele căutate, aşteptate. Dacă se compară modelul brut din fotografie cu elementele turnate din fontă după modelul definitiv al maestrului, se remarcă diferenţa dintre suprafeţele laterale, de curbură accentuată, ale modelului brut, şi curbura abia perceptibilă a modelului definitiv.

Brâncuşi a dat elementului de lemn tuşeurile finale spre sfârşitului lunii august când, chemat urgent la Bucureşti şi apoi la Paris, a fost silit să plece din ţară fără să fi asistat la probele de turnare şi de metalizare a primelor elemente. La 2 septembrie 1937, când artistul a plecat din Bucureşti spre Paris, modelul nu era încă gata în forma cerută pentru turnătorie: îi lipsea cutia de miez, pe care tâmplarii Atelierelor Centrale nu au putut s-o confecţioneze decât după ce suprafeţele exterioare ale elementului au fost definitivate.

Luându-şi rămas bun de la mine la 28 sau 29 august 1937 când a plecat din Petroşani spre Bucureşti, Brâncuşi spera să se înapoieze la Petroşani după puţin timp.

La 4 septembrie 1937 am primit o scrisoare de la sculptor, datată „în tren 2 septembrie", în care-mi scria între altele: „Modelul sper că s-a terminat bine şi că lucrul avansează. Mie mi-e peste putinţă să mă mai opresc să-l văd." [...]

„Te rog să începi imediat construcţia fondamentului ca să aibă vreme să se întărească până ce încep construcţia elementelor şi când oi începe construcţia, dă-mi de veste, te rog, ca să viu."

Bineînţeles că nu puteam să încep construcţia fundamentului înainte de a fi fost gata structura de oţel care urma să se încastreze în betonul fundaţiei. La începutul lui septembrie 1937 profilurile de oţel de la Reşiţa erau în drum spre Petroşani, şi a fost nevoie de destulă vreme pentru a fi croite, ansamblate, vopsite etc. Mai trebuie să adaug că înainte de a expedia construcţia metalică de la Petroşani la Târgu-Jiu, urma să se facă şi un montaj de probă în atelier, cu toate elementele de fontă trase peste miez.

La începutul lunii septembrie am putut turna primele elemente: cum era şi de aşteptat, au fost şi deşeuri; tot atunci au sosit la Ateliere şi profilurile de oţel, comandate la Reşiţa spre sfârşitul lunii august, după ce fuseseră precizate dimensiunile Coloanei şi stabilite în mare elementele componente ale miezului de oţel."

Cronologia execuţiei lucrărilor la Coloana Infinită

1-15 august 1937: Brâncuşi şi inginerul Gorjan studiază o serie de variante, pentru a stabili dimensiunile optime ale monumentului luând în calcul resursele financiare, cerinţele şi posibilităţile tehnicii timpului şi viziunea artistică a sculptorului.

16-31 august 1937: Brâncuşi împreună cu tâmplarii de modele de la Atelierele Centrale din Petroşani realizează un modul din lemn de tei în vederea turnării în fontă a elementelor. Sculptorul a cioplit el însuşi o faţetă, timp de zile întregi, obţinând suprafeţele de racordare line, imperceptibil curbe, care se pot admira la elementul finit. Se definitivează concepţia tehnică a *Coloanei* de către ing. Gorjan, se stabilesc calculele finale pentru seria de formule la varianta de coloană propusă de Brâncuşi, se proiectează şi se finalizează desenele de execuţie ale miezului de oţel. O contribuţie importantă la proiectarea *Coloanei* a avut-o şi inginerul Nicolae Hasnaş, adjunctul inginerului şef Gorjan. Spre sfârşitul lunii august 1937, Brâncuşi pleacă la Bucureşti apoi la Paris, lăsând în seama inginerului Gorjan întreaga răspundere a construcţiei *Coloanei*, cât şi ridicarea ei la Târgu-Jiu.

1 septembrie – 27 octombrie 1937: Se comandă profilurile de oţel de la Reşiţa şi Malaxa, livrate în timp record, ceea ce a permis începerea imediată a construcţiei pilonului central de rezistenţă compus din trei tronsoane, asamblate ulterior între ele la Târgu-Jiu prin sudură. Se toarnă în fontă elementele şi semielementele *Coloanei*, se prelucrează în atelier spre a li se crea cele două suprafeţe plan-paralele de îmbinare prin simplă suprapunere, după „tragerea" pe miezul vertical de oţel. În secţia de construcţii metalice a Atelierelor Centrale se efectuează un montaj de probă al *Coloanei*, în stare culcată, ajustându-se element cu element, pentru ca îmbinarea lor să fie perfectă.

La Târgu-Jiu sub conducerea inginerului Gorjan se execută fundaţia de beton în care se încastrează baza de oţel a miezului de rezistenţă.

O schelă de 35 m înălțime se ridică apoi deasupra fundației spre a servi la montajul *Coloanei*.

Se sudează tronsonul inferior al miezului de rezistență pe care se trage primul element al *Coloanei*.

Elementele *Coloanei* s-au transportat de la Petroşani la Târgu-Jiu cu autocamionul numai pe măsură ce le venea rândul la montaj, spre a nu fi manipulate în mod inutil de mai multe ori.

28 octombrie – 9 noiembrie 1937: Brâncuşi soseşte la Târgu-Jiu şi asistă la tragerea câtorva elemente de fontă pe miezul de oțel.

9-15 noiembrie 1937: Se termină montarea coloanei de către muncitorii de la Atelierele Centrale Petroşani conduşi de inginerul Ştefan Georgescu-Gorjan. Schela se păstrează pentru a fi folosită la metalizare, anul următor.

20 iunie – 25 iulie 1938: Specialiştii firmei elvețiene „Metalizarea", care avea o reprezentanță la Bucureşti, execută pulverizarea cu zinc şi alamă a *Coloanei*.

Brâncuşi parcurge pentru ultima dată într-o zi din septembrie 1938, împreună cu inginerul Gorjan, traseul de la *Masa Tăcerii* de pe malul Jiului, prin *Poarta Sărutului* până la *Coloană*.

Acelaşi traseu îl parcurg participanții la inaugurarea şi sfințirea întregului ansamblu monumental în 27 octombrie 1938, dar fără prezența marelui artist şi a inginerului, şi pe care criticul William Tucker îl aprecia ca fiind: „*Singura sculptură a timpurilor moderne care poate fi comparată cu marile monumente ale Egiptului, Greciei sau Renaşterii*".

Geometria Coloanei Infinite

Coloana de la Târgu-Jiu are următoarele părți componente vizibile:

- un semielement de bază, terminat cu o parte prismatică pătrată, cu latura de 90 cm şi cu înălțimea totală de 136 cm.
- 15 elemente întregi cu dimensiunile principale de 45:90:180 cm fiecare (latura pătratului mic de îmbinare 45 cm, lățimea centrală a elementului 90 cm, înălțimea elementului 180 cm). Un element întreg este format din două trunchiuri de piramidă unite prin baza mare pătrată.
- un semielement de vârf cu înălțimea de 90 cm acoperit de un capac de 1 cm.
- un cadru metalic, pe care este sprijinit semielementul de bază, cu înălțimea de 8 cm.

Înălțimea vizibilă a coloanei: 8 cm + 136 cm + 15 x 180 cm + 90 cm + 1 cm = 2935 cm = 29,35 m.

Greutatea totală a coloanei este de 29.173 kg, din care greutatea elementelor de fontă 14.226 kg, iar construcția metalică 14.947 kg.

Fundația potrivit proiectului a fost realizată în trepte având o adâncime de 5 m şi o suprafață pătrată la bază cu latura de 4,5 m. S-a turnat un volum de beton de 75 m^3, cu o greutate de circa 165 tone.

Legile geometrice pe care le respectă *Coloana* oferă acesteia valorile perfecțiunii, toate simetriile cunoscute, simplitate şi forță.

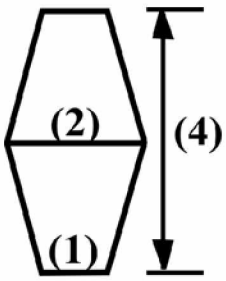

Prima lege este aceea a „Armoniei plastice" ilustrată în figura alăturată şi anume (1): (2): (4). Această lege a fost comunicată inginerului Gorjan de către Brâncuşi în 1937. Ea reprezintă proporţia între latura mică (1), latura mare (2) şi înălţimea elementului, incluzând în ea armonia plastică a unui element. În formulă latura pătratului mic de îmbinare a elementelor reprezintă „modulul".

A doua lege reprezentată de formula denumită „A Supleţei" şi este pentru *Coloana* de la Târgu-Jiu: 1/2 + 15 + 1/2. Formula de suplețe exprimă aritmetic numărul elementelor întregi şi a celor două semielemente care dau *Coloanei* înălţimea potrivită, zveltețe şi avânt.

Primele coloane cioplite în lemn de Brâncuşi au fost realizate începând cu anul 1918 şi toate au numărul întreg de elemente multiplu de 3.

A treia formulă este „Raportul de suplețe" ce reprezintă raportul dintre înălţimea *Coloanei* şi modul în metri.

$$\text{Raport de suplețe} = \frac{\text{Hcoloana}}{\text{Modul}} = \frac{29{,}35 \text{ m}}{0{,}45 \text{ m}} = 65$$

Raportul de suplețe 65 al *Coloanei* exprimă avântul ei spre cer, apariţia ei aeriană, aproape nelegată de pământ, el este imponderabilul care a dat tuşa de desăvârşire a artei marelui sculptor.

Costul Coloanei

La intervenţia primului ministru Gheorghe Tătărescu, Directorul General al Societăţii „Petroşani", inginerul Ioan Bujoiu, a pus la dispoziţia constructorilor *Coloanei* întreaga capacitate tehnică a Atelierelor Centrale şi tot personalul necesar realizării acestei lucrări.

În plus toate cheltuielile directe şi indirecte (proiectare, manoperă, materiale, transport, montare la Târgu-Jiu, regie etc.) în sumă de circa 2.500.000 lei au fost suportate de Societatea „Petroşani", decontându-se întreaga sumă către Atelierele Centrale pe „vagoneţi de mină".

Cheltuielile finale la terminarea *Ansamblului Monumental de la Târgu-Jiu* au însumat 10.082.000 lei în următoarea structură:

- cheltuieli pentru amenajarea *Căii Eroilor* = 5.000.000 lei
- cheltuieli pentru exproprieri, biserică, poartă şi metalizare coloană = 2.436.000 lei
- costul coloanei şi montajului = 2.500.000 lei
- *Masa Tăcerii* = 25.000 lei
- Scaunele = 60.000 lei
- Împrejmuire = 60.000 lei.

De menţionat şi prestaţiile gratuite la ridicarea *Coloanei* ale unor antreprenori de transporturi, ale unei antreprize în construcţii, transportul auto cu camioanele Societăţii Petroşani.

Atelierele Centrale Petroşani

Exploatarea industrială a cărbunelui, începând cu deceniul VI al secolului XIX, aşează Valea Jiului în faza dezvoltării sale moderne. Deschiderea şi darea în funcţiune a tot mai numeroase exploatări miniere a impus existenţa atelierelor care să realizeze reparaţii ale utilajelor, maşinilor şi instalaţiilor, iar ulterior, construcţii metalice, utilaje şi montaje

Înfiinţate în 1909, Atelierele Centrale cunosc o continuă dezvoltare iar sfârşitul perioadei interbelice consfinţeşte o modernă şi dotată unitate industrială având 28 de secţii şi peste 700 de muncitori.

Hotărârea marelui sculptor Constantin Brâncuşi de a realiza cea mai cunoscută creaţie a sa, *Coloana Infinită*, la Petroşani, a găsit la Atelierele Centrale un corp tehnic de muncitori, maiştri şi ingineri, cu o remarcabilă cultură tehnică şi înaltă calificare, conduşi de către inginerul Ştefan Georgescu-Gorjan, autorul proiectului tehnic.

Coloana Infinită este un model de perfecţiune artistică şi de ingeniozitate tehnică, înscriind totodată Petroşaniul pe harta acelor locuri din lume unde s-au zămislit adevărate minuni artistice, intrate definitiv în patrimoniul cultural al umanităţii.

MONUMENTE RIDICATE ÎN VALEA JIULUI, ÎN PERIOADA INTERBELICĂ, ÎN MEMORIA CELOR CARE AU LUPTAT ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Mircea Baron

În timpul primului război mondial, armata română va intra în Valea Jiului de două ori, în încercarea de a elibera acest teritoriu de sub stăpânirea austro-ungară şi a-l reda patriei mamă, România. Este vorba de perioada august-octombrie 1916, odată cu intrarea României în primul război mondial de partea Antantei în noaptea de 14/15-27/28 august 1916 şi de sfârşitul anului 1918 – începutul anului 1919. Conjunctura fiecărui moment va fi diferită şi din această perspectivă trebuie privită campania din toamna anului 1916, când, după o primă ofensivă victorioasă împotrivă armatelor Puterilor Centrale, care duce armata română în interiorul arcului carpatic, urmează retragerea şi dezastrul, ca şi momentul de la sfârşitul primului război mondial. Acum, odată cu semnarea, la 11 noiembrie 1918, în vagonul de campanie al mareşalului Ferdinand Foch aflat în pădurea Compiégne (Rethondes), lângă Paris, a capitulării armatei germane, încheierii victorioase a războiului în favoarea Antantei, disoluţiei Imperiului Austro-Ungar, situaţiei din Rusia cauzată de revoluţia bolşevică şi de izbucnirea războiului civil, se creează cadrul pentru stabilirea unei noi realităţi geopolitice europene. În faţa acestei realităţi armata germană începe să se retragă din spaţiul românesc, lucru care permite ca la 20 noiembrie 1918 locotenentul român Jean Bărbulescu, împreună cu câţiva soldaţi, să sosească în Pasul Surduc – care leagă, prin defileul Jiului, Transilvania de Vechiul Regat – pentru a anunţa că armata română este pe drum, dar că va veni în Valea Jiului numai după retragerea completă a trupelor germane[1]. Acest lucru se produce începând cu 25 decembrie 1918 şi până la începutul lunii ianuarie efective ale Regimentului 10 Vânători preiau de la gărzile muncitoreşti, cu câteva excepţii, paşnic, menţinerea ordinii în centrele muncitoreşti din Valea Jiului[2].

Tema pe care încercăm să o dezvoltăm în studiul nostru se referă la modul în care cetăţenii şi autorităţile Văii Jiului au înţeles, în timpul perioadei interbelice, să onoreze memoria celor ştiuţi şi neştiuţi, care s-au jertfit în luptele purtate în această regiune între august-octombrie 1916.

---

[1] Amintirile dr. Dominic Stanca, în Serviciul Judeţean Sibiu al Arhivelor Naţionale, *Fond Astra,* nr. inv. 3880; Dominic Stanca, *Între două fronturi. 1914-1918*, Editura Patria, Cluj, 1935, p. 286-301, 311.

[2] A. Schreiber, *Valea Jiului*, Montanistică şi Metalurgie, VI, 1927, nr. 8-9, p. 4. Vezi şi Ion Aldescu, *Armata română în Valea Jiului. Repere istorice (1916-1999),* Editura Militară, Bucureşti, 2011, p. 207-212.

Desigur că există o literatură bogată despre primul război mondial şi participarea României la această conflagraţie. Ne mărginim să citäm patru lucrări: *România în anii primului război mondial,* vol. I-II, Editura Militară, Bucureşti, 1987; *Istoria militară a poporului român,* vol. V, Editura Militară, Bucureşti, 1988; Colonel Ion Aldescu, *Armata română în Valea Jiului. Repere istorice (1916-1999),* Editura Militară, Bucureşti, 2011, care este o admirabilă carte, să spunem de istorie locală, care încearcă să oglindească, prin folosirea exhaustivă a documentelor de arhivă, prezenţa armatei române în arealul Văii Jiului, într-o perioadă de peste 80 de ani; Constantin Kiriţescu, *Istoria războiului pentru întregirea României. 1916-1919,* vol. I-II, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1989, care este reeditarea ediţiilor din 1922-1923 şi 1925-1927, apărute la Editura „Casa Şcoalelor", prima lucrare cuprinzătoare despre participarea României la războiul în urma căruia se va crea România Mare.

Îl vom urmări pe Constantin Kiriţescu[3], pentru a descrie succint ceea ce s-a petrecut în Valea Jiului în toamna anului 1916.

În noaptea de 14/15-27/28 august 1916 trupele Grupului de Acoperire „Jiu" din cadrul Armatei I, alcătuit din două regimente de gorjeni şi condus de colonelul rezervist Dumitru Cocorăscu, a atacat posturile de pază de pe frontiera României cu Austro-Ungaria, între drumul Novaci-Sebeş şi Câmpu lui Neag, şi se va reuşi ca în noaptea de 16/29 august 1916 să fie ocupată zona Petroşani-Livezeni.

După acest episod se va constitui Divizia 11 Infanterie, de sub comanda generalului Ion Muică. Marele Cartier general a recomandat comandantului Armatei I să ocupe o poziţie defensivă la nord de Haţeg, dar generalul Ioan Culcer a preferat să rămână pe o poziţie mai înapoiată, trupele Diviziei 11 Infanterie ocupând valea Jiului Românesc/Jiul de Vest cu localităţile miniere Lupeni şi Vulcan, pe care o curăţă complet de inamic, iar după acest moment, trupele vor înainta spre nord-vest de Petroşani, ocupând la 7 septembrie 1916 defileul Merişor, care face trecerea dinspre Valea Jiului spre Ţara Haţegului. La 8 septembrie trupele din defileul Merişor vor respinge un atac al trupelor austro-ungare, linia de rezistenţă românească care se situa aproape perpendicular pe vechea frontieră întinzându-se de-a curmezişul Pasului Merişor, de la nord la sud, peste înălţimile Angros, Muncel, Oboroca, încovoindu-se spre sud-vest, pe înălţimile ce domină la nord Jiul Românesc, până la vârful Făgeţel. Avangarda românească va trece prin Pasul Merişor şi va ocupa satele Baru Mare şi Baru Mic, de pe valea Streiului, patrulele de recunoaştere coborând până la Crivadia şi Pui. Aici vor veni în contact, în 10 septembrie, pentru prima dată, cu patrule germane din Divizia 187 prusiană şi Corpul alpin bavarez, formaţiuni militare aduse de pe frontul de la Verdun.

Înaintarea armatei române a fost considerată periculoasă, părând a forţa pătrunderea în culoarului Mureşului, şi din această perspectivă comandamentul Puterilor Centrale gândeşte o contraofensivă care să-i scoată pe români din defileul Merişor şi valea superioară a Jiului, redând Ungariei bazinul carbonifer de la Petroşani. 18 batalioane austro-ungare şi germane, sprijinite de artilerie şi o escadrilă de avioane, au format grupul care în 14 septembrie 1916 atacă la Merişor şi în 16 septembrie 1916, după lupte

[3] Constantin Kiriţescu, *Istoria războiului pentru întregirea României. 1916-1919,* vol. I, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1989, p. 236-243; 429-435.

grele şi cu pierderi însemnate de ambele părţi, Pasul Merişor va ajunge în mâna inamicului. În zilele următoare luptele continuă, intenţia trupelor Puterilor Centrale fiind aceea de a ocupa oraşul Petroşani. Atacurile s-au dat pe şase coloane, în două direcţii: una de front, de la Bănița spre Petroşani, de-a lungul şoselei şi căii ferate; a doua, în flancul poziţiei româneşti, cu direcţia nord-sud, cu faţa spre Lupeni şi spre linia Jiului Românesc. Pentru a evita încercuirea, pe la muntele Tulişa, se dă ordinul de evacuare a oraşului Petroşani şi retragerea pe vechile aliniamente de pe graniţă, ceea ce face ca în data de 20 septembrie 1916 trupele germane să intre în Petroşani. Ofensiva va continua şi inamicul va ocupa piscurile mai însemnate, precum şi gura trecătorii Vâlcan (Buliga) şi a defileului Jiului (Surduc), împreună cu înălţimile Straja şi Obârşia Merişor. După lupte violente, mai ales în zona Obârşia Merişor, frontul se va stabiliza pe vechea graniţă.

După nouă zile de lupte violente, bătălia de la Merişor şi Petroşani se încheie. O parte a trupelor inamice pleacă, iar conducerea Armatei I Române gândea la o contra-ofensivă prin care să fie recucerit bazinul Petroşani; generalul Ion Muică va fi înlocuit la comanda Diviziei 11 Infanterie cu generalul Dumitru Cocorăscu. Vor fi aduse trupe de la Cerna, care împreună cu efectivele Diviziei 11 Infanterie, vor forma 18 batalioane, şi la 25 septembrie, sub comanda directă a generalului Ioan Culcer, ostilităţile reîncep. Trupele austro-ungare sunt respinse din valea Jiului Românesc, între Oboroca şi Bărbătenii de Sus, iar trupele germane, care ocupau defileul Jiului, atacate din faţă de trupele Diviziei 11 Infanterie, sunt obligate să se retragă la nord de Petroşani. Trupele române reocupă poziţiile de la Peştera Bolii, inamicul stabilindu-se pe o linie, sprijinită la stânga pe înălţimile Pasului Merişor, iar la dreapta pe înălţimile de la Tulişa-Oboroca. Cum germanii erau concentraţi pe bătălia principală de la Sibiu, acţiunea din Valea Jiului a fost lăsată pe planul al doilea; şi comandamentul românesc a decis să nu urmărească succesul obţinut, mulţumindu-se cu ocuparea oraşului Petroşani şi oprirea luptele în 27 septembrie 1916.

Luptele reîncep la 30 septembrie pe înălţimile Făgeţel-Oboroca, unde inamicul se baza pe o puternică artilerie care va scoate din uz micile tunuri ale românilor şi, după lupte grele, cu mari pierderi de ambele părţi, care durează până la 2 octombrie, trupele româneşti se retrag pe crestele de la frontieră; luptele vor continua timp de o săptămână, cu succese schimbătoare, mai ales pentru stăpânirea muntelui Şiglău şi a înălţimilor vecine, Cornul Zănoagei şi Muntele Negru. Frontul se stabilizează pe crestele de pe frontieră, dar oraşul Petroşani este abandonat din nou, dar nu înainte de a fi produse distrugeri la instalaţiile minelor. Timp de o lună, sectorul Jiului a rămas relativ liniştit, lupte sporadice, dar violente, dându-se pentru ocuparea unui vârf sau altul.

Cum bătălia pentru trecătorile Carpaţilor, care dura de zece zile, nu a dat rezultatele scontate de conducătorii militari ai Puterilor Centrale, comandamentul inamic se va reorienta pregătind ofensiva prin sectorul Jiului. Planul ofensivei germane prevedea un atac frontal în trecătoarea Jiului şi Vâlcan (Buliga), spre a fixa acolo pe români şi, în acelaşi timp, o manevră de înconjurare a aripilor. Ofensiva începe la 23 octombrie 1916 şi a doua zi dimineaţa toate vârfurile de pe coama de frontieră erau în mâna duşmanului, împreună cu Pasul Vâlcan. La aripa estică, în Pasul Surduc şi la est de acesta, înaintarea

era mai înceată. Inamicul ţinea numai malul apusean al Jiului şi câteva poziţii pe cel răsăritean; şoseaua fiind liberă. Pe partea dreaptă însă au înaintat considerabil, capetele coloanelor au coborât de pe ultimele înălţimi de la nord-vest de Târgu Jiu, şi la 26 octombrie erau în apropiere oraşului. În aceste condiţii, în 24 octombrie 1916, generalului Ioan Culcer i se ia comanda Armatei I, care va fi încredinţată generalului Ion Dragalina, rănit fatal însă la Lainici în 25 octombrie 1916.

Sigur că toate aceste bătălii au însemnat strategie şi tactică, încleştare de forţe, folosirea tehnicii militare, dar mai presus de toate, efort uman, acte de eroism, pierderi în morţi, răniţi şi dispăruţi. După ce războiul va fi fost încheiat, deopotrivă comunităţile, dar şi autorităţile au considerat că sunt necesare acte prin care să se aducă prinosul de recunoştinţă celor care au luptat, unii făcând chiar jertfa supremă, în confruntările militare din anii 1916-1919, la sfârşitul cărora se naşte România Mare. Alături de pomenirea la slujbele din biserici a celor care s-au jertfit, de organizarea unor manifestări culturale de omagiere etc., oamenii au gândit la forme care să eternizeze memoria martirilor, fie prin ridicarea unor monumente comemorative, fie prin crearea cimitirelor sau a unor osoare în care să fie înmormântaţi, după datina creştinească, cei care au căzut pe câmpul de luptă; iar în spiritul solidarităţii umane şi al posibilei reconcilieri, au fost înmormântaţi la un loc soldaţii tuturor armatelor implicate în conflict, mormintele tuturor fiind îngrijite fără discriminare.

Această ultimă întreprindere era impusă, în fapt, de prevederile art. 225 din Tratatul de Pace de la Versailles din 28 iunie 1919, care stabilea că „guvernele aliate şi asociate şi guvernul german vor crea şi vor întreţine mormintele/cimitirele soldaţilor şi marinarilor înmormântaţi în teritoriile lor. Ele se angajează să recunoască toate comisiile însărcinate de unul sau altul dintre guvernele aliate şi asociate, să identifice, înregistreze, să întreţină sau să ridice monumente convenabile pe respectivele morminte, şi a facilita acestor comisii îndeplinirea atribuţiilor lor. Ele convin, pe de altă parte, să acorde reciproc, sub rezerva prescripţiilor din legislaţiile naţionale şi necesităţilor de igienă publică, toate facilităţile pentru satisfacerea cererilor privind repatrierea rămăşiţelor soldaţilor şi marinarilor lor”[4].

Prevederile Tratatelor de pace semnate la Paris în anii 1919-1920 se vor concretiza prin Decretul-Lege nr. 1693/29 aprilie 1920, care stabilea exproprierea, „pentru cauză de interes public şi la dispoziţia Ministerului de Război a tuturor terenurilor din ţinuturile României Mari în care se vor găsi îngropaţi ostaşi români sau străini, morţi din cauza războiului, precum şi toate terenurile ce se vor mai găsi necesare pentru formarea de noi cimitire militare în care se pot aduce ostaşi îngropaţi în mod izolat. În aceste cimitire se vor putea înmormânta pe viitor şi invalizi de război… Pe lângă tere-

[4] *Tractat de Pace între Puterile Aliate şi Asociate şi Germania şi Protocol. Semnate la Versailles la 28 iunie 1919,* Imprimeria Statului, Bucureşti, 1920, p. 53. Vezi şi: art. 171 din *Tractat de Pace între Puterile Aliate şi Asociate şi Austria. Protocol şi declaraţiuni. Semnate la Saint Germain-en-Laye la 10 septembrie 1919,* Imprimeria Statului, Bucureşti, 1920, p. 31; art. 116-117 din *Tractat de Pace între Puterile Aliate şi Asociate şi Bulgaria şi Protocol, semnate la Neuilly-Sur-Seine la 29 noembrie 1919,* în, Monitorul Oficial, nr. 135/20 septembrie 1920, p. 4652; art. 155 din *Tractat de Pace între Puterile Aliate şi Asociate şi Ungaria. Protocol şi Declaraţiuni. Din 4 iunie 1920 (Trianon),* Imprimeria Statului, Bucureşti, 1920, p. 28.

nurile necesare acestor cimitire, se vor expropria şi terenurile ce vor fi socotite necesare pentru îngrijire, înfrumuseţare, monumente, capele, mausolee, parcuri, case pentru îngrijitori etc... Se declară, de asemenea, expropriate pentru interes public şi terenurile necesare pentru terenurile de comemorare a războiului pe câmpurile de luptă..."[5].

Trebuie spus că, dincolo de preocuparea comunităţilor, după primul război mondial se va crea o structură instituţională, Societatea „Mormintele Eroilor căzuţi în război", care a avut un rol semnificativ în aşezarea acestor preocupări într-un cadru organizat. Rolul atribuit acestei Societăţi reiese şi dintr-un ordin emis de ministrul de Interne la 30 noiembrie 1923, în care se spune că, „Societatea „Mormintele Eroilor", care are misiunea de a strânge osemintele eroilor căzuţi în război şi de a le reînhuma cu toată solemnitatea în cimitire de onoare... ne aduce la cunoştinţă că, în diverse părţi ale ţării, persoane fără autorizarea Societăţii „Mormintele Eroilor" au procedat din proprie iniţiativă la exhumarea şi reînhumarea de oseminte ce nu se fac igienic şi nici în conformitate cu planul de centralizare stabilit de Comitetul Central. Este necesar de luat dispoziţii, prin autorităţile comunale, să nu se mai facă exhumări fără autorizarea prealabilă a Societăţii „Mormintele Eroilor"[6].

Societatea s-a creat în baza Decretului-Lege nr. 4106/12 septembrie 1919, care îi recunoştea acesteia calitatea de persoană morală, având ca scop îngrijirea şi păstrarea mormintelor eroilor căzuţi în război, ca şi operele comemorative de război care s-au realizat, a descoperi noi morminte ale ostaşilor căzuţi în anii participării României la primul război mondial, ca şi în luptele duse împotrivă guvernului bolşevic maghiar a lui Béla Kun, din perioada aprilie-septembrie 1919, a aduce îmbunătăţiri cimitirelor eroilor şi a organiza ceremoniale religioase şi militare la mormintele eroilor. Pentru a sprijini îndeplinirea acestor atribuţii, Statul acorda Societăţii „Mormintele Eroilor căzuţi în război" unele facilităţi, cum ar fi: scutirea de orice taxe de timbru şi înregistrare; scutirea de taxe poştale interne şi pentru alte mesagerii, pentru transportul pe căile ferate

---

[5] C. Hamangiu, *Codul General al României,* vol. IX-X, 1919-1922, Editura Librăriei „Viaţa Românească", Bucureşti, 1922, p. 322-323.

La 16 februarie 1922, primpretorul Plasei Petroşani comunica notarilor cercuali un Ordin al Comitetului Central al Societăţii „Mormintele Eroilor căzuţi în război", prin care aceştia sunt informaţi cu faptul că, în aplicarea Decretului-Lege nr. 1693/29 aprilie 1920, urmează ca terenurile necesare Comitetelor de Eroi să se exproprieze de către Ministerul de Război şi să treacă în proprietatea acestuia. Suprafaţa care se expropria era calculată la 4 m^2 de pământ, urmau să fie numite comisii de expropriere coordonate de către Societatea „Mormintele Eroilor căzuţi în război", iar plata terenurilor expropriate să se facă, pentru particulari, de către Ministerul de Război, Statul, judeţul şi comuna urmând să cedeze gratuit Ministerului de Război terenurile necesare. Pentru a putea finaliza această acţiune, Comitetul Central al Societăţii „Mormintele Eroilor căzuţi în război" cerea Comitetelor regionale şi judeţene să trimită: o hartă a fiecărui cimitir ce urma a fi expropriat; un tabel cuprinzând, suprafaţa de expropriat şi proprietarii terenurilor, numărul mormintelor şi numărul Eroilor înhumaţi în cimitir, cu precizarea numărului de morminte izolate care urmau a fi aduse acolo; o hartă suplimentară în caz că cimitirul era situat în afara drumului public, cuprinzând şi suprafaţa de expropriat pentru realizarea drumului de legătură cu drumul public [Serviciul Judeţean Hunedoara al Arhivelor Naţionale (în continuare, SJANHD), *Fond Primăria oraşului Lupeni,* dos. 3/1922, f.f.].

Noi avem un singur exemplu de asemenea tabel, alcătuit pentru „Cimitirul Eroilor Necunoscuţi" de la Jiu Paroşeni (SJANHD, *Fond Primăria oraşului Lupeni,* dos. 1/1922, f.f.).

[6] SJANHD, *Fond Primăria oraşului Petroşani,* dos. 1/1923, f. 6.

ale Statului român a persoanelor însărcinate cu inspectarea cimitirelor şi a propriilor filiale etc.[7].

Societatea – al cărui Comitet Central era găzduit în Palatul Patriarhiei din Bucureşti – a avut ca preşedinte de onoare pe regina Maria (29 octombrie 1875-28 iulie 1938) şi ca preşedinte executiv pe dr. Miron Cristea, episcopul ortodox de Caransebeş (1909-1919), mitropolit primat (1919-1925) şi patriarh al Bisericii Ortodoxe Române (1925-1939)[8].

Pentru a-şi explica şi populariza acţiunile sale, Societatea „Mormintele Eroilor căzuţi în război" va tipări din anul 1919 şi o revistă proprie, „Cultul Eroilor Noştri", Comitetele locale fiind invitate să se aboneze[9]; revista „România Eroică", editată din anul 1998 de către Asociaţia Naţională „Cultul Eroilor" se revendică ca şi continuatoare, ca serie nouă, a revistei „Cultul Eroilor Noştri".

În acelaşi timp, prin Decretul-Lege nr. 1913/4 mai 1920, pentru comemorarea eroilor căzuţi în război, s-a legiferat propunerea făcută de ministrul de Război, gl. Ioan Răşcanu, cu sprijinul Mitropolitului Primat, dr. Miron Cristea, ca, „în fiecare an, în ziua înălţării Domnului nostru Isus Christos, din luna Mai, când Floarea este mai bogată", să se facă comemorarea eroilor căzuţi în război (art. 1). „Această zi se decretează ca sărbătoare naţională şi va fi serbată în toate comunele ţării printr-un parastas, prin procesiuni şi serbări cu caracter naţional şi patriotic, după un program stabilit de Societatea „Mormintele Eroilor căzuţi în război", şi la care vor lua parte toate instituţiile de Stat şi particulare" (art. 2)[10]. Aceste Decret-Lege va fi urmat de Legea din 2 septembrie 1920, pentru cinstirea memoriei eroilor căzuţi, care stabilea ca, „pentru cinstirea memoriei eroilor noştri morţi în război se va construi la Bucureşti un edificiu comemorativ al războiului de unitate naţională, cuprinzând un cenotaf al eroilor, deasupra căruia va fi depusă „Cartea de Aur", conţinând numele tuturor eroilor morţi pentru patrie. Se vor ridica, de asemenea, monumente comemorative în toate localităţile unde s-au desfăşurat actele de eroism ale neamului...Se vor efectua lucrări pentru construirea, întreţinerea în bună stare şi înfrumuseţarea mormintelor şi cimitirelor eroilor noştri, atât în ţară cât şi în străinătate. Aceste lucrări şi construcţii se vor face prin îngrijirea Societăţii „Mormintele Eroilor căzuţi în război" (art. 1). Societatea se va îngriji ca în fiecare comună să se deschidă o „Cartea de Aur", în care să fie înscrise numele tuturor combatanţilor şi necombatanţilor morţi în campania 1916-1919, care s-au născut sau au locuit în acea comună, a celor care au murit din cauza actelor de violenţă ale duşmanului, ale combatanţilor şi necombatanţilor de naţionalitate română, din teritoriile alipite, morţi sub steag străin în interesul naţiunii" (art. 2)

Prin această Lege se mărea şi plaja de proveniență a fondurilor Societăţii şi, pe lângă sursele prevăzute prin Decretul-Lege nr. 4106/12 septembrie 1919, acestea puteau

[7] C. Hamangiu, *op. cit.*, vol. IX-X, 1919-1922, p. 222.

[8] Despre personalitatea dr. Miron Cristea, vezi, Ion Rusu Abrudeanu, *Patriarhul României. Dr. Miron Cristea. Înalt Regent,* Editura Napoca Star, Cluj Napoca, 2009; reeditarea lucrării, *Înalt Prea Sfinţia Sa Patriarhul României dr. Miron Cristea, Înalt Regent. Omul şi faptele. Contribuţiuni la studiul istoriei Bisericii Române Ortodoxe contemporane de Ion Rusu Abrudeanu,* volumul I, „Cartea Românească", Bucureşti, 1929.

[9] SJANHD, *Fond Primăria oraşului Lupeni,* dos. 8/1922, f.f.

[10] C. Hamangiu, *op. cit.*, vol. IX-X, 1919-1922, p. 346.

proveni din subvenţii acordate de Stat, în cuantum stabilit anual de guvern; din cota de 10 % a timbrului de asistenţă; din donaţii şi legate; 2 % din taxa de 12 % instituită în favoarea Teatrului Naţional etc.[11].

Prin „Legea asupra mormintelor de război din România" din 2 iunie 1927, Societatea „Mormintele Eroilor căzuţi în război" îşi schimbă denumirea în Societatea „Cultul Eroilor" (art. 24), menţinându-i-se calitatea de persoană juridică, acordată prin Decretul-Lege nr. 4106/12 septembrie 1919, şi va activa sub această titulatură până la 1 august 1940. Pentru îndeplinirea atribuţiilor sale, Societatea „Cultul Eroilor" va obţine din partea Statului subvenţii şi înlesniri: o subvenţie anuală de 6 milioane lei, cuantum la care se fixează dreptul de participare asupra încasărilor ce i se cuvin din timbrul de asistenţă socială; o cotă de 2 % din totalul încasărilor asupra impozitelor pe spectacole; scutirea de orice taxe de timbru şi impozit proporţional pentru petiţii, acţiuni, acte de procedură juridică, convenţii de orice fel, donaţii, legate etc.; scutirea de plata oricăror impozite sau taxe către Stat, judeţe, comune.

Legea accentua asupra principalelor prevederi din reglementările legislative anterioare având ca obiect cinstirea Eroilor căzuţi în luptele din anii 1916-1919[12].

La 27 iulie 1940, Regele Carol II semnează Decretul-Lege nr. 2533 asupra regimului mormintelor şi operelor comemorative de război[13], prin care, potrivit art. 3, „aducerea la îndeplinire a tuturor lucrărilor şi dispoziţiilor prevăzute prin legea de faţă se încredinţează Aşezământului Naţional „Regina Maria" pentru Cultul Eroilor", care „este persoană juridică de drept public, fiind o instituţie autonomă şi are sediul în Bucureşti"[14]. Aşezământul Naţional „Regina Maria" pentru Cultul Eroilor va fi desemnat să „preia de plin drept, prin efectul legii de faţă întregul patrimoniu – activ şi pasiv – al Societăţii „Cultul Eroilor", astfel cum se va afla în fiinţă pe data intrării în vigoare a legii de faţă, Societatea „Cultul Eroilor" considerându-se ca dizolvată şi lichidată de drept pe această dată, fără nici o altă formalitate, toate drepturile şi obligaţiile Societăţii „Cultul Eroilor" trecând asupra Aşezământului" (art. 72)[15].

Aşezământul Naţional „Regina Maria" pentru Cultul Eroilor va fi desfiinţat odată cu publicarea Decretului nr. 48 din 29 mai 1948 al Prezidiului Marii Adunări Naţionale, „întregul patrimoniu al Aşezământului trecând asupra Ministerului Apărării Naţionale. De asemenea, trec asupra Ministerului Apărării Naţionale toate obligaţiunile referitoare la păstrarea şi întreţinerea operelor comemorative de război existente, în care scop se va întocmi un regulament"[16]. Noi avem o ultimă informaţie despre activitatea Aşezământului în Valea Jiului din mai 1947, când se cere primăriilor din această regiune să permită ca, în data de 23 mai 1947, de Ziua Eroilor, să poată fi distribuită insigna comemorativă „Cultul Eroilor", la preţul de 1.000 lei/buc., în vederea sporirii fondurilor Aşezământului[17].

---

[11] *Ibidem,* p. 419-420.

[12] C. Hamangiu, *op. cit.,* vol. XI-XII, 1922-1926, Editura Librăriei Universala Alcalay & Co., Bucureşti, p. 781-786.

[13] Monitorul Oficial, I, nr. 176/1 august 1940, p. 3928-3934.

[14] *Ibidem,* p. 3929.

[15] *Ibidem,* p. 3933.

[16] Monitorul Oficial, I, nr. 124/31 mai 1948, p. 4729-4730.

[17] SJANHD, *Fond Primăria oraşului Petroşani,* dos. 1/1947, f. 5.

Despre modul cum se desfăşura „Ziua Eroilor" aflăm dintr-o broşura editată de către Comitetul Central al Societăţii „Cultul Eroilor" şi intitulată: „Program şi directive pentru sărbătorirea „Zilei Eroilor". Înălţarea Domnului – 29 mai 1930", program aprobat de către Preşedinţia Consiliului de Miniştri. Se stabilea că „Ziua Eroilor căzuţi pentru Patrie, care se serbează în ziua Înălţării Domnului, fiind declarată şi zi naţională... va fi sărbătorită în tot cuprinsul ţării cu deosebită solemnitate. Programul ei va cuprinde trei părţi: *A. Procesiunea religioasă,* care se va desfăşura dimineaţa. *B. Serbarea culturală,* care se execută după amiaza şi seara. *C. Distribuirea cocardei-insigne a Societăţii „Cultul Eroilor", Comitetul Central* – acţiune începută din anul 1926 (n.n) – în tot cursul zilei[18]. În „Ziua Eroilor", instituţiile publice şi particulare nu lucrează; prăvăliile sunt închise, comuna va fi pavoazată"[19].

Schimbări semnificative în modul de desfăşurare al manifestărilor de „Ziua Eroilor" nu se vor produce în anii următori, „Programul Comemorării Eroilor în ziua Înălţării Domnului – 18 mai 1939", fiind axat tot pe cele trei momente distincte: *A. Procesiunea religioasă,* care se va desfăşura dimineaţa. *B. Serbarea culturală,* care se executa după amiaza şi seara. *C. Distribuirea insignei „Cultul Eroilor",* a Comitetului Central, începând din această zi şi până la sfârşitul anului. Erau sărbătoriţi „prin această zi toţi Eroii neamului românesc din vremuri străbune şi până în timpul nostru, fără deosebire de naţionalitate sau confesiune" [20].

Sigur că aceste reguli respectau ceremonialul impus prin lege. Amintim cum s-au desfăşurat festivităţile de la Petroşani, cu prilejul Zilei Eroilor din 5 iunie 1924: „Ca şi până acum, serbarea a fost un prilej de înălţare sufletească. La ora 11 s-a format un frumos cortegiu, compus din armată, autorităţi, corporaţiuni, şcoli, cu orchestra minieră în frunte şi a parcurs strada principală, îndreptându-se apoi spre Cimitirul Eroilor. Aici preoţii diferitelor confesiuni din localitate au ţinut parastase pentru odihna sufletelor

[18] Despre distribuirea cocardei-insigne „Cultul Eroilor", care se va constitui într-o modalitate de sprijinire cu fonduri a activităţii Societăţii „Cultul Eroilor" aflăm din acţiunea desfăşurată în mai 1929. Ca în fiecare an, preşedintele executiv al Societăţii, Patriarhul dr. Miron Cristea, va lansa un apel de sprijin, în care spunea că, „trebuie să ne gândim însă şi la datoria ce avem către mormintele acelora a căror memorie o slăvim, morminte ce mai sunt încă răspândite în cuprinsul ţării şi pe care Comitetul Central, cu ajutorul Comitetelor din ţară, le grupează în cimitire de onoare spre veşnică şi glorioasă amintire. Pentru sporirea fondului de întreţinere a acestor lăcaşuri, unde odihnesc rămăşiţele morţilor noştri glorioşi, se va face şi anul acesta colecta cu insigna „Cultul Eroilor", şi pentru a cărei reuşită vă rugăm să daţi sprijinul D-voastră însufleţit..." (SJANHD, *Fond Primăria oraşului Petroşani,* dos. 2/1923, f. 255). La 27 iulie 1929, Primăria oraşului Petroşani primea de la Comitetul Central al Societăţii „Cultul Eroilor" o adresă prin care se transmitea că, „I.P.S. Sa Patriarhul dr. Miron Cristea, Înalt Regent, Preşedintele Societăţii, vă trimite patriarhiceşti binecuvântări şi vii mulţumiri pentru avântul sufletesc cu care aţi răspuns la chemarea Sa, strângând obolul obştesc pentru Societate în „Ziua Eroilor". Totodată adeverim că s-a primit la această Societate suma de 6.000 lei" (*Ibidem,* f. 248). Banii proveneau din vânzarea insignei „Cultul Eroilor", Comandamentul Garnizoanei ocupându-se, potrivit instrucţiunilor Comitetului Central al Societăţii „Cultul Eroilor", ca la 9 mai 1929, de „Ziua Eroilor", să fie vândute 2.000 de insigne (*Ibidem,* f. 252, 258).

[19] Societatea „Cultul Eroilor". Comitetul Central Bucureşti, *Program şi directive pentru sărbătorirea „Zilei Eroilor". Înălţarea Domnului – 29 mai 1930,* Atelierele „Răsăritul", Bucureşti, 1930, p. 1-8.

[20] Societatea „Cultul Eroilor". Comitetul Central Bucureşti, *Programul Comemorării Eroilor în ziua Înălţării Domnului – 18 mai 1939*, Editura Marvan, Bucureşti, 1939, p. 1-7.

Eroilor. Remarcăm frumoasa vorbire a părintelui Sebastian Stanca[21], asesor consistorial, care a apelat la sentimentele de bună înțelegere şi dragoste, care trebuie să animeze pe toți cetățenii acestei țări, întregite cu jertfa vieților atâtor eroi. Remarcăm şi corul minerilor greco-catolici, care au dat răspunsurile şi au cântat câteva tropare..."[22].

Programul stabilit pentru „Ziua Eroilor" din 9 mai 1929 şi transmis de Primăria oraşului Petroşani tuturor factorilor implicați/obligați să participe la manifestările preconizate – instituții de Stat, Societăți şi asociații economice şi profesionale, şcoli, reprezentanții confesiunilor religioase – prevedea: *a.* pavoazarea comunei cu drapele naționale, covoare şi tablouri patriotice; *b.* instituțiile publice şi particulare opreau activitatea, iar prăvăliile erau închise; *c.* ferestrele edificiilor din strada principală – strada Regele Ferdinand – erau împodobite şi seara erau luminate; *d.* la orele 10^{30} în toate bisericile oraşului avea loc câte un Te-Deum; *e.* la orele 11^{00} se forma convoiul care se deplasa, în frunte cu orchestra Societății miniere „Petroşani", la Cimitirul Eroilor şi era compus din: plutonul de onoare; şcolile primare; Gimnaziul de Fete şi şcoala romano-catolică; Liceul de băieți; Şcoala minieră; clerul confesiunilor ortodoxă, greco-catolică, romano-catolică, evanghelică-luterană, reformat-calvină, unitariană, israelită; Reuniunea comercianților şi meseriaşilor români; Corporațiunea meseriaşilor; Sfatul negustoresc; Clubul sportiv; Sindicatul Social-Democrat; autoritățile civile; pompieri; trupe din garnizoană; *f.* la Cimitirul Eroilor, după intonarea „Imnului Regal", avea loc câte o scurtă slujbă religioasă oficiată de preoții fiecărei confesiuni, se vor rosti cuvântări şi se vor prezenta onoruri militare. În după amiaza zilei de 9 mai 1929, se desfăşura la Casinoul Muncitoresc o serbare şcolară, organizată şi cu sprijinul orchestrei Societății „Petroşani", iar seara, prin organizarea Comandamentului Pieței, avea loc tradiționala retragere cu torțe; în cursul întregii zile se organizau chete pentru strângerea de fonduri necesare activității Societății „Cultul Eroilor"[23].

Şi la Lupeni serbarea Eroilor la 9 iunie 1932 va urma acelaşi program. La orele 10^{30} cei chemați să participe la acest eveniment urmau să se adune în piața din fața Primăriei, iar la orele 11^{00} se pleca în coloană spre Cimitirul Eroilor de la Paroşeni, unde se oficia serviciul divin de către preoții tuturor confesiunilor religioase existente în Lupeni şi Paroşeni, se depuneau flori pe mormintele Eroilor şi era ținută o cuvântare de către comandantul Garnizoanei Lupeni[24].

Şi în Valea Jiului Comitetele locale ale Societății „Mormintele Eroilor căzuți în război"/ „Cultul Eroilor"/ Aşezământul Național „Regina Maria" pentru Cultul Eroilor, se vor preocupa pentru a îndeplini îndatoririle pentru care au fost create, monumentele ridicate şi cimitirele amenajate şi îngrijite vorbind despre preocuparea oamenilor de aici pentru cinstirea înaintaşilor. Deşi nu avem date exacte pentru toate localitățile din Valea Jiului, credem că, în condițiile în care constituirea Comitetelor locale ale Societății „Mormintele Eroilor căzuți în război", mai ales în localitățile unde se aflau morminte

[21] Preot la Sebeş, județul Alba, dar născut la Petroşani în anul 1878; era fiul cel mare al primului preot ortodox de la Petroşani, Avram Stanca (1843-1916).

[22] XXX, *Serbarea Zilei Eroilor în Petroşani,* „Gazeta Jiului", III, 1924, nr. 23, p. 1.

[23] SJANHD, *Fond Primăria oraşului Petroşani,* dos. 2/1923, f. 244-245.

[24] SJANHD, *Fond Primăria oraşului Lupeni,* dos. 8/1932, f. 30

sau cimitire de Eroi, va fi o cerinţă impusă de Comitetul Central al Societăţii, înfiinţarea acestora se va realiza, primpretorul Plasei Petroşani cerând la 8 septembrie 1920 notarilor cercuali să precizeze câţi membri fondatori activi sunt în aceste Comitete locale[25]. Cum lucrurile nu se mişcau în ritmul în care doreau autorităţile, la 14 februarie 1922, primpretorul Plasei Petroşani, în baza unui Ordin al ministrului de Interne, se adresa, din nou, primăriilor şi notariatelor din Valea Jiului, cerându-le să conştientizeze importanţa acţiunii de centralizare şi îngrijire a mormintelor eroilor căzuţi pe câmpul de luptă şi să se implice în înfiinţarea, acolo unde acest lucru nu s-a realizat, a Comitetelor locale ale Societăţii „Mormintele Eroilor căzuţi în război"[26].

Avem ştire despre constituirea unor asemenea comitete şi în Valea Jiului. Primul Comitet se va constitui în vara anului 1920 la Petroşani, aşa cum preciza o adresă din 16 noiembrie 1920 a Primăriei, ca răspuns la întrebarea pusă de către garnizoana Petroşani, după sosirea aici a Regimentului 6 Vânători, dacă în garnizoană există un Comitet al Societăţii „Mormintele Eroilor căzuţi în război" sau dacă în cimitirele acestei garnizoane erau înmormântaţi ofiţeri căzuţi pe câmpul de onoare[27]. Nu ştim cât timp a funcţionat acest Comitet şi dacă răspunsul dat în noiembrie 1920 nu a fost formal, sau odată cu constituirea după 2 iunie 1927 a Societăţii „Cultul Eroilor", vechile comitete s-au desfiinţat, pentru că, la 4 octombrie 1938 Primăria oraşului Petroşani informa prefectul judeţului Hunedoara că, „în oraşul nostru nu este constituit şi nu funcţionează Comitetul Societăţii Cultul Eroilor. Am luat măsuri pentru înfiinţarea lui... Cimitirul Eroilor din acest oraş este definitiv, împrejmuit cu zid, iar crucile individuale sunt construite din beton"[28]. Urmare a fost că, la 20 iunie 1939, se constituia la Petroşani Comitetul comunal al Societăţii „Cultul Eroilor", cu motivaţia că în localitate exista un Cimitir al Eroilor. S-au înscris ca membri activi ai Comitetului comunal 23 de persoane de naţionalitate română, maghiară şi germană, în frunte cu primarul oraşului, care era şi preşedinte de drept, aceştia urmând să plătească o taxă anuală de 24 lei. Au fost declaraţi membri de drept ai Comitetului: prefectul judeţului Hunedoara; protopopul ortodox al Văii Jiului; comandantul Garnizoanei dintotdeauna; şeful Serviciului Tehnic comunal; şeful Poliţiei şi au fost aleşi patru membri eligibili[29].

Comitetul comunal din Vulcan al Societăţii „Mormintele Eroilor căzuţi în război" se va constitui la 5 noiembrie 1925. Comitetul, al cărui preşedinte va fi ales preotul ortodox Sebastian Rusan, viitorul mitropolit al Moldovei şi Sucevei (1950-1956), iar vicepreşedinte, cpt. Grigore Boşoldea, comandantul garnizoanei Vulcan şi al Companiei 1 din Regimentul 18 Infanterie „Tudor Vladimirescu" Gorj, era format din notabilităţile

---

[25] *Ibidem,* dos. 3/1920, f. 10.

[26] *Ibidem,* dos. 3/1922, f.f.

[27] Ion Aldescu, *op. cit.,* p. 174.

[28] SJANHD, *Fond Prefectura judeţului Hunedoara,* dos. 119/1938, f. 20.

De altfel, aceeaşi situaţie o constată în octombrie 1938 şi pretorul Plasei Petroşani, care informa prefectul judeţului Hunedoara că, „în comunele din Plasa Petroşani nu sunt înfiinţate Comitete locale ale Soc. Cultul Eroilor. Am luat măsuri ca comunele Lupeni, Vulcan, Iscroni şi Petrila, unde sunt monumente de Eroi, să intervină pe lângă sediul Soc. Cultul Eroilor din Bucureşti, pentru a primi „Statute", ca pe baza acestora să infiinţeze Comitete locale ale „Soc. Cultul Eroilor" (*Ibidem,* f. 21).

[29] *Ibidem,* f. 38.

comunei, preoții confesiunilor ortodoxă, greco-catolică, romano-catolică şi reformată, învățătorii şcolilor primare cu predare în limba română şi maghiară din comună, soțiile directorilor din Vulcan ai Societății „Petroşani", a comandantului garnizoanei şi ale ofițerilor în rezervă participanți la război. Pe lângă aceste persoane, numite în Comitet ca membri de drept, conform Statutelor, vor mai fi alese 25 de persoane care s-au afirmat prin munca şi activitatea depusă pentru cinstirea „Mormintelor eroilor căzuți în război: directori, ingineri şi funcționari din Vulcan ai Societăților miniere „Petroşani" şi „Valea Jiului de Sus"; medicul şef al Spitalului; farmacistul comunei; notarii comunelor Vulcan, Iscroni şi Livezeni; primarul comunei Coroeşti şi al doilea primar al comunei Vulcan din partea locuitorilor; săteni fruntaşi etc.[30].

Cunoaştem, de asemenea, despre unele dintre activitățile desfăşurate de către Comitetul Societății „Mormintele Eroilor căzuți în război" de la Lupeni, Comitet a cărui şedință de constituire s-a desfăşurat la 1 aprilie 1922. Comitetul era format din: comandantul Garnizoanei Lupeni; şeful Secției de jandarmi; parohii bisericilor din Lupeni: ortodoxă, greco-catolică, romano-catolică, reformat-calvină, unitariană, rabinul cultului mozaic, preoții greco-catolici din Paroşeni şi Bărbătenii de Sus; directorii şcolilor primare şi ai celor secundare; primarul comunei Lupeni; cinci doamne ai căror soți au luptat sau au murit în războiul mondial, şi încă cinci doamne, soții ale unor fruntaşi ai comunei. Preşedinte al Comitetului va fi ales preotul ortodox, părintele Victor Şandru, care era şi preot militar, iar vicepreşedinți, protopopul greco-catolic al Văii Jiului, canonicul Nicolae Zugrav, care din motive personale va declina apoi funcția, şi Gheorghe Todoran, econom[31]. Ştim că, în iulie 1926, exista un Comitet local şi în comuna Iscroni, doar că acesta „nu dispunea de mijloace". Nu ştim dacă în comunele Petrila şi Livezeni au fost înființate asemenea Comitete, aici neexistând cimitire dedicate Eroilor din primul război mondial[32] şi, mai mult, în cazul comunei Petrila, Mausoleul care se va ridica şi sfinți la Lonea în data de 5 iunie 1924 şi despre care vom vorbi a fost realizat exclusiv din inițiativa Direcțiunii Minelor Statului Lonea, iar la Uricani, soldații înhumați erau îngropați în cimitirul bisericii, neexistând un cimitir militar[33].

Prin grija acestor Comitete locale, a autorităților administrative locale şi cu sprijinul regimentelor dislocate în Valea Jiului după anul 1920, care se vor ocupa de deshumarea şi apoi reînhumarea osemintelor ostaşilor căzuți în luptele duse în regiune între lunile august-octombrie 1916, se vor reamenaja şi întreține cimitirele Eroilor de la Petroşani, Iscroni – numit atunci şi Bărbătenii de Jos – Jiu Coroeşti/Vulcan, Jiu Paroşeni, Baru, care fuseseră deja create de către armata germană în anul 1917, vor fi ridicate monumente de cinstire a Eroilor la Lonea, Vulcan şi la Lainici, în defileul Jiului, şi troițele de la Lupeni şi de pe muntele Tulişa.

Este locul să amintim şi despre o acțiune, care nu privea direct Valea Jiului, dar se înscria în trendul patriotic şi naționalist al societății româneşti de după primul război

[30] Ion Aldescu, *op. cit.*, p. 197-199.
[31] SJANHD, *Fond Primăria oraşului Lupeni,* dos. 3/1922, f.f.
[32] SJANHD, *Fond Pretura Plăşii Petroşani,* dos. 5/1926, f. 2.
[33] SJANHD, *Fond Primăria oraşului Uricani,* dos. 1/1918, f. 63; *Fond Pretura Plăşii Petroşani,* dos. 5/1926, f. 3.

mondial, acea de a subscrie la realizarea, la Mărăşeşti, între anii 1923-1938, a impresionantului Mausoleu dedicat celor care şi-au jertfit viaţa în luptele duse aici în vara anului 1917. În 16 februarie 1922, primpretorul Plasei Petroşani cerea notarilor şi primăriilor să se implice în constituirea Comitetelor de colectă „Mărăşeşti", formate din preoţi, învăţători, primar, notar şi trei săteni dintre cei care au fost în război, care urmau să se ocupe de strângerea de fonduri pentru demararea şi realizarea proiectului de la Mărăşeşti. Ştim că un asemenea Comitet s-a constituit la Lupeni[34], dar nu avem alte date despre activitatea şi rezultatele obţinute.

Despre modul cum erau organizate şi întreţinute cimitirele Eroilor din Valea Jiului, starea în care se găseau acestea, ca şi despre existenţa Comitetelor locale ale Societăţii „Mormintele Eroilor căzuţi în război", aflăm dintr-un raport din 5 iulie 1926, redactat de către secretarul Preturii Plasei Petroşani, pe baza rapoartelor notarilor cercuali, şi care era adresat Corpului VII Armată Sibiu.

Astfel, la Lupeni, Comitetul local îşi propunea să mute cimitirul Eroilor aflat în hotarul comunei Jiu Paroşeni şi despre care se spunea că era bine îngrijit, mai aproape de centrul comunei Lupeni şi, pentru aceasta, s-a ales o comisie formată din comandantul Garnizoanei, preoţii, inginerul comunal şi Primăria, pentru a găsi un teritoriu potrivit; după cum ştim această mutare nu se va produce şi, de abia în anul 1936, se va ridica la Lupeni o troiţă comemorativă. În acel cimitir ar fi dorit Comitetul să concentreze şi să reînhumeze „osemintele aflătoare în număr considerabil pe vârfurile munţilor Oboroca, Gura Plaiului şi multele morminte de pe Tulişa". În raport se opina „că, referitor la concentrarea mormintelor răzleţite, să se accepte hotărârea Comitetului şi să i se dea toate mijlocele posibile de a se aduna până la ultimul" şi se mai preciza că, „Comitetul comunal din Lupeni îşi acoperă cheltuielile din contribuţia membrilor".

În notariatul cercual Livezeni se afla cimitirul Eroilor din comuna Iscroni/ Bărbătenii de Jos, care era bine îngrijit de către Comitetul din Vulcan al Societăţii „Mormintele Eroilor căzuţi în război". Notarul mai spune că, „morminte răsleţite nu sunt", iar „Comitetul local nu dispune de mijloace".

În notariatul cercual Vulcan, cimitir al Eroilor era în comuna Jiu Coroeşti şi fusese înfiinţat în anul 1917. „E în stare foarte bună şi e sub îngrijirea Societăţii Mormintele Eroilor, filiala Vulcan.

Sunt 82 de eroi înmormântaţi, aduşi în anul 1925 de pe „Plaiul Vulcanului". Notarul mai spune că, „morminte răsleţite şi neîngrijite se află foarte multe pe muntele Oboroca şi Muncel. În ce priveşte concentrarea lor într-un singur cimitir, suntem de părerea să se înfiinţeze câte un cimitir comun pe muntele Oboroca şi pe Muncel, şi în ele să fie concentrate osemintele de pe acei munţi, deoarece exhumarea şi transportarea în cimitirul existent ar întâmpina multe greutăţi având în vedere situaţia acelor munţi. Comitetul local de prezent are 12.000 lei încasaţi din taxele de membru".

La finalul raportului era exprimată părerea că cel mai bine ar fi ca, „luând o hotărâre comună cu comitetul din Lupeni, şi prin sprijinul armatei, să fie adunaţi prin

[34] SJANHD, *Fond Primăria oraşului Lupeni,* dos. 3/1922, f.f.

orice mijloace toți eroii noştri şi aduşi în cimitirele de pe lângă comune spre a fi bine îngrijite şi la loc de onor"[35].

Cimitirul Eroilor de la Petroşani, cu o suprafață de 618 m^2, aflat în apropierea bisericii ortodoxe „Sfântul Nicolae", a fost înființat în anul 1917 de către comandamentul militar german şi austro-ungar[36]. Cimitirul, care este înconjurat de un zid de piatră şi cărămidă şi are în centru un monument ridicat din piatră şi beton dedicat soldatului necunoscut, adăposteşte mormintele a 137 de soldați căzuți în luptele din anul 1916[37].

În iulie 1934 au fost găsite pe dealul din apropierea oraşului osemintele unui soldat mort în timpul războiului. Soldați din garnizoana locală au deshumat cu mare pompă aceste oseminte, care au fost puse într-un sicriu şi au fost reînhumate după datina creştină în Cimitirul Eroilor. Slujba religioasă a fost făcută de către protopopul ortodox al Văii Jiului, Ioan Duma, iar la cimitir a vorbit un ofițer, care a elogiat vitejia armatei româneşti pentru înfăptuirea României mari. Onorurile militare au fost date de către două plutoane din Regimentul 7 Jandarmi staționate la Petroşani[38].

Cimitirul Eroilor de la Petroşani.

[35] SJANHD, *Fond Pretura Plăşii Petroşani*, dos. 5/1926, f. 1, 8.

[36] Vezi afirmația preotului dr. Eugen Suciu despre înființarea cimitirelor Eroilor de la Iscroni/Bărbătenii de Jos, Jiu Coroeşti şi Jiu Paroşeni.

[37] Ion Aldescu, *op. cit.*, p. 182-186.

[38] Avântul, VII, 1934, nr. 24-25, p. 2.

Tot în cimitir au fost înmormântați în 11 mai 1941 patru aviatori germani care au murit atunci când avionul lor s-a izbit de crestele Munților Parâng. Ceremonia înhumării celor patru aviatori a fost descrisă în presa vremii: „Luna trecută, într-un accident de aviație, şi-au găsit moartea pe muntele „Parângul" patru aviatori germani, care au fost înhumați provizoriu acolo până a fost posibil să fie aduşi jos şi înhumați după datinile creştine şi cu onorurile cuvenite. Ceremonia înhumării a avut loc duminică 11 crt. [mai 1941 – n.n.] în Cimitirul Eroilor din Petroşani". Se mai spune că, după slujba religioasă oficiată în fața celor patru sicrie la Spitalul din vecinătatea Liceului, a ținut o predică preotul romano-catolic, iar la cimitir a vorbit preotul comunității evanghelice, trei dintre cei patru ostaşi căzuți la datorie fiind de religie romano-catolici, iar unul era evanghelic. La cimitir vor mai vorbi un sublocotenent din aviația germană şi un colonel din partea armatei române[39].

În anul 1936, din inițiativă unui delegat al guvernului german, Cimitirul Eroilor a fost reamenajat, fiind ridicate 128 de cruci de beton cu inscripții din litere de aluminiu, au fost reparate zidurile, monumentul dedicat soldatului necunoscut. O altă reamenajare va avea loc în toamna anului 1941, din inițiativa Primăriei oraşului Petroşani şi cu sprijinul comandantului militar al Regiunii miniere Petroşani, garnizoanei locale şi Grupul Etnic German[40]. De altfel, în toată perioada interbelică, îngrijirea mormintelor din Cimitirul Eroilor s-a făcut anual de către Garnizoana locală şi de către Primărie, această din urmă contribuind şi băneşte la cheltuielile ivite ocazional[41].

Cimitirul Eroilor de la Iscroni/Bărbătenii de Jos – astăzi localitate componentă a oraşului Aninoasa – se găseşte în vecinătatea cimitirului localității, fiind amenajat, probabil, ca un spațiu distinct de acesta. Astăzi, lângă zidul de vest al acestui cimitir există morminte mai noi, ca parte a cimitirului localității.

Ştim din însemnările unui fost preot greco-catolic, trecut după 1948 la biserica ortodoxă, dr. Eugen Suciu, preot în parohia Vulcan-Coroeşti între anii 1937-1978 că, „în primăvara anului 1917, s-a prezentat la Vulcan şi Iscroni un pluton al armatei germane, sub comanda locotenentului Wilhelm Haberhauffe, cu misiunea de a face un cimitir prin care să fie cinstită memoria ostaşilor căzuți în luptele crâncene din Munții Vâlcanului.

---

[39] Avântul, XIV, 16 mai 1941, nr. 9, p. 4.

Despre prăbuşirea avionului între vârfurile Parângul Mic şi Cârja, despre faptul că trei dintre aviatori au fost găsiți morți în avion, iar un al patrulea se pare că a supraviețuit impactului, fiind găsit înghețat la 50 m de avion, în condițiile vremii de ianuarie, când autorul plasează data accidentului, despre căutările care au durat peste o săptămână, despre ceremonia înhumării, ilustrată cu fotografii, aflăm din cartea lui Ulrich Ernest, *Cartea vieții mele. Am fost deportat în U.R.S.S,* Editura MĂIASTRA, Târgu Jiu, 2013, p. 59-62.

[40] Ion Aldescu, *op. cit.*, p. 182.

[41] SJANHD, *Fond Prefectura județului Hunedoara,* dos. 119/1938, f. 50; SJANHD, *Fond Primăria oraşului Petroşani,* dos. 2/1923, f. 207.

De altfel, în bugetele anuale ale Primăriilor erau prevăzute sume de bani pentru sprijinirea Societății „Cultul Eroilor", situația în Plasa Petroşani pentru anul fiscal 1940/1941 fiind următoarea: Petroşani – 5.000 lei; Vulcan şi Lupeni, câte 1.000 lei; Bărbătenii de Sus – 500 lei; Aninoasa – 300 lei; Petrila, Crivadia, Iscroni, Câmpu lui Neag, câte 200 lei; Merişor, Băniţa, Uricani, câte 100 lei; Jiu Coroeşti – 50 lei (*Ibidem,* f. 65-66).

Au făcut un cimitir în Vulcan, Iscroni, Paroşeni. În aceste cimitire au fost înhumaţi eroi români, maghiari, germani, exhumaţi"[42].

Cimitirul Eroilor de la Iscroni.

Din raportul comandantului Garnizoanei Vulcan, cpt. Grigore Boşoldea, din Compania I a Regimentului 18 Infanterie „Tudor Vladimirescu", adresat Comitetului Central al Societăţii „Mormintele Eroilor căzuţi în război" la data de 1 septembrie 1925, aflăm că în Cimitirul Eroilor din Iscroni fuseseră înhumaţi 51 de soldaţi, din care 20 de români, o parte cunoscuţi, unii chiar din Regimentul 18 Infanterie „Tudor Vladimirescu", o parte necunoscuţi din regimente din Oltenia, iar restul, toţi cunoscuţi, erau din regimente bavareze, în special Batalionul 10 Vânători bavarez.

Cpt. Grigore Boşoldea mai precizează că, de la 1 august 1925, a trimis soldaţi care au lucrat zilnic la refacerea mormintelor de la fiecare cruce, iar cu ajutorul Societăţii miniere „Petroşani" s-a pietruit în cimitir şi s-a reparat zidul înconjurător de piatră. La 6 august 1925 au fost reînhumate în cimitir osemintele a şapte soldaţi români găsiţi pe munţi, căpitanul dezvăluind că, „pe aceşti munţi sunt foarte multe morminte comune de care este timpul să ne ocupăm în mod serios"[43].

---

[42] Eugen Suciu, *Istoricul bisericii Coroeşti,* în vol., Mircea Baron, Petru Hodor, „Vulcan. Schiţe monografice", Editura Realitatea Românească, Vulcan, 2002, p. 202.

[43] Ion Aldescu, *op. cit.*, p. 180-181.

Cimitirul Eroilor de la Jiu Coroeşti se află peste drum de biserica din, astăzi, cartierul Coroeşti al municipiului Vulcan, având şi acum destinaţia iniţială. Cimitirul a fost înfiinţat în anul 1917, odată cu cimitirele Eroilor de la Iscroni şi Jiu Paroşeni, în anul 1935 născându-se ideea de a construi şi o criptă, proiect care nu se va materializa. Tot de la părintele dr. Eugen Suciu ştim că, „în Cimitirul Eroilor din Vulcan, numele eroilor români îngropaţi în cimitir nu a putut fi identificat. Mai târziu, în anul 1924 (corect, 1925 – n.n.), Societatea „Cultul Eroilor" (Societatea „Mormintele Eroilor căzuţi în război", pentru acel an – n.n.) a adus osemintele mai multor eroi căzuţi în Munţii Vâlcanului şi le-au aşezat în acest cimitir. Cu această ocazie s-a identificat numele sergentului Dodiţoiu Constantin, care are mormânt separat. Pentru orientare, în viitor, se precizează că eroii români au fost înhumaţi spre răsărit, în dreapta de la uşa principală, iar la stânga aceleiaşi uşi sunt eroi maghiari. Eroii germani, identificaţi cu numele, au morminte separate. În faţa crucifixului sunt aşezaţi în mormânt comun eroii români aduşi de Societatea „Cultul Eroilor", şi în fruntea acestuia este mormântul separat al sergentului Dodiţoiu Constantin"[44].

Din raportul întocmit de cpt. Grigore Boşoldea la 1 septembrie 1925, aflăm că Cimitirul Eroilor de la Coroeşti era compus din 30 de morminte, unde erau îngropaţi numai soldaţi unguri şi germani care au luptat în zonă în anul 1916 şi care au fost identificaţi încă de la înhumarea lor; exista şi un mormânt comun unde erau înhumaţi soldaţi germani şi maghiari necunoscuţi, iar în anul 1923 a fost înmormântată în acest cimitir o călugăriţă din Ordinul maicilor Franciscane, care a îngrijit soldaţii internaţi în anul 1916 în spitalul Societăţii miniere „Salgótarján" din Vulcan. Cimitirul a fost îngrijit până în anul 1925, în mod exemplar, exclusiv de către maicile franciscane care lucrau la spital, iar de acum va trece în grija soldaţilor din Garnizoana Vulcan. Ştim că, maicile franciscane vor continua să participe la îngrijirea cimitirului, aşa cum ne spune un document din iulie 1938[45].

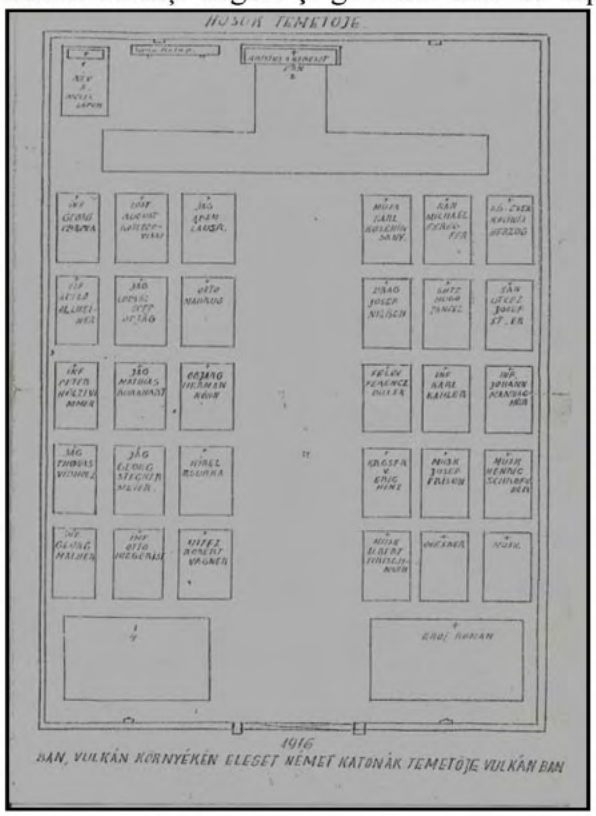

***Schiţa aranjamentului Cimitirului Eroilor de la Jiu Coroeşti/Vulcan*[46].**

[44] Eugen Suciu, *op. cit.*, p. 202.
[45] SJANHD, *Fond Prefectura judeţului Hunedoara,* dos. 119/1938, f. 31.
[46] Document primit de la domnul sociolog Şchiopu Dorel din Vulcan.

Cimitirul Eroilor de la Jiu Coroeşti/Vulcan.

Cpt. Grigore Boşoldea mai precizează că, de „Ziua Eroilor", cu aprobarea Prefecturii judeţului Hunedoara şi în conlucrare cu preotul locului şi Primăria Vulcan, s-au deshumat de pe Muntele Straja, în Pasul Vâlcan, osemintele a 78 de soldaţi neidentificaţi – unul dintre aceştia va fi identificat mai târziu ca fiind caporalul Toma Voicu din Regimentul 59 Infanterie – dar pentru care exista certitudinea că erau români, şi unul identificat, sergentul Dodiţoiu Constantin, care au fost reînhumaţi cu mare fast în Cimitirul Eroilor de la Vulcan în 28 mai 1925[47].

Cimitirul Eroilor de la Jiu Coroeşti/Vulcan.

[47] Ion Aldescu, *op. cit.*, p. 179.

Osoarul/Cripta de la Paroşeni a fost amenajat în toamna anului 1935 pe locul „Cimitirului Eroilor Necunoscuți" de aici. El se află în cătunul Ploştina, care aparținea de comuna Jiu Paroşeni de atunci, satul Paroşeni de azi, parte componentă a municipiului Vulcan, pe un deal, la o înălțime de cca. 25 metri deasupra şoselei şi căii ferate Petroşani-Lupeni, şi în fața Termocentralei Paroşeni.

Cimitirul Eroilor a fost înființat în anul 1917, odată cu cele de la Iscroni şi Jiu Coroeşti, şi ştim dintr-un document întocmit la 17 octombrie 1922 de către preotul ortodox Victor Şandru din Lupeni, preşedintele Comitetului din Lupeni al Societății „Mormintele Eroilor căzuți în război", intitulat, „Tablou model nr. 1 de cimitirele eroilor Români, aliați şi duşmani morți în timpul campaniei 1916-1918, ce urmează a fi expropriate conform Decretului Lege nr. 1693 [29 aprilie 1920 – n.n.]", că suprafața pe care se afla Cimitirul şi care urma să fie expropriată era de 848,50 st.p. = 3.046,11 m^2. Terenul care se găsea înscris în patru poziții în cartea funduară a comunei Jiu Paroşeni, aparținea Societății miniere „Uricani-Valea Jiului", care nu a trebuit expropriată pentru că a consimțit să doneze 446 st.p., şi la şase țărani, care aveau gospodării pe acel platou. Cimitirul, care în anii 1922-1923 va fi înconjurat de un zid de piatră de râu nezidită, era constituit din 112 morminte cu soldați neidentificați, posibil români, având la căpătâi cruci de lemn, o troiță din lemn de stejar, de şase metri înălțime, ale cărei urme se văd şi astăzi, iar la mijlocul cimitirului era un bloc de zidărie tencuită, care există şi astăzi, pe care era montată o placă mozaicată, cu inscripția „Cimitirul Eroilor Necunoscuți"; părintele Victor Şandru opina atunci că numărul mormintelor care urmau să se centralizeze în acest cimitir prin deshumări din afară putea ajunge la 1.000[48].

Cimitirul va fi îngrijit de către Comitetul Societății „Mormintele Eroilor căzuți în război" din Lupeni, care s-a ocupat, de asemenea, împreună cu Garnizoana din Lupeni, de realizarea drumului de acces din şoseaua principală, să fie plantați în cimitir puieți de brad şi de alți arbori, iar Composesoratul foştilor urbarialişti din Bărbătenii de Sus a consimțit să asigure pentru împrejmuirea cimitirului 80 de stâlpi de brad de 2 m lungime[49].

În anul 1935, un delegat al guvernului german vine la Paroşeni şi propune restrângerea cimitirului la o suprafață de 360 m^2, adunându-se aici osemintele soldaților necunoscuți care erau înhumați la Paroşeni, dar şi în satele de la nord de Petroşani spre Țara Hațegului: Merişor, Crivadia, Pui şi Livadia, în morminte comune, precum şi pe cei 98 de soldați cunoscuți şi înhumați la Livadia; 14 m^2 urmau să fie în rezervă pentru soldații care ar fi putut fi identificați cu ocazia concentrării. Cimitirul urma să fie înconjurat cu un zid de piatră brută, cu o portiță de fier şi având o cruce mare din beton armat, vizibilă dinspre Paroşeni şi Lupeni. Parcelele puteau fi înconjurate cu piatră îngropată pe jumătate în pământ, iar mormintele urmau să aibă cruci de piatră artificială; întreținerea cimitirului urma să fie asigurată de localnici şi de parohia evanghelică-luterană din Lupeni, iar costurile de refacere urmau să fie suportate de Statul german.

[48] SJANHD, *Primăria oraşului Lupeni,* dos. 1/1922, f.f.
[49] *Ibidem,* dos. 3/1922, f.f.

Osoarul/Cripta de la Paroşeni.

Acceptându-se reorganizarea cimitirului, în final sub forma unei cripte comune, străjuită de o impresionantă cruce din beton armat, în perioada 7 octombrie-18 noiembrie 1935 au fost deshumate 551 de cadavre din cimitirele de la Paroşeni; Uricani: curtea Bisericii greco-catolice[50], munţii Tulişa, Baiul, Dealu Mare, Şiglău, Foiţa

[50] În, SJANHD, *Fond Primăria oraşului Uricani,* dos. 1/1918, f. 63, există un document din mai 1921 în care se face un inventar al mormintelor soldaţilor înmormântaţi, nu într-un cimitir militar, ci în cimitirul Bisericii greco-catolice Uricani. Spaţiul destinat celor 25 de morminte unde sunt îngropaţi soldaţi are 12 m^2 şi sunt cruci la căpătâiul acestora; nu se cunoaşte numele lor, din ce contingent erau, dar se ştie că, patru soldaţi erau români, 20 soldaţi erau unguri, un soldat era austriac, iar un altul neamţ; numai despre unul dintre aceştia se ştie din ce regiment provenea.

Coarnele, Negrele, Gura Plaiului, poienile Ţiganca şi Ştefului; Pui: Cimitirul Eroilor[51]; Livadia: Cimitirul Eroilor; Crivadia: curtea Bisericii; Merişor, Bănița, Lupeni: cimitirul Bisericii evanghelice-luterane, munţii Zănoaga şi Oboroca. Cum, din cauza apropierii iernii nu s-a mai putut continua deshumarea celor îngropaţi în anul 1916 pe Munţii Vâlcan şi Retezat, la 18 noiembrie 1935 cripta va fi închisă. În anul 1936, cei 87 de soldaţi neidentificaţi, deshumaţi în data de 28 martie 1936 de pe vărfurile Oboroca şi Zănoaga, au fost reînhumaţi tot în cripta de la Paroşeni, astfel că aici se găsesc înhumaţi 637 de eroi români, germani, austro-ungari[52].

În anul 1938, monumentul se afla în grija Consulatului German de la Bucureşti[53].

Cimitirul Eroilor de la Baru nu se află strict geografic în ceea ce generic numim Valea Jiului – fiind însă, într-un fel, poarta de intrare spre această regiune, cum se vine dinspre Ţara Haţegului – dar l-am inventariat pentru că cei care au fost îngropaţi acolo sunt militari ce au făcut parte din unităţile militare participante la luptele din arealul Văii Jiului dintre august-octombrie 1916.

Cimitirul Eroilor de la Baru.

[51] Cimitirul dedicat Eroilor de la Pui există şi astăzi, în anul 1938 fiind îngrijit de comună şi de Reuniunea Femeilor Române (SJANHD, *Fond Prefectura judeţului Hunedoara,* dos. 119/1938, f. 32).

[52] Ion Aldescu, *op. cit.*, p. 190-193.

[53] SJANHD, *Fond Prefectura judeţului Hunedoara,* dos. 119/1938, f. 25.

Cimitirul a fost amenajat, la fel ca şi celelalte, de către armata germană în anul 1917. Nu avem documente care să ne dea date pertinente despre acest cimitir. Putem spune că cimitirul este amenajat în zona de centru a comunei Baru, în apropierea sediului Primăriei comunei şi peste drum de actuala S.C. REFRACERAM Baru, uzina de produse refractare creată în anul 1898, şi se învecinează cu Cimitirul evreiesc al comercianţilor evrei. El cuprinde mormintele a 37 de ofiţeri şi soldaţi germani identificaţi, unii bătrâni amintindu-şi că, sub piatra tombală aflată în faţa celor 37 de morminte şi care atunci când cimitirul a fost amenajat era decorată cu însemne militare germane, s-ar afla oseminte ale mai multor militari germani neidentificaţi.

Situaţia eroilor din primul război mondial înhumaţi în Cimitire de Onoare din Valea Jiului şi Baru[54]

Naţionalitatea	***Cimitirul***									
	Petroşani		*Iscroni*		*Coroeşti/Vulcan*		*Paroşeni*		*Baru*	
	Identificaţi	*Neidentificaţi*	*Identificaţi*	*Neidentificaţi*	*Identificaţi*	*Neidentificaţi*	*Identificaţi*	*Neidentificaţi*	*Identificaţi*	*Neidentificaţi*
Români	30	9	5	26	2	82	1	512	-	-
Unguri	36	11	-	9	3	2	-		-	-
Germani	35	-	19	-	30	-	-		37	-
Austrieci	7	-	-	-	-	-	-		-	-
Sârbi	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Călugăriţă franciscană	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Necunoscuţi	-	6	-	-	-	-	-	124	-	-
Total	*111*	*26*	*24*	*35*	*36*	*84*	*1*	*636*	*37*	*-*
Total general	***990***									

Impresionante sunt, prin semnificaţia şi mesajul lor, monumentele ridicate, fie de către Societatea „Mormintele Eroilor căzuţi în război", fie de către comunităţile locale, cu sprijinul Societăţilor miniere sau ale unor asociaţii culturale, la Lonea/Petrila, Vulcan, în defileul Jiului, la Lainici, la Lupeni şi pe muntele Tulişa.

Mausoleul de la Lonea se află în partea oraşului Petrila unde, odată cu dezvoltarea mineritului carbonifer în estul Văii Jiului începând cu anii '70 ai secolului al XIX-lea, se formează un spaţiu construit care va primi generic numele de Lonea. Iar ca să-l loca-

[54] Date oferite de către domnul col. Virgil Sanda, secretarul filialei Valea Jiului a Asociaţiei Judeţene „Sarmizegetusa" a Cadrelor militare în rezervă şi retragere din judeţul Hunedoara; pentru Cimitirele de la Iscroni/Bărbătenii de Jos şi Jiu Paroşeni, vezi şi, Ion Aldescu, *op. cit.,* p. 191-193.

lizăm şi mai riguros, monumentul se găseşte la intrarea în colonia minerească „Ion C. Brătianu". Monumentul, pe care iniţiatorii proiectului l-au denumit „Mausoleu", a fost gândit ca o criptă, dar depăşeşte semnificaţia religioasă a termenului. Ideea care a stat la baza ridicării sale a avut în vedere realizarea unui monument comemorativ de cinstire a tuturor eroilor căzuţi în luptele duse în timpul primului război mondial, nu de mari dimensiuni, aşa cum ar presupune folosirea termenului, şi nu neapărat ca un osoar, chiar dacă acolo au fost înmormântaţi doi soldaţi necunoscuţi.

Este de spus că Mausoleul a fost ridicat pe un platou aflat la peste 15 metri deasupra şoselei care vine de la Petroşani la Lonea şi lângă calea ferată industrială Mina Lonea-Preparaţia Petrila. Monumentul era orientat cu faţa spre clădirea administrativă de atunci a Direcţiunii Minelor Statului Lonea, viitoarea, de la sfârşitul anului 1925, Societatea minieră „Lonea" – care, de altfel, prin grija inimosului său director administrativ, Nicolae Gavrilescu, a suportat toate cheltuielile cu ridicarea Mausoleului şi amenajarea incintei – şi spre biserica catolică, şi cu spatele spre cele trei biserici aflate în colonia „Ion C. Brătianu": ortodoxă, greco-catolică, unitariană; accesul la monument se face pe o scară din dale de piatră care urcă dealul, venind din şoseaua principală şi pătrunde în colonia minerească.

Monumentul este zidit din cărămidă şi tencuit în alb, şi poate fi asemănat fie cu un templu antic, al cărui acoperiş este susţinut de şase coloane cu capiteluri dorice, pe fronton fiind inscripţionat textul: „Omagiu eroilor necunoscuţi morţi pentru patrie. 1916-1918", fie cu nava unei biserici creştine timpurii sau poate cele şase coloane sunt minerii, care în tradiţia locului duc pe umerii lor, până la groapă, sicriul cu cel decedat, sicriu care poate fi partea de sus a monumentului, care se sprijină pe coloane; ca orice Mausoleu, şi monumentul de la Lonea adăposteşte, într-o criptă, aşezată la mijlocul incintei, osemintele a doi soldaţi români necunoscuţi, morţi aici în primele zile din septembrie 1916 şi care au fost îngropaţi provizoriu lângă Fabrica de cărămidă. Monumentul este înconjurat, pentru a se forma o incintă, de o construcţie în arc de cerc.

Mausoleul de la Lonea.

Despre ridicarea acestui monument comemorativ ştim amănunte din relatările apărute în „Gazeta Jiului", ziar de la Petroşani tipărit între anii 1922-1928 şi al cărui fondator a fost Gheorghe Tătărescu, în acel moment jurist-consult la Societatea minieră „Petroşani".

Cititorii „Gazetei Jiului" din 1 iunie 1924 au fost informaţi din articolul: *O vrednică pomenire,* de faptul că, la 5 iunie 1924, de Ziua Eroilor, „se va dezveli la Lonea, în Colonia erarială a Minelor Statului, prin grija Direcţiunii Minelor Societăţii „Lonea", un Monument-mauzoleu al Eroilor, sub care vor zace osemintele Eroului Necunoscut. Pentru aceasta se vor exhuma osemintele a doi soldaţi eroi necunoscuţi, soldaţi din Vechiul Regat, înmormântaţi provizoriu lângă Fabrica de cărămidă"[55]. De altfel, Direcţiunea Minelor Statului Lonea a trimis tuturor oficialităţilor, instituţiilor administrative, militare, culturale, bisericeşti etc. o invitaţie pentru a participa la acest moment solemn, precizând rostul festivităţii şi modul cum se va desfăşura programul manifestării[56].

Preotul greco-catolic de la Lonea, Virgil Pop, ne relatează despre modul în care au decurs festivităţile de inaugurare a Mausoleului. Vorbeşte despre epopeea celor doi soldaţi, care vor fi reînhumaţi în mormântul din incinta Mausoleului, unul care a fost găsit de către camarazii săi decedat, iar celălalt rănit, dar care, după trei zile a murit şi el. Armata românească în retragere nu a avut timp să-i îngroape, iar localnicii nu s-au învrednicit timp de trei săptămâni să facă creştinescul gest decât după ce au fost ameninţaţi de jandarmii unguri.

Cei doi soldaţi vor fi deshumaţi în dimineaţa zilei de 5 iunie 1924, dar nu s-a putut stabili identitatea lor, pentru că nu s-au găsit acte, ci numai resturi ale hainelor militare în care au fost înveliţi atunci când au fost înmormântaţi fără sicriu. Osemintele au fost aşezate, apoi, într-un sac de pânză, şi pentru a se evita infectarea, oasele a fost acoperite cu acid carbonic crud; sacul a fost acoperit cu o pânză tricoloră, iar sicriul în care au fost puse osemintele a fost şi el acoperit cu o pânză tricoloră. Serbarea înhumării Eroilor a început cu un serviciu divin ţinut în toate bisericile din Lonea, iar treptat, cca. 4.000-5.000 de oameni şi oficialităţi administrative şi economice s-au adunat pe peronul gării din Lonea, în curtea bisericilor, în apropierea monumentului; era prezentă orchestra minieră şi o trupă de soldaţi din Garnizoana Petroşani. Un cortegiu impresionant, în frunte cu orchestra minieră şi şase preoţi de diferite confesiuni, au adus de la Fabrica de cărămidă sicriul cu osemintele celor doi soldaţi, şi care a fost depus pe un catafalc aşezat în faţa Mausoleului. A vorbit despre însemnătatea momentului directorul Minelor Statului Lonea, ing. Valer Socol, care a predat apoi autorităţilor bisericeşti osemintele spre binecuvântarea sacră. S-a desfăşurat apoi serviciul divin, împreună cu parastasul pentru odihna sufletelor eroilor morţi în război, după ritul fiecărei confesiuni, oficiere care s-a încheiat cu sfinţirea monumentului şi cu cuvântările preoţilor: ortodox, greco-catolic, romano-catolic, reformat. Aceştia, ca şi comandantul gărzii militare, au evidenţiat însemnătatea momentului, nevoia înfrăţirii între oameni şi au mulţumit „Direcţiunii Minelor Statului că, prin ridicarea acestui Mausoleu grandios, ne-a pregătit o aşa fru-

[55] „Gazeta Jiului", III, 1924, nr. 22, p. 1

[56] SJANHD, *Fond Primăria oraşului Petroşani*, dos. 1/1923, f. 162; *Fond Primăria oraşului Lupeni,* dos. 1/1924, f. 20.

moasă şi vecinică pomenire a eroilor". După săvârşirea serviciului divin şi a cuvântărilor, directorul administrativ al Minelor Statului Lonea, Nicolae Gavrilescu, a predat comunei politice Petrila, spre îngrijire, „monumentul, împreună cu comoara scumpă, cu osemintele eroilor necunoscuți...", urmând, apoi, în onoruri militare, aşezarea sicriului în cripta din interiorul Mausoleului.

Cronicarul va spune la final că „Ziua Eroilor din anul 1924 va rămâne neştearsă în amintirea populației muncitoreşti din Lonea şi se poate socoti ca un eveniment capital în viața morală-culturală şi națională din Valea Jiului"[57].

Monumentul Eroilor din Primul Război Mondial de la Vulcan a fost dezvelit la 31 noiembrie 1926, fiind opera sculptorului Mihai Onofrei (1896-1980). Monumentul a fost realizat chiar în timpul când se împlineau zece ani de la luptele din primul război mondial duse în această regiune, el fiind „ridicat din inițiativa unui Comitet de Români din Vulcan în anul 1926, luna noiembrie", aşa cum scrie pe o placă aşezată pe latura din spate a soclului statuii.

Poarta de intrare în curtea Şcolii gimnaziale „Teodora Lucaciu" Vulcan.

Monumentul, care beneficiază de o elaborată scenografie a spațiului, se află în incinta/curtea actualei Şcoli gimnaziale „Teodora Lucaciu" din Vulcan, şcoală construită în anul 1923[58], şi se învecinează cu fosta biserică greco-catolică, acum ortodoxă,

[57] Virgil Pop, *O importantă prăznuire la Lonea,* „Gazeta Jiului", III, 1924, nr. 23, p. 1-2; nr. 24, p. 2-3.
[58] „Gazeta Jiului", II, 1923, nr. 38, p. 2.

construită în anul 1906[59] şi biserica romano-catolică, construită în anii 1908-1911[60]. El este „conturat în fond de culmile Straja, Trecătoarea Vulcanului, în stânga de ale Parângului; iar în dreapta de vârfurile Oboroca şi Dealu Babii".

Monumentul reprezintă un soldat în poziție de înaintare, cu arma în mână – o sculptura de bronz, în tehnica ronde-bosse, înaltă de 1,90 metri – aşezat pe un soclu de granit în patru fețe, cu trei plăci de bronz pe laturi şi una în față. Pe frontispiciu de află inscripția „Pasul Vulcan" şi o placă cu textul: „Cinste, onoare şi glorie vitejilor eroi români căzuți în războiul pentru întregirea neamului. 1916-1918. Dulce et decorum est pro patria mori", iar pe celelalte trei laturi, inscripțiile: Jiu, Oboroca, Merişor.

La festivitatea de inaugurare a Monumentului Eroilor au participat conducătorii şi inginerii Societăților miniere „Petroşani", „Lupeni", „Valea Jiului de Sus", autoritățile administrative, fețe bisericeşti, învățători şi profesori, avocați şi notari, un public numeros venit din oraşele şi comunele Văii Jiului. Vor fi prezenți autorul monumentului, sculptorul Mihai Onofrei, generalul Ion Manolescu, preşedintele Societății Caselor Naționale şi directorul Societății „Mormintele Eroilor căzuți în război", cu alți reprezentanți ai Societății, militari activi şi în rezervă de la Bucureşti şi Târgu Jiu etc.

Monumentul Eroilor de la Vulcan.

Festivitatea a fost deschisă de către primarul comunei Vulcan şi preşedintele Comitetului, farmacistul Alexandru Pap, care a arătat cum s-a conturat ideea monumentului şi modul cum au dus la capăt proiectul, mulțumind celor care au dat ajutoare mai mari: Societățile miniere „Petroşani" şi „Lupeni", Primăria comunei Vulcan. După acest moment, se va săvârşi serviciul divin, separat de către preoții ortodocşi şi cei

[59] Eugen Suciu, *op. cit.*, p. 200.

[60] Ferenc Bakó, *Parohia Romano-catolică Vulcan,* în vol., Mircea Baron, Petru Hodor (coordonatori), „Vulcan. Schițe monografice", p. 224.

greco-catolici, protopopii celor două confesiuni rostind câte o cuvântare, iar sfinţirea monumentului se va face prin stropire cu apă. Vor urma discursuri ale oficialităţilor, cel al comandantului Garnizoanei Vulcan, cpt. Grigore Boşoldea, fiind dedicat şi istoricului luptelor care s-au desfăşurat în zona Munţilor Straja şi Vâlcan în toamna anului 1916, iar în cuvântul său, canonicul Nicolae Zugrav, protopopul greco-catolic al Văii Jiului sublinia „însemnătatea istorică a locului prin trecerea marelui Voevod Mihai Viteazul la 1599 pe drumul Buliga-Vulcan spre Viena la Împăratul. A fost fericită ideea ca tocmai acest loc să fie cinstit prin ridicarea acestui monument". Inginerul Ştefan Popovici, în numele Comitetului comunal al Societăţii „Mormintele Eroilor căzuţi în război", va preda primarului comunei Vulcan, farmacistul Alexandru Pap, monumentul care a fost dezvelit şi, astfel, festivitatea se va încheia[61].

Troiţa de la Lupeni. Aceasta este amplasată în zona vechiului centru al oraşului Lupeni, într-un spaţiu dedicat, în apropierea Bisericii ortodoxe, biserică sfinţită de către mitropolitul Ardealului, Nicolae Bălan, la 10 noiembrie 1929[62]; este un spaţiu pe care s-a aflat înainte de construcţia acestei biserici, vechea biserică ortodoxă, construită din lemn, un document din anul 1938 spunându-ne că, „în comuna Lupeni există un mormânt colectiv de rămăşiţe ale Eroilor, bine întreţinut, pe teritoriul Bisericii ortodoxe din Lupeni"[63].

Troiţa de la Lupeni ridicată în anul 1936.

[61] XXX, *Dezvelirea monumentului Eroilor la Vulcan,* „Gazeta Jiului", V, 1926, nr. 48-49, p. 2.
[62] „Avântul", II, 1929, nr. 46, p. 1.
[63] SJANHD, *Fond Prefectura judeţului Hunedoara,* dos. 119/1938, f. 31.

Ştim că, în iulie 1926, Comitetul local al Societăţii „Mormintele Eroilor căzuţi în război" îşi propunea să mute cimitirul Eroilor aflat în hotarul comunei Jiu Paroşeni în apropierea centrului comunei Lupeni, iar în acel cimitir urmau să se concentreze şi să fie reînhumate „osemintele aflătoare în număr considerabil pe vârfurile munţilor Oboroca, Gura Plaiului şi multele morminte de pe Tulişa"[64]. Mutarea cimitirului nu se va realiza, dar cei din Lupeni se vor îngriji de mormintele rămase pe munte, în iulie 1938 spunându-se că „mai sunt morminte colective pe culmile munţilor Oboroca, Zănoaga, Faţa Pietrei. Mormântul din Muntele Oboroca se află în stare bună şi este pe cale de a se construi un cavou frumos şi demn pentru cinstirea Eroilor. Acest mormânt este dat în grija Bisericii ortodoxe din Lupeni şi este întreţinut de un Comitet local al Cultului Eroilor"[65].

De aceea, în anul 1936 este ridicată Troiţa pe care o evocăm, dar despre a cărei sfinţire noi nu avem date. Troiţa este un monument compus, format dintr-o piatră tombală, care acoperă un „cimitir comun, un cavou"[66], în care au fost reînhumate oseminte ale unor soldaţi îngropaţi pe munte, o cruce comemorativă de beton mozaicat, aşezată pe un soclu tot de beton mozaicat, de formă trapezoidală şi un zid de beton, de înălţimea pietrei tombale, care înconjoară mormântul şi crucea. Pe braţul orizontal al crucii este aplicată o altă cruce de marmură de culoare neagră, iar în partea de jos a braţului vertical al crucii este aplicată o placă de marmură albă cu textul: *„1916 – 1936. Această Sf. Cruce se ridică întru amintirea Eroilor căzuţi pentru întregirea neamului"*.

Mai este de spus că deasupra acestei plăci a fost aplicată, sigur, după cel de al doilea război mondial, o altă placă dedicată acelor *„Eroi ai Lupeniului căzuţi la datorie pentru patrie. 1941-1945"*, care sunt nominalizaţi.

Troiţa de pe Muntele Tulişa. Se spune că, după primul război mondial, pentru a cinsti pe cei care s-au jertfit în luptele din zona Muntelui Tulişa, locuitorii Haţegului şi-au propus să ridice un monument în aceste locuri. Până la urmă, iniţiativa a aparţinut Turing Clubului României, Secţia Deva, şi s-a făcut pe cheltuiala Primăriei Lupeni, în atelierul de tâmplărie al Minei Lupeni, care aparţinea de Societatea minieră „Petroşani", fiind confecţionată o cruce din lemn de stejar, înaltă de şase metri, cruce care va fi transportată pe munte de către soldaţii Companiei de jandarmi din Lupeni.

Crucea de pe Tulişa, ridicată în iulie 2006.

[64] SJANHD, *Fond Pretura Plăşii Petroşani,* dos. 5/1926, f. 8.
[65] SJANHD, *Fond Prefectura judeţului Hunedoara,* dos. 119/1938, f. 31.
[66] *Ibidem,* dos. 2/1943, f. 6.

Troița, pe care a fost săpată inscripția: *„În amintirea eroilor care s-au jertfit pentru dreptate şi pământul românesc, în războiul pentru întregirea neamului. 1916-1919”*, va fi sfințită în duminica de 26 august 1934, slujba religioasă fiind oficiată de către protopopul ortodox al Văii Jiului, părintele Ioan Duma, ajutat de preoții Victor Şandru din Lupeni şi Sebastian Ciocan din Petrila. După sfințirea troiței au fost rostite cuvântări de către personalități prezente şi s-au citit telegramele ce urmau să fie trimise Regelui Carol al II-lea, primului ministru Gheorghe Tătărescu, un prieten statornic al Văii Jiului, directorului ziarului „Universul” şi preşedinte al „Ligii Antirevizioniste”, Stelian Popescu. „Marea manifestare națională de pe Muntele Tulişa”, cum titra ziarul „Avântul” din Petroşani, şi la care au participat oameni veniți din localitățile Văii Jiului, dar şi din alte părți ale județului Hunedoara, din județul Gorj şi ținutul Banatului, se va încheia cu un spectacol ce a cuprins cântece şi dansuri populare, şi cu o masă populară, un praznic, oferit de către Turing-Club[67].

Să spunem că, odată cu trecerea timpului, monumentul ridicat în anul 1934 s-a deteriorat constant, năruindu-se. În anul 1981, un locuitor din Uricani, Valer Iacobesc, a ridicat o cruce de mai mici dimensiuni, construită din bare de metal, situată mai jos de vechiul amplasament, montând deasupra ei un steag tricolor confecționat din tablă galvanizată. În apropierea vechiului amplasament al troiței ridicate în anul 1934, se va edifica în iulie 2006, din inițiativa altui uricănenan, Nicolae Stoi, şi cu contribuția Primăriei oraşului Uricani, o nouă troiță, formată dintr-un soclu de beton, în două trepte, şi o cruce din beton mozaicat, cu înălțimea de 3,30 m, lățimea de 2 m, şi având o greutate de o tonă. Pe aversul crucii a fost montată o reprezentare a lui Iisus Hristos, răstignit pe cruce, lucrare realizată în metal la Simeria. Pe soclul pe care este aşezată crucea a fost inscripționat textul „Nihil Sine Deo”, crezul aflat pe blazonul familiei regale de Hohenzollern-Sigmaringen, iar pe reversul crucii este textul, *„Recunoştință eternă eroilor noştri. Sacrificiul vostru ostaşi români a înfăptuit unirea națională”*.

S-ar putea naşte întrebarea de ce în contextul discuției despre monumente dedicate primului război mondial şi care au fost ridicate în spațiul pe care, generic, îl numim Valea Jiului, vorbim despre un monument ridicat în defileul Jiului, la Lainici şi, oricum, prin inițiativa celor din județul Dolj, care a fost dedicat cinstirii generalului erou Ion Dragalina. Putem motiva cu faptul că, prin numirea ca şi comandant al Armatei I, generalul Ion Dragalina urma să coordoneze bătălii care se dădeau încă în zona munților ce aparțin Văii Jiului, că încă granița cu Austro-Ungaria se afla la Păiuş, în apropierea Mănăstirii Lainici etc.

Monumentul dedicat generalului Ion Dragalina şi care străjuieşte şi astăzi, ca un simbol al unității regăsite după 1918, drumul care leagă Transilvania de Vechiul Regat, a fost inaugurat la 26 octombrie 1927, în preajma zilei din urmă cu 11 ani – 12/25 octombrie 1916 – şi a locului în care militarul erou a fost împuşcat fatal de către un cuib de mitralieră german.

Se va îndeplini la 26 octombrie 1927 un gând a lui Nicolae Iorga care, la înmormântarea generalului Ion Dragalina va spune: „Cu pietate fiecare va privi ultimul lui

[67] XXX, *Marea manifestare națională de pe Muntele Tulişa. Sfințirea troiței ridicată în amintirea eroilor căzuți în război,* în, „Avântul”, VII, 1934, nr. 30-31, p. 4.

drum dintre noi... Dar mâine, când Banatul lui părintesc va fi carne din trupul României biruitoare... vom ridica pe locul unde el a fost dăruit neamului statuie de bronz întru pomenirea curatei figuri de erou"[68].

Monumentul impresionant prin simplitatea sa este compus, în principal, dintr-o cruce confecționată din ciment şi care este aşezată pe un soclu din marmură albă. Pe ambele laturi ale crucii se află o poză a generalului Ion Dragalina realizată în tehnica fotoceramicii, cuvintele „Cerna" şi „Jiu", locurile bătăliilor la care generalul a participat în campania militară începută la 14/15-27/28 august 1916, iar pe două laturi ale soclului din marmură, confesiunea. „Aici am fost rănit făcându-mi datoria pentru Neam şi Țară".

Incinta în care este amplasat monumentul este înconjurată cu un gard de fier, întreg ansamblul aflându-se între şoseaua care trece prin defileul Jiului şi râul Jiu, într-un cadru natural de o mare frumusețe.

Monumentul a fost construit de către Filip A. Gosler din Craiova, iar pe o latură a soclului de marmură se află textul care ne lămureşte legat de inițiatorii proiectului: „În anul 1927, luna octombrie, ziua 12. S-a ridicat această cruce pe locul unde generalul Ion Dragalina, comandantul Armatei I-a, a fost rănit în ziua de 12 octombrie 1916, cauzându-i moartea. Ridicată de Societatea Monumentelor Craiova, având președinte pe domnul general de divizie Constantin Dumitrescu, comandant al Corpului I Armată, cu concursul ostaşilor care au luptat la Cerna şi Jiu sub ordinele lui. În semn de veşnică amintire şi ca un îndemn pentru viitor că orice Român trebuie să-şi jertfească viața pentru Neam şi Țară".

Generalul Ion Dragalina, care provenea dintr-o familie de militari din Banat era născut la 8 decembrie 1860 la Caransebeş. A urmat Şcoala de cadeți din Timişoara (1880) şi Academia Militară din Viena (1884). Va servi din anul 1884 în Regimentul 43 Infanterie austro-ungar, dar va demisiona din armata cezaro-crăiască în anul 1887 şi va trece în Vechiul Regat. Va fi reactivat în anul 1887 în armata română ca locotenent în Regimentul 2 Infanterie; va fi promovat: căpitan (1893), maior (1899), colonel (1911), general de brigadă (1915). Va fi comandant adjunct al Regimentului 7 Vânători (1905), comandant al Şcolii Militare de Infanterie din Bucureşti (1908), al Comandamentului 3 Teritorial (1916), al Diviziei 1 Infanterie şi al Armatei I (1916). În primul război mondial a luat parte la luptele „Grupului Cerna" (august-octombrie 1916) şi în prima bătălie de pe Jiu (10/23-16/29 octombrie 1916). Generalul Ion Dragalina va fi grav rănit în 12/25 octombrie 1916 în apropierea Mănăstirii Lainici; moare în seara zilei de 24 octombrie/9 noiembrie 1916 la Bucureşti. Va fi unul dintre puținii comandanți de armate căzuți la datorie în prima linie în primul război mondial. A fost un admirabil instructor şi pedagog, mareşalul Constantin Prezan spunând că „el a fost acela care m-a învățat de la A la Z tactica şi strategia şi astfel că, tot ce am ştiut şi aplicat... în calitate de comandant de armată şi apoi ca şef al Marelui Cartier General, se datorează şi învățăturilor primite de la el"[69].

---

[68] XXX, *Ion A. Dragalina,* în vol., C. Căzănişteanu, V. Zodian, A. Pandea, „Comandanți militari. Dicționar", Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1983, p. 108.

[69] *Ibidem.*

Monumentul închinat generalului Ion Dragalina în defileul Jiului.

La dezvelirea monumentului ridicat în defileul Jiului vor participa ofițeri, ostaşi şi oficialități de la Târgu Jiu şi din comuna Bumbeşti, preoți, camarazi ai generalului Ion Dragalina, un mare număr de oameni. Un sobor de fețe bisericeşti de la Târgu Jiu, Bumbeşti, Craiova, Mănăstirea Lainici a oficiat un serviciu divin, rugându-se pentru odihna generalului Ion Dragalina, şi a sfințit monumentul. Au urmat apoi cuvântări, generalul de divizie Constantin Dumitrescu, comandantul Corpului I Armată, subordonat al generalului Ion Dragalina, elogiind calitățile extraordinare de militar şi de om ale acestuia şi-a amintit că, coincidență sau nu, generalul a fost rănit într-o zi de miercuri, şi tot miercuri era ziua când se inaugura monumentul. A mulțumit prefectului județului Dolj, care s-a implicat moral şi material în realizarea acestui proiect, tuturor celor care au contribuit material, celor care au ținut să fie prezenți la acest moment şi, mai apoi, predă monumentul prefectului județului Gorj. Vor mai vorbi, prefectul județului Gorj, dr. Nicolae Haşnaş şi generalul Ion Manolescu. preşedintele Societății Caselor Naționale[70]. Să mai spunem că ziarul „Gazeta Jiului" va găzdui în cuprinsul numărului în care se vorbeşte despre dezvelirea monumentului din defileul Jiului discursul rostit de marele avocat, om politic şi desăvârşit orator, Take Ionescu (1858-1922), la înmormântarea generalului Ion Dragalina[71].

[70] XXX, *O cruce-monument eroului general Ion Dragalina,* „Gazeta Jiului", VI, 1927, nr. 44-45, p. 1-2.
[71] „Gazeta Jiului", VI, 1927, nr. 44-45, p. 2.

CIMITIRUL INTERNAȚIONAL DE ONOARE „MIRCEA CEL BĂTRÂN" DIN COMUNA MIRCEA VODĂ, JUDEȚUL CONSTANȚA

Remus Macovei

Crearea cadrului necesar pentru identificarea şi centralizarea osemintelor militarilor căzuți în Primul Război Mondial pe teritoriul României

La terminarea Primului Război Mondial pe teritoriul României erau presărate peste 400.000 de morminte ale ostaşilor aparținând tuturor țărilor care au desfăşurat acțiuni militare în perioada 1916-1919 pe teritoriul nostru național[1]. Acestea erau dispuse în 30.000 de locuri, fiind marea lor majoritate nesistematizate şi fără semne de căpătâi. La inițiativa lui Iuliu Maniu, Octavian Goga, Nicolae Iorga, Mihail Sadoveanu, Virgil Madgearu s-a înființat, la 12 septembrie 1919, Societatea Mormintelor Eroilor Căzuți în Război[2], care avea ca scop:

a) de a descoperi locul unde există mormintele celor căzuți pentru patrie;

b) de a aduce acestor morminte îmbunătățirile necesare ca: ziduri împrejmuitoare, cruci, pietre funerare, monumente, mausoleuri, troițe, capele etc.;

c) de a îngriji ca ziua comemorării eroilor să fie serbată cu mare fast religios, şcolar, național şi militar[3].

Societatea era condusă de Comitetul central compus din: M.S. Regina Maria, preşedinte de onoare; cinci doamne, soții de generali morți în război, sau în viață, alese de adunarea generală; Î.P.S.S. Mitropolitul Primat; Ministrul de război; Ministrul de interne; Ministrul de domenii; Ministrul de culte; Ministrul de lucrări publice; Secretarul general al ministerului de război; Directorul geniului din ministerului de război; Un profesor universitar ales de colegii săi[4].

Până în anul 1941 s-au înălțat 6.200 de lucrări comemorative: mausolee, statui, monumente, troițe, capele şi cimitire.

În Dobrogea, în anii 1919-1920, s-a trecut la identificarea locurilor unde erau înhumate osemintelor celor 19.000 de militari morți în timpul luptelor din anul 1916. Activitatea s-a desfăşurat sub conducerea Comitetelor județene ale Societății Mormintelor Eroilor Căzuți în Război şi Prefecturilor din județele Constanța, Tulcea, Durostor şi Caliacra. În perioada 1920-1938 s-au centralizat aceste osemințe, s-au deshumat

---

[1] Col. Vasile Moldovan, Delia Ariciu, „Cinstirea celor care s-au jertfit pentru țară", în „Observatorul militar" nr. 43/1997.

[2] Aceasta îşi va schimba denumirea în Societatea „Cultul Eroilor" în anul 1927 şi în Aşezământul Național „Regina Maria" pentru Cultul Eroilor.

[3] Statutul Societății Mormintelor Eroilor Căzuți în Război, art. 3.

[4] *Ibidem*, art.16.

osemintele unor eroi dobrogeni înhumați în diverse localități din țară şi s-au reînhumat în 5 mari cimitire: Constanța (1921), Bazargic (1920), Turtucaia (1926), Tulcea (1938) şi Mircea Vodă.

Înființarea Cimitirului Internațional de Onoare Mircea Vodă – Gară

În anul 1925 a fost ales terenul, în suprafață de 8.000 m.p., situat în apropierea gării din Mircea Vodă, necesar realizării unui cimitir al eroilor şi s-au întocmit documentele de punere în posesie cu acest teren a Societății Mormintelor Eroilor Căzuți în Război. Lucrările la amenajarea acestui cimitir vor începe la 10 ianuarie 1926, după oficierea de către P.S. Lt. Gherontie, Episcopul Constanței, a slujbei de sfințire a locului şi punerea pietrei de temelie a monumentului. De strângerea fondurilor necesare realizării construcțiilor s-a ocupat un comitet local al cărui preşedinte a fost C. Ştefanovici[5].

Exhumarea osemintelor militarilor care au fost înmormântați pe teritoriul județului Constanța s-a făcut sub conducerea autorităților locale, cu sprijinul militarilor puşi la dispoziție de către comandanții militari din localitățile unde existau morminte ale militarilor morți pe timpul luptelor din Dobrogea. Cei exhumați se centralizau în capitala plasei, ocazie cu care se organizau impresionante ceremoniale. La Mangalia, conform relatărilor reporterului revistei „România Eroică", o astfel de activitatea a avut loc la 2 august 1926.

„Lucrările de exhumare au început la 10 august 1926. S-a lucrat cu echipe militare din Regimentul 2 Grăniceri şi Regimentul 40 Infanterie, având şi concursul populației din comunele din întreaga Plasă Mangalia, sub conducerea autorităților comunale şi sub supravegherea şi directivele domnului Hristu Melide, pretorul plasei Mangalia şi a locotenentului Nicolae Copaciu, din Ministerul de Război, delegatul Societății Mormintele Eroilor, exhumându-se peste 1.700 eroi din toate naționalitățile. Solemnitatea ridicării acestor eroi s-a făcut la Mangalia în ziua de 22 august 1926. În zorii zilei de 22 august 1926 osemintele a peste 1.700 de eroi, aşezate în lăzi şi cutii goale se depun în 14 autocamioane frumos ornate cu flori şi verdeață şi peste 40 de coroane depuse din partea domnilor Sever Movilă, senator şi din partea multor autorități şi persoane de bine aflate pentru sezon în Mangalia. S-a slujit la biserica din localitate unde a avut loc adunarea generală publică în frunte cu autoritățile locale. (...) Au mai luat parte orfanii de război ai marinarilor, elevii şi elevele în frunte cu profesoarele şi profesorii şcolilor locale, pensionarele orfelinatului de război din Mangalia cu profesorii şi conducătorii lor, toți proprietarii şi notarii comunelor plasei Mangalia. De aici se formează un frumos şi impunător cortegiu pornind la ora 10 în sunetul clopotelor, în frunte cu clerul îmbrăcat în sfintele odăjdii, sfintele prapore şi crucea cea mare, străbătând străzile oraşului până în piața principală, unde osemintele eroilor aşteptau aşezate în cele patruzeci autocamioane, învelite în flori şi coroane, care impresionau puternic prin măreția jertfei ce înfățişau. Aici erau de față domnii: general Ioan Manolescu, directorul Societății Mormintele Eroilor; Ionescu Brăila, director în Ministerul de Domenii; profesor Motaş; comandorii Georgescu, Brezeanu Turturică; colonelul Sima Petre, comandantul Regi-

[5] Conform documentarului oferit de maica Veniamina Badea.

mentului 2 Grăniceri (...). După terminarea serviciului religios, oficiat de un sobor de preoți din întreaga plasă Mangalia, au ținut cuvântări domnii: Preotul Gheorghe; Atipul Geamiei Reschid; preoți musulmani; Daciu, învățător la Caraomer şi locotenentul Nicolae Copaciu, din partea armatei şi Societății Mormintele Eroilor. (...) La ora 15 se formează un impunător cortegiu compus din peste 20 de maşini[6] acoperite cu coroane naționale şi grămezi de flori care porneşte în sunetul muzicii şi salutul imensei asistențe, ducând spre Constanța osemintele prin Movilă Techirghiol. (...) La Movilă Techirghiol cortegiul este întâmpinat de o mulțime imensă de ofițeri în cap cu domnul general Jitianu, comandantul Şcolii Superioare de Război, mulți sezonişti, având şi două muzici militare care dau onorurile şi înalță imnuri de slavă pentru cei care şi-au jertfit viața pe altarul sfânt al Patriei. S-au rostit însuflețite cuvântări de către domnii: general Jitianu, primarul comunei Tuzla şi locotenentul Nicolae Copaciu. La ora 17 cortegiul îşi face apariția la marginea Constanței, unde este întâmpinat de întregul cler al Constanței, în cap cu arhimandritul Dincă, vicarul sfintei Episcopii. Reprezentanții autorităților civile şi militare, armata şi un public numeros, care în sunetele muzicii Regimentului 34 Infanterie, condusă de inimosul ei şef, căpitanul Lăzărescu, parcurge străzile principale până în centrul oraşului, de unde se îndreaptă la gară, iar aici se oficiază un înălțător serviciu religios şi încheindu-se cu o însuflețită cuvântare a arhimandritului Dincă, după care se încheie cu cuvântarea locotenentului Nicolae Copaciu. Se procedează apoi la îmbarcarea osemintelor acestor eroi şi tot în aceiaşi zi sunt luate cu vagoane speciale spre Mircea Vodă unde vor fi reînhumate în cimitirul militar de onoare Mircea cel Bătrân"[7].

Ceremonia ocazionată de transportarea osemintelor eroilor din Medgidia s-a desfăşurat duminică, 17 octombrie 1926. Osemintele celor 760 de eroi s-au dezgropat de către grănicerii din garnizoană, sub conducerea locotenentului Copaciu, delegatul Societății Mormintele Eroilor şi au fost duse la gara locală în sicrie învelite în culorile naționale şi acoperite cu flori. Prin grija primăriei s-a făcut o mare şi frumoasă colivă, lucrată de către văduvele de război. Oraşul a fost pavoazat. Prăvăliile şi panairul (bâlciul anual) şi-au suspendat activitatea între 9 şi 11 şi întreaga populație ca şi locuitorii satelor vecine, cum şi toate şcolile din oraş cu profesorii lor, au mers la gară purtând lumânări aprinse şi flori. Corpul de grăniceri cu ofițerii garnizoanei şi muzica Regimentului 34 Infanterie au dat onorurile. Erau de față autoritățile. (...) Parastasul a început la ora 10. Au ținut cuvântări patriotice: preotul econom Mărculescu, domnii Dimitriu, subprefect al județului Constanța, Vasilescu, directorul gimnaziului şi locotenentul Copaciu. (...) În sunetul clopotelor, muzicii, gorniştilor şi corului gimnaziului, cele trei vagoane trase de o maşină, frumos împodobite cu verdeață şi tricolor, purtând osemintele eroilor, care timp de atâția ani au fost adăpostite în cimitirul oraşului, au pornit spre gara Mircea Vodă, unde va fi de aici înainte locaşul lor de veci"[8].

---

[6] Proprietarii au asigurat cele 40 de autocamioane gratuit.

[7] Arhiva Oficiului Național Cultul Eroilor, revista „România Eroică", nr.7-9 /1926, Leontin Iliescu – *Acțiunea Societății Mormintele Eroilor în Dobrogea. Solemnitatea exhumării eroilor de la Mangalia*. 2 august 1926.

[8] Arhiva Oficiului Național Cultul Eroilor, rev. „România Eroică", nr. 10-12 /1926.

Reînhumarea osemintelor centralizate din întregul județ Constanța se va executa sub supravegherea locotenentului Nicolae Copaciu, reprezentantul Societății Mormintele Eroilor în Dobrogea, ajutat de o echipă de 30 soldați, conduşi de 2 sergenți, puşi la dispoziție de către Divizia 9 Infanterie. Reprezentantul Societății Mormintele Eroilor mai avea la dispoziție 6 căruțe cu câte 4 cai şi conducătorii necesari, precum şi un cal de călărie[9].

Conform planificării inițiale, cimitirul trebuia realizat până în anul 1928. Din cauza complexității lucrărilor termenul nu a putut fi respectat, marea majoritate a acestora fiind finalizate la sfârşitul anului 1932. După 1928 întreaga activitate a fost coordonată de către reprezentanții Societății Mormintelor Eroilor Căzuți în Război, plutonierii Panait Nicolae şi Mihai Vasile, ajutați de un număr mic de soldați detaşați, ale căror nume s-au pierdut în timp[10].

Monumentul central inaugurat în anul 1928[11] este alcătuit dintr-un vultur, realizat din bronz, aşezat pe un postament de marmură, susținut de patru coloane de marmură neagră, având dimensiunile de 2,10 x 1,33 x 1,35 m. La rândul său, soclul monumentului, cu dimensiunile de 1,16 x 4,26 x 4,26 mp, are formă de trunchi de piramidă, fiind realizat din marmură albă. La baza monumentului a fost amenajat un osuar în care se găsesc osemintele a 4.852 de militari.

La intrarea în cimitir a fost ridicată o capela militară care a fost inaugurată în 1928. Este o construcție în stil bizantin, cu trei cupole, una mai mare şi joasă în centru şi două mici, laterale[12]. Capela avea pe fațadă două basoreliefuri din bronz cu efigiile lui Traian şi Decebal, în stânga, şi Carol şi Ferdinand, în dreapta[13]. Pictura interioară va fi realizată în 1932.

În perioada 1928-1932, au fost centralizate osemintele a 5160 militari: 1317 români (99 cunoscuți, 1218 necunoscuți); 1066 ruşi (78 cunoscuți, 988 necunoscuți); 504 germani (76 cunoscuți, 428 necunoscuți); 2028 bulgari (134 cunoscuți, 1894 necunoscuți); 225 sârbi (1 cunoscut, 244 necunoscuți)[14].

Ca urmare a hotărârii Societății „Cultul Eroilor" din 11 iunie 1938[15], în localitatea Mircea Vodă se constituie la data de 22 iunie 1938 următorul comitet: Preşedinte – Ene Manea – preot; Vicepreşedinte – Vasiel Cantacuz – primar; Secretar – Mihai Pârvan – notar; Membri – Istrati Petru – şeful de post, Oprea Dinu – agent fiscal, Ioan Filip – directorul şcolii.

Acest comitet avea menirea să asigure paza şi întreținerea elementelor existente şi să asigure reorganizarea cimitirului în funcție de numărul militarilor deshumați de pe

---

[9] Arhiva Oficiului Național Cultul Eroilor – Adresa transmisă Ministerului de Război, la 19 martie 1926, de către directorul Societății Mormintele Eroilor Căzuți în Război.

[10] Arhiva Asociației Naționale „Cultul Eroilor", filiala Constanța, Dosarul 12 bis/2000, f. 1.

[11] Florica Postolache, *Album – Arta Monumentală a litoralului, oraşului şi județului Constanța*, Constanța, 1973.

[12] Conform documentarului oferit de maica Veniamina Badea.

[13] În anul 1948 acestea au fost demontate şi ascunse în pământ de un localnic. După 1990, acesta le-a predat autorităților locale. Acum cele două basoreliefuri se află la sediul Arhiepiscopiei Tomisului, din Constanța.

[14] www.once.ro

[15] Arhivele Naționale Constanța, fond Prefectură Constanța, nr. 52/1938, p. 80.

raza județului şi care urmau să fie reînhumați la Mircea Vodă. Comitetul urma să adune fondurile necesare realizării lucrărilor, iar Societatea „Cultul Eroilor“ urma să asigure până la 600.000 de lei[16]. Aceste măsuri s-au luat ca urmare a hotărârii Societății „Cultul Eroilor" ca pe raza comunelor sau pe proprietățile private să nu mai rămână decât cimitirele sau grupurile de morminte a căror organizare şi întreținere se obligă să o suporte autoritățile sau proprietarii respectivi. La finalizarea cimitirului, în anul 1941, la Mircea Vodă erau înhumate osemintele a 5302 militari (423 identificați şi 4.879 neidentificați) – români, germani, austrieci, ruşi, bulgari, sîrbi, polonezi – căzuți pe timpul luptelor din primul război mondial pe teritoriul județelor Constanța, Tulcea, Caliacra şi Durostor[17].

Prin purtarea de grijă a P.S. Lt. Episcop Gherontie al Constanței, slujirea în capelă cât şi pomenirea celor căzuți au fost rânduite la trei călugări, care se îngrijeau şi de paza şi întreținerea cimitirului. După canoanele vieții monahale se slujea Sfânta Liturghie în fiecare zi iar la Sfântul Jertfelnic erau pomeniți eroii cei mutați la Domnul[18]. Pentru aceştia a fost amenajat un schit, pe latura opusă Capelei Militare.

După declanşarea celui de-Al Doilea Război Mondial, pentru Cimitirul de Onoare din Mircea Vodă a început o perioadă grea, toate autoritățile lăsându-l în părăsire.

Situația Cimitirului Internațional de Onoare Mircea Vodă Gară în perioada comunistă

În anul 1948, odată cu desființarea Aşezământului Național „Regina Maria" pentru Cultul Eroilor[19], cimitirul trece în administrarea Ministerului Apărării Naționale, iar începând cu anul 1975 în administrarea Primăriei comunei Mircea Vodă[20].

În perioada 1977-1978, a fost refăcută pictura Capelei Militare, de către PC Părinte pictor Lembrau[21].

Începând cu 1 ianuarie 1987, Primăria Mircea Vodă, în baza unui contract de închiriere, pune la dispoziția familiei Bălan, pentru o perioadă de 5 ani, contra unei chirii anuale, spațiul pe care este amplasat Cimitirul Eroilor[22]. Cu această ocazie, Capela Militară este transformată în depozit de cereale, schitul călugărilor în cârciumă, iar în apropierea mormintelor au fost organizate țarcuri pentru animale. În aceste condiții, majoritatea însemnelor de căpătâi sunt deteriorate sau distruse.

Revenirea la normal, după 1990

La 24 aprilie 1991, Protoeria Medgidia obține avizul favorabil al Primăriei Mircea Vodă pentru „repunerea în drepturi" a capelei ortodoxe din incinta cimitirului, dar

---

[16] *Ibidem*, p. 82.
[17] www.once.ro
[18] Conform Documentarului pus la dispoziție de maica Veniamina Badea.
[19] Decretul nr. 1.009/1948, Monitorul Oficial nr. 124 din 31 05 1948.
[20] Decretul Consiliului de Stat nr. 117/1975.
[21] Arhiva Asociației Naționale Cultul Eroilor Filiala Constanța, dosar nr. 6/1992, p. 19.
[22] Aurelia Voineagu Lăpuşanu – Cimitirul Eroilor – reşedința de la țară a familiei Bălan, „Cuget Liber", joi, 20 februarie 1992.

familia Bălan nu este de acord cu evacuarea spațiului. Urmare a campaniei de presă declanşată de preotul Vârlan Vasile, sprijinit de Filiala Județeană Constanța a Asociației Naționale „Cultul Eroilor" şi a sentinței publice a Judecătoriei Medgidia în dosarul nr. 3404/1991, familia Bălan va fi evacuată din cimitir[23].

În perioada imediat următoare, cimitirul este salubrizat, fiind îndepărtate grajdurile şi țarcurile pentru animale, iar prin strădania preotului Vârlan Vasile şi a enoriaşilor s-au executat lucrări de întreținere şi a fost amenajat sfântul altar, unde s-a turnat o masă din beton.

La 7 noiembrie 1993, capela a fost sfințită şi transformată în biserică de către ÎPS Florea Lucian – Arhiepiscopul Tomisului. La această activitate au participat reprezentanții Prefecturii, M.Ap.N., Asociației Naționale „Cultul Eroilor", Uniunii Naționale a Veteranilor de Război şi elevi de la Şcoala Generală din Mircea Vodă[24].

În spațiul vechiului schit a fost cazată familia cântărețului bisericesc Lupu Gigi, cu sarcina de a păzi şi şi îngriji cimitirul.

Prin grija comandantului Marinei Militare, amiralul Gheorghe Anghelescu, în anul 1992 Regimentul 40 Mecanizat „Călugăreni" din Medgidia a primit în responsabilitate Cimitirul de Onoare Mircea Vodă, fiind obligat să participe la întreținerea acestuia şi să organizeze ceremonialele militare şi religioase cu ocazia Zilei Eroilor[25]. Militarii acestei unități au plantat în anul 1993 câteva zeci de arbori tuia, achiziționați de Consiliul Județean şi Comandamentul Marinei Militare[26]. În acelaşi an s-a reuşit de către Consiliul Județean Constanța asfaltarea drumului de acces la cimitir şi amenajarea parcării.

În anul 1999, din inițiativa preşedintelui Asociației Naționale „Cultul Eroilor" – Filiala Județeană Constanța, contraamiralul (r) Marcel Dragu, pe părțile laterale ale monumentului au fost montate 4 plăci de marmură cu inscripții în română, bulgară, rusă şi germană cu următorul conținut: *„Ca un simbol al vitejiei şi onoarei militare, în acest cimitir îşi duc somnul de veci, împreună români, ruşi, germani şi bulgari, căzuți în primul război mondial"*[27].

În anul 2001, cu binecuvântarea şi prin purtarea de grijă a Î.P.S. Teodosie, Arhiepiscopul Tomisului, s-a hotărât ca în cadrul Aşezământului comemorativ de la Mircea Vodă să se întemeieze o mănăstire, în biserica mănăstirii urmând să se rânduiască o permanentă pomenire şi cinstire a eroilor la Sfânta Liturghie[28].

În anul 2005, având în vedere gradul ridicat de degradare a cimitirului, Oficiul Național Cultul Eroilor, aflat în subordinea Secretariatului General al Guvernului, demarează acțiunea de restaurare a acestuia. Demersul va fi susținut şi de Primăria Mircea Vodă, Prefectura şi Consiliul Județean Constanța, Arhiepiscopia Tomisului.

Reabilitarea cimitirului se va realiza în perioada 2005-2007, după Proiectul Tehnico-Economic realizat de Oficiul Național Cultul Eroilor, şi a vizat repararea tutu-

---

[23] *Ibidem.*
[24] Arhiva Asociației Naționale Cultul Eroilor Filiala Constanța, dosarul nr. 6/1992, p. 19.
[25] Arhiva Asociației Naționale Cultul Eroilor, filiala Constanța, dosarul 12 bis/2000, f. 1.
[26] Arhiva Asociației Naționale Cultul Eroilor, filiala Constanța, dosarul 2 /1993 f. 47.
[27] *Ibidem.*
[28] Conform documentarului oferit de maica Veniamina Badea.

ror componentelor cimitirului, începând cu capela, până la amenajarea aleilor exterioare şi a parcărilor. A fost deja degajat spaţiului perimetral exterior al ansamblului, s-a înlăturat asfaltul aleilor interioare şi s-au făcut excavări între parcelele de onoare în scopul de a le scoate în evidenţă. Cea mai mare parte a crucilor a fost curăţată manual, astfel încât numele soldaţilor a devenit vizibil[29]. Au fost turnate din nou 6 cruci, care nu au mai putut fi restaurate[30].

S-au finalizat inclusiv iluminatul de către Enel Constanţa şi alimentarea cu apă, rigolele şi canalizarea de către Raja Constanţa. Fondurile necesare au fost asigurate de către Oficiul Naţional Cultul Eroilor, Consiliul Judeţean Constanţa (150.000 lei) – şi din sponsorizările unor oameni de afaceri. Remarcabilă este implicarea subprefectului Claudiu Iorga Palaz, care s-a ocupat personal de realizarea în termen a lucrărilor.

La 3 noiembrie 2007, a avut loc o impresionantă ceremonie prilejuită de finalizarea lucrărilor de reabilitare a Cimitirului Internaţional de Onoare „Mircea cel Bătrân". La eveniment au participat reprezentanţi ai Preşedinţiei României, Parlamentului, Guvernului, diplomaţi acreditaţi în România, veterani de război, cadre în rezervă şi în retragere, oficialităţi din administraţia publică, elevi, studenţi şi mulţi localnici. De remarcat prezenţa unor delegaţii străine, din Bulgaria şi Germania[31]. Slujba religioasă ecumenică a fost săvârşită de un sobor de preoţi în frunte cu IPS Teodosie, Arhiepiscopul Tomisului. Au fost intonate imnurilor de stat şi arborate drapelelor de stat ale Bulgariei, Germaniei, Federaţiei Ruse şi României, ţări ai căror eroi odihnesc în Cimitirul Internaţional de Onoare „Mircea cel Bătrân".

În urma restaurării, Cimitirul Internaţional „Mircea cel Bătrân" din Mircea Vodă se compune din: Biserica cu Hramul Înălţarea Domnului; 6 parcele cu 440 de cruci (4 cu 95 de cruci – români, germani, ruşi şi nemţi; 2 cu 30 de cruci – una comună pentru ruşi şi bulgari şi una pentru germani). În dreptul fiecăreia a fost amplasat câte un tun; Monumentul central; 4 monumente mici, în dreptul parcelelor mari; Schitul pentru călugări.

În urma executării lucrărilor de reabilitare, la 28 iunie 2010, Cimitirul Internaţional al Eroilor „Mircea cel Bătrân" a fost declarat printr-un ordin al Ministerului Culturii şi Cultelor, Monument memorial Categoria „A".

Astăzi în chiliile mânăstirii de la Mircea Vodă locuiesc 4 măicuţe, având ca stareţă pe maica Veniamina Badea. Acestea, printre rugăciuni şi candele aprinse, lucrează cu drag la fiecare mormânt sădind o floare, udând cu o lacrimă jertfa celor care le-au apărat ţara şi credinţa[32].

În anul 2011, prin grija măicuţelor din Mânăstirea cu haramul Înălţarea Domnului şi cu ajutorul financiar al credincioşilor din Mircea Vodă, a fost înălţată o Troiţă în cinstea eroilor din primul război mondial. Troiţa este amplasată pe perimetrul exterior al Cimitirului Internaţional de Onoare „Mircea Vodă", pe latura dinspre drumul naţional

[29] www.once.ro

[30] Teodora Dumitraşcu – Cimitirul Internaţional „Mircea Vodă", renăscut din ruine, „Ziua de Constanţa", 7 iunie 2010.

[31] www.once.ro

[32] Documentar pus la dispoziţie de maica Veniamina Badea.

Constanța – Bucureşti. Pe placa de marmură este inscripționat următorul îndemn: *„Iubeşte-l pe Dumnezeu mai presus de orice şi pe aproapele tău ca pe tine însuți!”.*

După reabilitarea Cimitirului Internațional de Onoare „Mircea cel Bătrân” autoritățile locale şi cele județene nu au găsit căile cele mai bune pentru promovarea acestui obiectiv, astfel că acesta se zbate într-un anonimat aproape perfect.

În perioada 2008-2016, cu toate eforturile depuse de cele 4 măicuțe pentru întreținerea exemplară a parcelelor şi a căilor de acces, o parte din elementele cimitirului s-au deteriorat. Din cauza lucrărilor necorespunzătoare efectuate în 2007, au fost afectate grav următoarele elemente: acoperişul bisericii a permis infiltrarea apei de ploaie care a distrus pictura interioară; *rigolele şi canalizările s-au distrus aproape integral; plăcile de marmură de pe monumentul central s-au desprins sau ciobit; 6 cruci s-au deteriorat/ rupt; schitul pentru măicuțe este în pericol de prăbuşire, fiind necesară consolidarea clădirii.*

Înlăturarea acestor stricăciuni necesită surse financiare importante, pe care primăria Mircea Vodă, Arhiepiscopia Tomisului şi Consiliul Județean Constanța la ora actuală nu le au la dispoziție.

INRI
"IUBESTE-L PE D-ZEU
MAI PRESUS DE ORICE
SI PE APROAPELE TAU
CA PE TINE INSUTI!"
ACEASTA SF. TROITA
S-A RIDICAT IN CINSTEA
EROILOR DIN PRIMUL
RAZ. MONDIAL DE MAN.
INALTAREA DOMNULUI"
STARETA VENIAMINA
BADEA CU AJUTORUL
CREDINCIOSILOR IN 2011
S-A SFINTIT IN TIMPUL
ARHIPASTORIRII IPS
TEODOSIE ARH. TOMISULUI

CIMITIRUL DE RĂZBOI DIN DEALUL MLĂCII, COMUNA TITEŞTI, JUDEŢUL VÂLCEA

Florea Vlădescu

Cimitirul în care au fost înhumate rămăşiţele pământeşti ale poetului-erou Constantin T. Stoika fusese organizat în Dealul Bumbuia, pe potecile care duc înspre biserica satului Boişoara, drum care se numeşte „Între pârao", astăzi terenul aparţinând moştenitorilor Peperigeanu. Fiind în calea vitelor, s-a hotărât ca acest cimitir să fie amenajat lângă pădure, pe culmea denumită „În Cornul Măgurei". S-au făcut şi unele lucrări de amenajare, care se cunosc şi astăzi după cca. 90 de ani.

Locul ales fiind îndepărtat de sat, fără drum de acces, n-a convenit nemţilor. S-a dispus alegerea altui teren, stabilit în Dealul Mlăcii-Titeşti. Descriem acest cimitir:

Puţin mai jos de unde se ţine bâlciul anual, spre apus, peste şoseaua naţională, se află Cimitirul eroilor români şi al ostaşilor armatelor de ocupaţie din Primul Război Mondial, împrejmuit cu zid de piatră, cu pinteni de sprijin la cele patru colţuri, construit în anul 1917, în timpul ocupaţiei germane. Aici îşi găsesc odihna ostaşi români şi germani, adunaţi de pe câmpul de luptă ce se întinsese pe toate plaiurile Boişoarei şi Titeştiului, de către cetăţenii acestor locuri, dar mai ales de popa Bâscoveanu – un călugăr de la Mănăstirea Frăsinei, participant la luptele din Loviştea.

Printre ofiţerii români ce-şi dorm somnul de veci în acest cimitir, amintim pe maiorii Ghermănescu şi Sângereanu, căpitanul Gambă şi pe sublocotenentul Constantin T. Stoika.

Din povestirile înaintaşilor, care au trăit acele groaznice timpuri, aflăm că satele fiind părăsite de localnicii plecaţi în refugiere, gospodăriile rămânând pustii şi câinii fără stăpâni, mâncau soldaţii decedaţi, presăraţi pe câmpul de luptă. Locuitorii reîntorşi la vetrele lor au trebuit să omoare câinii înrăiţi până la sălbăticie, care atacau oamenii asemănător fiarelor sălbatice flămânde.

Ostaşii şi ofiţerii germani, purtând numere de înmatriculare, au putut fi indentificaţi, fapt pentru care numele lor au putut fi scrise pe cruci, spre deosebire de ostaşii români, care au fost înhumaţi în gropniţe comune, la colţurile cimitirului. Pe crucile ridicate s-a menţionat numărul acestora.

Cimitirul refăcut după terminarea războiului are forma de pătrat, cu latura de 25 m. Poarta de intrare se află la mijlocul laturei de răsărit, de unde începe o alee cu lăţimea de 2 m, până la latura de apus. Pe latura de apus, s-a construit un ieşind de circa 2 m x 2 m, în care se înalţă o cruce de lemn de stejar, pe soclu de ciment, unde sunt sculptate următoarele cuvinte în limba germană *WAS SIE WARER UND GALTEN VERBLICH UND SCHWAND DASS SIE TREUE GEHALTEN DAS HAT BESTAND* (ce aţi fost şi aţi reprezentat păleşte şi dispare, însă ce aţi păstrat cu credinţă durează).

Prin anii 1950, vulturul împărătesc, sculptat pe această cruce, a fost cioplit, din cauza ignoranței, unii considerând că este cimitir fascist.

Aleea este străjuită, de o parte şi de alta, cu zid de piatră de 0,5 m înălțime. În mijlocul aleii, tinerii satului Titeşti, în anul 1935, au ridicat o cruce din ciment. Meşterul a fost italianul Hugo Verdoni. În soclul acestei cruci se află o sticlă în care se păstrează o listă cu numele contribuabililor la ridicarea ei, din care mulți au pierit în cel de-al doilea război mondial.

De o parte şi de cealaltă a aleii se întind trei terase, unde se găsesc mormintele ale căror cruci au fost distruse.

În partea de N-E a cimitirului s-a ridicat, din lemn de stejar, crucea poetului-erou Constantin T. Stoika, în anul 1970, de către fratele acestuia – inginerul Titus T. Stoika, care i-a căutat mormântul timp de 50 de ani.

Crucea, a cărei fotografie reprezenta pe poetul-erou, a fost distrusă de irresponsabili, şi avea următoarele înscrisuri:

- pe prima placă metalică: „Poetul erou – sublocotenent rezervă Reg. I".

- pe a doua placă, tot metalică: „Pios omagiu fratelui iubit din partea familiei cu ajutorul tov. N. Vlădescu şi locuitorilor din comuna Perişani – sat Titeşti – Argeş, plaiuri cântate de poet unde a luptat şi murit vitejeşte pentru Țară" – Titus – 23 X 1970.

Pe terasa din partea de sud, se află o placă memorială ridicată pentru Dinu Şerbu, de asemenea distrusă. Cei doi maiori, Ghermănescu şi Sângereanu, şi căpitanul Gambă, sunt înhumați pe aleea dinspre miazănoapte, sub aleea sublocotenentului C.T. Stoika.

În fiecare an, elevii şcolilor şi cetățenii din cele trei sate, la Ziua Eroilor (Înălțarea Domnului), se adună la cimitirul eroilor şi cinstesc memoria eroilor neamului.

În decurs de 78-80 de ani, zidul ce împrejmuişte cimitirul a început să se dărâme. Ceva reparații s-au făcut în anii 1966 şi 1995. Crucile au fost complet distruse prin ardere, de târgaşi.

În primăvara anului 2004, cu ocazia vizitei făcute la acest cimitir, domnul colonel (r) Carol Deheleanu, din cadrul Consiliului Județean Vâlcea „Cultul Eroilor", a constatat starea deplorabilă în care se găseşte acest cimitir. S-a luat legătura cu primarul comunei Titeşti – doamna Teleabă Vasilica şi cu domnul viceprimar Vlădescu Florea şi s-au stabilit măsurile de reparare şi amenajare a cimitirului.

În acest sens, domnul colonel Deheleanu a transmis conducerii primăriei Titeşti o schiță a unui mormânt al eroilor şi o schiță a unei Sf. Cruci pentru cimitirul eroilor. În nota schițelor sunt indicate materialele din care trebuie executate, cât şi cotele acestora.

Consiliul de Administrație al Obştei de Moşneni din Titeşti, prin aprobarea membrilor acționari din această obşte, au executat un număr de 20 (douăzeci) de cruci din lemn de stejar, iar juristul prefecturii, care îndeplinea funcția de director al Prefecturii Vâlcea, doamna Elena Cioacă, donează tot un număr de 20 (douăzeci) de cruci. În total 40 de cruci.

Nu s-au putut executa mormintele, ele fiind numai săpate. Crucile n-au fost scrise, neavând planul acestui cimitir. Au fost dispuse, în mod proporțional, în tot perimetrul cimitirului.

S-a reuşit executarea porții de intrare şi închiderea acesteia, pentru a se asigura păstrarea interiorului, putându-se asigura, în mare, chemarea doctorului Petru Toma

Rațiu, făcută în data de 12 aprilie 1958, Bucureşti: „Pe cel mai măreț decor ce a existat vreodată, pe fundalul luptei sfinte al unui întreg neam, contopit cu el, una cu el, şi-au găsit locul şi menirea să rodească, inima plină de dragoste şi avânt, dârzenia, disprețul de moarte dacic, spiritul stăpân de sine, ager, sensibil la frumusețe…".

Academicianul Şerban Cioculescu a făcut o impresionantă expunere în ziua de 14 februarie 1975, în şedință publică, unde au participat ofițeri ai Editurii Militare, scriitori, elevi ş.a., la Librăria „Mihail Sadoveanu" din Bucureşti. A fost prezentat auditorilor volumul *Poetul erou – sublocotenent Constantin T. Stoika*, „ca suflet din sufletul neamului", interviu realizat de locotenent-colonelul Gh. Preda – directorul Editurii Militare.

Inginerul Titus T. Stoika remarca cu acest prilej următoarele: „...i-a dăltuit personalitatea în rezonanță biblică, ca să trăiască ca o legendă în sufletul vremurilor, înălțându-i prin puritatea inimii şi simplitatea spiritului, un monument de gândire originală, de a cânta Pacea şi a se jertfi vitejeşte pentru Țară!...".

Această manifestare culturală desfăşurată la Librăria „Mihail Sadoveanu" din capitală, a avut loc sub genericul „Zilele cărții pentru tineret". Expunerea academicianului Şerban Cioculescu s-a intitulat „Poetul erou sublocotenent Costantin T. Stoika": „Îmi revine cinstea deosebită de a vă prezenta, dintre cărțile Editurii Militare, a glorioasei noastre armate, cartea remarcabilă a locotenent colonelului Gheorghe Preda despre poetul-erou sublocotenent Constantin T. Stoika, mort pentru patrie în primul război mondial. Astfel se înlănțuie o tradiție în țara care a aniversat în primăvara acestui an 500 de ani de la epocala victorie a lui Ştefan cel Mare de la Podul Înalt – Vaslui şi care va sărbători 30 de ani de la victoria împotriva fascismului, 98 de ani de la proclamarea independenței, 375 de ani de la întâia unire a tuturor românilor sub Mihai Viteazul, domnul Țării Româneşti, al Ardealului şi al Moldovei."

CIMITIRUL ŞI TROIŢA EROILOR DE RĂZBOI, NECUNOSCUŢI, DE LA BUJORENI-VÂLCEA, CĂZUŢI ÎN LUPTELE DE PE VALEA OLTULUI, DIN TOAMNA ANULUI 1916*

Eugen Petrescu

La hotarul dintre satele Lunca şi Bogdăneşti, comuna Bujoreni, judeţul Vâlcea se află un loc de odihnă pentru eroii români căzuţi pe aceste locuri în toamna anului 1916, în timpul Războiului Reîntregirii Neamului, dar şi pentru ostaşii armatelor de ocupaţie germano-austro-ungare. Tot aici se află o troiţă care cinsteşte memoria celor ce s-au sacrificat pentru libertatea neamului românesc în acele cumplite vremuri.

Scurt istoric:

După trecerea valului germano-austro-ungar la sud de Carpaţi, măturând în forţă rezistenţa românească *slab dotată şi organizată din punct de vedere strategic* de pe Valea Oltului, la iniţiativa lui Nicolae Colţoş mai mulţi locuitori din satul Lunca, oameni cu credinţă în Dumnezeu, au strâns rămăşiţele celor căzuţi în perimetrul comunei Bujoreni (români, germani, austrieci şi unguri) şi le-au înhumat într-un cimitir de dimensiuni mici, înfiinţat la hotarul dintre satele Bogdăneşti şi Lunca, la marginea drumului ce leagă Râmnicu-Vâlcea de Sibiu, astăzi DN7. Locul a fost marcat prin cruci din piatră, fără nume, identitatea ostaşilor fiind necunoscută, şi printr-o troiţă în care ardea nestinsă o candelă. Procesiunea înhumării osemintelor s-a desfăşurat conform regulilor creştin-ortodoxe.

Ion N. Colţoş – nepotul ctitorului, un bun gospodar şi prosper om de afaceri, avea să spună peste ani că Ministerul Culturii şi Cultelor din aceea vreme a autorizat înfiinţarea cimitirului în acel loc, conform schiţei şi solicitării scrise înaintate de bunicul său, dar actul a fost emis mult mai târziu, în anul 1923.

Trebuie ştiut că de la înfiinţarea cimitirului şi până astăzi, aici, în fiecare an, de Ziua Eroilor, se fac slujbe de pomenire şi parastase pentru cei căzuţi pe câmpul de luptă. La manifestare participă preoţii şi oficialităţile comunei, elevi, profesori şi locuitori ai zonei. Cu acest prilej se evocă vitejia şi sacrificiul eroilor neamului printr-o seamă de festivităţi specifice.

Ulterior, aşa cum mărturisea inginerul Octavian Calotescu, fiul preotului Ion Calotescu, slujitor în perioada 1938-1939 la două parohii, aici au fost aduse şi alte oseminte: „Copil fiind, îmi amintesc foarte bine că tata cu oamenii din sat au dezgropat

* Articol rezultat din sinteza informaţiilor primite de la profesorul de istorie Dumitru Stătică, fost primar al comunei Bujoreni, preşedinte al Subfilialei „Cultul Eroilor" Bujoreni a Filialei Judeţene „Matei Basarab" Vâlcea din cadrul Asociaţiei Naţionale Cultul Eroilor „Regina Maria", autor al lucrării *Monografia comunei Bujoreni din judeţul Vâlcea (1392-2012)*, Râmnicu-Vâlcea, Editura Adrianso, 2012.

de la cimitirul din satul Bogdăneşti şi de la cel din Gura-Văii morminte de ei ştiute, oseminte adunate de pe locurile unde au fost lupte în 1916. Toate osemintele, două cranii, o coloană vertebrală şi mai multe oase mari de picioare au fost băgate într-un sac de iută, aduse la troiţa eroilor din satul Lunca şi înmormântate alături de vechile morminte ale eroilor. Alături de tata am asistat la slujba înmormântării şi îngroparea sacului cu oseminte. A participat multă lume, au fost făcute şi parastase".

Acest mic cimitir de onoare a avut din păcate de suferit prin anii 1960 un trist episod, când, aşa cum povesteşe profesorul Dumitru Stătică, acesta a fost distrus intenţionat: „Un proverb din bătrâni spune că «Nu e pădure fără uscături». Din păcate, viaţa avea să ne scoată-n drum o astfel de uscătură cu chip de om. Cu mulţi ani în urmă, pe vremea regimului comunist, un şofer aflat la volanul unui camion ce venea dinspre Râmnicu-Vâlcea a lovit intenţionat o troiţă din lemn situată în dreptul casei lui Ion Stanciu, din satul Olteni (comuna Bujoreni). După ce a dezmembrat-o şi-a continuat drumul şi la numai câteva sute de metri a lovit o cruce din piatră de prin secolul al XVII-lea, înaltă de 2 metri şi destul de rezistentă, situată în acelaşi sat, lângă punctul sanitar. Nemernicul nu s-a mulţumit cu atât şi când a ajuns la Cimitirul Eroilor necunoscuţi de la Bogdăneşti a intrat în plin distrugând tot: gardul împrejmuitor, troiţa şi crucile din piatră. Aşa suflet de om, cu aşa ispravă e greu de imaginat pentru un om normal. Un comportament inexplicabil pentru un român, şi mai ales pentru un creştin. La vremea aceea se vorbea că distrugerile au fost ordonate de conducerea de partid, conducerea ateisto-comunistă a judeţului care se face vinovată şi de alte distrugeri."

Trebuie amintit că după anul 1990, crucea de piatră din satul Olteni a fost restaurată de părintele Marcel Tănasie – preot paroh al Parohiei Olteni, ea fiind refăcută din bucăţile de piatră recuperate din crucea veche şi amplasată pe acelaşi loc. Însă, din păcate, crucea nu a mai putut fi adusă la dimensiunile iniţiale.

Dacă această cruce, probabil o cruce de hotar, a revenit în peisajul zonei, troiţa de la Ion Stanciu nu a mai fost refăcută. În schimb, prin strădania Ioanei Colţoş – nora ctitorului iniţial, cimitirul şi troiţa eroilor de la Bogdăneşti au recăpătat în bună parte înfăţişarea de odinioară. În anul 2007 obiectivul comemorativ a fost resfinţit de preoţii Marcel Tănasie şi Laurenţiu Bozdoc, în prezenţa familiei Colţoş şi a numeroşi locuitori ai satelor Lunca, Bogdăneşti şi Gura-Văii din comuna Bujoreni.

„Foarte mult şi-a dorit restaurarea Nicu, fiul primului ctitor, care se numea ca şi tatăl său, Nicolae Colţoş, dar zilele s-au sfârşit înainte să-şi vadă împlinită această dorinţă. Ea avea să fie împlinită de soţia sa, Ioana şi de urmaşii lor."

EPOPEEA DE PE VALEA OLTULUI – 1916

Florin Epure

Generaţiile de azi şi cele care vor veni trebuie să ştie că Actul Marii Unirii s-a scris cu sângele jertfit pe câmpul de luptă, de soldaţii şi ofiţerii români, la capătul unei confruntări mondiale istovitoare. La acest efort a contribuit şi populaţia judeţului Vâlcea, în special după intrarea în război a ţării, în vara anului 1916, când guvernul a declarat război Austro-Ungariei, şi trupele armatei române au trecut munţii pe Valea Oltului să-i elibereze pe fraţii din Ardeal. O mărturie despre această jertfă este şi cartea „Ani de restrişte: judeţul Vâlcea în anii Primului Război Mondial", scrisă de istoricii Sergiu Purece, Petre Bardaşu şi Gheorghe Simeanu[1].

În parcursul lui şerpuitor printre munţi, Oltul a spălat sângele celor care au pierit în acel an 1916 – un an al marilor speranţe dar şi al amarelor înfrângeri –, dar el nu a uitat această jertfă care a răscolit o lume întreagă.

Campania din Transilvania a început ca o încercare a armatei române de a cuceri această provincie şi de a scoate Austro-Ungaria din război. Despre acel înălţător avânt, din vara anului 1916, avocatul şi profesorul Nicu Angelescu nota în memoriile sale: „Sosise în sfârşit clipa pe care o aşteptam de atâta amar de vreme. Nu mă puteam dumiri, însă, de ce nu toată lumea era mulţumită şi de ce a intrat, parcă dintr-o dată, spaima în sufletul fiecăruia. Pretutindeni în jur vedeam numai feţe îngrijorate."[2] În noaptea de 14 spre 15 (27/28) august, „treceau batalioane române Carpaţii" – cum se spune într-un cunoscut cântec de epocă –, „spulberând vechea frontieră creată artificial cu nouă secole în urmă".[3]

Unul dintre punctele strategice ale pătrunderii în Transilvania a fost Valea Oltului, al cărei principal drum străbătea şi teritoriul judeţului Vâlcea. Pe aici au trecut diviziile 23 şi 13 infanterie, care au înaintat până la marginea Sibiului, dar n-au reuşit să ocupe oraşul. Colonelul Traian Moşoiu[4] se afla în fruntea Regimentului 2 Infanterie Vâlcea (Grupul Olt-Lotru), care a luptat în regiunea Sibiului (septembrie 1916)[5].

În noaptea de 14 spre 15 august, Grupul Olt-Lotru, condus de generalul Ioan Popovici, trecea crestele munţilor Făgăraş şi elibera, în dimineaţa zilei de 15 august,

---

[1] Purece Istrate Sergiu, Bardaşu Petre, Simeanu Gheorghe, *Ani de restrişte,* Edit. Antim Ivireanul, Râmnicu Vâlcea, 1997.

[2] Angelescu Nicolae, *Memoriile unui om obscur,* Edit. Adrianso, Râmnicu-Vâlcea, 2005, p. 212.

[3] Zamfir Zorin, Banciu Jean, *Primul Război Mondial,* Edit. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1995, p. 169.

[4] Traian Moşoiu a fost avansat, în ianuarie 1917, la gradul de general de brigadă şi numit la comanda Diviziei 12 Infanterie. A luptat pe Văile Putnei şi Şuşiţei, în iarna şi primăvara anului 1917. Va participa activ la bătăliile de la Mărăşti şi Oituz, în vara anului 1917.

[5] *General Traian Moşoiu. Memorial de război*, ed. de Al. Dragomirescu şi Marius Pop, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1987, p. 118-130.

comuna Porceşti[6]. Regimentul locotenent-colonelului Gheorghe Cantacuzino, împreună cu câteva secţii de mitraliere şi o baterie de artilerie de munte, formau prima coloană a forţelor de acoperire ale Grupului Olt[7]. În dimineaţa aceea, comandantul austriac de la Sibiu, colonel Albert Barwick, trimisese un tren blindat care încerca să acopere retragerea trupelor austro-ungare, dar militarii lui Cantacuzino l-au incendiat şi l-au scos din funcţiune[8]. Aflate sub presiune, trupele austro-ungare au continuat să se retragă spre nord, către Sibiu, iar defileul a fost eliberat complet.

Grupul Lotru, împărţit în trei coloane, a forţat masivul de la nord de râul de la care luase numele. La 17 august cele două grupări făceau joncţiunea la sud de Sibiu.

Aşadar, în doar trei zile, Grupul Olt-Lotru reuşise să intre în Ardeal, constituind un cap de pod în sudul Sibiului, ocupând linia formată din localităţile Racoviţa, Bradu, Veştem şi Cisnădie. La 21 august, Grupul Olt-Lotru primea ordinul de a ocupa localităţile Avrig şi Porceşti pentru asigurarea flancului drept, iar la 23 august, prin ordinul 102, dat de Armata I Română, batalionul 1/R. 21 grăniceri comandat de Locotenent-colonelul Gheorghe Cantacuzino ocupa poziţia în Avrig şi podul peste râul Olt.

Armata a II-a pătrunsese prin trecătorile Bran, Predeal, Predeluş şi Buzău şi reuşise, într-un timp relativ scurt, să ocupe aproximativ o treime din teritoriul Transilvaniei. Aşa cum au observat cercetătorii, „Antanta nu şi-a îndeplinit însă promisiunea ca odată cu intrarea României în război, trupele aliate să pornească o ofensivă generală pe toate fronturile”[9], ceea ce a permis inamicului să-şi transfere trupe de rezervă şi altele retrase de pe fronturile din vest şi să treacă la contraofensivă.

După eşecul de la Turtucaia (1-6 septembrie 1916), românii au fost nevoiţi să se retragă şi apoi să evacueze toate teritoriile cucerite din Transilvania. Contraofensiva inamicului, începută la sfârşitul lunii septembrie, a fost extrem de dură, rapidă şi nimicitoare pentru frontul românesc. Redutele Haţegului şi zona Jiului cad primele, după care va urma Sibiul. Astfel se intră în faza a doua bătăliei de la Sibiu. Lovitura cea mare a acestei contraofensive era planificată prin eliberarea Sibiului şi a trecătorii Oltului. Din acest motiv generalul german Erich von Falkehhayn adusese şi armatele germane din zona Jiului pentru a creşte presiunea militară a contraofensivei. Puternica ofensivă germano-austro-ungară spre trecătorile Carpaţilor a forţat trupele române să înceapă retragerea generală. Valea Oltului a intrat în calculele comandamentului german ca un posibil loc de străpungere a barierei muntoase carpatice. Cu excepţia părţii de nord, unde sunt câteva zone mai înguste, Valea Oltului se prezintă ca un defileu larg de peste 500 metri, care permite trecerea unui trafic mare, atât pe şosea cât şi pe calea ferată, uşurând astfel, inamicului, transferarea de forţe armate care să fracţioneze trupele

---

[6] Tamaş Corneliu, Bardaşu Petre, Purece Sergiu, Nestorescu-Bălceşti Horia, *Judeţul Vâlcea în anii Primului Război Mondial. Studiu şi documente*, Bălceşti pe Topolog, 1979, p. 14.

[7] *România în Războiul Mondial (1916-1918)*, Anexa 1, nr. 117, Olt-Lotru, „Ordin de operaţii”, nr.1, 27 august 1916, 273-275.

[8] Barrett B. Michael, *Preludiu la Blitzkrieg. Campania austro-germană în România – 1916*, Edit. Militară, Bucureşti, 2018.

[9] Zamfir, Banciu, *op. cit.*, p. 169.

române din Muntenia şi Oltenia şi să deschidă calea către capitala ţării. Astfel, la Turnu Roşu a fost masat Corpul Alpin Bavarez (Alpenkorps – trupe de elită antrenate să lupte în zone montane înalte), Brigada 2 Munte austro-ungară, adusă din Valea Jiului, şi Brigada 10 Munte austro-ungară, deplasată din Albania.

Trebuie amintită, aici, superioritatea inamicului, îndeosebi în ceea ce priveşte dotarea cu armament automat şi artilerie. Adversarul deţinea ascendentul şi în plan numeric; 14 batalioane de vânători de munte (trupe de elită) au fost aruncate în luptă.

Militarii români au luptat eroic, însă, din cauza concentrării masive de trupe austro-ungare la nord de Carpaţi, la 6 septembrie 1916, ofensiva română a fost oprită. Corpul I de Armată Română, comandat de generalul David Praporgescu, se retragea, în urma bătăliei de la Sibiu, şi încerca o rezistenţă eroică în defileul Oltului şi în munţii care îl străjuiesc.

Pentru că inamicul se înfiltrase peste munţi, în încercarea de a ocupa gura defileului şi în special a podului peste Olt de la Câineni, punctele strategice de operaţiuni erau vulnerabile şi puteau fi pierdute. Până la venirea trupelor române ce se aflau în Transilvania, locotenent-colonelul Toma Popescu, adjunctul şefului Statului Major al Corpului Olt, a hotărât să organizeze apărarea lor cu ajutorul sătenilor din Câineni, care s-au oferit voluntari. Populaţia civilă a dat dovadă de vitejie, de dragoste faţă de locurile natale. Cei 13 ţărani au rezistat eroic, câteva ore, presiunii germane până la sosirea trupelor regulate române[10].

Despre acest angajament eroic, al sătenilor de aici, a scris şi Florian Tucă: „Când patrulele duşmane s-au ivit în bătaia armelor, o salvă scurtă le-a avertizat că au de a face cu apărători hotărâţi. Prima salvă a fost urmată de altele. Trăgeau ţăranii cu sete, ca ostaşi încercaţi. Patrulele germane, bine înarmate, sprijinite de focul armelor automate au tot încercat să se apropie, dar de fiecare dată podul se dovedea inaccesibil. Orele se scurgeau prea repede pentru o tabără, prea încet pentru cealaltă. Trei ceasuri au stat ferm pe poziţie tăietorii de pădure şi ciobanii, zădărnicind toate încercările duşmanului. Crezând că la podul de peste Olt se găseau efective numeroase, alpinii au renunţat la ideea de a-l mai cuceri".[11]

A rămas memorabil şi sacrificiul militarilor din Regimentul 2 Vâlcea care plecaseră într-o misiune de recunoaştere ofensivă în direcţia satului Orlat (Sibiu). După o luptă istovitoare, la baionetă, cu inamicul, ostaşii români s-au retras spre Gura Râului. În luptele de la Orlat, din 9/22 septembrie 1916, vâlcenii au luptat până la sacrificiu pe Dealul Merezi, satul Fântânele-Cacova, lângă Sălişte. Au fost încercuiţi de un regiment de honvezi unguri şi au rămas izolaţi, pe timpul nopţii pe un teren muntos. Aici au scris pagini de vitejie fraţii Godeanu. Sublocotenetul Vasile Godeanu a murit în lupta cu inamicul, subunitatea pe care o conducea fiind depăşită numeric şi tehnic de germani, în pofida ajutorului primit de la locuitorii din satul Fântânele. Fratele său, Gavril Godeanu a fost singurul supravieţuitor; luat prizonier şi închis în lagărul de Krefeld[12]. Trupurile

---

[10] Kiriţescu Constantin, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1918,* vol. I, Bucureşti, 1922, p. 256.

[11] Tucă Florian, *In memoriam. Itinerar eroic*, Edit. Militară, Bucureşti, 1971, p. 72-77.

[12] Purece, Bardaşu, Simeanu, *op. cit,* p. 90-93.

eroilor acestui regiment au fost înhumate pe platoul Augur, din această localitate, iar la capul lor s-a pus o cruce, cu câteva cuvinte care îți dau fiori: „Aici se odihnesc 75 de eroi din Regimentul 2 Vâlcea. Glorie eternă din partea sătenilor din Cacova".

Luptele duse cu inamicul la Câineni, în luna septembrie, s-au caracterizat prin înfruntări acerbe, adesea dramatice. Pe tot parcursul desfăşurării lor, trupele române au fost sprijinite cu multă însufleţire de săteni. Trecerea trupelor la adăpost de gloanţele inamicului, prin locuri ferite şi poteci numai de ei ştiute, încartiruirea trupelor pe timp de noapte în casele din sate şi în stânile din golurile alpine, samarizarea unor efecte militare – sunt câteva din acţiunile prin care localnicii au ajutat cu multă dăruire la bunul mers al acţiunilor Corpului I Armată. Astfel, trupele române au fost ajutate să treacă pe un drum rămas necunoscut inamicului german, drum amenajat de localnici şi care pornea din apropierea gării Râu Vadului spre Pleaşă, de unde cobora apoi peste văi spre şoseaua Grebleşti – Boişoara – Titeşti – Perişani – Sălătruc – Curtea de Argeş, pe străvechea cale, mai dificilă, dar care ocolea partea de sud a trecătorii Turnu Roşu, oferind trupelor române posibilitatea de a se retrage peste munţi, la Curtea de Argeş.

În zilele de 13-16 septembrie, un grup de tineri din Câineni, care nu făcuseră încă armata, au luptat împotriva Corpului Alpin German, reuşind să scoată din încercuirea nemţilor Regimentul 5 Vânători. Pentru vitejia lor, cei 19 tineri au fost decoraţi de Regele Ferdinand cu Medalia «Bărbăţie şi Credinţă». Eroismul lor legendar constituie un exemplu pentru toţi românii, să lupte pentru apărarea şi propăşirea ţării."[13]

În memoriile sale, Traian Moşoiu descrie luptele din zona localităţii Brezoi: „Pe când mă aflam la postul de comandă, situat la confluenţa pârâului Vasilatul cu râul Lotru, am primit vestea că un batalion german de pe Muntele Robu atacă sectorul nostru de pe muntele Pietrosul, apărat de compania Constantinescu Stancu, din Regimentul 49 Infanterie. Luând cunoştinţă de situaţia de pe muntele Pietrosul, înalt de peste 1.700 m, am ordonat căpitanului să nu cedeze terenul cu niciun preţ, întrucât socotesc că se poate rezista cu o companie, pe vârful muntelui, care se prezintă ca o căpăţână de zahăr, chiar dacă ar fi atacat de un batalion inamic. Totuşi poziţia din muntele Pietrosu se pierde. Am hotărat respingerea ofensivei germane. Importante forţe au fost marşate, pentru a face faţă numărului impresionant de inamici. Obuzierele instalate în Valea Vasilatului şi pe Valea Păscoaia au deschis focul şi s-au cucerit vechile poziţii. Pierderile noastre au fost neînsemnate, iar ale inamicului au fost destul de mari. Numeroşi prizonieri, multe mitraliere, tunuri şi material de război au căzut în mainile noastre. Pentru faptele de arme, de pe muntele Pietrosu mi s-a conferit ordinul „Mihai Viteazul" clasa a III a. Generalul Petală, care se afla la Brezoi mi-a încredinţat comanda unor unitaţi la Titeşti. Comanda a fost preluată de generalul Popovici, care a ţinut faţă celor 10.000 de ostaşi germani, ce au ocupat timp de 4 zile poziţiile armatei noastre. Lupte s-au dat şi în Murgaşu, Saşa, Râgla şi Paltinci, unde au căzut jertfă germani, austrieci si unguri, dar şi români, ce ulterior au fost înmormântaţi în cimitirul din Călineşti şi Titeşti".[14]

---

[13] Pătraşcu Marian, Daneş Nicolae, *Monografia comunei Câineni*, Edit. Fortuna, Râmnicu Vâlcea, p. 83.

[14] Traian Moşoiu, *Memorial de război*, în *Judeţul Vâlcea în anii Primului Război Mondial,* p. 62-63.

Din nefericire, generalul Ion Popovici va lua o decizie total greşită, de a ordona retragerea, în Defileul Oltului, în cursul nopții de 15-16 septembrie, atunci când Corpul Alpin era sleit de atacurile permanente ale Grupului Lotru oferind astfel inamicului o victorie mult căutată. Despre această zi de 16 septembrie, Generalul Falkenhayn, scria: „Mai rar în viața mea, nu tocmai săracă în puncte culminante dramatice, am aşteptat cu încordare mai serioasă desfăşurarea evenimentelor din ziua de 16 septembrie".[15]

Este şi momentul înlocuirii generalului Ioan Popovici de la comanda grupului de armată, cu generalul David Praporgescu. Acesta din urmă preia comanda într-un moment critic al trupelor române în Valea Oltului.

În zilele de 17-19 septembrie, Regimentul 44 infanterie se retrăgea până la Titeşti şi, apoi, la Perişani, constituindu-se în două batalioane. În ziua de 20 septembrie, regimentul executa un marş de la Perişani la Grebleşti şi ocupa o poziție defensivă pe munții Coți şi Măgura.

De pe Muntele Coți, au fost respinse, în următoarea perioadă, atacurile de infanterie şi bombardamentele inamicului. Au murit 75 de oameni de trupă, au fost răniți trei ofițeri şi 111 oameni de trupă şi au dispărut un ofițer şi 98 de oameni.

În urma înfrângerii de la Sibiu, Corpul I de armată română, comandat de generalul David Praporgescu, a opus o rezistență eroică în Defileul Oltului, mai ales în zona Câinenilor. Corpul de Armată care se afla aici a suferit o grea pierdere, în ziua de 30 septembrie, generalul David Praporgescu, pe când se afla în mijlocul luptătorilor de pe înălțimea Coți. Explozia unui proiectil de artilerie l-a rănit mortal, precum şi pe mai mulți ofițeri şi soldați[16]. „Fatalitatea a vrut – scria Constantin Kirițescu –, ca în acest punct, ce nu se vedea de nicăieri, să cadă această lovitură izolată, desigur îndreptată aiurea şi deviată de la destinația ei. [...] Moartea vrednicului ostaş, de la care se aştepta atâta, produse o nemărginită mâhnire atât în rândurile oştirii, cât şi ale națiunii".[17]

În acea zi fatidică, însă, de pe targa pe care fusese aşezat generalul a mai reuşit să se adreseze celor din jur: „Nu slăbiți credința, a noastră e izbânda!".[18] Acestea sunt ultimele sale cuvinte, izvodite dintr-o pură şi înaltă conştiință pătrunsă de dragostea fierbinte față de patria pe care a slujit-o până în ultima clipă a vieții sale. Mai erau şi cele din urmă cuvinte rostite din gura primului general român căzut pe câmpul de luptă. Generalul Praporgescu se alătură altor pierderi româneşti din prima conflagrație mondială, precum Eremia Grigorescu, Ion Dragalina sau sublocotenentul Ecaterina Teodoroiu, eroina de la Jiu.

„Ofițerii sunt la înălțimea sarcinilor lor – spunea David Praporgescu – şi inspiră trupelor încrederea necesară, numai atunci când ei au conştiința îndeplinirii datoriei, sentiment final al profesiunii, o mare valoare marcată şi, mai presus de toate, tăria de caracter, pentru a-şi lua răspunderea totdeauna când împrejurările o cer". După cum

---

[15] Generalul Erick von Falkenhayn, Compania Armatei a 9-a împotriva românilor şi ruşilor (1916-1917), Bucureşti, 1937, p. 61.

[16] *1916-1918 în județul Vâlcea,* p. 12.

[17] Kirițescu, *op. cit.*, p. 423.

[18] Iosipescu Vasile, Preda Gheorghe, *Generalul David Praporgescu*, Edit. Militară, Bucureşti, 1967, p. 85-86.

spunea el, ostaşul trebuie crescut în ideea de a fi în orice timp şi împrejurare „gata de a-şi jertfi viaţa pentru ţară". Prelegerile pasionatului şi experimentatului dascăl militar erau adesea punctate cu referiri la rolul pe care trebuie să-l joace exemplul personal al ofiţerului de război. „Ascendentul exemplului personal devine mai necesar ca în timp de pace. Ofiţerul nu trebuie să facă în nici un caz de existenţa sa, de exemplul său în disprețuirea pericolului şi abnegaţia sa. Trebuie să aştepte în inima soldatului, sentimente nobile"[19].

„Când a sosit în mijlocul nostru domnul general Praporgescu – spunea, câţiva ani mai târziu, sergentul Ivan Ispas din Cucuieţii Plătăreşti – simţeam o adevărată îmbărbătare. Inspecta poziţiile cele mai primejdioase şi se interesa de toate, cum luptăm, cum trăim, dacă suferim de frig. Vorbele sale erau pline de încredere."[20]

În cinstea generalului-erou – comandant al Detaşamentului Lotru, apoi al Corpului I Armată –, care a respins inamicul la Olt şi Coţi, şi a căzut la datorie, a fost înălţat un monument comemorativ cu fântână, în anul 1925, în Centrul Civic al comunei Câineni, în faţa Primăriei. Monumentul a fost conceput în forma unei cruci de marmură. Inscripţia, săpată pe cruce şi nu pe soclu, face cunoscută data, locul şi lupta în care a căzut generalul Praporgescu: „G-ral Praporgescu David, eroul de la Olt, comandant al Detaşamentului Lotru şi apoi al Corpului I Arm[ată], respinge inamicul la Olt şi Coţi, cade vitejeşte în acest loc în mijlocul soldaţilor săi la 30 sept. 1916 lovit de o schijă de obuz". Crucea comemorativă a generalului David Praporgescu a fost înclusă în Lista Monumentelor Istorice, în anul 1991, în categoria valorică B (cod 39D0036), republicat în listele ulterioare, cu codul (VL-IV-m-B-10021)[21].

Un alt monument dedicat Generalului David Praporgescu este „Crucea memorială" ce se află în faţa podului de peste Olt, la marginea şoselei Râmnicu Vâlcea – Sibiu (DN7), în satul Câinenii Mari (comuna Câneni). Societatea „Cultul Eroilor" din Craiova a ridicat acest monument în anul 1928, o operă a arhitectului Filip Gossler. Acesta este o construcţie funerară având forma unei cruci de marmură albă, pusă deasupra unui soclu. Iniţial, crucea avea feţele identice din punct de vedere sculptural, numai că pe faţa dinspre şosea avea la mijloc efigia în bronz a generalului, iar pe faţa dinspre Malul Podului, poza acestuia în ceramică.

Pe soclu a fost săpată o inscripţie ce evocă memoria generalului erou „spre pilda neamului românesc": „În anul 1928, luna septembrie, ziua 30, în al doilea an al domniei M. S. Regelui Mihai I fiind ministru de război general de divizie Cehovschi, episcopul Râmnicului Vartolomeu Stănescu, s-a ridicat această cruce în memoria şi veşnica amintire a generalului David Praporgescu. Mort în data de 30 septembrie 1916, comandant al Corpului I Armată, pe muntele Coţi, în războiul întregirii neamului ridicat de Societatea Cultul Eroilor Craiova, având preşedinte pe generalul de divizie C. Dumitrescu conducătorul Corpului I Armată cu concursul ostaşilor şi populaţiei civile

[19] Ciobanu Viorel, Ucrain Constantin, *Teleorman nume intrate în istoria militară românească*, Edit. Tipoalex, 2018, 174-175.

[20] *Ibidem*, p. 178.

[21] Epure Florin, *Locuri ale memoriei. Monumente ale eroilor din Vâlcea*, Edit. Bibliostar, Rm. Vâlcea, p. 32.

după teritoriul C.I.A. În semn de veşnică amintire şi cu îndemn pentru viitor, ca orice român trebuie să-şi jertfească viaţa pentru Neam, Ţară şi Rege. Filip Gosler Craiova". Autorităţile comuniste au scos efigia generalului, în anii 1957-1958, iar părţile din inscripţie referitoare la monarhie şi biserică au fost distruse iremediabil prin martelare. Crucea memorială a Generalului David Praporgescu a fost înclusă în Lista Monumentelor Istorice, în anul 1991, în categoria valorică B (cod 39D0037), republicat în listele ulterioare cu codul (VL-IV-m-B-10021)[22].

Comanda grupării care apăra trecătoarea Turnu Roşu va fi preluată de generalul Nicolae Petală, cel care fusese în fruntea Diviziei a IX-a în Dobrogea, şi acum conducea şi Corpul I Armată. Relativ repede, trupele inamicului au început ofensiva pentru forţarea şoselei Câineni-Titeşti-Sălătruc, care le-ar fi deschis calea spre Curtea-de-Argeş şi partea de sud a ţării (Muntenia). Iniţial, încercările trupelor germano-austro-ungare au fost respinse de români, cu pierderi grele, după lupte înverşunate, în care s-au distins, printre alte unităţi, regimentele 44 Argeş, 2 Vâlcea şi 1 grăniceri. Întărit cu detaşamente din diviziile 8 şi 9 bavareze şi apoi cu Divizia 218 germană, inamicul va deveni superior din punct de vedere numeric şi ca armament, deşi fusese adusă şi de către trupele române, Divizia XIV-a, retrasă din Carpaţii Răsăriteni. În cele din urmă, bazinul Grebleşti-Titeşti-Perişani şi apoi linia Călimăneşti-Scăuieni Şuici au fost ocupate de duşmani, după o rezistenţă de circa două luni a românilor, care au înscris şi aici fapte glorioase în istoria ţării.

Retragerea armatei române a început din seara zilei de 21 octombrie. Românii au aruncat în aer podul de fier de la Câineni şi au distrus anumite porţiuni de şosea, în acest timp gruparea Krafft, prin ajutoarele primite, se întărea considerabil, devenind superioară în oameni şi mai ales în artilerie, grupării române aflate în defensivă. Aceasta face posibilă reluarea ofensivei germano-austro-ungară, efortul trupelor concentrându-se tot în stânga Oltului. Aici s-au dus lupte groaznice.

O altă viaţă sacrificată eroic, pe altarul unităţii neamului românesc, este cea a sublocotenentului şi poetului vâlcean Constantin T. Stoika. La 23 octombrie 1916, în urma unui bombardament de artilerie, în satul Spinu (com. Perişani), tânărul ofiţer a fost ucis. Un proiectil s-a spart într-un zgomot asurzitor chiar la picioarele lui, învăluindu-l într-un nor de fum. A căzut la pământ. Într-o stare de perfectă luciditate, a avut puterea să-şi privească propriul trup lovit de schije. Simţindu-şi moartea aproape, aşteptând-o cu resemnarea celui care îi văzuse pe atâţia alţii murind cu zâmbetul iubirii de patrie pe buze, şi-a adunat ultimele puteri şi le-a spus ostaşilor săi, care-l priveau îngroziţi şi cu lacrimi în ochi: „Înainte, la creastă! Apăraţi-o cu viaţa, iubiţii mei camarazi!".[23]

Ultimele rânduri scrise mamei lui, de sublocotenentul Constantin T. Stoika, de pe frontul de luptă, sunt sfâşietoare: „Iubită mamă, [...] Eu sunt la 500 m de inamic [...] până acum am scăpat de cinci ori de la moarte sigură. Tu nu fi îngrijorată. Ce este un ins

[22] *Ibidem*, p. 33-34.

[23] Stoika T. Constantin, *Însemnări din zilele de luptă*, ediţie îngrijită de Titus T. Stoika, prefaţă de Ovid Densuşianu, Bucureşti, 1921; ediţie îngrijită şi prefaţă de Gheorghe Preda, Edit. Columna, Bucureşti, 1977, p. 5.

în masa naţiunii întregi? [...] Voi rămâne deci până la altă ipostază a sorţii aici lângă tunuri şi mitraliere şi poezia şi arta pentru care mi-am sacrificat tinereţea întreagă mă vor învăţa să mor mai frumos şi mai demn. [...] Fii deci liniştită. Când nu ţi-oi mai scrie să ştii că nu mai sunt. Atunci numai să mă plângi. Şi să plângi în mine nu numai pe copilul tău, ci şi munca ce am încordat-o 23 de ani şi idealul neîmplinit pe care îl port în suflet. Să-mi strângi atunci cărţile şi manuscriptele şi să le încredinţezi pe acestea din urmă d-lui Densuşianu, rugându-l a le tipări. [...] Lângă el m-am învăţat a cunoaşte frumosul şi am iubit în el ştiinţa şi pe artistul desăvârşit. [...] Inima mă doare scriindu-ţi aceste rânduri din urmă [...]".[24]

Sublocotenentul Constantin T. Stoika s-a stins din viaţă în ambulanţa care-l transporta la spitalul de campanie. A doua zi a fost înmormântat pe o colină la marginea satului Boişoara, ca mai apoi să fie reînhumat în cimitirul de la Titeşti[25].

La 24 octombrie inamicul va ataca şi ocupa poziţiile înaintate de pe înălţimile Călugărul şi Cărbunarul. Pentru principala poziţie românească din zona „Mormântul Omului de Piatră" – Zănoaga – se dau, în perioada 24-27 octombrie, numeroase lupte respinse cu pierderi grele de către Regimentele 44 Argeş, 2 Vâlcea şi 1 grăniceri, care o apărau. Trupele Puterilor Centrale au început ofensiva pentru forţarea şoselei Câineni-Titeşti-Sălătruc, care le-ar fi deschis calea spre Curtea de Argeş şi partea de sud a ţării, în Muntenia.

Regimentul 2 Vâlcea a iniţiat un contraatc, la 28 octombrie, care a fost respins de inamic. Urmarea a fost evacuarea bazinului Grebleşti-Titeşti, care va fi ocupat de trupele germane, apoi linia Călimăneşti-Scăuieni-Şuici cade în mâna duşmanilor, după o rezistenţă de circa două luni a românilor, care au înscris şi aici fapte glorioase în istoria ţării[26]. Confruntări armate sângeroase se dau în zilele de 6 şi 8 noiembrie, când germanii atacă poziţia principală română de la Spinu-Perişani. Românii au luptat cu un eroism legendar.

Pe muntele Sate îşi va găsi sfârşitul şi Prinţul Heinrich de Bavaria, care a fost rănit mortal de un lunetist, la 7 noiembrie, şi va muri o zi mai târziu, la vârsta de 32 ani. Trupul său a fost transportat la München, unde a fost înmormântat alături de tatăl său, Prinţul Arnulf de Bavaria.

Generalul Falkenhayn avea să scrie despre aceste încleştări din anul 1916: „Progresele noastre trebuiau făcute în lupte foarte grele. Românii rezistau cu disperare. Fiecare munte trebuia luat cu asalt şi dacă reuşeam să le luăm pradă în oameni şi materiale, trebuia de partea noastră să o plătim cu jertfe grele".[27]

În ziua de 12 noiembrie 1916, oraşul Râmnicu-Vâlcea a fost ocupat de trupele inamice. Acestea au instaurat un regim despotic, rechiziţionând şi confiscând avuţia locuitorilor, indiferent de confesiune. Zona a fost jefuită sistematic de bogăţiile ei,

---

[24] *Ibidem*, p. 5-6.

[25] Ploscaru Constantin, Vlădescu Florea, Vlădescu Liviu-Ion, *Pe urmele lui Constantin T. Stoika. Titeşti 2006*, Edit. Proşcoala, Râmnicu Vâlcea, 2014, p. 223-224.

[26] *1916-1918 în judeţul Vâlcea,* p. 15-18.

[27] Kiriţescu Constantin, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1918,* vol. I, Bucureşti, 1922, p. 256.

pentru a fi date spre folosință trupelor germane. Distrugerea instalațiilor industriale şi secătuirea rezervelor de materii prime au dat o lovitură grea economiei vâlcene în acea perioadă şi a declanşat, în mod evident, nemulțumirea românilor[28].

Trupele de ocupație au creat două diviziuni în județul Vâlcea: Comandatura cu reşedința la Râmnicu-Vâlcea şi Comandatura cu reşedința la Drăgăşani. Politica de germanizare şi batjocorirea tradiției noastre, jafurile, spaima şi aroganța pe care o afişau ocupanții au stârnit revolta şi ura profundă a populației, care trecea printr-o perioadă de mare amărăciune.[29]

La 27 martie 1918, românii din Basarabia şi-au declarat dorința de unire cu țara mamă aflată în plin război. Vestea a fost primită cu mult entuziasm de vâlceni. Aceştia au trimis o telegramă prim-ministrului, în care îşi exprimau bucuria şi adeziunea în legătură cu acest eveniment. La 28 noiembrie 1918, la Cernăuți, Congresul General al Bucovinei a votat unirea necondiționată cu România, hotărâre acceptată şi de celelalte etnii.

La 11 noiembrie 1918, la Compiègne pe Oise, s-a semnat armistițiul dintre Puterile Aliate şi Germania, deci încheierea păcii. Încheierea războiului a venit ca o binecuvântare pentru locuitorii județului Vâlcea, greu încercați de urgia ocupației germane.

Înfrângerea Austro-Ungariei şi începutul declinului Imperiului Austro-ungar au creat condițiile potrivite pentru Unirea Transilvaniei cu România. După o serie de acțiuni pregătitoare şi de întruniri ale Consiliului Național Român din Transilvania, şi luarea în stăpânire a puterii în întreaga Transilvanie de către consiliile naționale comitatense, locale şi muncitoreşti, la 1 Decembrie 1918 a avut loc la Alba Iulia, Marea Adunare Națională, la care s-a citit textul rezoluției de unire cu România „a tuturor românilor din Transilvania, Banat şi Țara Ungurească". Se împlinea astfel visul de veacuri al românilor şi condiția de bază a intrării lor în război: realizarea României Mari.

Zilele de 6-9 decembrie 1918 au fost dedicate, la Râmnicu Vâlcea, unor manifestări cu o participare largă din partea populației județului, pentru a sărbători evenimentul glorios.[30] O adresă trimisă din partea Episcopiei Râmnicului făcea cunoscut prefectului de Vâlcea că la data de 6 decembrie, de praznicul Sfântului Nicolae, se va organiza un serviciu religios închinat unirii Bucovinei şi Transilvaniei cu România. După slujba arhierească a avut loc o recepție la Palatul Episcopal.[31] Manifestări populare au avut loc în Râmnicu-Vâlcea şi în întreg ținutul, la 9 octombrie 1919. Un Te-Deum s-a ținut la Catedrala Episcopală şi apoi au urmat manifestațiile de pe străzile oraşului şi de la Statuia Independenței. Toate acestea arătau bucuria şi satisfacția vâlcenilor pentru realizarea visului secular, la care contribuseră şi ei, cu numeroase jertfe de sânge[32].

---

[28] Tamaş Corneliu, *Istoria Râmnicului*, Râmnicu Vâlcea, Ed. Antim Ivireanul, 1994, p. 172.

[29] Deac Augustin, Toanță Ioan, *Lupta poporului român împotriva cotropitorilor 1916-1918,* Edit. Militară, Bucureşti, 1978, p. 50.

[30] DJVAN, *Prefectura Județului Vâlcea,*dosar 4/1918, f. 22.

[31] Tamaş C., Bardaşu P., Purece S., Nestorescu-Bălceşti H., *Județul Vâlcea în anii primului război mondial. Studiu şi document*, Bălceşti pe Topolog, 1979, p. 378-379.

[32] *Județul Vâlcea în anii Primului Război Mondial,* p. 26.

Un studiu istoric, publicat în urmă cu aproape patru decenii, ne pune la dispoziție o listă cu numele a 10.179 de soldați, subofițeri şi ofițeri vâlceni, morți în primul război mondial, însă jertfa locuitorilor acestui ținut este mult mai mare[33]. Numele eroilor vâlceni, căzuți în timpul războiului de reîntregire a neamului, sunt înscrise, pentru posteritate, pe soclul Statuii Independenței de la poalele Dealului Capela dn Râmnicu-Vâlcea.

Locotenentul Alexandru Costeanu (născut la Amărăşti, în anul 1889) a murit eroic în bătălia de la Mărăşeşti, în aceeaşi zi cu Ecaterina Teodoroiu, la 22 august 1917. A fost avocat la Tribunalul de Vâlcea (1913-1917), prozator şi memorialist. A fost mobilizat la Regimentul 70 Infanterie şi a luptat la nord de Câmpulung-Muscel, Rucăr, Dragoslavele, Muntele Mateiaş, unde a fost rănit şi a rămas invalid (de mână). După refacere, locotenentul Costeanu a luat parte la atacul de la Mărăşeşti, fiind rănit mortal. O stradă din Râmnic îi poartă numele eroului vâlcean.

Plutonierul Vasile Gh. Olănescu, fiul lui Iancu Olănescu, a murit prea tânăr, mergând voluntar la bătălia de la Mărăşeşti, iar trupul său a fost adus la Râmnicu-Vâlcea, unde o stradă mai aminteşte de eroul vâlcean.

Au fost şi mulți slujitori ai Domnului din Vâlcea care au pierit în marele război al reîntregirii. Preotul şi învățătorul Nicolae Armăşescu din Tomşani, confesor la Regimentul 2 Vânători a fost rănit pe câmpul de luptă, la începutul campaniei în Făgăraş. A murit la Spitalul Colțea din Bucureşti, fiind înmormântat cu onoruri militare în cimitirul Ghencea, la 8 noiembrie 1916[34]. Preotul Dumitru Bârlogeanu de la parohia Sineşti a slujit la Trenul Sanitar nr. 9, apoi a fost mutat la Regimentul 51/52 Infanterie, dar a murit în aprilie 1917, în luptele de la Vatra Dornei[35] şi mulți alții.

La poalele Dealului Cetățuia, din nordul Râmnicului, pe Calea lui Traian, se află un obelisc de formă tronconică ridicat de Primăria oraşului, între anii 1921-1923 şi cimitirul Eroilor. Obeliscul din piatră, înalt de aproximativ doi metri şi jumătate, pe care tronează vulturul cu aripile deschise, poartă următorul text: „Ridicat sub domnia lui Ferdinand I, Regele tuturor românilor, şi a soției sale, Regina Maria, Mama noastră sufletească, 1916. 1921-1923". Monumentul comemorativ este clasat în Lista Monumentelor Istorice, inclus în categoria valorică B, pentru prima dată în anul 1991 (cod 39D0011) şi apoi, în listele publicate în Monitorul Oficial din anii 2004, 2010 şi 2015 (cod VL-III-m-B-09983). Monumentul a fost conceput ca să servească şi ca fântână. Apa captată dintr-un izvor trebuia să se scurgă dintr-un vas de piatră sculptat în cele două fântâni simetrice.

Acest monument istoric aminteşte călătorului şi vâlcenilor că strămoşii lor au murit pentru ca românii să fie uniți pe vecie. În fiecare an, în acest loc al memoriei, de Praznicul Înălțării Domnului, zi dedicată cinstirii Ziua Eroilor, aici se organizează o slujbă de pomenire şi depunere de coroane de către toți vâlcenii.

---

[33] Tamaş Corneliu, Bardaşu Petre, Purece Sergiu, Nestorescu-Bălceşti Horia, *1916-1918 în județul Vâlcea.* Volumul II: *Eroii*, Bălceşti pe Topolog, Tipografia Râmnicu Vâlcea, 1979.

[34] Nazarie Constantin, *Activitatea preoților în armată, în campania 1916-1918*, Bucureşti, 1921, p. 90.

[35] Nicolescu Gheorghe, Dobrescu Gheorghe, Nicolescu Andrei, *Preoți în lupta pentru făurirea României Mari, 1916-1919*, Edit. Europa Nova, Bucureşti, 2000, p. 462.

Cimitirul face parte, şi el din patrimoniul cultural naţional (cod VL-IV-m-B-09983) şi a fost amenajat, între anii 1933-1934, de către Societatea „Cultul Eroilor", lângă cimitirul orăşenesc „Cetăţuia". Cimitirul eroilor constituie un sector distinct în cadrul acestuia, compus din trei parcele, cu 161 morminte şi un monument comemorativ din piatră, cu vultur de bronz şi placă comemorativă din marmură. În această necropolă sunt înhumaţi morţi de război, din ambele războaie mondiale, de naţionalitate română, germană, austriacă, rusă, peste 80 dintre aceştia fiind militari români căzuţi la datorie în Primul Război Mondial.

Evidenţa morţilor de război români identificaţi, din Primul Război Mondial, centralizaţi în Cimitirul eroilor „Cetăţuia" din municipiul Râmnicu-Vâlcea, se află în evidenţa Oficiului Naţional pentru Cultul Eroilor, la secţiunea Lista morţilor de război[36].

În faţa Primăriei din oraşul Brezoi se află monumentul „Eroii de la Olt – 1916", închinat celor 153 de eroi ai neamului care au căzut la datorie în luptele de pe Valea Oltului, în Primul Război Mondial. El adăposteşte rămăşiţele pământeşti ale multor soldaţi şi ofiţeri români, în special din Ţara Lotrului şi Loviştei, care şi-au adus suprema jertfă pentru reîntregirea ţării (Brezoi - 34 eroi, Călineşti - 33, Malaia - 35, Câineni - 32, Voineasa - 19).

Cel care a avut iniţiativa ridicării unui monument comemorativ în oraşul Brezoi pentru eroi a fost juristul Coman Neacşu, împreună cu alţi 16 membri ai comitetului (Grigore Alexandrescu din Bucureşti, Ion Neamţu - ajutor din Băbeni, Zamfir Petrescu, Vasile Predescu, Petre Droc, Nicolae Chirca, primarul localităţii Călineşti, Alecu Popescu, Nicolae Muja, Victor Huidulescu, preotul Gheorghe Popescu din Câineni, preotul Nicolae Ionescu din Brezoi, Gheorghe Purdea, Vasile Cosma, Haralambie Băcanu, Ion Niculescu şi Gheorghe Efrim).

Piatra de temelie a fost pusă în anul 1922, de faţă fiind primarul Ion Bardaşu, prefectul Traian Mihăiescu, Otto Austerlitz, directorul Societăţii „Carpatina", elevii şcolii săteşti şi muncitorii de la „Carpatina" şi locuitorii din satele vecine.

Inaugurarea monumentului s-a făcut în anul 1926, în prezenţa notabilităţilor şi cetăţenilor oraşului, precum şi a rudelor celor dispăruţi în război (foto).

În anul 1933, se adaugă la monument o cruce de marmură, la cererea familiei sublocotenentului Teodor Gh. Crăsnaru, acesta fiind unicul lor fiu, căzut în luptele de pe Olt, din 1916 (la vârsta de 26 ani). Această creaţie artistică prezintă o notă particularitate, deoarece are înscrise principalele momente istorice ale neamului românesc până în anul 1918, inclusiv geneza statelor româneşti. Monumentul aminteşte toate regiunile geografice româneşti ale României Mari: Basarabia, Moldova, Dobrogea, Bucovina, Muntenia, Oltenia, Banat, Transilvania, Maramureş şi Crişana. Inscripţiile de pe monument ne indică perioadele de ocupaţie străină a provinciilor româneşti Basarabia şi Bucovina.

După venirea comuniştilor la putere, în anul 1948, asupra monumentului de for public s-au făcut intervenţii majore. Mai multe elemente din marmură au fost vopsite în roşu. Au fost înlăturate medalioanele cu portretele regilor întregitori, Ferdinand I şi

[36] Epure Fl., *op. cit.*, p. 19-20.

Maria, precum şi blazonul monarhic din bronz. A fost acoperită cu gips placa comemorativă ce conţinea antetul regal.

După 1989, au fost luate unele măsuri de refacere şi readucere a monumentului la forma iniţială (octombrie 1992 – mai 1993).

Monumentul „Eroii de la Olt – 1916" de la Brezoi a fost înclus în Lista Monumentelor Istorice în anul 1991, în categoria valorică B (cod 39D0022), republicat în listele ulterioare cu codul VL-IV-m-B-09992.

Monumentul eroilor şi cimitirul de la Călineşti (Brezoi) a fost amenajat pe malul drept al Oltului, în lungul şoselei internaţionale E 81, de către Societatea „Cultul Eroilor" din România şi cu cea similară din Germania. Terenul pentru cimitir a fost donat de Grigore Popescu, un veteran al Războiului pentru Independenţă (1877-1878). Amenajarea cimitirului a început în anul 1921, pe o suprafaţă de 1.200 m.p., şi adăposteşte militari căzuţi în Primul Război Mondial, în toamna anului 1916.

În această necropolă au fost centralizate osemintele a peste 1.000 eroi (români, germani, austrieci şi unguri) morţi, în toamna anului 1916, în luptele purtate pe înălţimile din zona Văii Oltului (Murgaşu, Râgla, Măgura, Lespedea, Danu, Veverețu, Sasu, Pocivaleştea).

Cimitirul este împrejmuit cu gard din piatră zidită, iar în perimetrul acestuia sunt amenajate 163 de morminte comune, marcate prin însemne de căpătâi de tip cruce creştină. În total, Cimitirul Eroilor a primit pentru eternitate osemintele a 508 români.

La înhumarea lor, eroii nu au putut fi identificaţi, de aceea au fost depuşi, în majoritatea lor, în morminte comune. Astfel românii sunt înhumaţi în 32 morminte comune, în timp ce germanii în 116 morminte individuale şi comune. Cimitirul este împrejmuit cu zid de piatră şi a fost restaurat în anul 1935.

În cimitir, se găsesc 124 cruci de mormânt, aşezate pe patru rânduri. Numărul eroilor de sub fiecare cruce variază între 1 şi 22. Pe crucile de piatră au fost înscrise numele localităţilor de unde s-au deshumat sau munţii unde au căzut şi a fost stabilit numărul celor morţi pe acest sector de front (M-ţii Danu şi Murgaşu – 100 de români şi 96 de germani; M-ţii Saşa şi Veverețu – 62 de români; Feţele Cheii – 21 de români; Muntele Măgura – 11 români; Muntele Lespedea – 5 români; Muntele Pociovaliştea – 2 români şi un maghiar; Călineşti – 7 români; Cornet – 8 români; din Sărăcineşti (azi, Balota) – 4 ofiţeri români; Perişani, Spinu, şi Poiana – 288 români şi 29 germani.

Monumentul, amplasat în centrul cimitirului, este compus dintr-un soclu de piatră şi o cruce, deasupra, poartă inscripţia „PRO PATRIA – 1916-1918", şi este creaţia inginerului C. Jessnitzer din Sibiu. Atât monumentul comemorativ cu cruce, cât şi cimitirul au fost încluse în Lista Monumentelor Istorice în anul 1991, în categoria valorică B (cod 39D0030), republicat în listele ulterioare cu codul VL-III-s-B-0017.[37]

Cimitirul Eroilor din satul Titeşti (comuna Titeşti), unde sunt înhumaţi soldaţii români şi germani căzuţi în ţinutul Boişoarei şi al Titeştiului, în luptele din Primul Război Mondial, a fost construit în anul 1917, în timpul ocupaţiei germane şi refăcut în anul 2010.

[37] Epure Fl., *op. cit.*, p. 28-29.

Cimitirul are formă de pătrat, cu latura de 25 m şi este împrejmuit cu un zid de piatră. Poarta de intrare se află la mijlocul laturii de răsărit, de unde începe o alee cu lățimea de 2 m, până la latura de apus.

Monumentul comemorativ, amplasat pe latura de Vest a cimitirului, este compus dintr-un soclu de ciment şi o cruce din lemn de stejar, şi poartă inscripționate următoarele versuri în limba germană: „Was sie warer und galten verblich und schwand dass si e trene gehalten dasbestand" (Ce ați fost şi ați reprezentat păleşte şi dispare, însă ce ați păstrat cu credință durează)[38].

În anul 2003, din inițiativa autorităților locale, au fost instalate noi cruci de stejar. Pe aleea cimitirului, tinerii din Titeşti au mai ridicat o cruce, în anul 1945, care să amintească şi de eroii din cea de-a doua conflagrație mondială. În anul 2003, din inițiativa primarului comunei, au fost instalate noi cruci de stejar.

O altă cruce din lemn de stejar a fost ridicată pe partea de N-E a cimitirului, în memoria sublocotenentului şi poetului vâlcean Constantin T. Stoika.

Cimitirul Eroilor din satul Titeşti a fost înclus în Lista Monumentelor Istorice, în anul 1991, în categoria valorică B (cod 39D0058), republicat în listele ulterioare cu codul (VL-II-m-B-10040)[39].

Cei care au căzut eroic în urmă cu peste un secol, pentru apărarea ființei neamului, mai ies şi astăzi din pământul străbun să ne aducă aminte că Marea Unire s-a făcut şi cu sângele lor. Astfel, nouă soldați, care făceau parte din Divizia a IV-a, au fost descoperiți în pământ, în poziție de tragere, în Poiana Spinului (comuna Perişani). Ei vor fi înhumați creştineşte în cadrul unui ceremonial religios, într-un cimitirul special amenajat.

Luptele de pe Valea Oltului, din 1916 – anul intrării României în Primul Război Mondial –, se înscriu în cartea eroilor neamului ca unele din cele mai mari epopei ale faptelor de vitejie româneşti.

[38] Ploscaru, Vlădescu, *op. cit.*, p. 226.
[39] Epure Fl., *op. cit.*, p. 30-31.

Întâlnire cu o patrulă inamică pe Valea Oltului în 1916 (tablou realizat de Albert Reich, pictor german).

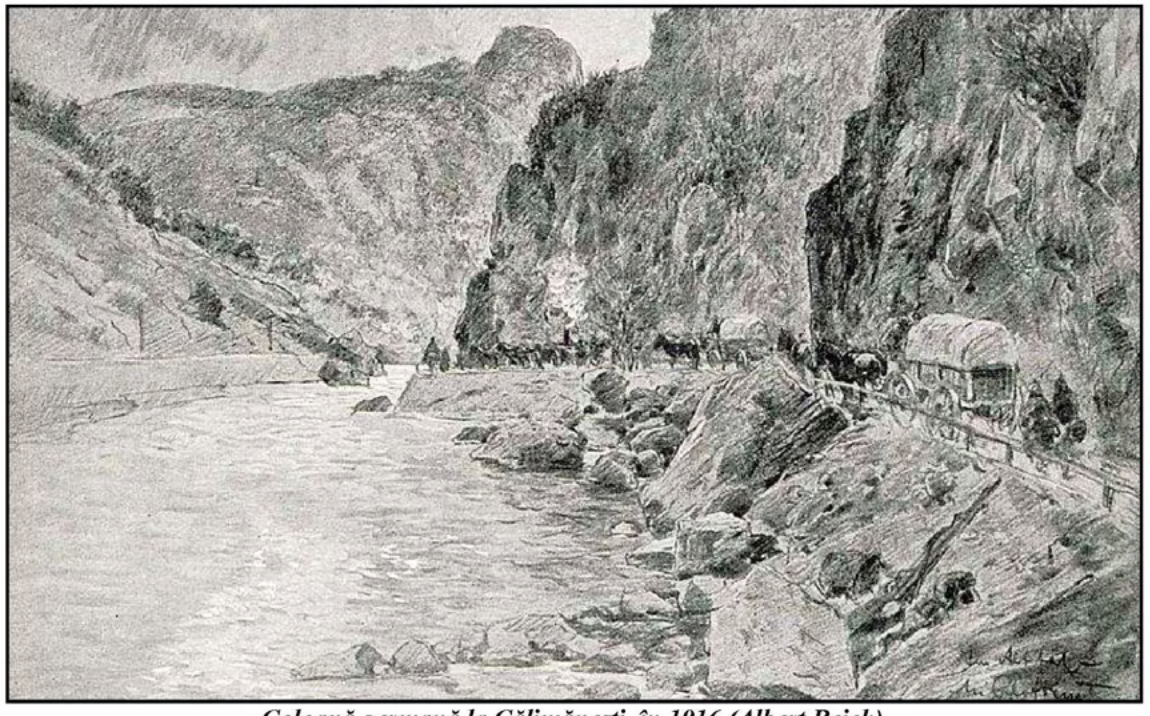

Coloană germană la Călimăneşti, în 1916 (Albert Reich).

David Praporgescu

Cimitirul Eroilor, Dealul Mlăcii, com. Titeşti, jud. Vâlcea.

Cimitirul Eroilor „Cetățuia”, Râmnicu-Vâlcea.

LA O SUTĂ DE ANI DE LA LUPTELE DE LA ROBĂNEŞTI

***Motto**: Istoria e cea dintâi carte a unei naţii,*
într-însa se va vede trecutul, prezentul şi viitorul!
(Nicolae Bălcescu)

Petre Gigea-Gorun

La începutul lunii octombrie anul acesta, am primit un telefon de la generalul de brigadă Dumitru Băluţă că doreşte să mă întâlnească şi să discute cu mine o anumită problemă. Am acceptat cu plăcere şi la câteva zile l-am primit la mine acasă cu bucurie şi interes să aflu despre ce este vorba.

Noi ne-am întâlnit de mai multe ori, în special unde au participat veterani şi militari ai garnizoanei craiovene, eu îndeplinind şi funcţia de preşedinte de onoare al Filialei Judeţene „Fraţii Buzeşti" Dolj a Asociaţiei Naţionale Cultul Eroilor „Regina Maria". În intervenţiile făcute, s-a văzut în cuvinte spuse patriotismul şi iubirea de ţară izvorâte din suflet de bun român.

I-am deschis uşa cu zâmbet sincer de gazdă primitoare:

– Bine aţi venit, domnule General la mine acasă!

– Bine v-am găsit, domnule Ambasador şi vă mulţumesc că m-aţi primit.

Ne-am strâns mâinile prieteneşte. L-am întrebat:

– Ce vânt vă aduce la mine. Cu ce vă pot fi de folos?

Îmi răspunde cu zâmbet şi cu faţa surâzătoare, întinzându-mi un dosar:

– Aici este o carte despre un eveniment consemnat de istorie şi anume de împlinirea la 10 noiembrie 2016 a 100 de ani de la „Şarja de la Robăneşti".

Este un manuscris al meu despre actul eroic de acum un secol pe care l-am intitulat „Luptele de la Robăneşti". Apoi a continuat:

– Eu, dealtfel, sunt născut la Robăneşti, cetăţean al comunei şi pentru mine faptele de luptă de atunci au altă semnificaţie, nu numai una istorică, ci şi una sufletească. Mă simt onorat dacă Domnia Voastră aţi accepta să-mi scrieţi prefaţa cărţii. Ce părere aveţi?"

Am fost plăcut surprins.

– Aţi bătut la o inimă deschisă. Eu sunt şi voi fi un bun român, iubitor de Ţară şi de istorie, aşa că vă voi scrie prefaţa, fiind nerăbdător să parcurg manuscrisul Dumnea-voastră...

Mi l-a înmânat şi am început să-l răsfoiesc. Ştiam unele fapte despre ceea ce istoria a reţinut ca pe un episod de război consemnat sub numele „Şarja de la Robă-neşti", dar fără prea multe amănunte.

Am continuat:

– Abia aştept să citesc consemnările Dumneavoastră de militar, de istoric şi de fiu crescut în aceste locuri.

– Vă mulţumesc şi vă rămân recunoscător. Am căutat să cuprind în paginile cărţii cât mai multe lucruri, reconstituind luptele de atunci şi faptele cavaleriştilor, a fost răspunsul autorului..

Am căzut de acord ca într-un timp rezonabil prefaţa să fie gata, în aşa fel ca înainte de 10 noiembrie, cartea să fie gata, văzând lumina tiparului. Şi pentru că orice prefaţă este la începutul fiecărei cărţi, socotesc necesar să o redau la începutul acestor consemnări.

Am citit manuscrisul pe nerăsuflate. Pe măsură ce îl aprofundam, evenimentele de atunci se înfiripau în sufletul meu ca o poveste cutremurătoare dar în acelaşi timp înălţătoare. Am fost impresionat iar sufletul meu a fost cuprins de o dragoste puternică de Ţară şi de Neam, de respect faţă de vitejia companiei de cavalerie ce a înfruntat pe cei ce cotropiseră pământul românesc. Redau textul integral al acestei prefeţe în continuare:

O pagină de eroism în istoria românească

Citesc cu bucurie şi interes cartea *Luptele de la Robăneşti – 10 noiembrie 1916*, aflată în manuscris, scrisă de generalul maior Dumitru Băluţă, acum în situaţia de istoric şi scriitor şi care m-a rugat să scriu o scurtă prefaţă. Fiind iubitor de istorie şi de Ţară, m-am aplecat cu atenţie asupra manuscrisului aflat în faţă ochilor mei.

Dealtfel, Nicolae Bălcescu, istoric şi revoluţionar român, în lucrarea să *Românii supt Mihai Voievod Viteazul*, ne destăinuie că „Istoria este cea dintâi carte a unei naţii. Într-însă ea îşi vede trecutul, prezentul şi viitorul”.

În faţă acestui adevăr mă aflu şi într-o curioasă dilemă: pe de-o parte învăţă-mintele redate de istoricul român şi pe de altă parte faptul că în ultima vreme, în şcoli şi licee, istoria a fost redusă la predarea elevilor la o singură oră pe săptămână. În plus, în programa analitică, evenimentele istorice sunt reduse la maximum sau chiar eliminate. Recent, un reprezentant al guvernului actual, în mod cinic a venit cu propunerea că isto-ria să fie înlocuită cu un obiect legat de cunoştinţele generale.

Educaţia mea diplomatică, fiind ambasador al României, îmi impune să caracte-rizez cât mai aspru asemenea aberaţie. De aceea, cartea generalului maior Dumitru Băluţă apare la timp şi este binevenită pentru cunoaşterea mai bună a „Şarjei de la Robăneşti”, unde s-a înscris o pagină de eroism românesc.

Autorul, după cum mărturiseşte, şi-a îndreptat atenţia către „identificarea cauzelor care au generat dramatismul luptelor de la Robăneşti”; să stabilească un punct de vedere „numit să întregească tabloul faptelor de arme săvârşite de cavaleriştii români pe câmpul de lupte din vecinătatea Craiovei”. În anumite examinări, afirmă autorul, „s-a denaturat sensul unui act de mare curaj, atribuindu-i-se în mod eronat un caracter sinucigaş”.

Marele istoric Nicolae Iorga caracterizează acest episod, poate unic, că fiind „o pagină eroică, o icoană de măreţie războinică”. Istoricii militari au caracterizat cavaleria

a fi o armă de elită. În ceea ce priveşte cavaleria românească, această avea experienţa luptelor din Războiul de Independenţă, cât şi experienţa Campaniei din 1913 din al doilea război balcanic. Referindu-se la şarja cavalerească, Mareşalul Alexandru Averescu a definit că „Şarja este poezia cavaleriei, dar în acelaşi timp şi elementul său vital".

Dar cum s-au petrecut evenimentele?

Oraşul Craiova a fost ocupat la 7/21 noiembrie 1916 de către trupele germane şi austriece timp de doi ani, în care s-a instalat administraţia militară germană.

În zona Robăneşti s-a organizat un punct de rezistenţă germană, ocupând poziţii strategice şi în comunele învecinate.

Atunci, în noiembrie 1916, Oltenia era acoperită de un cer întunecat cu ceaţă deasă.

Faţă de situaţia creată, Escadronul 3 de Cavalerie din Regimentul 9 Rovine a primit misiunea de a neutraliza poziţiile tunurilor germane, care atacau permanent Diviziile 1 şi 17 de infanterie românească. Escadronul avea 110 membri şi se afla sub comanda căpitanului Alexandru Filitti (1883-1970), care a condus Şarja de la Robăneşti asupra poziţiei germane. Cavaleriştii români au înfruntat focul încrucişat a 3 mitraliere şi a unui pluton german de infanterie. Din 110 militari au supravieţuit numai 18.

Căpitanul Alexandru Filitti a îndeplinit misiunea încredinţată, reuşind să scoată din poziţie de tragere bateria de tunuri germane timp de 3 zile. Aceasta a permis ca o bună parte a trupelor de infanterie românească să fie scoasă din încercuirea în care se afla înainte de producerea şarjei cavalereşti. În aceste lupte, sergentul voluntar Gheorghe Donici, veteran al Războiului de Independenţa din 1877-1878 şi-a dat viaţa, la 68 de ani.

Generalul Dumitru Băluţă se dovedeşte a fi un important istoric şi analist al evenimentelor de la Robăneşti, apelând la documente şi informaţii istorice consacrate, folosind o bibliografie bogată. La un secol de la istoria şarjei de la Robăneşti, autorul pune în lumina adevărului, vitejia şi eroismul oştenilor români, în apărarea şi păstrarea pământului strămoşesc, trezind în zilele noastre sentimentul patriotic şi naţional atât de scump pentru supravieţuirea unei naţiuni. Este un omagiu adus înaintaşilor noştri.

Cartea se înscrie ca simbol la fel ca un monument ridicat cum spuneau latinii *„Ad perpetuum rei memoriam"*, adică *„spre veşnică aducere aminte a acestui fapt"*. Acest text se găseşte utilizat de-a lungul timpului pe multe inscripţii comemorative.

Autorul prezintă în cartea sa, în afara evenimentelor din 10 noiembrie 1916, trei eroi: Alexandru Filitti, Gheorghe Donici şi Băbeanu Alexandru (Rene), pentru care voi face scurte referiri omagiale.

Căpitanul **Alexandru Filitti** (1883-1970) a fost Comandant al Şarjei de la Robăneşti. Provine dintr-o familie venită din Grecia şi împământenită în judeţele Buzău, Prahova şi Ialomiţa. Tatăl său, Constantin Hristodor Filitti, era militar de carieră, fost aghiotant al Domnitorului Alexandru Ioan Cuza, iar mai târziu aghiotant al principelui Carol I. A urmat Şcoala Superioară de Cavalerie din Târgovişte, promoţia 1905-1906, obţinând gradul de sublocotenent. Devenind Comandant al Şarjei de la Robăneşti, executată cu Escadronul 3 din Regimentul 9 Robăneşti, Alexandru Filitti a intrat în

istorie. Este supraviețuitor, rănit fiind, este luat prizonier de armata germană, recunoscând că nemții s-au purtat frumos cu prizonierii români.

Aci, aş face o paranteză:

În anul 1986 am fost numit Ambasador al României în Franța. Atunci am constatat că în Alsacia şi Lorena, aflate sub ocupație germană, sunt mai multe cimitire unde îşi au somnul de veci câteva mii de prizonieri români din Primul Război Mondial, uitați de autoritățile româneşti din anul 1945.

După o „uitare" de 42 de ani, în calitatea mea de ambasador, am luat inițiativa ca să omagiem, în fiecare an, memoria militarilor români, eroi ai războiului. Eu, membrii ambasadei şi familiile acestora, cu aprobarea autorităților franceze, care au salutat această atitudine, fiind plăcut surprinse, m-am deplasat anual la cimitirele din localitățile Soultzmatt, Dieuze, Labry, Hagenau, Mulhouse şi altele în ziua de 11 noiembrie, ziua eroilor francezi.

Împreună cu autoritățile franceze, în prezența populației locale, am depus coroane de flori şi am păstrat momente de reculegere.

Cimitirele eroilor militari români au fost şi sunt bine întreținute spre cinstea autorităților franceze. În cimitirul Soultzmatt este un monument înalt de circa 10 metri, având o placă pe care scrie: *„Soldați români, departe de patria voastră pentru care v-ați sacrificat, odihniți-vă în pace aureolați de glorie în acest pământ care nu vă este străin.*

Maria, regina României".

În partea stângă a monumentului se menționează: *„687 prizonieri de război români care dorm în acest cimitir, sunt morți pentru că toți, din ianuarie până la sfârşitul anului 1917, au cunoscut foamea, privațiunile vremii şi torturile".*

Alexandru Filitti şi-a adăugat la numele său şi supranumele Robăneşti şi venea deseori în această localitate pentru a-şi aduce omagiul camarazilor săi. A primit gradul de general de divizie. A decedat la 87 de ani, fiind înhumat la Cimitirul Bellu din Bucureşti.

Sergentul voluntar **Gheorghe Donici** (1848-1916) este un erou legendar al Şarjei de la Robăneşti, care s-a jertfit la 10 noiembrie 1916. S-a născut în comuna Valea Seacă, astăzi Ştefan cel Mare din județul Bacău, descendent dintr-o familie de boieri. Ia parte la războiul din 1877, primind ca sergent, datorită faptelor sale vitejeşti, Medalia „Virtutea Militară", iar până la terminarea războiului primeşte Medalia „Trecerea Dunării" şi din partea abaților „Crucea Sfântului Gheorghe". Participă la luptele de la Rahova şi Smârdan. După demobilizare intră în politică, fiind subprefect de Valea Siretului, apoi senator şi deputat. La izbucnirea Primului Război Mondial îşi cumpără un cal şi uniformă, solicitând să fie primit ca voluntar în armată, astfel că la 4/17 august 1916 este primit ca sergent voluntar, la vârsta de 68 de ani. Căpitanul Alexandru Filitti l-a prezentat cavaleriştilor ca „fiind un bun ostaş şi călăreț" şi cu mare iubire de Țară. În memoria sa, pe teritoriul localității Lăcrița Mică, în 1936 a fost ridicat un monument în piatră, pe care s-a scris: *„La 10/23 noiembrie 1916 căzut-a aci boierul moldovan GHEORGHE DONICI, năvălind vitejeşte asupra tunurilor dușmane".* A fost înălțat post mortem la gradul de sublocotenent.

Băbeanu Alexandru (Rene), sublocotenent de carabină. A condus un pluton în luptele de la Robăneşti. În luptă este lovit în cap şi în piept de o rafală de gloanțe. A

stropit astfel cu sângele său locurile natale pe care le-a apărat, jertfindu-şi ce avea mai scump, viaţa.

În concluzia cărţii, autorul declara: *„Nu punem la îndoială oportunitatea atacului, putem să constatăm însă că misiunea escadronului era incompatibilă din punct de vedere tactic cu forţele inamice cu care a trebuit să se lupte."* De asemenea, au fost informaţii incomplete în legătură cu forţele inamice, unele ordine au fost *„contradictorii şi incoerente"*, au lipsit hărţile pentru orientare, dezorientare etc.

Urmare a izbânzilor românilor din Primul Război Mondial, dorinţele pentru unirea tuturor românilor s-au dezvoltat şi au crescut masiv, aşa cum rezultă din Declaraţia pentru Unire:

„Adunarea Naţională a tuturor românilor din Transilvania, Banat şi a teritoriilor ungare adunate prin reprezentanţii lor îndreptăţiţi la Alba Iulia în ziua de 18 noiembrie/1 decembrie decretează unirea acelor români şi a tuturor teritoriilor locuite de dânşii, cu România".

Noi, cei de azi, suntem urmaşii celor ce au făcut Unirea cea Mare. Să fim patrioţi, având conştiinţa naţională demnă de această scumpă şi sacră moştenire.

Cartea generalului Dumitru Băluţă care ne îndeamnă la demnitate şi dragoste de Ţară, se citeşte cu interes şi o recomand cititorilor cu prietenie şi dragoste.

Apoi, am semnat prefaţa.

PETRE GIGEA-GORUN,
scriitor, ambasador român,
preşedinte de onoare al Asociaţiei Naţionale „Cultul Eroilor",
Filiala Dolj „Fraţii Buzeşti",
Craiova, octombrie 2016

*
* *

Sacrificul acestei companii de cavalerişti viteji m-a impresionat profund. Ei şi-au dat ce-au avut mai scump, viaţa, ca pământul strămoşesc al Patriei să fie eliberat şi n-au precupeţit nimic pentru aceasta.

La una dintre intervenţiile mele făcute la „Casa Armatei" din Craiova, în faţa auditorului format în mare măsură de militari, istorici şi autorităţi locale am spus: *„Noi, cei prezenţi aici, avem două mame. Una este biologică, aceea care ne-a născut, iar alta este una spirituală, respectiv Ţara, care ne-a educat şi ne-a crescut să ajungem în viaţă ceea ce suntem astăzi. Pe aceste două mame le iubim şi le purtăm în sufletele noastre de-a pururi, până la plecarea în eternitate".* Probabil, generalului Dumitru Băluţă, autorul cărţii, care era în sală, i-a plăcut şi de aceea s-a gândit la mine ca să scriu prefaţa cărţii.

În ceea ce priveşte sentimentele mele de dragoste faţă de pământul străbun şi de istoria Ţării, am în vedere că nu te întâlneşti cu un eveniment la împlinirea unui secol, decât odată în viaţă. Îmi amintesc că în anul 1976, când se împlineau 60 de ani de la *„Sarja de la Robăneşti"*, îndeplineam funcţia de prim-vicepreşedinte al Consiliului

Popular al județului Dolj şi aveam în răspundere administrarea bugetului județului şi a 105 comune şi oraşe ale județului. Atunci, autoritățile comunei Robăneşti mi-au cerut o întrevedere în legătură cu solicitarea unor fonduri băneşti pentru întreținerea monumentului de la Robăneşti şi realizarea unei manifestări omagiale. Desigur că cererea lor a fost îndeplinită, ei bătând la o uşă deschisă. Acum însă, la o sută de ani, emoția şi sentimentele sunt altele, mult mai profunde. Aşa cum spuneam, cu secolul te întâlneşti în viață doar odată.

*
* *

M-am bucurat să văd cartea tipărită şi în care, în cele 120 de pagini, sunt prezentate de autor momente de eroism dovedite de ostaşii noştri.

Noi, românii, n-am dus decât războaie de apărare şi de eliberare a teritoriilor noastre, cucerite de alte țări. Am înfruntat vicisitudinile istoriei cu demnitate şi curaj. Ne-am apărat țara cu luptă dreaptă şi cu sânge care a înroşit pământul. Strămoşul nostru Decebal poate fi mândru de urmaşii săi cărora le-a lăsat moştenire pământul străbun.

Nu ştiu de ce, dar „Luptele de la Robăneşti" m-au impresionat profund. M-am gândit cum şi în ce condiții pot fi prezent la manifestările omagiale în ziua când se împlineşte un secol de la acest eveniment istoric. În acest sens m-am adresat colegilor mei din „Intelect-Atlantys Club" – Dumitru Zamfir, Iulian Şelaru, Gheorghe Unguru, Ion Țolea, Petre Gigea-Gorun, Barbu Bohoreanu, Viorica Ioviță, Ion Fotolescu, Dumitru Stanciu, Ilinca Butucea, Gheorghe Zorilă, Matei Vodislav, Geo Dumitrescu, general de armată Gheorghe Popa, Carmen Ştefănescu, Ion Bălşeanu, Bădicuț Ilie, Theodor Petrovici, Viorel Forțan – cu rugămintea de a participa împreună la sărbătorirea unui secol de mărețele lupte şi să depunem o coroană de flori pentru omagierea eroilor. Aceştia au fost de acord.

În acest scop, m-am adresat telefonic Primarului comunei Robăneşti cât şi scris, astfel:

„Stimate Domnule Primar Ionuț-Costin Ştefănescu,

În ziua de joi, 10 noiembrie 2016, se împlinesc 100 de ani de la participarea Companiei de Cavalerie la *Luptele de la Robăneşti* împotriva cotropitorilor străini.

Vă rog să fiți de acord ca la această solemnă manifestare să participe şi Intelect Club Atlantys Craiova cu 20 de membri ai săi. Cu acest prilej vom depune şi o coroană de flori în amintirea eroismului fără margini al ostaşilor români care au participat la luptele rămase în istoriografia română sub denumirea «Şaraja de la Robăneşti».

Mă adresez Domniei Voastre în calitate de preşedinte al acestui club de intelectuali craioveni, în activitatea mea îndeplinind mai multe funcții precum: Primar al Municipiului Craiova, Prim-vicepreşedinte al Consiliului Județean Dolj, Ministru de Finanțe al României, Guvernator al României la Fondul Monetar Internațional şi la Banca Mondială, Ambasador Extraordinar şi Plenipotențiar al României la Paris şi Ambasador la UNESCO.

Ne considerăm simpli participanți la acestă manifestare patriotică şi vă mulțumim pentru acceptarea rugăminții noastre.

Cu deosebită stimă,
Petre Gigea-Gorun,
preşedinte, ambasador, scriitor,
Craiova, 8 noiembrie 2016"

La 10 noiembrie 2016 s-a împlinit un secol de la lupta împotriva armatei germane cunoscută în istorie sub numele de *„Şarja de la Robăneşti"* (10 noiembrie 1916). Astfel, la monumentele ridicate în amintirea acestui eveniment, respectiv Crucea sublocotenentului (p.m.) Gheorghe Donici şi Monumentul Eroilor din Robăneşti, au fost organizate manifestări prin care să se omagieze eroismul ostaşilor noştri căzuți eroic pe câmpul de luptă.

Despre sergentul voluntar Gheorghe Donici, în vâstă de 68 de ani, veteran al Războiului de Independență din 1877-1878, Nicolae Iorga, marele nostru istoric, a scris: *„Fără să-i fi cerut nimenea, fără să se fi gândit a i-o cere, se prezintă liniştit şi decis la un regiment de cavalerie, solicitând favoarea şi onoarea de a fi primit în vechiul lui rang de sergent"*.

Pe monumentul său, aflat la marginea pădurii Pârşani, aci unde şi-a dat viața în luptă este scris: *„Robăneşti 1916. La 10/23 noiembrie 1916 căzut-a boierul moldovean Gheorghe Donici, năvălind vitejeşte asupra tunurilor duşmane"*.

Pornind la atac, alături de căpitanul Filitti, cu sabia în mână acesta a strigat: *„Cel mai bătrân înainte"*. Post mortem a fost avansat la gradul de sublocotenent.

Colectivul nostru „Intelect Club Atlantys" a fost prezent la Robăneşti alături de reprezentanții administrației locale, locuitori şi elevi ai şcolilor comunei Robăneşti, veterani ai Armatei Române, ofițeri superiori, istorici, oficialități ai organelor locale județene, primarul municipiului Craiova, Lia Olguța Vasilescu, invitați ai comunelor învecinate, militari ai Brigăzii 2 Infanterie „Rovine", ziarişti, fotoreporteri, fiind peste 1000 de participanți.

În ziua respectivă, a fost un timp frumos şi luminos, cu soare strălucitor, dat de Dumnezeu, față de ultimele două zile în care a plouat şi a bătut vântul, fiind un semn ceresc pentru cinstirea eroilor de acum o sută de ani. La început, muzica militară a Garnizoanei Craiova a intonat Imnul Național *„Deşteaptă-te române"*, după care primarul comunei Robăneşti, Ionuț Costin Ştefănescu, purtând eşarfa tricoloră a adresat un salut tuturor participanților prezenți în fața Monumentului Eroilor. A prezentat apoi semnificația evenimentului, eroismul fără margini al Companiei de Cavalerie care s-a jertfit pentru apărarea pământului străbun în lupta cu armata germană. S-au înmânat apoi diplome şi Titlu de Cetățean de Onoare al comunei Robăneşti unor veterani şi cetățeni ai comunei cu merite deosebite.

Un cuvânt impresionant l-a avut generalul de brigadă Dumitru Băluță, fiu al comunei, Cetățean de Onoare al localității, care s-a referit la semnificația evenimentelor militare de acum o sută de ani. El a subliniat învățămintele istorice ce se desprind din

sacrificul eroilor viteji de la Robăneşti din anul 1916, pentru generaţiile viitoare. În sinteză, acesta a prezentat principalele momente aşa cum sunt prezentate în cartea sa *Luptele de la Robăneşti*, despre care am vorbit mai înainte şi pe care am prefaţat-o cu simpatie şi dragoste.

Prezent la aceste evenimente, Ion Prioteasa – preşedintele Consiliului Judeţean Dolj, în mesajul său bine structurat a spus printre altele: „Prin faptele lor de vitejie din noiembrie 1916, cavalerıştii Escadronului 3 din Regimentul 9 Roşiori au scris o filă de istorie cutremurătoare prin eroism şi putere de sacrificiu, o jertfă în faţa căreia astăzi ne plecăm frunţile cu respect. Hotărârea cu care militarii conduşi de căpitanul Alexandru Filitti şi-au asumat atunci destinul este reprezentativă pentru felul în care un întreg popor, greu încercat de istorie, a răspuns, cu demnitate şi cutezanţă, în faţa celor mai dificile momente.

Acte de mare curaj ale Armatei, precum „Şarja de la Robăneşti", au făcut posibilă înfăptuirea unuia dintre cele mai arzătoare deziderate ale românilor: Marea Unire de la 1918. Şi tot Armata, prin noi dovezi de eroism, a apărat valorile naţionale, în cel de-al Doilea Război Mondial. De aceea, în calitate de preşedinte al Consiliului Judeţean Dolj, vă rog, stimaţi militari şi veterani de război, să primiţi expresia deplinei noastre consideraţii, alături de sincere felicitări adresate dumneavoastră şi tuturor celor implicaţi în organizarea acestei manifestări, în respect faţă de trecutul şi de eroii noştri."

A urmat apoi depunerea de coroane de flori din partea autorităţilor locale judeţene şi comunale, a unor instituţii judeţene, unităţilor militare şi veteranilor militari, şcoli elementare, partide, unităţi comunale, a clubului nostru şi altor participanţi prezenţi. Această solemnitate a depunerilor de coroane, pentru omagierea eroilor căzuţi în luptă în noiembrie 1916, s-a desfăşurat în timpul ce muzica militară intona „Imnul Eroilor".

Mărturisesc că pe mine „Imnul Eroilor" m-a impresionat de fiecare dată când l-am ascultat atât ca elev dar şi ca reprezentant al statului la manifestările oficiale. De fiecare dată, în sufletul meu am rememorat cuvintele de o sensibilitate şi demnitate de excepţie, fapt pentru care îmi îngădui să reproduc în continuare textul acestuia:

„Presăraţi pe-alor morminte, ale laurilor foi,
Spre a fi mai dulce somnul, fericiţilor eroi.
Ridicaţi pe piramida nemuririi, faima lor,
Scris în cărţile de aur, cântecul nemuritor.
Pe copii la sânul vostru, alintaţi-i cu-acest cânt,
Povestindu-le cu fală al eroilor avânt.
Dezveliţi tot adevărul, şi le spuneţi tuturor,
Cum muriră fraţii voştri, pentru neam şi ţara lor.
Şi pe sacrele morminte, puneţi lacrime şi flori,
Spre a fi mai dulce somnul, miilor de luptători.
Ridicaţi pe piramida nemuririi, faima lor,
Scris în cărţile de aur, cântecul nemuritor.
Pe copii la sânul vostru, alintaţi-i cu-acest cânt,
Povestindu-le cu fală, al eroilor avânt.

Dezveliți tot adevărul, şi le spuneți tuturor,
Cum muriră fraţii voştri, pentru neam şi ţara lor."

A urmat apoi parada militară cu defilarea unui batalion de militari şi opt călăreți de cavalerie îmbrăcați în uniformele militare de epocă din diferite etape. Cu acest prilej am înmânat primarului comunei Robăneşti o Diplonă de Excelență cu textul următor:

„Domniei Sale Domnului Ştefănescu Ionuț-Costin, Primar al comunei Robăneşti, pentru organizarea în bune condițiuni a manifestărilor culturale, cu prilejul aniversării a 100 de ani de la participarea Companiei de cavalerie la luptele de la Robăneşti".

Totodată, i-am mulțumit pentru posibilitatea oferită de a putea participa la acest moment istoric.

Apoi, am oferit bibliotecii comunale un număr de 32 de volume diferite şi 6 numere din revista „Cugetul" pentru a fi puse la dispoziția cititorilor din comună. Atât primarul comunei cât şi bibliotecara şi-au exprimat mulțumirea pentru cele oferite şi satisfacția ca noi să fim prezenți la aceste manifestări de suflet.

A doua zi, am transmis o scrisoare către Primăria comunei Robăneşti, primarului Ionuț-Costin Ştefănescu, cu următorul cuprins:

Petre Gigea-Gorun, Ambasador
Calea Bucureşti, Bl. A13, Sc. 2, Ap. 5
Tel. 0723 059 737
11 Noiembrie 2016

Către
Primăria Comunei Robăneşti, Județul Dolj

Domnule Primar,
Ionuț Costin Ştefănescu,

Vă mulțumesc pentru posibilitatea creată de a fi prezenți, atât eu cât şi cei 20 membri ai Intelect Club Atlantys Craiova, la manifestările prilejuite de împlinirea a 100 de ani de la eroicele lupte cunoscute în istorie sub denumirea de *„Şarja de la Robăneşti"*. Am fost bucuros să constat că volumul *Luptele de la Robăneşti*, scris de domnul general de brigadă Dumitru Băluță şi care a fost prefațată de subsemnatul, a fost bine primit de cei care au avut posibilitatea să-l citească.

Vă felicit pentru organizarea acestei manifestări patriotice care s-a desfăşurat ieri, 10 noiembrie 2016, în comuna Robăneşti, cu un număr important de participanți de toate vârstele, care au vibrat de patriotism românesc aducând un omagiu vitejilor eroi ce au făcut parte din compania de cavalerie de la Robăneşti.

Totodată, am oferit 32 de volume diferite şi 6 reviste „Cugetul" pentru biblioteca comunei Dumneavoastră pe care le-am înmânat doamnei bibliotecare, ca donație din partea mea, pentru a face parte din patrimoniul cultural al Bibliotecii.

Într-un volum pe care-l voi tipări în curând voi relata pe larg atât istoria luptelor de la Robăneşti cât şi manifestările ce au avut loc la împlinirea unui secol de la acest eveniment.

Cu cele mai alese sentimente,
Petre Gigea-Gorun"

*
* *

Mărturisesc cu sinceritate că participarea mea la această manifestare de comemorare a o sută de ani de la eroicele lupte de la Robăneşti de către o companie de cavalerie m-a onorat şi mi s-a îmbogăţit sufletul cu o lecţie de istorie plină de învăţăminte. Prin dramatismul episodului de luptă din 10 noiembrie 1916, se desprinde în timpul care a trecut, o pildă de patriotism şi de vitejie săvârşită pe pământul Olteniei străbune.

Eroismul şi victoria armatei române în lupta pentru eliberarea ţării împotriva armatei germane au creat condiţiile istoriei pentru făurirea României Mari, consfiinţită prin Declaraţia de Unire cu Ţara aprobată de Adunarea Naţională a tuturor românilor din Transilvania şi Banat, adunaţi prin reprezentanţii lor îndreptăţiţi la Alba-Iulia în ziua de 1 decembrie 1918.

În încheiere, reamintesc cuvintele lui Nicolae Bălcescu, care ne-a spus că *„Istoria este cea dintâi carte a unei naţii. Într-însa îşi vede trecutul, prezentul şi viitorul"*.

Dixit!

Monumentul eroilor căzuţi în „Şarja de la Robăneşti", 10 noiembrie 1916.

Colonelul Constantin Filitti,
tatăl eroului.

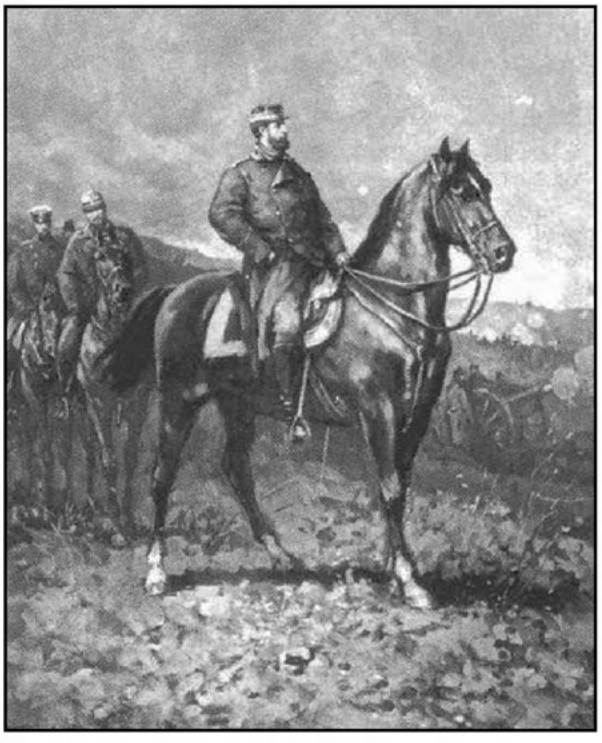

Principele Carol I
şi ofiţerul său de ordonanţă
Constantin Filitti,
tablou în ulei de Nicolae Grigorescu.

General à la suite
Alexandru C. Filitti – Robăneşti.

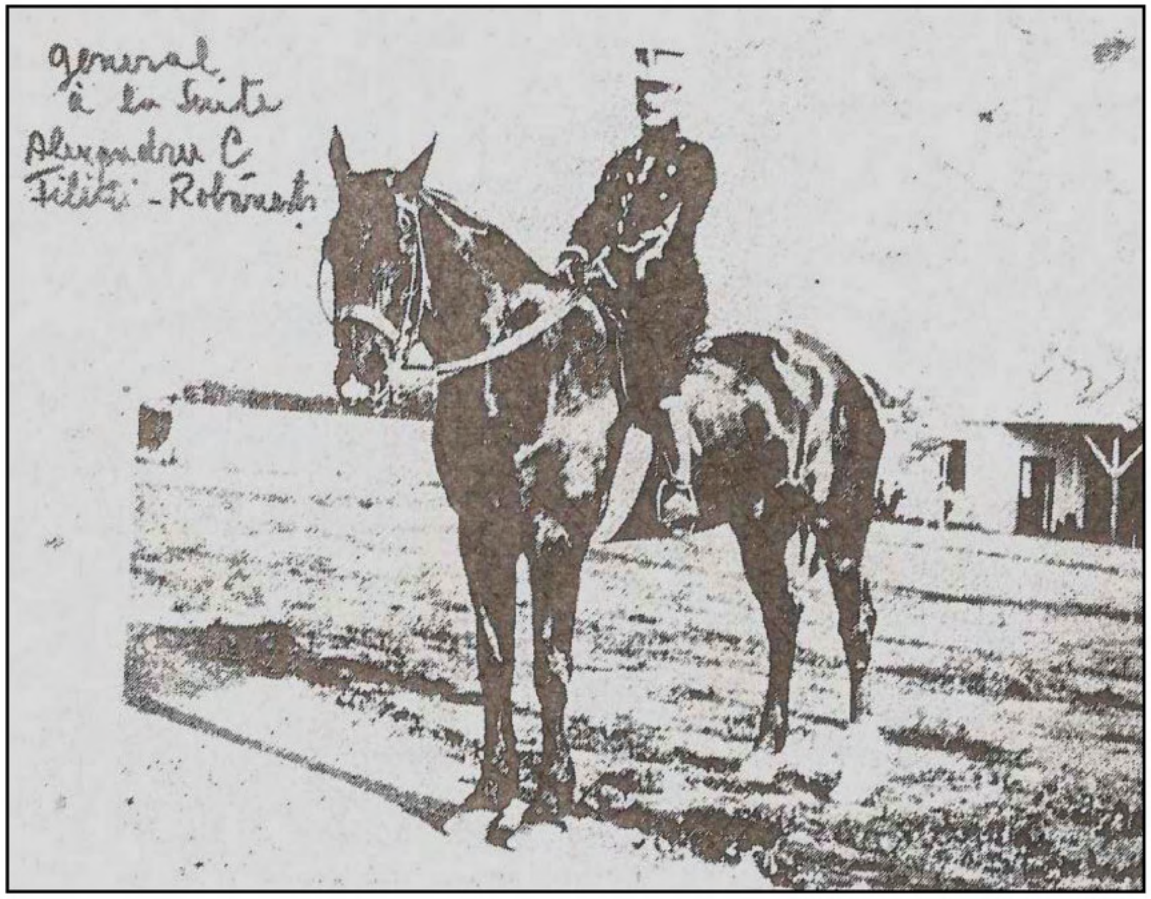

ÎNALT ORDIN DE ZI NO. 34 din 5 Aprilie 1917

Sergentul voluntar de războiu Donici Gheorghe, din Regimentul 9 Roşiori, a murit moarte de erou! De şi în vârstă de 67 de ani,-a cerut cu insistenţă la începerea ostilităţilor, să fie primit în rândurile luptătorilor.–

În ziua de 10 Noembrie 1916, escadronul din care făcea parte, a pornit la atacul artileriei inamice ce ocupa o poziţie lângă Robăneşti. Sergentul Donici a şarjat cu avânt şi a murit ca un adevărat viteaz, cu faţa la duşman.-

Dat la Marele Cuartier General, astăzi 5 Aprilie 1917

Ferdinand

Şeful de Stat Major al Armatei
General de Corp de Armată

Constantin Prezan

Monitorul Oficial nr 10/26 aprilie 1917, Iaşi.

Decret Regal No 1303 din 23 martie 1938

1. Înălţăm post-mortem, la gradul de sublocotenent, pe data de 10 noiembrie 1916 şi cu vechimea din aceeaşi dată, pe decedatul sergent voluntar de război Donici Gheorghe, pentru motivele arătate mai jos:

Deşi în vârstă de 68 de ani, la declararea războiului s-a oferit şi a stăruit a se aproba să ia parte la lupte.

Repartizat la Regimentul 9 Roşiori, a luat de bună voie parte la Şarjă din ziua de 10 noiembrie 1916, executată de escadronul 3 din acelaşi regiment, asupra unei baterii inamice instalată la liziera pădurii Pârşani-Robăneşti.

Uitând de disciplină şi de grad, părăseşte rândurile soldaţilor şi trece în fruntea plutoanelor alături de ofiţeri, cu gândul de a contribui şi el la sporirea entuziasmului soldaţilor.

Străpuns de gloanţe de mitralieră, se rostogoleşte la 200 de metri de poziţiile duşmane, sfârşind falnic şi încoronând, prin fapte de arme, o viaţă întreagă de abnegaţie şi modest eroism.

2. Ministerul Apărării Naţionale este însărcinat cu executarea Decretului de faţă.[39]

Carol al II-lea

Membri ai Intelect Atlantys Club Craiova, prezenţi la sfinţirea Monumentului Eroilor de la Robăneşti, depunând o coroană de flori. De la stânga la dreapta: Dumitru Zamfir, Ilie Manolache, Iulian Şelaru, Petre Gigea-Gorun, Gheorghe Unguru, Ion Tolea, Barbu Bohoreanu, Ion Fotolescu, Dumitru Stanciu, Gheorghe Zorilă, Matei Vodislav, general de brigadă Gheorghe Popa, Carmen Ştefănescu, Barbu Bohoreanu (Robăneşti, 10 noiembrie 2016).

Defilarea Gărzii de Onoare, Robăneşti, 10 noiembrie 2016.

Parada cavaleriştilor de epocă, Robăneşti, 10 noiembrie 2016.

Responsabilitatea juridică pentru conținutul materialelor publicate în acest volum revine în exclusivitate autorilor acestora, iar reproducerea lor, sub orice formă, este permisă numai cu indicarea autorilor, a volumului în care au fost publicate şi a titularului acestuia – Asociația Națională Cultul Eroilor „Regina Maria”.